بسم الله الرحمن الرحیم

۲۵۰

سرشناسه: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
عنوان و نام پدیدآور: فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانه مجلس شورای اسلامی جلد ۲۹، نسخه‌های ۸۸۰۱ تا ۹۲۰۰ / تألیف محمدحسین حکیم
مشخّصات نشر: تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰.
مشخّصات ظاهری: ۱۰۴۴ ص.
شابک: 978-600-220-021-1
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
موضوع: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی -- فهرست‌ها
موضوع: نسخه‌های خطی -- ایران -- تهران -- فهرست‌ها
موضوع: نسخه‌های خطی فارسی -- ایران -- تهران -- فهرست‌ها
موضوع: نسخه‌های خطی عربی -- ایران -- تهران -- فهرست‌ها
شناسهٔ افزوده: حکیم، محمدحسین، ۱۳۶۴-، گردآورنده
شناسهٔ افزوده: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۹۱۴ف۸م/Z۶۶۲۱
رده‌بندی دیویی: ۰۱۱/۳۱
شمارهٔ کتابشناسی ملّی: ۲۲۷۶۴۲۹

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی

جلد ۲۹/۱

نسخه‌های شمارهٔ ۸۸۰۱ـ۹۲۰۰

تألیف

سید محمّدحسین حکیم

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

تهران ـ ۱۳۹۰

فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی

جلد ۲۹/۱

نسخه‌های شمارهٔ ۸۸۰۱ ـ ۹۲۰۰

تألیف: سید محمّدحسین حکیم

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مهدی خوشرفتار اکرم
قلم‌های استفاده شده: بدر میترا رؤیا نازنین۷۴ Times
کاغذ مورد استفاده: ۷۰گرمی تحریر خارجی

شمارهٔ انتشار: ۲۵۰
ناظر چاپ: نیکی ایّوبی‌زاده
چاپخانه: نقره‌آبی
لیتوگرافی: نقره‌آبی
صحافی: سیاره
چاپ اول: ۱۳۹۰
شمارگان: ۱۰۰۰
بها: ۹۵۰۰۰ ریال

شابک: 978-600-220-021-1

انتشارات و توزیع:
مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
خیابان انقلاب، مابین خیابان ابوریحان و دانشگاه، ساختمان فروردین
طبقهٔ ۷، واحد ۲۷ و ۲۸؛ تلفن: ۶۶۹۶۴۱۲۱

نشانی سایت اینترنتی: ***WWW.ical.ir***
نشانی پست الکترونیکی: ***Pajooheshlib@yahoo.com***

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

تصوّر این امر سخت است که در سال ۱۳۴۷ مجموعه‌ای نفیس بـه کـتابخانه مـجلس اهـدا، یـا فروخته شده باشد، و اکنون پس از گذشت بیش از چهل سال، کتابخانه توفیق انتشار فهرست آن را یافته باشد، فقط فهرست، یعنی این که ما دست کم چهل سال در کار کتابخانه‌ای خود، آن هم اساسی ترین آنها، عقب مانده‌ایم.

حالا با گذشت این سالها، کتابخانه آخرین بخش جا مانده از کتاب‌های پـیشین را، کـتابهایی کـه چندین دهه قبل وارد این کتابخانه شده، فهرست می‌کند و اطلاعاتی از آنها را (شامل نام کتاب، مؤلف و اطلاعات نسخه‌شناسی و...) در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. تکمیل فهارس باقی مانده حدود دو سال و نیم وقت کتابخانه را گرفت و انجام آن فقط با همکاری فـهرست‌شناسان زبده و حرفه‌ای کشورمان بود که اکثراً از نسل جوان ما بودند، نسلی که دیدن آثارشان به ما نوید وارد شدن در یک دورهٔ جدید را در حوزه کارهای پژوهشی و نسخه‌شناسی می‌دهد.

فهرستی که ملاحظه می‌فرمایید، یکی از دقیق‌ترین فهارسی است که در این مدّت نوشته شده و به دلیل تازه بودن بسیاری از نسخه‌ها و بیشتر به دلیل آن که عمدتاً شامل مجموعه‌های بسیار نفیس است، حاوی آگاهی‌های گرانبهایی برای علاقه‌مندان است. دقت نویسنده، تأکـید روی مسـائل ناشناخته، و ارائهٔ آگاهی‌های پراکنده دربارهٔ نسخه‌ها، راهنمای بسیار خوبی است که می‌توانـد راه‌های پژوهشی تازه‌ای برای محقّقان این نسخه‌ها هموار کند.

ما چاره‌ای جز نگارش مجدّد تاریخ فرهنگی خود نداریم و دلیل آن آگاهی‌های فراوانی است که در این نسخه‌ها دیده می‌شود و تاکنون مورد استفاده قرار نگرفته است. ما چاره‌ای جز تکمیل آثار تراجم نگاری خود نداریم، زیرا در این قبیل فهارس و آثار، نام صدها تن از چهره‌های ارزشمند تاریخ خود را ملاحظه می‌کنیم که تاکنون نامشان ناشناخته بوده است. ما در زمینهٔ هنر و ادبیات، باید هر سال تاریخ گذشتهٔ خود را بازنویسی کنیم و راه‌های تازه گشوده شـده را بـرای دریـافت آگاهی‌های بیشتر بپیماییم. اینها همه به یمن انتشار این فهارس ممکن است و خـدا کـند، هـمهٔ کتابخانه‌ها و اشخاصی که این نسخ را در اختیار دارند، دست به کار نشر آنها شوند تا این راه بیشتر و بیشتر، روشن‌تر و پرنورتر شود.

نگارش این مجلّد در مقایسهٔ با مجلدات دیگر به طول انجامید و همان‌طور که فهرستنگار محترم نوشته، این امر به دلیل سخت بودن شناخت مجموعه‌های فراوان موجود در این مجلد است. به هرحال تمام شد، و خیال ما راحت. خداوند، خیر دنیا و آخرت را به فهرستنگار محترم و دوستان بخش خطی و پژوهش عنایت فرماید. و آخر دعوانا ان الحمدلله رب العالمین.

رسول جعفریان

رئیس کتابخانه، موزه و مرکز اسناد

مجلس شورای اسلامی

سخن آغازین

با انتشار این مجلد، فهرستنگاری ۲۰/۰۰۰ نسخه خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی به پایان می‌رسد و تنها کسریِ باقیمانده در شماره مجلدات فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه تکمیل می‌شود. این روند از آغازین سالهای تأسیس کتابخانه در سال ۱۳۰۵ش به دست یوسف اعتصام‌الملک آغاز شد و در طی سالهای اخیر و مخصوصاً این دو سال شتابی بیش از پیش یافت و هم اکنون رو به پایان است.

مجلد بیست و نهم فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، بیشتر شامل جنگها و بیاضها و مجموعه‌های ادبی و تاریخی است که به مرور زمان طی سالهای ۱۳۱۸ـ۱۳۵۲ش به گنجینه نسخه‌های خطی کتابخانه افزوده شده‌اند و به خاطر همسانی موضوع درکنار هم شماره ثبت خورده‌اند تا یک جا فهرست شوند. همین زیاد بودن مجموعه‌ها و جنگها سبب شد تا کار بررسی و شناسایی این نسخه‌ها وقتی به مراتب بیشتر از دیگر مجلدات فهرست مجلس به خود اختصاص دهد (قریب به دو سال و چند ماه). البته با اطمینان می‌توان گفت این اندازه صرف وقت و دقت بسیار درباره این مجموعه کاملاً بجا بود، چه از لحاظ اشتمال بر نسخه‌های خطی کهن و خط مؤلف و مزیّن و نفیس، این مجلد نفاست چشمگیر و درخور توجهی دارد که در ضمن مطالعه حتماً مورد توجه خوانندگان قرار خواهد گرفت.

وجه اهمیت دیگر این مجلد معرفی حدود ۲۰۰ نسخه از کتابهای کتابشناس و نسخه‌یابِ مرحوم جعفر سلطان‌القرایی (۱۲۷۵ـ۱۳۶۷ش) است. مجموعه سلطان‌القرایی از جمله گنجینه‌های نفیس و دست‌چین شده مخطوطات بود که خوشبختانه با پیشنهاد بدیع‌الزمان فروزانفر و به همت خود او بخش عمده آنها از تبریز به کتابخانهٔ مجلس منتقل شد. وی در سالهای ۱۳۴۷ـ۱۳۵۶ش عضو شورای تقویم کتابخانه بود و کتابهایش در دو مرحله در دی ۱۳۴۷ش و آبان ۱۳۴۸ش به مجلس واگذار شد (تعداد ۴۲۲ نسخه خطی). از این شمار ۲۴۳ جلد را کتابخانه خریداری کرد و پس از آن جناب ایشان تعداد ۱۷۹ جلد بقیه را به کتابخانه مجلس اهدا کردند (برای شرح حال و معرفی آثار علمی ایشان رک: زندگی نامه و خدمات علمی و فرهنگی مرحوم میرزا جعفر سلطان‌القرایی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۹ش).

دست‌افزار من در تألیف این فهرست، مقاله مهمی بود که دوست گرامی جناب آقای سید محمدحسین مرعشی ترجمه کرد و من آن را در نخستین شماره اوراق عتیق گنجاندم (آیین شناساندن نسخه‌های خطی). هدف آن مقاله شناسایی علمی نسخه‌های خطی است به صورتی که هم خود اساس پژوهشهای تاریخی قرار گیرد و هم به عنوان دانشی کمکی و وابسته در علوم مرتبط به کار آید. البته همه جا خود را به صورت کامل مقید بدان مقاله نکردم و چند مورد مغفول مانده در آن جا را نیز در کار شناسایی و توصیف نسخه‌های خطی مورد توجه قرار دادم.

علاوه بر این موارد همواره در نظر داشتم از تکرار مطالب گفته شده و مشهور اجتناب بورزم و در کتابشناسیها تنها موارد کمتر شناخته شده و نویافته را بسط دهم. در نگارش این فهرست سعی کردم از هیچ نکته تازه‌ای که در بررسی نسخه‌ها می‌توانست یاری دهنده باشد فروگذار نکنم و امیدوارم که در این راه برای من توفیق حاصل شده باشد.

همچنین در این سطور سپاس فراوان و بی‌شائبه نسبت به همه بزرگوارانی دارم که در راه تألیف و انتشار این مجلد از فهرست کمک‌کار من بودند: جناب حجةالاسلام والمسلمین دکتر رسول جعفریان ریاست کتابخانه که با سماحت، فراغ خاطر و وقت بیشتر و بیش از حد معمولی برای بررسی و شناسایی نسخه‌ها در اختیار من قرار دادند؛ جناب آقای سهراب یکه‌زارع ریاست بخش خطی کتابخانه برای کوششها و پیگیریهای شبانه‌روزی و دلسوزانه‌شان؛ کارمندان بخش خطی آقایان محمود نظری، علی خندابی، محمدرضا طاهری، داود نظریان و والی مرادی که مراجعات پیوسته من را پذیرا بودند؛ جناب آقای مهدی خوشرفتار اکرم برای حروفچینی و صفحه آرایی این اثر و همچنین دوست عزیزم بهروز ایمانی مدیر مرکز پژوهش کتابخانه مجلس به پاس دوستیهای همیشگی او در حق خودم.

سید محمدحسین حکیم
بهمن ۱۳۸۹ش

(۸۸۰۱)

مجموعه:

۱. المختصر النافع «۲ پ ـ ۲۴۲ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: جعفر بن یحیی محقق حلی (۶۰۲ـ۶۷۶ق)

کامل.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۰ـ۱۰۴؛ ذریعه، ج ۲۰، ص ۲۱۳؛ دنا، ج ۹، ص ۲۵۷ـ۲۷۲.

آغاز: «الحمد لله الذی صغرت فی عظمته عبادة العابدین وحصرت عن شکر نعمته السنة الحامدین».

انجام: «وجعله الی الجنة منقلبة انه لا یخیّب من سأله ولا تحسر من اهله».

انجامه: «قد فرغ بتسوید هذا الکتاب فی تاریخ شهر رجب المرجب سنه اثنی عشرین والف فی المشهد الشریف بتوفیق الملک اللّطیف وبنصرة الامام الهمام الثامن الضامن علیه التحیه والسّلام من متملکات العبد المذنب العاصی ابن لقمان حسین... (یک کلمه ناخوانا) تمت بالخیر والصواب بحق محمد وآله» (۲۵۷ ر)؛ «وقع ذلک الخط والختم فی سنه ۱۱۶۶» (۲۴۲ پ).

۲. حاشیة مختصر النافع «۲۴۴ پ ـ ۲۵۶ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰ـ۹۴۰ق)

حاشیه مختصری بر بحث ارث مختصر النافع است. نوشته شده برای تاج‌الدین حسن بن امیر سید عمادالدین علی، چنان که کرکی در آغاز می‌نویسد: «فهذه حواش کتبتها علی بحث المیراث من کتاب المختصر الشرایع والباعث علی کتابتها مطالعة جناب مفخر السادات... تاج الملة والدین حسن بن الامیر المرحوم... السید عمادالدین علی... هذا الکتاب لما رایت اشتغاله وجه واهتمام فی قرأته ودراسة سیّما هذا البحث اردت ان اکتب علیه شیئاً مما سنح لی بمقتضی اشارته حتی یکون له من فی مطالعته مع ان افادة اکثر من استفادته». با عناوین «قوله ـ قوله» گزارش شده است.[۱]

کامل.

مجلس، ج ۴، ص ۲۲۹، چاپ جدید، ش ۱۴۳۹/۴ که مؤلف کتاب را نشناخته‌اند و ج ۱۶، ص ۲۵۲؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۲۲۰؛ بروجردی قم، ج ۲، ص ۳۲۷ـ۳۲۸ (بدون شناخت مؤلف)؛ حقوق تهران، ص ۴۴۳؛ الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۹۸؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۸۰؛ ذریعه، ج ۶، ص ۱۹۳ـ۱۹۴؛ حیاة المحقق الکرکی وآثاره، ج ۷، ص ۱۸۷ـ۲۲۱.

---

۱. حاشیة مختصر النافع دیگری که در منابع و فهرستها به کرکی نسبت داده شده در واقع از او نیست زیرا نسخه‌هایی از آن مورخ ۷۹۰ق (ش ۲۲۴۵ مرعشی) و ۸۲۸ق (ش ۶۶/۱د ادبیات تهران) می‌شناسیم که با تاریخ حیات کرکی سازگاری ندارد اما متأسفانه این کتاب در حیاة المحقق الکرکی وآثاره، ج ۲، ص ۴۲۹ـ۴۳۳ و ج ۷، ص ۵ـ۱۸۵ با انتساب به کرکی چاپ شده است.

به جز کرکی این شرح به دو نفر دیگر منسوب شده اما مؤلف واقعی‌اش به درستی مشخص نیست:

۱. مولی فضل‌الله معاصر علامه حلی (۷۲۶ق). رک: ذریعه، ج ۱۴، ص ۶۰؛ مرعشی، ج ۶، ص ۲۳۰ـ۲۳۱.

۲. شیخ علی بن احمد منشار (۹۸۴ق). رک: مرکز احیاء، ج ۱، ص ۳۱۶. با توجه به تاریخ وفات منشار وی نیز نمی‌تواند مؤلف آن باشد.

آغاز: «الحمد لله المنعم بصوابغ (کذا؛ بسوابغ) الانعام والمتفضل بالایادی السوام والصلوة علی نبیه خیر الانام وعترته الافاضل الکرام... قوله المص رحمه الله المقدمة الثالثة فی السهام وهی ستة المراد بها منها السهام المذکورة فی القرآن فانها منحصرة فی ستة».

انجام: «وان کان یتقرب بامّه و یتقرب الانثی بینهما الا سهم اولاد حقیقة فالاول اشهد (کذا؛ اشهر) فتوی روایة».

انجامه: «تم الرساله علی حسب التعجیل فی تاریخ شهر رجب المرجب سنه اثنی وعشرین الفا العبد حسین».

۳. الفرائض البهائیّة «۲۵۷ پ ـ ۲۶۲ ر» (فقه ـ عربی)

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

این رساله باب سوم از منهج چهارم از کتاب الحبل المتین است که در موضوع ارث نوشته شده و یک مقدمه و پنج مطلب دارد. در بعضی از منابع از آن با نام رسالة فی المواریث نام برده‌اند.

کامل.

ذریعه، ج ۱۶، ص ۱۴۸ـ۱۴۹؛ مشار عربی، ص ۶۶۱؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۲۲۷ـ۲۲۸؛ کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۴۲۴ـ۴۲۸؛ دنا، ج ۷، ص ۹۰۷ـ۹۰۹.

آغاز: «الباب الثالث من المنهج الرابع من حبل المتین فی المواریث وفیه مقدمة وخمسة مطالب. اما المقدمه فاذکر فیها قبل الشروع».

انجام: «وهذا الجدول کاف فی توضیح هذا الاجمال وتنقیح هذا الاعمال ومن الله العصمة والتوفیق».

خط: نسخ، کاتب: حسین بن لقمان... (یک کلمه ناخوانا)، تاریخ کتابت: رجب ۱۰۲۲ق در مشهد رضوی (برگ پایانی رساله اول به اشتباه بعد از رساله دوم برگ ۲۵۷ صحافی شده است و کسی که متوجه این مطلب نشده بود در سال ۱۱۶۶ق پایان کتاب را در حاشیه همان برگ ۲۴۲ کتابت کرده است)، رساله دوم در رجب ۱۰۲۲ق با عجله.

عناوین و نشانیها شنگرف، همه عناوین پیش از شنگرف‌نویسی به خطی ریز در حاشیه نوشته شده بوده است. در حاشیه تصحیح شده و حاشیه‌نویسی دارد، مخصوصاً المختصر النافع که با این علایم یادداشتهای توضیحی فراوانی در هامش صفحات آن نوشته شده است: ز رحمه الله، ۱۲، ع ل رحمه الله، قال شیخنا البهایی ادام الله ظلال جلاله العالی (۲۳ پ)، ک، م د، ر رحمه الله، فتح، دروس، نهایه و جز آنها. **در مواردی معنای کلمات دشوار هم به فارسی نوشته شده است. دارای علامت بلاغ در حاشیه صفحات.**

پایان رساله‌ها و حواشی بعضی از صفحات این مهرها و تملکات دیده می‌شود: تملک حسین بن لقمان (کاتب نسخه) با مهر مدور: «افوض امری الی الله عبده حسین ۱۰۳۲» (در برگهای ۱۲۲ پ، ۱۲۳ ر، ۱۳۰ پ، ۱۳۱ ر، ۲۲۶ ر، ۲۲۷ ر، ۲۵۳ ر، ۲۵۷ ر، ۲۶۲ ر) و مهر بیضوی: «خاکسار آل محمد حسین» (در برگهای ۴۹ ر، ۹۷ ر، ۱۲۳ ر، ۲۴۵ ر ـ ۲۴۹ ر، ۲۵۶ پ، ۲۵۷ ر، ۲۶۱ ر) و «بنده شاه ولایت لقمان ۱۰۶۶» (برگ ۲۵۳ ر و ۲۵۷ ر) و «عبده الراجی محمدباقر الحسینی» (برگ ۲۶۲ ر) و مهری بیضوی که نیمی از آن از بین رفته است: «عبده [الرا]جی [الی] الله فتح‌الله» (برگ ۲۶۲ ر) و یادداشت خریداری صادق بن ابراهیم حلی در ۱۰۷۹ق (برگ ۲۶۴ ر)، ۱۸ برگ اول کتاب نونویس که در این بخش عناوین نانوشته باقیمانده است. در چند برگ آخر رساله دوم هم جای عناوین خالی مانده است. پس از رساله اول جدول تقسیم ارث و صورتهای دوازده‌گانه آن (برگ ۲۴۳ ر ـ ۲۴۳ پ). پایان نسخه سه برگ یادداشتهای پراکنده فقهی و دعا، و یادداشت یادگاری در ۲۰ ربیع‌الاول ۱۱۲۳ق.

دارای جزوهای ۸ برگی. بالای اولین برگ هر جزو عبارت «یا امام رضا علیه التحیة والثنا» نوشته شده است (اثر این عبارت در برگهای متعددی مانند ۲۰۲ ر، ۲۱۰ ر، ۲۱۸ ر و... باقیمانده اما در بیشتر برگها به خاطر برش صفحات در صحافی از بین رفته است). رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی و حنایی آهار مهره، بعضی از برگها دوپوسته شده، بخشهای نونویس فرنگی شکری آهار مهره.

یک، ۲۶۲، دو برگ، ۱۲/۵×۱۹، ۱۳ـ۱۴ سطر، ۶×۱۱.

جلد: تیماج مشکی یک لا. قطر: ۲/۹.
خریداری از داود بهزادی در تیر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۹۱۷]

(۸۸۰۲)

مجموعه:

۱. شبستان نکات و گلستان لغات «۱ پ ـ ۶۶ ر»
(اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: یحیی سیبک فتاحی نیشابوری (ـ۸۵۲ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۵۰۴ـ۵۰۶؛ مشترک پاکستان، ج ۴، ص ۲۳۷۱ـ۲۳۷۳.

آغاز: «حمد خدای را که چشمهٔ میم حمدش دریایی است در حد کمال کرم و دایره میم نعمش سفره‌ای است در نعت نوال قدم».

انجام: «و الف الفت احسان از نون نفس بی‌سامان ما دور مدار. قطعه:

اگر چه شبستان دیوان ما
نماید سر شین از شین سر
شب ظلمت از روی او دو[ر] دار
ستان آنگهش از قبول نظر».

۲. قصیده «۶۶ ر ـ ۶۷ ر» **(فارسی)**

مطلع:

ای صدر صفهٔ حرمت بارگاه جان
بر آستان اشرف اشراف را مکان

انجام:

صافی حدیث دلکش تو هر که بشنود
تاریخ این کتابه ز شعرش بود عیان

۳. آیینه جهان‌نما و طلسم گنج‌گشا «۶۸ پ ـ ۱۳۳ پ»
(فلسفه ـ فارسی)

مؤلف: ابوسعید بن یحیی یمنی

تنظیم شده در ۱۱ باب:

باب اول: در رموز و اشارات و معانی و حکایات در حال انسان و باز ماندن از سعادات ابدی و مشغول شدن به دنیا و فراموش کردن مقام اصلی و در تنبیه از غفلت.

باب دوم: در اشارت آفریدن و در اشارت به طلسم وجود انسان و در رموز و کنوز و معنی او در مواعظ و نصایح در تنبیه دلالت بر معنی وصف و جمال و کمال روح تا بدانی که همه در وجود است.

باب سیوم: در آن که مقصود آفرینش تویی و جمله از بهر تو آفریده‌اند و سبب آمدن تو درین دنیا و حقیقت موجودات و احوال و اشغال خلق و سبب آشوب دنیا.

باب چهارم: در سبب آفریدن انسان و چگونگی سپردن امانت به وی و سبب عزت و رفعت و سبب خواری و مذلت.

باب پنجم: در سر آفریدن انسان و حقیقت او و چگونگی و سر امانت که چیست و چگونه نهاده‌اند و مقصود از امانت چیست و سرّ عزت و مذلت.

باب ششم: در معرفت آن که از کجا آمد و آن چه مقام است و چرا آمده‌اند و فراموش کردن آن مقام و در آن که نام تو انسان چرا نهاده‌اند.

باب هفتم: در بدایع فطرت و صنایع قدرت حق تعالی و در خلقت انسان و چگونگی موجود کردن و آفریدن از قطرهٔ آب.

باب هشتم: شش فصل است:
اول: در عجایب خلقت سر.
دوم: در عجایب خلقت چشم.
سیم: در عجایب صفت گوش.
چهارم: در عجایب خلقت بینی.
پنجم: در عجایب خلقت دهان.
ششم: در عجایب روی و غیره.

باب نهم: در عجایب تن و اعضا و جوارح و عجایب خلقت معده و عجایب خلقت دست و انگشتان و کف دست و ناخن، و آن مشتمل است بر پنج فصل:
فصل اول: در عجایب حلق و معده.
فصل دوم: در عجایب دست و انگشتان و انواع حکمت در پیدا کردن آن.
فصل سیم: در عجایب ناخن و منفعت آفرینش آن.

فصل چهارم: در عجایب و منافع کف دست.
فصل پنجم را نسخه ندارد.
باب دهم: در عجایب جملهٔ تن و تشبیهات او به جملهٔ موجودات و تشبیه صفات او به جملهٔ حیوانات و رموز و اشارتی چند از قفس در تشبیه به صفات انسان.
باب یازدهم: در سلطانی روح و تأثیر او در جسم و در عالم و در صفت جهان جان و دل.

در نسخه نام کتاب آینه جهان‌نمای و طلسم گنج‌گشا و نام مؤلف سعید بن محی المیمنی آمده است (برگ ۷۱ ر و ۷۴ پ).

نسخه‌های این کتاب در نام مؤلف و کم و زیاد و ترتیب مطالب با هم تفاوتهای فاحشی دارد.

کمی از انجام افتادگی دارد.

فهرستواره، ج ۶، ص ۵۹؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۱۸۱۴ ـ ۱۸۱۵ و ج ۲۱، ص ۳ـ۴.

آغاز: «الحمد لله الذی تعزّز عن وصف الواصفین و تعالی عن مدارک العارفین و تقدس عن تصور العاقلین. نظم:

کو مرا دل که بدو شرح کمالت گویم
یا کجا نطق که تا وصف جمالت گویم».

انجام موجود: «فصل در عجایب جهان جان و دل... و لطف و عنایی که با تو کرده است جمله را مشاهده کنی آن گه حق‌شناس شوی...

همه صورت مبین در نقش عالم
ز نقش اندر گذر نقاش را بین».

۴. رباعیات خیام «۱۳۴ ر ـ ۱۳۶ پ» (ادبیات ـ فارسی)
نوشته شده در متن و حاشیه.
آغاز:

چون نیست مقام ما درین دیر مقیم
بی باده و معشوق عذابیست الیم

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه‍.
عناوین و نشانیها شنگرف، بین پاره‌های اشعار دوایر کوچک شنگرف، بین مصراعها نقطه شنگرف رنگ. تصحیح شده، با علامت سه نقطه شک (∴) در بسیاری از برگهای نسخه مانند: ۱۰ ر، ۳۶ ر، ۴۱ ر، ۴۴ ر، ۴۶ ر، ۴۶ پ، ۵۰ پ، ۵۲ ر، ۵۸ پ، ۷۷ پ و... و علامت یک نقطه در کنارهٔ بعضی از سطرها مانند صفحات ۳۴ ر، ۳۸ پ، ۴۸ پ، ۵۷ ر و ۵۹ ر. در برگ آغازین نسخه حروف الفبای فارسی و نام‌کتاب اول مجموعه نوشته شده است. در برگ آخر هم نام ماههای ترکی و چند دعا آمده است. در برگ ۶۸ ر معرفی کتاب آینه جهان‌نمای. **در برگ ۶۷ پ یادداشت یادگاری پاک شده‌ای مورخ محرم ۱۲۷۳ق. پایان نسخه مهر چهارگوش: «... محمدحسین». رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.**
کاغذ: نخودی آهار مهره، بعضی از برگها دوپوسته شده.
یک، ۱۳۷، دو برگ، ۱۱/۶×۱۷/۹، ۱۷ سطر، ۱۳/۵×۷/۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای دورو، سرطبل‌دار. کمی آسیب دیده. مجدول گرهدار زرین. قطر: ۲/۳.
خریداری از هدایت ارشادی در اسفند ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۵۹۴]

(۸۸۰۳)

مجموعه:

۱. دعای جوشن‌کبیر «۱ پ ـ ۲۷ پ» (دعا ـ عربی)

۲. ترجمة الصلوة «۳۱ ر ـ ۴۹ ر» (فقه ـ فارسی)
مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ـ ۱۰۹۱ق)
بخشی از مقدمه کتاب افتاده است.
کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۱۵۸ـ۱۶۰؛ ملی تهران، ج ۳، ص ۲۱۹ (ناشناخته).

آغاز موجود: «نیز به آن منضم سازد تا شاید جمعی از مؤمنان از آن بهره‌مند گردند... و این هشت در که به منزله درهای بهشت است بر روی طالبان گشود و به ترجمة الصلوة موسوم ساخت».

انجام: «و غرض بیان اصل نماز و ترجمهٔ اذکار آن بود در تفاصیل احکام شرایط خوض ننمود. اللهم تقبّل منّا

صلواتنا ولا ترد علینا یا رب العالمین والحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطاهرین وسلّم تسلیماً کثیراً کثیراً کثیرا».

۳. ترجمة العقائد «۴۹ پ ـ ۶۹ پ» **(کلام ـ فارسی)**
مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)
از انجام افتادگی دارد.
کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۱۶۲ـ۱۶۴.

آغاز: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد خداوند جهان آرای دلگشای راکه صوامع قدس آسمان و زمین را مزین ساخت».

انجام موجود: «در هفتم در اهوال موت و قیامت... و کسی که آن نور ندارد نتواند گذشت و هر که در دنیا به راه انبیاء و ائمه».

۴. [خواص الاشیاء] «۷۰ ر ـ ۷۵ پ و ۸۷ ر ـ ۸۷ پ و ۸۹ ر ـ ۸۹ پ» **(علوم طبیعی ـ فارسی)**
شامل معرفی کوتاهی از سنگها و روغنها و مواد گیاهی و خاصیت آنهاست.
برگ ۸۷ از این رساله، وسط رساله بعدی صحافی شده است.

آغاز موجود: «صاحب لقوه دهند سود دارد. خرمهره سپیده و بزرگ [بزرگ] و درشت روی باشد و گرد به درازی مایل از پس گردن از میان گوشت بیرون آرند... خاصیت آن به زهرها سوده دارد و به کسانی که دق دادند بدهند فائده دارد».

انجام: «تعریف فیروزه. فیروزه به انواع بود انچه بهتر و روشنتر و با طراوت بود ان را بواسحاقی گویند... خاصیت آن... و فیروزه مروارید در قدحهای شراب انداختندی و به پیروزه جهل بیشتر کردندی».

۵. جواهر نامه «۷۶ ر ـ ۸۸ پ» **(علوم طبیعی ـ فارسی)**
مؤلف: منسوب به زین بن حاجی
این عناوین به ترتیب در نسخه ما آمده است:

باب ششم: در معرفت فیروزه.
باب هفتم: در معرفة پازهر.
باب هشتم: در معرفت عنبر اشهب.
باب نهم: در معرفت لاجورد (بعد از برگهای ۸۳ و ۸۷ صفحات جا به جا شده است).
باب اول: در بیان سنگ شناختن.
باب دوم: در بیان دارو پختن.
باب سیم: در گرفتن لاجورد و صلایه آن.
باب چهارم: در صاف کردن لاجورد.
باب دوم: در معرفت یاقوت.
باب سیم: در معرفت لعل.
باب چهارم: در معرفت زمرد.
باب دوازدهم: در معرفت یشب.

به خاطر افتادگی این رساله و رساله پیشین برگهای آنها در صحافی در هم آمیخته شده‌اند.
فهرستواره، ج ۵، ص ۳۸۱۶ـ۳۸۱۷.

آغاز موجود: «[باب ششم در معرفت] فیروزه. بدان که فیروزه از چهار موضع بیرون نیست. معدن اول در حوالی نیشابور که از اعظم محلهاست از قدیم الایام تا الی یومنا فیروزه سبزفام که قیمتی باشد».

انجام: «به غایت مفید است و خواص شیب (کذا؛ یشب) بسیار است هر کرا حیثیتی در فن سوداگری باشد برین طریق که مذکور شد عمل کنند. این بود جمیع جواهر نامه و الله اعلم».

۶. اشعار و گفتارهای پراکنده «۹۰ ر ـ ۹۷ ر»
کواکب آسمانی و فلز مربوط به هر کدام. اشعار از جامی، باباطاهر و فضولی، دو حکایت کوتاه و مکتوبی که ارسطو از برای اسکندر بَدَل آب حیوة فرستاد.

۷. حرز پیغمبر(ص) «۹۷ پ ـ ۹۸ پ»
که جبرئیل به پیامبر اسلام آن را آموخت.

انجامه: «قد تم فی یوم الثلثا وقت العصر من شهر جمادی‌الاخر سنه ۱۲۲۵ فی منزل و رباط بین مسیّب وکاظمین علیهما السلم فی فصل الشتآء».

۸. اختیارات ایام (صغیر) «۹۹ پ ـ ۱۱۲ ر»

(ستاره‌شناسی ـ فارسی)

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ق)

شامل ۳ فصل و خاتمه:

فصل اول: در اختیار ایام ماه است.

فصل دوم: در اختیارات ایام هفته است.

فصل سیوم: در بیان امری چند که موجب رفع نحوست ایام و ساعات می‌شود.

خاتمه: در ترجمه حدیث شریفی کـه مشـتمل است بـر احکام کسوف و خسوف و حوادث هر سال.

در آغاز نسخه با نام اخبارات روزنامهٔ حضرات.

کـتابشناسی مـجلسی، ص ۷۵ ـ ۷۷؛ فـهرستواره، ج ۴، ص ۲۷۸۰ـ۲۷۸۲؛ دنا، ج ۱، ص ۴۳۱ـ۴۳۵؛ مـجلس، ج ۱۹، ص ۴۳۸ـ۴۴۲ و ج ۳۶، ص ۱۸۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی سید... اما بعد... که رساله‌ایست در بیان آنچه از احادیث معتبر از اهل بیت رسالت».

انجام: «کاری که درین روز ابتدا کند به کام نرسد و این روز بـدترین روزهـا است... شـوّال شـیشم هشـتم. ذی‌القعده دوّیم نهم. ذالحجّة شیشم هفتم».

انجامه: «تمام شد این مختوط (کذا) در ۱۰۸ هم شهر محرّم الحرام مطابق هده (کذا) السّنه ئـیچین ئـیل سـنه ۱۲۴۰ این نوشتم از برای جناب صـاحبی قـبله گـاهی اعنی آخوند ملّا محمّد الاصل و مسکن عتبات عـلیات ارش (عرش) درجات که جناب ملّا محمد دام اقـبال له نوشته شد.

این نوشتم از بـرای روزکـار

من نمانم خت بـماند یـادگار

هر که خواند دعا طـمع دارم

زنکی مـن بـنده گـناه کـارم

والسّلام علیکم».

۹. زیارت سید الشهداء(ع) «۱۱۳ پ ـ ۱۲۰ پ»

خط: نسخ و نستعلیق، دعاها معرب. تـاریخ کـتابت: عصر سه‌شنبه جمادی‌الاخر ۱۲۲۵ فصل زمستان در منزل و رباط بین مسیّب وکاظمین (رساله هفتم)، ۱۸ محرم ۱۲۴۰ق برای آخوند ملا محمد (رساله هشتم). برگهای ۳۱ـ۸۹ عناوین و نشانیها شـنگرف و پس از آن مشکی. در رساله اول مجموعه جـای عـناوین و خواص سفید مانده است.

تصحیح شده. در حاشیه رساله‌های جواهـرشناسی توضیحاتی نوشته شده است. حاشیه برگ ۵۸ ر مهر بیضوی کوچک به نقش: «محمدباقر» با تـاریخی کـه شاید ۱۳۱۲ باشد. برگ ۹۹ ر وقفنامه نسخه که آن را سیاه کرده‌انـد و فـقط مـهر چـهارگوش انـتهای آن خوانده می‌شود: «العبد الضعیف... الشـریف ۱۲۸۸». برگ ۹۰ ر نام سیارات و فلزی که با آنها مرتبط است. رکابه‌دار. آثار سطراندازی در نسخه مشخص است.

کاغذهای نسخه چهار نوع است بدین ترتیب: بـرگ ۱ـ۳۰ فرنگی نیلی آهار مهره ته‌نقش‌دار. مارک آن را به خاطر نحوه برش صـفحات بـه وضـوح نـمی‌توان خواند. چیزی شبیه به AGU دیـده مـی‌شود. بـرگ ۳۱ـ۶۹ نخودی آهار مهره پَست. برگ ۷۰ـ۸۹ فرنگی نخودی آهار مهره. برگ ۹۰ـ۱۲۰ فرنگی نیلی بـدون آهار و مهره کشی. (از برگ ۱۱۲ تا پایان آهـار مـهره دارد). با ته‌نقش Φ181.

یک، ۱۲۰، یک بـــرگ، ۱۰/۳×۱۷/۸، ۱۲ـ۸ ســطر، ۱۳×۷/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی ترنجدار. متن از شیرازه جدا شده. قطر: ۲/۵.

خریداری کتابخانه از فرهاد (تاریخ خـرید مشـخص نیست).

[شماره ثبت: ۴۹۲۱۲]

(۸۸۰۴)

[ترسل] **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

کتابی است که برای آموزش فنون دبیری و نگارش متون مختلف تدوین شده است. به خاطر افتادگی مقدمه مؤلف از آغاز نسخه نام و نشان درست کتاب مشخص نشد.

آغاز موجود: «و عبارات ما تقدم درین مختصر کمتر در رقم کتابت می‌افتد و حالا مختصری چند... یاد کرده می‌شود...

ز طبع زلال و ز روشن ضمیر
ترسل نویسم یکی دلپذیر
پسندیده باشد بر خاص و عام
به تحفه فرستم... هر مقام...
چو خواهی که نامت بماند به جای
پسر را دبیری بیاموز و رای
نویسنده را دست گویا بود
گل دانش از طبع رؤیا بود
خردمند باید که باشد دبیر
شود برده بار این سخن یاد گیر»

انجام: «پنج هزار دینار تبریزی... به رسم... دهند. تحریرا فی تاریخ عشرین و الف شهر رمضان المبارک من الهجرة النبویة».

خط: تعلیق، اشعار نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین شنگرف، بین پاره‌های اشعار دوایر توخالی کوچک شنگرف. با این مهرها در صفحات مختلف نسخه: مهر مدور به نقش «بنده شاه ولایت محراب ۱۰۴۶» (در ۶ ر، ۹ ر، ۹ پ، ۱۰ پ، ۱۱ پ، ۱۳ ر، ۱۴ ر، ۲۸ ر، ۲۸ پ، ۲۹ ر، ۳۹ پ، ۴۴ ر، ۵۰ پ و ۶۹ ر؛ در بعضی از صفحات ۳ بار نقش این مهر دیده می‌شود)، مهر بیضوی: «بنده آل محمد طاهر» (۷۴ پ، ۷۹ پ)، مهر بیضوی: «عبده اسمعیل ۱۲۴۵» (۳۹ ر، ۸۵ ر، ۸۶ ر)، مهر مدوری با ۸ پر در اطرافش که ناقص شده است. در بالای آن عبارتی لاتین بوده که خوانده نمی‌شود ولی قسمت پایین آن خواناست: «عبده میرزا ولی» (۲۸ پ، در ۲۹ ر کاملاً سیاه شده)، و چند مهر مستطیل و بیضوی سیاه شده در ۳ پ، ۴ ر، ۸ ر و ۲۹ ر. در حاشیه ص ۳۳ پ یادداشت یادگاری آقا محمدرضا ولد آقا قاسم آقا محمدعلی به خطی بچگانه.
رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهارمهره.
۸۷ برگ، ۱۰/۵×۱۸، ۶ سطر، ۶/۵×۱۴.
جلد: گالینگور مشکی. قطر: ۱.
طرز ورود به کتابخانه نامشخص.
[شماره ثبت: ۵۰۶۸۸]

(۸۸۰۵)

مجموعه:

۱. [کیفیة السلوک] (رسالة فی السیر والسلوک) «۲ پ ـ ۲۲ ر» **(عرفان ـ عربی)**

مؤلف: سید کاظم بن قاسم رشتی (۱۲۱۲ـ۱۲۵۹ق)

پایان یافته در دوشنبه ۱۱ صفر ۱۲۳۸ق در قریه سراوان از قرای رشت (این تاریخ در نسخه ما نیست).

کامل.

فهرست کتب مشایخ، ص ۳۱۷؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۷۲۲؛ مجلس، ج ۱۲، ص ۴۴ـ۴۵؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۲۸۳؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۳۷؛ مرعشی، ج ۱۹، ص ۳۴۱ و ج ۲۸، ص ۶۱۱؛ تراثنا، ش ۵۱، ص ۳۳۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین. اما بعد فیقول... کاظم ابن قاسم الحسینی الرشتی ان جماعة من الاحباب... قد طلبوا من الفقیر الحقیر ان اکتب کلمات فی کیفیة السلوک الی الله تعالی وطلب قربه ورضاه وما ینبغی ان یکون نسالک الطالب الراغب الی قربه ونجواه علیه فی الاحوال والاخلاق... اعلم ان الله سبحانه هو الواحد الذی لا شریک له والحی الذی لا موت فیه».

انجام: «لکنک خذ الحق واعرض عن الباطل واحسن فان الله مع المحسنین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین والحمد لله رب العالمین. تمت الرسالة».

۲. خواب شیخ احمد احسایی «۲۲ ر ـ ۲۳ ر» **(عربی)**

مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)

او در خواب امام حسن و امام حسین و امام باقر(ع) را دیده بود.

فهرست کتب مشایخ، ص ۱۴۳ـ۱۴۴ (در آن جا متن کامل رؤیا چاپ شده است)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۷۲۳.

آغاز: «خوابی که جناب شیخ دیده است. بسمله وبه نستعین. سلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. اعلم انی کنت فی اول عمری کثیر التدبر والنظر فی العالم وکان قلبی متعلقا بالاشیاء لا اعرف حقیقتها».

انجام: «وتفهم قول الله تعالی اذکرونی اذکرکم وقوله تعالی ونسوا الله فنسیهم والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته وکتبه احمد بن زین‌الدین والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین».

انجامه: «تمت الرسالة فی بیان المنام علی ید احقر الطلاب عبّاس الکاشانی».

۳. طریق ختم ی ا خ ب ی ر «۲۳ ر»

۴. [النیة] «۲۳ پ ـ ۲۶ پ» **(عرفان ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)

پاسخ به ملا علی‌اکبر بن محمدسمیع درباره خلوص نیت و حضور قلب و طریقه ریاضت نفس.

کامل.

فهرست کتب مشایخ، ص ۲۴۶؛ مرعشی، ج ۱۵، ص ۱۶۸؛ عکسی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۱۶۳ـ۱۶۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. اما بعد فیقول... احمد بن زین‌الدین ان الرجل الافخر الاکرم ملّا علی‌اکبر بن البصیر ملّا محمدسمیع قد ارسل الی کلمات قلیلة مشتملة علی معان جلیلة یرید من الفقیر الجواب».

انجام: «لولا ان هدانا وروی عن سید الساجدین(ع) الخمس عشر مناجات ینبغی للسالک ان یداوم علیها وهی مشهورة بین الناس. انتهی».

۵. اجوبة مسائل محمود میرزا «۲۷ ر ـ ۳۷ پ»

(کلام و فلسفه ـ عربی)

مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)

پاسخ پرسشهای یازده‌گانه شاهزاده محمود میرزا پسر فتحعلیشاه قاجار. پایان یافته در شب ۲۴ رجب ۱۲۳۷ق.

کامل.

فهرست کتب مشایخ، ص ۲۳۶ـ۲۳۷؛ ذریعه، ج ۵، ص ۲۱۲؛ ملی تهران، ج ۸، ص ۲۲۴ـ۲۲۵؛ مرعشی، ج ۵، ص ۱۶۲؛ عکسی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۱۲۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. اما بعد فیقول... احمد بن زین‌الدین المطری الاحسائی الهجری ان الجناب العالی الشامخ... الشاهزاده محمود... قد ارسل من نتایج افکاره الذکیة وتنبهات فطنته المودعة الی داعیه بالاخلاص... الاول منها انه ما سر عصمة الانبیاء والاوصیاء».

انجام: «ما هو مهتم به ونسی نفسه وهذا امر وجدانی وهو بهذا النسیان منکشف لمن له عیان والحمد لله رب العالمین وکتب بیدالعبد المسکین احمد بن زین‌الدین... وآله افضل الصلوة والسلام حامداً مصلیاً مسلماً مستغفراً تائباً».

۶. شرح حدیث عمار الساباطی فی بلی جسد المیت

«۳۸ ر ـ ۳۸ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)

شرح حدیثی از من لا یحضره الفقیه شیخ صدوق (۳۸۱ق) است.

فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۱۷۵ـ۱۷۶.

آغاز: «السؤال روی الصدوق(ره) فی الفقیه عن عمار الساباطی انه قال سئلت ابوعبدالله(ع) عن المیت هل یبلی جسده... الجواب اعلم ان للانسان الموجود الان جسمان وجسدان».

انجام: «ولا مدخل فی الحقیقة وانما هو بمنزلة الثوب لبسته ثم ترکته ولبست غیره فافهم. تمت الرسالة ایضاً من الشیخ اعلی الله مقامه ورفع درجته والسلام علی من اتبع الهدی».

۷. اجوبة المسائل الخاقانیة «۳۸ پ ـ ۵۰ پ»

(کلام ـ عربی)

مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)

پاسخ ۵ پرسش فتحعلیشاه قاجار (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) درباره مرگ و زندگی پس از مرگ و کیفیت آن است.

نوشته شده در اوایل ماه رمضان ۱۲۲۳ق.

کامل.

فهرست کتب مشایخ، ص ۲۴۰ـ۲۴۱؛ ملی تهران، ج ۷، ص ۱۸۰ و ج ۸، ص ۲۱۹؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۲۵۹ و ج ۲۳، ص ۳۶۰؛ ملک، ج ۱، ص ۱۶؛ دانشگاه اصفهان، ج ۱، ص ۱۲۳.

آغاز: «قال ادام الله دولته وخلد سلطنته اذا فارق الانسان هذه الدار وقد کان من المؤمنین الاخیار لحقت روحه بالجثة کما تدل علیه ظواهر الاخبار... اقول ان المؤمن اذا حضر الموت ایاه حضره محمد وعلی والائمة».

انجام: «لا اله الا هو الیه المصیره الی (کذا) انتهی الجواب لخدمة حضرت المخدمة السلطانة عد الله ذلک الظل الظلیل علی البلاد ورحم ببقائه العباد علی یدی الداعی للحضرت السلطنیة بالدوام اقل الانام... احمد بن زین‌الدین... علی مهاجرها افضل الصلواة وازکی السلام والحمد لله رب العالمین. تمة الرسالة».

۸. حیاة النفس فی حظیرة القدس « ۵۱ پ ـ ۹۷ ر»
(کلام ـ عربی)

مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)

در اصول دین، تنظیم شده در یک مقدمه و ۵ باب (هر باب در چند فصل) و خاتمه:

مقدمة: اعلم ان الله سبحانه لم یخلق العباد عبثاً لانه حکیم.

الباب الاول: فی الاصل الاول [التوحید]، در ۱۷ فصل.

الباب الثانی: فی الاصل الثانی وهو العدل.

الباب الثالث: فی النبوة.

الباب الرابع: فی الامامة.

الباب الخامس: فی المعاد، در ۱۰ فصل.

خاتمه: در لزوم اعتقاد به رجعت و ظهور و این که آجال و ارزاق و اسعار به دست خداوند است.

کامل.

ذریعه، ج ۷، ص ۱۲۴؛ فهرست کتب مشایخ، ص ۲۴۰؛ ملی، ج ۱۱، ص ۱۹۲ـ۱۹۳؛ مجلس، ج ۵، ص ۱۱ـ۱۳؛ عکسی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۱۵۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله اجمعین وبعد فیقول... احمد بن زین‌الدین الاحسائی قد التمس منی بعض الاخوان الذین تجب طاعتهم ان اکتب لهم رسالة فی بعض ما یجب علی المکلفین من معرفة اصول الدین... وسمیت هذه الرسالة حیوة النفوس فی حضرة القدوس».

انجام: «والواجب علی العباد شکره علی نعمائه وحمده علی کرم عدله وآلائه والرضا فی کل حال بقدره وقضائه فانه ولی فی کل خیر وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی یوم ثلثا اربع وعشرون من شهر ربیع‌الثانی فی ید اقل خلق الله محمدنصیر بن علی‌محمد نوری بابورودی ۱۲۷۰».

خط: نستعلیق. کاتب: عباس کاشانی (رساله دوم)، محمدنصیر بن علی‌محمد نوری بابورودی (رساله آخر). تاریخ کتابت: سه‌شنبه ۲۴ ربیع‌الثانی ۱۲۷۰ق (رساله آخر).

عناوین مشکی، در حاشیه تصحیح شده، با علامت بلاغ، آغاز و انجام و برگ ۲۲ پ مهر مربع بزرگ کتابخانه شیخ فضل‌الله نوری با نقش: «این کتاب از متملکات و جزو کتابخانه احقر فضل‌الله النوریست ۱۳۱۱». آغاز نسخه یادداشتی درباره ادای نماز قضا هم آمده است: «نماز قضا را در بیست و پنجم تیر ماه قدیم شروع کردم. کان ذلک پانزدهم شوال سنه ۱۲۵۵». بالای بیشتر صفحات عبارت: «رب وفقنی بالاتمام بحق محمد وآله البررة الکرام» یا «ا م ع» نوشته شده است. آثار سطراندازی در برگهای رساله آخر مشخص است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. نام کتاب در برچسب کاغذی عطف نسخه: «رسائل شیخ احمد».

کاغذ: فرنگی و دست‌ساز نخودی آهار مهره، کاغذهای بخشی از نسخه بدون آهار و مهره کشی است.

یک، ۹۷، یک برگ، ۱۱/۹×۱۸/۶، ۱۷ـ۹ سطر، ۱۴×۷/۵.

جلد: تیماج عنابی مجدول یک لا. قطر: ۱/۶.

خریداری از کیوانی در فروردین ۱۳۲۷ش.

[شماره ثبت: ۳۲۱۶۵]

(۸۸۰۶)

مجموعه:

۱. نان و حلوا «۵ پ ـ ۲۴ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۳۲۶۲ـ۳۲۶۸؛ کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۵۶۷ـ۵۸۴؛ دنا، ج ۱۰، ص ۵۳۸ـ۵۴۶.

آغاز: «الحمد لله الذی علی نعمائه (کذا) والصلوة علی اشرف الخلائق محمد وآله فیقول...

ایها اللاهی عن العهد القدیم

ایها الساهی عن النهج القویم».

انجام:

این نظم بدیع بلند اختر

کآورده ز عالم قدس خبر

پیوسته خجسته پیامش کن

مقبول خواص و عوامش کن

انجامه: «تحریراً فی ۱۱ شهر صفر المظفّر سنه ۱۲۶۱».

۲. مثنوی «۲۵ پ ـ ۲۶ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

مثنوی کوتاهی در بحر غریب در وصف زنی کردزبان است.

کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۳۴۹؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۲۵۳؛ الحدیقة الهلالیة، ص ۱۳۲ـ۱۳۳.

آغاز: «ونظیر هذه ألمرأة الکردیة ألتی نظم حالها شیخنا الشیخ بهاءالدّین قدّس الله روحه حیث قال:

کان فی الاکراد شخص ذو سداد

امه ذات اشتهار باالفساد

لم تخیب من نوال طالبا

لن تکفن عن وصال راغبا».

انجام:

فالبهاء الحزین الممتحن

من دواعی النفس فی الله المحن

۳. صراط النجاة «۲۸ پ ـ ۱۵۵ ر» **(حدیث، کلام ـ فارسی)**

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)

کامل.

ذریعه، ج ۱۵، ص ۳۷؛ کتابشناسی مجلسی، ص ۲۵۹ ـ ۲۶۰؛ فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۵۲۹ـ۵۳۰؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۵۹؛ منزوی، ج ۲، ص ۸۱۵ـ۸۱۶؛ فهرستواره، ج ۹، ص ۴۰۳.

آغاز: «الحمد لله الواحد الفرد المبرّا عن شائبة الاضداد والانداد والصمد المنزه».

انجام: «همه مؤمنین و مؤمنات را از میل کردن به باطل و مذاهب غیر حقّه نگاهدارد بحق محمد وآله».

انجامه: «تمام شد اینرساله بید الحقیر الفقیر المذنب العاصي اقل السّادات زین‌العابدین الحسینی الهروی المسکن و سبزواری الاصل بر سبیل استعجال در یوم شنبه ۹ شهر جمادی‌الثانی فی سنه ۱۲۶۱ والحمد لله وصلّی الله علی محمد واله الاخیار الابرار. اللّهم اغفر لی ولوالديّ ولجمیع المؤمنین والمؤمنات برحمتِکَ یا ارحَمَ الرّاحمین.

غریق رحمت ایزد کسی باد

که کاتب را بالحمد کند یاد».

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب.

رساله اول. تاریخ کتابت: ۱۱ صفر ۱۲۶۱ق. عناوین داخل کتیبه‌های ساده، صفحات مجدول به مشکی.

رساله سوم. کاتب: زین‌العابدین حسینی هروی المسکن و سبزواری الاصل با عجله، تاریخ کتابت: شنبه ۹ جمادی‌الثانی ۱۲۶۱ق. عناوین و نشانیها شنگرف. در حاشیه تصحیح شده. بر فراز عناوین فرعی و بعضی از جملات خط شنگرف.

در اوراق الحاقی آغاز نسخه این یادداشتها آمده است: مثنوی کوتاهی نوشته شده برای مخدوم اجل ملا رحمة‌الله رحمة الله علیه مادام الحیوة وبعد المماة، دو بیت از امیرالمؤمنین(ع)، چهار بیت عربی به خط هبةالله، یادداشت احمد گلچین معانی که رسائل مجموعه را معرفی کرده است. و فایده‌ای در

باب آن که همه موجودات به جز واجب الوجود بر حسین(ع) گریستند.

در پایان نسخه هم گفتهٔ ارسطاطالیس به نقل از معلمش سقراط، غزلی از عطار، شعری از امیرالمؤمنین(ع) و حدیثی از عیون اخبار الرضا **نوشته شده است. رکابه‌دار. آثار سطرانـدازی در نسخه مشخص است. جزوها ۸ برگی. در پایین سمت چپ برگ وسط هر جزو خط کوچکی به عنوان نشانه صحاف کشیده شده است.**

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

چهار، ۱۵۸، چهار برگ، ۱۱×۱۷/۵، ۱۴ـ۱۳ سطر، ۱۳×۶/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای جدول دار گرهی، دو رو، درون زیتونی. قطر: ۲/۱.

طرز ورود به کتابخانه نامشخص.

[شماره ثبت: ۵۰۶۹۶]

(۸۸۰۷)

مجموعه:[۱]

۱. الرسالة السمرقندية «۱ پ ـ ۷ پ» **(بلاغت ـ عربی)**

مؤلف: ابوالقاسم بن بکر لیثی سمرقندی (زنده در ۸۸۸ ق)

در تحقیق معانی استعارات و اقسام و قرائن آنها، تنظیم شده در سه عقد:

العقد الاول: فی انواع المجاز وفیه ست فرائد.

العقد الثانی: فی تحقیق معنی الاستعارة بالکنایة وفیه اربع فرائد.

العقد الثالث: فی تحقیق قرینة الاستعارة بالکنایة وفیه خمس فرائد.

در نسخه‌ها به نامهای متعددی همچون الفریدة یا فرائد الفوائد و فرائد العوائد خوانده شده که این اسامی برگرفته از عناوین آن «فریده ـ فریده» است.

کامل.

ذریعه، ج ۱۶، ص ۱۴۱؛ آستان قدس، ج ۲۵، ص ۹۱ـ ۹۴؛ دارالکتب مصر، ج ۲، ص ۱۷۷؛ ملی تهران، ج ۴، ص ۴۷۶، ش ۱۹۷۸/۴ ف و ج ۱۱، ص ۴۰۴ـ۴۰۵، ش ۲۱۴۶/۳ ع که در هر دو جا بدون شناخت نام مؤلف و کتاب معرفی شده است. سپهسالار، ج ۳، ص ۱۲۲ـ۱۲۳ (بدون نام مؤلف)؛ دنا، ج ۱، ص ۷۶۰ـ۷۶۱؛ بروکلمان، ج ۱۲، ص ۱۷۰ ـ ۱۷۷.

آغاز: «الحمد لواهب العطيّة والصلوة علی خير البرية وعلى آله ذوی النفوس الزكية. اما بعد فان معانی الاستعارات وما يتعلق بها».

انجام: «زائداً عليها وترشيحاً قوة الاختصاص بالمشبه به فانهما اقوی اختصاصاً وتعلّقها به فهو القرينة وما سواه ترشيح».

انجامه: «كاتب الحقير محمد الارض رومی سنه ۱۰۷۶».

۲. رسالة فی النزاع بين اهل السنة والمعتزلة

«۸ پ ـ ۲۱ ر» **(بلاغت ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن محمد مرعشی دباغی (ـ ۱۱۶۵ق)

درباره عقاب مرتکب گناه کبیره با عناوین «قال ـ قوله» و «اقول». مؤلف از تفتازانی و عصام و خیالی یاد و اقوال آنها را بررسی و با معتزله مقایسه کرده است. چنان که در آغاز خطبه نوشته: «قد استصعب بحث بين الفضلاء المهرة نزاعاً بين اهل السنة وبعض المعتزلة. قد ايّد الثانی العصام والاول الخيالی مع تبعية بعض من العظام فشرعت فی تحقيق المقام بما الهمت من العزيز العلام ثم جعلته تحفة لطيفة ... [بـ] ـعبدالله افندی...» که مشرف منصب قضا عسکر در آناطولی بود.

نوشته شده در ۱۱۲۶ق.

دارالکتب الوطنية التونسية، ج ۳، ص ۲۰.

آغاز: «الحمد لمن جاز له الثواب والعقاب علی الصغيرة اجتنب مرتكبها الكبيرة او كان بلا اجتناب... قال التفتازانی فی شرح العقائد ويجوز العقاب علی الصغيرة اجتنب مرتكبها الكبيرة ام لا لدخولها تحت قوله تعالی ويغفر ما دون ذلک».

---

۱. با سپاس از دوست عزیز جناب آقای حسین متقی که در شناسایی چند رساله این مجموعه مرا یاری کردند.

انجام: «بناء علی ان المجیب موجه فارجع الیه فتأمل فیه نعم یرد علی الخیالی ان تقریر الجواب منعاً علی ان یکون بحثهم معارضه اولی کما لا یخفی. قد وقع الفراغ علی ید مؤلفه ولا ینظر الی عدم حسنه».

۳. [الفوائد الکلامیة] « ۲۲ پ ـ ۲۷ ر» (کلام ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

نسخه ما شامل این موضوعات است: گفته تاج الشریعه در التنقیح درباره نقل به معنی حدیث، گفته سعدالدین در تلویح درباره نسخ آیات، سخن تنقیح درباره شرایط راوی خبر واحد، گفته صاحب هدایه درباره استحباب تأخیر فجر و ظهر و مغرب در یوم غیم، گفته میر سید شریف در شرح مواقف درباره عصمت انبیا و علم خداوند و جبر و اختیار بندگان.

نوشته شده به نام سلطان بایزید بن محمد خان (۸۸۶ـ۹۱۸ق).

در مقدمه گوید: «وبعد فان عبداً حقیراً من عباده اراد ان یکتب بعض ما لاح فی باله واعتقاده فی موضع التحقیق والتدقیق عند استاده ولو نظر الیه من طرف عینه بحسن القبول یکون وجیهاً وان کان فی نفسه واجب الاعراض والعدول والمسؤل من عنایته التامة الکاملة وحمایته العامة الشاملة ان ینظر الی اقواله واحواله ثم الی الله فوضت امری».

با عناوین «قال ـ اقول» گزارش شده است.

آغاز: «الحمد لله الذی خلق الارض والسموات وجعلها ومن فیهنّ لاولی الباب (کذا) عبرة وآیات... قال تاج الشریعة فی کتابه التنقیح لا یجوز عند بعض اهل الحدیث النقل بالمعنی لقوله(ع) نضّر الله امراً سمع منا مقالة فوعاها واداها کما سمعها فاجاب مولانا سعدالدین رح فی تلویحه بان النقل بالمعنی من غیر تغیّر اداء کما اذا سمع».

انجام: «ان یعلم هذه التفاصل ولا شک انه یصدق للمحرک منها لاصبعه من شأنه ان یعلم حرکة اجزائه عند حرکة اصبعه».

۴. العشرة الکاملة « ۳۰ پ ـ ۴۲ ر» (فلسفه ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

سؤال و جوابهای فلسفی است. مؤلف بر کسان مختلفی مانند صاحب مواقف، شرح مواقف، شرح حکمة العین، التلویح، خطایی، مولانا الطوسی، السید الشریف قدس الله سره در حواشی شرح المختصر و خواجه‌زاده رحمه الله در تهافت الفلاسفة با عنوان «قال» اشکال و ایراد گرفته و با عنوان «اقول» به گزارش و رد آنها پرداخته است.

وی در معرفی رساله‌اش می‌نویسد: «وبعد فهذه مجلّة لا لغو فیها ولا تأثیم مشتملة علی الاسؤلة التی خطرت ببالنا فی اثناء التعلّم والتعلیم وکشفت الغطاء عن وجوه خرایدها واخرجت من کنوز الکمون الی مشاهد البروز فراید فوایدها واوردتها بالعبارات الشاملة وسمیتها بالعشرة الکاملة فجعلتها تحفة بخدمة سلطاننا... بالدولة القاهرة العثمانیة (از او نام نمی‌برد)».

آغاز: «الحمد لله الذی علّم الانسان ما لم یعلم وعنده ام الکتاب ونوّر قلوب العارفین بانوار المعارف والحکم».

انجام: «فلا یلزم لخلف المقتضی عن المقتضی لانه انما یلزم لو کانت لتلک الامور حقیقة بحسب نفس الامر فلا یرو اشکاله».

۵. تفسیر السبع المثانی « ۴۴ پ ـ ۵۶ پ» (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: محمد بن پیر محمد جمالی (سده ۱۰ هـ)

شرح سوره سبع المثانی (حمد) است که به امر سلطان سلیمان شاه خان بن سلطان سلیم خان بن سلطان بایزید خان (۹۲۶ـ۹۷۴ق) نوشته شده است. با عناوین «قال ـ و اقول» که از زمخشری و قاضی بیضاوی و شریف و تفتازانی نقل می‌کند. با خاتمه‌ای در مدح سلطان مذکور.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین الموصوف بالرحمن الرحیم المالک فی یوم لا ینفع فیه مال ولا بنون... فلما برز الامر العالی النافذ بعون الملک الوالی... السلطان سلیمان شاه خان... ان یبحثوا فی الفاظ السبع المثانی بما یفتح الله علیهم من بدیع المعانی».

انجام: «فلا یناسب المقام لانّ حقّ الکلام ان یحمل علی وفق ما اعتقده القایل ورضی به... وهذا دعاء لا یردّ لانه صلاح لاصناف البریة شامل. والذی تحرّر من الکلام وتکرّر من المرام مما سنح للقلب الفاتر... حرره... محمد بن پیرمحمد الجمالی المدرّس باحدی مدرسة من

المدارس الثمانية المبنية فی دارالخلافة القسطنطنية المحميّة عن الآفات والبليّة رفع الله غرف الجنان بانيها وعمّرها الی يوم القيامة بدوام دولة واليها ويرحم الله عبداً قال آمينا. آمين».

۶. تفسیر بعض آیات الحجّ «۵۸ پ ـ ۸۰ پ»

(تفسیر ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

مؤلف در آغاز می‌نویسد: «وبعد فلما ورد امر... سلطان بایزید بن محمدخان... بالنظر الی شبه علقت علی تفسیر بعض آیات الحجّ فوجّهت رکاب النظر شطر معانيها مقتصراً فی مواضع الشبه ومبانيها واجلت الفکر فی تلک الشبه وما فيها ليتجلّی ما لها وما عليها مع ما يشغلنی عن بذل الوسع فی حلّ عقدتها من کثرة مطالعة الکتب ودراستها فاخذت فيها ما عند سائلها طرّاً واخطب بما لدی قائلها خبراً وجدت بعضها کسراب...».

آغاز: «الحمد لوليه حمداً يبلغ الرضی والصلوة علی نبيّه النبيه المصطفی وعلی آله الکرام واصحابه العظام. وبعد فلما ورد امر وجب اجابته عقلاً وفرض طاعته نقلاً».

انجام: «بل الظاهر انه ان استفاد الوجوب منها انما يستفاد الوجوب العقلی لاستحالة الکذب علی الله تعالی لا الوجوب الشرعی والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب».

۷. [اجوبة مسائل السلطان بایزید] «۸۱ پ ـ ۱۱۶ ر»

(فلسفه ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

در مقدمه گوید: «فان السلطان ... بایزید خان ثامن آل عثمان... لما قدم من الجهاد بعد ما فتح جمّاً من الحصون والبلاد وقهر اعداء الدين سيما الافرنج اللعين خدمته بقصيدة حاکية عن بعض ما جری هناک من الحرب والجدال والسبی والقتال وبقطعة فی تاريخ فتح المثون... وبنبذ من النتايج الفکرية من العلوم العقلية ما سنح للخاطر الفاتر والذهن العاجز القاصر فی اثناء المذاکرة مع الاخوان فی ذلک الزمان فورد امر واجب الاذعان من جناب السلطان علی موالی الزمان المدرسين فی المدارس الثمان شکر الله سعی بانيها لم يکن فی البلاد ثانيها بان يطالعوا ويکتبوا اجوبة لتلک الکلمات ما جادت قرايحهم من المحو والاثبات فابوا اکثرهم عن الامتثال وسلکوا فی التعلل الی طريق الاحتيال... اذ کان جلّ غرضی فی الاصل جذب صبع المحصلين بارشادهم الی سبيل التصرف والتعين واقتصرت علی ما يتعلق بالمقام واعرضت عما جیء به لمجرّد تطويل الکلام فاردت ان اقصّ هذه القصة واعرض تلک القضية علی من امتاز عنده اقدار العلماء... علی پاشا... من عظام وزراء السلطان».

پس از مقدمه قصیده‌ای که در مدح سلطان بایزید سروده، نقل شده است (۸۴ پ ـ ۸۸ پ) و در پایان ماده تاریخ پیروزی شاه را چنین آورده: «يدعون فی تاريخه / ازداد عمراً من فتح» و بعد از آن به پاسخ پرسشهای سلطان پرداخته است.

آغاز: «انّ اولی ما يجری به الاقلام فی اول کل کتاب وکلام اسم الله العلی العلّام وحمد الملک المستعان ذی الانعام».

انجام: «کما ان مادة النقض لا يکون الا منهما فيلزم علی هذا التوجيه اختيار التصريح بالاضعف والاکتفاء بالاشارة عن الاقوی وحاله لا يخفی».

۸. تفسیر آیات طلاق «۱۱۹ پ ـ ۱۳۰ پ»

(تفسیر ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

تفسیر آیات طلاق (از والمطلقات يتربصن بانفسهنّ ثلثة قرؤ به بعد) است. با رد و ایراد سخنان دیگران. تقدیم شده به سلطان بایزید خان عثمانی.

مؤلف گوید: «وبعد لما وصل مطالعة درسی التلويح و الهداية مع الاخوان فی اواخر شهر رمضان من تاريخ تسعمائة وثمان الی مقامين يشترکان فی التعلق بآية کريمة من القرآن امعنت النظر فيهما وفی التفسير فلاح بعض شبه لم يوجد فی دفعها فلاح فاردت ان يتعلّق بها

انظار علماء الزمان من موالی المدارس الثمان فانهم هم الاقران وفیهم من یفرط فی التصلّف عند الارکان وغایة مفخرته افراز ثلاثیات البخاری او الاحادیث المرویة عن ابی ایوب الانصاری والملاحظ من هذا المطلوب فایدتان سبر غور اعماق الافکار فیمتاز القاعدون والمجاهدون وحلّ عقد عقل الشغل فی الامصار...».

آغاز: «والحمد لله العلی العظیم الذی انعم لعباده العقل السلیم والذهن المستقیم لیتفقّهوا فی الدین القویم».

انجام: «نقول لا ینبغی ان مرتکب امثال ذلک فی ابلغ الکلام مع مجال الخلاص عنه بکل واحد من الطریقین للفریقین».

۹. [التعلیل] «۱۳۳ پ ـ ۱۴۳ پ» (فلسفه ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

آغاز: «اختلف العلماء فی ان الاصل فی النصوص التعلیل او عدمه، فقیل الاصل عدم التعلیل الا بدلیل وقیل الاصل التعلیل بکل وصف الا لمانع وقیل... والمختار ان الاصل فی النصوص التعلیل».

انجام: «فانّ رافع اللازم هناک اعنی وجوب الضمان انما هو البغی لا غیر فیجب الضمان فی الجمل الصایل مع حال اتلافه لانتفاء البغی الذی هو علّة رفع الضمان».

۱۰. [رسالة فی حدوث الاجسام] «۱۴۴ پ ـ ۱۵۳ ر» (فلسفه ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

تقدیم شده به سلطان بایزید خان، چنان که می‌نویسد: «لما شرّفنی بمزید اللطف و الاحسان و تصدّقنی مدرسة من الثمان توجّهت تلقاء عتبته العلیّة لتقبیل تراب سدّته السنیّة فنفقدت تحفة تناسب لحال هذا النحیف فانی توجد تلیق بجنابه الشریف فاردت ان اکتب ممّا لاح بالذهن الکلیل والبال العلیل... فکتبت ما وقع فی الدرس الاول فی المدرسة السلطانیة فی بروسه المحمیّة عند جمع کثیر من الموالی وجم غفیر من الاهالی ثم ضممت الیه جواباً لسؤال فی حدوث الاجسام منسوب الی بعض من الموالی العظام لم یُرو من احد جواب یلیق بالرضا والقبول وان بذل جهده بعض من الفحول ثم نسبه الی نفسه من لیس مثله فی وسعه وزعم ان اندفاعه محال فنذر لمن دفع عشرة آلاف درهم... حال فاجبت عن السؤال بما لا مجال للنزاع والجدال لمن نظر فیها بالانصاف».

آغاز: «الحمد لله الذی جعل جبلّة الانسان علی محبّت العلم والعرفان وفضّلهم علی سایر الحیوان بالفکر والامعان».

انجام: «فمن قبیل ابهام العکس اذ اللّازم من الفرض المذکور ما من عدم الا وقد زال فی حین لا من حین الا وقد زال فیه عدم».

به چندین خط نستعلیق و نسخ و رقاع، محمد ارض رومی، ۱۰۷۶ق (رساله اول)، عناوین و نشانیها شنگرف.

نسخه‌پردازی عثمانی.

این مجموعه در اصل چند رساله جداگانه بوده که در یک مجلد صحافی شده است. به نظر می‌رسد بعضی از رساله‌ها مانند رساله‌های پنجم و هفتم و هشتم اصل نسخه‌هایی باشد که به سلطان عثمانی تقدیم شده است. در بعضی از رساله‌ها آثار سطراندازی مشخص است. رکابه‌دار.

یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب «مجموعة الرسائل، حضرت کاتب ابی القبا علیه السلام. مشتمل است بر ده رساله در علوم ادبیه و قصاید عربیه و حکمت و تفسیر و غیرها»، تملک سید حاج ابی‌بکر مفتی‌زاده انطاکی در ۲۱ ن سال ۱۲۰۹ق، مهر تملک بیضوی به نقش: «عبده محمود پاشا ۱۲۳۳». مهر مدوری که کلمه علی در آن دو بار به صورت آینه‌وار تکرار شده است. یک مهر هشت ضلعی که کلمه «ابوبکر» در وسط و نام اصحاب کهف در اطراف آن نقش بسته است: «یملیخا، مکسلیینا/ مشلیینا،

مرنوش / دبرنوش، ساذنوش / کفشططیوس، قطیر»[1] با تاریخ ۱۱۵۳ق. و قیمت نسخه به سیاق.
رساله اول: صفحه اول سرلوح مزدوج مرصع مذهب شرفه‌دار با کتیبه که درون آن بسمله نوشته شده است. صفحه اول جدولها به زر و تحریر مشکی و بقیه صفحات شنگرف.
برگهای ۷ پ ـ ۸ ر چند دعا و دستور العمل و حدیث از پیامبر(ص) و بدون نام.
رساله چهارم: عناوین و نشانیها زرین.
رساله پنجم: صفحه اول سرلوح کوچک شرفه‌دار با رنگهای زرد و لاجورد و پیشانی با کتیبه بازوبندی که درون آن بسمله به خط ثلث و قلم سفیداب تحریردار نوشته شده است. به همراه نقوش گل و بوته. صفحات مجدول به زر و تحریر مشکی. نام سلطان سلیمان به زر نوشته شده. بین بندها و عبارات ویرگول مانند شنگرف رنگ، صفحه عنوان رساله مهر مدوّر سلطان سلیمان عثمانی که کتاب هم بدو اهدا شده است با نقش «سلطان سلیمن» در وسط و جمله «توکلی علی خالقی» که ۴ بار به صورت قرینه و متداخل در حاشیه مهر تکرار شده است.
رساله هفتم: صفحات مجدول به زر و تحریر مشکی. صفحه اول سرلوح کوچک و دقیق مذهب و مرصع نیم‌تاجی با پیشانی و بند سازی شدهٔ بند رومی که درون آن در زمینه زر بسمله به خط ثلث و قلم سفیداب تحریردار نوشته شده است. بالای آن شرفه‌دار. بین عبارات دوایر زرین. با حاشیه‌نویسی به امضای منه.
در صفحه عنوان این رساله (برگ ۸۱ ر) یادداشتی از عبدالکریم بن علی که نام کتاب و مؤلف را نوشته بود. متأسفانه کسی این اسمها را خط زده و از این یادداشت تنها می‌توان فهمید مؤلف در دارالسلطنه قسطنطنیه می‌زیسته است.
رساله هشتم: در آغاز سرلوح مذهب و مرصع با پیشانی زرین که در وسط آن به خط ثلث سفیداب بسمله نوشته شده است. همه صفحات مجدول به زر و مشکی. بین عبارات دوایر زرین. پایان رساله دو نقش زرین کوچک.
رساله دهم: عناوین نانوشته.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
۱۵۳ برگ، ۱۰/۲×۱۷/۵، ۱۳ـ۹ سطر، ۷×۱۳.
جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج منقش به گل هشت‌پر و بوته‌های اسلیمی در حاشیه آن و لچکیهای کوچک، مجدول گرهی زرین، لبه جلد افتاده است. دو رو، درون قهوه‌ای. قطر: ۲/۷.
خریداری از کریم‌زاده در اسفند ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۶۶۶]

(۸۸۰۸)

مجموعه:

۱. جنگ «۱ پ ـ ۶۷ پ» **(عربی)**
حکایات پراکنده و احادیث مختلفی است که بدون نظم خاصی کتابت شده‌اند. نویسنده آن شیعه بوده و بیشتر داستانهای زندگی امیرالمؤمنین(ع) و ائمه و اقوال ایشان را جمع کرده است.

آغاز موجود: «قیل ان المتوکل سهر ذات لیلة من اللیالی او قلقه السهر فطلب ندیماً یفرّج همّه وغمّه فارسل من یخطر له الحسن الکرکدان المعروف بدیک الجن وکان الحسن المذکور شاعراً ماهراً ادیباً وکان مغرماً بحب اهل البیت».

انجام: «وما امر الله به ان یوصل اولئک لهم اللعنة ولهم سوء الدار فبشّرهم بعذاب الیم».

۲. منتخب کشکول شیخ بهایی «۶۷ پ ـ ۱۰۹ پ» (عربی)
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)
کتابشناسی شیخ بهایی، ۴۷۷ـ۴۹۳.

آغاز: «جملة من الحکایات التی مذکورة فی الکشکول

---

۱. قدما همراه داشتن اسامی اصحاب کهف را موجب دوری از جنون، غرق شدن، در آتش افتادن، امنیت سفر و ایمنی از گزند حیوانات می‌دانستند و از این رو آنها را بر نقره و برنز حک می‌کردند. رک: مهر و حکاکی در ایران، ص ۲۰۸.

من الشیخ البهائی رحمه الله تعالی. قیل ان رجلاً کـان له خادم یسمی قیراط».
انجام: «ضحک ضـحکاً شـدیداً وعـلم انّ فـعله مـن عداوته مع الامام جعفر ابن محمد الصادق. تمت».
خط: نسخ، تاریخ‌کتابت: سده ۱۲ه. از برگ ۷۰ تا پایان نسخه نونویس از سده ۱۳ه.
بعضی از صفحات عناوین شنگرف، ابـتدای نسـخه تملکی در شب جمعه ۱۰ جمادی‌الآخر ۱۲۸۱ق مطابق شب ۲۷ آبان ماه جلالی در قریه اوغلان تپه از قرای ساوجبلاغ.
بخش نونویس نسـخه دارای نشـان صـحاف. بـدین صورت که در پایین برگ آغاز هر جزو خط موربی بـا قلم آهنی کشیده شده است (اثر این خط را می‌توان در برگهای ۷۴ ر، ۸۲ ر، ۹۰ ر، ۹۸ ر و ۱۰۶ ر دید). نام کتاب در برچسب کاغذی عطف جلد: «حکایات عرب و غیره نمره ۷۱۸» قید شده است. رکابه‌دار.
کاغذ: بخش اول دست‌ساز نخودی آهار مهره، بخش دوم فرنگی شکری بدون آهار.
چـهار، ۱۰۸، چـهار بـرگ، ۱۱×۲۰، سـطور مـختلف، ۱۶/۵×۸.
جلد: تیماج عنابی مجدول گرهدار، یک لا. قطر: ۲/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۲۶۰۱]

(۸۸۰۹)

مجموعه:

۱. مقامات حمیدی «۱ پ ـ ۸۸ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن عمر محمودی بلخی، حمیدالدین (ـ۵۵۹ ق)
کامل.
ذریعه، ج ۲۳، ص ۹؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۱۲۱ ـ ۱۲۲؛ مـــنزوی، ج ۵، ص ۳۶۳۱؛ ســـپهسالار، ج ۲، ص ۹۳ـ۹۶؛ مشار فارسی، ج ۴، ص ۴۸۷۵؛ مجلس، ج ۶، ص ۲۰۳ و ج ۲۶، ص ۴۳۱؛ سـبک‌شناسی بـهار، ج ۲، ص ۳۲۸ـ۳۵۶؛ دنا، ج ۹، ص ۱۱۳۰ـ۱۱۳۲.
آغـاز: «الحمد لله الذی شرّفنا بـاالعـلم (کـذا) الراسـخ وعرّفنا باالدین الناسخ وحملنا حقایق الاحکام».
انـجام: «و هــذیانات ایـــن افســانه‌های نــابوده و سرگذشتهای ناشنوده از ما درگذاراد بمحمد وآله الطیبین الامجاد والله اعلم».

۲. حسن و دل (عشق و دل) «۹۰ پ ـ ۱۵۴ ر»
(ادبیات، عرفان ـ فارسی)
مؤلف: رضی بن محمد شفیع مستوفی تبریزی (ـ ۱۲۲۲ / ۱۲۳۲ق)
احمد منزوی حدس زده که این کتاب دو تحریر منظوم و منثور داشته باشد.
کامل.
منزوی، ج ۲، ص ۱۲۸۳؛ دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص۲۹۱۷ و ج ۱۶، ص ۷۵؛ مـلی تـهران، ج ۶، ص ۲۲۷ و ۴۷۵ و ۵۱۹؛ فهرستواره، ج ۱، ص ۳۱۶ و ج ۱۰، ص ۸۰۹ـ۸۰۸.
آغاز:
«ای نام هـمیونت طـغراچـه فـرمانها
خورشید صفت طالع از مطلع دیوانها
انوار آفتاب جمال لایـزالی مسـتثنی از آن است کـه خفاش طینتان ظلمت».
انجام: «و پرتو کوکب توجه اصحاب استعداد بر آن تابد.
بـماند سـالها ایـن نـظم تـرتیب
ز مـا هـر ذره خـاک افـتاده جـائی
غرض نقشی است کز مـا بـاز مـاند
کـه هسـتی را نـمی‌بینم بـقایی».
انجامه: «اتمام پذیرفت این کتاب لطیف نـظیف بـدیع مشهور به حسن و دل. امید از مطالعه کنندگان انکه کاتب را به دعـائی یـاد و شـاد فـرمایند. تـحریرا شـهر رجب المرجب سنه هزار و دویست و شصت و نه هجری راقمه محمدحسین ۱۲۶۹».
خط: نستعلیق خوش، کاتب: مـحمدحسین (رسـاله دوم)، تاریخ‌کتابت: رجب ۱۲۶۹ق (رساله دوم).
عناوین و نشانیها شنگرف، معنای لغات مشکـل در حـاشیه نـوشته شـده، ابـتدای نسـخه تـملک

محمدحسن بن محمد حسینی طباطبایی در ربیع‌الثانی ۱۲۷۴ق در بروجرد با مهر بیضوی: «محمدحسن الحسنی الحسینی ۱۲۶۷» و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. پایان نسخه رقعه‌ای به میرزا حسن داداشم گویا از کاتب نسخه. بین اشعار علامت سه نقطه مثلثی به شنگرف، رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. نام کتاب در برچسب کاغذی عطف و لبهٔ بالایی نسخه «مقامات حمیدی» **نوشته شده است.**

کاغذ: فرنگی فستقی نازک، با ته‌نقش برجسته BATH.

۱۵۴، چهار برگ، ۱۳×۲۰/۵، ۱۷ سطر، ۶/۵×۱۴.

جلد: تیماج زیتونی ضربی با ترنج و جدول گرهی.

قطر: ۱/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در اسفند ۱۳۴۷ش.

[شماره ثبت: ۷۸۵۰۱]

(۸۸۱۰)

الشواهد المکیة فی مداحض حجج الخیالات المدنیة

(اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: علی بن علی بن حسین موسوی عاملی جبعی مکی (۹۷۰ـ۱۰۶۸ق)

رد کتاب الفواید المدنیة محمدامین استرآبادی (۱۰۳۶ق)، که در آن به اخباریان تاخته و از روش استنباط فقهی دفاع کرده است. گزارش شده با عناوین «قال ـ اقول».

کتاب به سلطان عبدالله قطب شاه (۱۰۳۵ـ۱۰۸۳ق) تقدیم شده است.

پایان یافته در روز سه‌شنبه ۱۲ رجب ۱۰۵۲ق در طائف.

کامل.

دانشگاه تهران، ج ۷، ص ۲۷۵۳؛ ذریعه، ج ۱۴، ص ۲۴۴؛ مشار عربی، ص ۵۷۷؛ ملی تهران، ج ۱۷، ص ۱۳؛ مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۴۱ـ۴۲؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۳۰۰؛ مرعشی، ج ۱۷، ص ۱۱۵ (با لغزش مطبعی در عنوان کتاب) و ج ۳۲، ص ۹۰۹ـ۹۱۰؛ التراث العربی المخطوط، ج ۸، ص ۱۹۸.

آغاز: «الحمد لله حمداً یلیق بجلاله والصلوة والسلّم علی سیدنا محمد وآله. ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا... وبعد فاقول ان الباعث علی التعرض لکلام هذا الفاضل».

انجام: «ولا نظرنا الا فی الاتکال علیه انه جواد کریم وبالمؤمنین رحیم والحمد لله اولاً وآخراً وعلی کل حال وصلی علی محمد وآله وسلم تسلیماً کثیراً واتفق الفراغ من نسخ هذه التعلیقة ... فی ارض الطائف المشرف بدعوة الخلیل ابراهیم علیه الصلوة والسلام والمکرم بانتفاع امة محمد وعلیه وعلی اله افضل صلوة وسلام».

انجامه: «وکان الفراغ من مشقة مشقه علی ید فقیر یومه وامسه المحتاج الی فیض ذی‌الجود والمنن الحقیر مقبل بن حسن احسن الله الیه وعفی عنه وعن والدیه نهار الاحد رابع شهر شعبان سنه ۱۱۹۱ احدی وتسعین ومایة والف والحمد لله وحده وصلی الله علی من لا نبی بعده».

خط: نسخ، کاتب: مقبل بن حسن، تاریخ کتابت: روز یکشنبه ۴ شعبان ۱۱۹۱ق.

یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب و مؤلف: «کتاب الشواهد المکیه فی مداحض حجج الخیالات المدنیه **تالیف خاتمة المجتهدین وزبده المتاخرین السید نورالدین قدس الله روحه ونور ضریحه آمین م»، مهر مستطیل تملک به سجع: «عبده الراجی محمدحسین الرضوی»، مهر مربع: «سید محمد الرضوی»، یادداشت عاریه کتاب از سید محمد خراسانی به خط سید عبدالله بن محمدرضا شبر (۱۲۴۲ق) عالم شیعی مشهور سده ۱۳ه و قیمت کتاب به ۵ قروش. عناوین شنگرف، نسخه در متن با قلم شنگرف و مشکی تصحیح شده بدین صورت که روی کلمات غلط خط خورده و یا دور نقطه‌ها و حرکات اضافی خط کشیده شده است. گاهی هم کلمه یا حروفی اضافه شده است (برای نمونه برگ ۱۴ پ). علامت سه نقطه نیز روی کلمات شک‌دار در بین سطور به شنگرف کشیده است (مانند برگهای ۱۹ پ، ۲۰ پ، ۲۵ پ، ۲۶ پ، ۲۷ ر و ...). دارای حاشیه‌نویسی با نشانی**

«منه ره». سطراندازی شده بـا قـلم آهـنی. در ایـن نسخه برای سـطور کـتابت شـده در حـواشـی نـیز سطراندازی شـده است (بـرگ ۴۸ رکـه یـادداشت حاشیه نوشته نشده و سـطرنمائیهاکـاملاً مشـخص است). جزوها ۱۰ برگی، حاشیه بالای صفحات موریانه خورده و وصالی شده. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
یک، ۸۰، یک برگ، ۱۰/۵×۱۶/۵، ۱۷ سطر، ۷×۱۲.
جلد: میشن مشکی ضربی با ترنج و جدول. قطر: ۱/۴.
خریداری از سید محمد مشکوة در خرداد ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۲۱۴۷]

(۸۸۱۱)

مجموعه:

۱. نان و حلوا «۱ پ ـ ۱۴ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)
رک: ش ۸۸۰۶/۱.
از انجام افتادگی دارد.
انجام موجود:
قد صرفنا العمر فی قیل وقال
یا ندیمی قم فقد ضاع المجال

۲. تحفة الملوک (تحفة الوزراء) «۱۶ پ ـ ۲۴ ر»
(اخلاق ـ فارسی)
در نسخه‌ها به اشخاص مختلفی مانند جلال‌الدین محمد اصفهانی و حسن صباح و خـواجـه عـبدالله انـصاری و خواجه طوسی و ابی‌القاسم احمد بن عـبیدالله بـلخی و چندربهان برهمن پتیالی یا لاهـوری نسـبت داده شـده است. اما باز هم مؤلف به درستی مشخص نیست.
نسخه‌های آن هم در نـام کـتاب و بـخشبندی ابـواب و کاستی و افزایش عبارات تفاوتهای زیادی دارند. اما به صورت کلی کتاب به ۴۰ باب کوتاه تقسیم شـده و هـر باب ۴ بند از گفته‌های فرزانگان و پیشینیان دارد.
قدیمی‌ترین نسخه‌ای که از این کتاب دیده‌ام مـورخ ۷۶۱ق است که به شـماره or.7863 در مـوزه بـریتانیا نگهداری می‌شود.
فهرستواره، ج ۶، ص ۳۷۰ـ۳۷۲؛ دانشگـاه تـهران، ج ۳، ص ۶۵۶؛ کشـف الظـنون، ج ۱، ص ۳۷۶؛ ذریـعه، ج ۳، ص ۴۷۰ و ۴۸۰؛ روایت عشق، ص ۶۷۲ـ۶۷۳؛ دنا، ج ۲، ص ۱۰۱۲ـ۱۰۱۵ (ذیل ۴ عنوان نسخه‌های آن معرفی شده)؛ هندلیست فـارسی مـوزه بـریتانیا ۱۸۹۵ـ۱۹۶۶، ص ۹۳.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والسلام علی محمد وآله اجمعین. اما بعد این رساله مشتمل است بر آن که حکما از کتب قدما اختیار کرده‌اند».
انجام: «و متابعت جناب پیغمبر صلوات الله علیه وآله و خشنود بودن پدر و مادر، خدمت علما و حکما، شفقت بر خلق خدای جلّ جلاله. حق سبحانه و تـعالی تـوفیق رفیق گرداناد».
انجامه: «قد تم فی شهر ذیـحجه الحـرام مـطابق سـنه ۱۲۶۰. تم بالخیر والسّعاده».

۳. جامع الصنایع و حاوی البدایع «۲۶ ر ـ ۶۴ پ»
(بلاغت ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
شرح و توضیح صنایع بـلاغی بـدون نـظم و تـرتیب خاصی است. مؤلف ناشناخته کتاب در آغاز می‌نویسد: «و دواویـــن شـعرا و اقـاویل فـضلا را بـه قـدر الوسـع والامکان تتبع کردم و چند صنعت از صـنایع کـه هـیچ آفریده نام نبرده بود مسمی ساخته بـه اسـمی اسـتنباط نمودم».
یک یا دو برگ از مقدمه کتاب افتاده است.
نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۱۷۲؛ فیضیه قم، ج ۲، ص ۹۷ـ۹۸؛ مرعشی، ج ۳۳، ص ۶۱۲ (آغاز آن نسخه دقیقاً مطابق با نسخه ماست)؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۱۳۲.
آغاز موجود: «به اشعار بسیار مایل یافتم و هر یک بـه قدر فطانت و رزانت بر معنی ابیات اطـلاع فـی الجـمله واقع بود... ترصیع. پارسی ترصیع نشاندن جواهر بـوده در چیزی و این صنعت چنان بود که شاعر».
انجام: «توسل به صاحب دولتی و عالی همتی که از او

توقع ترتیب و منصب و حرمت توان داشت و تربیت را در این مدخل عظیم هست والسلام والاکرام».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی لیلة الاثنین وقد مضت من النصف فی شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۲۶۲».

۴. سراج السالکین «۶۵ر ـ ۱۰۱ پ» **(کلام ـ فارسی)**

مؤلف: علی بن حسین کربلایی (زنده در ۱۱۰۷ق)

در بیان اعتقادات شیعه بدون ذکر دلایل «اعتقادات حقه اهل حق و معتقدات باطله اهل باطل[1]»، که به خواهش مریم بیگم دختر شاه صفی نوشته شده است. مؤلف پیش از این تألیف، کتابی با نام معراج السالکین الی الحق والیقین به عربی نوشته و در نظر داشته پس از سراج السالکین کتاب دیگری همراه با براهین عقلی و دلایل نقلی به نام جامع البراهین علی الحق الیقین بنویسد.[2]

تنظیم شده در یک مقدمه و چند فصل بدون شماره و خاتمه:

مقدمه: باید دانست که در انسان دو قوه است علمی و عملی.

فصل: قوهٔ علمی مستقل نیست در معرفت اکثر چیزها.

فصل: تقسیم مردم به اهل ملت و اهل نحلت.

فصل: چگونگی فکر مردم.

فصل: تقسیم اهل شرع به محدثین و متکلمین.

فصل: در اعتقادات امامیه.

فصل: اختلاف اشاعره با امامیه در اعتقادات.

فصل: در اعتقادات معتزله.

فصل: قضا و قدر.

در غالب نسخه‌ها تاریخ پایان تألیف ۷ جمادی‌الثانی ۱۰۹۷ق نوشته شده اما این تاریخ در نسخه ما اوایل شعبان ۱۰۸۹ق است.

جای نام مؤلف در نسخه ما سفید مانده است (برگ ۶۵ر).

کامل.

فهرستواره، ج ۷، ص ۴۷۳ و ج ۹، ص ۳۴۲؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۱۵۷؛ معجم التراث الکلامی، ج ۳، ص ۵۲۶؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۱۹۰؛ «نسخه خطی سراج السالکین به خط میرزا احمد نیریزی»، حمید فرزام، در فرخنده پیام: یادگارنامه استاد دکتر غلامحسین یوسفی، مشهد، دانشگاه مشهد، ۱۳۶۰ش، ص ۳۰۲ـ۳۱۰؛ دانشگاه اصفهان، ج ۲، ص ۵۴۸ـ۵۵۰؛ مرعشی، ج ۶، ص ۲۵ـ۲۶ و ج ۲۷، ص ۶۸؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۹۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۹۵۰؛ تلامذة المجلسی، ص ۴۲ـ۴۳؛ تراثنا، ش ۳، ص ۹۶؛ مرکز احیاء، ج ۸، ص ۲۶۹ـ۲۷۰ و ۲۸۵.

آغاز: «الحمد لله الذی شرح صدورنا للاسلام وهدانا لاتّباع ملّة خیر الانام و اجتناب نحل اراء الاقوام».[3]

انجام: «و این قدرت را که اثبات می‌کنند از برای عهد مؤثر نباشد دیگر عهد چه اختیاری و چه تفویضی. ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة ولهم عذاب الیم. ختم الله لمن کان السبب فی تالیف هذه الرسالة بالحسنی ولنا ولجمیع المؤمنین وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین وسلم تسلیما کثیرا. قد وقع الفراغ من تالیفها فی اوائل شهر شعبان المعظم من شهور سنه تسع است (کذا) وثمانین بعد الالف من الهجرة».

انجامه: «وقد تمّ تحریر هذه الرسالة فی الشهور المذکور سنه ۱۲۶۴».

---

۱. منظور مؤلف از اهل باطل «حکما و صوفیه و معتزله و اشاعره» است.

۲. از دو کتاب دیگر مؤلف نسخه‌ای به دست نیامد.

۳. در بعضی از نسخه‌ها آغاز کتاب متفاوت است و احتمال دارد کتاب دو تحریر داشته باشد. نسخه‌هایی که در آستان قدس، ج ۱۱، ص ۳۷۱ـ۳۸۲؛ هزار و پانصد نسخه خطی، ص ۳۴۳؛ دانشگاه اصفهان، ج ۲، ص ۵۴۸ـ۵۵۰ و ش ۱۵۴۶۳ آستان قدس معرفی شده‌اند آغازشان چنین است: «الحمد لله الذی رفع منار الهدی دلیلاً علیه ونصب اعلام الحق سبیلاً الیه فسبحان من اوقد مصابیح الانوار فی قلوب العارفین».

دو تاریخ تألیف نیز که در نسخه‌ها آمده می‌تواند مؤید دیگری بر این مطلب باشد اما برای اطمینان بیشتر باید این نسخه‌ها را با هم مطابقت داد.

خط: نستعلیق و شکسته، تاریخ کتابت: ذی حجة الحرام ۱۲۶۰ق (رساله دوم)، شب دوشنبه نیمه شعبان ۱۲۶۲ق (رساله سوم)، شعبان ۱۲۶۴ق (رساله چهارم).

عناوین و نشانیها شنگرف، رساله سوم در حاشیه تصحیح شده. در رساله چهارم تعدادکمی از عناوین با قلم مشکی نوشته شده ولی جای بیشتر آنها در متن خالی مانده و به جایش در حاشیه نوشته شده است. پایان نسخه چند نقل قول از حبیب السیر. بالای بیشتر صفحات حروف «ا م ع» (کوتاه شده کلمات الله، محمد، علی) نوشته شده است. در رساله سوم بین پاره‌های اشعار علامتی شبیه به عدد ۵ به شنگرف گذاشته شده. رکابه‌دار. عنوان کتابها با مداد سرخ رنگ در آغاز هرکدام نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. رساله اول فستقی. ۱۰۲، یک برگ، ۱۰/۵×۱۷/۵، ۱۳ سطر، ۷×۱۳/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج، جدول‌دار ساده گرهی، یک لا. قطر: ۱/۸.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۱۹۸۹]

(۸۸۱۲)

مجموعه:

۱. جمل الاعراب «۱ پ ـ ۲۴ ر» **(نحو ـ عربی)**

مؤلف: خلیل بن احمد فراهیدی ازدی (۱۰۰ـ۱۷۰ق)

رساله مختصری در نحو عربی همراه با احتجاجات قرآنی و شواهد شعری. در این رساله اقسام چهارگانه اعراب جمله‌ها و جمله‌هایی که با حروف «الف» و «لام» و «هاء» و «تاء» و «واو» و «لا» و «ما» آمیخته، بررسی شده است.

فهرست ابواب آن چنین است:

ـ باب جمل النصب (۴۸ وجه).
ـ باب جمل الرفع (۲۸ وجه).
ـ باب جمل الجر (۷ وجه).
ـ باب جمل الجزم (۱۱ وجه).
ـ باب جمل الالفات (۲۲ نوع).
ـ باب جمل اللامات (۳۰ نوع).
ـ باب جمل الهاءات (۹ نوع).
ـ باب جمل التاءات (۱۴ نوع).
ـ باب الواوات (۱۰ نوع).
ـ باب جمل اللام الفات (۱۲ نوع).
ـ باب جمل الماءات (۱۴ نوع).

کامل.

اوراق عتیق، ج ۱، ص ۱۰۷؛ آستان قدس، ج ۱۲، ص ۶۳؛ دانشگاه تهران، ج ۷، ص ۲۶۶۳؛ ملک، ج ۵، ص ۵۰ (با نام کتاب فی النحو از ناشناس)؛ بروکلمان، ج ۲، ص ۱۳۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله. اما بعد قال الخلیل بن احمد ره هذا کتاب جمل الاعراب اذ کان جمیع النحو فی الرفع والنصب».

انجام: «فماء یقوم بمعنی من مثل قوله تعالی فما یکذّبک بعد بالدین وقس علی ما بیّنت لک ان شاء الله تعالی».

انجامه: «وهذا ما وجدنا مکتوبا والحمدلله علی اتمامه وکماله وصلی الله علی محمد المصطفی صلی الله علیه واله وسلم در چهارشنبه پانزدهم شهر ربیع‌الثانی در قریه ولّو در زمانی که به سبب آزار وبا شخصه در بالا ولویه که زوجه محمدحسن طایفه اکرادی بوده است تلف شده صورت اتمام پذیرفت. ۱۲۴۵ اللهم اغفر لها بحق محمد. و کسی نرفت نه از بالا ولویه و نه از پائین که او را غسل داده دفن نمایند. آخر الامر او را با هزار مشقت تمام به قریه درواری او را شسته و او را دفن در دره نموده. بنده نوازا تو را به حرمت خمسه النجبا قسم می‌دهم که این آزار وبا را از میانه مسلمانان بیرون برده به میان روسیه و ترکمانیه و آوزبکیه و افغانیه و رومیّه و فرنگیه و مجوسیه و یهودیه و آرامیه و غیره که الحق دشمن خدا و رسول خدایند انداخته و ایشان را منقطع النسل ساخته؛ نسل ایشان را از صفحه روزگار برانداز. در سنه هزار دویست چهل و پنج ۱۲۴۵ از اول محرم تا غره شهر رمضان المبارک آزار وبا در طبرستان و دامغان و سمنان و مابقی بلاد ایران مجموعا و حول و هواشی (کذا) ایشان

افتاده؛ حتی در قریه کیوثر و مزندره و طوسه و بالاپویه و غیره که احتمال افتادن وبا در آنجاها نبود افتاد».

۲. الآجرومية في مبادیء علم العربية (المقدمة الآجرومية)
«۲۵ پ ـ ۳۰ پ» **(نحو ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن محمد بن داود صنهاجی، ابن‌آجرّوم (۶۷۲ـ۷۲۳ق)

رساله ساده و فشرده‌ای در توضیح نحو بنا بر مذهب کوفیین است. تألیف شده برای مبتدیان در مکه.
کامل.

فهرست دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۱؛ آستان قدس، ج ۱۲، ص ۱ـ۲ و ۳۴۴؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص۱۴۲؛ دانشگاه تهران، ج۱۳، ص۳۰۳۲؛ کشف الظنون، ج۲، ص۱۷۹۶ـ۱۷۹۷؛ مجلس، ج ۳۸، ص۱۳؛ مرعشی، ج ۳۰، ص ۵۵۷؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۲، ص ۶۱۳؛ ظاهریه، نحو، ص ۱ـ۳؛ نسخه‌هایی از آن در ملی تهران، ج ۱۳، ص ۱۰۰ـ۱۰۱ و ج ۵، ص ۶۲۷ و مرعشی، ج ۲۸، ص ۶۲۰ بدون نام کتاب و مؤلف معرفی شده است.

آغاز: «الحمد لولیه والصلوة علی رسوله وآله. اما بعد الکلام هو اللفظ المرکب المفید بالوضع واقسامه ثلثة».

انجام: «ما یتقدّر بالام نحو غلام زید وما یتقدّر بمن نحو قولک ثوب خز وخاتم جدید».

انجامه: «حرره علی‌اکبر بن ملا بابای ملانصیر ولوئی من جهة یادگاری».

۳. شرح الآجرومية «۳۱ ر ـ ۶۷ ر» **(نحو ـ عربی)**
مؤلف: خالد بن عبدالله ازهری (ـ ۹۰۵ق)

شرح مزجی الآجرومية ابن آجروم صنهاجی (۷۲۳ق)، که به درخواست شیخ عباس ازهری نوشته شده است.

آستان قدس رضوی، ج ۱۲، ص ۱۱۴؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۲۷۲ و ۴۷۶؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۵۴۹ و ج ۱۷، ص ۲۱۱؛ ملی تهران، ج ۵، ص ۶۲۷.

آغاز: «بسمله وبه نستعین. الحمدلله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد وآله. یقول العبد... خالد بن عبدالله بن ابی‌بکر الازهری... الحمد لله رافع مقام المنتصبین لنفع العبید الخافقین».

انجام: «من امثلة القسمین الاولین والثلاثة واما تابع المخفوض فقد تقدم فی المرفوعات فلیراجع جمیع ذلک وهذا آخر ما اردنا ذکره والله اعلم».

انجامه: «کتب هذه الرساله بتاریخ یوم الثلث من عشر اواخر شهر جمادی‌الاولی فی سنه خمس واربعین وماتین بعد الالف من الهجره النبوی صلی علیه وآله علی قربه ودنوه ۱۲۴۵».

خط: نستعلیق، کاتب: علی‌اکبر بن ملا بابا بن ملا نصیر ولوئی (ابتدای همه رساله‌ها و مخصوصاً برگ ۳۰ پ). تاریخ کتابت: چهارشنبه ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۲۴۵ق در قریه ولوئه در زمانی که وبا آسیب زیادی رسانیده بود و زوجه محمدحسن طایفه اکرادی تلف شده بود. کاتب در انجامه اشاره‌ای به آمدن وبا در محرم تا غره رمضان ۱۲۴۵ق در شهرهای طبرستان و دامغان و سمنان و شهرهای نزدیک بدانها کرده و دعا نموده که این آزار وبا از میان مسلمانان بیرون برود و بین دیگر کشورهای دشمن خدا و رسول انداخته شود. (رساله اول) سه‌شنبه دهه آخر جمادی‌الاولی ۱۲۴۵ق (رساله آخر).

عناوین و نشانیها شنگرف، ابتدا و انتهای نسخه مهر مستطیل بزرگ به سجع: «این کتاب مستطاب داخل کتابخانه جناب میرزا محمد خان مستوفی شد» با نشانی شیر و خورشید در بالای آن. صفحه عنوان کتاب یادداشت تصحیح و مقابله نسخه از سید محمد مشکوة در ۲۱ ذیحجة الحرام ۱۳۸۲ق و یک رباعی به خط علی‌اصغر بن اسدالله موسوی هزارجریبی در ۱۲۴۵ق که زلزله بسیار شدیدی آمده بود. و فهرست رساله‌های مجموعه. بالای برگ اول نسخه مهر مستطیل: «الواثق بالله الغنی عبده علی‌اکبر ۱۲۴۹» و مهر بیضوی: «عبده علی‌اکبر ۱۲۴۰» که مهر کاتب است. وی ابتدای رساله اول و دوم و سوم نوشته این مجموعه را برای استفاده خودش کتابت کرده است.

مهر او در برگهای ۲۵ پ و ۳۱ ر و ۶۷ ر هم نقش بسته است. پایان رساله اول یادداشت سید محمد مشکوة که این نسخه را با نسخه‌ای به خط فخرالدین بن میرزا محمدمهدی بن ملا محمدباقر فشارکی اصفهانی نوشته شده در ۲۵ رجب ۱۳۱۵ق سنجیده و تمامی اختلافات صحیح و غلط را در هامش صفحات یادداشت کرده است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. عناوین پیش از شنگرف‌نویسی به خط مشکی ریز در حاشیه نوشته شده بود.

کاغذ: فرنگی نیلی آهار مهره.

۶۷، یک برگ، ۱۱×۱۷، ۱۶ سطر، ۷×۱۲.

جلد: تیماج زیتونی مجدول یک لا. قطر: ۱/۱.

خریداری از سید محمد مشکوة در خرداد ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۲۱۲۵]

(۸۸۱۳)

مجموعه:

۱. النفحة العنبرية فی الاستخارة بالقرعة الشرعية

«۱ پ ـ ۲۰ ر» **(استخاره ـ عربی)**

مؤلف: سليمان بن عبدالله بحرانی (ـ۱۱۲۱ق)

درباره حکم شرعی قرعه و آداب آن، چنان که در خطبه کتاب آمده: «لما وفقنی الله سبحانه لتأليف الرسالة الفاخرة الموسومة بالمنارات الظاهرة فی الاستخارات المأثورة عن العترة الطاهرة التمس منی بعض اخوانی الديانيين ان اشفعها برسالة وجيزة فی الاستخارة بالقرعة الشرعية المأثورة عن العترة النبوية وسادة البرية واضيف الی ذلک ما يدلّ علی صحّة الاعتماد علی القرعة من المعقول والمنقول واذكر آدابها المأثورة ووظايفها المشهورة علی نمط شريف بهیّ واسلوب لطيف عبقریّ فاجبت ملتمسه واملیت هذه الرسالة بالاستعجال علی طريق الارتجال».

تدوين شده در یک مقدمه و ۳ فصل:

المقدمة: فی ماهية القرعة وذكر نبذة من ادلة صحتها وراجحيتها من جهة المعقول والمنقول.

الفصل الاول: فی الاشارة الی مواردها علی وجه وجيز.

الفصل الثانی: فی آدابها ووظائفها المعقولة والمنقولة.

الفصل الثالث: فی صفة الاستخارة بالقرعة.

پايان يافته در عصر چهارم ماه ربيع‌المولود ۱۱۰۴ق.

كامل.

مركز احياء، ج ۱، ص ۲۷۵ـ۲۷۶.

آغاز: «ربنا قرعنا بابک مستمدّين للصواب وقصد[نا] جنابک مستهدين فاهدنا للرشاد فی كل باب».

انجام: «فلا يتم ما ذكره المتوهم من دخولها فی الاطلاق وهل هو الا كالعام المخصوص وليكن هذا آخر ما نذكره فی هذه الرسالة حامدين لله علی افضاله ومصلّين علی سيدنا محمد وآله ... فرغ من تاليفها العبد... من السنة الرابعة والماية بعد الالف من الهجرة النبوية علی مهاجرها الف الف صلوة وتحية».

انجامه: «نجزت بقلم فقير الله الغنی خادم العلمآء المومنين زين‌الدين بن محمد بن يوسف بن محمد بن مودع العالی المعنی القراونی الآن البحرانی الاوالی عفی الله عنهم وعن المومنين اجمعين انه كريم رحيم امين ربّ العالمين ظهر سادس شهر صفر سنة ۱۱۱۳».

۲. المنارات الظاهرة فی الاستخارات المأثورة عن العترة الطاهرة «۲۱ پ ـ ۶۰ ر» **(استخاره ـ عربی)**

مؤلف: سليمان بن عبدالله بحرانی (ـ۱۱۲۱ق)

رساله کوتاهی درباره استخاره و آداب و رواياتش است.

تنظيم شده در مقدمه و ۳ فصل:

المقدمة: فی ماهية الاستخارة وبيان حقيقتها وذكر ادلة حسنها و راجحيتها من جهة المعقول والمنقول.

الفصل الاول: فی آدابها ووظائفها.

الفصل الثانی: فی كيفياتها واشهرها ذات الرقاع.

الفصل الثالث: فی دعواتها.

پايان يافته پيش از ظهر اول ذی‌القعده ۱۱۰۳ق.

چاپ: در مجله التراث، ج ۲، ش ۷ـ۸، ۱۴۲۲ق، ص ۱۶۹ـ۲۰۸.

كامل.

ذريعه، ج ۲۲، ص ۲۴۴ـ۲۴۵؛ مركز احياء، ج ۱، ص ۲۷۴ـ۲۷۵؛ آستان قدس، ش ۲۱۶۱۰.

آغاز: «نحمدک یا مرشد العقول عند تفویض الامر الیک الی حقیقة الحال وهادی الانام اذا استخاروک فی شئونهم».

انجام: «فی ادلة السنن کما قرر فی محله مستوفیً. ولیکن هذا آخر ما نملیه فی هذه الرسالة فلنقبض عنان الکلام حامدین للملک العلّام علی توفیق الاتمام والفوز بسعادة الاختتام ومصلین علی عباده الذین اصطفی من الانام لا سیما محمداً وآله الکرام المعصومین عن وصم الآثام وکان الفراغ من تصنیفها... من الهجرة النبویة وصلی الله علی محمد واله الطاهرین».

خط: نسخ معرب، کاتب: زین‌الدین بن محمد بن یوسف بن محمد بن مودع عالی معنی قراونی الان بحرانی اوالی، تاریخ کتابت: ظهر ۶ صفر ۱۱۱۳ق (رساله اول).

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز بعضی از کلمات خطی شنگرف رنگ کشیده شده است. در حاشیه تصحیح شده، صفحه عنوان نام کتابها و مؤلف و اشعاری از معری و جواب آنها از ضیاءالدین ابوالرضا راوندی و تملک میر محمدصادق که مهر او را پاک کرده‌اند و مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۷۵۲. پایان نسخه تملک محمدحسین بن محمد موسوی اصفهانی در ۲۹ ذی‌قعدة الحرام ۱۳۲۹ق. عناوین علاوه بر متن با قلم مشکی در حاشیه نیز نوشته شده است. در حاشیه بعضی از سطور رساله اول عدد ۲ نوشته شده است (برگ ۵ پ، ۶ پ، ۱۶ ر، ۱۸ ر). جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

یک، ۶۰، یک برگ، ۱۰×۱۵/۵، ۱۴ سطر، ۵/۵×۱۰/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای. قطر: ۱/۱.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۶۲۸۶]

(۸۸۱۴)

مجموعه:

۱. عروض «۲ پ ـ ۴۳ ر» **(عروض ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

کامل.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۶۱ـ۲۱۶۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۶۹۹ـ۲۷۰۰ و ۲۹۷۹ـ۲۹۸۰. نسخه‌هایی از آن در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۱۳۸ـ۱۳۹ و ۷۰۱؛ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۲۴۵؛ آستان قدس، ج ۹، ص ۲۵۴ـ۲۵۵ و مخطوطات فارسی دارالکتب مصر، ج ۱، ص ۲۴۶ ناشناخته مانده است. نسخه‌ای هم در ملی تهران، ج ۳، ص ۲۶۸ـ۲۶۹ با نام تقطیعات به میرزا ابراهیم لشکرنویس متخلص به ثاقب نسبت داده شده که قطعاً نادرست است. ابراهیم لشکرنویس تنها کار کتابت آن نسخه را در سال ۱۳۱۳ق انجام داده است.

آغاز: «سپاس وافر قادری را که حرکت سریع دوایر افلاک را سبب ازدواج اصول و امتزاج ارکان گردانید و درود متواتر کاملی را».

انجام: «مسدس مقطوع: هر دم آیم به سویت. فاعل فعل فاعل: باشد بینم رویت».

۲. مختصر وافی در علم قوافی (رساله در قافیه)

«۴۴ ر ـ ۵۱ پ» **(قافیه ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

کامل (تنها نیمی از صفحه اول کتاب نانوشته مانده است).

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۷۳ـ۲۱۷۵؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۶۹۵ ـ ۲۶۹۹ و ۲۹۹۶ ـ ۲۹۹۷؛ جامی، علی‌اصغر حکمت، ص ۱۶۲ و ۱۶۸.

از آن جا که جامی نام خود را در خطبه کتاب نیاورده، در برخی از فهرستها نسخه‌هایی از این کتاب درست شناسایی نشده است. در ملی تهران، ج ۲، ص ۲۰۰ و ج ۵، ص ۳۱۰ کتاب ناشناخته و بدون نام مؤلف معرفی شده و در ج ۳، ص ۳۰۱ مؤلف آن را علی حسینی متخلص به ثاقب از قرن سیزدهم دانسته‌اند. در مجلس ج ۲، ص ۳۶۱، ش ۶۰۴/۳ ناشناخته معرفی و در ج ۱۰، ص ۶۸۱ـ۶۸۲، ش ۳۱۱۵/۲۴ و ج ۱۰، ص ۱۴۰۲ـ۱۴۰۳، ش ۳۴۵۷/۶۴[1] به اشتباه از میرزا حبیب قاآنی

۱. در این نسخه مؤلف وقار دانسته شده است.

شیرازی شاعر معروف سده ۱۳ه دانسته شده است. سه نسخه از آن هم در مخطوطات فارسی دارالکتب مصر، ج ۲، ص ۱۳۷ به احتمال به عطاءالله بن محمود حسینی نسبت داده شده است.

آغاز: «بعد از تیامن به موزون‌ترین کلامی که قافیه سنجان انجمن [فصاحت بدان] تکلم کنند».

انجام: «حرف دال را از جانب ردیف اعتبار کرده است و گفته: بیت

خصم شتر دلت را قربان همی نماید
زان روی سعد ذابح آهخته کار دست».

۳. **عروض سیفی** (میزان الاشعار) «۵۲ ر ـ ۱۲۰ ر» **(عروض ـ فارسی)**

مؤلف: سیفی بخاری عروضی (ـ شاید ۹۰۹ق)

این نسخه دیباچه کتاب را ندارد.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۶۲ـ۲۱۶۴؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۶۹۲ـ۲۶۹۵ و ۲۹۸۱؛ دنا، ج ۷، ص ۴۹۵ ـ ۴۹۶؛ دانشنامه ادب فارسی، ج ۱، ص ۵۳۹؛ ملک، ج ۹، ص ۱۳۱ (ناشناخته).

آغاز: «بسمله. فصل در بیان حاجت به علم عروض و واضع و وجه تشبیه آن. چون شعر کلامی است موزون و هر موزونی را ناچار است از میزان».

انجام: «که این مصراع را چنین تقطیع می‌توان کرد که العاش مفعول. قفی هوا مفاعلن. کسا مفاعلین. هر فع. تمت الرسالة بعون الله تعالی».

خط: نستعلیق و نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه. عناوین و نشانیها و جدولهای عروضی شنگرف. بر فراز نام بحور و تقطیعها خط شنگرف ممتد یا نقطه‌چین کشیده شده، بین پاره‌های اشعار چهار نقطه لوزی شکل شنگرف. عناوین در حاشیه به خطی ریز نوشته شده‌اند. در حاشیه تصحیح شده، عبارات غلط در متن خط خورده است. نسخه کمی حاشیه‌نویسی دارد. صفحه عنوان نسخه یک معما به اسم جعفر و نام رسائل مجموعه. برگ ۲ و ۳ نسخه به هم چسبیده بود ولی آنها را از هم جدا کرده‌اند. در اثر این عمل برگ دوم پاره شده است. برگ ۲ پ چند یادداشت عروضی. برگ آخر رساله دوم (برگ ۵۱ پ) یک رباعی درباره قافیه و حروف آن از هاتفی خواهرزادهٔ جامی، سه برگ الحاقی آخر نسخه چند یادداشت و جدول درباره عروض و بحور و قافیه و حساب. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نیلی آهار مهره.

یک، ۱۱۹، سه برگ، ۱۰×۱۶/۶، ۱۲ سطر، ۵×۱۰/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی. یک لا. قطر: ۱/۷.

اهدایی به کتابخانه در آبان ۱۳۳۹ش.

[شماره ثبت: ۴۹۲۵۷]

(۸۸۱۵)

تذکره صدراعظمی (شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: تقی بن حسین تفرشی، ضیاء لشکر، دانش (۱۲۸۸ ـ ۱۳۶۷ق)

تذکره شعرایی است که در مدح میرزا علی اصغر خان اتابک صدراعظم (۱۲۷۵ـ۱۳۲۵ق) شعر سروده‌اند. در مقدمه از ناصرالدین شاه (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) هم یاد شده است.

در آن از این شعرا یاد و اشعارشان نقل شده است:

۱. شاهزاده معتمدالدوله، با زندگی خودنوشت او (۱۳ ر).
۲. شاهزاده یمین‌السلطان (۲۱ ر)، فقط نامش را نوشته‌اند.
۳. شیخ الرئیس (۲۳ ر)، فقط نامش را نوشته‌اند.
۴. رفعة‌الدوله نصرالله میرزا بن محمدتقی بن محمد شاه غازی (۲۷ ر).
۵. خسروی دولتشاهی (۲۸ ر)، بدون شرح حال.
۶. رضوان شمس الشعراء (۴۴ ر)، بدون شرح حال.
۷. شمس الشعراء (۴۶ ر)، بدون شرح حال.
۸. خسروی کیانی (۴۹ ر)، بدون شرح حال.
۹. آجودان باشی، میرزا اسمعیل خان بن علی‌اکبر خان آجودان باشی توپخانه (۵۱ ر).

۱۰. امیر الشعراء امیری، صادق بن حسین (۵۴ ر). (برگهای ۶۳ تا ۶۶ هم سروده‌های اوست که به اشتباه پس از زندگی ادیب صحافی شده‌اند).
۱۱. ادیب، میرزا غلامحسین خان مستوفی دیوان بن مهدی بن علی زندی فارسی (۶۲ ر). بخشی از سروده‌های او هم در برگ ۹۱ نوشته شده است.
۱۲. ادیب شیبانی (۶۹ ر)، سفید مانده است.
۱۳. ایزدی (۷۱ ر)، بدون شرح حال.
۱۴. اورنگ بن فرهنگ بن وصال (۸۲ ر) بدون شرح حال.
۱۵. امین تستری (۸۵ ر)، سفید مانده است.
۱۶. امینی (۸۸ ر)، سفید مانده است.
۱۷. الهامی (۸۹ ر)، بدون شرح حال.
۱۸. امین الشعراء (۹۲ ر)، سفید مانده است.
۱۹. شرف المعالی بقا، محمد بن محمدصادق موسوی (۹۳ ر).
۲۰. بهجت، اسکندر بن محمد قاجار (۱۰۴ ر).
۲۱. پرویز گروسی (۱۰۸ ر)، سفید مانده است.
۲۲. تجلّی (۱۱۲ ر)، سفید مانده است.
۲۳. ثریا مجد الادبا حسین بن تقی بن علی‌محمد بن آقاسی هروی (۱۱۳ ر).
۲۴. جلوه (۱۲۵ ر)، بدون شرح حال.
۲۵. شیخ جعفر حلی (۱۲۷ ر)، بدون شرح حال.
۲۶. جیحون تاج الشعراء (۱۳۱ ر)، بدون شرح حال.
۲۷. جاوید (۱۳۹ ر)، بدون شرح حال.
۲۸. جلال الشعراء (۱۴۱ ر)، بدون شرح حال.
۲۹. حضوری (۱۴۳ ر)، بدون شرح حال.
۳۰. خجسته ندیم باشی (۱۴۹ ر)، بدون شرح حال.
۳۱. ذرّه (۱۵۳ ر)، بدون شرح حال.
۳۲. رحمت بن حکیم بن وصال (۱۵۵ ر)، بدون شرح حال.
۳۳. روشن (۱۵۷ ر)، بدون شرح حال.
۳۴. رفعت (۱۵۹ ر)، سفید مانده است.
۳۵. رضوانی (۱۶۰ ر)، بدون شرح حال.
۳۶. سپهر، عباسقلی خان سپهر مستوفی پسر لسان الملک (۱۶۸ ر).
۳۷. سالک (۱۷۰ ر)، بدون شرح حال.
۳۸. سرائی امیر الشعراء (۱۷۳ ر)، بدون شرح حال.
۳۹. سها (۱۸۲ ر)، بدون شرح حال.
۴۰. سلطانی، حسین قلی خان بن مصطفی قلی خان دیوان بیگی زاده کرمانشهانی (۱۸۶ ر).
۴۱. سالک، الله دوست بن مراد بن ابی تراب حبیبی اسدی (۱۹۳ ر).
۴۲. سیف الادب (۱۹۵ ر)، بدون شرح حال.
۴۳. سالار الشعراء (۲۰۳ ر)، سفید مانده است.
۴۴. سروش (۲۰۵ ر)، سفید مانده است.
۴۵. شیبانی، فتح‌الله بن محمدکاظم کاشانی (۲۰۷ ر).
۴۶. شمس المعالی، علی بن محمدقاسم بن آقا میر حسینی تفرشی (۲۱۱ ر).
۴۷. شوکت (۲۱۹ ر)، بدون شرح حال.
۴۸. شوریده فصیح‌الملک (۲۲۵ ر)، بدون شرح حال.
۴۹. شعری (۲۲۸ ر)، بدون شرح حال.
۵۰. شمس العرفاء (۲۳۰ ر)، بدون شرح حال.
۵۱. شعری کاشانی (۲۳۲ ر)، سفید مانده است.
۵۲. شباب (۲۳۳ ر)، بدون شرح حال.
۵۳. شباب کرمانشهانی (۲۳۵ ر)، سفید مانده است.
۵۴. شاهین (۲۳۸ ر)، بدون شرح حال.
۵۵. صفی علی شاه (۲۴۲ ر)، با زندگی خودنوشت او.
۵۶. صدر الافاضل (۲۵۲ ر)، بدون شرح حال.
۵۷. صدر و حکمت (۲۵۴ ر)، بدون شرح حال.
۵۸. محمدصادق خان (۲۵۸ ر)، بدون شرح حال.
۵۹. صبوری، محمدکاظم آزاده بن محمدباقر کاشانی (۲۵۹ ر).
۶۰. طلوعی قوام الشعراء (۲۶۷ ر)، بدون شرح حال.
۶۱. طرب (۲۷۰ ر)، بدون شرح حال.
۶۲. طلوعی، غلامحسین بن فتح‌الله فارسی (۲۷۵ ر).
۶۳. طوسی (۲۷۷ ر)، سفید مانده است.
۶۴. ظفر فخر الشعراء (۲۷۸ ر)، بدون شرح حال.
۶۵. ظهوری (۲۸۰ ر)، بدون شرح حال.
۶۶. آقا میرزا سید علی حایری (۲۸۳ ر)، با زندگی خودنوشت او.

۶۷. عنقا، ابوالفضل بن علی طالقانی (۲۸۹ ر).
۶۸. عطا (۲۹۱ ر)، بدون شرح حال.
۶۹. عندلیب (۲۹۵ ر)، سفید مانده است.
۷۰. فروغی، میرزا محمدحسین خان ذکاءالملک (۲۹۷ ر).
۷۱. فرهنگ بن وصال (۳۰۱ ر)، بدون شرح حال.
۷۲. قهرمان (۳۰۵ ر)، بدون شرح حال.
۷۳. کوثر (۳۰۷ ر)، سفید مانده است.
۷۴. گلشن (۳۰۸ ر)، بدون شرح حال.
۷۵. کمالی (۳۰۹ ر)، بدون شرح حال.
۷۶. لسان الملک، میرزا هدایت‌الله مستوفی پسر محمدتقی سپهر کاشانی (۳۱۲ ر).
۷۷. مظلوم کرمانشهانی (۳۲۶ ر)، بدون شرح حال.
۷۸. مشتاق سمنانی (۳۲۷ ر)، سفید مانده است.
۷۹. مشتری (۳۲۸ ر)، سفید مانده است.
۸۰. محیط (۳۳۰ ر)، سفید مانده است.
۸۱. حاجی میرزا مهدی حکیم (۳۳۲ ر)، بدون شرح حال.
۸۲. محمود خان ملک الشعراء (۳۳۴ ر)، بدون شرح حال.
۸۳. منصور علی میرزا قلی خان (۳۳۸ ر)، سفید مانده است.
۸۴. ملک الکلام (۳۴۰ ر)، بدون شرح حال.
۸۵. مشتاقی (۳۴۲ ر)، بدون شرح حال.
۸۶. منشی (۳۴۴ ر)، بدون شرح حال.
۸۷. مجرم (۳۴۶ ر)، سفید مانده است.
۸۸. نصرت (۳۴۷ ر)، بدون شرح حال.
۸۹. نظام (۳۵۱ ر)، سفید مانده است.
۹۰. ناصح (۳۵۵ ر)، سفید مانده است.
۹۱. ناظم (۳۵۶ ر)، بدون شرح حال.
۹۲. نثار (۳۵۸ ر)، بدون شرح حال.
۹۳. نزهت (۳۶۱ ر)، بدون شرح حال.
۹۴. نیّر الشعراء (۳۶۳ ر)، بدون شرح حال.
۹۵. ناصر ادیب دیلمی (۳۶۵ ر)، بدون شرح حال.
۹۶. ناطق (۳۶۷ ر)، سفید مانده است.
۹۷. حضرت واحد (۳۷۱ ر)، بدون شرح حال.
۹۸. والی (۳۷۳ ر)، بدون شرح حال.
۹۹. وثوق الدوله (۳۷۹ ر)، بدون شرح حال.
۱۰۰. وفا (۳۸۲ ر)، سفید مانده است.
۱۰۱. وصّاف (۳۸۳ ر)، سفید مانده است.
۱۰۲. همت بن وقار بن وصال (۳۸۵ ر)، بدون شرح حال.
۱۰۳. و اشعار مؤلف (۳۸۷ ر).

در پایان قطعه‌ای در تاریخ تألیف کتاب از مؤلف آمده که ماده تاریخ آن (۱۳۱۵ق) چنین است:

این فخر خود بس است که این نغزنامه را
تاریخ و نام هر دو شده «صدر اعظمی»

و پس از آن قطعه‌ای از دولتشاهی درباره کتاب و مؤلف پایان دهنده نسخه است.

کامل.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۳۰۶ـ۳۰۹.

آغاز: «حسن ابتدای هر سخن بیان حمد سخن آفرینی است که بدیع بیان را به بیان معانی بدیع ان من البیان لسحراً تطریز ایضاح نهاده».

انجام:

ای ملک الملوک فضل این که تو کرده‌ای همی
چرخ به یاد ناورد تا دهد از سخن نشان
تا که جهان بود بمان جفت نشاط و خرمی
تخم هنر همی فشان شاخ ادب همی نشان

انجامه: «من بنده مؤلّف این نامه ضیاء لشکر تقی دانش این تذکره تألیف می‌کردم بفرمان در آخرین سال سلطنت شهنشاه سعید شهید ناصرالدین شاه قاجار انار الله برهانه و عطلتها رفت و تراخی فتاد و امروز که زمان جهانبانی ملک الملوک خداوند شهریار تاج بخش تاج‌ستان خسرو عادل باذل مظفرالدین بن ناصرالدین نسختهای این نامه بتفرقه است و خواجه بزرگ خدایگان اتابک اعظم خواجه علی‌اصغر بن ابراهیم را نیز مهام از آن باز دارد که بر چنین حالها پردازد. اگر چه بفرمان عالی این خدمت بپایان بردم بس نیکو و از بدست کردن گفتار بلغای عصر و دریافت ترجمت آنان از ممالک جان فرسوده کردم. لیک صفقه خاسره بود و

تجارت لن تبور و بازارگانی غیر رایج و بر افزون اتلاف عمر مرا ماند از آن که این نسخت بخط من بـنده مـؤلف بود مجلد داشتم که نگارش مؤلفین را به سود و اعـتبار دگر دانند هم مگر در اعصار کس بـنگرد و زحـمت بـر روان گذشتگان فرستد فی ثـامن عشـر و ثـلثمائه بـعد الالف». با مهر بیضوی مؤلف: «ضیاء لشکر ۱۳۰۹».

خط: نستعلیق. کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: ۱۳۱۸ق.
عناوین شنگرف، نام هر سرایـنده در بـالای هـمان صفحه به شنگرف نوشته شده است، صفحات زیادی برای افزودن مطالب میان نسخه سفید مـانده است. اعلام دور از ذهن و کلمات مشکل و اشاره به اشـعار شعرای پیشین عرب و عـجم در حـاشیه صـفحات توضیح داده شده است. اثر سطراندازی روی کاغذها مانده است. جزوها ۸ برگی. نـام کـتاب در بـرچسب کاغذی عطف نوشته شده است. مهر بیضوی مؤلف: «ضیاء لشکر ۱۳۰۹» در پایان کتاب نقش بسته است.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش‌دار.
دو، ۳۹۴، دو برگ، ۲۱/۸×۳۵/۱، ۱۶ سطر، ۱۱/۵×۲۶/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای مجدول، آسـتر بـدرقه و درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۵/۳.
خریداری از باقر ترقی در اسفند ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۵۹۰]
(← تصویر)

(۸۸۱۶)

وسائل الشیعة (تفصیل وسائل الشیعة الی تـحصیل مسـائل الشریعة) **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳ـ۱۱۰۴ق)

از کتاب زکات تا پایان کـتاب الوصـایا (جـزء سـوم و چهارم).[۱]

فـهرستگان حـدیث، ج ۶، ص ۳۲۱ ـ ۳۵۲؛ دنـا، ج ۳، ص ۱۹۲ـ۲۰۴؛ مشار عربی، ص ۹۸۹.

چاپ سنگی دارالخلافه تهران.
خط: نسخ. کاتب و تاریخ کـتابت: مـحمد بـن عـلی سنگ‌تراش خـوانسـاری در صـبح روز دوشـنبه ۲۱ ربیع‌الثانی ۱۲۶۹ق (جزء سوم از ابـتدا تـا ص ۴۶۱)، محمدمهدی بن محمدجعفر در ۱۲۶۹ق (جزء چهارم؛ ص ۴۶۴ تا پایان کتاب).
با حواشی و تصحیحات دستنویس به قلم شـنگرف، ابتدا و انتهای نسـخه ایـن دو مـهر بـیضوی دیـده می‌شود: «بن علی‌اکبر اسمعیل» و «عز من قنع و ذل من طمع محمدجعفر بن علی». چاپ کتاب به تصحیح و سعی حـاج مـحمدقاسم و مـلا مـحمدباقر و آقـا محمدباقر و حاج عبدالمحمد ساکنین خوانسار انجام شده است. با مقابله جناب آقا سید حسن و آخـوند ملا محمدحسن. بعضی از بخشها با نسخه اصل مؤلف تطبیق داده شده است. پایان چاپ غره ربـیع‌الاول ۱۲۷۱ق. ۴۰ صفحه آغازین فهرست ابواب کتاب.
کاغذ: فرنگی نخودی.
یک، ۳۵۸، یک برگ، ۲۲/۴×۳۷، ۴۱ سطر، ۱۵×۲۶/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای. قطر: ۳/۹.
خریداری از سید محمد مشکوة در خرداد ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۲۷۹۰]

(۸۸۱۷)

مجموعه:

۱. مقدمة الادب «۱ پ ـ ۴۸ ر» (لغت ـ عربی به فارسی)
مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ق)

معنای فارسی کلمات بین سطور نوشته شده است.

این نسخه مقدمه کـتاب را نـدارد و تـنها سـه سـطر آغازین از دیباچه مؤلف نوشته شده است.

فرهنگنامه‌های عربی به فـارسی، ص ۴۰ـ۴۷؛ مـنزوی، ص ۲۰۳۱ـ۲۰۳۳؛ پیوست ریو، ص ۵۸۲ـ۵۸۳؛ فارسی

---

۱. این نسخه به همراه دو نسخهٔ ش ۴۵۴۱ و ۴۵۴۲ دورهٔ سه جلدی چاپ سنگی وسائل الشیعة را کامل می‌کنند که پیش از ورود بـه کتابخانه مجلس در تملک سید محمد مشکوة بوده است (سال ۱۳۸۳ق). شماره ثبت هر سه نسخه در پی هم است اما مشخص نیست چرا شماره فهرست آنها این مقدار اختلاف دارد.
آن دو مجلد دیگر در فهرست مجلس، ج ۱۲، ص ۲۱۵ مـعرفی شده‌اند.

موزه بریتانیا، ج ۲، ص ۵۰۵ـ۵۰۶؛ ترکی موزه بریتانیا، ص ۱۳۴ـ۱۳۵؛ خدیویه مصر، ج ۴، ص ۱۹۰؛ دنا، ج ۹، ص ۱۱۶۰ـ۱۱۶۱؛ مجلس، ج ۲، ص ۲۸۴ و ج ۶، ص ۱۵۶.

آغاز: «الحمد لله الذی فضّل علی جمیع الالسنة لسان العرب کما فضّل الکتاب المنزل علی سایر الکتب والصلوة علی النبی الامی العربی وعلی آله اشرف العرب بعد النبی. باب وقت، اوقات، حین، احیان، اجل، آجال».

انجام: «مثقال ذرة: هم سنگ مورچه. علی حدة: تنها گانه. علی حیالة: برابر او. اللهم لاهم: ای بار خذای. تم الکتاب بعون الملک الوهاب».

۲. نصیب الفتیان و نسیب التبیان «۴۹ پ ـ ۷۷ پ»

(لغت ـ عربی به فارسی)

مؤلف: حسن بن عبدالمؤمن حسام مظفری خویی (زنده در ۷۰۹ق)

منظومه تعلیمی عربی به فارسی برای نوآموزان که به پیروی از نصاب الصبیان فراهی (۶۴۰ق) سروده شده است. دارای دیباچه‌ای به نثر و ۵۲ قطعه و دو رباعی که همه آنها ۳۵۰ بیت شعر می‌شود.

کامل.

فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۱۲۶ـ۱۳۰؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۰۴۴ ـ ۲۰۴۵؛ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۰۱۱ و ج ۱۷، ص ۱۶۶ (با نام نصیب الفتیان و تشبیب البیان، در آن جا آمده که کتاب به نام مجدالدین جلال الاسلام یمین الملک مالک دیوان اشراف نوشته شده است)؛ عکسی مرکز احیاء میراث قم، ج ۱، ص ۲۹۵؛ مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی قم، ج ۱، ص ۳۵۰ (انجامی که در آن جا برای کتاب نوشته‌اند اشتباه است. ابیات ذکر شده مربوط به انجام کتاب سلک الجواهر عبدالحمید بن عبدالرحمن انگوری است که پایان تألیف کتاب را در سال ۷۵۷ق ذکر می‌کند)؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۰، ص ۳۲؛ مجموعه آثار حسام‌الدین خویی، تصحیح صغری عباس‌زاده، میراث مکتوب، ۱۳۷۹ش، ص ۱۹ـ۲۵ و ۹۵ـ۱۲۸.

آغاز: «الحمد لله العلیّ القویّ المتین والصلوة علی النبی الامی الامین وعلی آله واصحابه الذین شرعوا مناهل الدین... القطعة الاولی

الله اله رب رحمن	فرد و احد و حکیم سبحان
قهار عزیز نور هادی	غفار رؤف حی منان».

انجام:

فنا پیش سرا ساحت میانش
زتاج البیت باشد خانه را در
حُسام شاعر از معنیست ساحر
زهی قادر سخن الله اکبر

فی ختم الکتاب بعنایة الوهاب:

آغاز حکایتم به انجام رسید
چون از غم اندیشه به آرام رسید
این نامه که صاحبش باقی باد
المنة لله که به اتمام رسید

انجامه: «یوم السبت فی الیوم الخامس عشر فی شهر ربیع‌الآخر تاریخ ۸۸۴».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: احتمالاً از سده ۸ ه (رساله اول)، شنبه ۱۵ ربیع‌الآخر ۸۸۴ق (رساله دوم).

در حاشیه تصحیح شده.

در جای جای رساله اول به وضوح اثر کلمات و حروفی دیده می‌شود که سترده شده‌اند. گاهی این ستردنها باعث پارگی کاغذ هم شده است. با تصحیح و حاشیه‌نویسی به خطی جدیدتر.

رساله دوم: عناوین و نشانیها شنگرف، بین فقرات اشعار سه ویرگول مثلثی شکل شنگرف (؞) و ابتدای هر بیت یک ویرگول شنگرف، با حاشیه‌نویسی بین سطور وکناره صفحات.

بین دو رساله (برگ ۴۸ پ) حدیثی از پیامبر در ثواب قرائت قرآن.

یک صفحه در ابتدا و سه صفحه در انتهای نسخه و بین دو رساله اشعار فارسی و ترکی، بعضی نوشته شده همزمان باکتابت نسخه و بعضی جدیدتر، پایان رساله دوم تملک منتشه بن احمد. رساله دوم رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره آبدیده، در برگهایی هم آثار قارچ و کپک‌زدگی دیده می‌شود. بر اثر رطوبت آهار مهره نسخه از بین رفته است.
۷۷، سه برگ، ۱۳/۳×۱۸/۵، ۸ـ۹ سطر، ۱۰/۵×۱۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول ساده، عطف پارچه‌ای نیلی، دفه دوم مقوای مشکی. قطر: ۲/۷.
خریداری از مرتضی رشیدی در بهمن ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۴۶۵]
(← تصویر)

(۸۸۱۸)

ریاض الاولیاء **(زندگی عارفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمدبقا بن غلام‌محمد سهارنپوری (۱۰۳۷ـ۱۰۹۴ق)
شرح حال نامه اولیا و صوفیه و عارفان هند.

درباره مؤلف کتاب اختلاف وجود دارد: در خطبه کتاب محمد بختاورخان (ـ۱۰۹۶ق) از خود به عنوان مؤلف کتاب نام می‌برد و به کتاب دیگرش با نام مرآت العالم ارجاع می‌دهد.

اما بسیاری از پژوهشگران مرآت العالم را از تألیفات بختاورخان نمی‌دانند و معتقدند که هر دو کتاب تألیف محمدبقا بن غلام‌محمد سهارنپوری است. مثلاً ریو در فهرست نسخه‌های خطی فارسی بریتیش میوزیوم، ج ۳، ص ۹۷۵ پس از معرفی کتاب می‌نویسد محمدشفیع بن محمدشریف نویسنده مرآت جهان نمادایی خودش ـ محمدبقا سهارنپوری ـ را مؤلف کتاب معرفی کرده است. اته هم همین عقیده را دارد که مرآت العالم به اشتباه به بختاورخان نسبت داده شده و مؤلف واقعی آن محمد بقا است.

از سوی دیگر بختاورخان تألیفات دیگری به خود نسبت داده که نام بیشتر آنها در فهرست آثار سهارنپوری هم آمده است. این نکته می‌تواند مؤید نظر ریو باشد که معتقد است گویی همه این آثار به «رسم ادب» به بختاورخان نسبت داده شده و در مقدمه چنان نوشته شده که گویا او مؤلف بوده است. بختاور خان خواجه سرای محبوب اورنگ زیب (۱۰۶۸ ـ ۱۱۱۸ق) بود و در سیزدهمین سال سلطنت اورنگ زیب داروغه غواصان شد (ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ج ۱، ص ۶۲۸).

عباراتی که در آغاز کتاب به معرفی آن اختصاص دارد، چنین است: «اما بعد گلچین ریاض فیض بختاورخان که به یمن خدمت فیض موهبت پادشاه حق... زیب اورنگ دین و دولت... تخم محبت اولیا و اصفیا در مزرع دل کاشته بعد اتمام کتاب مرات العالم که سجنجلی عکس‌پذیر صور حقایق تکوین جهان در پردهٔ تألیف لمعه ظهور گرفته به خاطر فاتر آورد که اگر چه نمایشی از احوال این طایفه علیه در مجالی اوراقش صورت نمود پذیرفته به مضمون صدق مقرون عند ذکر الصالحین تنزّل الرحمة جداگانه نسخه معادلی منتخب کتب محتوی بر ماثر گروه حق پژوه نگاشته قلم صواب رقم سازد. الحمد لله که عمر وفا کرد و همت یاوری نمود تا غنچه حصول این مأمول به شکفتگی ابد بشکفت و این ریاض الاولیا که تاریخ و نامش از آن مثمرست به ترتیب چهار چمن رنگینی و خرمی جاوید پذیرفت:
چمن اول: مبتنی بر مناقب خلفای راشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین.
چمن دوم: متضمن مکارم ایمه معصومین الطیبین الطاهرین.
چمن سیوم: ملخّص تذکرة الاولیاء و نفحات الانس و رشحات القدس مشتمل بر احوال اولیاء غیر هند و عارفات واصلات قدس الله تعالی اسرارهم.
چمن چهارم: منتخب اخبار الاحیاء (الاخیار) و دیگر کتب مخبر آثار مشایخ عظام هند ریاض مانند و نساء محترمات رحمة الله.
و ازین جهت که این چمن سیوم و چهارم مملو به ریاحین اسامی کثیره است در ترسیم نام اشخاص کرام رعایت ترتیب حروف تهجی نموده».

تألیف شده در سال ۱۰۹۰ق.
فهرستواره، ج ۳، ص ۲۱۵۴ و ج ۱، ص ۶۵۵ ـ ۶۵۶؛ مشترک پاکستان، ج ۱۰، ص ۱۲۴ ـ ۱۲۶؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۷۸۰ـ۷۸۳؛ ریو، ج ۳،

ص ۹۷۵؛ تذکره‌نویسی فارسی در هند و پاکستان، ص ۷۴۶؛ میراث اسلامی ایران، ج ۱، ص ۵۴۶؛ مغولان در هند، مارشال، ص ۱۰۵.

برگهای نسخه از آغاز و وسط افتادگی دارد و در جاهایی هم پس و پیش صحافی شده‌اند. موجودی آن چنین است: از چمن اول تنها یک برگ باقی مانده و پس از آن برگهای زیادی افتاده است. این افتادگی همه چمن اول و دوم نسخه را در بر می‌گیرد. در برگ ۳ ر چمن سیوم آغاز می‌شود و در برگ ۴۰ پ پایان می‌یابد. از این جا به بعد هم تا آخر نسخه چمن چهارم است. اما در هم ریختگی صفحات در این بخش بیشتر است به نحوی که برگ آخر کتاب به شمارش کنونی در ۸۹ پ قرار گرفته است. بعد از برگهای ۲۲ و ۲۸ و ۴۸ هم نسخه افتادگی دارد.

آغاز:

«ای از تو ریاض اولیا پر گل عشق

جز ذکر تو نیست نالهٔ بلبل عشق

پیچیده ز تست طره سنبل عشق

نرگس ز تو رفته در خمار مل عشق

گل حمد نثار ریاض آفرینی که در گلبن قلوب اولیا غنچه معرفت خویش را به نفحات عنایت ازلی بشکفانده».

انجام کتاب: «وی را گفتند ضرر بسیار می‌رسانی به نفس خود گفت هیچ ضرر نمی‌رسانم خواب شب را به روز انداخته‌ام و خوردن روز را به شب (برگ ۸۹ پ)».

انجام نسخه: «مردم این دیار خاک قبر او به اطفال بخورانند تا سبب مزید فتح علم گردد و ازین جهت قبر او از».

خط: نستعلیق به شیوه هندی، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه (انجامه کاتب در برگ ۸۹ پ سترده شده است. شاید به زحمت بتوان تاریخ ۱۰۹۱ق را از آن خواند).

کتاب‌پردازی هندی، عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده، شش صفحه اول مجدول به زر و مشکی و بقیه صفحات مجدول به شنگرف و کمند لاجورد، بین پاره‌های اشعار سه ویرگول مثلثی شکل شنگرف. در صفحهٔ عنوان نسخه این یادداشتها آمده است: «ریاض الاولیا تالیف بختاورخان» و «کتاب ریاض الاولیا تالیف بختاور خان ۱۰۰۹ بخط محمداسمعیل روشنرقم در بیجاپور به مبلغ بیست روپیه استنساخ نموده تالیف بختاورخان مرحوم». صفحات نسخه جا به جا است و افتادگی دارد. به خاطر افتادگیهای زیاد نسخه جزوبندی آن چندان دقیق نیست. اما در برگ وسط همه جزوها نشان صحاف دیده می‌شود (خط سیاه کوچکی که در گوشه بالایی سمت راست صفحات کشیده شده است). رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره، کمی موریانه خورده و وصالی شده.

یک، ۱۵۵، یک برگ، ۱۳/۵×۲۳/۷، ۱۵ سطر، ۷/۵×۱۶/۴.

جلد: گالینگور مشکی. قطر: ۲/۹.

خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۸۵۰]

(۸۸۱۹)

مجموعه:

۱. المنتخب فی تعبیر المنامات «۱ پ ـ ۱۸۳ ر»

(خوابگزاری ـ عربی)

مؤلف: حسین بن حسن بن ابراهیم خلیلی داری[۱]

گزیده کتابهای خوابگزاری پیش از مؤلف است. او در آغاز می‌نویسد: «احببت ان اجمع فیه کتاباً صحیح المبانی کثیر المعانی ولم اجد ما بقی بهذا الغرض الا ان

۱. نام مؤلف در آغاز نسخه ما «ابوعلی الحسین بن حسن بن ابراهیم الخلیلی الدازی» آمده ولی در ترنج زرین ابتدای نسخهٔ سپهسالار به صورت «شرف‌الدین ابوعبدالله الحسین بن حسن بن ابراهیم الخللی الداری» ثبت شده است. نام صحیح مؤلف را از عبدالغنی نابلسی (۱۰۵۰ـ۱۱۴۳ق) گرفتیم که در تعطیر الانام فی تعبیر المنام، المنتخب را جزو منابع خود دانسته و از مؤلف با نام ابی‌علی حسین بن حسن بن ابراهیم خلیلی داری یاد کرده است (رک: تعطیر الانام فی تعبیر المنام، مصر، مطبعه حلبی، ۱۹۴۰م، ج ۲، ص ۴۱۲).

اعتمد ما اضمنه اياه على كتب العلماء الراسخين فى هذا العلم وكان من احذقهم فيه واعلمهم به ابراهيم بن عبدالله الكرمانى وابوالحسن على بن ابى‌طالب القَيرونى وابومحمد عبدالله بن مسلم القتيبى ومن متأخريهم مؤلف كتاب القادرى وابوسعد الواعظ فلخصت هذا الكتاب من كتب هؤلاء ثم اجتهدت فى الجمع بين اقاويلهم وكان غرضى فى جمعه مراجعتى اياه عند حاجتى اليه ولم اقصد بجمعه ان ادخل فى جملة المصنفين بل قصدت به ان اتناول منه ما تفرّق فى تلک الكتب المذكورة وما استحسنه منها فما اجتمعوا عليه واختلفوا فيه».

پیش از شروع مطالب کتاب، فهرست ابواب آن، مقدمه‌ای از مؤلف در معرفی منابع تألیف و گزیده‌ای از اقوال ابوسعد واعظ[1] در مقدمه کتاب التعبیر آمده است (برگهای ۱۱ پ ـ ۱۴ پ).

بیشتر اقوال به شیوهٔ قدما با سلسلهٔ اسناد نقل شده‌اند. تنظیم شده در ۵۹ باب:

الباب الاول: فى رؤية العبد نفسه بين يدى ربّه عزوجل فى منامه.
الباب الثانى: فى رؤية الانبياء والمرسلين عليهم السلام عموماً ورؤية محمد صلى الله عليه وسلم خصوصاً.
الباب الثالث: فى رؤية الملايكة عليهم السلام فى المنام.
الباب الرابع: فى رؤية الصحابة والتابعين والصالحين فى المنام.
الباب الخامس: فى تأويل القرآن وسورة واحدة واحدة.
الباب السادس: فى رؤيا الاسد.
الباب السابع: فى رؤيا السلام والمصافحة.
الباب الثامن: فى رؤيا الطهارة وما يشبهها من الختان والسواک.
الباب التاسع: فى تأويل رؤيا الاذان والاقامة.
الباب العاشر: فى تأويل رؤيا الصلاة واركانها.
الباب الحادى عشر: فى رؤيا المسجد والمحراب والمنارة ومجالس الذكر.
الباب الثانى عشر: فى رؤية الصدقة والزكوة والاطعام وزكوة الفطر.
الباب الثالث عشر: فى رؤيا الصوم والفطر.
الباب الرابع عشر: فى رؤيا الحج والعمرة والكعبة والحجر الاسود والمقام وزمزم وما يتصل به ورؤيا الاضاحىّ والقربانات.
الباب الخامس عشر: فى رؤيا الجهاد.
الباب السادس عشر: فى رؤيا الموت والاموات والمقابر والاكفان وما يتصل به من الحنوط والجنازة والصلاة على الميت والدفن والبكا والنوح وغيره.
الباب السابع عشر: فى رؤية القيامة والحساب والميزان والصحايف والصراط وما يتّصل بذلک.
الباب الثامن عشر: فى رؤيا جهنم نعوذ بالله منها.
الباب التاسع عشر: فى تأويل رؤيا الجنة وخزنتها وحورها وانهارها وقصورها وثمارها.
الباب العشرون: فى تأويل رؤيا الجنّ والشياطين.
الباب الحادى والعشرون: فى تأويل رويا الناس الشيخ منهم والشاب والفتاة والعجوز والاطفال والمعروف والمجهول.
الباب الثانى والعشرون: فى اختلاف الانسان واعضائه واحداً واحداً على الترتيب.
الباب الثالث والعشرون: فى الاشياء الخارجة من الانسان وساير ذوات الارواح من الحياة والالبان والدما وما يتصل بها من الاصواب والصفات.
الباب الرابع والعشرون: فى تأويل رؤيا اصوات الحيوان وكلامها.
الباب الخامس والعشرون: فى رؤيا الامراض والاوجاع والعاهات التى تبدلوا على اعضاء الانسان.
الباب السادس والعشرون: فى رؤيا المعالجات والادوية والاشربة والحجامة والفصد والكلىّ وما اشبهه.
الباب السابع والعشرون: فى الاطعمة والحلوا واللحمان وما يتصل بها من القدر والمايدة والسفرة والفصاع والمعرفة والاثفية.

۱. منظور التعبیر القادری نوشته ابوسعد نصر بن یعقوب دینوری (قرن ۴هـ) است که در همین مجموعه رونوشتی از آن معرفی می‌شود.

الباب الثامن والعشرون: فی رؤیا الضیافات وما یکون فی بعضها من المعارف والخمر واوعیتها والعطر والملاهی کالدفو والطبول والشطرنج والنرد.
الباب التاسع والعشرون: فی الکسوة والنعال والوانها واختلافها.
الباب الثلاثون: فی رؤیا السلاطین والملوک واعوانهم ومن یتسم بخدمتهم ویتصل بهم ویتحلی بصحبتهم.
الباب الحادی والثلاثون: فی رؤیا الاسلحة والجیش والحرب وآلاتها ورؤیا القتل والصلب والاسر والجیش وما یتصل بذلک.
الباب الثانی والثلاثون: فی رؤیا اصحاب الحرف والصناعات.
الباب الثالث والثلاثون: فی رؤیا البهایم والانعام والدواب.
الباب الرابع والثلاثون: فی رؤیا الوحش والسباع.
الباب الخامس والثلاثون: فی رؤیا الطیور الوحشیة والاهلیة والمایبة وسایر ذوات الاجنحة وصید البحر ودوابّه.
الباب السادس والثلاثون: فی رؤیا الصید وادوات من الشباک والفخاخ والشصوص وقوس البندق والمصاید.
الباب السابع والثلاثون: فی رؤیا الهوام والحشرات ودوابّ الارض.
الباب الثامن والثلاثون: فی تأویل السماء والهوا واللیل والنهار والشمس والقمر والکواکب والریاح والامطار والخسف والزلازل والرعد والبرق وقوس قزح والسیول والبرد والثلج والجمد والوحل والسحاب.
الباب التاسع والثلاثون: فی رؤیا الارض وجبالها ترابها و بلادها وقراها ودورها وقصورها وحصونها وابنیتها ومرافقها ومفاوزها وسرابها وحمّاماتها وارحیتها واسواقها وحوانیتها وسقوفها وابوابها وطرقها وسجونها وبیعها وکنایسها وبیوت نیرانها ونواویسها.
الباب الاربعون: فی رؤیا الذهب والفضة والوان الحلی والجواهر وسایر ما یستخرج من المعادن مثل الرصاص والصفر والنحاس والزجاج والکحل والنفط والقار وما اشبهه.
الباب الحادی والاربعون: فی رؤیا البحر واحواله والسفینة والغرق والانهار والابار والمیاه وظروفها من الدلاء والخوانی والجرار والکیزان.
الباب الثانی والاربعون: فی النار وادواتها من الزناد والحطب والفحم والتنوز والکانون والسراج المسرجة والقندیل والشمع وما یتصل بهذه الاشیاء.
الباب الثالث والاربعون: فی الاشجار المثمرة وثمارها والاشجار التی لا تثمر وتأویل البستان والکرم والربیع.
البـــاب الرابع والاربعون: فی رؤیا الحبوب والزرع والریاحین والنبات والبقلة والروضة والصموغ.
الباب الخامس والاربعون: فی القلم والدواة والنقش والمداد والکاغذ والکتابة والشعر وما یشبهه.
الباب السادس والاربعون: فی رؤیا الصنم واهل الملل الزایغة والردة وما یشبهه.
الباب السابع والاربعون: فی رؤیا البسط والفرش والاسرّة والسرادقات والفسطاط والخیام والشراع والستور واللوآء والوانها وما یتصل بذلک.
الباب الثامن والاربعون: فی ادوات الرکبان والفرسان مثل الاکاف والسرج واللجام والمرکب والثفر واللبب والمقود والسوط والصولجان والکرة والرحالة والخرام والزمام وما یتصل به والغاشیة والهودج وما اشبهه.
الباب التاسع والاربعون: فی اثاث البیت وادواته وامتعته وادوات الصناع والمحترفین سوی ما تضمنت ذکره الابواب المتقدمة والاقفال والمفاتیح.
الباب الخمسون: فی رؤیا النوم والاستلقاء علی القفاء الانتباه والعجوز والمراة والجاریة.
الباب الحادی والخمسون: فی رؤیا العطش والشرب والری والجوع والاکل واکل الانسان ولحم نفسه لحم غیره والطبخ ومضغ العلک.
الباب الثانی والخمسون: فی تأویل انواع من البلایا مثل الیاس والیتم والوجع والکدّ والفزع والعبوس والعشور والعری والعزل والطرد والسرقة والسفة والذلة والخسران والخیانة والحبس والحمل الثقیل والبوس والطغیان والضلالة.

الباب الثالث والخمسون: فی رؤیا بعض الاضداد کالهبوط والصعود والبخل والانفاق واللجاجة والمصالحة والکبر والتواضع والکذب والصدق والفقر والغنی والخوف والامن والغم والفرح والجحود والاقرار والاحسان والذنوب والتوبة.
الباب الرابع والخمسون: فی رؤیا النکاح وما یتصل به من المباشرة والطلاق والغیرة والسمن وشرا الجاریة والزنا واللواط والجمع بین الناس بالفساد وتشبیه المرأة بالرجل والنظر الی الفرج والتخنیث.
الباب الخامس والخمسون: فی رؤیا الحرکات من السفر والقفز والوثوب والمشی والهرولة والقصد فی المشی والغیبة فی الارض والطیران والرکوب والرجوع من السفر.
الباب السادس والخمسون: فی انواع من المعاملات الجاریة بین الناس کالبیع والرهن والاجارة والشرکة والودیعة والعاریة والقرض والضمان والکفالة قضا الدین واداء الحق والامهال.
الباب السابع والخمسون: فی رؤیا المخاصمات والمنازعات وما یتصل بها من البغی والبغض وتهدد والجور والحسد والحقد والخداع والخصومة والنقب والرفس والضرب والخدش والرضخ والرجم والسب والسخریة والصفع والعدواة والغیبة والغیظ والغلبة واللطم والمقارعة والمصارعة والذبح.
الباب الثامن والخمسون: فی رؤیا النواذر وانواع شتی لا یشاکل بعضها بعضاً ومما فات ذکره من الابواب المتقدمة وما لا یصلح فی الابواب.
الباب التاسع والخمسون: فی ذکر حکایات رؤیا بعض الصالحین لبعض رحمهم الله.
کامل.

نسخه پژوهی، ج ۳، ص ۲۷۰؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۶۶۱ (نوشته شده برای خزانه امیر سپهسالار بهاءالدین محمود در دوشنبه ۲۳ رجب ۸۹۴ق، با مهر و امضای شیخ بهایی)؛ غازی خسرویک، ج ۱۲، ص ۴۴۲.

آغاز: «قال الشیخ ابوعلی الحسین بن حسن بن ابرهیم الخلیلی الدازی وفقه الله: اما بعد فان علم تعبیر الرؤیا من اجل العلوم نفعاً واعظمها وقعاً لعموم الحاجة الیها وتعویل اکثر الناس علیها... (بعد از مقدمه و فهرست ابواب) الحمد لله رب العالمین وصلواته علی سید المرسلین وعلی آله الطیبین الطاهرین وعلی اصحابه الکرام المنتخبین. اعلم وفقک الله ان اول ما یحتاج الیه المبتدی ان یعلم ان جمیع ما یری فی المنام علی قسمین».

آغاز نوشتهٔ ابوسعد واعظ: «الحمد لله الذی جعل اللیل لباساً والنوم سباتاً وجعل النهار نشوراً والحمد لله البدی السابق القوی الخالق الملی الرازق الوفی... قال الاستاد ابوسعد الواعظ رحمه الله اما بعد فانه لما کانت الرویا الصحیحة فی الاصل» (۱۱ پ).

انجام: «رأی بیده شعلة نار فانه یصیب شعبة من سلطان فان کان لها لهب او دخان کان فی سلطانه ذلک هول وحزن والله اعلم بالصواب».

انجامه: «نجز کتاب المنتخب فی تعبیر المنامات والحمد لله کثیراً سنه ۷۴۹».

۲. التعبیر القادری «۱۸۳ پ ـ ۱۸۸ پ»

(خوابگزاری ـ عربی)

مؤلف: نصر بن یعقوب دینوری، ابوسعد (قرن ۴ه)

تعبیرنامه دینوری در دو بخش تدوین شده است: نخست ۱۵ مقاله درباره آداب خواب و ماهیت خواب و کیفیت رؤیا و اقسام رؤیا و... به عنوان پیش در آمد سخن ذکر شده و پس از آن ۳۰ فصل در تعبیر رؤیا و خوابگزاری آمده است. هر یک از این فصول هم چندین باب دارد.
نسخه ما فقط بخش ابتدایی کتاب (اصول علم خوابگزاری) را دارد که عناوین آن ۱۵ مقاله چنین است:
المقالة الاولی: فی ذکر النایم.
المقالة الثانیة: فی ذکر النیام لتکون رؤیاه صالحة صادقة.
المقالة الثالثة: فی ذکر کیفیة الرؤیا.
المقالة الرابعة: فی ذکر ملک الرؤیا.
المقالة الخامسة: فی ذکر ماهیة الرؤیا.
المقالة السادسة: فی ذکر اصناف الرؤیا الصحیحة.
المقالة السابعة: فی ذکر اصناف الرؤیا الباطلة.

المقالة الثامنة: فی ذکر اوقات یصح ما یری فیها او یبطل او یسرع او یبطی.
المقالة التاسعة: فی ذکر الازمنة التی تقوی فیها الرؤیا او تضعف او تنفع او تضر.
المقالة العاشرة: فی ذکر مائیة التعبیر.
المقالة الحادیة عشر: فی ذکر ادب القاص لرؤیاه.
المقالة الثانیة عشر: فی ذکر آداب المعبر.
المقالة الثالثة عشر: فی ذکر ما یتفال به عند قص الرؤیا.
المقالة الرابعة عشر: فی ذکر الایام السبعة التی یسأل فیها عن الرؤیا.
المقالة الخامسة عشر: فی ذکر المتخیرین من طبقات مشاهیر المعبرین وهم مائة رجل وخمسة عشر طبقة.

تقدیم شده به القادربالله عباسی (۳۸۱ـ۴۲۲ق) در سال ۳۹۷ق.

کامل.

نسخه پـژوهی، ج ۳، ص ۲۳۵ـ۲۳۶؛ سپهسالار، ج ۳، ص ۴۴۷ـ۴۴۸[1].

آغاز: «ذکر المقالات الخمسة عشر المنقولة من کتاب القادری الذی ضمنتها اهل هذه الصناعة فواتح مصنفاتهم ومبادی مؤلفاتهم. المقالة الاولی فی ذکر النوم».

انجام: «والطبقة الخامس عشر. من اصحاب الفراسة سعید بن سنان واباس بن معویة وجندل بن الحکم ومعویة بن کلثوم فهذه اسماؤهم والله سبحانه اعلم».

انجامه: «تمت الکتاب المبارک بحمد الله تعالی فی العشر الآخر من جمادی‌الاولی سنة ۷۴۹ تسع واربعین وسبع مائة علی ید اقل عبدالله واحقرهم علی بن ابی‌بکر بن محمد عفا الله عنه وعن والدیه آمین».

خط: نسخ، کاتب: علی بن ابی‌بکر بن محمد، تاریخ کتابت: ۷۴۹ق (رساله اول)، دهه آخر جمادی‌الاولی ۷۴۹ق (رساله دوم).

عناوین و نشانیها شنگرف، کلمه باب و شمارهٔ هر کدام به ثلث جلی شنگرف، بر فراز آیات قرآن خط شنگرف. تصحیح شده، با علامت بلاغ مقابله. در هامش صفحات موضوع هر بخش به صورت مورب نوشته شده است. روی صفحه عنوان نسخه کاغذی چسبانده شده که همه یادداشتهای آن صفحه را از بین برده است. یادداشتهای صفحه آخر رساله اول هم سیاه شده (برگ ۱۸۳ر).

پایان نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: تملک ابرهیم بن احمد سینوی مولداً در غره محرم ۹۹۹ق به خط ثلث زیبا با مهر بادامی شکل او به سجع: «العبد المذنب ابراهیم بن احمد» (در وسط) و در اطراف عبارات: «تلخ کام اولمدین مذاق جناب» و «اکثروا ذکر هادم اللذات» و در گوشه‌ها دو عبارت: «من قنع شبع» و «من صبر ظفر»، چند نقل قول از تفسیر کشاف، **دعایی از شقیق بلخی، روایاتی از پیامبر و امیرالمؤمنین و امام حسن و ابن عباس به نقل از** تفسیر **مولانا ابی‌السعود مرحوم، گفته‌ای از شهاب‌الدین سهروردی از** غرر الخصایص، **ذکر ایام هفته، ذکر بعد از نماز صبح، دعایی به عربی که برای حفظ امنیت از بلای دنیا و آخرت هر صبح می‌خوانند از حکیم ترمذی، یک رباعی به فارسی که ترجمه کلام عربی امیرالمؤمنین است، دو دستور دعا به ترکی، سه بیت شعر به فارسی با نام قطعهٔ رعنا که مطلع آن چنین است:**

شمس علم از افق چرخ عرب طالع شد
استوا یافت ولی در وسط خطّ عجم

سه بیت شعر به عربی بدون نام شاعر و چندین یادداشت سیاه شده دیگر.

پشت طبله اول جلد یادداشتی به ترکی نوشته خلیل افندی.

پشت طبله دوم جلد چندین تاریخ وفات بدین ترتیب نوشته شده است: وفات استادش شمس‌الدین خلیفه بن عبدالرحمن فقیه در پنجشنبه اول صفر ۹۵۷ق که او در قصبه سینوی مدفون است، پسرم شیخ محمد قرط در یکشنبه ۱۲

---

۱. نسخه شماره ۵۶۹ مکرر مدرسه سپهسالار همانند نسخه ما این دو رساله را در خود گنجانده است. رک: سپهسالار، ج ۳، ص ۴۴۷ـ۴۴۸ و ج ۵، ص ۶۶۱.

ربیع‌الاول ۹۹۷ق، محمود خلیفه در روز جمعه ۲۰ شوال ۹۹۷ق، وفات مادر او در ۲۶ شوال ۹۸۶ق در شهر برغمه، وفات سعید شهید حیدر چلبی بن شیخ عبدالله افندی مشهور به مفسّر شیخ زاده در ۷ شوال سال ۱۰۰۰ق، وفات فرزندش عبدالله چلبی در ۱۰۰۳ق، وفات مرحوم معصوم سعید شهید ابوالمعالی بن محمد تعلیقی در پنجشنبه ۵ ذی‌القعده سال ۱۰۰۰ق.

با برگ شمار قدیمی. برگ ۱۰۴ پ بیاض مانده بوده است. حاجی محمدامین ولد مرحوم حاجی مصطفی در سال ۱۲۹۹ق ورقه‌ای را در این برگ چسبانده که شامل روایتی از پیامبر اسلام(ص) درباره آفرینش فرشته خواب است. با مهر بیضوی او به نقش: «محمّد شفیع محمّدامین ۱۲۷۷». در بالای برگ ۱۰۹ ر یادداشتی بوده که آن را سترده‌اند. بالای برگ ۱۶۱ ر: «مکرر نویشته شده».

برای پرکردن فضای خالی ابتدا و انتهای سطرها از سه نقطه مثلث شکل استفاده شده است (برگهای ۸۳ پ، ۱۰۵ پ). درکتاب شعرهای زیادی نقل شده و برای تمایزشان از متن از دو علامت استفاده شده است: (در برگهای ۹۵ ر، ۱۳۲ ر، ۱۳۸ر، ۱۴۵ پ، ۱۶۰ر) و (از برگ ۱۶۳ به بعد). در چند مورد هم از نقطه قرمز رنگی روی بعضی کلمات استفاده شده که وجه استعمالش را درنیافتم (برای نمونه برگ ۱۳۰ پ، ۱۳۱ ر، ۱۴۴ پ، ۱۴۶ پ و ۱۶۶ پ). جزوها ۱۰ برگی، جزوها در برگ اول با عدد شمارش شده‌اند. اما بیشتر این شماره‌ها در صحافی از بین رفته است (برای اثرات بازمانده آن به برگهای ۴۰ ر، ۱۱۰ ر، ۱۲۰ ر، ۱۳۰ ر، ۱۵۰ ر و ... رجوع شود). رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی و گل بهی آهار مهره، چند برگ اول وصالی شده. به ترتیب کاغذها یک برگ نخودی و یک برگ گل بهی است.

۱۸۸، دو برگ، ۱۶/۲×۲۳/۶، ۲۷ سطر، ۱۲×۱۷/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج و گوشه‌های منقش کهن، عطف جدیدتر و مشکی. جلد پیشتر لبه‌دار بوده که هم اکنون لبهٔ آن افتاده است. قطر: ۴/۶.

خریداری از علیرضا نجم در اردیبهشت ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۱۸۱۷]

(← تصویر)

(۸۸۲۰)

[بلاغت] **(بلاغت ـ فارسی)**

مؤلف: محمود بن محمد بن احمد قندزی (زنده در ۸۲۱ق)

کتاب مفصلی درباره فنون ثلاثه بلاغت و معایب کلام از سده ۹ هـ، تنظیم شده در دو بحر:

البحر الاول: فی المحاسن (۱ ر).

البحر الثانی: فی بیان المعایب (۲۸۳ پ).

کتاب تأثیر زیادی از تلخیص المفتاح محمد بن عبدالرحمن بن عمر خطیب دمشق (۷۳۹ق) پذیرفته و در موارد متعددی هم از آن یاد کرده است (برای نمونه برگهای ۳۹ پ، ۹۰ ر، ۹۰ ر، ۹۳ ر و ۹۶ ر و ۱۲۱ پ و ۲۰۲ ر و...).

علاوه بر او از این کسان هم یاد شده است: سکاکی، زمخشری، حریری، کافی، الشارع العلامة والعالم المحقق سعدالدین تفتازانی، بساطی، مولینا الامام معین‌الدین العمرانی (۹۳ پ، ۹۶ ر)، مولینا مغیث‌الدین هانسوی (۲۵۰ پ، ۲۹۳ ر)، رشیدی (۱۲۷ پ، ۱۳۶ پ، ۲۷۹ ر)، شمس، الانصاری، شیخ عبدالله، ابوالفرج ساوی، فردوسی، عنصری، انوری، معزی، نظامی، خاقانی، ثنائی، سعدی، سلمان، فرخی، خجندی، ملک الشرق شهید (۲۳۱ پ)، وطواط، ظهیر فاریابی، بساطی، رودکی (۳۰۳ ر) و جز آنها.

از آن جا که چند برگ آغازین نسخه افتاده نام و نشان کتاب و مؤلف در ابتدای نسخه نیست. اما نویسنده در برگ ۱۶۵ ر و پ در توضیح صنعت «اطراد» نام خودش را آورده است: «اطراد و آن آوردن اسماء ممدوح یا غیر ممدوحست و آباء او بر ترتیب ولادت چنانچ با سهولت و روانی همچو آب جاری باشد ... مثال دیگر: امیر محمد شاه قندزی برای من از قندز در سال احدی عشرین و ثمانمایه (در دهلی) قصیده‌ای ارسال فرموده اولش این

است. شعر:

آن کو به جاه چون پدر و چون جد آمدست

محمود بن محمد بن احمد آمدست

و من نیز برای او قصیده‌ای فرستادم مطلعش این است: شعر

دهان جود و سخاوت سپهر عزّ و علا

محمد بن حمید بن احمد بن علا».[۱]

نویسنده خود اشعاری هم در معما دارد و بدانها اشاره کرده و گفته: «و نیز معماهایی دارم که از آن دوگان نام و بیشتر از آن می‌خیزد و ابیات مهمل و مبهم نگشته و در گمان من این است که شاید کسی دیگر برین نوع نگفته باشد لعدم اسماع» (۲۴۷ ر ـ ۲۴۷ پ).

از نام کتاب و مؤلف در منابع دیگر اطلاعی به دست نیاوردم و به نظر می‌رسد نسخه منحصر باشد.[۲]

با شواهد فارسی و عربی فراوان.

در نسخه این عناوین و مطالب دیده می‌شود:

ـ البحر الاول: فی المحاسن.

فصاحت.
بلاغت.
سلاست.
جزالت.
تشبیه.
الحقیقة والمجاز.
استعارات.
تمثیل.
الکنایة.
تعریض.
تلویح.
اطباق.
ـ القول فی علم البدیع.
وجوه معنوی.
مطابقه (تضاد و طباق و تطبیق).
تذبیح.
تناسب.
لزوم ما یلزم.
تشابه الاطراف.
ایهام تناسب.
مشاکله.
ارصاد.
عکس و تبدیل.
رجوع.
توریه.
استخدام.
لف و نشر.
جمع و تفریق و تقسیم.
مبالغه.
مذهب کلامی.
حسن تعلیل.
تأکید المدح بما یشبه الذم.
تأکید الذم بما یشبه المدح.
استتباع.
ادماج.
محتمل الضدین.
تجاهل العارف.
تعجب.

---

۱. در جاهای دیگر کتاب هم اشعاری از «قندزی» نقل شده است: برگهای ۱۷۰ ر، ۲۶۳ ر و پ، ۲۶۴ ر و پ.
در برگ ۲۱۴ ر غزلی از قندزی نقل شده که بیت آخر آن چنین است:

دانم که ز قند تو برین گونه سمر گشت

ور نی ز کجا قندزی و هندو سمرقند

در حاشیه برگ ۲۵۰ پ نیز یک بیت از خودش با عنوان «من گویم» نقل کرده است.

۲. در فهرست مختصر مجلس، ص ۴۹ نام کتاب را اساس الفضل نوشته‌اند. از آن جا که در منزوی، ج ۳، ص ۲۱۲۴ کتاب مجهول المؤلفی با همین تبویب در علم بلاغت معرفی شده این اشتباه رخ داده است. اما از دقت در مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۴۱۲ـ۲۴۱۳ و ۲۷۷۸ مشخص می‌شود این اساس الفضل تألیف فرد ناشناسی از روزگار محمدشاه تیموری (۱۱۳۱ـ۱۱۶۰ق) است و نمی‌تواند نسخه ما باشد.

اطراد.
قول به موجب.
توفیر الدواعی.
التفات.
سؤال.
ترجمة اللفظ.
تفسیر.
تحمیل واقعه.
ذوالمعنیین.
ذوالوجهین.
ـ محسنات لفظیه.
تجنیس.
رد العجز علی الصدر.
سجع.
قافیه.
موشح.
اعنات.
ردیف.
براعت استهلال.
اعتراض الکلام من قبل التمام.
تنسیق الصفات.
سیاقة الاعداد.
ایراد المعطوفات.
ارسال الامثال.
امتناع.
سهل ممتنع.
مستزاد.
مسمط.
مصغر.
ترجیع.
لغز.
معما.
ملمع.
متلون.
مثلث.
بساط.
مربع.
مدور.
مسلسل.
النظم والنثر معا.
مشجر.
شعر اندر شعر.
مجزوّ.
متفرع.
استدراک.
مسطّح.
مجسم.
مصرع.
مصور.
طرح.
مقطع.
موصل.
متحلی.
عاطل.
خیفا.
رقطا.
حسن المطلع.
حسن المختم.
حسن تخلص.
حسن طلب.
حامل موقوف.
مفتّح.
مفلّق
مخلّی.

ـ البحر الثانی: فی بیان المعایب.
تنافر.
غرابت.
مخالفت قیاس.

کراهت در سمع.
ضعف تألیف.
تعقید.
کثرت تکرار.
تتابع اضافات.
فک اضافه.
حشو و تطویل.
افراط.
انقطاع.
اخلال.
اسقاط.
تشبیه.
اقوا.
اظهار.
ایطا.
تحریک ساکن.
تسکین متحرک.
تشدید مخفف.
تخفیف مشدد.
توصیف.
اکفاء.
شایگان.
سرقت و اخذ.
از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز موجود: «بالشنجرف لیکون فهرست الکتاب عند المطالعة. شعر:

منگر کی تمام او دو بهرست
بنگر که دو بهر او دو بحرست

وانا اسال الله النفع لجاهدیه والنقع لجاحدیه وبعون الله استعین وهو نعم المولی والمعین. [البحـ]ـر الاول فی المحاسن. بدانک قائل اشعار و راوی اوصاف را می‌باید تا در صنعت لفظ و جودت معنی بشتابد و از فصاحت و بلاغت و سلاست و جزالت دریابد و همهٔ به ارتفاع سخن مقصور دارد و از معایب آن کی موجب انحطاطست امتناع آورد».

انجام موجود:
«هیهات لا یاتی الزمان بمثله
ان الزمان بمثله لبخیل
وقال ابوالطیب. شعر: اعدی الزمان سخاؤه فسخا به».

خط: نسخ آمیخته به تعلیق. احتمال دارد این نسخه نسخه اصل باشد. تاریخ کتابت: سده ۹ه.
عناوین و نشانیها شنگرف و زنگار. هر عنوانی که به شنگرف نوشته شده با قلم زنگار حرکت‌گذاری شده است و هر عنوانی که با زنگار نوشته شده با قلم شنگرف. با حاشیه‌نویسی فراوان به عربی و فارسی با خطی کهن نزدیک به زمان کتابت نسخه. در پایان همهٔ یادداشتهای افزوده شده دایرهٔ کوچک شنگرف رنگی که نقطه‌ای در وسط دارد کشیده شده است ⊙. شعرها در هامش تقطیع شده است. بنا بر برگ‌شماری کهن نسخه ۱۲ برگ از آغاز کتاب افتاده است. برخی از کلمات حرکت‌گذاری شده است.
در برگ پیش از شروع کتاب این یادداشتها آمده است: گفته‌ای از شیخ الاسلام انصاری، کیفیت احتضار از قول محقق، روایتی از پیامبر(ص)، کراهت بول در آب، معمای کلمه اجنه، معنای آیه ان الله لا یحب المسرفین.
در دو برگ هم در پایان نسخه یادداشتهای پراکنده‌ای بدین صورت آمده است: دو حدیث پزشکی در درمان تب از امام صادق(ع) و امام رضا(ع)، چند دعا و حرز برای حاجات مختلف، روایتی از پیامبر(ص)، فایده‌ای منطقی، معنای کلمه قرآن و عُمر.
صفحات پایانی نسخه اسیدی شده به گونه‌ای که در بخشهایی قرائت متن دشوار می‌شود.
کاغذ: حنایی آهار مهره نازک، بیشتر صفحات آبخورده.
چهار، ۳۲۸، چهار برگ، ۱۱/۵×۲۱/۴، ۱۱ سطر، ۱۳×۵/۵.
جلد: تیماج مشکی مجدول مرمت شده، یک لا. قطر: ۳/۴.
خریداری از باقر ترقی در اسفند ۱۳۴۵ش.
[شماره ثبت: ۷۶۴۸۶]
(← تصویر)

(۸۸۲۱)

مجموعه:

مؤلف: محمدصادق وقایع‌نگار مروزی، هما (ـ۱۲۵۰ق)

نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۱۵۳ـ۱۵۴؛ رجال بامداد، ج ۲، ص ۱۷۳.

۱. شیم عبّاسی (شیم علیّه) «ص ۲ ـ ۱۲»

(اخلاق ـ فارسی)

نصیحتهای اخلاقی برای سلاطین و امرا در آداب کشورداری. با عنوانهای «مشیمة».

نوشته شده به نام عباس میرزا نایب‌السلطنه فرزند فتحعلی شاه قاجار (۱۲۰۳ـ۱۲۴۹ق) در دهه دوم سلطنت فتحعلی شاه قاجار (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) چنان که سروده است: «در ده و اند سال کیهان خدایی آفریدگار» (ص ۴). به انجام رسیده در ۱۴ رمضان ۱۲۲۷ق پس از ۴۰ روز.

چاپ: در میراث اسلامی ایران، تصحیح موسی نجفی اصفهانی، ج ۱، ص ۵۶۱ـ۵۷۸.

فهرستواره، ج ۶، ص ۵۱۳؛ پیوست بریتیش لایبرری، ۱۹۹۸م، ص ۱۶.

آغاز: «زهی آفریننده جان و پدید آرنده آفرینش از آخشیجان فرازندهٔ آسمان فروزنده اختران بیچون از خرد بیرون».

انجام: «پادشاه اسلام پناه را دولت عزیز پاینده باد و هر چه را جوینده است یابنده. یا رب اندر دهن روح الامین آمین باد. الفته ونمقته فی رابع عشر شهر رمضان المبارک من شهور سنة سبعة وعشرین وماتین بعد الالف علی هاجرها الف من التحیة والصلوة».

۲. دیباچهٔ دیوان فتحعلی شاه «ص ۱۲ ـ ۱۷»

(ادبیات ـ فارسی)

وقایع نگار دیوان فتحعلی شاه را منظم کرده و مقدمه‌ای بر آن نوشته است (ص ۱۶).

الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۰۲؛ فهرست ناتمام سلطنتی، ص ۴۴۶ـ۴۵۱؛ دیوانهای سلطنتی، ج ۲، ص ۸۹۷ ـ ۸۹۸.

آغاز: «دیباچه کتاب فصاحت و عنوان دیوان بلاغت حمد و ثنای آفریدگاری است که جلّت عظمته که سلاطین حروف را افسر معنی بر سر نهاده».

انجام: «و امید صادق چنان است که به توقیع قبول محلّی آید و فرق اعتبار این بنده مدحت شعار سوده بر سپهر معلّی. اللهم ابّد دولته وخلّد ملکته وارفع لوائه واهلک اعدائه بمحمد وآله».

۳. رخصت شرب مدام به خاص و عام در عروسی عباس میرزا نایب السلطنه «ص ۱۷ ـ ۲۸»

ادبی کاخ گلستان، ص ۶۵۰ (بدون نام مؤلف).

آغاز:

«ساقی به نور باده بر افروز جام ما

مطرب بگو که کار جهان شد به کام ما

باز در دل از نشاط صهبای فکرتم سروری و در سر از نشاء باده محبتم شوری است ایاغ خواطر از می معانی لبریز».

انجام:

هلال و شفق باده و جام او

برآید ز دور فلک کام او

هما را به سر باد ظلّش مدام

برین ختم کردم سخن والسلام

۴. زینت المدایح «ص ۲۹ ـ ۴۰»

(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

تذکره احوال و اشعار شعرایی است که از آغاز جلوس فتحعلی شاه قاجار (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) تا هفتمین سال سلطنت به مدح و ثنای او پرداخته‌اند. وقایع نگار در آغاز آن نوشته: «منتخب و لباب قصاید و قطعاتی که شعرای ملتزم رکاب و غیره از بدو طلوع نیر اعظم این دولت ابد مدت [فتحعلی شاه قاجار] الی حال تحریر که سال هفتم جلوس میمنت مأنوس است به رشته نظم کشیده بر طبق عرض نهاده بودند با اسم و رسم شعرا و بسط و تفصیل قصاید و مقطعات و سبب نظم هر یک را درین سفینه معنی ثبت نموده، در ذکر اسامی شعرا به

استثنای ملک الشعراکه به حسب شعر و اقتضای منصب بر سایر شعرا مقدم است تـخلص مـنظور و بـه تـرتیب حروف تهجی مسطور آمد» (ص ۳۶).

نوشته شده در ۱۲۱۸ق.

نسخه ما فقط مقدمه کتاب را دارد.

تـاریخ تـذکره‌های فـارسی، ج ۱، ص ۶۸۷ـ۶۹۵؛ فـهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۱۴؛ ذریـعه، ج ۱۲، ص ۹۵؛ دانشگاه اصـفهان، ج ۱، ص ۱۰۰ـ۱۰۱؛ مـجلس، ج ۲، ص ۲۳۲ و ج ۸، ص ۲۱۴ـ۲۱۶.

آغاز:

«ای ذکر تـو گـلفروش بـازار سـخن

رنگین زتو برگ برگ گـلزار سـخن

اوصاف تـو دیـباچه مـجموعه نـطق

تـوحید تـو مشـاطهٔ رخسـار سـخن

زینت مدایح و زیب محامد حمد محمودی است جلت ذکره که حمدش زینت زبان و ثنایش زیب بیان است».

انجام: «و راه محال سپردن ما را نبود حدّ شناسایی او. اللهم ابّد دولته العالیة وخلّد مـلکته المـتعالیة واحـرسه بعینک التی لا ینام بـالنبی وآله عـلیه وعـلیهم الصـلوة والسلام الی یوم القیام».

۵. تحفه عباسی «ص ۴۰ ـ ۸۰» **(اخلاق ـ فارسی)**

آن را به عدد سبعه سیاره در هفت تحفه به همراه مقدمه و خاتمه‌ای تنظیم کرده است:

مقدمه: در ذکر بعضی از لوازم و مراسم پادشاهی.

تحفه اول: در حیا.

تحفه دویم: در ادب.

تحفه سیم: در عدالت.

تحفه چهارم: در سخاوت.

تحفه پنجم: در شجاعت.

تحفه ششم: در حلم.

تحفه هفتم: در عفو.

خاتمه: در کلمات حکمت آیات حضرت امیر صـلوات الله وسلامه علیه.

تقدیم شده به فـتحعلی شـاه و عـباس مـیرزا نـایب السلطنه.

فهرستواره، ج ۶، ص ۳۶۷؛ الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۰۲؛ ملی فارس، ج ۲، ص ۳۲۰؛ پیوست بـریتیش لایـبرری، ۱۹۹۸م، ص ۱۶.

آغاز: «صاحبان خصال و اخلاق دانند که حمد خـالق بسزا از مخلوق نیاید و بنان بیان به مفتاح زبان قفل این فلاح نگشاید».

انجام:

«به نام تو ایـن نـامه جـاوید بـاد

سرت سبز و خـرم دلت بـاد شـاد

هـما را بـه سـر بـاد ظـلّت مـدام

به این ختم آمـد سـخن والسـلام

اللهم صل علی محمد وآله الطاهرین وسـلّم تسـلیماً کثیراً».

۶. [مناظره عقل و بخت] «ص ۸۰ ـ ۱۶۹»

(تاریخ ـ فارسی)

مناظره عقل و بخت به شیوه سعدی است که برای ذکـر فضایل و اوصاف و تاریخ زندگی فتحعلی شاه قـاجار و وصف دیهیم و کمر و تخت و سـپر و شـمشیر و اورنگ خاقان نوشته شده است؛ چنان کـه در پـایان گـوید: «و ازین معارضه افتتاح غرض سـخن وری بـود و مـنظور ازین منازعه تشبیب داستان ثـناگسـتری طـالب بـهانه وقایع نگاری بودم و وسیله جوی وسیله محامد آرایی» (ص ۱۶۷).

در پایان هم اشعاری دربردارنده تاریخ نگـارش کـتاب آمده است:

کنون هفت سال است تا خامه‌ام

بـه نـام تـو آراسـته نـامه‌ام

نه غیر از مدیح توام بوده کـار

نه جز مدح کـاریم در روزگـار

چو روزم زبخت سیه شد سـیاه

پـی شکـوه او بـه درگـاه شـاه

به خون دل این نامه پـرداخـتم

برو زیـور از نـام شـه سـاختم

دو مـاهست تـا دیـده‌ام شب نـخفت
به الماس فکـرت در مـدح سـفت...
ز سـلخ رجب تـا بـه سلخ صیام
مـرین نـامهٔ نـامور شـد تـمام

ملک، ج ۲، ص ۱۳۰ـ۱۳۱ (با نام ترجمة الجنان فی خصائص السلطان)؛ الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۰۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۲۱؛ سنا، ج ۲، ص ۵۳ (با نام مجمع المآثر).[1]

آغاز: «رب اشرح لی صدری ویسّر لی امری واحـلل عقدة من لسـانی. پس از سـتایش آفـریدگار و نـیایش رسول مختار و نعت ائمه اطهار و ثنای خسـرو عـدالت شعار».

انجام: «لا زالت قلاید الاعناق ومرامیه مضمار السیاق ولا انفکت عـین الله حـامیة له وکـافلة بـه بـمحمد وآله الطیبین الطاهرین المعصومین».

۷. دیوان اشعار «ص ۱۷۲ ـ ۳۳۵» (ادبیات ـ فارسی)

با مقدمه کوتاهی در آغاز که می‌نویسد: «و بعد مـرا کـه مـحمدصادق مـروزی وقـایع نگـارم و اهـل دانش را کوچک ابدالی ارادت شعار، شعری چند از قصیده و غزل که وقتی به هوای نـفس خـاطر فـاتر بـه تـرتیب آنـها سماجتی نموده بود ولی از عدم فراغ و دماغ پراکنده در اوراق بودی و متفرقه... تا در تاریخ یکهزار و دویست و سی به حکم پادشاه زمان... فتحعلی شـاه قـاجار... بـه سفارت دارالسلطنه هرات مأمور آمدم و در آن خطهٔ ارم نهاد روزی چند از ملاقات یاران قدیم خرم و مسـرور و بـه اصـرار یـاری از یـاران روحـانی... بـه اسـم نـامی محمدرضا... از اجلّ اعاظم و اعیان دارالسلطنه هرات به جمع آن سخنان پریشان پرداخته جمله را در ورقی چند مدوّن ساخته به دستیاری خـامه مـعجز نگـار... مـیرزا عبدالرحمن هروی که یکی از احـباب مـعنوی بـود آن خزف ریزهٔ چند از خاک راه برداشته آمد و دیوانی بر آن اشعار نگاشته».

شامل قصاید و غزلیات و رباعیات.

الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۰۲ـ۱۰۳.

آغاز: «حمد خدای را که امتیاز داد نوع انسان را از ماعدا به بیان و تعلیم داد رویة بیان را به انسان...
نای را چون زپـی عـید تـوان آوردنـد
حمل و ثور فلک موی کشان آوردند».

انجام:
بـر زبـان مـنهی تـقدیر بـادا ایـن سـخن
کـاسمان را بـر در او پـاسبان خـواهـم کشـید
زار این بی‌مایه خصمان را پس از روزی سـه چـار
بـر بـه خـاک آسـتانش مـوکشان خـواهـم کشـید

۸. حکایات و خاطرات «ص ۳۳۵ ـ ۳۴۳»
(تاریخ و خاطرات ـ فارسی)

مشـتمل بـر ۱۰ حکـایت و روایت و یک خـاتمه از خـاطرات و دیـده‌های وقـایع نگـار کـه بـرای مـیرزا عبدالصمد هروی در یکشـنبه ۲۸ ربـیع‌الاول ۱۲۳۲ق موقع عزیمت از هرات به پایتخت نوشته است.

الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۰۳.

آغاز: «حسب الاستدعای میرزا عبدالصمد که از جملهٔ دوستان صدیق بود در ولایت هرات به رسـم حکـایات نگاشتهٔ کلک خامهٔ بدایع نگار گردید. حضرت خجسته فطرت میرزا عبدالصمد که مرا صدیقی است معتمد، آمل وسائل آمد که حکایتی دو سه و روایتی سه چار بر ورقی به خط حقیر نگاشته آید و در حضرت ایشان به عـنوان یادگار گذاشته... حکایت. اکنون اول ظهر روز یکشـنبه ۲۸ شهر ربیع‌الاول یکهزار و دویست و سـی و دو است صفحه را برداشته مرتجلاً بنا به تحریر گذاشته‌ام».

انـجام: «که بـار درخت فـصاحت است و ثـمر شـجر بلاغت و آن که راه انکار پوید حرفکی چند بـرگوید تـا

---

۱. در فهرستواره، ج ۴، ص ۳۰۳۵ـ۳۰۳۶ نسخه‌های این کتاب بـا مجمع المآثر دیگری که برای حاجی میرزا آقاسی صـدر اعـظم محمد شاه قـاجار نـوشته شـده بـود و در کـتابخانه سـلطنتی نگهداری می‌شود خلط شده است. همین امر سبب آن شده کـه کتاب با آغاز و انجام و مشـخصات کـتابشناختی دیگـری در موضوع ستاره‌شناسی معرفی شود.

داند که نداند و یابد که نتواند قل فأتوا بکتابکم ان کـنتم صادقین».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۳ھ.

عناوین و نشانیها شنگرف (به جز رساله هـفتم کـه نانوشته مانده)، بر فراز برخی از جملات و یا کـلمات خطوط شنگرف کوتاه، بین پاره‌های اشعار علامت سه نقطه مثلثی و یا چهار نقطه لوزی شکل شنگرف دیده می‌شود. ابتدای نسخه تـملک فـرهاد مـیرزا در ۲۴ ذی‌الحجه ۱۲۸۶ق. وی نوشته ایـن نسـخه از طـرف امین‌الاسلام ملّا لطف‌الله بن مرحوم ملّا فتح‌الله به آقا عبدی هدیه شده است (این تملک امضا نـدارد امـا خطّ و نوع نوشتن آن به خوبی نشان می‌دهد از فرهاد میرزاست). و هدیه نسخه در ۱۲۱۶ق به عبدالعلی با مهر بیضوی: «عبده الراجی عبدالعلی» و یک سطر به خط مشجره که آن را پاک کرده‌اند. پایان نسخه هم دو سطر به خط مشجره با معادل حروف آن نوشته شده است. با فهرست مندرجات مجموعه از احمد گلچین مـعانی. دارای آثـار سـطرانـدازی در اوراق نسـخه، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی، نام کتاب در برچسب کاغذی عطف «تحف و شیم عباسی ۸۳».

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره با ته‌نقش بزرگ تاج و عبارت PICARDO و ستاره شش پر کوچک با نشان تجاری EFLGLJ.

چهار، ۱۷۲، چهار برگ، ۱۴/۶×۲۲، ۱۷ سطر، ۹/۲×۱۵.

جلد: میشن نیلی با نقش ۹ گل در حـاشیه و وسـط، مجدول گرهی. قطر: ۲/۳.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۴۹۰]

(۸۸۲۲)

روایح گلشن قطبشهی (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: الفتی ساوجی (قرن ۱۱ھ)

درباره رویدادهـای روزگـار عـبدالله قـطبشاه (۱۰۳۵ـ ۱۰۸۳ق) فرمانروای گولکنده دکن.

تدوین شده در هفت رایحه:

رایحهٔ اول: در توصیف ریاحین اخلاق حمیده و اوصاف گزیده‌اش که رشک فرمای گـلشن جـنان و غـیرت فزای روضهٔ رضوان است.

رایحهٔ دویم: در تعریف دولت سرای سعادت هوا که بنای دولت از بنیان عمارت عبارت والا خطابش یـعنی از تنبیه اسم خجستهٔ کتاب و قصر همیون سلطنت از زَبَر بام کلام عالی القابش اعنی از زُبُر نام فرخنده صحیفه هویداست.

رایحهٔ سیوم: در اوصاف رنگینی چـمن فـردوس بـنیاد حیدرآباد، که شام از حسد نشاط خیزی خاک پاکش همچو سواد شام زلف دلگیر است و چـین از غـیرت انبساط بخشی هوای دلگشایش همچو خـطهٔ چـین چین درهم.

رایحهٔ چهارم: در وصف طرازی هـمیون جشـن نشـاط آیین که به انبساط نه عید هر سال در هشت بهشت را بر روی اهل روزگار گشوده، در ۹ آرایش:

آرایش اول: در توصیف جشن نوروز عشرت قرین و به مدح شاهنشاه عدالت آیین.

آرایش دویم: در تهنیت نوروز پادشاهی و مدح گستری به لزوم القاب و نام همیون ظل اللهی.

آرایش سیوم: در تعریف جشن عید قربان و در اوصاف کعبه امن و امان پادشاه عالمیان.

آرایش چهارم: در تقریر جشن عید غدیر و مـدحتگری پادشاه بی‌شبه و نظیر.

آرایش پنجم: در تحریر جشن عید پوری یعنی هنگامه سرور چارشنبه سوری و در وصف برازنـدهٔ تـخت و دولت و افسر سروری.

آرایش ششم: در کیفیت جشن عید مـولود و در صـفت پادشاه عاقبت محمود.

آرایش هفتم: در صفات جشن سالگره و در ستایشگری نوازنده که و مه.

آرایش هشتم: در توصیف شب برات و در مدح خسـرو حمیده صفات.

آرایش نهم: در صفت جشـن عـید رمـضان و در ثـنای نوردیدهٔ جهان و خدیو زمان.

رایحهٔ پـنجم: در صـفت‌پردازی فـیروز لشکـر نـصرت قرین، که روز دیدن و گیتی آفـتاب را از تـیغبندان و شب سپهره و چوکی ماه را از پاسبانان شمرده.
رایحهٔ ششم: در کیفیت ساقی نامه، که سـاغری است از شراب معانی مـالامال بـل خـمکده‌ای است از بـادهٔ روحانی سرشار و نواسـنجی مـدح شـهنشاه عـرش اقتدار که نشاء عدالتش ترطیب دماغ جهان و ترویح قلوب اهل زمان عطا نموده.
رایحهٔ هفتم: در بیان طراوت و خرمی این گـلشن کـه از روایح ریاحین معانی والوان گـلهای مـضامین دیـدهٔ نکته سنجان و دماغ معنی پروران را به نعیم ضـیافت نواخته.

وی به هر رایحه نامی ویژه هـم داده است: ۱. نکـهت ریاض دولت. ۲. بخور محفل جان. ۳. عطر گلشن جنان. ۴. شمیم ریاحین قدس. ۵. نسیم گلبن فتح. ۶. نشاء باده عیش. ۷. بهار عالم فیض.

پایان یافته در ۱۰۵۱ق چنان که در ایـن ربـاعی در آخر کتاب آمده است:

«رقم نگار سال اتمام این خجسته فرجام می‌گردد و به این رباعی که در هر رکن مصراعش تاریخی مربّع نشین گردیده:

از روی حساب «زیـور حسـن» سـخن
تاریخ شده چو نام این «رشک چـمن»
بـــنگاشت قـلم بـنفشه «گـلشن روح»
بـنمود ورق «یـاسمن فـیض» بـه مـن
(ص ۱۸۵)

کامل.

مجلس، ج ۲۳، ص ۲۰۴ـ۲۰۶؛ مشترک پاکستان، ج ۱۰، ص ۴۳۸ (۱ نسـخه)؛ حـقوق تـهران، ص ۱۲۷ـ۱۲۸؛ کاروان هند، ج ۱، ص ۸۳ـ۸۵؛ دانشـنامه زبـان و ادب فارسی در شبه قاره هند، ج ۱، ص ۲۴۸.

آغـاز: «روح فزایی رایحهٔ گلشن سـخن از هـوای ثـنای صانعی است که جلوهٔ قامت سرو را به سـلسله جـنبانی راست نغمگی فاخته علم ساخته».

انجام:
شکر کز فیض مدح قطب شهان
الفــتی شـد شـه سـریر سـخن
کـــرد مـــهمانی دمـــاغ جـهان
از نـــعیم شـــمیم ایـــن گـلشن
باد روشن بیان به مـدحت شـاه
تا بـود مـهر شـمع هـفت لگـن

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، بین اشعار و عبارات سه نقطه مثلثی شنگرف، صفحات مجدول به شـنگرف ولاجورد، ابتدای نسخه پیشانی مـذهب مـرصع بـا زمینه لاجورد، صفحه عنوان نام کتاب و مهر کتابخانه مجدالدین نصیری بـه شـماره ۴۱۰ و مـهر بـیضوی: «عبده محمدکریم بن محمد الطـباطبائی ۱۲۴۷»، دو صفحه اول مجدول به زر و شنگرف و تحریر مشکی. صفحه اول متن و حاشیه. برگ پایانی نسخه جـدول هشت هشـــتی اسـتخاره و فـال. جـزوها ۸ بـرگی، رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه برگ اول فرنگی.
یک، ۹۵، یک بـــرگ، ۱۲/۷×۲۳/۳، ۸ ســـطر، ۱۲/۴×۵/۷.
جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج منقش به‌گل و مرغ و جدول. قطر: ۱/۷.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۳۲۷]

(۸۸۲۳)

نامه دانشوران **(شرح حال نامه ـ فارسی)**
مؤلف: گروهی از دانشمندان
زیر نظر اعتضادالسلطنه (۱۲۳۴ـ۱۲۹۸ق) بدین شرح:
۱. ابوالفضل بن فضل‌الله ساوجی (۱۳۱۲ق)
۲. حسن بن محمدتقی طالقانی مؤلف لسان العجم.
۳. عبدالوهاب بن عبدالعلی قزوینی (۱۳۰۶ق)
۴. محمدمهدی بن غلامعلی قزوینی عبدالرب‌آبـادی (۱۳۳۱ق)

در آغــاز ۵ بـرگ دیـباچه ابـوالفـضل سـاوجی در ۱۲۹۷ق.

وی در خاتمه کتاب نوشته: «و اکنون که اواخر سـال ۱۲۹۷ هــجری است بــه ایـن داعـی و خـانزاد دولت ابوالفضل بن فضل‌الله الساوجی که از مؤلفین این کـتاب است و نگارنده این خاتمه است از جهة تـحریر و انشـا مجدد اشارت رفت که این مجلد از اصل مسوّده تألیف به رشته تحریر درآمده، ثانیاً مـراجـعه نـموده تـصحیح و مجلّد شود و چون این مجلدات به ترتیب تألیـف است اگر با نسخه‌ای که به طبع رسیده و مـی‌رسد در تـرتیب اسامی آن تقدیم و تأخیری باشد در چـاپ آن تـرتیبی دیگر ثانیاً ملاحظه به مناسبت اسامی شده است».

این نسخه جلد چهارم از دوره هـفت جـلدی کـتاب است که دیگر اجزاء آن به شماره‌های ۳۰۵۴ـ۳۰۵۸ در جلد دهم فهرست مجلس معرفی شده‌اند.[1] نسخه ما نـام کاتب ندارد اما به قرینه آن دوره مشخص مـی‌شود بـه خامهٔ محمدطاهر همدانی است.

این دوره مخصوص ارائه به ناصرالدیـن شـاه قـاجار (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) تهیه شده بود چنان که در خاتمه جلد اول (نســخه ش ۳۰۵۴) آمـده: «و بـباید دانست ایـن مجلّدات که مخصوص آنست از لحـاظ انـور هـمیونی بگذرد و نسخهٔ اول است که کاتب آن از مسـوّده اصـل پس از رفتن به بیاض نگاشته؛ اگر ترتیب اسامی آن بـا نسخه چاپ تغییری داشته بـاشد چـون بـدین تـرتیب تالیف یافته و در مخزن کتب همیونی مرتب گشـته بـود مجلّد گردید و ترتیب اسامی نسخه چاپ بر وضع دیگر است بدین ملاحظه که تراجم اشـخاصی کـه دارای هـر علمی بوده‌اند اگر به یک نظم و ترتیب باشد مثل این که فقها در یک رشته باشند یـا طـوایـف دیگـر طـبع را از خواندن کسالت و ملالت پدید خواهد گشت».

مجلس، ج ۱۰، ص ۵۰۲ـ۵۰۵؛ مروی تهران، ص ۲۵۵؛ مــلک، ج ۴، ص ۸۰۸ـ۸۰۹ و ش ۶۴۸۵ (فــهرست نشده)؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۲۳۱۵؛ از صبا تا نیما، ج ۱، ص ۱۹۶ـ۲۰۰.

آغاز:

«حمد بی‌حد مر خـدائـی را نـخست
که بـه نـامش نـامه‌ها گـردد درست

آن خداوند بخشاینده مهربان و خـالق جـان بـخش روزی رسان که از کمال قدرت و دانایی و نهایت عظمت و توانایی که او راست».

انجام: «در حدود سال سیصد و نود و سـه هـجری در دارالسلام بغداد بساط زندگانیش برچیده گشت».

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب، نسخهٔ ما چنان که از یادداشت خاتمه کتاب بر مـی‌آید نسـخهٔ اصلی است که از روی مسوده پاک نویس شده است، کاتب: محمدطاهر درجزینی همدانی (به قرینه دیگر مجلدات کتاب). تاریخ کتابت: ۱۲۹۶ـ۱۲۹۷ق.

عناوین و نشانیها شـنگرف، تـزئینات آغـاز نسـخه چنین است: دو صفحه آغازین مذهب و مـرصع، در وسط دو ترنج بزرگ زریـن و سـرترنج کـه بـه خـط نستعلیق جلی در آن نام کتاب و سال کتابت و تألیف نوشته شده: «**مجلّد چهارم از** نامه دانشوران ناصری **که طبقه دیگر از علما از هر صـنف بـه رشـته تألیـف و تحریر بیرون آمده در سنه ۱۲۹۶**»**. اطراف این ترنجها نقوش گل و بوته اسلیمی مذهب و مرصع. در حاشیه کتیبه‌هایی که یک در میان زرین و سیمین‌اند و با قلم مشکی و سفیداب فهرست اعلامِ کـتاب بـا شـماره صفحه در آنها نوشته شده است.**

پس از آن دو صفحه اول کتاب تمام تذهیب. در آغاز سرلوح مذهب و مـرصع نـفیس قـاجاری بـاکـتیبه قلمدانی زرین که درون آن بسمله نوشته شده است. حاشیه این دو صفحه تمام تذهیب با نقوش اسلیمی نفیس. بین سطور طلااندازی شده. صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، کمنداندازی شده با شنگرف و مشکی.

---

۱. از این دوره هفت جلدی تـنها جـلد ششـم مـفقود شـده است. تـرتیب مـجلدات دوره چـنین است: ش ۳۰۵۴ (جـلد اول)، ش ۳۰۵۵ (جلد دوم)، ش ۳۰۵۶ (جلد سوم)، ش ۸۸۲۳ (جلد چهارم)، ش ۳۰۵۷ (جلد پنجم) و ش ۳۰۵۸ (جلد هفتم).

دیباچه کتاب ۵ صفحه است که توصیف دو صفحه آن گذشت. در سه صفحه دیگر دیباچه اشعار درون کتیبه‌های مذهب و مرصع. بر بالای همه صفحات دیباچه عبارت: «دیباچه کتاب» درون ترنج زرین نفیس مذهب و مرصعی نوشته شده است. در ص ۴ نام ناصرالدین شاه قاجار به زر تحریردار درون کتیبه مزین. بقیه صفحات نسخه جدول‌کشی شده با زر تحریردار کمندکشی شده. بر بالای همه صفحات نام کسی که شرح حالش در آن صفحه درج شده به مثابهٔ سرصفحه با خط نستعلیق شنگرف نوشته شده است.

خاتمه کتاب (چهار صفحه آخر نسخه) بین سطور طلااندازی و تذهیب شده. در آن جا هم نام ناصرالدین شاه قاجار به زر تحریردار نوشته شده است و اشعار درون کتیبه‌های مزیّن‌اند.

نسخه تصحیح شده. جزوها ۸ برگی (چند جزو ابتدا و انتهای نسخه ۴ برگی است)، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

چهار، ۳۹۸، چهار برگ، ۲۱/۵×۳۴/۵، ۲۱ سطر، ۲۴/۳×۱۲/۲.

جلد: روغنی نفیس دورو، بیرون مشکی با جدول و کتیبه دور تا دور آن. داخل کتیبه‌ها قصیده‌ای در مدح ناصرالدین شاه و کتاب نامه دانشوران نوشته شده (با رقم «راقمه و قائله ابوالفضل» در طبله دوم). متن اشعار روی جلد چنین است:

اگر بخواهی چرخی ز فضل و علم و هنر
یکی ببین تو بدین نامهٔ همیون فرّ
که تا ببینی با چشم ظاهر و معنی
به آشکار و نهان اندر آن هزار صور
ز مشکلات معانی ز معضلات بدیع
ز بکرهای بیان و ز شعرهای غرر
شدی میسّر اگر فاضلان پیشین را
دمی مطالعت این کتاب جان پرور
همی بشستند از شرم در خوی تشویر
همه رسایل و تالیف خویشتن یکسر
کسی ندیده و نشنیده این چنین تصنیف
هر آن چه دیده و بشنیده از گذشته خبر
ز دور دهر و ز حالات اهل دانش و دین
خبر دهد چو بخواند ادیب دانشور
که تا چگونه ببردند رنج و بنهادند
به روزگار ز تالیف و فضل و علم اثر
نمود حکم به تالیف این خجسته کتاب
خدیو گیتی دارای معدلت گستر
یگانه خسرو جم رتبه ناصرالدین شاه
سر ملوک جهان و خدایگان بشر
شهنشهی که بود قدر جاه او در دهر
به گاه رفعت و شوکت ز آسمان برتر
ز حسن تربیت او قوام یافت علوم
ز فر مکرمت او نظام دید هنر
برفت چون نود و چار بر هزار و دویست
ز هجرت شه بطحا ستوده پیغمبر
شروع آن را تاریخ بود در این سال
به نام شاه جهان شهریار نیک اختر
همیشه تا که بماند زاهل دانش و فضل
به روزگار تصانیف نخبه از هر در
بود کتاب شهی را به نام او عنوان
که نام ماند ازو در زمانه تا محشر
راقمه و قائله ابوالفضل[1]

درون سرخ با ترنج و سرترنج و لچکی و جدول. عطف تیماج مشکی. قطر: ۵/۴.

---

۱. این اشعار در روی جلد دیگر مجلدات این دوره هم نقش بسته است، بدین ترتیب:
قصیده در جلد ش ۳۰۵۵ چند فرق کوچک در مقایسه با این نسخه دارد. در آن جا به نام شاعر اشاره‌ای نشده است.
ش ۳۰۵۸ با همین اشعار و رقم: «کاتب و قائل ابوالفضل ۱۳۰۸».
ش ۳۰۵۷ با همین اشعار و رقم: «کاتبه و قائله ابوالفضل».
ش ۳۰۵۶ با همین اشعار و رقم: «قائله و کاتبه ابوالفضل الساوجی».
ش ۳۰۵۴ ظاهراً تجدید صحافی شده است.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۳۶۷۵]
(← تصویر)

(۸۸۲۴)

سیر المتأخرین **(تاریخ هندوستان ـ فارسی)**
مؤلف: میر غلام حسین بن هدایت علی خان بن سید علیم‌الله بن فیض‌الله منشی طباطبایی (۱۱۴۰ ـ ۱۲۰۸ق)

تاریخ هندوستان از دوران باستان تا جنگهای انگلیسیها در هند. بخش اول کتاب مربوط به تاریخ هند از آغاز تا مرگ اورنگ زیب (۱۰۶۸ـ۱۱۱۸ق) است که از منابع پیشین گرفته شده و در واقع مقدمه کتاب است. اما جلد دوم و سوم تاریخ سلاطین و امرای هند از سال ۱۱۱۸ق (وفات اورنگ زیب و سلطنت اولاد وی) تا شرح جنگهای متمادی با انگلیس تا سال ۱۱۹۵ق است که ارزش و اهمیت کتاب هم در همین بخش است.

میرغلام منشی در آغاز جلد اول کتاب می‌نویسد: «یکی از منشیان پیشه انشاء برخی از اوقات به مطالعه کتب تواریخ فارسی و هندی که از زبان سنسکیرت به زبان اهل فارسی در زمان بعض سلاطین اسلام ترجمه شده، گذرانیده و استفاده از اخبار پیشینیان نموده، احوال مرزبانان قدیم و جدید هندوستان از ابتدای کوروان و پانژوان تا ابتدای سلطنت محمد اورنگ زیب عالم گیر و حروب او با اخوان و ظفر یافتن بر آنها به اجمال در چند جزو ضبط نموده، این اقل الخلیقه... اجزای مذکوره را بعدِ اسقاط فضول عبارات و اصلاح اغلاط منشآت در ورقی عدید به سلک تحریر کشیده مقدمه کتاب نگاشتهٔ خامه مکسور اللسان خود که مسمی به سیر المتأخرین است گردانید. حسن اتفاق آن که این کتاب متضمن است بر احوال عظمای هند از ابتدای کوروان و پانژوان که در اواخر دوره دوایر به زعم هنود بوده‌اند لغایت ابتدای سلطنت محمد اورنگ زیب عالمگیر و کتاب سیر المتأخرین که فقیر به سلک تحریر کشیده از ابتدای رحلت عالم گیر مذکور است تا سنه نود و پنجم از مائه دوازدهم. پس به انضمام وقایعی که درین کتاب بود کتاب فقیر حامل احوال قریب پنج هزار سال است مسلسل و منتظم و به ایجاز...» (۲ ر). پس از آن فهرست منابع خود را ذکر کرده است. در آغاز جلد دوم هم همین مطلب را به زبان دیگری بیان کرده است: «به خاطر قاصر... در غره ماه صفر ختم بالخیر والظفر سنه ۱۱۹۴ مرتسم گشت که چون احوال عظمای هند را بعد از رحلت محمد اورنگ زیب عالمگیر ظاهراً احدی مطلع و ملتفت نگردیده هر قدر معلوم و از معتمدان مقبول القول مسموع افتاده باشد مجملاً به زبان قلم داده آید تا اگر دانشوری محرر بعد از این زمان متصدی نقل و بیان احوال پیشینیان گردد سررشته اخبار اعصار و ازمان از هم نگسلد».

شروع شده در سه‌شنبه غره صفر ۱۱۹۴ق، پایان یافته در روز یکشنبه ۲۶ محرم ۱۱۹۵ق (جلد دوم) و سه‌شنبه ۷ رمضان ۱۱۹۵ق (جلد سوم) برای امیرالممالک عمادالدوله گرنر جرنل هشتنگ بهادر.

شامل سه جزء کتاب. کامل.

فهرستواره، ج ۲، ص ۱۲۷۹ـ۱۲۸۰؛ مشترک پاکستان، ج ۱۰، ص ۵۱۵ ـ ۵۱۷؛ عکسی مرکز احیا، ج ۱، ص۴۴۹ـ۴۵۱؛ مشارفارسی، ج۳، ص۳۱۲۷؛ قشونکشی نادرشاه به هند مأخوذ از سیر المتأخرین، حسین نخجوانی، در فرهنگ ایران زمین، ۱۳۴۲ ش، ج ۱۱، ص ۱۷۵ـ۱۹۲؛ آکادمی لینچی ایتالیا، ص ۱۴۵ـ۱۴۷؛ مجلس، ج ۲۱، ص ۱۲۳، ش ۳۶۲ فیروز با لغزش چاپی در سال تألیف کتاب و ج ۳۷، ص ۵۶۷.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین ونصلّی علی نبیه الکریم وآله المعصومین. اما بعد بر رای دانشوران مستخبر و متحقّصان والا گهر مخفی نماند که فیض الهی این گم گشته کوی ملاهی».

انجام جلد اول: «کارهای سابق او را به برادر او امکنّا مقرّر نمود و به جهت اقتدار ماوّنا حقوق همین بندگی و نیکو خدمتی‌های او بود».

آغاز جلد دوم: «سپاس بی‌قیاس و ستایش سرمدی اساس نثار بارگاه عظمت و جلال دادار بی‌همالی است».

انجام جلد دوم:
«گر نیاید بـه گـوش رغـبت کس
بــر رسـولان بـلاغ بـاشد و بس
وما علینا الا البلاغ. الحمد لله علی آلائه والشکر علی نعمائه... فی سنة خمس وتسعین من المائة الثـانیة بـعد الالف من الهجرة المقدسة علی صاحبها السلام والتحیة».
آغاز جلد سوم: «حمد و ثنای پادشاه علی الاطـلاق و شکـر و سـپاس خـالق انـفس و آفـاق جـل جـلاله را صومعه‌داران عرصهٔ افلاک».
انجام: «سبقت رحمتی غضبی وهو اصدق القائلین ظنّ بنده کمترین را مبدّل به یقین گرداند. انه جـوادٌ کـریمٌ و رؤوف... سنة خمس وتسعین من المایة الثانیة عشرة من الهجرة المقدسة النبویة علی صاحبها السلام والتحیة».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.
عــناوین شــنگرف، در حــاشیه تـصحیح شـده، موضوعات کتاب در حاشیه نوشته شده‌انـد. نسـخه پیشتر در تملک ملک‌الشعرای بهار بوده و در حاشیه بعضی از برگها یادداشتهای او یا تصحیحاتش دیـده می‌شود.
ابتدای نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: تـملک احمد بن محمدعلی بهبهانی که نوشته این نسخه را به همراه مجلدات دیگر آن میرزا مـهدی ابـن بـنت مؤلف کتاب در شهر عظیم‌آباد در سال ۱۲۲۵ق به او هبه کرده است با دو مهر بیضوی از او یکی کوچک به نقش: «ابن محمدعلی احمد ۱۲۳۱» و دیگری بزرگ به نقش: «لا اله إلّا الله الملک الحق المبین عبده احـمد بن محمدعلی ۱۱۹۳»، تملک عباسقلی سپهر کاشانی وزیــر تألیــفات در سـال ۱۳۱۶ق کـه نسـخه را در دارالخلافه طهران خریده بود. با دو مهر بیضوی از او یکی به نقش: «هو، عباسقلی ۱۳۱۳» و دیگری هم با عبارت «مشیر افخم عـباسقلی سـپهر» در وسـط و عــبارت «عــضدالدولة الشـریف ابـن مـحمّدتقی لسان‌الملک بـن مـحمّدعلی ابـن رفـیع‌الدولة ابـن محمّدعلی ابن محمّدرضا» در اطراف آن. بـه هـمراه یک برگ یادداشتهای مطالعه نسخه از ملک الشعرای بهار و یک غزل از او به خط خودش.
ابتدای جلد دوم یادداشت تملک همان بهبهانی بـا همان عبارات و مهرها و تملک عباسقلی خان سپهر که نوشته این نسخه به خط مؤلف است و احتمال دارد احمد بن محمدعلی بهبهانی پسـر آقـا مـحمدعلی بهبهانی صاحب مقامع **باشد در ۱۵ ذی‌قعدة ۱۳۳۱ق، به همراه یـادداشت دیگـری از او در مـعرفی کـتاب نوشته شده در ۱۳۲۵ق با مهر بـیضوی: «عـباسقلی ۱۲۷۶» و یادداشت ملک الشعرای بهار در ۱۳۰۹ش که کتاب را از معتبرترین تواریـخ هـندوستان دانسـته است.**
ابتدای جلد سوم یادداشت مفصلی از ملک الشعرای بهار در معرفی نسـخه مـورخ ۱۳۲۴/۹/۸ش و مـهر «عباسقلی ۱۲۷۶». بهار نوشته: «بهترین و روانترین کتاب خطی که این جانب در تـاریخ مـطالعه نـمودم همین کتاب است».
پایان نسخه هم یادداشت عباسقلی سپهر در معرفی نسخه آمده که آن را خط مؤلف دانسته و نـوشته در سه‌شنبه ۷ رمـضان سـال ۱۳۲۲ق بـرابـر ۱۲۷۳ش مشغول مطالعه این نسخه بـوده و از قـضا ایـن روز دقیقاً مصادف تاریخ اتمام تألیف این کتاب است. با دو مهر بیضوی او یکی به سجع «وزیر تألیفات» و دیگری با عبارت «مشیر افخم عباسقلی سپهر» که شرح آن گذشت.
نام کتاب در عطف و لبه‌های نسخه هم نوشته شـده.
جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
یک، ۱۴۶، شش برگ (جـلد اول)، ۱۶۶ بـرگ (جـلد دوم)، ۴۰، دو برگ (جلد سوم)، ۲۱/۴×۳۱/۲، ۳۰ سطر، ۱۴/۵×۲۳/۵.
جلد: میشن زیتونی مجدول گرهی. قطر: ۴/۸.
خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بـهار در اسـفند ۱۳۴۵ش.
[شماره ثبت: ۷۴۶۸۰]

(۸۸۲۵)

مجموعه:[1]

۱. حیاة الحیوان الکبری «۳ پ ـ ۹ ر»

(جانورشناسی ـ عربی)

مؤلف: محمد بن موسی دمیری (۷۴۲ـ۸۰۸ق)

بخش کوتاهی از ابتدای کتاب است.

اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۲۱؛ مخطوطات المصورة معهد المخطوطات قاهره، ادب، ج ۲، ص ۲۷۹ـ۲۸۰؛ آستان قدس، ج ۱۹، ص ۶۰۱ـ۶۰۵؛ اعلام الحضارة العربية الاسلامية، ج ۴، ص ۳۸۹ـ۳۹۲؛ آربری چستربیتی، ج ۱، ص ۴۶؛ اوقاف بغداد، ج ۴، ص ۱۸۷ـ۱۸۸؛ ظاهریه، طب، ج ۱، ص ۳۷۹ـ۳۸۳؛ مجلس، ج ۲، ص ۴۴۹ـ۴۵۰ و ج ۱۰، ص ۱۳۹۸ و ج ۱۹، ص ۲۲۶ ـ ۲۲۷؛ المخطوطات الجغرافية العربية فى المكتبة البريطانية، ص ۲۱۵ـ۲۲۳؛ دنا، ج ۴، ص ۸۰۸ـ۸۱۰؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۶۹۶ـ۶۹۷؛ بروکلمان، ج ۱۰ـ۱۱، ص ۵۷۴ـ۵۷۶.

آغاز: «[الحمد] لله الذی شرّف نوع الانسان بالاصغرین القلب واللسان وفضلّه علی سایر الحیوان بنعمتی النطق والبیان».

انجام موجود: «من الشعب بن سعید وبن ماجه من حدیث ابیّ بن کعب ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم».

۲. هدایة الاسماء فی بیان کتب العلماء «۱۰ پ ـ ۱۴ پ»

(فهرست و کتابشناسی ـ عربی)

مؤلف: حسن بن علی یزدی کثنوی کربلایی (ـ۱۲۹۷ق)

فهرست ۶۹۲ کتاب و رساله از آثار دانشمندان شیعه و کتابهایی از پیروان اهل سنت که مربوط به آیین شیعه بوده و یا در تحصیل علوم برای آنها سودمند می‌توانسته باشد.

پایان یافته در ربیع‌الاول ۱۲۶۰ق.

چاپ: تصحیح محمدتقی دانش‌پژوه، در نشریه نسخه‌های خطی، ۱۳۴۸ش، ج ۶، ص ۱ـ۶۲.

کامل.

دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۶۸۲ـ۶۸۳ و ج ۱۰، ص ۱۵۰۸ ـ ۱۵۰۹ و ج ۱۶، ص ۴۴۰؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۴۵۴؛ مرعشی، ج ۱، ص ۶۸ ـ ۶۹ و ج ۲۰، ص ۳۴؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۷۱۱؛ ملک، ج ۱، ص ۸۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. اما بعد فیقول العبد الذلیل العاصی حسن بن علی الیزدی الکسنوی ان هذه رسالة مختصرة فی اسامی کتب الشیعة المشهورة... باب الالف. کتاب الاحتجاج. تألیف ابی‌منصور وهو احمد بن علی بن ابی‌طالب الطبری».

انجام: «ینابیع الاحکام. فی الفقه للعالم الکامل الفاضل مولانا الملا احمد النراقی الکاشانی اعلی الله مقامه ورفع فی الخلد قدره. وهذا آخر الکلام فی ختم هذا المقام. الحمد لله ثم الحمد لله ثم الحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً... اجمعین الی یوم الدین. وقد تم الکتاب بید مؤلفه الفانی الجانی الحسن بن علی الیزدی الکسنوی عفی الله فی شهر ربیع‌المولود سنه ۱۲۶۰».

انجامه: «وقد فرغ ناقله الفقیر الی الله الغنی القوی محمد الطباطبائی الیزدی فی یوم الاثنین من شهر ربیع‌الثانیه من شهور سنه خمس و ثمانین ومائتین بعد الالف».

۳. احادیث «۱۴ پ»

از امیرالمؤمنین(ع) به نقل از تفسیر صراط المستقیم. نوشته شده در شب سه‌شنبه ۲ ربیع‌الثانی ۱۲۸۵ق.

۴. نی نامه «۱۵ پ ـ ۱۶ پ» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

کامل. در نسخه با نام «شرح بر دو بیت اول مثنوی مولوی».

---

۱. بخش زیادی از این مجموعه از روی نسخه شماره ۵۶۴ کتابخانه ملک تحریر شده است. بیشتر رساله‌ها در هر دو مجموعه یکی است و پایان رساله المرقص والمطرب در هر دو نسخه ناقص و یکسان است. رک: ملک، ج ۵، ص ۸۴ ـ۸۷.

مـــنزوی، ج ۲، ص ۱۴۷۵ـ۱۴۷۷ و ج ۵، ص ۳۵۱۵؛ مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۱۶۳۵ـ۱۶۳۷؛ دنـا، ج ۱۰، ص ۹۱۷ـ۹۲۰.

آغاز:

«عشق جز نائی و ما جز نـی نـهایـم

وی دمی بی ما و ما بی وی نهایم...

این سطری چند است بعضی منثور و بعضی منظوم به قلم صدق نیت و خلوص طویت».

انجام:

با وی از جان یکـدل و یک جـان شـوی

بـــلکه خـــود را مـــحو سـازی او شـوی

در بـــــقای او شـــــوی فـــــانی تـــمام

بـــــاقی و جـــــاوید بــاشی والســـلام

انجامه: «سه‌شنبه آخر شهر ربیع‌الثـانیه ۱۲۸۵ سـمت اتمام پذیرفت».

۵. نقلی قولی از صاحب وفیات الاعیان «۱۸ ر»

۶. حساب عقد الاصابع «۲۶ ر»

فایده‌ای درباره حساب عقد اصابع است در نصف صفحه.

آغاز: «فی حساب الاصـبع بـعقد الاصـابع. اعـلم ان المسبحة والابهام للعشرات هذا فی ید الیمنی فالواحد ان یضم».

انجام: «والالف کالعشرة فی الید الیمنی مـن الیسـری وکذا الالفان وما بعدها».

انجامه: «قد تم حساب عقد الاصابع فـی یـوم الثـانی عشر من شهر محرم الحرام من سنة ۱۲۸۶ ست وثمانین ومأتـــین بـــعد الالف مـن الهـجرة المـبارکة المـقدسة النبویة(ص) علی هاجرها الف تحیة».

۷. قرة العیون فی اعزّ الفنون (الکلمات المکنونة)

«۲۶ پ ـ ۵۲ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: مـحمدمحسن بـن مـرتضی فیض کـاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)

کامل. پیش از کـتاب در یک صـفحه فـهرست مـفصل مطالب کتاب آمده است (۲۶ پ).

کـتابشناسی فـیض کـاشانی، ۲۳۳ـ۲۳۶؛ دنـا، ج ۸، ص ۱۸۰ـ۱۸۴.

آغاز: «یا مبدع الارکـان والاصـول وواهب النـفوس والعقول یا مـفیض القـلوب والارواح وجـاعل الصـور والاشباح».

انجام: «یا ارحم الراحمین. لما کـان یـنبغی ان یکـون الکلمات المشتمل علیها مقالات هذا الکـتاب المسـمی بقرة العیون مضنوناً بها علی غیر اهلها نـاسب ان یـلقّب المقالات بمکنونة الکلمات الذی هو تاریخ تألیفها سـنة ۱۰۸۸ ولله الحمد».

انجامه: «م ک ن و ن ة ا ل ک ل م ا ت. قد فـرغ راقـمه الفـــقیر الی الله الغـــنی المـؤید السـرمدی سـید مـحمد الطباطبائی عفی عنه وحوسب حساباً یسیراً فی صبیحة یوم الجمعة الغرّة من شهر جمیدی‌الثانیة فی سنة خمس وثمانین ومائتین بعد الالف من الهجرة المبارکة المقدسة النبویة عـلی هـاجرها الف الف سـلام وتـحیة فـی دار الخلافه طهران مع توزع البال وتشـتت الاحـوال. اللـهم اغفر لنا ولآبائنا وامهاتنا واهل دیننا جمیعاً من سلف منهم ومن غبر الی یوم القیمة. اللهم وفقنا لما تـحب وتـرضی واجعل خـاتمة امـورنا خـیراً وارزقـنی زیـارة مـولانا ابی‌عبدالله الحسین(ع) فی هذه السنة بحقه وحق ابیه وامّه ونبیه وشیعته ومموالیه آمین یا رب العالمین».

۸. روایتی از الکافی «۵۲ پ ـ ۵۳ ر»

نوشته شده در شب جمعه شعبان ۱۲۸۶ق.

۹. حکایاتی از اصمعی «۵۵ پ ـ ۵۷ پ»

۱۰. قصیده «۵۸ ر»

از لیلی بـنت اخـیل بـن ذی الرجـالة بـن شـداد (لیـلی الاحنیة).

۱۱. بلاغات النساء (المنثور والمنظوم) «۵۸ ر ـ ۵۹ ر»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: احمد بن طیفور خراسانی بغدادی (۲۰۴ـ۲۸۰ق)

سه جزء ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ از کتاب المنثور و المنظوم با نام

بلاغات النساء شناخته می‌شود.

نسخهٔ ما قسمت کوتاهی از آغاز کتاب است.

قاهره، ادب، ج ۶، ص ۱۱۲؛ معجم المطبوعات سرکیس، ج ۱، ص ۳۷۰ـ۳۷۱؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۳۹۰؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۱، ص ۴۹۶؛ ذریعه، ج ۳، ص ۱۴۲ و ج ۲۶، ص ۱۲۶؛ الاعلام، زرکلی، ج ۱، ص ۱۴۱.

آغاز: «بسمله. قال ابوالفضل احمد بن ابی‌طاهر هذا کتاب بلاغات النساء وجواباتهنّ وظریف کلامهنّ وملح نوادرهنّ واخبار ذوات الرای منهنّ علی حسب ما بلغته الطاقة واقتضته الروایة واقتصرت علیه النهایة مع ما جمعناه من اشعارهن فی کل فن مما وجدناه یتجاوز کثیراً من بلاغات الرجال المحسنین والشعراء المختارین وبالله ثقتنا وعلیه توکّلنا وهذه نبذة اخترناه من هذا الکتاب واثبتناه فی هذه المجموعة».

انجام: «رخیص یا محمد للصدیق فلم تقبل فخبتت ابا المعلی کخیبة طالب الطرف العتیق. انتهی».

۱۲. الکلمات الفاصلة والهدیة الواصلة «۵۹ پ ـ ۶۰ پ»
(اخلاق ـ عربی)

مؤلف: شمس‌الدین بن محمود طریحی نجفی

رساله کوتاهی در رد تفاخر عرب بر عجم و یا عجم بر عرب است. وی در خاتمه از استادش آخند ملا محمدباقر الشریف ساکن دارالسلطنه اصفهان یاد کرده است.

آغاز: «الحمد لله المتفضّل بکل نعمة المنزه عن کل وصمة والصلوة علی سیدنا رئیس ذوی العصمة محمد وآله الذین هم نتیجة الرأفة... اما بعد فهذه الکلمات الفاصلة والهدیة الواصلة رتبتها علی مقدمة ومناظرات وخاتمة. اما المقدمة. اعلم اخی ایدک الله ان المؤمنین اخوة».

انجام: «مع شیخی الانصاف مسحب کلامی وقد اوضحت لک مضمون الخبر وفی الدنیا للعاقل کثیر من العبر اول من اعتذر».

انجامه: «تمت الرسالة قفوا علی نظر فی الحق نعرفه فالعقل یفصل والمحجوح منقطع فی ۱۶ شهر جمیدی‌الثانیه ۱۳۰۱».

۱۳. داستان نعمان بن منذر و انوشروان «۶۱ ر ـ ۶۱ پ»

آغاز: «روی القطامیّ الکلبی قال قدم النعمان بن المنذر علی کسری انوشروان وعنده وفود الروم والهند والصین فذکروا من ملوکهم وبلادهم».

انجام: «قال قیل ایها الملک ما انا فیما اخفر من متی احقّ بالزام العار فیما قتل».

۱۴. پیامبران اولوا العزم و اختلاف آرا در ذکر اسامیشان
«۶۲ پ ـ ۶۳ ر»

۱۵. روایت عبدالله بن عباس درباره اصحاب کهف و رقیم
«۶۳ ر ـ ۶۵ر»

۱۶. وصیت حارث بن کعب به فرزندانش هنگام وفات
«۶۵ پ ـ ۶۶ر»

۱۷. نوابغ الکلم (الکلم النوابغ، النصائح الصغار)
«۶۶ پ ـ ۶۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ ق)

کامل. با حواشی لغوی بین سطور به شنگرف.

مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۶۴۵ـ۴۶۴؛ مجلس، ج ۲۳، ص ۵۲۸ـ۵۲۹؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۳۲ـ۲۳۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۸۲۵.

آغاز: «بسمله. اللهم ان مما منحتنی من النعم السوابق الهام هذه الکلم النوابغ ناطقة بکل زاجرة وموعظة».

انجام: «اصحاب الاظمار یدرون سحائب الامطار الدنیا مملوة عیراً مشحونة غیراً».

انجامه: «تم الکتاب فی صبحة یوم الاحد التاسع من ربیع‌الاولی سنة سادس وثمانین ومائتین بعد الالف من الهجرة المبارکة المقدسة علی هاجرها الف سلام وتحیة».

۱۸. اطباق الذهب «۶۸ پ ـ ۷۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: عبدالمؤمن بن هبةالله شفروه اصفهانی (ـ ح ۶۰۰ق)
کامل.
مجلس، ج ۲۳، ص ۵۳۲؛ سپهسالار، ج ۲، ص ۸ـ۱۱؛ قاهره، ادب، ج ۱، ص ۳۲؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۳ـ۳۵؛ دنا، ج ۱، ص ۱۱۴۰ـ۱۱۴۲.
آغاز: «اللهم انا نحمدک علی ما اسبلت علینا من جلابیب کرمک وسبّلت من شآبیب نعمک ونشکرک علی ما افدت من کلماتک».
انجام: «اجزاؤها علی جبال القدس فضمهنّ وإذا ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فاتمهنّ».
انجامه: «تم الکتاب المسمی باطباق الذهب من مصنفات الفاضل عبدالمؤمن بن هبةالله المقری بید اقل الساداة محمد الطباطبائی الطبیب الیزدی فی دار الخلافة الباهرة فی لیلة المعنّیة الخامس عشر من شهر ربیع‌الثانیه من شهور سنة هزار و دویست و هشتاد و شش».

۱۹. اطواق الذهب «۷۸ پ ـ ۸۲ ر» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ق)
کامل. با توضیحات لغوی بین سطور.
مجلس، ج ۲۳، ص ۵۲۹؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۳۵ـ۲۳۷؛ سپهسالار، ج ۲، ص ۱۱ـ۱۴؛ قاهره، ادب، ج ۲، ص ۳۳؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۵ـ۳۶ (در توصیف کتاب آن را با النصائح الکبائر خلط کرده‌اند)؛ دنا، ج ۱، ص ۱۱۴۵ـ۱۱۴۷.
آغاز: «اللهم انی احمدک علی ما ازللت الی من نغمتک (کذا؛ نعمتک) وعلی ما ازلت عنّی من نقمتک علی انی لم اکن اهلاً للاولی وکنت بالثانیة اولی».
انجام: «فکیف رضیت لدینک بالقذی المؤمن لا یرضی لدینه بذا والله اعلم بالصواب».
انجامه: «قد تم الکتاب المستطاب علی ید ناسخه الفقیر الی الله القوی الابدی السرمدی محمد الطباطبایی الطبیب الیزدی عفی عنه فی صبیحة یوم الجمعة السادس والعشرون من شهر ربیع‌الثانیة من شهور سنة السادس والثمانین وماتین بعد الالف من الهجرة المبارکة المقدسة».

۲۰. حکایت محمد بن غسان درباره گردش روزگار و دنیا
«۸۲ پ»

۲۱. النصائح الکبار (المقامات) «۸۳ پ ـ ۹۲ پ»
(ادبیات ـ عربی)
مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ق)
کامل.
مجلس، ج ۲۳، ص ۵۲۹ ـ ۵۳۱؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۳۱ـ۲۳۲؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۶۰۴ـ۶۰۵؛ آلوارت، ج ۷، ص ۶۴۱ـ۶۴۲.
آغاز: «بسمله وصلی الله علی محمد وآله اجمعین الطیبین الطاهرین المعصومین. بالواحد العدل اثق واحمده علی ما ادرج لی من آلائه فی تضاعیف ابتلائه».
انجام: «بل الموت الاحمری فلقی من الشیخ نفحة نثرت امعاؤه وان فلق هو من رأسه سواه».
انجامه: «الحمد لله الکبیر المتعال فی کل حال علی اتمام هذه الکتاب المستطاب مع توزّع البال وتشتّت الاحوال فی عصر یوم الخمیس السابع عشر من شهر جمیدی‌الاولی من شهور سنة سادس وثمانین ومـاتین بعد الالف من الهجرة المبارکة المقدسة علی هاجرها الف سلام وتحیة وانا العبد الاقل محمد الطباطبائی الطبیب الیزدی فی محروسة دارالخلافة».

۲۲. المشاعر «۹۳ پ ـ ۱۰۱ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن ابراهیم شیرازی، ملاصدرا (۹۷۹ـ۱۰۵۰ق)
کامل.
کتابشناسی ملاصدرا، ص ۲۰۱ـ۲۱۷.
آغاز: «نحمدک الله ونستعین بقوّته التی اقام بها ملکوت الارض والسماء وبکلمته التی انشأ بها نشاءة الآخرة والاولی».
انجام: «واذا استکمل بالعلم والکمال بلغ الی درجة العقل الفعّال وفیه وقف رتّب الخیر والجود واتصل باوله آخره دائرة الوجود انه مفیض الخیر والجود».
انجامه: «قد فرغ کاتبه الحقیر من کتابته فی یوم السبت السابع والعشرین من شهر جمیدی‌الاولی من شهور سنة ۱۲۸۶ المبارکة حامداً مستغفراً».

۲۳. [لغات] «۱۰۲ پ ـ ۱۰۳ ر»
شامل معنای لغوی کلمات اسطرلاب، طغرل بک، اخشید، الب ارسلان، قرواش، جیحون، زمخشر از کتاب القاموس و وزیر از کتاب مطالب السؤل.

۲۴. حکایت فتح هند به دست سلطان محمود غزنوی و بت سومنات «۱۰۳ پ»

۲۵. تاریخ شطرنج «۱۰۳ پ»

۲۶. پرسش مأمون از برادران بنی موسی درباره گردش کره زمین «۱۰۴ ر»

۲۷. [فضیلة العلم والحلم] «۱۰۵ پ ـ ۱۰۶ پ»
(اخلاق ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته
گفته‌ها و سروده‌هایی درباره فضیلت عقل و حلم است.
نسخه ما ظاهراً کامل نیست و تنها این ابواب را دارد: فی تعریف الکتب وفی الادب، باب فی العقل وفضله، باب فی الحلم وفضله، باب فی التأدب، باب فی ذم الجهل والحمق، باب فی مصاحبة الاصدقاء والاخوان، باب فی وصف الاخلاق الحسان المختلقة بها نفوس والاعیان، فصل فی ذکر الصنایع والمآثر الحسنة.
آغاز: «الحمد لله الذی عظمت منته ووسعت رحمته وتمت کلمته ونفدت مشیته وجرت علی ارادته قضیته ووسع کل شیء علماً... اما بعد اکرمک الله فان الکتب نزهة العلماء ورياض الحکماء جلیساً بلا لسان یکبسک فیها بلا ترجمان شجرة تقطف کل اوان وثمرة تجنی بغیر اعوان».
انجام موجود: «فصل فی ذکر الصنایع والمآثر الحسنة... قال من حفظ الرأس وما وعی والبطن وما حوی وترک زینة الحیاة الدنیا وذکر الموت والبلی».

۲۸. [عروض] «۱۱۴ پ ـ ۱۱۶ ر» **(عروض ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
رساله کوتاهی است در عروض بدون بخشبندی.
ملک، ج ۵، ص ۸۵.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله اجمعین. وبعد بدان که میزان بیت مرکب است از ارکان و ارکان مرکب است از اصول و اصول منحصر است به سه سبب و وتد و فاصله».
انجام: «و هر رکنی که در میان صدر و عروض یا ابتدا و ضرب واقع است حشو می‌گویند و حشو در لغت به معنی آگین بالش است».
انجامه: «قد فرغت من تحریر هذه الوجیزة فی لیلة الثلثاء التاسع والعشرین من جمیدی‌الاولی من شهور سنة السادس والثمانین وماتین بعد الالف من الهجرة المبارکة المقدسة علی هاجرها الف سلام وتحیة فی بلدة المحروسة دار الخلافة».

۲۹. حکایت موفق‌الدین ابومحمد عبداللطیف بن یوسف بغدادی از ابن‌تلمیذ طبیب و درمانهای او «۱۱۶ پ»

۳۰. گفته‌ای از محمد بن زکریای رازی در پزشکی «۱۱۶ پ»

۳۱. شرح حال محمد بن زکریای رازی منقول از تاریخ ابن‌جلجل «۱۱۶ پ»

۳۲. بندی از السیاسة المدنیة ابونصر فارابی «۱۱۷ ر»

۳۳. المرقص والمطرب «۱۲۲ پ ـ ۱۳۱ پ»
(موسیقی ؛ ادبیات ـ عربی)
مؤلف: علی بن موسی بن سعید اندلسی (۶۱۰ـ ۶۸۵ق)
نمونه‌هایی از سروده‌های ۱۵۰ شاعر اندلس و مغرب در آواز خوانی است که به عنوان مدخلی بر دو کتاب بزرگ او در این موضوع (المغرب فی حلی المغرب و المشرق فی حلی المشرق) و مقدمه کتاب بزرگش جامع المرقصات والمطربات پرداخته شده است. شامل ۵ بخش: المرقص، المطرب، المقبول، المسموع والمتروک.
وی درباره روش کارش می‌نویسد: «ورتبته علی الاعصار ترتیب الفرائد فی العقود ومزجت المرقصات

بالمطربات فیه مزج الحمرة بالبیاض فی الخدود وفضلت ما بین فضلاء الشرق وفضلاء الغرب کما فصل بین الجمعین حکم الطعن والضرب ولم اتعرض للکلام علی التنقیص و الترجیح ولا تصرفت فی طریقی التنقیح والتلمیح».

در دائرةالمعارف بزرگ احتمال داده شده کتاب در خلال نخستین سفر مشرق ابن‌سعید میان سالهای ۶۴۷و ۶۵۱ق تألیف شده باشد اما بروکلمان زمان نگارش نیمه نخست کتاب را ۲۳ ذیحجه ۶۴۰ تا اول محرم ۶۴۱ق می‌داند. تقدیم شده به موسی بن یغمور جمال‌الدین امیر (۶۶۳ق) در قاهره.

در ابتدا با قلم شنگرف نوشته‌اند: «کتاب المرقص والمطرب تألیف الشیخ الفاضل نورالدین علی بن سعید الاندلسی عفی الله عنی وعنه آمین».

بخشی از وسط رساله نانویس مانده است (برگ ۱۲۴ر ـ ۱۲۵ر).

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۳، ص ۶۸۵ ـ ۶۹۲؛ بروکلمان، ج ۶، ص ۹۸ ـ ۹۹؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۶۵۸؛ معجم المطبوعات سرکیس، ج ۱، ص ۱۱۸؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۱۱۶؛ دانشگاه تهران، ج ۱۰، ص ۱۵۰۹ ـ ۱۵۱۰؛ مجلس، ج ۱۷، ص ۲۰۲ ـ ۲۰۳؛ ملک، ج ۵، ص ۸۶و ۴۰۸ـ۴۰۹؛ بانکیپور، ج ۲۳، ص ۱۰۱ـ۱۰۲؛ آلوارت، ج ۶، ص ۳۵۸ـ۳۵۹.

آغاز: «بسمله وصلی الله علی محمد وآله وصحبه وسلم. قال رئیس الادباء وعمید الفضلاء نورالدین ابوالحسن علی بن الوزیر العالم ابی عمران بن محمد بن عبدالملک بن سعید بن خلف بن سعید... اما بعد حمد الله الذی شرف الانسان علی سایر الحیوان بنطق اللسان ثم جعل اشرف بنی آدم من ارتقت درجته فی ذلک وتلاعب باطراف الکلام».

انجام: «وقوله فی فرس اصفر اغر اکحل الحلیة:

عجبت له وهو الاصیل بعرفه

ظلام وبین الناظرین صباح».

انجامه: «تمت رسالة المطربات والمرقصات بید اقل السادات سید محمد الطباطبایی الطبیب الیزدی فی لیلة الخمیس التاسع والعشرون من شهر جمیدی‌الثانیه ۱۲۸۵».

۳۴. [اشعار فی الریاض و النهار] «۱۴۶ر ـ ۱۴۷ پ»

(ادبیات ـ عربی)

از این سرایندگان: ابن معتز، بحتری، دیک الجن، ابونعیم، تلعفری، الواو الدمشقی، ابن رومی، ابن شرف ماردینی، سعید خالدی، ابن عفیف تلمسانی، مظفر اعمی، ابن طباطبا، ابوالعلاء رونی، ابن ازموی، ابی طالب مامونی، ارموی، ابوالفتح کشاجم، تنوخی، صفوری، شریف الناسخ، محمد اشعری، ابن قزل، ابو سالم معرّی، ابن حبیب، ابن مکی، محمد بن المغربی، ابن سعید، الهائم المنصوری، ابن عصار، صفدی.

۳۵. [اشعار در استدعا] «۱۶۰ پ ـ ۱۶۲ ر»

(ادبیات ـ عربی)

از این سرایندگان: قاضی القضاة برهان الدین جماعه، قاضی تاج‌الدین، طغرائی، محمود بن حسین، حسن بن حبیب حلبی، ابن جزری، منصور فقیه مصری، محمد بن الفقیبی، صفی حلی، محمد عفیف تلمسانی، الواو الدمشقی، ابن نباته، صاحب زبدة الافکار، مهلبی، قاضی عبدالوهاب، ابن سکره، بحتری، ابن جوزی، مظفر اعمی، ابی نواس، لراقمه.

۳۶. نامه «۱۶۲ پ» **(عربی)**

نامه و ابیات ابوالحسن سنان بن محمد ملقب به رشیدالدین صاحب قلاع اسماعیلیه در جواب محمود بن عمادالدین زنگی بن آق سنقر.

۳۷. حکایتی از احمد بن طولون «۱۶۲ پ» **(عربی)**

نوشته شده در شب پنجشنبه ۲۹ ذیقعدة الحرام ۱۲۸۶ق.

۳۸. منشآت «۱۶۳ ر ـ ۱۶۴ پ» **(عربی)**

از ابن مقفع و شمس‌المعالی قابوس و معاویه و ابی العینا و تهنیت محمد بن مکرم به نصرانی.

۳۹. فایده کوتاهی فی حب الوطن از یکی از کتب آسمانی و پیامبر اسلام(ص) «۱۷۰ پ»

۴۰. روایات فضائل علی‌بن ابی‌طالب(ع) «۱۷۲ر-۱۷۳ر»
(عربی)

۴۱. قصیده فرزدق در مدح امام زین‌العابدین(ع) «۱۷۳ پ»

۴۲. اشعار پراکنده «۱۷۵ ر - ۱۷۷ ر و ۱۹۱ پ - ۱۹۲ ر و ۱۹۸ پ - ۲۰۳ ر» **(عربی)**

از این سرایندگان: امیرالمؤمنین علی(ع)، ابوالطیب، ابوالفتح بستی، ابوالسعود، علی بن هشام، قطامی، فرزدق، موسوی، من الحماسة، متنبی، بحتری، علی بن جهم، محمد بن خادم، محمد بن غالب، ابی الشیص، ابی‌العتاهیه، محمود وراق، بشار بن برد، موصلی، زیاد الاعجم، ابی التمام، زهیر بن ابی سلمی، توبة بن حمیر، ابوالعتاهیة، شیخ شهاب‌الدین الرعدینی، ابن رومی، ابن معتز، دیک الجن، ابن تمیم، ابن معشر، ابن شرف ماردینی، ابی نواس، ابن مطروح، ابن عبدالله الحسین، خوارزمی، منصور تمری، ابی العلاء معری، ابن نباته، فخرالدین بن مکانس، صفی حلی، ابن نبیه، صدرالدین قبانی، ابوالقاسم حداد، علاءالدین صیداوی، ابن هانی، قطب‌الدین بن عوض، دمامینی، ابوعثمان خالدی، ابی الحسن فکیک، حسن بن حبیب، ابونصر بن اسد، عبدالله بن محمد عطار، خولان عادلی، ابوالفضل بن ابی الرقاء، ابن الصائغ، علاءالدین الوداعی، شرفی، ازهری، سراج الوّراق، ابن خطیب، اصمعی، ابن سناء الملک، عاصم الحاولی، معمار، سمدیسی، ابو هلال عسکری، حجاج، بدر بن صاحب، ابن ابی حجله.

۴۳. پراکنده‌ها

در بخش آخر نسخه بیشتر صفحات سفید مانده و یادداشتهای کوتاه و پراکنده‌ای در آن نوشته شده است. فهرست این یادداشتها و صاحبان اقوال چنین است:

- الاخبار التی یدل علی شرافة العلم (۲۰۷ پ، ۲۰۸ ر).
- دلیل حصر ائمه در عدد ۱۲، نوشته شده در رمضان ۱۲۸۹ق (۲۰۹ ر).
- روایت از امام زین العابدین(ع) و امام صادق(ع) (۲۰۹ پ).
- قصیده صلاح صفدی در مدح امیر علی ماردانی که در هر بیتی از آن تکلفی از صناعت ادبی را اعمال کرده است (۲۱۱ پ).
- قصیده متکلف دیگری شبیه قبلی از صفی حلی (۲۱۱ پ - ۲۱۲ ر).
- قصیده شیخ صلاح‌الدین صالح بن نورالدین بعلبکی در ۱۲ بیت که به ۴۷۰ وجه خوانده می‌شود (۲۱۲ پ).
- قصیده شجره عبدالرحمن بن نجل شهابی (۲۱۳ پ).
- قصیده شجره محمد بن سیت (۲۱۴ ر).
- گفته‌هایی از کتاب الذیل سمعانی و صفدی و کتاب وفیات الاعیان، نوشته شده در ۱۳ ذیقعده ۱۲۸۶ق (۲۱۴ پ).
- بندی از کتاب ابن خلکان، در ۲۵ ذیقعده ۱۲۸۶ق (۲۱۵ ر).
- ترجمه ابوالقاسم احمد بن محمداسمعیل بن ابراهیم طباطبا (۲۱۵ پ).
- حکایات یحیی بن اکثم و مأمون (۲۱۶ پ).
- منقولات مختلف درباره محاضرات و الاجوبة المسکتة از کتاب التغازی ابی‌العباس المبرد و ابن جوزی، در شب ۲ رمضان ۱۲۸۶ق و ۲۹ شوال ۱۲۸۶ق، به خط محمد طباطبایی یزدی (۲۱۷ پ - ۲۱۹ پ).
- از کتاب وفیات الاعیان در ربیع‌الاولی ۱۲۸۷ق (۲۲۱ ر).
- اشعار سعید الورّاق معروف به دلال الکتب (۲۲۳ پ).
- وفیات الاعیان ابن خلکان (۲۲۴ پ).
- اشعار از ابی‌اسحق موصلی (۲۲۵ پ).
- ابوالقاسم خطیب (۲۲۶ ر).
- سعید الوراق (۲۲۶ پ).
- اشعار و حکایات صاحب بن عباد (۲۲۷ پ).
- فی تشبیه وجه المعشوق بالبحر وبنت اللحیة بالعنبر (۲۳۰ پ).
- شریف بیاضی (۲۳۱ پ).

ـ ملحمه ذوالقرنین (۲۳۲ ر).
ـ منقولاتی از ابومحمد اسمعیل بن جوالیقی بغدادی و من لا یحضره الفقیه (۲۳۲ ر).
ـ گفته‌ها و ابیاتی از زمخشری، ابی الفرج بن جوزی و داود انطاکی از تذکره (۲۳۲ پ).
ـ ابی الفتح نصرالله بن عبدالله ابن قلاقس (۲۳۳ پ).
ـ ابن سکره هاشمی (۲۳۴ پ ـ ۲۳۶ پ).
ـ ابی العباس نسائی (۲۳۹ پ).
ـ بدیع‌الزمان همدانی (۲۴۰ پ).
ـ ابن فارس لغوی (۲۴۱ پ ـ ۲۴۲ پ).
ـ مظفر الاعمی (۲۴۷ پ).
ـ ابن خیاط دمشقی (۲۴۸ پ).
ـ المیدانی صاحب کتاب الامثال (۲۴۹ پ).
ـ ابن خازن الکاتب (۲۵۰ پ).
ـ فی صفة القلم (۲۵۱ پ).
ـ عیسی بن الملک العادل صاحب الدمشق (۲۵۵ پ).
ـ عبدالله بن معتز (۲۵۶ ر).
ـ علی بن جهم (۲۵۶ پ).
ـ قاضی عیاض (۲۵۷ پ).
ـ ابن رومی، کتاب الخریدة (۲۵۸ پ).
ـ ابویحیی عیسی بن سنجر حاجری (۲۶۲ پ).
ـ خطیب ابی اسحق عراقی (۲۶۳ پ).
ـ ضیاءالدین عیسی (۲۶۴ پ).
ـ العاصم (۲۶۵ پ).
ـ حکایت فایقة بنت عبدالله ام عبدالواحد بن جعفر بن سلیمان، نوشته شده در سلخ شعبان ۱۲۸۶ق (۲۸۴ ر).
ـ جواز ابدال الصاد من السین، درة الغواص حریری (۲۸۴ پ).
ـ مجمع البحرین، سقراط (۲۸۶ پ).

۴۴. الظرائف واللطائف فی المحاسن والاضداد

«۲۶۶ ر ـ ۲۷۰ ر» (ادبیات ـ عربی)

مؤلف: احمد بن عبدالرزاق مقدسی (سده ۷هـ)

مقدسی دو کتاب عبدالملک بن محمد ثعالبی (۴۲۹ق) یعنی الظرائف واللطائف و الیواقیت فی بعض المواقیت را در این کتاب یک جا گرد آورده است. کتاب در صد و چند باب تدوین شده و در هر باب گفته‌های ستایش‌آمیز و مذمتهای مربوط به یک موضوع در کنار هم قرار گرفته‌اند.

عناوین نانویس. از انجام نانوشته رها شده است.
میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۳۵۳؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۴۴۶؛ اوقاف موصل، ج ۱، ص ۲۲۸؛ مرکز احیاء، ج ۲، ص ۱۸۷ـ۱۸۸ (با نام الظرائف والیواقیت)؛ آلوارت، ج ۷، ص ۳۲۱ـ۳۲۲؛ مؤلفات الثعالبی، ص ۷۷ـ۷۸؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۵۳۶ـ۵۳۷ (با نام مجمع الظرائف واللطائف والیواقیت فی بعض المواقیت)؛ دارالکتب قاهره، ج ۳، ص ۲۹۵.

آغاز: «قال ابونصر احمد بن عبدالرزاق المقدسی اسعده الله بمرضاته الحمد لله خیر ما طلب به استفتاح الکلام واستنجاح المرام وصلی الله علی سید الانام محمد وآله واصحابه الطیبین الکرام».

انجام موجود: «وقال الله تعالی حکایة عن یوسف(ع) عن الملک فلما کلمه قال انک الیوم لدینا مکین امین ولم یقل».

خط: نستعلیق. کاتب: سید محمد طباطبایی طبیب یزدی در دارالخلافه طهران.

با این تاریخها در بخشهای مختلف نسخه: دوشنبه ربیع‌الثانی ۱۲۸۵ق (رساله دوم)، شب سه‌شنبه ۲ ربیع‌الثانی ۱۲۸۵ق (رساله سوم)، سه‌شنبه آخر ربیع‌الثانی ۱۲۸۵ق (رساله چهارم)، ۱۲ محرم ۱۲۸۶ق (رساله ششم)، صبح روز جمعه غره جمادی‌الثانی ۱۲۸۵ق در دارالخلافه طهران (رساله هفتم)، شب جمعه شعبان ۱۲۸۶ق (رساله هشتم)، ۱۶ جمادی‌الثانی ۱۳۰۱ق (رساله دوازدهم)، صبح یکشنبه ۹ ربیع‌الاول ۱۲۸۶ق (رساله هفدهم)، شب ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۲۸۶ق در دارالخلافه (رساله هجدهم)، صبح جمعه ۲۶ ربیع‌الثانی ۱۲۸۶ق (رساله نوزدهم)، عصر پنجشنبه ۱۷ جمادی‌الاول ۱۲۸۶ق در دارالخلافه (رساله بیست و یکم)، شنبه ۲۷

جـمادی‌الاول ۱۲۸۶ق (رسـاله بـیست و دوم)، شب سـه‌شنبه ۲۹ جـمادی‌الاول ۱۲۸۶ق در دارالخـلافه (رسـاله بـیست و هشـتم)، شب پـنجشنبه ۲۹ جمادی‌الثانی ۱۲۸۵ق (رسـاله سـی و سـوم)، شب پنجشنبه ۲۹ ذیقعده ۱۲۸۶ق (رساله سی و هـفتم)، رمـضان ۱۲۸۹ق (۲۰۹ ر)، ۱۳ ذیـقعده ۱۲۸۶ق (۲۱۴ پ)، ۲۵ ذیـقعده ۱۲۸۶ق (۲۱۵ ر)، شب ۲ رمضان ۱۲۸۶ق و ۲۹ شـوال ۱۲۸۶ق (۲۱۷ پ ـ ۲۱۹ پ)، ربـیع‌الاول ۱۲۸۷ق (۲۲۱ ر)، سـلخ شـعبان ۱۲۸۶ق (۲۸۴ ر).

عناوین و نشانیها شنگرف. صفحه آغازین مجموعه فهرست رسائل نسخه و اسامی قتلة الائـمة و چـند فایده کوتاه. بعضی از بخشها چلیپا، رکابه‌دار. برگهای زیادی در نسخه سفید مانده است. آثار سطراندازی در این ورقهای سفید به وضوح دیده می‌شود. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

۲۸۷ برگ، ۲۲×۳۵/۳، سطور و اندازه ها مختلف.

جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۴/۳.

خریداری از ورثه خلخالی در خرداد ۱۳۲۹ش.

[شماره ثبت: ۳۵۵۲۴]

(۸۸۲۶)

تأدیب النسوان **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: عبیدالله قزوینی، عبید زاکانی (ـ۷۷۱ / ۷۷۲ق)

تنظیم شده در ده فصل:

فصل اول: در سلوک زن و رفتار زن است.

فصل دویم: در حفظ زبان است.

فصل سیم: در گله کردن است.

فصل چهارم: در قهر کردن است.

فصل پنجم: در راه رفتن و حرکات در محبت است.

فصل ششم: در آداب غذا خوردن است.

فصل هفتم: در پاکیزه داشتن بدن و اسـتعمال بـعضی از عطریات است.

فصل هشتم: در آداب لباس پوشیدن است.

فصل نهم: در آداب خوابیدن است.

فصل دهم: در آداب صبح از خواب بیدار شدن است.

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۳۵۶؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۱۷۲؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۸۱.

آغاز: «معشوقی را سپاسی در خور که بی‌شایبهٔ غرض و احتمال مقصود محض پدیدآوری فروغ عشق عاشقین مراتب وجود را».

انجام: «و اگر دخترهای خود را به مکتب خانه ببرند و درس بدهند و وصیت کنند اولادشان... هرگز گـور بـه گوری پدر و مادر نمی‌شود.

من آن چه شرط بلاغ است با تو می‌گویم

تو خواه از سخنم پند گـیر خـواه مـلال».

خط: شکسته نستعلیق، تاریخ‌کتابت: سده ۱۳ه.

عناوین سیاه درشت. عبارات عربی نسخ.

کاغذ: فرنگی آبی، با ته‌نقش تاجی بزرگ که درون آن شاهی بر تخت نشسته و در صفحات مقابل آن عبارت "SHAIK AHMED SHAIK DAWOOD 1883" نوشته شده است.

۲۷ برگ، ۱۷/۲×۲۴، ۱۲ سطر، ۱۰×۱۸/۵.

جلد: تیماج مشکی، عطف میشن زیتونی. قطر: ۰/۶.

خریداری از اسماعیل قوام شهیدی در اردیـبهشت ۱۳۴۷ش.

[شماره ثبت: ۷۸۱۹۷]

(۸۸۲۷)

مجموعه:

۱. منتخب مقطع تکمیل الصناعة (رساله در قافیه)

«ص ۱ـ۴۳» **(قافیه ـ فارسی)**

مؤلف: عطاءالله بن محمود عطایی نیشابوری (ـ۹۱۹ق)

گزیدهٔ خاتمهٔ کتاب دیگـر مـؤلف، تکـمیل الصـناعة، است. در این گزیده مباحث مربوط به قافیه بـه دسـتور امیر علیشیر نوایی (۸۴۴ـ۹۰۴ق) انتخاب شده است.

مشتمل بر نه حرف به عدد حروف قافیه:

حرف اول: در تعریف قافیه.

حرف دوم: در تعداد حروف قافیه و بیان حـرف روی و

حروفی که پیش از اوست.
حرف سیم: در بیان حروفی که بعد از روی است.
حرف چهارم: در بیان حرکات قافیه.
حرف پنجم: در بیان انواع روی و اصناف این انواع و القاب قافیه به اعتبار این اوصاف.
حرف ششم: در بیان انواع قافیه به اعتبار تقطیع.
حرف هفتم: در بیان عیوب ملقّبه قافیه.
حرف هشتم: در بیان عیوب غیر ملقّبه قافیه.
حرف نهم: در بیان تحقیق حاجب و ردیف.
پایان یافته در غره رمضان ۸۹۲ق.

تاکنون به جز این گزیده بخشهای دیگر تکمیل الصناعة به دست نیامده و محتمل است تألیف آن اصلاً تمام نشده باشد چه عطایی در آغاز و انجام بدایع الصنایع آرزو می‌کند تکمیل الصناعة را به بیاض آورد.[1]

کامل.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۶۸ـ۲۱۷۰؛ خانقاه نوربخش، ج ۲، ص ۲۰۶ـ۲۰۷؛ دنا، ج ۳، ص ۲۸۹ـ۲۹۱ (با دو عنوان پی در پی)؛ آستان قدس، ج ۹، ص ۲۵۵ (بدون نام مؤلف)؛ احتمالاً رساله قافیه ناشناخته ملی تهران، ج ۵، ص ۱۸۷ هم همین کتاب باشد.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس صانعی را که تأسیس بدایع مصنوعات و نظم سلسله موجودات بی‌دخیلی و شریکی نمود».

انجام: «و چون حال ردیف نسبت به قافیه مشابه حال آن کس بود او را ردیف نام کردند».

انجامه: «قد تم علی سبیل الاستعجال بعون الله الملک المتعال فی اواخر شهر الشوال».

۲. انیس العشاق «ص ۴۷ ـ ۱۲۶» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: حسن بن محمد رامی (ـ ۷۹۵ق)

کامل.

منزوی، ج ۵، ص ۳۵۲۷ ـ ۳۵۳۰؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۲۷ـ۲۹؛ دنا، ج ۲، ص ۲۷۹ـ۲۸۲.

آغاز: «حمد و ثنا خالقی را علت کلمته که در مبدأ خلقت وجود خاکیان را به تشریف ولقد کرمنا بنی آدم مشرف گردانید».

انجام: «به واسطه صفای ظاهر تصفیه باطن سخن ارباب قلوب در دل سوختگان آتش عشق گرم‌تر در می‌گیرد.

فرق است میان سوز کز جان خیزد
تا آن که به ریسمانش بر هم بندی».

انجامه: «قد فرغ من تحریر هذه الرسالة الموسوم بانیس العشاق بتوفیق الملک الخلاق اقل الفقراء درویش مستوی الادهمی فی عاشر ربیع‌الاول سنه خمس وخمسین وثمانیة وسلم تسلیماً کثیراً کثیراً» (مربوط به نسخه مستنسخ منه).

۳. دیوان ابن‌یمین «ص ۱۲۶ ـ ۱۶۷» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمود بن یمین‌الدین فریومدی، ابن یمین (سده ۸ھ)

شامل قطعات و رباعیات.

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۴۵ و ۲۲۱۱ـ۲۲۱۴؛ دنا، ج ۵، ص ۱۴ـ۱۶.

آغاز: صفت اعضای خوبان به دستور چهار اندر چار که آن چهل باشد.

ده چیز لازم آمد تا خوب خوب شد
هر چیز از آن نکو بطلب در چهار شد

انجام:

گر خردپروری به گاه سؤال
خاک خور آب روی خویش مبر

۴. انیس الشعراء «ص ۱۷۱ ـ ۲۴۸» **(عروض ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن عبدالخالق

از زمان مؤلف تاریخی در دست نیست. جز آن که می‌دانیم پس از وحید تبریزی (زنده در ۸۲۰ق)

---

۱. در هامش نسخه‌ای از منتخب مقطع تکمیل الصناعة در کتابخانه گنج‌بخش پاکستان (ش ۲۲۱۱) حاشیه‌ای با نشانی «منه» آمده که بخشهای کتاب تکمیل الصناعة را معرفی می‌کند: «کتاب تکمیل الصناعة مرتب است بر مطلعی (مقدمه) و سه بیت و مقطعی: مطلع در بیان معنی شعر و اقسام آن. بیت ۱. صنایع؛ ۲. معما؛ ۳. عروض. مقطع در قافیه و احوال فصحای عرب و شعرای عجم مفصلاً (منه)». گنج‌بخش پاکستان، ج ۳، ص ۱۲۳۴.

می‌زیسته، چنان که در مقدمه می‌نویسد: «پیش از این زین الشعراء المتأخرین یعنی وحید تبریزی علیه الرحمة والغفران مختصری در علم عروض جهة دانستن تقطیع و اوزان اشعار فارسیه تصنیف کرده بودند و لکن چون از وصمت حشو و تطویل وما هو من هذا القبیل خالی نبود... این رساله را تصنیف کردم... و مجموع ابیاتی که در این رساله مذکور است از منشآت بنده است».

نام کتاب تنها در نسخه شماره ۲۱۶۶/۱ دانشگاه تهران به صورت رئیس الشعراء نوشته شده که از آن جا به فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی هم راه یافته است.

تنظیم شده در یک مقدمه و مقصد و خاتمه.

کامل.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۵۸ـ۲۱۵۹ (با نام رئیس الشعراء)؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۷۹ـ۲۸۰ (با نام محمد بن عبدالخالق گیلانی) و ج ۱۱، ص ۶۷۳ـ۶۷۴؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۸۶۲؛ گوهرشاد مشهد، ج ۳، ص ۱۶۱۶ (با نام محمد بن عبدالخالق بن معروف گیلانی)؛ مرعشی، ج ۱۵، ص ۱۵۵ و ج ۱۷، ص ۱۹۱ (نام مؤلف در راهنمای فهرست مرعشی، ج ۱، ص ۷۹ و ۸۳ به صورت محمد بن عبدالخالق بن معروف اصلاح شده که احتمالاً منظورشان یکی بودن مؤلف این کتاب با کنز اللغات بوده است. اما با توجه به تألیف کنز اللغات پیش از سال ۸۸۳ق این انتساب نمی‌تواند صحیح باشد. گذشته از آن در نسخه ما و همه نسخه‌های دیگر نام مؤلف همان گونه که ذکر شد آمده است).

آغاز: «خلاصه کلام و نقاوۀ ابتداء اقوال ایام سپاس کریمی است که از بحور مکارم بیکران خویش قابلیت نظم یواقیت نثر انواع انسان را موهبت نمود».

انجام: «پنجم آن که تا ممکن باشد قافیه را تکرار نکنند تا حمل بر عجز نشود.

قد تم رسالتی بعون الوهاب

امید که باشد همگی صدق و ثواب

گر سهو و خطایی شده باشد واقع

رب اغفر لی انک انت الوهاب»

۵. صفات حروف «ص ۲۵۱ ـ ۲۶۵» **(تجوید ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

شامل این فصول:

ـ فصل اول در صفات حروف.

ـ فصل در بیان را.

ـ فصل اول: در استعاذه.

ـ فصل دویم: در بسمله.

ـ فصل سیم: در مخارج حروف.

ـ فصل: باید دانست که دندانها بر چند قسم است.

ـ اسامی قراء عشره.

آغاز: «فصل اول در صفات حروف. بدان که حروف تهجی موصوفند به پنج صفت و هر کدام را با صفات خود تکلم باید کرد تا صحیح باشد و از یکدیگر ممتاز گردند».

انجام: «اسامی قراء عشره... اسحق، ادریس، رویس، روح».

۶. لغز الزبدة «ص ۲۶۷ ـ ۲۷۶» **(معما ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

نوشته شده برای محمد بن خاتون عاملی در سال ۱۰۲۱ق در مشهد با ماده تاریخ «رضویه».

کامل.

کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۴۹۴ـ۵۰۱؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۴۴۱ـ۴۴۲ و ج ۸، ص ۳۵۷ (خط مؤلف)؛ مجلس، ج ۱۳، ص ۲۲۷، ش ۴۸۱۶/۴؛ مرعشی، ج ۱، ص ۲۵۶ـ۲۵۷.

آغاز: «بعد الحمد والصلوة فیقول احوج الخلق الی رحمة ربه الغنی محمد المشتهر ببهاءالدین العاملی غفر الله عنه لا یخفی علیکم ایها الاصحاب العظام والاحباب الکرام المختصون من الله».

انجام: «قاعدته بسمرقند ورأسه ببغداد ولنقتصر علی هذا القدر من الاطناب فی ذکر اوصاف هذا الکتاب والعاقل یکفیه الاشارة والجاهل لا ینتفع بالف عبارة».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ، رساله اول اواخر ماه شوال، رساله دوم نوشته شده از روی

نسخه‌ای به خط درویش مستوی ادهمی مورخ ۱۰ ربیع‌الاول ۸۵۵ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، ابتدای نسخه فهرست رسائل از احمد گلچین معانی (در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۱۸۸)، در حاشیه کمی تصحیح دارد. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار. آثار سطرانـدازی در اوراق باقیمانده است. در برچسب کاغذی عطف نام آن «دو سه رساله در عروض» نوشته شده است.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
یک، ۱۳۹، یک برگ، ۱۲/۵×۱۹/۹، ۱۱ سطر، ۷×۱۴.
جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۲.
خریداری از اشتری در تیر ۱۳۲۲ش.
[شماره ثبت: ۲۶۲۷۸]

(۸۸۲۸)

زواهر الجواهر فی نوادر الزواجر (اخلاق-عربی)
مؤلف: محمد بن محمدباقر حسینی نائینی مختاری، بهاءالدین (ح ۱۰۸۰ - پس از ۱۱۴۰ق)

پند و اندرزهایی اخلاقی، تنظیم شده در ۳ باب و خاتمه:
الباب الاول: فی النفس وعاداتها ودقایق حالاتها وما لها من التدلیس والتلبیس والمواطات لابلیس.
الباب الثانی: فی دواعی النفس الی الطاعات وزواجرها عن السیئات والتزهید عن الدنیا والترغیب الی العقبی.
الباب الثالث: فی التوبة عن الخبائث.
مسک الختام الکلام فی الانباء عن انباء الاولیاء واطراء هؤلاء الاذکیاء.

پایان یافته در جمعه ۱۲ ذیقعده ۱۱۰۸ق.
کامل.

مرعشی، ج ۱۶، ص ۱۵۲-۱۵۳؛ مجلس، ج ۱۲، ص ۴۷؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۶۱-۶۲ و ج ۲۰، ص ۱۱۶-۱۱۷؛ دانشگاه تهران، ج ۶، ص ۲۲۷۱-۲۲۷۲؛ حقوق تهران، ص ۳۶۳؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۹۰۰.

آغاز: «الحمد لله الذی خلق الانسان بصنیع قدرته القاهرة وعلّمه البیان ببدیع حکمته الباهرة سیّر المعانی من القلوب الی القلوب».

انجام: «وفرغ صایغ الفهم عن افراغه فی قالب تألیفه بجلیل لطف الجلیل ولطیفه وصدر عطشان الجنان ریّاناً عن مورد البیان فی صدر یوم الجمعة الثانی عشر من شهر ذی‌العقدة الحادی عشر من العام التاسع من العشر الاول من المائة الثانیة من الالف الثانی من هجرة اول الکاینات واولی الموجودات صلی الله علیه وآله ما دامت الارضون والسموات وبلغ ههنا المسیر بقدم قلم الفقیر وقلم قدم مؤلفه الحقیر... (نام مؤلف را پاک کرده‌اند) و هو ولی المواهب ومنتهی کل واهب [فرغ من کتابته ثانیاً مؤلفه فی العام...]» (انجامه نسخه را پاک کرده‌اند که به زحمت این کلمات را می‌توان از آن خواند).

خط: نسخ معرب، تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.
نشانیها شنگرف، بدین ترتیب: بین عبارات و جملات منثور یک دایره کوچک یا ویرگول مانند و بین پاره‌های اشعار دو ویرگول که روی هم کشیده شده‌اند و یا سه نقطه مثلثی شکل. نیمه اول نسخه عناوین شنگرف، از برگ ۵۳ تا پایان عناوین و نشانیها نانوشته رها شده‌اند. با حاشیه‌نویسی فراوان به امضای «منه»، در حاشیه تصحیح شده، با خط‌خوردگی در متن، به احتمال فراوان این یادداشتهای توضیحی و تصحیحها به خط مؤلف است. نام مؤلف را در خطبه و پایان کتاب محو کرده‌اند. انجامه نسخه هم پاک شده است.
یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب و مؤلف، مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۶۷۵، همو نسخه را خط مؤلف دانسته است. مهر بیضوی: «عبده محمدحسن الموسوی ۱۲۲۳ (؟)»، دو بیت شعر و یادداشتی محو شده از باقر حسینی با مهر بیضوی او که کمرنگ شده است.
گوشه بالایی برگهای ۶ و ۳۲ و ۴۱ و ۵۲ و ۷۵ و ۷۸ مهر مستطیل: «بهاءالدین محمد الحسینی».[۱] رکابه‌دار. با جزوهای ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره. لبهٔ کاغذها کمی موریانه خورده.

---

۱. این مهر به احتمال فراوان از آنِ خود محمد مختاری (مؤلف کتاب) است. رک: مجلس، ج ۳۸، ص ۱۰۲، ش ۱۴۰۷۹.

یک، ۸۳، یک برگ، ۱۲/۴×۱۹/۳، ۱۴ سطر، ۷/۵×۱۳.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و چهار لچکی و جدول. درون ترنج نقش گل و مرغ. قطر: ۱/۵.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۳۳۱]

(۸۸۲۹)

مجموعه:

۱. قصیده «۲ ر» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: عبدالله بن طاهر صایم الدهر حسینی (سده ۱۳ﻫ)
در ۱۲۰۰ق در مدح حسین بن احمد بن حسین قرشی.
مطلع:
حــناناً طـلعته القـمر المـنیر ورفعتاً مخجل الرشاء الغـریر

۲. المثلثات «۲ پ ـ ۴ پ» (لغت ـ عربی)
مؤلف: محمد بن مستنیر قطرب نحوی (ـ۲۰۶ق)
مثلث در کلام عرب کلمه‌ای است که به فتح و ضم و کسر حرف اول استعمال شود و در هر صورت معنای خاصی دهد. نخستین کسی که به گردآوری مثلثات دست یازید قطرب نحوی بود. درباره اثر او اختلاف است. بـرخـی نوشتهٔ او را به نثر می‌دانند و گروهی هم آن را بـه نـظم. برخی هم هر دو را بدو منسوب می‌کنند.

بیشترین اختلاف انتساب مربوط به ارجوزه‌ای است که در صدد معرفی آنیم. این ارجوزهٔ شصت و چند بیتی را بعضی از قطرب می‌دانند و گـروهی آن را شـرح اثـر قطرب و به عبدالوهاب بن حسین مهلبی (۶۸۵ق) نسبت می‌دهند (رک: مرعشی، ج ۳۰، ص ۴۷۶ـ۴۷۷ و ج ۳۲، ص ۱۳۶ـ۱۳۷؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۱۲۸) که به نظر می‌رسد صحیح نـباشد. رجـوع بـه نســخه‌ای از شـرح مـهلبی کـه در کـتابخانه ظـاهریه نگهداری می‌شود این مسأله را مشخص مـی‌کند کـه از نظر حجم و نیز از جهت محتوا و آغاز و انجام با نسخه ما مـتفاوت است (ظـاهریه، لغت، ص ۹۸ـ۹۹؛ هـمچنین آربری، ج ۶، ص ۹۲).

در انجام نسخه ما و بعضی از دیگر نسـخه‌های ایـن ارجوزه، چند بیتی که محمد بن علی زریق بدان افزوده به قصیده اصلی منضم شده است.
مخطوطات اللغة العربیة، ص ۵۶۳ـ۵۶۴؛ آستان قـدس، ج ۱۳، ص ۹۳؛ ملک، ج ۵، ص ۱۶۹ (بدون نام مؤلف)؛ فـرهنگنامه‌های عـربی بـه فـارسی، ص ۲۰۸ ـ ۲۰۹؛ ظاهریه، لغت، ص ۹۷ـ۹۹ و ۱۸۷ـ۱۸۸؛ سزگین، ج ۸، ص ۶۲ـ۶۴؛ مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۱۹؛ آلوارت، ج ۶، ص ۳۰۲ـ۳۰۵؛ قـاهره، لغت، ص ۱۹۸؛ فـهرس المصورات جامعة ام القری، ج ۱، ص ۴۱۴ ـ ۴۱۶؛ دنا، ج ۸، ص ۱۲۷۱.
آغاز:
یا مولعاً بـالغضب والهـجر والتـجنب
حبک قد برح بی فی جـده واللـعب

انجام:
امـا یـبحث بـحثه او بـاختراع احـدثه
او نـظم ذی المـثلثة مـعارضاً لقـطرب
مـصلیاً مسـلما عـلی النـبی کـلما
رفرف برق او هما بالودق مزن السحب

۳. قصیده «۵ پ» (عربی)
از اسماعیل بن ابوبکر مقری خطاب به شریف مکه حسن بن عجلان در پرهیز او از جنگ با امیر موسی بن احمد صاحب حلی.

۴. قصیده «۶ ر» (عربی)
از یحیی بن محمد اخفش به خط خودش.

۵. روح الروح فیما حدث بعد المـائة التـاسعة مـن الفـتن والفتوح «۷ ر ـ ۱۰۳ پ» (تاریخ ـ عربی)
مؤلف: سید عیسی بن لطف‌الله بن مطهر حسنی یمنی کوکبانی (۹۸۶ـ۱۰۴۸ق)
سال‌شمار حوادثی است که بین سالهای ۹۰۱ تا ۱۰۲۸ق در یمن روی داده است. تقدیم شده به والی عثمانی وزیر محمد پاشا (۱۰۲۵ـ۱۰۳۱ق).

پایان یافته در شب جمعه ۲۸ شوال ۱۰۲۹ق.

کامل. شامل هر دو جلد کتاب. جلد اول تا سال ۹۶۵ق (۷ ر ـ ۵۴ پ) و جلد دوم از ۹۶۶ق تا پایان (۵۴پ ـ ۱۰۳ پ).

عکسی مرعشی، ج ۲، ص ۱۰۰ـ۱۰۱؛ آربری، ج ۱، ص ۹۰ـ۹۱؛ مؤلفات الزیدیة، ج ۲، ص ۵۲؛ مصادر التراث الیمنی فی المتحف البریطانی، ص ۱۱۱ـ۱۱۳؛ مصادر تاریخ الیمن فی العصر الاسلامی، ایمن فؤاد سید، قاهره، المعهد الفرنسی، ۱۹۷۴م، ص ۲۳۰ـ۲۳۱؛ خدیویه مصر، ج ۵، ص ۶۰؛ فؤاد سید قاهره، ج ۱، ص ۴۴۰؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی فی مکتبات العالم، ج ۳، ص ۲۳۳۲؛ جامع کبیر صنعاء، ج ۴، ص ۱۷۸۰ـ۱۷۸۱؛ فهرس المخطوطات المصورة (سیرة نبویة ـ تاریخ ـ تراجم)، معهد کویت، ج ۱، ص ۱۲۰ـ۱۲۱؛ مصادر الفکر العربی الاسلامی فی الیمن، ص ۴۳۷؛ آلوارت، ج ۹، ص ۲۵۱؛ اسکندریه، ج ۳، ص ۱۵۳ ـ ۱۵۵؛ مخطوطات التاریخ والتراجم والسیر فی مکتبة المتحف العراقی، ص ۲۲۰ـ۲۲۲.

آغاز: «الحمد لله ذی الملک والملکوت والعزة والعظمة والجبروت یؤتی الملک من یشاء وینزع الملک ممن یشاء... ذکر دخول سنة احدی وتسعمایة. دخلت سنة احدی وتسعمایه والدنیا شعوباً و قبایل وسیوق وعواسل فکانت الدهایم والیمن».

انجام: «والفتح والفتوح وهو القادر ان یبلغنی کمال الثالث والرابع فی دولة هذا الوزیر الذی جعله الله فی سما المکرمات کالبدر الطالع».

انجامه: «وکان الفراغ من رقم هذا الکتاب ظهر نهار الربوع لیومین خلت من شهر جمادی‌الاول سنه ثمانیه وتسعین ومئة والف من الهجرة النبویه علی شارعها افضل الصلوة والسلام بعنایة سیدی المالک الفقیه الحکیم ومنزل السلام الحسین بن احمد... والحمد لله تعالی وحماه بخط اسیر ذنبه ورهین کسبه الفقیر الی... الاکبر یحیی بن محمد بن حیدر المطری... غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المسلمین آمین آمین (بخش اعظم انجامه سیاه شده است)».

۶.قصیدة دامغة الدامغة وشرحها القحطانیة

«۱۰۴ ر ـ ۱۱۸ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

آغاز: «دامغة الدامغة و شرحها القحطانیة

مخارنا سیوف الهند تکفینا

عن فخرکم ال عدنان وتغنینا

... اول من تکلم بالعربیة هود بن عابر علیه السلام وهو ابوالعرب قال النبی صلی الله علیه وسلم العرب العاربة قحطان والعرب المتعربة ولد اسمعیل علیه السلام».

انجام:

من رام غمر فتاتی من جهالته

لم یلق لاخور فیه ولا لینا

استغفر الله من کل الذنوب معاً

واسال الله بالتوفیق یهدینا

انجامه: «تم ذلک بمن الله و کرمه فله الحمد کثیراً بکرة واصیلاً وذلک یوم الجمعة المبارکة رابع شهر جمادی‌الاول سنه ۱۱۹۸ بعنایة سیدی المالک الفقیه الکریم الجلیل النبیل شرف الاسلام الحسین بن احمد القرشی العدنانی حفظه الله واعلی رتبته دنیا واخری آمین. بخط افقر العباد واحوجهم الی ربه الراجی من ربه المغفرة واللاید(؟) به من العذاب المهین یحیی بن محمد بن حیدر المطری البکالی (؟) من نواحی رامه غفر الله له ولوالدیه امین امین وکان سیدی الشرقی حفظه الله اذ ذاک عاملاً فی بلده کسره متع الله بحیاته امین وصلی الله علی خیر خلقه سیّدنا محمد واله و صحبه ومن بعده امین امین».

۷. قصاید «۱۱۹ ر ـ ۱۲۵ ر» **(عربی)**

مؤلف: حسن داعی

به نقل از کتاب قاضی علی بن محمد بن عبدالله لاحجی.

شامل قصیده دامغه قریش در انساب، قصیده قحطانیه، قصیده سیّد مرتضی و زندگی او.

در حاشیه قصیده آخری انجامه‌ای از کاتب دیده می‌شود که آن را سیاه کرده‌اند.

خط: نسخ.

رساله اول. کاتب: مؤلف در ۱۲۰۰ق.

رساله دوم. کاتب: عبدالله بن طاهر صایم الدهر حسینی برای حسین نجل احمد بن حسین قرشی در ۱۲۰۱ق. با انجامهٔ مفصل و منظوم کاتب در ۴۳ بیت.
رساله چهارم. کاتب: یحیی بن محمد اخفش.
رساله پنجم. کاتب: یحیی بن محمد بن حیدر مطری به عنایت حسین بن احمد. تاریخ کتابت: ظهر روز چهارشنبه ۲ جمادی‌الاول ۱۱۹۸ق.
رساله ششم. کاتب: یحیی بن محمد بن حیدر مطری بکالی (؟) از نواحی رامه به عنایت حسین بن احمد قرشی عدنانی در شهر کسره. تاریخ کتابت: جمعه ۴ جمادی‌الاول ۱۱۹۸ق.
کتاب‌پردازی یمنی، عناوین و نشانیها شنگرف، برگ آغازین نسخه تملک سیدگل.
در صفحه عنوان کتاب روح الروح (برگ ۷ ر) این یادداشتها نوشته شده است: نام کتاب و مؤلف درون لچکی و کتیبه مزین: «الجزو الاول من کتاب روح الروح تالیف السید عیسی بن لطف‌الله رحمه الله تعالی وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی اله وصحبه وسلم»، تملک یحیی بن محمد بن حسن بن محمد اخفش در ۱۲۴۸ق، پس از او نسخه در ربیع‌الاول ۱۲۶۳ق به تملک عبدالله بن عبدالهادی درآمد، تاریخ تملک در بکره روز شنبه ۸ ربیع‌الآخر ۱۱۶۸ق بدون نام مالک. دو تملک پاک شده. مهر مدور بزرگی به نقش: «هذا مما وقفه الوزیر احمد پاشا ابن سلیمان پاشا بشرط ان لا یخرج من خزانته» با تاریخی که به احتمال زیاد ۱۲۸۷ باشد. و دو یادداشت سیاه شده.
همه صفحات مجدول به شنگرف، دارای نشانیهای مختلف مانند نقطه‌های شنگرف، دوایر توپر سرخ، و دوایر سیاه که درون آن با رنگ زرد مانندی پر شده است. به همراه سه نقطه شنگرفی در کناره‌های آن. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه سمت چپ بالای برگ وسط هر جزو (به صورت عدد ۲ که در برگ وسط تکرار شده است). در لبهٔ کاغذی پایین نسخه نام آن به صورت «کتاب روح الارواح» نوشته شده است.
کاغذ: فرنگی نخودی ضخیم آهار مهره. ته‌نقش‌دار، با تصویر سه ماه در سه اندازه مختلف.
دو، ۱۲۵، دو برگ، ۲۲×۳۱/۷، ۲۵ سطر، ۱۴/۵×۲۳/۵.
جلد: میشن عنابی مجدول گرهی، سر طبل‌دار، ترمیم شده. قطر: ۳/۱.
خریداری از مصطفی نوع‌پرست در خرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۷۲۰]

(۸۸۳۰)

مجموعه:
مؤلف: میرزا علینقی مراغی (سده ۱۳ه)

۱. امثال و نصایح ترکی «۸ ر ـ ۲۴ پ» **(ادبیات ـ ترکی)**
پس از هر بخش، چند سطر یا صفحه برای افزودن مطالب سفید گذاشته شده است.
آغاز: «حرف الالف. الف الله آدیدور. آدون ندی داشی دموریمو شانسان. آری یواسنا چوپ اوزاویری».
انجام: «یومشاق یرون... اریدور یمیشی سیزلقدان ییرم یاقور یاقور یاماندور».

۲. دیوان مراغی «۲۹ پ ـ ۴۲ ر» **(ادبیات ـ فارسی و ترکی)**
در آغاز یکی از غزلیات تاریخ سرودن «عید نوروز در سنهٔ هزار و سیصد و بیست هشت هجری در روز نهم ربیع‌الاول که عید نوروز و عیدالزهرا در یک روز بوده است» نوشته شده (۳۱ پ). در اشعارش اشاراتی هم به مردم تبریز و مشروطه دارد و از سرانجام مشروطه به بدی یاد می‌کند (۳۱ ر، ۳۶ ر، ۳۶ پ و ۴۰ ر).
آغاز:
دیدی که دل و دین مرا برد به یغما
با زلف چلیپای خود آن دلبر زیبا
مانند وی آهو بچهٔ شیر شکاری
نشنیده ندیده است کسی در همه دنیا
انجام:
افسوس بر اسلام که از کشور ما رفت
از بس که خطا دید زما از بر ما رفت
با بودن او امن و امان بود ز آزار
وز رفتن او پیش چها بر سر ما رفت
نه روس و نصارا نه رومی و نه اکراد
نه لیسه و نه صرصر و نه قحط و غلا رفت

خط: نستعلیق تحریری. کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.

رساله اول یک ستونی و رساله دوم چند ستونی. رکابه‌دار. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. در حاشیه رساله اول علایم مطالعه کتاب و انتخاب ضرب المثلها دیده می‌شود. جزوها ۱۰ برگی.

کاغذ: فرنگی فستقی آهار مهره، با ته‌نقش بزرگ که حرف T در وسط آن قرار گرفته و جامی پیرامون آن نقش بسته است. با علایم تجاری PAPIER PERSAN در بالا و TAURIS در پایین و عدد 1401 در وسط آنها.

هفت، ۳۵ برگ، ۲۰/۷×۱۲/۸، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: مقوا، روکش پارچه ترمه بته جقه‌ای، عطف و سجاف تیماج قهوه‌ای مجدول زرین. یک لا. قطر: ۰/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۵۲]

(۸۸۳۱)

مجموعه:

۱. دیوان اشتها «ص ۲ ـ ۷۰» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: عبدالله بن فریدون گرجی اصفهانی، اشتها (۱۲۴۵ ـ ۱۲۸۹ق)

شامل ۱۰۰ غزل از او.

منزوی، ج ۳، ص ۲۲۲۷؛ مجلس، ج ۳، ص ۱۸۳ـ۱۸۴؛ دانشگاه اصفهان، ج ۱، ص ۱۹۶؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۱۹۸۸.

آغاز:

مشهور گشته است در آفاق نام ما

زین اشتهای بی‌حد ما لا کلام ما

با ما کسی چگونه زند لاف پرخوری

کاین سکه را زدند در اول به نام ما

انجام:

از نخوداب برهام سود کجا و فایده

برهٔ املک از کجا آرم و ران و گردنی

پشمک پیر منحنی گفت به قندکی جوان

نیست به راستی چو تو مرشد پاکدامنی

انجامه: «تمام شد دیوان اشتها از روی نسخهٔ نوشته شد که در خاتمه چنین نوشته بود: خط میرزا علی‌محمد اردستانی است که به دقت زیاد نوشته، توسط شخصی به عنوان یادگاری برای این بنده فرستاده‌اند. سنه هجری نبوی هزار و سیصد و سی معتمد الحکماء. روز جمعه مطابق ذی‌قعدة الحرام هزار و سیصد و پنجاه و هشت حسن مصاحبی».

۲. قطعة السفینة فی فن المشاعرة «ص ۷۱ ـ ۸۹» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: حسین سهایی

شاعر برای هر یک از حروف الفبا غزلی سروده که حرف نخست تمام ابیاتش برابر با حرف قافیه باشد. وی در پایان هم غزلی بی‌نقطه از خود ضمیمه کرده است. این اشعار برای استفاده در مشاعره سروده شده‌اند.

در آغاز نوشته شده: «هذا کتاب قطعة السفینة فی فن المشاعرة». از یادداشتهای حاشیه ص ۷۳ و ۷۴ و ۷۶ برمی‌آید که این کتاب چاپ شده است ولی نسخه ما با متن چاپی تفاوتهایی دارد.

آغاز: «حرف الالف

الا یا ایها الساقی افق بادر الی الصهبا

مضی فی غفلة عمری فقم نمشی الی الصحرا

اگر خواهی که در هستی بلندی یابی از پستی

دمادم کوش در مستی سخن گو از می و مینا

انجام:

در دم مرگ مکرّم گردد — هر که در سلسله اهل وداد

در همه سال و مه دهر دورو — الم و درد سها را مرساد

انجامه: «تمة فی یوم السبت».

۳. دیوان مظهر همدانی «ص ۹۰ـ۲۱۴» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: مظهر همدانی (سده ۱۳ه)

شامل قصاید (ص ۹۰ـ۱۴۱)، مسمطات (ص ۱۴۱ ـ ۲۱۲) و غزلیات (ص ۲۱۲ـ۲۱۴).

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۳۵؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۶۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۳۷۵ و ج ۱۳، ص ۱۹۶ـ۱۹۷.

آغاز: قصیده در مدح علیا حضرت فاطمه معصومه علیها سلام.

چه زیبا می‌خرامی ای بت شنگول بی‌پروا
عجب دارم ز چشمی کاز تو باز افتد به دیگر جا
نگاه از چشم مکحولت برون ناید زمخموری
بلی مخمور نتواند سخن پرداخت بی‌القا

انجام:

بتا به صفرای غم قند لبت برفزود
مگر به حلو سخن چاشنی از مُر کنی
بر غم مظهر دواست که چون تو جانانه‌ای
بر من و بر کاینات ناز و تکبّر کنی

انجامه: «تمام شد این مجموعه به خطّ من بنده محمّدعلی مصاحبی متخلّص به عبرت و فرزندی حسن مصاحبی حیرت تخلّص در روز سه‌شنبه بیست و سوّم بهمن ماه جلالی هزار و سیصد و هژده مطابق با چهارم محرم سنهٔ هزار و سیصد و پنجاه و نه قمری» (فقط سه برگ آخر به خط عبرتی است و بقیه به خط پسرش حسن است).

۴. معرفی تذکره مدینة الادب «ص ۲ ـ ۴۴ حاشیه»
مؤلف: حسن بن محمدعلی نائینی، حیرت (سده ۱۴هـ)

فهرست نام شعرا و معرفی مفصل تذکره مدینة الادب محمدعلی بن عبدالخالق عبرت نائینی (۱۲۸۵ـ ۱۳۶۱ق / ۱۳۲۱ش) است که پسرش حسن آن را در حاشیه برگهای آغازین این نسخه نوشته است.

در ص ۲۸ نویسنده به وحید دستگردی ایرادی گرفته که احمد گلچین معانی در ۱۳۴۱/۳/۱۰ش پاسخ آن را داده است.

نسخه اصل مدینة الادب به خط مؤلف در کتابخانه مجلس نگهداری می‌شود و از سوی کتابخانه به صورت عکسی چاپ شده است.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۲۰۲ ـ ۲۱۸؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۵۱؛ مجلس، ج ۳، ص ۵۴۳ـ۵۴۷ و ۶۲۱ ـ ۶۴۱.

آغاز: «مختصات تذکرهٔ مدینة الادب و بعضی توضیحات لازمه. کمترین حسن بن محمدعلی عبرت مصاحبی متخلص به حیرت شریف مصاحبی تهرانی (چون مادر کمینه سیده بودند)».

انجام: «و عجب دارم از این که فراوان هست ولی کسی را یارای خریدن نیست».

خط: نستعلیق و نسخ، ۳ برگ آخر نسخ خوب خفی.
کاتب: بیشتر نسخه به خط حسن مصاحبی متخلص به حیرت، به جز بخشی از رساله سوم که سه برگ آن به خط پدرش محمدعلی بن عبدالخالق عبرت مصاحبی نائینی است، تاریخ کتابت: جمعه ذیقعده ۱۳۵۸ق از روی خط میرزا علی‌محمد اردستانی مورخ ۱۳۳۰ق (رساله اول)، سه‌شنبه ۴ محرم ۱۳۵۹ق برابر ۲۳ بهمن ۱۳۱۸ش (رساله سوم).
ابتدای نسخه فهرست مطالب به خط احمد گلچین معانی (معرفی شده در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، **ص ۱۸۵). با کمی یادداشتهای توضیحی در کنارهٔ صفحات، آثار سطراندازی روی کاغذها باقیمانده است، جزوها ۸ برگی.**
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
یک، ۱۰۷، دو برگ، ۱۸×۲۲/۶، ۱۸ سطر، ۱۰×۱۶/۵.
جلد: مقوا، روکش مشمع سبز، عطف و گوشه‌ها میشن مشکی. قطر: ۱/۹.
خریداری شده در دی ۱۳۲۳ش.
[شماره ثبت: ۲۶۸۸۰]

(۸۸۳۲)

مجموعه:

۱. مطلع الانوار «۱ ر ـ ۱۲۳ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالحسن بن محمود، امیر خسرو دهلوی (۶۵۱ـ ۷۲۵ق)

از آغاز و انجام افتادگی دارد.

منزوی، ج ۴، ص ۳۲۰۹ ـ ۳۲۱۳ و ۲۶۷۹ ـ ۲۶۸۳؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۱۵ ـ ۳۲۳؛ دنا، ج ۹، ص ۷۲۸.

آغاز موجود:

ای زبـان تـو وکـیل کـرم وزن زر بـرده شـمار از درم

بذل که خورشید مـنور کـند دامن کـهسار پـر از زر کـند

انجام موجود:

مـردم بـینا نـرمد زیـن دو کـور

بـالای کـور آب و فـرو چـاه کـور

آن که سـراپـا هـمه گـردندگی است

زو طـلب لطـف نـه فـرخـندگیست

۲. همای و همایون «۱۲۴ ر ـ ۲۴۸ پ» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمود بن علی خواجوی کرمانی (۶۸۹ـ۷۵۳ق)

از آغاز و انجام افتادگی دارد.

منزوی، ج ۴، ص ۳۳۲۵ـ۳۳۲۷؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۹۸ـ۳۹۹؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۱۹۹.

آغاز موجود:

مشـاعل فـروزندهٔ اخـتران

گـذارنـدهٔ نـقش بـه بـیکران

مبرا وجـود وی از هـر چـه هست

مـنزه صـفاتش ز بـالا و پست

انجام موجود: «عـروسی کـردن شـاهزاده هـمایون و همای به هم رسیدن... خنک آن که شـد در دلش کـوی دوست».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۲ق.

در این مجموعه دو نسخه مجزا از هم صحافی شـده است.

رساله اول: عناوین نانوشته.

رساله دوم: عناوین شنگرف، صفحات مـجدول بـه زعفران و مشکی.

رکابه‌دار. در حـاشیه صـفحات ۳۲ ر و ۱۰۱ ر دو مـهر مدور و بیضوی ناخوانا. با نشانی سه نـقطه شک (∴) در حاشیه صـفحات ۴ ر، ۱۳ پ، ۳۷ ر، ۱۰۵ ر، ۱۰۶ ر و... . جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهـار مـهره، مـرمت شـده، حـاشیه صفحات موریانه خورده و آبخورده.

یک، ۲۴۸، یک برگ، ۹/۲×۱۸/۶، ۱۵ و ۱۲ سطر، ۶×۱۳.

جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف چرم قـهوه‌ای.

قطر: ۳/۳.

خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بـهار در اسـفند ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۶۴۳۸]

(۸۸۳۳)

[الفقه] **(فقه اهل سنت ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

گزارش متنی از فقه اهـل سـنت بـا عـناوین «المـتن ـ الشرح» است. کتاب اصل شناخته نشد. با تقسیمات باب و فصل.

نمونه‌ای از متن برای مقابله: «المتن باب وقت الظهر بین الزوال وزیادة ظل الشخص مثله والعصر بینه والغـروب والمختار الی مصیر الظل مثابه ثم المـغرب سـتر وضـو وستر واذا بین وخمس رکعات والعشا بغروب الحمرة الی الصبح الصادق والمختار الی الثلث والصبح الی الطـلوع والمختار الی الاشعار. الشرح. وقت الظهر ما بین الزوال وبین زیادة الظل علی ما کان عند الزوال حیث کان لکل شخص مثله» (برگ ۷).

از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز مـوجود: «إذا الحرم علی الجـنب والحـایض ان... التلویث ومکث المسجد... المتن فـصل مـوجب الغسـل الموت والحیض والنفاس وایلاج».

انجام مـوجود: «فقاله ان حـضت وإذا حـضت تـقتضی التعلیق بالحیضة المستقبلة».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۸ هـ.

عناوین و نشانیها شنگرف، تصحیح شده، با علامت بلاغ. ابتدای نسخه یادداشـتی از مـحمد وسـیم در ۱۲۶۳ق که نوشته نسخه به زوجه مـن و فـرزندانش انتقال یافت. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهارمهره، آبخورده و بعضی قسـمتها فرسوده.

یک، ۱۹۸ برگ، ۱۶×۲۲/۵، ۲۷ سطر، ۱۲×۱۹.

جلد: تیماج قهوه‌ای یک لای مجدول، عطف مشکی. درون کاغذ ابر و باد پوسیده. قطر: ۴/۶.

خریداری از غریقی در خرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۷۸۹]

(۸۸۳۴)

مجموعه:

۱. منشآت (نامه‌نگاری ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

نسخهٔ ما نـاقص است و تـنها یک عـنوان در آن دیـده می‌شود: «باب اول: در مراسـلات کـه از اطـراف بـدین خاندان ولایت نشان و ازیـن دودمـان خـلافت مکـان نوشته شده مشتمل بر چهار فـصل است. فـصل اول در کـتابات سـلاطین اطـراف و جـوانب و جـواب آنـها» (ص ۹۸).

علی رغم جستجویی که کردم عجالتاً به نام و نشـان کتاب و نویسنده دست نیافتم.

جدیدترین کسی که از او یاد شده جلال‌الدین اکبر شاه (۹۶۳ـ۱۰۱۴ق) است. با توجه به تاریخ کتابت نسـخه (۱۰۷۹ق)، کتاب تألیف سده ۱۱ه است.

این نامه‌ها در نسخه ما دیده می‌شود:

۱. مکتوبی که خـواجـه رشـید بـه فـرزند خـود مـیرزا غیاث‌الدین محمد نوشته در وقتی که شاه خدابنده او را به نظارت خراسان فرستاده به سبب آن که شـنیده بود که خراسان از ظلم داروغگان و حکـام خـرابـی یافته «ص ۱ ـ ۸».

نسخه بعد از صفحه ۸ افتادگی دارد.

۲. منشور «ص ۹ ـ ۲۳»

با افتادگی از آغاز.

در اوایل رمضان ۶۸۳ق.

۳. جواب منشور که به وسـیله امـیر مـنصور چـماقدار فرستاده شده بود مبنی بر اعلام فتح و دستگیر کردن آینه مغول فرمانده اشرار و اسیر کردن دو خـواهـر و یک پسر و دختر او که با ۵۰ غلام و کنیز برای سلطان محمود خان غازان به تبریز فـرستاده‌انـد «ص ۲۳ ـ ۲۷».

۴. مکتوب امیر تیمور گورکان بـه یـلدرم بـایزید خـان والی روم «ص ۲۷ ـ ۳۵».

۵. جواب مکتوب مذکور «ص ۳۵ ـ ۳۹».

۶. کتابت شاه شجاع مظفری که بـه تـیمور گـورکان در وقت وفات خود انشاء نموده «ص ۳۹ ـ ۴۵».

۷. کتابت حسن پادشاه تـرکمان کـه از روی غـرور بـه سلطان محمد فـاتح اسـتنبول والی روم نـوشته است «ص ۴۵ ـ ۴۷».

۸. جواب کتابت مذکور، به ترکی در غره شوال ۸۸۷ق «ص ۴۷ ـ ۵۰».

۹. منشور که سلطان محمد مذکور به ولد خـود سـلطان جم نوشته. درباره اوزون حسن به تـرکی «ص ۵۰ ـ ۵۲».

پایان این نامه افتادگی دارد.

۱۰. نامه پادشاه هند که به دست حکیم همام بـه ایـران فرستاده «ص ۵۳ ـ ۶۱».

۱۱. کتابت عبدالله خان اوزبک به خواندگار روم سلطان مراد «ص ۶۱ ـ ۶۶».

۱۲. منشور سلطان حسین میرزا بایقرا به میر علی‌شیر در باب توجّه حج «ص ۶۶ ـ ۷۰».

۱۳. جواب منشور مذکور که میر علی شیر نـوشته، بـه ترکی «ص ۷۰».

انجام آن افتادگی دارد.

۱۴. نامه درباره دزدیدن در مسجد در اردبیل بـه دست گرجی و پس گرفتن آن توسط خـلیفه حـاجی شـاه «ص ۷۱ ـ ۷۴».

آغاز و انجام این نامه افتاده است.

۱۵. نامه یکی از پادشاهان هند به فرزندش برای اعلام فتوحات «ص ۷۵ ـ ۸۱».

۱۶. فرمان جلال‌الدین اکبر پادشاه هند در بـاب طـلب چلبی علامه «ص ۸۱ ـ ۸۲».

بین صفحات ۸۲ و ۸۳ چند برگ افتاده است.

۱۷. جواب کتابت مذکور در باب سلطان بایزید «ص ۸۴ ـ ۹۵».

۱۸. کتابت میر علی شیر به خواجه افضل وزیر خواجه عبدالله مروارید منشی «ص ۹۵ ـ ۹۸».

۱۹. باب اول: در مراسلات که از اطراف بـدین خـاندان ولایت نشان و ازین دودمان خلافت مکان نوشته شده مشتمل بر چهار فـصل است. فـصل اول در کـتابات

سلاطین اطراف و جوانب و جواب آنها. کتابتی که اعلی حضرت صاحبقرانی شاه اسمعیل به یکی از سلاطین نوشته «ص ۹۸».

۲۰. جواب کتابت مذکور مصحوب فرخزاد بیگ فرستاده شد «ص ۱۱۲».

بعد از ص ۱۱۴ افتادگی دارد.

۲۱. آزادنامه «ص ۱۱۵ ـ ۱۲۲»

از محمدابراهیم که خسروبیگ و سیاوش بیگ و فرامرز بیگ را آزاد کرده بود و حال آنها به فر و اقبال در زمرهٔ عمله رکابخانه سرکار خاصه شریفه منتظم‌اند.

انجامه کاتب در پایان این بخش نوشته شده است.

آغاز موجود: «کرمی کرمی رود زود انسب آن است والسلام. مکتوبی که خواجه رشید به فرزند خود غیاث‌الدین... بسمله. فرزند ابقاء الله تعالی می‌باید که اهل نیشابور را از خوان نوال و زلال افضال خود دور مگردانی».

انجام موجود: «و امداد فیض نامتناهی در همه وقتش ناصر و معاون لوامع آیات مجد و معالی جناب عالی را».

انجامه: «ذرهٔ بی‌مقدار محمدشفیع التبریزی غفر الله ذنوبهم فی سنه ۱۰۷۹».

رساله‌هایی که در حاشیه نوشته شده‌اند:

۲. محمود و ایاز «ص ۹ ـ ۷۹ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدحسن زلالی خوانساری (ـ۱۰۳۱ق)

از آغاز افتادگی دارد.

منزوی، ج ۴، ص ۳۱۷۷ـ۳۱۸۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۱۱ـ۸۱۳؛ دنا، ج ۹، ص ۱۹۳ـ۱۹۴.

آغاز موجود:

به کار پشه عشق ار زند دست
ز خرطومش فتد صد پیل سرمست
هر آن شیری که عشق او قلاده‌ست
زند بر شیر نر گر شیر ماده است

انجام:

فلک را بین که خود روی زمین چیست
که هیچ انگشتری بی این نگین نیست
ولی نقش نگین بر خاتم دل
شده ختم سخن بر جان بسمل

۳. قضا و قدر «ص ۷۹ ـ ۸۲ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ۱۰۵۷ق)

از انجام افتادگی دارد.

منزوی، ج ۴، ص ۳۰۴۴ـ۳۰۴۶؛ دنا، ج ۸، ص ۲۴۹ـ۲۵۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۶۴ـ۸۶۶.

آغاز:

شنیدم روزی از خونابه نوشی
چو گل از پارهٔ تن خرقه پوشی
در معنی به گوش خود کشیده
شده همچون عصای خود جریده

انجام افتاده:

چو داغ عشق ای آشفته کردار
زر خود را به دست خود نگه دار

۴. ترجیع بند «ص ۸۳ ـ ۸۶ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

آغاز موجود:

کارم زغمت به جان رسیده
وین کارد به استخوان رسیده
از حسرت آن میان چون موی
سیل مژه تا میان رسیده

انجام:

دنبال تو همچو باد تاکی
سرگشته و بی‌قرار گردم
چون دست نمی‌دهد وصالت
دست من و دامن خیالت

۵. ساقی نامه «ص ۸۶ ـ ۹۲ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ابراهیم ادهم بن میر رضی آرتیمانی همدانی (ـ ۱۰۶۰ق)

ادهم چندین بار در ساقی نامه خود دست برده و تغییراتی داده است.

در نسخه ما به نام «میرزا ابراهیم ادهم» آمده است.

منزوی، ج ۴، ص ۲۸۵۷ (ذیل عنوان ساقی نامه میرزا ابراهیم) و ص ۲۸۵۸ (ذیل عنوان ساقی نامه ادهم همدانی تویسرکانی)؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۴۰۶ و ج ۱۱، ص ۲۲۶۵ و ج ۱۵، ص ۴۲۴۴ (با نام ساقی نامه

میرزا ابراهیم)؛ مجلس، ج ۱۷، ص ۳۷۰ (نام مؤلف به صورت میرزا ابراهیم)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۶۱۴ (با نام ساقی نامه ادهم)؛ تذکره پیمانه، ص ۷۷ـ۸۸.

آغاز:

الهی به عنقای قاف وجوب
به دردی امکان به صاف وجوب
به سر جوش خم شراب الست
که دارد ازو نشئه‌ای هر که هست

انجام:

به خاطر رسد بیتی از سیر (میر) ما
که در می پرستی بود پیر ما
می را که باشد درو این صفت
نباشد به غیر از می معرفت

۶. غزلیات «ص ۹۲ ـ ۹۴ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴-۱۰۰۴ق)

آغاز:

یا ازلی الظهور یا ابدی الخفا
نورک فوق النظر حسنک فوق البها

از انجام افتادگی دارد.

۷. قضا و قدر «ص ۹۵ ـ ۱۰۶ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)

ادامه منظومه از رساله سوم است.

آغاز موجود:

مرا این شعله گر روی هوس نیست
امید مزد کار از هیچ کس نیست

انجام:

درین دریای خونخوار آشنا کیست
خدا دست تو گیرد ناخدا کیست

۸. قضا و قدر «ص ۱۰۶ـ۱۰۸ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: مسعود بن علی، مسیح کاشانی، حکیم رکنا (-۱۰۶۶ق)

منزوی، ج ۴، ص ۳۰۴۳ـ۳۰۴۴؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۸۱ـ۸۸۲؛ دنا، ج ۸، ص ۲۵۰ـ۲۵۱.

آغاز:

شنیدم روز از پاکیزه رایی
سرای عاریت را کدخدایی
رخش داده به روز عید عیدی
چو صبح صادقش ریش از سفیدی

انجام موجود:

ولی آن سرو ناز از مار غافل
به کاری بسته دل وز کار غافل

۹. ترجیع بند «ص ۱۰۹ـ۱۱۲ حاشیه»
(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)

با بیت ترجیع:

هر چه در کارگاه امکان است
پرده دار جمال جانان است

آغاز:

نوبهاران که دل زعشق گرفت
همچو مجنون هوای راغی داشت
از ریاحین و لاله در صحرا
هر طرف نو شکفته باغی داشت

انجام:

باز یابد ز فکر طبع سلیم
[که] ازو لعل و لؤلؤ شهوار...
هر چه در کارگاه امکان است
پرده دار جمال جانان است

۱۰. ترجیع بند «ص ۱۱۲ ـ ۱۱۴ حاشیه»
(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: میرزا صالح شیخ الاسلام تبریز

آغاز:

از حسرت بزم جام مینا
خمیازه لب شدم سراپا
یاران مددی که رفتم از کار
رندان قدحی فتادم از پا

انجام افتاده:

پروای جهانیان ندارم تا باده به گردش است باکی

خط: نستعلیق، حاشیه‌ها شکسته، عبارات عربی نسخ معرب. کاتب: محمدشفیع تبریزی، تاریخ کتابت: ۱۰۷۹ق.
نوشته شده در متن و حاشیه، سطور چلیپا، عناوین و نشانیها به زر و شنگرف، صفحات زرافشان و جدولکشی شده با زر، بعضی از صفحات تشعیرسازی شده نفیس. در آغاز ۳ صفحه معرفی نسخه از باستانی‌راد. رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی نازک آهار مهره، مرمت و وصالی شده. سه، ۶۱، یک برگ، ۱۲/۲×۲۱/۹، سطور چلیپا، ۹×۱۸.
جلد: تیماج عنابی با ترنج و چهار سر ترنج در چهار طرف و لچکی و جدول زرین، ضربی. عطف چرم. قطر: ۱/۲.
خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۶۵۳]

(۸۸۳۵)

مجمع الصنایع **(بلاغت ـ فارسی)**
مؤلف: احمد بن محمدصالح صدیقی حسینی، نظام‌الدین (سده ۱۱ه)

در دانشهای بلاغی، به نام شهاب‌الدین محمد صاحبقران ثانی شاه جهان پادشاه (۱۰۳۷ـ۱۰۶۷ق) که در ۵ رمضان ۱۰۶۰ق پایان یافته است:

این نامه که دور باد ز آسیب
در سال «غنی» غنی شد از ریب

مطابق سنه ۲۴ جلوس پادشاه مذکور.
در ۴ فصل و خاتمه:
فصل اول: در تقسیم کلام.
فصل دوم: در بدایع لفظی.
فصل سوم: در ذکر صنایع معنوی.
فصل چهارم: در سرقات شعری.
خاتمه: در بیان بعضی از الفاظ که بدین فن مناسبت دارد.
کامل.

ذریعه، ج ۲۰، ص ۳۲؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۱۴۸؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۴۰۹ـ۲۴۱۱ و ۲۸۱۶؛ کتابخانه‌های زنگی‌پور، ص ۱۶۶ ـ ۱۶۷؛ دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص ۲۵۹۰ـ۲۵۹۲؛ دنا، ج ۹، ص ۱۰۰ (در آن صفحه این عنوان دو بار تکرار شده است. در مورد دوم تاریخ زندگی مؤلف به اشتباه سده ۱۳ه نوشته شده است).

آغاز: «الحمد لله الذی انعم علینا وهدانا الی الاسلام ومیّزنا عن طبقات الانعام... شکری زیاده از آن چه که در تحریر و تقریر گنجد».

انجام: «از خطاها درگذرند و اگر نقل بردارند بی‌مقابله نگذارند. شعر:

این نامه سزای آفرین باد ان شاء الله همچنین باد

اللهم صل علی سیدنا خاتم الانبیاء... وحسن الخاتمة فی المآل انک المنان الجواد المفضال».

انجامه: «الحمد لله المنان که در اواخر شهر رمضان سنه یکهزار و دویست و شصت و پنج من الهجرة النبوی ص‌ع در دارالعلم شیراز در ایّامی که از تاب تب و گرمی هوا دل در تن و تن در پیرهن چون دم عاشقان دلسوخته و خاطر عشاق از غم افروخته مشتعل بود در کمال ناخوشی و نقاهت و عین افسردگی و کدورت لیلاً و نهاراً که از یکسو کاسهٔ مسهل در دست و از دیگر سو خامهٔ تحریر در شصت داشته به تسوید نسخهٔ مرغوبهٔ بدیعهٔ مجمع الصنایع که دوستی نسخه اصل را از لکهنو من بلاد الهندوستان به دست آورده بود پرداخت. امید که طالبان این فن را نفعی با کمال بخشد. اللهم صل علی محمد وآله وسلم کثیراً».

خط: شکسته نستعلیق خوش، تاریخ کتابت: اواخر رمضان ۱۲۶۵ق در دارالعلم شیراز در ناخوشی و پریشان احوالی از روی نسخه‌ای که دوستی آن را از لکهنو برای کاتب آورده بود.
عناوین به شنگرف و زنگار، نشانیها شنگرف. بین پاره‌های اشعار یک ویرگول و یا سه ویرگول مثلثی شکل شنگرف که گاهی بر اثر عجله به دو ویرگول تبدیل شده است.
در دو برگ آغازین نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: ذکر برای استغناء، غزل به ترکی آذری از سالک، یک بیت از نان و حلوا، چندین مهر با این نقشها: مهر بیضوی: «عبده حاجی بابا» و «فدایت

شوم»، مهر گلابی شکل «دورت بگردم»، مهری شبیه درخت کاج: «عزیز من»، مهر گلابی شکل: «امان از جدایی ۱۲۷۸» و مهر هشت گوش: «تصدقت شوم ۱۲۷۸» که ظاهراً همه از آنِ یک نفر است.
پایان نسخه (برگهای ۱۲۸ و ۱۲۹) اشعاری از این شعرا دارد: بابا طاهر عریان، انوار، سیرفی، صاحب، زلالی، حیدر، خواجه علی، حیرتی، غزالی، فنایی، میر صیرفی، ضمیری، سالک، مولانا و فرج‌الله.
در صفحه خاتمه تاریخ وفات مرحوم آقا در سفر کربلای معلا در منزل بی‌ستون روز پنجشنبه سه ساعت به غروب مانده ۷ صفر ۱۲۸۳ق، در حاشیه برگ ۵۷پ یک رباعی از طغرا به خط خودش. برگ ۱۳۸ پ چند یادداشت معاملاتی به سیاق، برگ ۱۳۹پ فال نامه **امیرالمؤمنین به نظم با آغاز:**
امیرالمؤمنین شیر خدا بود
سر مردان عالم مرتضی بود
به مردی کس به حیدر برنیامد
چه او شاهی به عالم درنیامد
با دستور مفصل آن فال.
برگ ۱۴۰ نسخه‌ای پزشکی در دوای درد چشم و مهر بیضوی کوچک: «بابا احمد ۱۲۷۱» و یادداشتی درباره نقش نمودن آهن یا مس یا سنگ.
۷ برگ در پایان نسخه سفید. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
یک، ۱۲۷،سیزده برگ، ۱۴/۵×۲۱/۸، ۱۱سطر، ۸×۱۴/۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول گرهی یک لا. قطر: ۱/۴.
خریداری از باقر رقت در تیر ۱۳۴۵ش.
[شماره ثبت: ۶۶۹۱۲]

(۸۸۳۶)

مجموعه:
۱. تحفه سامی (تذکرهٔ سام میرزا) «ص ۱ ـ ۱۴۷»
(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)
مؤلف: سام میرزا بن اسماعیل صفوی (۹۲۳-۹۷۵ق)
کامل.
تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۱۵۵ـ۱۵۷؛ دنا، ج ۲، ص ۹۵۵ـ۹۵۶؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۸۶۲ـ۱۸۶۳.

آغاز:
«لله الحمد قبل کل کلام
به صفات الجلال والاکرام
حمد او تاج تارک سخن است
صدر هر نامهٔ نو و کهن است...
سرغزل دیوان فصاحت بیان قافیه سنجان معجز طراز و حسن مطلع طوطی صفتان شیرین کلام».
انجام:
همیشه تا به چمن گل زند سر از پرده
مدام تا که شکوفه درم کند ایثار
محب آل علی باد سرفراز جهان
عدوی آل علی باد پست و زار و نزار
انجامه: «تم وکمل فی اواسط ربیع‌الاول سنه ثلث وثلثین والف ۱۰۳۳».

۲. اشعار پراکنده «ص ۱۴۷ ـ ۱۷۴»
شامل سروده‌هایی از مثنویات شفایی، حسین ثنایی، ظهیر فاریابی، نزاری قهستانی، کمال اسمعیل، محوی، عرفی شیرازی، انوری، غزلیات قبولی، یحیا، نجیب‌الدین جربادقانی، مولانا ولی، طالب آملی، شیخ فیضی، مثنوی اهلی شیرازی، شیخ نظامی گنجه‌وی.

۳. مجالس العشاق «ص ۱۷۵ـ۲۲۲»
(شرح حال صوفیان ـ فارسی)
مؤلف: حسین بن اسماعیل طبسی گازرگاهی، کمال‌الدین (سده ۱۰ه)
مشتمل بر ۷۷ مجلس و هر مجلس در ذکر یک نفر از عرفا و صوفیان مشهور. نوشته شده به نام سلطان حسین بن سلطان منصور بایقرا (۸۴۲ـ۹۱۱ق).
در بسیاری از فهرستها به نادرست مؤلف کتاب را همین سلطان حسین بایقرا دانسته‌اند.[1] از جمله نسخه ما نیز چنین است.

۱. مانند نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۹۴ و ج ۶، ص ۲۴۳ ـ ۲۴۴؛ مجلس، ج ۲، ص ۴۲۵؛ ادبیات تهران، ج ۳، ص ۳۴؛ ملی تهران، ج ۲، ص ۳۱۸ـ۳۱۹؛ مرعشی، ج ۲۲، ص ۱۹۳.

نوشته شده در ۹۰۸ق.

این نسخه گزیده‌ای از چند مجلس کتاب است.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۷۵۷ـ۷۵۹؛ مشترک پاکستان، ج ۱۱، ص ۸۳۵ـ۸۳۶ و ج ۱۴، ص ۱۱۹ ـ ۱۲۰؛ تاریخ نظم و نثر در ایران، ج ۱، ص ۲۵۵ و ۲۸۴ و ۳۳۱ ـ ۳۳۲؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۲۲۶۰ـ۲۲۶۱؛ دنا، ج ۹، ص ۲۴ ـ۲۵ (دو عنوان یکی منسوب به حسین بایقرا و دیگری گازرگاهی)؛ دانشنامه ادب فارسی، ج ۱، ص ۳۵۴.

آغاز: «مجلس ۶۰. خورشید منظر ماه پیکر خسرو شاه ابن قیصر شاه‌زاده‌ای بود در حسن و جمال رشک خسرو خاوری یگانهٔ زمان و نادرهٔ دوران».

انجام: «و در بوستان عشق بازان منور گردانید. حضرت سید در تاریخ هفتصد و نود و هفت از عالم رفته و قبرش در شیراز است».

۴. اشعار پراکنده «ص ۲۲۳ ـ ۳۲۸»

از: عسجدی، فلکی شروانی، شاه طاهر دکنی، ظهیر فاریابی (ص ۲۲۵ـ۲۶۲)، انوری، عرفی شیرازی، تموزیه مولانا بنایی، مختاری غزنوی، سیف‌الدین اعرجی، عرفی، کمال اسمعیل، امیدی، نظام، جامی، خواجوی کرمانی، عبدالواسع جبلی، صاین‌الدین شیرازی، سراج‌الدین قمری، ازرقی، نجیب جربادقانی، رفیع‌الدین لنبانی، بدرالدین جاجرمی، سید حسن غزنوی، فرخی، عنصری، میر معزی، لامعی جرجانی، فریدالدین احول، ابوالفرج رونی، عمادی، اثیر اخستکی، مولانا ولی، امامی هروی، اوحد مراغی، خواجه عماد فقیه، جمال‌الدین عبدالرزاق، منوچهری، خاقانی.

۵. تذکرة الشعراء (تذکره دولتشاه) «ص ۳۲۹ ـ ۶۶۳»

(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: دولتشاه بن علاءالدوله بختیشاه سمرقندی (سده ۹ھ)

کامل.

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۸۷۴ـ۱۸۷۶؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۲۶۴ ـ ۲۶۶؛ دنا، ج ۲، ص ۱۰۶۹ ـ۱۰۷۲؛ الهیات مشهد، ج ۲، ص ۹۲ـ۹۳.

آغاز: «تحمیدی که شاهباز بلند پرواز اندیشه به ساحت و فضای کبریای آن طیران نتواند نمود».

انجام: «مصلحت آن است که کتاب را به دعای پادشاه غازی ختم گردانیم. تمت الکتاب وربنا محمود وله المکارم والعلی والجود. خدم بتألیف هذه التذکرة اقل عباد الله دولتشاه بن علاءالدوله بختیشاه الغازی اصلح الله تعالی شأنه».

انجامه: «فرغت من کتابتها فی اول محرم سنه ۱۰۳۵ وانا الفقیر ابراهیم بن احمد ابن ابی‌بکر القاضی».

۶. اشعار پراکنده «ص ۶۶۳ ـ ۷۶۸»

از: قطران، قسمیات (سوگند نامه) از این چند نفر: سوزنی سمرقندی، بدیعی سیفی، روحانی، مجیرالدین بیلقانی، ادیب صابر، سید حسن غزنوی، جمال‌الدین عبدالرزاق (صفحات ۶۶۵ـ۶۷۴)، ازرقی، خاقانی، امامی هروی، نجیب‌الدین جربادقانی، سعدالدین سعید هروی، رفیع‌الدین لنبانی، سید حسن غزنوی، ابوالحسن رودکی، خواجه عصمت بخاری، خواجوی کرمانی، کمال اسمعیل، ملک قمی، ابوالفرج، اثیرالدین اخستکی، عبدالواسع جبلی، مجیرالدین بیلقانی، شهاب‌الدین مهمره (؟)، رشید وطواط، حکیم سنایی، عمعق بخاری، انوری، مولانا ولی، سید ذوالفقار شروانی، قاضی نور اصفهانی، فریدالدین احول، اثیرالدین اومانی، بدرالدین جاجرمی، امیدی، میر معزی سمرقندی، حشری، خواجه حسین ثنایی، حکیم شفایی، زکی، نظامی، عرفی، شهیدی، حضوری، احمد جام، ادیب صابر، سید اشرف، اثیرالدین اومانی، سیف اسفرنگی، فردوسی طوسی، مولانا شرف‌الدین تبریزی، خیام.

۷. مذکر احباب «ص ۷۶۹ ـ ۸۲۱»

(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: حسن بن عبدالوهاب بخارایی، نثاری (ـ۱۰۰۵ق)

کامل.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۲۱۹ ـ ۲۳۵؛

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۵۱ـ۱۹۵۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱۱، ص ۷۳۷؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۱۸۶ـ۱۸۷.

آغاز: «حمد نامعدود معبودی را که مجموعۀ وجود انسانی که نسخۀ جامعۀ تذکرۀ جزو و کل است به فهرست وفی الارض آیات للموقنین».

انجام:

«زسعدی طالعش را انوری کن
به فردوس برینش رهبری کن
مکن دور از گلستان کمالش
بحق مصطفی و صحب وآلش».

انجامه:

«قد تم کتابتی بعون الوهاب
امید که باشد همگی خیر و صواب
گر سهو و خطایی شده باشد واقعی (کذا)
ربّ اغفر لی انت کریم وهّاب»

۸. اشعار پراکنده «ص ۸۲۱ـ ۹۴۰»

شامل سروده‌های: مثنویات شفایی، شرف‌الدین شفروه، مسعود سعد سلمان، سید حسن غزنوی، انوری، بدرالدین جاجرمی، امیر مجدالدین، نجیب‌الدین جربادقانی، امامی هروی، اثیرالدین اخستکی، فریدالدین احول، مولانا لطیف‌الدین، معزی، رکن‌الدین دعوی‌دار، ابن‌خطیب، هلالی، خواجه حسین ثنایی، خاقانی، حکیم سنایی، کمال اسمعیل، سراجی، جمال‌الدین عبدالرزاق، فخرالدین لوبکی، رشید وطواط، فلکی شروانی، مجد همگر، عبدالواسع جبلی، طالب، سیف اسفرنگی، نجم‌الدین سمنانی، ابوالفرج، عثمان مختاری غزنوی، قوامی گنجه‌ای، حسن متکلم، سعدی، عطار، اوحدی، حشری، شمس‌الدین صاحب دیوان، مولانا رکنی، نزاری قهستانی، سیف‌الدین مراغی، جلال عضد، عرفی شیرازی، امیدی، شکیبی، خیام، رضی‌الدین، بهاء خجندی، ظهیر فاریابی، سید هاشمی، خواجه افضل، سعید هروی، اثیرالدین، مجیر بیلقانی، مولانا شهیدی، قاضی لاهیجی، وقوعی، خواجه عماد فقیه، سوزنی، عنصری، رودکی، مولانا ساقی، ابن‌یمین.

۹. مدخل منظوم «ص ۹۴۱ ـ ۹۵۴»

(ستاره‌شناسی ـ فارسی)

منسوب به: عبدالجبار خجندی (قرن ۷ه)

این منظومه به خواجه نصیرالدین طوسی و فخرالدین مبارکشاه غوری بخاری هم نسبت داده شده است. اما در دیباچه منثور نسخه ش ۲۰۹۳ دانشگاه تهران نام سراینده عبدالجبار خجندی یاد شده، که آن را برای جمال‌الدین ابوالمحامد محمد بن نورالدین احمد در جمادی‌الثانی ۶۱۶ق سروده است.

ذریعه، ج ۱۹، ص ۲۹۰؛ منزوی، ج ۱، ص ۳۴۷ـ۳۴۹؛ فهرستواره، ج ۴، ص ۳۰۳۹ـ۳۰۴۱؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۷۱۹ـ۷۲۰؛ دنا، ج ۹، ص ۳۲۷ـ۳۲۹.

آغاز:

مرد دانا سخن ادا نکند
تا به نام حق ابتدا نکند
مالک لم یزل کریم و قدیم
صانع بی‌بدل حکیم و علیم

انجام:

اوج خورشید و زهره در جوزاست
تیر را بلّه سعد را عذراست
وان بهرام اسد زحل به کمان
در مقابل حضیض شان میزان

۱۰. اشعار پراکنده «ص ۹۴۷ـ۹۴۸[1] و ۹۵۴ـ۹۵۶»

از: مولانا غیاثی، بنایی، عمر خیام، انوری، سعدی، کمال اسمعیل، فیضی، حسن شاه، قاضی عمر و محتشم.

خط: نستعلیق، کاتب: ابراهیم بن احمد بن ابی‌بکر قاضی (رساله پنجم)، تاریخ کتابت: اواسط ربیع‌الاول ۱۰۳۳ق (رساله اول)، اول محرم ۱۰۳۵ق (رساله پنجم).

عناوین و نشانیها شنگرف و لاجورد و زنگار، سطور چلیپا و معمولی، با علامت ویرگول یا ـه بین اشعار در تذکره‌ها. دارای حاشیه‌نویسی از لطفعلی صدرالافاضل، در صفحه عنوان نسخه یک قصیده از

۱. این بخش وسط رساله مدخل منظوم نوشته شده است.

ناصر خسرو و چند رباعی از خیام. صفحه ۹۲۲ دو رباعی ارتجالی از او.
لطفعلی بیگ صدرالافاضل (لطفعلی بن محمدکاظم تبریزی)[۱] ۴ برگ در آغاز و ۳ برگ در پایان نسخه مطالبی نوشته که شرحشان چنین است:
یادداشتهای آغازین: سلاطین و امرایی که بالتبع در طبقات دولتشاهی مذکور است، بعضی از شعرائی که دولتشاهی ایشان را اقران هم خوانده است. شعرایی که با هم معارضات و مشاعرات و مهاجوات داشته‌اند، شعرایی که هر یک استاد دیگری بوده است، شعرایی که معاصر بوده‌اند، کسانی که در تحفه سامی به کتابت حسن خط و تصویر و نقاشی منسوبند، ذکر خوشنویسانی که در تذکره نثاری مذکورست، فهرست شعرایی که دولتشاه سمرقندی از آنها یادکرده به ترتیب طبقات، فهرست مندرجات مجموعه. و معرفی نسخه بدین صورت «جنگ اشعار استادان و چند تذکرة الشعراء. تاریخ کتابت و استنساخ آن سنه ۱۰۳۵».
یادداشتهای پایانی: فهرست بعضی از مندرجات این مجموعه، مفتاح رسم الخط این کتاب (خط شکسته)، یادداشتی در یاد از عباسقلی خان سپهر مشیر افخم که دوست او بوده است و ماده تاریخ وفاتش در دارالخلافه طهران در شب یکشنبه ماه جمیدی‌الآخر ۱۳۴۲ق بدین ترتیب:
«از میرزا تقی مستوفی کاشانی متخلص به سپهر، ملقب به لسان‌الملک، مؤلف ناسخ التواریخ دو پسر ماند: میرزا هدایت و عباسقلی خان نام. میرزا هدایت که بزرگتر بود بعد از پدر لسان‌الملک و ملک المورخین لقب یافت. عربیتش کامل بود. در نثر و نظم مهارت تمام داشت. از نقاشی بی‌بهره نبود. اواخر عمر کور شد و از او اولاد متعدد مانده است. اغلب باکمال‌اند. پسر دیگر که عباسقلی خان باشد، خود را سپهر ثانی می‌خواند، به مشیر افخم ملقب شد. تتمهٔ مجلدات ناسخ التواریخ راکه پدرش توفیق اتمام نیافته بود، به عهده گرفت و از کثرت نگارش آن چه در استعداد داشت، فعلیت پیدا کرده بود. قلمش در نظم و نثر حالت انتظار نداشت. پریشب که شب یکشنبه شهر جمادی‌الاخر باشد، دعوت حق را لبیک اجابت گفت. پاس حقوق دوستی و اخوت ایمانی را این قطعه به قلم آوردم:

سپهر ثانی اعنی مشیر افخم راد
که بود یکتا زیر سپهر مینائی
برون شد از پس هفتاد و یک سنه ز جهان
که تنگ بودش گیتی زگنج دانائی
مشیر افخم تاریخ فوت اوست اگر
سنین عمرش بر این عدد بیفزائی

حرره الفقیر لطفعلی بن محمدکاظم التبریزی ـ غفر الله لهما ـ فی دارالخلافه طهران».
مطابقت ساعت ظهر طهران با شهرهای مختلف جهان (برلن، واشنگتن، یکوهاما، بمبئی، پکن، اسلامبول، وین، لندن، پطرزبورغ، پاریس، رم)، مترجَمین تذکره نثاری، دو رباعی از او. و تاریخ ولادت نور چشمی ناصر ثانی برادر فرزندی شمس‌الدین در یک ساعت از شب دوشنبه غره جمادی‌الاول از سال ۱۳۴۱ق گذشته.
رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
چهار، ۴۷۹، سه برگ، ۱۱×۳۲/۵، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: مقوا، با رویه کاغذ ابر و باد پرطاووسی، عطف و گوشه‌ها تیماج مشکی. قطر: ۵/۷.
خریداری از امیرکریمی آزاد در اسفند ۱۳۴۹ش.
[شماره ثبت: ۸۷۰۶۰]

---

۱. وی محمدعلی (لطفعلی) بن محمدکاظم تبریزی، صدرالافاضل (۱۲۶۸ ـ ۱۳۵۰ق) است. برای زندگی او رک: زندگینامه ابوالفضائل فخرالدین نصیری امینی، ص ۱۷۰ـ۲۴۵؛ مدینة الادب، ج ۲، ص ۸۷۵ ـ ۹۴۸ و تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۲۴۱ـ۲۴۳ و ۳۶۶ـ۳۷۱.

(۸۸۳۷)

کتابچهٔ تعداد نـفوس ارض اقـدس و شـهر مشـهد مقدس **(جغرافی ـ فارسی)**

مؤلف: زیـن‌العـابدین بـن شـاهزاده مـحمدولی مـیرزا قـاجار (سده ۱۳ه)

نوشته شده به امر رکن‌الدوله محمدتقی مـیرزا (۱۲۶۲ ـ ۱۳۱۸ق) پسـر مـحمدشاه قـاجار والی و فـرمانفرمای مملکت خراسان و سیستان در سال پارس ئیل. وی بین سـالهای ۱۲۹۳ـ۱۲۹۸ق و ۱۳۰۴ـ ۱۳۰۸ق حـاکـم خراسان بود.

جداولی شامل آمار دقیق ساکنان و مشاغل و منازل محلات سراب، سرشور، عیدگاه، پایین خیابان، نوقان و بالا خیابان مشهد است. در پایان هم یک صفحه با عنوان «ضـمیمهٔ کـتابچهٔ تـعداد نـفوس و مـتمم آن»، شـامل «صورت تعداد مدارس و مساجد و تکایا و کاروانسرا و تیمچه‌جات و حمام و آب انبار و کارخانجات شالبافی و شعرباف خانه و غیره و باغاتی که در هر یک از محلات مشهد مقدس و ارض اقدس واقع و دایر است».

هر صفحه به ۱۵ ستون تقسیم شده که این اطـلاعات در آنها درج شده است: خان‌ها، نوکرها، رعایا، مـردان، زنان، پیران، جوانان، صانعین (شـغلها)، اغـنیاء، فـقراء، پسران، دختران، اطفال رضیع، مجاورین، ناقصین.

بنا بر آمار کتابچه تعداد کل نفوس مشهد در آن سال ۵۷۲۸۷ نفر بوده است.

آغاز: «هو المعزّ. بعد از حمد الهی و درود نامتناهی بر روان پاک سید لولاک و ائمه هدی علیهم التحیة و الثناء این کتابی است مشتمل بر عدد سکـنهٔ مشـهد رضـوی مفصلاً و مشروحاً از مرد و زن، کوچک و بزرگ، پـیر و جوان، کور و بینا، فقیر و توانگر، عارف و عامی، گمنام و نامی با ضبط جمیع حرفتها و صـنعتها و عـدد مـنازل و مساکن ایشان».

انجام: «قراولخانه‌های ارک ۲. توپچیانی که در میدان تـوپخانه مشـغول خـدمت و مـتوقفند ۱۵۵ نـفر. قراولخانه‌های شهر ۳۵».

خط: شکسته نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۴ه.

دو صفحه اول مقدمه تمام تذهیب بدین صورت که در بالا کتیبهٔ مـذهب و مـرصع و الوان کشـیده شـده و حاشیه صفحات را هم تشعیرسازی طلا پر کرده است. بین سطور طـلاانـدازی شـده. بـا جـدول‌کشی زر و لاجورد و زنگار و شنگرف و مشکی.

صفحه اول رساله: بالای رساله درون شمسه مذهب نام ناصرالدین شاه قاجار و تاج شاهی با دو فـرشتهٔ زرین در دو طرف آن و دو نشان شیر و خورشید. پس از آنها عنوان کتاب درون کتیبهٔ مذهب و مـرصع بـا نقوش مختلف. این کـتیبه در حـاشیه بـه ۵ بـخش تقسیم می‌شود و پس از آن جـداول اصـلی رسـاله است.

در صفحات دیگر نام محله‌ها درون دایره‌ای زرین در بالا نوشته شده و بقیه اطلاعات درون جداول زرین و شنگرف و مشکی ثبت شده‌اند. صفحه پایانی کتاب (ضمیمه کتابچه) تمام تذهیب با نـقوش گـل و بـوته مذهب و مرصع در پایین صفحه. هـمه صـفحات در ستونهای ۱۵گانهٔ شنگرف و زر و مشکی. بـا صـفحه شمار قدیمی. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نباتی آهار مهره.

یک، ۱۱۴، یک بـرگ، ۱۹/۹×۳۳/۲، ۳۷ سـطر، ۱۴/۵×۲۱/۵.

جلد: تیماج عنابی دو رو، بیرون مجدول و مزین بـا نقوش گل و بوته، درون و سجاف نیلی، عطف مشکی جدید، یک لا. قطر: ۱/۷.

اهدایی محسن امینی مجدی بـه کـتابخانه مـجلس شورای ملی در آذر ۱۳۱۸ش با مهر او.

[شماره ثبت: ۲۳۶۰۹]

(← تصویر)

(۸۸۳۸)

صدر التواریخ **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: محمدحسن بن علی اعتمادالسلطنه (۱۲۵۹ـ۱۳۱۳ق)

سرگذشت یازده تـن از وزیـران دودمـان قـاجار است: «صدر التواریخ ترجمهٔ حـال و تـاریخ صـدور و وزرای

اعظم دولت ابدمدت سلسلهٔ علیّهٔ قاجار است و اسناد آن اوراق متشتته و حکایاتی است که از الواح خواطر معمّرین و دانایان معاصرین نقل شده و برای آگاهی ضمیر منیر خواجهٔ دانا به طور حقیقت و کماهی در آن هیچ ظاهر سازی نیست. در این صورت اگر تمام مسطورات این صحیفه منتشر شود یمکن که اخلاف صدور و عظام وزرای اسلاف از نگارنده ملول و مکدّر شوند... پس این بنده از خازن کتابخانهٔ عالی مستدعی است که این مسوده را خاص بندگان حضرت داند و بر آن باشد که این نوشته را هر کس نخواند و گمان نبرد که نگارنده از ادب دور است». درباره روش کار هم آمده: «یازده نفر از صدور و وزرای عظام را در این کتاب نام برده و شرح حالشان را نگاشته و در فواصل ریاست آن اشخاص بعضی نیز بوده که این کار را در زمانی پرداخته و نموده‌اند اما چون به اسم صدارت و وزارت عظمی نامیده نشده از ترجمه احوال ایشان صرف نظر کرده‌ام».

شامل شرح حال این وزراء:

۱. حاجی ابراهیم خان شیرازی، اعتمادالدوله (وزارت ۱۲۰۹ـ۱۲۱۵ق) (ص ۱)
۲. میرزا محمدشفیع صدر اعظم پسر میرزا احمد پندئی مازندرانی (وزارت ۱۲۱۵ـ۱۲۳۴ق) (ص ۴۸)
۳. امین الدوله حاجی محمدحسین خان بن محمدعلی اصفهانی، نظام‌الدوله (وزرات ۱۲۳۴ ـ ۱۲۳۹ق) (ص ۸۱)
۴. میرزا ابوالقاسم بن میرزا عیسی قایم مقام فراهانی (وزارت ۱۲۵۱ـ۱۲۵۲ق) (ص ۱۵۳)
۵. حاجی میرزا عباس آقاسی پسر میرزا مسلم ایروانی (وزارت ۱۲۵۲ـ۱۲۶۴ق) (ص ۱۸۲)
۶. میرزا تقی خان امیرکبیر (وزارت ۱۲۶۴ ـ ۱۲۶۸ق) (ص ۲۱۷)
۷. میرزا آقا خان نوری پسر میرزا اسدالله، اعتمادالدوله (وزارت ۱۲۶۸ـ۱۲۷۵ق) (ص ۲۵۷)
۸. میرزا محمد خان سپهسالار اعظم، پسر امیر خان سردار (صدارت ۱۲۸۱ـ۱۲۸۳ق) (ص ۲۸۳)
۹. حاجی میرزا حسین خان مشیرالدوله (وزارت ۱۲۸۸ـ۱۲۹۰ق) (ص ۳۰۱)
۱۰. میرزا یوسف بن حسن مستوفی‌الممالک (وزارت ۱۳۰۱ـ۱۳۰۳ق) (ص ۳۳۹)
۱۱. میرزا علی‌اصغر خان امین‌السلطان وزیر اعظم (وزارت ۱۳۰۳ق ـ تا زمان تألیف) (ص ۳۶۳)

در پایان مقدمه ۲ بیت در وصف کتاب سروده شده:

من این صدر التواریخ گزیده
برای حضرتت کردم مدوّن
تو ای فرّ وزیران نکورای
کرم فرما ببین در خدمت من

پایان یافته در ۲۰ شعبان ۱۳۰۹ق.

برخی معتقدند این کتاب تألیف محمدحسین فروغی ذکاءالملک و میرزا غلام‌حسین ادیب افضل‌الملک است که اعتمادالسلطنه به نام خود منتشر کرده. به این مطلب در نسخه ش ۲۴۵ج دانشکده ادبیات تهران که در کتابخانه محمدعلی فروغی بوده تصریح شده است. علاوه بر این پیش‌نویسهای اولیه کتاب همه به خط افضل‌الملک (۱۳۴۸ق) است و نشان می‌دهد صدر التواریخ تألیف اوست.[1] اما اعتمادالسلطنه در برگ آخر نسخه ما نوشته تنها دیباچه و خاتمه کتاب از منشآت میرزا محمدحسین فروغی است و به خط خود او نوشته شده است.

کامل.

حقوق تهران، ص ۱۵۸ـ۱۵۹؛ ادبیات تهران، ج ۱، ص ۳۴۷ـ۳۴۸؛ فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۱۳ـ۱۰۱۴؛ دائرةالمعارف بزرگ، ج ۹، ص ۳۶۱.

آغاز: «بعد الحمد والصلوة به حضور کرامت ظهور مکرمت دستور عمید اکرم راد و صاحب اجلّ کافی جناب مستطاب اشرف معظم وزیر اعظم زیّن الله تعالی دست الوزارة باقدامه السعید العالی».

انجام:

جهان کردگارا چنان کن که دایم
شب و روز این صدر فرخنده باشد

۱. این نسخه به ش ۸۴۹۶ در کتابخانه مجلس نگهداری می‌شود. در ص ۱۳۶ آن نسخه (پایان مقدمه) از فروغی هم نام برده شده است. رک: مجلس، ج ۲۸، ص ۶۸ـ۶۹.

چو شامل نمودستی ایـن رحـمت خـود
خـدایـا هـمان بـه کـه پـاینده بـاشد

انجامه: «فی شهر شعبان المکرم سـنه ۱۳۰۹ هـجری توشقان ئیل ترکی».

خط: نستعلیق جلی، عـبارات عـربی نسـخ مـعرب.
نسخه اصل. تاریخ کتابت: شعبان ۱۳۰۹ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، همه صفحات مجدول به زر، کمندکشی شده، برگهای ابـتدا و انـتهای نسـخه جدولبندی شده بـا زر و لاجـورد و شـنگرف، آغـاز نسخه سرلوح مذهب و مـرصع و کـتیبه قـلمدانـی زرپوش، بین سطور پنج صفحه اول (مـقدمه کـتاب) مذهب مرصع با نقوش گل و بوته مزّین، شرح حال هر یک از وزرا در قسمت روی برگها آغاز شده و کـتیبه آراسته‌ای دارد. تصحیح شـده. بـا عـباراتـی نـظیر ملاحظه شد (ص ۱۵۲ و ۲۳۴)، تصحیح شد (ص ۱۶۸ و ۱۸۴)، مـراجـعه شـد (ص ۲۰۰)، لاحـظت فـیها (ص ۲۰۸)، لوحظت (ص ۲۵۰)، مقابله شد (ص ۳۱۶ و ۳۳۸) و مطابقه شد (ص ۳۳۲) در گوشه سمت راست بالای صفحات. در بـعضی از صـفحات افـزودگیها و اصلاحاتی به خط خود اعتمادالسلطنه دیده می‌شود (مانند ص ۷ و ۲۷۲ و ۲۹۹). صفحهٔ آغازینِ شرح حال امین‌السلطان تـمام تـذهیب بـا نـقوش اسـلیمی و طلاکاری بین سطور (ص ۳۶۳). اعتمادالسـلطنه در برگ پایانی نسخه به خط خودش ایـن یـادداشت را نوشته است: «هو، دیباچه و خاتمه هر دو از منشئات میرزا محمدحسین فـروغی است بـه خـط خـود او نوشته شده. به آن جهت با سـایر اوراق دیگـر خـطاً فرقی پیداکرده. ۲۰ شعبان لوی ئـیل ۱۳۰۹ هـجری بنده فدوی حضرت اشرف امجد اعظم عالی مد ظله العالی محمدحسن بن علی مراغه‌ای اعتمادالسلطنه». بین پاره‌های اشعار چهار نقطه به شکل لوزی و به رنگ شنگرف کشیده شده است. نام کـتاب در لبـهٔ نسـخه نوشته شده. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فستقی آهار مهره.
یک، ۱۹۰، یک برگ، ۲۱/۲×۳۵/۱، ۱۴ سطر، ۱۴×۲۶/۴.

جلد: گـالینگور سـورمه‌ای. دارای تـرنج مـنقش در وسط. قطر: ۲/۷.
خریداری از باقر ترقی در اسفند ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۵۵۲]

(۸۸۳۹)

مجمع التواریخ (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: میر حیدر بن علی رازی (سده ۱۱هـ)

تاریخ عمومی جهان از آغاز تا روزگار مؤلف. نویسنده در سالهای ۱۰۱۵ تا ۱۰۲۷ق به تألیـف و تـدوین ایـن تاریخ اشتغال داشته است: «راقم حروف از سال هزار و پانزده تا امسال که هزار و بیست و هفت است بر جـمیع تواریخی که در میان است گذشته، در هیچ کتاب این نقل به نظر در نیامد» (ص ۲۷۳) و «راقـم حـروف در سـال هزار و پانزده نزد ایشان شتافتم و تا مدت سه سال در آن دیار به سر بردم و انواع نیکی از ایشان مشاهده نمودم و الحال که سال هزار و بیست و هفت است نیز در غـایت استقلال به حکومت آن دیار اشتغال دارد» (ص ۴۰۰).

شامل باب دوم (سلسله‌های ایرانی). از انجام نـاتمام رها شده است.

تاریخ تذکره‌های فـارسی، ج ۲، ص ۷۶۹ـ۷۷۲ (هـمین نسخه در آن جا با شماره قـدیمی ۲۱۳۶ مـعرفی شـده است)؛ فـــهرستواره، ج ۱، ص ۶۴۶؛ مـــنزوی، ج ۶، ص ۴۱۹۴؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۱۰۴.

آغاز: «باب دویم ذکر ملوک عجم و سلطنت کیامرث. پوشیده نماند که مؤیدان عجم را گمان آن است که مدتی مدید و عهدی بعید عالم از فرمان‌فرمای خالی بود. آخر مردم کیامرث را بر خود پادشاه ساختند».

انجام موجود: «بعد از هـفت سـال کـه حکـومت کـرد خوارزم شاهیان بر خراسان مستولی شدند و دولت از آن سلطنت بیرون رفت. ذکر حکومت هلاکوخان و اولادش در ایران».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ.
عناوین و نشانیها شنگرف، همه صفحات مجدول به شنگرف و لاجورد، کمنددار، با موارد کمی نسخه بدل

و تصحیح در هامش صفحات. در برگ آغازین نسخه تملکی بوده که نام نویسنده‌اش را سترده‌اند. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی نازک نخودی آهار مهره.
دو، ۲۱۲، یک برگ، ۲۱/۸×۳۴/۱، ۳۵ سطر، ۱۳×۲۴/۵.
جلد: روغنی دورو، بیرون زمینه مشکی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی و جدول منقش به گل و بوته، درون زمینه سرخ با ۵ شاخه گل نرگس. کمی آسیب دیده عطف تیماج بنفش. قطر: ۳/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۲۹۶۳]

(۸۸۴۰)

ریاض المؤمنین (حدیث ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن موسی اردبیلی، کمال‌الدین (سده ۱۱ه)

ترجمه الکافی کلینی (۳۲۹ق) است. این نسخه مجلد سوم شامل کتاب الحجة (از آغاز تا ۷۴ ر) و کتاب الکفر والایمان (از ۷۴ ر تا پایان نسخه) است. نسخهٔ دیگری از آن به دست نیامد.
پایان یافته در ذیقعده ۱۰۵۸ق.
طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱ه، ص ۱۵۷.

آغاز: «باب در کراهیت توقیت در ظهور امام غایب و توابع آن و این جزو ثالث است از کتاب کافی کلینی ترجمه حقیر حسینی عفی عنه مسمی به ریاض المؤمنین و در این سی و شش باب است مشتمل بر پانصد و نه حدیث. و در باب اول هفت حدیث است. پس بدان که توقیت تعیین زمان و تقدیر وقت است برای چیزی».

انجام: «که سیئه در آن بهتر از حسنه است در غیر آن و سیئه درین آمرزیده می‌شود و حسنه در غیر... (یک یا دو کلمه پارگی) نمی‌شود. این است آخر کتاب کفر و ایمان و طاعات و معاصی از ترجمه کتاب کافی والحمد لله وحده وصلی الله علی النبی الامی وآله وسلم به ترجمهٔ فقیر حقیر حسینی احسن الله مآل حاله ووفق لما بعده بمحمد وآله».

انجامه: «فی شهر ذی‌قعدة الحرام سنه ۱۰۵۸ ثمان وخمسین بعد الالف».

خط: نستعلیق. کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: ذیقعده ۱۰۵۸ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، نسخه پیش‌نویس مؤلف است. با یادداشتهای توضیحی و تکمیلی فراوانی از مؤلف در متن و حاشیه و خط خوردگی در متن که همه به دستخط مؤلف است. در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد.
صفحه عنوان نسخه یادداشتهای پراکنده‌ای بدین ترتیب دارد: نام کتاب و مؤلف به خط خودش: «المجلّد الثالث من ترجمة الحسینی لکتاب الکلینی المسمّی بریاض المؤمنین نفعهم الله به یوم الدین» و «من مؤلفات کمال‌الدین حسین الاردبیلی نزیل استراباد عفی عنه الشین من البین برب العباد» با مهر هشت گوش منتظم او: «و ما توفیقی الّا بالله». و این بیت شعر:

چو پر شد عالمی از فیض عامش
ریاض المؤمنین کردیم نامش

تفسیر آیات «ویسئلونک عن الساعة» و «ما امر الساعة الا کلمح بالبصر» و «وما یدریک لعل الساعة» از خود مؤلف، حدیثی قدسی و یک بیت شعر از یک اعرابی، اسم اعظم الهی به نقل از آصف بن برخیا وزیر سلیمان. در چهار صفحه آخر نسخه هم احادیثی به نقل از ثواب الاعمال و چند حدیث کوتاه دیگر بدون منبع نوشته شده است.
حاشیه بعضی از برگها مخصوصاً در اوایل نسخه دستفرسود خوانندگان شده و بدین سبب قسمتهایی از نوشته‌های حواشی از بین رفته است. بخشهای دیگری هم بر اثر برش برگها در صحافی ناقص شده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره، اکثر برگها دوپوسته شده. چندین برگ آغازین مرمت شده. بعضی از برگها آبخورده.
یک، ۲۱۶، یک برگ، ۱۸/۹×۲۶، ۲۳ سطر، ۱۱×۱۷/۵.
جلد: گالینگور بنفش. قطر: ۴.
خریداری از محمدباقر قلی‌زاده در آذر ۱۳۴۶ش.
[شماره ثبت: ۷۸۱۵۸]

(۸۸۴۱)

مجموعه جمال‌الدین محمد حسنی:

مجموعه رسائل و یادداشتهایی است کـه جـمال‌الدیـن محمد حسنی ملازم محمداکبر (ح ۱۱۱۷ق) پسر اورنگ زیب (۱۰۶۸ـ۱۱۱۸ق) بـین سـالهای ۱۱۰۶ـ۱۱۱۹ق نوشته است. وی همراه شاهزاده در سفر بوده و بخشهای مختلف این نسخه را در شهرهای فراه، قندهار، مشهد و اصفهان کتابت کرده است. جمال‌الدیـن در ص ۱۶۳ از این نسخه با نام کچکول یاد کرده است.

۱. مطالب کوتاه و پراکنده «ص ۱» **(فارسی و عربی)**

چند مطلب کوتاه بدین ترتیب در ابتدای مجموعه آمده است: نامه‌نگاری عمر بن عبدالعـزیز و حسـن بـصری، گفته‌ای از امام محمد غزالی درباره قوت شهوت، سخنی از سقراط، ویژگیهای ققنس، بخشی از الفصل الخـامس فی... (نام کتاب پاک شده است اما متن آن خطاب باری تعالی به موسی نبی است)، و بندی به نـقل از خـارستان شیخ سعدی علیه الرحمه در باب دهم (در نسخه هـمین گونه آمده است).

انجامه: «کاتب الخط اضعف العباد محمدواسـع بـتاریخ بیست دویم ۲۲ شهر صفر ختم الله بالخیر والظفر فی مقام قندهار روز دوشنبه سنه ۱۱۰۹ ارقام یافت» (در پـایان سخن سقراط).

۲. تاریخ گزیده «ص ۲ ـ ۹۸» **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: حمدالله بن ابوبکر قزوینی مستوفی (۶۸۰ـ۷۵۰ق)

متن تاریخ گزیده در دو بخش آمده است و قسمت کمی از آن در نسخه ما نیست. ظاهراً کاتب برای آن که بـعداً آن بخش را تکمیل کند دو صفحه و نیم سفید گذاشته بود اما بعداً متن دیگری در آن کتابت شد. تنها فـصل پـنجم از باب پنجم کتاب ناقص است.

فهرستواره، ج ۱، ص ۵۸۶ـ۵۸۷؛ دنا، ج ۲، ص ۷۳۳ـ۷۳۴.

آغاز: «سـپاس و سـتایش پـادشاهی را کـه مـلک او بی‌زوال است و مملکت او بی‌انتقال اولی پیش از ابتدا».

انجام موجود: «فصل چـهارم از بـاب پـنجم. در ذکـر مشایخ از مسلمانان هر که صحبت رسول دریافته بود... النثائی قیقبه پسر سعد که مقدم است ذکر او... ابـی‌داود السجستانی صاحب الصحاح ابن ماجة الدارائی».

۳. دعای استغفار «ص ۹۸ ـ ۹۹»

اسناد و متن دعای استغفار رسول الله(ص) است.

آغاز: «لا اله الا الله الحکـیم الکـریم. لا اله الا الله العـلی العظیم. سبحان الله رب السـموات السـبع ورب العـرش العظیم. الحمد لله رب العالمین سبحانک لا اعلم (کذا) لنا الا ما علمتنا... حدثنی الامام الهمام صفوة ذخایر الانام حامی الاساطین المویدین ماحی اسـاطیر... ابـوالفـتح محمد بن محمد بن محمود الشرعی البخاری الجـعفری الطیاری قدس الله سره... عن الشیخ الامـام... ابـی‌طاهر محمد بن مـحمد بـن مـحمدحسن بـن عـلی الطـاهری الخالدی الاوشی عن ابیه... قال الاستغفار ان قال اللـهم انت ربی لا اله الا انت خلقتنی وانا عبدک».

انجام: «و موعود اسرار و ارواح را مشـغول دار. مـواد غفلت از تقاء سینه اهل توحید دور دار».

۴. تفسیر سوره حمد «ص ۹۹ ـ ۱۰۰» **(تفسیر ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

تفسیر کوتاهی از سوره حمد است.

آغاز: «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم. به نام معبود به حق بخشنده و بخشاینده بر خلق جل ذکره در خواتم کلام او را و آغاز می‌کنم نه به نام غیر او. تعوذ احتراز است از ملاحظه نفس».

انجام: «بلکه عطاست و اختیار تو برای ما به از اختیار ماست و اگر نه امر و اذن تو بودی کسی را رخصت ثنا و دعاء تو کی بودی یحبهم ویحبونه».

۵. حکایت یحیی بن معاذ رازی و بایزید بسطامی

«ص ۱۰۰» **(فارسی)**

آغـاز: «یحیی بن معاذ رازی رحمة الله علیه می‌فرماید که نزدیک ابویزید رفتم او را دیدم که پاره پوستین در سـر پوشیده بود».

انـجام مـوجود: «کـه اوسـتاد بـزرگ رضـی الله عـنه می‌فرماید در روزگار جوانی مرا به فاخره بخارا حصّنت بالبرکات هجرت افتاد».

۶. تاریخ گزیده «ص ۱۰۱ ـ ۱۱۵» **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: حمدالله بن ابوبکر قزوینی مستوفی (۶۸۰ـ۷۵۰ق)
ادامه تاریخ گزیده است. در این بخش چـند سـطری از کتاب نانوشته مانده و جایش سفید است.

آغاز موجود: «جامع الاصول بود و معاصر ناصر خلیفه. علی بن محمد بن نـصر ابـوالحسـین الواقـدی المـفسر المشهور... فصل ششم از باب پنجم در ذکر شعرا و ایشان دو گروه‌اند عرب و عجم».

انجام: «و از ایشان اهل بیت را نام به سـبزی نـوشت. پادشاهان را بر موجب قیل یاد کرد و آن چـه مسـلمان شدند نام برد».

انجامه: «والحمدلله کثیرا دایما ابداً ابداً کـه تـمام شـد کتاب گزیدة التواریخ از تصانیف محمد بن احمد بن حسن بن نصر مستوفی بـتاریخ دهـم رمـضان المـبارک سـنه ۱۱۱۰ هزار و صد و ده از هجرت افضل البشر شفیع یوم المحشر علیه افضل الصلوة والتحیات والتسـلیمات بـه خط بنده کمترین تراب اقدام العارفین جمال‌الدین محمد در فراه در ایامی کـه حـضرت قـبله عـالم پـادشاهزاده محمداکبر خلف ابوالظفر محیی‌الدین محمد اورنگ زیب بهادر عالم گیر بادشاه غازی تشریف داشتند و بـنده در رکاب نصرت اعتصام پادشاه عالمیان بـود کـه از کـابل آمدم که نشانها و توره و خلعت از عنایات بادشاه‌زاده به زوجه و پسر امیر خان ولد خلیل‌الله خان میر میرانی برده بودم آمده کتاب گزیده تمام کردم.

نـوشته سـالها مـاند زکـاتب
نشان در خاک جوئی هم نیابی
شد ز فضل آن خدائـی لا یـنام
این کـتابت روز آدیـنه تـمام».

۷. معنای کلمه عقیقه «ص ۱۱۷»
از کتاب شرح السنة.

۸. منتخب الصحاح «ص ۱۱۷ ـ ۱۲۰» **(حدیث ـ عربی)**
گزیده احادیث و ابوابی از کـتاب صـحاح است. دقـیقاً نمی‌دانم مراد از کتاب صحاح چیست؟.

آغـاز: «باب العقیقة من الصحاح. عن سـلیمان بـن عـامر الضبّی قال سمعت رسول الله صلی الله عـلیه وسـلم مـع الغلام عقیقة فاهریقوا عنه دماً وامیطوا عنه الاذی».

انـجام: «فقال السلام علیکم یا اهل القبور یغفر الله لنـا ولکم انتم سلفنا ونحن بالاثر. مصابیح من عینه».

۹. فایده‌ای فقهی از ابوسلیمان خطابی «ص ۱۲۰»

۱۰. حدیثی از پیامبر(ص) به نقل از عایشه «ص ۱۲۰»

۱۱. شرح الوقایة «ص ۱۲۱ ـ ۱۲۲» **(فقه ـ عربی)**
بخش کوتاهی از کتاب است.

آغـاز: «باب الجنایز. م. سنّ للمحتضر ان یوجّه الی القبلة علی یمینه واختیر الاستسقاء... ش. خلافا للشافعی».

انـجام: «خلافا لمحمد ح وان قتل لبغی او قطع طـریق غسل ولا یصلی علیه. شرح وقایه من عینه».

۱۲. فواید فقهی «ص ۱۲۲» **(فارسی)**
چند فتوا و فایده فقهی طبق مذهب اهل سنت برگرفته از ایـن کـتابهاست: تـجنیس، فـتاوی اوزجـندی، فـتاوی مسعودی، شرح علائی، ملتقی البحار، کنز.

۱۳. منقولاتی از کتاب صحاح «ص ۱۲۳»

۱۴. روایتی از پیامبر(ص) به نقل از عایشه «ص ۱۲۳»

۱۵. المقدمة فی الصلوة «ص ۱۲۴ ـ ۱۳۰» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: نصر بن محمد سمرقندی (ـ ۳۷۵ق)
کامل.
دنـا، ج ۹، ص ۱۱۷۱؛ تـاریخ نگـارشهای عـربی، ج ۱، ص ۶۲۸ـ۶۶۹.

آغـاز: «الحمد لله رب العـالمین والعـاقبة للـمتقین ولا

عدوان الا علی الظالمین والصلوة والسلام علی خیر البریة محمد وآله واصحابه اجمعین. اعلم بان الصلوة فریضة قائمة وشریعة ثابتة».

انجام: «اما الاقرار فهو صنع العبد فهو مخلوق واما الهدایة فهو صنع الرب فهو غیر مخلوق».

انجامه: «تمت الکتاب مقدمة الصلوة بعون الملک الوهاب فی یوم الاثنین من شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۱۱۸ مایة وثمان عشر من بعد الالف من الهجرة النبی صلی الله علیه وسلم فی بلدة المشهد المقدس کاتب الحروف میر جمال‌الدین محمد الحسنی غفرالله ذنوبه.

شعر

یلوح الخط فی القرطاس دهراً

وکاتبه رمیم فی التراب».

۱۶. [فقه اهل سنت] «ص ۱۳۰ ـ ۱۳۱» **(فقه ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

دو فصل از کتابی فارسی در فقه اهل سنت است.

آغاز: «خاتمه در بیان حج و عمره و مناسک آنها که عبارتست از اعمال و عبادات مشتمل بر هشت فصل. فصل در بیان حج و عمره و میقات و فرایض و واجبات و سنت. بدان که حج فریضه است بر هر مسلمانی».

انجام موجود: «فصل دویم در بیان احرام و مورات (کذا؛ امورات) او و محظورات... در پوشیدن موزه و دستار و از لباسی که به چیزی خوش رنگ کرده باشند مثل زعفران و ورش».

۱۷. مقدمة الصلوة (نام حق) «ص ۱۳۲ ـ ۱۳۶»

(فقه ـ فارسی)

مؤلف: شرف‌الدین بخارایی خراسانی (سده ۷ه)

کامل.

در انجامهٔ نسخهٔ ما کتاب به «شاه شرف‌الدین بوعلی قلندر پانی بهتهی» نسبت داده شده است.

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۵۲ ـ ۳۶۱ و ج ۱۴، ص ۷۷۵ ـ۷۷۶؛ فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله، ص ۷۴ـ۷۶؛ منزوی، ج ۳، ص ۳۰۲۹ـ۳۰۳۱؛ دنا، ج ۹، ص ۱۱۶۸؛ مجلس سنا، ج ۱، ص ۱۱۱ (بخشی از کتاب و ناشناخته).

آغاز:

نام حق بر زبان همی رانم

که به جان و دلش همی خوانم

ملک و صانع و قدیم و حکیم

خالق و رازق و رؤوف و رحیم

انجام:

زان که صلوات بیحد و پایان

بر رسول و بر آل و بر یاران

گفته شد بر ثناء سبحانی

به دعا یاد کن چو برخوانی

انجامه:

«قاریا بر من مکن چندین عتاب

گر خطائی رفته باشد در کتاب

آن خطائی رفته را تصحیح کن

از کرم والله اعلم بالصواب

تمت تمام شد کتاب نام حق در علم فقه از تصنیفات شاه شرف‌الدین بوعلی قلندر پانی بهتهی به تاریخ بیست ودویم شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۱۱۸ روز پنجشنبه به وقت ظهر در دار الابد مشهد مقدس به خط جمال‌الدین محمد حسینی قادری الزنده‌فیلی غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه».

۱۸. احکام روزه «ص ۱۳۸» **(فقه ـ فارسی)**

برگرفته از فتاوی خانی و عمدة الابرار درباره روزه متصل و روزه‌های مستحب و ایام بیض و آن چه بدین ماند.

آغاز: «در فتاوی خانی می‌گوید که دو روزه متصل بدارند و شب افطار نکنند و روزه پیوسته نیز مکروه است».

۱۹. فصوص الحکم وخصوص الکلم «ص ۱۴۰ ـ ۱۶۳»

(عرفان ـ عربی)

مؤلف: محمد بن علی ابن عربی (۵۶۰ ـ ۶۳۸ق)

کامل.

مؤلفات ابن عربی، ص ۴۷۶ـ۵۰۱؛ دنا، ج ۷، ص ۱۰۲۱.

آغاز: «قال الشیخ الامام العالم الراسخ... الحمد لله منزّل الحکم علی قلوب الکلم باحدیة الطریقة الامم من المقام الاقدم وان اختلف الملل والنحل».

انجام: «لانه عین الاشیاء وعین نفسه والشیء لایقال فیه وسع نفسه ولا یسعها فافهم والله یقول الحق وهو یهدی السبیل والحمد لله علی کل حال».

انجامه: «تمت هذه النسخة المیمونة المبارکة فصوص الحکم من تصنیفات حضرت شیخ محیی الملّة والدین ابن‌العربی المعروف بشیخ الاکبر وکبریت الاحمر قدس الله اسرارهم فی یوم الخمساء اثنا وعشرون من شهر المحرم الحرام سنه ۱۱۱۸ ثمان عشر ومایة بعد الالف فی بلدة محروسة المشهد المقدس بخط ضعیف النحیف تراب اقدام العارفین جمال‌الدین محمد وثمان اوراق من اول هذا الکتاب بخط مرزا محمدواسع برای یادگاری درین کچکول تراب اقدام العارفین مرقوم کرده‌اند. شعر:

یلوح الخط فی قرطاس دهر
وکاتبه رمیم فی التراب
نوشته سالها ماند زکاتب
نشان در خاک هم جوئی نیابی».

۲۰. القصیدة التائیة «ص ۱۶۳ ـ ۱۶۷» **(عرفان ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی ابن عربی (۵۶۰ ـ ۶۳۸ق)
مثنوی عرفانی طولانی‌ای است بدون عنوان بندی.
کامل.
مؤلفات ابن عربی، ص ۵۱۴؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۴۷۵.
آغاز:

بسم الله الرحمن الرحیم
وبه نستعین علی التتمیم
تنزهت لما ان حللت بحضرتی
ووحدت فی ذلک المقام بنظرتی
وفی کثرةٍ شاهدة وحدتی التی
تعالت وجلت ارتقاء بوحدتی

انجام:

وجدت وجوداً لم اجد من یناله
فشاهدت ذات الحق فی کل صورتی
وطالب غیر الله فی الارض کلها
کطالب ماء فی سراب بقیعتی

انجامه: «تمت تمام شد به تأریخ پنجم شهر صفر ختم الله بالخیر والظفر سنه ۱۱۱۸ در شهر مشهد مقدس کاتبه میر جمال‌الدین محمد الحسینی و منقول عنه از سید جعفر ـهکری».

۲۱. قصیده «ص ۱۶۷»
مؤلف: ناشناخته
مطلع:

یا ناظرین الینا نظر الذاتی
وقائمین باسرار الخفیّاتی
یا بیوتاً لندا والنّور معدتکم
اشباحکم نور روح للارواح آیاتی

انجام:

وما زهت لمحت من بارق سحراً
وانشق النور فی الزبحور ماتی

۲۲. قصیده «ص ۱۶۸ ـ ۱۶۹»
مؤلف: محمد بن ابراهیم عطار (ـ۶۲۷ق؟)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۸۶ـ۱۸۹؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۴۰؛ دانشگاه تهران، ج ۱۷، ص ۱۲ (با نام قصیده اسرار عین القضاة همدانی)؛ دنا، ج ۸، ص ۲۲۱ـ۲۲۲.
آغاز:

چشم بگشا که جلوهٔ دلدار
متجلی است از در و دیوار
نحن اقرب الیه آمده است
دور افتاده‌ای تو از پندار

انجام:

وارهان خویش را که وارستست
خر وحشی ز نشتر بیطار

۲۳. ترجیع بند «ص ۱۷۰ ـ ۱۷۹»
مؤلف: حامد بن ابی‌الفخر اوحدالدین کرمانی (۵۶۱ ـ ۶۳۵ق)
با حاشیه‌نویسی و توضیحات فراوان بین سطور و کناره صفحات.

با بیت ترجیع:
من و آن دلبر خراباتی فی طریق الهوا کما یأتی
مجلس، ج ۸، ص ۸؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۰، ص ۲۶۳.
آغاز: فی الترجیع
در خرابات عاشقان کوئیست واندر آن خانه پری روئیست
طوق داران چشم آن ماهند هر کجا بسته طاق ابروئیست
انجام:
قصد درد خویشتن گفتم گر نیاید به دید داروی درد
من و آن دلبر خراباتی فی طریق الهوا کما یأتی
انجامه: «به تاریخ ۲۴ رمضان المبارک سنه ۱۱۱۰ روز جمعه در فراه به خط اضعف العباد الله الصمد جمال‌الدین محمد به تحریر آمد».

۲۴. ترجیع بند «ص ۱۸۰»
مؤلف: عمادالدین نسیمی (۷۷۱-۸۲۰ق)
شامل دو ترجیع بند از او.
آغاز: «فی الترجیعات لسید نسیمی قدس سره.
آدم از خاک چون هویدا شد در دریای عشق پیدا شد

۲۵. اشعار «ص ۱۸۱»
مؤلف: ابراهیم بن بزرگمهر عراقی، فخرالدین (۶۱۰-۶۸۸ق)
شامل یک ترجیع بند و یک ترکیب بند از او.
آغاز: شیخ عراقی قدس سره فی الترکیب بند
ساقی بیار می که فرو رفت آفتاب
بنما ز تیره شب رخ خورشید مه نقاب

۲۶. ترجیع بند «ص ۱۸۱ ـ ۱۸۲»
مؤلف: سید علی بن هارون، شاه قاسم انوار (۷۵۷-۸۳۷ق)
آغاز: شاه قاسم انوار قدس سره فرماید
بیا ای عشق عالم سوز بیغم
قدم بر چشم من نه خیر مقدم
۲۷. ترجیع بند «ص ۱۸۲ ـ ۱۸۳»
مؤلف: میر سید علاءالدین عطار اودهی
آغاز: ترجیع میر سید علاوالدین عطار اودهی قدس سره
ما مقیمان کوی دلداریم
رخ به دنیای و دین نمی‌آریم

۲۸. ترجیع بند «ص ۱۸۳»
مؤلف: عاقل خان رازی خوافی بلخی، میر عسکری (- ۱۱۰۸ق)
آغاز:
پرده از رخ کشیده آمد یار
النّثار ای دو چشم گوهربار

۲۹. قصیده «ص ۱۸۵»
مؤلف: مجدود بن آدم سنایی (- ۵۴۵ق)
آغاز:
طلب ای عاشقان شیرین کار
طرب ای شاهدان خوش رفتار

۳۰. ترجیع بند «ص ۱۸۵»
مؤلف: احمد هاتف اصفهانی (- ۱۱۹۸ق)
از انجام ناقص مانده است.
آغاز:
ای فدای تو هم دل و هم جان
وی نثار رهت همین و همان
انجام موجود:
شود آسان ز عشق کاری چند
که بود نزد عقل بس دشوار

۳۱. مثنوی معنوی «ص ۱۸۶ ـ ۲۲۶» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمد بلخی، جلال‌الدین مولوی (۶۰۴ - ۶۷۲ق)
از آغاز تا ص ۲۱۳ دفتراول؛ پس از آن دو صفحه سفید؛ و از ص ۲۱۶ دفتر سوم. از انجام افتادگی دارد.
کتابشناسی مولوی، ص ۳ـ۸۳ و ۲۸۰ـ۵۲۵؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۱۴۴ـ۳۱۶۴؛ دنا، ج ۸، ص ۱۲۷۳ـ۱۲۹۰.

آغاز: «هذا کتاب المثنوی وهو اصول اصول اصول الدین فی کشف اسرار الوصول...
بشنو از نی چون حکایت می‌کند
و از جدائیها شکایت می‌کند».

انجام موجود:
مصطفی را وعده کرد الطاف حق
گر بمیری تو نمیرد این سبق
من کتاب و معجزت را حافظم
بیش و کم کن را ز قرآن را نظم (کذا)

۳۲. سؤال و جواب امیر حسین هروی «ص ۲۲۷»
(عرفان ـ فارسی)
۱۷ پرسش عرفانی امیرحسین بن عالم هروی (زنده در ۷۲۹ق) از شیخ محمود شبستری (ـ۷۲۰ق) است که شبستری چند بیتی در پاسخ او سرود و پس از مدتی به دستور بهاءالدین یعقوب تبریزی بر تعداد ابیات افزود و منظومه گلشن راز را ساخت. این قسمت سؤال و جوابهای اولیه این دو نفر است.

آغاز سؤال:
زاهل دانش و ارباب معنی
سؤالی دارم اندر باب معنی
زاسرار حقیقت مشکلی چند
بگویم در حضور هر خردمند

انجام سؤال:
سخنهای حسینی حسب حالست
ز بهر امتحانش این سؤال است

آغاز جواب: جواب ابیات سید حسینی سادات که شیخ محمود شبستری علیهما الرحمة
بزرگی از بزرگان خراسان زمان پرسید مشکلهای آسان

انجام:
که صاحب دولتی راهی نماید
به همت بندها را برگشاید
جوابی گفته شد نی بیش و نی کم
سخن را ختم کن والله اعلم

انجامه: «به تاریخ دهم شعبان المعظم سنه ۱۱۰۸ روز دوشنبه به خط جمال‌الدین محمد در قندهار اتمام یافت والحمدلله حق حمده کتاب... (بقیه در وصالی و پارگی از بین رفته است)».

۳۳. گلشن راز «ص ۲۲۸ ـ ۲۵۰» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ـ۷۲۰ق)
کامل. با یادداشتهای توضیحی فراوان بین سطور و کناره صفحات.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۷۶ـ۳۸۰؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۷۳ـ۳۰۷۹؛ دنا، ج ۸، ص ۹۴۸ـ۹۵۶.

آغاز:
به نام آن که جان را فکرت آموخت
چراغ دل ز نور جان برافروخت
ز فضلش هر دو عالم گشت روشن
ز فیضش خاک آدم گشت گلشن

انجام:
غرض زین جمله آن شد تا کند یاد
عزیزی گویدم رحمت برو باد
به نام خویش کردم ختم پایان
الهی عاقبت محمود گردان

انجامه: «قد وقع الفراغ من تنمیق هذه النسخة المبارکة فی وقت الجاشت فی السبت الحادی والعشرون من جمادی‌الاول سنه ۱۱۰۸ علی ید تراب اقدام العارفین جمال‌الدین محمد در ایّامی که حضرت معین‌الدین محمد اکبر پادشاهزاد بن ابوالظفر محیی‌الدین محمد اورنگ زیب در قندهار بودند.
نوشته بماند سیه بر سفید
نویسنده را هست فردا امید
نوشته سالها ماند زکاتب
نشان در خاک هم جویی نیابی».

۳۴. مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز «ص ۲۵۱ ـ ۲۸۴»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن یحیی لاهیجی نوربخشی، اسیری (۸۴۰ ـ ۹۱۲ق)
این نسخه مقدمه شارح را ندارد.

نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۶۵ـ۶۷؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۴۰۱ـ۱۴۰۳؛ دنا، ج ۹، ص ۹۷۷ـ۹۸۰.

آغاز: «چون مطلب اعلی و مقصد اقصی بـه اتـفاق ارباب مذاهب و ملل و اصحاب مشارب و نحل معرفة الله است».

انجام: «چنانچه هست به وی نمایند و عارف حـقیقی گردد و مقصود آفرینش حاصل کند. نظم

یار چون با یار خود بنشسته شد

صد هزاران لوح سر دانسته شد».

۳۵. [الفاظ مرکب از جهت القاب پادشاهان و امرا و غیره]
«ص ۲۸۳ ـ ۲۸۴» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**

ظاهراً از انجام ناقص است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلـوة علی رسوله محمد وآله واصحابه الطـاهرین. بـعد هـذا الفاظ مرکب از قبیل مصدر که جهة القاب پـادشاهان و امرا و فقرا و فضلا و غیره از برای استعارات رنگین که به سبب انتظام یکدیگر قالب فقره و صور عـبارت جـلوهٔ انجام پذیرد رنگ تحریر می‌یابد تا طـالبان ایـن فـن را سهولت اخذ و جرّ الفاظ و معانی روی دهد ان شاء تعالی و بیقضای (به قضای) الهی. مدح، ثنا، ستایش، نـیایش، منقبت، مدح، نعت، صفت، وصف، مناقب، شکر».

انجام: «در شـان امـرا و اهـل دول... دانش و بـینش، ایجاد و آفرینش، مروت و احسان، کرم و امتنان، عـزّ و نجابت، دولت و سعادت».

۳۶. نامه اورنگ زیب به سلطان شجاع «ص ۲۸۵»

نوشته شده در مقام پتنه در ۱۰۶۸ق.

آغاز: «سواد نامه که پادشاه جم جاه ابوالظفر محیی الدّین محمد اورنگ زیب عالمگیر پادشاه غازی بمقام پتنه سنه ۱۰۶۸ هزار و شصت و هشت بسـلطان شـجاع نـوشته. الحمدلله رب العالمین والصلـوة والسـلام عـلی رسـوله وحبیبه محمد واله واصحابه اجمعین. سلطنت و ابهت پناه شوکت و حشمت دستگاه».

انجام: «شما می‌نمایم صـابر نـمی‌شوید بـه پـا آیـید. مصرع: زما هر کرا ملک بخشد خدا. بـه زوایـد اطـناب نرفت والدعا».

۳۷. جواب سلطان شاه شجاع به اورنگ زیب
«ص ۲۸۵ ـ ۲۸۶»

آغاز: «نقل نوشته شاهزاده والاجاه سلطان شاه شجاع به خان خانان معظم خان سپهسالار عالم گیر پادشاه. امیر الامراء معظم خان به القابه بداند که اگر چـه انسـان بـه حسب ارادهٔ طبیعی که لازمهٔ نشئه عنصری است».

انجام:

«برفت آن کـه در خسـروی مـلک رانـد

مگـــر آن کـــزو نـــام نـیکو بـماند

به زواید اطناب نرفت والدعاء».

۳۸. لوامع انوار الکشف والشهود علی قلوب ارباب الذوق والجود (شرح قصیده خمریه) «ص ۲۸۸»

(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

تنها نصف صفحه از ابتدای کتاب است. در نسخه با نـام شرح میمیه خمریه فارضیه آمده است.

فهرستواره، ج ۷، ص ۸۰۹ـ۸۱۱؛ دنا، ج ۸، ص ۱۱۰۰ ـ ۱۱۰۳.

آغاز: «سبحانه من جمیل لیس لوجهه نقاب الا النـور ولا لجماله حجاب الا لظهوره».

در صفحات ۲۹۰ـ۲۹۱ هم دو بند مجزا نوشته شده که به نظر می‌رسد مربوط به همین کتاب باشد.

۳۹. طور الاطوار «ص ۲۹۳» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: صافی شیرازی

متنی بدون نقطه است. آن چه در نسخه ما آمده بخشی از آغاز رساله است. نام مؤلف و رساله در نسخه این طـور آمده است: «طور الاطوار مولانا صافی شیرازی» وگرنه نامی از آن در منابع و فهرستها نیافتم.

آغاز: «الحمد لله المکرم الاکرم ومعلّم الاعلام ومحکم الاحکام وملهم الالهام ومعصم الاعصام ومکمّم الاکمام

وسلام محموم الاحمام لامحدود الحد ولا معدود العدّ...
بیت
دور دوّار او مــدار هــمه   مدد او مــداد کــار هــمه».

انجام موجود:

هــر کــه دارد مــراسـم او را
گــردد آگــه مــواسـم او را
در رود هر کــه امــر داور را
در وحل کرده گم سـراســر را

۴۰. منتخب مکاتبات علّامی «ص ۲۹۶ ـ ۲۹۸»
(نامه نگاری ـ فارسی)
مؤلف: ابوالفضل بن مبارک دکنی، علامی (۹۵۸ـ۱۰۱۱ق)
متن یکی از منشآت اوست.
مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۴۶ـ۶۲ و ۷۱۹.

آغاز: «فواید منتخبه از مکاتبات علّامی شیخ ابوالفضل وزیری خاقان. دستور العمل حـضرت شـاهنشاهی بـه عمّال ممالک محروسه ومتصدیان مهمات مرجوعه. این منشور الادب آلهی ودستور العـمل کـار آلـهی از مـنبع عاطفت».

انجام: «وگذرهای آب دریا را برای غسل مردان و آب برداشتن جدا سازد و برای زنان گـذرهای دیگـر مـقرر گرداند».

انجامه: «۲۸ ربیع‌الاولی سنه ۱۱۱۸ روز جـمعه بـقلم آمد کاتب الحروف جمال‌الدین محمد».

۴۱. نامه جلال‌الدین محمد اکبر پادشاه به عبدالله خان ازبک «ص ۲۹۸»

از انجام افتادگی دارد. نسخه ما از بند دهم آغاز می‌شود.

آغـاز: «خطاب کیهان شکوه حق پژوه عدالت رای شکوه نیّر اوج ظلّ اللهی مـعدن بـرج شـاهنشاهی ابـوالفـتح جلال‌الدین محمد اکبر پادشاه غازی بـه عـبدالله خـان اوزبک سپهدار ملک توران نگارش فرمودانـد. رابـطه خلّت و صفا و واسطه محبت و ولا».

انجام افتاده: «شمیمه قویمه و سجیّه مرضیه بـا سـایر بنده‌های خدا چنین بـاشد بـه آن سـلطان دسـتگاه کـه عمدهٔ».

۴۲. طریق استخاره معتبره «ص ۳۰۰»
مـؤلف: عبد الله بـن عـیسی افـندی اصـفهانی (ح ۱۰۶۷ـ ح ۱۱۳۰ق)

افندی آن را برای شاهزاده سلطان محمداکبر بن اورنگ زیب نوشته بود.

آغاز: «طریق استخاره معتبره کـه در شـریعت مـظهر (کذا: مطهر) وارد شده و علما را در صـحت آن نـزاعـی نیست آن که هرگاه امری عظیمی پیش آید باید که آدمی خود اولا وضو جهة نماز استخاره بسازد».

انجام: «حـتی عـلماء اسـلام کـتابها در بـاب احـوال استخاره نوشته‌اند. طریقهای بسیاری برای آن به انـواع مختلف روایت کرده‌اند. نهایت آنچه درین مقام کمترین بندگان آستان خلافت نشـان و کـمینه مـخلصان اعـلی حضرت شاهی ظل اللهی حسب الامر الاعـلی عـجالة الوقت جهت تذکار خاطرعاطر اقدس اشـرف در بـلده فراه لا زال محفوظاً بالرفاه مـرقوم سـاخته‌ایـم وافـئده بی‌نزاع مـعتمد و درست‌تـر است البـاقی ظـلال جـلال واشفاق بر مفارق اهل آفاق پیوسته گستره [گسترده] باد».

انجامه: «۱۷ ذی‌قعده سنه ۱۱۱۸ روز دوشنبه در بلده مشهد مقدس زادهما (کذا) الله تشریفاً وکرامـتاً ومـهابتاً وتعظیماً نقل از خط فضیلت و فواضـل دسـتگاه جـامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول مرزا عـبدالله افندی بن عـیسی بـیک اصـفهانی سـلمه الله کـه بـرای پادشاهزاده غفران و مغفرت پناه سلطان محمداکبر بـن اورنگ زیب پادشاه تاب (کذا؛ طاب) ثراه نوشته بودند».

۴۳. دستور ذکر ایام هفته «ص ۳۰۱»
مؤلف: حبیب بن علی سالار بیهقی

ابتدا قواعد هشت‌گانه عرفان جنید ذکر شده است و پس از آن مؤلف با سلسله اسناد خود روایتی از پیامبر(ص) در ذکر ایام هفته نقل می‌کند چه معتقد است که قواعد جنید با ذکر دوام می‌یابد.

آغاز: «الحمد لله الذی خلق الاشیاء لاجل الانسان وخلق الانسان لاجل المعرفة والعبودیة والتوحید والمشاهدة وصلی الله علی محمد وآله اجمعین. اما بعد بدان ای عزیز که طریق اکتساب ولایت بعد از مسلمانی تمام قواعد سید الطائفه ابوالقاسم جنید بغدادی است قدس الله سره العزیز و طریق او هشت قاعده است. اول دوام وضو... بنابرین ربط این فقیر حبیب بن علی سالار بیهقی آداب طریقت را از مولانا حسن هارون و مراقبه است و او از مولانا نورالدین جعفر و او از سید علی الهمدانی و او از شیخ المحمود الخردکانی و او از شیخ علاءالدوله سمنانی و او از شیخ نورالدین عبدالرحمن اسفرانی و او از شیخ احمد الجوزفانی و او از شیخ رضی‌الدین علی لالا».

انجام: «هر روز هر وردی را صد بار بخواند مقصود البته حاصل شود وقتی که از روی صدق و اخلاص باشد. تم بعون الله الکریم».

۴۴. احادیثی از پیامبر اسلام(ص) و امیرالمؤمنین(ع) درباره علم و فضیلت آن و صبر «ص ۳۰۱»

۴۵. وصیت مولانا جلال‌الدین رومی «ص ۳۰۱»
شامل دو وصیت: یکی وصیتی که به خط اشرفشان یافته شد و دیگری وصیت کوتاه هنگام رحلت.
آغاز: «وصیت حضرت خداوندگار اعظم قدسنا الله بسره المعظم مولانا جلال‌الدین رومی به خط اشرفشان یافته شده. اخوانی اخوانی احفظوا منی».
آغاز وصیت دوم: «وصیت حضرتش در وقت رحلت. اوصیکم بتقوی الله فی السرّ والعلانیة وبقلة الطعام وبقلة المنام».

۴۶. نوشتهٔ روی قصر انوشیروان «ص ۳۰۱»

۴۷. گفته‌ای از خواجه پارسا «ص ۳۰۱»

۴۸. حکایات و اشعاری از میر حسین هروی «ص ۳۰۲»
آغاز: «میر حسینی سادات فرماید: حکایت. آتشی در بیخ نی افتاده بود و می‌سوخت. نی گفت ای آتش چه کرده‌ام که مرا می‌سوزی».

۴۹. گفتارهای پراکنده «ص ۳۰۲»
شامل: بندی فی الانشاء، معنای برخی از اصطلاحات عرفانی مانند ذات، مبدأ، توبه، اصناف خلایق، الهام، سعت؛ مطالب عرفانی کوتاه از شیخ اکبر [ابن‌عربی]، حق الیقین، کلام احمد موسی رشتی رحمة الله علیه، شیخ شمس‌الدین رضی الله علیه، شرح گلشن راز، گلشن راز، احادیث نبوی و فرق میان ناقص و سالک و مجذوب و کامل و اکمل.

۵۰. فرق میان اسم و لقب وکنیه «ص ۳۰۳»
به نقل از شرح نصاب الصبیان تصنیف نظام بن کمال بن جمال بن حسام هروی (سده ۸ه).
فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۱۵۶ـ۱۶۰؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۹۸۶ـ۱۹۸۷.

۵۱. جدول کنیت و القاب وکیفیت حالات حضرت رسالت پناه و ائمه هدی(ع) «ص ۳۰۴ ـ ۳۰۵»

۵۲. نگارستان «ص ۳۰۶»
مؤلف: احمد بن محمد بن عبدالغفار غفاری قزوینی (۹۲۰- ۹۷۵ق)
بخش کوتاهی از کتاب درباره غزوات پیامبر(ص) است.
فهرستواره، ج ۱، ص ۶۶۷ـ۶۶۸.
آغاز: «فواید چند از نگارستان ابن محمد احمد. و در رساله دویم از هجرت سیدة النساء فاطمة الزهرا با علی مرتضی رضی الله عنهما مناکحه فرمود و در مدت ده سال که در مدینه بود».

۵۳. [منشآت] «ص ۳۰۷ ـ ۳۱۱» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**
مؤلف: محمدباقر بن عبدالملک لاهیجانی
منشآت نظم و نثر اوست.
آغاز: «فواید چند از انشات حاجی محمدباقر لاهجانی. سلاست اسالیب نظم و جودت تراکیب نثر دیباچه نویسان سفینهٔ فصاحت منوط به افتتاح نام خجسته فرجام متکلم بی‌آلتی است... اما بعد این کلمات

چند است معرا از شایبهٔ انتحال مقالات موزونان و مبرّا از ننگ انتهاب نتایج خیالات منشیان فراهم آوردهٔ کدّ یمین طبیعت و حاصل عرق جنین فکرت راقم حروف».

انجام: «در جواب رقعه شیخ الاسلام قزوین که در تعریف سرمای زمستان به عالی حضرت وزیر لاهجان نوشته بود نوشته...

بر ذات تو ای مرجع ارباب امید
یا رب بادا مبارک این عید جدید
هر روز تو ماه هر ماه تو سال
هر شام تو صبح باد و هر صبح تو عید».

۵۴. فالنامه حروف مقطعه «ص ۳۱۱»

مؤلف: محمدباقر بن عبدالملک لاهیجانی

آغاز: «فالنامه حروف مقطعه تالیف راقم حروف. طریق استخراج احکام این فالنامه آن است که دوازده نوبت صلوات فرستاده بعد از نیت انگشت بر یک حرف از ین صد و چهل و چهار حرف گذارند».

انجام: «ت ت ی د ت ی د ت د ت. تمام شد فالنامه».

۵۵. معمیات «ص ۳۱۱ ـ ۳۱۴» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: محمدباقر بن عبدالملک لاهیجانی

شامل معماهای او و طریق استخراج آنهاست.

آغاز: «بسم الله وبالله والاسماء الحسنی کلها لله. پوشیده نماند که این کلمات پریشان از جمله معمیات بنده قاصر محمدباقر است که اکثر به شرف ملاحظه استاد... ملا علی‌اکبر... مشرف گردیده به تکلیف بعضی اعزّه بر صفحات یادگار نوشته آمده و شرحی واضح در تلو هر مصرع از مصاریع هر موزه ایراد نموده شد که جمعی از نازک طبعان... طریق استخراج حروف اسما را به سهولت منفطن (کذا؛ متفطن) گردیده... معمّا به اسم واحد

بر لوح کن دو نقطه بی‌امتحان نهاد
صورت نگار ماه من و مهر آسمان».

انجام: «یعنی مسمّای واو لفظ توبه مسمّای قاف و مسمّای یا مبدّل شده اسم نقی. تمام شد».

۵۶. دعای جوشن‌کبیر «ص ۳۱۵ ـ ۳۲۸»

به همراه خواص آن.

از آغاز افتادگی دارد. نسخه ما از بند دهم دعا آغاز می‌شود.

انجامه: «الحمد لله والمنة که جوشن کبیر و ایضاً مسمی به هزار و یک نام به تاریخ ۱۶ شانزدهم رمضان المبارک روز پنجشنبه سنه ۱۱۰۷ هزار و یکصد و هفت من الهجریة وعلی صاحبها افضل الصلوات والتحیات در چهاردیواری قندهار و چاردیواری جائی است آبادان از بیرون قلعه قندهار و منقول عنه نصف از بهادر قراول بن سُندر و نصف از مراد ولد رشید واؤزئی هر دو ملازمان پادشاهی منجمله بهادر جهازی پادشاه است. کاتبه جمال‌الدین محمد اکبرشاهی».

۵۷. خواص ۹۹ اسم حسنای خداوند «ص ۳۲۸»

به ترتیبی که از علمای جفر گرفته شده است. فقط نصف صفحه آن باقیمانده و بقیه ناقص است.

۵۸. هفت‌کشور «ص ۳۲۹ ـ ۳۳۲» **(داستان ـ فارسی)**

مؤلف: سلطان محمد بن امیری، فخری هروی (سده ۱۰ ه)

فقط بخشی از حکایات کشور اول آن است. از انجام افتادگی دارد.

فهرستواره، ج ۱، ص ۴۹۶.

آغاز: «فواید چند از کتاب هفت کشور. حکایت. داعی گفت آورده‌اند که سکندر فیلقوس رومی از اسکندریه خروج کرد و پادشاه عظیم الشأن... کشور اول در باب رعیت پروری و معدلت گستری».

انجام موجود: «و در آن مقام به آن چه می‌خواست رسید. غرض ازین حکایت آنست که هر کس را از».

۵۹. لوایح القمر (اختیارات نجوم) «ص ۳۳۳ ـ ۳۳۴»

(ستاره‌شناسی ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ ۹۱۰ق)

بخشهای منتخبی از لوایح القمر است؛ بدین ترتیب: فصل سیزدهم در اختیارات سکزیلدوز، فصل نوزدهم در

اختیارات جکر جوکنی، جدول موامرهٔ رجال الغیب، جدول ایام نحس هر ماه به روایت امام حسن عسکری[ع]، فصل دوازدهم در اختیارات ایام هفته منقول از علی بن ابی طالب[ع] در ۸ بیت عربی و ترجمه منظوم آنها به فارسی.
فهرستواره، ج ۴، ص ۳۰۳۲ـ۳۰۳۴؛ دنا، ج ۸، ص ۱۱۲۳ـ۱۱۲۷.

۶۰. تحفة المنجمین «ص ۳۳۴ـ۳۴۲»

(ستاره‌شناسی ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن عبدالله یزدی، جلال منجم (سده ۱۱هـ)

بخشهایی از کتاب است؛ بدین ترتیب: بیوت دوازده‌گانه طالع، مزاج و صفات و منسوبات آنها، صفات و منسوبات کواکب، خاتمه در احکام مختلفه به آرای هر قوم (شامل سه فصل)، باب در بیان شانزده خانه رمل و شکلهای شانزده‌گانه.
فهرستواره، ج ۴، ص ۲۸۴۷؛ مجله الذخائر، س ۱، ش ۱، زمستان ۱۴۲۰ق، ص ۲۹۷؛ دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۱۲۲ـ۱۲۴؛ دنا، ج ۲، ص ۱۰۰۵ـ۱۰۰۶.

آغاز: «اما بیوت دوازده‌گانه طالع دلیلست بر نفس و زندگانی و آغاز کارها و کیفیت عمر و سعادت و شقاوت و دال بر سروریست. خانه دوم معاش و اعوان و انصار».

انجام: «خانه پانزدهم اجتماع ۱۰۰۱. خانه شانزدهم طریق....».

انجامه: «نقل از تحفة المنجمین در مقدمه به تاریخ ۹ جمیدالثانی سنه ۱۱۰۶ در صفاهان که پادشاه جم جاه محمداکبر پادشاه تشریف داشتند» (ص ۳۳۷) و «نقل از تحفة المنجمین از مقدمه اول به تاریخ ۱۳ جمادالثانی سنه ۱۱۰۶ در صفاهان شب پنجشنبه در رکاب پادشاه جم جاه محمداکبر پادشاه ولد اورنگ شاه» (ص ۳۴۰).

۶۱. [احکام نجوم] «ص ۳۴۳ـ۳۵۰»

(ستاره‌شناسی ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

تنظیم شده در ۹ باب:

باب اول: در احوال کواکب.
باب دوم: در بروج.
باب سیوم: در فرح و ترح.
باب چهارم: در جرم کواکب علویّین.
باب پنجم: در انظار.
باب ششم: در مستولی و مستولی.
باب هفتم: در ضعف و قوی کواکب و رد و قبول آن چه اکابر این فن از ضعف و قوت کواکب حصر فرموده‌اند.
باب هشتم: در ردّ و قبول و آن چه متعلق است بدان.
باب نهم: در اختیارات بیوت کلی دوازده گانه، در ۳ فصل:
فصل اول: بیوت دوازده خانه.
فصل دوم: در اختیارات کلی.
فصل [سوم]: در بیان چیزهایی که رعایت آن سبب کمال اختیار بود.
فصل: در آن چه احتراز واجب است.
فصل: آن چه تعلق به ربّ طالع و ربّ بیت قمر دارد.
فصل: در آن که اختیار چگونه باید کرد در وقتی که تاخیر میسر نشود.
فصل: در طول و عرض و ارباع عالم.

در صفحه ۳۴۷ برای گرفتن طالع روز ۲۵ رجب ۸۶۹ق و ساعت چهارم روز پنجشنبه ۸۸۹ق به افق دارالامان شماخی زایچه کشیده شده که می‌تواند نشان دهنده زمان تقریبی تألیف کتاب باشد.

در سطر آغازین کتاب از «اختیار» یاد شده است. وی می‌تواند همان محمد بن محمد مشهور به اختیار باشد که چندین کتاب نجومی از او می‌شناسیم. از زمان زندگی محمد اختیار اطلاع صحیحی نداریم اما در کتاب خلاصة النجوم او از سال ۸۸۹ق یاد شده که با تاریخهای ذکر شده در نسخه حاضر همخوانی دارد.
فهرستواره، ج ۴، ص ۲۷۶۳ـ۲۷۶۴ و ۲۹۱۸ و ۳۰۷۶ (بخشبندی هیچ یک از این رساله‌ها مطابق با نسخه ما نیست).

آغاز: «الحمد لله رب العاقبة للمتقین (وکذا) والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اما بعد این

رساله‌ای است در کلمات اختیار. باب اول در احوال کواکب. زحل سرد و خشک مذکر خاکی».

انجام: «اگر مح این را با اول دلو جمع کردیم شد موضع اثنی مواضع اثنی عشریه. هاگر مخ خداوند شمس مشتری باشد والله اعلم بالصواب».

۶۲. جدول اثنی عشریه کواکب «ص ۳۵۱»

دو جدول قران مربوط به سالهای ۸۶۸ و ۸۰۹ق.

آغاز: «جدول و قران منسوب از اختراعات جناب مولانا شیخی. عمل برین جدول چنان است که برجی در آن برج علوییین قران کند در آن سال انتهاء جزو قران در برج قران می‌باشد».

انجام: «مستولی بر طالع و جزو قران و سانحداه و صاحب دور کرده درین دوایر ثبت کردیم تا سال به سال مسعد و مهیّا باشد والله اعلم بالصواب».

۶۳. مدخل منظوم «ص ۳۵۲ ـ ۳۵۴» **(نجوم ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالجبار خجندی (قرن ۷ھ)

در نسخه ما به خواجه نصیرالدین طوسی نسبت داده شده است. ظاهراً خاتمه آن نانوشته مانده است.

رک: ش ۸۸۳۶/۹.

آغاز:

مرد دانا سخن ادا نکند تا به نام حق ابتدا نکند

انجام موجود:

گر مه بر آفتاب نظر ور نه مرّیخ بنگرد به قمر
یا به مریخ سعدتر گردد یا ازین دو یکی بجوز نگرد

خاتمه.

۶۴. نوروزنامه «ص ۳۵۴»

متن مختصری است درباره پیامدهای مقارنه نوروز با هر یک از ایام هفته.

آغاز: «نوروزنامه. به موجب هفته اگر روز یکشنبه نوروز در آید خداوند سال آفتاب است حال پادشاهان و بزرگان نیک بود. نعمت ارزان باشد».

انجام: «ناسازگاری مردان و زنان بسیار باشد. فالیز نیک بود... (چند کلمه پارگی) مخالفت کنند والله اعلم بالصواب».

انجامه: «نقل از کتاب ملا آدینه در مشهد مقدس ششم ذی قعده سنه ۱۱۱۹ روز دوشنبه».

۶۵. نامه دوستانه «ص ۳۵۵»

۶۶. منشآت «ص ۳۵۶ ـ ۳۵۸»

متن دو انشاء؛ بدین ترتیب: اول درباره پیدا شدن سنگی قیمتی در سال ۱۱۰۳ق در شوشتر که فتحعلی خان آن را به درگاه شاه سلیمان می‌فرستد و در آن جا عبارات کوفی روی آن خوانده می‌شود. و دیگری نامه‌ای منشیانه.

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «حجر الاسود لفظ متینی که رکن الارکان کعبه معنی تواند بود و سنگ سرمه سخن رنگینی که روایت سوادش».

انجام موجود: «کمر خدمتش از معانی باریک بر میان بسته غزلهای بلند آوازه پنج نوبت ایوان جلالتش».

۶۷. نصف صفحه به اردو «ص ۳۶۱»

۶۸. روضة الاحباب «ص ۳۶۳ ـ ۳۹۴» **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: عطاءالله بن فضل‌الله دشتکی شیرازی (ـ پس از ۹۳۰ق)

گزیده‌ای از بخشهای مربوط به زندگی پیامبر(ص) پیش از هجرت و بستگان ایشان است.

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۶۵۵ـ۱۶۵۷؛ آستان قدس، ج ۳، ص ۸۵ و ج ۷، ص ۱۰۸؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۵۸۱ـ ۵۸۴.

آغاز: «اول. خدیجه کبری رضی الله عنها. بنت خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی بن کلاب. در قصی نسب او به نسب پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم متصل می‌شود و وی از اقرب زوجات آن حضرت است».

انجام افتاده: «و وجه جمع بین الروایتین آن که گویند که نزول بر کلثوم بن الهدم بوده فاما به جهة آمد شد مردم در سرای سعد بن خثیمه».

۶۹. فهرست مطالب مجموعه «ص ۳۹۵»
در آن ۳۹ عنوان فهرست شده و نشان می‌دهد که اوراق مجموعه جا به جا شده است.
این فهرست به خط جدیدتری است و در بالای آن نوشته شده: «سی و نه عنوانست، تمام بخط جمال‌الدّین محمد سنه ۱۱۰۸».

برای آن که دانسته شود پیشتر ترتیب نسخه بـه چـه صورت بوده و افتادگیهای آن نیز مشـخص شـود مـتن فهرست را در این جا عیناً می‌آورم:

لغات پهلوی در لغت فرس، تحفه اکبری در لغت عربی، لطائف اللّغات در شرح لغات مثنوی، مـنتخب اللّـغات در لغات عربیّه، کتاب تیسیر الاحکام در فـقه، کـتاب بـحر المناقب در فضائل حضرت امیرالمؤمنین سلام الله عـلیه تألیف مولی علی الحنبلی ۳۳ ورق، فواید تـاریخیّه ۱۷ ورق، چند ترجیع بند، منتخب از تاریخ عالم ارا، فوایـد نظمیه و نثریه چند جُزء، لُغات مُلاّ ذو پیاذه و مـطایبات لوطی شیرازی، بـاب هشـتم گـلستان، روضـة الشّـهداء کاشفی، ورقی از انتقام نامه، سیر سُلوک جُنید، شجره نامه صُوفیّه، تاریخ گُزیده حمدالله مستوفی قزوینی، رساله در ترجمه سوره فاتحه، تتمّهٔ خاتمه تاریخ گزیده متعلّق بـه قزوین، ابواب فقهیّه مـنتخب از صـحاح، کـتاب مـقدمهٔ الصّلوة سمرقندی، منظومه فقه فارسی معروف بنام حق، فصوص الحکم مُحیی‌الدین، تائیّهٔ فـی التّـصوف، رائـیّه فارسیّه، چـند جُـزء از مـثنوی رومـی، سـوالات سـیّد حسـینی، و گـلشن راز شـبستری، شـرح گـلشن راز، مُتفرّقات، مُنشات، طریق استخاره، جداول تاریخ ائمّه، مُنشات تاریخیّه، مُعمّیات باقر مُعمّائی، فصولی چـند از جوشن کبیر، فواید چند منقول از کـتاب هـفت کشـور، اختیارنامه در نُجوم، مدخل منظوم در نجوم.

۷۰. الفاظ پهلوی «ص ۳۹۶ ـ ۳۹۷» **(لغت ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
آغـاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصـلوة والسلام علی افضل البشر شفیع یوم المحشر... بدان کـه تصنیفها کرده‌اند در الفاظ پهلوی و لیکـن بـیشتر از آن الفاظ آن است که امروز اسـتعمال نـمی‌کنند بـعضی بـه نسبت گرانی وناخوشی و به جهت مجهولی. امـا لفـظی چند فراهم آوردیم که به کار می‌آید و نیز در کتاب یـاد کرده شود ان شاء الله تعالی. بـاب الالف. آذر بـه مـعنی آتش. آذر به معنی آتش‌پرست».

انجام: «یش: بندی بود از آهن که بر صندوقها و درها زنند و به مسمار بدوزند. یازان: آهنگ کنان باشد. یوب: آرزومندی بود والله اعلم بالصواب».

انـجامه: «بیستم شهر ذی‌قعده روز دوشنبه سنه ۱۱۰۸ یکهزار و صد و هشت هـجری وعـلی صـاحبها افـضل الصلوة والتحیة و در بلده قندهار به خط ضعیف النحیف جمال‌الدین محمد».

۷۱. تحفه اکبری «ص ۳۹۸ـ۴۱۶» **(لغت ـ عربی به فارسی)**
مؤلف: علی بن علی‌اکبر رازی، زین‌العابدین (سده ۱۲ه)
لغتنامه عربی به فارسی برگرفته از صحاح اللغة و قاموس المحیط و، تنظیم شده به ترتیب حروف تهجی. هر حرف در یک کتاب و حرفهای دوم در ابـواب مـختلف آورده شده است. در هر باب نیز ابتدا مصادر و پس از آن غیر مصادر ذکر شده است.

در مقدمه درباره سبب تألیف می‌نویسد: «چون خاطر فیض مآثر... اکبر پادشاه... متوجه جمع برخی از لغات بود بنا بر آن حکم اشرف ارفـع اقـدس هـمایون اعـلی شرف نفاذ یافت که این بندهٔ دعاگو علی بن العلی‌الاکبر الرازی المدعو بزین‌العابدین قـدری از لغـات مـعجمه و مهمله عربیّه در سلک تحریر کشد لهذا این بی‌بضاعت با تشتّت احوال و توزّع بال.. جسارت نمود و این نسخه را به تحفه اکبری موسوم ساخت».

آغـاز: «الحمد لله الذی احدث لحاجة النـاس الالفـاظ الموضوعة وجعلها ذریعة لاظهار مـا فـی نـفوسهم مـن المعانی الواضحة... اما بعد چون خاطر فیض مآثر نواب کامیاب حضرت جهانبانی».

انـجام: «باب الیاء مع الیاء من غیر المصادر. یزنّی نیزه منسوب به ذوالیزن که پادشاه حـمیر بـود. تـم مـنتخب

اللغات من الصحاح والقاموس علی ید مؤلفه فـی عـصر یوم الثلثاء من العشر الاول من الشهر التاسع مـن السـنة الرابع من المایة الثانی من الالف الثـانی حـامداً مـصلیاً مسلماً».

انجامه: «الحمد لله والمنة که به تاریخ شانزدهم رمضان المبارک روز شنبه قبل العصر به دست جمال‌الدین محمد سنه ۱۱۰۹ در فراه اتمام یافت در ایّـامی کـه حـضرت وارث سـریر هـمایونی و واقـف بـیچونی مـعین‌الدیـن محمداکبر خلف الصدق محیی الدّین محمد اورنگ زیب بهادر عالم‌گیر پادشاه غازی تشریف داشتند و بـنده در سلک ملازمان سرکار اعلی منسلک بود. بیت

نـوشته سـالها مـاند زکـاتب
نشان در خاک جوئی هم نیابی

بیت:

از عـنایاتی خـدائـی لا یـنام
این کتابت روز شنبه شد تمام».

۷۲. لطائف اللغات «ص ۴۱۷ ـ ۴۲۰» **(لغت ـ فارسی)**
مؤلف: عبداللطیف بن عبدالله عباسی گجراتی (ـ ۱۰۴۸ق)
فقط بخشی از حرف الف کتاب را دارد.
منزوی، ج ۳، ص ۱۹۵۰ ـ ۱۹۵۱؛ مشترک پـاکسـتان، ج ۱۴، ص ۲۴۱ـ۲۴۴؛ دنا، ج ۸، ص ۱۰۳۶ـ۱۰۳۷.

آغاز: «این فرهنگی است مشتمل بر حل لغات غریبه و عجیبه مثنوی مولوی معنوی که به یمن تأیید لطیف خبیر که فرهنگ بخش هر صغیر و کبیر است».

انجام افتاده: «ادریس... و ابداع خط و قلم و اصـطناع رقوم از خصایص آن حضرت است همواره به تـدریس شرایع».

۷۳. تفسیر آیات خمر «ص ۴۲۱»
تفسیر آیه ۱۴ سوره حجر و آیات دیگر در باب خمر به نقل از تفسیر حسینی.

۷۴. تیسیر الاحکام «ص ۴۲۲ ـ ۴۳۱» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: احمد بن عمر دولت‌آبادی (ـ ۸۴۸ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۴۶۴ـ۴۶۸؛ فهرستواره فقه هزار و چهار صد ساله، ص ۶۳؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۲۰۸.

آغاز: «حمد وافر و ثنای متوافر مر حضرت صـمدیت ذوالجلال جلّ جلاله که اساس دین حنفی را به تأسیس بناء علم بنیاد نهاد».

انجام: «به تسبیح و تهلیل و استغفار ختم کند تا خانمت (خاتمت) مجلس به خیر بـاشد... سـبحان الله وبـحمده سبحانک ربک رب العـزة عـما یـصفون وسـلام عـلی المرسلین الحمد لله رب العالمین».

انجامه: «تمت تمام شد کتاب تیسر الاحکام (کـذا) در علم فقه به خـط جـمال‌الدیـن مـحمد و ایـن کـتاب از تصنیفات ملک العلماء شهاب‌الدین دولت‌آبادی در سنه ۱۱۱۰ هزار و صد و ده از هجرت سید المرسلین و خاتم النبیین روزیکشنبه ماه شوال کرم بالخیر والامال در بلده فراه که از هرات چهل فرسنگ به طرف قندهار است در سلطنت شاه سلطان حسین الصفوی بن شاه سلیمان بـن شاه عباس ثانی».

۷۵. خلاصة الاسلام «ص ۴۳۲» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: اسماعیل بن لطف‌الله باخرزی (سده ۱۰ه)
نسخه ما تنها باب دوم و سوم و مسئله‌ای از بـاب هـفتم کتاب است.
مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۵۰۶؛ فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله، ص ۶۶؛ ملک، ج ۹، ص ۲۱۸ ـ ۲۱۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۵۱۴.

آغاز: «باب دوم در بیان آب مطلق. بدان که رواست به آب مطلق وضو ساختن و غسل کردن و نجاست از جامه و بدن دور کردن».

۷۶. حدیث «ص ۴۳۳»
حـدیثی بـه روایت جـابر بـن عـبدالله انـصاری از امیرالمؤمنین(ع) به نقل از امالی شیخ رحمة الله علیه.

۷۷. در بحر المناقب فی فضل علی بن ابی طالب(ع) «ص ۴۳۴ـ۴۹۷» **(کلام ـ فارسی)**
مؤلف: علی بن ابراهیم بغدادی، درویش برهان (سده ۱۰ه)
کامل.

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۶۴۳ـ۱۶۴۴ وج ۹، ص ۲۸۶ ـ ۲۸۷؛ معجم الآثار المخطوطة حول الامام علی بن ابی‌طالب، ص ۱۳۲ـ۱۳۳؛ دنا، ج ۴، ص ۱۱۱۳ـ۱۱۱۵؛ معجم التراث الکلامی، ج ۳، ص ۲۴۵ـ۲۴۶؛ گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۳ـ۲۴ (ناشناخته).

آغاز: «سپاس بی‌قیاس و ثنای بی‌منتهای حضرت مبدع حکیمی را جلّت اراده و قدرته که به حکم کنت کنزاً مخفیاً».

انجام: «چنان که در صدر باب دهم از ابن عباس روایت رفت. فهذا ما اردنا ایراده اللهم صل علی سیدنا محمد و آل محمد وفقنا لما تحب و ترضی انک انت المنان بالجزیل والیک المنتهی».

انجامه: «تمت هذا الکتاب المسمی بعون الملک الوهاب مسمی ببحرالمناقب فی فضل علی بن ابی طالب من تصانیف علی بن ابراهیم الحنبلی المشهور بدرویش برهان فی یوم الخمساء و تاریخ الخمس وقت الظهر من شهر الشوال کرم الله بالخیر والمآل فی سنة ۱۱۰۶ الف ومایة وستة من الهجرة النبویة وعلیه افضل الصلوة واکمل التّحیات وعلی آله الزاکیات بید الضعیف النّحیف جمال‌الدین محمد الحسنی الجامی در ایامی که پادشاه محمد اکبر در صفاهان تشریف داشتند ولد ابوالظفر محیی‌الدین محمد اورنگ زیب بهادر عالم گیر پادشاه غازی در سلطنت شاه سلطان حسین ولد شاه سلیمان صفوی. تم

یلوح الخط فی قرطاس دهراً

وکاتبه رمیم فی التراب».

۷۸. گفتارهای پراکنده «ص ۴۹۸» (فارسی و عربی)

گفته‌ای از ابن عباس درباره نزول قرآن، حدیثی از کتاب الخرایج راوندی و ذکر سلسله اسناد محقق کرکی تا شهید اول.

۷۹. اشعار «ص ۵۰۰»

شامل: غزلیات سعدی، حضرت زنده فیل احمد جام، حضرت ملا روم، خواجه حافظ شیرازی، خاقانی، عرفی، خان خانان عبدالرحیم، حکیم شفائی، عاقلخان.

۸۰. بخشهایی از داستان سلیمان نبی(ع) «ص ۵۰۱»

به نقل از تفسیر حسینی در سوره نمل و ابراهیم.

۸۱. ماجرای دفن پیامبر(ص) از روضة الاحباب «ص ۵۰۱»

۸۲. قصیده «ص ۵۰۲»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)[1]

در مناقب امیرالمؤمنین(ع).

آغاز:

علیّ ولی ابن عمّ نبی که جبرئیلشان می‌نمود اجنبی

نوشته شده در شنبه ۱۲ ربیع‌الاول ۱۱۱۷ق در مشهد مقدس.

۸۳. بخشهایی از عالم‌گیرنامه «ص ۵۰۳»

شرح حال کمال‌الدین حسین واعظ و مولانا فخرالدین علی و خواجه قطب‌الدین احمد جامی و خواجه عبدالعزیز جامی به نقل از عالم گیرنامه.

۸۴. منتخباتی از روضة الاحباب «ص ۵۰۳ـ ۵۰۴»

۸۵. منتخباتی از حبیب السیر خواندمیر «ص ۵۰۴»

۸۶. در اختلاف صوفیان «ص ۵۰۵ـ ۵۰۶»

بخشی از باب سی ونهم عوارف المعارف سهروردی است.

آغاز: «باب سی و نهم در اختلاف صوفیان. روز (روزه) داشتن و گشادن. جمعی از مشایخ صوفیان بودند دایم که روزه داشتند در سفر و حذر (کذا)».

۸۷. دستور نماز جنازه‌گزاردن «ص ۵۰۶»

از ترغیب الصلواة، نوشته شده در ۲۹ رجب ۱۱۰۶ق در صفاهان.

---

۱. زمان وفات ظهوری را بین سالهای ۱۰۲۴ـ۱۰۲۶ق نقل کرده‌اند اما به گفته احمد گلچین معانی تاریخ صحیح ۱۰۲۵ق است. رک: تعلیقات تذکره میخانه، ص ۳۵۴ـ۳۵۵ و ۳۶۴.

۸۸. تفسیر آیه انما الخمر والمیسر والانصاب «ص ۵۰۶»

۸۹. منتخباتی از روضة الصفا «ص ۵۰۷ و ۵۱۰ ـ ۵۱۲»
با افتادگی از انجام.

۹۰. منتخباتی از تاریخ هرات «ص ۵۰۸ ـ ۵۰۹»

۹۱. منتخباتی از حبیب السیر «ص ۵۰۹»

۹۲. منتخب از تاریخ عالم آرای عباسی «ص ۵۱۳ ـ ۵۲۲»
مؤلف: اسکندر بیگ ترکمان منشی (۹۶۸-۱۰۴۳ق)
فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۲۴ـ۱۰۲۵؛ ذریعه، ج ۳، ص ۲۶۳؛ مشار فارسی، ج ۱، ص ۱۱۰۱.
آغاز: «فواید چند از تاریخ عالم ارا. چون نشر محامد کبریای الهی که بیرون از دایره عـقول و افـهام است در خور رتبه و حالت بشر».
انجام موجود: «ذکر احوال سعادت مـنوال سـلطانعلی پادشاه بن سلطان حیدر... به صرصر اجل از پای درآمده در سلطان‌آباد قراباغ».

۹۳. غزلیات «ص ۵۲۴ ـ ۵۳۶» **(فارسی)**
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
برگزیده شده از مقطعات، طـیبات، بـدایـع، خـواتـیم و غزلیات قدیم او.

۹۴. اشعار «ص ۵۳۶ ـ ۵۸۵» **(فارسی)**
با افتادگیهایی از وسط.
از این سرایندگان: حضرت اقدسی، شیدا، شاهپور، شیخ فیضی، عشرتی، عرفی، مولوی جامی، بـرهمن، صـفی قلی بیگ میلی، نورالله، طغرای هـندی (نـوشته شـده از نسخه فـیاض مـیان شـیخ مـحمد پـیر در فـراه در ۱۷ ربیع‌الاول، ص ۵۴۱)، فرصت، شـاه سـلیمان صـفوی، آصفی، مسافر، طوطیانوس، از مـثنوی فـتوح الحـرمین تصنیف محیی، مثنوی مولوی، شاه قاسم انوار، نـظامی، ابوسعید ابوالخیر، بستان، میر حسینی سادات، مجذوب، خسرو، کاتبی، سنایی، ظـهیر، از مـظهر آثـار هـاشمی، مولانا محمد غـفار، نـظام، ابـوالفـرج، نـوید، سـعدی، مثنویات سعیدا هندی، از شـاهنامه فـردوسی طـوسی، محمد جان قدسی، مسدس خواجه حـافظ شـیرازی در منقبت امـام ضـامن(ع) و چـند قـصیده مـنسوب بـه او، نسیمی، امیر خسرو دهلوی، محمد قلی سلیم، قصه پیر العلم و جنگ جنّیان با امیرالمؤمنین(ع) از گفتار آتشـی، رازی، رباعیات سعدی (با این انجامه: «۱۶ جمیدالاول سنه ۱۱۱۸ روز پنجشنبه در شهر مـقدس بـقلم آمـد»، ص ۵۶۳)، فریدالدین عطار (بـا رقـم: «۲۴ رجب سـنه ۱۱۶ در اصفهان این پنج بیت بـقلم آمـده»، ص ۵۴۵)، خواجه (با رقم: «۱۰ جمادالاول سنه ۱۱۰۸ در قندهار نـوشته شـد از مـیر بـاقر»، ص ۵۴۵)، مـحمد بـاقر لاهـیجانی، شـاه شـرف بـوعلی قـلندر پـانی پـتهی، محمدشفیع منشی کشمیری، مرزا شرف، رباعیات خیام حکیم، فخر رازی، شیخ شهاب‌الدین سهروردی، سلطان ابراهیم میرزا، سلمان، امـیر نـصیبی، مـیر عـبدالبـاقی، فغانی، کمال اسماعیل، سید محمد جامه باف، حـضرت شاه میر لاهوری قدس سره، محمد داراشکـوه قـادری، انوری، سـایلی، عـراقـی، مـغربی، مـحمدتقی دهـدار، خواجه ابوالوفاء خوارزمـی، سـحابی، شـیخ روزبـهان بقلی، استاد، شیخ ابوالفضل بن حسن سرخسـی، شـیخ ابوالحسن بستی، جلال‌الدین رومی، شیخ مـجدالدیـن، شیخ سعدالدین حموی، شیخ سیف‌الدین باخرزی، شیخ رضی‌الدین عـلی لالا غـزنوی، گـهواره، شـیخ فـیضی فیاضی هندی، حلاج، حکیم آذری، حضرت احمد جام زنده فیل، امیر قاسم، عطار، شفایی، سلیمان شکـوه ولد دارا شکوه ابن شاهجهان پادشاه، نصرتی، فدایی (نوشته شده به خطی مغایر بـا خـط صـاحب مـجموعه: «ایـن قصیدهٔ... بدستخط بـنده درگـاه فـیض (؟) الله در شـهر دارالسلام بغداد سنه ۱۱۲۵ تحریر یـافت»، ص ۵۷۷)، حسنی، صبری، مهری، پناهی، اوحدی.

۹۵. قلندر نامه «ص ۵۷۳»
مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)
منزوی، ج ۴، ص ۳۰۴۹؛ دنا، ج ۸، ص ۲۷۵.
آغاز:

مـائیم قـلندران مـعنی — بیزار زخوش هوای دنـیی
اسـوده زخـیر شـر عـالم — آزاد زجـنت و جـهنم

انجام:
شاهد بازاریم و می پرستیم
خوش طایفه‌ایم هر چه هستیم
انجامه: «۲۶ ذی‌قعده سنه ۱۱۲ روز یکشنبه در مشهد».

۹۶. فقر نامه «ص ۵۷۳»
سؤال و جواب کوتاهی است.
آغاز: «سوال و جواب فقرا. اگر پرسند اول فقر چیست و اخر فقر چیست و خانه فقر چیست».
انجام: «و خواب فقر هشیاری و دین فقر بیداری. کسی که این جواب نداند فقر بر وی حرام است».

۹۷. منتخب فتوح الحرمین «ص ۵۸۱»
مؤلف: محیی لاری (-۹۳۳ق)
فهرستواره، ج ۱، ص ۱۴۴-۱۴۵.
آغاز: «فواید از فتوح الحرمین تصنیف محیی علیه الرحمة. در تعریف بنای کعبه که عمارت کرده خلیل است به فرمان جبار جلیل.
حرف شناسان خط شوق و بیم
رازگشایان کلام قدیم».
انجام:
ریخت بر اوراق سمن مشک ناب
کرد رقم باعث نظم کتاب

۹۸. گزیده احوال شاهان سلسله صفوی «ص ۵۸۲»
از تاریخ عالم آرا و حبیب السیر و جز آنها. به خطی جدیدتر.

۹۹. قصیده در مدح امیرالمؤمنین(ع) «ص ۵۸۴»
مؤلف: آتشی
آغاز افتاده.
انجام:
حق نور اولیا یعنی علی مرتضی
هم به حق فاطمه بنت نبیّ مهربان
آتشی را ز آتش دوزخ نگهداری ز لطف
در صراط المستقیم سهل و آسان بگذران

۱۰۰. قصیده جنگ خیبر و فتح کردن هفت قلعه خیبر به دست امیرالمؤمنین(ع) «ص ۵۸۴»
آغاز:
الا ای به دنیا شده جسم پرور
چه شد گر بود طعمه مور لاغر

۱۰۱. مطایبات و هزلیات «ص ۵۸۵»
شامل مطایبات و هزلیات صورت ضیافتی که بابا غوری به جهت مهمان ترتیب داده.
آغاز:
ضیافت می‌کنم یاران عزیزی چند مهمانست
که جمع آوردن اسباب آن بسیار آسانست
بعد از آن قصیده‌ای در منقبت قهوه پختن.

۱۰۲. کتاب مطایبات «ص ۵۸۵»
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (-۶۹۱ق)
بخش کوتاهی از دیباچه و اشعار آن است.
آغاز: «دیباچه کتاب مطایبات حضرت شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی قدس سره. قال السعدی الزمنی بعضی ابنای الملوک ان اصنف لهم کتابا فی اللغو علی الطریق السوزنی».

۱۰۳. کتاب المضحکات «ص ۵۸۷ - ۵۸۹»
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (-۶۹۱ق)
شامل سه مجلس.
آغاز: «از کلیّات شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی قدّس سره. المجلس الاول فی المطایبات والخبیثات وما یتعلق بها. اللعن الشیطان والشتم الحیطان لعناً لا یشیعه الزمان».
انجام: «که آواز طبل نمی نماید گناه از من نیست. گناه تست. تمت الکتاب المضحکات».
انجامه: «۱۲ دوازدهم جمیدالاول سنه ۱۱۱۸ روز یکشنبه به تحریر آمد».

۱۰۴. النامه (تعریفات) «ص ۵۸۹ ـ ۵۹۰» **(طنز ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالمؤمن بن ولی‌محمد دهلوی، ملا دو پیازه (سده ۱۲ه)
فرهنگنامه طنزآمیز کوتاهی بـه تـقلید تـعریفات عـبید زاکانی (۷۷۲ق) است.
در برخی از منابع این کتاب به عبید زاکانی منسوب و حتی جزو مجموعه آثار او به اشتباه منتشر شده است.
فـهرستواره، ج ۶، ص ۳۲۶ ـ ۳۲۷؛ مـنزوی، ج ۵، ص ۳۵۴۷؛ مشترک پاکستان، ج ۴، ص ۲۲۴۱ـ۲۲۴۲؛ مـیکروفیلمهای دانشگـاه تـهران، ج ۱، ص ۵۸۳ و ج ۳، ص ۱۷۲؛ مجلس، ج ۸، ص ۴۳۸ و ج ۱۰، ص ۱۰۰؛ فهرست دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۱۹؛ آستان قـدس، ج ۷، ص ۲۷۱ ـ ۲۷۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۳۷۱.
آغاز: «النامه ملا دو پیازه علیه الرحمه. الخدا: خـوان یغما. الرسول: خیر خواه دشمنان. الفرشته: چغل مخفی. الپادشاه: کاهل زبان. الوزیر: آگاه بـیچارگان. الدیـوان: درخت با شاخ فرو برد».
انجام: «الخرپوزه شیرین: کم بختی نفران. الغربه: خواه نخواه مردی آدمی. الجهاز دریا: کجکول ملک الموت».

۱۰۵. اشعار «ص ۵۹۱ ـ ۵۹۳»
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
گزیده‌ای از غزلیات و مثنویات و فردیات سعدی است.
آغاز موجود:
بـدستی راکـه در مشـتی نگـنجد
چو انگشتی فـرو بـرده بـه خـاتم
در پایان هم اشعاری از مـرزا جـوهری و مـحمدباقر لاهجانی در باب اسپ و مناسب نـقش قـلیان و مـجمر نوشته شده است.
انجامه: «در مشهد مقدس بقلم آمـد روز دوشـنبه ۲۲ شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۱۱۸».

۱۰۶. گلستان سعدی «ص ۵۹۶ ـ ۵۹۹»
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
شامل باب هشتم کتاب و پس از آن ابیاتی از بـاب اول بوستان.
انجامه: «تمت تمام شد باب هشتم گلستان ۲۷ بیست و هفتم ربیع سـنه ۱۱۱۸ روز پـنجشنبه در بـلده مـقدسه مشهد مقدس زادهما (کذا) الله شرفاً و تعظیماً. اللهم مغفر (کذا) المصنف والمؤلف واستغفر لصاحبه واطلب لنفسه من خیر ترید بها من بعد ذلک غفراناً لکاتبه والحـمد لله حق حمده والصلوة علی النبی محمد وآله اجمعین».

۱۰۷. روضة الشهداء «ص ۶۰۱ ـ ۶۹۱»
(تاریخ پیامبران و امامان ـ فارسی)
مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ۹۱۰ق)
یک برگ از آغاز افتاده است.
ذریعه، ج ۱۱، ص ۲۹۴؛ منزوی، ج ۶، ص ۴۴۷۳؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۶۶۱ـ۱۶۶۴؛ دنا، ج ۵، ص ۱۰۴۱ـ۱۰۴۵.
آغاز موجود: «و بر سر قبر وی زاری کنند و چون بامداد شود به صوامع و طاعت خود باز روند».
انجام:
پر نور باد چشـم پـدر از چـنین پسـر
مـوفور بـاد قـدر پـدر از چـنان پـدر
انجامه: «قد فرغت من تسوید هذه الروضـة الشـریفة المنورة ظـهر یـوم الاربـعاء اربـع وعشـرین مـن شـهر جمادی‌الثانی سنه ۱۱۱۹ تسع وعشر ومایة بـعد الالف من الهجرة النبویّة صلی الله علیه وسلم در شهر مـیمونة المبارکة مشهد المقدس وعلی صـاحبه افـضل الصـلوة والسلام وانا العبد الراجی الی رحمة الله الباری وشـفاعة النبی الامیّ الابطحی الحجازی الهاشمی القرشی التهامی العربی المکی المدنی میر جمال‌الدین مـحمد الحسـینی اللهم اغفر ولوالدیه ولجمیع المؤمنین والمؤمنات بمحمد وآله الامجاد مرقوم کـلک شکسـته ایـن فـقیر ضـعیف النحیف گردید. مستدعی آن که
هـر کـه خـوانـد دعـا طـمع دارم
زان کـه مـن بـندهٔ گـنه کـارم
یـلوح الخـط فـی قـرطاس دهـر
و کـاتبه رمـیم فـی التـراب
نـوشته سـالها مـاند زکـاتب
نشـان در خـاک جـوئی هـم نـیابی
لکها رهی برس جوک جونه متاوي کـوی
لکهن‌ها را با پرا جـوکل کـل مـاتی هـوی
تم تم تم».

۱۰۸. مرثیه اهل بیت(ع) از سعدی «ص ۶۹۲»

۱۰۹. انتقام نامه (ضریر نامه) «ص ۶۹۲» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: طغان‌شاه بن نظام قمی شاهرودی (سده ۹ه)
نظم داستان ضریر خزاعی در گرفتن انتقام خون سیدالشهدا(ع) است. نوشته شده به نام سلطان حسین بایقرا (۸۷۸ـ۹۱۲ق) در محرم ۸۸۴ق.
تاریخ تألیف در آغاز نسخه ما به اشتباه ۶۸۴ق ثبت شده است: «کتاب انتقام نامه مشهور به ضریر نامه از تألیف طغانشاه المشهور بابن‌نظام در جنگ ضریر و محمد حنفیه و عمر و فضل جعفر و مسیب و ابراهیم که در سنه ۶۸۴ شصد (کذا) و هشتاد و چهار هجریه منظوم شده».
در نسخهٔ ما فقط یک برگ از کتاب مانده است.
الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۳۰ـ۲۳۱؛ ادبیات تهران، ج ۱، ص ۲۳۳ـ۲۳۴؛ آستان قدس، ج ۱۷، ص ۱۸ـ۱۹.
آغاز:
بـه نـام خـداونـد فـرد کـریم
خدایی که بـخشنده است و رحـیم
خـــداونـــد روزی ده بـــندگان
بـــرآرنـــده کـــار درمـــاندگان
خرد را سـوی ذات او راه نـیست
زکـنه صـفاتش کس آگـاه نـیست
انجام موجود:
چو طـوطی طـبعم نـوا سـاز شـد
زمـــعنی دری بـــر دلم بـــاز شـد
چـو مـرغ دلم گشت دسـتان سـرا
مرا گشت نـاظر چـو بسـتان سـرا

۱۱۰. اشعار حسین منصور حلاج «ص ۶۹۳»

۱۱۱. فواید عرفانی «ص ۶۹۳ ـ ۶۹۸»
شامل مطالب مختلف عرفانی بـدون عـنوان و تـرتیب. آمیخته به نظم. از آغـاز افـتادگی دارد. بـا سـرفصلهای «و بباید دانست». شـاید هـم بـخشهای بـرگزیده‌ای از کتابی باشد.
آغاز موجود: «همه صور اویند و این کثرت تمیز علمی داشتند مثلا اسماء الله بالذات کثیرند چنانکه محیی زنده می‌کند و ممیت می‌میراند».

۱۱۲. شجره پیران «ص ۶۹۸ ـ ۷۰۲»
شامل شجره پیران شطاریه، اویسیه، قادریه، فـردوسیه، ایـضا فـردوسیه، بـخاریه، پـیران چشت اهـل بـهشت، همدانیان و مداریه.
آغاز: «شجره عشقیه یعنی شطّاریّه قدس سرهم. الهی به حرمت خرقه خلافت بر جمال‌الدیـن مـحمد، الهـی بـه حرمت خرقه خلافت بر حضرت سید میر محیی‌الدیـن محمد قلندر قادری فرد میدان لاهوت».
انجام: «ابابکر صدیق رضی الله تعالی عنه عن حضرت تاج الانبیاء امام الاتقیاء سید المرسلین شفیع المـذنبین محمد مصطفی احمد مجتبی صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم تسلیما کثیراً کثیراً».
انجامه: «تاسع ذی‌حجه سنه ۱۱۱۰ الف ومـایة عشـر یوم الاثنین در بلده فراه بخط میر جمال‌الدین محمد عفر (کذا: غفر) الله ذنوبه».

۱۱۳. نسبت خرقه قاسم انوار «ص ۷۰۲»
آغاز: «نسبت خرقه حضرت قاسم انوار رضوان الله علیه. حضرت در پیدای وحدت طیار شاه قاسم الانـوار عـن شیخ صدرالدین ابی‌علی یمنی عـن شـیخ مـعین‌الدیـن التبریزی».

۱۱۴. نسب سیادت قاسم انوار «ص ۷۰۲»
آغاز: «نسب سیادت حضرت سـلطان الاحـرار کـاشف الاسرار و سالک طـوار قـاسم الانـوار سـلام الله عـلیه معین‌الدین علی بن نصیر بن هارون بن ابـی‌القـاسم بـن محمود بن احمد بن اسمعیل».

۱۱۵. مراتب قطبیت «ص ۷۰۲»
به صورت پرسش و پاسخ.
آغاز: «روشن ضمیر گفت زهی عشق و محبت که چندین

ریاضت و مشقت اختیار کردهٔ اگر نه مجازی بـودی بـه مرتبه قطبیّت می‌رسیدی».

۱۱۶. از سخنان خواجه عبدالله انصاری «ص ۷۰۲»
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶-۴۸۱ق)
آغاز: «خواجه عبدالله انصاری رحمة الله علیه می‌فرماید که عاشق خدا باش نه بسته هوا. نقل است که روز جـزا پرسیده شوند هر چه مستوجب آن باشند».
انجامه: «۲۰ شوال شب پنجشنبه در شهر مشهد مقدس سنه ۱۱۱۷ بقلم آمد».

خط: نسخ و نستعلیق. کاتب: میر جمال‌الدین محمد حسـنی. تـاریخ کـتابت: ۱۰ رمـضان ۱۱۱۰ق در فـراه (ص ۱۱۵)، دوشنبه جمادی‌الثانی ۱۱۱۸ق در مشـهد (ص ۱۳۰)، ظهر پنجشنبه ۲۲ جمادی‌الثانی ۱۱۱۸ق در مشـهد (ص ۱۳۶)، پـنجشنبه ۲۲ مـحرم ۱۱۱۸ق در مشهد (ص ۱۶۳)، ۵ صفر ۱۱۱۸ق در مشهد (ص ۱۶۷)، جمعه ۲۴ رمضان ۱۱۱۰ق در فراه (ص ۱۷۹)، دوشنبه ۱۰ شعبان ۱۱۰۸ق در قندهار (ص ۲۲۷)، چـاشت روز شنبه ۲۱ جمادی‌الاول ۱۱۰۸ق در قندهار (ص ۲۵۰)، جمعه ۲۸ ربیع‌الاول ۱۱۱۸ق (ص ۲۹۸)، دوشنبه ۱۷ ذیقعده ۱۱۱۸ق در مشـهد (ص ۳۰۰)، پـنجشنبه ۱۶ رمضان ۱۱۰۷ق در چهاردیواری قـندهار (ص ۳۲۸)، ۹ جمادی‌الثانی ۱۱۰۶ق در اصفهان (ص ۳۳۷)، شب پـــنجشنبه ۱۳ جـمادی‌الثـانی ۱۱۰۶ق در اصـفهان (ص ۳۴۰)، دوشـــنبه ۶ ذیـقعده ۱۱۱۹ق در مشـهد (ص ۳۵۴)، دوشنبه ۲۰ ذیـقعده ۱۱۰۸ق در قـندهار (ص ۳۹۷)، پیش از عـصر شـنبه ۱۶ رمـضان ۱۱۰۹ق در فراه (ص ۴۱۶)، یکشـنبه شـوال ۱۱۱۰ق در فـراه (ص ۴۳۱)، ظهر پنجشنبه ۵ شوال ۱۱۰۶ق در اصفهان (ص ۴۹۷)، شـنبه ۱۲ ربـیع‌الاول ۱۱۱۷ق در مشـهد (ص۵۰۲)، ۲۹ رجب ۱۱۰۶ق در اصـــفهان (ص ۵۰۶)، پـــنجشنبه ۱۶ جـــمادی‌الاول ۱۱۱۸ق در مشـــهد (ص ۵۶۳)، ۲۴ رجب ۱۱۰۶ق در اصفهان (ص ۵۴۵)، ۱۰ جـــمادی‌الاول ۱۱۰۸ق در قـــندهار (ص ۵۴۵)، یکشنبه ۲۶ ذیـقعده ۱۱۱۲ق در مشـهد (ص ۵۷۳)، یکشنبه ۱۲ جمادی‌الاول ۱۱۱۸ق (ص ۵۸۹)، دوشنبه ۲۲ ربـــیع‌الثـــانی ۱۱۱۸ق در مشـــهد (ص ۵۹۳)، پنجشنبه ۲۷ ربیع ۱۱۱۸ق در مشهد (ص ۵۹۹)، ظهر چـــهارشنبه ۲۴ جـمادی‌الثـانی ۱۱۱۹ق در مشـهد (ص ۶۹۱)، ۹ ذیحجه ۱۱۱۰ق در فـراه (ص ۷۰۲)، شب پنجشنبه ۲۰ شوال ۱۱۱۷ق در مشهد (ص ۷۰۲).
و دو بخش کوتاه به خط محمدواسع در روز دوشنبه ۲۲ صفر ۱۱۰۹ق در قندهار (ص ۱) و محرم ۱۱۱۸ق در مشـــهد (ص ۱۶۳) و فـیض‌الله در ۱۱۲۵ق در بـغداد (ص ۵۷۷).
عناوین و نشانیها شنگرف، تصحیح شده. در بعضی از رساله‌ها این تصحیحات با شماره در حاشیه و مـتن مشخص شده است. با حاشیه‌نویسی بـین سـطور و کناره صفحات، پیش از شروع رساله‌های اصلی نـام آنها به قلم شـنگرف در حـاشیه سـمت چپ بـالای صفحات نوشته شده است.
گلچین معانی پیشتر این نسخه را دیده و فـهرست مـــختصری از آن در نشـریه نسـخه‌های خـطی، ج ۵، **ص ۱۶۴-۱۶۵ تهیه کرده بود. دسـتخط وی در آغـاز نسخه دیده می‌شود که نوشته است: «فیش تهیه شد».**
بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی شکل شـنگرف رنگ (∴)، رسـاله‌های نـجومی بـا جـداول و دوایـر ستاره‌شناسی، اشعار چند ستونی (به تناسب از ۲ تا ۸ ستون)، در حاشیه صفحه ۹۰ نوشته شـده: «بـلغ مقابله اسامی شنگرفی». جای سطراندازی در بعضی از رساله‌ها به وضـوح مشـخص است (مـانند مـثنوی مولوی)**. برگهایی هم در وسط نسـخه سـفید مـانده است. صفحه ۳۱۴ یک مهر بیضوی نقش بسـته امـا عبارت آن خوانده نمی‌شود.**
برگهای مجموعه جا به جا شده و در مواردی افتادگی دارد. از سه نقطه شک هم در چند مورد استفاده شده (مثلاً ص ۷۸) اما نمونه‌های بـیشتر آن احـتمالاً بـه خاطر وصالی لبهٔ برگها از بین رفته است. سه نوع برگ شمار در بالای صفحات ثبت شده است.
کاغذ: چند نوع. بیشتر بخشها شرقی نخودی آهـار

مهره نازک و کمی از آن فرنگی، مرمت و وصالی شده.
دو، ۳۵۱، یک برگ، ۲۲/۳×۳۴/۹، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: میشن مشکی ساده، عطف چرم قهوه‌ای. قطر: ۶.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۰۹۱]

(۸۸۴۲)

عدد السنة (جامع النورین) **(اخلاق ـ فارسی)**

مـؤلف: اسماعیل بن علی‌اصغر واعظ سبزواری (۱۲۲۴ـ ۱۳۱۲ق)

مجموعه ۱۰۰ مجلس که هر یک برای یک جلسهٔ وعظ تهیه شده است. این کتاب بخشی از کتاب ۷ جلدی مؤلف، مجمع النورین، است. هر جلد مجمع النورین نام جداگانه‌ای دارد و در مجموع ۳۶۰ مجلس برای ۳۶۰ شب سال است.

کامل.

ذریعه، ج ۵، ص ۷۵ و ج ۷، ص ۱۴۶ و ج ۲۰، ص ۴۷ و ج ۲۵، ص ۲۷۷؛ مشار فارسی، ج ۲، ص ۱۵۰۶.

آغاز: «بسمله. مجلس اول در صوم. خطبهٔ حضرت رسول در فضیلت ماه رمضان و روزه سه قسم است و علّه صوم ماه رمضان و ختم به عطش امام. الحمد لله الذی کتب علی عباده الصیام وفضّل شهره وایامه علی الشهور والایام».

انـجام: «دست ما را از دامن ولای اهلبیت کوتاه مگردان. حرکت مده ما را از این مجلس مگر آمرزیده و رستگار بمحمد و اله الاخیار رحم الله من قرء الفاتحة».

انجامه: «تمام شد کتابت این کتاب در سنه هزار و سیصد و سی و دو هجری ۱۳۳۲ بدست احقر عباد الله آقا شیخ حسین واعظ الملقّب من السلطان بسلطان المحدّثین. اللهم اجعل عاقبة اموری خیراً».

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب. کاتب: آقا شیخ حسین واعظ ملقب به سلطان المحدثین.
تاریخ کتابت: ۱۳۳۲ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، بالای همه احادیث و آیات خطی به شنگرف یا مشکی کشیده شده است. بین مصراعها چهار نقطه شنگرف که به شکل لوزی روی هم قرار گرفته‌اند. گاهی هم این چهار نقطه بر اثر سرعت در کتابت به هم چسبیده‌اند (∵). در آغاز نسخه ۱۱ برگ فهرست مجالس کتاب. در برگ ۳ ر یک بیت شعر به خط سلطان المحدّثین. در صفحه عنوان نسخه نام کتاب و مؤلف نوشته شده است. بسیاری از موضوعات در حاشیه صفحات نوشته شده است. رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطره. جزوها ۸ برگی. وسط نسخه برگه کوچکی گذاشته شده که این متن درون آن آمده است: «زینت المجالس تاریخ ندارد. **هشتاد و هشت ورق است. ورقی که دو صفحه باشد پنجاه خط است. ورقی پنج هزار ابداً کمتر نمی‌نویسند. با کاغذش می‌شود پنجاه تومان». در برگ ۱۳ ر هم یادداشتی از حسین خوانساری درباره تصحیح نسخه آمده است: «فدایت شوم. این نسخه‌ای است که عرض کردم. عربی آن را تصحیح نمائید. ترجمه بعضی عربی‌ها را که مصنف از قلم انداخته و به سرعت رد شده است بنویسید. دیگر تصحیح اشعار مثنوی با خود حقیر است که در این لیالی به اتمام می‌رسانم. عجالتاً این دو جزو را زود با شیخ حسین برسانید که بیکار نشود. حسین خوانساری».**
کاغذ: صنعتی فستقی و نخودی و نیلی آهار مهره.
چهار، ۳۵۵، دو برگ، ۲۱/۹×۳۵/۳، ۱۹ سطر، ۱۴×۲۵.
جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۵.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۱۷۰۵]

(۸۸۴۳)

مجموعه:

مؤلف: محمد بن حسن طوسی مشهدی (ـ۱۲۵۷ق)

۱. الفوائد الرضویة فی شرح الرسالة الذهبیة

«۱ پ ـ ۳۰ ر» **(حدیث ـ عربی)**

شرح مزجی الرسالة الذهبیة امام رضا[ع] است. مؤلف،

شرحی فارسی نیز بر رسالهٔ مذکور دارد که به کنز الذهب موسوم است.
تألیف شده در مشهد در ۱۲۱۷ق برابر با کلمه «تاریخها».
کامل.
فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۱۶۹؛ ذریعه، ج ۱۳، ص ۳۶۴ و ج ۱۶، ص ۳۴۰؛ نسخ خطی پزشکی ایران، ص ۲۴۸ (با خلط نسخه‌های شرح عربی و فارسی مشهدی)؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۳۸۲ ـ ۳۸۳؛ ادبیات مشهد، ص ۱۲۹؛ مرکز احیاء میراث، ج ۸، ص ۱۲۳؛ بوهار هند، ج ۲، ص ۴۸۹؛ مرعشی، ج ۵، ص ۹۰ و ج ۶، ص ۲۱۹ و ج ۷، ص ۳۱۶.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین الذی خلقنی فهو یهدین والذی هو یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین... هذه تعلیقة لطیفة وقواعد شریفة اضفتها الی فقرات الرسالة المعروفة بالذهبیة المشتملة علی القوانین الطبیة».

انجام: «هذا آخر کلام الامام علیه الصلوة والسلام ونحن نحمد الله سبحانه علی التوفیق لتألیف هذه التعلیقة ونسئله من فضله العمیم ان یجعله خالصاً لوجهه الکریم موجباً لثوابه الجسیم وکان الفراغ منها بتاریخ تاریخها (۱۲۱۷) فی مشهد... الرضا... واتفق اختتامها لیلة الجمعة فی القبّة المقدسة المنورة الرضویة متوسلاً الی الله سبحانه والحمد لله رب العالمین والصلوة علی اشرف الانبیاء والمرسلین محمد وآله الطیبین الطاهرین».

۲. میزان الاوزان «۳۱ ر ـ ۴۹ پ» **(فقه؛ ریاضی ـ عربی)**
شامل احکام و مسائل اوزان و مقادیری که در امور شرعی مورد نیاز است: «هذه زبدة وجیزة ونخبة عزیزة موصلة الی تحقیق التقادیر الشرعیة المتعلقة بنبذة من مباحث الطهارة والصلوة والزکوة والخمس والفطرة والکفارة ومهر السنة والجزیة والسرقة والدیة والفریضة المیراثیة وغیرها وربما یذکر ما یستعمل فی الکتب الطبیة».

تدوین شده در ۳ مقدمه و ۴ رکن بدین ترتیب:
المقدمة الاولی: فی ذکر المقادیر المقدّرة بحسب الوزن.
المقدمة الثانیة: فی المقادیر المقدرة بحسب الکیل وهی ثمانیة.
المقدمة الثالثة: فی المقادیر المقدرة بحسب المساحة.
الرکن الاول: فیما یتعلق بالطهارة، در ۳ موقف.
الرکن الثانی: فیما یتعلق بالصلوة والزکوة والفطرة، در ۳ مسئله.
الرکن الثالث: فی الخمس والکفارة ومهر السنة، در ۳ مطلب.
الرکن الرابع: فی الجزیة والسرقة والدیة والفریضة المیراثیة.

پایان یافته در ۱۲۳۲ق برابر «وقد تم بحمد الله کتاب المیزان».
کامل.
دنا، ج ۱۰، ص ۴۱۲.

آغاز: «الحمدلله الذی لا توزن صفاته العظام بمیزان العقول ومکیال الاوهام ولا تحصی نعماؤه الفخام».

انجام: «او علی هذا القیاس فی باقی الفروض. هذا ما تیسر لی فی مضمان البیان وعلیکم ایها الاخوان بامتثال قول الله الملک المنان واقیموا الوزن بالقسط ولا تخسروا المیزان. "وقد تم بحمد الله کتاب المیزان" ۱۲۳۲ ومن الامور المستحسنة فی المقام ان الجملة الاخیرة مع حرف العطف تاریخ الاتمام والحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً».

۳. غنیمة الزمان (احکام الذهب والفضة) «۵۰ ر ـ ۵۴ ر» **(فقه ـ عربی)**
احکام استفاده از طلا و نقره است.
تنظیم شده در ۴ رکن:
الرکن الاول: الظاهر اختصاص حرمة الذهب کالحریر علی ذکور هذه الامة.
الرکن الثانی: ما کان من الاوانی فضة او ذهباً فلیس غیر التحریم فیه مذهبنا...

الرکن الثالث: الاظهر کراهة استعمال الاوانی المفضضة.
الرکن الرابع: الاقرب انه یجوز مضافاً الی ما مرّ امور اخر فمنها تذهیب القرآن کما هو المتعارف الشایع...
پایان یافته در ۱۶ شعبان ۱۲۲۸ق در اصفهان.
نسخهٔ دیگری از این کتاب دیده نشد.
کامل.
اعیان الشیعة، ج ۹، ص ۱۷۲.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل لباس الذهب زینة لنا فی الآخرة الباقیة وحرّمه علینا فی الدنیا الفانیة... هذه غنیمة عزیزة مترتبة علی ارکان اربعة متعلقة باحکام الذهب والفضة».

انجام: «الا ان یکون ذلک مقدّما علی تحریم لبس الذهب فافهم. هذا ما سنح بالبال فی هذا المقال... فان اصبت فهو المراد والا فمن قصور الاجتهاد والله الهادی الی طریق الرشاد. تمت الرسالة الموسومة بغنیمة الزمان فی بلدة اصبهان صانها الله عن الحدثان فی الیوم السادس عشر من شهر شعبان من السنة التاسعة من العشر الثالث من المائة الثالثة من الالف الثانی من الهجرة النبویة علی هاجرها وآله الوف صنوف الثناء والتحیة».

۴.کشف الغطاء عن حکم الغناء «۵۴پ ـ ۶۰ر»
کتاب کوتاهی درباره احکام غناست. پایان یافته در عصر چهارشنبه از سال ۱۲۲۹ق در اصفهان.
نسخهٔ دیگری از آن دیده نشد.
کامل.
اعیان الشیعة، ج ۹، ص ۱۷۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید الانبیاء والمرسلین محمد وآله الطاهرین. اما بعد فیقول الفقیر... هذا مختصر یکشف الغطاء عن حکم الغناء وهو عدم الجواز مطلقاً خلافاً لصاحبی المفاتیح والکفایة».

انجام: «وانجذاب الطبایع الی مرکز الاسقام وتطرّق الاهواء وتفرّق الآراء ومن الله التوفیق والهدایة وبهذا نختم الرسالة المسماة بکشف الغطاء عن حکم الغناء وکان تمامها عصر الاربعاء (۱۲۲۹) ومن الامور الاتفاقیة المستحسنة ان هذا الکلام تاریخ الاتمام. وقد وقع الفراغ من تسویده وتحریره علی ید مؤلفه المقرّ بتقصیره فی بلدة اصبهان صینت عن الحدثان والحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً».

۵. مرشد الخواص «۶۳پ ـ ۲۷۴ر» **(حدیث ـ عربی)**
شرح آیات و احادیث و ادعیه و زیارات دشوار است.
جلد اول نوشته شده در ۱۲۲۴ق و جلد دوم در شعبان ۱۲۳۸ق.
ذریعه، ج ۲۰، ص ۳۰۶؛ دنا، ج ۹، ص ۳۹۷ـ۳۹۸؛ مرعشی، ج ۲۸، ص ۵۱۲ و ج ۳۳، ص ۶۸۰؛ مجلس، ج ۲۴، ص ۴۱۲؛ نسخه ش ۱۵۸۸ کتابخانه مجلس در فهرست مجلس، ج ۴، ص ۴۲۲ـ۴۲۳ (چاپ اول، سال ۱۳۳۵ش) بدون شناخت زمان مؤلف معرفی شده و تنها نوشته‌اند به گواه متن محمد بن حسن طوسی مؤلف کتاب می‌باید در قرن ۱۲ و ۱۳ه زیسته باشد. اما عجیب آن که همین نسخه در چاپ تجدید نظر شدهٔ اخیرِ جلد چهارم، ص ۳۲۰ (سال ۱۳۸۹ش) به شیخ طوسی (۴۶۰ق) منسوب شده است؟!.
شامل دو جلد کتاب: جلد اول (۶۳پ ـ ۱۲۵ر).

آغاز جلد اول: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطاهرین. اما بعد فیقول الفقیر... هذا یا اخوانی واصدقائی مؤلف جامع لبیان بعض نکات الآیات وحل معضلات الروایات وفقرات الادعیة والزیارات التی استصعبها اکثر المشاهیر وخلت عنها کتب الجماهیر ولما عاقنی عن تفصیلها عوائق الزمان وبوائق الدهر الخوّان فاوردت قلیلاً من ذلک من دون ترتیب وانتظام فی عقد عرض له انفصام... آیة استشهادیة. قال الله سبحانه واستشهدوا شهیدین... المش [المشهور] بین المفسرین ان الضمیر فی احدیهما فی کلا الموضعین راجع الی الامراتین».

انجام جلد اول: «حبست نظری عن الحرکة والاضطراب لانه کفایة لاولی الالباب. والحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً وقد فرغ المؤلف بعون الملک الوهاب من تحریر المجلد الاول من الکتاب بتاریخ

السنة الخامسة من العشر الثالث من المائة الثالثة من الالف الثانی من الهجرة النبویة علی مهاجرها الوف السلام والتحیة».

جلد دوم (۱۲۸ پ ـ ۲۷۴ ر).

آغاز جلد دوم: «الحمد لله علی آلائه والصلوة علی محمد وآله. اما بعد فیقول احوج العبید الی فیض ربه القدسی... لما فرغت من تألیف المجلد الاول... سنح ببالی ان اعقّبه بالثانی علی ذلک المنوال فشرعت فیه... آیة نوریة فی سورة النور الله نور السموات والارض... لما کان اهل البیت ادری بما فیه واعلم بباطنه وخافیه».

انجام جلد دوم: «فلیراجع الی الکتب الکلامیة وحیث انتهی الکلام الی هذا المقام فلنقبض عنان القلم عما اراد الله الملک العلام من اتمام المجلد الثانی من کتابنا المسمی بمرشد الخواص ومنه الهدایة والیه المناص. وکان الفراغ منه بتاریخ الشهر الثامن من السنة التاسعة من العشر الرابع من المائة الثالثة من الالف الثانی من الهجرة المقدسة علی مهاجرها الوف الثناء والتحیة».

برگهای ۶۱ ر ـ ۶۲ ر و ۱۲۶ ر ـ ۱۲۸ ر فهرست مطالب دو جلد کتاب است.

۶. جامع الشتات «۲۷۵ ر ـ ۳۱۰ پ» **(تاریخ ـ عربی)**

تدوین شده در فاتحه و ۴ مقاله:

الفاتحة: فیما یوجب البصیرة الکاملة، در ۳ فائدة.

المقالة الاولی: فی الشهور العربیة.

المقالة الثانیة: فی احکام ایام الاسبوع والشهر وفیها مقامان:

المقام الاول: فی الاولی [الاسبوع].

المقام الثانی: فی ایام الشهر وتفصیل احوالها.

المقالة الثالثة: فی حوادث السنة والملاحم المستفادة مما رواه الشیخ الراوندی فی قصص الانبیاء عن الصدوق باسناده الی الصادق.

المقالة الرابعة: فی الحوادث التی تکون قبل ظهور مولانا القائم(ع) مع ما یتعلق بزمان الغیبة ورجعة النبی والائمة، در ۴ موقف.

الموقف الاول: فی العلامات الخفیة، والاخبار الواردة فیها عشرة.

الموقف الثانی: فی العلامات الجلیة، وهی کثیرة.

الموقف الثالث: فی غیبة مولانا المهدی صلوات الله علیه.

الموقف الرابع: فی الرجعة.

پایان یافته در ربیع‌الاول ۱۲۴۱ق.

از این کتاب اطلاع دیگری نیافتم.

کامل.

آغاز: «الحمد لله موجد الایام والشهور ومجدد الاعوام والدهور والشکر له فی اللیل اذا دبر... هذا مختصر منیف وموجز شریف الفته فیما یتعلق بالایام والشهور والسنوات والتواریخ المتفرقة المهمات وکان ذلک بعد التتبع التام فی کتب السیر والروایات».

انجام: «غمر الامور المتفرقة المهمة المفیدة التی لم یستقصها احد من الافاضل فی الکتب والرسائل وکان اتمامه علی ید مؤلفه القاصر بتاریخ عدد حروف الغامر (۱۲۴۱) لانه کان فی شهر ربیع‌الاول من سنة احدی واربعین وبعد الف وماتین من الهجرة المقدسة المبارکة النبویة علی مهاجرها الوف السلام والتحیة والحمدلله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ(در زمان زندگی مؤلف).

عناوین در متن و حاشیه شنگرف، نشانیها شنگرف، بعضی از رساله‌ها با حاشیه‌نویسی به امضای «منه مدظله العالی» (بیشتر رساله اول و آخر). معمولاً موضوعات هر بند در حاشیه به شنگرف نوشته شده است. جملات در خطبه آغازین همه رساله‌ها با چهار نقطه لوزی شکل از هم جدا شده‌اند اما علایم جداکننده عبارات انجامین کتاب بین یک نقطه و سه نقطه مثلثی و ویرگول و سه ویرگول مثلثی متغیر است (به جز دو رساله آخر که علامتی ندارد). عناوین در حاشیه به خط مشکی خفی نوشته شده بود اما بیشتر آنها در برش صفحات از بین رفته یا ناقص شده‌اند. ابتدای نسخه تملک مدرس رضوی. سطراندازی شده با قلم آهنی. رکابه‌دار. با جزوهای ۸ برگی. دارای نشان صحاف در پایین سمت چپ ورق

وسط جزو (به صورت خط کوچک مایل مشکی). نام سه رساله مجموعه در برچسب کاغذی عطف جلد نوشته شده: «شرح صحیفة الرضا، میزان الموازین، مرشد الخواص».

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. با دو نوع ته‌نقش: یکی نقش ملکه‌ای که دراز کشیده و بادبزنی در دست دارد و در زیرش کتیبه منقشی که در آن عبارت LAVARENNA نوشته شده است. زیر کتیبه هم کلمه GHIGLIOTTJ آمده است. و دیگری تاج بزرگ مزین با عبارت GIOVANNI BATTISTA.

یک، ۳۱۰، یک برگ، ۲۰×۳۰/۷، ۲۸ سطر، ۲۰/۵×۱۱/۵.

جلد: روغنی فرسوده با ترنج و سرترنج و لچکی منقش، مجدول، عطف تیماج مشکی. دو رو، درون تیماج قهوه‌ای. قطر: ۴/۶.

خریداری کتابخانه در تیر ۱۳۲۳ش.

[شماره ثبت: ۲۶۶۳۱]

(۸۸۴۴)

مجموعه:[1]

۱. فروق اللغات فی التمییز بین مفاد الکلمات

«۱ پ ـ ۱۱۱ پ» **(لغت ـ عربی)**

مؤلف: نورالدین بن نعمت‌الله جزائری (۱۰۸۸ـ۱۱۵۸ق)

در آغاز رساله نام آن به شنگرف فروق اللغة نوشته شده است.

کامل.

مخطوطات اللغة العربیة فی مکتبات ایران، ص ۵۴۵ـ۵۴۷؛ دنا، ج ۷، ص ۱۱۲ـ۱۰۱۳؛ آستان قدس، ج ۱۳، ص ۶۰ و ۱۶۹ـ۱۷۲.

آغاز: «الحمد لله الذی منّ علی ذوی الالباب بملاحة البیان وشرّفهم بفصاحة اللسان وفرّق بین اصناف عباده فی محکم التبیان... باب الالف. الابتداع والاختراع. قال الجوهری ابدعت الشیء واخترعته وقال الزمخشری فی الاساس اخترع الله الاشیاء ابتدعها».

انجام: «والله بکل شیء علیم وحان الان ان نختم الکلام حامدین لله علی التوفیق للمرام ومصلین علی سید الانام وآله مصابیح الظلام ومفاتیح دار السلام وکان الفراغ منه یوم العشرین من شهر جمادی‌الثانی من السنة الثانیة والاربعین بعد المائة و الالف. تمت».

انجامه: «قد فرغت من تسوید هذه الرسالة الشریفة وانا عبد المذنب الراجی حسین بن عبدالله بن غلامعلی بن شرف‌الدین الدزفولی غفرهم الله فی یوم الاثنین السادس والعشرین من شهر ذی‌القعدة فی سنة تسعة وثمانین ومأتین بعد الالف سنه ۱۲۸۹.

اللهی (کذا) هر آنکس که این خت نوشت

مکن ناامیدش ز باغ بهشت».

۲. الدرة المنظومة (الدرة النجفیة) «۱۱۲ پ ـ ۲۱۹ پ»

(فقه ـ عربی)

مؤلف: محمدمهدی بن مرتضی طباطبایی بحرالعلوم (۱۱۵۵ـ۱۲۱۲ق)

کامل.

ذریعه، ج ۸، ص ۱۰۹؛ دنا، ج ۴، ص ۱۱۱۶ـ۱۱۲۱.

آغاز:

افتتح المقال بعد البسملة
بحمد خیر منعم والشکر له
مصلیاً علی نبی الرحمة
و آله الاطهار اهل العصمة

انجام:

ولم اجد للسّرّ والاجهار
نصّاً بها فانت بالخیار
وادع عقیب الفرض بالماثور
من الدّعاء الموجز المشهور

انجامه: «هو. وقد فرغت من تسوید هذه الرّسالة الشّریفة فی یوم الأحد رابع شهر ذی‌القعدة الفقیر المسکین اقلّ الطّلاب حسین بن عبدالله بن غلامعلیّ بن شرف‌الدّین رحمهم الله السّنة ۱۲۸۹: سنه ۱۲۸۹».

---

۱. این نسخه پیشتر در کتابخانه حسین مفتاح بوده و در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۴۸ معرفی شده است.

۳. المقاصد العلیه فی جوابات المسائل العلوية
«۲۲۰ پ ـ ۲۸۸ پ» (فقه ـ عربی)
مؤلف: عبدالله بن نورالدین جزایری (۱۱۱۲ـ۱۱۷۳ق)

پاسخ سی پرسش فقهی علی بن محمد بن عبدالله بن محمد حویزی است.

پایان یافته در دارالمؤمنین شوشتر در سه‌شنبه ۲۲ محرم ۱۱۵۳ق.

کامل.

ذریعه، ج ۲۱، ص ۳۸۲؛ دنا، ج ۹، ص ۱۱۰۳.

آغاز: «الحمد لله الذی رفع منار العلم وسهّل سبیله وفرض علی کل مسلم ومسلمة طلبه وتحصیله وجعله شعار الاتقیاء ومیراث الانبیاء... المسألة الاولی ما قدر الواجب من المعرفة علی کل مکلف وما یلزم من المعرفة بالنبی والأئمة الطاهرین».

انجام: «وهذا ظنی فیه وفی فضله وصلاحه وکتب الفقیر الحقیر المضیّع عمره فی التفریط والتقصیر اقلّ العباد... فی دارالمؤمنین تستر صینت عن کل شرّ حامداً لله مصلیا علی رسوله الامین واهل بیته المعصومین الاکرمین».

انجامه: «تمت فی یوم العاشر من شهر صفر المظّفر (کذا) علی ید اقلّ الطّلاب حسین بن عبدالله بن غلامعلّی بن شرف رحمهم الله سنه ۱۲۸۹ (عدد ۸ خط خورده است)».

خط: نسخ. کاتب: حسین بن عبدالله بن غلامعلی بن شرف‌الدین دزفولی. تاریخ کتابت: دوشنبه ۲۶ ذیقعده ۱۲۸۹ق (رساله اول)، یکشنبه ۴ ذیقعده ۱۲۸۹ق (رساله دوم)، ۱۰ صفر ۱۲۸۹ق (رساله سوم). رساله اول. عناوین و نشانیها شنگرف، بین پاره‌های اشعار چهار نقطه لوزی شکل به شنگرف کشیده شده است.

رساله سوم. عناوین مشکی درشت با خطوط سرخ رنگ روی آنها.

در صفحه عنوان قیمت نسخه (۵۰۰) و نام رساله‌ها با مداد به خطی جدید نوشته شده است. در حاشیه برگ اول رساله سوم (۲۲۰ پ) مهر تملک بیضوی به نقش: «عبده الراجی حسین بن عبدالکریم الموسوی». در حاشیه برگ ۲۴۰ ر و ۲۴۴ ر و ۲۷۲ ر مهر بیضوی کوچک به نقش: «محمّدتقی». رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در بالای سمت راست ورق وسط هر جزو (به صورت خط مایل کوچک مشکی رنگ). نام هر سه رساله در برچسب کاغذی عطف جلد نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. دارای ته‌نقش با علامت AMP.

یک، ۲۸۸، یک برگ، ۱۴/۹×۲۱/۶، ۱۴ سطر، ۹×۱۶.

جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد. قطر: ۳/۷.

خریداری از باقر ترقی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۷۴۷]

(۸۸۴۵)

مجموعه: (علوم غریبه)

۱. مفاتیح المغالیق «۱ پ ـ ۸۴ پ» (جفر ـ فارسی)
مؤلف: محمود بن محمد دهدار عیانی (سده ۱۱ و ۱۲ه)[1]

تنظیم شده در مقدمه و ۱۲ فصل و خاتمه:

مقدمه: در بیان رموز نقطه و حروف و سرّ نقاط آن با قواعد عددی.

فصل اول: در قاعده کتاب جفر جامع و ضابطه تقسیم آن بر درجات فلکی و منازل قمر.

فصل دوم: در طریقهٔ کتاب خابیهٔ شمسی و ادوار خمسه و ضوابط آن.

---

۱. علی رغم آن که در اکثر منابع وفات او را در ۱۰۱۶ق ذکر کرده‌اند دهدار رساله جفر جامع را در سال ۱۰۱۷ق تألیف کرده است (رک: دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۲۸۷ـ۲۹۱؛ عکسی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۴۴۰). از سوی دیگر مفاتیح المغالیق را در ۹۷۶ق نوشته و در زبدة الاسرار هم مدح شاه طهماسب صفوی (۹۸۴ق) را آورده است. بنا بر این به یقین می‌دانیم میان سالهای ۹۷۶ تا ۱۰۱۷ق می‌زیسته و حیات علمی داشته است. اما به نظر می‌رسد درباره زمان زندگی او بیش از این نتوان به قطع و یقین سخن گفت.

فصل سیم: در شرح خافیه قمری و بعضی از قواعد بسط و تکسیرات حروف و اعمال آن.
فصل چهارم: در کیفیت استخراج اسماء از لوح سه در سه و نکات اسرار عددی آن.
فصل پنجم: در شرح و فواید لوحی که مشهور به خاتم سلیمانی است و قواعد نگاشتن الواح سه در سه به انواع مختلفه.
فصل ششم: در قواعد دعوات اسماء الله و تعیین مراتب قرائت آن.
فصل هفتم: در ذکر قواعد دعوت فاتحة الکتاب و بعضی از سور قرآنی و غیر ذلک.
فصل هشتم: در الواح تکسیری و عددی از سه در سه تا ده در ده و بعضی دیگر از الواح غیر متداول.
فصل نهم: در قسمت حروف بر منازل قمر به ترتیب مخارج و غیر ذلک از قرار ابجدی و قاعده دعوت حروفات و تمجیدات و خطاب کواکب.
فصل دهم: در کیفیت و کمیت اعداد و اقلام طلسمات و قواعد غریبه در بسط اسماء و کلمات.
فصل یازدهم: در ذکر دعوت وزراء و تواقیف اربعه و طلسمات کواکب و بروج و غیر ذلک.
فصل دوازدهم: در اختیارات اعمال و حکمیات و عزایمات معتبره جهت هر مقصود.
خاتمه: در فواید متفرقه از علوم تکسیری و عددی و خواص بعضی از حروف و غیره.

این نسخه از لحاظ آغاز و انجام و مطالب با نسخه شماره ۱۴۰۶ سنا هماهنگ است.

کامل.

پایان یافته در جمادی‌الاول ۹۷۶ق.

مرعشی، ج ۱۸، ص ۱۹۳ ـ ۱۹۴ (در ۱۲۳۳ق از روی خط شمسا محمدا فرزند مؤلف)؛ دنا، ج ۹، ص ۱۰۱۲ ـ ۱۰۱۳.

آغاز: «الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب ای انزل الفرقان علی من هو اشرف عباده وافضل انبیائه... اما بعد غرض از تحریر این کتاب آن است که کمینه بی‌مقدار ابن محمد محمود دهدار المتخلص بعیانی... در... باب بعضی از قواعد علم تکسیر و ضوابط جفر جامع و خافیه شمسی و خافیه قمری و اسرار اعداد وفق و کیفیت حرف و نقطه و خواص هر یک از اینها».

انجام: «و آن چه غلط بوده باشد آن را از صفحه اوراق محو نموده بر جای آن آنچه حرف راست باشد رقم نمایند و در اخفا و افشای بعضی از اسرار و نکات حقیر را معذور دارند. والحمد لله اولا... الطیبین الطاهرین».

انجامه: «کتبه العبد الآثم المحتاج الی غفران الله الملک الکریم اسمعیل بن حاجی مقیم سمنانی ساکن سرخه قلمی شد بتاریخ ۱۲۷۷ تمام شد».

۲. چند دعا و حرز و لوح «۸۵ر ـ ۸۶ر»
نوشتهٔ علی مدرسی.

۳. لوح مراد «۸۹پ ـ ۱۳۰پ» **(جفر ـ فارسی)**
مؤلف: میرزا حسین بن حاجی صفی (سده ۱۲ه)

قواعد تکسیر و وفق و استخراج اسماء اعظم از طریق جفر مبارکه که از حرز الامان علی بن حسین بن علی بیهقی کاشفی (۹۳۹ق) و دیگر رسائل جفریه گرفته شده است.

مؤلف در مقدمه تذکر داده که کتاب بخش‌بندی خاصی ندارد اما در برگ ۱۱۹ ر ـ ۱۱۹ پ از دو مقاله اول و دوم کتاب یاد شده است. جایی که مقاله اول تمام می‌شود و عنوان مقاله دوم این گونه می‌آید: «در بیان اسماء ملائکه که اعوان حروف و بروج و کواکب و عناصراند».

پایان یافته در پنجشنبه ۲۰ ربیع‌الاول ۱۱۱۸ق.

کامل.

دانشگاه تهران، ج ۱۷، ص ۱۰۶ (خط مؤلف)؛ مرعشی، ج ۲۰، ص ۹ـ۱۰؛ ملی تهران، ج ۲، ص ۱۱۸ـ۱۱۹[1].

---

۱. معرفی فهرست ملی تهران خالی از اشکال نیست: نام کتاب ده لوح مراد و مؤلف حاجی صفی میرزا حسین دانسته شده است. از سوی دیگر سال تألیف کتاب ۱۲۸۷ق و مهدی الیه آن محمدباقر خان بن مرتضی خان قوللر آقاسی ثبت شده که هر دو مربوط به نسخهٔ کتابخانه ملی است نه خود کتاب.

آغاز: «الحمد لله الذی الهمنا من شکر نعمائه وآلائه وعرفنا من خواص سوره وآیاته واسمائه وصلی الله علی محمد بدر النجوم... و بعد معروض می‌دارد تراب اقدام مؤمنین ابن حاجی صفی میرزاحسین عفی عنه این رساله‌ای است کثیر الفواید در خواص سور و آیات و اسماء الهی و کیفیت انتفاع از ایشان بـه طریق قرائت حصری و اطلاقی و بر قواعد تکسیر و وفق و استخراج اسماء اعظم باری به طریق جفر مبارکه که منسوب است و مخصوص است به حضرات ائمه معصومین... منتخب از کتب و رسایل اکابر این علوم به تخصیص کتاب حرز الامان که آن مشتمل است بر خواص حروف و اسماء و آیات و سور قرآنی و تالیف... علی بن الحسین الواعظ الکاشفی... و دیگر رسایل جفریه که محتوی است بر قواعد تکسیر و استخراج اسماء الله و اسامی ملائکه بر حروف و بروج و کواکب و افلاک و ایام اسابیع موکلند و قسمت حروف بر طبایع و کواکب و بروج و منازل به قول اشهر و اوثق این همگی راکه ذکر کرده شد بدون فصول و ابواب به حیطه تحریر در آورده لوح مراد نام گذاشت... در بیان خواص سوره فاتحة الکتاب. بیست و سه دارد و یک اسم وی شافیه است».

انجام: «در خانه اگر کس است یک حرف بس است. و هذا ما ختمت به کلامنا فی هذه الکتا[ب] تیمنا بآیات الکلام المجید...

سنت است از اکابر دنیا
که به صحت بدل کنند سقم
یا رب از فضل خو[د] ببخشایی
جرم و عصیان جمله را به کرم

قد فرغت من تسوید هذه الرسالة فی یوم الخمیس عشرین شهر ربیع‌الاول من شهور ۱۱۱۸ ثمان وعشرة ومائة بعد الالف من الهجرة النبویة صلعم».

انجامه: «باتمام رسید این نسخهٔ جامعه در دارالخلافه طهران در مدرسه صدر بتاریخ هزار و دویست هفتاد و هفت کاتب الحقیر تراب اقدام المؤمنین اسمعیل سمنانی غفر الله له ولوالدیه».

۴. شمس المعارف الکبری «۱۳۷ پ ـ ۲۲۶ پ»

(علوم غریبه ـ عربی)

مؤلف: احمد بن علی بونی (ـ۶۲۲ق)

دنا، ج ۶، ص ۱۲۲۸ـ۱۲۲۹.

آغاز: «النوع الثانی من کتاب شمس المعارف الکبری للشیخ شهاب‌الدین احمد البونی المغربی القرشی... وهو فی خواص الحروف وهذا النوع یشتمل علی قسمین. القسم الاول یشتمل علی فصلین. الفصل الاول یشتمل علی معرفة اسرار طبایع الحروف».

انجام: «فقد فتحت بابا یفضی بسالکه الی روح وریحان وحور وولدان والله یقول الحق وهو یهدی من یشاء الی صراط مستقیم. تم بحمد الله وحسن توفیق».

۵. حساب ایام سبعه و مطالب دیگری در علوم غریبه

«۲۲۶ پ ـ ۲۲۸ پ» **(علوم غریبه ـ ترکی)**

بخشهایی در علوم غریبه به زبان ترکی است. شامل چندین فصل و باب کوتاه.

آغاز: «اما حساب ایام سبعة. اما شویله بل که نارنجیات عملین ایشلیان یدی کونک ساعة بلمک کرک بر ساعتده».

انجام: «والاسنان والشقیقة ولوجع القلب هذا الوصف کله فی سورة الاخلاص والله اعلم والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا».

انجامه: «تمام شد کتاب در دارالخلافه طهران در مدرسه محسنیه در سنه هزار و دویست و هفتاد و هفت یوم پنجشنبه بیست و هشتم شهر جمیدی‌الثانی کاتبه اسمٰعیل سمنانی غفر الله له و لوالدیه فی سنه ۱۲۷۷ تمام شد».

۶. از شمس المعارف الکبری «۲۲۹ ر ـ ۲۳۴ ر»

شامل خواص آیة الکرسی و برکات دنیوی آن.

آغاز: «اعلم وفقنی الله وایاک الی فهم اسرار اسمائه ان الاسماء لها معان دالة علی اسماء الله تعالی ومن اعظم الآیات واجلّها».

انجام: «ولها خواص کثیرة وادعیة مطولة غیر ذلک ولکن قصدنا الاختصار والله اعلم بغیبه».

۷. فصل فی شرح اسماء القمر «۲۳۴ ـ ۲۳۵ پ»
بخشی از کتابی است.
آغاز: «فصل فی شرح اسماء القمر ولها من المنافع. اعلم ایها الطالب اذا اتاک مصاب من الجن فتوضا فصلّی رکعتین».
انجام: «وطرح حمام اسود ودم عنز سوداء فافهم ترشد. تمت دعوة القمر بشرحها وخواتمها والله اعلم بالصواب».

۸. فصل فی دعوة الافلاک وما لها من المنافع والخواص «۲۳۵ پ ـ ۲۳۶ ر»
آغاز: «فصل فی دعوة الافلاک وما لها من المنافع والخواص وهی تتصرف فی امور کثیرة مثل الجلب والتسلیط والتمریض و الاستنزال وغیر ذلک. فاذا اردت ان تمرض احداً».
انجام موجود: «وآمنوا به یغفر لکم من ذنوبکم ویجرکم من عذاب الیم».
کاتب در حاشیه نوشته: «این جا یک ورق افتاده دارد. بیاض گذاشتم تا نسخه پیدا کرده بنویسد».

۹. [دستورالعمل ارسطو] «۲۳۷ ر ـ ۲۳۹ ر»
(علوم غریبه ـ عربی)
آغاز: «قال رستوطاس الحکیم اعلموا وفقکم الله اننی رایت جملة کتب وعلاجات فما رایت فی جمیع ما وصل الی اشرف مما انا ذاکره لک من هذا العلاج ولا اشد بأسا ولا اقوی قوة علی جمیع الجان وللاستخدام والاستجلاب والقهر علیهم باحسن من هذه الاشکال والدعوات فالفتها وجعلتها فصول واصول. فاما اصولها فانها مقسومة علی السبعة ایام بسبع دعوات. وفصولها ان لها عفارتة لو سلط واحدا منهم علی عفارتة الحادث».
انجام: «شرعیون وهو عفریت قوی تصرفه فی جمیع افعالک وقوته فی ساعة المریخ من یوم الجمعة ولیلة الجمعة فاعلم ذلک».

۱۰. منتخبی از شمس المعارف الکبری «۲۳۹ پ ـ ۲۴۶ ر»
(علوم غریبه ـ عربی)
مؤلف: احمد بن علی بونی (ـ۶۲۲ق)
آغاز: «صفة استحضار الکلب الاسود. منقول من شمس المعارف الکبری وهو عون سریع الاجابة قاضی للحاجة اذا اردت العمل به فیکون ذلک لیلة الاحد».

۱۱. [خواص خاتم النبی(ص)] «۲۴۶ ر ـ ۲۴۸ ر»
در وصف خاتم شریف نبوی (ص) و نقوش و خواص آن است.
آغاز: «الحمد لخالق نفوس ارواح الروحانیة ومفصلها فی هیاکل محسوس اشباح الجثمانیة ومصرفها بنون الامر وکاف الکینونیة... اما بعد اعلم ایها الواقف علی هذا الکتاب... ان الباری عزوجل لم یخاطب بالاسماء الخفیة والاسرار الربانیة الا عقلاء الزمان... وانی قد نظرت فی کتب السلف ومشایخ العلم فاحببت ان اضع فی کتابی هذا شیء ینتفع به للمبتدی ویستفید منه المنتهی باسانید صحیحة من علم الریاضات والدعوات والسیمیاء والکاغذیات والخواتیم المفیدات. فاول ما نبدء وبالله التوفیق بذکر خاتم شریف کثیر المنافع صحیح الاسانید».
انجام: «والبسوا الکف واسحبوه الی مکان الجنیة والدفین من ذهب او فضة بحرمة هذه الآیة الشریفة».
انجامه: «تم فی یوم الثلثا من شهر رجب المرجب فی سنه ۱۲۷۷ وکاتبه اسماعیل سمنانی غفر الله له ولوالدیه ولمن وجب حقه علیه والسلم فانه خیر ختام».

خط: نسخ. کاتب: اسماعیل بن حاجی مقیم سمنانی، در چند جا بدین ترتیب سرخه (رساله اول)، مدرسه صدر دارالخلافه طهران (رساله سوم) و مدرسه محسنیه دارالخلافه طهران (رساله پنجم). تاریخ کتابت: ۱۲۷۷ق (رساله اول و سوم)، پنجشنبه ۲۸ جمادی‌الثانی ۱۲۷۷ق (رساله پنجم)، سه‌شنبه رجب ۱۲۷۷ق (رساله یازدهم).
عناوین و نشانیها و اشکال شنگرف، در بعضی از صفحات جای شکلها سفید مانده است. علامت چهار نقطه‌ای که به شکل لوزی درکنار هم قرار گرفته‌اند در بعضی از برگها مانند ۱۳۸ پ، ۱۵۶ ر و ۲۱۷ پ دیده می‌شود. همه نسخه تصحیح شده و حاشیه‌هایی از کاتب نسخه دارد که در بسیاری موارد مکمّل یا مصحّح توضیحات متن است. گاهی بعضی از این

حاشیه‌نویسیها تاریخ دارد مثلاً در حاشیه برگ ۸۴ پ آمده است: «سؤال از جفر شده این المهدی فی ۱۳ شهر رجب سنه ۱۲۷۱. جواب فی بلد الخضرا بخطّه النعیم». در مواردی این یادداشتها پاک شده است (مانند برگ ۳ ر ـ ۵ پ، ۸ پ، ۱۰ ر ـ ۱۱ ر و ...). در حاشیه صفحات علامت بلاغ دارد و در برگ پایانی نسخه هم نوشته شده: «من البدو الی الختم به دقت تمام مقابله شد».

در صفحه الحاقی اول مهر بیضوی به نقش: «حسن ابن علی الحکیم». در صفحه عنوان دو حرز برای به دست آوردن اسم طالب و مطلوب و مهر بیضوی کوچک به نقش: «هو العلی». در برگ آخر نسخه هم معادل عددی چند اسم و آیه نوشته شده است. سطراندازی شده با مسطره که علایم آن به وضوح در برگهای سفید میان رساله‌ها مشخص است. رکابه‌دار، با جزوهای ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

دو، ۲۴۸ ، دو برگ، ۲۲/۴×۳۶/۲، ۳۲ سطر، ۲۴/۵×۱۳/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۳/۸.

خریداری از حاج شرف‌الملک فلسفی در آبان ۱۳۲۴ش.

[شماره ثبت: ۲۷۹۱۵]

(۸۸۴۶)

جهان نما (جغرافی ـ فارسی)

مؤلف: موسی ژان داود خان و محمدحسین بن حبیب‌الله فراهانی، دبیرالملک (۱۲۲۵-۱۲۹۷ق)

جغرافی تاریخی جهان است که میرزا محمدتقی خان وزیر اعظم، امیر کبیر (۱۲۶۸ق) نسخهٔ آن را پس از سفارت روم به ایران آورد و به دستور وی، موسی ژان داود مترجم اول سفارت ایران در عثمانی از زبان فرانسه به ترکی و پس از آن میرزا محمدحسین بن حبیب‌الله فراهانی، دبیرالملک از ترکی به فارسی ترجمه کردند.

ترجمه شده به سال ۱۲۶۱ق.

تنظیم شده در ۵ مقصد و هر مقصد دارای چند باب و فصل بدین ترتیب:

مقصد اول: در بیان ممالک اوروپا.
باب اول: دولت فرانسه.
باب دویم: جمهور زویدسر.
باب سیم: خاک جرمانیا که بیست فصل است:
فصل اول: دولت باویرا.
فصل دویم: دورتنبرگ.
فصل سیم: کران دوک باد.
فصل چهارم: هوهن زالرن هکنجن.
فصل پنجم: حس کاسا.
فصل ششم: نانوشته.
فصل هفتم: حس همبورغ.
فصل هشتم: دوک نسو.
فصل نهم: پرنس پوته والدک.
فصل دهم: جمهور فرنکفرت.
فصل یازدهم: دوک برونسویک.
فصل دوازدهم: مملکت هنور.
فصل سیزدهم: کران دوک الدامبورغ.
فصل چهاردهم: جمهورهای ثلاث.
فصل پانزدهم: کران دوک منکلامبورغ شورن.
فصل شانزدهم: کران دوک منکلامبورغ استره لیدز.
فصل هفدهم: دولت ساکس.
فصل هجدهم: ولایات ساکس.
فصل نوزدهم: پرنس پوتهای خمسه.
فصل بیستم: دوکهای دنهالت.
باب چهارم: دولت نمسه.
باب پنجم: دولت پروسیه.
باب ششم: دولت فلمنگ.
باب هفتم: دولت بلجیقا.
باب هشتم: خاک ایتالیا که هفت قسمت است:
اول: دولت سردنیا.
دویم: دوکهای ثلاث.
سیم: پرنس پوته منکو.
چهارم: جمهور سن مارینو.

پنجم: دوک تسقان.
ششم: دولت روما.
هفتم: دولت سجیلیا.
برخی علامات کل ایتالیا.
باب نهم: دولت پرتقال.
باب دهم: دولت اسپانیول.
باب یازدهم: جمهور اندرّ.
باب دوازدهم: دولت دینمارق.
باب سیزدهم:دولتین شود و نوروجیا.
دولت شود.
دولت نوروجیا.
باب چهاردهم: دولت انگلیس.
باب پانزدهم: دولت روسیه.
باب شانزدهم: جمهور کراکویّا.
باب هفدهم: دولت یونان.
مقصد دوم: در ممالک آسیا.
باب اول: دولت عثمانیه.
باب دویم: عربستان.
باب سیم: دولت علیّه ایران.
باب چهارم: هرات و افغانستان و بلوچستان.
فصل اول: هرات.
فصل دویم: افغانستان.
فصل سیم: بلوچستان.
باب پنجم: ترکستان.
باب ششم: هندوستان.
فصل اول: متصرفی دولت انگلیس.
فصل دویم: حمایتی انگریز.
فصل سیم: دولت بیرمان.
فصل چهارم: دولت سیام.
فصل پنجم: دولت سندیّه.
فصل ششم: مملکت لاهور.
فصل هفتم: دولت نپال.
فصل هشتم: دولت رایجه سند.
فصل نهم: دولت آنّام.
فصل دهم: جزایر مالدیو و نیکوبار.
فصل یازدهم: نیم جزیره.
فصل دوازدهم: متصرفی سایر دول خارجه.
باب هفتم: دولت چین.
باب هشتم: دولت ژاپن که ماچین باشد.
مقصد سیم: در ممالک آفریقا.
قسمت اول: در متصرفی اهالی مملکت کـه هـفت بـاب است.
باب اول: حبشستان که چهار فصل است.
فصل اول: دولت تیکره.
فصل دویم: دولت کندار.
فصل سیم: ولایات کوچک چند.
فصل چهارم: ولایت سامارا.
باب دویم: ممالک سواحل بحر ابیض.
باب سیم: دولت دارفور.
باب چهارم: آفریقای مغربی.
فصل اول: دولت طونوس.
فصل دویم: دولت مارق.
فصل سیم: دولت سیدی هشام.
فصل چهارم: بلاد الجرید.
باب پنجم: ممالک نیقریسی.
فصل اول: نیقریسی وسط.
فصل دویم: نیقریسی مغربی.
فصل سیم: نیقریسی دریاکنار.
فصل چهارم: نیقریسی جنوبی.
باب ششم: آفریقای جنوبی.
باب هفتم: آفریقای مشرقی.
قسمت ثانی: آفریقای متصرّفی دولِ خارجه.
بـــاب اول: مـــتصرّفی دولت عـــثمانی کـه در تـصرف محمدعلی پاشا می‌باشد.
باب دویم: آفریقای متصرّفی فرانسه.
باب سیم: آفریقای پرتقال.
باب چهارم: آفریقای انگلیس.
باب پنجم: آفریقای اسپانیول.
باب ششم: آفریقای فلمنگ.
باب هفتم: آفریقای دینمارق.

باب هشتم: آفریقای عرب.
مقصد چهارم: در ممالک آمریکا.
باب اول: متصرّفی اهالی مملکت.
فصل اول: جمهور اتااونی.
فصل دویم: دولت مکسیک.
فصل سیم: آمریکای سنترال.
فصل چهارم: جمهور کلبنی.
فصل پنجم: جمهور پرو.
فصل ششم: جمهور بلیویا.
فصل هفتم: جمهور کیلی.
فصل هشتم: جمهور دیکتاترا دوپارکی.
فصل نهم: ریو دلا پلاتّا.
فصل دهم: جمهور دولوروکی.
فصل یازدهم: دولت برزیل.
فصل دوازدهم: جمهور هاییطی.
باب دویم: در آمریکای متصرّفی دول خارجه.
فصل اول: آمریکای دینمارق.
فصل دویم: آمریکای انگلیس.
فصل سیم: آمریکای روسیه.
فصل چهارم: آمریکای فرانسه.
فصل پنجم: آمریکای فلمنگ.
فصل ششم: آمریکای اسپانیول.
فصل هفتم: در آمریکای شود.
فصل هشتم: دشت پاتاکنی الی آخر آمریکا.
مقصد پنجم: در اُسیانی.
باب اول: اُسیانی مغربی.
فصل اول: کوروپ صوماتره.
فصل دویم: کوروپ یاوا.
فصل سیم: کوروپ سوم باداتیمر.
فصل چهارم: آرشی پل ملوک.
فصل پنجم: کوروپ سلب.
فصل ششم: کوروپ برینو.
فصل هفتم: آرشی پل فیلی پین.
فصل هشتم در بیان آرشی پل سُولُو.
باب دویم: در ذکر احوال اُسیانی سنترال یا اُستُرالی، در ۱۵ فصل (ولی در نسخه ۱۱ فصل آمده است):
فصل اول: کن تیتان اُستُرال.
فصل دویم: کوروپ دِلا پوازی.
فصل سیم: آرشی پل دلا لوا یزیاد.
فصل چهارم: در آرشی پل دلا نوول برتاین.
فصل پنجم: آرشی پل دو سالمن.
فصل ششم: آرشی پل دلا پروز.
فصل هفتم: آرشی پل دوکوایزر.
فصل هشتم: کوروپ دلا نودل کالدنی.
فصل نهم: کوروپ دنر فلک.
فصل دهم: کوروپ دلا زمانی.
فصل یازدهم: کوروپ دلا دیمنی.
باب سیم: در ذکر اُسیانی اریانتال، در ۱۷ فصل.
فصل اول: در بیان آرشی پل مونن ولکانیک.
فصل دویم: در بیان آرشی پل دمایاران.
فصل سیم: در بیان آرشی دما پالا اوز که پالو وپلی و پانلک و پاننک هم می‌نامند.
فصل چهارم: در بیان ارشی پل دکارلین.
فصل پنجم: نانوشته.
فصل ششم: آرشی پل دویّتی.
فصل هفتم: در بیان آرشی پل دتنکا.
فصل هشتم: در بیان آرشی پل دو واهرن.
فصل نهم: در بیان ارشی پل دهاموا.
فصل دهم: در بیان کوروپ دکرماندک.
فصل یازدهم: در بیان آرشی پل دکوک.
فصل دوازدهم: کوروپ دتو پواه.
فصل سیزدهم: آرشی پل دتا ایت.
فصل چهاردهم: آرشی پل یموتو که ذریل باس هم می‌نامند.
فصل پانزدهم: آرشی پل دمندانا.
فصل شانزدهم: در بیان آرشی پل هاوایی.
فصل هفدهم: در بیان کوروپ چند که اسپرات می‌نامند.
کامل.
فهرستواره، ج ۱، ص ۲۱۱؛ منزوی، ج ۶، ص ۳۹۶۱؛

آســـتان قـدس، ج ۸، ص ۴۷۰_۴۷۱ و ج ۳، ص ۳۰۵؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۷۲_۷۳ (خط مؤلف)؛ ملی تهران، ج ۱، ص ۴۱_۴۲ و ۲۴۱.

آغاز: «الحمد لله الذی جـعل الارض مـهاداً والجـبال اوتاداً. مبداء هر کلام به نام ناظمی سزد که بانی نـزهت سرای جهان است و سپاس بی‌قیاس خداوندی را رسـد که اساس این بلند کریاس را».

انجام: «آنچه از کل آسیانی عمل می‌آید و بـه خـارج می‌برند... کافور. کهربای سفید. زغال سنگ. گندم».

انجامه: «چون این کتاب تاریخ جهان‌نما و جغرافـیا را حسب الحکم جهان مطاع اعلیحضرت شاهنشاهی سـه دفعه نوشته به کتابخانه مبارکه تسلیم داشته بودم و نظر به اخلاص حـقیقی کـه در خـدمت ذی رفـعت جـناب خداوندگار اعظم مـیرزا سـعید خـان وزیـر امـور دول خارجه ـ اطال الله بقاه و جعلنی فی کل مـحذور فـداه ـ داشتم و بهری کامل و حظّی وافـر از اخـلاق بـهشتی و افضال و احسان آن جناب برده بودم دریغم آمد کـه بـه شکرانهٔ الوان نعمت و اقسام منّتش نـپردازم و تـحفهٔ در بضاعت خویش نیافتم مگر این که به تحریر این نسـخه اقدام کنم و در کتابخانهٔ آن جناب یادگاری از جانب خود داشته باشم. اگر چه این گونه جسارت و خـودنمائی در خدمت آن جناب از امثال بندهٔ ناقابل محض فـضولی و ندانم کاریست زیرا که هنرهای او آشکار و نهان گـرفته جهان را کران تا کران. اگـر اوصـافش را بـیان نـمایم از اندازهٔ امکانم خارج است زیرا که بالاتر از جمیع مدارج باشد و برتر از جمله معارج قطره از بحر چه پوید و ذرّه از مهر چه گوید. حَسّان از پیغمبر آخر الزمان چه دراید و بلبل از بهشتی گل چه سراید.

یک دهن خواهم به پهنای فلک
تا بگویم مدح آن رشک ملک

عذر بهتر و سکوت خوشتر که تلالؤ گوهر با تعریف و توصیف هر بی‌پا و سری نفزاید و تموّج بـحر اخـضر از تحرّک باد صرصر نکاهد.

تـعاجزت عـن تـوصیفه وهـو قـادر
لتغییر ما عـندی مـن العـجز والفـقر
ولا یسـتطیع الطـبع ان یـمدح الذی
هو البحر طبعاً والسعید مـدی الدهـر
وطــبعی جــمود فـی مـدیحة سـید
له الطـبع حـار کـالتموّج فـی البـحر

لا زالت عزّته مصونةً عن تصرّفات الزمان ومـحفوظة من تطرّقات الحـدثان ومـوالیـه مسـرورین بـالسعادت والاقبال ومـعادیه مـحزونین بـالذّلة والنکـال مـادامت الاقدام یکتب والغمام یسکب. کتبه رضا قلی بن الحـاج مهدی قلی السّرابی فـی سـنه ۱۲۷۷ هـزار و دویست و هفتاد و هفت».

خط: نستعلیق. کاتب: رضا قلی بن مهدی قلی سرابی برای میرزا سعید خان وزیر امور دول خارجه[1]. تاریخ کتابت: ۱۲۷۷ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، همه صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی و نقره. کـمندکشی شده. آغاز نسخه چهار برگ فهرست مطالب کـتاب. بالای همه صفحات نام کشوری که از آن بحث شده به شنگرف نوشته است. جداول کـتاب هـمه بـا نـقره خط‌کشی شده‌اند. صـفحات ۴۸۳_۴۹۰ جـا بـه جـا صحافی شده‌اند. کلمات دشوار حـرکت‌گذاری شـده است. رکابه‌دار. جـزوها ۶ بـرگی. نـام کـتاب در لبـهٔ کاغذی نسخه «تاریخ جغرافیا».

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

---

۱. از ۶ نسخه شناسایی شدهٔ این کتاب، ۴ نسـخه بـه خـط کـاتب نسخهٔ ماست. با این مشخصات:

۱. مـلی تـهران، ش ۵۵/ف، در ۱۸ ذیـحجه ۱۲۷۳ق بـرای ناصرالدین شاه. ملی تهران، ج ۱، ص ۴۱ (در فـهرست بـه نـام ناصرالدین شـاه اشـاره نشـده است)؛ مـیکروفیلمهای دانشگـاه تهران، ج ۱، ص ۷۲.

۲. سلطنتی، ش ۸۴۱، در جمادی‌الآخـر ۱۲۷۵ق در سـن ۵۰ سالگی برای ناصرالدین شاه. تاریخ سلطنتی، ص ۵۹۵_۶۰۰.

۳. آستان قدس، ش ۵۲۴۹، در ۲ رمضان ۱۲۷۴ق برای مـیرزا آقا خان نوری صدر اعظم (۱۲۲۲_۱۲۸۱ق). آستان قـدس، ج ۸، ص ۴۷۰_۴۷۱.

و همچنین نسخه ما.

پــنج، ۲۴۹، شش بـرگ، ۲۳/۲×۳۷/۲، ۱۹ سـطر، ۲۵×۱۲/۵.
جلد: گـالینگور پشت پـارچـه‌ای مشکـی، عـطف و گوشه‌ها تیماج قهوه‌ای. قطر: ۳/۸.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۱۲۸۰]
(← تصویر)

(۸۸۴۷)

قصص الانبیاء (تاریخ پیامبران ـ فارسی)
مؤلف: ابراهیم بن منصور بن خلف نیشابوری (قرن ۵ه)
داستانهای پیامبران از آدم تا خـاتم. ایـن کـتاب مأخـذ بیشتر داستان‌نامه‌های انبیاست که در قرون بعد نـوشته شده‌اند.
کامل.
فهرستواره، ج ۱، ص ۴۴۸ ـ ۴۴۹؛ دنا، ج ۸، ص ۲۰۳ ـ ۲۰۴؛ الهیات تهران، ج ۲، ص ۱۱۸.
آغاز: «الحمد لله الحمید المبدی المـعید رب الخـلایق اجمعین وصل علی محمد خـاتم النـبیین... بـعد ثـنای خدای عزوجل و صلوات رسول».
انجام: «قصه حجاج بن یوسف... گفت اگر حساب بـه دست تو کند چکنی؟ گفت رحم کن. سوگند خـورد کـه خدا از تو رحیمست و بیامرزد انشاء الله».
خط: نستعلیق، آیات قـرآن یک در مـیان بـه نسـخ مشکول شنگرف و یا زر مشکـول. تـاریخ کـتابت: قرن ۱۰ه.
عناوین شنگرف یا زریـن (یک در مـیان رنگ آنـها عوض شده است). در آغاز نسخه نام کتاب و مؤلف به خط ثلث جلی نوشته شـده است (ظـاهراً بـه خـط مجدالدین نصیری). صـفحه اول سـرلوح مـذهب و مرصع با پیشانی، وسط پیشانی کـتیبهٔ کـوچکی بـا زمینهٔ زر که درون آن خالی مانده است. حـاشیه دو صفحه اول تشعیرسازی شده با نـقوش گـل و بـوته زرین که رنگ آنها از بین رفته و بـه صـورت مـحوی باقیمانده است. مانند همین حاشیه‌های نقش‌دار در صفحات ۹ ر و ۲۲ پ و ۳۱ر و ۳۸ پ و ۵۲ر و ۷۸ پ و ۹۲ پ و ۱۲۱ ر و ۱۴۹ ر و ۱۵۵ ر و ۱۶۹ ر و ۱۸۶ پ هم دیده می‌شود. همه صفحات جدول‌کشی شده با زر و لاجورد و مشکی. شماره‌گذاری اوراق کـه در بـالای سمت چپ صفحات دیده می‌شود خیلی کهنه نیست و به روش هندی نوشته شده است. بنا بر همان برگ شماری این صفحات از نسخه افـتاده است: ۸، ۲۴، ۳۰، ۳۸، ۵۱، ۷۷، ۷۸، ۹۳، ۱۲۱، ۱۴۸، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۶۸، ۱۸۷. در حـاشیه دو صـفحه ۷ ر و ۱۴۶ ر مـهر بیضوی به نقش: «... حسن بن علی خـان ۱۱۳۷». در برگ ۱۹۸ ر چند سطری اضافی نوشته شده چنان‌که در حاشیه همان صفحه نوشته‌اند: «این هشت و نیم سطر مکرر هستند باید که از لفظ به‌بینم جعفر طیار بخواند». در ابتدا و انتهای همه این سطور حـرف «ز» کوچکی به نشانه زاید بودن آنها نوشته شـده است. رکابه‌دار. با جزوهای ۸ برگی. دارای نشان صحاف. هر جزو این نسخه در دو جا نشان صحاف دارد: یکی در بالای سمت راست و دیگری در نقطه مقابل آن پایین سمت چپ به صورت خط کوچک مورب مشکی رنگ (گاهی خطها به خاطر آبخوردگی کم‌رنگ شده‌اند).
کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه‌های بالایی و بخشی از متن آبخورده.
دو، ۱۸۵، یک برگ، ۲۱/۷×۳۴/۴، ۱۵ سطر، ۱۳×۲۰/۵.
جلد: تیماج عنابی مجدول گرهدار، عطف و گوشه‌ها چرم جدید قهوه‌ای. قطر: ۴/۹.
خریداری از علیرضا نجم در مهر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۹۲۹]
(← تصویر)

(۸۸۴۸)

تلخیص حج نامه (فلسفه احکام ـ فارسی)
مؤلف: عباسعلی بن اسماعیل کیوان قزوینی (۱۲۷۷ـ۱۳۵۷ق/ ۱۳۱۷ش)
رک: ش ۹۱۳۹/۲.
«احوال کیوان قزوینی به قلم خـود او»، در راهـنمای کتاب، س ۱۰، ۱۳۴۶ش، ص ۴۷۶ـ۴۸۵ و ۶۴۲ـ۶۵۰.

آغاز: «اسرار عـرفانی حـج. صـورت هـمه عـبادات نماینده مراتب باطنه انسانیت خصوصاً حج و انسان بـا آن که یکی است چندین هزار است در تحت دو عنوان».

انجام: «هر کاری وقتی دارد که همان کار را می‌شاید و بس. نامرادان را فریاد باید و کـامروایـان را خـموشی و التذاذ و قدردانی. کیوان قزوینی».

خط: نستعلیق. کاتب: نورالدین مدرسی چـهاردهی. تاریخ کتابت: ۱۳۵۱/۱۰/۲۱ش.

آغاز نسخه عکسی از مؤلف ضمیمه شده است.

در صفحه عنوان دو یادداشت از کـاتب آمـده است. یکی در معرفی کتاب: «کیوان قزوینی. اسرار عـرفانی حج. **نـقل از کـتاب** حـج نـامه، **صـفحه ۹ الی صـفحه ۲۳. کاتب سرهنگ نورالدیـن مـدرسی چـهاردهی ۵۱/۱۰/۲۱».**

و دیگری در ۵۲/۶/۲۳ مبنی بر تقدیم کتاب تـلخیص حج نامه **به کتابخانه مجلس شورای ملی.**

در صفحات ۱۶ و ۱۷ زندگی و تألیفات چاپ نشـده و چاپ شده مؤلف به قلم نورالدین مدرسی چهاردهی آمده است. امضای او در پـایان چـنین است: «بـنده آستان کیوان نورالدین مدرسی چهاردهی مدرسی».

کاغذ: خط دار جدید سفید.

یک، ۸، شصت و چهار (سفید) بـرگ، ۲۳/۹×۱۲/۶، ۲۵ سطر، ۲۲×۱۱.

جلد: گالینگور آبی، عطف پارچه‌ای توسی. قطر: ۱/۲.

اهدایی نورالدین مـدرسی چـهاردهی در شـهریور ۱۳۵۲ش.

[شماره ثبت: ۹۵۹۵۴]

(۸۸۴۹)

مجموعه:

اوراق پراکنده‌ای در دو موضوع دعا و فقه است که بدون ترتیب صحافی شده‌اند.

۱. **[ادعیه]** «۱ پ ـ ۱۸ پ» **(دعا ـ عربی)**

۲. **[فقه]** «۱۹ پ ـ ۳۴ پ» **(فقه ـ فارسی)**

اوراق پراکنده کتابی در فقه شیعی است.

آغاز موجود: «ابتدا کند به صفا و بعد از آن به مروه رود و این یک بار بود باز چون به صفا آید دوم به آن بـود تـا هفتم بار که ختم به مروه کند».

انجام موجود: «باب دهم در بیان احکام قطاع الطریق. بدان که جنایت بر آدمی بود یا چهارپای. اما بر آدمی یا بر نفس است یا بر طرف. اما بر نفس که کشتن است بـر سه قسم است عمد محض و شبیه به عمد».

بخش اول نسخ معرب. تاریخ کتابت: سـده ۱۳ه. در صفحه عنوان کسی نوشته که من ایـن دعـوات را از میرزا عبدالله پسر میرزا عبدالواسع گرفتم.

بـخش دوم نسـتعلیق. تـاریخ کـتابت: سـده ۱۲ه. عناوین و نشـانیها شـنگرف، رکـابه‌دار. بـر اسـاس برگ‌شمار قدیمی نسخه این بخش ۳۱ بـرگ از آغـاز افتادگی دارد.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره و نخودی آهار مهره مرمت شده.

یک، ۳۴، یک برگ، ۱۸×۱۲، ۹ و ۱۵ سطر، ۷×۱۴.

جلد: تیماج قهوه‌ای یک لا. قطر: ۰/۷.

اهدایی نازنین اوحدی در شهریور ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۳۷۴۰]

(۸۸۵۰)

کتابچه جمع و خرج کـارگذاران مـظفر الدیـن مـیرزا ولیعهد (اسناد ـ فارسی)

روی برگ اول نوشته: «کتابچه دستورالعمل هذه السـنه مسعود سیچقان ئیل خیریت تحویل مملکت آذربایجان ابواب جمعی کارگذاران فرزند اسعد نامدار مظفرالدیـن میرزا ولیعهد دولت جاوید مهد».

۹ مجلد دیگر از این کتابچه‌های ابواب جمعی کارگزاران مظفر الدین میرزا مربوط به سالهای دیگر ولایـتعهدی او در آذربایجان به شماره‌های ۸۱۶۱ و ۸۴۷۳ ـ ۸۴۷۹ و ۸۵۶۱ در کتابخانه مجلس نگهداری مـی‌شود. رک : مجلس، ج ۲۷، ص ۲۹۱ ـ ۲۹۲ و ج ۲۸، ص ۵۹ ـ ۶۲ و ۱۲۳.

خط: سیاق. تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
در پایان سمت چپ همه صفحات مهر بیضوی به نقش: «ابن محمدحسن یوسف ۱۲۵۶»[۱] نقش بسته است. با امضای ملاحظه شد در پایان نسخه. آثار سطراندازی در برگها باقیمانده است، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره با علامت برجسته شیر و خورشید در بالای همه صفحات. تهنقش‌دار با کلمات SMITH & MIEYNIER و در زیر آن کلمه FIUNIE.
یک، ۱۴۵ برگ، ۲۰/۲×۳۳/۲، سطرها مختلف، ۱۰×۲۳.
جلد: تیماج دورو، بیرون مشکی، درون عنابی، با عطف و سجاف قهوه‌ای، مجدول گرهی، یک لا. قطر: ۲/۵.
طرز ورود به کتابخانه نامشخص.
[شماره ثبت: ۵۰۸۴۹]

(۸۸۵۱)

جواهر الاسرار (عرفان ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن عبدالملک اسفراینی، آذری (۷۸۴-۸۶۶ ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۸۱۳ـ۸۱۴؛ دنا، ج ۳، ص ۱۰۶۷؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۲۷۱ـ۲۷۲.
آغاز: «یا مفتاح الابواب افتح باب قلبی وقلوب المسلمین وانت خیر الفاتحین. حمد و ستایش آن علیمی راکه عنقاء عقل علامه کبیر انسانی را علم علم الانسان».
انجام:
«هر بند که بسته بود از مکر و حیل
از بند گشاده شد مگر بند اجل
الحمد لله اجلاً وعاجلاً وسبحان الله اولا واخرا والصلوة والسلام علی سایر الانبیاء سیما علی نبینا محمد وآله ظاهراً وباطناً».
انجامه: «فرغت من تحریر الکتاب المسمی بجواهر الاسرار بتأیید الملک الغفار من تألیف العالم المحقق والعارف المدقق شیخ جمال الملة والدین علی بن حمزة المشتهر بآذریّ اغرقه الله تعالی فی فرادیس الجنان ولقاه بالروح والرحمة والرضوان وانا کاتبه العبد المفتقر الی رحمة ربه الغنی... (نام کاتب محو شده است) بن مسعود الحسنی الحسینی... غفر الله ذنوبه وستر عیوبه وقت الضحی من یوم الاحد الثالث عشر من شهر ربیع‌الاخر لسنة ثمان و الف».

خط: نستعلیق. کاتب:... بن مسعود حسنی حسینی (نام او را پاک کرده‌اند)، تاریخ کتابت: یکشنبه ۱۳ ربیع‌الثانی ۱۰۰۸ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، برفراز عناوین فرعی و ابتدای اقوال خط شنگرف، صفحه اول سرلوح گنبدی شکل مذهب و مرصع شرفه‌دار با پیشانی که درون آن با قلم سفیداب تحریردار در زمینه زرین نام کتاب و مؤلف نوشته شده است: «کتاب جواهر الاسرار **شیخ آذری علیه الرحمه». اطراف پیشانی و سرلوح بندسازی شده با مشکی و سفیداب. همه صفحات مجدول به زر و شنگرف و بنفش و مشکی، آغاز نسخه یادداشت هدیه نسخه بدین ترتیب: «یادبود تقدیمی غفاری فرخان [فرخ خان] خدمت دوست معظم حضرت ع. روحی نماینده محترم کرمان مدظله العالی در تاریخ ۲۸ دی ماه ۱۳۱۳» و یک بیت معما به اسم غریب و تملکی که در وصالی اکثر عباراتش ناخوانا شده و فقط کلمه عبدالله بن... تبریزی از آن خوانده می‌شود. برگ ۷ ر و ۳۸ ر و پایان نسخه مهر هشت‌گوش غیر منتظم که کلمه عبدالله درون آن دو بار به صورت قرینه با خط ثلث نوشته شده است (با تاریخ ۱۱۴۵ق). در برگ ۷۶ ر و ۱۴۶ ر مهر مربع به نقش: «عبده محمّدتقی ۱۲۷۸» (در برگهای ۱۱ ر و ۲۲ ر اثر این مهر پاک شده است). برگ**

---

۱. در نسخه نام مالک این مهر ذکر نشده اما مطمئناً از آنِ یوسف بن محمدحسن آشتیانی، مستوفی‌الممالک (۱۲۲۷ـ۱۳۰۳ق) است. در نسخه‌های دخل و خرج ش ۵۲۳۰ـ۵۲۳۳کتابخانه مجلس هم امضا و نقش همین مهر او دیده می‌شود که در فهرست با اشتباه نقل شده است. رک: مجلس، ج ۱۶، ص ۶۳ـ۶۵.

۱۴۳ ر مهر مستطیل: «منتظر لطف الهی عبدالباری» با تاریخی که احتمالاً ۱۱۳۹ یا ۱۰۳۹ باشد. در برگ ۶۸ر یک رباعی به خط شفا. در حاشیه تصحیح شده، بین مصراعها سه نقطه مثلثی شکل شنگرف (∴). در برگهای ۸۱ ر و ۱۲۳ ر سه نقطه شک در حاشیه دیده می‌شود. در یک مورد هم (۱۵۴ پ) این سه نقطه را پس از اصلاح کلمه مورد نظر در متن سترده‌اند. یک نقطه انتخاب هم در حاشیه برگ ۱۴۲ پ استفاده شده است.

در برگ آخر نسخه هم مهر بیضوی: «بنده... علی‌اکبر» به صورت ناقص دیده می‌شود. اسامی اعلام و موضوعات قابل توجه یاد شده در متن به قلم شنگرف در حاشیه نوشته شده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره. ۴ برگ اول متن و حاشیه شده. بالای برگهای آخر نسخه آبخورده.

یک، ۱۶۱، یک برگ، ۱۱/۱×۱۹/۲، ۲۱ سطر، ۷×۱۳.

جلد: تیماج مشکی، مجدول گرهدار. قطر: ۲/۷.

خریداری از باقر رقت در تیر ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۶۶۸۸۲]

(۸۸۵۲)

مجموعه:

۱. دیباچه خوان خلیل «ص ۱ ـ ۲۵» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

از آغاز افتادگی دارد.

مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۷۰ـ۷۳ و ۶۳۲؛ منزوی، ج ۵، ص ۳۵۵۸؛ دنا، ج ۴، ص ۱۰۵۰ـ۱۰۵۱.

آغاز موجود: «استخوان را ذله پری مغز بر دوش... خاطر پژمردگان به آبیاری ملاطفتش خرمی اردی‌بهشت و خرداد بر باد و در کارخانهٔ کسوت خشن پوشان».

انجام: «و تمام عمر اگر کسی از اینها گوید همیشه پویه ادبی اختصار می‌نماید و به این بیت ختم کردیم:

تا درین مهمان سرا خوان خلیل آمد به یاد

میزبان خلق ابراهیم عادل شاه باد».

۲. رقعه ظهوری که به سیادت پناه میر ذوالفقار نوشته است «ص ۲۵ ـ ۲۸»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

از انجام افتادگی دارد.

از ابتدا تا ص ۲۸ مطلب متن و حاشیه از هم متفاوت است ولی از ص ۲۹ به بعد ادامه متن در حاشیه کتابت شده است.

۳. منشآت نورس «ص ۱ ـ ۳ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**

با افتادگی از آغاز.

آغاز موجود: «برافراشتن لوای والای مرتضوی... پیرایهٔ اجتهادش رونق بر شرع منقول و به دوستی اعتقادش».

انجام:

حروفش در ورقها جمله هم پشت

که ننهد هیچ کس بر حرفش انگشت

نوی می بال کو خورش فارغ البال

که نورس کهنگی را کرد پامال

۴. منشآت ظهوری «ص ۳ ـ ۴ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

با افتادگی از انجام.

مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۸۲ـ۸۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۴۲ و ۴۶۹.

آغاز: «فقره‌ای چند که در بیرونقی بازار سخن از گفتار مولانا ظهوری علیه الرحمه به نظر رسید قلمی شد. روزگاری است که کلک دفتر سخن سنجان معنی پرور در ماتم کریمان سخاگستر پلاس سوگواری در گردن».

انجام موجود: «و دیگری به درگاه نیاز با زبان دمساز نبوده گل سر سبد چمن سخن بود لب به دندان تاسف می‌گزد که چرا».

۵. دیباچه گلزار ابراهیم «ص ۵ ـ ۹ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

از آغاز افتادگی دارد.

مشترک پـاکسـتان، ج ۵، ص ۷۳ ـ ۷۷ و ۶۳۸ و ۷۱۱؛ منزوی، ج ۵، ص ۳۵۹۹؛ دنا، ج ۸، ص ۹۲۸ـ۹۳۰ (در آن جا نسخه‌های متن با دیباچه خلط شده است).

آغاز موجود: «مغز را ز استخوان کـه مـی‌دانـد... نـهم توفیق فضایل و کمالات به اندازهٔ طبع وقـادش بـلند... کوتاه اوج و یا غور فکر نقادش».

انجام:

«عــقل کـل در مـزرع اسـتادیش

خــوشه چـین خـرمن تـعلیم بـاد

داستانت شـد خـتم بسـتان رخش

غــیرت گــلزار ابــراهــیم بــاد

این دعا را بر اجابت منت بسیار باد».

انجامه: «تمة بالخیر بتاریخ ۹ شهر ذیقعدة الحرام سنه ۱۰۹۴».

۶. نورس خیال (دیباچه نورس) «ص ۹ ـ ۱۶ حاشیه»

(منشآت ـ فارسی)

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

از انجام افتادگی دارد.

مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۷۷ـ۸۲ و ۶۴۰ و ۹۰۸؛ منزوی، ج ۵، ص ۳۶۴۷ـ۳۶۵۰؛ مشار، ص ۲۰۴۳؛ کاروان هند، ج ۲، ص ۸۲۳ ـ ۸۳۸؛ دنا، ج ۱۰، ص ۸۵۰ـ۸۵۲.

آغاز: «سرودسرایان عشـرتکده قـال کـه بـه نـورس سرابستان حال کار کام و زبان ساخته‌اند به شـهد ثـنای صانعی».

انجام موجود: «از رشح طـراوت کـلمات نـهر مسـطر مالامال آب حیات خضر تشنه سیرابی ادا مسیحا مـردهٔ جان بخشی هوا».

بین صفحات ۱۶ و ۱۷ افتاده است.

۷. دیباچه بیاض «ص ۱۷ ـ ۱۶ حاشیه»

(منشآت - فارسی)

مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)

دنا، ج ۲، ص ۱۱۵۷ ج ۱۰، ص ۱۴۴ و ۴۷۵؛ مشـترک پاکستان، ج ۵، ص ۲۱۸ و ۷۳۹ ـ ۷۴۰؛ مـنزوی، ج ۵، ص ۳۵۶۴.

آغاز: «دیباچه بیاض من کلام عـالی حـضرت رفـیع منزلت علّامی فهّامی آقا حسین خوانساری. سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بلند پایه است که آشنایان زبان وحی الهام».

۸. رقعه‌ای که جناب مشـار الیـه بـه سـیادت پـناه امـیر ذوالفقار نوشته‌اند «ص ۲۶ ـ ۲۸ حاشیه»

مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)

وی دو نامه به امیر ذوالفقار دارد که نامه دوم هم در همین جنگ نسخه دارد.

دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۶۱۰ و ۶۱۳ و ج ۱۶، ص ۴۵۰ ـ ۴۵۱؛ مـــرعشی، ج ۳۴، ص ۴۵۰ ـ ۴۵۱؛ مـحقق خوانساری شرح حال و آثار، ص ۱۶۲ـ۱۶۴؛ اته بادلیان، ش ۲۰۶۷.

آغاز: «با آن که درین ایـام دوری پـیوسته خـارخـار نامه‌پردازی از هر بـن مـوی در جـوش است و آهـنگ بلندپروازی».

۹. رقعه دیگر که به مطلوب نوشته شده «ص ۲۸ حاشیه»

با افتادگی از انجام.

آغاز: «بر رای بندگان خدام ذوی الاحـترام عـالی مـقام پوشیده و مخفی نماند این مهجور نینوای عشاق».

۱۰. دیباچهٔ مطلع الانوار «ص ۲۹ ـ ۳۲ متن و حاشیه»

(منشآت ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)

دیباچه مطلع الانوار محمدباقر بن زین‌العابدین یزدی (زنده در ۱۰۴۸ق) است.

منزوی، ج ۵، ص ۳۵۷۱؛ فهرستواره، ج ۴، ص ۳۰۴۷؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۶۱۰ و ج ۱۶، ص ۶۴۸؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۱۳۳۶؛ مشترک پـاکسـتان، ج ۵، ص ۶۳۹؛ محقق خوانساری شرح حال و آثار، ص ۱۵۴ـ۱۶۰.

آغاز: «دیباچه مطلع الانوار محمّدباقر یزدی که حسب الفرمان نواب همیون اشرف ارفع اعلی نوشته. حـمدی

فزون از میزان عقل و حواس و سپاس بیرون از مقیاس اندازه و قیاس».

انجام: «چون طریق استنباط امور مذکوره محتاج بـه بیان و ایضاح بود رسـاله‌ای دریـن بـاب مـرتب داشت مشتمل بر مقدمه و سی باب و خاتمه».

۱۱. منشآت «ص ۳۲ـ ۳۶ متن و حاشیه»

شامل این موارد: رقعه‌ای که نصیرای همدانی به عزیزی نوشته، رقعهٔ دیگر که در طلب تسبیح به عزیزی نـوشته شده، رقعه‌ای که در طلب عینک به عزیزی نوشته شده، رقعهٔ دیگر به جهت آب به میر معین وزیر اصفهان نوشته شده، جواب رقعهٔ نصیرا که میر معین نوشته، رقعهٔ دیگر که جناب مشار الیه به عزیزی نوشته، رقعهٔ میرزا جانی که بر مطلوب جانی خود نوشته.

۱۲. [زندگی و اقوال حکمای یونان] «ص ۳۶ ـ ۴۹»

(شرح حال‌نامه ـ فارسی)

گفته‌ها و شرح احوال چند تن از حکمای یـونان است؛ بدین ترتیب:

ـ فقره‌ای چند از گفتار درربار افصح المتقدمین و امـلح المتاخرین حکیم افلاطون الهی «ص ۳۶ ـ ۳۷ متن و حاشیه»

ـ من کلام مبدء الحکمای الیونان اسقینوس الحکیم «ص ۳۷»

ـ من کلام سولون الحکیم «ص ۳۷»

ـ من کلام فیثاغورث الحکیم «ص ۳۸»

ـ من کلام سقراط «ص ۳۹»

ـ من کلام [د]یوجانس الحکیم «ص ۴۱»

ـ ذکر افلاطون الهی «ص ۴۲»

ـ ذکر ارسطاطالیس بن ثیقومانس «ص ۴۴»

ـ من کلام بقراط حکیم «ص ۴۵»

ـ من کلام زیتون حکیم «ص ۴۶»

ـ در بیان احوال و ذکر وامیرس «ص ۴۶»

ـ ذکر بطلمیوس حکیم «ص ۴۷»

ـ ذکر بعضی از سخنان اسفلینوس حکیم «ص ۴۷»

ـ ذکر جالینوس حکیم «۴۸»

ـ ذکر بقراطیس حکیم «ص ۴۹»

ـ ذکر اقلیدس حکیم «ص ۴۹»

ـ ذکر ساوفرطیس حکیم «ص ۴۹»

۱۳. منشآت و حکایات «ص ۵۰ ـ ۵۴ متن و حاشیه»

شامل رقعه‌ای که خواجه رشید شیروان شاه نوشته بـاغ طلبیده، رقعه‌ای که میر شریف آملی به جـناب بـندگان حکیم ابوالفتح گیلانی نوشته، جواب رقعهٔ میر مـذکور، در طلب شراب نوشته شده، من کلام لقمان حکـیم، مـن کلام امام ناطق جعفر صادق(ع)، از مولوی معنوی، نقل از شیخ فریدالدین عطار، و حکایاتی از امـیرالمـؤمنین(ع)، امام زین‌العابدین(ع)، ابوبکر، حنیفه، زبیده و نسب نـامه عمر خطاب.

۱۴. مناجات (الهی نامه؛ کلمات؛ سخنان)

«ص ۵۵ ـ ۵۷ متن و حاشیه» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)

فهرستواره، ج ۶، ص ۴۸۵ـ۴۸۸؛ ج ۷، ص ۱۰۸ـ۱۰۹؛ دنا، ج ۲، ص ۱۳۴ـ۱۳۶ و ج ۶، ص ۵۱ ـ ۵۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اما بعد این رساله‌ای است از نصایح و اشعار ندیم بارگاه جباری عبدالله انصاری

ای ز درت (کذا) خستگان را بوی درمان آمده

یـاد تـو مـر عـاشقان را مـونس جـان آمـده».

انجام: «نه پشت پا را ازو گـردی و نـه کـف پـا را ازو دردی. قناعت ورز اگر مردی».

۱۵. گفتارهای پراکنده «ص ۵۷ ـ ۶۵ متن و حاشیه»

شامل گفته‌ها و نقل قولهایی از این کـتابها و اشـخاص: رقعه به باغ طلبیدن، حکایت هـارون‌الرشـید و بـهلول، فرعون، تاریخ روضة الصفا، چنگیز خان، ابـوذرجـمهر حکیم، هوشنگ، امیر سید علی همدانی، رقـعهٔ کـتاب، رقعه‌ای که عالی حضرت میرزا محمدطاهر ولد عالیجاه میرزا محمدابراهیم وزیر آذربایجان به شخصی نـوشته،

رقعه‌ای که خواجه محمود بهشتی نوشته درویش امیر را با کوچکش طلب نموده، من منشات مولانا شریف کاشف.

۱۶. [عشق و محبت (رساله در)] «ص ۶۵ ـ ۷۱ متن» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته
در بیان عشق و محبت و شرایط عاشق و معشوق با شواهد منظوم. مؤلف ۱۹ شرط از شروط عشق را بر شمرده است. نسخه ما بخشی از کتاب را دارد و در پایان به حکایت محمود و ایاز ختم می‌شود.
مرکز احیاء میراث، ج ۲، ص ۴۲۹؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۵۵۹؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۳۲۱؛ مرعشی، ج ۱۹، ص ۳۲۸ـ۳۲۹؛ مجلس، ج ۸، ص ۴۲۴ و ج ۲۷/۱، ص ۱۷ـ۱۸ و ج ۲۸، ص ۵۰؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۶۵۹.
آغاز: «شکر و سپاس بی‌قیاس صانعی را که شمع جمال خوبان دلربا را به نور حسن و ملاحت بر افروخت و دل عشاق بینوا را پروانه‌وار... اما بعد این رساله‌ای است در بیان عشق و محبت و حالات طایفه‌ای که در این راه پرخطر قدم نهاده‌اند و شرایط عاشقان و معشوقان».
انجام: «و معشوقان بی‌باک را از صحبت حریفان هوسناک محافظت نماید. ع. خوش دعائی می‌کنم ای عاشقان آمین کنید».

۱۷. رقعه «ص ۷۱ ـ ۷۲ متن»
نام گیرنده آن محو شده است.
آغاز: «رقعه دیگر. حقا و به عزت الله تعالی که هجوم مفارقت و الم مهاجرت... (سپس دو سطر از آن محو شده)».
انجام: «به رجوع آن سرافراز که منت به جان دانسته حسب المقدور به تقدیم رساند ایام محبت و مودت در تزاید باد برب العباد».

۱۸. من منشآت میرزا محمدعلی تفریشی ملازم وزیر آذربایجان «ص ۷۲ ـ ۷۴»
آغاز: «خوشا حال هر فردی از افراد بشر که صاحب خیر و دافع شر تواند بود به تخصیص مسندنشینان صفّهٔ عدالت».

۱۹. کتابت آقا حسین خوانساری به سید ذوالفقار «ص ۷۴ ـ ۷۶»
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
آغاز: «شب دوشین چندان که به گرد سراپای خاطر برآمد و در زوایای ضمیر جستجوی خبایا نمود».

۲۰. من منشآت عالی حضرت علامة العلماء آقا حسین که در حین قدغن شراب نوشته «ص ۷۷ ـ ۸۳»
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
آغاز: «تذرو خوش خرام خامه که آهنگ صریر دلپذیرش همداستان صفیر بلبلان کشمیر است».

۲۱. سراج المنیر «ص ۸۴ ـ ۱۵۱ متن» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: محمدشریف بن محمد کاشف شیرازی (۱۰۰۱ ـ ۱۰۶۰ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۶، ص ۴۹۱ـ۴۹۳؛ دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۶۶۵ـ۶۶۶؛ دنا، ج ۶، ص ۷۴ـ۸۰.
آغاز: «ستایش کریمی را که حلهٔ خلتش زیوری است زیبنده و رشحهٔ محبتش گوهری است رخشنده گلشن امّید از نسیم عنایتش تازه‌روی».
انجام: «زهی سعادت بخت و فیروزی اقبال که به معاضدت توفیق و به همت ارباب نظر در طیّ این نامه نامی توسن خامه سستی نکرد و قطع این بیابان نمود. تمت الکتاب بعون رب الارباب».

۲۲. سواد رقعه‌ای که عزیزی به میرزا عبدالقادر مشرف خونچخانه عامره نوشته «ص ۱۵۱»
آغاز: «تا قلزم سپهر نیلگون هر شام از ماهیان سیمین کواکب فولاد جوهرنما و صیاد سحرخیز خورشید رخشان».

۲۳. صحت و مرض (حسن و دل؛ روح و بدن)
«ص ۱۵۲ ـ ۱۶۴ متن» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن سلیمان فضولی بغدادی (سده ۱۰هـ)
کامل.
فهرستواره، ج ۱، ص ۴۳۵ـ۴۳۶ و ج ۷، ص ۶۲۳؛ دنـا، ج ۵، ص ۹۲۶ـ۹۲۹.
آغاز: «حمد بی‌حد احدی را سزاست که ریاض بدن را به آب روان پرورده و حسن را مظهر عشق و عقل را زیور حسن کرده».
انجام: «به منزل اصلی پیوسته و از قید راه زنان رسته و عاقبت الامر خود را به خود رساند معشوقی و عاشقی از آن خلوت بیرون ماند».
انـجامه: «تمت الرسالة الصحة المرض شهر شعبان سنه ۱۹۷ [۱۰۹۷]».

۲۴. کنز السالکین «ص ۱۶۵ ـ ۱۹۱ متن»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۶، ص ۵۶۷ـ۵۶۸؛ دنا، ج ۸، ص ۸۱۸ـ۸۱۹.
آغاز: «حمد بی‌حد الهی را و ثنای بی‌عد پـادشاهی را که برداشت از دیدهٔ دلها رمد و رفع السماء بغیر عمد».
انجام:
چون گـل سـوری حـریف خـار شـد
عـــاقبت دیـــدی جـزایش نـار شـد
تـــا تـــوانـــی از بـدان پـرهیز کـن
یـــاد گـــیر از پـــیر انـصاری سـخن
انجامه: «تمت رساله کنز السالکین سنه ۱۰۹۷».

۲۵. کفر و ایمان «ص ۱۹۲ ـ ۲۱۰ متن» **(کلام ـ فارسی)**
مؤلف: محمدمعصوم بن حسین منشی بروجردی (سده ۱۱هـ)
نوشته شده به تقلید از صحت و مرض فضولی. از کسی که کتاب به دستور او نوشته شده نامی در نسخه نیامده است.
کامل.
از مؤلف به جز این، ۳ کتاب دیگر می‌شناسیم:
۱. آزاد نامه، که در مجموعه ش ۹۰۸۷ هـمین فـهرست معرفی می‌شود.
۲. دیباچه گلزار محمدی (دیباچه بـیاض)، نـوشته شـده برای بیاض محمدبیگ. رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۱۰۷؛ ملک، ج ۸، ص ۳۳۷ـ۳۳۸؛ منزوی، ج ۵، ص ۳۵۷۰.
۳. مخزن راز، نوشته شده در اواخر ماه جمادی ۱۰۶۸ق در حضور میرزا محمدابراهیم والی آذربـایجان. رک: مرعشی، ج ۱۸، ص ۱۸۴.
آغاز: «در شبی از شبها که صـبح پـاکـدامـن از شـرم عارض او طلوع نکردی و آفتاب تابان از خجلت ظلمت خویش سر از جیب افق بر نیاوردی در مجلس بـهشت نشان... عالیجاه اعلی تبار... از هر نوع صحبتی داشـته می‌شد چون سلیقه اقدسش را از نـظم و نـثر فـارسی و عربی بهره تمام و حظّی مالاکلام بـود سـخن مـنشآت یاران صاحب طبع... مذکور می‌شد یکی از خالیه نشینان مجلس لطایف گفتگوی نسخه صـحت و مـرض اسـتاد محقق مدقق فضولی را که از اکابر قـوم است بـه مـیان انداخت و الحق نسخه بسیار بمزه‌ای است. بنده کمترین معصوم بن حسـین مـنشی بـروجردی را کـه از شـرف ملاقات جمعی از اعزّه زبانی درست کرده بود... گفت که اگر سر رشته امور قابلی به دست آید ممکن که ازین نوع گفتگوها بسیار تولد نموده نواب مستطاب عالمیان مأب معز اللهی فرمودی که اگر قابلیت داری مشتمل بر احوال کفر و ایمان تألیـفی بکـن تـا صـدق قـول خـود را بـه نیکوترین جهتی به ظهور رسانیده باشی... نقش بـندان کارخانه روزگار که نساجان شعربافخانه اخـبار تـر بـه سرانگشت قدرت طبع سلیم».
انـجام: «در خلوت سرای خود بـه عـبادت و طـاعت مشغول کردند حق تعالی هر کسی را به آیـتهای مـطلب خود نگاه داراد و از ظلمتکده کفر خلاصی بخشاد. انـه علی ذلک قدیر وبالاجابة جدیر».
بین صفحات ۲۱۰ و ۲۱۱ افتادگی دارد.

۲۶. منشآت «ص ۲۱۱ ـ ۲۱۸ متن و حاشیه»
شامل: لغز از سلطان العلمایی، لغز از محمدبیگ اعتمادالدوله سابق، جواب که عالی حضرت میرزا رضی صاحب رقم بر لغز مذکور نوشته است. مرحوم میرزا فصیح در طلب مکاتیب قطب بن محیی به عزیزی نوشته، کسی از بخارا نزد غزالی رفت و نصیحت خواست وی او را این نصیحت کرد:
آغاز: «قال الله تعالی وذکّر فان ذکری تنفع المؤمنین. اگر طالب راه سعادتی بدان که اصول سعادت سه است: ملازمت و مخالفت و موافقت».

رقعه‌ای که مرحوم جلال‌الدین حسین به مرحمت و غفران پناه میرزا عبدالحسین منشی‌الممالک نوشته، رقعه‌ای که عیسی خان قورچی‌باشی به نواب ثالث المعلمین میر محمدباقر داماد نوشته، جواب که حضرت میر محمدباقر قلمی فرمود. رقعه‌ای که میر سید شریف به میر قاسم بغداد در باب نفرستادن ماست نوشته، رقعه‌ای که نواب خاقان خلد آشیان صاحبقرانی به عالی حضرت علامی آقا حسین به خط مبارک خود نوشته، میرزا مطیعا همدانی در باب سرما نوشته، من منشآت مرحمت پناه صایبا علیه الرحمه.

۲۷. ذکر اشیایی که خسرو پرویز به آن از ملوک عجم ممتاز بود «ص ۲۱۹»

۲۸. پرسش و پاسخ انوشیروان عادل و حکیم ابوذرجمهر «ص ۲۱۹»

۲۹. وصایای لقمان حکیم به پسرش «ص ۲۲۱»

۳۰. قصص الانبیاء «ص ۲۲۱ ـ ۲۲۶» **(فارسی)**
چند داستان کوتاه است بدین ترتیب: قصه ذوالقرنین، صفت یأجوج و مأجوج، ذکر شدید و شدّاد.
بین برگهای ۲۲۶ و ۲۲۷ افتادگی دارد.

۳۱. احادیثی در فضائل امیرالمؤمنین(ع) «ص ۲۲۷ ـ ۲۲۸» **(عربی)**

۳۲. منتخب کیمیای سعادت
«ص ۲۲۹ ـ ۲۳۹ متن و حاشیه» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسن بابا افضل کاشانی (ـ۷۰۷ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۶، ص ۱۳۱ـ۱۳۲؛ دنا، ج ۸، ص ۹۰۴.
آغاز: «الحمد لله رب الارباب ومسبّب الاسباب ومفتح الابواب ومسهّل امور الصعاب... بدان که خواجه افضل‌الدین کاشی از کیمیای سعادت نکته‌ای چند انتخاب کرده است تا طالبان معرفت حق را سود دهد. چنین گوید که نامهٔ مردمی به چهار عنوان تمام بود».
انجام: «و آن کوری روح باشد و تخم شقاوت ابدی. وقاکم الله وایانا منه بلطفه وکرمه ورحمته والصلوة والسلام علی رسوله وآله الطیبین الطاهرین».
انجامه: «تمت الخیر والسعادة فی اوایل شهر رجب المرجب سنه ثمان وتسعون بعد الالف من الهجرة النبویة فی قریه دوزال القراجه‌داغ».

۳۳. اشعار «ص ۲۴۰»
شامل سه غزل و رباعی از محمدحسین بن عبدالحمید بن محمدیوسف به خط خودش در ۱۱۹۰ق.

۳۴. نزهة القلوب «ص ۲۴۱ ـ ۳۰۱ متن و حاشیه»
(جغرافی ـ فارسی)
مؤلف: حمدالله بن ابوبکر مستوفی قزوینی (۶۸۰ـ۷۵۰ق)
شامل دو بخش کتاب: معنای غایی وجود انسان و صفات او در ۴ نظر (ص ۲۴۱ ـ ۲۹۴) و خاتمت کتاب در وصف عجایبی که در بر و بحر ربع مسکون است (ص ۲۹۵ ـ ۳۰۱).
منزوی، ج ۱، ص ۶۸۹ـ۶۹۱ و ج ۶، ص ۳۹۸۶؛ مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۸۳۶ـ۸۳۷؛ دنا، ج ۱۰، ص ۶۵۲ ـ ۶۵۵.
آغاز: «مقاله دوم من نزهة القلوب در ذکر نوع انسان المکمل الصورة والمعنی. به همه قولی آدمی اشرف کاینات است و اکمل موجودات و به نیکوترین صورتی متخلق شده».

انجام: «دیگر هم در آن بحر کوهی است که آتشی از آن کوه مشتعل می‌شود چنان که دو سه نیزه بالا می‌گیرد و به وقت اجتماع و استقبال مزّین مشتعل باشد و العلم عند الله تعالی».

انجامه: «این چند کلمه شکسته بسته حسب الالتماس حضرت نجابت و رفعت متعالی پناه صاحبی حاجی میرزای میرزا محمد علیا سلمه الله تعالی بتاریخ عاشر شهر رمضان من شهور سنه ۱۰۹۸ در ییلاق خروانق من محال قراجه‌داغ به عنوان یادگاری مرقوم گرداند. العبد الاقل اضعف العباد محمدزمان تبریزی».

۳۵. حسن و دل «ص ۳۰۴ ـ ۳۱۰ متن و حاشیه»
(داستان؛ ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: یحیی سیبک فتاحی نیشابوری (ـ۸۵۲ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۱، ص ۳۱۶ـ۳۱۷؛ دنا، ج ۴، ص ۶۵۰ـ۶۵۱.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد و آله اجمعین. چنین فرماید مخترع این حکایت و مبتدع این روایت که در شهر یونان پادشاهی بود عقل نام او و تمام دیار مغرب مسخّر احکام او از هیچ مراد بر دل بندی نداشت».

انجام: «و یکی از فرزندان او این داستان است که نوباوهٔ بوستان بیان و تذکرهٔ دوستان زمان است والحمد لله رب العالمین اولا واخرا مخترع منظوی و منثوری اقل عباد الله فتاحی نیشابوری».

۳۶. حسن و دل «ص ۳۱۱ ـ ۳۶۵» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
به جز حسن و دل رضی تبریزی و فضولی و فتاحی که نسخه‌هایی از آنها در این فهرست معرفی شد.

در فهرست توپقاپوسرای و شیرانی لاهور، ج ۲، ص ۲۱۲ این منظومه از فتاحی دانسته شده که دلیل آنها می‌باید ابیات پایانی مثنوی باشد:

سخن دارد ز جان سرچشمهٔ نوش
سخن جان دارد از من کن سخن گوش
سخن از فتح فتّاحی فتوحیست
که هر بابی ازو مفتاح روحیست
ز هر در مثنوی بسیار گفتند
در مدح و غزل بسیار سفتند
ز بحر نظم کس را در زمانه
به کف نامد چنین دُرّی یگانه
نیابی در حقیقی و مجازی
چنین نوباوهٔ در عشق بازی
(ص ۳۶۵)

اما از این ابیات بر می‌آید که شاعر حسن و دل فتاحی نیشابوری (۸۵۲ق) را در این مثنوی به نظم کشیده است. با مقایسه هر دو کتاب هم این امر برای من مسجّل شد.

با ماده تاریخ «دار خرم» برابر سال ۱۰۴۵ق.

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۷۲؛ توپقاپوسرای فارسی، ص ۲۲۹ (با انتساب به فتاحی)؛ دانشگاه تهران، ج ۱۵، ص ۴۱۲۷.

آغاز:

بنام آنک دلها را در آغاز
به نام اوست حسن مطلع راز
حکیمی کو جهان را عقل و جان داد
ز حکم دل بدنها را روان داد

انجام:

چو فیض حسن تست این دادهٔ دل
قبول [مقبلان را دار قابل]
پی این روضهٔ بستان عالم
چو تاریخ تمامش دار خرّم

۳۷. نان و حلوا «ص ۳۶۷ ـ ۳۷۶» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۰۶/۱.

آغاز:

ایها اللاهی عن العهد القدیم
ایها الساهی عن النهج القویم

انجام:

کم انادی وهو لا یصغی التناد
وا فؤادی وا فؤادی وا فؤاد
یا بهائی اتخذ قلباً سواه
فهو ما معبوده الا هواه

انجامه: «بتاریخ یوم الاربعاء دهم شهر جمیدی‌الثانیه

۱۰۹۸ مطابق توشقان ئیل در قریه دوزال من اعمال قراجه‌داغ سمت تحریر یافت».

۳۸. شیر و شکر «ص ۳۷۶ ـ ۳۷۸» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

در نسخه با نام «رسالهٔ شیر و شکر شیخ بهاءالدین محمّد عاملی طاب ثراه».

کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۴۰۵-۴۰۹؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۹۷۸-۲۹۸۰؛ دنا، ج ۶، ص ۱۲۸۱-۱۲۸۳.

آغاز:

یا رب یا رب به کریمی تو
به صفات کمال و رحیمی تو
یا رب به نبی و وصی و بتول
یا رب یا رب به دو سبط رسول

انجام:

وفقه لصرف عمره فی الطاعة
وارحمه غداً حین تقوم الساعة

۳۹. اشعار «ص ۳۷۸ ـ ۳۸۰» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

۴۰. اشعار مختلف «ص ۳۸۱ ـ ۳۹۸»

از این سرایندگان: زمانای زرکشی، مرزا حسن واهب، مرزا جلال اسیر، ظاهراً عاملای شیرازی، قدسی، عرفی شیرازی.

۴۱. قضا و قدر «ص ۳۹۸ ـ ۴۰۴» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۳۴/۳.

آغاز:

شنیدم روزی از خونابه نوشی
چو گل از پارهٔ تن خرقه‌پوشی
در معنی به گوش خود کشیده
شده همچون عصای خود جریده

انجام:

چرا مانی چنین غافل نشسته
درآ از زیر دیوار شکسته
درین دریای خونخوار آشنا کیست
خدا دست تو گیرد ناخدا کیست

۴۲. اشعار «ص ۴۰۴ ـ ۴۰۶»

از محمدقلی سلیم، شاپور و ملا نادم لاهیجی.

۴۳. سوز و گداز «ص ۴۰۶ ـ ۴۱۲» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدرضا بن محمود نوعی خبوشانی (-۱۰۱۹ق)

از انجام افتادگی دارد.

منزوی، ج ۴، ص ۲۹۲۴-۲۹۲۷؛ دنا، ج ۶، ص ۲۵۴-۲۵۶؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۸۰-۷۸۱.

آغاز:

الهی خنده‌ام را نالکی ده
سرشکم را جگر پرکالکی ده
نفس را جلوهٔ آه سحر بخش
هوس را چون نظر راه سفر بخش

انجام موجود:

چو تار شمع سوزم زلف زنار
بشویم صندل بت را ز رخسار

۴۴. خلاصه خمسه نظامی «ص ۴۱۳ ـ ۴۴۳»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

شمارهٔ ابواب و تقدیم و تأخرشان در نسخه‌ها یکسان نیست. این نسخه ۳۷ باب دارد.

رک: ش ۹۰۰۴/۵.

آغاز: «بر اصحاب دولت و ارباب مکنت واجب و لازم است که بعد از قرائت قرآن قویم و پس از تلاوت فرقان قدیم...

بسم الله الرحمن الرحیم
نسخهٔ سرلوحهٔ نام کریم».

انجام:

جوان گر بـه دانش بـود بـی‌نظیر
نـیاز آیــدش سـوی گـفتار پـیر
بــه آهسـتگی کـار عـالم بـر آر
که در کـار تـندی نـیامد بـه کـار

۴۵. الهی نامه (منتخب حدیقة الحقیقة)
«ص ۴۴۳ ـ ۴۶۲» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: مجدود بن آدم سنایی (ـ ۵۴۵ ق)

از الهی نامه دو تحریر در دست است: یکی همین نسخه و ویرایش دیگری که به شماره ۹۰۴۷ معرفی شـده است. بیشتر ابیات هر دو نسخه شبیه هم است اما نسبت به هم ابیاتی کم و زیاد دارند.

از انجام افتادگی دارد. در نسخه با نام «منتخب حدیقه افضل الحکماء حکیم سنائی علیه الرّحمه».

دنا، ج ۲، ص ۱۳۶ـ۱۳۷؛ مـنزوی، ج ۴، ص ۲۶۴۶ ـ ۲۶۴۷؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۲۶۸ـ۲۷۱.

آغاز:

حـــمد بــی‌حد صـفات یـزدان را
مــدح بــی‌قدح ذات ســبحان را
آن که هـم اول است و هـم آخـر
آن که هم باطن است و هم ظـاهر

انجام موجود:

زیـــن دو در در فـنا بـپرهیزی
از بــقا هـم درونشـان چـیزی

۴۶. رباعیات «ص ۴۶۳ ـ ۴۹۲»

از این سرایندگان:

مولانا مؤمن حسین میبدی «ص ۴۶۳ ـ ۴۶۹».

میر مغیث محوی «ص ۴۶۹ ـ ۴۷۵».

مولانا سروری یزدی «ص ۴۷۵».

اوحدالدین کرمانی «ص ۴۷۶ ـ ۴۸۱».

سحابی نجفی «ص ۴۸۲ ـ ۴۸۷».

قدوهٔ عرفاء عالم حاجی فتوحای مـقدم عـلیه الرحـمه «ص ۴۸۹ ـ ۴۹۲».

و دو رباعی به خطی جدید از خیام نـیشابوری و طـراز یزدی «ص ۴۹۲».

۴۷. مخزن الاسرار «ص ۴۹۴ ـ ۵۰۰» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (ـ ۶۰۷ تا ۶۱۵ق)

از انجام افتادگی دارد.

مــنزوی، ج ۴، ص ۳۱۸۴؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۷، ص ۷۰ـ۸۱؛ دنا، ج ۹، ص ۲۸۸ـ۲۹۰.

آغاز:

بسـم الله الرحـمن الرحـیم — هست کلید در گـنج حکـیم
فاتحه فکرت و ختم سخن — نام خدای است برو ختم کن

انجام موجود:

دجله بود قـطره‌ای از چشـم کـور
پای مـلخ تـر بـود از دست مـور

۴۸. اشعار انوری «ص ۵۰۱ ـ ۵۱۴» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن علی بن اسحاق ابیوردی، انوری (سده ۶ھ)

شامل بخشهایی از قصاید و قطعات او.

در ص ۵۱۰ چند بیتی از ناصر خسرو علوی به خطی جدید افزوده شده است.

خط: نستعلیق و شکسته. به چـندین خـط. تـاریخ کتابت: ۹ ذیقعده ۱۰۹۴ق (ص ۹)، شعبان ۱۰۹۷ق (ص ۱۶۴)، ۱۰۹۷ق (ص ۱۹۱)، اوایل رجب ۱۰۹۸ق در قریه دوزال قراجـه‌داغ (ص ۲۳۹)، مـحمدزمان تـبریزی برای میرزا محمدعلی در ۱۰ رمضان ۱۰۹۸ق در ییلاق خروانق از محال قراجه‌داغ (ص ۳۰۱)، چهارشنبه ۱۰ جـــمادی‌الثـانی ۱۰۹۸ق در قـریه دوزال از اعـمال قراجه‌داغ (ص ۳۷۶).

در بیشتر بخشها عناوین و نشانیها شنگرف، مطالب در متن و حاشیه نوشته شده، بعضی از بخشها چلیپا و بیشتر آنها معمولی. رکابه‌دار.

در لا به لا و حاشیه بعضی از صفحات سجع مهرها و یادداشتهایی آمده که تفصیل آنها چنین است:

ـ یادداشتی بدین صورت: «علی الله محمد سنه ۱۱۸۸ صاحب» که از بالا به پایین این کلمات نوشته شده است (ص ۵۶).
ـ مهر بیضوی برنجی به نقش: «دارد امید شفاعت ز محمد باقر» که تاریخ آن خوانده نمی‌شود (ص ۱۳۷).
ـ در حاشیه برگهای ۱۲۷ و ۱۳۰ و ۱۳۱ نقش مهری لاستیکی که سیاه شده است.
ـ مهر بیضوی برنجی به نقش: «عبده اقاسی» (در صفحه ۱۹۷ پنج بار این مهر کوفته شده است).
ـ مهر برنجی بیضوی به نقش: «غلامعلی ۱۲۱»، و مهر چهارگوش به نقش: «العبد المذنب رحمت‌الله الحسینی» با تاریخی که احتمالاً ۱۱۷۲ باشد (ص ۱۹۸).
ـ مهر چهارگوش برنجی به نقش: «یا محمد ادرکنی ۱۲۷» (ص ۱۹۸ و ۱۹۹).
ـ سه مهر برنجی بدین ترتیب: دو مهر مستطیل به نقشهای: «یا امام حسین» و «زین‌العابدین...» و مهر بیضوی: «عبده حسین بن زین‌العابدین ۱۲۸۰» (ص ۲۰۱).
ـ این یادداشت: «در شب اول تابستان که اول سرطان بود بر کوه شمران برف بسیار بارید و این عجیب است با شانزده روز از عید گذشته در سنه ۱۲۶۳. و سه سال بعد از فوت نادر شاه در بلدهٔ دار الارشاد اردبیل و مشکین که دو ماه و هفت روز از عید نوروز فیروز منفصل شده برف بارید و تمامی مال و دوان ایل شاهسون و... از بین رفت (تاریخ این نوشته و نام کاتب آن بر اثر صحافی و پارگی نسخه از بین رفته). دکتر نصیرالحکماء در حاشیه این مطلب را غلط دانسته است (ص ۳۰۳).
ـ سه یادداشت درباره قیمت ارزاق و سختی معیشت در عهد دولت محمدشاه قاجار در ۱۰ جمیدی‌الثانی ۱۲۶۳ق و سال ۱۳۳۱ق از دکتر نصیرالحکماء و سال ۱۳۸۹ق از هدایت ارشادی کتابفروش (ص ۳۶۶).
ـ مهر بیضوی برنجی به نقش: «عبده میر علی» (ص ۵۰۰).

کاغذ: نخودی آهار مهره، بیشتر صفحات وصالی شده، در بعضی از بخشها دوپوسته شده و نازک. حاشیه بالایی بعضی از صفحات کپک زده.
یک، ۵۱۴، یک برگ، ۲۷/۸×۱۶/۱، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول، فرسوده، عطف و سجاف چرم قهوه‌ای تیره.
قطر: ۴/۳.
خریداری از هدایت ارشادی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۶۹۴]

(۸۸۵۳)

مجموعه:

۱. اشعار «۱ ر ـ ۶ پ» **(فارسی)**

شامل سروده‌هایی از: علینقی، مظهری کشمیری، محمدقاسم رازی، آصفی، رفیع مشهدی، میرزا غیاث بیگ، نیشابوری، سلمان ساوجی، ناطق، خیام، نصیرا، تاریخ جلوس شاه صفی، تاریخ جلوس شاه اسمعیل از میر حیدر معما، تاریخ فوت شیخ بهاءالدین محمد که مرزا حکیم یزدی گفته، آقا طاهر، عرفی شیرازی، میرعبدالرشید، مونسی، محمدهادی، سحابی، نواب ابوالخیر میرزا، میر مهری، ابدال پیر سلطان (به ترکی)، میر ادات یزدی، درکی قمی، مولانا حسن وهمی، طالب آملی، میرزا نوری فتوت، صایب، میرزا ملک مشرقی، میرزا نظام دست غیب، لازم، طالب کلیم، تاریخ عزل روزبهان، نظیری.

۲. انتخاب تحفة الفقیر و هدیة الحقیر «۷ ر ـ ۳۶ پ» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: علی بن علی یزدی، شرف‌الدین (ـ ۸۵۸ ق)

شرف‌الدین علی یزدی گلچینی موضوعی از اشعار عربی و فارسی انتخاب و آن را به نام تحفة الفقیر و هدیة الحقیر نامگذاری کرد. این جنگ ادبی ۶۴ باب دارد و تنها یک نسخه دیگر از آن سراغ داریم که به شماره ۴۳۱ در کتابخانه بوهار هند نگهداری می‌شود (مورخ ۱۹

ذیحجه ۱۰۱۹ق)[1]. نسخه ما منتخبی از آن کـتاب است که تنها بعضی از اشعار فارسی در آن آمده است و از این جهت دومین نسخه کتاب به شمار می‌رود که تـاکـنون شناسایی شده است.

بوهار هند، ج ۱، ص ۳۱۰ـ۳۱۱.

در نسخه ما نام این ابواب و بخشها آمده است:

الباب الاول: فی التوحید.
الباب الثانی: فی نعت.
الباب الثالث: فی الموعظة والنصایح.
الباب الرابع: فی مکارم الاخلاق.
الباب الخامس: فی العزلة والقناعة.
الباب السادس: فی الحریفان.
الباب السابع: ندارد.
الباب الثامن: فی الافتخار وعلو البهیمة.
الباب التاسع: فی الایمان والقسمتان.
الباب العاشر: فی المدایح ویتفرع منها تسعة فصول.
فصل: فی العدل.
الفصل الثانی: فی الجهد والسخاوة.
الفصل الثالث: فی اللطف والخلق.
الفصل السادس: فی العتق والعهد.
الفصل السابع: فی الحلم.
الفصل الثامن: فی العزم.
الفصل التاسع: فی الحزم.
الباب الحادی عشر: فی مدح النساء.
الباب الثانی عشر: فی حسن الخلق.
الباب الثالث عشر: فی الربیعان.
الباب السادس [عشر]: فی شکایة الزمان والاخوان.
الباب السابع [عشر]: فی الامثال والحکم.
ـ فی الوجه.
ـ فی الحاجب.
ـ فی العین.
ـ فی الصدع (؟).
ـ فی الخال.
ـ فی الخط.
ـ فی الفم.
ـ فی الشفـ.
ـ فی الفرس.
ـ فی القبله.
ـ فی الذقن.
ـ فی القد.
ـ فی المنطق.
ـ الباب التاسع عشر: فی ما یحتاج فی المکـاتبات وهـو قسـمان: الاول فـی الخـطاب والثـانی فـی الجـواب ویتفرع من القسم الاول ثمانیة عشر فصولاً:
الفصل الاول: فی اهداء السلم.
الفصل الرابع: فی الاعتذار علی الظهر.
الفصل الخامس: فی العتاب علی قطع المکـاتبة وطـلب الجواب.
الفصل السادس: فی... اللطیف وسواله بالوصال.
الفصل السابع: فی الاعتذار عن برکة الکنایة.
الفصل الثامن: فی الاعتذار عن ترک الالقاب والاستفتاء عن شرح الاحوال.
الفصل التاسع: فی ذکـر الحب ومـذاکـرة ایـام الوصـل والتاسف علی... و فی ملامات بها.
الفصل العاشر: فی ذکر المنازل والمراحل.
الفصل الحادی عشر: فی ورد الخبر والاستخبار.
الفصل الثانی عشر: فی تقارب القلوب مع تباعد الدیار.
الفصل الثالث عشر: فی الاعتذار عن... الزیارة و ترکیب الملازمة.
الفصل الرابع عشر: فی اظهار المحبة والولاء قبل الرؤیة واللقاء.
الفصل الخامس عشر: فی الوداع.
الفصل السادس عشر: فی ما یصلح فی عنوان الکتابة.
الفصل السابع عشر: فی الدعاء وقت السفر.
الفصل الثامن عشر: فی بیان کیفیة حال الکاتب.
القسم الثانی: فی الجواب.
الباب العشرون: فی الاخلاص والمـوعظة عـلی... بـان المحبة فی الجوامع کله.

---

۱. آن نسخه کامل است و تنها برگ دومش افتادگی دارد و از ایـن جهت به درستی قصد علی یزدی از تألیف این کتاب یا مـهدی الیه او از آن نسخه مشخص نمی‌شود.

الباب الحادی والعشرون: فی الرجا والفرج بعد الشدة.
الباب الثانی والعشرون: فی ... (ناخوانا).
الباب الثالث والعشرون: فی ... والاستعطاف.
الباب الرابع والعشرون: فی الشکر والثناء.
الباب الخامس والعشرون: فی الخطاب.
الباب السادس والعشرون: فی الاعتذار والشفاعة والاستغفار.
الباب السابع والعشرون:
ـ فی النیروز.
ـ فی الولادة.
ـ فی الزمان.
الباب الثامن والعشرون: فی المقدرة علی الاوجاع والامراض و... الدعاء برسم العادة والابتهاج بصحة.
الباب التاسع والعشرون: فی الاستدعا الحضور.
الباب الحادی والثلثون: فی الدخول والشکایت عن البواب.
الباب الثانی والثلثون: فی...
الباب الثالث والثلثون: فی صفة النهار وطلوع الصبح.
الباب الرابع والثلثون: فی طلوع الصبح.
الباب الخامس والثلثون: فی اللیل وما یتعلق به.
الباب السادس والثلثون: فی النهلان.
الباب السابع والثلثون: فی السحاب.
الباب الثامن والثلثون: فی الشمس.
الباب التاسع والثلثون: فی البراج.
الباب الاربعون: فی ....
الباب الحادی والاربعون: فی البداء والجبال.
الباب الثانی والاربعون: فی القلاع والحصون.
الباب الثالث والاربعون: فی السیف.
الباب الرابع والاربعون: فی العلم.
الباب الخامس والاربعون: فی الدوات والسداد.
الباب السادس والاربعون: فی الحرب والسحقان.
الباب السابع والاربعون: فی العرس.
الباب الثامن والاربعون: فی الجمل.
الباب التاسع والاربعون: فی الفیل.
الباب الخمسون: فی الوصف الخط والکتاب فی السفر.
الباب الحادی والخمسون: فی ذم الشعر والشاعر.
الباب الثانی والخمسون: فی النار.
الباب الثالث والخمسون: فی الریح.
الباب الرابع والخمسون: فی الماء.
الباب الخامس والخمسون: فی السفینة.
الباب السادس والخمسون: فی الظلم والفتن والحوادث.
و پس از آن بدون ترتیب این سه باب:
الباب السادس عشر: فی الشتاء.
الباب السابع عشر: فی الخمریات.
الباب الثامن عشر: فی الغزل والنصب.
الباب السابع والخمسون: فی الحبس والقید.
الباب الثامن والخمسون: فی الحب علی السفر.
الباب التاسع والخمسون: فی الحب علی المقام.
الباب الستون: فی المطایبات.
الباب الحادی والستون: فی الشیب والتاسف علی الشباب.
الباب الثانی والستون: فی المراثی والتغازی.
الباب الثالث والستون: فی المتفرقات بطریق التهجی.
الباب الرابع والستون: فی ... وحسن المقطع.

آغاز: «انتخاب تحفة الفقیر از انتخاب ملا شرف‌الدین علی یزدی. الباب الاول فی التوحید. کمال اسمعیل.

ای صفات تو بیانها را زبان انداخته
عزت ذاتت یقین را در گمان انداخته».

انجام:

تا جهان باد در جهان باشی
وز بد خلق در امان باشی
ختم کردم بر دعا کاندر دعای حضرتت
خود اجابت را به طبع روح الامین امین کند

انجامه: «تمت. تمام شد انتخاب کتاب تحفة الفقیر ... شرف‌الدین علی یزدی بتاریخ بیست و هفتم شهر ربیع‌الاول سنه ۱۱۰۹. الهی... سنه عاقبت به خیر و خوبی گذرد بمحمد وآله».

۳. قاسمیه «۳۶ پ ـ ۳۸ پ» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد خطیب

مختصر آداب نامه‌نگاری است که به درخواست قاسم علی نوشته شده است.

این عناوین در رساله دیده می‌شود:

بر طبقه اعلی نویسند، الجواب، بر طبقه اوسط نویسند، بر طبقه اوسط نویسند، طبقهٔ اولی نویسند، طبقه ادنی نویسند، جواب، به دوستان نویسند، جواب دوستان نویسند، به رفیقان نویسند، جواب از رفیقان، به سادات نویسند، جواب به سادات، جواب، نامه که پدر نویسند، جواب پدر نویسند، فراق یار نویسند، جواب فراق نویسند، به پدر نویسند، جواب پدر، به برادر نویسند، جواب برادر نویسند، به مادر نویسند، جواب مادر، به فرزند نویسند، رقعهٔ اخری.

نسخه و نشان دیگری از این رساله در منابع کتابشناسی و فهرستها نیافتم.

آغاز: «بعد از صحایف محامد و سپاس و ثنای بی‌حد و بی‌قیاس منشی فطرت و ادای وظایف تحیات نامیات و صلوات زاکیات».

انجام: «پیکر اقبال و کامرانی به رنگ حصول امالی و امانی مقصور باد بالنبی وآله الامجاد».

۴. دیوان حافظ «۳۸ پ ـ ۳۹ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (ـ۷۹۲ق)

گزیده غزلیات اوست.

منزوی، ج ۳، ص ۲۲۷۶ـ۲۲۹۱؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۴۴۷ـ۴۷۴؛ دنا، ج ۵، ص ۱۰۷ـ۱۲۵؛ کتابشناسی حافظ، مهرداد نیکنام، تهران، ۱۳۶۷ش.

آغاز: من غزلیات خواجه حافظ شیرازی.

صلاح کار کجا و من خراب کجا
سماع وعظ کجا نغمه رباب کجا

انجام:

دشمن به قصد حافظ اگر دم زند چه باک
منت خدای را که نیم شرمسار دوست

۵. دیوان شوکت بخاری «۴۰ ر ـ ۷۴ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمداسحاق شوکت بخارایی (ـ۱۱۰۷ یا ۱۱۱۱ق)

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۷۵ و ۲۳۸۵ـ۲۳۸۷؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۹۷۲ـ۹۷۵؛ دنا، ج ۵، ص ۲۳۱ ـ ۲۳۲؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۲۷.

آغاز:

خدایا رنگ تاثیری کرامت کن فغانم را
به موج اشک بلبل آب ده تیغ زبانم را

انجام:

ز ناپاکان کی زند سر حرف بیمغز
کف از آب گهر پیدا نگردد

۶. دیباچهٔ امیر خسرو دهلوی «۷۴ پ»

آغاز:

«زهی خجسته بیاضی که هر که دید رخش
به هیچ وجه به دل نگذراند یاد بهشت

روح افزا بیاضی که سواد صحیفه ریاض رضوان مسوّده اوراق رنگین اوست و دلگشا کتابی که صفای خاطر روشن ضمیران».

انجام: «از جمال معنی بهره‌ور دیدهٔ ارباب معنی و بصیرت مکحّل و منور باد.

این نامه که خامه کرد بنیاد توفیق رفیق روزیش باد»

۷. غزل هلالی «۷۴ پ»

۸. قضا و قدر «۷۵ ر ـ ۷۵ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدمعصوم استرآبادی، تسلی (سده ۱۱ه)

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۹۵۲.

آغاز:

شنیدم روزی از دریا خروشی
ز داغ تن چو ماهی خرقه‌پوشی
چو شمع از... تجلی برق حاصل
چو گل چشمش پر از سر کاسهٔ دل

انجام:

ز رشک آن خانه را معمور کردند
غبارش را به مژگان دور کردند
پس از کاوش بسی آن شعله‌پرور
عیان شد زان صدف چون آب گوهر

۹. اشعار «۷۶ ر ـ ۹۲ پ»
از این سرایندگان: ملا نظام استرآبادی، عماد شهریاری، خواجه حافظ شیرازی، شیخ نظامی گنجه‌ای، ملا وحشی، آصفی، اهلی، ابن غیاث، آزری، معزی، شاپور، نزاری، ملا طبعی قزوینی، ملا عبدالرحمن مهنه‌ای، شیخ ندالی، قدسی، هلالی، جامی، بحر طویل، فغانی، حکیم سنایی، صایب، قانعی، محمدقلی سلیم، فارغا، ملا عرفی، ملا حاجی بیگ مشهور به حقیری، ملا علی‌تقی، حکیم رکنا.
پس از برگ ۹۲ نسخه افتادگی دارد.

۱۰. دولرانی خضرخان «۹۳ ر ـ ۱۱۹ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالحسن بن محمود، امیر خسرو دهلوی (۶۵۱ـ ۷۲۵ق)
برگزیده منظومه است که از آغاز هم افتادگی دارد. در نسخه با نام هفت پیکر خوانده شده است.
منزوی، ج ۴، ص ۲۸۱۵؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۴۷ـ۳۴۹؛ دنا، ج ۴، ص ۱۲۷۶.
آغاز موجود:
ز لیلی او... نو رقم را
هم او برداشت از مجنون قلم را
چنان بخشد به جزو (؟) به شربت جام
که از شیرین و شکر خوش کند کام
انجام:
نمی‌خواهم ز تو بخشش ز هر کس
تو خسرو را همی بخشی همی بس
انجامه: «تمّت الکتاب بعون الملک الوهّاب بتاریخ پنجم شهر ذی‌القعده الحرام سنه ثمان ومائة والف من الهجرة النبویة صلعم کتبه العبد محمدجعفر ابن مرحوم مخلد محمدبدیع الهی زندگانی بوده و به صحت و سلامت صحت این مجموعه باقی میسر شود باالنبی واله الامجاد».

۱۱. اشعار «۱۲۰ ر ـ ۱۲۳ پ»
از: ابوالمفاخر رازی، خاقانی، رشید وطواط، از تحفة العراقین، انوری، مجد همگر، مولانا حسن کاشی و خواجوی کرمانی.

۱۲. خرقه «۱۲۴ ر ـ ۱۳۴ پ» **(پزشکی ـ فارسی)**
مؤلف: مرتضی قلی بن حسن شاملو (سده ۱۱ه)
کامل. در نسخه با نام «رساله مسمّی به خرقه من تصنیف مرتضی قلی‌خان شاملو است».
فهرستواره، ج ۵، ص ۳۴۲۵ـ۳۴۲۷؛ دنا، ج ۴، ص ۸۵۲ ـ ۸۵۴.
آغاز: «سبحان الله رنگ‌آمیزی بساط حمد و سپاس حکیمی که خرقه معرفت را بر قامت مزاجات درست اعتقاد بریده».
انجام: «و قماش دو رویهٔ ظاهر و باطن آرایش آستین خرقهٔ شهرت باد بحق محمد وآله الامجاد».
انجامه: «تمّ هذه الرسالة الموسومة بخرقه بتاریخ ششم شهر شوال المکرّم سنه سبع ومائة والف من الهجرة النبویّة المصطفویّه امّید که حسب الخواهش دوستان عزیز گرامی اوقات به خیر و خوبی گذارد و عاقبت به خیر بوده باشد. تمت سنه ۱۱۰۷».

۱۳. وجود «۱۳۵ ر ـ ۱۳۶ پ» **(فلسفه ـ فارسی)**
مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ق)
در نسخه با نام «هذه الرسالة للحضرة العلیة العلویة المقدسة الشریفة قدس سره».
فهرستواره، ج ۶، ص ۲۵۲ ـ ۲۵۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۹۹۸ ـ ۱۰۰۰.
آغاز: «بدان وفقک الله تعالی و ایانا که اصحاب بحث و نظر از برای بیان مراتب موجودات در موجودیت تمثیلی کرده‌اند و چنین گفته‌اند که پوشیده نیست که اشیاء نورانی را در نورانیت سه مرتبه است».
انجام: «و شک نیست که ناقص خدایی را نشاید پس بیزاری ایشان از خدای نباشد و کفر هیچ یک لازم نیاید والله اعلم».

۱۴. کتابتی که نواب همایون به معین نوشته و جواب آن «۱۳۶ پ ـ ۱۳۷ پ»
پاسخ نوشته شده در ۱۰ شوال ۱۰۸۸ق.

۱۵. شیخ ابوالفضل به یکی از یاران نوشته «۱۳۸ ر»

۱۶. چند حکایت «۱۳۸ ر ـ ۱۴۱ ر»

۱۷. از نگارستان «۱۴۱ پ ـ ۱۴۲ ر»

۱۸. مولانا نوعی نوشته به شخصی که محبوس بوده «۱۴۲ ر ـ ۱۴۲ پ»

۱۹. موعظه امیر علیشیر از استرآباد که به خواجه افضل‌الدین محمد وخواجه شهاب‌الدین عبدالله نوشته «۱۴۲ پ ـ ۱۴۳ ر»

۲۰. از کیمیای سعادت «۱۴۳ ر ـ ۱۴۳ پ»

۲۱. چند نامه از عبدالله قطب بن محیی «۱۴۳ پ ـ ۱۴۴پ»

۲۲. کتابتی که شاه سلیم به شاه عباس مصحوب میر ضیاءالدین فرستاده‌اند «۱۴۴ پ ـ ۱۴۶ ر»

۲۳. کتابتی که شاه سلیم به شاه جنت مکان شاه عباس نوشته «۱۴۶ ر ـ ۱۴۶ پ»

۲۴. کتابتی که شاه سلیم بعد از گرفتن قندهار به شاه عباس نوشته «۱۴۶ پ»
نسخه پس از برگ ۱۴۶ افتادگی دارد.

۲۵. نزهة الملوک «۱۴۷ ر ـ ۱۵۲ ر» (داستان ـ فارسی)
مؤلف: سلیمان بن محمد بلغاری
شامل ده باب و بیست حکایت «بر وفق مکالمه و ترتیب مناظره».

در نسخه ش ۶۹۰۶ مرعشی کتاب به غیاث‌الدین سلطان محمد و در نسخه ش ۱۳۸۲۵/۲ مجلس به نعیم‌الدین سلطان تقدیم شده است.

این نسخه تنها باب اول و دو سطر ابتدای باب دوم را دارد.

مرعشی، ج ۱۸، ص ۹۹ـ۱۰۰ و ج ۲۹، ص ۵۴۰؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۳۷۶ـ۳۷۷؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۶۵۹.

آغاز موجود: «و ثنا چون حضرت به توفیق عنایت الهی و فر دولت شاهنشاهی آنچه بر جریدهٔ خاطر از حکایات عجیب ملوک و سلاطین نگاشته بود درین نسخه بنگاشت و نزهت الملوک نام نهاد مشتمل بر ده باب و هر باب متضمن دو حکایت. اما خاطر کلیل و طبع علیل و دل پریشان و مفارقت علیاء خان اعظم شاهنشاه بنی آدم».

انجام موجود: «باب دویم چون شاه فرخ زاد از امور سلطنت و تفحص ضبط مملکت فارغ شد گلچهر و سمن بوی... آن نظر از دولت و صورت ... باشد بمنه و جوده».

۲۶. مقوله‌ای که ایلچی هند به نواب اعلی فرستاد «۱۵۲ ر»
پرسش ایلچی هند از دانشمندان ایران دربارهٔ تجلی خدا بر موسی کلیم و نسوختن او و سوختن کوه. شیخ بهایی به این سؤال پاسخ گفته که رساله بعدی همین مجموعه است.
از این پرسش و پاسخ نسخه دیگری به شماره M 140 (8201) در فرهنگستان علوم باکو نگهداری می‌شود. رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۹، ص ۲۴۰؛ عکسی مرعشی، ج ۳، ص ۴۱۶.
آغاز: «تجلی حضرت واجب بر کلیم الله در طور سینا کنایه بر حکمت است که اسم مبارک موسی».

۲۷. مقوله‌ای که شیخ بهاءالدین در مقابل آن گفته «۱۵۲ ر»
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
آغاز: «تکوین حضرت عیسی علیه السلام که یکی از معظمات امور آفرینش است اگر حاجب هستی».

۲۸. دیباچه «۱۵۲ ر ـ ۱۵۳ ر»
آغاز: «سیاق دانان دفترخانه تکوین و اتحاد و اتصال یافتگان پیش گاه نهانکدهٔ اسرار مبداء و معاد که از سواد».

۲۹. صورت تمسک مولانا شمس‌الدین طبسی
«۱۵۳ ر ـ ۱۵۳ پ»

۳۰. حکایت مرگ سلطان الغ بیگ «۱۵۳ پ ـ ۱۵۴ ر»
آغاز: «چون به واسطهٔ اغوای فرزند ناخلف تزلزل در امور سلطنت میرزا الغ بیگ راه یافت ناچار توسل به پسر دیگر خود عبداللطیف میرزا کرده».

۳۱. از نوادر الحکماء «۱۵۴ ر»

۳۲. چند حکایت «۱۵۴ پ ـ ۱۵۵ پ»
از اسکندر و حجاج و سلاطین مغول.

۳۳. دیباچه «۱۵۵ پ ـ ۱۵۶ پ»
در این دیباچه از نذرمحمد خان و شاهقلی بیگ ولد مرحوم مقصود بیگ ناظر سابق نام برده شده است.
آغاز: «تبارک الذی بیده الملک وهو علی کل شیء قدیر الذی خلق الموت... جواهر زواهر ثنای بیرون از قیاس و لالی متلالی محمدت نامتناهی اساس که مقیاس آن».

۳۴. دو دیباچه کوتاه «۱۵۶ پ ـ ۱۵۷ ر»

۳۵. مولانا عرفی به خواجه ثنایی نوشته «۱۵۷ ر»

۳۶. دو نامه از نصیرای همدانی «۱۵۷ ر ـ ۱۵۷ ر»

۳۷. خان خانان در جواب انیسی نوشته «۱۵۷ پ»

۳۸. نوشتهٔ دیگری «۱۵۷ پ»

۳۹. به طلب مفرحی طیب به یکی از اعزّه نوشته شد
«۱۵۷ پ»

۴۰. دیباچه «۱۵۷ پ ـ ۱۵۹ ر»
مؤلف: مظفر حسین کوبنانی کرمانی
در آغاز با نام: «دیباچه نعت من تصانیف مظفر حسین کوبنانی» خوانده شده است.
آغاز:
«شمع شب افروز شبستان قدس
مطلع سرچشمه دیوان قدس
... معزّز محبی مکرم مقتدای مؤید مهتدی خاتم انبیا وارث اصفیا محمد مصطفی علیه من الصلوات ابهاها».
انجام: «احدی از شرکا مانع و مزاحم نشوند و در سلک املاک سرکار آن عالیجاه منتظم باشد. و قد فرغ من تالیف هذا الصحیفة وانشائها العبد المذنب الجانی الخاطی الجانی مظفر حسین کوبنانی کرمانی فی ۱۴ شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۰۵۹».

۴۱. چند حکایت «۱۵۹ ر ـ ۱۶۲ ر»

۴۲. در مدح سلطان مراد بن احمد خان عثمانی
«۱۶۲ر ـ ۱۶۳ر»

۴۳. عرضه داشت عجزه و مساکین «۱۶۳ ر ـ ۱۶۴ پ»

۴۴. انشای دیگر «۱۶۴ پ ـ ۱۶۵ ر»

۴۵. کتابتی که شاه طهماسب برای پادشاه روم نوشته
«۱۶۵ ر ـ ۱۷۵ پ»
آغاز: «الحمد لله الذی اللطف (کذا) والاحسان والعظم والسلطان المنزّه من العیوب واللهو والنسیان المبرّا عن وصمة الزوال... اما بعد عنوان نامه تحیة فرجام به نام».
انجام: «روزگار خود بسازی تا فردای قیامت از شفاعت ایمه اجله معصومین علیهم الصلوة بهره گیری والسلام علی من اتبع الهدی».

۴۶. صیدنامه «۱۷۵ پ ـ ۱۷۷ ر» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: محمدسلیم رازی (سده ۱۱ھ)
احکام صید و شکار که برای صدرالسلطنه نوشته شده است.
رازی رساله دیگری در آداب شکار به نام صیدنامه

خانی برای شیخ علی خان از امرای مشهد در عرض ۹۷ روز (غره رمضان تا ۷ ذیحجه ۱۰۶۸ق) نوشته است که نباید آن را با این رساله یکی گرفت. نسخه‌های آن کتاب در مسجد اعظم، ص ۲۸۲ ـ ۲۸۳؛ ملی تهران، ج ۴، ص ۴۴۹ـ۴۵۱ و مجلس، ج ۱۹، ص ۶۹ـ۷۰، ش ۶۰۸۵ معرفی شده است.

فهرستواره، ج ۵، ص ۳۸۶۹ و ۳۸۷۱ (نسخه‌های دو کتاب رازی خلط شده است)؛ ذریعه، ج ۱۵، ص ۱۰۵؛ فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله، ص ۸۸؛ دنا، ج ۷، ص ۲۱۶ (با در هم آمیختگی در معرفی نسخه‌های دو کتاب)؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۳۲۸ و ج ۱۵، ص ۳۴۶؛ دو نسخه از آن در مرعشی، ج ۱۹، ص ۹۳ـ۹۴ و سپهسالار، ج ۵، ص ۱۸۲ و ۲۹۳ـ۲۹۴ ناشناخته معرفی شده است.

آغاز: «صدر رسالهٔ دین مبین جز شکر نعمت پادشاهی که فضای وجود شکارگاه قدرت اوست نشاید و به غیر از حمد موهبت کارسازی که سر گردنکشان... و بعد این چند کلمه‌ایست بر وفق ارادهٔ مخدوم لازم الاطاعة... لا زالت کاسمه الشریف صدرا وفی السماء السلطنة بدراً».

انجام: «خانگی حلال باشد از حیوانات بحری همین ماهی که او فلس داشته باشد حلال باشد و غیر آن حرام بود والله اعلم».

۴۷. صفت چوب چینی و جوشانیدن از نسخه حکیم عمادالدین محمود «۱۷۷ ر ـ ۱۷۸ ر»

آغاز: «می‌باید که چوب چینی آزاد خوش قماش رنگی... کرم نخورده باشد. در باب جوشانیدن می‌باید که هر روز هشت مثقال شش دانگی».

۴۸. ترجمهٔ طب الرضا(ع) «۱۷۸ ر ـ ۱۸۰ ر»

(پزشکی ـ فارسی)

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)

در مقدمه نسخه ما و دیگر نسخه‌ها از مجلسی نامی برده نشده اما در منابع و فهرستها ترجمه را تألیف او دانسته‌اند.

فهرستواره، ج ۵، ص ۳۴۷۴؛ کتابشناسی مجلسی، ص ۱۸۸؛ دلیل المخطوطات، ص ۲۶۱ـ۲۶۲؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۵، ص ۹۴؛ ذریعه، ج ۴، ص ۱۰۳؛ ملی تبریز، ج ۲، ص ۷۶۲؛ وزیری یزد، ج ۱، ص ۱۷۴.

آغاز: «الحمدلله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. و بعد ظاهر باشد که روزی مأمون از حضرت... در باب حفظ الصحة رساله التماس نمود... بدان که حق سبحانه وتعالی هیچ دردی نیافرید که در مقابل آن درمانی ننهاد و این تن آدمی را بر مثال مملکتی بنا نهاد».

انجام: «و صباح بر می‌خیزد و قصد چراگاه می‌کند و شب غافل می‌خسبد و از احوال خود خبر ندارد».

۴۹. دیباچهٔ بیاض «۱۸۰ ر ـ ۱۸۰ پ»

آغاز:

«ای ذکر تو گلفروش بازار سخن
رنگین زتو برگ برگ گلزار سخن
اوصاف تو مجموعهٔ دیباچهٔ نطق
توحید تو مشاطهٔ رخسار سخن

ترنّم بلبل خیال دیباچه‌نویسان سفینه معرفت و تکلم طوطی مقال صاحب سواد این بیاض».

۵۰. حکایت «۱۸۰ پ ـ ۱۸۸ ر»

چند داستان به شیوه حکایت در حکایت است.

۵۱. حسن و دل «۱۸۸ ر ـ ۱۹۳ ر» **(داستان ـ فارسی)**

مؤلف: سلمان تربتی

تربتی ابیاتی به داستان حسن و دل یحیی سیبک فتاحی نیشابوری (۸۵۲ق) افزوده تا آن را برای مطالعه دلپذیرتر کند: «در ایام جوانی و سلسله آمال و امانی دل فقیر بی‌سامان سلمان تربتی را به مطالعه رسایل مایل گردانیده نظرش جلوه‌گاه حسن معانی و لطف عبارات بود. درین اثنا حسن و دل سلطان الافاضل و برهان الفضایل مولانا فتاحی نیشابوری منظور شد. حسن الفاظش چون روی مهوشان دلربا و دقیقه معانیش چون آن انسان در پردهٔ خفا... به خاطر فاتر چنان رسیده که

چون در نظر هر سخنوری دُر سخن نثر از نظم طـراوت گرفته حسن ترکیب نظم و نثر به غایت دلپذیر می‌نماید اگر از نظم ناظمان عاشق پیشرو ابیات شاعران مـحبت اندیشه بیتی چند در آن در بدایـع درج شـود هـر آیـنه حسن وی در نظر اهل دی چون حقیر یکی ده شده».

کامل.

مجلس، ج ۳، ص ۵۷۰ ـ ۵۷۱، ش ۱۲۲/۱۸؛ سپهسالار، ج ۴، ص ۳۱۸؛ فهرستواره، ج ۱، ص ۳۱۶.

آغاز:

«ای حسن بتان مـاه سـیما از تـو

وی غـمزهٔ مـهوشان زیـبا از تـو

سبحان صانعی که قامت سروقدان را در جلوه‌گاه ناز برافراخته عقل عاقلان را به زنجیر زلف بتان».

آغاز داستان حسن و دل: «چـنین گـوید مـخترع ایـن حکایت و مبتدع این روایت که در شهر یونان پادشاهی بود عقل نام او و تمام دیار مغرب مسخر احکـام او و از هیچ مراد به خاطر بندی نداشت».

انجام:

از هستی سلمان به جـز از نـام نـماند است

سلمان غرض این بود کـه مـاند ز تـو نـامی

تمت بعون الله تعالی

۵۲. منشآت طبعی‌کرمانی «۱۹۳ ر ـ ۱۹۳ پ»

شامل سه نامه از او.

آغاز: «طبعی کرمانی به یکی از اطبا نوشته. حکیمی که به دستور عقل و قانون ادراک سبابهٔ نبض گیرش».

انجام: «در کام کشیده می‌سوزم و دم بر نمی‌آورم

رمز عشق از من کـه قـانون و قـایمم بشـنو

زان که از چنگ ملامت خورده‌ام مضرابـها».

۵۳. دیباچه خوان خلیل مولانا ظهوری

«۱۹۳ پ ـ ۱۹۸ پ» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

کامل. در نسخه با نام «خان خلیل مولانا ظهوری».

رک: ش ۸۸۵۲/۱.

آغاز:

ای از تو بر اهل تـخت و اکـلیل سـبیل

گر ذکر جمیل است و گـر قـدر جـلیل

نـطق از تـو بـه مـهمانی اربـاب خـرد

انداخـته خـوان سـخن از خـوان خـلیل

انجام:

تا درین مهمانسرا خـوان خـلیل آبـاد بـاد

مـیزبان خـلق ابـراهـیم عـادلشاه بـاد

۵۴. دیباچه گلزار ابراهیم «۱۹۸ پ ـ ۲۰۱ ر»

(منشآت ـ فارسی)

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

کامل. در نسخه به اشتباه بـا نـام «ایـضا خـوان خـلیل ظهوری» خوانده شده است.

رک: ش ۸۸۵۲/۵.

آغاز: «خرمی چـمن سـخن بـه طـراوت حـمد بـهار پیراییست که گلزار ابراهیم در رخسار یـوسف طـلعتان نمرود نخوت رسانیده».

انجام:

عـقل کـل در مـزرع استادیش

خـوشه چـین خـرمن تـعلیم بـاد

داسـتان شـد خـتم بسـتان رخش

غـیرت گـلزار ابـراهـیم بـاد

۵۵. نورس خیال (دیباچه نورس) «۲۰۱ ر ـ ۲۰۲ پ»

(منشآت ـ فارسی)

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

در نسخه با نام «دیباچه نورس ظهوری».

رک: ش ۸۸۵۲/۶.

آغاز: «سرودسرایـان عشـرتگه قـال کـه بـه نـورس سرابستان حال کار کام و زبان ساخته‌اند».

انجام موجود: «که این ستایش از مقوله دیگر ستایش مداحانست که در مـدح مـمدوحان خـود... مـی‌کنند و قطره‌ای».

۵۶. حکایات «۲۰۲ پ ـ ۲۰۴ ر»
از سراج المنیر و تاریخ ابن هلال.

۵۷. دیباچه «۲۰۴ پ»
دیباچه نامه شاه عباس به جلال‌الدین اکبرشاه پادشاه هندوستان است که به وسیله منوچهر بیگ فرستاده شده بود.
مجلس، ج ۳۷، ص ۴۴۲، ش ۱۳۸۷۵/۱؛ ملک، ج ۷، ص ۹۳.
آغاز: «سپاس معرّا از ملابس حد و قیاس که بدایت جذبات اشواق غیرسوز ظالمان جلوه‌گاه انس».

۵۸. فرمان شاهنشاه به علی پاشا «۲۰۴ پ»
با افتادگی از انجام.
آغاز: «فرمان همیون شرف نفاذ یافت آن که ایالت و شوکت پناه ابهت و... دستگاه زبدة الامراء العظام».
نسخه بین برگهای ۲۰۴ و ۲۰۵ افتادگی دارد.

۵۹. اشعار «۲۰۵ ر ـ ۲۰۵ پ»
از این سرایندگان: ناظم، نامی، محمدقلی سلیم، طالب آملی، صانع بالا مرغابی (؟)، ابن یمین، میرزا رفیع منشی، صایب، میرزا سعدالدین، طفیلی، میرزا بدیع‌الزمان، محمدسعید، خلاق المعانی، فیضی، ملا مؤمن بن حسین یزدی.
انجامه: «بتاریخ ۲۵ شهر شوال سنه ۱۱۰۸ سمت اتمام یافت».

۶۰. آینه جهان نما و مرآت بدن نما «۲۰۶ ر ـ ۲۲۳ ر»
(فلسفه ـ فارسی)

مؤلف: ابوسعید بن یحیی یمنی
نام کتاب در آغاز «دیباچهٔ کتاب آینه جهان نما و مرآت بدن‌نما» و در متن (برگ ۲۱۰ پ) به صورت مرآت جهان‌نمای و طلسم گنج‌گشای ضبط شده است.
کامل.
رک: ش ۸۸۰۲/۳.

آغاز: «تحفت بذی الملک والملکوت واعتصمت بذی العزّة والجبروت وبالله استعین واتوکل علیه مفاتیح القلوب بیده».
انجام:
اگر نقشی ازین کلکت خوش آید
ز عکس او ورای پادشا بین
که از دل یار می‌گوید به هر دم
که ای اغیاربین آخر مرا بین
انجامه: «تمت سنه ۱۱۰۸».
بعد از برگهای ۲۰۶ و ۲۰۸ و ۲۰۹ افتادگی دارد.

۶۱. اشعار «۲۲۳ ر ـ ۲۲۴ ر»
از: تجلی، صایب، سحابی، اعجاز، درکی، نظیری، زمانا، اسیر، شانی، فرصت، میر صیدی، وحید، سلطانعلی بیگ، سلیما، محمدصالح صوفی، مجذوب، مرزا رضی، آقا رضی، حکیم محمدسعید قمی، حکیم سنایی، مرزا سیدعلی، شیخ علینقی، ملا وارسته، شیدا، طالب کلیم.

۴۹. تذکرة الشعراء (تذکره دولتشاه) «۲۲۴ ر ـ ۲۷۸ پ»
(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)
مؤلف: دولتشاه بن علاءالدوله بختیشاه سمرقندی (سده ۹ه)
کامل. با نام «هذا کتاب تذکرة الشعراء من کلام و تصنیف دولتشاه سمرقندی». در این نسخه تنها صفحه آغازین مقدمه نوشته نشده است.
رک: ش ۸۸۳۶/۵.
آغاز موجود:
«قدرت اوست که پرورد به شیرین کاری
طوطی ناطقه را در شکرستان مقال
... لاجرم جمع انسان عظیم الشان این نعمت منیع موهبت بدیع را در شاه‌راه».
انجام: «و مخلد گرداناد و شاهزاده‌های عالیمقدار که هر کدام شمع شبستان دولتند و سرو بوستان حشمت در پناه ظل جاه خسرو دولت پناه بداراد. بالنبی وآله الامجاد».
انجامه: «تمت هذه التذکرة الشعراء من تصنیف دولتشاه

سمرقندی بتاریخ یوم السبت سیم شهر ذی‌الحجة الحرام سنه ۱۱۰۸ من هجرة النبویة المصطفویة صلعم. امید که پیوسته زندگانی بوده بر وفق خواهش دوستان صحبت این مجموعه میسّر گردد بمحمد وآله الامجاد».

۶۲. اشعار «۲۷۸ پ ـ ۲۹۳ پ»

از این سرایندگان: فردوسی، امیرخسرو دهلوی، کمال، حقیری، آصفی، صبحی، میلی، فصیحی، وحدتی گیلانی، واعظی همدانی، عرفی، شمعی، طیفی، شاه طاهر دکنی، نرگسی، امتی، سایلی، کاتبی، سیفی، رستمی، شیخ روزبهان، هلاکی، صبوری، هلالی، از مثنوی، امیدی، شاپور، میرزا حسین، طالب آملی، نظیری، جرات، اوجی، از قضا و قدر میرزا معصوم، سلیم مهدی، ابوتراب بیگ، صفی قلی بیگ، سبحانی، خلدی (؟)، شیخ شهاب‌الدین، سعدی، جامی، عماد، شیخ حکیم، حافظ، سوزنی، ریاضی، ناصرخسرو، صوفی، انوری، اسدی، اوحدی، شوقی، ساغری، شاهی، سید، عبدالواسع، آذری، والهی، عبدالواحد، حمید، ژنده پیل، آهی، شهیدی، خالص، سید کاظمی، مجد همگر، مولوی روم، یوسف، میرقاسم، عاشقی، شیخی، فغانی، خاقانی، همایون، خلیل، اسیر، ظهوری، درکی، فضولی، نظامی.

۶۳. باه نامه «۲۹۳ پ ـ ۲۹۴ ر» **(پزشکی ـ فارسی)**

مؤلف: هبةالله بن محمد بن اردشیر (سده ۶ھ)

در این نسخه تاریخ تألیف «پانصد و پنج سال از هجرت گذشته» نوشته شده است.

نسخه حاضر بخش بسیار کوتاهی از کتاب و تنها شامل نقل قولهایی از مقدمه و باب اول و دوم و شانزدهم است.

فهرستواره، ج ۵، ص ۳۳۰۳ـ۳۳۰۴ و ۳۳۴۶ (با نام تحفة الملوک)؛ دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۴۲۱ـ۴۲۲ (که در آن جا مفصل کتاب را معرفی کرده‌ام)؛ مخطوطات الطب الاسلامی فی مکتبات ترکیا، ص ۲۸۳.

آغاز: «از کتاب حکمت نوشته می‌شود. اما روز پنجشنبه و شب پنجشنبه مجامعت کند به غایت مبارک بود و میمون باشد».

۶۴. اشعار «۲۹۴ ر ـ ۲۹۵ پ»

شامل ترکیب‌بند رونقی بافقی، ظهوری، صافی، اوحدی، بنایی، خالصی، ریاضی، وفایی، جامی، سهیلی، جلال، یوسف، سعدی، حمید، اسیر، اهلی، سیفی، انیسی، شهیدی، سهیلی، شاهی، وصالی، خیالی، میرعلیشیر، کمال، کاتبی.

انجامه: «بتاریخ شهر محرم الحرام صورت اتمام یافت الهی عاقبت به خیر و... بوده باشد».

۶۵. من کلام ملا واثق «۲۹۵ ر ـ ۲۹۵ پ»

۶۶. معما «۲۹۶ ر ـ ۲۹۷ پ» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

به واسطهٔ افتادگی آغاز رساله مؤلف شناسایی نشد.

در بخش باقیمانده کتاب این عناوین دیده می‌شود: اعمال حسابی در ۵ اسلوب، اعمال تکمیلی شامل ۳ بخش، اعمال تذییلی ۲ تا، عمل تشدید و تخفیف، عمل مدد قصر، عمل اظهار و اسرار، تکمله و تتمیم.

آغاز موجود: «و این تصرف بر صور متنوع و انواع گوناگون می‌تواند بود و بعضی از آنها در امثله اشارت کرده می‌شود. حسن:

برخیز و [ز] مزرع امل خوشه بچین

در خوشه هر آن چه دانه دارد بگزین»

انجام: «سلطان حسین

روزی که ز قهر گیرم مه بر نعل

غلطان شود اشکم که به خون گشت بدل

در شکل پری چو بینم او را پیدا

از فکر رقیب دیو سیرت چه خبر

تمت المعمیات بعون قاضی الحاجات».

۶۷. معما «۲۹۷ پ»

مشتمل بر چند معما از مولانا یعقوب شاه کرمانی.

۶۸. معما «۲۹۷ پ ـ ۳۰۰ ر» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: امین‌الدین حسن بن علی متطبب

مؤلف در مقدمه گوید: «بعد معروض آن که فقیر کثیر

مذنب امین‌الدین حسن بن علی المتطبب در ایام بیکاری و لیالی بیداری معمایی چند تحصیل و تکمیل یافته بودم و باعث بر این تسهیل آن بود...از عالم غیب بر خــاطر فاتر فایض می‌گشت چون اکثر قواعد در رسالهٔ محمدیه ترتیب داده بود به خیال او نمی‌گذشت رساله‌ای دیگر در قواعد ثبت کند چرا که رسایل استادان سابق به مثابه‌ای است در فصاحت و به مرتبه‌ای است در بلاغت که رسالهٔ غیر ایشان از درجهٔ اعتبار اسقاط پذیرفته. بنا بر الحاح و مبالغه بعضی از یاران عزیز که... این معمیات را در ضمن قواعد ترتیب یابد چرا که اگر منتشر ماند و به رشته تألیف کشیده نشود موجب تفرق و تحلیل آن خواهد شد».

با این عناوین:

ـ تعریف معما.

ـ اعمال تسهیلی؛ چهار است اشعاد و تحلیل و ترکیب و تبدیل.

ـ اعمال تحصیلی؛ هشت است: تـنصیص و تـخصیص، تسمیه، تلمیح، ترادف و اشتراک، کـتابت، تـصحیف، استعاره، تشبیه و حساب.

ـ اعمال حسابی؛ و آن پنج اسلوب است.

ـ اعمال تضمینی؛ سه است.

ـ اعمال تذییلی.

نامی از مؤلف و کتاب در منابع نیافتم.

آغاز: بسمله. فی التوحید.

ای اسم تو ابتدای هر امـر عـظیم
وز تست گشاد شکر لبهای سـقیم

... فی النعت

شاه رسل آن کـه بـر دو عـالم شـاه است
تکــــمیل ازو یــافته هــر گــمراه است

انجام: «و از جمله مخترعات و امور غریبه که خالی از لطافتی نیست آن است که از اشعار استادان که قصد معما نکرده‌اند معما استخراج کـنند و ایـن فـقیر ده مـعما بـه طریقی که مذکور شد استخراج کرده خواست کـه خـتم رساله بدان شود... خیام خرم زرین:

اگر خواهی که گل بینی رخ خود را تماشا کن
وگر برگ خزان خواهی نگاهی جانب ما کـن

به اختتام رسید به توفیق ملک رشید».

۶۹. معمیات «۳۰۰ ر ـ ۳۰۱ ر»

از این کسان: مولانا شاه علی...، عبدالصـمد مشـهدی، مولانا محمد نصرالله مجیبی، بیکسی شـوشتری و امـیر سید نیشابوری.

۷۰. معما «۳۰۱ ر ـ ۳۰۲ ر» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

صاحب این رسالهٔ کوتاه، نام خود و مکان تألیف و زمان تألیف و توصیف کتابش را در معماهای مـنظومی ذکـر کرده است.

در نسخه با عنوان «معمیات که از کلام دیگری است».

آغاز: بسمه سبحانه فی التوحید

ای ذات تــو در پـردهٔ اسـما پـنهان
وی ســر حــقیقت در اشــیا پـنهان
اسرار وجود تـو در اسـما و صـفات
مـخفیست چـو در لغـز مـعما پـنهان

۷۱. معمیات «۳۰۲ ر ـ ۳۰۳ پ»

از مولانا اشـرف یـزدی، مـولانا سـید حـیدر، مـولانا امین‌الدین حسن.

۷۲. تواریخ منظوم «۳۰۳ پ»

شامل تاریخ وفات ملا جامی، در وفات ملا میر حسین معمایی بدخشی گفته است، خواجه حســن دهـلوی در تاریخ وفات امـیر خسـرو، بـدخشی راست در تـاریخ وفات امیر علیشیر.

۷۳. مثنوی اهلی «۳۰۳ پ ـ ۳۰۴ ر»

۷۴. نصیحت‌نامه شیخ ابوعلی سینا «۳۰۴ ر»

آغاز:

نــزد اربــاب دولت و مکـنت
شصت چـیز است مـایه نکـبت
که برانـداخت خـان و مـانها را
گـوش کـن تـا بگـویم آنـها را

انجام:

دان خواب برهنه نیست نکوی
مکن و سوی دولت آور روی
این نصیحت که جمله را گفتم
در به معنی نظمشان سفتم
نقل از شیخ ابوعلی سیناست
که روایات او همه زیباست

۷۵. دیباچه رساله تجوید «۳۰۴ ر» (تجوید ـ فارسی)

مؤلف: علی بن محمد بن بابا خلیل‌الله

تنها دیباچه کتاب در نسخه موجود است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله خاتم النبیین محمد واولاده الطاهرین الذین اذهب الله عنهم الرجس... اما بعد چنین می‌گوید... علی بن محمد بن قطب الهدایت مرکز الدایرت الولایت شیخ المتأخرین... بابا خلیل‌الله... که بعد از ادای زیارات عتبات عالیات و نقل بر آن (؟) متبرکات حضرات ائمه معصومین سلام الله علیهم اجمعین این کمتر را با وجود کبر سن و ایام کهولت ارادهٔ قرائت کلام مجید شد... بر جمعی از قراء مقبول صحیح الاسناد خواند و سور را جمع الجمع به طریق شاطبیه فراگرفته و داعیه چنان داشت که قاعده‌ای چند در تجوید».

۷۶. فرهنگ لغت «۳۰۳ ر ـ ۳۰۵ ر» (واژه‌نامه ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

حروف حاء و خاء و دال و ذال و راء در جای خود نوشته نشده ولی در پایان رساله استدراک شده‌اند.

آغاز: «رساله لغت. بسمله وبه نستعین. الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد سید المرسلین وآله واولاده اجمعین. اما بعد بدان که این رساله‌ای است در بیان لغت و مشهور به الفاظ که طالبان را به کار آید... باب الالف. امن: ایمنی امان».

انجام: «یسر: آسان و اندک. یقین: دانستن... یبوست: خشکی. یوم: روز. یوم السبت: شنبه».

۷۷. فرمان درباره امور تجاری حسین خان ملک التجار «۳۰۵ ر ـ ۳۰۵ پ»

به تاریخ ربیع‌الاول ۱۰۵۸ق.

آغاز: «حکم جهان مطاع شد آن که چون قافله سالار قضا رشتهٔ امکان را به ید امتاع (؟) کامیابی ما نموده و ابواب مخازن حرام بر روی ما گشوده».

۷۸. انتخاب از تذکرة الشعراء «۳۰۵ پ ـ ۳۱۸ ر»

گزیده‌ای از کتاب دولتشاه سمرقندی است.

انجامه: «تمت هذه الرساله بتوفیق الملک المنان بتاریخ ۵ شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۱۰۹ امید که پیوسته... بر وفق خواهش دوستان بوده صحبت این مجموعه به احسن وجه میسر گردد. بحق محمد وآله الامجاد».

۷۹. مفتاح الارشاد «۳۱۸ ر ـ ۳۲۳ پ» (منشآت ـ فارسی)

مؤلف: شمس محمد طبسی

با این عناوین: نوع در مرتبهٔ سلاطین، جواب سلاطین عظام، قصه مرتبه خوانین عظام است، نوعی دیگر خوانین سلاطین، مرتبهٔ قصه جواب امرای عظام، مرتبهٔ الاخری، جواب، مرتبهٔ دیگر فروتر، نوع دیگر آن است، مرتبه وزرای عظام، مرتبهٔ دیگر آن است، جواب، مرتبهٔ سادات عظام، مرتبهٔ دیگر سادات، مرتبه قضات، مرتبه دیگر این است، جواب، مرتبه علماء عظام، جواب علمای عظام نویسند، مرتبه علما و مفتیان، نوع دیگر آن است، مرتبه قضات، جواب به قضاة، مرتبه مشایخ عظام، مرتبه دیگر فروتر، مرتبه دیگر این است، جواب به مشایخ، مرتبه ملوک و امرا نویسند، جواب، مرتبه اکابر و صدور، جواب، جواب، نوع دیگر، مرتبه اکابر این است، جواب به صدور، مرتبه خواتین صدور، جواب به خواتین، به واعظان، با طبیبان، مرتبه خواجه گان، مکتوب به پدر نویسند، جواب پدر، نوعی دیگر به پدر، به مرتبه والده و نسوان، نوعی دیگر این است، مرتبه برادر مهتر، جواب برادر مهتر، مرتبه برادر کهتر، مرتبه همشیره مهتر، مرتبه فرزند این است، جواب مکتوب به فرزند، جواب به فرزند، مرتبه احباء این است، مرتبه

دیگر این است، در اظهار ملال، وداع، مرتبهٔ دیگر، مرتبهٔ اخری، ایضا، خطاب سلاطین، خطاب قضاة، خطاب سادات، خطاب مشایخ، خطاب موالی این است، در شرح اشتیاق و حکایات دوستان، در مهاجرت، نوع دیگر این است، نوع دیگر، نوع دیگر این است، در شکرگذاری و سپاس‌داری، نوع دیگر این است، در ذکر ملازمت، در وداع، در فتح، تهنیت منصب، در وداع، در شرح فراق، نوعی دیگر این است.

به مشخصات نسخهٔ دیگری از این کتاب برنخوردم.

آغاز: «الحمدلله رب العالمین والعاقبة للمتقین ولا عدوان الا علی الظالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. بدان اعزک الله که علم انشا علمی به غایت شریف و صنعتی لطیف است. بهترین وسیلتی به حضرت سلاطین و ملوک و امرا و وزرا صنعت خط و علم و کتابت باشد و تقریر و ضبط امور جهان سلاطین و امرا خط و قلم و دفتر اسب و حساب رقوم».

انجام: «یک روز به کام دل مرا بنشاند. امیدوار که از احوال این نزار باخبر بوده از التفات خاطر مبارک که مشمول احوال اکابر و اصاغر این دربار بوده و هست محروم ننماید».

انجامه: «تمت هذه الرسالة بتوفیق الله الملک الوهاب بتاریخ ۱۰ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۰۹. اللهی عاقبت به خیر و خوبی بوده باشد. بمحمد وآله الامجاد».

۸۰. تحفة الاحباب «۳۲۳ پ ـ ۳۳۵ ر»

(واژه‌نامه ـ فارسی)

مؤلف: سلطانعلی حافظ اوبهی هروی (سده ۱۰ هـ)

از باب الباء مع اللام تا پایان کتاب. در آغاز نسخه به اشتباه «هذا کتاب کنز اللغة من اللّغات الفارسیّة» خوانده شده است.

منزوی، ج ۳، ص ۱۹۲۵ـ۱۹۲۶؛ دنا، ج ۲، ص ۹۰۴؛ «آیا فرهنگ تحفة الاحباب از حافظ اوبهی است»، علی اشرف صادقی، در نشر دانش، بهار ۱۳۸۱ش، ش ۱۰۳، ص ۳۸ـ۴۶.

آغاز: «بسمله. باب الباء مع اللام. برغول: آشی باشد که از گندم نیم‌کوفته خرده کرده باشند پزند و گروهی فروشه گویندش و گروهی فرقوط (کذا؛ فرفوط)».

انجام: «باب المستعارات...

چون بنای این کتاب انتخاب اتمام یافت

شد رقم تاریخ اتمامش باتمام الکتاب»

برگهای ۳۳۰ و ۳۳۱ جا به جا شده است.

۸۱. گفتارهای پراکنده «۳۳۵ ر»

شامل معنای چند واژه، دو روایت از پیامبر(ص) و امام جعفر صادق(ع) و ابیاتی از اعجاز هروی و غنی کشمیری.

انجامه: «تمت هذه الکتاب بعون الملک الوهاب بتاریخ یازدهم شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۱۰۹ من هجرة النبویة المصطفویة صلعم. آلهی که پیوسته زندگانی بوده و حسب الخواهش... این مجموع باقی داشته... به خیر بوده سنه ۱۱۰۹».

رساله‌های حاشیه:

۸۲. دیباچه مجموعه «۱ ر حاشیه»

بخشی از آغاز دیباچه از نسخه افتاده است و بخش باقیمانده هم در حاشیه نسخه بریدگی و ناقصی دارد. با این همه از آن می‌توان نام میرزا محمدمهدی کلیددار حرم رضوی را خواند. تاریخ پایان دیباچه هم ظاهراً سال ۱۱۰۹ق در شهر مشهد است.

آغاز: «به ضرب سرانگشت بسته نگار و نطق سرآوازه زبان ذوالفقار از احوال و دائره شرع تزلزل در اساس کفر و طغیان انداخته... اما بعد بر ضمایر قدسی سرایر آیات عظام و اشراق کرام».

۸۳. دیوان خواجه حافظ شیرازی علیه الرحمه

«۱ پ ـ ۳۶ پ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (ـ۷۹۲ق)

آغاز:

خواب آن نرگس فتّان تو بی‌چیزی نیست

تاب آن زلف پریشان تو بی‌چیزی نیست

انجام:
مایه‌ای بر دل ریشم فکن این (کذا؛ ای) گنج مراد
کـه مـن ایـن خانه بـه سودای تـو ویـران کـردم

۸۴. این اشعار از مجالس المؤمنین نوشته شده است
«۳۷ ر ـ ۳۹ پ حاشیه»
شامل اشعار ادیب صابر، میر سید علی واعظ از متقدمین، شیخ عارف نورالدین، خواجه حافظ شیرازی، رکن صابر، اهلی شیرازی، شیخ الاسلام احمد جامی، بابا فغانی، مولانا محمدشیرین مغربی، سید قاسم انوار، امیر نورالدین نعمت الله اصفهانی، از گلشن راز، از سعادت نامه، میر مختوم، مولوی رومی.
آغاز: قصاید ادیب صابر
لب تو طعنه زند گوهر بدخشان را
رخ تـو تیره کند آفتاب تابان را
انجام:
در کفر میاویز و در ایمان منگر
تـا عـزت یار و افتقارم بینی
انجامه: «تمت هذه الکتاب بعون الملک الوهاب بتاریخ روز جمعه بیست و چهارم (؟) شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۱۰۹... پیوسته زندگانی... بحق محمد وآله الامجاد امین یا رب العالمین».

۸۵. [مثنوی جنگ شاه اسماعیل و شیبک خان ازبک]
«۴۰ ر ـ ۴۵ ر حاشیه» (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن فتح‌الله واعظ قزوینی (۱۰۲۷-۱۰۸۹ق)
نظم حوادث جنگ شاه اسماعیل صفوی با شیبک خان ازبک در سال ۹۱۶ق است.
در نسخه با نام «مثنوی ملا رفیع واعظ قزوینی».
منزوی، ج ۴، ص ۲۷۴۶؛ دنا، ج ۳، ص ۹۹۹ (تنها ۲ نسخه معرفی شده است)؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۵۴۳؛ سپهسالار، ج ۴، ص ۳۱۳؛ مجلس، ج ۸، ص ۲۱۰، ش ۲۵۱۹/۴ و ج ۳۷، ص ۴۲۳، ش ۱۳۸۵۸/۹؛ ذریعه، ج ۱۹، ص ۱۵۰؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۳، ص ۹۲؛ ملک، ج ۲، ص ۳۷۱-۳۷۲.

آغاز:
سزاوار شکر آفریننده‌ایست
که هر قطره از وی دل زنده‌ایست
زبان در دهن غنچهٔ فکر اوست
سخن در نفس سبحهٔ ذکر اوست

۸۶. اشعار «۴۵ ر ـ ۵۹ پ حاشیه»
از مولوی معنوی، نورس، واهب، مرتضی قلی‌خان، حیدر قلی خان، میرزا ملک مشرقی، معینی جوینی، معینی کرمانی، خواجه همام، صایب، ظهوری (با این انجامه: «بتاریخ ۱۵ شهر شوال نوشته گردید سنه ۱۱۰۸ الهی عاقبت بـه خـیر بـاد»، ۴۷ پ)، فیضی، ارشدای صفاهانی، سلطان ابوسعید ابوالخیر، ابوالقسم حسینی، عرفی، خواجه، امام فخر، ادهم ترکمان، مؤمن حسینی یزدی، میر محبوب، محمدقلی سلیم، طالب، شانی تکلّو، ملا محمد شرفی، وحشی، قاضی نورا، اثیر، صفی قلی بیگ، میرزا فصیحی، قاسم، میرزا ابوسعید سبزواری، سعدی، حضوری، تایب تبریزی، جامی، طالب کلیم، اقدسی، خواجه حسین ثنائی، خان خانان، میرزا ابراهیم ادهم، میرزا ابوالقاسم جامی، شاپور طهرانی، ملک قمی، اهلی شیرازی، میر محمدمعصوم، میرزا رفیع منشی، نزهت، شیخ فریدالدین عطار، قاضی سنجر تونی، نظیری، میر محمدباقر داماد، شمس تبریزی، میرزا ابوتراب بیضا، میرزا محمدسمیع قاصد، ملا صوفی، فردوسی، نوعی، منصف، رضایی، زلالی خونساری، خواجه افضل ترکه، ناظم هروی، امّتی (؟)، مولانا ابوطالب، کمال اسمعیل، نوعی، محوی، صانعی، جمال‌الدین عبدالرزاق، طالب آملی، خاقانی، قدسی، آشوب هروی، میرزا سنجر، شیخ علی‌نقی کمره، میرزا غیاث بیگ، شیخ ابوالحسن فراهانی.

۸۷. گفتارهای پراکنده «۶۰ ر ـ ۶۱ پ حاشیه»
بدین ترتیب: درباره عشق، حکایت من کلام امیر حسینی سادات، کتابتی کـه عـاشق بـه معشوق می‌رسانیده، جواب معشوق، نیاز عاشق در التماس معشوق و چند دستورالعمل پزشکی.

انجامه: «تمت هذه الکتاب بتاریخ بیست و هفتم شهر شوال المکرم ۱۱۰۸. الهی عاقبت به خیر و خوبی بوده باشد. امین رب العالمین».

۸۸. مهر و مشتری (مهر و ماه) «۶۲ ر ـ ۱۰۵ پ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن احمد عصار تبریزی (-۷۸۴ یا ۷۹۲ق)

در نسخه با نام «هذاکتاب مثنوی مسمّی به مهر و مشتری شیخ عصار».

منزوی، ج ۴، ص ۳۲۵۳ـ۳۲۵۵؛ دنا، ج ۱۰، ص ۴۰۲ ـ ۴۰۳؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۴۳۶ـ۴۳۷.

آغاز:

بـــه نـــام پـــادشاه عـــالم عشـــق
کـــه نـام اوست نـقش خـاتم عشـق
ثـــوابت را ز عشـقش داغ بـر چـهر
به جان جنس غمش را مشتری مـهر

انجام:

به خـتم انـبیا و خـتم قـرآن که ختم کار ما بر خیر گردان
الهـی بـه حـق بـنی فـاطمه که بر قولم ایمان کنی خاتمه

انجامه: «بتاریخ ۱۳ شهر ذی‌قعدة الحرام سنه ۱۱۰۸ مرقوم قلم العبد محمدجعفر ابن مرحوم میرزا محمدبدیع گردید. امیدکه پیوسته بر وفق خواهش دوستان زندگانی بوده باشد انشاء الله تعالی سنه ۱۱۰۸».

۸۹. اشعار «۱۰۶ ر حاشیه»

از مرتضی قلی خان شاملو، ملا محمدقاسم مشهدی، حیدر قلی خان، صایب و عرفی.

۹۰. روضة الصفاء فی سیرة الانبیاء والملوک والخلفاء «۱۰۶ پ حاشیه» **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن خاوند شاه بن محمود، میر خواند (۸۳۷ ـ ۹۰۳ ق)

شامل مقدمه و خاتمه جلد سوم کتاب است.

از انجام ناقص است و پس از برگ ۱۰۶ افتادگی دارد.

فهرستواره، ج ۱، ص ۶۱۹ ـ۶۲۲.

آغاز: «دیباچه کتابی که نوشته شد. حمد و ثنایی که مسبحان ملاء اعلی از ادای شمهٔ از آن عاجز آیند و شکر و سپاسی که معتکفان جوامع بالا».

انجام موجود: «موجب خشنودی... خالق البرایاست... فرخنده آثارش به نهج الفاظ».

۹۱. اشعار «۱۰۷ ر حاشیه»

شامل معماها و تک‌بیتهایی از جامی، کاتبی، صبری، قدسی، عاشقی، عبداللطیف، مدام، عبدالواسع.

۹۲. غزلیات مولوی رومی «۱۰۷ ر ـ ۱۱۶ پ حاشیه»

مؤلف: محمد بن محمد بلخی، جلال‌الدین مولوی (۶۰۴ـ ۶۷۲ق)

آغاز:

چمنی که تـا قـیامت گـل او بـه بـار بـادا
صنمی که بر جمالش دل و جان نثار بـادا

۹۳. اشعار «۱۱۶ پ ـ ۱۴۷ پ حاشیه»

از این سرایندگان: خواجوی کرمانی، سلمان ساوجی، ظهیر، انوری، کاتبی، مولانا لطف‌الله نشابوری، امیر شاهی سبزواری، شیخ اوحدی، امیر یمین، ابن یمین پسر امیر یمین، امیر حاج حسینی جنابدی، مولانا محمد بن حسام، فضولی بغدادی، خواجه همام، مولوی، حیرتی، جامی، ثنایی غزنوی، حافظ، ادیب صابر، صایب، عزیز، والهی، آصفی، طالب آملی، اعظم، نظیری، عرفی، شمس تبریزی، از شیر و شکر شیخ بهاءالدین، مغربی، حسین خان شاملو، ناظم هروی، رفعت، صفی قلی بیگ، مرتضی قلی خان، آذری، میرزا رضی آرتیمانی، میرزا رفیع منشی، سحابی، مشرقی، میر ظلی، حسن خان شاملو، اشرف، رضا قلی بیگ، راقم، رافع، جعفر، فغانی، محتشم، میر محمدمقیم، امینا، لامع، ابوتراب، بلبل، والی هندوستان، عبدالعزیز خان، غریب‌نامه، بیضاء، شیخ نظامی، سعدی، هلالی، صبری، عظیم، آرام، نادم، میرزا

مقیم کتاب‌دار، میرزا عبدالله، شفیعا، امیر خسرو، ملا قزوینی، عشرت، جلالی، حیدر، مولانا شانی.

۹۴. تحفة العراقین «۱۴۸ ر ـ ۱۸۲ ر حاشیه»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: بدیل بن علی خاقانی (۵۲۰ ـ ۵۹۵ ق)

این نسخه گزیده‌ای از منظومه است.

فهرستواره، ج ۱، ص ۷۰ و ج ۱۰، ص ۵۵۴ ـ ۵۶۴؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۷۱۴ـ۲۷۱۸؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۴۰ـ۴۱؛ دنـا، ج ۲، ص ۹۷۵ـ۹۷۹؛ مقدمه چاپ علی صفری آق‌قلعه، ۱۳۸۷ش.

آغاز:

این مهر بـه شـهر مشـتهر شـد

خـاقان بـزرگ را خـبر شـد

انجام:

نـور الانـوار بـر سـرش بـاد

رب الاربـاب یـاورش بـاد

ایـن دعـوت را بـه گـاه تـهلیل

آمـین آمـین کـناد جـبریل

انجامه: «تمت هذه النسخة التحفة العراقین بتاریخ ۲۵ شهر جمیدی‌الثانی سنه ۱۱۰۸. امید که پیوسته زندگانی بر وفق خواهش دوستان گرامی میسر شود بمحمد وآله الامجاد».

۹۵. مناجات (الهی نامه؛کلمات؛ سخنان) «۱۸۲ ر ـ ۱۸۴ ر حاشیه» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۱۴.

آغاز: «بدان که این چند کلمه از وصایای ندیم بارگاه حضرت جباری خواجه عبدالله انصاری رحمه الله العزیز.

ای ز دردت بیدلان را بوی درمان آمده

یاد تو هر... را چون مونس جان آمـده»

۹۶. اشعار «۱۸۴ ر ـ ۱۸۷ پ حاشیه»

از: جفایی مشهدی، خواجه حسین ثنائی، جامی، حاتم، رباعیات خیام، مولانا امیدی، حافظ، خـاقانی، حکـیم انوری، شانی، حالی سبزواری، ابن یمین.

۹۷. سخنی از لقمان حکیم «۱۸۷ ر حاشیه»

۹۸. دیوان نظیری نیشابوری «۱۸۷ پ ـ ۲۳۰ ر حاشیه»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدحسین نظیری نیشابوری (ـ۱۰۲۳ق)

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۹۶ و ۲۵۷۸ـ۲۵۸۱؛ دنـا، ج ۵، ص ۴۲۴ـ۴۲۷؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۸۸ـ۷۸۹ و ج ۹، ص ۲۲۹۶ـ۲۲۹۷.

آغاز:

مگذر از عشق که نی خطوه نه کـامست ایـنجا

دل به حسرت نـه و بس کـار تـمامست ایـنجا

خـط آزادگـی سـرو بـه مـرغان نـدهند

بـاز گـردید کـه سیمرغ بـه دامست ایـنجا

انجام:

بر عارض افروخته بـین خـال سـیاهش

هندو بچه‌ای بر سر آتش بـه سـجودی

۹۹. [از سخنان حکماء] «۲۳۰ ر ـ ۲۳۲ پ حاشیه»

(فارسی)

آغاز: «از سخنان اقلیموس است. عالم بی‌عمل و عـابد بی‌معرفت شبیه به حرامیانست که روز و شب در عـقب دوران سرگردانست».

انـجام: «ورایت فی بعض المجامیع انه قـال الدنـیا دار تجارة فالویل لمن تزود منها الخسارة».

۱۰۰. اربعون حدیث «۲۳۲ پ حاشیه» **(حدیث ـ عربی)**

آغاز: «هذه اربعون حدیثا من احـادیث سـید المـرسلین صـلوات الله عـلیه وآله جـمعتها للـثواب وذخـرا لیـوم الحساب وهی لا یومن احدکم حتی یحب لاخیه ما یحب بنفسه».

انجام: «حسن الخلق احسن صفات المؤمن. قضا حـاجة المؤمن کفارة الذنوب».

۱۰۱. دستور ساخت موم روغن به جهت شقاق دست و پا «۲۳۲ پ حاشیه»

۱۰۲. اشعار «۲۳۳ ر ـ ۲۳۶ ر حاشیه»
از صایب، محمدکریم اردبیلی، مفلوک، سلطان حسین میرزا، فردوسی، میر صیدی، طالب آملی، ظهوری، طالب کلیم، فغانی، محمدطاهر، واله، میرزا اصغر، غنی کشمیری، هلالی، امیر خسرو، مجذوب، میرزا ابراهیم ادهم، میرزا رضی، ملا صالح صوفی.

۱۰۳. جلاء العیون «۲۳۶ ر حاشیه»
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
تنها دیباچه کتاب است.
کتابشناسی مجلسی، ص ۲۰۲ـ۲۰۵؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۶۰۵ـ۱۶۰۷.
آغاز: «حمدی که مقربان ملأ اعلی و مقدسان غبرا توانایی عشری از اعشار و قدرت».

۱۰۴. اشعار «۲۳۶ پ ـ ۲۶۳ پ حاشیه»
از: میرزا بدیع، محمدقاسم قمی، بزمی، صایب، محمد قلی سلیم، منصف، اهلی، ملک قمی، شاهدا، امیر خسرو، ظهوری، شفایی، اثیری، خاقانی، ملای روم، رضایی، عرفی، شاپور، یوسف بیگ، طفیلی، میر ضیاء الحق، شیخ عطار، ابوتراب بیگ، شریفا، سنجری، قصیده ترکی خواجه...، مثنوی سید هاشمی، میرزا مهدی اعتمادالدولة، سلطان ابوسعید ابوالخیر، حکیم رکنا، قدسی، وحشی، شرف، میرزا معصوم، میرزا رضی آرتیمانی، قطب، بابا فغانی، سنایی، طالب، قاضی نور اصفهانی، عطایی، واصلی، شاه قاسم، عنصری، حسن خان، شاه سلیمان، میرزا صادق دست غیب، میرزا اشکی، میرزا اشرف، میر سید محمد، خواجه افضل، صادق، قصاب، نزهت، ولی، فصیحی، محتشم، ملک، خواجوی کرمانی، نصیرای همدانی، سوری، شیخ مغربی، صبحی، طایری، حسن بیگ رفیع، شیخ اوحدی، اثیرالدین اخستکی، فردوسی، انوری، ابن نصوح، شمس تبریز، میرزا سنجر، طالب آملی، امام قلی خان، لسانی، حسن خان، پادشاهنامه حاجی محمد خان قدسی، سلطانعلی بیگ، تاریخ از عراق آمدن فخر سادات میرزا ابوطالب رضوی، ساقی‌نامه قدسی، ملا نظام استرآبادی، نواب میرزا معصوم، میرزا ملک مشرقی، امیدی.

۱۰۵. چند دستور العمل «۲۴۰ ر حاشیه»
بدین ترتیب: جوارش جالینوس، جوارش فنجنوس، نسخ جلاب، نسخه ترکیب بقراط حکیم و جهة سینه گرفته شده.

۱۰۶. ساقی نامه «۲۴۰ پ حاشیه»
مؤلف: محمد اقدسی مشهدی (۹۷۶ـ۱۰۰۲ق)
منزوی، ج ۴، ص ۲۸۶۰؛ تذکره میخانه، ص ۲۴۳ـ۲۴۶؛ ملک، ج ۸، ص ۱۰ـ۱۱ (با انتساب به ملا مشرقی)؛ دانشگاه تهران، ج ۱۴، ص ۳۸۹۰؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۵۲۲.
آغاز:
دلا صبح شد خیز و بشکن خمار
چو نرگس سر از خواب مستی برآر
ز عشرت دل می‌پرستان شکفت
گل باده بر روی مستان شکفت

۱۰۷. رقعه «۲۴۱ ر حاشیه»

۱۰۸. حکایت ابراهیم بن احمد بن حسن بن موسی اشعری «۲۵۵ پ ـ ۲۵۶ ر حاشیه»

۱۰۹. دیباچه «۲۶۳ پ حاشیه»
آغاز: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد سزاوار پادشاهیست که از خزانه غیب به خلعت لقد خلق الانسان فی احسن تقویم».

۱۱۰. هزار مسئله «۲۶۳ پ ـ ۲۶۵ پ حاشیه»
آغاز: «این چند مسئله‌ایست که نوشته شد. عبدالله گفت

چون شما را یقین نیست جمعی ازین گروه با من بیایید که من هزار مسئله از وی می‌پرسم کـه ایـن مسـئله‌ها را از توریت و انجیل و زبور بیرون آورده‌ام».

۱۱۱. اشعار «۲۶۵ پ ـ ۲۸۹ پ حاشیه»
از: رجایی، صایب، نویدی، ملای رومی، شـیخ سـعدی شیرازی، مولوی جامی، نقیب، معزی، فـرهاد و شـیرین وحشی، شاه ضـیای بـدخشی، افـجنگی، امـیرخسـرو دهلوی، از شاه و گدا، ملا صالح، عـمر خـیام، طـوسی، شیخ عـطار، سـعدی، خـلقی، وقـوعی، انـوری، کـمال اسمعیل، خواجه افضل، مـلا حـیرتی، مـیر مـحمدباقر داماد، مهدی، آصفی، جعفری، عرفی.

۱۱۲. شرح بیت ابوالفیض دکنی «۲۸۹ پ حاشیه»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ابوالفضل بن مبارک دکنی، علامی (۹۵۸ـ۱۰۱۱ق)
شرح کوتاهی بر یک بیت از سروده‌های برادر بزرگترش ابوالفیض بن مـبارک دکـنی، فـیضی (ـ۱۰۰۴ق) است. نسـخهٔ دیگـری ازیـن گـزارش در فـهرستها و مـنابع کتابشناسی نیافتم.
آغاز: «شرحی که شیخ ابوالفضل به این بیت برادر خـود شیخ فیضی نوشته.
به شش نصیحت محمل سخن تمام کـنم
مگـو مـباز مـیاور مـبین مگشـای
مگو یعنی بیجا مگو و سخن بی‌تأمل مگو و حرفی که به تو».

۱۱۳. اشعار «۲۸۹ پ ـ ۲۹۰ پ حاشیه»
از: اوحدی، شیخ آذری، عبدالرزاق، اسیر، میرزا صادق، سعدی، حسن.

۱۱۴. از صفات العاشقین مولانا هلالی
«۲۹۰ پ ـ ۲۹۴ پ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: نورالدین / بدرالدین جغتایی هلالی (ـ۹۳۵ تا ۹۳۹ق)
رک: ش ۸۹۰۸/۴۰.

آغاز:
خـداونـدا دری از غـیب بگشـای
جـــمال شـاهد لاریب بـنمای
به حمد خـویش گـویا کـن زبـانم
پـر از شـهد شـهادت کـن دهـانم

۱۱۵. دو دستورالعمل زبان رمز و اشاره
«۲۹۴ پ ـ ۲۹۵ ر حاشیه»
آغاز: «دستورالعمل زبان رمز و اشاره. استواء دماغ، لب بالا ب، لب پـایین ت، هـر دو لب ث، بـروت راست ج، بروت چپ ح، هر دو بروت خ، گوشه چشم راست ه‍».

۱۱۶. [فتوت نامه] «۲۹۵ ر حاشیه»
آغاز: «اگر پرسند واجبات ایمان چند است بگو دوازده. اول به عالمان صحبت داشتن. دویم از جان دور بـودن. سیم تشنه را آب دادن. چهارم بیماران را پرسیدن».

۱۱۷. اشعار «۲۹۵ ر ـ ۲۹۵ پ حاشیه»
بیشتر تک بیت است.
از مؤمن، مسعود، حمید، سیّد، جامی، ابن عماد، دهکی، یوسف، حافظ، خسرو، کـاتبی، مـیر عـلیشیر، حـیدر، حسن، کمال، جلال، هلالی، خالصی.
انجامه: «بتاریخ ۲۵ شـهر مـحرم الحـرام سـنه ۱۱۰۹ سمت اتمام یافت. الهی جمله عـاقبت بـه خـوبی بـوده باشد».

۱۱۸. از مجالس المؤمنین این اشعار نوشته می‌شود
«۲۹۶ ر ـ ۲۹۸ پ حاشیه»
از: شاه طاهر دکنی، فردوسی، از جام جم شیخ اوحدی، کمال اسمعیل، ظهیر فاریابی، غزالی و بیشتر اشعار بدون نام سراینده.
آغاز:
روی بنما که جهان ظلمت زنگـار گـرفت
صیقلی زن کـه مـرا آیـنه زنگـار گـرفت

۱۱۹. رقعه‌ای که سلطان ملکشاه سلجوقی به حسن صباح نوشته و جواب حسن صباح «۲۹۹ ر ـ ۳۰۰ پ حاشیه»

۱۲۰. صورت کتابت امیر تیمور و جواب سید علی بن امیر حسینی کیا «۳۰۰ پ ـ ۳۰۲ پ حاشیه»

۱۲۱. مجالس المؤمنین «۳۰۲ پ ـ ۳۰۴ پ حاشیه»
(شرح حال ـ فارسی)
مؤلف: نورالله بن شریف شوشتری، قاضی (۹۵۶-۱۰۱۹ق)
شامل دیباچه و فاتحه و خاتمه کتاب است.
فهرستواره، ج۳، ص ۲۲۶۱ـ۲۲۶۳؛ دنا، ج ۹، ص ۲۷ـ۳۳.
آغاز: «دیباچهٔ کتاب مجالس المؤمنین من تصنیف قاضی نورالله رحمه الله. نفحات دلگشای حمد و رشحات جانفزای ثنا که از مهب شمال اعتقاد و مصب زلال انقیاد».
انجام: «و طبع لطیف ناظران را از مطالعهٔ آن ملامت نیفزاید والله اعلم بالصواب».

۱۲۲. دیباچه که آقا حسین خونساری سلمه الله انشا فرموده‌اند «۳۰۴پ‌ـ۳۰۶ر حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۷.
آغاز: «سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بلند پایه است که آشنایان زبان وحی الهی».
انجام: «اذا لم تستطع امرا فدعه وجاوزه ای ما یستطیع».

۱۲۳. اشعار «۳۰۶ ر ـ ۳۰۷ ر حاشیه»
از: میرزا طاهر واقعه‌نویس، صایب تبریزی، میر صیدی، سعید قصاب، عبدالعظیم سمنانی، عظیماء نیشابوری.

۱۲۴. نسخهٔ مفرح یاقوتی که به جهت طپش دل عشاق نافع است «۳۰۶ پ حاشیه»

۱۲۵. دیباچه وکالت‌نامچه جهت نکاح «۳۰۷ ر ـ ۳۰۷ پ حاشیه»

۱۲۶. غزل «۳۰۷ پ حاشیه»
از مولوی جامی و صایب.
انجامه: «تمت بتاریخ ۲۷ شهر ربیع‌الثانی ۱۱۰۹ امید که پیوسته زندگانی بوده باشد. بمحمد و آله الامجاد».
خط: نستعلیق. کاتب: محمدجعفر بن محمدبدیع (۱۰۵ پ و ۱۱۹ پ). تاریخ کتابت: ۱۱۰۹ق در مشهد (۱ر)، ۲۷ ربیع‌الاول ۱۱۰۹ق (۳۶ پ)، جمعه ۲۴ ربیع‌الثانی ۱۱۰۹ق (۳۹ پ)، ۱۵ شوال ۱۱۰۸ق (۴۷پ)، ۲۷ شوال ۱۱۰۸ق (۶۱ پ)، ۱۳ ذیقعده ۱۱۰۸ق (۱۰۵پ)، ۵ ذیقعده ۱۱۰۸ق (۱۱۹ پ)، ۶ شوال ۱۱۰۷ق (۱۳۴ پ)، ۲۵ جمادی‌الثانی ۱۱۰۸ق (۱۸۲ ر)، ۲۵ شوال ۱۱۰۸ق (۲۰۵ پ)، ۱۱۰۸ق (۲۲۳ ر)، شنبه ۳ ذیحجه ۱۱۰۸ق (۲۷۸ پ)، ۲۵ محرم ۱۱۰۹ق (۲۹۵پ)، ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۱۰۹ق (۳۰۷ پ)، ۵ ربیع‌الثانی ۱۱۰۹ق (۳۱۸ ر)، ۱۰ ربیع‌الاول ۱۱۰۹ق (۳۲۳ پ)، ۱۱ ربیع‌الثانی ۱۱۰۹ق (۳۳۵ ر).
نوشته‌های این جنگ بسیار ریز و درهم کتابت شده است از این جهت در بعضی از بخشها خط نسخه بسیار سخت خوان می‌شود.
مطالب نوشته شده در متن و حاشیه. نوشته‌های متن و حاشیه از هم جداست و نسخه تا برگ ۳۰۷ در حاشیه کتابت دارد. در متن بیشتر بخشها به صورت سه ستون چلیپا و سه ستون تک سطری (بین سطور چلیپا) از پایین به بالا نوشته شده است به صورتی که از آغاز سمت راست هر صفحه متن آغاز و پایین سمت چپ مطلب پایان می‌یابد. کاتب سعی می‌کرده با این طرز کتاب‌پردازی و ریز نوشتن کلمات و حروف مطالب بیشتری را در فضایی کم جای دهد. در وسط حاشیه‌های نسخه از گردش ۹۰ درجه‌ای قلم و زاویهٔ کتابت مثلث توخالی کوچکی در همه صفحات شکل گرفته است.
عناوین و نشانیها شنگرف، در متن بین پاره‌های اشعار دوایر شنگرف رنگ کشیده شده است. آغاز نسخه مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۲. در برگهای ۱ ر و ۲ ر مهر مربع: «محمد اشرف است ۱۱۷۴». در

برگ آخر نسخه سه مهر سیاه شده (دو تا بیضوی و یکی مستطیل). یک غزل در برگ ۶۷ ر به عمد سیاه شده است. در حاشیه ص ۳۰۸ ر اشعاری به خط جدید اضافه شده است. در برگ آخر نسخه تاریخ جواب گرفتن در ۲۷ صفر ۱۱۵۸ق و چند یادداشت معاملاتی به سیاق.

دارای برگ‌شمار قدیمی در گوشه سمت چپ بالای برگها. این برگ‌شماری تا برگ نهم به عدد است و پس از آن تا پایان نسخه به سیاق ادامه یافته است. بنا بر این برگ‌شماری ۳ برگ از آغاز نسخه افتاده است. تا آن جاکه دقت کردم بعد از این برگها نیز نسخه افتادگی دارد: ۹۲، ۱۰۶، ۱۴۶، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۰۸ و ۲۰۹.

پایان هر برگ دو رکابه نوشته شده است: یکی مربوط به متن و دیگری حاشیه. رکابه‌ها معمولاً چند کلمه‌ای است و هر دو عبارت رکابه در کنار هم نوشته شده‌اند. در حاشیه آخرین سطر بخش روی برگها هم اولین کلمات سطر آغازین صفحه بعدی به مثابه رکابه تکرار شده است.

سطراندازی شده با مسطر. اثرات سطراندازی هم که به صورت سه ستونه با حاشیه تهیه شده بود در جای جای نسخه مشهود است. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره. کناره‌های صفحات آبخورده. یک، ۳۳۵، یک برگ، ۱۶/۳×۲۴/۷، سطور چلیپا، ۱۴×۲۳.

جلد، تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج عنابی. عطف و سجاف جدیدتر و مرمت شده. قطر: ۵/۱.

خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۸۳۵]

(۸۸۵۴)

مجموعه:

۱. گنجینه نشاط «۱ ر ـ ۹۳ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالوهاب بن محمدرحیم نشاط اصفهانی، معتمدالدوله (۱۱۷۵-۱۲۴۴ق)

کامل.

مجلس، ج ۸، ص ۳۶۹ـ۳۷۲ (خط مؤلف)؛ دنا، ج ۸، ص ۹۶۸ـ۹۷۲؛ گنج‌بخش پاکستان، ج ۱، ص ۴۲۷.

آغاز: «ابواب مخزن وجود به حکم کنت کنزاً مخفیاً مسدود و به مفتاح فاحببت ان اعرف مفتوح و مشهود شده».

انجام:

خود مگر بر فرس و استر خود رشک بری
کاشهب چرخ روان بر اثر توسن ماست
راست‌تر خواهی ازین خواجه مرا با تو چه کار
آنچه در وهم تو گلزار تو شد گلخن ماست

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب فی یوم السبت من شهر رمضان المبارک سنه ۱۲۶۶».

۲. دیوان نشاط «۹۶ ر ـ ۱۱۱ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالوهاب بن محمدرحیم نشاط اصفهانی، معتمدالدوله (۱۱۷۵-۱۲۴۴ق)

شامل مثنویهای او.

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۹۵ـ۱۸۹۶ و ۲۵۷۱ـ۲۵۷۳؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۳۲؛ دنا، ج ۵، ص ۴۱۸ـ۴۱۹.

آغاز:

ای خوشا آغاز غم پرداز عشق
ای خوشا انجام به ز آغاز عشق

انجام:

من که دیدستم به خود ستّاریت
کی شوم نومید از غفاریّت
خلق را بستی ز غیبم چشم و گوش
ای خدا عیب من از خود هم بپوش

۳. مناجات (الهی نامه؛ کلمات؛ سخنان)

«۱۱۲ پ ـ ۱۲۱ پ» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶-۴۸۱ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۱۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اما بعد قال الشیخ الامام....

ای ز دردت خستگان را بوی درمان آمده
یاد تو مر عاشقان را مونس جـان آمـده».

انجام:
تـا بـه دنـیا آمـدند از کـلبه کـتم عـدم
سوی حضرت جز نـیاز و نـاله نـفرستاده‌انـد
پیر انصاری تو می‌دانی کـه ایشـان کـیستند
فرقه‌ای بی‌کر و فر و زمـره‌ای دل سـاده‌انـد

انجامه: «بتاریخ یوم یکشنبه بیست و دویـم ۲۲ شـهر شوال المکرم سنه ۱۲۶۶ رقم اتمام پـذیرفت» (حـاشیه برگ ۱۲۱ ر).

خط: شکسته نستعلیق. تاریخ کتابت: شنبه رمـضان ۱۲۶۶ق (رساله اول)، ۲۲ شوال ۱۲۶۶ق (رساله سوم). سطور چلیپا و مـعمولی، اشـعار ۴ سـتونی. صـفحه ۷۷ پ برعکس نوشته شده است. بین برگهای رساله اول صفحه ۱۴ پ و ۲۸ ر سفید. در صـفحه آغـازین نسخه چند تک بیت نوشته شـده است. در حـاشیه کمی تصحیح شده، با علامت بلاغ در حاشیه بعضی از صـفحات مـانند ۳۸ پ و ۴۴ پ و ۵۷ پ و ۶۶ پ و ۷۴ پ و جز آنها.

در برگهای ۹۳ پ و ۱۲۱ پ مهر چهارگوش به نـقش: «عبده ابراهیم ۱۲۲». حاشیه برگ ۱۱۵ پ سـه نـقطه شک (∴). رکـابه‌دار. جـزوها ۸ بـرگی. نشـانه‌ها و خطوطی که برای سطراندازی در نسخه استفاده شده روی برگها مشهود است.

کاغذ: نیلی آهار مهره (به جـز بـرگهای ۹۶ـ۱۰۳ کـه نخودی و بدون آهار مهره است).

دو، ۱۲۱، پنج بـرگ، ۱۳/۸×۲۲/۲، سـطور مـختلف، ۱۵×۸.

جلد: چرم سرخ ساده. قطر: ۲/۱.

خریداری از محمدحسین جلیلی در آبان ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۴۳۲۲]

(۸۸۵۵)

جنگ:
شامل مجموعه نوشته‌ها و یادداشتهای مختلف دربـاره تفسیر، حدیث، ادعیه و احراز و ختوم برای موضوعات گوناگون، نسخه‌های پزشکی، دستورات علوم غریبه و دستورالعـملهایی در عـلوم طـبیعی و سـاخت وسـایل مختلف.

در آغاز کاتب آن را با نام: «من کل شیء لبه ولطـیفه مستودع فی هذه المجموعه» خوانده است.

به جز آن یادداشتهای پـراکـنده، خـصوصیات ایـن رساله‌ها یادکردنی است:

۱. ترجمه عهدنامه امیرالمؤمنین(ع) با ارمنیان
«۳ پ ـ ۶ پ» **(حدیث ـ فارسی)**

آغاز: «الحمد لله رب العالمین الصلوة والسلام علی خاتم النـبیین مـحمد وآله الطـاهرین. ایـن کـلمات تـرجـمهٔ عهدنامه‌ای است که هشام ابن عتبه وقاص بـه فـرمودهٔ حضرت... علی بن ابی طالب... به خط کوفی بر حزقیل الشهیر بذی‌الکفل نوشته در شهر صفر سنه اربـعین مـن الهجرة. به درستی که جماعتی از علماء طـائفه ارامـن و اهل ذمه و صحبت که بودند بعضی از آن جماعت عاقب سید عبدالشبوح».

انجام: «رعایت کنند این را و محافظت نمایند همیشه تـا این که بر پا باشد زمان ساعت و آخر دنیا والحمد لله رب العالمین والسلم».

۲. دوازده امام «۲۰ پ ـ ۲۲ ر» **(دعا ـ عربی)**
به طریق تضمین آیة الکرسی.

آغاز: «اللهم صل وسلم علی شمس فلک العلوم ومصباح النجاح فی ظلمات الشهاب والسـهوم السـید المـعصوم الذی شعشع نور جماله جباه النجوم».

انجام: «ولا تحشرنا مع الذیـن عـنهم مـعرضون فـان اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون».

۳. نظم اللئالی «۲۲ ر ـ ۴۸ ر» **(حدیث ـ فارسی)**
مؤلف: عادل بن علی بن عادل شیرازی خراسانی (سده ۱۰ ه)
نسخهٔ ما مقدمهٔ آغاز و بخشی از انجام کتاب را ندارد.
فهرستگان حدیث، ج ۶، ص ۲۰۹ـ۲۱۱؛ منزوی، ج ۱۰، ص ۱۷۱۰ و ج ۴، ص ۳۲۸۰؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱،

ص ۱۹۴ـ۱۹۶؛ دنا، ج ۱۰، ص ۷۳۴ـ۷۳۵؛ مرعشی، ج ۱۹، ص ۱۳۷ (به نام نثر اللآلی و بدون نام ناظم).

آغاز: «از کلام معجز نظام اسد الله الغالب علی بن ابی‌طالب علیه السلام احدی وتسعین وماتین احادیث. بسم الله الرحمن الرحیم. حرف الالف. اثنی عشر حدیث. ایمان المرء بایمانه. ایمان مرد شناخته می‌شود به سوگند او.

مؤمن کامل چه پرهیزد ز سوگند دروغ

گوهر ایمان او از نور حق گیرد فروغ».

انجام: «یصیر امر الصبور الی مراده. می‌گردد کار صبر کننده به مراد خواطر و خواهش او.

هر که دارد صبر کارش بر مراد دل شود

صابران را عاقبت مقصود دل حاصل شود».

۴. ترجمه صدکلمه «۴۸ پ ـ ۶۰ پ» (حدیث ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

منزوی، ج ۲، ص ۱۶۲۶؛ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۱۰۰ـ۳۱۰۱ و ۳۳۸۱.

آغاز: «قال امیرالمؤمنین علی علیه السلام. گفت امیرالمؤمنین و امام المتقین علی بن ابی طالب علیه السلام

گفت شیر خدا علی ولی

هادی خلق و رهنمای انام

آنکه هر دم ز حضرت بیچون

باد بر روح او درود و سلام

لو کشف الغطاء ما ازددت یقیناً. اگر برداشته شود پرده زیاد نمی‌شود یقین من.

حال خلد و جحیم دانستم

به یقین آن چنان که می‌باید

گر حجاب از میانه بر خیزد

آن یقین ذره‌ای نیفزاید».

انجام:

چون بیابی تو نعمتی از غیب

خوار باشد چه نقطه موهوم

شکر آن یافته فرو مگذار

که ز نایافته شوی محروم

۵. فال نامه قرآن کریم «۶۱ پ ـ ۶۷ ر»

برای انجام ۱۵ کار، از روی دایره‌ای با خانه‌های سی‌گانه.

آغاز: «فال نامه. اگر کسی را در کاری احتیاج افتد و خواهد نیک و بد آن را بداند یک بار سورهٔ فاتحه و سه بار سورهٔ اخلاص بخواند و در این دایره نظر کند... بقره ۱. به این منصب برسی البته. ۲. این بنده را بفروش».

انجام: «۱۳. گم شده تمام بازیابی. ۱۴. کارها گشاده شود. ۱۵. توانگری یابی».

۶. فال نامه پرندگان «۶۷ ر ـ ۷۱ پ»

آغاز: «فال نامه که جناب امام رضا(ع) جهت مامون تصنیف کرده. طریقه چنین است که چون کسی را مرادی باشد و خواهد که نیک و بد آن را بداند اول مطلب خود را در دوایر چهارگانه پیدا کرده».

انجام: «۷. در عمارت سعی کن. ۸. از سلطان عزت بینی. ۹. به مراد دل برسی به حسب ظاهر».

۷. اشعار (فارسی و عربی)

از این سرایندگان:

ابن‌ابی‌الحدید (۹ ر)
امیرالمؤمنین(ع) (۶ پ، ۸ ر)
بهایی، شیخ (۱۱ پ)
سیدالساجدین(ع) (۷ پ)
شافعی (۸ پ)
شهاب سهروردی، شیخ (۷ ر)
صالح، شیخ (۷ ر)
فخر رازی (۷ پ)
قیس عامری (۱۳ ر)
مرزوقی، امام (۶ پ)
معما به طریق لغز به اسم محمد (۱۲ پ)

خط: نسخ. بعضی از ترجمه‌های زیرنویس شکسته نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۳ق.

عناوین و نشانیها و اشکال شنگرف. بین پاره‌های اشعار چهار نقطه لوزی شکل شنگرف.

از برگهای الحاقی آغاز نسخه چهار برگ سفید است و دو برگ دیگر این یادداشتها را دارد: دستورالعمل ساخت جواهر سرمه، شرح چهل کاف جناب امیرکبیر التفاتی جناب شیخ سلمه الله، ذکر جهت کل مطالب شرعیه، یادداشت میزان طلب، دستور قرائت سوره یس نوشته فتح‌الله بن مستوفی.

از ۱۲ برگ الحاقی پایان نسخه هم ۶ برگ سفید است و بقیه این یادداشتها را دارد: دوای هدهد و خواص سر آن، الفبای تلگراف و چندین شعر از ابن سینا و دیگران بدون اسم و خط یادگار شیخ حسین.

در حاشیه برگ ۷۲ ر و آغاز و انجام نسخه مهر بیضوی به نقش: «یا فتح‌الله ۱۲۸۳». در برگهای ۱۳۱ پ و ۱۴۷ پ خط مشجره آمده است. سطراندازی شده با قلم آهنی که اثر آن باقی است. کاتب کلمات را بین سطراندازیها نوشته است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: شرقی حنایی و نخودی آهار مهره (برگهای الحاقی آغاز و انجام با ته‌نقش روسی).

شش، ۱۴۸، دوازده برگ، ۱۳×۲۱/۳، ۱۷ سطر، ۷×۱۴.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول یک لا. قطر: ۱/۸.

خریداری از محمد رثائی در آذر ۱۳۴۶ش.

[شماره ثبت: ۷۷۹۷۹]

(۸۸۵۶)

مجموعه:

۱. حدائق السحر فی دقائق الشعر «۱ پ ـ ۷۱ پ» **(بلاغت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن محمدرشید وطواط (-۵۷۳ ق)

کامل.

دنا، ج ۴، ص ۵۲۸ـ۵۳۰؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۱۳۴ ـ ۲۱۳۶؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۳۹۵ـ۲۳۹۶ و ۲۷۹۳ـ۲۷۹۴.

آغاز: «الحمد لله علی ما افاض علینا من نعمه المترعة الحیاض ومننه الممرعة الریاض والصلوة علی خاتم انبیائه».

انجام: «و در تازی امیر ابوفراس و بختری (کذا؛ بحتری) راست از ین جنس و در پارسی فرخی را و من به لفظ فرخی این کتاب را تمام کردم».

انجامه: «در روز پنجشنبه بیستم شهر محرم الحرام سنه ۱۳۰۳ هجری محمدحسن بن محمدعلی السمنانی از تحریر خلاص شد الحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً».

۲. [عروض] «۷۲ پ ـ ۸۸ ر» **(عروض ـ فارسی)**

مؤلف: معین بن محمد عباسه شهرستانی (سده ۸ ه)

کتاب مختصری در عروض فارسی است که به نام افتخار الوزراء فی العالم... قوام الملة والدین جلال الاسلام المشتهر بگلدگزا (؟) نوشته شده است. مؤلف به صورت کامل از خود نام نبرده: «ناگاه عقل رشید که عاقلهٔ ملک بدن است ندا کرد که ای شهرستانی درین شکوه مصیب نیستی» (۷۳ ر).

در ابتدا نوشته شده کتاب یک مقدمه و دو قسم و خاتمه دارد اما بعضی از عناوین در نسخه نانوشته مانده و تنها از این موارد می‌توان یاد کرد:

مقدمه: در تعریف عروض.

قسم اول: در ذکر ارکان و اصول و ازاحیف و آن مرتب است بر چهار فصل:

فصل اول: در اصول ارکان.

[فصل دوم: در بیان حرکت و سکون حروف و کیفیت تقطیع].

فصل سیم: در بیان ارکان.

فصل چهارم: در ذکر ازاحیف.

[قسم دوم]: در ترتیب بحور.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۶۴ـ۲۱۶۵؛ سنا، ج ۱، ص ۱۱۷ ـ ۱۱۸، ش ۲۳۶.

آغاز: «افتتح کلامی واستنجح مرامی خداوندی که عقول کاملان بسیط اغبر به مدتهای مدیده و ازمنه وافره با وجود فکرهای طویل».

انجام: «متدارک مثمن مقبوض رکض الحیل خوانند. مؤلف گوید:

چگلی صنمی که دلم ببرد   پس از آن به عناء بلا سپرد

فعلن فعلن هشت بار».

انجامه: «در روز هشتم ماه صفر سنه ۱۳۰۳ تمام شد به ید کاتبش محمدحسن بن محمدعلی السمنانی. هر دو نسخه بسیار غلط بود و به همان غلط نوشته شد. چون که المأمور معذور احقر اقدام در نبشتن کردم والسلام».

۳. عروض «۸۸ پ ـ ۱۰۱ ر» **(عروض ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)
کامل. عناوین و جدولهای عروضی و اوزان عروضی در این نسخه نانوشته.
رک: ۸۸۱۴/۱.

انجام: «دلم بر تست هر دم آیم سویت تا ببینم رویت».
انجامه: «در روز چهارشنبه بیست و چهارم شهر صفر المظفر کتابت به اتمام رسید الحقیر محمدحسن بن محمدعلی سنه ۱۳۰۳».

۴. اخلاق ناصری «۱۰۴ ر ـ ۲۶۸ پ» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)
از اواسط فصل دوم از قسم اول مقاله اول تا اواخر فصل هشتم مقاله سوم کتاب.
دنا، ج ۱، ص ۴۷۳ـ۴۷۸؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۳۰۹ ـ۳۱۲؛ احوال و آثار خواجه نصیر، ص ۴۴۹ـ۴۵۹.

آغاز موجود: «باشد و خود همیشه خود و با خود باشد پس دلیل گفتن برخودی خود محال و باطل باشد».
انجام موجود: «و با دوست معامله چنان کن که به حاکم محتاج نشوی و با دشمن معامله چنان کن که در حکومت ظفر».

خط: رساله اول و آخر نسخ و بقیه شکسته نستعلیق، کاتب: محمدحسن بن محمدعلی سمنانی، تاریخ کتابت: پنجشنبه ۲۰ محرم ۱۳۰۳ق (رساله اول)، ۸ صفر ۱۳۰۳ق (رساله دوم) دو رساله اول از روی نسخه‌ای مغلوط نوشته شده است. چهارشنبه ۲۴ صفر ۱۳۰۳ق (رساله سوم).
همه نسخه به جز رساله سوم عناوین و نشانیها شنگرف. بین پاره‌های اشعار ۴ نقطه لوزی شکل شنگرف یا یک دایره توخالی کوچک.
با یادداشت احمد گلچین معانی ابتدای مجموعه که نوشته «فیش تهیه شد» (معرفی شده در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۱۹۱). ابتدا و انتهای نسخه و برگ ۱۰۴ ر دو مهر بیضوی به نقشهای «ابن محمدحسین محمدجعفر ۱۳۱۱» و «موسی بن جعفر ۱۳۱۸». آثار سطراندازی بر کاغذها باقی مانده است. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره (نوع کاغذ برگهای رساله آخر با بقیه بخشها متفاوت است).
یک، ۲۶۸، دو برگ، ۱۱/۷×۲۲/۲، ۲۰ و ۱۵ سطر، ۶×۱۴.
جلد: میشن مجدول گرهی قهوه‌ای، یک لا. قطر: ۳/۵.
طرز ورود به کتابخانه نامشخص.
[شماره ثبت: ۵۰۶۳۵]

(۸۸۵۷)

مجموعه:

۱. منتخب مقطع تکمیل الصناعة (رساله در قافیه) «ص ۱ ـ ۳۲» **(قافیه ـ فارسی)**
مؤلف: عطاءالله بن محمود عطایی نیشابوری (ـ۹۱۹ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۲۷/۱.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس صانعی را که تاسیس بدایع مصنوعات و نظم سلسله موجودات بی‌دخیلی و شریکی نمود... اما بعد این رساله‌ای است در علم قوافی به عرف شعرای عجم منتخب از مقطع کتاب تکمیل الصناعة».
انجام: «مشابه حال آن کس بود او را ردیف نام کردند. رباعی...
گر سهو وخطایی شده‌باشد واقع
ربّ اغفر لی انک انت الوهاب
وکان اتمام تألیفها فی غرّة رمضان المبارک سنه اثنتین وتسعین وثمان مائة والحمد لله علی الانعام اولاً والتوفیق اخرا».
انجامه: «تم فی هذه السّنه ۱۲۵۹».

۲. عروض سیفی (میزان الاشعار) «ص ۳۳ ـ ۱۰۷»
(عروض ـ فارسی)
مؤلف: سیفی بخاری عروضی (ـ شاید ۹۰۹ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۱۴/۳.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل علم العروض میزان الاشعار والصلوة علی صاحب دیوان الرسالة واهل بیته الاطهار. اما بعد بدان که باعث بدین تالیف آن بود که گاهی که با اصحاب».

انجام: «این مصراع را چنین تقطیع می‌توان کرد که العاشق مفعول. قفی هوا مفاعلن. کسا هسا مفاعلن. هر فع».

انجامه: «والحمد لله علی الاتمام وعلی نبیه واله الصّلوة والسلّم سنه ۱۲۵۹».

۳. حدائق السحر فی دقائق الشعر «ص ۱۱۳ ـ ۱۸۰»
(بلاغت ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن محمدرشید وطواط (ـ۵۷۳ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۶/۱.

آغاز: «الحمد لله علی ما افاض علینا من نعمه المترعة الحیاض ومننه الممرعة الریاض والصلوة والسلّم علی خاتم انبیائه».

انجام: «و در تازی بوفراس و بحتری راست از این جنس و در پارسی فرّخی را فرحی را (کذا) و من بر لفظ فرخی این کتابرا تمام کردم».

انجامه: «سنه ۱۲۵۹».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: ۱۲۵۹ق.
عناوین و نشانیها و جداول عروضی شنگرف. بر فراز اوزان عروضی و عبارات عربی و آغاز مثالها خط شنگرف، بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی شکل شنگرف، در صفحه آغازین نسخه یادداشت خریداری علی مدرس با مهر بیضوی او: «هو العلي ۱۲۶۷» و فهرست رساله‌های مجموعه و یک مهر بیضوی ناخوانا، رکابه‌دار. بر فراز کلمات رکابه خطی شنگرف رنگ کشیده شده است. جزوها ۸ برگی. سطراندازی شده با قلم آهنی به نحوی که اثر آن کاملاً در اوراق هویداست.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. ته‌نقش‌دار با عبارت JWG.
یک، ۹۰، دو برگ، ۲۱/۹×۱۴/۱، ۱۸ سطر، ۷×۱۴.
جلد: تیماج مشکی مجدول گرهی زرین. قطر: ۱/۷.
خریداری از حاج شرف‌الملک فلسفی در آبان ۱۳۲۴ش.
[شماره ثبت: ۲۷۸۲۲]

(۸۸۵۸)

مجموعه:

۱. جمع مختصر (مختصر وحیدی) «۱ پ ـ ۲۳ پ»
(عروض و قافیه ـ فارسی)
مؤلف: وحید تبریزی (زنده در ۸۲۰ق)
کامل.
منزوی، ج ۳، ص ۲۱۵۶ـ۲۱۵۸؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۶۸۷ـ۲۶۸۸ و ۲۹۷۳ـ۲۹۷۴؛ دنا، ج ۳، ص ۷۰۸ـ۷۱۰ (در آن جا به اشتباه وحید تبریزی قمی (۹۴۲ق) مؤلف دانسته شده است).

آغاز: «سپاس بی قیاس واجب التعظیمی را که به تشریف نطق انسان را مشرف ساخت و کلام موزون و علم اوزان موهبت فرمود... اما بعد بدان که این مختصری است از منشآت مولانا وحید تبریزی در علم عروض و قافیه و صنایع شعر که از برای برادرزادهٔ خود تألیف کرده تا بدین مقدمه در اوزان مدخل کند و حدود قافیه بشناسد و صنایع شعر بداند و این را جمع مختصر نام نهاد وبالله التوفیق. اکنون بدان که شعر کلامی است موزون و موزون را نیز میزانی باید».

انجام: «و میال دال و فا یا آید و هر کس که از علم قافیه این مقدار بداند او را کفایت باشد».

۲. المقدمة الجزرية «۲۵ پ ـ ۲۹ ر»
(قرائت و تجوید ـ عربی)
مؤلف: محمد بن محمد جزری (۷۵۱ـ۸۳۳ق)
کامل.

کشـاف الفـهارس، ج ۱، ص ۴۲۴ـ۴۲۹؛ دنـا، ج ۹، ص ۱۱۶۳ـ۱۱۶۶؛ دائرةالمعارف بـزرگ اسـلامی، ج ۳، ص ۲۳۱ـ۲۳۴.

آغاز:

یـقول راجـی عـفو رب سـامع
محمد بـن الجـزری الشـافعی
الحـمد لله و صـلی الله
عـلی نـبیه و مـصطفاه

انجام:

وقـد تـفضی نـظم المـقدمة
مـنّی لقـاری ان تـقدمه
والحـمد لله لهـا خـتام
ثـم الصـلوة بـعد والسـلام
علی النبی المـصطفی خـیر البشـر
مـا طـلعت شـمس ومـا لاح قـمر

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب تحریراً فی یوم سابع شهر محرم الحرام سنه ۱۳۰۱».

۳. [گوشه‌های علم موسیقی] «۲۹ پ ـ ۳۰ ر»
(موسیقی ـ فارسی)

یادداشت کوتاهی در شمارش گوشه‌های علم مـوسیقی است که ناتمام مانده و فقط اسـم ۳۹ مـقام در آن آمـده است.

آغاز: «اسامی گوشه‌ها در علم موسیقی چهل و هشت است. اول ذوالخمس میانه پنج گاه و کرانیه. دوم وهّابی در پستی ایکیات».

انجام: «سی و هشتم: ضبرای میانه چهارگاه و غـزال. سی و نهم: کاروان میانه عراق».

۴. دستور معما «۳۰ پ ـ ۸۲ پ» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: حسین بن محمد حسینی نیشابوری (ـ۹۰۴ق)

کامل.

مـنزوی، ج ۳، ص ۲۱۸۶ـ۲۱۸۸؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۱۴، ص ۱۱ـ۱۲؛ دنا، ج ۹، ص ۹۱۶ـ۹۱۸.

آغاز:

«به نام آن کـه از تألیـف و تـرکیب
مـعمای جـهان را داد تـرتیب
گشـایند از مـعما نـام امـا
شـد از نـامش گشـاده هـر مـعما

... اما بعد معروض آن که فقیر حقیر حسین بن محمد الحسن را چند معمایی بود که ذره مثال از پرتو آفـتاب سپهر مکرمت و کمال».

انجام:

«ز بهر رسـیدن بـه عـزّ و شـرف
چو این نـامه را خـامهٔ خـوشخرام
بـیاراست اول از آن نـام و بـه
کـه بـاشد بـرو نـیز خـتم کـلام

والحمد لله علی الاتمام والصلوة والسلام علی مـحمد خیر الانام وعلی آله وصحبه».

انجامه: «سنه ۱۳۰۲».

۵. دستور معما «۸۳ پ ـ ۸۵ پ» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

کامل.

مـنزوی، ج ۳، ص ۲۱۸۵ـ۲۱۸۶؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۱۴، ص ۶ـ۷؛ دنا، ج ۹، ص ۹۱۱ـ۹۱۵ (در آن جا ۴ دستور معمای جامی ذیل هشت عنوان و آمیخته با هـم معرفی شده است).

آغاز:

چـو از حـمد و تـحیت یـافتی کـام
بـدان ای در مـعما طـالب نـام
که اعـمال مـعمّائی سـه قسـم است
که هر یک گنج اسما را طلسم است
یکـی اعـمال تـحصیلی کـه از وی
بتحصیل حروف آرد خود (خرد) پـی
دوم آنـها کـه در تکـمیل صـورت
شـود صـاحب مـعما را ضـرورت
سـیوم اعـمال تسـهیلی کـه دانـا
ز وی گـردد بـر آن بـاقی تـوانـا

انجام:

بــه نـام ایـزد زهـی درّ کـرامـی
که سفت الماس نوک کلک جامی
بــه تشـریف قـبول ارزنـده بـادا
بــه اربــاب کـرم فـرخـنده بـادا
چو بنیادش بـه فـال نـیک دیـدم
در ابــر فــیض نـارنجی گـزیدم
چــو در تــاریخ او گشـتم مـقرر
بــدیدم فــیض از نــور پــیمبر

۶. دستور معما «۸۶ر ـ ۸۹پ» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

دارای مقدمه و ۱۶ اصل و خاتمه:

مقدمه: در بیان معنی معما.

اصل اول: اکثر معما را بر حساب حمل بیان کرده‌اند.

اصل دوم: بدان که هر برجی را حرفی علامت است.

اصل سیم: هر کوکبی ازین سبعه سیاره را حرف آخر او علامت است.

اصل چهارم: بدان که هر روزی ازین روزهـای هـفته را حرفی علامت است.

اصل پنجم: بدان که بعضی از معمیات موقوف است بـه دانستن بعضی از ارقام هندسه.

اصل ششم: بدان که سال گویند و سیصد شصت خواهند یعنی سین و شین.

اصل هفتم: بدان که آوردن لغت در معما وقتی جایز است که آن لغت مشهور باشد.

اصل هشتم: بدان که تجنیس و تصحیف و صورت و پیکر و شکل و هیأت و نقش و نگار و مانند و مثل اینها همه به یک معنی‌اند.

اصل نهم: بدان که قلب و عکس و بازگونه و بازگشتن به یک معنی آیند.

اصل دهم: بدان که هر حرفی را از اجـزای کـلمه نـامی کردند.

اصل یازدهم: بدان که بعضی چیزها را تشبیه کرده‌اند به بعض حروف.

اصل دوازدهم: بدان که تصغیر عبارت است از... .

اصل سیزدهم: بدان که سـوختن و پـریدن و افکـندن و رفتن و پاک کردن و ناخواندن و ریختن و نـادیدن و درکردن و فروختن حرف عبارت است از آن که ساقط کنند آن کلمه و امثال این... .

اصل چهاردهم: بدان که ضد و نقیض به یک معنی آید.

اصل پانزدهم: بدان که هر عددی را که در نفس خودش ضرب کنی... .

اصل شانزدهم: بدان که رعایت ترتیب در مـعما واجب است.

خاتمه: بدان که لطافت و زینت و کمال معما آن است که آن را معنی معمائی یا معنی بیتی خوب باشد.

نسخه‌های این کتاب کاملاً شبیه هم نیستند و نسبت به هم در مقدمه و عبارات و حتی اصلها کم و زیاد دارند.[۱]

کهنترین نسخه‌هایی که از این متن یافتم نسـخه‌های ش ۱۰۴۵۱/۲ آستان قدس رضوی (مـورخ ۸۸۵ق) و ش ۱۷۳۵۴ مجلس[۲] (۲۰ ذیقعده ۸۸۶ق) است که نشان می‌دهد کتاب پیش از این زمانها تألیف شده است.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۹۱ و ۲۲۰۴؛ آسـتان قـدس، ج ۹، ص ۳۱۸ ـ ۳۱۹؛ مـلک، ج ۶، ص ۲۰۲ ـ ۲۰۳ و ۱۶۱ (نسخه‌ای ناقص که تنها ۱۰ اصل را دارد؛ منسوب به شیخ بـهایی) و ج ۸، ص ۶۸؛ الهـیات مشـهد، ج ۲، ص ۱۴۷ ـ ۱۴۸؛ مجلس، ج ۳۱، ص ۱۰۰ـ۱۰۱؛ مـرعشی، ج ۷، ص ۳۲ (مفتاح الاسامی)؛ فارسی قاهره، ج ۲، ص ۱۶۹؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۱۷ـ۱۸ (مـعما) و ۲۱ـ۲۲ (مفتاح الاسامی).

آغـاز: «بدان که ترتیب کرده شد این رساله را بـر یک

---

۱. این تألیف در برخی از نسخه‌ها به نام مفتاح الاسـامی خـوانـده شده است. در مشترک پاکستان نوشته شده مفتاح الاسامی اگر چه با این رساله شباهت بسیار زیادی دارد اما از نسخه‌ها این طور به دست می‌آید که دو متن جداگانه‌اند و گویا یکی از دیگـری اقتباس شده است.

۲. مقدمه این نسخه نسبت بـه نسـخه ش ۹۸۱۶ مـجلس مـفصلتر است و به نام مفتاح الاسلام خوانده شده که می‌تواند اشتباه کاتب باشد.

مقدمه و شانزده اصل و خاتمه. اما مقدمه در بیان معنی معما. بدان که معما مشتق است از تعمیه و تعمیه در لغت پوشیده کردن بود یعنی پنهان».

انجام افتاده: «خاتمه بدان که لطافت و زینت و کمال معما آن است که آن را معنی معمایی یا معنی بیتی خوب باشد... باسم زید...

زلعل یار خواهم صد شرقی

به تازی و دری و قلب و تصحیف».

۷. [بلاغت] «۹۰ ر ـ ۹۱ ر» **(بلاغت ـ فارسی)**

دو برگ از کتابی در بلاغت که در انتهای نسخه صحافی شده است.

آغاز موجود: «ملک الشعرا استاد قوامی گنجه فرماید ترجمه اسامی الصناعات فی طریق السحر و دقایق الشعر. حسن المطلع والترصیع».

انجام موجود: «نوع السادس

نارد از خدمت تو بیرون سر

ور چه بشکافیش ز نیزه چو مار

قسم الثانی

دشمنان را به داوری و خلاف

با تقاضای گنبد دوار».

خط: نسخ خوش، تاریخ کتابت: ۷ محرم ۱۳۰۱ق (رساله دوم)، ۱۳۰۲ق (رساله چهارم).

عناوین و نشانیها شنگرف، جای شکلهای عروض و قافیه سفید مانده است. در رساله اول بین پاره‌های اشعار سه ویرگول مثلث شنگرف، ابتدای نسخه تملک مدرس رضوی. رکابه‌دار، با آثار سطراندازی در اوراق، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی حنایی آهار مهره. با ته‌نقش: «اثر جدید عهد همایون».

یک، ۹۱، دو برگ، ۱۴×۲۲، ۱۵ سطر، ۷×۱۳.

جلد: تیماج زیتونی مجدول که بر اثر مرور زمان رنگ خود را از دست داده و بعضی قسمتهایش قهوه‌ای شده است. آستر بدرقه کاغذ ابر و باد. قطر: ۲/۳.

خریداری شده در تیر ۱۳۲۳ش.

[شماره ثبت: ۲۶۶۵۲]

(۸۸۵۹)

شرح الرامزة (شرح القصیدة الخزرجیة)

(عروض و قافیه ـ عربی)

مؤلف: محمد بن احمد شریف سبتی غرناطی اندلسی (۶۹۷ـ۷۶۰ق)

شرح قصیده الرامزة الخزرجیة از عبدالله بن محمد خزرجی اندلسی (۵۴۹ق) است.

کامل.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۳۷؛ ظاهریه، علوم لغت، ص ۴۰۶ـ۴۰۸؛ ملک، ج ۶، ص ۳۱؛ دنا، ج ۶، ص ۷۲۰ (در آن جا تاریخ وفات عبدالله خزرجی اشتباه ثبت شده است).

آغاز: «الحمد لله الذی بحمده یستفتح وهو المفتاح (کذا؛ الفتاح) العلیم وایاه یسترشد».

انجام:

«وقد کملت ستاً وتسعین فالذی

توسط فی ذا الفن توسعه حباً

ویسأل عبدالله ذا الخزرجی من

مطالعها اتحافه منه بالدعاء

والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد وآله الطاهرین».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه، اما بیشتر صفحات آن نونویس از سده ۱۴ه است.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز ابیات اصل خط شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و حاشیه‌نویسی دارد، صفحه عنوان نسخه مهر بیضوی: «بن محمدقلی عبدالله» و مهر مستطیل: «لا اله الّا الله الملک الحق المبین عبده علی بن باقر الحسینی». پایان نسخه مهر مربعی که در حواشی آن عبارات: «یا مظهر العجایب یا مرتضی علی» و «یا قاهر العز ویا والی الالباب» و در وسط آن «علی الحسینی» نقش بسته است. رکابه‌دار.

کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره؛ نونویسها فرنگی نخودی آهارمهره.

۸۱ برگ، ۱۰×۱۷/۱، ۱۶ـ۱۵، سطر، ۵×۱۱.

جلد: میشن مشکی فرسوده، یک لا. قطر: ۱/۳.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۳۲۶۷]

(۸۸۶۰)

مجموعه:
مؤلف: محمد بن سعید، شمس فخری اصفهانی (سده ۸ هـ)

۱. معیار جمالی و مفتاح بواسحاقی «۱ پ ـ ۷۰ ر»
(ادبیات ـ فارسی)

بخش چهارم (لغت).
منزوی، ج ۳، ص ۱۹۵۶ـ۱۹۵۸؛ دنا، ج ۹، ص ۹۳۹ ـ ۹۴۰؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۴۵۳ـ۴۵۵؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۸۳۶ـ۸۳۷ و ج ۱۳، ص ۱۳۵ـ۱۳۶؛ ملک، ج ۴، ص ۷۶۳ـ۷۶۵؛ مرعشی، ج ۲۲، ص ۱۶۹ (با نام فرهنگ فارسی به فارسی).
آغاز: «بدان اصلحک الله که هر چند تفاوت در السنه و اختلاف در لغات بیش از آن است که ذهن هیچ آفریده‌ای محیط آن تواند شد».
انجام:
الهی به حق رسولی که کرد
رخ کفر او نور شرعش سیاه
که ذات ملک سیرت شاه را
ز آفات دوران بداری نگاه
انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب بتاریخ ۲۰ شوال ختم بالخیر والاقبال سنه ۱۰۷۶».

۲. مخزن البحور و مجمع الصنایع « ۷۰ پ ـ ۷۹ پ»
(ادبیات؛ بدیع ـ فارسی)

قصیده در ستایش وزیر غیاث‌الدین امیر محمدرشید که هر بحر آن متضمن یکی از صنایع بدیعی است: «این قصیده‌ای است موشح مسماه بمخزن البحور و مجمع الصنایع مشتمل بر پنجاه و پنج بحر، هر بحر متضمن صنعتی از صنایع حدایق البحر که در مدح وزیر سعید شهید غیاث الدین امیر محمد رشید طالب ثراه گفته شده است».
پایان یافته در شعبان ۷۳۲ق.
از انجام افتادگی دارد.
منزوی، ج ۳، ص ۲۱۴۷ و ۲۱۴۹؛ مجلس، ج ۲، ص ۲۸۳ (بدون نام سراینده)؛ فهرست دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۲۲۸؛ ملک، ج ۸، ص ۳۱۹؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۴۰۳ و ج ۱۲، ص ۲۷۳۱؛ ادبیات تهران، ج ۱، ص ۴۳۳ (در بخش نسخه‌شناسی).
آغاز: «توشیح القصیده
به عهد سلطنت خان ابوسعید که هست
بسان کنیت او فال دین و ملک سعید
به سال هفتصد و سی و دو مه شعبان
تمام کردم این نظم جانفزای مفید
به مدح بندگی آصف سلیمان جاه
غیاث دین محمد محمد ابن رشید
آغاز قصیده:
پری رخی که برآرد ز نسترن گلنار
دمادم افکند اندر دلم... (وصالی شده)
انجام موجود: «سجع متوازی
کار من زین ثنا گر شود معتبر
نام من در جهان زو شود مشتهر
بحر رکض الخیل. فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: ۲۰ شوال ۱۰۷۶ق.
عناوین و لغات شنگرف، کمی اصلاحات و نسخه بدل دارد، با علامت بلاغ، ۱۰ برگ اول نسخه نونویس از سده ۱۴هـ. این برگها امضا ندارد اما مسلماً به خط عبرت نائینی است که برای مرحوم نصرالله تقوی نسخه را تکمیل کرده است. در صفحه آغازین نسخه مهر بیضوی «نصرالله التقوی» با مرکب آبی. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهارمهره. بعضی از بخشها آبخورده که آهار کاغذ در آنها از بین رفته است.
دو، ۷۹، هشت برگ، ۱۰×۱۸/۸، ۱۷ سطر، ۶/۵×۱۴.
جلد: تیماج مشکی مجدول. قطر: ۱/۹.
خریداری از جمال اخوی در دی ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۴۹۸۷]

(۸۸۶۱)

مجموعه:

۱. الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع والزندقه
«۱ ر ـ ۱۷۵ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن محمد ابن حجر هیتمی (۹۰۹-۹۷۴ق)

از آغاز افتادگی دارد. دو برگ مقدمه از آغاز افتاده است. برگی هم که در صحافی کنونی در ابتدای نسخه قرار گرفته مربوط به جای دیگری است.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۸۳؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۳، ص ۳۳۱ـ۳۳۳؛ دنا، ج ۷، ص ۱۹۶ـ۱۹۷ (با انتساب نادرست هیثمی به مؤلف).

آغاز موجود: «الحسین والجاحظ والخیاط والکعبی واما مخالفته الخوارج ونحوهم فی الوجوب فلا یعتد بها... الثالثة الامامة تثبت اما بنصّ من الامام علی استخلاف واحد من اهلها».

انجام: «فاعلمنی انی سآتی امر هذه الامة وانی ساعدک فرحمه الله تعالی ورضی عنه تعالی. تمت وانا اسأ[ل] الله المنان الوهاب ان یلحقنی بعباده الصالحین... وذکره الذاکرون وکلما غفل عن ذکرک وذکره الغافلون والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «قد وقع الفراغ عن تنمیق هذا الکتاب الجلیل الشان بعون الملک المنّان علی ید اذلّ العلماء مراد بن احمد بن ملّا یوسفجان بن احمد ابن مولانا سلیمان حفظه الله وایّاهم من عذاب النیران بجاه صاحب الفرقان وآله وصحبه رؤساء اهل الایمان یوم الجمعة من شهر شوال سنه الف ومائة وثمانیة وثلثین غفر الله لنا ولجمیع المسلمین اجمعین امین یا ارحم الرّاحمین».

۲. [فضائل مولد النبی(ص)] «۱۷۵ پ ـ ۱۹۵ پ»
(حدیث ـ عربی)

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «هذا باب فی فضائل مولد النبی صلی الله علیه وسلم. بسمله. قال النبی صلی الله علیه وسلم من عظّم مولدی کنت له شفیغا (کذا؛ شفیعا) یوم القیمة... هذه مولد النبی صلی الله علیه وسلم. بسمله وبه نستعین. الحمد لله الذی جعل فلک القدرة علی دور الحکمة فی اقطاب قطب المجرة مستدیراً».

انجام موجود:

فلو نطق المدّاح بما نطق الوری
لما بلغ معشار فضل محمد
علیک سلام الله یا علم الهدی
کما خطّ فی لوح العلی لمحمد

خط: نسخ. کاتب: مراد بن احمد بن ملّا یوسفجان بن احمد ابن مولانا سلیمان. تاریخ کتابت: جمعه شوال ۱۱۸۳ق.

عناوین شنگرف، در حاشیه تصحیح شده، در لا به لای سطور رساله دوم معنای لغات دشوار از کتاب قاموس **نوشته شده است. در برگ دوم نسخه قیمت آن را ۲۰۰ ریال نوشته‌اند. عناوین ابواب و فصول پیش از شنگرف‌نویسی در بالای صفحات با قلم مشکی نوشته شده است. یک برگ از آغاز و سه برگ از انجام وصالی شده. رکابه‌دار. کلمه رکابه تا برگ ۵۷ به صورت جداگانه در پایین برگها و پس از آن در انتهای سطر آخر نوشته شده است.**

کاغذ: فرنگی حنایی آهار مهره. با ته‌نقش صلیب که درون بیضی قرار گرفته است.

یک، ۱۹۵، یک برگ، ۱۵/۴×۲۱، ۱۸ ـ ۱۹ سطر، ۱۰×۱۴/۵.

جلد: چرم سرخ. قطر: ۲/۸.

خریداری از احمد علی عبداللهی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۸۸۳]

(۸۸۶۲)

جنگ:

۱. دیباچه بیاض «ص ۴ ـ ۶» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: معز بن فخرالدین موسوی قمی، فطرت (۱۰۵۶ - ۱۱۰۱ق)

این دیباچه در آغاز دیوان او و به صورت جداگانه استنساخ شده است.

موزه ملی کراچی، ص ۴۲۱؛ مجلس، ج ۳۶، ص ۳۸۳

(ناشناخته) و ج ۳۷، ص ۱۱ و ۲۴۳ـ۲۴۴؛ نامه بهارستان، ش ۲، ص ۱۲۲ (ناشناخته)؛ سلطنتی، دیوانها، ج ۲، ص ۱۱۷۶. نسخه‌ای از آن در مجلس، ج ۳۷، ص ۱۵۹ ـ ۱۶۰، ش ۱۳۶۳۳، برگ ۲۷ ر ـ ۲۸ ر به محمدقاسم بن عبدالقادر تونی (سده ۹ه) نسبت داده شده که پس از مقابله نسخه‌ها و بررسی مشخص شد این انتساب نادرست است.

آغاز: «سبحان الله هر چند دیده قلم را از مکحله دوات سرمه سلیمانی می‌کشم پری زادان معانی نقاب از چهره نمی‌گشایند».

انجام: «و هفت بند سموات منظور نظارگیان عالم علویست. چشم بد از روی این مجموعه دور و دل نیکبختان از مشاهده‌اش مسرور باد».

۲. خلد برین «ص ۸ ـ ۱۰» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: کمال‌الدین وحشی بافقی یزدی (ـ۹۹۱ق)

گزیده‌ای از کتاب است.

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۹۸ و ج ۴، ص ۲۸۰۰؛ دنا، ج ۴، ص ۹۹۲.

آغاز: «من خلد برین مولانا وحشی یزدی رحمه الله

ای غم و اندوه مجسّم شده

شادی اگر دیده ترا غم شده».

انجام:

آن که ستاید به خوش آمد ترا

از تو نکوتر نشناسد ترا

۳. [ظهور حق و موجودات] «ص ۲۰ ـ ۲۲»

(کلام ـ فارسی)

متن کوتاهی برگزیده از کتابی است.

۴. ترجمة الصلاة (آداب الصلاة؛ آداب نماز) «ص ۲۴ ـ ۲۶» **(فقه ـ فارسی)**

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)

فقط بخشی از آغاز رساله در نسخهٔ ما کتابت شده است.

ذریعه، ج ۱، ص ۲۱؛ کتابشناسی مجلسی، ص ۶۷ـ۶۸؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۵۸۰؛ دنا، ج ۱، ص ۳۹ـ۴۰.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین محمد... چنین گوید... که چون نماز از عمدهٔ ارکان ایمانست».

انجام موجود: «و عالم را پر از عدالت و همه کافران و مخالفان و معاندان را به دین حق در خواهد آورد».

۵. زاد المعاد «ص ۲۸ ـ ۴۴» **(دعا ـ فارسی)**

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)

فقط بخش آخر کتاب نوشته شده است.

کتابشناسی مجلسی، ص ۲۴۳ـ۲۴۷؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۸۵۷ـ۸۶۰؛ دنا، ج ۵، ص ۱۱۵۵ـ۱۱۷۸.

آغاز: «در مجملی از احکام زکوات و خمس و اعتکاف و در آن سه فصل است. در زکوات و آیات و احادیث بر وجوب آن و عقاب ترک کننده آن».

انجام: «که هر که از این رساله منتفع گردد در حیواة یا بعد از وفات این سرگشته را به دعای رحمت و مغفرت یاد نماید و قربت کند».

انجامه: «قد فرغت من تسوید هذه الرساله فی التاریخ عاشر شهر شوال سنه ۱۱۲۷ علی ید العبد الضعیف ابن محمدحسین درویش‌علی جاجرمی عفی ذنوبهما وستر عیوبهما».

۶. منتخبات غزلیات ظهوری رحمه الله تعالی «ص ۴۵ ـ ۵۵»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)

۷. دیوان اشرف مازندرانی «ص ۵۸ ـ ۷۵»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ۱۱۲۰ق)

به خط خودش. امیری فیروزکوهی در حاشیه ص ۵۸ یادداشتی در معرفی محمدسعید اشرف و زندگی و شعر او و این که نسخه به خط اوست نوشته است (به تاریخ ۱۰ دی ۱۳۱۹ش).

وی اشرف را در مراتب شعر شاگرد صایب تبریزی دانسته است.

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۴۶ و ۲۲۲۷ ـ ۲۲۲۸؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۱۹۸۹؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۱۸۸؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۳۶۳ـ۳۶۷ (به خط مؤلف در ۱۰۸۳ق)؛ «اشرف مازندرانی»، احمد گلچین معانی، در نامه آستان قدس، ش ۱۹، ۱۳۴۳ش، ص ۶۰ـ۶۸.

در نسخه ما این ۶ بخش از اشعار او موجود است:

۸. قصیده در مدح امام رضا(ع) «ص ۵۸ ـ ۶۱»

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)

آغاز: لمحرّره محمدسعید الاشرف فی مدح علی بن موسی الرضا صلوات الله علیه.

فصل سرما شد که دیگر دستها افتد ز کار

همچو ایام خزان و برگریزان چنار

انجام:

بیخ نسل دشمنت برکنده باد از روی خاک

تازه باد از فیض عامت بوستان روزگار

۹. معما «ص ۶۱» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)

شامل معماهایی به نامهای: شاه، معزّ، هادی، ساعی، آدم، سیّاح، معین، افراسیاب، اویس، کافی، خلیل، حسین، طالب و کمال.

۱۰. قضا و قدر «ص ۶۲ ـ ۶۸» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۳۰۴۲؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۹۹۶ـ۹۹۷؛ ملک، ج ۸، ص ۲۱ و ۴۴۱ـ۴۴۲ و ج ۹، ص ۱۲۵؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۳۶۴ و ج ۱۷، ص ۴۲۷ ـ ۴۲۸.

آغاز:

شنیدم روزی از روشن روانی

چو گل نازک خیالی خرده دانی

مثل چون عقل اول در نکویی

چو هاتف شهره در تاریخ گویی

انجام:

مباش اشرف چنین در بند تدبیر

که داری مصلحت سازی چو تقدیر

خداوندا به حق نیکمردان

که از نیکان قضای بد بگردان

۱۱. صفت راه کشمیر «ص ۶۸» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)

آغاز:

چنان باریک باشد راه کشمیر

که گویی بر رگ سنگ است تحریر

انجام:

بلی کشمیر را چون بود زیبا

فلک بد راه کرد و برد بالا

۱۲. غزلیات «ص ۶۹ ـ ۷۳» **(فارسی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)

آغاز:

تهی دستی کند بیدست و پاتر اهل تمکین را

پریشانی است درد بیدوائی خواب سنگین را

انجام:

ای ماه مهر اندیش من بینم که آیی پیش من

چشم از حیا پوشیده تو بر مدعایت دیده من

۱۳. مطلع و حسن مطلع «ص ۷۴ ـ ۷۵» **(فارسی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)

آغاز:

در ایران نیست جز هند آرزو بی‌روزگاران را
تمام روز باشد حسرت شب روزه‌داران را

انجام:

با قحبهٔ دنیا مکنید آمیزش
از آتشک جهنم اندیشه کنید

انجامه: «در روز بیست و سیم شهر رمضان المبارک سنه ۱۱۱۸ بجهه یادآوری نوشته شد. حرّره العبد الاقل ابن محمدصالح المازندرانی محمدسعید الاشرف».[1]

۱۴. معراج الخیال «ص ۷۶ ـ ۸۸» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: علی‌رضا بن حسین تجلی شیرازی اردکانی (ـ ۱۰۸۵ / ۱۰۸۸ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۳۲۱۹ـ۳۲۲۱؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۹۲۶ـ۹۲۷؛ دنا، ج ۹، ص ۸۵۹ـ۸۶۰.

آغاز:

بر سرم دیگر همای عشق یار
ریخت طرح آشیان از خار خار
شوق بر گرد دلم پر می‌زند
از طپیدن حلقه بر در می‌زند

انجام:

خاطرم از علم رسمی شد ستوه
بار غم در سینه دارم کوه کوه
از تو خواهم جذبهٔ بی قیل و قال
تا گشایم در فضای قدس بال

۱۵. منشآت

«ص ۱۰۲ ـ ۱۰۳، ۱۰۶ ـ ۱۱۲، ۱۲۵ ـ ۱۳۹»

نامه‌های پراکنده زیادی در نسخه نوشته شده است.

۱۶. رباعیات ابوسعید ابوالخیر و فوایدش «ص ۱۴۳ ـ ۱۴۴»

با افتادگی از انجام.

آغاز: «بعد از نماز صبح شصت و شش بار بخواند از برای برآمدن حاجات...

الله به فریاد من بیکس رس
لطف و کرمت یار من بی‌کس بس».

انجام موجود:

تا دست به گردن تو اندر نارم
آغشته به خون چو دانه اندر نارم

۱۷. گفتارهای پراکنده «ص ۱۵۹ ـ ۱۸۶»

منقولاتی از کتابهای مختلف است، بدین ترتیب:

اخلاق محسنی، جامع الاخبار ابن بابویه، تفسیر گاذر (کذا)، روضة الواعظین، التهذیب، شرح العقاید، تحریر العلامة، گلستان، شرح نهج البلاغة، الکشاف.

۱۸. منظومه در اسامی سُور قرآن «ص ۱۶۶»

مؤلف: حاجی محمدرضا قاری

آغاز:

بعد الحمد از کلام کردگار
دو الف لام میم باشد آشکار
پس نسا و مایده انعام نیز
سوره اعراف و انفال ای عزیز

انجام:

کوثر و قل یا و نصرش دان ز پس
تبت اخلاص و فلق ناس است و بس
تا بدانی نظم و ترتیب سور
تحفه کرده قایل این عقد گهر

پس از آن چند بیت در تعداد آیات و کلمات و موضوعات قرآن بدان الحاق شده است.

سراینده موضوعات قرآنی را چنین دسته‌بندی کرده است: وعد و وعید (هزار آیه)، مثال و اعتبار (هزار آیه)، قصص (هزار آیه)، حلال و حرام (پانصد آیه)، دعا و تسبیح (صد آیه)، ناسخ و منسوخ (شصت و شش آیه).

۱۹. پند نامه منظوم «ص ۱۷۹»

شامل نصایح لقمان و بزرگمهر و قیلاقوس و جاماس و

---

۱. با توجه به این تاریخ، مشخص می‌شود تاریخ ۱۱۱۶ق برای وفات اشرف درست نیست.

بطلمیوس در سعد و نحس کارها و گناهان و نتایج شوم هر یک.

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۰۰؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۲۰ـ۲۱، نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۵۲؛ مرکز احیاء میراث، ج ۴، ص ۱۱۱ (با نام اسباب نکبت).

آغاز:

ای خردمند عاقل دانا
نکته چند بشنو از حکما
اول از آن یگانه دوران
نام او در کلام حق لقمان
از ابوزرجمهر و قیلاقوس
هم ز جاماس و هم ز بطلمیوس

انجام:

هست بیزار ازو خدا و رسول
نزد مردان راه نیست قبول
ای همه مایه فلاکت دان
مایه درد و رنج و نکبت دان

۲۰. اشعار

فهرست اشعار مختلفی که در متن و حاشیه جنگ نوشته شده، چنین است:

آصفی (ص ۱۴۴)
ابن یمین (ص ۱۸۶)
ابوالقاسم دماوندی (ص ۱۹)
ادهم، میرزا (ص ۱۴)
اسیر (ص ۱۰۰)
امیر خسرو (ص ۱۰۵)
امیر شاهی (ص ۱۴۲)
اوحدی (ص ۹۹)
اهلی خراسانی (ص ۱۰۱)
بصیری (ص ۶)
بنایی خراسانی (ص ۱۰۵)
بهاءالدین محمد، شیخ (ص ۷)
بیگانه (ص ۹۴)
ثنایی، شیخ (ص ۱۶۱، ۱۶۷)
جامی (ص ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۷)
جعفر کاشی، میر (ص ۱۷۸)
حافظ (ص ۱۸۶)
حسن ثنایی، خواجه (ص ۱۸۹)
حسن خان شاملو (ص ۱۰۶)
حسن کاشفی (ص ۱۵)
حسین خالص، سید (پیشتر نام کسی دیگر بوده که آن را سترده‌اند؛ ص ۱۴۰)
حسین لاهیجی (ص ۱۲۴)
حیرتی کاشی (ص ۱۳۵)
خان خانان (ص ۱۶۸)
دانش (ص ۹۱)
رکنا، حکیم (ص ۹۴ـ۹۸)
سعدی (ص ۱۶۱، ۱۶۸، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۸۵)
سنجر کاشی، امیر (ص ۱۶)
شاپور (ص ۱۴۰)
صایب (ص ۲۳، ۱۰۸، ۱۱۳ـ۱۲۱)
صفی قلی بیک (ص ۲۳)
طالب آملی (ص ۱۲۲)
طالع (ص ۱۵۶)
ظهوری (ص ۱۰۳، ۱۱۷، ۱۸۲)
عرشی یزدی (ص ۱۱ـ۱۳)
عرفی (ص ۱۵، ۱۴۵ـ۱۵۳)
عطار (ص ۱۷۵)
عظیمای نیشابوری (ص ۱۸۷)
علی‌رضا تجلی (ص ۸۸ـ۹۰)
علی‌نقی کمره‌ای، شیخ (ص ۱۲۹)
غزالی (ص ۱۶۸)
غنی کشمیری (ص ۹۳)
فردوسی (ص ۱۸۵، ۱۸۶)
فرید شیرازی (ص ۷)
فضولی بغدادی (ص ۱۸۵)
فغانی (ص ۴، ۶)
فهمی کاشی (ص ۱۳۳ـ۱۳۴)
قدسی (ص ۳، ۹۶ـ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۲۰ـ۱۲۲، ۱۴۱،

۱۴۲، ۱۴۴، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۸، ۱۸۸)
کمال (ص ۱۸۲)
محتشم کاشی (ص ۱۳۰ ـ ۱۳۳)
محمدحسین زرویی، به خطّ خودش در رجب ۱۱۳۳ق (ص ۱۵)
محمدسمیع، به خطّ خودش (ص ۱۷۴)
محمد مازندرانی، ملا (ص ۱۲۴)
مرتضی قلی سلطان شاملو (ص ۱۳۱)
مسکین (ص ۱۴۰)
مومن حسین یزدی (ص ۱۴)
ناطق (ص ۱۴۱)
نسیمی (ص ۱۶۸)
نصیرا همدانی (ص ۱۷ـ۱۸)
نظام‌الملک (ص ۱۷)
نظامی (ص ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۸۵ از مخزن الاسرار)
نظیری (ص ۱۱۸ـ۱۱۹)
نورس، میرزا (ص ۱۱۷)
نوعی (ص ۱۰۱)
والهی (ص ۱۰۶)
وحشی (ص ۱۶۲)
ولی دشت بیاضی (ص ۱۰۲ـ۱۰۴)
هاتفی (ص ۱۸۵)

خط: نستعلیق و شکسته. به چندین خط از سده ۱۲ و ۱۳ه.

رساله پنجم به خط درویش‌علی بن محمدحسین جاجرمی در ۱۰ شوال ۱۱۲۷ق.

ص ۵۸ـ۷۵ به خط محمدسعید بن محمدصالح اشرف مازندرانی (مؤلف) در ۲۳ رمضان ۱۱۱۸ق.

ص ۱۵ شعری به خط محمدحسین زرویی در رجب ۱۱۳۳ق.

عناوین شنگرف، سطور چلیپا و معمولی. اشعار در متن و حاشیه نسخه نوشته شده است. صفحات مجدول به زر و شنگرف و مشکی، ص ۴ مهر چهارگوش به نقش: «عبده الراجی عباس قلی الحسینی» که از تاریخ آن فقط اعداد ۱۳ خوانده می‌شود. ص ۱۹ یک تملک سیاه شده، ص ۸۸ پایان مثنوی معراج الخیال **مهر بیضوی به نقش: «العبد محمدطاهر** (؟)**»، ص ۱۵۶ مهر بیضوی: «محمّدرحیم بن ابوطالب الرضوی» که تاریخ آن خوانده نمی‌شود. در ص ۱۳۸ و ۱۴۰ یادداشتهایی با مداد نوشته شده است. در حاشیه ص ۱۶۹ حکایتی از شبلی به خط محمدعلی حسینی. حاشیه بعضی از صفحات به مرور زمان از بین رفته است. رکابه‌دار.**

کاغذ: نخودی آهار مهره، به طرز ناشیانه‌ای مرمت و وصالی شده. در بخشهای تازه‌تر (از سده ۱۳ه) کاغذ فرنگی نباتی آهار مهره (مانند صفحات معراج الخیال**)، حاشیه کمی آبخورده.**

یک، ۹۶، یک برگ، ۱۳/۳×۲۵/۸، سطور مختلف، اندازه جدول ۹/۵×۱۹.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج بزرگ در وسط، شیرازه از نسخه جدا شده است. قطر: ۲/۴.

خریداری شده در آبان ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۴۱۰۱]

(۸۸۶۳)

معیار جمالی و مفتاح بواسحاقی **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن سعید، شمس فخری اصفهانی (سده ۸ ه)

کامل.

رک: ش ۸۸۶۰/۱.

آغاز:

بعد تحمید و ثنا و شکر و تمجید اله

کردگار مور و ماهی نوربخش مهر و ماه

پادشاه بی‌وزیر و کارساز بی‌مشیر

قهرمان بی‌شریک و ملک‌دار بی‌سپاه

انجام مانند شماره ۸۸۶۰.

انجامه: «تمت کتاب لغة الفرس علی ید افقر عباد الله تعالی سیّد علی بن سید کمال‌الدین الحسینی السمرقندی».

خط: نستعلیق، کاتب: سید علی بن سید کمال‌الدین حسینی سمرقندی، تاریخ کتابت: سده ۹ه.

عناوین و نشانیها و اشکال شنگرف، در صفحات آغازین نسخه کمی حاشیه‌نویسی دیده می‌شود. یادداشتهای برگهای الحاقی آغاز نسخه: نام کتاب به شنگرف: «هذاکتاب معیار المعارف **(کلمه اخیر خط خورده و با خودکار آبی به جمالی تغییر یافته است) لشمس فخری اصفهانی وفیه خمسة فنون. الاول فی علم العروض والثانی فی القوافی والثالث فی الصنایع الشعریة والخامس (الرابع) فی القصاید والخامس فی اللغة». مهر تملک سید محمد جزایری و یادداشتی از او در معرفی نسخه به تاریخ ۴۲/۸/۱۴ش. در معرفی او نسخه ۴ رساله دارد اما الان در نسخه فقط رساله اول آن یعنی** معیار جمالی **موجود است. نام بقیه رساله‌ها بنا بر نوشته جزایری این گونه است: ۲. قصیده خزرجیه در عروض و قافیه (ص ۴۰۱). ۳. فوائد متفرقه (ص ۴۱۸) و شرح قصیده خزرجیه (ص ۴۲۵). تاریخ کتابت این شرح ۸۸۸ق به خط عثمان بن ابوبکر بن حاج محمد. ۴. شرح مختصر انصاری اندلسی از عبدالمحسن... نوشته شده به نام سلیمان بیگ بن امیر طاشخون (؟) بیگ در ۸۷۲ق که نام آن دیده نشده است. او در پایان افزوده: «پس این مجلد مشتمل بر این کتابهای منحصر به فرد و قدیمی است و بسیار گرانبها است و از دو هزار تومان بیشتر ارزش دارد بلکه دو هزار تومان است». و یادداشت دیگری در معرفی** معیار جمالی **بدون امضا. یادداشت خریداری کسی در ۴۲/۱۰/۲۲ش در اهواز که نامش سیاه شده، به همراه یک مهر لاستیکی مخدوش شده دیگر. مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۳۹، قاعده‌ای در استخراج ۶ عدد پنهان شده در ضمیر، داستان مواجهه فردوسی با عنصری و فرخی و عسجدی و رباعی سرودن ایشان، شرح بیت اول قصیده ترسائیه خاقانی از محمد بن داود شادیابادی. چند معما به اسم سلطان حسین، کمال، علی، یک معما از امیرالمؤمنین(ع) به اسم حضرت محمد(ص) و اشعاری از ملا عرفی، صائب، سالم، وحشی و علی چلبی.**

نسخه دو بار قیمتگذاری شده: یک بار به سیاق که سیاه شده و بار دیگر ۱۵۰ (بدون ذکر واحد).
در صفحه آغازین کتاب مهر مدور ناخوانا. با آثار سطراندازی در اوراق. رکابه‌دار، جزوها ۱۰ برگی.
کاغذ: حنایی و نخودی آهار مهره.
شش، ۲۰۰، یک برگ، ۱۲/۵×۱۷/۵، ۱۷ـ۱۲ سطر، ۸/۵×۱۲/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی، درون ترنج و سرترنج و جداول نقوش گل و بوته زرین. قطر: ۳/۳.
خریداری از باقر ترقی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۷۱۹]

(۸۸۶۴)

جنگ:

۱. رقعه‌ای که نصیرای همدانی به یکی از یاران در فصل بهار نوشته «۱ پ»
مؤلف: نصیرالدین بن محمد نصیرای همدانی (ـ۱۰۳۰ق)
دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۶۱۲ـ۶۱۳.
آغاز:
کنون که نشاط هوا در چمن
طرب ریزد از خنده باسنم (کذا، یاسمن)

۲. مناجات (الهی نامه؛ کلمات؛ سخنان) **«۲ پ ـ ۵ ر»**
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۱۴.
آغاز: «بدانکه این چند کلمهٔ است از اسرار حضرت ندیم بارگاه سبحانی خواجه عبدالله انصاری قدّس سرّه که آورده
ای ز دردت بیدلان را بوی درمان آمده
پای تو مر عاشقان را مونس جان آمده
... الهی جز از درگاه تو درگاهی نیست دریاب کسی را چون تو به جز او را پناهی نیست».

انجام:
صد جهان بیگانگی را نـام تـمکین کـرده‌ای
آشنائی با تـو کـردن زهـر قـاتل بـوده است

۳. منشآت «۵ پ»
می‌باید از نوشته‌های یوسف بن محمد یـوسفی هـروی طبیب (۹۵۰ق) باشد.
آغاز: «از منشات محمدیوسف هروی. مفردهٔ از دفاتر مدحات و مجملی از روزنامجهٔ دعوات کـه مسـتوفیان تخیّل و محاسبان تأمل تا روز حساب تنقیح».

۴. صورت کتابت در طلب چلبی بیگ از سلیم شاه «۵ پ»
آغاز: «المنة لله که ز آغاز انتسام صـبح اقـبال کـه مـبدء خلافت جلوس بر اورنگ سلطنت است».

۵. رقعه‌ای که نصیرای همدانی به جهت قور و شراب نوشته «۶ ر ـ ۷ پ»
مؤلف: نصیرالدین بن محمد نصیرای همدانی (ـ۱۰۳۰ق)
از انجام ناتمام مانده و یک صفحه برای تکمیل آن سفید گذاشته‌اند.
مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۸۸ـ۹۱ و ۷۵۰.
آغاز:
«زبـــان شکســته‌ترم از قــلم نــمی‌دانــم
که شرح آن به کدامین زبان کنم تـقریر
غرض ازین نوشته و مخلص ازین مـقوله آن کـه در اواخر شهر رمضان المـبارک فـرمانی از جـانب نـواب سکندر مکان».
انجام موجود: «ان الانسان لیطغی ان راه استغنی سالک مسالک طغیان و استغنا شده به نصائح پادشاهانه و».

۶. بهجة المباهج فی تلخیص مباهج المهج فی مناهج الحجج «۸ پ ـ ۱۲ ر» (تاریخ معصومین ـ فارسی)
مؤلف: حسن بن حسین سبزواری بیهقی (زنده در ۷۷۳ق)
بخش کوتاهی از کتاب است.
منزوی، ج ۶، ص ۴۴۲۰؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۵۶۳؛ دنا، ج ۲، ص ۵۵۳ـ۵۵۴ (با دو عنوان).
آغاز: «من بهجة المباهج. ابوالفضل شبانی (کذا) روایت کرد که از عمّار یاسر و ابورافع شنیدم کـه گـفتند چـون رسول می‌خواست که هجرت کند».
انجام: «و ترا بهشت بود خالص. گفتم بهشت بهتر است پس دست بر چشمم بسود همچنان شد که بـودم. تـمت والسلام».

۷. من کلام عبدالله انصاری در مقالات عقل و عشق «۱۲ پ ـ ۱۴ ر» (عرفان ـ فارسی)
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)
آغاز: «من کلام عبدالله انصاری در مقالات عقل و عشق. سپاس و ستایش مر دارنده عالم را و افریننده بنی آدم را که پادشاهی او را سزاست و فرمان‌روائی او را رواست».
انجام: «که کیستی و به نسبت آن حضرت چیستی ای مانده از رحمت خدا جـدا ایـحسب الانســان ان یـترک سدی...
یاکه خورشیدی به صورت یا که جمشیدی به حسن
یا چـو زهـره چـهره داری یـا چـو مـه تـابنده‌ای».
انـجامه: «تمت الکلام بـعون الله المـلک العـلام لســنه ۱۰۷۵» (تاریخ دستکاری شده).

۸. [داستان بهرام و بهروز] «۱۶ پ ـ ۲۳ ر»
(داستان ـ فارسی)
مجموعه حکایات و داسـتانهایی بـه شـیوه داسـتان در داستان و سـبک قـصه‌پردازی کـلیله و دمـنه است. بـا عناوین (حکایت ـ حکایت).
منزوی، ج ۵، ص ۳۶۶۲ و ۳۶۸۹؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۶، ص ۱۳۱۸؛ دنـا، ج ۲، ص ۵۷۲ـ۵۷۳ (کـه چـند روایت دیگر از این داستان معرفی شده).
آغاز: «هو العلیم. در کتب اصحاب تـواریـخ مسـطور است و در صحایف ارباب حکایات منقول که وقـتی در حدود طبرستان دو برادر بـودند مشـهور بـه کـیاست و مذکور به فراست و موصوف به کثرت مال و معروف بـه بسیاری ملک».

انجام: «می‌گفتی که چون به وزارت رسی و مـرا پـای دار بینی باید که در استخلاص من سعی ننمائی. اکـنون یقین دانستی که ثمرهٔ علم و درایت منصبی ارجمند است و نتیجه جهل و غوایت دار بلند. والسلام علی من اتـبع الهدی و ترک الضلالة والغوی».

۹. فایده درباره بهترین علم «۲۴ ر»

۱۰. من مضحکات عبید زاکانی «۲۴ ر»

۱۱. اشعار مرحوم میرزا عبدالوهاب علیه الرحمه
«۲۵ ر حاشیه»

۱۲. مناجات (الهی نامه؛ کلمات؛ سخنان) «۲۴ پ ـ ۲۸ ر»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۱۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی محمد واله اجمعین. ای کریمی که بخشندهٔ عطایی و ای حکیمی که پوشندهٔ خطایی و ای صـمدی کـه از ادراک خلق جدایی».

انجام: «الهی اگر نه از تو آغاز این کارستی لاف مهر تو هرگز که یارستی. اگر نه ترا این حدیث خواسـتی پسـر عمران به طلب ارنی کی بر خواستی والسلام».

۱۳. مناجات (الهی نامه؛ کلمات؛ سخنان) «۲۸ ر ـ ۳۱ ر»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)
آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی مـحمد و اله اجمعین. اما بعد بدان که اول چیزی که بر سالک واجب است اعتقاد بر امامان و اولاد ایشانست».

انجام: «الهی اگر کاسنی تلخ است از بـوستان است و اگر عبدالله مجرم است از دوستان است. دوست را اگر از در کنند از دل بدر نکنند والسلام».

۱۴. [نامه‌های عاشق و معشوق] «۳۲ ر ـ ۳۵ پ»
(منشآت ـ فارسی)
شامل این بـخشها: نـامهٔ عـاشق پـیش از مـلاقات بـه معشوق، نامه در جواب معشوق، نامه عاشق در جـواب مثنوی، جواب نامهٔ عاشق، نامهٔ عاشق بعد از مـلاقات، جواب از جانب معشوق، در فـراق اشـتیاق عـاشق بـه معشوق، نامه عاشق در شکایت مطلوب.

نامه‌ها کوتاه و آمیخته به نظم است.

آغاز: «شکر و سپاس معشوقی را سزد که نامهٔ عشق را به عاشق فرستاد و درود بی‌قیاس عـاشقی را زیـبد کـه معشوق‌وار... اما بعد بدان که سبب خلقت انسان عشق و محبت است و باعث ایجاد ایشان مهر و مودت... و چون سوزش عشق را مراتب بی‌پایان است احسن مراتب آن است که عاشق به معشوق رقعه نیاز نویسد و معشوقه به عاشق مکتوب ناز فرستد».

انجام: «نامه عاشق در شکایت مطلوب...
نه نامه‌ای که در آنجا نشان نـام تـو یـابم
نه رقعه‌ای که درو خط مشکفام تـو یـابم
تمت».

۱۵. تعبیر خواب «۳۳ ر حاشیه»
آغاز: «ا. دلیل است بر یافتن مراد. ب. دلیل است بر بلا و رنج. ت. دلیل است بر شادی».

انـجام: «ه. دلیل است بر تباهی احوال. ی. دلیل است بر خیرات و رد امانت».

۱۶. حکایات «۳۵ پ ـ ۴۴ ر»
شامل حکایات مختلف و پراکـنده کـه بـیشترینشان از مصابیح القلوب حسن بن حسین سبزواری بیهقی (زنـده در ۷۷۳ق) گرفته شده است (ص ۳۵ پ و ۴۲ پ).

۱۷. اشعار «۴۴ پ ـ ۴۵ ر» **(فارسی و ترکی و جغتایی)**
از همایی و صایب و فضولی.

۱۸. نی نامه «۴۵ پ ـ ۴۷ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)
بخشی از کتاب است.
رک: ش ۸۸۲۵/۴.

آغاز:

«عشق جز نائی و ما جز نـی نـه‌ایـم

وی دمی بی ما و ما بی وی نـه‌ایـم

... این سطری چند است بعضی منثور و بعضی منظوم به قلم صدق نیت و خلوص طویت».

انجام موجود: «و مهجوری که در امثال این مواضع واقع می‌شود غلبه احکام ما به الامتیاز است بر ما به الاتحاد والله سبحانه اعلم».

۱۹. نامه به جمعی از دوستان خالی از لفظ عربی نوشته شده «۴۸ ر»

مؤلف: محمدطاهر بن محمدحسین، وحید قزوینی (-۱۱۱۲ق)

خطاب به میرزا رفیع واعظ قزوینی (۱۰۸۹ق).

مـجلس، ج ۱۵، ص ۲۷۰ و ج ۲۱، ص ۲۹۵؛ مشـترک پاکستان، ج ۵، ص ۲۶۸-۲۶۹ و ۷۴۹.

آغاز: «در هنگامی که کشت‌زار امید دل آرزومند تشنه باران رگ ابر خامهٔ دوستان دانشـور روشـندل و یـاران سست پیوند».

انجام: «و بیشتر از این دردسر به دوستان نمی‌پسندم. همگی را گلی امید به گلهای کامروایی بر دهند».

۲۰. دیباچه رساله سبق و رمایه «۴۸ پ» (فقه-فارسی)

مؤلف: ناشناخته

تقدیم شده به شاه سـلیمان صـفوی (۱۰۷۷-۱۱۰۵ق). فقط حمد و ثنای آغاز رساله و بخشی از تقدیمنامه آن به شاه سلیمان در نسخه موجود است. در مقدار بـاقیمانده هیچ سخنی از مؤلف و نام کتاب به میان نیامده است.

از انجام افتادگی دارد. در نسخه نامی که ذکر شد بـا شنگرف نوشته شده است.

دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۳۴۰ (بـا انـتساب بـه مـیرزا محسن قاضی‌زاده). شاید نسخه‌ای کـه در مـلی تـهران، ج ۵، ص ۱۴۳ ذکر شده با نسخه ما یکی باشد.

آغاز: «در حلیه حمد جناب اقدس کبریا جلّ شانه که رایض مشیتش ابلق تـند رفـتار لیـل و نـهار را بـه یک تازیانه امرکن به عرصه هستی دوانید».

انجام موجود: «که به خامه براندازی زبـانزد جـهانیان است از جاده باریک شرع انور چون خط مسطر قدم».

۲۱. اشعار «۴۹ ر - ۴۹ پ»

۲۲. حکایات پراکنده «۵۰ ر - ۵۷ پ»

آغاز: «من تاریخ الوصاف. در عـهد سـلطان مـلک شـاه سـلجوقی پـیرزنی بـزکی داشت روزی بـر سـر پـلی می‌گذشت که دست تصاریف حدثان اجزای عمارت».

انجام موجود: «چگونه از عهده سوال ملک متعال که یوم لا تجزی نفس عن نفس شیئاً و لا یؤخذ».

۲۳. حدیث قاق در شأن حضرت امیرالمؤمنین(ع)

«۵۸ ر - ۷۶ ر» (حدیث-عربی و فارسی)

با شرح و ترجمه فارسی. ابتدا بخشی از حدیث با خـط نسخ معرب نقل و در پی آن شرح و ترجمه فارسی با خط نستعلیق نوشته شده است. پس از بـرگ ۶۶ یک بـرگ افتاده که به جای آن برگی سفید گذاشته‌اند.

در نسـخه بـه اسـم حـدیث قـاق در شـان حـضرت امیرالمؤمنین علی بن ابـی‌طالب عـلیه السـلام خـوانـده شده است.

آغـاز: «خبر من خزانة مولانا الامام المفترض طـاعته علی الخلق اجمعین امیرالمؤمنین علی بن ابی طـالب... یعنی این خبری است که بیرون آمده از خزانهٔ مولای ما امامی که فرض است طاعت او بر گردن جمیع خلایق».

انجام: «به زور گرفتند از تـو خـلافت را و بگـردانـاد خدای عالم ما را از جملهٔ آن کسان که جدا نشوند از تو یک ساعت در دنیا و در آخرت بحق محمد و آل پاکش صلوات علیهم اجمعین».

انجامه: «سنه ۱۰۸۸».

۲۴. اشعار طالب «۷۶ پ - ۷۷ ر»

۲۵. [تاریخ پیامبر(ص)] «۷۹ ر - ۸۳ پ متن و حاشیه»

(تاریخ پیامبران و امامان-فارسی)

بخشی از کتابی است.

آغـاز: «فصل ششم در بیان ملاقات عبدالمطلب با بوئک شوم من الابرهة الاشرم در وقت آمدن او بقصد تخریب خانه کعبه و درین فصل چند از قضیه مـبیّن مـی‌گردد... وهب ابن منیة (کذا) روایت می‌کند که چـون ذونـواس ملک یمن بود و کیش یهودی را نصرت می‌کرد».

انجام مـوجود: «فصل دهم در بـیان ذکـر عـبدالله ابـن عبدالمطلب و واقعات او و تزویج آمنه خاتون و حمل او به حضرت سید المرسلین... که در جمال و کمال یگـانهٔ روزگار بود و در استحضار صحائف آسمانی نشان داشت و در».

خط: نستعلیق و نسخ معرب و شکسته، و یک رقعه به رقاع (در برگ ۱ پ و ۲۴ ر و ۴۹ پ).

نوشته شده به چندین خط در سده ۱۱ه با دو تـاریخ ۱۰۷۵ق (رساله هفتم، این تاریخ دستکاری شـده) و ۱۰۸۸ق (رساله بیست و سوم).

عناوین و نشانیها شنگرف، سطور چلیپا و مـعمولی، بخشهایی هم به صورت متناوب مورب و افقی و حتی عمودی کتابت شده است. صفحات بـا جـدول‌بندی زرین و تحریر مشکی. بعضی از صفحات نقره‌افشان. معمولاً بین رساله‌ها اشعار پـراکـنده و تک‌بـیتهایی نوشته شده است. وسط نسخه یک صفحه جدا شده از کتابی در مـنشآت گـذارده شـده است. رکـابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

یادداشتهای صفحه عنوان: نـام جـنگ بـه صـورت «کتاب خواجه عبدالله انصاری». دو مهر بـیضوی بـه نقشهای: «محمّدتقی» و «بنده آل محمد هادی»، یک مهر برنجی با تصویر انسان و دو مهر سیاه شـده. دو تـملک کـه در بـرش صـفحات نـاقص شـده‌انـد از عطاء [الله] و محمد... [بن] حاجی محمد. با یادداشتی ناقص که فقط تاریخ آن شب پـنجشنبه ۲۲ شـعبان ۱۲۹۵ق باقیمانده است.

در حاشیه برگ ۱ پ این یادداشت نوشته شده است: «کتاب جنگ از کتب مرحوم نصرالله میرزای والی است که در حیات خودشان در سنه هزار دویست نود چهار ۱۲۹۴ به این جانب التفات فرموده‌اند. اللهم اغفر له. این چـند کـلمه در شب دوشـنبه بـیستم ۲۰ شــهر رمضان المبارک تنگوزئیل ۱۳۴که این جنگ را نگـاه می‌کنم نوشته شد. العبد تقی بن مـحمد والسـلام». همو در برگ ۲۳ پ نوشته است: «کتاب جنگ التفاتی سرکار والا نصرالله میرزا ملقب بشـاهزاده والی است شهر رمضان المبارک ۱۳۴». همان جا دو شکل مرغ که باکتابت آیه «لک فتحا مبینا» ساخته شده و چند بیت شعر بـه خـط او و در هـمان تـاریخ. بـرگ ۶ پ مـهر چهارگوش طـغرا مـانند بـه نـقش: «العـبد المـذنب عـلی‌نقی». بـرگ ۷۸ پ دو بـیت شـهر بـه خـط سحایوردی (؟) ابن حاجی محمدشفیع کوزکیانی در روز سه‌شنبه ۹ صفر ۱۱۹۹ق در دارالعلم شیراز. پایان نسخه تملک محمدحسن ولد حاجی حسین.

کاغذ: الوان آهارمهره.

۸۳، دو بـــرگ، ۱۵/۶×۲۷/۹، ســطور مــختلف، ۱۷/۳×۸/۶.

جلد: میشن عنابی مجدول، یک لا. قطر: ۱/۵.

خریداری از هدایت ارشادی در خرداد ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۷۶۸]

(۸۸۶۵)

مجموعه:

۱. اخلاق شمسی (اخلاق شمسیه) **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: حسن بن روزبهان شیرازی (سده ۱۰ ه)

در آداب و اخلاق به نام یکـی از وزرای روزگـار خـود شمس‌الدین محمد تا نام او جاودانه شود: «چون محمود بن یمین ترجمهٔ یمینی مشتمل بـر مکـارم اخـلاق وزراء تصنیف نموده و قاضی ابوالفـضل تـاریخ رشـیدی را در مآثر و محاسن خواجه عنایت‌الدین مـحمد بـن رشـید ترتیب داده به طریق آثار البرامکة صاحب ربیع الابرار که به زبان تازی انشا کرده و صاحب نهایه، دستور الوزارة و قانون الملک مشتمل بر آرای صایبه و افکار ثاقبه دستور مغفور نظام‌الملک املاء نموده والحـال بـه واسـطهٔ ایـن چهار نسخه این چند نفر از سایر وزرا که در هـر زمـان مشهورتر [اند]» (۴ پ ـ ۵ ر).

نوشته شده به تقلید از اخلاق محسنی واعظ کـاشفی (۹۱۰ق)، مشتمل بر ۱۴ باب و خاتمه:
باب اول: در ذکر بعضی از مکارم اخلاق ایـن صـاحب دولت و نصب قواعـد عـدل و دادگسـتری و رعـیت پروری.
باب دویم: در حسن اخلاق و مدارا و رفق با اهل عالم.
باب سیم: در اخلاص و اعتقاد با اهل عالم.
باب چهارم: در برآوردن حاجات مردمان.
باب پنجم: در صفت کرم و شفقت با کافۀ خلایق.
باب ششم: در مراعات تقوی و ورع.
باب هفتم: در صبر و شکر و رضا.
باب هشتم: در مذمت و حقارت دنیا.
باب نهم: در مدح قناعت و مذمت حرص وطمع.
باب دهم: در کسر نفس و ریاضت.
باب یازدهم: در آداب محبت و حمایت دوستان.
باب دوازدهم: در دانستن حقوق.
باب سیزدهم: در علم فراست.
باب چهاردهم: در مؤانست با اخیار و احتراز از صحبت اشرار.
خاتمه: در بعضی آداب ونصایح و وصایای حکما که ذکر آن ضروری است، در ۷ فصل:
فصل اول: در آداب معاشرت با طبقات مردم.
فصل دویم: در تدبیر اولاد و تربیت ایشان.
فصل سیم: در آداب تکلم و لوازم آن.
فصل چهارم: در آداب سکون و حرکت.
فصل پنجم: در آداب طعام خوردن.
فصل ششم: در تربیت خدمت خدمه و عبید.
فصل هفتم: در علم سیاست و آداب ملوک.
کامل.
فهرستواره، ج ۶، ص ۳۰۰ـ۳۰۱؛ دنا، ج ۱، ص ۴۶۷.

آغاز: «احمدک (کذا؛ نحمدک) یـا ذالجـود والفـضل والاحسان ونشکرک یا واهب مـواهب الالاء والنـعماء فی کل حـین واوان. خـداونـدی کـه سـازندۀ کـارهای مسکینان است».

انجام:
کتاب نیست غلط مـی‌کنم کـه دریـایی است
کـه دست عـقل زاطـراف او گـهرچـین است
دقـــیقه‌های مـــعانیش در لبـــاس حـــروف
چو در سـیاهی شب نـقطه‌های پـروین است

انجامه: «تمت الکتاب عون (کذا) الملک الوهاب فـی سـنة هـزار دویست چـهل نـه اللـهم اغـفر لی ولوالدی ولجمیع المؤمنین».

۲. تحفة الملوک (تحفة الوزراء) «۱ پ ـ ۳ پ حاشیه» **(اخلاق ـ فارسی)**

از انجام نانوشته مانده است.
رک: ش ۸۸۱۱/۲.

آغاز: «بسمله. هذا کتاب نصیحت نامه ارجـمند از یـن پند دلبند بهرمند و متصف به عادات پسندیده و اخـلاق حمیده که شعار ارباب دین و دولت ... و این رساله مسمی است به تحفة الملوک و مبوب است به چهل باب و به هر باب چهار نصیحت و بالله التوفیق. در آن که چهار چـیز پادشاهی را نگاه دارد».

انجام موجود: «در آن که چهار چیز کارها تـمام کـند. پیوستن با بـزرگان. تـفکر در داسـتان. تـدبیر راسـتان. شنیدن حدیث دوستان».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: ۱۲۴۹ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین به خطی ریـز در حاشیه نوشته شده است. بـین پـاره‌های اشـعار دو ویرگول شنگرف که روی هم قرار گرفته‌اند. بـر فـراز احادیث و آیات و عناوین فرعی خط شنگرف. ابتدای نسخه تملک دکتر حسین مفتاح و مهر وی،[1] حاشیه بعضی از صفحات اشعار پراکنده‌ای نوشته شده است، برگ ۸۱ ر یادداشت مطالعه فتحعلی اسکندری در ۲۸ اردیبهشت ۱۳۳۷ش در پرندک، برگ آخر شعری به ترکی آذری، حاشیه برگ ۶۸ پ یادداشت یادگاری در ۱۳۵۲ش. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. بر بالای ۴۰ بـرگ

۱. این نسخه پیشتر در فهرست کتابخانه مفتاح معرفی شـده بـود. رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۹۹ـ۱۰۰.

اول با مداد کلمات خوب یا بد نوشته شده است (برای استفاده در تفأل و استخاره).
کاغذ: فرنگی نخودی آهارمهره.
۱۳۲ برگ، ۱۳/۵×۲۲/۴، ۱۶ سطر، ۸×۱۶.
جلد: تیماج قهوه‌ای، مرمت شده با پارچه، فرسوده.
قطر: ۲/۴.
خریداری از باقر ترقی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۷۴۶]

(۸۸۶۶)

مجموعه:

۱. الکلمات الطریفة «۱ ر ـ ۷۵ ر» (کلام ـ عربی)
مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ـ ۱۰۹۱ق)
از آغاز یک برگ افتادگی دارد.
کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۲۳۷ـ۲۳۹.

آغاز موجود: «وعترته الاوصیاء. اما بعد فیقول الفقیر الی الله فی کل موطن محمد بن مرتضی المدعو بمحسن ایده الله فی اولاه للتزود لاخراه هذه کلمات طریفة ومقالات شریفة».

انجام: «والسلام علی من اتبع الهدی. هذا آخر الکلام فی الکلمات الطریفة وهی مائة کلمة وافیة شافیة والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا».

انجامه: «قد تَمّ هذه النسخَةُ الشریفة علی یدي المتوسل بالّذین هم الکبراء فی الدّنیا والدّین والشفعاء فی الشافعین العبد الأذل نورالدین نوّر الله قلبه بنور الهدایة وَحفظه من الضّلالة والغوایة بحق النّبی ومَنْ له الولأیة فی منتصف شهر صفر ختم بالأمان والظفَر حجةَ سبع وسبعین والف من الهجرة النبویّة».

۲. اطباق الذهب «۷۶ پ ـ ۱۳۹ ر» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: عبدالمؤمن بن هبةالله شفروه اصفهانی (ـ ح ۶۰۰ق)
این نسخه ۷۷ مقاله از ۱۰۰ مقاله کتاب را دارد.
رک: ش ۸۸۲۵/۱۸.

آغاز: «نحمدک اللهم علی ما اسبلت علینا من جلابیب کرمک وسبلت علینا من شابیب نعمک... اما بعد فهذا منتخب من مقالات المغربی».

انجام: «لا فی اخر المصیف ولکن لا تیئسی من روح الله اتعجبین من امر الله لعل الله یجمع شمل الاحبّاء بمحمد واله الطاهرین النجباء والحمد لله رب العالمین له الارض والسماء».

انجامه: «تم الکتابُ علی ید العبد الأذلّ نورالدّین نور الله قلبه بنور الایمان بمحمد واله اجمعین غره ربیع الأول سنه ۱۰۷۷».

خط: نسخ. کاتب: نورالدین[۱]. تاریخ کتابت: نیمه ماه صفر ۱۰۷۷ق (رساله اول)، غره ربیع‌الاول ۱۰۷۷ق (رساله دوم).
عناوین شنگرف. عناوین رساله اول در حاشیه با قلم شنگرف شماره‌گذاری شده که در مجموع ۱۰۰ عدد است، هر دو رساله تصحیح شده و در حاشیه صورت صحیح کلمات و عبارات آورده شده است. در پایان هر دو رساله هم بلاغ مقابله نوشته شده است: «قوبل مقابلة صحیحة بحمد الله وحسن توفیقه» (رساله اول) و «بلغ قبالاً بحسن تایید الله وتسدیده» (رساله دوم). در لا به لای سطور رساله دوم کمی هم یادداشتهای توضیحی و معنایی نوشته شده است. (بعضی با نشانی ق). بین دو رساله (در صفحه عنوان رساله دوم) نام کتاب و حدیثی از امیرالمؤمنین(ع) و شرح آن، نام نویسنده این یادداشت تراشیده شده اما از اثرات باقیمانده چنین بر می‌آید که احمد مراغی بوده باشد. دارای جزوهای هشت برگی. همه جزوها با عدد شمارش شده‌اند. این شمارش در دو

---

۱. وی به احتمال فراوان می‌باید نورالدین محمد بن شاه مرتضی دوم بن محمدمؤمن بن شاه‌مرتضی کاشانی اخباری (زنده در ۱۰۷۸ـ۱۱۱۵ق) نوادهٔ برادر فیض کاشانی (۱۰۹۱ق) باشد. برای زندگی او رک: طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۲هـ، ص ۳۸۰ و ۷۹۲ـ۷۹۳.
مجموعه ش ۱۸۴۶۲ مجلس نیز به خط اوست که طرز کتابت و خط و قلم آن با نسخه ما کاملاً مطابقت دارد. آن مجموعه شامل چند رساله از فیض و خود نورالدین و... است (مورخ ۱۰۸۲ق).

رساله جداگانه صورت گرفته است. بدین ترتیب که رساله اول ۹ کراسه و ۵ برگ و رساله دوم ۹ کراسه و ۱ برگ است. اگر در متن آیه‌ای از قرآن نقل شده باشد در حاشیه نام سورهٔ آن آیه به خطی ریز نوشته شده است. یک برگ در آغاز و دو برگ در انجام الحاقی و سفید است. رکابه‌دار. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۳۹، دو برگ، ۸/۸×۱۴/۳، ۱۱ سطر، ۴/۵×۸/۵.

جلد: دو رو، بیرون تیماج عنابی، سجاف و عطف مشکی و جدید. درون مشکی با جداول گرهی و زرین. مرمت شده. قطر: ۲/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در اسفند ۱۳۴۷ش.

[شماره ثبت: ۷۸۵۳۲]

(۸۸۶۷)

مجموعه:

۱. اشعار و اقوال و حکایاتی از صوفیه «۱ پ ـ ۳ پ»

نقل شده از احمد بن الحواری و ذوالنون مصری.

۲. حکایتی به نقل از زمخشری «۴ ر»

۳. خطبه محاکمات اشارات «۴ ر»

۴. نظر علمای هند و روم و فرس درباره منشأ شش‌گانه امراض «۴ ر»

۵. سخنان اسکندر «۴ ر»

۶. ده مورد نشاط‌آور از قول اکابر «۴ ر»

۷. گفته‌ای از ابراهیم ادهم «۴ پ»

۸. معما به نام رخسار و یک بیت از صائب «۴ پ ـ ۵ ر»

۹. [رساله عرفانی] «۵ پ ـ ۱۳ پ و ۱۵ ر ـ ۱۶ ر»

(عرفان ـ فارسی)

قسمتی از متنی عرفانی است که در هر بخش آن حدیثی از پیامبر اسلام^(ص)^ و سروده‌ای از عطار (۶۲۷ق) نقل شده است. این برگها چندان منظم نیست و آشفتگی دارد.

آغاز: «ابومیسره روایت کند که با حضرت رسالت پناه محمدی صلی الله علیه وآله وسلم گفتم که در چه هنگام تو پیغمبر بودی فرمود که لما خلق الله الارض».

انجام:

عصاکش گشته در راه تو موسی
مبشر نام هندوی تو عیسی

۱۰. اشعاری از حسن بن وهب «۱۴ پ»

۱۱. بندی از عرایس «۱۵ ر»

۱۲. دو رباعی به خط سراینده آن‌که نامش پاک شده است «۱۶ پ»

۱۳. صلوات بر پیامبر^(ص)^ و آل او «۱۷ ر»

۱۴. اجازه به صاعد بن محمد بن صاعد بریدی

«۱۷ پ ـ ۱۸ ر» **(اجازه ـ عربی)**

سه اجازه و گواهی قرائت کتاب نهج البلاغة برای ابوالعلا صاعد بن محمد بن صاعد بریدی است. بدین ترتیب:

گواهی قرائت نهج البلاغة و اجازه آن از آغاز تا انجام از حسن بن علی بن احمد ماهادی در دهه اول شهر الله الاصم رجب ۵۷۴ق.

گواهی قرائت و اجازه بخشی از نهج البلاغة از علی بن فضل‌الله بن علی حسنی در قم در ماه مبارک رمضان ۵۷۴ق.

اجازه قرائت و تصحیح نسخه با دقت از محمد بن ابی‌نصر بن محمد در پنجشنبه ۱۶ جمادی‌الاخر ۵۷۵ق.

۱۵. داستان دیدار مأمون و امام جواد^(ع)^ در بغداد پس از وفات امام رضا^(ع)^ «۱۹ ر»

۱۶. دو تک بیت از مجنون عامری و ابن فارض «۱۹ پ»

۱۷. شرح الشافیه «۲۰ ر ـ ۲۶ پ» **(صرف ـ عربی)**
مؤلف: حسن بن محمد بن حسین نیشابوری قمی، نظام اعرج (ـ۷۲۸ق)
بخش مربوط به خط کتاب است.
آستان قدس، ج ۱۲، ص ۱۶۶ـ۱۷۱؛ دنا، ج ۶، ص ۷۷۵ـ ۷۸۰؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۳۲۸.

آغاز: «الخطّ المشهور تصویر اللفظ المقصود تصویره بحروف هجائه وحروف الهجا والتهجی هی الحروف التی عدّدت مخارجها».

انجام: «ان یدیم بهجتها علی وجه الایام وتمتّع بمیامنها الخاص والعام ولا یحرمنا ثوابه اذا قیض فی اللحد المقام ویرحم الله عبداً قال آمیناً».

انجامه: «تم الکتاب بعون الله وحسن توفیقه علی ید العبد الضعیف النحیف المحتاج الی رحمة الله تعالی وشفاعة نبیه الامی محمد بن محمد بن محمد بن سینا الخلیل العقیلی فی بکرة یوم السبت خامس شهر الصفر ختم بالخیر والظفر فی سنة احدی واربعین وتسعمایة الهجریة فی مدرسة الشریفیّة قدس سره وحفظ والیها ومتوالیها من آفات الدنیا والاخرة وصلی الله علی محمد واله اجمعین الطیبین الطاهرین وسلم تسلیما کثیرا کثیرا».

۱۸. صحیفه جعفری «۲۷ پ ـ ۳۶ پ» **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن ناصرالحق بن سعدالحق بن محمد حسینی کاظمی، نوربخش (سده ۱۰ه)
شرح مناقب و فضائل محمد بن علی بن عبیدالله بن احمد شعرانی نوادهٔ امام محمدباقر(ع) و بقعه او در یزد که به متولی بارگاه او نعمةالله باقی حسینی تقدیم شده است.

در مقدمه اشاره می‌کند که منظور او از تألیف این کتاب بیشتر ذکر مسائلی است که پس از تألیف تاریخ جعفری جعفر بن محمد حسینی یزدی (سده ۹ه)[1] روی داده؛ یعنی از سال ۸۴۵ق به بعد: «تا زمانی که شهباز بلند پرواز روح پرفتوحش... به ذروه علیین و سدرة المنتهی خلد برین سیران و طیران نمود روضه منور و مرقد معطرش مطاف خلق عالم و کعبه حاجات اولاد آدم گردیده و یک از دوستان صادق و مخلصان موافق در آستان ملک پاسبان آن فلک آشیان... از تأسیس بقاع الخیرات و ترصیص مراسم دیگر خدمات به منصهٔ ظهور رسیده، چنان چه مجملی از آن به ارقام حقایق انجام اسلاف مورخان زمان بر الواح سوابق اوان مرقوم رقم املا گردیده و در تاریخ جعفری که تا اواخر شهور سنه خمس و اربعین و ثمانمائه هجریه ـ که پنج سال قبل از غروب... شاهرخ سلطان بن تیمور گورگان سمت تحریر یافته ـ شمه‌ای از آن به درجه بیان رسیده و دیگر عمارات و بقاع الخیرات جدیدی که بعد از آن مضاف و ملحق به عمارات و بقاع الخیرات قدیمی شده، معلوم نشد که بیان هیچ مورخی بیان آن نموده باشد و تفاصیل حالات و وقایعی که بعد از آن علی التوالی دست داده مفهوم نگردیده... بنابرین حالات و مبنی بر این مقدمات لازم نمود که تذکرة للاحباء وتبصرة للاصدقاء رساله جامعه‌ای محتوی بر تفصیلات این حالات و مقاله نافعه منطوی بر مفصّلات این مقالات بر الواح بیان و اوراق صحایف اوان نگارد».

تنظیم شده در ۵ صحیفه:

صحیفه اول: در ذکر خصایص احوال و سیران و مناقب و نسب شریف آن زبدهٔ صحیفه امانی و آمال علیه و علی آبایه صلوات الله الملک المتعال.

صحیفه دوم: در ذکر اعقاب ظاهر الانساب طاهر الاحساب آن ثمره شجره ولایت و شجره ثمره هدایت و انتمای آن به جمعی از سادات سعادت نشان که از ابتداء امهات این اوان آمد.

صحیفه سیوم: در ذکر مزار فایض الانوار آن مطاع عامه احرار و مطاف کافه ابرار علیه و علی آبائه صلوات الله الملک الغفار و سایر مزارات و بقاع الخیرات و عمارات متصله بدان از مسجد و مدرسه و مضیفه و غیر آن و سایبان آن و ابنیه متعالی بیان.

صحیفه چهارم: در ذکر اوقاف آن مزار ملایک مطاف و... (یک کلمه ناخوانا) ان الذین هم وقعو علی مواقف الاحسان و ایمای به ذکر شروط و مستولیان.

---

۱. رک: فهرستواره، ج ۲، ص ۹۱۶ـ۹۱۷.

صحیفه پنجم: در بیان تجدیدات و تعمیرات و قرار جمع موقوفات و نظام و نسق و رواج و رونق ایـن سـرکار خجسته آثار که درین ایام فرخنده فرجام که از شهور اواخر و اواخر شهور سنه اثنین و سـتین و تسـعمایه هجریه نبویه موافق به تشقان ئیل سنه اربع و خمسین و ثمنین مایه است به درجات‌تر مـی‌رسیده و مـقبول ارباب کمال و پسندیده اصحاب جلال گردیده.

نوشته شده در سال ۹۶۲ق.

این نسخه از انجام افـتادگی دارد و فـقط بـخشی از صحیفه اول است.

آغاز: «بسمله. شروع در ایـراد مـراد نـمودن و نـقاب حجاب و خفا از چهره شاهد مـقصود گشـودن. سـایل درهای دلهای فیض بخش مـحمد بـن نـاصرالحـق بـن سـعدالحـق بـن مـحمد الحسـینی الکـاظمی المـلقب بنوربخش اوصله الله الی منتهی اقاصی المرام... معروض ضمایر خورشید مآثر ازباب (کذا؛ ارباب) دین و دولت و مرفوع خواطر دریا مقاطر اصحاب ملک و ملت».

انجام موجود: «سلطان امام زاده معلی مکان علیه وعلی آبائه صلوات الله الملک المنان متقارب ممان(؟) حانوت حدادی به ساحت و طاق کـیوان رواقش بسـان ایـوان سپهر منقش به نقوش زرفام مهرپرور است».

۱۹. غزلی از اللهی عاشق «۳۷ پ»

۲۰. دایره اقطاب و اوتاد «۳۸ ر ـ ۳۸ پ»

و دستور اسـتفاده از آن. مـنقول از شـیخ مـحیی‌الدیـن اعرابی.

۲۱. دعای اسا بن انبا بن رجعیم بن سـلیمان پـادشاه بـیت المقدس و شام برای زایل شدن بیماری‌اش «۳۹ ر»

۲۲. منشآت «۴۰ پ ـ ۴۶ ر» (فارسی)

از قاضی فخرالدین هروی و شمس‌الدین صاحب دیوان. با تاریخهای آخر رمضان ۹۹۸ق و اواخر جمادی‌الآخر ۹۸۳ق و ۲۸ صفر ۹۸۰ق.

۲۳. یک بیت از فردوسی «۴۶ پ»

۲۴. من حیوة الحیوان «۴۷ ر»

۲۵. دستور ساخت مرکب سبز که بر عقیق می‌نویسد «۴۷ پ»

۲۶. ۴ بیت شعر نوشته شده در دارالسلطنه اصفهان «۴۸ ر»

۲۷. سؤال و جواب «۴۸ پ ـ ۴۹ ر» (فقه ـ فارسی)

دو پرسش درباره جنگ با کفار و جهاد در زمان غیبت و پاسخ آنهاست. به پیش‌نویس مؤلف می‌ماند.

آغاز: «المسئلة الاولی. هل یجوز محاربة اهل الکـفر فی زمن غیبة الامام علیه السلام بعد دعائهم الی الاسلام ویکون الغرض من ذلک الحرب اسلامهم... الجـواب لا یجوز محاربتهم علی النحو المـذکور فـان ذلک طـریق یختص بالنبی والائمة... المسـئلة الثـانیة. عـلی تـقدیر تحریم الجهاد للدعا الی الاسلام فـی زمـان الغـیبة هـل یجوز التوجه الیهم بقصد اختلاسهم مع العلم».

انجام: «وانما یعتبر الانذار فی شبهة المـهادنة لا غـیر ووجه الفرق ان المطلوب من الامان سـلامة آحـاد مـن الکفار لا دفع الجهاد».

۲۸. اشعار «۵۰ پ»

از یوسفا خوانساری و کوثری خوانساری.

۲۹. قصیده «۵۱ پ»

از سید محسن بـن حسـن اعـرجـی (۱۲۲۷ق) دربـاره عاشورا. بخشی از آن در نسخه نوشته شده است.

رک: ادب الطف، بیروت، دار المـرتضی، ۱۴۰۹ق، ج ۶، ص ۱۷۷.

آغاز موجود:

الا یـابن هـند لا سـقی الله تـربة
حلت بمثواها فیا بئس ما المـثوی

۳۰. المختصر بالرواة (ترتیب خلاصة الاقوال)
«۵۲ پ ـ ۱۰۸ پ» **(رجال ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی شریف بغدادی (قرن ۱۰ه)
ترتیب خلاصة الاقوال علامه حلی (۷۲۶ق)، این ترتیب، مانند اصل کتاب در دو قسم تنظیم شده و مؤلف در پایان، خاتمه‌ای دارای هفت فایدهٔ رجالی به آن افزوده است.

وی در آغاز می‌نویسد: «ان صاحب خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال... رتبها علی قسمین وخاتمة... وکان الکتاب مع کونه اشهر کتب الاصحاب قابلاً للتصرفات سیما الایجاز والانتخاب صالحاً للتغیرات کترتیب اسهل للطلاب فاختصرته وکثیر مما ترکته فی بعض من ترکه ورتبته وهذا الطریق اقرب الی طلب الرجال مما سلکه ورفعت الاشتباه فی الباء المنقوطة بواحدة بترک البیان وبنقطتین فوقا بفوقتین وتحتا بتحتتین وبالثلاثة بالثاء وفی النون بالنون وفی حرف اصله المبهم بترک المهمل وذکر المعجم والفاء بترکه والقاف بذکره وکذا فی کثیر من الفتح والاخوة والخفة والشدة، واعتمدت فی الدلالة علی کثیر من الحالات... وقیدت بعض السوانح للتحاشی عن کثرة الاضافة فی الحواشی».

ترتیب اسامی بر اساس حروف اول و دوم و حروف سوم به بعد است.

پایان یافته در ۱۰ ذیحجه ۹۵۹ق در مشهد.

فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۳۱۸؛ مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۵۱(این نسخه همراه با منتخب رجال ابن داود است)؛ مرعشی، ج ۲، ص ۴۶.

آغاز: «ابتدأ الحدیث بحمد الله الذی الیه انتهاء ما رواه المخبرون وعنده حقایق ما اخبر عنه الرواة والمحدثون والصلوة والسلام علی المخبر الصادق عما یتسآئلون... وبعد فیقول الواثق بالغنی الهادی محمد بن علی الشریف البغدادی... القسم الاول فی المعتمد علیه والراجح ثمانیة وعشرون فصلاً. الاول فی الهمزة خمسة وعشرون اسماً. آدم رجلان ابواسحق بن آدم بن عبدالله الاشعری ثقة».

انجام: «عن هارون موسی التلعکبری عنه بکتابه رحمهم الله تعالی والدی الی الکشّی بهذا الاسناد الی الصمصام عنه رحمهم الله تعالی».

انجامه: «تم التألیف فی عاشر ذی‌الحجه سنه تسع وخمسین وتسعمایة الهجریة فی المشهد المقدس الرضوی علی مشرفه الصلوة والسلام».

۳۱. منتخب الرجال لابن داود «۱۰۸ پ ـ ۱۱۷ پ»
(رجال ـ عربی)
مؤلف: محمد بن علی شریف بغدادی (قرن ۱۰ه)
بغدادی پس از اتمام ترتیب خلاصة الاقوال، رجال ابن‌داود (قرن ۸ه) را دید و گزیده‌اش را به آخر آن الحاق نمود.

این رساله در برگهای ۱۱۸ پ ـ ۱۲۷ پ مجموعه تکرار شده است.

مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۵۱.

آغاز: «بسمله. بعد حمد الله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله المعصومین. فلما تم رسالة الرواة رأیت کتاب ابی‌داود ح فکلمتها بهذه الملحقات من الذین عدهم من المقبولین. الهمزة خمسة عشر اسماً. آدم. متوکل ابوالحسین».

انجام: «وهو ابو عبدالله احمد بن داود البغدادی. مغیره کسایمة. میمونة عن الرسول. نصرة: الازدیة عن امیرالمؤمنین».

۳۲. مثنوی هجویه «۱۲۸ ر ـ ۱۲۹ پ»
آغاز:
دوش که با بخت بدم جنگ بود
خاطرم از وضع جهان تنگ بود
شد دلم افسرده و حالم تباه
بر سر بازار شدم صبحگاه
انجام:
گفتمت از خویش خبردار باش
جام می از کف نه و هشیار باش
ور نه از این شهر تباهت کنم
طعمه این مار سیاهت کنم

۳۳. حاشیة حاشیة المختصر «۱۲۹ پ ـ ۱۳۶ پ»
(بلاغت ـ عربی)
مؤلف: محمد بن شمس‌الدین محمد مازندرانی
حاشیه بر حاشیه خطابی / خطایی (۹۰۱ق) بر المختصر فی شرح تلخیص المفتاح تفتازانی (۷۹۱ق) است.
بخش کوتاهی از کتاب، که از انجام افتادگی دارد. با حواشی «منه مد ظله».
ملی تهران، ج ۱۲، ص ۲۴۱ـ۲۴۲.
آغاز: «قوله اللهم اصله عند البصریة یا الله حذف حرف النداء وعوّض عنها المیم لکونها فی بعض اللغات حرف تعریف مشددة».
انجام موجود: «من النبی(ص) ان الداعی اذا ادخل المؤمنین فی دعائه اجابه الله تعالی او تلمیحاً بالاشارة».

۳۴. دعا برای دفع بلا به روایت ابن‌ادریس و کفعمی «۱۳۷ ر»

۳۵. منشآت پراکنده «۱۳۷ پ ـ ۱۳۹ ر»
بیشتر برای آموزش و کوتاه کوتاه است.

۳۶. [منشآت] «۱۳۹ پ ـ ۱۵۲ ر» **(منشآت ـ فارسی)**
در نسخه این ابواب باقیمانده است:
باب ۳: در منشور اشراف دیوان بزرگ و ذکر شرایط و عباراتی که بر آن شرایط مبنی باشد و بر آن قاعده مبنی.
باب ۴: در منشور استیفاء و شرایط آن.
باب ۵: در منشور ناظری دیوان و شرایط و عبارت آن.
باب ۶: در منشور ولایتی از ولایات.
باب ۷: در منشور شیخ الاسلامی و ذکر شرایط آن و عباراتی که لایق باشد.
باب ۸: در عبارات منشور قضاء ممالک و ذکر شرایط منشور قاضی القضاة.
باب ۹: در منشور ادرار دیوان و عباراتی که لایق آن تواند بود.
باب ۱۰: در منشور حکومت ناحیتی از نواحی و عبارت آن.
باب ۱۱: در تقلید قضا ناحیتی.
باب ۱۲: در منشور و مثال تدریس و شرایط و عبارات آن.
باب ۱۳: در مثال و منشور تقلید منصب خطابت و عبارات آن.
باب ۱۴: در مثال منصب احتساب و شرایط و عبارات آن.
باب ۱۵: در تولیت اوقاف و عبارات و شرایط آن.
باب ۱۶: در مثال دار الشفا و نصب اطبا.
باب ۱۷: در مجاوری خانقاه و احیاء مراسم مبرّات و اقتناء مناهج خیرات.
باب ۱۸: در مثال نیابت خالصات.
باب ۱۹: در مثال ریاست.
باب ۲۰: در مثال کوتوالی قلاع و حصون.
باب ۲۱: در عبارات و شرایط فتح نامه پادشاهان.
باب ۲۲: در عبارات عهدنامه و شرایط آن.
آغاز: «مراقبت حدود صلاح و سداد و محافظت شرایط عدالت و بیداد و استکفاء مهمات ملک و ملت و استبقاء مناظم دین و دولت».
انجام: «و مصلحت آن که بر چه جمله عهدی می‌باید بستن به ترسّل تعلق ندارد بلکه تعلق به طرفین متعاهدین دارد والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا وسلم تسلیما کثیرا کثیرا».

۳۷. منشآت پراکنده «۱۵۲ ر ـ ۱۵۲ پ»

این نسخه مجموعه برگهای پراکنده‌ای بوده که به صورت یک کتاب صحافی شده است. بدین جهت طرز کتابت بخشهای مختلف آن بسیار متفاوت است و نمی‌توان به صورتی کلی آن را توصیف کرد.
خط: نسخ و نستعلیق و تحریری. نوشته شده به چندین خط طی قرون ۱۱ تا ۱۳ه.
رساله هفدهم. کاتب: محمد بن محمد بن محمد بن سینا خلیل عقیلی در صبح روز شنبه ۵ صفر ۹۴۱ق در مدرسه شریفیه.
دو رساله شریف بغدادی به خط مؤلف در ۱۰ ذیحجه ۹۵۹ق در مشهد رضوی، با خط خوردگی و اضافات و

حاشیه‌نویسی از مؤلف. نسخه پیش‌نویس است.
در رسائل محمد بن علی شریف بغدادی عناوین و نشانیها شنگرف و در بقیه برگهای مجموعه بیشتر مشکی. رکابه‌دار. سطور چلیپا و معمولی.
در برگ آغازین مجموعه فهرست مطالب جنگ به صورت مختصر آمده است. در حاشیه برگ ۱۳۹ پ علامت سه نقط شک.
کاغذ: نباتی و نخودی آهار مهره.
یک، ۱۵۲، یک برگ، ۱۲/۴×۱۸/۸، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: گالینگور سبز، عطف و گوشه‌ها میشن عنابی.
قطر: ۱/۹.
خریداری از سید محمد مشکوة در خرداد ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۲۱۴۹]

(۸۸۶۸)

بیاض:

۱. گفتارهای پراکنده «۱ ر ـ ۴ پ»
شامل احادیث و اشعار پراکنده: معنای عشق به نقل از مفضل بن عمر از ابا عبدالله(ع) از مجالس ابن‌بابویه، ابی‌نواس از محبس خطاب به محمد امین خلیفه، حافظ، اشعار اعرابی به حسن بن علی(ع) و جواب ایشان، ابی‌نواس در مدح امام رضا(ع)، ابن‌یمین، کمال‌الدین اسمعیل، حدیث از مجالس ابن‌بابویه، سید مرتضی، متنبی.

۲. اشعار «۵ پ ـ ۹ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ـ ۱۲۵۱ق)
شامل دو قصیده از او.
آغاز:
نصرت و اقبال و بخت و دولت و فتح و ظفر
چاکران آستان شهریار دادگر
انجام:
زرفشان بخشنده منیع سرفشان درخشنده تیغ
این چه ابر بیدریغ و آن چو برق پر شرر

۳. شرح حال وزیر مهلّبی ابومحمد حسن بن محمد بن هارون «۱۰ ر ـ ۱۰ پ»
با افتادگی از انجام.

۴. جلایر نامه «۱۱ ر ـ ۳۱ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)
کامل.
منزوی، ج ۴، ص ۲۷۴۱ ـ ۲۷۴۲؛ مجلس، ج ۸، ص ۱۷۳؛ دنا، ج ۳، ص ۶۹۴.
آغاز:
چنین گوید غلام تو جلایر
که من رفتم ز شرا تا ملایر
بدیدم جملگی شهزادگان را
همه سرو سهی آزادگان را
انجام:
مرام و مدعایش باد حاصل
نماند آرزویش هیچ در دل
حسودش در به در با غم قرین باد
جوان تا هست و هم خوار و حزین باد

۵. دیوان قائم مقام فراهانی «۳۲ ر ـ ۳۸ پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)
منزوی، ج ۳، ص ۱۸۵۱ـ۱۸۵۲ و ۲۲۶۲ـ۲۲۶۳؛ دنا، ج ۵، ص ۸۹ـ۹۰؛ مجلس، ج ۸، ص ۱۷۲ ـ ۱۷۳.
آغاز:
روز عیش و طرب و وقت نشاط و شعف است
شادی از هر جهت است و طرب از هر طرف است
چشم گردون همه بر شعشعه سیم و زر است
گوش گیتی همه پر زمزمه نای و دف است
انجام:
ای سفله ترا به کار شاهانه چه کار
این کار خطیر را به بیگانه چه کار
من گر همه نقد و جنس دیوان بخورم
خود دانم و دیوان به تو بیگانه چه کار

۶. شکوائیه (منشآت) «۳۹ ر ـ ۴۴ ر» **(عربی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ـ ۱۲۵۱ق)
آغاز:
«الله جارک فی انطلاقک
تلقاء مصرک من عراقک
... والعجب ان الهرب لم یجد بی بطائل وماکنت الاکما قال القائل».
انجام موجود: «واورثوا ارضهم ودیارهم ثم توجهوا تلقاء بلاد الارمنیه واندمت عنهم جنود الرومیه فسار ذکرهم شرقاً وغرباً وملاءاً».

۷. منشآت قائم مقام «۴۵ ر ـ ۶۰ پ» **(فارسی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ـ ۱۲۵۱ق)
گزیده‌ای از نامه‌های اوست.
دنا، ج ۱۰، ص ۱۵۳ـ۱۵۶؛ مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۷۴۵.
آغاز: «به مرحوم میرزا فضل‌الله نصیرالملک نوشته‌اند. مخدوم من مکتوب مرغوب بعد از هزار یاس و حرمان دانی چه ذوق دارد».
انجام: «و یکی دنیای صرف حد وسط ندارد. ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الاخرة حسنة وقنا عذاب النار. والسلام».

۸. حکایت یحیی بن اکثم و هارون الرشید
«۶۰ پ ـ ۶۱ پ»

۹. فتحنامه بغداد «۶۱ پ ـ ۶۲ ر»
مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)
در سال ۶۵۵ق.
احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، ص ۲۸ـ۳۴.
آغاز: «فتحنامه که دیباچه کتاب بلاغت و براعت خواجه کتّاب فصاحت و بداعت نصیر الملة والدین محمد طوسی پس از فتح دار السلام بغداد از قبل هلاکوخان به ملک ناصر قهرمان قاهره مصر و شامات ارسال داشته. بسم الله تعالی اللهم فاطر السموات والارض یعلم الملک الناصر اننا نزلنا بغداد فی سنة خمس وخمسین وستمائة».
انجام: «قد نثرنا جواهر الکلام والجواب کما یکون والسلام علی اهل السلام».

۱۰. جواب فتحنامه «۶۲ پ ـ ۶۳ پ»
آغاز: «از بلاد حلب این مکتوب ردّاً علیهم در جواب تصدیر کردند منبئی از ثبات جاش و رسوخ اعتقاد و تهدید به میعاد قتل و جهاد مبنی بر مکاشفت و معادات».
انجام: «و نحن ما نثرنا جواهر الکلام و ما قعدنا مکان الملام بل قلنا ما حضر ونعتذر من عیّ وحصر والسلام».

۱۱. منشآت قائم مقام «۶۳ پ ـ ۶۶ پ»
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)
آغاز: «هو. فرمان حکومت ایروان به خط مرحوم قایم مقام. آن که چون خداوند مجید بنده نکوکار سعیدی را که تخم طاعت در مزرع عمل کارد».
انجام: «و اگر به چمن بفرستی بی استخاره مفرست و عالیجاه ارجمندی مستحفظ بدهد والسلام».

۱۲. حکایت قلندران «۶۷ ر»

۱۳. قصیده «۶۷ پ ـ ۶۹ پ»
آغاز:
السیف اصدق انباءً من الکتب
فی حدّه الحدّ بین الجدّ واللعب
بیض الصفایح لاسود الصایف فی
متونهنّ جلاء الشک والریب
انجام:
فبیّن ایامک اللائی نصرت بها
وبین ایام بدر اقرب النسب
ابقت بنی الاصفر الممراض کاسمهم
صفر الوجوه وجلّت اوجه العرب

۱۴. قطعه‌ای به طنز «۶۹ پ ـ ۷۳ ر»
«یکی از ظرفا نوشته است و بسیار بی‌مزه و بد انشا کرده است. به سرقات و تلفیقات میرزا موسی می‌نماید».

۱۵. نامه‌ای از قایم مقام «۷۳ پ»
به برادرش.

۱۶. غزل «۷۴ ر»
آغاز: «از قول مربای سیب مجلس مرحوم میرزا محمدعلی خان کاشانی وزیر دار الخلافه طهران فرمایند.
انجام:
من که پرورده طعم آبم
از چه با همت شهد نابم».
انجام:
دستها سجده به سویم آرند
به مثالی که مگر محرابم

۱۷. رباعی قائم مقام «۷۴ ر»
درباره قهر ابوالفتح خان جوانشیر در جنگ روس.

۱۸. منشآت قائم مقام «۷۴ پ»
یکی به مرحوم آصف الدوله و مخاطب دیگری معلوم نیست.

۱۹. مسمط «۷۵ پ»
مؤلف: لسان الملک
آغاز: «این مسمط را جناب لسان‌الملک در مدح شاهنشاه جهان ناصرالدین شاه خلّد الله ملکه فرموده‌اند
خون شفق سرخ کرد دامن نیلی طبق
باده حمرا کجاست سرخ چو خون شفق
انجام:
بهر طرب می کشان وقت چنین جسته‌اند
غم بگسارید هان می بگسارید هین

۲۰. تاریخ قاجار «۷۶ ر» (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
مقدمه کتابی تاریخی است که جلد اول آن در شرح زندگی فتحعلی شاه (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) و محمد شاه قاجار (۱۲۵۰ـ۱۲۶۴ق) نوشته شده بود و مؤلف قصد داشته در جلد دوم حکایات عصر ناصری (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) را تحریر کند.
حقوق تهران، ص ۲۷.
آغاز: «در مجلد اول ازین کتاب جملی از محامد مأثور و مواقف مشهور امیر تاج بخش فتحعلی خان و پادشاه جهان جهانگشا محمدحسین خان تولاهما الله برضوانه یاد رفت و ترجمه مآثر و تذکره مفاخر شاه شهید سعید آقا محمد شاه و خاقان مغفور مبرور فتحعلی خان تغمدهما الله بغفرانه موشح و مذیل گشت درین مجلد بندی از لباب حکایات و نقاوه روایات عهد ماضی و روزگار سلطنت... ناصرالدین شاه قاجار خلد الله ملکه نگاشته می‌آید».
انجام: «و غیث المحتاجین نمودار فره ایزدی ستوده عهد در مردی و تجردی در».

۲۱. پراکنده‌ها «۷۶ پ»
شامل نامه ملک دوم به شاپور بن اردشیر و دو گفته از عبدالملک نزد معاویه.

۲۲. اشعار «۷۷ ر ـ ۷۹ ر»
با افتادگی از آغاز.

۲۳. منشآت قایم مقام «۸۰ پ ـ ۸۲ ر»

۲۴. قصیده «۸۳ ر ـ ۸۴ پ»
آغاز: «این قصیده را مرحوم آقای میرزا تقی در مرثیه مرحوم میرزا معصوم پسر کوچک مرحوم میرزا بزرگ قایم مقام که وکیل نایب السلطنه مبرور بودند گفته‌اند و به آذربایجان فرستادند.

باد سحر ای سلاله شب هجران
تیره‌تر از آه من ز هجر حبیبان».

انجام:
هم تو گویم که خاطرت بپذیرد
خاطر ویران نگوید الا ویران

۲۵. قصیده «۸۴ پ ـ ۸۵ پ»
آغاز: قصیده از مرحوم آقای میرزا تقی رحمة الله علیه است.
وزید باد بهاری به اعتدال مزاج
که باغ سخت علیل است و راغ صعب علاج

انجام:
بجمله رسته گیتی بگشتم و دیدم
سخن فساد متاع و هنر کساد رواج

۲۶. نامه «۸۵ پ ـ ۸۶ ر»
آغاز: «جوابی است که مرحوم آقای میرزا تقی علی ایالتی (؟) به خراسان به مرحوم میرزا ابوالقاسم قائم مقام نوشته‌اند.
ای به استحقاق شاه شرق را قائم مقام
انجام ماه صیام است و پایان شد ایام

انجام:
حوائجنا یقضی الحوائج بیننا
ونحن سکوت والهوی تتکلم
والسلام.

۲۷. حکایات «۸۷ ر»
شامل سه حکایت کوتاه از قیس بن سعد و عجوزه، و سوال حامد بن عباس از علی بن عیسی در دیوان الوزاره، و صاحب بن عباد.
نوشته شده در ۱۲۶۷ق.

۲۸. گفتارهای پراکنده «۸۸ ر ـ ۸۹ ر»
از کتاب بشارة المصطفی، معنای حکیم، کتاب السرایر از محمد بن ادریس حلی، نامه‌های مقدس اردبیلی به شاه طهماسب و شاه عباس صفوی از مقامات النجاة، و یک رباعی از میرزا ابوالحسن جندقی نظر تخلّص.

۲۹. زندگی صاحب بن عباد از ابن خلکان «۸۹ پ»

۳۰. قصیده ابی مدین «۹۰ پ»

۳۱. قصیده اسد بن رقیم در مدح امیرالمؤمنین(ع) «۹۳ ر»

۳۲. نامه قایم مقام به شاه درباره ولیعهد شجاع السلطنه «۹۳ ر»

۳۳. سه رباعی از آصف «۹۳ پ»

۳۴. مسمط «۹۴ ر ـ ۹۵ پ»
مؤلف: احمد بن قوص بن احمد منوچهری دامغانی (ـ۴۳۲ق)
آغاز:
آمد بانگ خروس مؤذن میخوارگان
صبح نخستین نمود روی به نظارگان

۳۵. قصیده «۹۶ ر»
مؤلف: محمد بن عبدالملک معزی نیشابوری (ـ۵۴۲ ق)
آغاز:
جهان لگام تو باد ای خدایگان جهان
خدای یار تو باد اندر آشکار و نهان
از انجام نانوشته مانده است.

۳۶. صورت وقفنامه اشیایی که مرحوم میرزا هدایت تفرشی لشکرنویس باشی وقف کرده است «۹۶ پ»
به انشای میرزا عبدالوهاب بن محمدرحیم نشاط اصفهانی، معتمدالدوله (۱۱۷۵ـ۱۲۴۴ق)

۳۷. اشعارٌ فی ورود الکتاب من الاحباب «۹۷ ر»

۳۸. منشآت «۹۷ پ ـ ۹۹ پ» **(منشآت ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن محمدرشید وطواط (ـ۵۷۳ ق)
بروکلمان، ج ۵، ص ۱۴۲ـ۱۴۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۳۵ ـ ۱۳۶ و ۴۵۵.

آغاز: «الی کاتب یزاحمه ویُبرم علی اداته ودواته. عذلتنی ادام الله بهجتک وحرس مهجتک علی اعتکافی فی الزاویة».
انجام:
قد افسدت دوائی وقلمی واطالت غنائی والمی

۳۹. نامه «۹۹ پ ـ ۱۰۰ ر»
گویا مرحوم آقای میرزا تقی رحمة الله علیه نوشته‌اند.

۴۰. مراسله «۱۰۰ پ ـ ۱۰۱ ر»
بدون نام گیرنده و فرستنده.

۴۱. گفته سیبویه در حق علی بن ابی طالب(ع) «۱۰۱ ر»

۴۲. گفتارهای پراکنده «۱۰۱ پ ـ ۱۰۳ پ»
شامل این موارد: نامه یحیی بن معاذ به ابی‌یزید بسطامی، اشعار متنبی، گفته‌ای از ابی‌یزید بسطامی، دو بیت از قاضی ارجانی، از روضة الصفا، از الاثر، از قاموس، غزل فخر الادباء رحمة الله علیه، تاریخ تولد منور سلطان در ۸ ربیع‌المولود ۱۲۸۴ق توشقان ئیل، خطوط هفت‌گانه جام جم.

خط: نستعلیق و شکسته. تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ. با تاریخ ۱۲۶۷ق (ص ۸۷ ر) و ۱۲۸۴ق (پایان نسخه). سطور چلیپا و معمولی، عناوین و نشانیها مشکی، بعضی از برگها برعکس صحافی شده است. چند برگی از وسط بیاض افتاده است. رکابه‌دار.
کاغذ: صنعتی نخودی و نیلی آهار مهره. با ته‌نقش شیر و خورشید. برگهای نیلی رنگ بدون آهار است. ۱۰۳ برگ، ۱۱×۲۱/۴، مختلف السطر، اندازه‌ها متفاوت.
جلد: مقوای سفید، عطف میشن زیتونی که بر اثر مرور زمان رنگش را از دست داده است. بیاضی. قطر: ۱/۸.
خریداری از باقر رقت (ترقی) در آذر ۱۳۴۶ش.
[شماره ثبت: ۷۸۱۴۳]

(۸۸۶۹)

مجموعه:

۱. اشعار حافظ **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (ـ۷۹۲ق)
نسخه‌پرداز برای کتابت اشعار حافظ ترتیب خاصی اتخاذ کرده بوده است. وی ستون اول پشت هر برگ را برای نوشتن یک غزل از حافظ اختصاص داده و در ص ۱ـ۱۱۲ عموماً به این کار مبادرت کرده است. اما پس از آن این رویه انجام نشده ولی در بیشتر صفحات همچنان این ستون برای آن که بعداً تکمیل شود سفید مانده است.

۲. جواهر الاسرار «ص ۲ ـ ۵» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن عبدالملک اسفراینی، آذری (۷۸۴ـ۸۶۶ق)
این نسخه تنها دیباچه کتاب را دارد.
رک: ش ۸۸۵۱.
آغاز: «یا مفتح الابواب افتح باب قلبی و قلوب المسلمین وانت خیر الفاتحین. حمد و ستایش آن علیمی را که عنقاء عقیل علامه‌گیر انسانی را علم علم علم الانسان ما لم یعلم برافراشته».
انجام: «والسلام وصلی الله علی محمد اشرف الاناس والانام وصل علی جمیع اولاده افضل الخواص والعوام وعلی من اولی التحیة والسلام».

۳. روضة الصفاء فی سیرة الانبیاء والملوک والخلفاء «ص ۵ ـ ۸» **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن خاوند شاه بن محمود، میر خواند (۸۳۷ ـ ۹۰۳ق)
تنها شامل دیباچه جلد اول کتاب است.
رک: ش ۸۸۵۳/۹۰.
آغاز: «دیباچه تاریخ... زیب فهرست نسخه... عالی مکان... مآثر... عالم نبات... از بحر امثالش... کلمات فصاحت آیاتش (با پارگی)».
انجام:
«ای به زمین قبلهٔ افلاکیان
بر فلک امّیدگه خاکیان
اللهم صل علی محمد وآل محمد واهل بیت محمد».

۴. [تذکره شعرا] **(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

در مقدمه در وصف شعر و برتری آن و درباره اولین شاعر فارسی‌سرای (بهرام گور) و فارسی قدیم و فهرست طبقات شعرا مطالبی گفته شده است (ص ۸ ـ ۱۲).

بیشتر مطالب دیباچه و متن از تذکرة الشعراء دولتشاه سمرقندی (سده ۹ﻫ) گرفته شده است.

مطالب این تذکره در مطاوی نسخه و بدون نظم خاصی نوشته شده است. از این شعرا و سروده‌هایشان در نسخه یاد شده است:

ابوالعلاء گنجوی (ص ۱۸)، اشرف‌الدین حسن غزنوی (ص ۳۱)، وحید الزمان اوحدی شیرازی (ص ۳۶)، امامی هروی (ص ۴۰)، ابوسعید ابوالخیر (ص ۴۴)، اثیر اومانی (ص ۴۹)، ادیب صابر ترمذی (ص ۵۲)، بندار رازی (ص ۶۴)، ازرقی هروی (ص ۶۸)، ابوالفرج رونی (ص ۷۳)، اسدی طوسی (ص ۸۰)، ابوزید غضایری (ص ۸۴)، اسیرالدین (کذا) اخسیکتی (ص ۸۵)، امیر معزی (ص ۸۶)، انوری (ص ۸۸)، ابوالمفاخر رازی (ص ۹۲)، عمر خیام (ص ۹۴)، خاقانی (ص ۹۷)، رشیدالدین وطواط (ص ۱۱۰)، روحانی سمرقندی (ص ۱۱۳)، رودکی (ص ۱۱۶)، قطران (ص ۱۲۱)، سلمان ساوجی (ص ۱۳۶)، ظهیر فاریابی (ص ۱۴۱)، مسعود سعد سلمان (ص ۱۴۳)، عمعق بخاری (ص ۱۴۵)، خواجوی کرمانی (ص ۱۵۰)، عسجدی (ص ۱۵۲)، فردوسی طوسی (ص ۱۵۳)، فخری جرجانی (ص ۱۵۹)، سوزنی (ص ۱۶۰)، فرخی (ص ۱۶۱)، عنصری (ص ۱۶۲)، کاتبی (ص ۱۶۴)، کمال‌الدین اسماعیل (ص ۱۷۲)، منوچهری (ص ۱۸۶)، نظامی گنجه‌ای (ص ۱۹۰)، نظامی عروضی (ص ۲۰۰)، جلال‌الدین محمد بلخی رومی (ص ۲۲۴)، وایل (ص ۳۸۹).

آغاز: «اما بعد بر عقول شریفه و طبایع سلیمه ارباب تمیز و بصارت و اصحاب کیاست و فراست مبرهن است که بعد از تنزیل الهی و منشورنامه پادشاهی».

۵. قطعه در تاریخ فوت میرزا حبیب‌الله ولد آقا محمدصالح لاهجانی «ص ۱۴ـ۱۵»

از محمدنصیر سلمانی در ۱۹ رجب ۱۲۱۳ق (تاریخ دستبردگی دارد) با توضیح مفصلی درباره دفن وی در کربلا.

۶. تعیین تاریخ ظهور صاحب الزمان(ع) «ص ۱۶ـ۱۷»

مؤلف: محمد بن جلال حسینی بلیانی منجم (سده ۱۰ﻫ)

یادداشتی درباره تعیین تاریخ ظهور صاحب الزمان(ع) در سال ۱۲۱۴ق است.

آغاز: «سال نهصد و پنجاه از هجرت حضرت نبوت پناهی در خدمت استاد البشر و عقل حادی عشر بودم و برادر ایمانیم اوحد عبداللهاء نیز حاضر بود و جمعی از حضار مثل حضرت سند الافاضل مولانا آقا شیخ و غیره نشسته بودند و عقل یازدهم به کمینه بندهٔ خود محمد بن جلال الحسینی البلیانی المنجم فرمودند که می‌باید تو از روی رمل و جفر جامع معلوم کنی که حضرت امام محمد مهدی هادی صلوات الله وسلامه علیه کی ظهور خواهند کرد... چنین ظاهر شد که در سال ۹۹۶ پادشاهی عظیم الشان در ایران به تخت نشیند».

انجام: «و اکثر آثار ظهور حضرت صاحب الامر در ۱۰۷۶ به ظهور آید و در ۱۲۱۴ حضرت صاحب الامر صلوات الله و سلامه علیه و آبائه ظهور خواهند نمود ان شاء الله تعالی».

۷. رقعه‌ای که یعقوب به یوسف نوشته در وقتی که عزیز مصر بوده «ص ۱۷»

۸. نامه سلطان سلیمان به نواب شاه طهماسب «ص ۱۱۴ـ۱۱۵»

آغاز: «انه من سلیمان وانه بسم الله الرحمن الرحیم. قل اللهم مالک الملک تؤتی الملک من تشاء...

خدایا کمال الهی تراست

همه بندگانیم شاهی تراست».

۹. الهی نامه (منتخب حدیقة الحقیقة) «ص ۱۲۲ـ۱۳۲»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: مجدود بن آدم سنایی (ـ۵۴۵ ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۲/۴۵.
آغاز:
حمد و شکر و ثنا علی الاطلاق
ذات او را رسد به استحقاق
آن که هم اولست و هم آخر
آن که هم باطن است و هم ظاهر
اول از محض آخریت خویش
باطن از عین ظاهریت خویش
انجام:
پانصد و بیست و چار رفته ز عام
پانصد و بیست و پنج گشته تمام
باد بر مصطفی درود و سلام
ابد الدهر صد هزاران عام

۱۰. مناجات موسی(ع) «ص ۱۳۵»

۱۱. نامه به آقا میرزا باقر «ص ۱۵۱»

۱۲. محمود و ایاز «ص ۲۳۴ـ۲۴۱» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدحسن زلالی خوانساری (ـ۱۰۳۱ ق)
از انجام افتادگی دارد.
رک: ش ۸۸۳۴/۲.
آغاز:
به نام آن که محمودش ایاز است
غمش بتخانه ناز و نیاز است
پی آزادی خون غلامان
که میسوزیم مثل دود خامان
انجام موجود:
برون آمد فراز برج آبی
که در شهرکتان آرد خرابی

۱۳. ساقی نامه «ص ۲۸۳ـ۲۸۴»
مؤلف: محمد غیاث حلوایی شیرازی (سده ۱۱هـ)
از انجام ناقص است.
منزوی، ج ۴، ص ۲۸۸۰؛ مجلس، ج ۳۶، ص ۴۲۹، ش ۱۳۴۷۲/۹؛ ملک، ج ۷، ص ۲۰۴ـ۲۰۵؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱، ص ۵۰؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۷۴۵؛ تذکره پیمانه، ص ۳۱۶ـ۳۲۴.
آغاز:
زهی بهر تسبیحت ای نور پاک
به کف سبحه از خوشه بگرفته تاک
دهی لعل می را بدخشان جم
کنی خشت را ماه ایوان خم
انجام موجود:
ببین طارمش را به صد نور و تاب
که یک آسمان است و صد آفتاب

۱۴. ساقی نامه «ص ۲۹۴ـ۳۰۱»
مؤلف: محمدرضا بن محمود نوعی خبوشانی (ـ۱۰۱۹ ق)
منزوی، ج ۴، ص ۲۸۸۸ـ۲۸۸۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱، ص ۳۲؛ دنا، ج ۶، ص ۱۰ـ۱۱؛ تذکره میخانه، ص ۲۶۲ـ۲۷۹.
آغاز:
تویی اولین پیر میخانه‌ها
به یاد تو شبگیر پیمانه‌ها
ز نامت که رنگ لب و آبروست
لب لعل پیمانه لبیک گوست
انجام:
بشد تهمت آلوده‌اش مغز و پوست
به نفرین دشمن به تحسین دوست

۱۵. سوز و گداز «ص ۳۰۱ـ۳۰۳» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدرضا بن محمود نوعی خبوشانی (ـ۱۰۱۹ ق)
از انجام ناقص مانده است.
رک: ش ۸۸۵۲/۴۳.

آغاز:

الهـــــی خـــــنده‌ام را نـــالکی ده
سـرشکم را جگـر پـر کـالکی ده
نـــفس را جـــلوهٔ آه سـحر بـخش
هوس را چون نظر زاد سفر بـخش

انجام:

ز چـــاک دل نسـیم دلگشـایی
درون آورد بـــــوی آشـــنایی

۱۶. رقعه‌ای که ملا فتح به میرزا فصیحی نوشته بود و پاسخ آن «ص ۳۵۹ـ۳۶۲»

آغاز: «رقعه‌ای که ملا فتح به میرزا فصیحی نوشته بود که میرزای مشارالیه رقعه مسطور را در جـواب نـوشته. یـا ایـها الذیـن آمـنوا اصـبروا ورابـطوا واتـقوا الله لعـلکم تفلحون. بر رای مهر آرای آن مخدوم که».

۱۷. منظومه «ص ۳۶۴ـ۳۶۶»

مؤلف: ناشناخته

بنا بر نوشته ملی تهران، ج ۱۲، ص ۲۰۳ـ۲۰۴ مـنظومه در مدح خلیفه سلطان (۱۰۶۴ق) و نواب خلیفه سلطان است. این نسخه تنها مقدمهٔ منظومه را دارد. سراینده در این مقدمه ویژگیهای منظومه‌اش را توضیح داده است.

از انجام نانوشته مانده.

آغاز: «حمد بیان آرا و درود عدد پیما سلطانی راکه به فرمان انا جعلناک خلیفه فی الارض پیمّبر ودود حضرت داود را تشریف خلافت پوشانیده... بر ضمیر دانش تدبیر ارباب استعداد مستنیر باشد که این مثنوی هشـتاد و دو مصرع است. هر مصرع تاریخ هزار و پنجاه و پنج و بـه صنعت فنی از فنون توشیح از اول و آخر ده بیت اول که هزار و چهار و شصت و یک است لفظ تاریخ الوزاره بارز می‌شود و موشح ده بیت به همین دستور با مدح نـواب خلیفه سلطان معادل می‌گردد».

انجام موجود: «که مدار سپهر کمالست و مـرکز دایـره اعمال مرآت صور معالم است و سرچشمه انهار مکارم و چنانچه آینه را از بخار».

۱۸. تاج المآثر «ص ۳۶۸» **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: حسن بن محمد نظامی نیشابوری (سده ۷ه)

تنها دیباچه کتاب که از انجام ناقص است.

فهرستواره، ج ۲، ص ۱۱۵۵ـ۱۱۵۶؛ دنا، ج ۲، ص ۶۵۹ـ۶۶۰.

آغاز: «حمد و سپاس بی‌قیاس که قدم شهسواران عقل دو اسبه سرحد عدد احصاء آن هندو چشم و هم دوربین صورت حصر و شمار آن در آینه خیال به خواب نه‌بیند».

۱۹. فائده در تعداد انبیا و مراتب آنها «ص ۳۶۹»

درباره تعداد انبیا و برترین آنها و برتری علی(ع) بر دیگر انبیا و مرسلین.

آغاز: «هو. نقل من خط من نقل من خط الشهید رحمه الله تعالی باربعة وسایط. اعلم ان عدد الانبیاء علیهم السلّم مایة واربعة وعشـرون الف نـبی وقـیل مـایتان واربـعة وعشرون وللاول الحق منهم المرسلون».

۲۰. روایت عیسی نبی و شبان «ص ۳۶۹»

۲۱. تفسیر سورة العصر «ص ۳۶۹» **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

تفسیر بسیار کوتاهی بر سوره عصر است.

احوال و آثار خواجه نصیر، ص ۵۹۰؛ دانشگـاه تـهران، ج ۱، ص ۵۵ و ج ۱۳، ص ۳۰۸۳؛ مـجلس، ج ۲۳، ص ۵۷۶، ش ۱۱۳۱/۶ طباطبایی؛ ملک، ج ۵، ص ۱۴۶ و ۱۵۲ و ۱۹۲؛ کشاف الفهارس، ج ۳، ص ۲۶۹ـ۲۷۲.

آغـاز: «هو. سئل المحقق الطوسی نصیر الملة والدیـن قدس سره عن تفسیر سورة العصر. فقال بسمله. والعصر ان الانسان لفی خسر ای فی الاشتغال بالامور الطبیعیة».

۲۲. نامه به میرزا قاسم قاینی «ص ۳۷۲ـ۳۷۳»

مؤلف: سید علی قاینی

آغـاز: «میرزا سید علی قاینی در حین رفتن میرزا قـاسم برادر خود به هندوستان نوشته.

ای که شدی راکب حرص و هوس

نیک نگه کن که کجا می‌روی

... ای مسافر طریق هوا و ای مجاور حریم جهل و غنا ای مفتون شوخ چشم جهالت و نادانی».

انجام: «وکلا و عمال سرکار عالی حسب المسطور مقرر دانسته در دفاتر عمل نمایند».

۲۳. دیباچه «ص ۳۷۶ـ۳۷۸»

با اصطلاحات موسیقی.

آغاز: «سبحان الله این چه بختی است واژگون که این سرگشته پیدای حیرت و جنون دارم که عالمی دیووار واقعی کردار در پی آزار و اضرار من خاکسار افتاده... و مجموعه کلماتی که دیباچه ابیات لطیف آن و خطبه حکایات طریفه آن صفحات متفرقه مجامع صنایع فصاحت را محلّی به حلیه در بیان معانی و مزّین به زینت غرر معانی بیان گرداند».

انجام: «چون توده خاک هدف تیر قضا گشته سینه تحمل سپر بلا ساخت».

۲۴. نامه به ابراهیم همدانی «ص ۳۸۶»

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

تنها یک صفحه از آن در نسخهٔ ما نوشته شده.

کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۵۶۰ ـ ۵۶۲؛ دنا، ج ۱۰، ص ۴۶۹ـ۴۷۰.

آغاز:

«یا غایب عن عینی لا عن بالی

القرب الیک منتهی آمالی

... لمعات انوار الرقعة القدسیة المبانی وعطّرت مشام ارواح المهجورین نسمات ازهار المفاوضة اللاهوتیة المعانی».

۲۵. فائده از حبل المتین شیخ بهایی «ص ۳۸۷»

در پایان با امضای «من افادات شیخنا ومعتمدنا خاتم المجتهدین وسیر المتأخرین بها الملة والدین رحمه الله تعالی».

۲۶. سؤال و جواب دربارهٔ صیغه نکاح به زبانی جز عربی «ص ۳۸۷»

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

آغاز: «هو. سئل الشیخ الجلیل عمید الملة والدین بهاالدین محمّد العاملی هل تصح المناکحات بغیر العربیة مطلقا او مع».

۲۷. استخراج اسامی ائمه (ع) از آیه تطهیر «ص ۳۸۸»

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

با حساب زبر و بینات.

مرعشی، ج ۳۰، ص ۳۲۳ و ج ۳۳، ص ۶۸۴ (ناشناخته)؛ مجلس، ج ۲۲، ص ۷۳، ش ۲۰۶/۲ طباطبایی و ج ۲۳، ص ۶۶، ش۷۷۰/۲۴ طباطبایی و ج ۲۴، ص ۴۵، ش ۲۴ طباطبایی؛ ملک، ج ۵، ص ۷۵؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۶۸ و ج ۱۱، ص ۷۲۹.[1]

آغاز: «افضل العلماء و اکمل الفضلا خواجه نصیر الملة والدین از این آیه به حساب زبر و بینات اسامی شریفه سید المرسلین و ایمة الطاهرین را استخراج نموده‌اند. انما ۴۱۸؛ زبر: ۹۲ محمد صلی الله علیه وآله. بینات: ۳۲۶ علی وصی بحق. یرید الله ۷۱۷».

انجام: «تطهیرا ۸۴۰. زبر: ۶۲۵ والنقی والعسکری. بینات: ۱۱۵ والمهدی الهادی».

۲۸. دیباچه «ص ۳۹۴»

تنها بخش کوتاهی از آغاز آن است.

آغاز: «همیون صبحدمی که... سای نسیم بهار دماغ فطرت اندیشه را از بیهوش داری شعور سرشار نشأهٔ انبساط و گلبانگ عندلیب باد صبا».

---

۱. محمدحسین بن سیف‌الدین نیز به پیروی از خواجه نصیر اسامی اهل بیت را با حساب زبر و بینات از حدیث سفینه پیامبر(ص) استخراج کرده است. رک: نسخه ش ۶۵ مدرسه معمارباشی تهران (حاشیة المطول خطایی)، برگ ۲ پ. در آن جا یادداشت خواجه نصیر در این مورد نیز نقل شده است.

۲۹. شرح حال حجر بن عدی کندی «ص ۳۹۵»

۳۰. معما «ص ۴۰۴» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: عباسقلی بن حسن شاملو (سده ۱۱هـ)

تنها یک برگ آن نوشته شده است.

منزوی، ج۳، ص ۲۱۹۷؛ مجلس، ج ۲۱، ص ۳۲۲ـ۳۲۳، ش ۵۳ فیروز و ج ۳۱، ص ۹۵، ش ۹۸۰۳؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۶، ص ۸۶؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۷۸۹؛ مرکز احیاء، ج ۱، ص ۲۹۲.

آغاز: «باسم الله

ای خیالت جسم و جانها را روان

وی جلالت لامکان دلها مکان...

بعد از گشایش معمای مجمع الاسمای توحید باری عز اسمه که به نام خاتم انبیا صلی الله علیه وآله وسلم و اسم اعظم اولیا».

انجام: باسم علی

در آستانه او بس که نور بینش بود

هزار دیده ز جانش گشاده روی نمود

۳۱. مثنوی «ص ۴۰۵ـ۴۲۶» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: آفتاب

منظومه‌ای است که به اقتفای مخزن الاسرار نظامی سروده شده:

خاک نظامی زر این مخزن است

یا گل خسرو گل این گلشن است

چهره گشا بادهٔ جامیست این

آلت سوزیدهٔ جامیست این

یا دهد از مرکز ادوار فیض

نشاه [نشئه] دور خم سرکار فیض

ختم سخن گر به سخنور بود

شش جهت از خانه شش در بود

(ص ۴۰۷)

با دیباچه‌ای منثور در آغاز.

این عناوین در نسخهٔ ما دیده می‌شود:

ـ مبدا پیچیدگی زلف شاهد دلفریب سخن.

ـ چهره‌گشایی تصویر معانی توحید از پرده رنگارنگ خیال.

ـ زمزمه‌پردازی تار نفس به آهنگ دلنواز مناجات درگاه حضرت وجود مطلق.

ـ بالیدگی نهال مطالب ارجمند در گلشن آرایی نعت و دور و سرمایه وجود رنگامیزی... (پارگی) آفرینش.

ـ صافگیری کیفیت باده ناب منقلب که شورش افزای خیره نگاهان دیده تحقیق و انجمن‌آرای دقیقه‌شناسی بینش بینان عالم توفیق است.

ـ توطیه و تمهید... مدحتسرایی پادشاه مملکت آگاهی فنون سخن طرازی خلد الله ملکه و سلطانه.

ـ اسباب تألیف قلوب افراد انواع سخن پیرایگی.

ـ شاخ و برگ شناسای حضرت سخن که نودمیده چمن آرای میان و نورس گشته بار شکوفه بوستان دل دوستان است.

نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

منزوی، ج ۴، ص ۳۱۴۱؛ ریو، ج ۲، ص ۸۱۷.

آغاز موجود: «از آلایش مصون است به مقصد آزادگی می‌رساند سیر و سلوک در مشرب صوفیان بارگاه احدیت معانی به خود فرو رفتن و از خود برآمدن تواند بود...

ای خرد مرحله پیمای فکر قدرت بازوی توانای فکر

مردمک دیده روشن ضمیر در فن بینایی هر کار پیر»

انجام موجود:

بوقلمون نیست به سیماب رنگ

بارہ خیالم ز شباب و درنگ

هر نفس از جنبش و آرام من

شحنگی ناله گلخام من

۳۲. دیباچه «ص ۴۲۷»

تنها بخش کوتاهی از آن است.

آغاز: «حمد و سپاس زاید بر مقیاس قیاس کبریای جلال احدیت حضرت پادشاهی را لایق و سزاست که نگین سعادت آیین ملوک».

۳۳. اشعار پراکنده

از این شاعران سروده‌هایی در این جنگ نوشته شده است:

آصفی خراسانی، خواجه (ص ۳۷)
ابوطالب ولد مرحوم غلامحسین املشی (ص ۶۷ به خط خودش)
امامی هروی (ص ۱۴۱)
امیدی، مولانا (ص ۶۰)
امیر شاهی سبزواری (ص ۳۸)
امیر محمد زرگر (ص ۳۷۴)
اهلی شیرازی (ص ۵۴)
بابا افضل کاشی (ص ۷۷)
بابا طاهر (ص ۱۹۵)
بابا فغانی (ص ۳۲۰)
بهاءالدین، شیخ (ص ۱۶۹)
جامی (ص ۱۱۹)
جنید بغدادی (ص ۱۹۹)
حافظ (ص ۲۱۰)
حزنی اصفهانی (ص ۲۵۸)
حسین ثنایی (ص ۳۱۱، ۳۱۷)
حسین، ملا (ص ۵۸)
حسین، میر (ص ۱۹۴)
خاقانی (ص ۱۰۷ از تحفة العراقین)
راضی (؟)، میرزا (ص ۲۱۱ به خط م ح م د دیارجانی در ۳ صفر ۱۳۲۷ق)
راقم (ص ۱۲۰)
رکنا مسیحی (ص ۲۶۳)
سرباز (ص ۱۵۸)
سروش (ص ۱۴۲)
سعدی (ص ۵۹، ۱۱۳، ۲۰۶، ۲۳۳ نوشته شده در شب شنبه صفر ۱۳۲۷ق، ۲۴۲، ۲۴۳)
سلمان ساوجی (ص ۱۳۳)
شبلی، شیخ (ص ۱۹۹)
شیخ جام (ص ۱۹۱)
صادق، میرزا (ص ۲۷۳)
صایب تبریزی (ص ۳۷۹)
ضمیری (ص ۲۷۷)
طالب آملی (ص ۲۹۲)
طوفان (ص ۵۸، ۱۹۳)
ظهوری، مولانا (ص ۲۷۱)
عبدالله (ص ۲۱۰ به خط خودش)
عرفی (ص ۲۶ـ۳۰، ۲۱۹ـ۲۳۱)
علی‌نقی کمره‌ای، شیخ (ص ۲۷۰)
عنایت‌الله اصفهانی، میرزا (ص ۱۸۴ به خط محمد دیارجانی در ۲۰ صفر ۱۳۲۳ق)
غریب حسین، ملا (ص ۳۱۲)
فردوسی (ص ۲۱۳)
قاضی نور (ص ۲۵۶)
کاتبی نیشابوری (ص ۱۶۷، ۱۷۰)
کمال (ص ۱۸۴)
گلشن (ص ۲۰۹ در ۶ ربیع‌الثانی ۱۳۰۳ق به خط ۱۴۲۷، ۵۱۳)
لسانی شیرازی (ص ۳۲۳ غزلیات و رباعیات شهر آشوب او)
لطفعلی بیگ آذر (ص ۲۳، ۴۳۱، ۴۳۹)
محتشم کاشی (ص ۲۶۱)
محمدامین بیگا (ص ۱۹۲)
محمد جان قدسی (ص ۳۲۹ـ۳۴۳)
محمدحسین (ص ۱۹۷ به خط خودش)
محمدمؤمن نصیری (ص ۲۴ به خط خودش)
مظفر جنابدی (ص ۳۹۵)
معروف کرخی (ص ۱۹۹)
معزی کاشی (ص ۲۵۳)
مولوی (ص ۲۱۱ از مثنوی به خط عبدالحسین در جمعه ۲۲ جمادی‌الاول ۱۲۸۵ق لوی ئیل ترکیه)
نادم جیلانی (ص ۲۸۶)
ناصر خسرو دهلوی (ص ۲۴۸)
نظیری (ص ۳۰۵، ۳۱۳)
وحشی (ص ۱۸۴ از فرهاد و شیرین)

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه. البته بعداً یادداشتها و اشعاری در سدهٔ ۱۳ و ۱۴ه بدان اضافه شده است.

در بخشهایی از نسخه عناوین شنگرف، صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع با کتیبه‌ای که درون آن با قلم سفیداب در زمینه زرپوش نوشته شده: «بسم الله الرحمن الرحیم / دیباچه جنگش که گنج سخن است». دو صفحه اول بین سطور طلاانـدازی دنـدان موشی شده. همه صفحات نسخه جدول‌کشی شده با زر و لاجورد و مشکی. جدولها در دو صفحه اول یک لایه شنگرف رنگ نیز افزون بر دیگر صفحات دارد.

بیشتر صفحات چلیپا و چهار ستونی. برگها و ستونهایی در نسخه سفید مانده است. بعضی از برگها جابه‌جا شده و صفحاتی هم از وسط نسخه افتاده است.

آغاز نسخه مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۶، تملک محمدابراهیم بن محمدهاشم عاصم حسینی و چند سطر سیاه شده به سیاق.

با این یادداشتها و تاریخها در مطاوی نسخه:

ص ۲۴: اشعاری از محمدمومن نصیری به خط خودش.

ص ۶۷: اشعاری از ابوطالب ولد مرحوم غلامحسین املشی به خط خودش.

ص ۱۳۶: یادداشتی ظاهراً مورخ ۱۳۰۲ق که خط خورده است.

ص ۱۶۸: ماده تاریخ فوت مرحوم قاضی سلطان محمود قاضی مشهد مقدس از ملا محمدهاشما در ۱۰۹۴ق.

ص ۱۸۴: اشعار میرزا عنایت‌الله اصفهانی به خط محمد دیارجانی در ۲۰ صفر ۱۳۲۳ق.

ص ۱۹۱: یک غزل نوشته شده در ۱۱۷۷ق که نام سراینده پاک شده است.

ص ۲۰۹: اشعاری از گلشن به خط ۱۴۲۷ مورخ ۶ ربیع‌الثانی ۱۳۰۳ق.

ص ۲۱۱: اشعاری از مثنوی به خط عبدالحسین در جمعه ۲۲ جمادی‌الاول ۱۲۸۵ق لوی ئیل و از میرزا راضی به خط م ح م د دیارجانی در ۳ صفر ۱۳۲۷ق.

ص ۲۱۲: یک رباعی نوشته شده در ۲۹ جمادی‌الاول ۱۳۴۳ق.

ص ۲۳۳: اشعاری از سعدی نوشته شده در شب شنبه صفر ۱۳۲۷ق.

ص ۲۳۴: تاریخ وفات کسی در شب چهارشنبه ۲۲ جمادی‌الثانی ۱۳۲۰ق تخاقوی ئیل ظاهراً به خط قاسم.

ص ۲۴۹: دو بیت حافظ به خط زین‌العابدین و جعفر قلی با یادداشت یادگاری عبدالغنی در جمادی‌الثانی ۱۲۶۷ق.

ص ۲۵۲: تاریخ وفاتی سیاه شده.

ص ۲۵۳: یک بیت یادگاری در ۱۳۲۳ق.

ص ۲۸۲: یک رباعی ظاهراً به خط محمدقاسم نوشته شده در ۲۵ صفر ۱۳۲۸ق تخاقوی ئیل.

ص ۳۵۶: یک بیت شعر به خط عبدالقادر دیارجانی در ۴ ذیحجه ۱۳۲۳ق.

ص ۳۷۹: چند شعر «حسب الفرموده عالی حضرت سیادت و نجابت پناه میرزا ابراهیم».

ص ۳۹۸ و ۳۹۹: دو شعر به خط رحمت‌الله و خضر قلی و عراقی (؟).

ص ۴۳۲: «تحویل سال فرخنده فال بعد از انقضای نه ساعت شب دوشنبه ۲۲ شهر جمادی‌الاول ۱۰۶۶که روز نوروز دوشنبه در عمارت شیروانی قلعه مبارکه لاهیجان».

بعضی از صفحات نقاشی گل و بوته ساده مشکی دارد (ص ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۹۲، ۲۲۳، ۲۳۱، ۲۹۳، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۳۰).

کاغذ: نخودی آهار مهره. نسخه آبخوردگی و کپک‌زدگی دارد.

دو، ۲۲۰، یک برگ، ۱۳/۱×۲۴/۳، سطور مختلف، اندازه جدول: ۱۱×۲۰/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای با جدولهای ساده و گرهدار، عطف: چرم. قطر: ۳/۸.

خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۸۳۴]

(۸۸۷۰)

مجموعه:

۱. ریاض السالکین فی شرح صحیفة سید الساجدین
«۲ پ ـ ۱۱ پ» **(دعا ـ عربی)**
مؤلف: سید علی خان بن احمد مدنی شیرازی (۱۰۵۲ ـ ۱۱۱۸ق)
بخشی از شرح دعای سی و سوم صحیفه سجادیه (فی الاستخارة) که در کنار چند مطلب دیگر در این موضوع جداگانه کتابت شده است. برابر با ج ۵، ص ۱۲۸ـ۱۴۵، چاپ جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، تحقیق: سید محسن حسینی امینی، ۱۳۶۸ش.
نسخه‌های خطی شروح و ترجمه‌های صحیفه سجادیه، ص ۸۶ـ۱۰۲؛ دنا، ج ۵، ص ۱۰۹۳ـ۱۰۹۷.
آغاز: «لاریب فی استحباب الاستخارة عند العامة والخاصة وللاخبار بذلک مستفیضة من الطریقین اما من طریق العامة فروی البخاری فی صحیحه».
انجام: «ولا تأخیر شیء عجلته فانه لاحول ولا قوة الا بک یا علی یا عظیم یا ذا الجلال والاکرام ولنکتف منها بهذا المقدار فان فیه کفایة ان شاء الله تعالی».

۲. وسائل الشیعة (تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة) «۱۲ ر ـ ۱۳ ر» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳ـ۱۱۰۴ق)
شامل باب استحباب الاستخارة بالدعاء واستحباب مشاورة الله عزوجل بالمساهمة والقرعة. برابر ج ۸، ص ۸۱ـ۸۴ چاپ آل البیت، قم، ۱۴۱۴ق.
رک: ش ۸۸۱۶.

۳. بحار الانوار «۱۳ پ ـ ۳۳ ر» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
شامل ابواب الاستخارات وفضلها وکیفیتها وصلواتها ودعواتها. برابر ج ۸۸، ص ۲۲۱ـ۲۵۱ چاپی.
کتابشناسی مجلسی، ص ۸۷ـ۱۶۲؛ فهرستگان حدیث، ج ۲، ص ۳۶۵ـ ۴۴۶؛ دنا، ج ۲، ص ۳۷۶ـ۴۰۷.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطیبین الطاهرین والمعصومین. قال العالم الربانی... ابواب الاستخارات وفضلها وکیفیتها وصلواتها ودعواتها. باب ما ورد فی الحث علی الاستخارة».
انجام: «یا ارحم الراحمین ویا احکم الحاکمین صل علی محمد وآل محمد، ثم الزوج والفرد».

۴. المعاد الجسمانی (المعاد) «۳۹ ر ـ ۴۶ پ»
(کلام ـ عربی)
مؤلف: احمد بن زین‌الدین احسایی (۱۱۶۶ـ۱۲۴۱ق)
شرح رساله‌ای است که خود احسایی پیشتر درباره معاد و احوال انسان و اجسام و اجساد نوشته بود. پایان یافته در شب پنجشنبه آخر جمادی‌الاول ۱۲۳۲ق.
کامل.
ذریعه، ج ۲۱، ص ۱۷۳؛ عکسی دائرةالمعارف، ج ۱، ص ۳۶۷؛ خطی دائرةالمعارف، ج ۱، ص ۲۳۲ـ۲۳۳؛ فهرست کتب مشایخ عظام، ص ۲۴۴؛ ملک، ج ۵، ص ۱۰۲ و ۱۱۹؛ دنا، ج ۹، ص ۷۶۵ـ۷۶۶.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطیبین الطاهرین. اما بعد فیقول... ان بعض الاخوان انهی الی اعتراضاً من بعض العلماء الاعلام علی بعض کلمات لی فی بیان احوال الانسان وذکر الاجسام والاجساد فیما یتعلق بامر المعاد والاصل فی الاعتراض عدم معرفة مرادی من کلامی فطلب منی بیان ذلک».
انجام: «بالشمس المصفی منه فلا یغنی غیر هذا فانظر ما هناک فانک تری المعنی واحداً والله سبحانه وتعالی شأنه».

۵. حدیث امام باقر(ع) در تفسیر آیه نور «۴۶ پ ـ ۴۷ پ»
انجامه کاتب پاک شده و تنها نام او «محمدحسن» خوانده می‌شود.

۶. پند عرفانی «۴۷ پ»
به خط محمدصادق امام جمعه بروجرد.

۷. درر الحکم ودرر اللوامع «۴۹ پ ـ ۶۳ پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدحسین خویی، صدر (سده ۱۳هـ)

مجموعه‌ای است در مدح سلطان محمد شاه قاجار (۱۲۵۰ ـ ۱۲۶۴ق) که از حروف بدون نقطه تشکیل شده است.

با این بخشها: دو بخش منثور به عربی و فارسی، سپس بخشی به نظم فارسی و در آخر خاتمه (این خاتمه نقطه‌دار است).

ادبی کاخ گلستان، ص ۳۴۴ـ۳۴۶.

آغاز: «الحمد لله الودود الواحد المحمود ومولّد کل مولود لا رسم له ولا حدّ وهو العالم الاحد الصمد مالک الملک والملوک... محمد داور عادل که دارد محلّ و ملک دارا عدل کسری دمادم دهد لعل و درّ و گهر».

انجام بخش بی‌نقطه:

حسود ملک او هماره گردد
اصمّ و اصلم و مصدور و اعمی
دل و کام حسود ملک او را
رسد هماره هم و سمّ و الوا

آغاز خاتمه: «نظم و نثریست که در شرح حال و گذارش (کذا) احوال نگارش یافته. در شبی از شبها که مصداق واللّیل اذا یغشی ومنطوق هذا الیل الیل ومن یوم البعث اطول بور».

انجام: «که احلی من العصاید والرطب است زیور انجام و صورت اتمام یافت. اللهم ابّد دولته وخلّد سلطنته واطول عمره وادم ملکه مادام الشمس والنهار لا یفترقان والظلمة والضوء لا یجتمعان».

انجامه: «نمّقه العبد الفقیر الراجی محمدامین بن محمدسعید سنه ۱۲۷۱».

خط: نسخ و شکسته، کاتب: محمدامین بن محمدسعید، تاریخ کتابت: ۱۲۷۱ق (رساله آخر).
ابتدای نسخه قیمت آن ۲۲ قرش نوشته شده است.
رکابه‌دار.
در رساله آخر عناوین در متن نانوشته مانده ولی با خطی خفی در حاشیه صفحات نوشته شده است که بیشترشان در صحافی ناقص شده‌اند.
کاغذ: فرنگی نخودی و فستقی مهره‌کشی شده.
دو، ۶۳، یک برگ، ۱۱/۳×۱۸، ۱۹ـ۱۳ سطر، ۷×۱۴.
جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول. قطر: ۱/۳.
خریداری از احمد عبداللهی در تیر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۹۰۶]

(۸۸۷۱)

مجموعه:

۱. بساط و نشاط «ص ۱ ـ ۲۷» (عرفان ـ فارسی)

مؤلف: حسن جهان خانم دختر فتحعلی شاه قاجار، والیه (سده ۱۳ه)

کامل.

نسخه ما به خط محمدصادق بن محمدحسین بن محمدصادق فراهانی قائم قامی، ادیب‌الممالک (۱۲۷۷ ـ ۱۳۳۶ق) شاعر و ادیب مشهور است. وی کتاب را شرح کرده و در حاشیه اشعاری عربی بدان افزوده است.

کاتب در آغاز نوشته: «هذا کتاب بساط نشاط من مصنفات مرحومه والیه خانم بنت خاقان طاب ثراه».

فهرستواره، ج ۷، ص ۱۵۲؛ منزوی، ج ۵، ص ۳۵۳۲؛ دنا، ج ۲، ص ۴۹۴؛ مجلس، ج ۲۷/۱، ص ۱۸ـ۱۹؛ مرعشی، ج ۱۹، ص ۳۲۹ (بدون نام نگارنده)؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۷۴۷ـ۷۴۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلم علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین المعصومین الی یوم الدین. اما بعد بدان که غرض از تألیف این کتاب شورانگیز حسرت‌آمیز خونریز محبت خیز این است که هر وجودی را از بازار این دفتر سودی رسد».

انجام:

عباراتنا شتی وحسنک واحد
فانی مسکوت والهوی یتکلم
دفتر صوفی کتاب و حرف نیست
جز دل اسپید همچون برف نیست

انجامه: «تمة الکتاب بعون الملک الوهاب بید اقلّساداة (کذا) محمدصادق بن محمدحسین بن محمدصادق الحسینی الفراهانی القائمقامی فی ۱۵ شهر ذیقعدة الحرام سنه ۱۳۰۵ وقد شرح الکاتب هذا الکتاب واضاف علیه اشعار العرب من نوادرها».

۲. نصاب الصبیان «ص ۳۰ـ۶۵» **(لغت ـ فارسی)**
مؤلف: مسعود بن ابوبکر فراهی (ـ۶۴۰ق)[1]
کامل.
با یادداشتهای توضیحی فراوان بین سطور و کنارهٔ صفحات.
فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۸۴ـ۱۲۱؛ فارسی موزه بریتانیا، ج ۱، ص ۵۰۴ و ۵۰۶ـ۵۰۷؛ کتاب نصاب الصبیان و مسیره ستة قرون فی تعلیم اللغة العربیة للمسلمین غیر الناطقین بها، عبدالسلام عبدالعزیز فهمی، مکه، دانشگاه امالقری، ۱۴۰۵ق؛ دنا، ج ۱۰، ص ۶۹۱ـ۶۹۸؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۰۳۹ـ۲۰۴۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۲۷۵ـ۲۸۷.
آغاز:
چنین گوید ابونصر فراهی
کتاب من بخوان گر علم خواهی
حسد حافده وحفد حاسده
ما حرّکت الشمال النخل الدقیق
انجام:
صرصرانی شتر کنز کوهان
ثعلبان روبه و تعال بیا
ناس و انس و اُناس آدمیان
پدر و مادر آدم و حوا
انجامه: «تمت هذا الکتاب نصاب فی یوم الاثنین بحسب الفرموده مخدومی مطاعی علامی فهامی عالیجناب فضائل مآب مولانا میرزایی میرزا محمدحسن سلمه الله تعالی. کتب الحقیر المذنب الخاطی الجانی محتاج الی رحمت الغنی الباری رضا فی سنة ۱۲۵۳».

۳. بدایة الهدایة «ص ۶۶ـ۹۵» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳ـ۱۱۰۴ق)
کامل.
مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۲۵۷ـ۲۵۹؛ دنا، ج ۲، ص ۴۴۶ـ۴۴۹.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطاهرین وبعد فیقول الفقیر الی الله الغنی محمد بن حسن الحر العاملی قد التمس منی جماعة من الاخوان».
انجام: «یکون المجموع ثلاثة آلاف الا سبعة عشر تقریباً لانّ فی بعضها تداخلاً وتکراراً یسیراً والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین».

۴. القمریة فی رسالة الصرفیة «ص ۹۶ـ۱۸۳»
(صرف ـ عربی)
مؤلف: ابراهیم بن عکاشه جبلی[2]
گزارش التصریف زنجانی (۶۶۰ق) است.
آغاز: «الحمد لله المنزه عن الحذف والابدال المقدس عن النقل والقلب والاعلال والصلوة والسلام علی اشرف الرسل... اما بعد فیقول الفقیر الی الله تعالی حاجی بن[3] ابراهیم بن عکاشیه الجبلی... لما کان کتاب التصریف الذی صنفه... الزنجانی... صغیر الحجم کثیر العلم مشتملاً علی قواعد کلیة ولطایف شریفة ولم یتفق له شرح ینحل به الفاظه وتنقیح به ما اوردوا علیه من الاعتراضات والنقوض الغریبة والاستعاراة والتفحصات اللطیفة مما یکسب عنها الفحول ویعجز عنها الخطور وغیر ذلک من النظرات الواردة فی هذا الکتاب بل فی هذا الفن التی خلت عنها الکتب واردت ان اکتب فی شرحه کتاباً ینحل به الاعتراضات والنقوض ویکشف به التفحصات والمعقود بعبارة واضحة لایحة مختصرة تسهیلاً للامر علی طالبیه والزمت ان اذکر ما اوردوا علیه من الاعتراضات بطریق السؤال والجواب واضیف الیه خاطری من النکت والغرایب وجواب النظرات بالحجج

---

۱. در شرح محمدمقیم جعفری بر نصاب نام فراهی محمد و لقبش بدرالدین ذکر شده است (برگ ۱ ر نسخه ش ۳۴۷۲۰ کتابخانه آستان قدس).
۲. وی می‌باید مؤلف کتاب اللب فی علم الطب باشد که در مجلس، ج ۱۲، ص ۳۰۵ نسخه‌ای از آن از سده ۱۱ه معرفی شده است. از آن کتاب هم زمان زندگی او مشخص نمی‌شود. تنها می‌دانیم جبلی کتاب اللب را به میر سالار بن امیر مرحوم محمد کریمی هدیه نموده است.
۳. ظاهراً کلمه «بن» زائد است.

والبراهین والمشهدات من الاشعار والامثال والآیات وابنی الصیغ المشکلة المتعلقة بهذا العلم فی کل موضع هی منه وسمیته بکتاب القمریة فی الرسالة الصرفیة... اعلم ان التصریف اقول انه لابد لمن شرع فی العلم ان یتصور قبل الشروع ثلثة اشیاء».

انجام: «نحو ضربته ضرباً شدیداً وبالالف واللام نحو ضربت الضرب وبالاضافة نحو ضربته ضرب الامیر».

انجامه: «تمت النسخة المبارکة الصرفیة المسماة بالقمریة فی یوم الخمیس من شهر جمادی‌الثانیة سنه ۱۲۵۳ علی ید العبد الاقل المشهور بملا محمدحسن حفظه الله عن الآفات والعاهات وغفرالله له ولوالدیه بمحمد وآله الطاهرین. فالحمد لله الذی وفقنی لاتمامه وجعل الاتمام من تتمة ما نعمه علیّ مصلیاً علی نبیه وآله».

۵. شرح شواهد شرح التصریف «ص ۱۸۴ ـ ۱۹۲»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: نظام‌الدین بن احمد اردبیلی (سده ۱۲هـ)

کامل.

آستان قدس، ج ۱۲، ص ۱۸۲ـ۱۸۴؛ دنا، ج ۶، ص ۸۱۵ ـ۸۱۷؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۰۶۱ـ۲۰۶۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علی محمد وآله اجمعین. چنین گوید... که چون فاضل کامل المدعو بسعد تفتازانی را شرحی بود بر تصریف زنجانی و بعضی از ابیات آن را اشکال و اشتباهی بود».

انجام: «و شاهد این بیت در وقوع مؤجل است به فتح عین و این خلاف قیاس و نادر است».

۶. صیغ العقود والنکاح «ص ۱۹۳ ـ ۱۹۵» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ق)

کامل. با حاشیه‌نویسی از ملا محمدحسن مازندرانی.

کتابشناسی مجلسی، ص ۲۶۸ـ۲۶۹؛ دنا، ج ۷، ص ۲۳۳ ـ۲۳۷.

آغاز: «الحمد لله الذی احل النکاح وندب الیه وحرّم الزنا والسفاح واوعد علیه... اما بعد غرض از تحریر این رساله وجیزه».

انجام: «و ضمیرهای غایب را به عنوان تکلم خواهند گفت و شقوق دیگر ظاهر است والله الموفق لکل خیر. نمقه العبد المذنب محمدباقر.. والحمد لله اولاً وآخراً».

انجامه: «کتبه العبد الاقل محمدحسن وتمه فی لیلة الاربعاء غرة شهر شعبان المعظم من شهور موفورة السرور سنه ۱۲۴۵».

۷. صیغ عقد النکاح والطلاق «ص ۱۹۶ ـ ۲۰۲»
(فقه ـ عربی)
مؤلف: محمدجعفر بن سیف‌الدین شریعتمدار استرآبادی (۱۱۹۸-۱۲۶۳ق)

کامل.

دنا، ج ۷، ص ۲۲۳ـ۲۲۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین. اما بعد فیقول المستهدی من الله الهادی... هذه رسالة فی بیان صیغ عقد النکاح والطلاق جمعتها علی وجه بلغنا من علمائنا ومشایخنا... فاقول وبالله التوفیق اعلم ان عقد النکاح یتحقق بکل واحد من لفظی التزویج والنکاح».

انجام: «لا یمکن لنا الرجوع ابداً. ونتزوج الحور العین متنعمین نعیماً سرمداً بحق اشرف الانبیاء والمرسلین محمد وآله علیهم الف صلوة وسلام الی یوم الدین».

۸. صیغ العقود والایقاعات «ص ۲۰۲ ـ ۲۰۷»
(فقه ـ عربی)
مؤلف: محمدجعفر بن سیف‌الدین شریعتمدار استرآبادی (۱۱۹۸-۱۲۶۳ق)

کامل.

دنا، ج ۷، ص ۲۳۰ـ۲۳۱.

آغاز: «الحمد لله علی نواله والصلوة علی رسوله وآله. فهذه رسالة من العبد العاصی الغریق فی بحر العصیان المتمادی... فی بیان صیغ العقود والایقاعات لیحصل التمکن من الاتیان بها علی الوجه المعتبر».

انجام: «او انت اقمت بالحجة او دعواک ثابتة شـرعیاً کما افید والله العالم بالاحکام وله الحمد علی الدوام».

۹. مجالس المؤمنین «ص ۲۰۸ ـ ۲۱۱»

(شرح حال ـ فارسی)

مؤلف: نورالله بن شریف شوشتری، قاضی (۹۵۶-۱۰۱۹ق)

بخش کوتاهی از آن است.

رک: ش ۸۸۵۳/۱۲۱.

آغاز: «فی مجالس المؤمنین من تـاریخ ابـن هـلال ان امیرالمؤمنین لمـا رجـع مـن حـرب الجـمل کـتب الیـه المعاویة».

انجام: «واذا ارضعت امراة مملوکها انعتق وحرم عـلیها بیعه».

۱۰. [الجمع بین الحدیثین] «ص ۲۱۴ ـ ۲۲۵»

(حدیث ـ فارسی)

مؤلف: محمدحسن بن محمدعلی مازندرانی بارفروشی (سده ۱۳ه)

آغاز: «الله احمد استتماماً لنعمته والحمد فضله وایاه اشکر استلاماً لعزته والشکر طـوله واسـئله تسـهیل مـا یـلزم حمله... سألنی من الجمع بین الحـدیثین الشـریفین نـیة المؤمن خیر من عمله وافضل الاعمال احمزها والجـمع بین من لم یصبر علی بلائی ولم یرض بقضائی فلیتخذ رباً سوائی وبین لعن الله امـة سـمعت بـذلک فـرضیت بـه، فخلجنی بالباب جواب السؤال فی الحال وذکرته عـلی طـریق الاسـتعجال... فـالتمسونی ان اشـرح لهـم ذلک مفصلاً بالفارسیة... اما سوال اول این بود که حدیثی وارد شد که نیت مؤمن از عمل او بهتر است زیرا کـه مشـقت عمل بیشتر از مشقت نیت است».

انجام: «واجب وغیر مختار عباد باشد ولکن نـظر بـه ذات خودشان ممکن و جائز الفعل والترک مـی‌باشند از برای عباد».

۱۱. [متفرقات] «ص ۲۲۶ ـ ۲۳۸» **(پراکنده ـ فارسی)**

مؤلف: محمدحسن بن محمدعلی مازندرانی بارفروشی (سده ۱۳ه)

بین رساله برگهایی سفید مانده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی محمد وآله ذوی الشرف الرفیع والحسب المنیع والفضل الجمیع واصحابه واتباعه... اما بعد پس مـی‌گوید... کـه چون نظر به مضمون کل علم لیس فی القرطاس ضاع امر تـدوین وتـحریر و تسـطیر مسـائل ومـطالب مـرغوب ومطلوب بوده تا از تغییرات و آفات مصون و مـحروس گردد لهذا کمترین بنده آله با عدم بضاعت و قـابلیت در مقام این برآمد که بعضی از مطالب متفرقه مرغوبه را که از مسائل مبحوث عنهای در علوم رسـمیه بـاشد مـثل حکمت و کـلام و غـیرهما در حـیّز تـحریر در آورد... می‌گوئیم که وجود بر دو قسم است: وجود مـطلق مـثل زید موجود».

انجام: «و این در وقتی است که هر یک از شرط و قسم با هم جمع شوند و طالب جواب باشند».

۱۲. ترجمه رساله ذهبیه «ص ۲۴۰ ـ ۲۴۷»

(حدیث؛ پزشکی ـ فارسی)

مؤلف: محمدمؤمن الموتی قزوینی اصفهانی (زنده در ۱۱۲۵ق)

ترجمه رساله ذهبیه منسوب به امام رضا(ع) است. درباره علت تألیف گوید: «به تاریخ محرم الحرام سنه ۷۴ [۱۰] بعد از مراجعت سفر هندوستان در بلده فاخریه غـزنویه سلطان محمود سبکتگین به حسب الالتماس اخ الاعـز الارشد الارجمند حاجی الحرمین الشریفین حاجی علی رضـا الطـالقانی ایـن فـقیر بـی‌بضاعت اقـل عـباد الله محمدمؤمن الالموطی (کذا) الاصل اصفهانی المسکن به فارسی ترجمه نمود».

کامل.

منزوی، ج ۱، ص ۴۹۹ (ترجمه رسالة الذهبیة) و ص ۵۰۲ (ترجمه طب الرضا)؛ فهرستواره، ج ۵، ص ۳۴۷۴ (ذهبیه، ترجمه) و ص ۳۳۶۴ (ترجـمه طب الرضـا)؛ دنـا، ج ۲، ص ۹۴۲ (دومین نسخه معرفی شده آن جا اشتباه است)؛ فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۸۸ـ۸۹.

آغاز: «حمد بی‌حد وثنای بی‌عدد مر واجب‌الوجـودی راست که هر ذره از ذرات گواه و شاهدند بر وحدانیت او».

انجام: «و صحیح ماند بدن او به قدرت و قوت خداوند قدیر پس به درستی که می‌دهد حق سبحانه و تعالی عافیت هر کرا خواهد و محو می‌کند هر کرا نمی‌خواهد والله اعلم بالصواب وعنده ام الکتاب وهو سریع الحساب».

۱۳.کنز الرموز «ص ۲۴۷ ـ ۲۴۹» **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

فهرستواره، ج ۶، ص ۵۶۶ـ۵۶۷؛ دنا، ج ۸، ص ۸۱۶ ـ ۸۱۷.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والسلام علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین. اما بعد این رساله‌ای است مشتمل بر خلاصه اقوال علما و حکما و نقاوه اعمال حکما منطوی بر ده فصل و خاتمه».

انجام: «چنان که شاعر گفته‌اند:

خواهی که بود بر سر خلقت مسکن
اول باید خاک قدمها گشتن
تا آب بزیر نخل نگذارد سر
کی بر سر شاخ می‌تواند رفتن».

۱۴. دو فایده «ص ۲۴۹»

درباره دانستن حمل حامله که مذکر است یا مؤنث و برطرف کردن آبله با گشنیز و گلاب.

۱۵. تحفة الملوک (تحفة الوزراء) «ص ۲۵۰ ـ ۲۵۱»

(اخلاق ـ فارسی)

رک: ش ۸۸۱۱/۲.

آغاز: «بسمله. اما بعد این رساله‌ای است که موسوم به تحفة الملوک و منسوب است به چهل باب و به هر باب چهار نصیحت».

انجام: «بی تجارت مال را، خیالات بیهوده خواب را، پریشانی حواس را».

۱۶. [معرفة القمر] «ص ۲۵۱ـ۲۵۲» **(نجوم ـ عربی)**

خاتمه کتابی در نجوم است. مؤلف در آن به کتاب دیگرش الحدقة الناظرة والحدیقة الناظرة ارجاع می‌دهد.

آغاز: «خاتمة. اذا اردت معرفة القمر فرای برج فاضعف ما مضی من الشهر العربی وزد ذالک خمسة فما اجتمع معک فالق لکل برج خمسة ایام».

۱۷. اختیارات ایام (کبیر) «ص ۲۵۳ـ۲۶۳»

(ستاره‌شناسی ـ فارسی)

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)

بخشهای برگزیده و نامنظمی از اختیارات ایام کبیر مجلسی است.

فهرست دائرةالمعارف، ج ۱، ص ۱۱.

آغاز موجود: «فصل چهارم در بیان ساعات. بدان که ساعات جزوی از اجزای شب و روز است و اصطلاحات در آن مختلف است و اما ساعت مستقیم جزئی از بیست و چهار جزو شبانه روز».

انجام موجود: «فصل. بدان که در هر ماه از ماههای دوازده‌گانه باید که در روی عالمان و مؤمنان نگرد... رو به قبله بایستی و دعا بخوانی به طریق اهل بیت علیهم السلام».

۱۸. اسکندریه (پرسش و پاسخ) «ص ۲۶۳ـ۲۷۲»

(فلسفه و کلام ـ فارسی)

مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ق)

پاسخ پرسشهای کلامی و فلسفی است که امیر اسکندر بن عمر بن امیر تیمور گورکان[1] در ۸۱۵ق از اصفهان برای سید شریف فرستاد.

با این بخشها و فصول:

مقدمه: در تمهید معذرت جهت قصور ادراک و عبارت.

فصل: در آن که مقصود از آفرینش که آن را باعث و سبب و فایده و حکمت نیز خوانند چه بود و بیان آن که کدام مقدم است.

فصل: در بیان آفریدهٔ اول و آن که نام او چیست.

فصل: در باب آن که ترکیب روح با جسد چگونه است و مفارقت بر چه وجه است.

۱. حکمران فارس و عراق عجم در سالهای ۸۱۵ـ۸۱۷ق.

فصل: در باب ثواب و عقاب.
فصل: در باب فرشته.
فصل: در باب شیطان.
فصل: در صراط و سؤال و میزان.
فصل: درباب معراج حضرت رسالت پناه(ص).
خاتمه: در وصیت مشایخ.
کامل.

آغاز: «چون بعضی از مطالبی که سلطان سعید از سید شریف سؤال نمود و سید جواب گفت خالی از فائدة نبود در این مقام ایراد کردیم... مقدمه در تمهید معذرت جهت قصور ادراک و عبارت اکابر علماء».

انجام: «و کمال فرشتگان مقرب ثابت بی تغییر به زیادت و نقصان. پس جبرئیل را در مثل این حالت مصاحبت نباشد والسلام علی من اتبع الهدی».

۱۹. [روحیه] «ص ۲۷۲ ـ ۲۷۴» **(فلسفه ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته

در شناخت روح و این که پس از جدایی از تن پایدار خواهد ماند. در ۸ بحث.

در آغاز و انجام رساله نامی از کتاب و مؤلف نیامده و بدین سبب کتاب هم به اسامی متعددی خوانده شده (روحیه؛ الرسالة الروحیة؛ وجیزه در تحقیق معنی روح انسانی؛ رساله در حقیقت روح) و هم به این سه نفر نسبت داده شده است:

۱. محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)
۲. علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ق)
۳. غیاث‌الدین منصور بن محمد دشتکی (ـ۹۴۹ق)

در شرح احوال هیچ یک از این سه تن نام رساله نیامده است.

در نسخه ما آن را «رسالة الروحیة من مصنفات سید الاجل الاعز میر غیاث المنصور علیه الرحمة» خوانده‌اند.

ذریعه، ج ۱۱، ص ۱۹۶؛ کتابشناسی مکتب فلسفی شیراز، ص ۱۴۴ـ۱۴۵؛ مجموعه رسائل فارسی، ج ۳، ص۴۵ـ۵۴؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۱۶۰؛ دنا، ج ۵، ص ۹۳۱ـ۹۳۲؛ احوال و آثار خواجه نصیر طوسی، ص ۵۸۶.

آغاز: «بسمله وبه نستعین ونستمد ونستغیث. حمد و سپاس و شکر بی‌قیاس خداوندی را که تکون کائنات و تصویر موجودات فیض جود اوست... عزیزان چند را نزاعی افتاد در فنا و بقای روح بعد از مفارقت ابدان».

انجام: «دلیل دیگر دال است بر فنایش. حمل بر وجهی کردن که میان این دو دلیل تعارض نباشد اولی‌تر بود والسلام».

۲۰. اجوبة المسائل «ص ۲۷۴ ـ ۲۷۵» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۱۱۱ـ۱۱۸.

آغاز: «سؤالاتی که از شیخ بهایی مرحوم کردند و ایشان جواب دادند. المدیون الذی دینه مستغرق ومستوعب لامواله لوافر المال للغیر».

انجام: «والمجمل مبیناً وتحقیق ذلک کله فی اصول الفقه من کنز العرفان».

۲۱. گفتارهای پراکنده «ص ۲۷۷ـ۳۲۲» **(فارسی و عربی)**
مؤلف: محمدحسن بن محمدعلی مازندرانی بارفروشی (سده ۱۳هـ)

مجموعه یادداشتها و نکته‌های پراکنده‌ای است که مؤلف در این صفحات تدوین کرده. احتمال دارد این بخش ادامه رساله یازدهم باشد. او در ص ۲۸۰ از تحصیل فقه و اصول و حدیث خود یاد می‌کند.

این گفتارها بسیار تنوع موضوعی دارد به صورتی که نمی‌توان از تک تک آنها در این جا یاد کرد.

ص ۲۸۸ـ۲۹۶ یادداشتهای فقهی و عربی است و منظمتر از سایر بخشها نوشته شده است.

خط: نستعلیق.

رساله اول. محمدصادق بن محمدحسین بن محمدصادق حسینی فراهانی قائم‌مقامی در ۱۵ ذیقعده ۱۳۰۵ق.

رساله دوم. رضا به فـرموده مـیرزا مـحمدحسن در دوشنبه ۱۲۵۳ق.

دیگر بخشها به خـط مـحمدحسن بـن مـحمدعلی مازندرانی بارفروشی. انجامهٔ او در پایان رسـاله‌های چهارم و ششم آمده است. علاوه بر آن چند رساله و یادداشت از تألیفات او نیز در نسخه به خط خـودش کـتابت شـده است. تـاریخ کـتابت: پـنجشنبه جـمادی‌الثـانی ۱۲۵۳ق (رسـاله چـهارم) و شب چهارشنبه غره شعبان ۱۲۴۵ق (رساله ششم).

تـصحیح شـده و بـعضی از رسـاله‌ها از کـاتب حاشیه‌نویسی دارد.

یـادداشـتهای آغـاز نسـخه: فـهرست رسـاله‌های مجموعه، مهر بیضوی: «عبده الراجی عـبدالوهـاب ۱۲۸۴»، یادداشت احمد گلچین معانی مبنی بر تهیه فهرست از نسخه، و دو تـاریخ خـط خـورده بـدین صورت: تاریخ آمدن به خدمت نواب اکبر میرزا یـوم ۲۷ جمادی‌الاولی سـنه ۱۲۶۹ق، تـاریخ آمـدن بـه شمران در جوار امامزاده لازم التعظیم امامزاده قاسم یوم شنبه ۲۹ رجب سنه ۱۲۶۹ق.

ص ۳۱۷ شعری از ملا محسن کاشانی درباره اقسـام پنج‌گانه خواب. ص آخر نسخه (ص ۳۳۳) سه رباعی نوشته شده در دوشنبه رجب ۱۲۶۹ق.

رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی. بیشتر بخشها بدون آهار مهره.

دو، ۱۶۲، یک برگ، ۱۹/۳×۲۲/۸، سطور و انـدازه‌هـا مختلف.

جلد: گالینگور سبز، عطف و گوشه‌ها میشن قهوه‌ای.

قطر: ۳/۱.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۳۱۷۵]

(۸۸۷۲)

مجموعه:

۱. شرح الاسماء الاربعین (دعوات الاسماء) «۱ ر ـ ۶ پ» **(دعا ـ عربی)**

مؤلف: یحیی بن حبش سهروردی، شهاب‌الدین (-۵۸۷ ق)

خواص چهل اسم از اسماء الهی است. کفعمی (۹۰۵ق) در پایان البلد الامین والدرع الحصین گـزیده‌ای از ایـن کتاب را نقل کرده است.

کامل.

دنا، ج ۴، ص ۱۲۱۰؛ فهرستگان حدیث، ج ۷، ص ۱۳۵ ـ ۱۳۷؛ آستان قدس، ج ۱۵، ص ۱۳۳ و ۱۵۲.

آغاز: «بسمله. شـرح الاسـماء الاربـعین عـلی التـمام والکل منقول من قطب الاولیاء وزبدة الانقیاء والاصفیاء شیخ الاسلام... وکان یواظب علی قراءتها وهی اربـعین اسماً ولها شرح عظیم... الاسم الاول اذا اردت ان یحصل لک القبول والعز والجاه عند المـلوک والسـلاطین فـانه یقرء هذا الاسم سبعة عشر مرة».

انجام: «غیرک اللهم هذا الدعاء منک الاجـابة وهـذا الجهد منّی وعلیک التکلان ولا حـول ولا قـوة الا بـالله العلی العـظیم. تـمت الاسـماء الاربـعین بـعون المـلک المعین».

۲. جلاء القلوب «۱۲ پ ـ ۴۴ پ» **(اخلاق ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن پیرعلی برکوی (۹۲۹-۹۸۱ق)

کتاب کوتاهی در اصول و فروع دین و اخلاق و تصوف بر مبنای آیات، احادیث نبوی و اقوال مشایخ است.

وی در آغاز می‌نویسد: «فالّفنا رسالة مـنظویة عـلی اصول الدین وفروعه... وکتبناها بالترکیة لیعمّ نفعها وبیّنا فی آخرها ما یجب مـن الوصـایا او یسـتحب ومـا هـو المسنون او المستحب فی حال الاحتضار وما یعده ومـا ینفع الموتی من الصدقة وقراءة القرآن والدعاء مما ثبت بخبر او اثر ولقد رأینا فی هذا الشان رسائل فـیها امـور کثیرة لم نجد لها اصلاً ولا سنداً فی کتب معتبرة بل وجدنا بعضها مخالفا لما علیه الائمة المجتهدون فاعرضنا عـنها واقتصرنا علی ما له سند مما یوافق اقوال الفقهاء؛ ثم لما رایت اکثر الناس قلوبهم قاسیة... ورأیت علاجها اصفاء اقوال الفقهاء الربانیة والاخبار النـبویة المـصطفویة بـل استماع الایات القرآنیة... وقـد ورد الی اشـارة مـمّن لا یساعدنی الا موافقته... ان اکتب رسالة فـی هـذا الشأن کتبت هذه الرسالة...».

تنظیم شده در ۷ بخش و ۱ خاتمه بدین ترتیب:
ـ ما یزهّد فی الدنیا ویرغّب فی الاخری.
ـ نصایح و مواعظ علی سبیل العموم.
ـ نصایح لها نوع اختصاص بالمولی المشیر.
ـ ما یتعلق بذکر الموت.
ـ ما یلزم من الوصایا او یستحب.
ـ ما یسنّ او یستحب فی الاحتضار وما بعده.
ـ ما ینفع الموتی ممّا ورد فیه خبر او اثر.
ـ خاتمة فی سعة رحمة الله تعالی وسبقها وغـلبتها عـلی غضب الله تعالی.

پایان یافته در دوشنبه ۷ ذیحجه ۹۷۱ق.

کامل.

اوراق عتیق، ج ۱، ص۳۹۷؛ کشف‌الظنون، ج ۱، ص۵۹۲؛ دارالکتب قـاهره، فـؤاد سـید، ج ۱، ص ۲۱۹؛ مـجلس، ج ۲۵، ص ۲۱۲ـ۲۱۳؛ دائرةالمعارف بـزرگ اسـلامی، ج ۱۱، ص ۷۴۵ـ۷۴۶؛ خـدیویه، ج ۲، ص ۷۷ و ۱۵۳؛ مؤید، ج ۲، ص۱۰۰ (با تاریخ اشتباه ۱۲۱۲ق برای تألیف کتاب)؛ عکسـی دائـرةالمـعارف، ج ۱، ص ۱۰۱ـ۱۰۲؛ سلیمانیه، ج ۲، ص ۲۴۴ـ۲۴۵ و ۲۴۶؛ آلوارت، ج ۳، ص ۱۰۶؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۹۸۷.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل اللیل والنهار خلفة لمن اراد ان یذّکر او اراد شکورا وخلق الموت والحـیوة لیـبلوکم ایّکم احسن عملا... اما بعد فقد روی مسلم فی صـحیحه عن تمیم الدار رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال الدین النصیحة».

انجام: «وعلی آلهم واصحابهم اجمعین وعلی الملائکة المقرّبین انک انت الغفور الرحیم والجواد الکـریم والبـر الرحیم ذوا الفضل [ذو الفضل] العظیم».

۳. بدیع المعانی فی شرح عقیدة الشیبانی

«۴۵ پ ـ ۸۸ ر» (کلام ـ عربی)

مؤلف: محمد بن عبدالله بـن قـاضی عـجلون شـافعی (۸۳۱ـ ۸۷۶ق)

شرح قصیده العقائد الشیبانیة[1] محمد بن ادریس شافعی (۱۵۰ـ۲۰۴ق) است: «وحین کان هذا الشرح فیما ظـهر لنا اول شرح اُلّف علیها مع وفائه بحلّ مقاصدها وابـرازه المعانی المستکنة لدیها».

با نشانه‌های «ص» و «ش» متن و شرح از هم متمایز شده‌اند.

پیش از بحث درباره قصیده ۳ فائده بر گزارش مـقدّم شده است:

۱. ذکروا لعلم اصول الدین تعریفات منها...
۲. یسمّی علم الکلام لان مباحثه کان...
۳. هذا العلم اشرف العلوم لانه...

پایان یافته در ۱۱ رجب ۸۵۹ق.

بر عقیده شیبانی دو نفر با نام بدیع المعانی فـی شـرح العقیدة الشیبانی شرح نوشته‌اند: یکی ابن قاضی عجلون که همین نسخه است و دیگری علی بن عـطیه حـموی، شیخ علوان (۹۳۶ق)[2]. از این جهت در برخی از منابع در معرفی نسخه‌های شرح العقیدة آشفتگی دیده می‌شود. تا آن جا که بررسی کردم نسخه‌هایی که در اوقاف موصل، ج ۲، ص ۲۶ و ۲۸۵؛ مختصر مجلس، ص ۱۰۶ و کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۴۰ معرفی شده‌اند تألیف ابن قاضی عجلون‌اند که به اشتباه به شیخ علوان منتسب شده‌اند.

کامل.

نشـریه نسـخه‌های خـطی، ج ۳، ص ۴۱؛ مـلک، ج ۵، ص ۲۴۵؛ دارالکتب قاهره، فـؤاد سـید، ج ۱، ص ۱۰۱؛ مـعجم التـاریخ التـراث الاسـلامی، ج ۴، ص ۲۵۱۰ (بـا اشتباه در نام مؤلف و تاریخ زندگی او) و ۲۸۶۷ و ج ۵، ص ۳۲۷۷؛ اوقاف موصل، ج ۳، ص ۱۳۶ و ۱۶۳ و ج ۵، ص ۲۹ و ج ۹، ص ۲۸۴ ـ ۲۸۵؛ کشـف الظـنون، ج ۲، ص ۱۱۴۲ـ۱۱۴۳ و ۱۱۵۸ و ۱۳۴۰؛ الاعلام، ج ۶، ص ۲۳۸.

آغاز: «الحمد لله الذی هدانا لهذا وما کنا لنهتدی لو لا ان

---

۱. رک: بروکلمان، ج ۳، ص ۲۹۸؛ تـاریخ نگـارشهای عـربی، ج ۱، ص ۶۹۱.

۲. البته برخی منابع مانند شذرات الذهب، ج ۸، ص ۲۱۸ و قـاموس الاعلام، ج ۲، ص ۶۸۲ نام گزارش او را بیان المعانی فـی شـرح العقیدة الشیبانی ذکر کرده‌اند.
برای نسخه‌های شرح او رک: معجم التـاریخ التـراث الاسـلامی، ج ۳، ص ۲۰۹۵.

هدانا الله سبحانه من آله منزه عن شوائب النقص... وبعد فان اعظم العلوم واعلاها واقومها حـجّة واجـلاها عـلم اصول الدين المسمى بعلم الكلام...

ساحمد ربی طـاعة وتـعبّداً وانظم عقدا فی العقيدة اوحداً

ش. بدا بحمد الله تعالی للحديث الوارد ان النبی صلی الله عليه وسلم كل امر ذی بال لا يبدأ فيه بحمد الله فـهو اجذم».

انـجام: «ومن الحنفية الطحاوی ومن الحنابلة ابن بـطه رحمهم الله تعالی وليكن هذا اخر ما اردت ايراده فی هذا الشرح المبارک نفع الله به مؤلفه وكاتبه وقاريه وغفر لهم ولمن دعـا لهـم بـالمغفرة والرحـمة ولسـاير المسـلمين اجمعين آمين».

انجامه: «وكان الفراغ من هذا النّسخة الشّريف المكـرم المعظم نهار السّبة بين الظّهر والعصر فـی اليـوم خـمسة وعشرين من شهر صفر المبارک لسـنة اربـع وعشـرين ومأية والف علي (كذا) يد العبد الضّعيف الرّاجي شفاعة نبيّه المصطفا الشّريف محمد ابن ولي ابن الحاج رسـول البرازيّ من جماعة پيجان غفر الله له ولوالديه ورحـم الله عبدا نظر فيه وقرأ لكاتبه الفاتحة وصلّی الله علي سـيّدنا محمد وعلي آله وصحبه و سلّم».

۴. انوار البهجة فی ظهور كنوز المنفرجة

«۹۰ پ ـ ۱۱۹ پ» **(عرفان؛ ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

شرح مزجی قصیده منفرجه یا الفرج بعد الشدة[۱] یوسف بن محمد ابن نحوی (۵۱۳ق) است که از کسان دیگری همچون محمد بن احمد بن ابراهیم اندلسی و غزالی نـیز دانسته شده است.

نام مؤلف به یقین برای من مشخص نشد. وی از خود نام نبرده و فقط کاتب در انجام کتاب را به علی بن عطیه حموی، شیخ علوان (۹۳۶ق) نسبت داده اما در فهرست تألیفات او نام چنین کتابی نیست.[۲]

از سوی دیگر حاجی خلیفه مؤلف را عبدالرحمن بن حسن عجمی مقابری (ـ۵۶۱ق) دانسته که قطعاً درست نیست زیرا مؤلف در جملات آغازین کتاب از تاج‌الدین سبکی (۷۷۱ق) یاد می‌کند.

این کتاب اولین تصنیف مـؤلف بـوده است. عـجالتاً نسخهٔ دیگری هم از آن برای مطابقت و بـررسی بـیشتر نیافتم.

عبارات اصل بـا خـطوط شـنگرف بـر فـرازشـان از عبارات شرح متمایز شده‌اند.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۴۶ـ۱۳۴۷؛ معجم المـؤلفین، ج ۵، ص ۱۳۴.

آغـاز: «الحمد لله الذی ازاح عن قلوب اوليائه مـعالجة النفوس وافرج لهم عن سرادقات قلوبهم غياهب الغفلة... وبعد فهذا ما تشوقت اليه همم الراغبين فی معانی الفـاظ المنفرجة قصيدة الامام العـلامة العـارف بـالله السـالک مسالک الخلّص بن عبدالله ابی‌الفضل يوسف بن مـحمد التوزریّ الاصل المعروف بـابن‌النـحوی عـلی مـا قـاله العلامة احمد بن زيد البخاری و فـی روايـة انـها لابـی عبدالله محمد بن احمد بن ابراهيم الاندلسی القرشی علی ما قاله العلامة تاج‌الديـن السـبكی فـی طـباقاته (كـذا؛ طبقاته) شرح يـوضح الفـاظها... عـلی وثـيرة الايـجاز والاختصار... اشتدی يا ازمة ای اشـتدی وهـی كـل مـا يعرض للانسان من الامور الشديدة العسرة».

انجام: «فسدت فسد الجسد كلّه أَلآوهی القلب او كـما قال الله تعالی نسئال الله ولا نسئل سواه بحق محمد ومن اصطفاه ان يجعله خالصاً... بمنه وكرمه انه علی ما يشاء قدير وهذا آخر ما رقمه الشيخ العالم العلامة شيخ الاسلام والمسلمين ومفيد الطّالبين الشيخ علوان الحموی رحمة الله تعالی».

۵. القول المختصر فی علامات المهدی المنتظر

«۱۲۲ر ـ ۱۳۴ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن محمد ابن حجر هیتمی (۹۰۹ـ۹۷۴ق)

در نسخه با نام «رسالة المهدی لابن حجر المکّی» خوانده شده است.

کامل.

۱. رک: دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۴۳ و بروکلمان، ج ۵، ص ۱۰۹ـ۱۱۱.

۲. رک: معجم التاريخ التراث الاسلامی، ج ۳، ص ۲۰۹۵ـ۲۰۹۷.

اهل البیت فی المکتبة العربیة، ص ۴۲۱ـ۴۲۶؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۲، ص ۳۸؛ عکسی مرعشی، ج ۱، ص ۷۷ـ۷۸.

آغاز: «قال استاد الوری و عالم امّ القری وحجة الناظرین... احمد بن حجر المکی... الحمد لله حمداً یلیق بعظم سلطانه وکمال جلاله والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وآله وصحبه».

انجام: «ولکنی اقتصرت علی ما لابدّ من الاحاطة والحمد لله حمداً تاماً کما مرّ والصلوة علی سیدنا محمد واله. تم القول المختصر لابن‌الحجر وایّانا ببرکته فی علامات الساعة من المهدی وعلاماته والدجال وعلاماته ونزول عیسی ع‌م وخروج الدّابة وطلوع الشمس من مغربها».

۶. مدت زمان میان آدم تا خاتم «۱۳۵ ر»

۷. بدء الامالی (قصیدة یقول العبد) «۱۳۵ پ ـ ۱۳۷ پ»

(کلام ـ عربی)

مؤلف: علی بن عثمان اوشی فرغانی (ـ ۵۷۵ ق)

کامل.

بروکلمان، ج ۷ ـ ۸، ص ۳۰۵ ـ ۳۰۹؛ التراث العربی المخطوط، ج ۲، ص ۴۴۳ـ۴۴۴؛ دنا، ج ۲، ص ۴۳۷ـ۴۳۸.

آغاز:

یقول العبد فی بداء الامال	**لتوحید بنظم کاللّال**
اله الخلق مولانا قدیم	**وموصوف باوصاف الکمال**

انجام:

لعل الله یعفوه بفضل	**ویعطیه السعادة فی المال**
وانی الدهر ادعو کنه وسعی	**لمن بالخیر یوماً قد دعالِ**

انجامه: «تمت المنظومة المبارکة بحمد لله (کذا) وعونه وحسن توفیقه والحمد لله وحده وصلی الله علی سیّدنا محمد واله وصحبه وسلم سنه ۱۱۲۷».

۸. القول المختصر فی علامات المهدی المنتظر

«۱۳۹ ر ـ ۱۴۰ ر» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن محمد ابن حجر هیتمی (۹۰۹ـ۹۷۴ق)

سه صفحه آخر کتاب دوباره تکرار شده است.

انجامه: «تم الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی ۱۲ محرم سنه ۱۱۳۶».

۹. ضوء المعالی لبدء الامالی «۱۴۰ پ ـ ۱۷۴ ر»

(کلام ـ عربی)

مؤلف: علی بن سلطان محمد قاری هروی (ـ۱۰۱۴ق)

شرح قصیده بدء الامالی از علی بن عثمان اوشی فرغانی (۵۷۵ق) است. به گفتهٔ مؤلف شرح کوتاهی است مناسب حال ادنی و اعالی.

پایان یافته در نیمه ماه شوال ۱۰۱۰ق در مکّه.

کامل.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۹۰؛ مجلس، ج ۳۱، ص ۲۱؛ مرعشی، ج ۶، ص ۷۳ و ج ۳۷، ص ۴۴ـ۴۵؛ اوقاف موصل، ج ۶، ص ۱۰۹؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۳، ص ۲۱۸۱ـ۲۱۸۲؛ بروکلمان، ج ۷ـ۸، ص ۳۰۷.

آغاز: «الحمد لله الذی وجب وجود ذاته وثبت کرم وجوده وشهود صفاته وظهر افعاله الحمیدة... یقول العبد فی بدء الامالی... اراد بالعبد نفسه ای عبد الله وصف نفسه بالعبودیة اعترافاً للحق بالربوبیة».

انجام: «وان یرزقنا المقام الاسنی مع النبیین والصدیقین والشهداء والصالحین والصلوة والسلام علی جمیع المرسلین والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «تم هذه النسخة الشریفة علی ید عبد الضعیف درویش محمّد بن الحاج ولی الطرسوسی الملقب بالقوپرانی قد وقع الفراغ من هذه النسخة فی یوم الاحد فی نصف محرم الحرام فی سنة الف ومائة وستة وثلاثین فی ۱۵ محرم سنه ۱۱۳۶ م م م».

۱۰. شرح القصیدة الطنطرانیة «۱۷۵ پ ـ ۱۹۱ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

شرح قصیده طنطرانیه احمد بن عبدالرزاق طنطرانی (سده ۵ هـ) است.

کامل.

دارالحدیث قم، ج ۱، ص ۱۵۶ـ۱۵۷؛ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۳۰۹ (به خط عبدالرحیم بن عمر داغستانی در چهارشنبه ۲۴ ربیع‌الاول ۱۲۰۰ق؛ مرحوم دانش‌پژوه احتمال داده است که همو مؤلف کتاب باشد اما با توجه به آن که نسخه ما در ۱۱۲۴ـ۱۱۳۶ق کتابت شده وی نمی‌تواند مؤلف شرح باشد)؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۲۶۲.

آغاز: «احمد الله علی توالی نعمائه وتواتر آلائه حمداً یلیق بذاته ملاء ارضه وسمائه واشکره علی سوابق فضله... وبعد فلما نزل منزل الملالة والملامة وسکنت فی غوابة الجبّ... یا خلّی البال قد بلبلت بالبلبال بال... اقول لابدّ للمتکلم ان یراعی فی مبداء کلامه مقصده».

انجام: «مضاف الی الالطاف جمع لطف مرفوع علی انه مبتداء قوله طاف فعل وفاعل خبره».

۱۱. شرح رسالة الفاظ الکفر «۱۹۲ پ ـ ۲۱۶ ر»
(کلام و فقه ـ عربی)

مؤلف: علی بن سلطان محمد قاری هروی (ـ۱۰۱۴ق)

شرح الفاظ الکفر محمد بن اسماعیل بن محمود بدر رشیدی (۷۶۸ق) است. در آن کلمات و جملاتی که به زبان آوردن آنها در مذهب حنفی منجر به کفر می‌شود بازگو و شرح شده است.

کامل.

مرعشی، ج ۱۱، ص ۳۸۳ (نام مؤلف در آن جا ملا علی بن قاری نوشته شده است)؛ توپقاپوسرای، ج ۲، ص ۵۳۹؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۳، ص ۲۱۷۹ـ۲۱۸۰.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد واله وصحبه اجمعین. ثم اعلم ان الشیخ العلامة المعروف ببدر الرشید من الائمة الحنفیة علیهم الرحمة جمع اکثر کلمات الکفریة بالاشارات الایمائیة فها انا ابین رموزها».

انجام: «انت علام الغیوب ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وهذا خاتمة ما قصدناه وتتمة ما اردناه... اخرا والسلام علی نبیه باطنا وظاهرا امین یا رب العالمین ویرحم الله عبدا قال امینا».

۱۲. شرح قصیدة بدء الامالی «۲۲۰ پ ـ ۲۳۹ پ»
(کلام ـ عربی)

مؤلف: محمد بن ابراهیم بن حسن نکساری (ـ۹۰۱ق)

شرح قصیده بدء الامالی از علی بن عثمان اوشی فرغانی (۵۷۵ق) است. این نسخه مقدمه مؤلف را ندارد.

کاتب در انجامه به اشتباه این رساله را ضوء المعالی معرفی کرده است. شاید به خاطر سابقه ذهنی او که دو بار آن کتاب را در این مجموعه کتابت کرده این اشتباه رخ داده است.

آلوارت، ج ۲، ص ۵۶۰ ـ ۵۶۱؛ بروکلمان، ج ۷ ـ ۸، ص ۳۰۷؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۸، ص ۲۸۵؛ مرعشی، ج ۳، ص ۲۲۶ (ناشناخته؛ نسخه مورخ ۸۵۱ق)؛ کوپریلی، ج ۳، ص ۱۱۳؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۵۰؛ معجم المؤلفین، ج ۸، ص ۱۹۶.

آغاز:

«یقول العبد فی بداء الامالی لتوحید بنظم کالّلالی

المراد بالعبد هو المص هو عبدالله البدء الابتداء والامالی جمع املاء وهو الکتب عن ظهر القلب».

انجام: «وادعوا الله تعالی بالرحمة والرضوان والمغفرة والغفران انه ولی الاجابة والمعین برحمتک یا ارحم الراحمین والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد صلعم وعلی اله وصحبه اجمعین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب ید العبد الفقیر المذنب المحتاج الی رحمت ربه الغفور عبدالله بن الحاج مصطفی غفر الله له ولوالدی وللمؤمنین یوم یقوم الحساب. هذا کتاب ضوء المعالی شرح بدء الامال العمدة الفهامة نورالدین علی القاری تغمده الله تعا برحمته واسکنه فسیح جنته امین ویا معین سید المرسلین تاریخ سنه سبع عشرین مائة والف سنه ۱۱۲۷».

۱۳. ضوء المعالی لبدء الامالی «۲۴۰ پ ـ ۲۷۳ پ»
(کلام ـ عربی)

مؤلف: علی بن سلطان محمد قاری هروی (ـ۱۰۱۴ق)

نسخه کامل دیگری از کتاب است.

انجامه: «کذا ذکره فی اصل هذه النسخة المبارکة
یا ناطرا [ناظرا] فیه سل بـالله مـرحـمة
علی المص [المصنف] واستغفر لصاحبه
واطـلب لـنفسک مـن حـین تـدید بـه
مـــن بــعد ذلک غــفرانـا لکــاتبه
وکان الفراغ من تعلیق هذه النسخة المـبارکه ظـهریة یوم السبت المبارکة لیوم بقی من شهر شعبان سـنه سـبع عشرین مائة والف تاریخ ۱۱۲۷».

۱۴. سؤال و جواب فقهی «۲۷۴ ر ـ ۲۷۴ پ» **(ترکی)**
نوشتهٔ یـحیی افـندی و عـبدالرحـمن و السـید عـبدالله رمضان.

۱۵. فایده‌ای در اوزان و مقادیر «۲۷۵ ر» **(ترکی)**

۱۶. [مسائل فقهی] «۲۷۵ پ»
شامل چند مسئله درباره زکات و شرایط ابطال نماز بعد از تشهد نزد ابوحنیفه.
نوشته شده در ۱۱۲۹ق.

۱۷. الایمان والکفر «۲۷۶ پ ـ ۲۸۰ ر» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن ابوبکر مرعشی ساچقلی‌زاده (ـ۱۱۵۰ق)
درباره معنای کفر و ایمان.
کامل.
آغاز: «بسم الله وبحمده وصلاة علی رسله یقول البأس الفقیر محمد المرعشی المدعو بساچقلی زاده اکـرمه الله بالسعادة هذه کلمات کتبتها لعبد المنان الخربودی بـلغه الله الی امانیه. اعلم ان الایمان والکـفر مـن المـنقولات الشرعیة فهما شرعا التصدیق المخصوص وعدمه».
انجام: «فالظاهر ان یطلب القرینة وهـذا بـاب یـحتاج کشفه الی بسط الکلام وقد بسـطناه فـی رسـالة تـحقیق الایمان».
انجامه: «تم الرسالة بعونه والعنایة علی ید عبد الضعیف النحیف المحتاج الی رحمة ربه اللطیف درویش مـحمّد ابن الحاج ولی الطرسوسی غفر الله له ولوالدیه ولاستاذیّ ولجـــمیع المـؤمنین والمـؤمنات بـرحـتمک یـا ارحـم الراحمین والحمد لله رب العالمین فـی ۱۴ م ح ر م سـنه ۱۱۳۶».

۱۸. تجدید الایمان «۲۸۰ پ ـ ۲۸۲ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن ابوبکر مرعشی ساچقلی‌زاده (ـ۱۱۵۰ق)
کامل.
معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۴۷۸؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۳۷ـ۲۳۸ (با نام رسالة فی الشک فـی الایمان)؛ کوپریلی، ج ۳، ص ۳۴۷.
آغاز: «بسم الله وبحمده وصـلوة عـلی رسـوله یـقول البائس الفقیر محمد المـرعشی المـدعو بسـاچقلی زاده اکرمه الله بالفلاح والسعادة ان قلت ما تقول فـی مسـلم یقول لتجدید ایمانه یا رب ان صدر منی کفر».
انـجام: «فی عـدم صـدور شـیء مـن الامـارات عـن المصدّق لکن الشک فی الایمان بهذا المعنی لیس بکـفر کما عرفت والله الهادی فله الحمد».
انجامه: «تم الرسالة بعونه والعنایة علی ید احقر العباد درویش محمّد بن الحـاج سـیّد ولی اصـلها طـرسوسی مذهب الحنفیّ مشر[ب] القادری غفر الله لهما ولوالدیهما ولمن دعاهما بالخیر ولمن احسن الیـهما والیـه ولسـائر المسلمین اجمعین فی ۲۰ م سنه ۱۱۳۶».

۱۹. شرح حدیث کفی بالموت واعظاً «۲۸۳ ر ـ ۲۸۴ پ»
(حدیث ـ عربی)
مؤلف: محمد بن ابوبکر مرعشی ساچقلی‌زاده (ـ۱۱۵۰ق)
کامل.
مـــعجم التـاریخ التـراث الاسـلامی، ج ۴، ص ۲۴۷۹ (۱ نسخه).
آغـاز: «بســـم الله ونـــحمده مـــن مـــحمد المـــدعو بساچقلی‌زاده الدائر فی دردور الحیرة الراقد رقدة الغفلة الی اخیه احمد الصوفی... اما النقیب عـفا الله عـنه فـقد استیقظ ووعظ جمعا عظیما فابلغ».
انجام: «فان ما فات وقبل ان یطحنکم الثـری ویکـیل رؤسکم التراب فیا رب ارحم عبداً اتاک ونزل بک ولیس

یرجوه سواک. تم تم. هذا شرح قوله علیه السلام کفی بالموت واعظا».

انجامه: «تم هذه الرسالة بعون الله والعناية على يد عبد النحيف درويش محمد فی وقت الظهر یوم الخمیس فی سنة ستة وثلاثين ومائة والف فی ۲۱ م سنه ۱۱۳۶».

۲۰. کتاب الوصية «۲۸۶ پ ـ ۲۸۹ پ» (اخلاق ـ عربی)
مؤلف: نعمان بن ثابت، ابوحنیفه (۸۰ ـ ۱۵۰ق)

کامل.

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۱، ص ۵۸۰ـ۵۸۱؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۰۷۱ـ۱۰۷۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين. هذا كتاب الوصية الامام الاعظم ابی‌حنیفة رضی الله عنه عن امام الائمة».

انجام: «ومن صلّى اربعاً قبل الظهر ثم تكلّم من كلام الدنيا او اكل او شرب فقد نقضت السنة فيجب عليه السنة. تمت».

۲۱. شرح تعلیم المتعلم «۲۹۰ پ ـ ۳۳۴ پ»
(اخلاق ـ عربی)
مؤلف: زین‌العرب بن اسماعیل (سده ۱۰ ه)

شرح مزجی تعلیم المتعلم زرنوجی (۵۹۱ق). تقدیم شده به سلطان مراد خان بن سلیم خان (۹۸۲ـ۱۰۰۳ق) در ۹۹۶ق.

مرحوم دانش‌پژوه حدس زده مؤلف شاید عبدالله بن محمد بن اسماعیل قصیری باشد که در ۹۶۸ق حاشیه‌ای بر آداب البحث طاشکبری‌زاده نوشته است.

کامل.

کشف الظنون، ج ۱، ص ۴۲۵؛ جدید گلپایگانی، ج ۵، ص ۲۵۲۶ـ۲۵۲۷؛ دارالکتب قاهره، فؤاد سید، ج ۲، ص ۱۹؛ مرکز مطالعات اسلامی قم، ج ۱، ص ۴۷۵ـ۴۷۶؛ فهرس عبدالله بن العباس بطائف، ص ۱۲۷؛ سنا، ج ۲، ص ۱۹۶ـ۱۹۷.

آغاز: «الحمد لله الذی انعم علينا بانواع النعم ولطايف الاحسان وفضلنا على سائر خلقه بتعليم العلم والبيان... وبه بعد فلما رأيت الكتاب المسمى بتعليم المتعلم مرغوباً ومقبولاً... الحمد لله. الحمد هو الوصف بالجميل الاختیاری على جهة التعظيم والتبجيل وهو باللسان وحده».

انجام: «فی كتابه المسمى بطب النبی ع م وكان قائلاً قال فاين نجد ذلک الكتاب فاجاب بقوله يجده من يطلبه وهو كتاب مشهور معتبر بين العلماء فلابدّ للطالب من ان يجده ويتبرک بالاثار والاخبار المذكورة فيه. الحمد لله على التمام والصلوة والسلام على محمد افضل الرسل الكرام».

خط: نسخ. کاتب: درویش محمد بن حاج ولی بن حاج رسول طرسوسی برازی حنفی قادری ملقب به قوپرانی از گروه پیجان (اکثر مجموعه به خط اوست)، عبدالله بن حاج مصطفی (رساله دوازدهم). تاریخ کتابت: بین ظهر و عصر شنبه ۲۵ صفر ۱۱۲۴ق (رساله سوم)، ۱۱۲۷ق (رساله هفتم)، ۱۲ محرم ۱۱۳۶ق (رساله هشتم)، یکشنبه ۱۵ محرم ۱۱۳۶ق (رساله نهم)، ۱۱۲۷ق (رساله دوازدهم)، ظهر شنبه ۱ روز باقیمانده از شعبان ۱۱۲۷ق (رساله سیزدهم)، ۱۱۲۹ق (رساله شانزدهم)، ۱۴ محرم ۱۱۳۶ق (رساله هفدهم)، ۲۰ محرم ۱۱۳۶ق (رساله هجدهم)، ظهر پنجشنبه ۲۱ محرم ۱۱۳۶ق (رساله نوزدهم).

نسخه‌پردازی عثمانی، عناوین و نشانیها شنگرف، در رساله‌های گزارشی متن اصلی نوشته شده با قلم شنگرف، یا آن که با خطوطی بر روی عباراتش از شرح متمایز شده است. در حاشیه تصحیح شده، بعضی از رساله‌ها حاشیه‌نویسی هم دارد. برگهای ۴۵ـ۶۶ و ۲۲۰ـ۲۷۳ جدول‌کشی شده با شنگرف، ۹ برگ اول به خط و کاغذی جدیدتر است. در برگ ۹ ر سه دعا به نقل از صاحب الفردوس و اذکار ساچقلی‌زاده. در دو برگ آغازین نسخه تملک محمد بن مقداد با مهر هشت‌گوش نامنتظم او به نقش: «الهی برآور مراد محمد ۱۲۴۱» و فهرست رساله‌های مجموعه و تملک فرهاد بن ولیعهد در غره شعبان

۱۳۰۵ق. صفحه ۷۹ پ برعکس کتابت شده است. رکابه‌دار. آثار سطراندازی در ورقهای نسخه باقیمانده است. جزوها ۱۰ برگی. با نشان صحاف در بالای سمت چپ اوراق وسط هر جزو (به صورت خط موربی که با قلم آهنی بر کاغذ کشیده شده و تنها در برابر نور یا با لمس قابل تشخیص است).

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

دو، ۳۳۴، پنج برگ، ۱۲/۳×۱۵/۴، ۱۳ـ۱۲ سطر، ۹×۱۵.

جلد: میشن زیتونی، که به مرور زمان قسمتهای حاشیه‌ای و عطف آن تغییر رنگ داده است، مجدول. قطر: ۵/۴.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۴۶۱]

(۸۸۷۳)

[اقوال العلماء و الفاظ الحکماء] (اخلاق ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

مجموعه‌ای از گفته‌های دانشمندان و سخنان حکیمان که بدون تبویب و بخش‌بندی خاصی جمع شده است.

آغاز: «الحمد لله الازلی بلا ابتدا الآخر بلا انتها المتفرد بقدرته المتعالی فی سلطانه المتفضل ببرّه واحسانه... وبعد فهذا مجموع لطیف یحتوی علی نبذ منتخبة من اقوال العلماء والفاظ الحکماء ونکت فایقة واشعار رایقة... وقال افلاطون عقول الناس مدوّنة فی اطراف اقلامهم».

انجام: «ذکر ان انوشروان لما راد ان یصیر ابنه... هذا هو العیب الذی لا مدح معه والداء الذی لا برءَ منه. هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذا الکتاب والله الموفق للصواب».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین و نشانیها شنگرف، با علامات شنگرف رنگی مانند ویرگول و سه ویرگول یا سه نقطه که به شکل مثلث روی هم قرار گرفته‌اند بین پاره‌های اشعار و در مواردی انتهای اقوال. علامت اخیر بیشتر در آغاز اشعار استفاده شده است.

صفحات مجدول به شنگرف، صفحه آغازین کتاب یک سرلوح و نیم شمسهٔ ساده شنگرف رنگ شرفه‌دار، در حاشیه تصحیح شده، در مواردی هم یادداشتهای لغوی و یا اقوال و حکایاتی از نوع مطالب کتاب در هامش صفحات نسخه بدان افزوده شده است.

یادداشتهای دو صفحه آغازین نسخه: قیمتگذاری نسخه به سی تومان، حدیثی از امیرالمؤمنین(ع)، تملک خلیل کاملی در ۱۱۶۲ق، سه هزار و ۴ شاهی طلب به محمد در دوشنبه ۵ شوال، و چندین شعر در وزن دور، کسی هم نوشته که نسخه منحصر بفرد است.

در ۴ برگ پایانی نسخه هم برافزوده‌هایی از نوع یادداشتهای کتاب به نسخه افزوده شده است: کیفیة العمل بلوحی الحیاة والوفاة، عشر خصال من جهد البلا، اربعة لا تطاق، قول ابی‌السروی ولم یسبق الیه، ابن بسام فی ذم الدنیا، حکایت امین و عمویش ابراهیم بن مهدی، داستانی از یک قاضی، لمولانا وسیدنا الادیب الکامل الشیخ عثمان المفید الشهیر بالقطان، قال ابوالعینا، فایدة عن ابی‌بریدة الاسلمی عن رسول الله(ص)، تملک خلیل کاملی در ۱۱۶۲ق (در آغاز نسخه هم مانند این یادداشت را نوشته است)، چند بیت شعر مدوّر، یک بیت از فتحعلی خان صبا نوشته شده در ۱۳۰۱ق، یادداشتی از کاظم خطاب به امیرالمؤمنین(ع) در شوال ۱۳۰۱ق، صورت تنخواهی که جناب مستطاب شامخ الالقاب آقای ملاباشی همراه می‌برند. و چندین حساب و ضرب. با مهر هشت‌گوشه‌ای ناخوانا.

رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش دار.

یک، ۱۹۷، یک برگ، ۱۳×۲۰/۶، ۲۱ سطر، ۸/۵×۱۵/۵.

جلد: مقوا، عطف و گوشه‌ها میشن مشکی. قطر: ۲/۹.

خریداری از مصطفی نوع‌پرست در خرداد ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۷۴۰]

(۸۸۷۴)

مجموعه:

۱. نیت «۱ پ ـ ۳۲ ر» **(فقه ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسین خوانساری، آقا جمال (ـ ۱۱۲۵ق)

کتاب کوتاهی درباره نیت در عبادات، حقیقت نیت و شرایط آن. تنظیم شده در ۸ فصل:

فصل اول: در معنی نیت.

فصل دویم: در بیان اشتراط قصد قربت و بیان معنی آن.

فصل سیم: اگر با قصد قربت غرض دیگر منظور باشد.

فصل چهارم: نیت در وقت شروع در عبادت.

فصل پنجم: در آن چه که در نیت کافی است.

فصل ششم: شرایط نیت طهارت.

فصل هفتم: در نیت قصد تقرب.

فصل هشتم: اخلاص در عمل.

تقدیم شده به شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۰۵ـ۱۱۳۵ق).

یک صفحه از مقدمه مؤلف نوشته نشده است.

ذریعه، ج ۲۴، ص ۴۴۱؛ فهرستواره، ج ۸، ص ۱۰۵۹؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۰۰۴؛ دنا، ج ۱۰، ص ۹۱۱ـ۹۱۲.

آغاز: «جواهر ستایش شایسته نثار بارگاه جناب کبریائی است که استحقاق [حمد] لا یعد ولا یحصی به اخلاص نیت».

انجام: «بلکه جمعی از علمای ما ـ رضوان الله علیهم اجمعین ـ آن را حرام می‌دانند و قول به کراهت قوی‌تر است. والحمد لله علی التوفیق من اتمام الکلام فیما قصدناه فی هذه المقالة والصلوة والسلام علی محمد خاتم الرسالة وآله الاصفیاء اولی الهدایت».

۲. شرح اخبار طینت (طینت) «۲۳ پ ـ ۸۱ پ» **(حدیث ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسین خوانساری، آقا جمال (ـ ۱۱۲۵ق)

کامل.

فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۱۷ ـ ۱۹؛ دنا، ج ۶، ص ۴۱۱ـ۴۱۲.

آغاز: «وسیله ساز سعادات جاودانی شکر و سپاس نعمت اساس جهان آفرینی است که در کارگزاری فعل و ترک خیر و شر».

انجام: «و در طرق اهل سنت نیز احادیث بر وفق آنها وارد شده نهایت بسا باشد که به اعتبار این معنی بعضی از آنها بر تقیه محمول تواند شد. والله تعالی اعلم».

۳. بداء «۸۲ پ ـ ۸۵ ر» **(کلام ـ فارسی)**

مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)

کامل.

کتابشناسی مجلسی، ص ۱۶۳ـ۱۶۴؛ دنا، ج ۲، ص ۴۳۹ـ۴۴۰.

آغاز: «الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی محمد وآله خیرة الوری. و بعد چون در مسئله بدا نزاع عظیمی میانه علماء خاصه و عامه به هم رسیده و منشأ تشنیع مخالفان بر شیعه گردیده».

انجام: «که این رساله که بر وجه استعجال مرقوم شد گنجایش ایراد آنها ندارد و در کتاب بحار الانوار و شرح صحیفه کامله فی الجمله بسطی داده شده والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم والحمد لله اولاً وآخراً وصلی الله... المعصومین المقدسین».

انجامه: «تمت الرسالة بعون الله تعالی وتوفیقه فی اوایل شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۱۸۱ احدی وثمانون ومائة بعد الف من الهجرة النبویة المصطفویة علی هاجرها الف التحیة. نمقه العبد الاحقر ابن المرحوم الحاج علیّ اوسط محمّد القزوینی. اللهم اختم عواقبنا بالغفران».

۴. سفینة النجاة «۸۵ پ ـ ۱۲۱ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن عبدالفتاح تنکابنی، سراب (۱۰۴۰ـ۱۱۲۴ق)

کتاب استدلالی در بیان کلام شیعی است. تنظیم شده در ۴ مقصد:

المقصد الاول: فیما یتعلق بالصانع، در ۵ مبحث:

المبحث الاول: فی اثبات الصانع.

المبحث الثانی: فی علمه وقدرته وعدله وتوحیده علی وجه مجمل.

المبحث الثالث: فی ان علمه تعالی عین ذاته.
المبحث الرابع: فی ان وجوده تعالی عین ذاته.
المبحث الخامس: فی ان الموجود مشترک معنوی بین الواجب والممکن.
المقصد الثانی: مختصر فی نبوة انبیاء.
المقصد الثالث: فی الامامة.
المقصد الرابع: فی المعاد.

پایان یافته در صبح روز پنجشنبه ۱۴ جمادی‌الآخر ۱۱۰۲ق.

از اواخر مقصد سوم به بعد در نسخه نانوشته مانده است.

دنا، ج ۶، ص ۱۶۰ـ۱۶۱؛ التراث العربی المخطوط، ج ۶، ص ۴۰۴ـ۴۰۵؛ معجم التراث الکلامی، ج ۳، ص ۵۳۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی سیدنا ونبینا وشفیعنا وحبیب الهنا محمد خاتم النبیین وآله الطیبین الطاهرین. اعلم انه لابد لکل من کان قادراً».

انجام موجود: «قال له النبی(ص) ابعث اتی باحب خلقک یأکل معی غیری وکک [کذلک] ما قال رسول الله(ص) فی شأنه علی(ع) فی الخیبر اقول».

خط: دو رساله اول نستعلیق، و بقیه نسخه نسخ، کاتب: محمد بن حاج علی اوسط قزوینی (رساله سوم)، تاریخ کتابت: اوائل شعبان ۱۱۸۱ق (رساله سوم). عناوین شنگرف، در حاشیه تصحیح شده. در صفحه عنوان یک رباعی و یک معما به اسم شیخ طاهر و مهر کتابخانه مجدالدین نصیری با شماره ۸۹۶ و یادداشت احمد گلچین معانی در معرفی رساله‌های مجموعه، برگ ۷۴ ر مهر مربعی که کلمه «محمدباقر» به صورت آینه‌وار و قرینه در آن تکرار شده است. بین رساله دوم و سوم فایده‌ای در شناخت انواع احادیث و تعریف آنها با نشانی «منه سلمه الله تعالی» (برگ ۸۲ ر)، حاشیه برگ ۱۱۵ ر مهر مستطیل: «ابن علی‌نقی محمدتقی ۱۱۸۱»، رساله آخر با حاشیه نویسی به امضای «منه سلمه الله». رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. بر بالای بیشتر برگهای نیمه اول نسخه کلمات «هو» یا «ا م ع» نوشته شده است. ابتدای رساله دوم مجموعه عدد ۱۳۵۸ نوشته شده است.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
۱۲۱، یک برگ، ۱۲/۷×۱۸/۹، ۲۷ـ۱۲ سطر، ۷×۱۳/۵.
جلد: تیماج زیتونی یک لا. قطر: ۱/۷.
خریداری شده در بهمن ۱۳۲۲ش.
[شماره ثبت: ۲۶۳۷۲]

(۸۸۷۵)

مجموعه:

۱. انواع الف در عربی «۱ر»

۲. معنای حمد و نعماء «۱ پ ـ ۲ ر»

۳. النقایة مختصر الوقایة (مختصر وقایة الروایة فی مسائل الهدایة) «۳ پ ـ ۹۶ پ» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: عبیدالله بن مسعود محبوبی بخاری، صدرالشریعه ثانی (ـ۷۴۷ق)

گزیدهٔ وقایة الروایة محمود بن عبیدالله برهان الشریعه (۶۷۳ق) است.

کامل.

دنا، ج ۱۰، ص ۷۸۱ـ۷۸۲ و ج ۴، ص ۹۸۷؛ الشامل، فقه و اصول، ج ۱۱، ص ۱۷۰ـ۱۸۷.

آغاز: «الحمد لله رافع اعلام الشریعة الغرّاء جاعلها شجرة اصلها ثابت فی الارض وفرعها فی السماء... کتاب الطهارت. فرض الوضوء وغسل الوجه من الشعر الی الاذن واسفل الذقن».

انجام: «ان امتدّ ذلک وعلم اشاراته فکذا وفی غنم مذبوحه فیها میته هی اقل تحری واکل فی الاختیاری. انتهی الکلام وهو اعلم بالمراد».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهّاب سنه ۱۲۵۹».

۴. [انواع المشروعات وغیر المشروعات] «۷۹ پ ـ ۱۰۳ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

مؤلف در آغاز احکام هشت‌گانه فقهی را بر می‌شمرد

(مشتمل بر مشـروعات در ۴ بـخش فـرض و واجب و سنت و مستحب، و غیر مشروعات در ۲ بخش مـحرم و مکروه، و دو حکم مباح و مفسد). سپس در ۸ باب احکام نماز هر کدام از این موارد را ذکر می‌کند.

کامل.

مجلس، ج ۳۷، ص ۵۷۴ (ناشناخته بـا نـام رسـالة فـی الصلوة)؛ مرعشی، ج ۱۱، ص ۲۵۸ (با نام شروط الصلاة)؛ ملی تهران، ج ۱۳، ص ۲۴۵ (نـاشناخته بـا نـام احکـام الثمانیة فی الصلاة)؛ دارالکتب قـاهره، فـؤاد سـید، ج ۱، ص ۳۷۴ـ۳۷۵؛ معجم التاریخ التـراث الاسـلامی، ج ۱، ص ۲۵۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجـمعین. اعلم ان العبد مبتلا بین ان یطیع الله تعالی فیثاب وبین ان یعصیه... فنقول بالله التوفیق المشروع علی اربعة انواع».

انجام: «والضحک والعمل الکثیر بـلا اصـلاح وتـرک الفرض من الفرایض بـلا عـذر ولو طـری فـوته بـدون اختیاره وتعمد الحدث».

انجامه: «تمت الکـتاب بـعون المـلک الوهـاب سـنه ۱۲۵۹».

۵. نام قراء سبعه «۱۰۴ پ»

۶. نظم اللآلی (لؤلوئیه) «۱۰۴ پ» **(تجوید ـ فارسی)**

مؤلف: ابوالقاسم قاری (سده ۱۱ه)

تنها صفحه اول منظومه است. مـتن کـامل آن در ادامـه مجموعه تحریر شده است.

دنا، ج ۱۰، ص ۷۳۵ـ۷۳۸؛ مـنزوی، ج ۱، ص ۹۵ـ۹۶؛ مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۱۳۸.

۷. تجوید منظوم (قواعد قراء) «۱۰۵ پ ـ ۱۰۹ پ» **(تجوید ـ فارسی)**

مؤلف: زاهد بخارایی (سده ۱۰ و ۱۱ه)

مشترک پاکسـتان، ج ۱، ص ۱۰۵ـ۱۰۶؛ مـنزوی، ج ۱، ص ۸۰، ش ۸۱۰.

آغاز:

بـعد حـمد ثـناء مـدح خـدا
[نـعت] پـیغمبر دلیـل هـدا
بشنو این چند بـیت تـا گـردی
مـطلع بـر قـواعـد قـرا
نـون تـنوین نـون سـاکـن را
چار حال است با حـروف هـجا

انجام:

ظـل و فـرقان نـجم انشـقت
صـاد و اعـراف سـابق طـه
بـاز در سـجده تـین لیک شـمار
جـمله واجب بـه گـفتن فـقها

۸. مخارج حروف «۱۰۹ پ ـ ۱۱۲ پ» **(تجوید ـ فارسی)**

مؤلف: زاهد بخارایی (سده ۱۰ و ۱۱ه)

مشترک پاکسـتان، ج ۱، ص ۱۰۵ـ۱۰۶؛ مـنزوی، ج ۱، ص ۹۸.

آغاز:

بـعد حـمد مـربی دو جـهان
سـامع حـرف آشکـار نـهان
وز پـی نـعت بـی‌حد و صـلوات
بـر روان رسـول بـا یـاران
گـوش کـن تـا بـه یـاری تـوفیق
مـخرج حـرفها کـنیم بـیان
در مـخارج خـلاف بسـیار است
آن چـه جـمهور رفـته‌انـد بـر آن

انجام:

این چهل بیت گـر شـده تـاریخ
در بـیان مـخارج یـاران (کـذا)
زایـد تشـنه لب هـمی جـوید
نـم از یـم رحـمت غـفران
ربـنا اغـفر لنـا خـطایان
انک المسـتعان والمـنان

انجامه: «تمت سنه ۱۲۵۹».

۹. نظم اللآلی (لؤلؤیه) «۱۱۳ پ ـ ۱۲۲ ر» **(تجوید ـ فارسی)**

مؤلف: ابوالقاسم قاری (سده ۱۱هـ)

کاتب نسخه در آغاز نام آن را «رساله موسوم به نظم لآلی فی تجوید کلام الله» نوشته است.

ظاهراً از انجام ناتمام رها شده است.

آغاز:

ای کلام از انتظام نام ذاتت در نظام
وی ز شهد شکر شکرت زبان شیرین به کام
رحمت عام سلامت بر روان انبیا
خاصه بر روح محمد باد و بر آل عبا

انجام: در بیان رمز قاریان و راویان به حرف ابجد.

رمز نافع الف و ز قالون ورش باء جیم
و هز ز ابن کثیر بزی قبل سقیم
از ابوعمر جا ز دوری طا به سوی ما بیار

۱۰. الشمسیة فی القواعد المنطقیة «۱۲۳ پ ـ ۱۵۰ پ» **(منطق ـ عربی)**

مؤلف: علی بن عمر کاتبی قزوینی (۶۰۰ـ۶۷۵ق)

کامل.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۶۳؛ التراث العربی المخطوط، ج ۸، ص ۱۸۲ـ۱۸۳؛ آستان قدس، ج ۱، ص ۳۴۴ـ۳۴۵ و ج ۲۴، ص ۱۸۱ـ۱۸۳؛ دنا، ج ۶، ص ۱۲۳۳ـ۱۲۳۵.

آغاز: «ولما اشار الیّ من سعد بلطف الحق والدین بتحریر کتاب کذا وکذا فبادرت بمقتضی اشارته وشرعت فی تحریره».

انجام: «واما محمولاتها فخارجة عن موضوعاتها لامتناع ان یکون جزء الشیء مطلوباً لثبوت له بالبرهان ویمکن هذا آخر الکلام فی هذه الرسالة. تمت».

۱۱. العقائد «۱۵۱ر ـ ۱۵۵ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: عمر بن محمد نسفی (۴۶۰ـ۵۳۷ق)[1]

کامل.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۱۴۵ـ۱۱۴۹؛ کوپریلی، ج ۲، ص ۴۸۵ـ۴۸۶؛ بروکلمان، ج ۷ـ۸، ص ۲۸۹ـ۲۹۸؛ آلوارت، ج ۲، ص ۴۰۴؛ دنا، ج ۲، ص ۴۴۳ (با نام بدایة العقول؟!) و تکرار آن در ج ۹، ص ۲۲۰ (با نام مختصر العقائد)؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۱۵۷ـ۱۵۸ (با نام حقائق الاشیاء و ناشناخته)؛ مرعشی، ج ۱۷، ص ۱۴ (ناشناخته)؛ نسخه‌ای که در مرکز احیاء، ج ۵، ص ۱۹۲ـ۱۹۳ با نام الاعتقادات ایجی معرفی شده می‌باید شامل عقائد نسفی و اعتقادات ایجی باشد. زیرا آغاز ذکر شده آغاز کتاب نسفی است و انجام آن، انجام رساله ایجی.

آغاز: «قال اهل الحق حقایق الاشیاء ثابتة والعلم بها متحقق خلافا للسوفسطائیة واسباب العلم للخلق ثلثة الحواس السلیمة والخبر الصادق والعقل. فالحواس خمس السمع والبصر».

انجام: «ورسل البشر افضل من رسل الملائکة ورسل الملائکة افضل من عامة البشر وعامة البشر افضل من افضل من عامة الملائکة. تمت العقاید بحمد الله حسن توفیقه والصلوة علی نبیه وآله اجمعین».

۱۲. العقائد العضدیة «۱۵۵ ر ـ ۱۵۷ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد ایجی (ـ۷۵۶ق)

مؤلف اشاعره را فرقه ناجیه می‌داند و بدین سبب اعتقادات آنها را ذکر می‌کند.

دنا، ج ۲، ص ۱۴ـ۱۵؛ ادبیات تهران، ج ۲، ص ۶۵ـ۶۶ (خط مؤلف).

آغاز: «قال النبی علیه السلام ستفترق امتی ثلاثا وسبعین فرقه کلها فی النار الا واحدة. قیل ومنهم قال الذین هم علی ما انا علیه واصحابی وهذه عقاید الفرقة الناجیة وهم الاشاعرة. اجمع السلف من المحدثین وایمة

---

۱. عبدالله بن محمد نسفی (ـ۷۱۰ق) نیز اعتقادنامه‌ای دارد که با نام عمدة العقائد خوانده می‌شود و آغازی شبیه به رساله عمر نسفی دارد. این آغاز مشترک گاهی باعث اشتباه در معرفی دو رساله شده است. برای نسخه‌های آن رک: عکسی مرکز احیاء، ج ۵، ص ۱۱۹ـ۱۲۰ (در پاورقی دو رساله با هم یکی دانسته شده‌اند)؛ آستان قدس، ج ۴، ص ۲۰۷ـ۲۰۸؛ مرعشی، ج ۲۹، ص ۳۵۴ـ۳۵۵؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۱۶۸ـ۱۱۶۹.

المسلمین واهل السنة والجماعة علی ان العالم حادث».
انجام: «لما یؤمن به فان کان واجباً فـواجب وان کـان مندوباً فمندوب وشرط ان لا یؤدی الی الفطنة وان یظن قبوله ولا یجوز التجسیس. تمت».

۱۳. آداب البحث والمناظرة «۱۵۷ پ» **(منطق ـ عربی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد ایجی (ـ۷۵۶ق)
کاتب نام آن را آداب مناظره نوشته است.
کامل.
التراث العربی المخطوط، ج ۱، ص ۲۳ـ۲۴؛ دنا، ج ۱، ص ۲۵ـ۲۶.
آغاز: «لک الحمد والمنة علی نبیک الصلوة والتحیة اذا قلت لکلام ان کنت ناقلاً فیطلب منک الصحة او مـدعیا فالدلیل ولا یمنع النقل».
انـجام: «ان الکلام مرکب عن الحروف. ان الکلام لفـی الفواد وانما جعل الکلام علی الفواد دلیلا».

۱۴. شرح آداب البحث «۱۵۸ ر ـ ۱۶۴ پ» **(منطق ـ عربی)**
مؤلف: محمد حنفی تبریزی (قرن ۱۰ هـ)
شـرح مـزجـی و مـختصر آداب البـحث عـضدالدیـن عبدالرحمن ایجی (۷۵۶ق) است. در پایان به شرح میر سید شریف گرگانی (۸۱۶ق) خرده گـرفته و بـعضی از نوشته‌های او را نپسندیده است.
در آغاز این رساله کسی به اشتباه نام آن را شرح آداب البحث میر سید شریف نوشته است.
کامل.
دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۵۹ـ۶۰؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۴۱؛ آستان قدس رضوی، ج ۱، ص ۳۱۹ـ۳۲۰ و ج ۴، ص ۳۸۲ و ج ۲۴، ص ۱۹۱ـ۱۹۲؛ مرعشی، ج ۷، ص ۳۰۳ـ۳۰۴ (ناشناخته)؛ دنا، ج ۵، ص ۷۸۶ـ۷۸۸.
آغاز: «لک الحمد جعل الله تعالی مخاطباً تنبیهاً عـلی القرب ولان اللایق بحال الحامد ان یلاحظ المحمود اولاً حاضراً ومشاهداً».
انجام: «وبعضها غیر مـوافـق له فـتامل وانـصف فـان وجـدته حـقا فـاتبعه والا فـاصلحه فـان الله لا یـضیع المحسنین. تمت الرسالة المسمی بالاداب المناظرة بعون الملک الوهاب والله اعلم بالصواب».

۱۵. حکمة العین «۱۶۵ پ ـ ۲۳۲ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: علی بن عمر کاتبی قزوینی (۶۰۰ـ۶۷۵ق)
کامل.
دنا، ج ۴، ص ۷۲۸ـ۷۲۹.
آغاز: «سبحانک اللهم یا واجب الوجود ومفیض الخیر والوجود افض علینا انوار رحمتک ویسّر لنا الوصول الی کمال معرفتک وخصّص نبیک محمد».
انجام: «وهی القوة الموجودة عن المادة لکن هذا آخر ما اوردنا ایراده فی هذه الرسالة لواهب العقل الحمد بـلا نهایة».

۱۶. تهذیب المنطق والکلام «۲۳۲ پ ـ ۲۳۹ ر» **(منطق؛ کلام ـ عربی)**
مؤلف: مسعود بن عمر تفتازانی (۷۲۲ـ۷۹۱ق)
کامل.
دنا، ج ۳، ص ۴۷۳ـ۴۷۷.
آغـاز: «الحمد لله الذی هدانا سواء الطریق وجـعل لنـا التوفیق خیر الرفیق والصلوة علی من ارسله هدی وهـو بالاهتداء حقیقه... اما بعد فهذه غایة تهذیب الکلام فـی تحریر المنطق والکلام وتقریب المرام».
انـجام: «والتـحلیل عکس والتـحدید ای فـعل الحـد والبرهان ای طرانی الوقف علی الحـق العـمل بـه وهـذا بالمقاصد اشبه».

۱۷. غزل «۲۴۰ ر»
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

۱۸. الکافیة «۲۴۰ پ ـ ۲۶۹ پ» **(نحو ـ عربی)**
مؤلف: عثمان بن عمر ابن حاجب (۵۷۰ـ۶۴۶ق)
کامل.
آستان قدس، ج ۱۲، ص ۲۹۴ـ۲۹۹؛ دنا، ج ۸، ص ۴۳۲ ـ ۴۳۹؛ دائرةالمعارف بـزرگ اسـلامی، ج ۳، ص ۲۹۶ ـ

۲۹۹؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۳۰۹ـ۳۲۷.

آغاز: «الکلمة لفظ وضع لمعنی مفرد وهی اسم وفعل وحرف لانها اما ان تدل علی معنی فی نفسها اولا الثانی الحرف والاول اما ان یقترن باحد الازمنة الثلاثة».

انجام: «واغزونّ واغزونّ واغزنّ والمخففة یحذف للساکن وفی الوقف فیرد ما حذف والمفتوحة ما قبلها نقلب الفاً. تمت».

۱۹. مقدمة الادب «۲۶۹ پ ـ ۲۷۵ پ»

(لغت؛ صرف و نحو ـ عربی)

مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ ق)

مقدمة الادب زمخشری به ۵ بخش تقسیم شده است:

القسم الاول: فی الاسماء.

القسم الثانی: فی الافعال.

القسم الثالث: فی الحروف.

القسم الرابع: فی تصرف الاسماء.

القسم الخامس: فی تصرف الافعال.

نسخه ما بخش چهارم کتاب (فی تصرف الاسماء) است که به صورت مستقل کتابت شده است.

رک: ش ۸۸۱۷/۱.

آستان قدس، ج ۱۲، ص ۱۳۹ و ۳۳۹ و ۳۹۴؛ مرعشی، ج ۳۲، ص ۴۲۲ (با نام الصرف والنحو و ناشناخته).

آغاز: «حرکات الاعراب تسمی الرفع والنصب والجر وهی الحرکات المختلفة التی تحدث فی آخر الاسم بعوامل مختلفة تدخل علیه کقولک جاءنی رجل».

انجام: «وتسعون دیناراً مفرداً منکراً فی غیر ذلک کقولک احد عشر درهماً وعشرون درهماً وتسعون دیناراً».

۲۰. العوامل المائة «۲۷۶ ر ـ ۲۸۱ پ» **(نحو ـ عربی)**

مؤلف: عبدالقاهر بن عبدالرحمن جرجانی (ـ۴۷۱ق)

کامل.

آستان قدس، ج ۱۲، ص ۲۵۳ـ۲۵۴؛ دنا، ج ۷، ص ۶۶۴ ـ ۶۶۸؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۰۰ـ۲۰۵.

آغاز: «العوامل فی النحو علی ما الفه الشیخ الامام... الجرجانی... مائة عامل منها لفظیة ومنها معنویة. فاللفظیة منها علی ضربین سماعیة وقیاسیة».

انجام: «وثانیها العامل فی المضارع وهو وقوعه موقع الاسم نحو زید یضرب کما تقول زید ضارب. تمت الکتاب».

۲۱. [سؤال و جواب] «۲۸۲ ر»

شامل چند سؤال و جواب کوتاه در این موضوعات: اصل الحمد لله و تجزیه و ترکیب آن، معنای لغوی و اصطلاحی عالم، معنای لغوی و اصطلاحی صلوة، تجزیه و ترکیب أبی یأبی.

آغاز: «اگر شخصی گوید که الحمدلله در اصل چه بود[ه] است؟ جواب میگوییم که اصل الحمدلله جمله فعلیة بوده است یعنی حمدت حمداً لله».

۲۲. التصریف العزّی (العزّی فی التصریف)

«۲۸۲ پ ـ ۲۹۱ پ» **(صرف ـ عربی)**

مؤلف: عبدالوهاب بن ابراهیم زنجانی (ـ۶۶۰ق)

از انجام ناقص است.

آستان قدس، ج ۱۲، ص ۵۰ـ۵۳؛ دنا، ج ۷، ص ۵۰۳ ـ ۵۰۹؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۱۷۹ـ۱۸۰.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اعلم ان التصریف فی اللغة التغییر وفی الصناعة تحویل اصل الواحد الی امثلة مختلفة».

انجام موجود: «ولم ینضم ما قبلها. تقلب یاء فتقول اعطی یعطی واعتدی یعتدی واشتری یشتری».

۲۳. [تصریف الافعال] «۲۹۲ پ ـ ۳۱۲ پ» **(صرف ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

دنا، ج ۳، ص ۹ـ۱۰.

آغاز: «الحمد لله علی نعمائه والصلوة علی رسوله محمد خاتم انبیائه وبعد فهذه جملة من تصریف الافعال مضبوطة جاریة لمجری المدخل فی الکتب المبسوطة وهی تشتمل علی اربعة ابواب».

انجام: «لتحیان لحتحینان لاحینّ لنحین وقس الباقی علی ما ذکرت».

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب ۱۲۵۷».

۲۴. [معانی مصادر] «۳۱۳ ر ـ ۳۱۶ پ» **(صرف ـ عربی)**

آغاز: «در بیان معانی مصادر بیست دو باب. شش ثلاثی مجرد. اولش باب فَعَلَ یَفْعِلُ ماضی مفتوح العین و مضارع مکسور العین».

انجام: «و این باب را افعلال گویند نحو اقشعرّ یقشعرّ اقشعراراً مصدر به معنای کشیده شدن پوست بدن است. تمت المصادر و الله اعلم بالصواب».

۲۵. چند فایده صرفی «۳۱۷ ر»

۲۶. [صرف] «۳۱۷ پ ـ ۳۳۹ ر» **(صرف ـ فارسی)**

آغاز: «بدان اسعدک الله فی الدارین که کلمات عرب بر سه قسم است اسم است فعل است حرف. اسم همچون رجل فعل همچون ضرب. حرف همچون من و عن».

انجام: «ضربیان دو زن زننده‌تر. صیغهٔ تثنیه مؤنث اسم تفصیل. ضربیات همه زنان زننده‌تر صیغهٔ جمع مؤنث اسم تفصیل».

انجامه: «سنه ۱۲۵۳ تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

۲۷. [سؤال و جواب] «۳۳۹ پ ـ ۳۴۶ پ» **(کلام ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

سؤال و جوابهای کوتاه درباره موضوعات اعتقادی.

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «اگر شخصی گوید که اول علم کدام است و آخر علم کدام است جواب می‌گویم که اول علم شناختن الله تعالی است و آخر علم گذاشتن امرها است به سوی الله تعالی».

انجام موجود: «و شخصی که اراده آخرت کند باید که تقوی ورزد و شخصی که اراده دنیا و آخرت کند بس باید که علم آموزد».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: ۱۲۵۹ق (رساله سوم و چهارم و هشتم)، ۱۲۵۷ق (رساله بیست و سوم)، ۱۲۵۳ق (رساله بیست و ششم).

عناوین و نشانیها شنگرف (به جز برگهای ۱۹۷ـ۲۳۹ که نانویس باقیمانده است). در صفحات الحاقی آغاز نسخه یک رباعی و توضیحاتی در معرفی عوامل جرجانی.

رساله هفتم دارای حاشیه‌نویسی به امضای «منه» و «منه ره». رساله‌های صرف و نحو دارای کمی حاشیه‌نویسی در کنارهٔ صفحات، سطور رساله آخر نوشته شده به خط جلی چلیپا.

در مواردی تصحیحاتی هم در رساله‌ها صورت گرفته است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. نام نسخه در برچسب کاغذی عطف جلد: «رسائل در حکمت و فلسفه».

کاغذ: نخودی آهار مهره، بسیاری از کاغذهای این نسخه دوپوسته شده است.

دو، ۳۴۶ برگ، ۱۲/۴×۱۹/۸، ۱۳ سطر، ۷×۱۳/۵.

جلد: تیماج سرخ، با یک لایه کاغذی زیتونی رنگ، ضربی با ترنج و سرترنج، عطف میشن سرخ، درون هر ۴ سرترنج پشت و روی جلد مهر صحاف آمده است: «حاتم باشی صحّاف ۱۲۳۹». قطر: ۴/۴.

خریداری از باقر رقت در بهمن ۱۳۴۳ش.

[شماره ثبت: ۶۱۳۹۵]

(۸۸۷۶)

کشف الرموز **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: حسن بن ابوطالب آبی (زنده در ۶۷۲ق)

نسخه از آغاز و انجام و وسط افتادگی دارد.

دنا، ج ۸، ص ۶۲۸ـ۶۲۹؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۶ـ۱۰۷.

آغاز موجود: «فتوی الفقهاء من زمن النبی صلی الله علیه وآله الی یومنا هذا بالنزح فلو لم ینجس لکان اتفاقهم علی الزام المشاقّ من غیر فائدة والقول بالتعبد ضعیف».

انجام موجود: «وقال علامة رمضان اما الرؤیة او شهادة

عدلین وهو مذهب المفید والمرتضی فی جمله والمتاءخر وشیخنا وعلیه اعتماد لنا».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۸ ه.

عناوین شنگرف، صفحات جابه جا صحافی شده است و نسخه ما بخشهایی از کتاب را دارد. در حاشیه تصحیح شده و چندین جا علامت بلاغ قرائت و سماع دارد. در حاشیه برگ ۹ پ سه نقطه شک (∴). در برگ ۳۶ پ هم روی یکی از کلمات علامت دایره مانندی کشیده و در حاشیه نیز همان علامت تکرار شده که وجه استعمالش بر من مشخص نشد. با جزوهای ۸ برگی، این جزوها در نسخه با شماره‌گذاری شنگرف رنگ مشخص شده‌اند که هم اکنون جزوشماریهای ۹ (برگ ۱۶ ر که از جای اصلی خود جا به جا صحافی شده و در اصل باید در پایان نسخه قرار بگیرد) و ۵ـ۸ در حاشیه بالای سمت چپ برگها دیده می‌شود.

کاغذ: حنایی آهار مهره. مرمت و حاشیه شده.

یک، ۵۰، یک برگ، ۱۴/۱×۱۹/۶، ۲۰ـ۲۳ سطر، ۹×۱۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، عطف چرم جدید، یک لا. قطر: ۱/۶.

خریداری از باقر رقت در تیر ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۶۶۹۰۴]

(← تصویر)

(۸۸۷۷)

مجموعه:

۱. ترغیب الصلات «۱ ر ـ ۲۶۸ ر» (فقه ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن احمد زاهد (شاید سده ۷ه)

بخشی از دیباچه کتاب افتاده است.

مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۴۵۱ـ۴۶۰؛ فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله، ص ۶۴؛ دنا، ج ۲، ص ۱۱۵۸ ـ ۱۱۵۹.

آغاز موجود: «فتاوی عتّابی، شرح کرجی، مختلف، فقه ابواللیث، جامع... (پارگی)، جامع المضمرات، کفایه شعبی، ... فصل اول در تحریض نماز بر اتباع سید المرسلین از بیان کتاب و حدیث».

انجام: «تر و خشک آن برابر است و این روایت در منظومه در باب اوست:

تمّ المنی طائرٌ بلا حرج

والاغتسال واجب کیف احوج».

انجامه: «تمت کتابة هذه النسخة الشریفة المسمّاةِ بالترغیب وقت اذان العَصْرِ من یوم الأحد آخر شهْرِ جمادی‌الاخر سنه ۸۵۹».

۲. [اعتقادنامه] «۲۶۸ پ ـ ۲۶۹ پ» (کلام ـ فارسی)

مؤلف: پسر احمد بن محمود صابونی بخاری (سده ۶ و ۷ه)

ترجمه و افزوده‌هایی بر کتاب پدرش الکفایة فی الهدایة احمد بن محمود صابونی بخاری (۵۸۰ق) است. وی در مقدمه کوتاهش از خود نام نبرده و در منابع هم ذکری از او به میان نیامده است.

تنها در ذیل تاریخ بغداد ابن نجار بغدادی (۵۷۸ـ۶۴۳ق) از ابوالمحامد محمود بن احمد بن الصابونی البخاری یاد شده که احتمال دارد مؤلف کتاب ما باشد.[1]

در نسخه نام پدر مؤلف به صورت «ابو محمد بن احمد بن محمود الصابون البخاری» آمده که صورت صحیح آن ابوالمحامد احمد بن محمود صابونی بخاری است.

فقط دو برگ از این کتاب در نسخه موجود است. از انجام افتادگی دارد.

برای کتاب اصل رک: بروکلمان، ج ۶، ص ۳۰۵ـ۳۰۶؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۵۳۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۴۹۹ـ۱۵۰۰ و ۲۰۴۰.

آغاز: «تیمّناً بذکره. حمد و ثنا بی‌انتها مر خدای را عزوجل که با کمال بی‌نیازی جمله آفریده‌ها را هست

---

۱. عبارت ذیل تاریخ بغداد آشفتگی دارد. در متن چاپی آمده: «ذکر صدیقنا ابوالمحامد محمود بن احمد بن الصابونی البخاری ان العقیلی مات فی شهر ربیع‌الاول سنة ست وتسعین وستمائة ودفن بمقبرة کلاباذ» (ج ۵، ص ۱۱۴ از تحقیق مصطفی عبدالقادر یحیی، بیروت، ۱۹۹۷م). تاریخ ۶۹۶ق نه با تاریخ حیات ابن نجار سازگاری دارد و نه چنین کسی می‌تواند پسر احمد صابونی بخاری متوفای ۵۸۰ق باشد.

کرد و بعضی را از فرزندان به شناخت ذات و صفات خود مکرم گردانید... بدانک اتفاق جملهٔ علماء اسلام است رحمة الله علیهم اجمعین که اول فریضهٔ که بر عاقل و بالغ است معرفت خدای است عزوجل پس او توحید وی و ایمان و اسلام باز دانستن شرایع اسلام و گزارد وی... و چون کبار علماء سلف اهل سنت... از بهر نگاهداشت عقیدهٔ اهل اسلام... هر کسی بیان اعتقاد نوشته بود بعضی مشرّح و بعضی موجز پدر و استاد من مولانا نور الملة و الدین حجة الحق ابو محمد بن احمد بن محمود الصابون البخاری انار الله رضوانه واسکنه جنانه بر سنت ایشان بیان اعتقاد نوشته بود اکنون این دعاگوی اهل اسلام ان بیان اعتقاد را با چیزی دیگر زیادت کرده... فصل بدانک پارسی ایمان گرویدن بود به خدای عزوجل در آنچ خبر داده است».

انجام موجود: «چنانک بشناخته‌اند او را و فرشتگان بندگان خدای‌اند پاکان و برگزیدگان‌اند و فرمان برداران‌اند».

خط: نستعلیق با مایه‌هایی از تعلیق. تاریخ کتابت: وقت اذان عصر یکشنبه آخر جمادی‌الآخر ۸۵۹ق.

عناوین شنگرف و مشکی، در حاشیه تصحیح شده، جای تصحیح و یا افزودن کلمه در سطور با علامت ابروی کوچک مشخص شده است. در بخشی از نسخه بالای ابتدای اقوال خط شنگرف رنگ کوچکی کشیده شده است. بین پاره‌های اشعار دوایر کوچک شنگرف و بیشتر مشکی رنگ. کسی حین مطالعه نسخه بعضی از مطالب کتاب را در حاشیه صفحات نوشته است. در برگ آخر ترغیب الصلات یک یادداشت ترکی و یک تاریخ تولد در سه‌شنبه غره... ۱۳۴۹ با مداد نوشته شده است. رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی. با برگ‌شمار قدیمی در گوشه سمت چپ بالای صفحات (بعضی از آنها در اثر فرسودگی از بین رفته است).

رسم الخط نسخه: زیر همه «س»ها سه نقطه و زیر «ی»ها دو نقطه آمده است. پ و گ و چ هم با یک نقطه کتابت شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره، مرمت شده و رطوبت خورده و آسیب دیده. این آبخوردگی در برگهای آغازین و انجامین نسخه زیاد است به نحوی که در صفحه خاتمه جملات انجام و انجامه را به سختی می‌توان خواند. حتی در تاریخ نسخه هم آبخوردگی موجب تداخل مرکب شده است به حدی که دستکاری در آن را به ذهن متبادر می‌کند اما با توجه به خط و مرکب و کاغذ تاریخ نسخه اصیل است.

یک، ۲۶۹ برگ، ۱۲/۹×۱۷، ۱۷ سطر، ۸×۱۲.

جلد: چرم قهوه‌ای جدید با ترنج منقوش. قطر: ۵/۵.

خریداری از باقر رقت (ترقی) در آذر ۱۳۴۶ش.

[شماره ثبت: ۷۸۰۰۵]

(← تصویر)

(۸۸۷۸)

صلات مسعودی **(فقه ـ فارسی)**

مؤلف: مسعود بن محمود بن یوسف سمرقندی (سده ۶ یا ۷ه)

جلد دوم.

مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۵۸۸ـ۵۹۶؛ فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله، ص ۵۲ـ۵۳؛ آستانه قم، ص ۱۴۰؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۶۴ـ۶۵.

آغاز: «الحمد لله الذی وعد الجنة للمطیعین بکرمه ومنّته وفتح باب التوبة علی المذنبین بفضله... باب اول در بیان مسح موزه و در بیان چیزها که مسح بر وی روا نبود».

انجام: «باب چهل بنجم در بیان سجدات... و قعده و سهو از عهده بیرون آید والله اعلم بالصواب والیه المرجع والماب وصلی الله علی خیر خلقه محمد واله الطیبین الطاهرین وعلی المهاجرین والانصار والتابعین الاخیار والابرار».

خط: نستعلیق به شیوه هندی. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

نسخه‌پردازی هندی. عناوین شنگرف، عبارات عربی با شنگرف حرکت‌گذاری شده است. یک برگ پس از برگ انجامین متن افتاده که از رکابه آن صفحه می‌توان حدس زد شامل انجامه کاتب بوده است.

جدول‌بندی شده با شـنگرف، در حـاشیه تـصحیح شده، در صفحه عنوان فهرست ابواب کتاب و تملک ملا نورمحمد ولد... ملا شادی عرف... سـاکـن بـلده شوق (کلماتی از آن بر اثر رطوبت از بین رفته) با مهر مدور او که بیشترش تلف شده و فقط کلمه محمد از آن خوانده می‌شود و دو یادداشت کـوتاه فـقهی. در برگ ۱ پ مهر چهارگوش مربع به نقش: «علی الحـی الابد عبده نورمحمد ۱۱۶۳». چند برگ آغازین نسخه دارای حاشیه‌نویسی با مرکب شنگرف و مشکـی. در برگ ۱۲۴ ر تملک ملا عنایت قلی. در پایان نسخه سه برگ آهار نخورده و بدون مهره به نسخه الحاق شده که با خطی نه چندان خوب مسایلی را درباره نماز به عربی در آن نـوشته‌انـد. کسـی در مـطالعه نسـخه مواردی که برایش جالب توجه بوده را در حاشیه ذکر کرده است. رکابه‌دار، جـزوها ۸ بـرگی، دارای نشـان صحاف در گوشه سمت راست بالای اوراق وسط هـر جزو (به صورت خط مشکی مورب کوچک).

کاغذ: نخودی آهار مهره. مرمت شده. حاشیه بالایی صفحات آبخورده.

یک، ۲۷۸، سـه بـرگ، ۱۵/۶×۲۶/۹، ۱۸ـ۱۹ سـطر، ۹×۱۷/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و چـهار لچکی با نقوش طلاکوب در گوشه‌ها. عطف و سجاف مرمت شده و جدید. دو رو، درون عنابی ساده. قطر: ۴/۴.

خریداری از حاذقی در اردیبهشت ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۴۳۷]

(۸۸۷۹)

جزئیات و کلیات (چهل ناموس؛ ناموس اکبر)
(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: ضیاءالدین نخشبی بدایونی (ـ۷۵۱ق)

از آغاز افتادگی دارد (افتادگی مربوط به دیباچه کتاب و بخشی از ناموس اول است).

مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۱۳۸۴ـ۱۳۸۵؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۲۶۴؛ مـیکروفیلمهای دانشگـاه تـهران، ج ۱، ص ۲۶۴ـ۲۶۵.

آغاز موجود:

«قـاعدهٔ دهـر هـمه دلبـری است
وقت کسی خوش که زدنیا بری است
... بیان باعثهٔ این تبیان مخصوص و بنیان داعیه ایـن بنیان مرصوص و نهادن نام جزویات و کلیات».

انجام:

مـرا چـون چشـم هـمت بـود بـیدار
بـدست آمـد چـنین لؤلؤ شـهوار
تو هم از خواب غـفلت دیـده بگشـای
هـزاران دولت بگـزیده بگشـای

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: اواخر سده ۹ه.

عناوین ناموسها زرین درون کتیبهٔ سادهٔ شـنگرفی، کلمه نظم و دیگر کلمات تأکیدی متن مانند «بشنو» به شنگرف جلی. همه صفحات مجدول به شنگرف. بین مصراعها سه ویرگول که به شکل مثلث روی هم قرار گرفته‌اند با شنگرف. در برگهای ۴۷ر و ۸۸ ر و ۸۹ پ چندین مهر ناخوانا و یا پاک شده دیده می‌شود. در حاشیه برگ ۵۰ ر سه نقطه شک (∴). پشت طبله اول جلد تملک علی ولد آقا علی‌اکبر ولد... نوشته شده بود که به واسطهٔ چسباندن برگهٔ شماره ثبت کتاب در کتابخانه ناخوانا شده است. در صفحه الحاقی آغـاز نسخه ۴ شکل حیوانات با مداد کشیده شـده است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره. حاشیه صفحات آبخورده و در بخشهایی وصالی شده.

یک، ۱۵۷ برگ، ۱۳×۲۲/۵، ۱۵ سطر، ۸×۱۷.

جلد: تیماج مشکی فرسوده. قطر: ۳/۸.

خـریداری از احـمدعلی عـبداللـهی در خـرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۸۲۰]

(۸۸۸۰)

سفینه محمدمهدی رضوی

شامل یادداشتهای مـختلفی است کـه مـحمدمهدی بـن

محمدصالح رضوی و برخی از دوستانش بـین سـالهای ۱۰۹۶ـ۱۱۰۰ق نوشته‌اند.

۱. دیباچه بیاض «ص ۱ ـ ۵» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۲/۷.
آغاز: «سبحان الله این [چه] گوهر گرانمایه و اختر بلند [پایه است] که [آشنایان زبان وحی] و الهام... (بخشهایی از صفحه اول کتاب پاره شده است)».
انجام: «و اگر بند بر زبان خامه گذارم دوری نه و بعقل انسب خواهد بود و بصواب اقـرب. اذا لم تسـتطع امـراً فدعه وجاوزه الی ما تستطیع».
انجامه: «هو. تم فی شهر جمادی‌الثانی مطابق هـزار و نود و شش سنه ۱۰۹۶ کتبه العبد المفتاق الی رحمة ربه الغنی محمدمهدی ابن محمدصالح الرضوی عفی عـنهما وستر عیوبهما».

۲. حدیث معراج «ص ۵ ـ ۶»
آغـاز: «فی حدیث القدسی المعراجی. یا احمد ان احببت ان تکـون اورع النـاس فـازهد فـی الدنـیا وارغب فـی الاخرة».
انجام: «ولا اذیـقه حـلاوة مـحبتی وعـلیک سـلامی ورحمتی».
انجامه: «فی سنه ۱۰۹۶ مرقوم شد بـعون الله وحسـن توفیقه العبد محمدمهدی الرضوی».

۳. گفتارهای پراکنده «ص ۷ ـ ۱۵» **(عربی و فارسی)**
احادیث و گفته‌های پراکنده از ایـن اشـخاص و کـتابها است (در این لیست اسامی ائمه(ع) به جهت کثرت ذکـر نشده است):
عیون اخبار الرضا، نهج الحق و کشف الصدق علّامه حلی، من لآلی فیض نور الله مرقده ومن لآلی فیض دام فـیضه، غرر و درر، صدوق، الکافی، ثواب الاعمال، کتاب الروضة ابن بابویه القمی، روضه کافی، مـن کـتاب فـی فـضایل امیرالمؤمنین منتخب من کتب اهـل السـنة واحـادیثهم، دیوان منسوب به امیرالمؤمنین(ع)، ابـن سـماک، صـورة وصیة مولانا جلال‌الدیـن مـحمد الرومـی قـدس سـرّه لاصـحابه، نـصاب العـابدین، کـتاب التـوحید صـدوق، مناجات یحیی بن معاذ، درّة الغـواص، ذوالنـون، تـفسیر عرایس شیخ روزبهان، ملتقطات من کشکول، کتاب آداب الصحة، فی بعض الکتب السماویة، نوشیروان، ابو ربـیع زاهد به داود طائی، جالینوس.
انجامه: «تم هذه الصفحه مع ثلاث صفحات قبلها فـی شهر جمادی‌الثانی علیه ید اقل عباد الله محمدمهدی ابن محمدصالح الرضوی عفی عنهما وستر عیوبهما فی سنه ست وتسعین بعد الالف ۱۰۹۶» (ص ۱۰).

۴. منشآت «ص ۱۶ ـ ۳۳» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
شامل دو نامه از او. نخستین آنها در قدغن کردن شراب.
منزوی، ج ۱، ص ۴۲۶ـ۴۲۷؛ مجلس، ج ۳۶، ص ۳۸۴.
آغاز: «انشای علامی فهامی عـلامة العـلمایی اقـایی حفظه الله تعالی وابقاه. تذرو خوشخرام خامه که اهـنگ صریر دلپذیرش همداستان صفیر بلبلان کشمیر است».
انـجام: «همواره بر استان صمد کارساز گذاشـتن سـر بلندی افسر کیانی می‌داند. فحمدا له ثم حمداً له. تم بعون الله وحسن توفیقه».

۵. گفته‌ای از اصمعی «ص ۳۳»

۶. احادیث «ص ۳۳ ـ ۴۱»
شامل این موارد: دیباچه تـعتیق، تـهذیب الاحکـام (بـا حاشیه‌ای در کنار آن به امضای م ت ق)، من لا یـحضره الفقیه.

۷. حکایات مختلف «ص ۴۱ ـ ۴۷» **(فارسی و عربی)**
بیشتر آنها از بحر الجواهر نقل شده است.

۸. گزیده گلستان سعدی «ص ۴۸ ـ ۵۶»

۹. حالات سلمان فارسی «ص ۵۷ ـ ۶۲» **(فارسی)**
آغاز: «ذکر شمهٔ از وقایع حالات سلمان فارسی و رسیدن آن بزرگوار باستان حضرت مقدس نبی صلی الله علیه واله. ابن عباس گوید که سلمان گفت که من دهقان پسری بودم از بعضی قری اصفهان».
انجام: «و درین سال کلثوم بن الهدم که پیش از قدوم حضرت ختمی صلوات الله وسلامه علیه واله بمدینه مسلمان شده بود و وفات یافت».

۱۰. احادیث «ص ۶۴ ـ ۶۷ متن و حاشیه»
از کافی در سال ۱۰۹۶ق.

۱۱. فایده کوتاهی از خط شیخ بهایی درباره نماز شارب الخمر «ص ۶۶ حاشیه»

۱۲. من کشکول شیخنا البهائی رحمه الله «ص ۶۷ ـ ۶۸»

۱۳. احادیث «ص ۶۸ ـ ۶۹»

۱۴. اختیارات ایام (صغیر) «ص ۷۰ ـ ۷۹»
(ستاره‌شناسی ـ فارسی)
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۰۳/۸.
در نسخه به نام محرّم نامه موسوم شده است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین محمد وعترته الطاهرین. اما بعد چنین گوید... که این رساله‌ایست در بیان معلوم آنچه از احادیث معتبره اهل بیت رسالت... معلوم می‌شود از سعادت و نحوست ایام هفته و ماه».
انجام: «در ماه ذی‌الحجه ماه بگیرد. مرد بزرگی در مغرب بمیرد و مرد فاجری فاسقی دعوی پادشاهی کند والله اعلم بالصواب».

۱۵. فال نامه «ص ۶۷ حاشیه»
مؤلف: امام علی بن ابی‌طالب(ع) **(ـ ۴۰ق)**
آغاز: «چنین فرموده که هر که را مهمّی پیش آید باید که سه سطر یکی از دیگری کوتاه‌تر بدین ترتیب نقط بزند».
انجام: «ازموده و مجرب است و عمل باین تفأل نموده‌اند تا واضح باشد».

۱۶. خواص آب باران از قول پیغمبر(ص)
«ص ۶۷ ـ ۶۸ حاشیه»

۱۷. دعاها و احراز و تعویذ و افسون برای درمان دردها و بیماریها «ص ۶۸ ـ ۷۳ حاشیه»

۱۸. شرح خطبه آدم(ع) «ص ۷۳ ـ ۷۵ حاشیه»
شرح خواص و متن خطبه آدم است.
آغاز: «چنین روایت کرده‌اند که چون کسی خواهد که دم او گیرا باشد باید که هزار و یک نوبت این خطبه بخواند».
انجام: «ولا تقربا شجرتی سلام علیکما ورحمتی وبرکتی برحمتک یا ارحم الراحمین».

۱۹. عدد سور و آیات و حروف قرآن «ص ۷۵ حاشیه»

۲۰. سی فصل «ص ۸۰ ـ ۸۶» **(ستاره‌شناسی ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)
کامل.
در نسخه با نام رساله در باب تقویم دانستن.
ذریعه، ج ۱۲، ص ۲۹۱؛ منزوی، ج ۱، ص ۳۰۹ـ۳۱۲؛ فهرستواره، ج ۴، ص ۲۹۷۱ـ۲۹۷۴؛ احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، ص ۳۹۱ـ۳۹۷.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اما بعد این مقدمات چندیست که در معرفت تقویم و غیره به کار آید مشتمل بر فصولی چند».
انجام: «و عطارد و قمر هر دو قوی حال باشد و مسعود باشند والله اعلم بالصواب».

۲۱. ابیاتی از امیرالمؤمنین(ع) «ص ۸۷»

۲۲. من حیوة الحیوان «ص ۸۷ ـ ۹۰»
مؤلف: محمد بن موسی دمیری (۷۴۲-۸۰۸ق)

۲۳. احادیث «ص ۹۰ ـ ۱۰۱»
بیشتر برگرفته از آثار صدوق و درباره ماه رمضان و فضایل علی بن ابی‌طالب(ع).

۲۴. تحفة المؤمنین (تحفه حکیم مؤمن، تحفه سلیمانی) «ص ۱۰۲ ـ ۱۱۵» **(پزشکی ـ فارسی)**
مؤلف: سید محمدمؤمن بن محمدزمان تنکابنی (سده ۱۱ ه)
طریق اول و دوم کتاب است.
فهرستواره، ج ۵، ص ۳۳۴۷-۳۳۵۰؛ ذریعه، ج ۳، ص ۴۰۲؛ منزوی، ج ۱، ص ۴۹۱؛.
آغاز: «قسم اول از دستورات جامع موسوم به تحفة المؤمنین. در بیان اعمال که متعلق است به ادویه مفرده و آن مشتمل است بر پنج طریق. طریق اول در تدابیر ادویه مخصوصه».
انجام: «و به سبب آن که وی به خاصیت عمل می‌کنند نه به طبیعت و طبیعت وی به غایت گرم است».

۲۵. چند دستور العمل پزشکی «ص ۱۰۲ و ۱۱۵ حاشیه»
شامل کیفیت ساخت شربت گاوزبان، مفرّح لؤلؤ و صفت آن، جهة سرفه شدید، نسخهٔ حافظ الصحة و دستور آشامیدن فادزهر و ماء الجبن.

۲۶. گفتارهای پراکنده «ص ۱۱۶ متن و حاشیه»
شامل این نوشته‌ها: اثر قرار گرفتن قمر در هر یک از برجها، مراتب تجلی حضرت باری بر کلیم الله در طور سینا (شامل ۴ حرف)، پنج سطری که بر لوح خزانه انوشیروان نوشته شده بود، صورت خط عبری به طریق ابجد، لذات پنج‌گانه عمر، معانی حروف تهجی با آغاز: «الف: مرد عزب. ب: کثیر الجماع. ت: خاکی که کمتر بو کند». و من کلام الاکابر درباره پیوستن دوست به دشمن.

انجامه: «حرره ابن عسکری محلاتی مقیم فی سنه ۱۰۹۸».

۲۷. [منشآت] «ص ۱۱۷ ـ ۱۱۸ متن و حاشیه»
(منشآت ـ فارسی)
آغاز: «نستعین بمصور الذی خلق السموات وصورکم باحسن صورکم والیه المصیر.
زان مـی‌طلبم معنیت از هر صورت
زیرا که ز معنی است اثر در صورت
این عالم صورت است و ما معنی جو
معنی نتوان یافت مگر در صورت
دوشینه به خیال خوش صورتان نوخطان کشور هند سر بر بالین هوس گذاشتیم و دیدهٔ دل از تصویر صورت خوب و شمایل مرغوبشان روشن می‌داشتم».
انجام: «عطا فرما تا منکران را خجل و از حصول این صورت سر مراد بر چرخ برین افرازم».

۲۸. چند دعا و فایده نجومی و علوم غریبه «ص ۱۱۹»

۲۹. ترجمة الخطوط «ص ۱۲۰ ـ ۱۲۳» **(خط ـ فارسی)**
شامل معرفی خطوط دهگانه‌ای که در آغاز از آنها یاد شده به پیوستِ خطوط جمل و حروف طلسم در پایان.
آغاز: «فایدةٌ. این کتاب را ترجمة الخطوط گویند یاد کرده می‌شود اکثر خطوط از خط هندی و رومی و حمیری و یویانی [یونانی] و عمرانی و پارسی و قبطی و سریانی و کسیریه و ارمنیه».

۳۰. روضة الصفاء فی سیرة الانبیاء والملوک والخلفاء «ص ۱۲۳ ـ ۱۶۳» **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن خاوند شاه بن محمود، میر خواند (۸۳۷ ـ ۹۰۳ق)
نسخه ما منتخب روضة الصفاست و در آن بیشتر بخشهایی که در شرح حال حکما بوده انتخاب شده است: قصه لقمان حکیم (ص ۱۲۳ ـ ۱۳۱)، سقراط حکیم (ص ۱۳۱ ـ ۱۳۶)، دیوجانس کلبی حکیم

(ص ۱۳۶ـ۱۳۷)، افلاطون (ص۱۳۷ـ۱۳۹) ارسطاطالیس (ص ۱۳۹ ـ ۱۴۱)، بقراط (ص ۱۴۱ ـ ۱۴۳). و داستان بهروز و بهرام از همان کتاب که بعد از ذکر حکما مذکور و مندرج بود (ص ۱۴۳ ـ ۱۶۳).
رک: ش ۸۸۵۳/۹۰.

۳۱. تعریف زوال الشمس «ص ۱۶۴»
از کتاب مطالع الانوار.

۳۲. خطبه‌ای در مذمت دنیا «ص ۱۶۵»

۳۳. عدة الداعی ونجاح الساعی «ص ۱۶۶ ـ ۱۸۹»
(دعا ـ عربی)
مؤلف: احمد بن محمد ابن فهد حلی (۷۵۶ـ۸۴۱ق)
منتخب کتاب است.
دنا، ج ۷، ص ۴۳۸ـ۴۴۵.
آغاز: «منقول من کتاب عدّة الدّاعی. ما یرجع الی الدعاء من اسباب الاجابة وهو ما کان متضمّناً للاسم الاعظم».
انجام: «الدیان. الشکور. العظیم. اللطیف. الشامی».
انجامه: «تمت هذه الاسماء الحسنی بعون الله الملک المنان علی ید محمد بن صالح مهدی الرّضوی».

۳۴. شرح خواص چهل اسم اعظم
«ص ۱۶۶ ـ ۱۷۵ حاشیه» **(فارسی)**
از انجام ناتمام مانده است.
آغاز: «شرح خواص چهل اسم اعظم حضرت حق سبحانه و تع [تعالی] که از صاحبان دعوت منقول است در شرح صغیر فاما انچه در شرح کبیر مسطور است دانسته باشد و شرایط را به جای آورده آنچه از آن برین کیفیت در شرح صغیر نوشته می‌شود عمل کند... اسم اول سبحانک لا اله الا انت یا رب کل شیء ووارثه».
انجام موجود: «اسم بیست و دوم. یا مبدع البدایع... چندان علم و معرفت که از بنی آدم در حجاب است بر وی کشف شود و بسیار نفع یابد و به مردم».

۳۵. شرح نود و نه نام خدا «ص ۱۸۸ ـ ۱۹۷ حاشیه»
(عربی)
آغاز: «شرح نود و نه نام که از عدة الداعی نوشته شده. الله اشهر اسماء الله تعالی واعلاها محلاً فی الذکر والدعا وتسمّیت به سایر الاسماء».
انجام: «ولا یوجب له تعدّداً وتکثراً فی ذاته تع [تعالی] عن ذلک علواً کبیراً والله اعلم».

۳۶. اسناد عهدنامه حضرت رسول(ص) «ص ۱۸۹ ـ ۱۹۳»
به همراه خواص و متن آن.

۳۷. ادعیه «ص ۱۹۳ ـ ۲۰۶»
شامل دعاها و روایات و ختوم و حرزها.

۳۸. دستورالعمل پزشکی «ص ۱۹۸ حاشیه»
شامل چند دستورالعمل پزشکی از خط حضرت جالینوس الزمانی میرزا محمدحسین طبیب و حکیم محمدمؤمن.

۳۹. حکایات «ص ۲۰۰ـ۲۰۴» **(فارسی)**
مشتمل بر چند حکایت بدون نام منبع.

۴۰. قصیده عینیه (مناجات امیرالمؤمنین(ع))
«ص ۲۰۷ ـ ۲۰۸» **(عربی)**
مؤلف: امام علی بن ابی‌طالب(ع) (ـ۴۰ق)
ذریعه، ج ۲۲، ص ۲۳۷.
آغاز:
لک الحمد یا ذا الجود والمجد والعلی
تبارکت تعطی من تشاء وتمنع
انجام:
وصلّ علیه ما دعاک موحّد
وناجاک اخیار ببابک ارفع

۴۱. لامیة العرب (قصیده) «ص ۲۰۸ ـ ۲۱۲»
(ادبیات ـ عربی)
مؤلف: عمرو بن مالک شنفری (ـح ۵۵۰م)

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۲۲۴ـ۲۳۰؛ دنا، ج ۸، ص ۹۹۴.

آغاز: قال النبی صلی الله علیه وآله علّموا اولادکم لامیّة العرب فانها تعلّمهم مکارم الاخلاق.

اقیموا بنی امی صدور مطیّکم
فانی الی قوم سواکم لامیل

انجام:

ترود الأراوی الضحم حولی کانّها
عزاری علیهنّ الملاء المزیل
ویرکدن بالامال حولی کانّنی
من العصم اذ فیّ ینتحی الکیح اعقل

انجامه: «هو. تمت قصیده الشنفری فی ضحوه یوم السّبت من شهر جمادی‌الثانی مطابق هزار و نود وشش سنه ۱۰۹۶ وکتب مع السّامه فی بلدة اصفهان اقل خلق الله واحوجهم الی رحمه ربه الغنی محمدمهدی ابن محمدصالح الرضوی».

۴۲. گفتارهای پراکنده «ص ۲۱۳ ـ ۲۴۰ متن و حاشیه»

از این کسان و نوشته‌ها:

فی الاصول [الکافی]، تهذیب الاحکام، مناقب آل ابی طالب ابن شهر آشوب، فضیل بن عیاض، المهج، جنید، سری [سقطی]، اسکندر، اصمعی، رابعه عدویه (ص ۲۱۵؛ در پایان آن: تمّ فی عشر الاوّل من شهر جمادی‌الثانی مطابق هزار و نود و شش علی ید اقل خلق الله محمدمهدی ابن محمدصالح الرضوی عفی عنهما)، ارشاد شیخ مفید، الاحیاء، تفسیر فخر رازی، مشارق انوار الیقین فی کشف اسرار امیرالمؤمنین از شیخ رجب بن محمد رجب برسی حلّی، نهج البلاغة، ابن بابویه، افلاطون الالهی، نقل عن الخط المنقول عن خط الامیر علیه السّلم هکذا مکتوب فی موضع معتبر، من کتاب فضایل امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلم من طریق العامة للشیخ الفقیه ابوالحسن محمد بن احمد بن علی بن الحسین بن شاذان اعانه الله علی طاعته (ص ۲۲۳ـ۲۲۶. انجامه در پایان: تم الفضایل منتخباً فی یوم الجمعه من شهر جمادی‌الثانی مطابق هزار و نود و شش ۱۰۹۶). الجاحظ، شیخ ابوالحسن خرقانی، لقمان، افلاطون، اویس، ارسطاطالیس، بطلمیوس، دیوجانس کلبی، بحر الدرر، زاد العابدین، کشف الیقین فی فضائل الثابتة لامیرالمؤمنین از علّامه حلی، بحر الجواهر، تذکرة الخواص ابن جوزی (ص ۲۲۴ـ۲۲۵؛ با انجامه: تمت ما نقلته منه بعون الله وحسن تأییده فی شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۰۹۶)، اربعین شیخ بهاءالدین، کشکول، امالی، توحید ابن‌بابویه، بصایر الدرجات، حکایات مولانا شمس‌الدین طبسی و خواجه نظام‌الملک، شبلی، الغرر و الدرر، وافی، کلینی.

۴۳. گفتارهای پراکنده «ص ۲۴۲ ـ ۲۴۴ متن و حاشیه»

شامل بخشهای کوتاهی از بشارة المصطفی لشیعة المرتضی، عدة الداعی، صحف ابراهیم، بستان الکرام و مصباح الشریعة.

انجامه: «کتبه بامر السّید النجیب الماجد اللبیب صاحب هذه السفینة الشریفة افقر العباد الی رحمة الله الحسیب ابن محمدحسین عمادالدین محمود الطبیب ۱۰۹۶».

۴۴. [فوائد] «ص ۲۴۵ ـ ۲۴۶ متن و حاشیه»

(عربی و فارسی)

مؤلف: محمود بن مسعود شیرازی، عمادالدین (زنده در ۹۸۴ق)

مطالب کوتاه و پراکنده‌ای است از او که نوه‌اش در این سفینه یادداشت کرده است.

شامل این گفتارها: ظهور پروردگار، شرح سخن منصور حلاج درباره سبحان من تجلی من راس ابرة لمن تشاء...، فی تحقیق معنی تجدد الامثال و تفسیر آیه کل یوم هو فی شأن.

آغاز: «من مسودات جدی عمادا محمودا رحمه الله تعالی. آواز را به چشم نمی‌توان دید و انوار را به گوش نمی‌توان شنید با آن که هر دو در کمال قرب باشند و تواند بود که موجودات لا تعد و لاتحصی باشند که به حواس خمس محسوس نشوند».

انجام: «والتقید والتغیر ونحو ذلک کالجان فی التعدد

والا فالامر اجل من ان ینحصر هکذا حقق بعضهم».
انجامه: «المامور معذور. کتبه الفقیر ابن محمدحسین الطبیب محمدباقر عفی عنهما».

۴۵. الکافی «ص ۲۴۷ ـ ۲۵۲ متن و حاشیه»
(حدیث ـ عربی)
مؤلف: محمد بن یعقوب کلینی (-۳۲۹ق)
گزیده‌ای از احادیث آن است.
آغاز: «علی بن ابراهیم عن ابیه عن الحسن بن محبوب عن مقاتل بن سلیمان قال سالت ابا عبدالله علیه السلام کم کان طول آدم».
انجام: «وکان هذا زمان المیزان وکنت فیه علی الوفاء فاقبض مالک ولا حاجة لی فیه وردّه علیه».
انجامه: «قد کتبه ابوالحسن المازندرانی المامور بذلک للتذکر».
با چندین حاشیه به امضاهای «کذا افاد استادنا مولانا محمدباقر دام ظلّه» و «م ق ر سلمه الله».

۴۶. حاشیة حاشیة مطالع الانظار فی شرح طوالع الانوار
«ص ۲۵۳ ـ ۲۵۶» **(منطق ـ فارسی)**
حاشیه کوتاهی بر حاشیة مطالع الانظار فی شرح طوالع الانوار میر سید شریف جرجانی (۸۱۶ق) است.
مؤلف که احتمالاً همان کاتب نسخه است در این رساله نظر جرجانی درباره معنای معقولات ثانیه را رد می‌کند.
آغاز: «مخفی نماناد که سید الشریف قدس سره در حاشیه شرح مطالع تفسیر کرده معقولات ثانیه را به چیزی که عارض شود مهیّة را به حسب وجود ذهنی».
انجام: «ای من حیث هو معقول اخراج کرده شود پس راجع می‌شود بانچه مذکور شد در شرح مواقف ولقد ذکرنا نبذاً من المقال والله یعلم بحقیقة الحال».
انجامه: «قد کتب المامور بذلک السّواد ابوالحسن المازندرانی».

۴۷. گفتارهای پراکنده «ص ۲۵۶ ـ ۲۶۶»
از ابراهیم بن ادهم، دو بیت منسوب به امیرالمؤمنین(ع)، کتاب نگارستان، کشاف، سعدی، شرح حال ابن‌اثیر، حیوة الحیوان، ابن جوزی در کتاب صفوة الصفوة، قاضی بیضاوی، وصیت جالینوس، جصاص، من امثال العرب وحکایاتهم، عجایب المخلوقات، شیخنا البهائی قدس الله روحه، ابویزید بسطامی، کمال الدین و تمام النعمة ابن بابویه، لقمان، سلطان ملکشاه، آمدن محمد بن محمد غزالی بر قبر فردوسی.

۴۸. شرح دعای سدرة المنتهی «ص ۲۶۷ ـ ۲۷۱»
آغاز: «نقلست که از حضرت امیرالمؤمنین و امام المتقین علی بن ابی‌طالب علیه السلم گفت هر ان مؤمن که این دعا را بخواند یا با خود دارد».

۴۹. طریق ختم آیة الکرسی «ص ۲۷۱»

۵۰. اسماء امیرالمؤمنین(ع) «ص ۲۷۲ ـ ۲۷۷»
حدیث مفصلی از ایشان خطاب به سلمان و جندب است.
آغاز: «روی بن صدقه انه قال سأل ابو عبدالله سلمان الفارسی رضی الله عنه وابوذر رضی الله عنه کل منهما سأل صاحبه ما معرفه امیرالمؤمنین».
انجام: «من جهل هذا کان بالعکس بالمفهوم من صریح کلام مولانا امیرالمؤمنین صلوات الله علیهم اجمعین».

۵۱. احادیث «ص ۲۷۷ ـ ۲۸۰»
از کافی و تهذیب الاحکام و شیخ عارف محمد الچبستری [الشبستری] فی رسالته فی العقاید.

۵۲. عیون اخبار الرضا «ص ۲۸۱ ـ ۳۱۳» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ ـ ۳۸۱ق)
منتخبی از بابهای ۱۱ و ۱۲ و ۲۱ و ۲۴ آن کتاب است.
فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۸۴ـ۱۰۳؛ کتابشناسی شیخ صدوق، ص ۱۵۵ـ۱۹۴.

۵۳. دستور خواندن سوره حمد «ص ۳۰۲ حاشیه»

۵۴. سایر حروف ۲۸گانه «ص ۳۰۴ و ۳۰۶ حاشیه»

آغاز: «بر ضمایر اولی الالباب پوشیده نماند که سرایر حروف ۲۸ گانه چون اعظم اسرار الهی و در سایر اجزای کائنات معانی ایشان سایر و دایر».

۵۵. قطعه‌ای که آخوند مرحوم ملا عبدالرزاق فرموده
«ص ۳۱۴ ـ ۳۱۶»

مؤلف: عبدالرزاق بن علی فیاض لاهیجی قمی (ـ۱۰۷۲ق)
دو قطعهٔ منظوم است که بین عبدالرزاق قمی و میرزا سعید حکیم کوچک قمی رد و بدل شده.
دومین دو گفتار، ص ۴۷ـ۴۸؛ مجلس، ج ۸، ص ۱۹ و ج ۲۵، ص ۲۰۱، ش ۷۲۰۲/۱۲.

آغاز:
ای جوهری که در ته این هشت نه بساط
چشم خرد ندیده چو تو یک دُر خوشاب

انجام:
یوسف نگاه داشتن از گرگ لازم است
ور نه چه سود خانه چشم پدر خراب

۵۶. قطعه‌ای که عالی حضرت مرحمت و مغفرت پناه میرزا محمدسعید رحمه الله در جواب فرموده‌اند
«ص ۳۱۶ ـ ۳۱۹»

مؤلف: محمدسعید بن محمدباقر حکیم قمی، تنها (سده ۱۱ه)

آغاز:
ای آن که در محافل دانش کلام تو
دردی کشان جام سخن را دهد شراب

انجام:
باری به هر چه کرده‌ام اکنون قلم بکش
کز رای صایب تو نیاید به جز صواب

۵۷. بتخانه سومنات «ص ۳۱۹ ـ ۳۲۶» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدباقر حکیم قمی، تنها (سده ۱۱ه)
این عناوین در نسخه دیده می‌شود: تعریف شهر بنارس، تعریف دختر هندو، تعریف دریا، تعریف گرداب، منازعه هندوان با مسلمانان.
در نسخه با نام «مثنوی سومنات میرزا محمدسعید ره» خوانده شده است.
کامل.

ملک، ج ۸، ص ۱۱۷؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۱۲۴؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۱۲۴.

آغاز:
مرا از غیب آمد میهمانی
حریفی بذله سنجی نکته دانی
چو دریا از درون گوهر فروشی
چو طوفان از برون آتش خروشی
... درین ویرانه بنیاد مجازی
خبردار رموز عشقبازی
دماغش تر زآتشخانهٔ عشق
دلش شمع خود و پروانهٔ عشق
سخنگو از محبّت گاه و بیگاه
گلستان حکایتهای دلخواه

انجام:
دو دل از عشق چون با هم شود بند
یکی گردد دوئی چون شاخ پیوند
همین باشد همین عشق و کمالش
خداوندا نگهدار از زوالش

انجامه: «شب دوشنبه سیم ماه ربیع‌الاول سنه ۱۱۰۰ باتمام رسید. خواننده را امید دعاست».

۵۸. نقل من تواریخ البلدان «ص ۳۲۸ ـ ۳۳۴»

آغاز: «صنعاء. قصبه بلاد الیمن احسن مدنها بناء واصحها واعذبها ماء واطیبها تربة».
انجام: «جزیرة الشجاع... و تعلقت الکلالیب باحشائه فراؤه میتا فاتحافاه ففرح الناس بموته».

۵۹. شرح ختم برای فتح مهمات و حاجات
«ص ۳۳۴ حاشیه»

۶۰. شرح خواص سوره یس از شیخ بهایی «ص ۳۳۵»

۶۱. اشعار (فارسی)
به جز عناوین ذکر شده از این کسان نیز سروده‌هایی در این سفینه نوشته شده است:

ابن سینا (ص ۲۶۱)
ابوسعید ابوالخیر (ص ۲۱۴)
امیرالمؤمنین(ع) (ص ۱۱، ۲۵۶)
بابا فغانی (ص ۱۳)
بابا نصیبی (ص ۲۲۹)
جامی (ص ۲۱۶)
جلال، میرزا (ص ۲۲۸)
حسین سلمه الله، آقا (ص ۲۳۷)
درکی، ملا (ص ۲۳۸)
رکنا، حکیم (ص ۲۱۸)
سعدی (ص ۲۱۴، ۲۲۹، ۲۵۲)
شاه طهماسب انار الله برهانه (ص ۲۴۱)
صادق دست غیب، میرزا (ص ۲۳۷)
صفی اصفهانی، میر (ص ۱۲)
ضمیری (ص ۲۱۴)
طالب نصیب (ص ۲۱۶)
غزالی (ص ۲۶۲)
فیاض (ص ۲۲۸)
قدسی قدس سره (ص ۲۲۹)
گنجعلی، ملا (ص ۲۳۷)
مجذوب (ص ۲۳۷)
مجنون عامری (ص ۲۱۲، ۲۵۹)
محمدسعید حکیم، میرزا (ص ۲۲۹، ۲۳۷، ۲۴۱)
محمدعلی شوقی، میرزا (ص ۲۳۸)
میر سید شریف (ص ۲۲۹)
نظامی، شیخ (ص ۲۱۶)
نظیری (ص ۲۲۹، ۲۴۱)
وحید (ص ۲۲۹)

خط: نسخ و نستعلیق و شکسته.
نسخه به چندین خط نوشته شده ولی بیشتر آنها از آنِ صاحب سفینه محمدمهدی بن محمدصالح رضوی است. در پایان یادداشتهای او این تاریخها دیده می‌شود: جمادی‌الثانی ۱۰۹۶ق (ص ۵)، ۱۰۹۶ق (ص ۶)، جمادی‌الثانی ۱۰۹۶ق (ص ۱۰)، پیش از ظهر شنبه جمادی‌الثانی ۱۰۹۶ق در اصفهان (ص ۲۱۲)، دهه اول جمادی‌الثانی ۱۰۹۶ق (ص ۲۱۵)، جمعه جمادی‌الثانی ۱۰۹۶ق (ص ۲۲۶)، جمادی‌الثانی ۱۰۹۶ق (ص ۲۲۵)، شب دوشنبه ۳ ربیع‌الاول ۱۱۰۰ق (ص ۳۲۶).
دیگر کاتبان نسخه: مقیم بن عسکری محلاتی در ۱۰۹۸ق (ص ۱۱۶)، عمادالدین محمود بن محمدحسین طبیب در ۱۰۹۶ق (ص ۲۴۴)، محمدباقر بن محمدحسین طبیب (ص ۲۴۶)، ابوالحسن مازندرانی (ص ۲۵۲ و ۲۵۶).
عناوین و نشانیها شنگرف، سطور چلیپا و معمولی، در برگی که بین جلد کتاب و برگ آستربدرقه چسبانده شده نقش مهری بیضوی با عبارت: «عبده الراجی محمّدعلی بن محمّدحسین» در زیر حسابهای سیاق و مهر طغرائی لاستیکی جدید «جمال‌الدین» دیده می‌شود. چندین جای نسخه از جمله دو برگ آغازین نسخه و ص ۲۴۱، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۲۷، ۳۲۸ و ۳۳۳ نقش مهر بیضوی بزرگی با عبارت: «افوض امری الی الله عبده محمدعلی». در صفحه عنوان نسخه مهر کتابخانه مجدالدین نصیری با شماره ۲۳۱۱ و تملک شیخ محمدعلی واعظ تلواسکانی در ۱۳۳۵ (که مهر آغاز نسخه از آنِ اوست) و مهری بیضوی که محو شده است. برگها در بالای گوشه سمت چپ با حروف برگشماری دارد. این شماره‌گذاری نشان می‌دهد صفحاتی از نسخه افتاده است. در حاشیه صفحات ۷ و ۱۰ و ۴۳ و ۴۴ و ۲۲۰ و ۲۲۱ و ۲۲۷ از علامت سه نقطه شک (∴) استفاده شده است. انتهای بندها هم از علامت شنگرف رنگی که سرش کمی به سمت چپ متمایل است استفاده شده. نسخه رکابه دارد اما کلمات آن در بیشتر صفحات بر اثر برش صفحات از بین رفته‌اند. ابزار سطراندازی آن هم مسطره بوده است. بعضی از بخشها در متن و حاشیه کتابت شده است.
کاغذ: الوان آهار مهره نازک.
یک، ۱۶۸، یک برگ، ۱۳/۹×۲۳/۷، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن تریاکی ضربی با ترنج و سرترنج منقش و جدولهای ساده و گرهی. قطر: ۲/۱.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۱۴۳]

(۸۸۸۱)

جنگ ابوطالب کشمیری نجفی (عربی و فارسی)

جنگی از مجموعه احادیث و دعاهای شیعی است که به دست ابوطالب کشمیری نجفی در نیمه اول سده ۱۲ھ تنظیم شده است. مطالب آن نظم و نسق ندارد و در فواصل مختلف کتابت شده است. بیشتر به کتابچه‌ای شخصی می‌ماند.

۱. گفتارهای پراکنده (عربی و فارسی)

در جای جای نسخه مطالبی از این کتابها و اشخاص نقل شده است:

الکافی، عدة الداعی، حیات القلوب، خصال ابن بابویه، اختصاص، مصباح کفعمی، مصباح متهجد، از روی مجموعه مکتوبه در مشهد مقدس رضویه علیه السلام نوشته می‌شود (۷ پ)، شرح موجز سدیدی، وسایل الشیعة، رسالة محاسبة النفس علی بن موسی بن طاوس، النهایة، مجمع البحرین، رساله اولیاء سیوطی، عین الیقین لمولانا کاشی طاب ثراه، الکشف عن مجاوزة هذه الامة الالف سیوطی، مشرق الشمسین شیخ بهایی قدس سره، درع الحصین کفعمی، القاموس، حاشیة الکشاف تفتازانی، کتبته من نسخة بخط ابن الجمهور (۲۸ ر)، هدایة الامة الی احکام الایمة شیخ محدث محمد بن حسن بن علی بن محمد حر عاملی، مهج الدعوات، درع الحصین، شیخ بهاءالدین از شیخ علی (۶۷ ر)، من کتاب الجبایی (۷۰ پ)، از مجموعه فاضل صالحی دیده شد منقول از شیخ بهاءالدین عاملی (۷۳ پ)، من خط شیخ محمد جد شیخ بهاءالدین (۴۰ ر).

۲. ادعیه (عربی)

شامل: الاسماء الحسنی به روایت نبی اسلام(ص) (۲۷ پ ـ ۳۶ پ)، دعاء الشیخ به روایت ابن طاووس در مهج (۳۶ پ ـ ۳۹ ر)، دعاء یمانی و سیفی (۳۹ ر ـ ۴۲ پ)، مناجات انجیلیه زین‌العابدین(ع) (۴۲ پ ـ ۵۳ ر)، دعاء جوشن کبیر با خواص هر بند آن در حاشیه (۵۳ ر ـ ۵۹ پ)، دعاء فرج (۶۲ ر ـ ۶۴ پ)، ادعیة الحوایج (۶۴ پ ـ ۶۶ ر).

۳. [ادعیه تقویت حافظه] «۷ پ ـ ۱۱ ر» (فارسی)
مؤلف: ابوطالب کشمیری نجفی (سده ۱۲ھ)

آغاز: «بسمله. محرر ابوطالب گوید که چون حافظه از جملهٔ نعمتهای جلیله حفیظ علیم است به خاطر قاصر رسید که قدری از دعوات و ادویه مأثوره صحیحه موثره بنویسد تا هر کس عامل و منتفع شود داعی را به دعای خیر یاد آورد. از آن جمله در کافی به سند صحیح از حضرت رسالت پناه».

انجام: «کافی و شافی است و ختم شد بر سوره حشر. اللهم احشرنا مع الایمّة المعصومین... واله ظاهرا وباطنا ملتمس از منتفعین انکه داعی را فراموش نکنند اگر چه مستحق فراموشی است لکن کریم (کذا: کرم) کریم عمیم و فضل او عظیمست».

۴. تحفة الغرائب «۶۰ ر ـ ۶۰ پ» (دعا ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن محمد بن ابوسعید هروی (سده ۹ و ۱۰ھ)

رساله مختصری درباره اوراد و ادعیه است. مؤلف در مقدمه می‌نویسد: «چنین گوید بنده عاصی بی‌بضاعت و سرگشته وادی خسارت... که مدت مدید و عهد بعید پای سلامت بر سنگ ملامت زده در طلب اوراد و ادعیه مأثور که علمای سلف را ورد بوده است به چنگ آورم و تا مدت هشت سال از خروج وطن به مکه معظمه... رسیدم و استفسار این معنی می‌نمودم تا آن که عزیزی که در آن جا مجاور بود گفت که در مدینه طیبه حضرت رسالت کتابی دارند به زبان فارسی، و عرب را از آن حظی نیست و غالباً خواص آیات کلام الله ربانی و خواصیت سوره تنزیل آسمانی است. چون طلب دعای مصحّح کردم و این خبر شنیدم قرار نگرفته همراه جمعی

متوجه مدینه طیبه گشتم و بیقرار بودم تا آن جا رسیدم و جزوی چند از تصنیف شارح کلام الله طالب رضای ملک تعالی احمد بن محمد بن ابراهیم التمیمی رحمة الله علیه آن را جواهر القرآن نام کرده و این کتاب در تصرف شخصی است که مطلقاً فارسی نمی‌داند. چون بدیدم به اندک زمانی تحفهٔ درّ گران مایه را از دست آن مرد فرومایه بیرون آوردم و باز عزیمت بیت الحرام کردم و به شکر این نعمت مجاور می‌بودم و از مطالعه نیاسودم تا مجموع در نظر آورده، دیدم که مصنف از فاتحة الکتاب تا سورة الناس به ترتیب، سور و آیات را خواص می‌نوشته، به خواطر بنده رسید که طالب حاجات را که مهمی روی نماید آیتی چند که از قرآن جوینده شده است جهت حصول مراتب خود باید بجوید و بخواند... چند اوراد ترتیب دادم و آن را به طریق استادان متقدم که عدد معین گرفته‌اند پس عدد گرفتیم کبیر و وسیط و صغیر و خاتم هر عددی را به آن معین ساخته بودم و اغلب آیات را به عددی قیام نموده اثرهای عظیم دیدم و در صحت حصول هیچ شک و شایبه نیست و این مختصر را تحفة الغرائب نام نهاده... فهرست این عجاله موافق اسماء ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین و شهور سنه بروج فلکی آمد و بالله العصمة والتوفیق» (به نقل از نسخه ش ۳۷/۱ مدرسه قنبرعلی خان تهران، بعضی از عبارات آن نسخه مغلوط بود).

مشتمل بر ۱۲ باب:

باب اول: در کشف قلوب و صفای باطن و اظهار به مغیبات و علم لدنی و مثال آن در کشف.

باب دوم: در طلب جاه و منصب عالی و تسخیر قلوب سلاطین و امرا و عوام الناس.

باب سوم: در گشایش کارها و فتح رزق و صدقات و توانگری و دفع فقر و درویشی.

باب چهارم: در دفع فقر و رفع امراض و بیماریی که در معالجه آن عاجز باشند.

باب پنجم: در دفع سحر و جادو و ام الصبیان و صرع و فتح بستگی.

باب ششم: در دفع اعدا.

باب هفتم: جهت حصول مرادات و ادای قرض و حفظ بدن.

باب هشتم: در توانگری و خود را از حرام نگهداشتن و در طاعت حریص شدن.

باب نهم: جهت پیدا کردن دفینه و گنج و غیر آن.

باب دهم: جهت ملاقات کردن به ارواح و پریان و جنّیان.

باب یازدهم: جهت آن که در چشم خلایق محبوب باشد و همه کس او را دوست دارند.

باب دوازدهم: جهت ادای قرض و شفای بیماران و حصول مقاصد و طلب بزرگی.

مؤلف باید همان محمد بن محمد بن ابی‌سعید هروی، فصیح ادیب (سده ۹ و ۱۰ه) باشد که کتاب بحر الغرائب[1] را به نام امیر علی شیر نوایی (۹۰۶ق) تألیف کرده بود. همچنین وی شاگرد شمس‌الدین محمد اسفزاری هروی (۹۰۳ ق) بوده است.

تا آن جا که جستجو کردم کهن‌ترین دستنویس تحفة الغرائب هم نسخه شماره ۹۴۶۷ مرعشی قم مورخ سه‌شنبه غره محرم ۱۰۲۱ق است. در بعضی از منابع زمان حیات مؤلف را سده ۱۳ه دانسته‌اند که با توجه به این دو تاریخ باید اصلاح شود.

در همین سده ۱۳ه محمدمحسن بن محمدرفیع رشتی گیلانی با زدودن نام هروی و افزودن مقدمه‌ای بر این کتاب آن را به استادش عبدالعلی بن محمد گیلانی نسبت داده و عنوان کرده که بنا بر وصیت وی به ترجمه کتاب دست زده است.[2] در حالی که با تطبیق و مقابله دو نسخه مشخص شد کلمات و جملات متن هیچ تغییری ندارند و اصولاً نمی‌توان کتاب فارسی را به فارسی ترجمه کرد.[3]

---

۱. رک: فهرستگان حدیث، ج ۷، ص ۱۱۵ـ۱۱۷ و مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۳۲۵ـ۳۲۶ و ج ۱۴، ص ۸۴۱ـ۸۴۲.

۲. برای این اثر منحول و دستنویس آن رک: مرکز احیاء میراث، ج ۴، ص ۲۲۳ـ۲۲۵ با عنوان ترجمه تحفة الغرائب.

۳. به عنوان مثال مقدمه هروی را این گونه بازنویسی کرده است: «چنین گوید بنده... عبدالعلی بن محمد الجیلانی... که بعد از چند سال از خروج وطن به مکه معظمه... که از سیاحت قلیل ←

نسخه‌ای از کتاب احمد بن محمد تمیمی (با نام خواص الآیات) در کتابخانه کوپریلی ترکیه مورخ رجب ۷۵۹ق نگهداری می‌شود. میکروفیلمی از این کتاب در دانشگاه تهران موجود است. رک : میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۴۷۹.

در نسخه ما فقط بخشی از بابهای دوم و سوم کتاب نوشته شده است. از انجام هم افتادگی دارد که برای تکمیل این افتادگی یک برگ سفید گذاشته‌اند (برگ ۶۱). منزوی، ج ۱، ص ۱۰۸ـ۱۰۹؛ مرعشی، ج ۲۴، ص ۲۲۹؛ مدرسه قنبرعلی خان تهران، ص ۵۹ـ۶۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۸۴۱ـ ۸۴۲؛ دنا، ج ۲، ص ۹۸۱ـ۹۸۳.

آغاز موجود: «باب دویم در طلب جاه و منصب عالی و تسخیر قلوب سلاطین و عوام الناس. جهت حصول این امور به عدد کبیر بخوانـد و عـدد کبیر خمسین و سبع الف».

انجام: «فلینفق مما اتیه الله لا یکلف الله نفسا الا ما اتیها سیجعل».

۵. دعا برای دفع اعداء «۷۳ ر» (دعا ـ فارسی)

به نقل از گفته شیخ علی نقی کمره‌ای در رساله فارسی‌اش برای فرزندش شیخ بهاءالدین.

خط: نسخ معرب و نستعلیق. کاتب و جامع: ابوطالب کشمیری نجفی در نیمه اول سده ۱۲هـ، در برگ ۴۲ پ پسر جامع جنگ نوشته مناجات انجیلیه در هند کتابت شده است.

یادداشت پسر جامع نسخه سید مرتضی بن ابوطالب کشمیری نجفی در برگ ۵۳ پ مورخ ۱۶ رمضان ۱۱۴۷ق در کربلا دیده می‌شود.

سطور چلیپا و معمولی وگاهی بر عکس و بدون نظم و ترتیب، عناوین در بخشهایی شنگرف، با تصحیح و حاشیه‌نویسی در بخشهایی که کتابت دفتری اجرا شده است. برگهای ۶ و ۷ و ۶۱ جدید است و به نسخه الحاق شده. جزوبندی نسخه چندان منظم نیست اما در گوشه سمت راست بالای اوراق وسط هر جزو اثر نشان صحاف دیده می‌شود (به صورت خط مشکی مورب کوچک).

آغاز و انجام مناجات انجیلیه سه یادداشت آمده است:

۱. یادداشت جامع جنگ درباره سند مناجات به نقل از رساله اعتقادیه محمدباقر مجلسی (حاشیه ۴۲ پ).

۲. این یادداشت در حاشیه آن از پسر جامع جنگ:

«هذا ما حققه الوالد المبرور طاب ثراه فی بلاد الهند لکن رایت هذا الدعاء فی الحایر المقدسة الحسینیة صلی الله علی مشرفها عند بعض السّادة الفضلاء من اهل قزوین سلمه الله وکان مکتوباً علی ظهره هذه الاجازة بخط العلامة المجلسی ره ونقلته من خطه قدس سره بعینه وهذا لفظه: بسم الله الرحمن الرحیم انهاه الاخ فی الله المحبوب لوجه الله المبتغی لمرضاته تعالی اعنی المولی الاولی الفاضل الکامل الورع التقی الزکی الزاهد الرضی مولانا محمدیوسف القزوینی[1] وفقه الله تعالی لمراضیه فاجزت له کثّر الله امثاله تلاوته وتلاوة سایر الادعیة المأثورة عن الائمة الهادیة صلوات الله علیهم وروایتها عنی باسانیدی المتصلة الیهم علیهم السلم والتمس منه ان لا ینسانی فی حیاتی وبعد وفاتی وکتب بیمناه الجانیة احقر العباد محمدباقر بن محمدتقی المجلسی عفی عنهما انتهی. وایضا وجدت عنوان الدعاء بخطه قدس سره هکذا المناجاة المعروفة بالانجیلیة وجدتها مرویة عن سید الساجدین علی بن الحسین زین‌العابدین صلوات الله» (۴۲ پ).

← خویش فارغ شده عزیمت ملک اصفهان می‌نمودم. در بعضی بلاد استفسار مجموعه‌ای که مأمور به اخذ آن بودم می‌نمودم و به هر کس که می‌رسیدم شرحی از اظهار طلب آن می‌سرودم. لیکن هر چه می‌پیمودم به اثری نمی‌رسیدم تا در ناحیه‌ای از نواحی مصر رسیدم. عزیزی از هموطنان خود را که در آن جا مجاور بود دیدم گفت در مدینه مشرفه کتابی دیدم که عزیزی از بزرگان مدینه در دست داشت و به زبان فارسی بود و عربان را از آن حظی نیست و اغلب آیات کلام ربانی و خاصیت آن...».

۱. محمدیوسف بن پهلوان صفر قزوینی که اجازه دیگری هم از علامه مجلسی بدو در دست داریم. رک: ریاض العلماء، ج ۵، ص ۱۹۹؛ اجازات الحدیث، ص ۲۸۵؛ سنا، ج ۱، ص ۱۱۴؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۱۳۵.

۳. یادداشت مقابله دعا با نسخه تصحیح شده محمدباقر مجلسی (۱۱۱۰ق) در حاشیه برگ پایانی آن: «بسم الله. قوبل مع النسخة المجاز علیها المقابل مع الاصل الذی صححه العلامة المجلسی قدس سره فی ۱۶ شهر رمضان لسنه ۱۱۴۷ فی الحایر المقدسة الشریفة صلی الله علی مشرفها وانا الف [الفقیر] ابن المرحوم ابی‌طالب سید مرتضی الکشمیری النجفی عفی عنهما بالنبی والوصی» (۵۳ پ).

کاغذ: حنایی آهار مهره، حاشیه صفحات کمی آبخورده.

یک، ۷۳، یک برگ، ۱۳/۵×۲۴/۲، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج قهوه‌ای جدولدار ساده. قطر: ۱/۸.

خریداری شده در بهمن ۱۳۲۲ش.

[شماره ثبت: ۲۶۳۶۷]

(۸۸۸۲)

مجموعه:

۱. نکت النهایة (حل مشکلات النهایة) «۱ پ ـ ۱۷۷ ر» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: جعفر بن یحیی محقق حلی (۶۰۲ـ۶۷۶ق)

کامل.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۶؛ دنا، ج ۱۰، ص ۸۰۹ ـ ۸۱۰.

آغاز: «الحمد لله القدیم فلا مقارن لوجوده الکریم فلا مستغن عن جوده والصلوة علی سیدنا المبعوث لنصر الحق... وبعد فان جماعة من دون الفطانة والهدایة».

انجام: «ثم انا بعد ذلک نحمد الله علی التوفیق لاصابة التحقیق ونسأله ان یاجرنا علی ما کتبناه وان یغفر زللنا عند لقیاه ان شاء الله».

انجامه: «تم الکتاب المسمی بنکت النهایة بعون الله وحسن توفیقه من شهر رجب المرجب سنه عشرین والف علی ید الفقیر روح‌الله بن هدایت‌الله القهپایی».

۲. المسائل المصریة «۱۷۷ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: جعفر بن یحیی محقق حلی (۶۰۲ـ۶۷۶ق)

تنها یک برگ از این رساله باقیمانده است.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۵؛ دنا، ج ۹، ص ۴۹۷؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۲۳۳ (با نام اجوبة مسائل خمس و ناشناخته).

آغاز: «اقول بعد حمد الله علی ما اکرمنا به من فضله والهمنا فی محبة العلم واهله والصلوة... انی مجیب الی ما سالنی الشریف... وهی مسائل خمس».

انجام موجود: «بل علل ترتیب فصولها وربما قیل لم لم یجعل الطهارة ساکنا باکما جعل».

خط: نستعلیق. کاتب: روح‌الله بن هدایت‌الله قهپایی، تاریخ کتابت: رجب ۱۰۲۰ق.

عناوین شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد. با علامت سه نقطه شک در کنار بعضی از سطور مانند ۲۲ ر، ۲۹ ر، ۳۱ ر، ۳۳ ر، ۴۷ ر و... .

یادداشتهای صفحه عنوان: نام رساله‌های مجموعه (شامل ۳ کتاب نکت النهایة، المسائل المصریة **و** المسائل البغدادیة **که کل رساله اخیر و بیشتر رساله دوم از نسخه افتاده است). یادداشت امانت از آقا سیّد، تملک محمدمحسن بن محمد شریف موسوی از طریق ارث شرعی با مهر بیضوی او: «محمدمحسن»، مهر بیضوی کوچکی برای تملک با نقش: «عبده محمد...»، نوشته‌ای از قاسم محیی‌الدین مبنی بر آن که کتاب عاریه از سید رضی نجل سید است. تملک... محمدحسن بن مرحوم شیخ باقر، یک مهر مدور ناخوانای کمرنگ، یک مهر مستطیل سیاه شده و تملک مدرس رضوی.**

صفحه آغاز رساله اول دو مهر مستطیل به نقشهای: «العبد محمدمهدی الحسنی الحسینی» با تاریخی که احتمالاً ۱۲۲۸ است و «الواثق بالله الغنی بن مهدی محمدرضا الحسنی الحسینی ۱۲۱۳».

پایان نسخه یک مهر مستطیل به نقش: «المتوکل علی الله اللطیف ابن نورالدین محمدشریف ۱۱۱۶». در حاشیه بعضی از صفحات مانند ۱۰۵ ر و ۱۶۷ پ و ۱۶۹ ر علامت سه نقطه شک دیده می‌شود (∴). رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه بالایی سمت چپ اوراق وسط هر جزو (خط مورب

مشکی). نام کتاب در لبۀ زیرین نسخه نوشته شده است (نکات النهایه).
کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه بالایی صفحات کمی آبخوردگی دارد.
دو، ۱۷۷، دو برگ، ۱۲/۲×۲۰/۳، ۱۷ سطر، ۷/۵×۱۴.
جلد: گالینگور سرخ، عطف و گوشه‌ها میشن زیتونی.
قطر: ۲/۷.
خریداری شده در تیر ۱۳۲۳ش.
[شماره ثبت: ۲۶۶۴۳]

(۸۸۸۳)

تقویم التواریخ (تاریخ ـ فارسی و ترکی)
مؤلف: مصطفی بن عبدالله قسطنطینی چلبی، حاجی خلیفه (۱۰۱۷ـ۱۰۶۷ق)

سال شمار حوادث تاریخی از ابتدای هجرت پیامبر(ص) تا سال ۱۰۵۷ق است.

در هر صفحه حوادث ۱۰ سال در جدولهایی دهگانه نوشته شده است. سال مورد نظر در بالای صفحه به ترکی با شنگرف و اتفاقات روی داده در ستونها با مشکی نوشته شده‌اند.

پس از سال شمار جدولهایی در تاریخ ملوک و وزراء و شرفا و قضاة اسلامی به کتاب افزوده شده است.

در نسخه ما این جدولها از برگ ۴۱ر تا پایان نسخه را دربر گرفته‌اند:

لوحۀ سلاطین عالم و ملوک بنی آدم (شامل جدول ملوک پیشین، خلفاء راشدین، خلفاء ملوک اسلامیه) (۴۱ ر)، جدول وزراء عظام (۴۷ ر)، جدول مشایخ عظام (۴۸ ر)، جدول قضاة عسکر (۴۸ پ)، جدول قضاة عساکر روم ایلی (۴۸ پ)، جدول قضاة عسکر اناطولی (۵۰ ر)، جدول خواجه‌گان سلاطین عظام (۵۱ ر)، جدول نقباء اشراف (۵۱ پ)، جدول قضاة قسطنطنیه (۵۱پ).

نوشته شده در سال ۱۰۵۸ق در مدت دو ماه.

پس از این جدولها خاتمه‌ای به ترکی پایان بخش کتاب است.

نسخه ما چند افتادگی دارد: مقدمه و ۳۰ سال اول هجرت، بین برگهای ۶ و ۷ حوادث سالهای ۱۵۰ تا ۳۸۰ و در پایان بخشی از خاتمه.

کشف الظنون، ج ۱، ص ۴۶۹؛ فهرستواره، ج ۱، ص ۵۹۸ ـ ۵۹۹؛ دنا، ج ۳، ص ۲۶۹ـ۲۷۰.

آغاز موجود: «اتوز. ۱. انقراض دولت ساسانیان بموصلئ یزدجرد در مرو و فتح طالقان و بلخ و جرجان به دست عروه و توسیع حرم مدینه با فرمان عثمان».

انجام موجود: «خاتمه. فنّ تاریخه متعلّق امور کلیّه و اکثریّه قبیلندن بعض فواید ذکرنده درکه... هر انسان حال صفرده تربیۀ پدر و مادره محتاج اولدوغی».

خط: نسخ ترکی. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه .
نسخه‌پردازی عثمانی، جدول‌کشی شده با شنگرف. سالها و جدولها و کلمات مهم حوادث مانند جنگ و فتح و ظهور و بناء به شنگرف. با مواردی اطلاعات افزوده شده در کناره صفحات به امضای «منه». گاهی این افزوده‌ها ماده تاریخ است. در دو برگ الحاقی آغاز و انجام نسخه یک عریضه که تاریخ آن خط خورده، یادداشتی به سیاق در سال قوی ئیل ۱۲۸۸ق و مهر کمرنگ و محو نصرالله تقوی. در آخرین برگ نسخه قیمت گذاری شده به ۱۰۰ ریال. جزوها ۱۰ برگی.
کاغذ: تا برگ ۷ شرقی و پس از آن فرنگی نخودی آهار مهره. حاشیه صفحات کمی آبخورده.
یک، ۵۳، یک برگ، ۱۵/۳×۲۶/۷، سطور مختلف، ۹×۱۸.
جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سر ترنج و جدول، یک لا. قطر: ۰/۸.
خریداری از جمال اخوی در دی ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۴۹۵۵]

(۸۸۸۴)

[معجزات چهارده معصوم(ع)] (تاریخ امامان ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته

کتابی بدون بخشبندی در بیان معجزات چهارده

معصوم(ع)، که ظاهراً در سده ۱۲ﻫ نوشته شده است.

در نسخه تاریخ یا نشانی برای تعیین زمان تألیف نیست. اما مؤلف از محمدرفیع بن فتح‌الله واعظ قزوینی (۱۰۸۹ق) نویسنده ابواب الجنان با دعای درگذشتگان یاد می‌کند.

موضوعات کتاب به ترتیبی که در نسخه آمده چنین است:

ـ معجزات امیرالمؤمنین و دیگر ائمه معصومین (از ابتدا تا ص ۱۸۵).

پایان این بخش مانند پایان کتاب بـه اتـمام رسـیده است اما ظاهراً همه نسخه از یک کتاب است. پیش از ذکر معجزات هر یک از ائمه چند سطر کوتاه در شرح احوال ایشان نوشته شده است.

ـ معجزات پیامبر اسلام (ص ۱۸۶ ـ ۲۵۶).

ـ قصص انبیاء شامل قصه نوح و ابراهیم و مـوسی (ص ۲۵۶ ـ ۲۹۵).

ـ در بیان کیفیت معراج پیامبر (ص ۲۹۵ ـ ۳۳۰).

ـ معجزات پیامبر (ص ۳۳۰ ـ ۳۵۸).

ـ در بیان فضیلت صلوات بـر آن حـضرت (ص ۳۵۸ ـ ۳۶۳).

ـ در بیان فضایل و مناقب و معجزات علی بن ابی طالب (ص ۳۶۳ تا پایان).

در حکایات از این کتابها نقل قول شده است:

ابواب الجنان واعـظ قـزوینی عـلیه الرحـمه (ص ۳۵۱، ۳۸۳).

اعلام الوری شیخ طبرسی (ص ۱۵۱، ۱۶۳).

اکمال الدین (ص ۱۷۶).

تحفة المجالس (ص ۱۴، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۴۷، ۲۵۳، ۳۵۵، ۳۸۳، ۳۸۹، ۴۰۵، ۴۰۸).

تفسیر امام حسن عسکری (ص ۱۸۷، ۱۹۳، ۱۹۷، ۳۳۰، ۳۳۹، ۳۵۰).

جامع الاسرار (ص ۲۱۰، ۲۱۷، ۴۰۵).

حدیقة الشیعة (ص ۲۵۴).

حیات القلوب (ص ۱۹۷، ۲۵۳، ۳۲۱، ۳۴۲، ۳۴۵).

خصائص الائمة سید مرتضی رحمة الله علیه (ص ۴۱۶).

راحة الارواح و مونس الاشباح (ص ۱۲۷، ۱۴۱، ۱۴۴، ۱۶۱، ۱۶۶، ۱۷۲، ۱۷۸).

روضة الشهداء (ص ۱۲۶).

روضة الصفاء (ص ۴۱۴).

عیون اخبار الرضاء شیخ صدوق (ص ۱۵۳).

غزوات اثنی عشر (ص ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۴۷).

فرحة الغری (ص ۹).

الفصول المهمة (ص ۴۲۰).

قصص الانبیاء (ص ۲۲۰).

کامل الشیعة (ص ۱۰۸).

کشف الغـمّة (ص ۱۴۰، ۱۴۹، ۱۶۰، ۱۶۳، ۱۶۴، ۳۰۵، ۳۷۱، ۳۷۹ـ۳۸۲، ۴۲۰).

کفایة المؤمنین (ص ۲۰۸).

مشارق الانوار شیخ رجب بـرسی (ص ۱۳، ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۸، ۱۴۲، ۱۵۷، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۱، ۴۲۵).

مصابیح القلوب (ص ۳۵۸).

مطالع الاسـرار حسن الخطیب فی شـرح کـتاب مشـارق الانوار شیخ القدوسی رجب بن علی بن رجب البرسی علیه الرحمه (ص ۳۶۳، ۳۶۵، ۳۷۰).

معراج نامه میر محمد حسینی (ص ۳۰۷).

منتخب الاثار (ص ۳، ۲۵، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۵۹، ۱۸۵).

منتخب الفضائل (ص ۱۱۸، ۲۹۵).

از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز موجود: «و پرهیزکاری پشت پای بر دنیای دنی و متاع این جهان فانی زده. نظم: بکُـوهی رفـته و کُـنجی گرفته... در بیان نسب عمر بن الخطّاب... مرویست کـه عبدالمطلب کنیزی داشت».

انجام موجود: «خبر داد مرا اعمش از ابی‌سعد خـرری (کذا: خدری) که رسول خدا صلی الله علیه و اله و سـلم فرمود بدرستی و راستی که خدای عزّ وجل بیافرید شاخ درختی از نور».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۲ـ۱۳ﻫ.

عناوین و نشانیها شنگرف، بین مصراعها ۴ نقطه که به شکل لوزی کشیده شده‌اند. آغاز نسـخه تـملک

حسن روش و یادداشت تولد اسدالله کـه تـاریخ آن پاره شده است. بالای صفحه ۱۴۷ یک مهر بـیضوی ناخوانا دیده می‌شود. صفحه ۲۰۰ یادداشت یادگاری به تاریخ ۲۴/۴/۱۸ش. در حاشیه کمی تصحیح شده. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی نازک آهـار مـهره. بسـیاری از بـرگها وصالی شده است.

دو، ۲۱۴، دو برگ، ۱۶/۴×۲۶/۲، ۱۹ سطر، ۱۱×۲۰.

جلد: تیماج قهوه‌ای مـجدول. آسـتر بـدرقه کـاغذ روزنامه‌ای. از شیرازه جدا شده. قطر: ۲/۶.

خریداری از نعمت‌اللهی در مهر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۰۶۵]

(۸۸۸۵)

مجموعه:

۱. چهل حدیث در فضائل امیرالمؤمنین(ع) «۱ پ ـ ۲ ر»
(حدیث ـ فارسی)

مؤلف: عبداللطیف بیرجندی (زنده در ۹۲۱ق)

تـرجـمه مـنظوم چـهل حـدیث نـبوی(ص) در مـناقب امیرالمؤمنین(ع) است. هر حدیث در یک رباعی به نـظم فارسی برگردانده شده است. این رساله باب نود و دوم از کتاب فضائل و مناقب مؤلف است.

سروده شده در ۹۲۱ق.

فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۴۰۶ـ۴۰۷؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۲۸۳ـ۲۸۴.

آغـاز: «یا علی انت منی بمنزلة هارون من موسی غیر انه لا نبیّ بعدی.

گـفت پـیغمبر از سـر تـمکین
با علی از طریق صدق و صـفا
در خـلافت تـو جـانشین مـنی
همچو هارون به منزل موسی».

انجام: «اللهم وال من والاه وعاد من عاداه... گفت روز غدیر شاه رسل... دشمنی کن به دشمن ایشان».

انجام و انجامه رساله فرسوده و ناخوانا شده است. از انجامه تنها می‌توان تـاریخ ۲۹ ربـیع‌الثـانی ۱۰۶۷ق را خواند.

۲. تاریخ ولادت و شهادت ائمه معصومین(ع) «۲ پ»
(فارسی)

از امیرالمؤمنین(ع) تا امام صادق(ع). با افتادگی از انجام.

۳. [آفاق و انفس] «۳ ر»

برگ آخر منظومه‌ای در آفاق و انـفس است. نسـخه از آغاز افتادگی دارد و میزان آن مشخص نیست.

آغاز موجود:

دید در انفس هـمه آفـاق را هست هر مشفق و مشتاق را

انجام:

چند توان بـود دریـن رهگـذر
هم ز خود و هم ز خدا بـی‌خبر

۴. ملا مغیث در نعت حضرت رسالت پناه گفته «۳ ر»

آغاز: «آن ماه روی خورشید سـیمای والضـحی و سـیاه موی غالیه‌سا واللیل اذا سجی».

۵. مرآت المحققین «۳ پ ـ ۹ پ» **(فلسفه ـ فارسی)**

مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ـ۷۲۰ق)

از انجام افتادگی دارد.

فـهرستواره، ج ۶، ص ۲۲۹ـ۲۳۰؛ دنـا، ج ۹، ص ۳۵۹ ـ ۳۶۴؛ منزوی، ج ۲، ص ۸۴۲ و ۱۳۷۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین العاقبت المـتقین (کـذا) والصلواة والسلام علی خیر خلقه... بدان اسعدک الله فی الدارین که پیشوایان شفیق و مقتدیان طریق».

انجام موجود: «باب هفتم در مقابله کردن قوای انسانی با ملایکه... و عالم شـخص است امـا بـزرگ آن گـاه از عالم کثرت».

۶. صلوات بعد از نماز «۱۰ ر»

۷. طریق دانستن دانه انار و پیداکردن شیء پنهان شده «۱۰ ر»

۸. افسون عقرب و زلو «۱۰ ر»

۹. رقعه آب طلبیدن نصیرای همدانی از میر معنی
«۱۰ پ»

مؤلف: نصیرالدین بن محمد نصیرای همدانی (-۱۰۳۰ق)
آغاز: «حق تعالی چمن اقبال و ریاض اجلال آن نور حدقه افضال و نور حدیقه آن ولایت مآل را».

۱۰. صیغه عقد اخوت «۱۰ پ»

۱۱. گفته‌ای از محمد بن خواجه عبدالله مصری «۱۰ پ»

۱۲. من بوستان القلوب «۱۱ ر»

۱۳. اشعار از ملا محمدقاسم... (در صحافی نامش ناقص شده است) «۱۱ ر» **(ترکی)**

۱۴. مباحثه که فیمابین علماء ماوراءالنهر و ملا محمد مشکک انجام شد «۱۱ پ - ۱۵ پ» **(کلام-فارسی)**
شامل نامه و پاسخ آن.
فهرستواره، ج ۹، ص ۵۷۴؛ دنا، ج ۱۰، ۴۹۶-۴۹۷؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۳۱۸؛ دانشگاه تهران، ج ۶، ص ۲۱۴۷-۲۱۵۰.
آغاز: «پوشیده نیست بر شیخ مؤمن و مؤمنه که تعرض به اموال وکسانی که گوینده کلمه طیبه لا اله الا الله».
انجام نامه ماوراء النهر: «که مذهب حق بر همه کس ظاهر گردد فالسلام علی من اتبع الهدی. آنچه درین صحیفه مزبوره مسطور است از اجوبه شریعت مصطفویه است والسلام».
آغاز جواب: «هو. ابکار رشحات اقلام دربار افاضل ماوراءالنهر هدیهم الله وایانا سبیل الرشاد... به وقوف پیوسته در این باب آن چه صواب».
انجام جواب:
«مکش مکش که ره جور را کناره نباشد
مکن مکن که پشیمان شوی و چاره نباشد
والسلام علی من اتبع الهدی».

۱۵. گفتارهای پراکنده «۱۶ ر - ۱۷ ر»
بدین ترتیب: حدیثی از رسول اکرم(ص) به نقل از انس بن مالک، ۲۴ روز نحس سال، خاصیت ماه نو نمودن در چیزهای ویژه‌ای که برای هر ماه سفارش شده است. دانستن دوازده ساعت، سه بیت درباره اوزان و مقادیر، از مکتوب قطبی رحمه الله، افسون و بستن عقرب، نماز روز آدینه، دعا از مولانا شمس الملة و الدین محمد شیخ ویس، دعایی که شیخ ابوسعید ابوالخیر به خواجه ابوطاهر در راه رفتن به نیشابور آموخت، دعای رفع تب لرزه، جهت دفع آبله اطفال، نقل از شیخ شهاب‌الدین خسرودی، در شناختن شب قدر از شیخ ابوالحسن خرقانی، قاعده حساب موضع سال هجری.

۱۶. شرح دوازده امام خواجه نصیرالدین طوسی «۱۷ پ»
(دعا-فارسی)
در آن ادعا شده که خواجه نصیر این دوازده امام را در خواب از امیرالمؤمنین(ع) آموخته است.
از انجام افتادگی دارد.
آغاز: «شرح دوازده امام خواجه نصیر الملة و الدین الطوسی. نقل است از آن حضرت علیه الرحمة والرضوان که در شهر بغداد».
انجام موجود: «زین المنابر والمساجد ولی الملک الماجد قتیل الکافر الماجد صاحب المحنة والکرب».

۱۷. نامه «۱۸ ر - ۱۸ پ»
بخشی از یک نامه ناقص است.

۱۸. نسب‌نامه پادشاهان صفویه «۱۸ پ»

۱۹. [ضرب و تقسیم] «۱۹ ر» **(ریاضی-فارسی)**
شامل توضیح ۵ نوع ضرب و تقسیم.
آغاز: «ضرب و قسمت پنج نوع است. نوع اول آحاد در آحاد. ضابطه درین نوع آن است که آحاد را به هم جمع کنی».
انجام:
هر چند که حاصل آید از مضروبین
هر یک به هزار کن ای کان هنر

۲۰. [معرفت زوال] «۱۹ پ» **(ستاره‌شناسی ـ فارسی)**
آغاز: «فی معرفة فیّ الزّوال. بدان که درین معنی از مولانا الامام الاجل مولانا صدر الشریفة جزاه الله تعالی عن المسلمین احسن جزائین نقل کرده‌اند و ما همان دو بیت را تقریر و تحقیق می‌کنیم...

فـیّ زوال اول صیف است یک قدم
پس در زیاده آید نصفی نه بیش و کم».

انجام: «و همین که هژده روز گذشت چهار قدم شد و همین که بیست و هفت روز گذشت سه قدم و نیم شد».

۲۱. نامه عبدالمؤمن خان به شاه عباس و جواب آن
«۲۰ ر ـ ۲۰ پ»
آغاز: «کتابت عبدالمومن خان که به نواب جمجاه همیون اشرف ارفع اقدس اعلی شاه عباس نوشته. مهدت قواعد نصفت و عدالت حشمت دام اقباله واجلاله الی یوم البعث».

۲۲. احادیثی از امیرالمؤمنین(ع) «۲۱ ر»

۲۳. من کیمیای سعادت «۲۱ پ»

۲۴. تعریف حمام «۲۲ ر»
مؤلف: نافع
آغاز: نافع در تعریف حمام گوید:

بـه تـحریک هـوس دوش از حـوادث
کـز آن رفـع حـدث گـردید بـاعث
مـرا افـتاد بـهر غسـل کـردن
ره حـمام پـیمودن بـه گـردن

انجام:

سر از تـن دور نـافع بـه از آنت
کـه بـاشد زیـر حکـم دیگـرانت

۲۵. رقعه میرزا فصیحی که به سیادت و نجابت پناه میرزا محمدهاشم نوشته‌اند و جواب آن «۲۲ پ»
آغاز: «رقعه میرزا فصیحی که به سیادت و نجابت پناه میرزا محمدهاشم نوشته‌اند. جوهر راسته بازار علو همت و فطرت بل جوهر ذکا و فطنت مرزای نور چشمی‌ام بر مسند دوستکامی دایما».

۲۶. تاریخ ولادت و شهادت ائمه معصومین(ع)
«۲۳ ر ـ ۲۳ پ»
ادامه مطلب برگ ۲ پ است.

۲۷. گفتارهای پراکنده «۲۳ پ ـ ۲۷ ر»
شامل این موارد: فرق میان علم لدنّی و علم تعلیمی از کتاب خلاصة المقامات، اسامی فارسی و رومی چهار فصل، چهار جمله از چهار کتاب مقدس، ترجمه حروف ابجد، صفات ثبوتی و سلبی الله تعالی به نظم و نثر، گفته‌ای از شیخ الاسلام فریدالدین به نقل از تفسیر ضحاک، دستور ساخت مفرح جهت طپش دل بیماران، انواع شش‌گانه نفس، از کتاب عجایب البلدان، تعداد سوره‌ها و آیات و کلمات و حروف قرآن که در زمان حجاج بن یوسف به دستور او شمارش شد، از کتاب شیخ یحیی منیری، از وصایای خواجه نظام الملک، گفته‌ای از خواجه عبدالله مسعود، بخشهایی از کیمیای سعادت (ادامه صفحه ۲۱ پ)، توضیحی درباره هژده هزار عالم و چند حرز و دعا برای بر آوردن امور گوناگون.

۲۸. الکواکب الدریة فی مدح خیر البریة (قصیدة البردة)
«۲۷ پ ـ ۳۲ پ» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن سعید بوصیری (۶۰۸ـ۶۹۶ق)
با ترجمه زیرنویس به فارسی.
«البردة والاعمال التی دارت حولها»، اسعد طیب، در تراثنا، ش ۳۸، ۱۴۱۵ق، ص ۱۶۲ ـ ۲۵۳ و ش ۴۱، ۱۴۱۶ق، ص ۱۵۸ـ۲۲۸؛ دنا، ج ۸، ص ۸۵۶ـ۸۵۹؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، ص ۶۹۰ـ۶۹۲.
آغاز:

امن تـذکّر جـیران بـذی سـلم
مزجت دمعاً جری من مقلة بـدم

انجام:

ما رتحت (رنحت) عذبات البان ریح صبا
واطرب العیس حادی العیس بالغنم (بالنغم)...
واغفر کبائر عصیانی وسیئاتی
ارحم بفضلک یا ذا الجود والکرم

دو بیت آخر قصیده ترجمه نشده است.

آغاز ترجمه: «شاهد نفس خود را خطاب می‌کند آیا از یاد کردن یاران و همسایگان ذی سلم چنین خاری؟ که آمیختن اشک راکه روان است از گوشه چشم به خون».

انجام موجود: «مادام که حرکت دهد شاخهای درخت را باد صبا. و در طرب آورد شتران قافله را شتربان به نغمه».

۲۹. تاریخ وفات سلاطین «۳۲ پ»

۳۰. چند دستور العمل پزشکی «۳۳ ر»

۳۱. معراج الخیال «۱۰۷ پ ـ ۱۰۹ ر و ۱۱۰ پ»
(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: علی‌رضا بن حسین تجلی شیرازی اردکانی (ـ۱۰۸۵ / ۱۰۸۸ق)

رک: ش ۸۸۶۲/۱۴.

آغاز:

در سرم دیگر هوای عشق یار
ریخت طرح آشیان خار خار
شوق بر گرد دلم پر می‌زند
از طپیدن حلقه بر در می‌زند

انجام:

حبذا عشقی که با سوز و گداز
با حقیقت رفته از راه مجاز
یا رب از عشقت دلم را بخش نور
تا شود جان تجلی شمع طور

۳۲. رقعه‌ای که میر علیشیر در طلب رخصت حج نوشته «۱۱۴ ر» (ترکی)

۳۳. اشعار

با سروده‌هایی از این شعرا:

آزاد بلخی (۱۲۴ ر)
آزری، شیخ (۶۹ پ، ۱۱۲ پ)
آشوب (۱۲۸ ر)
آصفی (۴۴ ر، ۴۵ پ، ۴۶ پ، ۹۲ پ)
ابراهیم ادهم، مرزا (۳۶ پ، ۳۸ پ، ۴۵ ر، ۷۰ ر، ۷۲ پ، ۹۲ پ، ۹۳ پ، ۱۱۲ ر، ۱۲۷ ر)
ابراهیم سیستانی، میرزا (۱۱۱ ر، ۱۲۱ ر)
ابراهیم، میرزا (۱۱۵ پ)
ابن یمین (۴۰ پ، ۴۱ ر، ۴۸ ر، ۱۳۲ ر)
ابوالحسن جامی (۱۳۲ ر)
ابوالحسن فراهانی، میرزا (۴۷ ر)
ابوالحسن، مرزا (۱۳۱ پ)
ابوالفضل دکنی (۴۶ ر)
ابوالقاسم جامی، مرزا (۱۳۲ ر)
ابوالقاسم قندزی (۷۰ ر)
ابوتراب بیگ (۳۴ پ، ۸۱ پ، ۱۲۳ ر، ۱۲۳ پ، ۱۲۴ پ)
ابوسعید ابوالخیر (۹۲ ر، ۱۳۱ ر)
ابوطالب حکیم (انتخاب تعریف قحطی دکن که ابوطالب حکیم گفته؛ ۱۱۱ پ ـ ۱۱۲ ر)
اجری یزدی، میر (۹۴ پ، ۱۲۹ پ)
اختر (۳۴ ر)
اسد همدانی، خواجه (۱۲۰ پ)
اسیر (۴۱ پ، ۴۲ پ، ۱۲۲ پ، ۱۲۹ پ)
اسیری (۴۷ پ، ۹۲ پ، ۱۳۲ ر)
اشرف، میرزا (۷۰ ر)
اطهری، میر (۱۲۳ پ)
اعجاز (۴۷ ر)
اغبار (۹۳ پ)
امری، ملا (۵۵ ر)
امیر خسرو (۴۵ ر، ۹۰ ر، ۹۰ پ، ۹۲ پ، ۱۰۳ پ، ۱۲۲ ر)
امیر شاهی (۵۹ پ، ۱۵۲ ر)

مفید (۱۲۴ ر)
مقتدا (۱۵۰ ر)
مقید بلخی (۱۲۴ ر)
مقیماء مقصود (۳۴ پ)
مقیم کتابدار، میرزا (۱۱۵ پ)
مکتبی (۷۸ پ، ۱۲۱ ر)
ملک قمی (۳۸ پ)
ملک مشرقی، میرزا (۱۴۶ ر، ۱۵۲ پ)
ملک نصر... (۷۲ پ)
منصور، شیخ (۹۲ ر)
منصور، میرزا (۴۱ ر، ۴۲ ر، ۴۳ ر، ۴۴ پ، ۷۳ ر، ۹۵ پ، ۱۲۷ پ)
مولوی رومی (۱۰۳ پ، ۱۱۱ ر)
مومن (۹۰ پ)
مومن حسین یزدی (۳۹ ر، ۱۲۱ ر)
مهدی بیگ (۱۴۹ پ)
میرقل... (؟) (۴۸ ر)
میرلوحی (۱۵۲ پ)
میلی (۹۲ ر)
نادم (۳۴ ر، ۱۲۸ پ، ۱۳۰ ر)
ناصر خسرو (۳۳ پ)
ناظم (۵۹ ر، ۵۹ پ، ۸۱ پ، ۹۵ پ)
نجات، میر (۱۱۲ ر، ۱۱۹ پ)
نسیم (۴۷ پ)
نسیمی (۱۰۵ ر)
نصیبی (۱۱۴ ر)
نصیراء همدانی(۱۱۳ پ)
نطقی (۷۰ ر، ۱۲۱ ر)
نظام دست غیب، میرزا (۴۶ پ، ۱۵۲ ر)
نظامی، شیخ (۴۸ ر، ۱۰۴ پ، ۱۵۱ پ)
نظیری نیشابوری (۳۴ پ، ۳۵ ر، ۳۷ ر، ۳۷ پ، ۳۹ ر، ۴۱ ر، ۴۱ پ، ۴۲ پ، ۴۵ ر، ۴۶ پ، ۵۰ ر، ۵۱ پ، ۵۹ پ، ۶۶ ر، ۹۲ ر، ۹۹ ر، ۱۰۱ پ، ۱۲۹ پ، ۱۳۷ ر، ۱۴۲ ر)
نعمت‌الله، سید (۱۴۱ پ)
نواب حسن خان به قللر آقاسی (۱۱۱ ر)
نواب سلطان اعظم (۳۵ ر)
نوایی (۸۳ پ، ۱۱۸ ر، ۱۴۸ ر)
نوروز علی بیگ (۳۵ ر)
واقف (۳۴ ر)
واله (۶۴ ر)
واهب (۳۵ پ)
وحشی (۸۱ پ، ۹۱ ر، ۱۰۴ پ، ۱۱۳ پ، ۱۴۱ پ)
وحید (۱۰۵ ر، ۱۲۹ پ)
ولی (۳۴ پ)
هاتفی (۱۵۱ ر)
هادی وزیر شیراز، میرزا (۱۵۰ ر)
هلالی (۱۱۵ ر)
یمین کمره (۱۰۴ پ)
یوسف قزوینی، میرزا (۱۱۹ پ)

خط: نستعلیق و شکسته. نوشته شده به چندین خط در سده‌های ۱۱ـ۱۳ه. این تاریخها در نسخه دیده می‌شود: ۲۹ ربیع‌الثانی ۱۰۶۷ق (۲ ر)، ۱۲۳۱ق (۱۱ ر)، ۳ رمضان ۱۰۷۲ق (۸۱ پ)، ۱۲۷۲ق (۱۳۹ ر).
در بعضی از بخشها عناوین شنگرف، صفحه‌پردازی به صورت معمولی و چلیپا، اشعار بیشتر چلیپا، در حاشیه برگ ۵۷ پ در پایان قصیده تجلی کسی نوشته: «تتمه قصیده را در اخر کتاب دو ورق مانده جستم شاید صحاف در حین تعمیر کتاب چنین نمود و در اخر پس ملاحظه شود. حرره محمد». در برگ ۸۲ ر یک مهر مستطیل سیاه شده و در برگ ۱۰۴ ر یک مهر بیضوی سیاه شده که تنها از آن عبارت «افوض امری الی الله» خوانده می‌شود. رکابه‌دار. بعضی از برگها جا به جا شده است.
کاغذ: حنایی آهار مهره. حاشیه بالایی صفحات آبخورده.
دو، ۱۵۲، دو برگ، ۱۵/۶×۲۵/۸، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: میشن زیتونی ساده که به مرور زمان به قهوه‌ای تغییر رنگ داده است. قطر: ۲/۸.
خریداری شده در اسفند ۱۳۲۳ش.
[شماره ثبت: ۲۷۰۷۱]

(۸۸۸۶)

تاریخ عبرة لمن اعتبر (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: کریم انارکی کرمانی (قرن ۱۴ه)

در وقایع درگیری دو طائفه شیخیه و بالاسریه در سال ۱۳۱۵ق در همدان. مؤلف در آن سال در آن جا بوده و مشاهدات خود را گزارش کرده است: «و سبب این فتنه و فساد و جمیع واقعات را بدون کم یا زیاد من اوله الی اخره به طرز روزنامه و تاریخ به قدری که از روی بصیرت و یقین چه خود دیده و چه از بی‌غرضان هر طایفه اعم از حضرات شیخیه و بالاسریه تا رجال دولت و رؤسای ملّت و اهل جماعت و سنت و محققان یهود و ارامنه و دیگر عاکفان آن دشت و دامنه شنیده و محض استماع اکتفا نکرده بلکه مدتی مدید تجسس و تحقیق نموده».

تنظیم شده در ۴ مقدمه و ۶ واقعه و ۱ خاتمه و برخی از حکایات مناسب بعضی از حالات و اتفاقات، بدین ترتیب:

مقدمه اول: در بیان سبب و اشخاصی که اسباب وقوع این فتنه و فساد گشتند.

مقدمه دویم: در شرح حالات و خیالات و گفتار و کردار ملا عبدالله بروجردی و اتباعش.

مقدمه سیم: در شرح حال بعضی اشخاص که از خود سلسله شیخیه خورده خورده سبب این فتنه و هنگامه عظیمه گشتند.

مقدمه چهارم: در شرح حال و گفتار شررانگیز و فتنه خیز سید محمد عباسی و سید فاضل و اراذل و همدان و اشرار.

واقعات اول: روز سه‌شنبه غره شهر شوال و عید فطر سنه ۱۳۱۵ در همدان میان شیخیه و بالاسریه.

واقعات دویم: در واردات روز چهارشنبه دویم شهر شوال سنه ۱۳۱۵ بعد از حرکت حاجی میرزا محمد باقر از همدان.

واقعات سیوم: در قتل و شهادت جمعی از حضرات شیخیه بر دست اراذل و اشرار همدان به فتوی سید محمد عباسی و بعضی مفتیان بی‌ایمان.

واقعات چهارم: در واردات روز پنجشنبه سیّم شهر شوال سنه ۱۳۱۵ و گرفتاری جمعی از شیخیه به دست اشرار پلید برای تجدید مسلمانی و شرح حال بعضی که در فرار گرفتار بوده‌اند.

واقعات پنجم: در شرح مأموریت زین‌العابدین خان حسام الملک به اخذ اشرار و استرداد اموال حضرات شیخیه و اخراج ساداة بنی عباس و حاجی میرزا مهدی و جمعی خدانشناس دیگر و طغیان گروه ستمگر به دولت و توپ بستن به همدان و گرفتاری اشرار بر دست مأمورین دولت قدر توامان و بیان واردات چندی که در آن اوقات برای جماعة حضرات شیخیه مظلومه از بعضی جهات روی داد.

واقعات ششم: در شرح دادخواهی شیخیه در دار الخلافه به دولت علیّه و مقرر نمودن اسامی دولت جمعی را به حکومت و استعفای همگی ازین خدمت و تحکم حتمی اعلی حضرت شاهنشاهی حکمرانی جناب مظفّر الملک را به همدان و فی الجمله شرحی از رفتار آنجناب در آن سامان و سرگذشت حضرات شیخیه اخر الامر در مجلس دیوانخانه عدلیّه و ثبوت مظلومیت ایشان در حضور جمعی از امنای دولت جلالت توامان دولت ایران.

خاتمه: در شرح بعضی از حالات حاجی میرزا محمدباقر بعد از حرکتش از همدان تا ورودش به طهران و مراسلاتش برای امنای دولت و رؤسای ملت اسلام و ایمان و عزیمتش به قریه جندق و ملحق گشتنش به دوستان آن سامان و فی الجمله شرحی از مولد و موطن و نسب و حسب و روزگار پر رنج و تعب آن جناب از زمان ولادتش تا هنگام رحلتش اعلی الله مقامه و فهرست برخی از کتب و رسائلش که به دست آمده بعد از غارت همدان.

در ص ۱۲۶ر کتاب به پایان رسیده و انجامه مؤلف نیز نوشته شده است. اما پس از آن شرح زندگانی و تألیفات میرزا محمدباقر بن محمد جعفر همدانی (۱۲۳۹ـ۱۳۱۹ق) افزوده شده است.

بخش اصلی کتاب پایان یافته در یکشنبه ۱۷

ربیع‌المولود ۱۳۱۸ق. بخش الحاقی شرح حال افـزوده شده در رمضان ۱۳۱۹ق.

نویسنده کتاب پیش از تألیف مدتی به «سیر و سفر» در «اغلب بلدان ایران» پی سپرد و طی چـند سـال بـه عتبات عـالیات و مشـهد و دارالخـلافه و پس از آن در ۱۳۱۵ق به همدان سفر کرد.

در پایان هر بخش عبارت: «ذلک عبرة لمن اعـتبر» تکرار شده است.

کامل.

فـهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۲۸؛ مشـار فـارسی، ج ۱، ص ۱۱۰۱ (در ایـن دو مـنبع نـام مـؤلف بـه اشـتباه محمدکریم بن ابراهیم کرمانی (۱۲۲۵ـ۱۲۸۸ق) ثـبت شـده است)؛ مسـجد اعـظم قـم، ص ۶۴۳ (نـاشناخته)؛ مجلس، ج ۴۱، ص ۲۳۶ـ۲۳۷.

آغاز: «حمد و ستایش یزدان پاکی را سزاست که احد و واحد است و ذرّات و صفات و افعال و عبادات و منزّه و مبرّاست... و بعد چنین گوید بـنده عـاصی مـؤلف ایـن تاریخ که مدتهای مدید در صدد تألیف یا تصنیفی بودم».

انجام کتاب: «و ختم این سخن است و سـلام مـن بـر عبرت گیرندگان هر زمن و هر انـجمن است. تـمام شـد تألیف تاریخ عبرة لمن اعتبر... الطیبین الطاهرین از شهور سال فرخنده فال یکهزار سیصد و هـجده هـجری عـلی هاجرها الاف السلام والصلواة والتحیات سنه ۱۳۱۸».

آغاز بخش افزوده: «چون بعضی از اکـابر ذوالمـجد و المفاخر بنده قاصر را امر فرمود که فی الجمله شرحی از مـولد و مـوطن و نسب وحسب جـناب حـاجی مـیرزا محمدباقر و بعضی حالات آن جناب را».

انجام بخش افزوده: «رساله در جواب بعضی اخوان در ثـمره خـلقت نـجبا و نـقبای اخـیار و تـطبیق بـعضی مـتناقضات. جـلد. رسـاله در جـواب سـوالات مـلا زین‌العابدین کرمانی از پاره‌ای تـهمتها کـه از مـعاندین شنیده. جلد».

انجامه: «جهة بـندگان جـناب مسـتطاب جـلالتماب صـاحب المـناقب والمـفاخر والاقـبال ومـنبع النـجابة والاصالة والاجلال مولانا الاجلّ الاکرم الافخم اقـائی اقای اقا میرزا محمدحسین خـان مـنشی بـاشی ادام الله تعالی ظله العالی واقباله المتعالی این کتاب مستطاب را باتمام رسانید ومن العـبد الاقـل الخـاطی الجآنـی ابـن مرحوم حاج میرزا محمدعلی سـید مـحمد الطـباطبایی النائینی فی شهر ربیع‌الاول ۱۳۲۱».

خـط: نسـتعلیق. کـاتب: سـید مـحمد بـن مـیرزا محمدعلی طباطبائی نائینی برای میرزا محمدحسین خان منشی‌باشی، تاریخ کتابت: ربیع‌الاول ۱۳۲۱ق. عناوین مشکی جلی، نشـانیها مشکـی، در حـاشیه تصحیح شده، رکابه‌دار، سطراندازی شده با مسـطر، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی و حنایی آهار مهره. با تـه‌نقش روسی و انگلیسی به عبارت

.TOBAPHWECTED. N ÷ $6\frac{1}{2}$

یک، ۱۴۳، یک بـرگ، ۲۲/۲×۱۴/۷، ۱۵ سـطر، ۱۵/۵×۸.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدولهای ساده و گرهدار. از شیرازه جدا شده. قطر: ۲/۲.

خریداری از باقر رقت در تیر ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۶۶۸۸۹]

(۸۸۸۷)

ترجمه تاریخ الحکماء (شرح‌حال‌نامه ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

کامل.

دنا، ج ۲، ص ۷۰۱ (در آن جا به نادرست نویسنده کتاب محمد بن علی زوزنی مترجم دانسته شده است)؛ دانشگاه تهران، ج ۴، ص ۶۹۳ ـ ۶۹۴؛ مجلس، ج ۲، ص ۳۱۷ و ج ۲۴، ص ۱۳۴ـ۱۳۵.

آغاز: «قیمتی‌تر گوهری سخنی که غواص قوت نطق و بیان از تک عمان تعمّق و امعان در صدف کف جستجو... اما بعد چون در این اوقات بابرکات که بـه مـیامن عـهد همیون... مصنف بـعد از حـمد و ثـنا مـی‌گوید عـلما را اختلاف است در آن که کی است اول کسی که در حکمت نظری».

انجام: «خطی واضح بود و در آخر آن به این عبارت نوشته کتب علی بن رضوان بن علی بن جعفر لنفسه والحمد لله وقع بتیسیر الله تعالی ولی کل حول و قوة الفراغ عن اخراج تلک الترجمه من السواد الی البیاض علی ید مترجمها لیلة الاحد الرابع من شهر جمادی‌الأولی سنه تسع وتسعین بعد الف فالحمد لله حمدا کثیرا والصلوة علی محمد واله تسلیماً شایعاً مستطیراً».

خط: نسخ خوب. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.
عناوین شنگرف. در حاشیه تصحیح شده و بلاغ مقابله دارد. در صفحات ۵ و ۱۰۳ و ۳۶۸ نقش مهری بوده که آن را به کلی محو کرده‌اند. بین مصراعها ۴ نقطه لوزی شکل با قلم شنگرف نوشته شده است. آغاز نسخه به کتاب نمره‌های ۳۲۰ و ۲۱۱۴ داده شده است. رکابه‌دار، سطراندازی شده با قلم آهنی، جزوها ۸ برگی، نام کتاب در لبهٔ نسخه: «تاریخ الحکماء».
کاغذ: نخودی آهار مهره مرغوب.
یک، ۱۸۴، یک برگ، ۱۴/۶×۲۳/۹، ۱۹ سطر، ۸/۵×۱۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی. با ترنج و دو سر ترنج و دو کتیبه در بالا و پایین آن. دارای جدولهای گرهدار و ساده. قطر: ۲/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۳۲۱۹]

(۸۸۸۸)

مجموعه:

۱. الرجال «۱ پ ــ ۶۲ پ» **(رجال ـ عربی)**
مؤلف: حسن بن علی بن داود حلی (سده ۸ ه)
کاتب چند فایده و فصل پایانی کتاب را ننوشته است. وی نابهنگام به کتابت خود خاتمه داده و علامت تمت نهاده است.
فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۲۸۳ـ۲۹۰.
آغاز: «الحمد لله الذی وفقنی للتخلی عن الحرکات الدنیویة والنظر فی المهمات الاخرویة... وبعد فانی لما نظرت فی اصول الفتاوی الفقهیة».

انجام موجود: «فصل فی ذکر جماعة اطلق علیهم الضعف... خج محمّد بن هرون. خج محمّد بن یحیی».

۲. الرجال (الابواب) «۶۴ پ ــ ۱۲۷ پ» **(رجال ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
کامل.
فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۲۷۵ـ۲۷۸.
آغاز: «الحمد لله حق حمده والصلوة علی خیر خلقه محمد واله الطاهرین من عترته وسلم تسلیما. فانی قد اجبت الی ما تکرر سؤال الشیخ».
انجام: «حدثنی محمد ابن ابی عمیر بکتاب عبیدالله ابن علی الحلبی ولم یسمع منها غیر هذا الکتاب. تمّت الکتاب بعون الملک الوهّاب. والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا محمد واله وصحبه. م».

۳. الفهرست «۱۲۸ پ ــ ۱۷۹ ر» **(رجال ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
کامل.
فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۳۶۶ـ۳۷۱.
آغاز: «اخبرنا الشیخ الفقیه الصالح ابن مسدالدین (کذا) ابوالبرکات العبداو (کذا) ابن جعفر... الحمد لله ولی الحمد ومستحقه والصلوة علی خیرته من خلقه».
انجام: «ابن عصام له نوادر اخبرنا بها جماعة عن ابی المفضل عن حمید عنه. تمت. تم کتاب الفهرست من اسماء مصنفی اهل البیت سلام الله علیهم وصلّی الله علی محمد واله».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.
عناوین و نشانیها شنگرف. همه رساله‌های مجموعه در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارند. بالای نام کتابها با شنگرف خط کشیده شده است. نام رجال کتابت شده با شنگرف، در مواردی هم که نام اشخاص ترجمه شده با مشکی نوشته شده برای متمایز شدنشان از این خط سرخ استفاده شده است.
در سه صفحه آغازین نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: نام رساله اول مجموعه «رجال ابن داود ره»

تخمین چهار هزار و پانصد بیت»، تملک صدرالدین موسوی لاریجانی شاهاندشتی در ۱۲۴۴ق با مهر بیضوی: «عبده صدرالدّین الموسوی ۱۲۲۶». یادداشت انتقال کتاب به علی مدرس در سال ۱۲۸۸ق با مهر بیضوی: «هو العلي ۱۲۶۷»، وقفنامه کتاب بر طلاب علوم دینیه از سیده بیگم خانم که تولیت آن هم به پسرش آقا حسن و فرزندان و نوادگان او سپرده شده است در ذی الحجة (سال آن نوشته نشده است). با مهر بیضوی آبی به نقش: «وقف» (درون مهر تاریخی دارد که خوانده نمی‌شود. اثر این مهر را می‌توان در برگهای ۴۱ پ و ۶۴ پ و ۱۲۰ پ و ۱۷۸ پ هم دید). مهر بیضوی آبی به نقش: «حسن ابن علی الحکیم (؟)». فایده درباره عدة من اصحابنا در اسناد کافی **از کتاب** وافی. **نامهای کنایی ائمه(ع) در زمان تقیه به نقل از** وافی. **و چند فایده رجالی دیگر از** زبدة الرجال **و** رجال **شیخ ابوعلی.**

رساله اول با یادداشتهای توضیحی از الشیخ ابوعلی(ره)، رجال **شیخ ابوعلی، آقا باقر(ره)، میر مصطفی،** خلاصة، وافی، **جش، صدرالدین و** ایضاح.

جزوها ۸ برگی. در برگ ابتدایی بیشتر جزوها عبارت «بسم الله تعالی» نوشته شده اما در چند مورد عبارات دیگری مانند: «ا م ع ف ح و ح» (کوتاه شده کلمات الله، محمد، علی، فاطمه، حسن و حسین) و «رب وفقنی بالاتمام» هم دیده می‌شود. رکابه‌دار.

در برگهای سفید ابتدا و انتهای نسخه و بین رساله‌ها آثار سطراندازی مشخص است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش‌دار با علامت تجاری LGRAN MASSO و نشان ستاره‌ای شش پر. نوع کاغذ رساله اول با برگهای بعدی مجموعه متفاوت است.

یک، ۱۷۸ برگ، ۲۱/۶×۱۴/۵، ۲۱ و ۲۵ سطر، ۱۶×۱۰/۵.

جلد: تیماج مشکی ضربی. با ترنج و سرترنج و چهار گوشه. مجدول گرهی. قطر: ۲/۷.

خریداری از حاج شرف‌الملک فلسفی در آبان ۱۳۲۴ش.

[شماره ثبت: ۲۸۰۵۶]

(۸۸۸۹)

مجموعة الاسرار ونوادر الافکار الابرار

(گوناگون ـ فارسی و عربی)

جامع: محمدکاظم اصفهانی (سده ۱۱ه)

مجموعه حکایات و روایات و اشعار مختلف اخلاقی و عرفانی است. بخشی از آن در قالب مدح و مذمت اخلاق و اشیاء است و قسمتی دیگر با عناوین باب و فصل بدون شماره‌بندی و ترتیب و موضوعی مشخص.

جامع و کاتب نسخه چند جای نسخه (ص ۷۲ و ۸۵ و پایان نسخه) از خود نام برده است. وی این مجموعه را برای پسرش فراهم نموده بود.

به جز گفتارهای پراکنده از این رساله‌ها و نوشته‌ها در این جا می‌توان یاد کرد:

۱. [احادیث من کلام امیرالمؤمنین(ع)] «ص ۲ ـ ۸»

(حدیث ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

آغاز: «الحمد لله الذی غرقت فی بحار معرفته افکار العلماء وتحیر فی ادراک ذاته انظار العقلاء... اما بعد هذه نبذة یسیرة من کلام مولانا وامامنا وهادینا الی الحق امیرالمؤمنین... قال علیه السلام خذوا رحمکم الله ممرّ کم».

انجام: «وقال اسکت من هذا الکلام فانا قد ارتضیناک لایفنا ثم انزله علی المنبر فاخبر بذلک امیرالمؤمنین علیه السلم».

۲. مکاتیب قطب‌الدین بن محیی‌الدین «ص ۵۴ ـ ۷۹ و ۲۴۲ ـ ۲۴۹ و ۲۵۳ ـ ۲۶۰ و ۲۶۳ ـ ۲۶۵»

(منشآت؛ عرفان ـ فارسی)

مؤلف: عبدالله بن یحیی شیرازی، قطب‌الدین (سده ۹ـ۱۰ه)

فهرستواره، ج ۸، ص ۹۵۴ـ۹۵۵.

۳. مکتوب محمد غزالی «ص ۸۰ ـ ۸۵»

(منشآت؛ عرفان ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن محمد غزالی (۴۵۰ـ۵۰۵ق)

فهرستواره، ج ۸، ص ۱۰۱۸ـ۱۰۱۹.

آغـاز مـوجود: «وبـالاسحار هـم يسـتغفرون شكـر والمستغفرين بالاسحار ذكر. در لقمه احتياط به جاى آر كه ترک ذرة من حرام خير من عبادة مائة سنة».

انجام: «وعلم لا ينفع وحسبنا الله ونعم الوكيل وصـلى الله على خير خلقه محمد وآله الاطهار».

انـجامه: «بتاريخ شهر رجب المـرجّب سـنه ۱۰۶۹ در اصفهان مسوده شد».

۴. انوار حکمت «ص ۱۲۵ ـ ۱۳۲»

(اخلاق؛ عرفان ـ فارسی)

مؤلف: یوسف بن محمد یوسفی هروی طبیب (ـ۹۵۰ق)

دستورهای اخلاقی و سخنان نصیحت‌گونه و پندآموز عرفاست. با عنوانهای «کلمة» و «کلمة اخری». پـایان یافته در ۹ ربیع‌الاول ۹۱۹ق.[۱]

این کتاب با نامهای مختلف به افراد دیگـری هـم بـه ترتیب زیر نسبت داده شده ولی هیچ کدام صحیح نیست:

۱. محمد بن محمد غـزالی (۴۵۰ـ۵۰۵ق). در مـؤلفات الغزالی، عبدالرحمن بدوی، ص ۱۰۳؛ دانشگاه تـهران، ج ۱۲، ص ۲۸۳۴؛ ریو، ج ۲، ص ۸۳۰؛ اسبوعان فی الهند، ص ۱۰ و همچنین در آغاز نسخهٔ حاضر.

۲. سید معصوم‌علی شاه دکنی. در دانشگـاه تـهران، ج ۳، ص ۴۱۴؛ فرهنگ و هنر مشهد، ص ۳۹ و همچنین در نسخه شـماره ۱۳۴۳۶/۷ کـتابخانه مـرعشی. رک: مرعشی، ج ۳۴، ص ۱۰۲.

۳. نورعلی شاه همدانی (۱۲۱۲ق). در خانقاه نوربخش، ج ۱، ص ۳۰ـ۳۱. ضمن رسائل او هم به چاپ رسیده است.

۴. بـا نـام مـجعول مـصباح (مـصابیح) القـلوب از شـیخ محمدعلی مؤذن خراسانی در مجلس، ج ۱۱، ص ۷۵ و ذریعه، ج ۲۱، ص ۱۱۶ وبدون نام مـؤلف در مـرعشی، ج ۵، ص ۳۶۴.

۵. با نام تجارب الانسان و انوار الحکمة، بدون نام مؤلف در مرعشی، ج ۲۱، ص ۲۳۰.

۶. با نام گفتار عارفان، بدون نام مـؤلف در مـرکز احـیاء میراث، ج ۵، ص ۳۰.

۷. بخش کوتاهی از کتاب که از آغاز افتادگی دارد با نام پندنامه، بدون نـام مـؤلف، در دانشگـاه تـهران، ج ۳، ص ۶۵۴.

و به صـورت نـاشناخته در مـجلس، ج ۹، ص ۲۹۵؛ دانشگاه تـهران، ج ۱۲، ص ۲۵۰۷ و ج ۱۳، ص ۳۰۹۹؛ آستان قدس، ج ۱۳، ص ۱۹۸ـ۱۹۹؛ مـلی تـهران، ج ۴، ص ۳۶۵ و نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۹۶.

در مجلس، ج ۹، ص ۹۴۲ گفته شده که ریو این کتاب را تألیف امام محمد جزلی دانسته اما در فـهرست ریـو، ج ۲، ص ۸۳۰ مـؤلف امـام مـحمد غـزالی ثـبت شـده است. شاید آوردن جزلی اشتباه در نقل قول بوده باشد. همان گونه که آدرس فهرست ریو هم در آن جا اشـتباه چاپی دارد.

فهرستواره، ج ۶، ص ۳۳۲.

آغاز: «الحـمد لله الذی نـوّر مـصابیح القـلوب بـانوار حکمته وزیّن بساتین الارواح بازهار نعمته... و بعد الهی بعزت آنها که رخش همت در ساحت میدان قناعت».

انجام: «سیرت را نیکو کند تا آن که دو زشتی درو جمع نگردد پس خردمند پاک دامن باش تا معیوب نگردی».

۵. خطبة الوسيلة «ص ۱۳۴ ـ ۱۳۷» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: امام علی بن ابی‌طالب(ع) (ـ۴۰ق)

به نقل از روضه کلینی.

آغاز: «الحمد لله الذی منع الاوهام ان تنال الا وجـوده وحجب القول ان تتخيل ذاته لامتناعه من الشبه».

انـجام: «اياک والخديعة فانها من خلق اللئيم ليس كل طالب يصيب ولا كل غائب يؤوب».

۶. الاربعون حدیثاً من الاحادیث القدسیة

«ص ۱۶۸ ـ ۱۹۲» **(حدیث ـ فارسی)**

مـؤلف: مـحمد بـن حـبیب‌الله واعـظ اصـفهانی، نـورالدیـن (سده ۱۱ه)

شرح و ترجمه ۴۰ حدیث قدسی به همراه اقوال مختلفی

---

۱. ابـیات پـایانی کـتاب، مـتضمن تـاریخ تألیـف، در نسـخه ش ۲۵۶۹/۳ دانشگاه تهران آمده است. رک: دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۳۶۰ـ۱۳۶۱.

از عرفاست . هر حدیث به نظم فارسی نیز ترجمه شده است.

کتاب از انجام نانوشته رها شده است. شاید برگهای ۲۱۹ـ۲۲۵ ادامه این کتاب باشد.

فهرستواره مینوی، ص ۳۷؛ الهیات مشهد، ج ۲، ص ۵۳۱؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۶، ص ۶۵۹؛ فهرستگان حدیث، ج ۷، ص ۱۳؛ مرعشی، ج ۲۸، ص ۱۵۲.

آغاز: «خیر خبر خبر فتح به فتح الکلام و انبا نباء ابنا بنی الخاص والعام والصلوة و السلام علی محمد محمد محمد فی الرکن والمقام... به فحوای حدیث شریف معتبر و به مضمون این خبر صحیح خیر اثر... هیچ یک از ایشان [فضلا و محدثان] از احادیث الوهیه قدسیه استخراج نمودند این فقیر... در این اوقات از ملهم غیبی اشارت لا ریبی نافذ شد که چهل حدیث از احادیث قدسیه... محتوی و مؤید به آیات قرآنی و اشعار متناسبه و اقوال و حکایات اولیای سالکه سابقه مرضیّه بنا بر استدعا و التماس بعضی از برادران دینی... اراده شرح نمود. امّید که ابکار معانی آن احادیث را به حلیه ترجمه آراسته در حجلهٔ ظهور نشاند».

انجام موجود: «وهذا مقام الراضین فمن عمل رضای تلزمه ثلاث خصال».

۷. من مکاتیب حجةالاسلام امام محمّد الغزالی

«ص ۲۲۶ ـ ۲۳۰» **(فارسی)**

مؤلف: محمد بن محمد غزالی (۴۵۰-۵۰۵ق)

آغاز: «سلام الله علی الولد الاعز عین القضاات (کذا) ورحمة الله وبرکاته. قال الله تعالی ان هذه تذکرة فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلا».

انجام:

تا رهبر تو نفس بدآموز بود
کار تو مپندار که فیروز بود
در ظلمت غفلتی و در خواب غرور

۸. نامه «ص ۲۶۱ ـ ۲۶۲» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسن، بابا افضل کاشانی (-۷۰۷ق)

نامه تعزیت صدر سعید تاج‌الدین محمد نوش‌آبادی است.

فهرستواره، ج ۷، ص ۶۵۲ـ۶۵۳.

آغاز: «مرا تأیید الهی از کار و اندیشه محرومی و منفصل و منقطع مباد و دل روشنش در سرّا و ضرّا».

انجام: «و آوازهای مختلف ازو برآیند آخر تا چند ماند و تا کی پاید سرانجام گداخته و مستحیلش باید شد».

۹. گفتارهای پراکنده

شامل بخشهایی از این کتابها:

کشف الیقین فی فضائل امیرالمؤمنین (ص ۱۳۲ مورخ ۱۰۶۹ق، ۱۳۳، ۱۶۰)
الخصال (ص ۱۶۱)
روضة کلینی (ص ۲۶، ۱۳۴، ۱۴۴، ۱۹۴)
نفایس الفنون (ص ۱۹۵)
کشف الاسرار (ص ۲۴۰)
المحاسن (ص ۲۶۷)
تفسیر کاشفی (ص ۱۲۲)

انجامه پایان مجموعه: «هو. هُو الله تعآلی حسبی ونعم الوکیل. چون همواره خاطر فاتر این فرصت به تاراج داده رهین عدم تضیع و تحصیل کمالات و کسب استعداد احبّا خصوصاً اعزّ اولاد بهین و نجابت پناه هدایت و نقابت دستگاه جامع الکمالات المرضیّه الموفق بتوفیقات السّنیّه ابوالمیامن طوّل الله عُمره وزاد توفیقاته بود و آن برخوردار را از کثرت مشاغل دُنیوی و سایر توفیقات اخروی فرصت تحصیل کمالات رسمی نبود بناء علیه خلف الصّدق معنوی یعنی این مجموعه الاسرار و نوادر الافکار الابرار راکه تتبّع و تحریر این قلیل البضاعه است عداد قابلیّت مُحالست قدرشناسان انجمن هوش و خردپیشگان... وحی و سروش یافته انیس ایّام مفارقت و جلیس هنگام فرصت آن... فرزند اقبال بلند گردانید تا باعث بر کار این بیمقدار و قرین روزگار سعادت آثار خویش ساخته در حین مطالعه به دُعای

مخلصانه یادآوری نمایند آمین رب العالمین وکفی منّا تذکرة للاحباب... فی شهر جمیدالثانی من شهور سنه اثنی وثمانین بعد الف. بنده جانی محمدکاظم اصفهانی» (ص ۲۶۸).

کاتب پیش از انجامه یک رباعی از خود نوشته است و تصریح کرده: «در ایامی که متوجه هرات بود گفته شد فی شهور سنه سبع وسبعین بعد الف».

خط: شکسته نستعلیق. کاتب و جامع: محمدکاظم اصفهانی برای پسرش، تاریخ کتابت: اوایل ربیع‌الثانی ۱۰۶۹ق در اصفهان (ص ۷۲)، رجب ۱۰۶۹ق در اصفهان (ص ۸۵)، ۱۰۶۹ق (ص ۱۳۲)، ۱۰۷۷ق در ایامی که متوجه هرات بود (صفحه خاتمه)، جمادی‌الثانی ۱۰۸۸ق (پایان نسخه).

عناوین و نشانیها شنگرف، صفحه آغازین نسخه سرلوح مذهب و مرصع باکتیبه قلمدانی زرپوش. در دو طرف سرلوح دو شمسه مذهب کوچک کشیده شده است. همه صفحات مجدول به زر و مشکی، حاشیه همه صفحات نسخه تشعیرسازی شده با طراحی گل و بوته‌های زرین و زنگاری و شنگرفی و صورتی که به طرز نفیسی تزئین شده‌اند. سعی شده تزئینات حواشی هر دو صفحه با صفحات دیگر تمایز داشته باشد. متن و حاشیه زرافشان. در پایان نسخه دو یادداشت برگ شماری آن از قرار ۱۳۳ ورق و یادداشت یادگاری کسی که نامش سیاه شده در صفر ۱۲۷۲ق، همه برگها به دقت از طرف حاشیه درونی وصالی و صحافی شده‌اند. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۳۴، یگ برگ، ۱۳/۶×۲۳/۳، سطور چلیپا و معمولی، ۸×۱۵/۸.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و دو کتیبه بین ترنج و سرها، مجدول گرهدار و ساده.

قطر: ۲/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۳۳۵]

(۸۸۹۰)

مجموعه:

۱. نکاح‌نامه «۱ ر»

نمونه نکاح نامه با تاریخ ۱۷ رجب ۱۱۲۲ق.

۲. خطبة المناکحات «۱ پ ـ ۷ ر»

نمونه چندین خطبه برای نکاح است.

آغاز: «باب فی خطبة المناحکات. تیمنا بذکره الاعلی. الحمد لله الذی احلّ النکاح تفضلا علی العالمین وجعله سببا لصحة انساب والبنین».

انجام: «اشرف کل ذوی الشرف والاسعد السعود وآله وعترته العظام الکرام الموفین بالعهود».

۳. چند نمونهٔ بیع نامه «۷ ر ـ ۷ پ»

۴. خطبه حضرت زهراء(ع) «۸ ر»

دربارهٔ ازدواج.

آغاز: «خطبة معروفة للزهراء علیها السلم. بسمله. الحمد لله الذی خلق آدم من صلصال کالفخّار وخلق حواء منه جلیلة المقدار».

انجام: «واقول قولی هذا وانا استغفر الله لی ولکم ایها الحاضرون انه غفور رحیم جواد کریم».

۵. [خطبه‌های جمعه] «۱۲ ر ـ ۱۵۶ پ» **(فارسی و عربی)**

مؤلف: ناشناخته

مؤلف در زمان ابوالمظفر حسن گانگو علاءالدین بهمن شاه (۷۴۸ـ۷۵۹ق) و محمد شاه اول (۷۵۹ـ۷۷۶ق) از سلاطین بهمنی هندوستان عهده‌دار اقامه خطبه‌های نماز جمعه احسن آباد ـ پایتخت ـ بوده است. به همین مناسبت بعضی از این خطبه‌ها را در این کتاب جمع کرده است تا اثری از او باقی بماند.

بخشی از مقدمه کتاب افتاده است و از نام مؤلف و کتابش اطلاعی نداریم. تا آن جا که جستجو کردم نسخهٔ دیگری هم از کتاب نیافتم.

در مقدمه گوید: «بعد از رسیدن به عرصهٔ گجرات بـر سبیل مسارعت به زمین با برکت و ولایت بـا فـصول و ابواب دارالملک دولت‌آبـاد آمـذه شـد و در آن ایـام... سلطان اعظم علاءالدنیا والدین ابـوالمـظفر بـهمن شـاه السلطان... دولت‌آباد را مخیّم عظیم گردانیذه بود. اتفاق کرد که از دولت‌آباد سمت دار الملک احسن‌آباد... روان شوذ. بندهٔ کمترین نیز در رکاب همایون در احسـن‌آباد آمذ و بر اندازهٔ تعارف ارواح بـا اکـابر عـلما و اشـراف ملوک و امرا آشنایی که مقتضی روشنایی در امـور دو جهانیست حاصل گشت و این حـدیث بـروایت بـعضی دوستان مخلص بسمع اشرف حضرت سلطنت... رسید و در اثنای این احوال خطیب حال دار الملک احسـن‌آباد مریض شد و جمعه نزدیک بوذ روی بذین محبّ قـدیم آورد و فرموذ که جند سال متواتر در شهر مـعتبر هـراة یکجا بوذه‌ایم و حق نـمک و جـز آن در ذمـهٔ یکـدیگر بسیار داریم جون الله درین غربت و بعد مسافت ملاقات روزی کرده طریق مرضی و سبیل مستحسن آن باشد که در مهمّات احوال... استعانت از یکدیگر طلبیم و زمـان اقامت خیر جمعه نزدیک شده باستعداد آن ترا مشـغول بایذ شد. این محب در اجابت این سؤال بعذر پیش آمذ و گفت که خواندن خطبه و اداء نماز جمعه کـاری عـظیم است علی الخصوص در محل تختکاه باذشاه... و امثال این عذرها که بزعم این ضعیف مطابق واقع بـوذ بسـیار گفته شد امّا سیّد خطیب مرحوم به سمع قبول اصغا نفرود [نفرمود]... و جون سید خطیب مـرحـوم بـدین غـایت مبالغت نموذ بهمان استظهار که بر زبان مبارک او رفـته بوذ التزام کرده آمذ و خطبهٔ هم از انشاء خود مرتّب کرده یاذ کرفته شد و جون روز جمعه رسید متوکلاً علی الله بر منبر برآمد خطبه خواند... و در جمعهٔ دیگر در اثنآء هفته سیّد مرحوم بجوار حق پیوست و بادشاه دنیا پناه... علاء الحق و الحقیقة و الدین و الدنیا... در جمعهٔ گـذشته اداء خطبه و نماز جمعه ازین ضعیف به حضور معاینه کـرده بوذ چون روز جمعه رسید این ضعیف را از بندگی تخت طلب آمذ و شرف خاک بوس درکاه بارکاه جـهان پـناه حاصل شد و به مرحمت فرمان اعـلی صـادر گشت کـه شغل خطیر خطابت دارالملک احسـن‌آباد بـتو مـفوّض فرموذیم... و بمرحمت از حضرت سـلطنت جـامهٔ ایـن شغل تشریف یافت... و بنده کمترین به اقامت این خـیر مشغول شد و در هر جمعه خطبهٔ جدید مـناسب وقت و زمان انشاء کرده می‌خواند [تا آن که] سـلطان اعـظم... بجوار رحمت رحمان پیوست و خان اعظم ظفر خـان... بـر تـخت سـلطنت نشست... نـام نـامدار هـمایون... ابوالمظفر مـحمد شـاه... یـافت... و شـغل خـطابت دار الملک را هـم بـذین ضـعیف مـقرّر فـرموذ و بـمراحـم خسروانه مخصوص گردانید و تا حدّ بیست و چند سال در اقامت این خیر اقدام نموده آمد و دریـن مـدّة هـیچ خطبهٔ مکرّر خوانده نشد بل که در هر جمعهٔ بـر انـدازهٔ استعداد... خطبهٔ دیگر انشا کرده خوانده کشت و از جمله خطب بعضی را که فرصت وفا کرد نسخه کرده آمـد تـا اثری از آثار این خطیب بر روی روزکار بماند... و بیش از بدایت کتابت هر خـطبهٔ کـیفیّت مـضمون آن خـطبه متصّل بپارسی در قلم آورده شد».

پایان یافته در اول جمادی‌الآخر ۷۷۸ق.

آغاز موجود: «اسماؤه مساعدت نموذ بعد از رسیدن به عرصهٔ گجرات بر سبیل مسارعت به زمـین بـا بـرکت و ولایت با فصول و ابواب دار الملک دولت‌آباد آمذه شد».

انجام: «وقال الله سبحانه اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ولله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلا. ولیکن هذا آخر ماجمعناه من الخطب وقد وقع الفراغ من کتابته مصحّحاً فی اوّل جـمادی‌الآخـرة سـنه ثـمان وسـبعین وسبعمائه والرجاءُ واثق ان یصل الی مـن یـعرف قـدره ویرفع ذکره».

انجامه: «وبعد هذه التحریرُ منهُ انتقل فی تـاریخ لیـلة یوم الثلثاء عشرین شهر ذي‌القعده سنه سـبع وخـمسین وثمانمائة والله المستعان والیه التفویض وعلیه التکـلان وصلی الله علی خیر خلقه محمَّد وآله وصحبه اجـمعین الطیبین الطاهرین والحمد لله رب العالمین» و در حاشیه آن: «هـذه النسـخة المـبارکة الشـریفه ... والتـحریر المغشوشة العبد الضّـعیف المـحتاج الی رحـمة المـلک المعین نواب... مسعود المعروف بصادق القول... (پارگی دو کلمه)».

۱. دعاء بزرگوار «۱۵۷ ر»
آغاز: «اللهم بتتالق نور بهاء عرشک بين اعدايی استطرت وبسطوات الجبروت من عزّ عزّ تک».

۲. قصيدة ابيات الفرج «۱۵۷ پ»
اين قصيده در المستطرف فی کل فن مستظرف، ج ۲، ص ۴۵۲ به احمد بن حمزه بونی نسبت داده شده است.
آغاز: «هذه ابيات الفرج الحمْزَ طَاشِيَه نفع الله به والمسلمين اجمعين. آمين.
انّی لارجوا عطفة الله ولا
اقول ان قيل متی ذاک متی
لابدّ ان ينشر ما کان طوی
جوداً وان يمطر ما کان ذوی».
انجام:
«من فوّض الامر الی صوب القضا
قابل امر الله منه بالرضا
ثم صلوة الله تتری دايماً
علی النبی المصطفی خير الوری
وصلی الله علی خير خلقه محمد وآله اجمعين».

۳. القصيدة الوترية فی مدح خير البرية
«۱۵۸ ر ـ ۱۶۸ پ» (ادبيات ـ عربی)
مؤلف: محمد بن ابوبکر ابن رشيد بغدادی (ـ۶۶۲ق)
بروکلمان، ج ۵، ص ۲۰ـ۲۱؛ تراثنا، ش ۶۰، ص ۲۷۲؛ نشريه نسخه‌های خطی، ج ۹، ص ۳۶۳ و ج ۱۱، ص ۷۵۸.
از انجام افتادگی دارد.
آغاز: «القصيدة الوترية التی انشاها الشّيخ الفقيه الامام الصالح الزاهد الواعظ مجدالدّين محمد بن ابی البکر رشيد البغداذیّ رحمة الله عليه.
ما بال قلبک لا ينفکّ ذا الم
مذ بان اهل الحمی والبان والعلم».
انجام موجود:
کم اعجزت من بلاغات فصاحته
و بدّل العسر باليسر استماحته
خط: نسخ معرب. ۱۱ برگ از آغاز و برگهای ۱۵۷ تا پايان نسخه به خطی جز خط اصل و جديدتر است. ۱۱ برگ اول از سده ۱۲ه‍ (برگ ۱ ر مورخ ۱۷ رجب ۱۱۲۲ق) و بقيه نسخه از سده ۹ه‍. رساله پنجم پايان يافته در شب سه‌شنبه ۲۰ ذيقعده ۸۵۷ق.
در عناوين خطبه‌ها فقط جمله بسمله با شنگرف نوشته شده است. با دواير تو خالی و در پايان و آغاز خطبه‌ها به شنگرف، آغاز بعضی از خطبه‌ها شماره خطبه هم نوشته شده است. در قصيده وتريه ابيات قصيده اصل با شنگرف کتابت شده. دارای سه نقطه شک (∴) در حاشيه بعضی برگها (مانند ۵۴ پ).
در حاشيه بسياری از صفحات هم علامتی شبيه به عدد (۹) ديده می‌شود که به نظرم با اصلاح کردن کلمات در نسخه و همين سه نقطه شک بی‌ارتباط نيست. چه در مواردی کلمه يا اعرابی را در همان سطر سترده‌اند و گاهی هم همين علامت را به صورت ناقص محو کرده‌اند. می‌توان حدس زد که در اصل اين علامت همان سه نقطه شک بوده که پس از رفع ابهام آن را به اين صورت خط زده يا سترده‌اند. با يک بررسی اجمالی اين علامت را در اين صفحات ديدم: ۴۷ پ، ۵۵ ر، ۵۵ پ، ۵۸ ر، ۵۹ ر، ۶۵ ر، ۶۶ پ، ۶۹ پ، ۸۶ ر، ۹۶ ر، ۱۰۰ پ، ۱۱۵ پ، ۱۲۲ ر، ۱۲۹ پ، ۱۳۰ ر، ۱۳۰ پ، ۱۳۴ پ، ۱۳۵ ر، ۱۳۶ پ، ۱۳۹ پ، ۱۴۳ ر، ۱۴۴ پ، ۱۴۵ ر، ۱۴۶ پ، ۱۴۹ پ، ۱۵۴ ر، ۱۵۵ پ.
برگ ۱۳۳ ر سفيد مانده که به خاطر اشتباه در کتابت بوده نه افتادگی. پس از برگ ۱۷ دو برگ افتاده که به جای آنها برگهای سفيد گذاشته‌اند. برگهای ۹ـ۱۱ هم سفيد مانده است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
در برگ آخر نسخه يادداشتی از يحيی بن ابوتراب بن محمدمفيد بن عبدالنبی جزائری شيرازی که اين «کتاب مستطاب خطبه» را به مخبرالسلطنه[1] خاقان مملکت فارس تقديم کرده است.
کاغذ: نخودی آهار مهره.

---

۱. مهدی قلی‌خان هدايت مخبرالسلطنه (۱۲۸۰ـ۱۳۷۵ق). رک: القاب رجال دوره قاجاريه، ص ۱۳۹ـ۱۴۰.

یک، ۱۶۸، دو بــــرگ، ۶ / ۱۴×۳ / ۲۳، ۱۷ ســــطر، ۱۰/۵×۱۷/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای، بـا تـرنج و سـرترنج زیـتونی، مجدول گرهدار. قطر: ۲/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۲۹۳۷]
(← تصویر)

(۸۸۹۱)

مجموعه:

۱. منشآت «ص ۱ ـ ۱۳۳» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالحسن بن ابراهیم یغمای جندقی (۱۱۹۶-۱۲۷۶ق)
عناوین در نسخه نانوشته مانده اما با مـقابلهٔ نسـخه ش ۱۶۴ فیروز مشخص شد منشآت یغماست.
ملک، ج ۴، ص ۷۹۳؛ مجلس، ج ۲۱، ص ۳۳۱؛ دنـا، ج ۱۰، ص ۱۵۶ـ۱۵۷.
آغاز: «روزت خجسته باد و اختر بختت بفرّهی پیوسته گویا فرمان آبشخور دم باز امسال بدان در گشـته رخت بازگشت کشد».
انـجام: «کارگذاران را از در خشنودی نه سود خویش فرمای پذیرش خواهد رفت».

۲. دیوان سنایی «ص ۱۳۹ ـ ۳۴۴» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: مجدود بن آدم سنایی (ـ ۵۴۵ق)
از انجام نانوشته مانده است.
منزوی، ج ۳، ص ۱۸۷۲ و ۲۳۶۱ـ۲۳۶۳؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۱ و ج ۹، ص ۲۱۲۴ـ۲۱۲۶؛ فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۴۶۹.
آغاز:
ای مـــنزّه ذات تـــو عـــما یـــقول الظّـــالمون
گـفت عـلمت جـمله را مـا لم تکـونو تـعلمون
چون منزه باشد از هـر عـیب وصـف ذات تـو
جـــای اســـتغفارشان بـــاشد و هـم یسـتغفرون
انجام:
وقت بـــخشش حـیات درویشـی
گـــاه طـــاعت هـــلاک خـــذلانی
هـــمه زیـــبی بـــهشت را شـایی
هـــــمه نـــوری ســـپهر را مـــانی

۳. مجالس سیف‌الدین باخرزی «ص ۳۴۶ ـ ۳۵۳»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: سعید بن مظفر باخرزی، سیف‌الدین (ـ۶۵۳ تا ۶۵۹ق)
از مجالس او دستنویس کاملی در دست نـیست و ایـن نسخه هم تنها یک مجلس آن را دارد.
فهرستواره، ج ۷، ص ۳۹۷ (با نام رساله عرفانی)؛ ادبیات تهران، ج ۱، ص ۲۶۰.
آغاز: «بسمله. قوله تعالی واشرقت الارض بنور ربـها ووضع الکتاب یا ربنا هون علینا شدائد. اشغلنا بک عمن سواک... دو چراغ بود بر روی تو باز گرفته فرشی بسیط گستردند».
انـجام: «چون به خاک دفن کردند او به آن گـورستان درآمد و فریاد می‌زد. شعر:
ارادو لیخفوا قبرها عن محبّها
و طیّب تراب القبر علی القبر
رفتیم شب به خیر باد. والحمد لله (کذا) رب العالمین والصلوة علی رسوله محمد وآله اجمعین. تم مجلس من مجالس شیخ الاسلام قطب الانام سـیف المـلة والدیـن الباخرزی تعمد (کذا؛ تغمد) الله برضوانه والسلام».

۴. رسالة الطیر «ص ۳۵۴ ـ ۳۶۰» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: احمد بن محمد غزالی (ـ۵۲۰ق)
این نسخه قسمتی از انجام رساله را ندارد (برابـر بـا ص ۷۸ـ۸۰ چاپ احمد مجاهد).
میکروفیلمهای دانشگـاه تـهران، ج ۱، ص ۴۲۳ و ج ۳، ص ۱۵۸؛ نامه بهارستان، ش ۴، ص ۶۱؛ مجلس، ج ۴۱، ص ۱۰۵؛ مجموعه آثار فارسی احمد غزالی، ص ۶۹ـ۸۰.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصـلوة عـلی رسـوله محمد وآله اجمعین. امام ربانی و عالم الهی قطب وقت و ولیّ عهد ابوالفتوح احمد بن محمد بن محمد بن الغزالی رحمة الله علیه گفت مرغان اگر چه بسیارند و خو[ی و] سرشت ایشان مختلف بود».
انجام: «تا مادام که شما در قفص قالب باشید و رسـن تکالیف بر پای شما بود بدیشان نرسید».

۵. نامه «ص ۳۶۱ ـ ۳۶۲» **(فارسی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)
برابر با ص ۵۴ـ۵۶ چاپ سنگی، ۱۲۸۲ق، تبریز.
آغاز: «مقرب الخاقان امیر نظام بداند که تحریرات مراسله آن عالیجاه به نظر رسید به حمد الله تعالی از کار یزد آسوده شدیم. اخوی شجاع السلطنه از رفتار خود نادم شد نصرالله خان را دلجوئی کرد».
انجام: «در این باب هر نوع اعانتی که لازم است برادر کامکار ظل السلطان و ارجمندی صیف الدوله به آن عالیجاه خواهند کرد ان شاء الله تعالی».

۶. دیوان ناصر خسرو «ص ۳۶۳ ـ ۳۷۳»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ناصر خسرو قبادیانی بلخی (۳۹۴ـ۴۸۱ق)
از انجام ناقص مانده است.
منزوی، ج ۳، ص ۲۵۵۹ـ۲۵۶۲؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۱۱ـ۹۱۲؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۵ـ۱۶ و ج ۹، ص ۲۲۸۳ـ۲۲۸۴.
آغاز:
خداوندی که در وحدت قدیم است از همه اشیا
نه اندر وحدتش کثرت نه محدث را از او انها
انجام:
ای خوانده به صد حیله و تقلید قرآن را
ماننده مرغی که بیاموزد قرآن

۷. تاریخ الحکماء «ص ۳۷۹ ـ ۴۹۲»
(شرح‌حال‌نامه ـ فارسی)
شامل شرح حال و سخنان این کسان: فیثاغورس، جاماسب، زردشت، انکساغورس، سقراط، اسقلینوس، سولون، افلاطون، هرقل، ارسطاطالیس، برقلس، اقلیدس، دیوجانس، افلاطن، فرفوریوس، ثامسطیوس، نیقوماخس، ابلونیوس، افیقورس، ذیمقراطیس، ثالیس. از شرح حال فرفوریوس به بعد (صفحه ۴۸۹ تا پایان) متن بسیار مختصر می‌شود. کتابت این صفحات چلیپا است و آن را بعداً به متن اصلی افزوده‌اند.
آغاز: «فیثاغورس حکیم فرماید: و از سخنان اوست که بالای عالم طبیعت عالم نورانی است که عقل».
انجام: «و این همه آثار از مبدء که به مؤثر خود دارند برگردان... باشند».

۸. آداب المشق «ص ۴۹۳ ـ ۵۰۲» **(خط ـ فارسی)**
مؤلف: بابا شاه اصفهانی (به احتمال ۹۹۶ق)
مقدار دو صفحه در وسط رساله سفید مانده اما متن کامل است (ص ۵۰۰ـ۵۰۱).
در نسخه با نام «رساله فی آداب کتاب والمشق النستعلیق لمولانا میر عماد الحسنی رحمه الله علیه» آمده است. با دیباچه مجعولی که کتاب را به میرعماد منتسب کرده است.
کتاب آرایی در تمدن اسلامی، ص پنجاه و چهار ـ پنجاه و هفت و ۱۴۵ـ۱۵۷؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۹۰۳ـ۱۹۰۵.
آغاز: «صبا به عطرآمیزی رقم مشکین بسم الله که سر دفتر ارقام مشکفام دیوان حمد و ثنای خالق بی‌چون است».
انجام: «تا از گرمی مهره نسوزد و خوبی مهره آن است که چنان روشن شود که عکس روی در وی نماید والسلام».

۹. منشآت «ص ۵۰۳ ـ ۵۲۶»
آغاز: «مقرر آن که آن عالیجاه از قرار یک طغرا رقم مطاع امان در نهار داده در مدت توقف آن عالیجاه».
انجام: «و اگر لفیفه‌ای در مهاجرت تحریر نمایم صحیفه‌ای تقریر کرده‌ام. نیز محرومی... خدمت را جوشن کبیر لازم است. چه کنم پردهٔ سعدی قصب است. زیاده ازین ترک ادب والسلام».

۱۰. اشعار پراکنده «ص ۵۰۴ ـ ۵۰۵، ۵۳۴، ۵۳۷ ـ ۵۳۸»
(فارسی)
از میرزا عبدالحمید، عطار و سعدی.
خط: نستعلیق و شکسته، بخشهایی از رساله مجالس و پس از آن نسخ معرب. تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ.

عناوین نانوشته، کتابت از صفحه ۴۸۹ به بعد چلیپا، بالای صفحه ۳۴۸ مهر بیضوی «عبده الراجی رضا قلی». در صفحه ۵۴۵ یادداشتی از کاتب درباره کتابهایی که برای سرکار رضا قلی خان و همچنین علی قلی خان خلف رضا قلی خان کتابت کرده بود (جمع مبالغ کتابهای او بیست تومان شده بود). و قیمت آنها به سیاق و یادداشت دیگری بدین مضمون که: «بتاریخ ۹ شهر صفر ۱۲۴۱ به خانه شاطر رحیم آمدیم». صفحه ۵۴۶ سیاه مشق نستعلیق جلی. رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطره، جزوها ۸ برگی. برگهای ۱۳۴ـ۱۳۸ و ۳۴۵ و ۵۰۰ـ۵۰۱ و ۵۲۷ـ۵۳۳ و ۵۳۵ـ۵۳۶ و ۵۳۸ـ۵۴۱ سفید.

کاغذ: فرنگی نخودی و شکری آهار مهره (صفحات ۹۳ـ۱۲۴ بدون آهار و مهره‌کشی است).

یک، ۲۷۳، یک برگ، ۱۴×۲۲/۴، ۱۷ـ۱۵ سطر، ۹×۱۶.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و جدول ساده.

قطر: ۳/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۳۷۲۰]

(۸۸۹۲)

مجموعه:

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

۱. خلاصة المنهاج فی مناسک الحاج «ص ۱ ـ ۱۵» **(فقه ـ عربی)**

تنظیم شده در ۱۱ فصل:

الفصل الاول: فی المقدمات.

الفصل الثانی: فی الاحرام.

الفصل الثالث: فی الطواف.

الفصل الرابع: فی السعی.

الفصل الخامس: فی التقصیر.

الفصل السادس: فی احرام الحج.

الفصل السابع: فی الوقوف بعرفه.

الفصل الثامن: فی الوقوف بالمشعر.

الفصل التاسع: فی قضا مناسک منی.

الفصل العاشر: فی الرجوع الی مکه.

الفصل الحادی‌عشر: فی الرجوع الی منی.

در نسخه با نام «رسالة تشتمل علی واجبات الحج وارکانه املآ المولی الشیخ الامام الحجة السعید المغفور جمال‌الدین ابی منصور الحسن بن المطهر الحلّی رضی الله عنه».

ذریعه، ج ۲۲، ص ۲۶۰؛ مکتبة العلامة الحلی، ص ۱۲۷ (دو نسخه)؛ غرب همدان، ص ۳۶۲؛ ملک، ج ۸، ص ۴۷۸ (از مؤلف با نام جمال‌الدین مطهر یاد شده است)؛ الهیات مشهد، ج ۲، ص ۱۷۴ـ۱۷۵.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سید المرسلین محمد النبی وآله الطاهرین الاخیار وسلم. هذه رسالة تشتمل علی واجبات الحج وارکانه خالیة عن التطویل».

انجام: «یوم الثانی عشر بعد الزوال لا قبله. فهذا ما اردنا اثباته فی هذه الرسالة ومن اراد التطویل فعلیه بکتبنا المطوله فی الفقه والله الموفق للصواب والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا محمد النبی وعترته الطیبین الطاهرین وسلّم وکرّم».

انجامه: «نجزت تعلیقاً ظهر الاَحَد لثمانٍ [بقین] من ذی‌القعدَه المبارک الحرام من سنه خمسٍ واربَعین وسبع مائةٍ».

۲. [جواب سؤال عن تعلّم القرآن] «ص ۱۶» **(فقه ـ عربی)**

پاسخ پرسشی است که در ۷۱۳ق در دامغان از او شده است. نسخه دیگری از این رساله نیافتم.

آغاز: «فی سنة ثلاث عشرة وسبع‌مائه ببلدة دامغان سأل بعض العلماء من الشیخ الامام الحجة المغفور جمال‌الدین ابی‌منصور الحسن بن المطهر قدس الله روحه عن تعلّم القرآن هل هو واجب علی الکفایة ام علی الاعیان فاجاب بان قال ان تعلّم القرآن منه واجب علی الاعیان عیناً وهو فاتحة الکتاب».

انجام: «اذا انفقت آیتان فی الدلالة علی حکم من الاحکام الشرعیة من غیر تفاوت».

۳. واجب الاعتقاد علی جمیع العباد «ص ۱۹ ـ ۳۱»
(کلام و فقه ـ عربی)
در نسخه با نام «واجب الاعتقاد علی جمیع العباد املآ الشیخ الامام الحجة المغفور جمال‌الدین ابی‌منصور الحسن بن المطهر الحلّی».
کامل.
مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۱۷ـ۲۲۱ و ۲۶۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۹۲۶ـ۹۲۷.

آغاز: «الحمدُ لله علی نعمائه وصلی الله علی سید رسله واشرف انبیائه... اما بعد فقد بینت فی هذه المقالة واجب الاعتقاد علی جمیع العباد».

انجام: «وهی العلم بکون المعروف معروفا والمنکر منکر او تجویز التاثیر والامن. نجز والحمد لله وحده وصلی علی سیدنا محمد وآله».

۴. [جواب سؤال السلطان خدابنده] «ص ۳۳ ـ ۳۶»
(کلام ـ عربی)
پاسخ پرسش سلطان محمد خدابنده (۷۰۳ـ۷۱۶ق) درباره حکمت نسخ احکام الهی است. از این پرسش و پاسخ نسخه دیگری نیافتم.
در نسخه با نام «سؤال اورده السلطان المغفور السعید غیاث‌الدین خذابنده محمد رضی الله عنه علی الشیخ الامام الحجة السعید جمال‌الدین ابی‌منصور الحسن بن یوسف بن مطهر قدس الله روحه فاجاب عنه».

آغاز: «الحمد لله الذی بسط ثوب معرفته علی قلوب العارفین ونشر بساط رحمته علی جمیع العالمین... اما بعد فانه لما برز الحکم السلطانی وورد الامر الایلخانی... قال خلد الله سلطانه کیف یتحقق النسخ من الله تعالی لاحکام الشرعیة وهو عالم لذاته بالحسن والقبح».

انجام: «وان سقط هذا السوال عنهم لکن یلزمهم ما هو اصعب منه والحمد لله وحده وصلی الله علی محمد النبی وآله الطاهرین».

انجامه: «نجز تعلیقاً ضُحی السَّبْت س از (؟) ذی‌القعده المبارَک الحَرام مِن سَنه سِتٍ واربعین وسبع‌مائهٍ وَالحمد لله رب العالمین وصَلواته علی سیّدنا محمَّد النبی وآله الطّیبین الطّاهرین وسلامُه».

۵. [معرفة واجب الصلاة وصفتها] «ص ۳۹ ـ ۵۲»
(فقه ـ عربی)
در نسخه با نام «رسالة فی معرفة واجب الصّلاة وصفتها املآء الشیخ الامام الحجة المغفور جمال‌الدین ابی‌منصور الحسن بن یوسف بن المطهر رضی الله عنه».
مشتمل بر ۱۳ فصل:
الفصل الاول: فی الطهارة.
الفصل الثانی: فی طهارة الثیاب والبدن.
الفصل الثالث: فی المکان.
الفصل الرابع: فی القبلة.
الفصل الخامس: فی الاوقات.
الفصل السادس: فی کیفیة الصلاة.
الفصل السابع: فی المندوبات.
الفصل الثامن: فی مبطلات الطهارة.
الفصل التاسع: فی مبطلات الصلاة.
الفصل العاشر: فی السهو فی الصلاة.
الفصل الحادی عشر: فی عدد الصلوات الواجبات.
الفصل الثانی عشر: فی النوافل.
الفصل الثالث عشر: فی الاجماع.
غرب همدان، ص ۳۶۲.

آغاز: «الحمد لله حمد الشاکرین والصّلاة والسلام علی اشرف المرسلین محمد المصطفی وعترته الاوصیاء المتقین الائمة المعصومین... اما بعد فهذه رسالة تحتوی علی معرفة واجب الصلاة وصفتها بالتماس المولی الامیر الکبیر الاعظم... ترمتاش اید الله بدوام ایامه».

انجام: «بامام معیّن وتسقط القرآة عن الماموم فهذا ما اردنا اثباته فی هذه الرساله والله الموفق والمعین».

انجامه: «نجزت والحمد لله وَحْدَه وصَلواته علی سیدنا محمد النبی وآله اصیل السَّبْت لسَبْع مضین من ذی‌الحجه المُبارک الحرام خاتمه سنه ستٍ واربعین وسبع مائهٍ».

۶. الرسالة السعدیة «ص ۵۵ ـ ۱۳۳» **(کلام و فقه ـ عربی)**
در نسخه با نام «الرسالة السعدیّة املآ الشیخ الامام العلامة السعید المغفور جمال‌الدین ابی منصور الحسن بن یوسف ابن المطّهر الحلی احله الله دار کرامته».
کامل.

مکـــتبة العــلامة الحــلی، ص ۱۲۹ـ۱۳۲؛ دنـــا، ج ۶، ص ۱۲۲ـ۱۲۶.

آغاز: «الحمد لله المتفضل بجعل الانبیاء واسطة بـینه وبین عباده المـنعم بـارداف الاوصـیاء لتـهذیب طـرق هدایته».

انجام: «وصلة الاخوان بعشرین وصلة الرحـم بـاربعة وعشرین ولیکن هذا آخر الرسالة فان الاخبار فی ذلک اکثر من ان تحصی والحمد لله وحده فـرغ مـن تـصنیفه مصنفه العبد... بالسلطانیه والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سید المرسلین محمد النبی وآله الطاهرین».

انجامه: «الی الطاهرین بـخط مـصنفه رحـمه الله فـرغ تعلیقاً بخَطِّ مُصَنِّفه رحمه الله فرغ تعلیقاً ظهرَ الاربَعا لتسع مَضین منَ المُـحرَّم الحـرام فـاتحه سـنه سـبع وَاربـعین وسبْع مائهٍ بالحلّه بلد الجامعین والحمد لله وَحدهُ وَصَلَواتُه عَلی سَـیّدنا مـحمد خـاتم النـبیّین وعَـلی آلهِ الطـیبین الطاهرین وَکتب احمدُ بن محمد بن الحدّاد».

خط: نسخ معرب. کاتب: احمد بن محمد بن حـداد[1]. تاریخ کتابت: ظهر یکشنبه ۸ روز باقیمانده از ذیقعده ۷۴۵ق (رساله اول)، پـیش از ظـهر شـنبه ذیـقعده ۷۴۶ق (رسـاله چـهارم)، شـنبه ۷ ذیـحجه ۷۴۶ق (رساله پنجم)، ظهر چـهارشنبه ۹ مـحرم ۷۴۷ق در حله (رساله آخر).

عناوین مشکی، نشانیها شـنگرف بـا ایـن تـفصیل: درون کشیدگی حروف با شنگرف پر شده است. بین عبارات و جملات علامت و و پایان رساله‌ها و بندها شکل کشیده شده است.

در صفحه عنوان هر رساله نام کتاب و مؤلف نـوشته شده که در معرفی کتابها بدان اشاره شد.

صفحه آغازین مجموعه این یادداشتها و نقش مهرها را دارد: فهرست رساله‌های مجموعه به خط محمد بن سید زین‌العابدین موسوی (بـرادر صـاحب روضـات الجنات**)، طبق این فهرست ۲ رساله پیشتر در نسخه بوده که اکنون از آن افتاده است: ۱.** کتاب الاربعین حدیثا **للسید محیی‌الدین ابی‌حامد محمد بن عـبدالله بـن علی بن زهره الحسینی ابـن اخ السـید ابـن زهـرة المشهور رحمة الله علیه. ۲.** ادعیة ایـام شـهر رمـضان المبارک. **فهرست جدید دیگری هم با خطی بدتر در پـایین هـمین صـفحه نـوشته شـده است. تـملک محمدشفیع بن محمدعلی استرآبادی با مهر بیضوی: «نجّنی بحقّ محمد شفیع المذنبین». مـهر بـیضوی: «هو، اقلّ العباد محمّدحسین» (از تاریخ آن فـقط دو عدد ۱۵... خوانده می‌شود)، مهر مستطیل: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده امامویردی ۱۱۴۵». مهر چهارگوش: «محمد نبی الله علی ولی الله الواثق بهما شفیع ۱۰۷۴» (این مهر دو بار هم در صفحه ۳۸ کوفته شده است). مهر مستطیل: «افوض امری الی الله عبده محمدباقر». و مهر کتابخانه مجدالدیـن نـصیری بـه شماره ۵۵۱.**

در صفحه ۱۸ تـملک مـحمدشفیع بـن مـحمدعلی استرآبادی با مهر بیضوی: «یا شفیع المـذنبین ۱۰۶».

---

۱. کاتب نسخه از شاگردان علامه حلی بوده و سه نسخه دیگـر از آثار علامه به خط او در دست داریم:

۱. انوار الملکوت فـی شـرح الیـاقوت، در ۲ ذیـقعده ۷۲۳ق در کاظمین از روی نسخه خط مؤلف. وی در پایان آن نسخه نوشته: «قابلته مراراً ودرسته بحمد الله وحسن توفیقه» که آشکارا نشان می‌دهد وی شاگرد علامه بوده است. موجود در کتابخانه محمد آخوندی در تهران. رک: مکتبة العلامة الحلی، ص ۵۶ـ۵۷.

۲. قواعد الاحکام فی معرفة الحـلال والحـرام، در پـنجشنبه ۲۷ رمضان ۷۲۷ق. با افتادگی از آغاز و وسط. موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی به شماره ۲۵۱۶. رک: آستان قـدس، ج ۲، ص ۹۵ـ۹۶ و ج ۲۱، ص ۱۰۴۱ـ۱۰۴۲.

۳. نسخه دیگری از همان کتاب در دو بخش: بخش اول مورخ شنبه ۸ شوال ۷۳۵ق و بـخش دوم سـه‌شنبه ۳ جـمادی‌الآخـر ۷۳۷ق. موجود در کتابخانه مجلس به شماره ۶۰۳ طـباطبایی. رک: مجلس، ج ۲۴، ص ۳۷۴ـ۳۷۶ (در آن جا نام کاتب سهواً جمال‌الدین محمد بن الحداد الحلی ثبت شده است).

برای شرح حال او رک: بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۲۰۱ـ۲۰۲ و ج ۱۰۶، ص ۱۰؛ ذریعه، ج ۱، ص ۱۴۲؛ اعیان الشیعة، ج ۳، ص ۹۳؛ امل الآمل، ج ۲، ص ۲۴؛ طبقات اعـلام الشـیعة، قـرن ۸هـ، ص ۱۱ـ۱۲؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۵، ص ۱۲۶ (اشـعاری از او) و تملک او در دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۳۵۲.

نیمی از ص ۶۴ـ۷۹ و همه صفحات ۸۰ـ۸۳ افتاده بوده که آنها را نونویس کرده‌اند. در حاشیه تصحیح شده، رکابه‌دار. در برگ آخر نسخه حدیثی از پیامبر اسلام(ص) در وصف امیرالمؤمنین(ع) و ترجمه منظوم آن به فارسی در دو بیت. دارای جزوهای ۱۰ برگی. به خاطر برش صفحات اثر این جزوشماری تنها در دو صفحه ۱۰۲ (خامس عشر) و ۱۲۰ (سادس عشر) باقیمانده است. اعداد ۱۵ و ۱۶ نشان می‌دهد نسخه علاوه بر افتادگی از انجام ـ که فهرست ابتدای نسخه نشانگر آن است ـ از آغاز نیز برگهای زیادی کسری دارد. البته این افتادگی قدیمی است. رکابه‌ها به خطی جدیدتر به نسخه اضافه شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره، وصالی و مرمت شده مخصوصاً در حاشیه درونی برگها. اطراف صفحات کمی آبخورده.

۶۷ برگ، ۹/۹×۱۹/۸، ۲۰ سطر، ۷/۵×۱۶/۵.

جلد: تیماج مشکی، مجدول گرهی و ساده. شیرازه از متن جدا شده. قطر: ۲/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۴۲۲]

(← تصویر)

(۸۸۹۳)

عمدة الاسلام **(فقه ـ فارسی)**

مؤلف: ابوطاهر بن کمال ملتانی (سده ۹ و ۱۰ هـ)

برگ آغازین نسخه نونویس است و کاتب از خود چند سطری را در آغاز کتاب قلمی کرده است.

کامل.

مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۶۰۲ـ۶۱۰؛ فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله، ص ۶۶ـ۶۷؛ دنا، ج ۷، ص ۶۲۳؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۶۴۹.

آغاز: «الحمد لله (کذا) رب العالمین والعاقبة للمتقین والصّلواة وسلام علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجمعین. اما این کتاب را عندة (کذا) الاسلام نام نهاده‌اند که مسلمین از خوندن این کتاب فیض بهبرند و توجه بدین داری و اسلام نمایند... بر حکم شریعت محمد رسول الله صلی الله علیه السلام در عقیده نجاح آورده است که یکی از شرایط ایمان».

انجام: «و این دعا می‌خواندند رحمت خود بر ایشان نثار می‌کردم دعای این است... الاحیاء منهم والاموات وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین برحمتک یا ارحمت (کذا) الراحمین».

انجامه: «تمام شد این کتاب عمدت الاسلام در چ بهر (؟، بعضی از کلمات به خاطر وصالی خوانده نمی‌شود) ساکن قصبه کجرات بیست دوم ماه ربیع‌الاول سنه هژدهم در عهد محمد شاه پادشاه غازی... و ملک میان... بن محمد خوشحال. هر کسی دعوی کند... باشد در شرع.

نوشته بماند سیه بر سفید
نویسنده را هست فردا امید».

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب. کاتب: ملک میان... بن محمد خوشحال ساکن قصبه گجرات. تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ. در انجامه تاریخ کتابت ۲۲ ربیع‌الاول سال هجدهم جلوس محمدشاه پادشاه غازی نوشته شده که به احتمال فراوان می‌باید منظور محمد شاه بن جهان شاه بن شاه عالم اول (۱۱۳۱ـ۱۱۶۱ق) از پادشاهان گورکانی هند باشد. بر این مبنا تاریخ کتابت نسخه سال ۱۱۴۹ق است.

کتاب‌پردازی هندی. عناوین و نشانیها مشکی، بر فراز عناوین خط مشکی رنگی کشیده شده. بعضی از عبارات عربی بین سطور به فارسی ترجمه شده است. صفحه عنوان نسخه نام کتاب و فهرست اشیایی که میرزا شیر... داده و یک یادداشت محو شده.

دو برگ الحاقی پایان نسخه این یادداشتها را دارد: برگ ۱۱۲ ر چندین و چند تاریخ تولد بدین ترتیب: تولد برخوردار عبدالمجید خان در ۱۲ شوال ۱۳۶ (۱۳۰۶ق)، برخوردار سید احمد جان در ۴ ذی القعده ۱۳۷ (۱۳۰۷ق)، تولد مسکین عبدالواحد در ذالقعد ۱۲۷۱ق، تولد برخوردار نور (ثیر) احمد خان ولد

عبدالحمید در ۲۵ شعبان ۱۲۹۴ق (این تاریخ دو بار نوشته شده است)، تولد اختر... جان در ۲۸ رمضان ۲۹۲۱ (تاریخ را بر عکس نوشته است = ۱۲۹۲ق)، تولد بی بی فرخ خان در ۲۰ شعبان ۲۹۲۱ (= ۱۲۹۲ق)، تولد بی بی شاه سلطان بنت عبدالواحد در ۲۵ رمضان ۱۲۹۱ق، تولد غلام محمد جان ولد عبدالواحد در ۷ ربیع‌الاول ۷۷ [۱۲] نوشته محمدیعقوب بن عبدالواحد، نام سه پسر ملا شیر احمد، و این یادداشت: «تولد نور چشم بی بی عمو جان بتاریخ هفده‌هم ماه جمادالثانی، همان روز فرنگ کافر از قندهار کوچ کرد به هندوستان سنه ۱۲۹۷». در سه صفحه دیگر: چند نسخه پزشکی و داروسازی، و جدول طلبکاریها و بدهکاریهای افراد، وصیت‌نامه عبدالواحد: شامل طلب مردم که به زمهٔ (کذا) عبدالواحد میباشد (بخشهایی از آن را محو کرده‌اند).

در کناره بعضی از صفحات نسخه یادداشتهایی دیده می‌شود که بنا بر بررسی من چنین‌اند: چندین تعویذ و حرز و دعا (برگهای ۱۸ ر، ۴۵ پ ـ ۴۷ ر، ۱۱۱ پ)، چندین دستورالعمل پزشکی و کیمیایی و داروسازی (برگهای ۳۴ پ ـ ۳۵ ر، ۵۳ پ، ۵۴ ر، ۷۹، ۸۲ پ ـ ۸۸ پ، ۹۵ پ ـ ۹۷ پ، ۱۰۹ پ ـ ۱۱۰ ر)، معادل بعضی از اوزان و مقادیر (برگهای ۳۹ پ ـ ۴۰ ر)، برگ ۵۸ پ این یادداشت: «شکر و الحمد الله (کذا) تعالی بتاریخ بیست دویم جماد الثانی فرنگ علیه العنة (کذا) از قندهار بدر شد بطرف هندوستان سنه ۱۲۹۸ بدست خط عبدالواحد». تولد بی بی محترم جان در ۵ شعبان ۱۳۸۱ (برگ ۱۱۰ ر)، تولد غلام سرور جان در یکشنبه ۵ محرم ۱۳۰۶ق در حکومت امیر عبدالرحمن خان (برگ ۱۱۱ ر). در دو صفحه ۳۸ ر و ۱۱۳ ر نام «میر هدایت علمی» بدون توضیح دیگری نوشته شده است. برگهای ۱ و ۷۷ و ۷۸ نونویس. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف (به صورت خط مورب کوچک مشکی رنگی که در گوشه سمت راست بالای ورق وسط هر جزو کشیده شده است).

کاغذ: هندی نخودی آهار مهره.

یک، ۱۱۱، سه برگ، ۱۳/۶×۲۰/۷، ۱۱ـ۱۶ سطر. ۹×۱۷/۵.

جلد: میشن عنابی رنگ پریده و روغن کشی شده فرسوده، با ترنج و دو سر ترنج کوچک ضربی، عطف و سجاف مرمت شده. روی طبله اول با ماژیک نام کتاب نوشته شده است. قطر: ۲/۷.

خریداری از حاذقی در اردیبهشت ۱۳۴۷ش.

[شماره ثبت: ۷۸۴۳۰]

(۸۸۹۴)

صلات مسعودی **(فقه ـ فارسی)**

مؤلف: مسعود بن محمود بن یوسف سمرقندی (سده ۶ یا ۷ه)

یک برگ از آغاز افتادگی دارد.

رک: ش ۸۸۷۸.

آغاز موجود: «اما ظاهر روایة این است که کافر نشود و لیکن مبتدع بود. بدان که مسح موزه جایز است به امر رسول و به فعل رسول».

انجام: «به قول ابوحنیفه و ابویوسف رحمهم الله نیت کند و یک سجده آرد و قعده و سهو از عهده بیرون آید. والله اعلم باالصواب (کذا) والیه المرجع ... والمرسلین. اللهم ارزقنا شفاعتهم فی یوم لا ینفع مال ولا بنون».

انجامه: «تمت تمام شد کار من نظام شد اسپ را لگام شد فیل را زنجیر شد. تم تم تم. تمام شد از ید فقیر حقیر پر تقصیر احقر الناس خاکپای درویشان محمدسعید کاملی غزنوی... (یک سطر پس از آن سیاه شده است. اسم کاتب را هم سترده و به جایش این نام را نوشته‌اند).

نوشته بماند بخط غریب
که نصر من الله و فتح غریب (کذا)
نوشته بماند سیه بر سفید
نویسنده را نیست فردا امید
هر که خواند دعا طمع دارم
زانکه من بندهٔ گنه‌کارم

باید که بیننده و خواننده در حق نویسنده فاتحه خیر بخواند. تم تم تم».

خط: نستعلیق. کاتب: محمدسعیدکاملی غزنوی (یک سطر از انجامه شامل نام کاتب سیاه شده و به جایش این نام نوشته شده است). تاریخ کتابت: سده ۱۲ه. کتاب‌پردازی هندی. عناوین و نشانیها شنگرف، بـر فراز اقـوال و نـام اشـخاص و عـناوین فـرعی خـط شنگرف. در نیمه دوم نسخه عناوین علاوه بر متن در حاشیه داخلی صفحات نیز به خط ریز مشکی نوشته شده است. در حاشیه تصحیح شده و محل اصلاح هم در متن با ابرو مشخص شده است. در بـرگ آغـازین نسخه دو بیت شعر از عیاش ابن عتبه ابن ابـی لهب هاشمی. در صفحه خـاتمه یک مـهر بـیضوی و یک تملک سیاه شده. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشـان صحاف (به صورت خط مورب کوچک وکم رنگی که در گوشه سمت راست بالای اوراق وسط هر جزو کشیده شده است). نسخه دارای برگ‌شمار به سبک اعـداد هندی. حاشیه برگها مرمت شده.

کاغذ: هندی حنایی آهار مهره. حاشیه برگهای آخر نسخه کمی موریانه خورده.

یک، ۲۳۸، یک بـرگ، ۱۴/۳×۲۱/۳، ۱۶ـ۱۹ سـطر، ۱۷×۱۰/۵.

جلد: چرم مشکی ساده. قطر: ۳/۶.

خریداری از باقر رقت (ترقی) در آذر ۱۳۴۶ش.

[شماره ثبت: ۷۸۰۷۰]

(۸۸۹۵)

مجموعه:

۱. منشآت سلیمانی «۱ پ ـ ۹۹ ر» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: دبیران دبیرخانه شاه سلیمان صفوی

کتاب آموزش منشآت و امور وابسته بدان مـانند رسـم الخط و بلاغت و خط است که در دبیرخانه شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۱ـ۱۱۰۵ق) تهیه شده است.

مرتب شده در ۱۵ باب:

باب اول: در دستور معمول درگاه معلّی در باب احکام و مناشیر به هر یک از طبقات انام و القاب کـه بـه چـه قاعده معمول است.

باب دویم: در دستور العمل شـجره و احکـام و ارقـام و نـوشتجات و امـثال آن کـه از دیـوان اعـلی نـوشته می‌شود.

باب سیم: در مهرهای مبارک که هر یک متعلق به کـدام نوشتجات است.

باب چهارم: در دستور مکاتیب اشرف به مخدرات اقوام و اولاد عالی مقام اشرف.

باب پنجم: در کتابات متعارفه که ارباب دولت و غیرهم به یکدیگر نویسند.

باب ششم: در مکاتیب اوساط الناس به یکدیگر.

باب هفتم: در مکاتیب سایر الناس که عـارف بـه آداب نوشتجات نیستند و القـاب دسـتور بـاب ششـم نـیز مناسب ایشان که فقرایند نیست و در میان یکدیگر به نحوی معمول داشته‌اند.

باب هشتم: در اشعار مناسب مـطالب کـه بـه آن اکـتفا می‌شود و احتیاج به مکاتبه نیست و جهت اقتباس در مطالب و مکاتیب نیز به کار می‌آید.

باب نهم: در مفردات القاب و فقرات اصلیه آن که چـون ترکیب شود القاب غیر متناهی نسبت به هر طبقه و هر طایفه به هم می‌رسد و هر چـند مـنزل در هـر طـبقه عالی‌تر باشد فقرات الفاظ آن طبقه بیشتر باشد.

باب دهم: در مصدّرات اسامی.

باب یازدهم: در مضافات القـابیه ولایـات و مـضافات اعداد و اجناس و غیره.

باب دوازدهم: در قانون کیفیت تحریر مراسلات و امور متعلقه به آن.

باب سیزدهم: در صناعات که سخن را به رعایت براعت و بلاغت و فصاحت و ملاحت افـزایـد. مشـتمل بـر مقدمه و دو باب و خاتمه:

مقدمه: در تجدید شعر و انشاء.

باب اول: در صنایع که اکثر خاصه شعر ست.

باب دویم: در صناعاتی که در انشا نیز کثیر الوقوع است.

باب چهاردهم: در نوشتجات شرعیه در املاء و قواعـد سخنوری و خط، مشتمل بر مقدمه و چـهار مـقاله و خاتمه:

باب پانزدهم: در املاء و قواعد سخنوری و خط، مشتمل بر مقدمه و چهار مقاله و خاتمه:
مقدمه: در ذکر حروف مخصوصه زبان فارسی و عربی و ترکی.
مقاله اول: در متعلقات زبان فارسی، در دو باب:
باب اول: در املای فارسی، در دو فصل.
باب دویم: در قواعد سخنوری، در دو فصل
مقاله دویم: در متعلقات زبان ترکی، در دو باب.
باب اول: در املا.
باب دویم: در قواعد سخنوری.
مقاله سیم: در متعلقات زبان عربی، در سه باب:
باب اول: در معانی حروف الف با تا و ابجد و مقطعات قرآن منقول از احادیث اهل بیت طاهرین علیهم‌السلام، در سه فصل.
باب دویم: در املای عربی، در دو فصل.
باب سیم: در قواعد سخنوری.
مقاله چهارم: در خط، مشتمل بر فاتحه و ۹ باب و خاتمه:
فاتحه: در تعریف خط.
باب اول: در چگونگی خلقت قلم و مداد و لوح.
باب دویم: در ظهور خط.
باب سیم: در اسباب خط، در ۸ فصل.
باب چهارم: در اقسام خط، در ۶ فصل.
باب پنجم: در تراشیدن قلم هر خط، در ۱۱ فصل.
باب ششم: در آداب تعلیم و مشق و کتابت و زمان آن، در ۴ فصل.
باب هفتم: در ترکیب و کرسی و سایر اموری که کاتب را رعایت آن ضرور است، در ۵ فصل.
باب هشتم: در اصلاح خط.
باب نهم: در آنچه کاتب را پرهیز باید کرد.
خاتمه: در طریق ساختن مرکب و رنگها (نسخه ما این بخش را ندارد).

از این کتاب نسخه ناشناخته دیگری در کتابخانه ملک (ش ۶۲۹۳) نگهداری می‌شود. آن نسخه به واسطه افتادگی باب اول در فهرست ملک، ج ۲، ص ۱۴۹ـ۱۵۰ با نام ترسل و ناشناخته معرفی شده است.

چاپ: به کوشش رسول جعفریان، تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸ش، از روی همین نسخه.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس بیرون از احاطه وهم و حواس و ستایش بی‌آلایش دور از دایره ادراک و احساس».

انجام: «و از خورشهای مذکور اگر احتراز و اجتناب نتواند نمود هر روز یک هلیله بخورد که فی الواقع دفع آن را کند».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الوهاب فی شهر رمضان سنه ۱۲۲۶» (مطالب دیگر ذیل انجامه محو شده است).

۲. وجیزة التحریر (« ۱۰۰ پ ـ ۱۸۲ پ») **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن سبزعلی اصفهانی

آموزش آداب نگارش اسناد شرعی است: «این مختصری است در بعضی قواعد و اصطلاحات و نسخ و نوشتجات محتاج الیه فن تحریرات شرعیه که کتّاب و محررین از دانستن آن ناگریزاند (ناگزیرانـد) و بنده جانی... در اوقاتی که طالب فن تحریر بود از هر جا جمع و درین نسخه که مسمی به وجیزة التحریر است ثبت و ضبط نموده».

تنظیم شده در مقدمه و دو باب و خاتمه:
مقدمه: در دانستن بعضی تنبیهات مصطلحه بین المحرّرین که محرّر از دانستن آنها ناگزیر است و ناچار.
باب اول: در نوشتجات شرعیه و بعضی از احکام دینیه که محرر از آن ناگزیر و ناچار است و چون نسخ آنها را فرداً فرداً تحصیل می‌نمود و درین وجیزه ثبت می‌کرد لهذا تقدیم و تأخیر ملاحظه نشده.
باب دوم: و آن مشتمل است بر اجرای صیغ عقود و ایقاعات و بعضی از سجلات و خطب و هر یک در ضمن فصلی بیان می‌شود.

در فصل اول این باب همه رساله صیغ نکاح علامه مجلسی (۱۱۱۰ق) نقل شده است (۱۸۰ ر ـ ۱۸۲ پ).

کتاب با همین بخش پایان می‌یابد و بقیه آن در نسخه نوشته نشده است.

در پایان باب اول انجامه‌ای آمده که تاریخ اذان صبح شب جمعه جمادی‌الثانی ۱۲۴۵ق دارد و به نظر می‌رسد که از مؤلف باشد: «قد فرغت من تنمیقه فی اذان الصباح لیلة الآدینة من لیالی شهر جمادی‌الثانی من شهور سنة خمس واربعون وماتین بعد الالف من الهجرة المقدسة النبویة علی هاجرها الف ثناء وتحیة وکتبت هذا بحکم صاحب خصالات الحمیده وصفات السعیده الذی کان لی لطفه قبل هذه الازمنة اتم وعنایته قبل تلک الاونّة اعم. اللهم اجعله... وخیره الموافق بحقّ الحق والنبی المطلق».

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین الی یوم الدین. اما بعد این مختصری است در بعضی».

انجام: «به عنوان تکلم خواهند گفت و شقوق دیگر ظاهر است والله الموفق لکل خیر مؤلفه العبد المذنب محمدباقر بن محمدتقی عفی عنهما بالنبی وآله الطاهرین المقدسین وصلی الله علیه وعلیهم اجمعین».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: رمضان ۱۲۲۶ق (رساله اول). عناوین و نشانیها شنگرف، بین بندها سه ویرگول مثلثی شکل، ابتدای نسخه تملکی در جمادی‌الثانی ۱۲۶۹ق با مهر بیضوی: «عبده محمدحسین بن... الحسینی» و طریقه ختم یس. در حاشیه تصحیح شده، رساله دوم با یادداشتهای توضیحی در هامش صفحات. پایان نسخه دو صفحه درباره نکاح و شرایط آن (۱۸۳پ ـ ۱۸۴ر).

در رساله دوم بین ابواب یک برگ سفید مانده است (برگهای ۹۹ و ۱۰۶ و ۱۰۷). سه برگ در آغاز و دو برگ هم در پایان نسخه سفید. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. با ته‌نقش نیم تاج بزرگ.

سه، ۱۷۴، دو برگ، ۲۰/۶×۱۴/۴، ۲۰ سطر، ۹×۱۵.

جلد: میشن مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و لچکی، مجدول گرهی، طبله دوم افتاده. قطر: ۲/۴.

طرز ورود به کتابخانه نامشخص (در سالهای ۱۳۴۱ـ۱۳۴۲).

[شماره ثبت: ۵۷۸۹۸]

(۸۸۹۶)

مجموعه:

۱. جامع المقال فی ما یتعلق باحوال الحدیث والرجال

(الدرایة لمعرفة الروای و الروایة، مشترکات الرجال)

«۱ پ ـ ۷۷ ر» **(رجال ـ عربی)**

مؤلف: فخرالدین بن محمدعلی طریحی نجفی (ـ۱۰۸۷ق)[۱]

در علم حدیث و درایه، شامل یک مقدمه و دوازده باب و یک خاتمه. عناوین بابهای آن چنین است:

المقدمة: فی معنی الحدیث والاثر والسنة.

الباب الاول: فی ما لابدّ للمحدث من معرفته فی السند.

الباب الثانی: فی بیان احکام ما تقدم.

الباب الثالث: فی شروط الراوی فی الروایة من الرواة.

الباب الرابع: فی العدالة المحتاج الیها.

الباب الخامس: فی بیان اختلاف الحدیث.

الباب السادس: فی الباعث علی العدول عن مصطلحات القدماء.

الباب السابع: فی ما لابد للراوی منه فی تحمل الروایة.

الباب الثامن: فی کیفیة الروایة وجواز نقل الحدیث بالمعنی.

الباب التاسع: فی طریقة المحدّثین فی الاسناد.

الباب العاشر: فی ما یتوقّف علیه قراءة الحدیث من العلوم.

الباب الحادی عشر: فی کیفیة کتابة الحدیث وتدریسه وقرائته.

الباب الثانی عشر: فی ذکر المهم من اسماء الرجال وطبقاتهم، در ۱۲ فائده.

الخاتمة: فی ذکر اربعة امور.

پایان یافته در ۷ جمادی‌الثانی ۱۰۵۳ق.

کامل.

---

۱. در بعضی از منابع تاریخ وفات طریحی ۱۰۸۵ق ثبت شده است. تاریخی که ذکر کردیم مربوط به ماده تاریخی است که فرزند او در برگ ۴۸ ر نسخه ش ۲۷۰۲ مسجد اعظم قم نوشته: «ویخلفه بعده صفی‌الدین» و «ویطوف علیهم ولدان مخلدون».

ذریعه، ج ۵، ص ۷۳؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۱۹ـ ۲۴.

آغاز: «اما بعد حمد الله الهادی الی الرشاد والصلوة علی محمد وآله الاکرمین الامجاد فیقول الفقیر الی ربه الغنی... لما کان العلم بالاحکام الشرعیة».

انجام: «بقول امام الامة وخلف الائمة انتهی کلامه وهو کما قال رحمة الله تعالی علیه تمت الدرایة بعون الله وحسن توفیقه ونحن نحمد الله ونسأله من فضله... من خلل وعثرنا فیه من زلل فانه الرب الکریم الغفور الرحیم. ووقع الفراغ من تألیف هذه الرسالة علی ید افقر العباد... فخرالدین الخراسانی فی شهر جمیدیالاخری لسبع مضین منه فی سنة ثلث وخمسین بعد الالف الهجریة علی مشرفها الصلوة والتحیة والسلام علی من [اتبع] الهدی».

۲. گفتارهای پراکنده «۷۷پ ـ ۷۸پ»

بین دو رساله این فواید نوشته شده است:

ـ فرقه‌های معتزله و مشاهیر اعیان و فضلای آنها به نقل از صفدی در شرح اللامیة (۷۷پ).

ـ طریق روایت شهید ثانی (۷۸ر).

ـ طریق روایت شهید اول در الاربعین حدیثاً (۷۸پ).

۳. الاثنا عشریة (اللمعة الوافیة) «۸۱پ ـ ۹۲پ»

(اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: فخرالدین بن محمدعلی طریحی نجفی (ـ۱۰۸۷ق)

تنظیم شده در ۱۲ بحث:

البحث الاول: فی ذکر طایفة مهمة من الالفاظ، وفیه اصلان.

البحث الثانی: فی الاوامر والنواهی، وفیه مطلبان.

البحث الثالث: فی العموم والخصوص، وفیه مطلبان.

البحث الرابع: فی المطلق والمقید.

البحث الخامس: فی المجمل والمبین، وفیه مطلبان.

البحث السادس: فی الاجماع، وفیه اصول.

البحث السابع: فی الاخبار، وفیه اصول.

البحث الثامن: فی القیاس.

البحث التاسع: فی الاستصحاب.

البحث العاشر: فی الاجتهاد، وفیه اصلان.

البحث الحادی عشر: فی التقلید، وفیه اصلان.

البحث الثانی عشر: فی ذکر نبذة مهمة من مرجحات الاخبار عند التعارض.

پایان یافته در عصر چهارشنبه ۵ رجب ۱۰۵۷ق.

مؤلف نام خاصی برای کتاب خود انتخاب نکرده ولی به جهت آن که ۱۲ مبحث از مباحث اصول فقه در کتاب او بررسی شده به الاثنا عشریة معروف شده است. نام اللمعة الوافیة هم از عبارات آغازین مقدمه مؤلف گرفته شده است. ظاهراً در میان نسخه‌های کتاب منحصراً در نسخه ما بدان نام زبدة المعالم الدینیة داده شده که احتمال دارد افزوده کاتب نسخه باشد زیرا در نسخه خط مؤلف که شیخ آقا بزرگ آن را دیده و عباراتی از آغازش نقل کرده چنین اسمی نیست.[1]

کامل.

ذریعه، ج ۱، ص ۱۱۴ـ۱۱۵ و ج ۱۸، ص ۳۵۵ـ۳۵۶؛ چهار کتابخانه مشهد، ص ۳۸۳؛ گوهرشاد مشهد، ج ۵، ص ۱۹ـ۲۰؛ صدر بازار اصفهان، ج ۱، ص ۷۸.

آغاز: «الحمد لمن جعل للفروع اصولاً ولاهل المعقول مدارک وعقولاً والصلوة علی من بعث للعالمین رسولاً... فیقول... فخرالدین انی مودع فی هذه الاوراق لمعة وافیة فی المسائل الاصولیة ومجعة شافیة لابتناء الاحکام الشرعیة وسمیتها بزبدة المعالم الدینیة وجعلتها مشتملة علی مباحث واصول ومطالب وفصول... البحث الاول فی ذکر طایفة مهمة من الالفاظ وفیه اصلان. اصل لا ریب فی وجود اللغویة من الحقایق».

انجام: «وهی کثیرة فاتبع منها الاقوی فی المناط والزم ما امرت به من سلوک الاحتیاط وتوکّل علی الله ولا حول ولا قوة الا بالله. تمت الرسالة... علی ید مؤلفها... فخرالدین بن محمدعلی بن احمد طریح النجفی مولداً ومسکناً عصریة یوم الاربعاء فی یوم الخامس من شهر

۱. در صفحهٔ عنوان نسخهٔ ما با خطی الحاقی نوشته شده: «اصول الطریحی».

رجب من سنة سبع وخمسين بعد الالف من الهجرة النبوية على مشرفها السلام».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عناوین خط شنگرف. نام راویان در حاشیه نوشته شده است، با حاشیه‌نویسی به امضای «۱۲» و «منه». رساله سوم بین سطور و کناره صفحات حاشیه‌های زیادی از مؤلف دارد. در صفحه عنوان نام کتاب و مؤلف و توضیحی درباره هداية المحدثين كاظمي **و مهر کتابخانه مجدالدین نصیری با نمره ۴۳. پایان نسخه صورت مؤلفات مرحوم فخرالدین که به خط خود نوشته‌اند شامل ۱۳کتاب (۹۲ پ) بدین ترتیب:** مجمع البحرين، **کتاب** غريب القرآن، كتاب جامع فى تمييز المشتركات من الرجال، شرح مختصر الشرايع **من الطهارة الى آخر الصوم**، رسالة فى الرد على الملاّ، رسالة فى بيان عواطف اخبار الاستبصار، رسالة فى الاصول **على اثنى عشر مبحثاً، کتاب** ترتيب خلاصة **العلامه**، جواهر المطالب فى فضائل على بن ابى طالب **ومراثى الحسين عليهما السلام يشتمل على ستين بابا، کتاب** منتخب فى المراثى **يشتمل على ستين بابا**، شرح اثنى عشرية **الشيخ حسن صاحب** المعالم **قدس سره، کتاب** تلخيص الشواهد، شرح المبادى فى الاصول.

در برگ الحاقی آخر نسخه دو تاریخ وفات: مرحوم حجة الاسلام حاجی میرزا حبیب‌الله جیلانی اعلی الله مقامه مصنف کتاب بدايع فى الاصول **در ۱۵ جمادی‌الآخر ۱۳۱۲ق و مرحوم مبرور حضرت آیة الله آقای حاجی میرزا محمدحسن شیرازی اعلی الله مقامه در ۲۴ شعبان ۱۳۱۲ق.**

آغاز و انجام نسخه مهر مستطیل: «الواثق بالقادر (؟) عبده محمدباقر الموسوی». جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار. نام‌کتاب در لبه‌های نسخه جامع المقال **ثبت شده.**

کاغذ: فرنگی نخودی.

چهار، ۹۲، چهار برگ، ۱۵/۵×۲۱/۷، ۲۲-۲۰ سطر، ۹/۵×۱۵.

جلد: میشن سرخ ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۲/۱.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۶۳۱۲]

(۸۸۹۷)

مجموعه:

۱. روضة الازهار وبهجة النفوس ونزهة الابصار

«۱ پ - ۵۴۰ پ» **(ادبیات-عربی)**

مؤلف: حسن بن علی بن خلف قرطبی، خطیب (۵۱۴-۶۰۲ق)

گزیده موضوعی ادبیات عرب است: «وجعلت لک هذا الكتاب جامعاً لفنون الاخبار ومستظرف الآثار ورقيق الاشعار قائما بنفسه كافيا ممتّعا شافيا مضمّنا لكثير من الاخبار الجارية فى مجالس الامراء من اجلة الفقهاء وسادة الوزراء ومحاضر خواص السوقة والاغنياء لتعلم انى جمعت وتخيّرت واجتهدت وحبرت وما عجزت ولا قصّرت وسميت هذا الكتاب بروضة الازهار ونزهة النفوس والابصار الجامع لفنون الاداب وسحر الالباب».

تنظیم شده در ۳۰ باب:

الباب الاول: فى الشعر والشعراء.
الباب الثانى: فى البلاغة والبلغاء.
الباب الثالث: فى اخبار الحلماء.
الباب الرابع: فى الاجواد واخبارهم.
الباب الخامس: فى البخلاء وذمّهم.
الباب السادس: فى المديح.
الباب السابع: فى الهجاء.
الباب الثامن: فى الشجعان واخبارهم.
الباب التاسع: فى ذكر الجُبَناء وذمّهم.
الباب العاشر: فى المثل السائر للعرب.
الباب الحادى عشر: فى ظرايف الاخبار.
الباب الثانى عشر: فى الاجوبة المسكتة.
الباب الثالث عشر: فى النساء واخبارهنّ.
الباب الرابع عشر: فى نوادر الغلمان.
الباب الخامس عشر: فى العشاق واهل الغزل.
الباب السادس عشر: فى المغنّين والمغنّيات.
الباب السابع عشر: فى الاخبار المضحكة.

الباب الثامن عشر: فی اخبار الاعراب.
الباب التاسع عشر: فی النوکاء والمغفلین.
الباب العشرون: فی الظرفاء من المجانین.
الباب الحادی والعشرون: فی الخلعاء وفکاهاتهم.
الباب الثانی والعشرون: فی اخبار المتنبئین.
الباب الثالث والعشرون: فی المنهومین والطفیلین.
الباب الرابع والعشرون: فی ذکر الثقلاء.
الباب الخامس والعشرون: فی الاساری والمسجونین.
الباب السادس والعشرون: فی مراثی النادبین.
الباب السابع والعشرون: فی مقاطعات من الشعر النفیس.
الباب الثامن والعشرون: فی ضروب المخاطبات.
الباب التاسع والعشرون: فی حکایات واخبار.
الباب الثلاثون: فی مقطعات من شعر الزهاد.
کامل.

معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۸۳۴ و ج ۵، ص ۳۸۲۸ (ذیل نام ابن قلاقس)؛ آربری، ج ۶، ص ۳۱؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۵۰ـ۵۱؛ واتیکان، ج ۲، ص ۱۴۶؛ الاعلام، ج ۲، ص ۲۰۳.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین ولا اله الا الله مخلصا له الدین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد نبیه المکین... اما بعد ایها المولی الاکرم والعماد الاعظم فان اولی ما ریضت به النفوس».

انجام:
«لا بـــاعمالنا نـــطیق خـــلاصاً
یوم تبدو السمات فوق الجباه
غیر انّا علی الاسائة والتفریط
نـــرجـــو بـــحسن عـــفو الأله
وصلی الله علی سیدنا ومولانا محمد وعلی اله خیر ال وعلی اصحابه البررة الابدال وعلی ازواجه المطّهرات من کل عیب ومقال وعلی جمیع النبیین والارسال ما اتصل الغدوّ بالاصال وسلم تسلیما کثیرا کثیرا والحمد لله رب العالمین فی کل بکرة واصیلا».

انجامه: «قد تمّ وختم کتاب روضة الأزهار وبهجة النفوس ونزهة الابصار الجامع لفنون الاداب وسحر الالباب بقلم الفقیر الذّلیل الرّاجی عفو ربه الجلیل الجمیل ملا محمّد بن الحاج اسمعیل الموصلی اصلا والبصرة منشا ومسکنا والحنفی مذهبا والأشعری معتقدا وذلک فی نهار الاربعا السابع والعشرین من شهر رمضان المبارک احد شهور سنة الثّامنة والسبعین بعد المائة والالف من هجرة من له الغایة العزّ والشّرف صلّی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلّم تسلیما کثیرا الی یوم الدّین والحمد لله رب العالمین وقد نسخت من نسخة یمانیة کثیرة التّحریف و الغلط فلیعذر النّاظر فیها ان رای تحریفا ولله درّ القائل:
ان تجد عیبا فسدّ الخللا
جلّ من لا فیه عیب و علا
اقول هذه اعتذار کاتب النسخة الأصل فما ظنّک بالنّسخة الّتی نسخت من تلک المحرّفة المغلوطة المشوّشة وبالجملة قد حصل الفراغ من تسوید هذه النّسخة فی یوم الثّلاثا الثّامن من شهر ذی‌حجّة الحرام من شهور سنة ثلاث وثلاثمائه والف من هجرة من علیه الاف التّحیة والتّحف وانا العبد الأثم الشّجی من اسرة الفاطمی العلویّ محمّدمهدی بن علیّ بن یوسف بن عبدالوهّاب بن محمدعلیّ بن صدرالدّین بن محمدعلیّ بن صدرالدّین بن یوسف نقیب الأشراف ابن صدرالدّین بن مجدالدّین بن السّید اسمعیل بن الامیر علی‌اکبر بن الامیر عبدالوهّاب بن الأمیر عبدالغفّار بن سید عمادالدّین امیر حاج بن سید فخرالدّین حسن بن سیّد کمال‌الدّین محمد بن سیّد حسن بن شهاب‌الدّین علیّ بن عمادالدّین علی بن سیّد احمد بن سیّد عماد بن سیّد عمادالدّین علی بن ابی‌الحسن محمد الشاعر بن سید احمد بن محمد الاصغری ابن سید احمد بن سید ابراهیم طباطبا ابن سید اسمعیل دیباج بن سید ابراهیم بن الغمر بن الحسن المثنّی بن الحسن المجتبی بن علیّ بن ابی طالب علیهما السلام با نهایت پریشانی از نسخه مغلوطه و مشوشه قلمی گردید. رجاء واثق و امید صادق از ناظرین کرام آنکه دامن عفو و اغماض بر جرایم و زلّات این عبد ذلیل رو سیاه کشیده بقلم اصلاح تعدیل فرمایند فی شهر ذی‌حجة الحرام ۱۳۰۳». با مهر بیضوی کاتب در پایان آن: «ابن علی مهدی الحسینی ۱۲۹۱».

۲. اخبار الاذکیاء (الاذکیاء) «۱ پ ـ ۱۴ پ حاشیه» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن علی ابن جوزی (ح ۵۱۱ ـ ۵۹۷ق)

پیش از شروع کتاب نام کتاب و مؤلف و تاریخ کتابت آن، ۱۲۷۷ق، نوشته شده است: «کتاب الاذکیاء تصنیف الشّیخ الامام العالم العامل الورع الزاهد وحید دهره وفرید عصره شیخ الاسلام والمسلمین بقیة السّلف الصّالحین ابی الفرج عبدالرحمن بن علی بن الجوزی رضی الله عنه ورضی عنّا فی الدنیا والاخره انه سمیع قریب مجیب حمید مجید سنه ۱۲۷۷».

از انجام ناتمام رها شده است.

مجلس، ج ۲۱، ص ۷ـ۸ و ج ۳۰، ص ۲۳۱؛ ملک، ج ۱، ص ۲۳؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۱، ص ۶ـ۷؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۳، ص ۲۶۲ـ۲۷۷.

آغاز: «الحمد لله الذی احلّنا محلّة الفهم وحلّانا حلیة العلم وملکنا عقال العقل وزیّننا بنطق المنطق... اما بعد فان اجلّ الاشیاء موهبة العقل».

انجام موجود: «الباب التاسع فی سیاق المنقول من ذلک عن الخلفاء... تقدمت الیک فی هذا قبل لاخذت الذی فیه عیناک اقعدوا قبل علی الخطبة. ومن المنقول عن المنصور».

۳. المقامات «۳۶۱ ر ـ ۳۷۹ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن ابوبکر سیوطی (۸۴۹ ـ ۹۱۱ق)

این مقامات بین کتاب روضة الازهار کتابت شده است.

شامل این مقامه‌ها: مقامة الحمی، المقامة النیلیة فی الرخاء والغلاء، مقامة الروضة روضته مصر، المقامة الطاعونیة، مقامة الولدیة فی التعزیة عن فقد الاولاد، المقامة السندسیة.

دنا، ج ۹، ص ۱۱۲۳؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۵، ص ۸۵ـ۸۹؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۷۸۵؛ بروکلمان، ج ۱۰ـ۱۱، ص ۶۸۰ـ۶۸۱.

آغاز: «مقامة الحمی للسیوطی. قال الله تبارک وتعالی فی کتابه العزیز وکفی به حکما عدلا مرضیا وان منکم الا واردها کان علی ربک حتما مقضیا».

انجام: «وطبع سلیم وفوق کل ذی علم علیم فان تولّوا فقل حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهو ربّ العرش العظیم».

در پایان شرح حال کوتاهی از سیوطی آمده است.

۴. اربعون سورة منتخبة من التوراة (الاحادیث القدسیة) «۵۴۱ پ ـ ۵۵۱ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: امام علی بن ابی‌طالب(ع) (ـ ۴۰ق)

فهرستگان حدیث، ج ۷، ص ۱۳ـ۳۲.

آغاز: «هذه فائدة جلیلة وموعظة بلیغة وهی اربعون حدیثاً منتخبة من التوریة... الحدیث الاول عجبت لمن ایقن بالموت».

انجام: «وجمع ماله لوارثه وکان اشدّ الناس عذاباً یوم القیمة زدناهم عذاباً فوق العذاب».

خط: نسخ. کاتب: محمدمهدی بن علی بن یوسف از اولاد حسن مثنی (کاتب سلسله نسب خود را به صورت کامل تا امام حسن(ع) ذکر کرده است). تاریخ کتابت: سه‌شنبه ۸ ذیحجه ۱۳۰۳ق. این نسخه از روی نسخه‌ای که در چهارشنبه ۲۷ رمضان ۱۱۷۸ق به دست محمد بن اسماعیل موصلی بصروی کتابت شده بود نوشته شده است. موصلی هم نسخه خود را از روی اصلی یمنی نوشته بود. هر دو کاتب از مغلوط بودن نسخه اساس خود شکوه کرده‌اند (رساله اول)، ۱۲۷۷ق (رساله دوم).

عناوین به ثلث جلی، عناوین و نشانیها تا برگ ۴۴۶ سرخ و پس از آن مشکی، دو صفحه اول جدول‌کشی شده با رنگ زرد و آبی و شنگرف. در نسخه از دو نوع رنگ قرمز استفاده شده است. وسط نسخه برگهای ۲۶۲ـ۲۶۴ و ۳۷۹ـ۳۸۴ سفید مانده است. هر مصرع از اشعار میان چهار نقطه لوزی شکل سرخ رنگ محصور شده است (⁘). رکابه‌دار. پایان رساله اول مهر بیضوی کاتب: «ابن علی مهدی الحسینی ۱۲۹۱». آغاز و پایان مجموعه مهر بیضوی: «حسین الطباطبائی» نقش بسته است.

کاتب پیش از شروع رساله اول این دو بیت را

نوشته است:
جمیع الکتب یدرک من قرأها
مــــلال او فــتور او سأمــة
سوی هذا الکـتاب فـانّ فـیه
بـدایـع لا تـملّ الی القـیامة
جزوها ۱۲ برگی، رکابه‌دار، نام کـتاب در لبـهٔ نسـخه «روضة الازهار». **سطراندازی شده با مسطر.**
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با دو نوع تـه‌نقش. یکی به شکل یک تاج کـوچک و عـلامت BATH و دیگری نشان شیر و خورشید ایران.
شش، ۵۵۱، ســه بــرگ، ۲۰/۴×۲۷، ۱۹ ســطر، ۱۶/۵×۱۰/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای. قطر: ۵/۴.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۶۳۷۹]

(۸۸۹۸)

مجموعه:

۱. حلیة المتقین «ص ۱ ـ ۲۹۳» (اخلاق ـ فارسی)
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
ذریـــــعه، ج ۷، ص ۸۳؛ مـــنزوی، ج ۲، ص ۱۵۹۹؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۴۳۳ـ۴۳۵؛ کـتابشناسی مـجلسی، ص ۲۲۱ـ۲۲۴.
آغـاز: «الحمد لله الذی حلی انبیائه المرسلین بـاحسن حلیة المتقین وبعث نخبة اصفیائه محمد».
انجام: «کسی است که مردم از او منتفع شوند به این جا ختم کـردم ایـن رسـاله را در پـنجم مـاه مـبارک رجب المرجب سنه ۱۰۷۹... و درود می‌فرستم بر خـاتم انـبیا محمد المصطفی و آل کرام آن حضرت».
انـجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب تمام شـد در چهاردهم شهر جمادی‌الاول ۱۰۹۵ فی سنه سجقان ئیل م م م.
شد بتوفیق خدای لم یزل / لا ینام
این کـتابت روز یکشـنبه تـمام».

۲. روایت در قضاء دین «ص ۲۹۳»

۳. [اخلاق] «ص ۲۹۴» (اخلاق ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
از این کتاب فقط یک صفحه باقی مانده است.
آغاز موجود: «و بوسیدن تنها یا خدمتش را با بوسیدن و جماع کردن می‌تواند کرد و حلال است بر آن شخص».
انجام: «خاتمه در وصایا به جماعتی که متوجه عقود و صیغ می‌شوند... که مناط اولاد و احفاد است بقدر طاقت والله اعلم ببواطن الامور».
انجامه: «قد نَمَّقْتُ هذهِ الرّسالة الوجـیزة العـبد الاقـل خاک‌روب بُساط جوهریان مـعنی و خـاکسـار بـادیهٔ انسانی اعنی ابن محمد قاسم (نـام او را خـط زده و بـه جایش تقی نوشته‌اند) محمّدامـین راجـی عـفا الله عـن جرائمهما بحرمت محمّدٍ وآله الطّاهرین سنه ۱۰۹۸». در حاشیه آن صفحه نوشته شده «قوبل قبالاً».

۴. شک و سهو «ص ۲۹۵ ـ ۳۱۵» (فقه ـ فارسی)
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
کـتابشناسی مـجلسی، ص ۲۵۷ ـ ۲۵۸؛ دنـا، ج ۶، ص ۱۲۱۷ـ۱۲۱۹.
آغـــاز: «الحـــمد لله الذی ازاح ظـــلمات الشـــبهات والشکوک والاوهام عن مناهج المسائل والاحکام... اما بعد چنین گوید خاک راه سالکان مسالک شرع».
انـجام: «و استیلای او بر ایشان باقی باشد حق تـعالی جمیع مؤمنان را در سایر احوال از شرّ او مـحفوظ دارد بمحمد و آله الطاهرین. به این جا ختم شـد ایـن رسـاله عجالة... از هجرت والحمد لله اولا وآخرا وصلی الله علی محمد وآله المقدسین».
انجامه: «کتبه وصاحبه اقلّ العباد محمد... (یک کـلمه خط خورده و به جایش تقی نوشته شده) ابن محمدقاسم (که قاسم را خط زده و امین کرده‌اند)... (دو کلمه سـیاه شده) المذنب الرّاجی الی رحمة الله تعالی سنه ۱۰۹۸».

۵. رضاع «ص ۳۱۵ ـ ۳۳۱» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
کتابشناسی مجلسی، ص ۲۴۱ـ۲۴۲؛ دنا، ج ۵، ص ۸۶۳.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلواة علی سید الانبیاء والمرسلین واشرف الاولین والآخرین محمد وعترته الاقدسین».
انجام: «این فعل مکروه است و شیر و گوشت آن باکی ندارد والحمد لله رب العالمین والصلواة علی اشرف النبیین محمد وعترته المعصومین».
انجامه: «تمّت هذه الرسالة سنه ۱۰۹۸».

۶. صیغ العقود والنکاح «ص ۳۳۱ ـ ۳۳۵» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۷۱/۶.
آغاز: «الحمد لله الذی احل النکاح وندب الیه وحرّم الزنا والسفاح وتوعد علیه... اما بعد غرض از تحریر این رسالهٔ وجیزه آن است که جمعی از برادران ایمانی».
انجام: «را به عنوان متکلم خواهند گفت و شقوق دیگر ظاهر است والله الموفق لکل خیر. تمّقه مؤلفه العبد المذنب... والحمد لله رب العالمین. اللهم اغفر لکاتبه وقارئه».

۷. اختیارات ایام (صغیر) «ص ۳۳۵ ـ ۳۴۶»
(ستاره‌شناسی ـ فارسی)
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۰۳/۸.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی سید المرسلین محمد وعترته الطاهرین. اما بعد چنین گوید... که این رساله‌ای است در بیان آن چه از احادیث معتبره اهل بیت رسالت... معلوم می‌شود از سعادت و نحوست ایام هفته و ماه».
انجام: «و در هر سال که در ماه ذی‌الحجه ماه بگیرد مرد بزرگی در مغرب بمیرد و مرد فاجر و فاسقی دعوای پادشاهی کند».
انجامه: «تمّت الرّسالة والصّلواة والسّلام علی محمّدٍ خاتم الرّساله وآله معادن الحکمة والجلال کتبه المذنب الرّاجی محمّدامین ابن محمدقاسم عفی الله عن جرائمهما فی یوم الاحد وثلث وعشرین ربیع‌الاوّل سنه ۱۰۹۸ من الهجریة النبویّة».

۸. [رساله عملیه] «ص ۳۴۷ ـ ۴۰۲» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلواة علی محمد وآله الطیبین الطاهرین. اما بعد این رساله‌ای است که به اشارة بعضی از مخادم مخدوم مولانا المعظم افضل العرب... محمد بن محمد داسجانی (؟) تالیف کرده است... کتاب العبادات. بدان که عبادات شرع هفت است نماز و روزه و اعتکاف... اما نماز و درو چند باب است. اول در طهارت و درو چند فصل است. فصل اول در آن چه بدو طهارت کنند».
انجام: «و برای سگی که کشت نگاه دارد یک قفیز گندم و در جنین بهیمه عُشر قیمت او لازم بود قاعده. تمت».

۹. فتوت نامه قصاب «ص ۴۰۲ ـ ۴۰۵» **(عرفان ـ فارسی)**
چاپ: در فتوت نامه‌ها و رسائل خاکساریه، مهران افشاری، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۲ش، ص ۴۳ـ۵۲.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین والصلواة والسلام علی نبیه محمد وآله اجمعین. اما بعد این رساله‌ای است در بیان قربانی و اثبات فرایض و سنن و فواید و شرایط و افعال یعنی کردار پیغمبران ما تقدم و پس آن و پیش قدمان سابق».
انجام:
«در حریم حرمت پیران معنی راه نیافت
هر که در عهد جُوانی خدمت پیر نکرد
الحمد لله رب العالمین».

۱۰. فتوت نامه کفش دوزان «ص ۴۰۶» **(عرفان ـ فارسی)**
چــاپ: در فـتوت‌نامه‌ها و رسـائل خـاکسـاریه، مـهران افشاری، تهران، پژوهشگاه عـلوم انسـانی و مـطالعات فرهنگی، ۱۳۸۲ش، ص ۵۳ـ۵۵.
آغـاز: «باب دیگر. رسالهٔ کفش دوزی. اگـر پـرسند کـه سررشتهٔ اهل درفش یعنی پاپوش و کفش دوزی که در میان این طایفه مشهور است کـه پـیر ایشـان کـه بـوده است».
انـجام: «که فرشته‌ای است در بهشت کـه او را حسـن درّاعه‌ای می‌گویند ریسمان را او تابیده است. والله اعلم بالصواب».

۱۱. فتوت نامه «ص ۴۰۶ـ۴۰۷» **(عرفان ـ فارسی)**
آغاز: «باب. قبله چند است؟ بگـو پـنج است. اول قـبلهٔ عرش. دوم قبلهٔ کرسی. سیم قبلهٔ بیت المعمور».
انجام: «دوازدهم الف عبودیت و ترک خـودبینی. اللـهم ارزقنا بافعال الحمیدة و بعّدنا من افعال الذمیمة یاکریم یا معبود».

۱۲. فتوت نامه «ص ۴۰۷ ـ ۴۰۸» **(عرفان ـ ترکی)**
آغاز: «باب دیگر اول دار دنیاده طعام پشورن کیم اولدی آدم صـفی الله تـیراق چـولمک ایـلن بشـوردی و داود پیغمبر».
انـجام: «اوچـمجی غـریب لرنگ. دودمـچی پـر لرنگ تکبیری دور والله اعلم بالصواب».

۱۳. فواید مولانا یوسفی «ص ۴۰۸ ـ ۴۱۰»
آغاز: «اگر کسی زبان حرارتی به هم رساند چـنانچه در چیزی خوردن آزار کشد و مـمر حـلقوم نـیز مـجروح شود».
انـجام: «و آیة الکرسی را نوشته در کمر مرد بسـته بـندد گشاده گردد ان شاء الله تعالی».

۱۴. حدیثی از پیامبر اسلام درباره اندازه شارب «ص ۴۱۰»

۱۵. روایت در منسوخات ۲۵گانه «ص ۴۱۱»

۱۶. رسالة فی علم ظهور حضرت صاحب الزمان(ع)
«ص ۴۱۲ ـ ۴۱۶» **(کلام ـ فارسی)**
آغاز: «هذه رسالة فی علم ظهور حضرت صاحب الزمان و حجة البرهان امام محمد مهدی عـلیه السـلام. شـرح بیرون آمدن صاحب الزمان و الحجة البرهان امام محمد مهدی علیه السلام روایت می‌کند مسعود قائبی (کذا) از ابوجعفر نشابوری».
انجام: «اما عین الیقین شد توبه کردم. یابن رسـول الله عفو کن پس امام جعفر صادق علیه السلام او را بنواخت و تسلی داد والله اعلم بالصواب».

۱۷. حکایت اعرابی ده روز پس از وفات پیامبر(ص)
«ص ۴۱۶ـ۴۱۸»

۱۸. روایت پیامبر(ص) درباره نماز و آداب آن «ص ۴۱۸»

۱۹. کلماتی از شیخ علاءالدوله سمنانی در معرفت مهمّات رجال الغیب «ص ۴۱۹»

۲۰. غزلی از فضولی «ص ۴۱۹» **(ترکی)**
خط: نستعلیق. عبارات عربی نسـخ مـعرب. کـاتب: مـــحمدامـین بـن مـحمدقاسم، تـاریخ کـتابت: ۱۴ جمادی‌الاول ۱۰۹۵ق (رسـاله اول)، ۱۰۹۸ق (رسـاله سوم و چـهارم و پـنجم)، یکشـنبه ۲۳ ربـیع‌الاول ۱۰۹۸ق (رساله هفتم).
عناوین و نشانیها شنگرف. بر فراز عـبارات عـربی و عناوین خط شـنگرف. در حـاشیه تـصحیح شـده، موضوع هر صفحه بـالای صـفحات و کـنارهٔ سـطور نوشته شده است.
یادداشتهای دو برگ اول: فـهرست رسـایل عـلّامه مجلسی در مجموعه، صورت اسبابی که به تدریج به فروش می‌رود از مرحومه عبقری قـبل از تـقسیم و تـفصیل قـیمت آن کـه وجـهش نـزد حـقیر است،

یادداشت خریداری از حاج ملا هاشم در ارض اقدس طوس در ۸ صفر ۱۳۳۸ق که نام خریدار خط خورده است. و یادداشت احمدگلچین معانی مبنی بر فهرست کردن مجموعه. برگهای ۱ و ۳ و ۷ـ۱۱ و ۷۳ نونویس.
نقش این مهرها در جای جای نسخه دیده می‌شود:
مهر بیضوی: «الهی گر بود لطف تو همراه / شود [باقر؟] زمقبولان درگاه» (ص ۳۴ و ۴۷ و ۱۲۵ و ۲۲۲ و ۲۲۴ و ۲۲۶ و ۲۵۰).
مهر مستطیل: «افوض امری الی الله عبده الله داد ۱۱۳۴» (ص ۲۵۶ و ۲۱۴ که تملک او در سال ۱۱۳۵ق را نیز دارد).
مهر چهارگوش: «عبده نذرمحمد ۱۱۳۱» (ص ۲۵۰ و ۳۴۴).
مهر چهارگوش: «وین نیز ز محمد الله داد ۱۱۳۸» (ص ۱۴۸ و ۱۸۰ و ۱۸۲ و ۲۱۴ و ۲۵۸ و ۳۲۶ و ۴۱۴).
مهر بیضوی: «وین نیز ز نذر محمد ۱۱۳» (ص ۱۱۸ و ۲۵۶).
مهر بیضوی: «حسین منی وانا من حسین ۱۱۴۱» (وسط ص ۴۱۸).
در ص ۸۲ یک مهر بیضوی محو شده.
یادداشت تملک محمدتقی بن... (سیاه شده) با مهر بیضوی ناقص «بدل بنده مهر...» (حاشیه ص ۳۳۵).
تملک محمدتقی ابن ملا محمدامین با مهر بیضوی: «یا امام محمدتقی» (ص ۴۱۰).
تملک حمزه حسینی و یادداشت خریداری او در سال ۱۲۲۸ق و مهر بیضوی کوچک به نقش: «حمزة الحسینی ۱۲۳۸» (ص ۱ و ۶۳ و ۴۱۰).
حاشیه ص ۲۶۸ یادداشتی از محمدعلی حسینی از کتاب منهاج العارفین. حاشیه ص ۲۸۹ چند کلمه آغازین از لغت نوایی نوشته شده است.
صفحه الحاقی آخر نسخه فهرست اسباب مرحومه حاجیه بی بی و زهرا بیگم که همشیره حاجیه صغری بیگم از منزل حقیر برد خانه حاجی سید محمد بتفصیل این است. و نمونه وکالتنامچه صلح خیاری در سال ۱۳۱۹ق.

نسخه دستفرسود خوانندگان شده است. رکابه دار، رکابه‌ها معمولاً چندکلمه‌ای است. جزوها ۶ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. وصالی شده.
دو، ۲۱۰، یک‌برگ، ۱۶/۸×۲۸/۴، ۲۷ سطر، ۱۰/۵×۲۱/۵.
جلد: تیماج مشکی فرسوده، عطف قهوه‌ای، مجدول گرهدار. قطر: ۴/۱.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۳۰۷۷]

(۸۸۹۹)

مجموعه:

۱. صحت و مرض (حسن و دل؛ روح و بدن)
«۱ پ ـ ۲۳ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن سلیمان فضولی بغدادی (سده ۱۰ هـ)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۲/۲۳.
آغاز: «حمد بی‌احد احدی را سزاست که ریاض بدن را به آب روان پرورده و حسن را مظهر عشق و عشق را زیور حسن کرده».
انجام: «و عاقبت الامر خود را به خود رساند معشوقی و عاشقی از آن خلوت بیرون ماند».

۲. تحفة العشاق «۲۳ پ ـ ۶۰ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: درویش خلیلی (سده ۹هـ)
در نسخه این گونه خوانده شده است: «هذه تحفة العشّاق من کلام خلیلی که از شاگردان مولانای روم بوده بحرش در بحر مثنوی منظوم داشته و فرموده است».
کامل.
منزوی، ج ۴، ص ۲۷۱۹ـ۲۷۲۰؛ دنا، ج ۲، ص ۹۷۹ ـ ۹۸۰؛ مجلس، ج ۲۱، ص ۲۴۱ـ۲۴۲؛ فهرستواره، ج ۱۰، ص ۵۶۶ـ۵۶۷.
آغاز:
بشنو ای جویندهٔ راه خدا
گر تو جویای خدایی با خود آ
گوش کن این نکتهٔ باریک را
تا شود روشن دل تاریک را

انجام:
گــر ســخن آیــد ز تــاریخ کـلام
غــرهٔ شــهر جــماد اولی بــه نـام
هم ز هجرت هشتصد و هشـتاد بـود
اخـــتتامش را ز حــق امــداد بــود
ختم شد این جـا سـخن تـمّ الکـلام
بس شـــد و والله اعـــلم بـالسّلم

۳. قلندرنامه «۶۰ ر ـ ۶۸ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶-۴۸۱ق)
کامل. در نسخه با نام «نصایح خواجه عبدالله انـصاری قدّس سرّه».
فهرستواره، ج ۷، ص ۷۳۶؛ دنا، ج ۸، ص ۲۷۵.
آغـاز: «سپاس و ستایش مر خداوندی را سزاست کـه آفریدگار زمین و زمان است و گشـایندهٔ حـلق و گـویا کنندهٔ زبان».
انجام: «آن است که دل از دنـیا بـرداری و بـه غـفلت بگذاری و پیش از رحلت دنیا حاصل کنی زاد عـقبی را ان شاء الله توفیق رفیق».

۴. تحفة الملوک «۶۸ ر ـ ۷۹ ر» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: شمس‌الدین (سده ۱۳ه)
این رساله دقیقاً همان رساله بهرامشاهیه میر سـید عـلی همدانی (۷۸۶ق) است که شمس‌الدیـن نـامی در سـده سیزدهم هـجری آن را بـه نـام خـود درآورده است. بـا مقایسه دو کتاب معلوم شد این رساله نسبت بـه کـتاب اصل تنها یک بند از پایان کم دارد.
فهرستواره، ج ۶، ص ۳۷۰ (۱ نسخه) و ج ۷، ص ۱۵۶ـ ۱۵۷ (بـهرامشـاهیه)؛ مـنزوی، ج ۲، ص ۱۵۶۲؛ آسـتانه عبدالعظیم حسنی، ج ۱، ص ۱۰۵ـ۱۰۶ (در آن جا تاریخ تألیف کتاب جمادی‌الثانی ۱۲۷۱ق دانسته شده کـه بـه احتمال فراوان این تاریخ می‌باید مربوط به استنساخ آن نسخه باشد)؛ نشریه نسـخه‌های خـطی، ج ۳، ص ۴۲۹؛ ملی تبریز، ج ۲، ص ۷۱۹.
آغاز: «تا مهندسان کارگاه تقدیر نقوش صور اکوان بر صـفحات الواح وجـود مـی‌نگارند و خـازنان خـزانهٔ بارگاه... و بعد بدان که حضرت ایزد تعالی شانه برای نوع انسان سفری بی‌نهایت».
انجام: «پس از سر انصاف در خود نگر تا در خود چه می‌یابی. اگر خیر است فبها و اگر نه عـلاج آن بـپرداز. اللهم خلّصنا من شرور النفس و مکاید الشیطان بـمحمد وآله الطاهرین آمین یا رب العالمین».

۵. نصایح لقمان به پسرش «۷۹ ر ـ ۸۲ ر»
(اخلاق ـ فارسی)
آغاز: «در اخبار آمده است که لقمان حکیم مر پسر خود را وصیت کرده است بدین کلمات که هر که این کلمات را یادگیرد».
انجام: «و کاری که بخواهی کردن مگو چون وعده کـنی زود وفاکن. هیچ کس را مترسان تا ایمن شوی ان شـاء الله. تمت النصایح للقمان الحکیم».

۶. [نصایح] «۸۲ ر ـ ۸۲ پ» **(اخلاق ـ فارسی)**
ملی تهران، ج ۳، ص ۴۶۶.
آغاز: «پیری که او را خرد نیست هـمچون چشـمه‌ای است که او را آب نیست و جوانی که او را ادب نیست».
انجام: «و عالم‌گیری که او را شـجاعت نـیست چـون بازرگانی است که سرمایه ندارد».

۷. ظفرنامه بزرگمهر «۸۲ پ ـ ۸۷ پ» **(اخلاق ـ فارسی)**
سؤال و جوابهای بزرگمهر و انوشیروان.
فهرستواره، ج ۶، ص ۵۲۲ـ۵۲۳؛ دنا، ج ۷، ص ۳۹۴ـ۳۹۶ (منسوب به ابن سینا).
آغاز: «آورده‌اند که در روزگار نوشیروان هیچ عـلمی عزیزتر از علم حکمت نبود و نوشیروان جماعت حکما را به غایت عزیز و محترم می‌داشت».
انجام: «و دشمن را دوست گردانی و دوست درویش را بی‌نیاز گردانی».

۸. از علاج مسیحا «۸۷ پ ـ ۸۸ ر»
آغاز: «از علاج مسیحا. یاقوت لب دو مثقال. مـروارید

ناسفته دندان سی و دو دانـه. پـاد زهـر گـفتار بـه قـدر حاجت».
انجام: «دل بجوشانند چندان که به قوام آیـد و بـه قـدر حوصله از آن تناول نمایند و از دوی پـرهیز نـمایند ان شاء الله تعالی نافع آید».

۹. حدیث نبوی(ص) «۸۸ ر»
خطاب به امیرالمؤمنین(ع) دربـاره دوسـتی او از کـتاب مناقب اخطب خوارزمی.

۱۰. گفته‌ای از حکما درباره خلقت ملائکه و بهایم و انسان «۸۸ پ»

۱۱. نقل از کشکول «۸۸ پ ـ ۸۹ ر»

۱۲. اشعار امیرالمؤمنین(ع) «۸۹ پ ـ ۹۰ پ»

۱۳. اشعار قال بعض العلماء «۹۰ پ»

۱۴. رباعیات بابا طاهر عریانی رحمه الله «۹۰ پ ـ ۹۵ پ»
آغاز:
زکشت خـاطرم جـز غـم نـرویی
زبـاغم جـز گـل مـاتم نـرویی
ز صـــحرای دل بـــیچاره مـا
گـیاه نـاامـیدی هـم نـرویی

۱۵. حکایت هارون الرشید وکنیزک حبشی «۹۶ ر»
انجامه: «تمّت هذه المجموعة فـی بـیست و یکـمّ شـهر شعبان المعظّم سنه ۱۲۹۱ هزار و دویست و نـود و یک هجری علی مهاجرها وآله آلاف التّـحیّة والثّـناء کـاتبه سیف‌الدّین بن المرحوم شمس‌الدین».
خط: نستعلیق. اشـعار بـخشهای پـایانی شکسـته.
کاتب: سیف‌الدین بن شمس‌الدین. تاریخ کتابت: ۲۱ شعبان ۱۲۹۱ق.
عناوین به زر، همه صفحات مجدول به زر و مشکی، همه صفحات زرافشان. برگ اول و آخر نسـخه مـهر بیضوی به نقش: «نورالدین بن سیف‌الدین الموسوی ۱۳۱۵» که احـتمالاً از آنِ پسـر کـاتب نسـخه است. رکابه‌دار. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. دارای جزوهای ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی آهار مهره با علامت تجاری BATH. هر صفحه‌ای از این نسخه به رنگ خـاصی رنگ‌آمـیزی شده است به طوری که حتی پشت و روی برگها هم دو رنگ دارد.
یک، ۹۶، یک برگ، ۱۲/۹×۱۹/۳، ۱۲ سطر، ۶/۹×۱۴/۴.
جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول. قطر: ۱/۸.
خـریداری از جـعفر سـلطان‌القـرایـی در اسـفند ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۵۰۸]

(۸۹۰۰)

مجموعه:
۱. الرسالة السعدية «۱ پ ـ ۴۳ پ» (کلام؛ فقه ـ عربی)
مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۹۲/۶.
آغاز: «الحمد لله المتفضل بجعل الانبياء وواسطة بـينه وبين عباده المنعم بارداف الاوصياء... امـا بـعد فـان الله تعالى لم يخلق العالم عبثا بل لغاية مقصوده».
انجام: «وصلة الاخوان بعشرين وصلةُ الرّحـم بـاربعة وعشرين وليكن هذا اخر الرسالة فان الاخبار فـی ذلک اكثر من ان تحصى والحمد لله ربّ العالمين».
انـجامه: «تمّت بعون الله الملک الوهاب فی ثانی عشر شـهر جـمادی‌الاخـر مـضی مـن وفـات شـاه عـباس [الموسوی][1] الحسینی [ثلثة وعشرین] یوما ومن جلوس شاه صفی الحسینی [الموسوی] حفظه الله تعالی من شـر الاعداء والاضداد [تسعة] یوم وکان هذا الیوم الذی فرغ من تمشیق الرسالة یوم الثلثا وکان جلوس السلطان یوم

۱. عبارات داخل کروشه به خطی جدیدتر به نسخه افزوده و یا بـا عبارات قبلی جا به جا شده است.

الاثنین رابع شهر جمادی‌الاخر سنه ثـمان و ثـلثین بـعد الف من الهجرة النبویه فی بلدة صفهان (کذا) حـفظه الله تعالی».

۲. فایده‌ای از حسین بن عبدالصمد حارثی جباعی درباره تقلید «۴۴ ر» **(فقه)**

آغاز: «هدایة فی هذا الزمان باعتبار عدم المجتهد ظاهرا یجب سلوک طریق الذی».

۳. ارشاد المسترشدین وهدایة الطالبین

(الاعتقادیة الفخریة) «۴۴ پ ـ ۵۶ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن حلی، فخرالمحققین (۶۸۲ـ۷۷۱ق)

کامل.

دنا، ج ۱، ص ۶۹۰ـ۶۹۱؛ معجم التراث الکلامی، ج ۱، ص ۲۳۲؛ دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۵۳۲ـ۵۳۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سید المرسلین محمد النبی الصادق الامین وعلی اله المعصومین. اما بعد فیقول محمد بن الحسن بن المطهر انی املیت هذه الرسالة لارشاد المسترشدین».

انجام: «الی قوله مجتهد فـایها المؤمنون تمسکوا واعتمدوا علیه والسّلم علیکم ورحمة الله وبرکاته وصلی الله علی نبینا محمد واله اجمعین».

انجامه: «تمت الرسالة بعون الملک الوهاب فی خامس عشر شهر شعبان سنه ۱۳۸».

۴. مناسک الحج الکبیر «۵۷ پ ـ ۸۴ پ» (فقه ـ عربی)

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ـ۹۶۵ق)

پایان یافته در پیش از ظهر ۱۷ رمضان ۹۵۰ق.

کامل.

ذریعه، ج ۲۲، ص ۲۶۳؛ دنـا، ج ۱۰، ص ۲۳ ـ ۲۴؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۹۸؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۷۲۷؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۵۹ (ناشناخته)؛ نسخه‌هایی از کتاب در دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۱۸۷۱ و سنا، ج ۱، ص ۲۵۰، ش ۴۱۷/۷ و نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۸۸ به اشتباه به میرزای قمی نسبت داده شده است.[۱]

آغاز: «نحمدک اللهم یا من شرع لنا مسالک الاحکام وشرح لنا مناسک حج بیته الحرام... وبعد فهذه جمله کاملة ببیان واجبات الحج و العمرة».

انجام: «علی طاعاته وتقبل منا ومنکم بفضله وکرمه انه جواد کریم واتفق الفراغ من تألیفه ضحی یوم الجمعة سابع عشر شهر رمضان المعظم سنه خمسین وتسعمایه من الهجرة النبویه».

انجامه: «وفرغت من تسویده فی غره شهر ربیع‌الاخر سنه ۱۰۴۰ بید الفقیر محمدصادق... اللهم وفقنا وجمع المـ[ؤمنین]... [لـ]ـزیارة بیتک [الـ]ـعظیم بحرمة محمد نبیک الکریم... العظیم وآله... [الـ]ـطاهرین (بخشهایی از آن در برش برگها از بین رفته است)».

۵. [النیات] «۸۵ پ ـ ۱۱۳ پ» (فقه ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

گزارش و توضیح نیت عبادات مختلف به ترتیب کتابهای فقهی است.

در نسخه نامی از مؤلف برده نشده اما با خطی جدیدتر در صفحه عنوان «کتاب نیات شیخ فخرالدین» دانسته شده است.

نسخه دیگری از این کتاب در مرعشی، ج ۱۱، ص ۹۱ـ۹۲ با تاریخ ۹۵۰ق موجود است.

آغاز: «نیّة الوضوء اتوضّی لدفع الحدث واستباحة الصّلوة واجبا لوجوبه قربة الی الله ولم یتعرض الاصحاب لذکر الوجوب».

انجام: «او بعد مرّة کذا ولو اختلف باختلاف المواضع عین الموضع الذی یوجد منه کصعوا مثلا فیقول البایع قبلت السّلم».

۶. موالید النبی والائمة الطاهرة(ع) «۱۱۴ پ ـ ۱۳۳ ر»

(تاریخ پیامبران و امامان ـ عربی)

مؤلف: سید حیدر بن علاءالدین حسینی بیزئی (زنده در ۱۰۰۳ق)

تاریخ تولد و شرح حال کوتاه پیامبر و ائمه(ع) است که در

---

۱. این اشتباه از این منابع به التراث العربی المخطوط، ج ۱۲، ص ۲۸۴ـ۲۸۵ نیز راه یافته است.

یک مقدمه و ۱۴ باب و خاتمه تدوین شده:

المقدمة: فی ارواح سادتنا الاطهار(ع) وخلق ابدانهم والحث علی ذکرهم فی المجالس صلوات الله وسلامه علیهم.

۱۴ باب در تولد چهارده معصوم.

الخاتمة: فی اللوح الذی اهداه الله عزوجل الی رسوله وکان اسم النبی والائمة صلوات الله علیهم وان النبی اعطاه فاطمة علیها السلام لیسرّها به.

مرعشی، ج ۳۷، ص ۶۳۸-۶۳۹؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱ه، ص ۱۹۲-۱۹۳ (با تصحیفی در نام مؤلف و نسبت او).

آغاز: «الحمد لله ربّ العالمین والصلوة علی سید المرسلین محمد وعترته الطّاهرین. اما بعد فیقول فقیر رحمة ربه الغنی حیدر بن علاءالدین بن حسن الحسینی البیزئی... هذه رسالة فی موالید النبی والائمة الطّیبة الطّاهرة وشیء وجیز من احوالهم... مرتبة علی مقدمة واربعة عشر بابا وخاتمة».

انجام: «واولئک هم المهتدون قال عبدالرحمن بن سالم قال ابوبصیر لو لم تسمع فی دهرک الا هذا الحدیث لکفاک فصنه الا عن اهله».

انجامه: «تمت علی ید العبد المذنب المحتاج الی رحمة ربّه الباری محمدصادق ابن حاجی محمدرضا الصفهانی فی شهر محرم الحرام سنه الف واحدی واربعون من الهجرة. م».

۷. وصول الاخیار الی اصول الاخبار «۱۳۳ پ - ۱۳۶ ر»

(درایه - عربی)

مؤلف: حسین بن عبدالصمد حارثی عاملی (۹۱۸-۹۸۴ق)

این نسخه تنها فصل موالید النبی والائمة الاطهار کتاب است.

فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۱۰۱ - ۱۰۳؛ دنا، ج ۱۰، ص۱۰۶۸ - ۱۰۶۹؛ رسائل فی درایة الحدیث، ج ۱، ص ۹۱ و ۲۹۷-۵۰۳.

آغاز: «هذه فصل فی موالید النبی والائمة الاطهار وشیء وجیز من احوالهم علیهم السلم. نقله من وصول الاخیار الی اصول الاخبار تألیف الشیخ... حسین بن عبدالصمد الحارثی العاملی... اما رسول الله فهو ابوالقاسم محمد».

انجام: «وان تجعلنا من اتباعهم واولیائهم واشیاعهم فی الدنیا والاخرة انّک حمید مجید».

خط: نسخ.

رساله اول: سه‌شنبه ۱۲ جمادی‌الاخر ۱۰۳۸ق در اصفهان هنگامی که ۲۳ روز از وفات شاه عباس و ۹ روز از به تخت نشستن شاه صفی گذشته بود.

رساله سوم: ۱۵ شعبان ۱۰۳۸ق.

رساله چهارم: محمدصادق... در غره ربیع‌الاخر ۱۰۴۰ق.

رساله ششم: محمدصادق بن حاجی محمدرضا اصفهانی در محرم ۱۰۴۱ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین پیش از رنگین‌نویسی با خط ریز در حاشیه صفحات نوشته شده‌اند. در حاشیه تصحیح شده، معنای لغات دشوار به فارسی در کناره صفحات نوشته شده است. این فارسی‌کرده‌ها از مصادر زوزنی گرفته شده است.

یادداشتهای صفحه عنوان: نام و نشان رساله‌های مجموعه، تملک محمدجعفر، دو مهر بیضوی به نقشهای: «عبده محمدصالح الحسینی» و «محمدصالح؟»، بندی به نقل از عیون المسائل من تصانیف میر محمدباقر داماد مد ظله السامی.

برگ ۵۷ ر تملک یحیی در رمضان ۱۳۰۲ق با مهر بیضوی او به سجع: «شفیع یحیی فی الآخرة محمد والعترة الطاهرة» (مهر او در برگ ۱۱۴ ر هم دیده می‌شود). در حاشیه برگهای ۹۶ پ و ۱۱۳ پ و ۱۲۱ پ مهری هشت گوش به صورت ناقص کوفته شده است. از بخشهای باقیمانده این مهر می‌توان عبارت «... محمدصادق» را خواند. رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطر. جزوها ۸ برگی. با علامت سه نقطه شک در برگهای ۳۲ ر و ۵۹ پ.

در آغاز رساله نیة یادداشتی دربارهٔ مؤلف کتاب نوشته شده است: «الظاهر ان هذه الرسالة من

الشهید الثانی رحمه الله وقال سبطه الشیخ علی فی رسـالته المسـماة بـالسهام المارقة فی رد الزنادقة ومقصوده الصوفیة ان الشهید الثانی قد کتب رسائل فی النیة والاجماع والظاهر ان رسالته فی النیة هذه ولم ار من غیره من العلماء ولا نسب الی احدهم احد لمحرر غیر عفی عنه فی شهر شعبان سنه ۱۳۰۲ فی بلدة اصفهان» (برگ ۸۵ پ).

کاغذ: نخودی آهار مهره، بعضی از بـرگها دوپـوسته شده.

یک، ۲۳۶، یک برگ، ۹/۶×۱۶/۹، ۱۹ سطر، ۵/۵×۱۲/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای ساده. قطر: ۲/۳.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۳۱۹۲]

(۸۹۰۱)

مجموعه:

مـؤلف: مـحمدجعفر بـن محمدطاهر خراسانی (۱۰۸۰ - ۱۱۵۲ق)

۱. نوادر الاخبار «۱ پ ـ ۲۹۱ ر» (حدیث؛ فقه ـ عربی)

گزارش بعضی از روایات فقهی است. پایان یافته در شب شنبه ۲۹ ذیقعده ۱۱۲۲ق.

کامل.

ذریعه، ج ۲۴، ص ۳۴۳؛ نسـخه پـژوهی، ج ۱، ص ۵۸؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۶، ص ۱۴۳ـ۱۴۴؛ میراث شهاب، ش ۳۲، ص ۲۶.

آغاز: «الحمد لله علی افضاله والصلوة علی محمد وآله. فـیقول العـبد الجـانی مـحمدجعفر بـن مـحمدطاهر الخراسانی هذه رسالة مشتملة علی شطر من اخبار ائمتنا الاخیار اخرجتها واوردتها عند مطالعة الآثـار وسـمیتها بنوادر الاخبار... (جای عنوان خالی مانده) عـن شـیخنا محمدباقر صاحب بحار الانوار عن محمد الحر العـاملی وبهذا الاسناد فی جمیع ما فی الکتاب سـوی عـدة مـن الاخبار».

انجام: «فی حدیث خیر لباس کل زمـان لبـاس اهـله اقول فیها دلالة علی اولویة ان یلبس الانسان فـی کـل زمان لباس اهله هیئة وجنساً».

انـجامه: «الحمد لله علی نعمائه وصلی الله علی مـحمد وآله یقول العـبد الجـانی مـحمدجعفر بـن مـحمدطاهر الخراسانی هذا آخر ما اردنا ایراده واقتصرنا عـلی ذلک لکثرة المشاغل والله الموفق والمعین واتفق الفـراغ مـن ذلک لیلة السبت التاسع والعشرین من شـهر ذی‌القـعده الحرام سنة اثنین وعشرین ومائه بعد الف».

۲. موجبات النزح «۲۹۱ پ ـ ۲۹۲ ر» (فقه ـ عربی)

نوشته شده در ذیقعده ۱۱۲۷ق.

آغـاز: «اقـول مـوجبات النـزح امـا مـنصوصة او غـیر منصوصة والاول. آ. الانسان سبعون دلواً اکبر من السنور ثلثین او اربعین».

انـجام: «ویـحکم لطـهارة ذلک المـاء لروایـة الکـلی باسناده عن الرضا علیه السلام قال مـاء البـئر واسـع لا یفسده شیء الا ان یتغرمه».

انجامه: «هذا تمام الکلام فی موجبات النزح والحمد لله کتبه محمدجعفر بن محمدطاهر الخراسـانی والفـه فـی ذی‌القعدة الحرام سنه ۱۱۲۷».

۳. حدیثی از کافی «۲۹۲ پ»

۴. [سؤالات من النصاری] «۲۹۴ ر ـ ۲۹۵ پ» (کلام ـ عربی)

آغـاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی مـحمد وآله الطاهرین. بعد فیا اخـوانـنا النـصاری اعـلموا ان اهـل الاسلام وعلامهم لیس کما تظنون وتزعمون من کـونهم من اهل الجدال والمراء بل منهم اهل الحق والتحقیق... قد بلغ الینا مقالاتهم مما لم نجد شـیئاً مـنها فـی انـاجیلهم والحق احق ان یتبع وقد بلغ الینا من الصادقین من ائـمة اهل الاسلام مثوبات جلیلة لمن اهدی ضـالا الی سـواء الطریق فالذی ینبغی ان نتکلم اولاً ان الاناجیل الاربـعة فیما بین النصاری وضعها والمراد منها ماذا والذی ظهر من هذه الاناجیل ان معنی الانجیل البشارة والمراد بالبشارة هنا البشارة بظهور موعود».

انجام: «بانه هو المسیح ایضاً اکثر من الاربعة بل ما وقع بین یدی تلامیذه ایضاً الی هنا مما ذکرنا ما ظهر لی فی المقام فان اذعن علیه اخواننا النصاری وصدقنا فیه فبقینا نحن وسؤالات وان اخطانا فی ذلک فنسالهم بیان الخطا فیه بلسان صادق وبیان واضح من غیر مراء واتباع هواء».

انجامه: «الّفه وکتبه محمدجعفر بن محمدطاهر الخراسانی عفی عنهما».

۵. [شرح حدیث من دعائم الاسلام فی معرفة الحلال والحرام] «۱۳۳ ر ـ ۱۳۷ ر» **(حدیث ـ عربی)**

این رساله وسط نوادر الاخبار صحافی شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطاهرین. بعد فهذه کراسة نبهت فیها الی روایة لم اطلع علیها فی کتاب من کتب اصحابنا الاکتاب دعایم الاسلام فی معرفة الحلال والحرام تألیف الشیخ الثقة محمد بن احمد بن الجنید قدس الله روحه وبهذه الروایة قد یسهل الامر فی مواضع شتی فلا ینبغی الغفلة عنها ولنتکلم اولاً فی حال ابن الجنید ثم فی صحة اخبار الکتاب حتی یتم مطلوبنا فی صحة العمل بها والاخذ بمضمونها».

انجام: «ومن المعلوم صحة القصد اذاکان هی من یعتقد حلها و یعتقد حرمتها. منه».

خط: نستعلیق. کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: شب شنبه ۲۹ ذیقعده ۱۱۲۲ق (رساله اول)، ذیقعده ۱۱۲۷ق (رساله دوم).

در نسخه صفحاتی سفید گذاشته شده است. جای عناوین هم سفید مانده اما موضوعات بحث شدهٔ هر صفحه در حاشیه به دقت نوشته شده و گاهی تصحیحاتی اعمال شده است. چند حاشیه هم در هامش صفحات با امضای «منه» آمده است. در حاشیه صفحات آغازین نسخه کنار بعضی از سطور دایره‌ای تو خالی کشیده شده است. رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطر، جزوها ۸ برگی.

در دو برگ آغازین نسخه این نوشته‌ها دیده می‌شود: نام کتاب و مؤلف، دستخط مؤلف که کتاب را در مالکیت پسرش عبدالرزاق دانسته است. یک رباعی از کسی که هنگام ورود به نجف اشرف سروده بود به خط خودش، سه دفعه قیمتگذاری نسخه به شش هزار دینار و هزار و پانصد دینار و یک بار هم به سیاق، تاریخ وفات مؤلف کتاب در عشیه لیله چهارشنبه ۲۴ ماه ربیع‌المولود ۱۱۵۲ق. وی صبح فردای آن روز «در قبرستان جوی هُرهر شهر دفن شد» (این یادداشت از یکی از شاگردان مؤلف است)، فایده‌ای حدیثی، مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شمارهٔ ۶۴۹.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

سه، ۲۹۵، شش برگ، ۱۱/۹×۱۸/۷، ۱۷ سطر، ۶/۵×۱۲.

جلد: میشن مشکی فرسوده، سرطبل‌دار، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۳/۳.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۱۵۹]

(← تصویر)

(۸۹۰۲)

الکواکب الباهرة (حاشیة القواعد) **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدعلی بن محمدباقر نجفی هزارجریبی (۱۱۸۸ ـ ۱۲۴۵ق)

گزارش یک سوم ابتدای القواعد والفوائد شهید اول (۷۸۶ق) است.

محمدحسین اصفهانی، پسر مؤلف، تعلیقات و حواشی پراکنده پدرش در حاشیه نسخه‌ای از قواعد را تدوین و در این کتاب جمع کرده است (۸ پ ـ ۸۲ پ).

پایان یافته در ۱۶ ربیع‌الاول ۱۲۵۹ق.

آغاز: «الحمد لله الذی وفقنا لتنقیح حواشی قواعد الملة والدین وایّدنا لترشیح غوالی فواید الحقیقة والیقین... اما بعد فیقول المتزود من انوار بحار العلوم والحقایق».

انجام: «قوله ره لان الغرض منها الدعاء له. قال ره ای للمیت. قد شرعت فی تألیف الرسالة وجمع هذه الحواشی الشریفة طالباً لطریق الحق والرشاد باذلاً لتمام الجد والاجتهاد قبل المحرم وفرغت منه فی السادس عشر من ربیع‌المولود من شهور سنه ۱۲۵۹ تسعة

وخمسين ومأتين بعد الالف مع مشاق كثيرة ومتاعب
عظيمة غير يسيره وقوبلت الاصل ايضاً مع الاصل
الاصيل خط المصنف الوالد العلامة عليه الرحمة والله
يهدی من يشاء الی صراط مستقيم فخذها وكن من
الشاكرين ولمثل ذلک فليعمل العاملون ذلک فضل الله
يوتيه من يشاء».

وخمسين ومأتين بعد الالف مع مشاق كثيرة ومتاعب عظيمة غير يسيره وقوبلت الاصل ايضاً مع الاصل الاصيل خط المصنف الوالد العلامة عليه الرحمة والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم فخذها وكن من الشاكرين ولمثل ذلک فليعمل العاملون ذلک فضل الله يوتيه من يشاء».

این نسخه سه پیوست دارد:

۱. فهرست الحاقات کتاب «۱ ر ـ ۲ ر»

۲. فهرست مطالب کتاب «۳ ر ـ ۷ ر»
نوشته شده در ۱۲۵۹ق.

۳. تتمیم کتاب «۸۲ پ ـ ۱۰۴ پ»
نوشتهٔ فرزند مؤلف محمدحسین اصفهانی.
وی در این بخش به شرح زندگانی و تألیفات پدر و خودش پرداخته است. به همراه صورت اجازات پدرش از صاحب قوانین، ملا احمد بن محمدمهدی نراقی و سید محمدجواد عاملی.

آغاز: «الحمد لصاحب المنح والعوايد والشكر لمكمل القواعد والقوايد والصلوة على اشرف الخلايق محمد وعترته الاعاظم الاعالی الاماجد. اما بعد فهذه مواهب فاخرة ترفع الحجب الساترة».

انجام: «ولا تتبع الهوى فانه يضلک عن سبيل الله والله على ما نقول وكيل وحسبنا الله ونعم الوكيل. قد فرغ من تأليفه وكتب بيمينه فقير عفو ربّه الباقی محمدحسين ابن محمدعلی فی الليل الثانی من ربيع‌الثانی من شهر سنة ۱۲۵۹ الف ومأتين وخمسين وتسعة وصحّحت التتميم وقوبلت الاجازات مع اصلها والحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد واله الطيبين الطاهرين اجمعين والملتمس من الناظرين ان يستغفرو لی ربّی ويدعونی بالخير تمّ بالخير».

خط: نسخ، نسخه اصل. کاتب: محمدحسین بن محمدعلی هزارجریبی (پسر مؤلف)، تاریخ کتابت: ۱۶ ربیع‌الاول ۱۲۵۹ق (پایان کتاب)، شب ۲ ربیع‌الثانی ۱۲۵۹ق (پایان تتمیم کتاب).
عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و از مؤلف و پسرش حاشیه‌نویسی دارد. جزوها ۸ برگی. در برگ اول هر جزو نشان صحاف با این عبارت نوشته شده: «هو الموفق والمعین. رب یسر و لا تعسر». سطراندازی شده ظاهراً با قلم آهنی. بیشتر عناوین در حاشیه هم نوشته شده‌اند. صفحه عنوان نسخه نام کتاب به خط ثلث جلی و مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۱۲۴۹. مهر چهارگوش پسر مؤلف به سجع: «الواثق بالله الغنی محمّدحسین بن محمّدعلی» در برگهای ۲ر، ۳ر، ۷ر، و ۱۰۴ر دیده می‌شود. در برگ آخر نسخه نوشته شده: «این نسخه سینزده جزو و یک ورق است و تقریبا سه هزار بیت می‌شود». در بخش تتمیم عبارات و جملات با علامت (ﮯ) شنگرف از هم جدا شده‌اند. نام کتاب در لبه‌های نسخه با مرکب مشکی و شنگرف نوشته شده است. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. ته‌نقش‌دار.
یک، ۱۰۴، یک برگ، ۱۴/۶×۲۱/۶، ۱۷ سطر، ۹×۱۶.
جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی. قطر: ۱/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۳۹۳]

(۸۹۰۳)

مجموعه:
این نسخه چندین رساله و نبشته جدا بوده که در یک مجموعه صحافی شده‌اند. فهرست رساله‌ها و فائده‌های آن چنین است:

۱. فارسی هیئت (هیئت قوشچی) «ص ۲ ـ ۷»
(ستاره‌شناسی ـ فارسی)
مؤلف: علی بن محمد قوشچی (ـ۸۷۹ق)
از انجام افتادگی دارد.
منزوی، ج ۱، ص ۲۰۲؛ فهرستواره، ج ۴، ص ۲۷۵۵ و

۲۸۹۳ و ۳۱۱۲ـ۳۱۱۴؛ دنا، ج ۷، ص ۸۳۳ـ۸۴۰. سه نسخه از این رساله در فهرست مجلس، ج ۶، ص ۱۱۳ـ۱۱۴ به اشتباه به خواجه نصیرالدین طوسی منسوب شده است.

آغاز: «این کتاب مشتمل است بر مقدمه و دو مقاله. مقدمه در بیان آن چه پیش از شروع در این علم دانستنی است و آن دو قسم است. قسم اول در آن چه تعلق به هندسیّات دارد».

انجام موجود: «باب دوم در بیان دوایر مشهوره از عظام و صغار... و قوسی از این دایره که میان جزو فلک».

۲. بیعنامه «ص ۸» **(فارسی)**

مورخ ۱۰ محرم ۱۲۵۶ق برای خرید چهار راس اسب‌مادیان باقلون و یک عدد قلنج. با مهر مستطیل به نقش: «الواثق بالله الغنی عبده نقی ۱۲۴».

۳. قاعده در معرفت وقت تحویل آفتاب در روز نوروز
«ص ۹ ـ ۱۰» **(ستاره‌شناسی ـ فارسی)**

مؤلف: نظام‌الدین حسینی (سده ۱۳هـ)

دایره‌ای است که از آن به سهولت می‌توان قواعد شناخت وقت تحویل سال را فرا گرفت. این دایره بیست و هشت خانه دارد و در هر خانه ۵ قسم رقم وضع شده: «یکی عدد سالها، دویم روزها، سیم علامت یوم و لیل، چهارم علامت ساعات، پنجم علامت دقایق».

نظام‌الدین حسینی در سال ۱۲۵۳ق این دایره را اختراع کرد. وی در پایان برای نمونه زمان تحویل سال ۱۲۵۶ق را محاسبه کرده است.

آغاز: «بسمله. این قاعده‌ای است در معرفت وقت تحویل آفتاب عالمتاب به اول درجه بیت اشرف یعنی به اول درجه برج حمل که نقطه اعتدال ربیعی است».

انجام: «مشخص گردید که در شب چهارشنبه ده ساعت و دوازده دقیقه از شب گذشته وقت تحویل است سنه ۱۲۵۶».

۴. نامه «ص ۱۱»

۵. جدول قواعد تقسیم ارث «ص ۱۲»

۶. تفسیر آیه وما خلقت الجن والانس الّا لیعبدون
«ص ۱۳ ـ ۱۵» **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

شامل یک مقدمه و دو مقام:
المقدمة: فی کشف الرموز الأیة الشریفة.
المقام الاول: فی المعرفة وفیه مراحل.
المرحلة الاولی: فی اثبات واجب الوجود ودلیله عقل واجماع وضرورة.

نسخه ما مقام دوم را ندارد و از انجام نانوشته مانده است.

آغاز: «الحمد لله الذی انشأ الأدم علی صورة (کذا؛ صورته) وشرفه علی احسن خلقته کما قال الله تبارک وتعالی فطرة الله التی فطرالناس... فکنت ذات یوم افکر فی نظم آیاته ودرر معانیه وخلج بالی القصر کی اکتب سطوراً فی رموزاتها ودقایق معانیها مرتبط الأیات والاخبار فرتبته علی مقدمة ومقامین».

انجام موجود: «وباعتبار تردیده یقال له الشک وباعتبار جزمه یقال له العلم والمعرفة».

۷. قصیده «ص ۱۸» **(عربی)**

از ملّا مهرعلی تبریزی در مدح میرزا احمد مجتهد.

آغاز: لملا مهرعلی تبریزی فی وصف و مدح جناب المرزا احمد مجتهد سلمه الله تعالی.

هذه یا قوم دار الاجتهاد   بابها باب الرجاء والمراد

۸. تنبیه الراقدین «ص ۲۰ ـ ۳۵» **(اخلاق ـ عربی)**

مؤلف: محمدطاهربن محمدحسین شیرازی قمی (ـ ۱۱۰۰ق)[1]

کامل.

دنا، ج ۳، ص ۳۴۶ـ۳۴۷.

آغاز: «الحمد لله الذی خلقنی فهو یهدین والذی هو یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین... اما بعد فاعلم رحمک الله انّ القلوب تمرض کما تمرض الابدان».

---

۱. در بیشتر منابع به نادرست تاریخ وفات او ۱۰۹۸ق ضبط شده است. برای تاریخ دقیق رک: فهرست کتب خطی اصفهان، ج ۱، ص ۱۰۳ـ۱۰۴.

انجام: «یـا ضـامن جـزاء المـحسنین ومـصلح عـمل المفسدین. قد تمت الرسالة وفرغ منها مؤلفها المفتقر الی رحـمة رب الداریـن المـتمسک بـرسول الله والثـقلین محمدطاهر بن محمدحسین فی بلدة قم فی اوایل اللیلة الاولی من العشر الثالث اول شهور السنة السـادسة مـن العشر بعد الالف من الهجرة النبویة علی نبینا الف سـلام والف تحیة».

انجامه: «فرغت من تسویدها یوم الاثنین مـن العشـر الثانی من شهر محرم الحرام من السنة التی کمل وتمّ بـها العشر السادس من المائة الثالثة من الالف الثـانی حـین عدّة یلی اثر الصحة من المرض الذی عرض وطال مدّة خمسة وثلثین یوماً الحمد لله للخالق المـحی فـی شـدة ورخاء والشکر له فی محنة وبلاء انه هـو البـرّ العـطوف والحق الرؤف سنة ۱۲۶ فی دار السلطنه تبریز در محلهٔ سرخاب قلمی شد. یا ایام یا. تم».

۹. حکایات «ص ۳۷ ـ ۴۳» **(عربی)**

چند حکایت از داستانهای عرب است.

از آغاز افتادگی دارد.

آغاز موجود: «ذکروا انه کان بالیمامة رجـل مـن بـنی حنیفة یقال له جحدر وکـان لصّاً فـاتکاً فـبلغ الحـجاج خبره».

انجام: «وحلف بشر لا یرکب حصاناً بعدها ثم تـزوج ابنة عمّه ورغد عیشه وحسن حاله والله اعلم سبحانه».

۱۰. شرح زبدة الاصول «ص ۴۶ ـ ۹۲» **(اصول فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدصالح بن احمد مازندرانی (ـ۱۰۸۶ق)

از انجام ناتمام رها شده است.

کتابشناسی شیخ بـهایی، ص ۳۸۲ـ۳۸۴؛ دنـا، ج ۶، ص ۷۵۰ـ۷۵۲.

آغاز: «الحمد لمن اصول نعمائه ظاهرة وفـروع آلائـه باهرة فارانی الی الشکر سبیلاً والشکر لمن نزّهه تـنزیهاً جمیع الموجودات».

انـجام موجود: «وفـیه ان الوجـدان عـندهم یسـتلزم الوجدان مط [مطلوب] لانهم من اهـل اللـغة والمسـئلة لغویة فصل المتواتر وهو فی اللغة».

۱۱. سؤال و جواب «ص ۹۳ حاشیه» **(فقه ـ فارسی)**

۴ پرسش و پاسخ فقهی کوتاه است.

آغاز: «سوال. اذان و اقامه و قنوت در جـمیع نـمازهای واجبه واجب‌اند یا نه و بر فرض وجوب هرگاه کسی».

۱۲. [فقه] «ص ۹۳ ـ ۱۱۳» **(فقه ـ عربی)**

بخشی از کتابی فقهی است.

آغاز: «باب الاسـباب المسـوغة للـتیمم. مـن الاسـباب المسوغة للتیمم والمقتضیة لصحته ولترک الطهارة المائیة مط المرض الذی یضره استعمال الماء کـما صـرّحوا بـه وهل یحرم الطهارة المائیة علی المریض المتضرر بها».

انجام موجود: «وهل یقوم اخیار المالک باحد الامرین مقام البینة او لا الاقرب الاخیر الا اذا حصل مـنه العـلم وهل یقوم الظن مقامه او لا فیه اشکال».

۱۳. شرح حدیث الغمامة (شرح حدیث البساط)

«ص ۱۱۵ ـ ۱۳۶» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: محمدسعید بن محمدمفید، قاضی سعید قمی (۱۰۴۹ ـ بعد از ۱۱۰۷ق)

از انجام افتادگی دارد.

فهرستگان حـدیث، ج ۴، ص ۳۱۱ ـ ۳۱۵؛ دنـا، ج ۶، ص ۶۱۶ ـ ۶۱۷.

آغاز: «الحمد لله مدیر الادوار ومعید الاکوار طبقاً عن طبق وعالماً بعد عالم لیجزی الذین اسـاءوا بـما عـملوا ویجزی الذین احسنوا بالحسنی... بعد فیقول کاسد راس المال وراصد اسرار الأل».

انجام موجود: «حتی صارتا کانهما بساطان ورائـحتهما کالمسک الازخر فقال لنا امیرالمؤمنین ع اجـلسوا عـلی الغمام فجلسنا واخذنا مواضعنا ثم قال».

۱۴. [رسالة فی معرفة العلماء الامامیة المشهورین]

«ص ۱۳۷ ـ ۱۴۴» **(رجال ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

در آغاز نام کتاب را به اشـتباه «هـذه الرسـالة الوجـیزة للشیخ البهائی» نوشته‌اند.

بخشی از انجام آن از جامع المقال فی ما یتعلق باحوال الحدیث والرجال فخرالدین بن محمدعلی طریحی نجفی (ـ۱۰۸۷ق) اخذ شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. اما بعد فهذه رسالة وجیزة فی معرفة العلماء الامامیة المشهورین المصنفین واسماء کتب صنّفوها علی الترتیب وهم قسمان. الاول المتقدمون فمنهم یونس بن عبدالرحمن مولی علی بن یقطین».

انجام: «الفایدة السادسة فی معرفة من اجتمعت العصابة علی تصدیقهم... و قال بعضهم مکان فضالة عثمن بن عیسی قیل دانقة هؤلاء یونس و صفوان. من جامع المقال».

۱۵. اشعار «ص ۱۴۵ ـ ۱۵۹» **(عربی)**

بدون نام سراینده.

۱۶. المقامات «ص ۱۶۲ ـ ۲۰۸» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن حسین همدانی، بدیع‌الزمان (۳۵۸ـ۳۹۸ق)

بخشی از کتاب است. با افتادگی از انجام.

دنا، ج ۹، ص ۱۱۲۴ـ۱۱۲۶؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۲، ص ۱۸۳ـ۱۸۴؛ مجلس، ج ۲۷/۱، ص ۸۹ـ۹۲، ش ۸۰۴۶.

آغاز: «قال دخلت البصرة وانا من سنّی فی فتاء ومن الزی فی حبر ووشاء ومن الغنی فی بقر وشاء».

انجام: «وقام الاسکندری الی المیت فنزع ثیابه وقشر ایامه ثم شده بعمائم وعلق علیه تمائم والعقه بالزیت واحلی له البیت».

با یادداشتهای توضیحی بین سطور و هامش صفحات.

۱۷. شرح القصائد السبع «ص ۲۱۰ ـ ۲۷۵»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: حسین بن احمد زوزنی (ـ۴۸۶ق)

دنا، ج ۶، ص ۹۱۵ـ۹۱۸؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۱۸۷ـ۱۸۹.

آغاز: «قال القاضی الامام ابو عبدالله الحسین بن احمد الزوزنی هذه شرح القصاید السبع املیته علی حدّ الایجاز والاختصار علی حسب ما اقترح علیّ مستعیناً بالله علی اتمامه وعلیه توکّلت. وبعد ذکر رواة العرب ان امرءالقیس بن حجر بن عمرو الکندی».

انجام:

«عفت الدیار محلّها فمقامهلمنی تأبّد غولها فرجامها ... وتابدّ توحّش وکذلک ابدیاء ابودا والغول والرجام جبلان معروفان ومنه قول اوسن ابن محمد زعمتم».

با یادداشتهای لغوی از «ص» و «م» و «۱۲» و «ق» و «منه» و «مجمع البحرین».

۱۸. جدول حروف نه‌گانه قافیه «ص ۲۷۸»

به نظم با شرح و توضیح آنها.

۱۹. جدول حرکات شش‌گانه قافیه «ص ۲۷۹»

به نظم و نثر.

۲۰. خطبه‌های امیرالمؤمنین(ع) «ص ۲۸۲ ـ ۲۸۴»

شامل خطبه طتنجیه و خطبه دیگری از ایشان.

نوشته شده در ۳ شوال ۱۲۵۰ق در دارالسلطنه تبریز.

۲۱. حدیث النورانیة «ص ۲۸۵»

به نقل از مشارق الانوار شیخ رجب برسی.

آغاز: «قال الشیخ رجب البرسی فی مشارق الانوار. فصل. ومن هذا الباب ما رواه سلمان وابوذرّ عن امیرالمؤمنین(ع) انه قال من کان ظاهره فی ولایتی اکثر من باطنه خفّت موازینه».

۲۲. التنبیهات علی معانی السبع العلویات

(شرح القصاید السبع العلویات) «ص ۲۸۶ ـ ۳۶۳»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)

کامل.

ذریعه، ج ۴، ص ۴۵۰ و ج ۱۳، ص ۳۹۱ـ۳۹۲؛ دنا، ج ۳،

ص ۳۳۲ـ ۳۳۴؛ التراث العربی المخطوط، ج ۳، ص ۴۸۸ ـ ۴۸۹؛ معجم الآثار المخطوطة حول الامام علی بن ابی طالب، ص ۹۷ و ۲۰۱ـ۲۰۲؛ تراثنا، ش ۶۲، ص ۲۰۴ـ ۲۰۵؛ نسخه‌هایی از این کتاب به صورت نـاشناخته در آستان قدس، ج ۳، ص ۱۷۹ ـ ۱۸۰ و مـجلس، ج ۱۶، ص ۳۶ـ۳۷ و مؤید قم، ج ۱، ص ۳۳۵ معرفی شده است. در دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۷۱ مؤلف این کتاب را سید محمد عاملی صاحب مدارک[1] یا ابن وشاح دانسته‌اند که هر دوی آنها نادرست است.

آغاز: «بواجب الوجود استعین وبارشاده سبیل الحـقّ استبین واصلّی علی مـحمد وآله الطـیبین... وبـعد فـان القصاید السبع العلویات نـظم الشـیخ العـالم عـزّالدیـن عبدالحمید بن ابی الحدید...

الا ان نجد المجد ابیض ملحوبهلکنه جـمّ المـهالک مـرهوب

النجد الطریق المرتفع وقد یتّسع فیه فیسمی نجداً وان لم یکن مرتفعاً والمجد الکرم».

انـجام: «وقال هی دون مدح الله جَلَّ وفـوق مـا مـدح الوری وعلاک منها افضل ولقد اجاد واحسن حشره الله مع من توّلاهم».

انجامه: «ختم بالسّلامة والعافیة فی یوم الجمعة ثـانی عشر شهر شوال المکرم مـن العشـر الثـانی مـن السـنة الخامسة من العشر الخامس من المائة الثالثة مـن الالف الثانی فی دارالسلطنة تبریز صانها الله عن التـهزیز وقت الضّحی فی فصل الخریف وقد بقی من خـروج القـوس ثلثة ایّام سنه ۱۲۵۵».

۲۳. الکلمات الطریفة «ص ۳۶۵ ـ ۴۰۵» **(کلام ـ عربی)**

مـؤلف: مـحمدمحسن بـن مـرتضی فـیض کـاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)

کامل.

در نسخه با نام «صد کلمه آخوند ملا محسن فیض».

رک: ش ۸۸۶۶/۱.

آغاز: «سبحان الذی خلق الانسان من طین ثـم جـعل نسله من سلالة من ماء مهین ثـم سـوّاه ونـفخ فـیه مـن روحه».

انجام: «لئلّا تقع فـی العـطب فـانّ الحـقایق لا تـعرف بالبحث ابداً والسلام علی من اتبع الهدی هذا آخر الکلام فی الکلمات الطریقة (کذا) وهی مائة کلمة وافیة شـافیة والحمد لله اولاً وآخراً».

انجامه: «قد وقع الفراغ من تحریر هذه الدرر المکنونة والسّحب المتوکفة والنمارق المـصفوفة للـعالم الرّبـانی والعارف العانی المتفرد فی فـضائله الجـمّة وخـصائصه الطمّة المسمّی بالمحسن وهو الموصوف بکمال عنایة الله بالفیض المحصن فی لیلة الأربعاء تسعة عشراً من شـهر شوال المکرم وقد مضی من الهجرة الف ومائتان وخمسة وخمسون فی دارالسلطنه تبریز صانها الله عن التهزیز سنه ۱۲۵۵».

۲۴. صیغه قرض «ص ۴۰۶»

مربوط به قرض دادن مبلغ پنج تومان رایج دیوان در ۲۰ صفر ۱۲۵۷ق.

۲۵. مدح نامه سلطان محمد شاه قاجار «ص ۴۰۸» **(عربی)**

به نثر با خطبه مفصلی بدون نقطه. تنها یک صفحه از آن باقیمانده است.

آغـاز: «الحـمد لله المـلک المـحمود الواسـع الطـول الممدود الحادّ لمـا سـواه المـحدود هـو المـمهّد المـهاد والموسّع الوهاد الواحد الموحّد والاحد المصمّد المسوّد السوّد».

۲۶. المختصر فی شرح تلخیص المفتاح «ص ۴۰۹ ـ ۴۱۶» **(بلاغت ـ عربی)**

مؤلف: مسعود بن عمر تفتازانی (۷۲۲ـ۷۹۱ق)

بخش کوتاهی ازکتاب است. با افتادگی از آغاز وانجام. بـروکلمان، ج ۵، ص ۲۶۰؛ دنـا، ج ۹، ص ۲۳۸ـ۲۵۵؛

---

۱. منشأ این اشتباه آن است که التنبیهات دو بار در صـیدا و تـهران (۱۳۰۳ق) به اشتباه به نام سید محمد بن علی موسوی عـاملی (۱۰۰۹ق) چاپ شده است. رک: مقدمه مـدارک الاحکـام فـی شرح شرایع الاسلام، قـم، مـؤسسة آل البـیت لاحـیاء التـراث، ۱۴۱۰ق، ج ۱، ص ۳۳؛ مشار عربی، ص ۵۵۵.

التراث العربی المخطوط، ج ۱۱، ص ۱۷۷ـ۱۸۳.

آغاز موجود: «عن التعقید المعنوی علم البیان وسمّوا هذین العلمین علم البلاغة لمکان مزید اختصاص لها بالبلاغة... الفن الاول قدم علم المعانی علی البیان لکونه بمنزلة المفرد من المرکب لانّ رعایة المطابقة لمقتضی الحال».

انجام موجود: «من غیر التفات وتهیّؤا مارة انه یعتقد ان لا رمح فیهم بل کلهم عزل لا سلاح معهم فنزّل منزلة».

۲۷. [هندسه] «ص ۴۱۷ ـ ۴۱۸» **(هندسه ـ عربی)**

یک برگ از کتابی در هندسه و ریاضیات است. بخش باقیمانده تعریف اصطلاحات متداول این فن است.

آغاز موجود: «مستطیل ان قامت والّا فشبیه المعیّن وما عدا بانحرافات وقد یخص بعضها باسم کذلک الزلفة والزلفتین».

انجام موجود: «الفصل الاول فی مساحة السطوح المستقیمة الاضلاع اما المثلث فقایم الزاویة منه تضرب احد المحیطین بها فی نصف الآخر... او زاد فمنفرجها او نقص».

۲۸. مبادی الوصول الی علم الاصول «ص ۴۱۹ ـ ۴۲۸»

(اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)

بخش کوتاهی از کتاب است. با کمی آشفتگی و جا به جایی در قرار گرفتن صفحات. به نحوی که برگ آخر آن می‌باید در ابتدا قرار بگیرد.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۱۶۹ـ۱۷۳ و ۲۵۱ـ۲۵۲؛ دنا، ج ۸، ص ۱۱۹۳ـ۱۱۹۶.

آغاز موجود: «ذهبت الحنفیة الی ان الکفار غیر مخاطبین بفروع العبادات وهو خطأ لقیام المقتضی وهو الامر مع انتفاء المانع اذا المانع عندهم... البحث الخامس عشر فی ان الامر یقتضی الاجزا الحق ذلک والمراد بالاجزاء خروجه من عهدة التکلیف».

انجام موجود: «البحث الرابع عشر فی ان التکلیف بالفروع لا یتوقف علی الایمان ذهبت».

۲۹. حاشیة معالم الاصول «ص ۴۲۹ ـ ۴۳۷»

(اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: حسین بن محمد مرعشی آملی، خلیفه سلطان (۱۰۰۱ ـ ۱۰۶۴ق)

از انجام نانوشته رها شده است.

ذریعه، ج ۶، ص ۲۰۶؛ دنا، ج ۴، ص ۴۲۴ـ۴۳۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله الطاهرین اما بعد فیقول العبد الفقیر الغریق فی بحر العصیان المشرف بالانتساب الی ثانی سیدی شباب اهل الجنان».

انجام موجود: «ومن لم یجوز ذلک فی المنقول فرّق باعتبار ملاحظة المناسبة فی المنقول واعتبار عدمها فی المشترک».

۳۰. تشریح الافلاک «ص ۴۴۰» **(نجوم ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

فقط صفحه اول رساله در نسخه ما موجود است.

کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۱۷۶ ـ ۲۰۲؛ دنا، ج ۲، ص ۱۱۹۱ـ۱۱۹۷.

آغاز: «ربنا ما خلقت هذا باطلاً سبحانک فقنا عذاب النار واجعلنا من المتفکرین فی خلق السموات».

انجام موجود: «مرکزها مرکز العالم وسع الاناء منه فی السفل کالبئر اکثر منه فی العلوّ کالمنارة ثم کرة الارض ومرکز».

۳۱. [حکّام الانسان] «ص ۴۴۱» **(عربی)**

آغاز: «واعلم ان الانسان ما دام مقیّد بتعلق الحیوة الدنیا لابدّ له من خمسة حکّام کلّ یحکم علیه بعضه بالنفع والاخر بالضرر اثنان منها فی الباطن وهی العقل والطبع واثنان فی الظاهر وهما الشرع والعرف وخامسها فی الخارج».

۳۲. شرح آیه یوم یأتی لا تکلم نفس الا باذنه فمنهم شقی

وسعید[1] «ص ۴۴۵ ـ ۴۴۷» **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

از مجمع البیان و تفتازانی و معالم التنزیل و شارح المفتاح در آن یاد شده است.

آغاز: «یوم یأتی لا تکلّم لا تتکلّم نفس بما ینفع وینجی الا باذنه الّا باذن الله کقوله لا یتکلمون الّا من اذن له الرحمن ورضی له قولاً وهذا فی موطن من مواطن ذلک الیوم».

انجام: «والآیة لا تدل علی ان النعم هو اثمار الجنة فضلاً عن حصر نعیمهم فی ثمرات الجنة انتهی».

۳۳. دیباچه دیوان فریدون میرزا «ص ۴۵۰ ـ ۴۵۵»
(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: حبیب‌الله بن محمدعلی قاآنی شیرازی (۱۲۲۳ ـ ۱۲۷۰ق)

قاآنی وظیفه تنظیم و گردآوری اشعار فریدون میرزا (۱۲۷۲ق) را داشته است: «حسب الحکم جهان مطاع تدوین و ترتیب آن درارِی پریشان و تألیف و تانیس آن شوارد غزلان به عهدهٔ این فدوی مقرّر شد امتثالاً للامر الاشرف به ضبط و جمع آن پرداخت».

نوشته شده در سال ۱۲۴۸ق هنگامی که فریدون میرزا نایب السلطنه آذربایجان بود.

آغاز: «مطلع قصاید آفرینش و مقطع قطعات دانش و بینش تشبیب حمد و ثنای خداوندی است که افراد موزونهٔ موجودات را از رباعیات مرصادهٔ عناصر ترکیب».

انجام: «به ضبط و جمع آن پرداخت منه الاعانة والتوفیق».

۳۴. دیوان فریدون میرزا «ص ۴۵۵ ـ ۴۶۵»
(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: فریدون میرزا بن عباس میرزا قاجار (ـ ۱۲۷۲ق)

در آغاز هر قصیده وزن و افاعیل آن قصیده مشخص شده است. نسخه ما شامل ۵ قصیده. اشعار صفحه آخر را پاک کرده‌اند.

مجلس، ج ۳۷، ص ۴۳۷ـ۴۳۸.

آغاز: «خریده آسا که در آمدن یار و استقبال دلدار و ملاقات دیدار می‌فرمایند دالیّه است مترادف مقیّد به نون قید و حرکت....

بختم مساعد آمد و اقبال شتلا ابلنخجند آمدم آن یار ارجمند».

انجام موجود:

من باشم و جلالت و ملخبلاتص وبالطشالعت و سلطان کامیاب

۳۵. منتخب مقطع تکمیل الصناعة (رساله در قافیه)
«ص ۴۶۶ ـ ۴۸۳ و ۴۹۴ ـ ۵۰۰» **(قافیه ـ فارسی)**

مؤلف: عطاءالله بن محمود عطایی نیشابوری (ـ ۹۱۹ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۲۷/۱.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس صانعی را که تأسیس بدایع مصنوعات و نظم سلسله موجودات بی‌دخیلی و شریکی نمود و به نور معرفت... اما بعد این رساله‌ای است در علم قوافی به عرف شعرای عجم منتخب از مقطع کتاب تکمیل الصناعة».

انجام:

«قد تمّ رسالتی بعوامّندالکهّباشد همگی صدق و صواب
گر سهو و خطایی شده بولبّداغولقفع لی انّک انت الوهّاب

وکان اتمام تألیفها فی غرّة رمضان المبارک سنة اثنتین وتسعین وثمانمائة».

انجامه: «تم کتابته فی دارالسلطنه تبریز... (چندین کلمه سیاه شده است) الله تعالی عمراً واجلالاً فی ۲۲ شهر محرم الحرام سنه ۱۲۴۹».

۳۶. عروض سیفی (میزان الاشعار) «ص ۴۸۴ ـ ۴۹۱»
(عروض ـ فارسی)

مؤلف: سیفی بخاری عروضی (ـ شاید ۹۰۹ق)

از انجام افتادگی دارد. این رساله وسط رساله قبلی صحافی شده است.

رک: ش ۸۸۱۴/۳.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل علم العروض میزان الاشعار والصلوة علی صاحب دیوان الرسالة واهل بیته الاطهار. اما بعد بدان که باعث برین تالیف آن بود که گاهی با اصحاب».

---

۱. سوره هود، آیه ۱۰۵ـ۱۰۷.

انجام موجود: «همچو شکر و آن دو سـاکـن در مـیان مصراع واقع شوند ساکن دویم متحرک شود چـنان کـه مصراع یار شو امن».

۳۷. معرفت تقویم «ص ۵۰۳ ـ ۵۱۶» **(نجوم ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالقادر بن حسن رویانی (۸۴۴ ـ ۹۲۵ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۴، ص ۳۰۵۱ـ۳۰۵۲؛ دنا، ج ۹، ص ۸۸۱ ـ ۸۸۴.

آغاز: «الحمد لله الوالی العلی والصلوة علی النبی الامی این مختصری است در معرفت تقویم خـالی از اطـناب مشتمل بر مقدمه و دو باب و خاتمه».

انجام: «که منسوب بود به آن کوکب و قمر با ذنب و با کید و میان دو نحس حالی (کذا؛ خالی) از نیر خاصّه که از نحس منصرف جمع شود کار نشاید».

انجامه: «تمّت الکتاب بعون یا الله ملک الوهّاب در نهمّ ماه شعبان المعظم العبد العاصی ۱۶۶ فی ۹ شهر فلان سنه ۱۲۵۷».

۳۸. سی فصل «ص ۵۱۷ ـ ۵۱۹» **(نجوم ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدیـن (۵۹۷ ـ ۶۷۲ق)
بخشی کوتاه از آغاز کتاب است.
رک: ش ۸۸۸۰/۲۰.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین حمد الشاکرین والصلوة عـلی خـیر خـلقه مـحمد وآله اجـمعین. امـا بـعد ایـن مختصری است در معرفت تقویم».

انجام موجود: «فصل پنجم. در تاریخ فـارسیان و نـام ماههای ایشان این است... و این ماهها را ماه‌های قـدیم خوانند و مبدأ این تاریخ از ۶ اول ملک یزد».

۳۹. مهر نبوت پیامبر(ص) «ص ۵۲۰»
حدیث امیرالمؤمنین(ع) به نقل از ایشان درباره مهر نبوت پیامبر(ص).

۴۰. مراح الارواح «ص ۵۲۱ ـ ۵۴۷» **(صرف ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن علی بن مسعود (سده ۸ق)
در همه نسخه‌ها از مؤلف با نام بالا یاد شـده است. امـا مرحوم دانش‌پژوه حدس زده‌اند وی ابوالقاسم احمد بن علی بن مسعود بن عبدالله نحوی (۶۱۳ق) باشد (دانشگاه تهران، ج ۶، ص ۲۳۰۴).
از انجام افتادگی دارد.
کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۶۵۱؛ آستان قدس، ج ۱۲، ص ۴۳۰ـ۴۳۵؛ بـروکلمان، ج ۱۰، ص ۶۱ـ۶۳؛ دنـا، ج ۹، ص ۳۷۷ـ۳۸۳.

آغاز: «قال المفتقر الی الله الودود احمد ابن عـلی ابـن مسعود غفر الله ولوالدیه واحسن الیـهما والیـه اعـلم ان الصرف ام العلوم والنحو ابـوها ویـغوی فـی الدرایـات داروها».

انجام موجود: «ثم یجوز لک الادغام بجعل الطاء صاداً نـظراً الی اتـحادّهما فـی الاسـتعلایة نـحو اصـبتی ولا یجوز لک».

۴۱. دیوان قائم مقام فراهانی «ص ۵۴۹ ـ ۵۷۸»
(ادبیات ـ فارسی)
مـؤلف: ابـوالقـاسم بـن عـیسی فـراهـانی، قـائم مـقام، ثـنایی (۱۱۹۳ـ۱۲۵۱ق)
مشترک پاکسـتان، ج ۹، ص ۲۰۲۳ ـ ۲۰۲۴ و ۲۲۲۰؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۵۱ و ۲۲۶۳؛ دنا، ج ۵، ص ۸۹ ـ ۹۰.

آغاز: قصاید حضرت خداوندگار افخم اتـابک اعـظم قایم مقام ادام الله عمره

ای عزیزی که مال و جاه ترا
بـه فـنا و زوال مشـتاقیم
بالله آن روزه روزگار گذشت
که مـنت گـفتمی ز عشّـاقیم

انجام:
ای شعبده گـر فـلک بـه شب بـازی
هـر شـام چـرا کـنی هـراسـانم

مـــــن مـــنتر مـــار و اژدهـــا دارم
از عـــــقرب کـــور خـــود مـــترسانم

۴۲. سؤال و جواب «ص ۵۷۹ و ادامه آن در ۶۰۲»
از سلیمان نبی(ع) دربارهٔ آبستن شدن زنان.

۴۳. داستان لیلی و مجنون «ص ۵۸۱ـ۶۰۱»
(داستان ـ عربی)
به نظم و نثر. با افتادگی از انجام.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی نبیه محمد وآله اجـمعین. حـدث ابـوبکر الوالبـی قـال حدّثنی ابوجعونة الذهلی عن ابی‌العالیة عن رجـل عـن ابی عجل والحدیث رجع الی ابی‌بکر الوالبـی لانـه هـو الذی رجع الی حدثه وشعره فی ایامیه قال کان حـدیث مجنون بنی عامر ولیلی العامریة آنهاکانت ابنة عمّه وکان مجنون یسمّی قیس ابن الملوّح».
انجام موجود: «کففت نفسک عن المعاصی وزجرت من القذع والامور الفطیعة (؟) حتی یدوم لک صفاء المودة».

۴۴. ثواب قرائت سوره یس «ص ۶۰۲»

۴۵. قصیدة ذات الانوار (القصیدة التائیة) «ص ۶۰۳»
(عرفان ـ عربی)
مؤلف: عامر بن عامر بصری (زنده در ۷۳۱ق)
این قصیده به اقتفای تائیه ابن فارض سروده شده است.
در نسخه ما فقط ۱ صفحه باقیمانده است.
ذریعه، ج ۹، ص ۶۷۷ و ج ۱۰، ص ۱ـ۲ و ج ۱۷، ص ۱۱۱ و ۱۱۵؛ مجلس، ج ۲۷/۱، ص ۲۲ـ۲۳؛ مرعشی، ج ۲۹، ص ۱۸۵ـ۱۸۶ و ج ۳۴، ص ۲۳۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۲۳۲؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۱۳۲۲؛ ظاهریه، تصوف، ج ۱، ص ۵۸۱ـ۵۸۲.
آغاز: «قال الشیخ بسم ربّ البـنیة العـظمی و الکـلمة العلیا مظهر الاشیاء بحقایقها و ضابط الاحوال نـظامها... فانه لما رای الاخوان... قصیدة الاخ العزیز غریق رحمة ربّه ابی حفص عمر الفارضی الاندلسی المغربی التـائیة فی علم التوحید من النظم».

۴۶. گلستان سعدی «ص ۶۰۵ ـ ۶۱۹» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
از انجام افتادگی دارد.
آغاز: «منت خدای را عز و جل که طـاعتش مـوجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت هر نـفسی کـه فرو می‌رود ممدّ حیات است».
انجام موجود:
«سر چشمه شاید گـرفتن بـه پـیل
چو پر شد نشاید گذشتن بـه فـیل
سخن بر این مقرر شد که یکی را به جستن».

۴۷. العوامل المائة «ص ۶۲۱ ـ ۶۳۷» **(نحو ـ عربی)**
مؤلف: عبدالقاهر بن عبدالرحمن جرجانی (ـ۴۷۱ق)
کامل.
آســتان قــدس، ج ۱۲، ص ۲۵۳ ـ ۲۵۴؛ دنـا، ج ۷، ص ۶۶۴ـ۶۶۸؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۰۰ـ۲۰۵.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اما بعد فان العوامل فـی النحو علی ما الفه الشیخ الامام... الجرجانی».
انجام: «تقول زید یضرب کما تقول زید ضارب فـهذه مات عامل لا یستغنی الصغیر والکبیر والرفیع والوضـیع عن معرفتها واعمالها فی معمولاتها ما کان عملها وذالک آخر ما اردنا بـیانه عـلی طـریق الاخـتصار والله اعـلم بالصواب».
انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوّهابّ فی لیلة الخم علی ید الفقیر الحقیر عاصی محتاج الی الله عبدالله من شهر ذالحجّة الحرام فی سنة ۱۲۵۵. العـبد العـاصی العمر الفانی والخطّ باقی».

۴۸. جدول کوتاهی در معنای لغات دشوار عربی به فارسی «ص ۶۳۸»
آغـاز: «ذابح ستاره. رابح ستاره. پرچم پرده علم. اعـصم

غیر فصیح. ار عن احمق».
خط: نسخ و نستعلیق. کاتب در پایان رساله سی و هفتم از خود به صورت ۱۶۶ یاد کرده است.
تاریخ کتابت: ۱۰ محرم ۱۲۵۶ق (رساله دوم)، دوشنبه دهه دوم محرم ۱۲۶۰ق در محله سرخاب دارالسلطنه تبریز هنگام بهبود یافتن از بیماری ۳۵ روزه (رساله هشتم)، ۳ شوال ۱۲۵۰ق در دارالسلطنه تبریز (رساله بیستم)، جمعه ۱۲ شوال ۱۲۵۵ق در دارالسلطنه تبریز در فصل پاییز هنگامی که ۳ روز به خروج قوس باقیمانده بود (رساله بیست و دوم)، شب چهارشنبه ۱۹ شوال ۱۲۵۵ق در دارالسلطنه تبریز (رساله بیست و سوم)، ۲۲ محرم ۱۲۴۹ق در دارالسلطنه تبریز (رساله سی و پنجم)، ۹ شعبان ۱۲۵۷ق (رساله سی و هفتم)، شب عید غدیر خم ۱۲۵۵ق به خط عبدالله (رساله چهل و هفتم).
رساله ششم به خط مؤلف است.
در بیشتر بخشها عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه بعضی از آنها یادداشتهای توضیحی و لغوی نیز آمده است.
یادداشتهای برافزوده در جاهای مختلف نسخه چنین است:
صفحه عنوان: فهرست رساله‌ها و فوائد نسخه، مهر تملک بیضوی: «بنده آل محمد قاسم ۱۲۳۴»، یادداشتی از عباسقلی سپهر کاشانی در ۱۳۴۰ق بدین ترتیب: «این جنگ را در روز نهم شهر شوال المکرم از عالیجاه آقا محمد کتاب‌فروش ولد مرحوم حاجی شیخ محمدباقر کتاب‌فروش طهرانی در دارالخلافه طهران صانه الله عن طوارق الحدثان ابتیاع نمودم. حرره الجانی وزیر تالیفات مشیر افخم عباسقلی سپهر ثانی کاشانی سنه ۱۳۴۰». و یادداشت دیگری درباره نسخه: «جنگ است در اکثر علوم خاصه در اشعار و انشاءات و املأات و مقدمات و مؤخرات و قصاید و عروز (کذا) و فرهنگ است». نوشته یادگاری نصرالله ولد استاد علی و نوشته کس دیگری که ۲۰ تومان پول داشته با شرح هزینه‌های او.

ص ۴۵: نام کتاب: «شرح زبده با سایر چیزها»، صیغه ردّ المظالم از ع ل رحمه الله، یک تملک بدون نام و یادداشت «عروس خانه قریب شنبه چهاردهم شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۲۳۶».
ص ۴۶: مهر بیضوی: «عبده محمدحسن ۱۲۴» (عدد چهارم در صحافی از بین رفته است).
ص ۱۳۰: تاریخ وفات عالی جناب زبدة علماء الدین و نخبة فضلاء الحق والیقین میرزا محمدیوسف در سه‌شنبه ۱۸ شوال بعد از طلوع آفتاب ۱۲۴۲ق. نویسنده یادداشت که نامش را ننوشته «وقتی که در اطاق مخدومی آخوند ملا صدرالدین به مباحثه مشغول بود» این خبر را شنیده بود.
ص ۴۰۶: مهر چهارگوش به نقش: «عبده اللهویردی» که دو بار کوفته شده است.
ص ۵۰۰: مهر چهارگوش: «عبده ابوطالب ۱۲۳۸».
ص ۵۰۱: معما به نام گوهر و مهر بیضوی به نقش: «لطفعلی» (این مهر سه بار به صورت ناقص کوفته شده است).
ص ۵۲۰: دو مهر بیضوی به نقشهای: «قال انی عبدالله ۱۲۰۶» و «عبده الراجی عبدالله ابن محمدقاسم» و این تک بیت:
شد به توفیق حیّ لا ینام
این کتاب در روز فلان شنبه تمام
ص ۶۲۰: یادداشت یادگاری در ۱۲۵۵ق.
در ص ۶۰۴ و ۶۲۰ دو نقاشی مبتذل کودکانه.
نام کتاب در برچسب کاغذی عطف «متفرقه خطی» و در لبه کاغذی نسخه به دو صورت «جنگ» و «شرح زبده و قصاید منیع علویه» ثبت شده است. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی و حنایی آهار مهره. چندین نوع.
۲۳۰ برگ، ۱۴/۳×۲۰/۱، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: تیماج مشکی ساده یک لا. قطر: ۳/۷.
خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بهار در اسفند ۱۳۴۵ش.
[شماره ثبت: ۷۴۶۴۵]

(۸۹۰۴)

جنگ محمدابراهیم رضوی **(عربی و فارسی)**

جنگی است مشتمل بر یادداشتها و گفتارهای پراکنده و کوتاه کوتاه که به درخواست محمدابراهیم رضوی بین سالهای ۱۰۷۲ ـ ۱۰۹۷ق در شهرهای مختلفی مانند اصفهان و مکه و برهانپور و حیدرآباد نوشته شده است.

۱. معنای لغوی چند کلمه از قاموس المحیط «۱ ر»
با نشانی «ق».

۲. رقعه‌ای که میر صدرالدین شیرازی به یکی از اعزه نوشته «۱ پ»

۳. تفسیر آیه والذین لا یشهدون الزور «۱ پ»

۴. سؤال و جواب جوانی از پیامبر اسلام(ص) «۲ ر»

۵. تعیین مقدار مدّ و درهم و دانق و قیراط واوزان دیگر «۲ ر»
با نشانی «ق».

۶. اشعار از سحابی نجفی «۲ ر»

۷. فرق بین فرض و واجب و همچنین عبادت و طاعت «۲ پ»

۸. حکم وضوی قبل از وقت «۲ پ»

۹. تعداد دفعات نزول جبرئیل بر پیامبران «۲ پ»

۱۰. وصایای پیامبر(ص) به اباذر «۲ پ»
به نقل از امالی طوسی.

۱۱. حدیثی از پیامبر(ص) «۲ پ»
از دروس.

۱۲. حدیثی از امام صادق(ع) «۲ پ»
از اصول کافی.

۱۳. خواص پزشکی هلیلج «۳ ر»
از شرح موجز قصرانی.

۱۴. اشعار از سید رضی «۳ ر»

۱۵. حکایت عثمان بن عفان و ابوذر «۳ ر»
به نقل از کشکول شیخ رحمه الله.

۱۶. حدیثی از امام صادق(ع) درباره مواریث ائمه «۳ ر»

۱۷. یک بیت از شاه عباس صفوی «۳ ر»

۱۸. اشعار «۴ ر»
از شیخ فریدالدین عطار و ظهیر فاریابی و ابوالعینا.

۱۹. فایده درباره هلال «۴ ر»
از شرح شیخ زین‌الدین بر شرایع.

۲۰. از کتاب وفیات الاعیان ابن خلکان «۴ ر»

۲۱. دعا برای ادای دین «۴ ر»

۲۲. باب صداع کتاب برء الساعه محمد بن زکریای رازی «۴ پ»
آغاز: «باب در صداع. صداع در دیست در اعضای. هر گاه در پیش سر و حوالی پیشانی باشد چون باعثش غلبه خون است».

۲۳. از تاویلات شیخ عبدالرزاق کاشی و کشکول شیخ بهایی «۵ ر»

۲۴. گفتهٔ دیوجانس حکیم «۵ ر»

۲۵. منقولاتی از کشکول شیخ بهاءالدین محمد رحمة الله علیه «۵ پ ـ ۶ ر»

۲۶. روایت زهری از علی بن الحسین(ع) درباره روزه «۶ پ ـ ۷ ر»
به نقل از منتهی المطلب علّامه حلی.

۲۷. فایده‌ای از حبل المتین درباره انتفاع میت «۷ ر»

۲۸. احادیث منقولة من صحیح البخاری «۷ ر»

۲۹. از کشکول شیخ بهایی «۷ ر ـ ۷ پ»

۳۰. گفته قطب راوندی در شرح شهاب «۷ پ»

۳۱. از داستانهای حجاج «۷ پ»

۳۲. دو بیت از ابن نباته مصری «۷ پ»
از روی خط مولانا شیخ عبدالقادر بن عمر بغدادی قاطن در مصر محروسه در حارة درب الجمامیز در درب قاسم بک.

۳۳. معنای لغات مختلف از قاموس المحیط «۸ ر ـ ۸ پ»

۳۴. گفته‌ای از کشاف «۸ ر»

۳۵. از کشکول شیخ بهایی «۸ پ»

۳۶. نامه‌نگاری امام حسن(ع) و محمد بن حنفیه «۸ پ»

۳۷. شرح دعوت وسیط حزب البحر «۹ پ ـ ۱۰ پ»
متن و آداب خواندن دعای حزب البحر.
در حاشیه برگ ۱۰ ر هم مطلبی در همین خصوص از «مسوده خط شاه عبدالله شاه ولد شاه عارف مشهور به شاه جی» نقل شده است.

۳۸. دعاهای پراکنده «۱۰ پ ـ ۱۱ ر»
با خواص هر یک.

۳۹. دو بیت شعر از مجنون عامری «۱۲ ر»
به خط کلبعلی بن جواد کاظمی که برای میرزا ابراهیم نوشته است.

۴۰. از کشکول شیخ بهایی «۱۲ ر»

۴۱. فرق بین واجب و فرض «۱۲ ر»

۴۲. احادیث «۱۲ پ ـ ۱۳ پ»
از کتابهای کافی، مهج الدعوات، دفع الهموم والاحزان از احمد بن داود نعمانی، المجتبی من المجتنی، رأیت فی مجموعة بخط قدیم.
انجامه: «حرره بامر صاحب الکتاب ادام الله ایامه خادمه الفقیر ابو محمد عفی عنه شعبان سنه ۱۰۷۲» (۱۳ ر).

۴۳. پنج حکایت از کشکول «۱۴ ر»

۴۴. حرز حارز «۱۴ پ»
نوشته شده با یک واسطه از خط میر محمدباقر داماد.

۴۵. مجلس فی ذکر مولد امیرالمؤمنین(ع) «۱۵ پ»
از کتاب روضة الواعظین و تبصرة المتعظین.

۴۶. از کتاب روض الریاحین و حکایات الصالحین نافعی تمیمی شافعی «۱۶ ر»
در فضایل امیرالمؤمنین(ع).

۴۷. از کشکول شیخ بهایی «۱۶ ر»
درباره سبب حزن.

۴۸. چند حدیث کوتاه «۱۶ ر»
از امیرالمؤمنین، امام حسین و امام جواد(ع).

۴۹. گفته‌ای از ربیع‌الابرار جارالله زمخشری به نقل از کشکول «۱۶ پ»

۵۰. تعویذ برای حفاظت از جن و شیاطین «۱۷ ر»

۵۱. از تفسیر علی بن ابراهیم قمی «۱۷ ر»

۵۲. روایت وهب بن منبه از زمان بین انبیا و سالهای زندگی هر یک «۱۷ پ»

۵۳. اشعار یک ناصبی و پاسخ شیخ محمد حر عاملی بدانها «۱۷ پ»

۵۴. از عیون اخبار الرضا(ع) و علل الشرایع «۱۸ ر»

۵۵. از برء الساعة محمد بن زکریای رازی «۱۸ پ»
شامل باب در رعاف.

۵۶. از بستان الکرام «۱۹ ر»

۵۷. منقولات پراکنده «۱۹ ر ـ ۱۹ پ»
از المجتنی من المجتبی و فقیه و نهایه و شرح المفتاح میر سید شریف و امالی ابن بابویه.

۵۸. قصیده «۲۰ پ ـ ۲۱ ر»
آغاز:
شد چراغ مهر روشن از در کان نجف
ماه را بخشد ضیا شمع شبستان نجف
انجام:
گر شود مقرون دعایم با اجابت دور نیست
زانکه دارم در کف امید دامان نجف
ای که آتش بر خلیل خود گلستان ساختی
بر دل من ساز گلشن داغ حرمان نجف

انجامه: «حسب الامر صاحب و قبلهٔ دو جهانی سموُّ المکانی خدایگانی مرزایی قبله گاهی سمت تحریر یافت. امید که باعث یادآوری غریب مهجور شاهرضا گردد... تحریره شهر ربیع‌الثانی ۱۸۵ [۱۰۸۵] فی المکة المعظمة زادها الله شرفا و تعظیما نگارش یافت. چون فراموشم نخواهی شد فراموشم نکن».

۵۹. اشعار «۲۰ پ حاشیه»
از سحابی رحمه الله و میرزا خلیل بیگ رحمه الله.

۶۰. معراج الخیال «۲۲ پ ـ ۲۳ پ و ۲۶ ر ـ ۲۸ پ متن و حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: علیرضا بن حسین تجلی شیرازی اردکانی (ـ ۱۰۸۵ یا ۱۰۸۸ق)
کامل. با نام «معراج خیال یگانه گوهر بحر بی‌مثلی مولانا علیرضاء تجلّی».
دو قصیده بعدی در صحافی به اشتباه وسط این مثنوی قرار گرفته‌اند.
رک: ش ۸۸۶۲/۱۴.
آغاز:
بر سرم دیگر همای عشق یار
ریخت طرح آشیان از خارخار
انجام:
از تو خواهم جذبهٔ بی قیل و قال
تا گشایم در فضای قدس بال

انجامه: «بتاریخ ۲۰ شهر جمیدی‌الثانی مطابق سنه ۱۸۴ اربع و ثمانین والف من الهجرة النبویة المصطفویة بحسب الامر مخدومی که شمهٔ از فضایل حمیده و خصایل پسندیده و نام نامی و اسم گرامیش ازین ابیات استنباط می‌توان نمود:

آن کو به حریم کعبه دارد منزل
معماری دلها شود از وی حاصل
همنام خلیل است و سماعیل صفت
مومن به فداش داده جان و سر و دل

اگر چه خطّ این شکسته قابلیّت این مجموعه نداشت نهایتش اطاعت آنجناب را بر خود واجب و لازم دانسته سمعنا و اطعنا گویان انگشت قبول بر دیده گذاشته به تحریر این مثنوی و تضییع این صفحات مبادرت نموده. هرزه‌گرد کشور نادانی و هرزه‌گوی محفل بیزبانی و مرکز دایرهٔ سرگردانی محمدمومن مازندرانی عفی عنه».

۶۱. مولانا فیاض به حکیم کوچک نویشته «۲۴ ر ـ ۲۵ پ متن و حاشیه»
مؤلف: عبدالرزاق بن علی فیاض لاهیجی قمی (ـ۱۰۷۲ق)
رک: ش ۵۶ و ۸۸۸۰/۵۵.
آغاز:
ای جوهر که در تهِ این هشت و نه بساط
چشم خرد ندیده چو تو یک دُر خوشاب

۶۲. جواب که حکیم کوچک مزبور به مشار الیه نویشته‌اند «۲۵ ر ـ ۲۵ پ»
مؤلف: محمدسعید بن محمدباقر حکیم قمی، تنها (سده ۱۱ه)
آغاز:
ای آن که در محافل دانش کلام تو
دُردی کشان جام سخن را دهد شراب

۶۳. اشعار میرزا معز «۳۰ ر»

۶۴. اشعار «۳۱ پ ـ ۳۳ پ متن و حاشیه»
مؤلف: فریدون عکاشه
شامل دو منظومه از او.
آغاز:
چشم الجهان منوّرٌ بجماله و مروش بلقاء فرّخ فاله
هو آفتاب لو بدا من بامه باس الزمین الماه فی استقباله

انجام:
چنان باد حکم قران کواکب
که صد سال دیگر چنین بگذرانی

۶۵. از کشکول شیخ بهایی «۳۲ پ»
شامل سخنی از ابراهیم خلیل(ع) درباره کناره‌گیری از مردم.
انجامه: «کتب فی سنه ۱۰۹۷ بمدرسه جده الواقعه فی اصفاهان حرره محمدمنعم».

۶۶. ترجمة الصلوة (آداب الصلاة) «۳۳ پ» **(فقه ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین خوانساری، آقا جمال (ـ ۱۱۲۵ق)
تنها یک صفحه از آغاز رساله کتابت شده است.
ذریعه، ج ۴، ص ۱۱۳؛ دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۱۷۵۵؛ مرعشی، ج ۱۰، ص ۹۸ـ۹۹؛ مجلس، ج ۳۸، ص ۵۳۴ ـ ۵۳۵؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۴، ص ۲۴۸ـ۲۴۹.
آغاز: «الله اکبر زهی رسایی صیت جهان پیمای اذان اَعلام کبریایی خدایی و اعلان خجسته ندای یکتای».
انجام موجود: «و صاحب شریعت را رخش عزیمتش مصلی و مه تا به ماهی را آستان».

۶۷. گفته‌ای از بونی «۳۵ ر»

۶۸. از قاموس المحیط «۳۵ ر»

۶۹. دعای صباح «۳۵ پ ـ ۳۹ پ»
با حواشی توضیحی بین سطور و کناره صفحات.

۷۰. احادیث «۴۰ ر»
از عیون اخبار الرضا و کافی و المجتنی من اخبار المجتبی.

۷۱. الامان من اخطار الاسفار والازمان «۴۰ پ ـ ۴۹ پ متن و حاشیه» **(دعا ـ عربی)**
مؤلف: علی بن موسی ابن طاووس حلی (۵۸۹ ـ۶۶۴ق)
از انجام ناتمام رها شده است.

دنــا، ج ۲، ص ۱۵۶ـ۱۵۸؛ کــتابخانه ابــن طـاووس، ص ۵۰ـ۵۲.

آغاز: «بسـمله وصـلوته عـلی سـید... یـقول مـولانا الافضل الاکمل... الحمد لله الذی استجارت بـه الارواح بلسان الحال فی اخراجها من العدم».

انـجام: «لما ماتت محمد بن علی الرضا عـلیه السـلام اتیت زوجته ام عیسی بـنت المـامون فـعزیتها وجـدتها شدیدة الحزن والجزع».

۷۲. دعای قنوت و تشهد «۵۰ پ ـ ۵۱ ر»

۷۳. حدیثی از کافی کلینی «۵۲ ر»

۷۴. الوجیزة فی الدرایة «۵۲ پ ـ ۵۵ پ» **(درایه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

کامل.

فـهرستگان حـدیث، ج ۱، ص ۸۵ـ۹۹؛ مشـار عـربی، ص ۹۸۵.

آغـاز: «الحـــمد لله عـلی نـعمائه المـتواتـره وآلائـه المســتفیضة المــتکاثرة... وبـعد هـذه رسـالة عـزیزة موسومة».

انجام: «وبحمده المـناولون بـید غـیر قـصیرة واسـال التـوفیق لاتـمامه والفـوز بسـعادة اخـتتامه انـه سـمیع مجیب».

انـجامه: «قد کتبت فی مکة المعظمة المشرفة زادها الله تکریماً وتعظیماً واجلالا حسب الامر مـن امـره مـطاع ومخالفته لا استطاع اعـنی الحـضرت السـیّد السّـادات ومنبع السّعادات صاحب الخـصال الرضـیة والمـلکات المرضیه اطال الله بقاؤه وحفظه عن المکاره فـی السّـفر والحضر سید الحسیب النسـیب النـجیب الجـلی الوفـی الزّکی الفاضل العالم جـامع المـعقول والمـنقول حـاوی الفروع والاصول ذُو المَجْدِ والعُلی میرزا محمدابراهـیما رفع الله شانه وصانه عمّا شانه وانا العبد اعنی محمدصالح المشهدی ساکنا فی تاریخ اوایل شهر ذی‌قـعدة الحـرام سنه ۱۰۷۵. تم».

۷۵. اسماء شهور رومیه موافق فصول «۵۵ پ»

به نظم و نثر.

۷۶. از کافی «۵۶ ر ـ ۵۶ پ»

۷۷. حدیث وفات سلمان فارسی «۵۷ ر ـ ۵۹ ر»

۷۸. از امالی شیخ طوسی «۵۹ پ ـ ۶۱ ر»

۷۹. از احتجاج طبرسی «۶۱ پ»

۸۰. نسب‌نامه پیامبر اسلام(ص) **تا حضرت آدم**(ع) «۶۲ ر»

با چند توضیح در حاشیه آن از کتاب الفتوحات السبحانیة فی نظم الدرر السنیة فی السیرة الزکیة و جـامع الجـوامـع طبرسی.

۸۱. دو دعا برای شفای بیماران «۶۳ ر»

۸۲. [الحدوث والقدم] «۶۴ ر ـ ۶۵ متن و حاشیه» **(فلسفه ـ عربی)**

فایده ناتمامی است.

آغاز: «اعلم ان ههنا مسایل یجب التنبیه علیها الاولی ان الحدوث کـمقابله وهـو القـدم یـقال عـلی وجـهین: احدهما القیاس والثانی لا بالقیاس».

انـجام: «فـثبت وتـبین ان الشـمس والقـمر والنـجوم مسخرات بامره تعالی ومضطرات».

۸۳. اشعار «۶۵ پ»

شامل ابیاتی که علی بن صلاح‌الدین یوسف ملک شـام برای ناصرلدین الله فرستاده بود و پاسخ خلیفه عـباسی بدانها.

۸۴. پنج بیت در مدح امیرالمؤمنین(ع) «۶۶ ر» **(عربی)**

به خط علی بن ابراهیم مازندرانی.

۸۵. سه حدیث «۶۶ پ ـ ۶۷ پ»
انجامه: «حسب الامر صاحب الکتاب حفظه الله تذکرة سمت تحریر یافت وانا الع [العبد] حاجی حسین النیشابوری[۱] المجاور بمکة المعظمة فی سنه سنه (کذا) ۱۰۷۵».

۸۶. حدیث اسلام آوردن ابوذر و سلمان از کافی «۶۸ ر ـ ۶۸ پ»

۸۷. شرح نسب پیامبر اسلام^(ص) «۶۹ ر ـ ۷۲ پ متن و حاشیه»
از پدر ایشان عبدالله تا ابراهیم نبی^(ع) با شرح و تفصیل. پس از ابراهیم^(ع) تنها به ذکر نام بقیه افراد اکتفاء شده است.
آغاز: «اسماء عظام آبای حضرت رسول صلی الله علیه وآله. محمد بن عبدالله علم منقول من مرکب اضافی ومعناه الخاضع لله من قولهم طریق سعید اذا وطیها الناس».
انجام: «الا الوزغ فانها کانت تنفخ علیه فامر المصطفی صلی الله واله بقتلها».

۸۸. سخنی از دانیال نبی^(ع) به نقل از خط شهید «۷۳ ر»

۸۹. از تذکرة الفقهاء علّامه حلی «۷۳ ر»

۹۰. سؤال و جواب مفضل و امام صادق^(ع) درباره علامات ظهور «۷۳ پ ـ ۷۶ ر»

۹۱. رقعه استغاثه به مهدی^(ع) «۷۶ پ ـ ۷۸ پ»

۹۲. [رسالة فی بیان علماء الشیعة] «۷۹ ر» **(عربی)**
مؤلف: ناشناخته
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد واله اجمعین. وبعد فهذه رسالة فی بیان علماء الشیعة تغمدهم الله بالرحمة والمغفرة. منهم الشیخ علی بن هاشم صاحب الامام الهمام الحسن العسکری».
انجام: «وکانا یقولا انا دعوة القائم اذا افتخرا علی ابناء جنسهما وکانت امهما ام ولد».

۹۳. اشعار «۸۰ ر» **(فارسی و عربی)**
از عرفی به فارسی و دو تن دیگر که فرزندان حجّام و طباخ بودند به عربی.

۹۴. دعاء طایر رومی «۸۰ پ»
به نقل از المجتنی من المجتبی ابن طاووس و مصباح کفعمی.

۹۵. احادیث از امام کاظم^(ع) و امام صادق^(ع) «۸۱ ر»

۹۶. لغز عدد «۸۱ ر»
با یادداشتهای توضیحی بین سطور و در حاشیه آن.
آغاز: «عجب عددی در لغت فارسی دیدم با آن که مساوی نه بود نصف ده بود. عجب‌تر آن که چون ملاحظه کردم نصف نه نیز بود».
انجام: «عجب العجایب آن که دو ثلث او مساوی اوست و ثلث او با اضافه او مساوی است. من افادات نواب سلطان العلمایی خلیفه سلطانا».

۹۷. داستانی از سلیمان نبی^(ع) «۸۱ پ»

۹۸. معنای دو لغت از قاموس اللغة «۸۱ پ»

۹۹. فایده‌ای فقهی درباره غنا «۸۱ پ»
از شرح شرایع شیخ زین‌الدین.

---

۱. وی می‌باید حسین بن محمدعلی نیشابوری مکی از علمای شیعی ساکن مکه در سده یازدهم هجری باشد. برای اطلاعات بیشتر درباره احوال و زندگی او رک: ریاض العلماء، ج ۵، ص ۲۵۸-۲۶۰؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱ه، ص ۱۸۷ و دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۱۵۹.

۱۰۰. از مغنی اللبیب «۸۲ ر»
درباره کَیْفَ.

۱۰۱. از طب الائمة «۸۲ پ ـ ۸۳ ر»

۱۰۲. حرز تفنگ و حرز شمشیر «۸۳ ر»
با آداب خواندن و نوشتن و نگاهداشتن آن.
انجامه: «چون اجازه شرطست فقیر کاتب حروف مقیم کاشانی صاحب خود و مجموعه را یعنی سید حسیب نسیب صاحب الفضایل والفواضل مخدوم الأماجد والاماثل المستغنی عن التوصیف میرزا محمدابراهیم الرضوی حفظه الله عن المکاره امید که این ذات کامل الصفات بی‌مثال را حق سبحانه و تعالی قرنهای بسیار برای زیب روزکار باقی داراد، در نوشتن این دو حرز اجازه داد که بشرایط مسطوره مینوشته باشند و در تضییع این دو صفحه فقیر را تعییر ننمایند چه این فقیر امتثال امر مطاع نموده والمأمور معذورٌ قول مشهورٌ در بلده برهانپور در اواخر رجب سال هزار و هفتاد و دو مرقوم کردید. سنه ۱۰۷۲ هجریه».

۱۰۳. حدیث درباره دواء لجمیع الامراض و العلل «۸۳ پ»

۱۰۴. دو حرز برای شفای امراض و حصول مراد «۸۴ ر»
حرز نخستین به خط مبارک امام رضا(ع) یافت شده بود.
انجامه: «حسب الفرموده بندگان رفیع المکان صاحبی امیدگاهی مرزایی مرزا محمدابراهیم صاحب مد ظله السامی اقل الخلیقة بل اللاشی محمدهادی عقیلی استرابادی در منزل الحاپور خارج بلده دار السرور برهانپور در هنگامی که توجه کاتب (؟) حیدر آباد فرموده بودند مسود این صفحه گردید. امید که از گوشه خاطر عاطر... محو... و حسب المرام مخلصان به منزل مراد برسند بحق النبی واله الامجاد. تحریرا ۲۸ شهر شعبان المعظم سنه ۱۰۷۲».

۱۰۵. شکل حروف الفبای قلم سلیمان و قلم اسرار قاسمی «۸۴ پ»
با معادل گذاری آنها در حروف فارسی.

۱۰۶. گفته‌ای از ابن بابویه درباره جانشین پیامبر(ص) «۸۴ پ»

۱۰۷. از تحفه شاهی در معرفت قبله و جهت آن «۸۵ ر»
آغاز: «اول بباید دانست که طول مکه معظمه از جزایر خالدات چندین است عه ک و عرض مکه از خط استوا چندین گام است».
انجام: «و سر موی عُضاده بر وی نهیم که سر عضاده خط قبله باشد».

۱۰۸. شرح تحفه شاهی «۸۵ پ ـ ۸۶ ر»
شرح همان بخش تحفه شاهی از مولانا محمدکاظم نایینی است (رساله پیشین این مجموعه) با این عبارت: «توضیحی که سرکار مولانا محمدکاظما نایینی سلمه الله تعالی کرده‌اند در پشت همین صفحه نوشته می‌شود».
آغاز: «بباید دانست که هر بلدی که طول و عرض آن معلوم باشد جهت سمت و جهت انحراف قبله آن بلد».
انجام: «و در آن وقت به امتداد طول عضاده خطی بکشیم این خط سمت قبله باشد».
انجامه: «تذکرة للسیّد السّند الحسیب النجیب العالم العامل الفاضل الکامل صاحب النفس القدسیه والکمالات البشریه مخدوم المجتبی میرزا محمدابراهیم سلمه الله تعالی والتمس منه دام ظله ان لا ینسانی فی مظان استجابة دعواته حرره الفقیر الی الله الغنی محمدصادق الصفهانی فی دارالمومنین حیدراباد فی محرم الحرام سنه ثلث وسبعین وا[لف] من الهجرة النبویه».

۱۰۹. دو دستورالعمل داروسازی «۸۶ پ»

۱۱۰. التنبیهات علی معانی السبع العلویات (شرح القصاید السبع العلویات) «۸۷ پ ـ ۱۳۱ ر» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)
کامل.
رک: ش ۸۹۰۳/۲۲.

آغاز: «توكلت على الله ربى وربكم بواجب الوجود استعين وبارشاده سبيل الحق استبين واصلى على النبى... وبعد فان القصايد السبع العلويات نظم الشيخ... قد احتوت على فضائل كثيرة ومحاسن نكت اثيرة».

انجام: «جعل الفاظها اصلا للدر وتفصيل الدر تحسينه بان يجعل بين كل درتين خرزة.

هى دون مدح الله فيك و فوق ما

مدح الورى و علاك منها اكمل».

انجامه: «تمت القصايد السبع العلويات لابن ابى الحديد على يد الفقير الحقير تراب اقدام المومنين عليخان بن حمزه بن نجم الكاظمى الجوهرى سنه ۱۷۸».

۱۱۱. از امالی شیخ طوسی «۱۳۱ پ ـ ۱۳۲ پ»

خط: نسخ و نستعلیق و تحریری.

با این خطوط و تاریخها: کلبعلی بن جواد کاظمی (۱۲ر)، ابومحمد در شعبان ۱۰۷۲ق (۱۳ر)، شاهرضا در ربیع‌الثانی ۱۰۸۵ق در مکه (۲۱ ر)، محمدمومن مازندرانی در ۲۰ جمادی‌الثانی ۱۰۸۴ق (۲۸ پ)، محمدمنعم در ۱۰۹۷ق در مدرسه جده اصفاهان (۳۲ پ)، محمدصالح مشهدی در اوایل ذیقعده ۱۰۷۵ق در مکه (۵۵ پ)، علی بن ابراهیم مازندرانی (۶۶ ر)، حاجی حسین نیشابوری در ۱۰۷۵ق در مکه (۶۷ پ)، مقیم کاشانی در اواخر رجب ۱۰۷۲ق در برهانپور (۸۳ ر)، محمدهادی عقیلی استرآبادی در منزل الحاپور (؟) خارج بلده دارالسرور برهانپور هنگام حرکت به سمت حیدرآباد در ۲۸ شعبان ۱۰۷۲ق (۸۴ ر)، محمدصادق الصفهانی در محرم ۱۰۷۳ق در دارالمؤمنین حیدرآباد (۸۶ ر)، علیخان بن حمزه بن نجم کاظمی جوهری در ۱۰۷۸ق (۱۳۱ ر).

این جنگ به چندین خط و شیوه کتابت شده بنابراین خصوصیات کتابتی و پرداخت کتاب‌آرایی آن همه جا یکسان نیست. در بیشتر بخشها عناوین و نشانیها شنگرف، برگها جدول‌بندی شده با زر و تحریر مشکی، این جدولها تنها در صفحاتی که بعداً به نسخه افزوده شده نیست و برعکس آن صفحات زیادی با جدول‌کشی آماده کتابت شده اما سفید مانده‌اند. در حاشیه صفحات دعای صباح کلمات نسخه بدلی و جملات توضیحی با زر تزیین شده است.

نسخه ۴ سرلوح دارد: برگ ۳۵ پ سرلوح مذهب و مرصع با کتیبه‌ای کوچک که درون آن به شنگرف نوشته شده: «هٰذا دُعاء الصَّباح». با شرفه‌های لاجوردی. برگ ۴۰ پ سرلوح مذهب و مرصع ساده شرفه‌دار. برگ ۵۲ سرلوح مذهب و مرصع شرفه‌دار. و برگ ۸۷ پ سرلوحی مانند برگ ۳۵ اما بدون کتیبه.

در نخستین برگ جنگ تملک طغرا شکل محمد حسینی رضوی و مهر بیضوی او: «الواثق بالله العلی العظیم ابن حسین الرضوی محمدابراهیم».

در برگ ۱ پ وقفنامه نسخه از طرف میر محمدتقی رضوی همراه با ۵۹ جلد کتاب دیگر که تولیت آنها به فرزند او میر محمدعلی و نظارت شرعی آنها به عبدالرزاق حسینی حسنی سمنانی و اولاد ایشان واگذار شده است. با مهر بیضوی: «کلب عتبه نبوی محمدتقی رضوی ۱۱۳۹». در برگ ۸ پ دو مهر سیاه شده است.

بعضی از بخشها رکابه‌دار و تصحیح شده. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف (به صورت خط مورب مشکی کمرنگی که در بالای سمت راست برگهای وسط هر جزو کشیده شده است. این خط بیشتر در نیمه آخر نسخه که حواشی نسخه سفید مانده قابل تشخیص است).

کاغذ: نخودی نازک آهار مهره.

یک، ۱۳۳، دو برگ، ۱۴/۹×۲۵/۳، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، عطف و سجاف میشن. برگهایی از شیرازه نسخه جدا شده است. قطر: ۲/۹.

خریداری از خلیل روئین‌تن و ابوقداره در اردیبهشت ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۱۹۳۸]

(۸۹۰۵)

مجموعه اشعار: (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: ملک محمد قمی (۹۳۴ یا ۹۳۵ ـ ۱۰۲۵ق)

دیوانهای سلطنتی، ج ۲، ص ۱۲۱۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۹۱؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۵۴۴ـ۲۵۴۵؛ سنا، ج ۱، ص ۴۰۷؛ دنا، ج ۵، ص ۳۹۱؛ کاروان هند، ج ۲، ص ۱۳۴۰ـ ۱۳۵۵.

شامل این بخشها:

۱. مقدمه گلزار ابراهیم «۳پ ـ ۵ر»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

آغاز:

«ای نورس گلزار براهیم از تو

وی آتش نمرود تف بیم از تو

پیرایهٔ داد و زینت عدل تویی

تمکین سریر و شأن دیهیم از تو

سلطان لم یزل که پیکر آتشی تسلط را به حلّه آبی تسلیم پیرایه داد و نار نمرود را از نم رود رحمت سلب خاصیت کرده گلزار ابراهیم نام نهاد».

انجام:

ثنا آغاز فتح انجام ختم است

بدینست افتتاح و اختتامش

شکفت این نظم و مرغان تهنیت خوان

که شد گلزار ابراهیم نامش

۲. منبع الانهار «۵پ ـ ۵۵پ»

آستان قدس، ج ۷، ص ۷۳۹ـ۷۴۰؛ مهندات، ج ۱، ص ۳۵۵ ـ۴۹۳؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۴۵۴؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۶۸ و ۳۲۳۴ـ۳۲۳۵؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۷۱؛ دیوانهای سلطنتی، ج ۲، ص ۷۳۵ و ۱۲۱۰.

آغاز:

بسم الله الرحمن الرحیم

اهدنا الصراط المستقیم

سرخط اسماست به مشق صفات

حجت افعال بر آثار ذات

دیو رجیم است ازو بیم زد

کوثر و تسنیم ازو نیم مد

انجام:

در طرف صبح و در اقصای شام

ورد زبان چیست همین والسّلام

فاتحه کار تو از خیر زاد

خاتمه حال تو بر خیر باد

منبع انهار به پایان رسید

در به صدف قطره به عمّان رسید

۳. ترکیب بند «۵۵پ ـ ۶۰ر»

آغاز: «بفتح دز نه تو کلید گشایش از قلعه‌گشای فکر گرفتن و ذیل مدحت عادل خدیو بر کمر ترکیب بند کرده ره خاتمه گرفتن.

فتحست کلید برگشادیم

بر نه در چرخ در گشادیم

چون قفل سری به جیب بردیم

وانگه بکلید برگشادیم

انجام:

تا هست یقین ز حصر تعداد

بیرون ز تصور شک و ظن

حصر صفتت بشکل اضعاف

بدو آحاد کنه آلاف

۴. ترجیع بند «۶۰ر ـ ۶۷پ»

آغاز: ترجیع بند تتبّع حضرت شیخ سعدی مُزیّل (کذا) به مدح حضرت شاه نورس.

ای هر مژهات کلیدبندی

هر چشمی و حلقه کمندی

جستیم ز بندخانه عقل

از کندهٔ غم زدیم لندی

انجام:

چون ابر به بحر غوطه خوردم

تا پاک شوم به نیت پاک

بنشینم و دست بر فرازم

پس کار دل از دعا بسازم

۵. قصاید «۶۷ پ ـ ۱۰۸ پ»

آغاز: «این قصیده‌ایست مسمّی به پنج اربعین مبنی بر مواعظ سره و نصایح گزین مزین بنعت حضرت مصطفی و منقبت ائمه هدی و مذیّل بنام صورت لطف آلّه ابراهیم عادلشاه.

ناله شد دستیار کـامد کـار
گریه شد کارگر که آمد یـار
باز بی‌چیز بودن از هـر چـیز
کار بیکار نـفس بـیهده کـار

انجام:

بهر یوسف کوره آوردی بـه از دیـدار او
کو جلای دیـده ده کآیـینه دربـار مـنست
خاطرم از مـدح ابـرهیم عـادلشه گـلست
بذله سنج هشت جنت مرغ گـلزار مـنست

۶. غزلیات «۱۰۸ پ ـ ۱۱۶ پ»

آغاز:

ســرت از فـتنه پشت پـا نـخورد
چشــمت از روی او قـفا نـخورد
کشته ماییم و مـدّعی غـم اوست
خــون دعــوی بــخونبها نـخورد

انجام:

الا انکش مــهم عـدل و انـصاف
برون از امتحان بـاشد تـو بـاشی
مــخلد بـاد مـلکت انکـه مـالک
ســریر جـاودان بـاشد تـو بـاشی

۷. یک قطعه «۱۱۶ پ»

۸. رباعیات «۱۱۶ پ ـ ۱۲۷ ر»

آغاز: «در تعریف آتشبازی شب برات.

دوشینه بدل بـرات دیـد آوردنـد
از دیده هر انچه نـاپدید آوردنـد
در ســجده‌ات آفـتابی و مـهتابی
پیشانی صـد هـزار عـید آوردنـد

انجام:

مدحست نه صـیت هـفت اقـلیمست ایـن
آرایش تــخت و زیب دیــهیمست ایــن
گـل غـنچه و نکـهتش دو عـالم بگـرفت
آوازهٔ گــــلزار بــــراهــــیمست ایــن

۹. دیباچه گلزار ابراهیم «۱۲۸ پ ـ ۱۳۶ ر»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۵۲/۵.

آغاز: «خرمی چـمن سـخن بـه طـراوت حـمد بـهار پیراییست که گلزار ابراهیم در رخسار یـوسف طـلعتان نمرود نخوت رسانیده».

انجام:

عــقل کــل در مـزرع اسـتادیش
خــوشه چـین خـرمن تـعلیم بـاد
داســتان شـد خـتم بسـتان رخش
غــیرت گــلزار ابــراهــیم بــاد

۱۰. تتمه گلزار ابراهیم «۱۳۶ پ ـ ۲۱۲ پ»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

شامل قصاید و ترجـیعها و تـرکیبها (۱۳۶پ ـ ۲۱۲پ)، غــزلیات (۲۱۲ پ ـ ۲۲۵ پ) و ربـاعیات (۲۲۵ پ ـ ۲۲۷ پ).

آغاز:

ای شده سـود از تـو زیـان هـمه
جــنس غــمت زیب دکـان هـمه
کــــردهٔ از چــــاشنی مــعرفت
شــهد یــقین زهــر گـمان هـمه

انجام:

روی تــــو نگــاه را بــهاری کــردست
مــوی تــو دمــاغ را تــتاری کــردست
در حسرت تشریف تو جـمله مـه و سـال
نــوروز چـو مـن روزشـماری کـردست

تا هست دعا زبان دعاگوی تو باد
بازوی بقا قوی به نیروی تو باد
تا قصهٔ گلزار براهیم کنند
گلزار جهانیان گل روی تو باد

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین شنگرف درون کتیبه‌های زرین ساده. دارای ۳ سرلوح و پیشانی بدین ترتیب: برگ ۳ پ پیشانی مذهب و مرصع که درون آن با قلم سفیداب تحریردار نام کتاب «کتاب گلزار ابراهیم» به خط ثلث در شمسه زرین وسط آن نوشته شده است. برگ ۵ پ پیشانی و سرلوح گنبدی شرفه‌دار مذهب و مرصع. درون ترنج وسط پیشانی نام کتاب به قلم سفیداب و خط ثلث در زمینه لاجورد نوشته شده است. برگ ۱۳۶ پ سرلوح بال کبوتری مذهب و مرصع شرفه‌دار با نقوش تزئینی اسلیمی گل و بوته. درون آن ترنجی لاجورد که نام کتاب به خط ثلث سفیداب نوشته شده است: «تتمه گلزار ابراهیم لملا ظهوری». همه صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی. صفحه اول به جز اینها نقوش شنگرف و زنگاری هم دارد. برگهای ۵ پ - ۶ ر و ۱۳۶ پ - ۱۳۷ ر جدولکشی شده با لاجورد و زر و زنگار و مشکی. در برگهای ۳ پ و ۱۳۶ پ و ۱۳۷ ر دوایر زرین تحریردار شش پر با نقاط تزئینی لاجوردی رنگ روی آنها. ۵ برگ اول متن و حاشیه ترمیمی، در حاشیه برگ ۲۵۶ پ یک بیت شعر یادگاری نوشته شده در جمعه ۴۲ (کذا؛ عدد از چپ به راست نوشته شده و منظور ۲۴ است) محرم الحرام سنه ۱۲۶۳ق، در برگ الحاقی پایان نسخه شکل یک گلدان گل که جدید کشیده شده است. در پشت طبله دوم جلد ۳ تاریخ تولد و ۲ تاریخ وفات نوشته شده است: تولد شعبان در شعبان ۱۲۱۵ق، تولد صفی قلی در ۲۲ جمادی‌الاول ۱۲۴۹ق و تولد ... (پاک شده) در محرم ۱۲۵۳ق. و تاریخ وفات شعبان علی خان در ۱۳۳ق و وفات شیخ علی خان در شنبه ۲۳ ذی‌قعدة الحرام ۱۲۸۴ق. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در دو جای ورق وسط هر جزو (به صورت خط مشکی موربی در گوشه سمت راست بالا و گوشه سمت چپ پایین).
کاغذ: نخودی آهار مهره.
دو، ۲۷۵، یک برگ، ۹/ ۱۴×۷/ ۲۵، ۱۸ سطر، ۱۷/۶×۸/۳.
جلد: روغنی با ترنج و سرترنج و لچکی، زمینه مشکی، در جداول اطراف گل و بوته با قلم زرین و سرخ، عطف تیماج مشکی و قهوه‌ای ترمیم شده.
قطر: ۳/۸.
خریداری از ورثه خلخالی در خرداد ۱۳۲۹ش.
[شماره ثبت: ۳۵۵۵۷]

(۸۹۰۶)

مجموعه:

۱. زهر الریاض «۴ پ - ۸۰ ر» **(فقه - فارسی)**
مؤلف: محمد بن اسماعیل مازندرانی حائری (۱۱۵۹ - ۱۲۱۶ق)
کامل.
مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۳۹۶؛ دنا، ج ۵، ص ۱۲۵۹ - ۱۲۶۰.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلواة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین ولعنة الله... مخفی نماند که جمعی فارسی زبانان که در پی تحصیل مسائل دینیه و معارف یقینیه بودند».
انجام: «و احوط مبادرت نمودن است به روزه روز سیم بعد از ایام مذکوره والله العالم باحکامه ورسوله واهل بیته الطاهرین علیهم افضل صلوات الله وسلامه».
انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب سنه ۱۲۱۹».

۲. سؤال و جواب «۸۰ ر - ۸۳ پ» **(فقه - فارسی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن حسن گیلانی قمی (۱۱۵۲-۱۲۳۱ق)
در بحث طهارت و نجاسات.
آغاز: «سؤالاتی که از علّامی مجتهد الزمانی میراز (کذا؛ میرزا) ابوالقاسم نموده‌اند و آن جناب مستطاب

جواب فرموده‌اند آنها است. ل. چه می‌فرمایند در خصوص طریقه و داب این سرزمین و ریختن و اصلاح شیرهٔ انگور».

انجام: «و هم چنین کتابی که محتاج است به او و آن چه شنیده‌اید که خمس در فاضل مؤمنه است».

۳. سؤال و جواب از آقا سید علی «۸۴ ر ـ ۸۵ پ»

(فقه ـ فارسی)

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «اگر شخصی در رکعت دویم از سجده یکی را سهو کند و تشهد را نیز سهو کند و سیم برخواسته و قرائت کرده».

انجام موجود: «و در دستش جراحتی باشد مانع از زدن بر زمین باشد. جواب پشت دست را بر زمین بزند. سؤال».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: ۱۲۱۹ق (رساله اول).

عناوین شنگرف.

در ۴ برگ آغازین نسخه این یادداشتها نوشته شده است: استخاره ذات الرقاع به نقل از کافی، چند نمونه منشآت از جمله استشهادنامه، وکیل‌نامچه مورخ ۲۲ ربیع‌الاول ۱۲۱۹ق، بیع‌نامه در ۲۲ شعبان ۱۲۱۹ق، و دو نوع دیگر بی‌تاریخ. چند سؤال و جواب فقهی کوتاه از شیخ جعفر مجتهد الزمانی نجفی. و یادداشت یادگاری محمدباقر.

نسخه دستفرسود استفاده‌کنندگان شده است. در برگ اول و دوم دو مهر بیضوی که یکی از آنها نقش: «محمدجواد» دارد و دیگری خوانده نمی‌شود. در حاشیه تصحیح شده. در برگهای ۸ پ ـ ۹ ر دو مهر ناخوانا. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی، آهار مهره.

۸۵ برگ، ۱۵×۲۱/۲، ۱۸ سطر، ۸/۵×۱۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای یک لا. مجدول. قطر: ۱/۴.

خریداری از محمدجواد شیخ‌الاسلامی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۶۱۳۱]

(۸۹۰۷)

مجموعه:

۱. شرح رباعیات دوانی «۱ پ ـ ۳۹ پ و ۵۲ ر ـ ۵۶ ر»

(فلسفه ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)

این نسخه از وسط افتادگی دارد و برگهای آن پس و پیش است. برگهای رساله دوم نیز به اشتباه وسط این رساله صحافی شده است.

فهرستواره، ج ۶، ص ۱۷۹ـ۱۸۰؛ دنا، ج ۷۲۰ـ۷۲۱ و ۷۲۵.

آغاز:

«حمداً لآله غمر الحق الاه

لا معبود سواه بل لیس سواه

ذرات دو کون را زآسیب عدم

غیر از حرم رحمت او نیست پناه

حمد سزاوار سرادق کبریاء تقدس و تعالی از غیر آن حضرت اعلی صدور نتواند یافت و شکر متکافی نعماء و آلاء آن ساحت والا».

انجام: «پس تعلق و ارتباط در آن مرتبه نمی‌گنجد این سخن خالی از غموضی نیست باید که به نظر دقیق در آن تأمل و امعان نمایند».

انجامه: «تمت قد وقع الفراق (؟) فی عشرین من شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۴۵».

۲. [عروض] «۴۰ ر ـ ۵۱ پ» **(عروض ـ فارسی)**

با افتادگی پس از برگ ۴۵.

آغاز موجود: «آن است که یک بیت را به چهار بخش راست سازند و در سه بخش آن قافیه نگهدارند و در بخش چهارم قافیه اصلی بیارند... و نثر نیز سه گونه است... بیان تقطیع و کیفیت آن. تقطیع از روی لغت پاره پاره کردن بود و از روی اصطلاح آن است که ارکان شعر را بگشایند و بر اجزای عروضی عرض کنند تا درست از نادرست پیدا آید».

انجام موجود: «و از مفعولات وتد مفروق بیفتد مفعو بماند. فع لن به جای آن بنهند و آن را».

۳. **جمع مختصر** (مختصر وحیدی) «۵۶ پ ـ ۸۰ ر»
(عروض و قافیه ـ فارسی)
مؤلف: وحید تبریزی (زنده در ۸۲۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۸/۱.
آغاز: «سپاس بی‌قیاس واجبی را که به تشریف نطق انسان را مشرف و کلام موزون و علم اوزان موهبت فرمود... اما بعد بدان که این مختصری است از انشاءات وحید تبریزی در علم عروض و قافیه و صنایع شعر».
انجام: «و ردیف دال را متحرک و میان دال و فا یا آید و هر کس که علم قافیه این مقدار بداند او را کفایت باشد والسلام».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: ۲۰ رمضان ۱۰۴۵ق (رساله اول).
عناوین و نشانیها شنگرف، در رساله آخر وزن اشعار بین سطور به شنگرف نوشته شده است. برگ ۵۱ پ و برگ آخر نسخه چند تصویر مبتذل که با مرکب سیاه کشیده شده است.
آغاز نسخه مهر کتابخانه باقر ترقی که کتاب به شماره ۲۵ در گنجینه او نگهداری می‌شده است. برگ ۴۳ پ و ۴۴ ر دوایر عروضی به شنگرف با توضیحات آنها، رساله دوم و سوم تصحیح شده اما رساله اول نسخه بدل دارد. در بعضی از بخشهای رساله اول بین پاره‌های اشعار علامت سه ویرگول مثلثی شکل به شنگرف آمده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: حنایی و نخودی آهار مهره. چند برگ از آغاز و انجام نسخه آبخورده.
۸۰ برگ، ۹/۹×۱۷/۲، ۱۴ـ۱۳ سطر، ۵×۱۲.
جلد: تیماج قهوه‌ای، یک لا. کمی فرسوده. قطر: ۱/۷.
خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۹ش.
[شماره ثبت: ۸۶۴۴۳]

(۸۹۰۸)

مجموعه:

۱. **تحفة المتقین فی بیان اصول الدین** «ص ۲ ـ ۱۶»
(کلام ـ عربی)
مؤلف: خضر بن محمد بن علی رازی حبلرودی (ـ ح ۸۵۰ق)

اصول عقاید شیعه است. مؤلف پس از مقدمه‌ای کوتاه در معنای هر یک از اصول، آنها را در چند مقصد و هر مقصد در چند بحث توضیح داده است:
المقصد الاول: فی التوحید، وفیه ثلثة مباحث.
المبحث الاول: فی اثبات الواجب الوجود وما یستلزمه الوجوب والوحدانیة.
المبحث الثانی: فی اثبات واجب الوجود قادر وعالم وما یستلزمه.
المبحث الثالث: فی انه تعالی متکلم صادق.
المقصد الثانی: فی العدل.
المقصد الثالث: فی النبوة.
المقصد الرابع: فی امامة.
المقصد الخامس: فی المعاد.
نسخه دیگری از این کتاب به دست نیامد. تنها افندی در ریاض العلماء نوشته که دستنویسی از آن را در استرآباد دیده بوده است.
چند سطر از آغاز رساله افتاده است.
ذریعه، ج ۳، ص ۴۶۵؛ ایضاح المکنون، ج ۱، ص ۲۵۶؛ ریاض العلماء، ج ۲، ص ۲۳۷.
آغاز موجود: «انه الیه لا یعود والصلوة علی اشرف الخلایق واکرم کل مولود محمد المصطفی نبی الرحمة الموعود بالمقام المحمود... وبعد فیقول العبد... خضر بن محمد بن علی الرازی الجبلودی (کذا)... هذه رسالة مسماة بتحفة المتقین فی بیان اصول الدین وهی خمسة... فالتوحید ان تعرف ان الله تعالی موجود موصوف بالوحدانیة».
انجام: «وانطاق الجوارح ونظایر الکتب واحوال الجنة والنار لکونه صادقاً والحمد لله اولاً وآخراً والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین المعصومین».

۲. **واجب الاعتقاد علی جمیع العباد** «ص ۱۶ ـ ۲۵»
(کلام و فقه ـ عربی)
مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)
کامل.
رک: ۸۸۹۲/۳.

آغاز: «الحمد لله الذی نعمائه (کذا) وصلی الله علیه سید رسـله واشـرف انـبیائه مـحمد المـصطفی^ص^ وعـلی المعصومین من امنائه. وبعد فقد بینت فـی هـذه المـقالة واجب الاعـتقاد عـلی جـمیع العـباد ولخـصیب (کـذا؛ لخصت) فیها ما یجب معرفته من المسائل الاصولیة علی الاعیان والحقت بها بیان الواجب من اصول العـبادات... فنقول یجب علی المکلف ان یعرف ان الله تعالی موجود لانه اوجد العالم».

انجام: «او تجویز التأثیر والامن وهذان واجبان عـلی کل مستطیع. تمت المقالة الموسومة بواجب الاعتقاد».

۳. الاعتقادات (اصول الدین؛ مقدمة الکلام)
«ص ۲۶ ـ ۲۸» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
کامل.

ذریعه، ج ۲۲، ص ۹۱ـ۹۲؛ دنا، ج ۲، ص ۱۱ـ۱۲ (در آن جا نسخه‌های دو کتاب کلامی شیخ طوسی به هم آمیخته مـعرفی شـده است)؛ مـعجم التـراث الکـلامی، ج ۱، ص ۳۹۰؛ الرسائل العشر، ص ۱۰۱ـ۱۰۷؛ گنجینه بهارستان، ج ۱، ص ۴۱ـ۴۹؛ دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۵۳۶ـ۵۳۷ (نـاشناخته)؛ مـجلس، ج ۱۴، ص ۱۹۶، ش ۴۹۴۳/۱ (ناشناخته)؛ سنا، ج ۲، ص ۲۴۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۸۴۵ (که نادرست از آنِ شیخ مـفید دانسـته شده است)؛ نسخه‌ای از این کتاب در ملی تهران، ج ۱۵، ص ۱۵۸ـ۱۵۹ با نام کتاب الدلائل به نادرست به حسن بن محمد خوانساری نسبت داده شده است. شیخ محسن بن محمدرفیع رشتی اصفهانی (قرن ۱۳ه) با افزودن نام خود بر بالای یکی از نسخه‌های کتاب در مرعشی، ج ۸، ص ۳۷۵ آن را به نام غوث الانام از تألیفات خود معرفی کرده است.

آغاز: «اذا سالک سایل وقال لک ما الایمان قـل هـو التصدیق بالله وبالرسول وبما جاء به الرسول».

انجام: «لایصال (کذا؛ لایضال) کل حق الی مسـتحقه لما لتب (کذا؛ لما یثبت) ان عدله وحکمته فـثبت اعـاده الاجسام والسلم علی النبی وآلاله (کذا) الکرام».

۴. آداب البحث «ص ۲۹ ـ ۳۲» **(منطق ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته

نام مـؤلف در کـتاب نـیامده و بـدین جـهت در بـیشتر فهرستها و منابع ناشناخته معرفی شده است. با این همه برخی از فهرستنگاران از دو نفر به عنوان مـؤلف کـتاب یاد کرده‌اند:

۱. شرف‌الدین حسن /حسین شاه بقال (ـ۹۰۵ق)
۲. احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (ـ۹۴۰ق)

تنظیم شده در یک مقدمه و ۴ فصل.

ذریعه، ج ۱۱، ص ۴؛ مـنزوی، ج ۲، ص ۱۴۹۰ـ۱۴۹۱؛ دنا، ج ۱، ص ۲۲ـ۲۳؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۲۴۸ ـ ۲۴۹ و ج ۲، ص ۱۰۰۸. نسـخه‌ای از آن در تراثنا، ش ۴۹، ص ۱۲۳ به خواجه نصیرالدیـن طـوسی منسوب شده است.

آغـاز: «الحمد لمن لا مانع لحکمه ولا نـاقض لقـضائه والشکر لمن لا معارض له فی ارضه وسمائه... امـا بـعد فهذه زیدة (کذا؛ زبدة) مـقنعة وجـملة نـافعة فـی آداب البحث والمناظرة کتبتها لالتماس من لزمنی السعاده لمـا شرفتنی مصاحبته ووداده من فخر عترة الرسـول واعـز اولاد البتول... بدان وفقک الله للتحلی بحلیة اهل العـلم والکمال وجنبک عن شیم الناقصین الجهال که بـحث از روی لغت تفتیش و جست و جو کردن است».

انجام: «که هر چه مقترن است اسم نباشد و صه به وضع اول مقترن نیست بلکه به وضع ثـانی مـقترن است. والله اعلم».

۵. دیباچه بیاض «ص ۳۳ ـ ۴۱» **(منشآت ـ فارسی)**

مجلس، ج ۱۰، ص ۱۳۳۵ (با اسم تـقریظ بـه نـام شـاه عباس ثانی).

آغـاز: «تعالی الله زهی پـایهٔ بـلند سـخن بـاد و رتـبهٔ ارجمند گفتار که قلم قدرت آفـریدگار تـعالی شـانه بـه میانجی دو حرف کن مجموعهٔ آفرینش را به هـفت بـند آسمان».

انجام: «و اقبال این شهریار کامکار از برگ ریز صرصر حوادث زمان گزندی مباد و از ورق گیرائی خزان غباری به خاطر مرساد».

۶. در تعریف بهار «ص ۴۲ ـ ۴۶» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
مسلک، ج ۹، ص ۸۵؛ مجلس، ج ۳۶، ص ۳۸۴، ش ۱۳۴۴۳/۵۶؛ منزوی، ج ۵، ص ۳۵۳۸؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۶۰۹ـ۶۱۰ و ج ۹، ص ۱۱۸۹ و ۱۲۱۵ و ج ۱۶، ص ۳۳۹ـ۳۴۰؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۴، ص ۱۷۶؛ مرعشی، ج ۳۴، ص ۴۵۰؛ محقق خوانساری شرح حال و آثار، ص ۱۴۸ـ۱۵۲.
آغاز: «هو. در تعریف بهار فرماید:
باز این چه جوانی جمال است جهان را
وین عهد که نو گشت زمین را و زمان را
الحمد لله که جان غمدیدهٔ گرم و سرد روزگار کشیده و این دل محنت دیدهٔ تلخ و شیرین زمان چشیده».
انجام: «و در هوای فرح بخش آه بچین هر که از باده خواری توبه نماید ساخته است:
حاشا که من به موسم گل ترک می کنم
من لاف عقل می‌زنم این کار کی کنم».

۷. دیباچه مطلع الانوار «ص ۴۶ ـ ۵۲» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۱۰.
آغاز: «حمدی فزون از میزان عقل و حواس و سپاسی بیرون از مقیاس اندازه و قیاس سزاوار فایض الانوار است که رصدبندان عقل و خیال».
انجام: «و چون طریق استنباط امور مذکوره محتاج به بیان و ایضاح بود رساله‌ای دریــن بـاب مـرتب داشت مشتمل بر مقدمه و سی باب و خاتمه. الحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً».

۸. اختیارات ایام (صغیر) «ص ۵۴ ـ ۶۸»
(ستاره‌شناسی ـ فارسی)
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۰۳/۸.
در نسخه به نام تقویم شرعی خوانده شده است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی سید المرسلین محمد وعترته الطاهرین المعصومین. اما بعد چنین گوید... محمدباقر بن محمدتقی... که این رساله‌ای است در بیان آن چه در احادیث معتبره اهل بیت رسالت[ص] معلوم می‌شود از سعادت و نحوست ایام هفته و ماه... در اختیار ایام ماه است. علی بن طاووس علیه الرحمه روایت نمود».
انجام: «و هر سالی که در ماه ذلحجه ماه بگیرد مرد بزرگی در مغرب بمیرد و مرد فاجری فاسقی دعوی پادشاهی نماید. تمت».

۹. دعا برای لاغر و کر نشدن چاروا «ص ۶۸»

۱۰. انشایی که میرزا جمال در تعریف بهار فرمود «ص ۶۸ ـ ۸۲» **(منشآت ـ فارسی)**
در آن از شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۱ـ۱۱۰۵ق) نام برده شده است (ص ۸۱).
آغاز:
«باز این چه جوانی و جمال است جهان را
وین عیش که نو گشت زمین را و زمان را
سبحان الله زهی فرخنده سالی ژرف و خجسته بهاری شگرف موسمی چنین فیروز و فصلی بوستان افروز شاهدی رعنا و عروسی زیبا نسیمی عطر بیز».
انجام: «وگلهای امانی و آمالش را همواره در بغل و کنار باد ویرحم الله عبداً قال آمیناً.
الهی تا جهان را آب و رنگ است
فلک را دور و گیتی را درنگ است
مسلم بر تو بادا پادشاهی
مسیر کام دل چندان که خواهی».

۱۱. وقفنامه «ص ۸۳ ـ ۹۳» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
وقفنامه املاک رضی‌الدین محمد بر آستان مقدس امام رضا[ع] است.
مجلس، ج ۱۰، ص ۱۳۳۸ـ۱۳۳۹ (ناشناخته) و ج ۳۸، ص ۳۱۹ـ۳۲۰؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۱۰۳ـ۱۱۰۴.

آغاز: «آب و رنگ گلستان سخن‌پردازی و گـلگونهٔ بهارستان معنی طرازی وقف چهره دلارای شاهد حـمد جهان پیرایی است».

انجام: «پس اگر به خلاف این ادعا نماید باطل و عاطل و از درجه اعتبار ساقط خواهد بود و به مقتضای شـرع شریف فاسد و غیر محکوم به والسـلام عـلی مـن اتـبع الهدی».

۱۲. حدیثی از امام صادق(ع) درباره ایام دوازده گانه نحس در طول سال قمری «ص ۹۳»

۱۳. دستور ساخت معجون مقوی «ص ۹۴»

۱۴. احراز چهارده معصوم(ع) «ص ۹۵ ـ ۱۴۴»

(دعا ـ عربی)

به نام هر یک از معصومین(ع) چند حرز نوشته شده است.

۱۵. فواید پراکنده درباره تجوید و تلاوت قرآن «ص ۱۴۴ ـ ۱۴۹» **(فارسی)**

بدین ترتیب: دعـای وقت خـواب، سـجده‌های واجب قرآن، قاعده تفخیم و ترقیق الف، تلفظ کلمه الله و اللّهم، آداب تلاوت قرآن، مقدار مد حروف مـد و انـواع مـد، قـاعده قـرائت راء در تـجوید و تـلاوت قـرآن، دعـای سجده، ابتدای اجزاء قرآن، عددهای مـربوط بـه قـرآن مانند تعداد آیات نزد اهل مدینه و بصره و شام و تـعداد کلمات و حروف و تعداد آیاتی که در هـر مـوضوع در قرآن است، قاعده نون ساکنه و تنوین، انواع وقف، دعای تلاوت قرآن از امام حسین(ع)، طریق استخاره منقول از ابن طاووس، طریق دیگر برای استخاره، اختیار ساعات بـرای اسـتخاره، تـرتیب خـتم هـفتگی قـرآن از امیرالمؤمنین(ع).

۱۶. فالنامهٔ قرآن «ص ۱۴۹ ـ ۱۶۳»

با دو یا چهار بیت به نظم در توضیح هر یک از حـروف الفبا و شرح آنها به نثر.

آغاز: «رویهٔ فالنامهٔ کلام مجید ربانی. چون خواهند کـه در مهمات به کلام الله مشورت کـنند مـصحف تـمام بـه دست گیرند و روی به قبله گیرند و بـنشینند و فـاتحه و سوره قل هو الله احد را بخوانند و ده بار صلوات بفرستند و نیتی که در دل دارند بکنند و بگویند بحق الحق و بحق محمد الحق یا رب آن گاه مصحف بگشایند و هفت ورق بگذرانند (کذا) و هفت سطر بشمارند و حرفی که بر سطر هفتم باشد نگاه کنند که کدام حرف است آن را فال گیرد».

انجام: «و شیخ حسن بصری می‌گویند که صاحب فال باید از دنیا نرود تا جمال جـهان آرای حـضرت مـحمد مصطفی صلی الله علیه وآله را در خواب ببیند ان شاء الله تعالی».

۱۷. از کتاب احتجاج «ص ۱۶۴ ـ ۱۶۵» **(فارسی)**

۱۸. غزلی از انوری «ص ۱۶۶»

۱۹. خواص حروف تهجی «ص ۱۶۷ ـ ۱۷۱»

آغاز: «خواص حروف تهجی. آ. هر کس که بامداد پیش آن که با کسی سخن گوید هزار مرتبه الف گوید او را مال بسیار جمع گردد و اگر بنویسد و با خود دارد همین عمل کند. ب. چون کسی را محبوس کرده باشند».

انجام: «و اگر به همین عدد بر چیزی نویسد و با خود دارد عقد اللسان دشمنان شود والله اعلم».

۲۰. نسبت حروف به منازل قمر به ترتیب ابجد «ص ۱۷۱ ـ ۱۷۲»

آغاز: «نسبت حروف به مـنازل قـمر بـه تـرتیب ابـجد: همچنان که در تقسیم منازل بروج حصه هر بـرجـی دو منزل و ثلثی شود حصه هر منزلی از حروف نیز دو حرف و ثلثی شود».

انجام: «حوت: مقدم: ثلث: ض؛ مؤخر: ظ؛ رشا: غ».

۲۱. نسبت حروف به عناصر اربعه و اعراب متعلقه به آنها «ص ۱۷۲»

شامل حروف ناری و هوایی و آبی و خاکی و طبیعت آنها.

۲۲. گفتارهای پراکنده «ص ۱۷۳ ـ ۱۷۷»
بدین ترتیب: حروف شفا و اثر آنها در رفع درد اعضای انسان، آیات باران نیسان، گفته‌ای از شیخ مغرب دربارهٔ مستجاب الدعوه شدن، دو حدیث از امیرالمؤمنین(ع) درباره انواع چهارگانه فتوت و علوم، انواع چهارگانه شداید دنیا، حدیثی از پیامبر اسلام(ص) درباره حشر در روز قیامت، اعمال ماه مبارک رمضان، حدیث از پیامبر(ص) درباره ظلم و اکل طعام و فقر و غنی، گفته‌ای از صحیفة الرضا، حرز برای رفع تب و شفا یافتن بیمار، دستور العملی از امام رضا(ع) برای رفع تب، طریق ختم آیه قل اللّهم مالک الملک، جدا نوشتن حروف فعال و قادر و خواص آنها، دعای تعقیب نماز امام زین‌العابدین(ع)، طریق ختم سوره حشر.

۲۳. ادعیه «ص ۱۷۹ ـ ۱۸۶» (فارسی و عربی)
ادعیه و مناجاتهای مختلفی بدین ترتیب در این بخش تحریر شده است: رقعة مأثوره لمولانا الصادق(ع)، استغاثة الی المهدی(ع)، فی طب الائمة، آداب نماز شب، دعای قنوت نماز وتر از امام سجاد(ع).

۲۴. حکایت خجسته فرجام «ص ۱۸۷ ـ ۲۵۱»
(داستان ـ فارسی)
مؤلف: محمدطاهر بن محمدتقی خزانه دار
آغاز: «شهپر طاوس ریاض نعیم حمد و سپاس بی‌قیاس و شکر و ثنای محکم اساس مبدعی را سزاست و منعمی را رواست... اما بعد معروض... می‌دارد بنده مستهام ابن محمدتقی محمدطاهر بی‌سرانجام خزانه‌دار سرکار... شیخ الکاملین... صفی الملة والدین طاب ثراه [شیخ صفی‌الدین اردبیلی، که نسب او را تا امام موسی کاظم(ع) بر می‌شمارد]... در هنگامی که تولیت روضهٔ مقدسه و تمشیت مهام امور حسنه حظیره منوره بنا بر حسن عقیدت... در کف کفایت جناب... شمس السعادة قمر السیادة محمدمؤمن بیکا صفوی متولی بود و پای امنیت در دامن فراغت کشیده از سایر مشغولیات مطالعهٔ کتب تواریخ و روایات را گزیده و رجحان داده اوقات می‌گزرانید (کذا) تا آن که وقتی در مطالعهٔ جامع الحکایات به نقل دزد و قاضی رسیده از مضمون آن ظاهر و از مشحون آن باهر ساخت که قصه‌ای شیرین و فسانه‌ای رنگین و نمکین در خوان نوالش آراسته در مهمانخانهٔ احسان پیراسته ترتیب داده بوده‌اند که به مرور ایام جمعی از غارتگران دوران دور از مرام دست تطاول و بی‌باکی گشاده و روی به غارتگری نهاده به مگس تحریف نادانی و به زنبور تصحیف خوانی ظروف کلمات آن را از اشربهٔ شربت عاری... ساخته‌اند که متکلم و مستمع را استفاده افاده و استفاضه افاضه متعسر بلکه متعذر بود؛ بنا بر این به خاطر فاتر بنده حقیر و مخلص فقیر رسید که همان مضمونی که فی الجمله مفهوم می‌شد تجدید آن را به نام نامی و اسم گرامی آن مخدوم امجد... که نسب شریفش... به حضرت شیخ بزرگوار منتهی می‌گردد... به حلیه عبارات شایان، آرایشی و به کسوت استعارات در خور نمایشی داده... مسمی به حکایت خجسته فرجام گردانید و بعضی حکایات و افسانه و روایات که مناسب مقام می‌نمود در اصل مطلب اضافه و اندراج داد».

در همان مقدمه نوشته: «از آن جمله یکی شیخ اجل شیخ بایزید است که جد اعلی مرحوم مبرور سیّد معصوم بیگ متولی سرکارات جدیدی آستانه مقدسه متبرکه که واقف سرکارات مقدسات نواب رضوان آرامگاه شاه عبّاس الحسینی الماضی طیبه الله مضجعه است که والد ماجد مخدوم معظم الیه است» (ص ۱۹۰).

با این قطعه در تاریخ تجدید تألیف کتاب:

بحمد الله از یمن توفیق یزدان
گل باغ طبعم شکفت از نهاد
ریاض روایت مرتب نمودم
که دست خزان از گلش کوته افتاد
ز اقبال آن سید پاک گوهر
برویم در فیض اتمام بگشاد
چه تاریخ تجدید این جستم از عقل
به دریوزه رفتم به نزدیک استاد
خرد آفرین کرد بر کلک فکرم
بگفتا به قاضی لباس نوی داد

آغـاز داسـتان: «بـدان کـه طـوطیان شـیرین مـقال شکـرستان مـحکمه دانش و نـغمه پـردازان انـجمن دارالقضاة بینش و بـلبلان خـوش آواز ریـاض بـلاغت سخن‌وری».

انجام: «برتافته به شراکت همدیگر قرار داده تـجارت را مایهٔ سودا نموده اوقات می‌گزرانیدند و تالف به جهت عبرت اولی الابصار و آزمایش طبع افکار به تالیف این حکایات و تجلیب این روایات شکسته بسـته بـه قـدر وسـع... در دار السـیاسة حکـام اهـل سـیرت احسـن خصایص است و باعث تزین مجالس و محافل و السلام علی من التبع (کذا) الهدی. تمت بالخیر والسلامة».

۲۵. سراپا (آیینه بدن نما) «ص ۲۵۲ ـ ۲۶۰»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: سید علی بن مساعد جبل عاملی، مهری (سده ۱۲هـ)

کامل. در نسخه با نام «آینه بدن نمای مهری».

منزوی، ج ۴، ص ۲۹۰۶؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۹۶۳ ـ۹۶۴؛ دنا، ج ۶، ص ۶۵ـ۶۶.

آغاز:

ای بت چـابک شـیرین حـرکات
جـلوهٔ نـاز تـو چـون آب حـیات
وه چـه جـلوه رم آهـوی خـتن
مـوج مـی شـهپر طـاوس چـمن

انجام:

روز و شب مـهری بـی‌تاب و تـوان
کـرد نـام خـوش تـو ورد زبـان
آدمـی چـه چـه پـری حـور لقا
کـه بـرین بـاب فـرستاده خـدا

۲۶. اشعار «ص ۲۶۰ ـ ۲۶۱»

شامل رباعیات و تک‌بـیتهایی از: سـلیم، مـحمدصالح اکمل، میر مشرب، منصف، حاجب، کاتبی، لا ادری، اهلی.

۲۷. انشای میرزا نورس دماوندی در وصف غلیان
«ص ۲۶۲ ـ ۲۶۳» **(منشآت ـ فارسی)**

از پایان ناتمام رها شده است.

مسجد اعظم قم، ص ۵۱۲ (ناشناخته).

آغاز:

«چـیست غـلیان دلربـای تـازه‌ای
لاله آتش در کـلاه افـتاده‌ای
غلیان که بـود هـمنفس مـقبل مـن
شد عیش مدام از نفس حاصل من

... بی‌ماجرا غلیان صافی ضمیر درین روزگار هـمدم خوش مشرب ایست که به آشنایی او اعـتماد مـی‌توان نمود».

انجام موجود: «رعیت کردار کردن به طوق اطاعتش به طوع گذاشته‌اند مرجع عزیز الوجودی است که خواص و عوام و دانا و نادان».

۲۸. دیباچهٔ بیاض «ص ۲۶۵ ـ ۲۶۶» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

نشریه نسـخه‌های خـطی، ج ۷، ص ۱۷۹ و ۲۷۲ـ۲۷۳؛ دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص ۲۷۵۵ـ۲۷۵۶؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۱۳۴؛ مـلک، ج ۷، ص ۲۳۵ (در آن جـا احـتمال داده‌اند تألیف نصیرای هـمدانـی بـاشد). در نسـخه ش ۹۰۸۷/۲۵ که در همین جلد معرفی می‌شود از ابوالفیض فیضی دانسته شده است.

آغاز:

ایـن نـادره مـجموعهٔ اقسـام سـخن
گـلهای کـلام را بـود چـون گـلشن
بفروخته از بیاض آن عـارض حـور
دلسوخته از سواد ایـن مشک خـتن

این نه مجموعه‌ای است بـل مـجمعیست از الفـاظ و معانی رنگین و این نه بیاضی است بلکه سوادی است از زلف و رخسار حور العین».

انجام: «به چشم طمع نظر در اوراق این سفینه نکنند و به اغوای شیطانی جزوی از اجزای آن مجزا نسازند

هر که جزوی کند زاجـزایش
باد عضوی جدا ز اعـضایش

والسلام علی من اتبع الهدی».

۲۹. گفتارهای پراکنده «ص ۲۶۶ ـ ۲۸۳»
دارای یادداشتهای مختلفی بدین ترتیب است: حکایت فصد کردن امام حسن عسکری(ع) به نقل از محمد بن حسن مکفوف، سؤال و جواب لقمان و پسرش، حکایت پادشاه با وزیر دلپذیر، مزاحی از امیرالمؤمنین(ع) به نقل از لطایف، نقل قول از کشف الغمة و اصمعی، دستور العمل تعیین غره ماه به نقل از حضرت رسالت پناه با حروف الفبا، حکایت یافته شدن گنج‌نامه، حدیثی از امام رضا(ع) و پیامبر اسلام(ص)، اقسام پنج گانه قبله، علل شش گانه امراض از دید اطباء فرس و هند و روم، داستان مأمون و فضل بن یحیی، حدیثی از امیرالمؤمنین(ع)، منقولاتی از کتاب احتجاج، حدیثی از امیرالمؤمنین(ع)نوشته شده در قریه یونارت از اعمال دارالسلطنه اصفهان، فرمایون همایون حسن (طنز).

۳۰. وصایای افلاطون به ارسطاطالیس «ص ۲۸۵ ـ ۲۸۶»
آغاز: «وصایای افلاطون که شاگرد خود ارسطاطالیس را به آن امر فرمود. الحق عموم نفع آن لطایف حکم و رعایت کلم بر وجهی است که سزد آن را به مداد سواد بصر».
انجام: «از فعل نیک پشیمان مشو. بر بخت اعتماد مکن. همیشه ملازم سیرت عدل و مواظب عدل باش».

۳۱. وصایای ارسطاطالیس «ص ۲۸۶ ـ ۲۹۰»
آغاز: «در وصایای ارسطاطالیس. مترجم کتاب سر الاسرار که به امر مأمون از لغت یونانی به عربی نقل و در صدر ترجمه چنین می‌گوید که چون سلطان ارسطاطالیس که وزیر اسکندر و استاد او بود».
انجام: «محسوس و مشاهده گردد و زبده این کتاب و خلاصه مطالب آن این دایره است و اگر به غیر از من چیزی به تو فرستادمی کافی نبودی (پس از آن شکل دایره با شش خانه آمده است)».

۳۲. گفتارهای پراکنده «ص ۲۹۱ ـ ۳۰۱»
بدین ترتیب: مکالمه عبدالله مبارک در سفر حجاز با زنی به نام مرضیه که شش سال بود با قرآن تکلم می‌کرد، چندین دستور العمل پزشکی، چند طنز و کلمه قصار، مکالمه حضرت عیسی(ع) با دنیا، حدیثی از امام امیرالمؤمنین(ع)، از تفسیر معین، حکایتی از یکی از مشایخ و دیدار او با دختری سر برهنه، حکایت سلطان محمود، حکایت کمال اسمعیل، خواص کنجد و مغز سر خفاش، حکایت کشتی‌ای که به جزیره‌ای افتاد و دیدار اهل کشتی با مردی سیاه در آن جا و دین و مذهب او، گفته‌ای از ابی اسمعیل عبدالله انصاری، حکایت اعراب در مجلس حضرت رسالت(ص)، حکایتی از حسن بصری.

۳۳. منشآت «ص ۳۰۱ ـ ۳۱۰» **(فارسی)**
شامل چندین نامه به این شرح: از جانب دوستی به مرزا طاهر واقعه‌نویس نوشته شد، از جانب نواب حقایق و فضائل مآب آقایی به جناب مرزا صایبا نوشته، از جانب نواب مستطاب مبادی آداب حقایق و فضایل مآب آقایی به عالی حضرت علامی فهامی آخوندی مولانا خلیل قزوینی نوشته شده.

۳۴. گفتارهای پراکنده «ص ۳۱۰ ـ ۳۱۳»
بدین ترتیب: سؤال و جواب از عیسی نبی، احادیثی از امام صادق و امام علی و امام باقر و امام علی بن حسین و نبی اکرم، از صحیفة الاقبال، اسماء عظام منقول از شهیدان، از مهج الدعوات، حکایتی از ابراهیم ادهم، منقول از خط شیخ زین‌الدین برای تسخیر اشخاص، از بصایر الدرجات.

۳۵. دوازده امام «ص ۳۱۵» **(دعا ـ عربی)**
در ۱۱ بیت. مؤلف منظومه مشخص نیست و به افراد مختلفی نسبت داده شده است:
۱. در دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۵۱۴، نسخهٔ ش ۱۰۹۳۱/۱۴ کتابت شده ح ۱۱۰۲ـ۱۱۰۴ق، به حضرت خاتم المجتهدین شیخ علی.
۲. در ذریعه، ج ۱۵، ص ۸۷ به محمدمحسن بن محمدسمیع کرمانشاهی.

۳. در فهرست مجلس، ج ۳۷، ص ۱۹۹ـ۲۰۰ به شافعی.
۴. در نسخه ش ۸۹۴۶/۱۱ مجلس که در همین مجلد معرفی می‌شود به شیخ بهایی (۱۰۳۰ق).
۵. در آستان قدس، ج ۱۵، ص ۲۱۲ بـه شـیخ عـبدالله شوشتری.
۶. و دو نسخه بدون نـام مـؤلف در مـلی تـهران، ج ۱۱، ص ۵۳۶و جنگ ش ۱۰۷۲ کتابخانه ملک، ص ۲۲۴ (این نسخه هنوز فهرست نشده است).

آغاز:

رب بـحق احـمد سـیدنا المـقدم
مـقترب مـقرب مـنتجب وخـاتم
ذی شـرف مشـرف ذی ظـفر مـظفر
ذی خـطر مـخطر ذی کـرم مکـرم

انجام:

انک مـحسن النـعم انک واهب الکـرم
فاعف لنا عـن اللـمم یـا صـمدی وراحـم

۳۶. مناجات «ص ۳۱۴ـ۳۱۵» (دعاـعربی)

مؤلف: منسوب به محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

آغاز:

الهـی واحـد فـرد قـدیم قـدیر قـادر وتـر کـریم
له ذات بـلا نـد تـعالی له وصف بلا شبه عـظیم

انجام:

مـزیل الظـلم مـهدی مـحمد خلف صـالح امـان الله کـریم
علیهم مـن آلـه الحـق ربـی صـلوة والسـلام مسـتدیم

۳۷. گفتارهای پراکنده «ص ۳۱۶ـ۳۳۶»

بدین ترتیب: اسامی پیامبران و مشاغل آنها، از کشکول، دعای کـفایت جـمیع مـهمات دیـنی و دنـیوی، صـلوة الحاجة، روایـاتی از ائـمه(ع)، اقسـام پـنج‌گانه قـبله، از وصایای لقمان به پسرش، از من لا یحضره الفقیه، اسامی شش گانه انسان، معانی الفاظ تهجی، دو طریق ختم آیة الکرسی، ادعیه قضاء حوایج، از زبر و بـینات و طـریقه استخراج اسامی حضرت رسـول(ص) و ائـمه(ع) از آنـها، حکـایاتی از مـجلس کسـری و رابـعه، گـفته مـیر محمدمحسن مشهدی روح الله روحه، وجد بخط الشیخ الشهیر بمحمد بن مکـی قـدس الله روحـه مـرفوعاً الی دانـیال النـبی(ع)، دسـتور العـمل اسـتفاده از مـغز سـر گنجشک، نامه در طلب ماست و جواب آن بـه نـظم، از عجایب المخلوقات، حکایت شیخ حسن بصری و موسی(ع)، حکایت پیدا شدن مادر در مسجد کـوفه در مـحضر امیرالمؤمنین(ع).

۳۸. شکیات منظومه «ص ۳۳۷ـ۳۴۱»

آغاز:

بـر مـصلی هـر کـجا شک داد دست
نوزده ذی حکم و بـاقی مـبطل است
در ثـنائی و ثـلاثی اولیـن
از رباعی بـاطل است ای نـور عـین

انجام:

شک دو و چار و پـنج بـعد از سـجود
چـارمین دان کـو تشـهد پس درود
هـم دو رکـعت فـرض دان حـال قـیام
سـجدتین سـهو دیگـر والسـلام

۳۹. طریقه ختم اسماء حسنی «ص ۳۴۲ـ۳۴۴»

آغاز: «الوهاب. هـر کـه ایـن اسـم شـریف را در سـجده چهارده نوبت بگوید خدای تعالی غنی و بی‌نیاز گرداند او را».

۴۰. صفات العاشقین «ص ۳۴۵ـ۴۲۰» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: نورالدین / بدرالدین جغتایی هلالی (ـ ۹۳۵ تا ۹۳۹ق)

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۶۶ـ۶۶۷؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۹۸۹ـ۲۹۹۰؛ دنا، ج ۷، ص ۱۴۲.

آغاز:

خـداونـدا دری از غـیب بگشـا
جـمال شـاهد لا ریب بـنما
به حمد خـویش گـویا کـن زبـانم
پـر از شـهد شـهادت کـن دهـانم

انجام:

الهی گر سیه شد نامه من
خطا افتاد خط در خانه من
خطای من بهبین و در عطاکوش
عطاکن پرده بر روی خطا پوش

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ شهر جمیدی‌الثانی سنه ۱۱۱۷».

۴۱. قصیده «ص ۴۲۱ ـ ۴۳۴»

مطلع:

محیط عشق که ما مرکزیم و غم پرگار
دریـن میانه ز عالم گرفته‌ایم کنار
جنون عشق برآراست خوش بـه سامانم
کجاست عقل که گلی چیند اندرین گلزار

انجام:

به عزتی که به یوسف رسید در ته چاه
که شد به پلهٔ معراج در شرف طیار
به حسرتی کـه زلیخا بهار کرد خزان
به رحمتی که خزانش گرفت بوی بهار

۴۲. اشعار «ص ۴۳۵ ـ ۴۴۱»

اشعار مختلف و پراکنده‌ای از این سرایندگان است: میر صیدی، فیاض، عظیما نیشابوری، وحید، سعدی، ابوزرجمهر، صایب، کلیم، نوشته شده در شوال ۱۱۳۵ق با این انجامه: «این دو کلمه به تاریخ شهر شوال المکرم سنه ۱۱۳۵ کمترین خلق الله محمدعلی شریف همدانی در گوشی غریبی بیکس مهجور دور از وطن افتاده در دارارشاد اردبیل در گوشه مسجده(؟) به خدمت فضیلت وکمالت... (پارگی) نوشته گردید. هر که خاند دوعا طمع دارم زانکه من بنده گنه کار[م]».

۴۳. دستور العمل برای حاصل شدن حوایج «ص ۴۴۲ ـ ۴۴۳»

۴۴. مرآة المحققین «ص ۴۴۵ ـ ۴۷۶» **(فلسفه ـ فارسی)**

مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ـ۷۲۰ق)

رک: ش ۸۸۸۵/۵.

آغاز: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد حضرت ذو الجلال را که آثار قدرت او در عالم آفاق و انفس چون آفتاب جهان تاب بر چشم اهل بصیرت تابان است».

انجام موجود: «کثرت بسیار باشد به واسطهٔ افلاک و عناصر و موالید و جزویات... چون نظر بـه ذات حق تعالی کنیم همه را».

خط: نستعلیق. تاریخ‌کتابت: سده ۱۱ه. جمادی‌الثانی ۱۱۱۷ق (رساله چهلم)، شوال ۱۱۳۵ق بـه خط محمدعلی شریف همدانی در دارارشاد اردبیل در گوشه مسجد (ص ۴۴۱).

عناوین و نشانیها شنگرف. در منشآت و حکایت خجسته فرجام و رساله آخر بین اشعار سه نقطه یا سه ویرگول مثلثی شکل شنگرف. سطور چلیپا و معمولی.

با این یادداشتها و مهرها: در ص ۱ مهر مربع و تملکی سیاه شده که از آن تنهاکلمه دارالسلطنه اصفهان خوانده می‌شود. ص ۱۲ مهر مربع: «لطیف بن ابراهیم..۱۲». ص ۱۴۴ وقفنامه بیاض بر اولاد ذکور با تولیت ملا احمد. به همراه مهر مستطیل «العبد المذنب... علی». ص ۲۰۰ مهر مربع کمرنگی به نقش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده یوسف». ص ۴۴۰ دو مهر مستطیل به نقشهای «اللهم صل علی محمد وآل محمد» و «الهی بحق نبی ولی / ببخشاگناه محمدعلی ۱۱۳۴».

نسخه برگ‌شمار قدیمی دارد که تا ص ۳۲۳ ادامه پیداکرده و نشان می‌دهد برگهای زیادی از وسط این بیاض افتاده است. همچنین از مقایسه این برگ‌شمار با صحافی کنونی نسخه مشخص می‌شود که برگها جا به جا شده‌اند.

بخشی از ص ۱، ۲۶۳، ۲۸۱، ۲۸۳ و ۲۹۶ بریده شده است. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۲۴۰ برگ، ۹×۲۴/۵، سطور چلیپا، ۶×۲۰. بیاضی.

جلد: تیماج مشکی با ترنجی هشت ضلعی در وسط و جدول. دو رو. درون قهوه‌ای. یک لا. با مهر صحاف

درون ترنج به نقش: «الهی بحق نبی و ولی / نظر کن سوی محمدعلی ۱۱۷۱» در هر دو طرف جلد. قطر: ۳/۳.
خریداری از عزیز امینی شرعی در خرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۸۲۴]

(۸۹۰۹)

آثار جعفری **(تاریخ و جغرافی ـ فارسی)**
مؤلف: محمدجعفر بن محمدعلی حقایق نگار خورموجی (۱۲۲۵[۱]ـ۱۳۰۱ق)

تاریخ و جغرافی ایالت فارس و مختصری از دیگر مناطق جهان است: «به خاطر فاتر خطور نمود که سطری چند به عبارتی وجیز و ترتیبی لایق که محتوی بر زبدهٔ کیفیت مملکت فارس از دار الملک و بلوکات و قری و جزایر و مشاهیر بقاع و مساجد و مدارس دایر و سلاطین و حکّام عظام و علماء و مشایخ و شعراء عالی مقام از بدو ظهور اسلام الی هذه الایام از این دیار بر سبیل اختصار و منطوی بر نخبهٔ چگونگی ممالک ربع مسکون از قرار تحقیق و تشخیص حکما و مهندسین فرنگستان... به رشته تحریر کشیده باشد».

مطالب کتاب از ابتدا تا برگ ۷۱ پ درباره ایالت فارس است و پس از آن «ذکر ممالک ربع مسکون از قرار تحقیق و تشخیص حکماء و مهندسین ممالک فرنگستان». در خاتمه هم ذیل عنوان «ذکر شمه‌ای از محاسن اوصاف و محامد قواعد سلطانی و بیان مجملی از مکارم اخلاق و قوانین معدلت آیین خاقانی» از ناصرالدین شاه (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) یاد و کتاب را بدو تقدیم می‌کند (۱۳۱ پ ـ ۱۳۵ ر).

بخش فارس کتاب این عناوین را دارد:
ـ ذکر مزیّت این کشور و احادیث مأثوره از حضرت خیر البشر.
ـ ذکر حالات و کیفیات فارس.
ـ مشاهیر بقاع و مزارات.
ـ مدارس معروفه شیراز.
ـ ذکر سلاطین و حکّام این مملکت.
ـ ذکر بعضی از وزراء عظام و علماء اعلام و مشایخ کرام و شعراء عالی مقام این دیار علی سبیل الاجمال والاختصار.
ـ ذکر بلوکات و قراء مملکت فارس.

مؤلف در برگ ۵۳ ر از اجدادش یاد کرده و نام برخی از آنها را بر شمرده است. به همین مناسبت چند سطری هم شرح احوال خود را می‌آورد که «از عنفوان شباب نوایر اشتغال را بر متابعت آباء و اجداد یعنی شیوهٔ عاملی و مباشری اشتغال داشت و گاهی به معاشرت و مصاحبت اعیان و اخیار روزگار همّت می‌گماشت؛ بلی اکثر اوقات به مطالعهٔ کتب فارسی از تواریخ و سیر مواظبت می‌نمود». پس از آن از مشاغلش در شیراز (امارت دیوانخانه و تحصیلداری کل مالیات) یاد می‌کند.

کتاب ظاهراً در سال ۱۲۷۶ق نوشته شده است چه خورموجی در پایان بخش «ذکر سلاطین و حکّام شیراز» نوشته: «در این سال که سنه هزار و دویست و هفتاد و شش هجری است به شوکت و اجلال در نهایت استقلال می‌گذرانند».[۲] در برگ ۹ ر هم این تاریخ تکرار شده است.

کامل.

ذریعه، ج ۱، ص ۷؛ فهرستواره، ج ۱، ص ۱۶۲؛ مشار، ج ۱، ص ۳۵؛ سنا، ج ۲، ص ۵۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۹۶ـ۹۷ و ج ۵، ص ۲۷۱؛ آستان قدس، ج ۳، ص ۳۶۳ (در آن جا به اشتباه کتاب به میرزا جعفرخان مشیرالدوله منتسب شده است)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱.

آغاز: «الحمد لله الذی خلق اللوح والقلم وعلّم الانسان ما لم یعلم والصلوة والسلام علی نوره الاتمّ وصراطه الاقوم... فذلک چون تخت و تاج سلطنت عظمی و خلافت کبری».

---

۱. مؤلف در برگ ۵۳ ر بدین تاریخ اشاره کرده است: «این بنده تا سنه هزار و دویست و شصت که سی و پنج سال از عمر کثیر الاختلال گذشته بود».
۲. منظور والی ایالت فارس شاهزاده حسام‌السلطنه سلطان مراد میرزا (۱۲۳۳ ـ ۱۳۰۰ق) است.

انجام: «و سایهٔ اقبال این خسرو بی‌همال ستودهٔ افعالش را که واسطهٔ امن و امان مسلمانان است تا دیر سال پاینده و مخلّد داراد بمحمد وآله الاشراف الامجاد سلام الله علیهم اجمعین».

انجامه: «تمّت الکتاب بعون الملک الوهّاب بید اقلّ السّادات شکرالله خلفمرحمت و غفران پناه رضوانجایگاه علیّین آرامگاه المرحوم المبرور السّاکن فی دارالسّرور المرحوم المغفور آقا میرزا محمّدباقر الطّباطبایی البیدگُلیّ الکاشانی نوّر الله مرقده در یوم سه‌شنبه شانزدهم شهر جمادی‌الآخر هذه السنهٔ ۱۲۹۴ سمت تحریر پذیرفت. از خوانندگان التماس دارم که بفاتحهٔ یادم بفرمایند و چشم از عیوبات این کتاب بپوشانند و بدگوئی در حقّ راقم نفرمایند».

خط: نستعلیق. کاتب: سید شکرالله بن محمدباقر طباطبایی بیدگلی کاشانی. تاریخ کتابت: سه‌شنبه ۱۶ جمادی‌الثانی ۱۲۹۴ق.

عناوین در متن شنگرف، نشانیها مشکی، بر فراز اسامی خاص خط مشکی، موضوع مورد بحث هر صفحه در بالای آن صفحه به شنگرف نوشته شده است. ابتدای نسخه در ۵ برگ فهرست مطالب کتاب درون جداول شنگرف و مشکی ساده به خط کاتب نسخه نوشته شده در روز سه‌شنبه ۱۶ جمادی‌الثانیه ۱۲۹۴ق (غ ر ص د). ۱۰ برگ پس از کتاب سفید مانده است. رکابه دار، رکابه‌ها چندکلمه‌ای است و در وسط پایین صفحات نوشته شده. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی شکری و نخودی آهار مهره. کاغذهای شکری با دو نوع ته‌نقش. یکی با سراسب و نقوش تزئینی دیگر که در وسط آن کلمه LESCHAL **نوشته شده و دیگری با عبارت** UNIVERSAL FOOLSCAP **در پایین و تاریخ** 1873 **در بالا. کاغذهای نخودی رنگ هم دوگونه‌نشان تجاری** PODGORA **و** ETTORE DE RITTER **دارند.**

دو، ۱۳۵، ده برگ، ۱۳/۹×۲۱، ۱۵ سطر، ۸×۱۵.

جلد: گالینگور قهوه‌ای. قطر: ۲/۲.

خریداری شده از هدایت ارشادی در تیر ۱۳۵۷ش.

[شماره ثبت: ۸۸۰۳۳]

(۸۹۱۰)

مجموعه:

۱. نتیجة الافکار فی علم الانظار «۱ ر ـ ۱۷ ر»

(منطق ـ فارسی)

مؤلف: جعفر

سرایندهٔ این منظومه را نمی‌شناسیم. تنها اشاره او به نامش در پایان رساله است که خود را همنام امام ششم شیعیان معرفی کرده است:

ونـاظم المسائل المهمّة   خوطب باسم سادس الائمة

تنها یک نسخه دیگر از این ارجوزه می‌شناسیم که در ملی تهران، ج ۱۲، ص ۵۰۴ـ۵۰۵ معرفی شده است. در آن جا مؤلف را سید جعفر بن اسحاق دارابی کشفی معرفی کرده‌اند حال آن که منظومهٔ کشفی در منطق، الشریفیة نام دارد و در همین مجموعه نسخه‌ای از آن معرفی می‌شود.[1]

این عناوین در منظومه موجود است:

ـ فی تعریف العلم وتقسیمه وبیان الافتقار الی المنطق.
ـ فی موضوع المنطق وبیان الافتقار الی الالفاظ.
ـ فی تقسیم الدلالة المعتبرة واقسامها ونسبتها.
ـ فی تقسیم الالفاظ الموضوعة.
ـ فی المعانی المفردة.
ـ فی النسب الاربع.
ـ فی بیان الکلیات الخمس.
ـ فی الجنس.
ـ فی الفصل.
ـ فی تقسیم الکلی وانواعه الی الاقسام الثلثة المشهورة.
ـ فی المعرّف.
ـ فی التّصدیقات.
ـ فی بیان عدم تعرّض القوم لما سوی المحصورات.
ـ فی العدول التحصیل وبیان اقسام سویهما.
ـ فی الموجّهات.
ـ فی بیان المرکّبات.
ـ فی الشرطیات.

۱. البته این احتمال نیز دور از ذهن نیست که این رساله، منظومهٔ دوم او در علم منطق باشد.

ـ فی التناقض.
ـ فی عکس المستوی.
ـ فی عکس النقیض.
ـ فی الحجة وبیان اقسامها.
ـ فی الاشکال الاربعة.
ـ فی الاقترانی الشرطی.
ـ فی القیاس الاستثنائی.
ـ فی بیان الاستقراء والتمثیل.
ـ فی بیان اقسام القیاس باعتبار المادة.
ـ فی اجزاء العلوم.
ـ فی بیان الطریقة والنصیحة.

آغاز:
نحمد ذا الجلال مقبولاً لدیه نشکر ذا الجمال محمولاً الیه
حمداً نزاهم المقرّبینا شکراً نواصل المکرّمینا
... و بعد لا یخفی علی الاخوان شرافة المنطق و المیزان
... فی تعریف العلم وتقسیمه وبیان الافتقار الی المنطق.
العلم فی اصطلاح اهل الفهم ادرایک شیء حاضر فی الوهم

انجام:
وناظم المسائل المهمّة خوطب باسم سادس الائمة
یلتمس الدعاء من اخوان اغفر له اللهم بامتنان
لوالدیه بل لکلّ من عرف لقائد الغرّ وولده الشّرف

انجامه: «قد وقع الفراغ عن هذه الرّسالة فی یوم التّاسع الشّهر الرّمضان المبارک فی سنه ۱۲۵۶».

۲. الشریفیة «۱۷ پ ـ ۳۱ پ» **(منطق ـ عربی)**
مؤلف: سید جعفر بن ابواسحاق دارابی کشفی (۱۱۸۹ ـ ۱۲۶۷ق)
دارای یک مقدمه و ده باب و خاتمه. با عناوین «قانون ـ قانون». سروده شده در ۱۲۱۱ق در نجف.
دنا، ج ۶، ص ۱۱۸۴؛ التراث العربی المخطوط، ج ۸، ص ۱۵۳ـ۱۵۴.

آغاز:
بسم الآله فتح کلّ الالسنة والحمد لله جمیع الازمنة
قد عجزت عن حمده الفحول مادری الموضوع والمحمول...
واقدم العلوم علم المنطق لانّ هذا منشاء التّنطّق
الموسوی ابن ابی اسحاقا یکشف عن منطقة النّطاقا...
حرّرتها مثنی التّصنیف للنجف الاشرف للشریف
منه الی تصنیفها رعیت فاالشّریفیة قد سمّیت

انجام:
انّی اذا خوطبت بالنّداء ج وعین قبل فا والرّاء
فالحمد لله یکون اهله لا قاصرا بل بالغا اهلا له
ثمّ صلٰوة الله فی المدام علی النّبیّ الهادی الانام
وآله البررة الاطهار من مبدء اللّیل الی النّهار
والختم فی الف مضی من هجرة والمأتین ثمّ احدی عشرة

انجامه: «فرغت عن هذه الرّسالة فی یوم الاحدی والعشرة من الشّهر الرّمضان المبارک اَللّهمّ اغفر لمؤلّفه ولمحرّره ولقاریه ولمن نظر الیه بحقّ محمد وآله الاجمعین الطّیبین الطّاهرین فی سنه ۱۲۵۶».

۳. عقود الجمان فی علمی المعانی و البیان «۳۲ر ـ ۷۱ پ» (بلاغت ـ عربی)
مؤلف: عبدالرحمن بن ابوبکر سیوطی (۸۴۹ ـ ۹۱۱ق)
نظم تلخیص المفتاح خطیب دمشقی (۷۳۹ق) است با افزودگیها و اصلاحات. بخشهایی هم به نقل از کافیجی بدان افزوده شده است.

پایان یافته در یکشنبه سلخ جمادی‌الثانی ۸۷۲ق در هزار بیت.

دنا، ج ۷، ص ۵۵۵؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۱۵۴.

آغاز:

قـال الفـقیر عـابد الرحـمن الحـــمد لله عــلی البــیان

وافــضل الصّــلٰوةِ والسّـلام عـــلی النّـــبیّ افـصحِ الانـام

وهذه ارجـوزة مـثل الجـمان ضمنتها علم المعانی والبـیان

انجام:

عـلی اذا صـرت قـرین الرّمس

تـــنفعنی دعــوته فـــی بـؤسی

واحـــــمد الله عـــلی الاتـــمام

حمدا یـفوق البـدر فـی التّـمام

مـــصلّیا عـــلی نـبیّ قـد عـلت

بـــین الوری اوصـافه وکـملت

۴. [التصریف] «۷۲ ر ـ ۸۲ ر» (صرف ـ عربی)

مؤلف: علی بن محمدحسین زنجانی (ـ۱۱۳۶ق)[1]

منظومه کوتاهی در آموزش صـرف زبـان عـربی است. مؤلف سه منظومه کوتاه دیگـر هـم در نـحو و مـنطق و کلام دارد.

مؤید قم، ج ۳، ص ۵۰؛ آستان قدس، ج ۱۲، ص ۳۶۱ ـ ۳۶۲.

آغاز:

الحـــــمد لله عـــــلی النّـــعماء

له تـــعالی احســـن الاســـماء

صلوٰتنا عـلی رسـول قـد خـتم

مـــــــحمد واله ذو الکـــــرم

لا ســـیّما الوصـــیّ ذا اقـــتدار

امـــــامنا صـــاحب ذو الفـــقار

قـــال عـــلی الضّـعیف الجـانی

والده حســـــین الزّنـــــجانی

تـــعریفنا تـــحویل مـصدر الی

امــــثلة تـــخالف فـــلیقبلا...

تقسیم الفعل.

قد جـعل الفـعل عـلی قسـمین

وضـــعاهما تـــخصّصا بـاسمین

انجام:

للـنّوع فـعلة بکسـر الفـاء کـــطعمة وجـلسة الأمـال

وبعد حمده سـلامنا عـلی مـــحمد وآله مســـتکملا

انـجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهّاب اللـهم اغفر لنا ولآبائنا وامّـهاتنا بـحق مـحمّد وآله الاجـمعین الطّیّبین الطّاهرین سنه ۱۲۵۶».

۵. ارجوزة فی اصالة البراءة «۸۳ ر ـ ۸۷ پ»

(اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: محمدباقر بن علی‌اکبر دامغانی (سده ۱۳ه)

این ارجوزه در نسخه کتابخانه امـیرالمـؤمنین(ع) نـجف در میان ارجـوزه‌ها و رسـاله‌های مـحمدباقر دامـغانی کتابت شده و بـدین جـهت مـرحـوم سـید عـبدالعـزیز طباطبایی در فهرست آن کتابخانه احتمال داده‌اند مؤلف کتاب همو باشد.

در نسخه نامی از مؤلف نیست اما او در پایان از یکی از کتابهایش نام برده است:

ومنهم الراقـی الی المـدارج مـحقق العـلوم فـی المـعارج

ومنهم المـحقق الخـونساری یـــحشره الله مـــع الابـــرار

ومـنهم المـحقق القـمی فـی طیّ القوانـین بـتحقیق وفـی

ومـــنهم المـــحقق الاســـتاد من فی العـلوم بـه الاستناد

وقـــیل بـــالتقدیم لاشـــتغال لاثـبات اســـتصحابه للـحال

ولیس فی تقدیم مثبت عـلی نـــاف دلیـل یـحسن التـعوّلا

ما قیل من تقدیم متبوع علی تـــابعه حـــرّرته مـــفصّلا

فی زبـر المـوسوم بـالمطالع ان شئت حقّ الامر ثـمّ طـالع

(۸۶ پ)

تراثنا، ش ۵۴، ص ۳۲۹ـ۳۳۰.

آغاز:

مـــن جـــملة الادلّـــة العـــقلیّة

قـــــاعدة البـــــراءة الاصّـــلیة

وهی کـما دلّ عـلیه العـقل قـد

دلّ عـلیها مـا مـن الشّـرع ورد

۱. رک: ذریعه، ج ۲۴، ص ۱۹۹ـ۲۰۰.

والاصل استصحابا اقصد منه فی
اصـــل البـــراءة بـغیر لا یـفی

انجام:

اذ نـیة الیـقین والاخـفات مع
حـــبر فـجهل احـتیاطها مـنع
ذا الحکم مـعلوم مـن الشـرع ولا
یـخفی عـلی الحـاوی بـه مـفصّلاً

انجامه: «تمّت سنه ۱۲۵۶».

۶. خلاصة الابحاث فی مسائل المیراث «۸۸ ر ـ ۹۹ پ»
(فقه ـ عربی)
مؤلف: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴ق)
دنا، ج ۴، ص ۹۰۷ـ۹۰۸.

آغاز:

یقول راجی العـفو مـن ذی المـنن
عـــبیده مــحمد بــن الحســـن
عـــامله مـــولاه بـــالاحسان
والعـــفو والرّحـــمة والغـــفران
الحـــمد لله عـــلی مـــا انـعمنا
والشّکـــر لله عـــلی مـــا عـــلما

انجام:

وابـنته وولدهـا الاطـهار
ما اختلف اللّیل مع النّـهار
دائمة مـا دارت الافـلاک
وسبّحت خـالقها الافـلاک

۷. ارجوزة فی الزکوة «۹۹ پ ـ ۱۰۴ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن حر عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴ق)
دنا، ج ۵، ص ۱۲۳۶ـ۱۲۳۷.

آغاز:

الحـــمد لله عـــلی افـضاله
ثـــمّ عـــلی مـــحمد وآله
اثنی الصّـلوة والسّـلام الزّاکـی
ما سبح الاملاک فـی الافـلاک
وهـــذه ارجـــوزة الزّکـــوة قـد
حوت مهمات امانی ذی الرشـد

انجام:

نـــظمتها فـــی لیـــلة ویـــوم
اجـابة التـماس بـعض القـوم
والحـــمد لله وصـــلّی الله مـــا
نـــاج حـــما الاریک اتـــرنما
عـلی النّـبی المـصطفی مـحمد
وآله اهـــل العـــلا والسّـــودد

انـجامه: «تمّت الکتاب بعون الله الملک الوهّاب اللـهمّ اغـــفر لنـــا ولوالدیـنا ولجـمیع المـؤمنین والمـؤمنات والمسلمین والمسلمات والصّـالحین والصّـالحات بـحقّ محمد وآله الامجاد».

۸. الوافیة فی نظم الشافیة «۱۰۴ پ ـ ۱۵۱ ر»
(صرف ـ عربی)
مؤلف: سید محمد بن محمدمهدی سیفی قزوینی (-۱۱۴۹ق)
دنا، ج ۱۰، ص ۹۷۵؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۸۸.

آغاز:

الحـــمد لله الذی یـصرّف بلطفه الرّیـاح حـین تـعصف
ثمّ الصّـلوة والسـلام العـالی علی النـبی المـصطفی والآل
مـــا صـرفت امـثلة المـبانی وصـــرحت بـنظمها المـعانی
فـاحفظن صـــرف الشّـــافیة وســـمتها مـنظومة بـالوافـیة

انجام:

اتوا علی اطـمأننت بـاقراءیـات
ویـــــقرءی حـــالهم ان یـــاتوا
تـمّ بـعون الله صـرف الشّـافیة
ورخـــته فـقلت نـظمی الوافـیة
ابـــــیاتها بـــــلیغة عـــــلیّة
عـــــدّتها مـــــنظومة قـــویّة
نـــاظمها فـــی ســـلکها قـــوام
والحـــمد کـالمسک لهـا خـتام

خط: نسخ. تاریخ کتابت: ۹ رمـضان ۱۲۵۶ق (رسـاله اول)، ۱۱ رمضان ۱۲۵۶ق (رساله دوم)، ۱۲۵۶ق (رساله چهارم و پنجم).
عناوین شنگرف، رساله اول مجموعه مقابله شده و علامت بلاغ دارد. در برگ پایانی آن هم نوشته شده:

«قد بلغ المقابلة من نسخة الاصل فی یوم السّبت اثنا وعشرون فی شهر ذی‌القعدة الحرام فی سـنه ۱۲۵۶ مقابله شد این کتاب از روی نسخه اصل». در بـالای برگ اول مجموعه مهر بیضوی به نقش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمّدرضا» (تـاریخ مـهر خوانده نمی‌شود).

رساله اول با حاشیه‌نویسی به امضای «منه ره» ظاهراً به خط مؤلف، عناوین پیش از شـنگرف نـویسی بـا خطی خفی در حاشیه صـفحات بـا مـرکب مشکـی نوشته شـده است. کـمی هـم تـصحیح در حـاشیه رساله‌ها دیده می‌شود. در صفحه آخـر نسـخه سـه یادداشت کوتاه بدین ترتیب: گفته‌ای از حاشیه مـطول فاضل چلبی، فرق بین کاف خطاب حرفیه و اسمیه و طلسم برای مفتوح شدن ابواب وسعت و غنا. بـالای برگ ۱۳۴ر نوشته شده: «جناب آخند ملّا علی‌اصغر حفظه الله». رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش‌دار با عبارت: GIOVANNI GHECGHI.

۱۵۱ برگ، ۱۴/۹×۲۱/۶، ۱۳ سطر، ۸×۱۲/۵.

جلد: میشن مشکی، مجدول گرهدار. قطر: ۲/۷.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۱۸۸]

(۸۹۱۱)

نژادنامه پادشاهان ایرانی نژاد (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: رضاقلی بن محمدهادی هدایت (۱۲۱۵ـ۱۲۸۸ق)

در آغاز از ۵ طبقه پادشاهان باستان ایـران نـام بـرده و سپس در ۱۸ طبقه از پادشاهان و فرمانروایان ایـرانـی پس از اسلام یاد نموده است. در پایان هم سـال شـمار حوادث تاریخی پس از اسـلام آمـده است: «در پـایان نژاد نامه لختی از شمارهای سال تاری [تازی] و کارهای سودمند یک هزار و دویست و هفتاد و اند سال گـذشته آنان که به کاری آید و هنرمندان بپسندند هـم نگـارش خواهد یافت».

مقدمه: در ذکر پنج طبقه از پادشاهان ایـرانـی عـلی الاجمال و بیان نامه شاهان باستان.

طبقه اول: آل صفار.
طبقه دوم: آل سامان.
طبقه سوم: آل باوند.
طبقه چهارم: آل بویه.
طبقه پنجم: آل کاکویه.
طبقه ششم: آل زیار.
طبقه هفتم: فرقه دویم آل باوند.
طبقه هشتم: ملوک نیمروز.
طبقه نهم: فرقه سیم آل باوند.
طبقه دهم: آل فضلویه.
طبقه یازدهم: طبقه بادوستان بن کیل.
طبقه دوازدهم: ملوک بهمنی گجرات.
طبقه سیزدهم: ملوک شیروان.
طبقه چهاردهم: ملوک نور.
طبقه پانزدهم: ملوک کجور.
طبقه شانزدهم: حکام لارستان.
طبقه هفدهم: حکام هرموز.
طبقه هیجدهم: حکام سند و مولتان.

از برگ ۱۱۵ ر تا پایان نسخه خاتمه کتاب شامل سال شمار حوادث تـاریخی ایـران تـا سـال ۱۲۷۴ق است (وقایع سال اخیر نانوشته مانده است). وی درباره علت نگارش این بـخش نـوشته: «چـون در بـخش طـبقات ترتیب زمانی رعایت نشده بعضی امهات وقایع [که] به کار مردمان آگاه و محققان بیاید را اجمالاً در این بخش آورده است».

کامل.

حقوق تهران، ص۲۱۷؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج۳، ص ۴۷.

آغاز: «پـاک شـاهنشاهی را سـتایش کـه در کـیهان کیابیش همتایی و انباز نی و راد خدویی را نیاز و نیایش که گیتی خداییش انجام و آغاز نه».

انجام: «و انقلاب امور هندوستان و مخالفت انگلیس و محاربات فی ما بین ایشان و کشته شدن جماعتی کثیر از طرفین در ولایت هندوستان ۱۲۷۴».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۴ه.
عناوین شنگرف، در برگ آغاز نسخه و صفحه شناسنامه به اشتباه نسخه را دارای دو رساله از هدایت دانسته‌اند: ۱. نژاد نامه ۲. خلاصة التواریخ (این امر ناشی از آن است که خاتمه را هم کتابی جداگانه انگاشته‌اند). با کمی تصحیح در حاشیه صفحات. رکابه‌دار. آثار سطراندازی در اوراق مشخص است. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
یک، ۱۷۱، یک برگ، ۱۷/۸×۲۲/۱، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: میشن زیتونی که به مرور زمان بخشهایی از آن به قهوه‌ای گراییده است. مجدول. قطر: ۲/۷.
خریداری از هدایت ارشادی در تیر ۱۳۵۷ش.
[شماره ثبت: ۸۸۰۳۲]

(۸۹۱۲)

جنگ: **(عربی و فارسی)**
شامل یادداشتهای مختلف حدیثی، دعایی، ادبی و بلاغی، پزشکی و فقهی.
به جز یادداشتها و فوائد کوتاه، این بخشها و رساله‌ها نیز در نسخه دیده می‌شود:

۱. فی بیان التوکل علی الملک المختار فی ترک التدبیر والاختیار من کلام حضرت حقایق پناه شیخ علی صفی «ص ۱۱ ـ ۱۲»
آغاز: «حق سبحانه و تعالی از کمال رأفت و عین فضل و مرحمت در باب بندهٔ ظلوم جهول این خطاب می‌کند که ای بندهٔ عاقل».

۲. شرح خطبه همام «ص ۵۸ ـ ۹۳» **(حدیث ـ فارسی)**
مؤلف: محمدتقی بن مقصودعلی مجلسی (۱۰۰۳-۱۰۷۰ق)
شرح کوتاه خطبه همام امیرالمؤمنین(ع) در شرح اوصاف متقین است.
پایان یافته در جمادی‌الاخر ۱۰۶۹ق.

ذریعه، ج ۱۳، ص ۲۲۶؛ ریاض العلماء، ج ۵، ص ۴۷؛ فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۳۸۵؛ مرعشی، ج ۲۵، ص ۱۰۶ ـ ۱۰۷؛ خطی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۱۷۷ ـ ۱۷۸ (با نام علامات و احوال متقیان؛ شرح خطبه‌ای از نهج البلاغة. این نسخه گویا از روی نسخه کتابخانه مرعشی کتابت شده است)؛ یکصد و شصت نسخه خطی، ص ۶۸؛ خاندان میبدی، ص ۱۴ و ۵۶ (با انتساب به محمدباقر بن محمدتقی مجلسی که احتمالاً همین کتاب باشد).

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی اشرف الانبیاء والمرسلین محمد وعترته الطاهرین. فقد اخبرنی وحدثنی مشایخی معنعنا الی الشیخ الصدوق محمد بن یعقوب الکلینی والی الشیخ المعظم محمد بن بابویه والی السید الاجل الاعظم رضی‌الدین محمد رضی الله عنهم وسنذکر سند ابن بابویه القمی وعبارة السید الرضی... اما بعد فان الله سبحانه خلق الخلق حین خلقهم غنیاً... آن چه اصل است به روایت سید رضی‌الدین است که در نهج البلاغة ذکر کرده است».

انجام: «متصف به این صفات که گذشت بشوند و همه از جمله دوستان و مقربان الهی شوند بجاه سید المرسلین... را در مظان اجابت و صلوات فراموش نفرمایند. نمّقه محمدتقی بن مجلسی عفی عنهما... من الهجرة القدسیة والحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد واله المعصومین».

۳. عین الحیاة (شرح وصایای پیامبر به ابوذر)
«ص ۱۰۴ـ۱۲۲، ۲۷۰ـ۲۷۲، ۲۹۸ـ۲۹۹، ۳۵۴ـ۳۵۹، ۳۷۴ـ۳۸۲» **(حدیث ـ فارسی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ق)
بخشی از کتاب با افتادگی از آغاز و انجام و وسط است.
دنا، ج ۷، ص ۷۰۱ ـ ۷۰۷؛ فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۷۱ ـ ۸۱؛ کتابشناسی مجلسی، ص ۲۷۱ ـ ۲۷۴؛ فهرستواره، ج ۶ ص ۵۳۰ ـ ۵۳۱.

آغاز: «یا باذر یقول الله تبارک وتعالی لا اجمع علی عبد خوفین ولا اجمع له امنین... ای ابوذر خداوند

عالمیان می‌فرماید که من جمع نمی‌کنم بر بندهٔ خـود دو خوف را... بدان که از این کلمات قـدسیه کـه از شـجره طیبه رسالت صادر گردیده چند ثمره عارفان را حاصل می‌شود. ثمره اول: خوف و رجاست».
انجام موجود: «و در جای دیگر می‌فرماید که در قیامت شیطان به گمراهان خواهد گفت».

۴. شرح دو حدیث (پنجاه موقف) «ص ۱۷۳ ـ ۱۸۱»
(حدیث ـ فارسی)
مؤلف: محمدتقی بن مقصودعلی مجلسی (۱۰۰۳ـ۱۰۷۰ق)
ترجمه و شرح کوتاه دو حدیث نبوی(ص) است.
گوهرشاد، ج ۲، ص ۶۴۳ (مؤلف محمدتقی مجلسی) و ج ۳، ص ۱۵۸۲ (مؤلف محمدباقر مجلسی)؛ ملی تهران، ج ۶، ص ۶۳۸ـ۶۳۹ (با نام رساله اعـتقاد)؛ فهرستگان حدیث، ج ۲، ص ۴۶۸.
آغاز: «و روایت کرده است در صحیح از حضرت امام محمد باقر صلوات الله علیه که فرمودند که از حـضرت سید المرسلین صلی الله علیه و اله سوال کردند از تفسیر آیه کریمه... یوم نحشر المتقین الی الرحمن وفداً».
انجام: «ولیکن حدیثی بدین جمعیت ندیده‌ام. می‌باید که عرب عربی را حفظ کند و عجم این شـرح را تـا سـبب ازدیاد شوق ایشان گردد به بهشت وهمچنین حدیث سابق را که در پنجاه موقفست می‌باید که حفظ نمایند تا سبب خوف ایشان باشد از عقوبات الهی و فی نفسه خـوف و رجا مطلوبست هر چند مطلوب نیست که بنده عبادات و طاعات را از جهة خوف جهنم و طمع بهشت به جا آورد.
تو بندگی چو گدایان به شرط مزد مکن
که دوست خود روش بنده پروری داند
مترجم هـذین الحـدیثین الشـریفین العـالم الفـاضل الصـالح قـدوة المـحدثین المـغفور مـولانا مـحمدتقی المجلسی تغمده الله بغفرانه».

۵. [اخلاق] «ص ۳۴۱ ـ ۳۴۵» **(اخلاق ـ فارسی)**
با عناوین «ای نفس».
آغاز: «بسمله. ای نفس ساعتی متفکر باش و ملاحظه نما که اصل وجودت چیست و از چه به هم رسیده‌ای».
انجام: «ای نفس از متاع دنیا به قدر حاجت و ضرورت اکتفا کن که عاقبت حساب است و جزای هر بی‌حسابی عقاب».

۶. [لغتنامه] «ص ۱۵۷ـ۱۷۱، ۲۳۹، ۲۴۲ـ۲۴۳ و ۲۵۲»
(فارسی)
بخشهایی شبیه لغت‌نامه است. گردآورنده در یک سطر کلمات و عبارات عربی و زیر آنها ترجمه فارسیشان را نوشته است.

۷. گفتارهایی از کتابها
در جاهای مختلف نسخه از این کتابها و کسان مـطالب کوتاه یا بلندی نقل شده است:
بحار الانـوار، کتاب الفـصول شـیخ مـفید، الکـافی، نـهج البلاغة، سید بن طاووس، صـدوق، الدر المـنثور، کـتاب الاربعین فی بدع المبتدعین، القواعد الشهیدیة، الارشاد، من لا یحضره الفقیه، کنز الفواید کراجکی، تهذیب، تفسیر سید المرتضی ذوالمجدین، مجالس شیخ مفید، کشکول شـیخ بهایی، کتاب المستجاد من فعلات الاجواد قاضی عفیف ابی حسن علی بن عبدالمحسن بن عبدالمـنعم تـنوخی (ص ۲۲۶)، جواهر القرآن فخرالدین، الامالی، بوالغ الکلم جارالله زمخشری، شرح الکافیة شـیخ رضـی، کـفعمی، مکارم الاخلاق، حیوة الحیوان، شرح التاییه قصیری (کذا: قیصری)، خواجه نصیرالدیـن طـوسی، شـیخ طـوسی، الدروس، الانوار المضیئة بهاءالدین علی بن عبدالحـمید حسینی با امضای «م ق ر مد ظـله السـامی» در پـایان (ص ۲۷۳)، مهج الدعوات ابن طاوس، مصباح المـتهجد شیخ طوسی، زبـدة الدعـوات، شـرح طـوالع، بـیضاوی، جوهری، کتاب الفواید، کتاب طریق النجاة، فضایل شاذان بن جبرئیل، زاد العـابدین، امـالی شـیخ الطـائفة، روضـة الواعظین.

۸. اشعار
با سروده‌هایی از این شعرا:
ابوالحسن خرّاز (ص ۲۶۳)

ابوسعید ابوالخیر (ص ۴، ۵، ۲۵۸، ۲۵۹)
اشک (ص ۱۰۰)
امام زین‌العابدین(ع) (ص ۲۱۱)
امیرالمؤمنین(ع) (ص ۴۴، ۱۵۸، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۹، ۲۷۶، ۳۱۱، ۴۰۸)
جامی (ص ۳۱۴)
خواجه نصیرالدین طوسی (ص ۲۶۳، ۳۰۴)
سعدی (ص ۲۴۵)
سلمان فارسی (ص ۲۵۶)
صایبا (ص ۱۰۰، ۲۳۰)
طالب کلیم (ص ۲۴۴، ۲۶۳)
کلیم (ص ۴، ۲۳۰، ۲۴۳)
کمال خجند (ص ۲۶۱)
مجذوب تبریزی (ص ۲۴۶)
مجنون عامری (ص ۲۳۵)
مشهور، ملا (ص ۱۸۶)
نظامی (ص ۲۶۳)
و معما به اسم جلال (ص ۳۰۵)

خط: نسخ و نستعلیق و تحریری. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

عناوین و نشانیها مشکی و شنگرف، سطور چلیپا و معمولی، کتاب‌پردازی نسخه همه جا یکسان نیست. چند برگی هم بر عکس نوشته شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

سه، ۲۰۴، سه برگ، ۸/۹×۱۴/۳، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: زیتونی مقوایی ضربی، با ترنج و سرترنج و جدول‌بندی ساده وگرهی، عطف چرم قهوه‌ای. درون کاغذ ابرو باد. قطر: ۲/۷.

خریداری از پرویز صدیقی در اردیبهشت ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۱۸۴۸]

(۸۹۱۳)

[الفاظ مستعرب] **(لغت ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

لغتنامه کلمات و مصطلحات مستعرب است: «اما بعد الفاظ چندی هست که هر چند به زبان جمله ادانی و اقاصی متداول است و جملهٔ متقدمان و متأخران او را به استعمال داشته‌اند و لیکن از غایت وضوح آن از معنی معیّنی آن قصور نمی‌نموده‌اند. خواستیم از آن الفاظ چندی در بیاض آید تا الفاظ مستعرب گفتن بر صاحبان سرا آسان گردد و زبانهای ایشان به مصطلحات مستعرب مهذب آید».

تنظیم شده در ۳۰ مطلب:
مطلب اول: در اسماء الله.
مطلب دویم: در اوزان جمله کلام عرب.
مطلب سیوم: حرف الف.
مطلب چهارم: حرف ب.
مطلب پنجم: حرف ت.

و پس از آن در هر مطلب کلمات یک حرف بررسی شده است تا مطلب سی‌ام در حرف یا.

در پایان هم بخشی در الفاظ متفرقه.

تنها یک نسخه دیگر از این کتاب می‌شناسیم که به شماره ۱۹۲۲/۲ در مدرسه فیضیه قم نگهداری می‌شود. نسخه فیضیه ناقص است و از انتها تا حرف نون دارد. در آغاز آن نسخه با خطی مغایر نام کتاب را معارف اللغة نوشته‌اند.

فیضیه، ج ۳، ص ۱۵۰؛ ذریعه، ج ۲۱، ص ۱۹۳.

آغاز: «سپاس و منت پروردگاری را که از همت قلم او رفعات سموات پی عمده عمود مسطح آمد و صفحات صحن او از قطرات ژاله درفشان مزین گشت... مطلب اول در اسماء الله. رحمن بخشنده. رحیم مهربان راحمون ج. ملک پادشاه ملوک ج».

انجام: «از سکون اخذ است و سکون... به چیزی کردن است و قس علی هذا بما تدرک وتفهم تمة باالخیر والسعادة والله اعلم بالصواب. صلی الله علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله ملک الوهاب بتاریخ شهر جمادی‌الاول سنه ۱۱۱۷ بجهت مطالعه حضرت رفعت معالی پناه شهریار زادگی مولانا زین‌العابدین خلف السعید حضرت شهریاری رفیع مقداری مولانا

محمدا جوانعار نوشته شد. امید که به خیر و خوبی مطالعه و ممتع العمر بوده باشد. بمنه وجوده وکرمه بخط الفقیر الحقیر المذنب سرگشتهٔ وادی دردمندی ابن محب‌علی کرم‌علی میمندی».

خط: نستعلیق. کاتب: کرم‌علی بن محب‌علی میمندی برای زین‌العابدین بن محمد جوانعار. تاریخ کتابت: جمادی‌الاول ۱۱۱۷ق.

عناوین شنگرف، حرف ج هم که مخفف کلمه جمع است در بیشتر موارد با شنگرف نوشته شده است. آغاز و انجام نسخه مهر بیضوی «شعاع ۱۳۱۲». صفحه عنوان نسخه جدول غالب و مغلوب به نقل از امام علی(ع). در صفحه الحاقی آغاز نسخه نوشته شده: «حضرت مستطاب شریعتمدار» و این تاریخ و شماره: نمره ۳۰۸۲. ۲۴/۲/۱۵. بر بالای همه صفحات نسخه نوشته شده: «یا علی مدد». بالای برگهای ۱۹ـ۲۲ مهر چهارگوش کوچکی بوده که برای از بین بردنش بخشی از ورق نسخه را بریده‌اند. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی مهره‌کشی شده. حاشیه صفحات آبخورده.

دو، ۸۲، دو برگ، ۱۱/۳×۲۰/۳، ۱۴ سطر، ۶×۱۵/۵.

جلد: احتمالاً ساغری مشکی، عطف میشن قهوه‌ای.

قطر: ۱/۷.

خریداری از ادیب برومند در اردیبهشت ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۲۱۱۹]

(۸۹۱۴)

جنگ:

مجموعه یادداشتهای آموزشی به همراه نکات و گفتارهای پراکنده است. به نظر می‌رسد ناظم چند کتاب منظومی که در این مجموعه آمده خود کاتب نسخه باشد. در نسخه نامی از او نیست اما در حاشیه این رساله‌ها یادداشتهایی توضیحی به نام «بدر» نوشته شده که شاید اشاره به نام سراینده آن ابیات باشد (ص ۷۷، ۷۹، ۸۸، ۹۱ـ۹۳، ۹۶ و...).

۱. سی لحن باربد که آنها را پیش پرویز می‌نواخت «ص ۱»

۲. منطق «ص ۲ ـ ۱۱» **(منطق ـ فارسی)**

آغاز: «الحمدلله الذی من انکره فانما انکر ما تصوره. چون تصور اویی علم است در کشف بیان او دو نوع سخن گفته‌اند اول آن است که هر گاه اعتقادی در خاطر پدید آید آن اعتقاد یا جازم باشد یا متردّد».

انجام: «چهارم عموم و خصوص من وجه و او آن است که در دو ماده افتراق باشد و یک ماده اجتماع. مثال الخاتم فضة».

۳. چند فایده منطقی کوتاه «ص ۱۱»

۴. رساله امانة الله «ص ۱۲ ـ ۱۸» **(عرفان ـ فارسی)**

آغاز: «حمد می‌گویم بر واحدی که منزه است از غیر و مُعدِّم است به نظر و نظر بی‌نظیر او بکل شی مقر... بعد این مختصری است در بیان امانت الله و بیان مراتب وجود انسانی ظهور فرموده و هر صفتی از صفات به جزوی از اجزای فاعل شده و وجود قیام بدین صفات یافته».

انجام: «و چون درین امانت راست و درست و امین بیرون آید او خلیفه حق باشد و اگر چنانچه نعوذ بالله خاین گردد لعنت الله را هدف باشد. تمّت الرّساله امانت الله».

۵. اسماء الله تعالی «ص ۱۹ ـ ۲۱»

به همراه معادل عددی آنها. بدین ترتیب: ما فی العشرات، ما فی المات، فی الالوف.

اسماء الله و کلمات به ترتیب حروف ابجد چیده شده‌اند.

۶. فائده درباره زمان زندگی آدم تا آخر الزمان «ص ۲۱ ـ ۲۲ متن و حاشیه»

شامل زمان زندگی حضرت آدم تا طوفان نوح نبی و از او تا حضرت رسول و آخر الزمان.

۷. شرح دیوان امیرالمؤمنین(ع) «ص ۲۲ ـ ۵۲»

(حدیث ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن معین‌الدین میبدی (ـ ۹۱۱ق)

این نسخه تنها بخشی از دیباچه کتاب است.

رک: ش ۹۰۴۸/۱.

آغاز: «بعضی گویند هر یک از کواکب سیاره مانند دل است و افلاک جزئیه او مانند اعضا و نفس متعلق است

اول به کوکب».

انجام: «کسی که حدّة نظر و قوّت عروج ندارد و مشاهده احوال هر شیء از مراتب تنزّلات او کند نتیجه خواب او زود ظاهر شود».

۸. میزان الصرف «ص ۵۳ ـ ۷۳» **(صرف ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

منزوی، ج ۳، ص ۲۰۷۹؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۶۰۲ـ۲۶۰۵ و ۲۹۵۲ـ۲۹۵۳؛ مرعشی، ج ۳۳، ص ۶۷۵؛ مجلس، ج ۳۸، ص ۲۱۲، ش ۱۴۱۷۱/۲.

آغاز: الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة على رسوله محمد وآله اجمعین. بدان اسعدک الله تعالی فی الدارین که جمله افعال متصرف بر سه گونه است ماضی و مستقبل و حال و هر چه جز این سه چیز است متفرّع است هم ازین سه چیز».

انجام: «مفعولات همه زنان کرده شده صیغه جمع مؤنث اسم مفعول».

۹. اقسام هشتگانه فعل «ص ۷۳»

۱۰. اشعار و لغز «ص ۷۴ ـ ۷۵»

از بین سرایندگان آنها فقط نام نظامی برده شده است.

۱۱. تهذیب منطق «ص ۷۶ ـ ۹۳» **(منطق ـ فارسی)**

آغاز:

زمنطق مقصد اعلی سپاس است
به آن ذاتی که علمش بی قیاس است
کلام بیّنش تعریف جامع
رسول صادقش برهان قاطع
دو عالم تالی و ذاتش مقدّم
علیه ربّه صلّی و سلّم
مراد از علم باشد نفس صورت
بود آن بر دو صورت بالضرورت
تعریف تصدیق
چو هست اذعان نسبت هست تصدیق
وگر نه جز تصوّر نیست تحقیق

انجام:

دگر برهان که هست آن وجه ایصال
به علم وحدّه با علم و اعمال
بود این هشتمین زان هفت افضل
مقاصد را بود اشبه و امثل

۱۲. فایده در اقسام منطق و مقولات عشر «ص ۹۳»

۱۳. [الدلالات المنطقية] «ص ۹۴ ـ ۹۵» **(منطق ـ عربی)**

آغاز: «واعلم انهم حصرو الدلالة اللفظية فی المطابقة والتضمن والالتزام وذلک لان اللفظ اذاکان دالاً علی معنی بحسب الوضع».

انجام: «فالدليل محل تامّل الّا ان يضمّ اليه مقدمات آخر تأمل يظهر لک خلقة الحال فی تحقيق هذا المقال».

۱۴. فارسی هیأت

«ص ۹۶ ـ ۱۲۰» **(هندسه؛ نجوم ـ فارسی)**

آموزش منظوم ریاضی و نجوم اقلیدسی است.

آغاز:

نقطه هندسی که منعدم است
شیء ذو وضع غیر منقسم است
نه به طول و به عمق و عرض است این
نه به فعل و به وهم و فرض است این
خط درین عرف هست طول فقط
منتهی چون شود رسد به نقط

انجام: حساب غالب و مغلوب

با حریف جنس کم بودن خوشست
وز مخالف محتشم بودن خوشست
ور عدد این هر دو را یکسان بود
هر که سالش خرد غالب آن بود

۱۵. انواع استعاره «ص ۱۲۱»

فایده‌ای شامل معنای استعاره در لغت و اصطلاح و انواع سه گانه آن: تخییلیه، ترشیحیه و مکنیه.

۱۶. دستور معما «ص ۱۲۲ ـ ۱۳۲» **(معما ـ فارسی)**
مؤلف: احمد بن نظام‌الدین حقیری هروی (-۹۲۳ق)
کامل.
منزوی، ج ۳، ص ۲۱۸۸؛ مجلس، ج ۳، ص ۱۲۲ و ج ۳۱، ص ۹۵ـ۹۶، ش ۹۸۰۵/۱ و ص ۱۰۲، ش ۹۸۱۸/۴؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۶۹ و ج ۱۱، ص ۹۶۸؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۶۰۸ـ۶۰۹ (دو نسخه معرفی شده، یکی از آنها بدون نام مؤلف)؛ الهیات تهران، ج ۲، ص ۱۹۵ ـ ۱۹۶؛ ملی تهران، ج ۱۶، ص ۱۰۹ـ۱۱۰؛ صدر بازار اصفهان، ج ۲، ص ۳۳۸.
آغاز:
به نام آن که ذات جمله اشیا
بود چون اسم ذات او مسما
بود آسایش جانها ز نامش
گشاد جمله مشکلها ز نامش
به ذات اوست عالم را نمایش
ز نامش هر معما را گشایش
انجام:
درین فن پیش از این چندین رسایل
رقم زد کلک ارباب فضایل
ولی اکثر ز تعریفات مشهور
ز نقصان نیست خالی وز حلل (خلل) دور
حقیری اندرین نظم محقّر
که بر لوح بیان آمد مصوّر
به وجهی کرد تعریف عملها
که زایل گشت اکثر را خللها
پی تاریخ آن از عالم غیب
رسیده نسخه موزون بی‌عیب
قبول خاطر اهل هنر باد
به خوبی در همه عالم سمر باد
الرّسالة معمّیاة لحضرت مولانا شهاب الملّة والدین قدّس سرّه.

۱۷. معما «ص ۱۳۲ ـ ۱۳۷»
شامل چندین معما به نامهای زین‌العابدین، سعد، مسعود، اختم، خان، عادلشاه، علی‌شیر، محسن‌علی، بایر، یوسف، مجد، حسین، کلیم، آملی، عصمت، عرب، شیخ ویس، شیخ ولی، زید، ایاز، قباد، زایری، ملک، بدیع، تقی، حیدر، سعید، فیروزه، عنایت، مرشد، حسام، رجب، رشید، معین، اسماعیل، شجاع، الیاس، طالب، قاسم، سراج، نجم، آدم، یحیی، شاه‌قلی، منصور، صالح، ایوب، فریدون، میرزا، درویش، فتحی، محمود، مهدی، علی، لطیف، شریف، سعید، رضا.
برای بعضی از اسامی دو یا چند معما مطرح شده است.

۱۸. اسامی مؤنثی که علامت تأنیث ندارند «ص ۱۳۸»
آغاز: «من الاسماء المؤنثة ما لا يظهر فيه علامة التأنيث كالعين والنفس والكبد والكرش والساق واليد».
انجام: «واليد والرجل والكف والعجز والقوس والنعل. تمت».

۱۹. معنای حروف الفبا و ابجد «ص ۱۳۹»
آغاز: «الف: مرد بی زن. البآء: کثیر الجماع. التّآء: گاودوش. التّآء: هر چند. الجیم: شتر مست».
انجام: «قرشت: ترتیب کرد. ثخّذ: نگاهداشت. ضظغلا: تمام کرد».

۲۰. تفاوت ملت و دین و مذهب و معنای مصطلح و لغوی فقه «ص ۱۳۹»

۲۱. [منظومه در حکمت] «ص ۱۴۰ ـ ۱۷۷»
(فلسفه ـ فارسی)
از انجام ظاهراً ناتمام مانده است. عناوین نانوشته.
آغاز:
الهی حکمتی خواهم الهی
که دانم حال اشیا را کماهی
فرو شوی از دلم نقش غرض را
ازین جوهر جدا کن آن عرض را...
بود جسم از دو جوهر بالضّرورت
محل باشد هیولا حال صورت

که بعضی جسم کامد قابل فصل
بود یک متصّل در نفسش از اصل

انجام موجود:

ولی ناقص نماید انتقالی
به ابدان تا کند کسب کمالی
دگر هم نقل او کردند اثبات
به حیوان بل نباتات و جمادات
نخستین نسخ و ثانی مسخ باشد
سیم فسخ و سماوی رسخ باشد

۲۲. عروض «ص ۱۷۸ ـ ۲۰۴» **(عروض ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۱۴/۱.

آغاز: «سپاس وافر قادری را که حرکت سریع دوایر افلاک سبب ازدواج اصول و امتزاج ارکان گردانید».

انجام: مقطوع.

هر دم آیم به سویت باشد که بینم رویت

۲۳. زبدة الصرف «ص ۲۰۵ ـ ۲۱۰» **(صرف ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

آغاز: «الحمد و النعمة لله والصلوة والسلام علی خیر خلق الله محمد رسول الله واله اجمعین. اعلم ان الافعال والاسماء اربعة انواع صحیح و مهموز و معتل و مضاعف. فالصحیح ما لیس فی مقابلة الفاء والعین واللام حرف علة».

انجام: «وان کان الثانی من کلمتها وکان مدغماً تثبت المدة کدابّة وخویصة. تمت».

۲۴. [المؤنثات السماعیة] «ص ۲۱۱ ـ ۲۱۴»

(صرف ـ عربی)

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد سید المرسلین وخاتم النبیین وآله اجمعین. هذا ما اجتمع من تأنیث السماعی لفایده المبتدی. العین والاذن والنفس والکبد والکرش».

انجام: «واضحی وسموم ومنجوق وضحی».

۲۵. ابواب ثلاثی مجرد و مزید «ص ۲۱۴»

۲۶. ترکیب بسمله «ص ۲۱۵» **(نحو ـ فارسی)**

آغاز: «بسمله. در نحو با حرف جر است اسم مجرور است ببا مضافست بالله».

۲۷. منشعبة للصرف «ص ۲۱۶ ـ ۲۲۸» **(صرف ـ فارسی)**

مشتمل بر توضیح ابواب افعال عربی.

مجلس، ج ۳۷، ص ۵۵۸ـ۵۵۹، ش ۱۳۹۶۱/۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۶۷۷ـ۲۶۷۹ و ۲۹۵۰.

آغاز: «الحمد والنعمة لله والسلام علی خیر خلق الله محمد وآله اجمعین. اعلم ان الافعال المتصرفة نوعان ثلاثی ورباعی».

انجام: «الباب الرابع افعلّال... الاشهرّار: شهرت یافتن، الازمهرار: سخت کرد شدن از سرما. هذا الباب لازم. این باب در قران مجید نیامده است. تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

۲۸. رباعی در اوزان صفات مشبهه «ص ۲۲۸»

۲۹. مصادر ثلاثی مجرد به خلاف قیاس «ص ۲۲۹»

۳۰. لغاتی که در صرف عربی در دو نقش و یا حالت استفاده می‌شوند «ص ۲۲۹ ـ ۲۳۱» **(صرف ـ فارسی)**

آغاز: «بدانکه یک لغة مصدر و هم غیر مصدر آید همچون بذر که به معنی تخم و تخم افشاندن آمده».

انجام: «و مفعول به معنی فاعل نیز چند جا آمده مثل کان وعده مائیّاً که به معنی انبا است».

۳۱. عوامل منظوم «ص ۲۳۲ ـ ۲۳۴» **(نحو ـ فارسی)**

مؤلف: کمال‌الدین بن جمال‌الدین ابن‌حسام (قرن ۸ هـ)[1]

نظم عوامل المائة عبدالقاهر جرجانی (۴۸۱ق) به پارسی

---

۱. نام مؤلف در بعضی از منابع به اشتباه به صورت کمال‌الدین محمد بن حسام خوسفی /جوسقی (۸۷۵ق) آمده است که می‌باید اصلاح شود. رک: مرعشی، ج ۱۲، ص ۲۱۴ و ج ۲۲، ص ۱۸۵ و ج ۲۹، ص ۱۹۷ـ۱۹۸ و ۲۱۱ و ج ۳۲، ص ۹۲۲ ـ ۹۲۳؛ فاضل خوانساری، ج ۱، ص ۷۷؛ مرکز احیاء میراث، ج ۱، ص ۲۴۱ـ۲۴۲ و ج ۴، ص ۲۰۲.

در ۳۱ بیت است. آن را به نام خسرو غازی معزالدین حسین بن ملک غیاث‌الدین بن فخرالدین کرت (۷۳۲ـ۷۷۱ق) فرمانروای هرات و اسفزار و سیستان و غور و غرجستان ساخته است.

با این سربندها:

ـ در بیان عدد عوامل.
ـ النوع الاول: حروف تجرّ الاسم فقط وهی سبعة عشر احرف.
ـ النوع الثانی: حروف تنصب الاسم وترفع الخبر والثالث منها.
ـ النوع الثالث دیده شود: حروف ترفع الاسلام و تنصب الخبر.
ـ النوع الرابع: حروف تنصب الاسم فقط.
ـ النوع الخامس: حروف تنصب الفعل المضارع فقط وهی اربعة.
ـ النوع السادس: حروف تجزم الفعل المضارع وهی خمسة.
ـ النوع السابع: اسماء تجزم الفعل المضارع علی معنی ان وهی تسعة.
ـ النوع الثامن: اسماء حروف تنصب الاسم المنکر علی التمیز وهی اربعة.
ـ النوع التاسع: اسماء بعضها تنصب الاسم وبعضها ترفع الاسم وهی تسعة.
ـ النوع العاشر: افعال الناقصة التی ترفع الاسم وتنصب الخبر وهی ثلاثة عشر فعلاً.
ـ النوع الحادی عشر: افعال المقاربة ترفع اسماء واحد وهی اربعة.
ـ النوع الثانی عشر: افعال المدح والذم التی ترفع الاسم الجنس المعروف باللام وهی اربعة.
ـ النوع الثالث عشر: افعال الشک والیقین تنصب مفعولیهما وهی سبعة.
ـ العوامل القیاسیة وهی سبعة.
ـ المعنویة ههنا اثنان عامل رافع.
ـ حروف العطف عشرة.

منزوی، ج ۳، ص ۲۰۷۲ ـ ۲۰۷۳؛ ذریعه، ج ۱۵، ص ۳۶۰؛ دنا، ج ۷، ص ۶۷۱ـ۶۷۳؛ مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۵۶۸ـ۲۵۷۲ و ۲۹۳۵ـ۲۹۳۶؛ فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۱۵۷؛ کتابخانه‌های زنگی‌پور، ص ۷۲ـ۷۳؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۶۳۳ (ناشناخته).

آغاز:

بعد تحمید خداوند و درود مصطفا
نعت آل پاک پیغمبر رسول مجتبا
هست مدح خسرو غازی معزّالدین حسن
حامی دین آفتاب معدلت ظلّ خدا

انجام: فی العوامل المعنوی.

عامل فعل مضارع معنوی باشد بدان
همچنین معنی بود عامل یقین در مبتدا

۳۲. لغز منظوم «ص ۲۳۴»

آغاز:

چیست آن همنفس که هر ساعت
با تو گوید ز علم غیب اسرار
آگه از حال مهر و کار سپهر
واقف از سرّ لیل و کار نهار

انجام:

نام وی قلب وقت و عکس من است
عمر او را بهار تا به بهار

۳۳. مدت زمان آدم تا خاتم و مدت خلافت خلفای راشدین «ص ۲۳۵»

از شواهد النبوة.

۳۴. اشعار «ص ۲۳۵»

شامل یک رباعی از ابن یمین در تفاوت دال و ذال در فارسی و رباعی دیگری درباره انواع شش گانه ترکیب.

۳۵. فاتح فاتحه «ص ۲۳۶ ـ ۲۴۸» **(تجوید ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن عبدالجلیل بن محمود بن محمد صافی

از زمان زندگی مؤلف اطلاعی در دست نیست جز آن که در کتاب از در الفرید محمدطاهر حافظ اصفهانی (نیمه دوم قرن ۹هـ) و شیخ الملة والدین محمد جزری رحمه

الله (۸۳۳ق) وابو محمد جعفر بن محمد همدانی نقل قول شده است.

کامل.

سنا، ج ۲، ص ۱۸۲، ش ۱۲۴۵/۱۰ (با نام فاتحه فائحه)؛ آستان قدس، ج ۲۳، ص ۱۲۲.

آغاز: «الحمدلله الذی انزل علی عبده الکتاب وفتح ابواب معرفته علی المحمود فی الشیب والشاب صلواة الله وسلامه علیه وآله الی یوم الحساب. اما بعد بدان اعزّک تعالی وایّانا فی الدارین که علما و امناء صناعت قرائت در تجوید حروف کلمات قرانی مبالغه بلیغ دارند خصوصاً در سوره کریمه فاتحه فایحه به تخصیص در نماز تا آن که گفته‌اند در تلاوت این سوره مبارکه در پنجاه و دو موضع احتیاط تمام باید کرد تا قرائتش درست و بی‌عیب باشد بنا بر این، این فقیر... جلال‌الدین محمد بن عبدالجلیل بن محمود بن محمد الصافی... آن موضع را درین رساله که نام گذاشته شد به فاتح فاتحه در بیست و هفت محلّ ادا می‌کند بر وجهی که بیان پنجاه [و] دو گونه معهوده به تمام مبیّن گردد ان شاء الله تعالی. اول آن که ب بسم الله را تنگ گوید یعنی ب [پ] نگوید تا حرفی به حرفی منقلب نشود».

انجام: «به ائمه قراءة رسیده و از ایشان به سایر امت الی یومنا هذا. اللهم ارزقنا تلاوة کتابک کما تحب وترضی وبالله الصمد والتوفیق والیه المرجع بالتحقیق. امید که چون این رساله منظور انظار اولی الابصار گردد ذیل عفو بر اقباحش پوشند و به قلم کرم در اصلاحش کوشند و مؤلف را به دعای خیر یاد فرمایند».

۳۶. مسألة الهمزة المتطرفة «ص ۲۴۹»

برگرفته از گفته‌های عفیف‌الدین عثمان بن عمر ناشری (۸۰۴ـ۸۴۸ق).

آغاز: «الحمدلله وحده وصلی الله علی محمد واله وسلّم. وبعد فهذه مسئلة الهمزة المتطرفة فرتّبها للتمسها(؟) وذلک انک تقول تبدل الهمزة الفاً فی نحو یشاء فی الوقف».

انجام: «فی وجه اتباع الرسم علی القصر فقط فیکون الجملة ثلثة عشر معنویة وستة لفظیة. انتهی کلام العلامة المقری عفیف‌الدین عثمان بن عمر الناشری».

۳۷. فواید صرف و نحو «ص ۲۵۰ ـ ۲۵۲»

۳۸. اشعار «ص ۲۵۰»

از مرزا محمدعالی و سعدی.

۳۹. دعای یادگیری مطالب «ص ۲۵۰»

۴۰. لغز «ص ۲۵۳»

مؤلف: محمود بن یمین‌الدین فریومدی، ابن یمین (سده ۸ه)

آغاز:

مرا دو یار جهان دیده و دو همزادند
که یک زمان نتوانم گریز از ایشان کرد

رساله‌های حاشیه صفحات:

۴۱. [رساله ضرب] «ص ۱ ـ ۲ حاشیه» **(ریاضی ـ فارسی)**

بیشتر این رساله بر اثر پارگی کنارهٔ صفحات از بین رفته است. آغاز آن نیز افتادگی دارد.

آغاز موجود: «و دویست را دو در دو ضرب... چهار شود هر یک را هزار... شود».

انجام: «دیگر ضرب نمایند حاصل... را هزار هزار... تمت الرسالة».

۴۲. گفتارهای پراکنده «ص ۳ ـ ۸ حاشیه»

بدین ترتیب: اقسام حکمت، عوالم دهگانه به نقل از میر ابوالقاسم رحمه‌الله، از جام گیتی‌نما، ذکر امعاء آدمی، غشاء العین، نه دایره عظیم، ذات آدمی، اقسام نفس، فی المختصر درباره ارکان چهارگانه فقه، قیاسات و اوزان.

۴۳. اختیارات ساعات استخاره «ص ۹ حاشیه»

آغاز: «اختیارات ساعات استخاره امام ناطق جعفر صادق(ع). شنبه اول ساعت نیک است تا چاشت».

انجام: «دیگر آن که بد است تا شام آنگه نیک است تا...».

۴۴. [فرهنگ] «ص ۱۰ ـ ۱۴ حاشیه»
ظاهراً فرهنگ اصطلاحات و شرح چند قصیده است. به دلیل پارگی آغاز آن نمی‌توان به درستی تشخیص داد موضوع اصلی‌اش چیست اما کلمات آغازین متن مربوط به قصیده ترسائیه خاقانی است.
آغاز: «عید نصاری... روز روزه... عبدالهیکل... عمران پدر مریم مرد دانشمندی بود».
انجام: «قرع: کوفتن. کوس دکه زدن. حمزه تیره نیزک و به معنی شوربا نیز آمده. قعده نشستن. تمت شرح».

۴۵. زمان زندگی انبیاء از آدم تا خاتم «ص ۱۵ حاشیه»

۴۶. وفیات شعرا و علما «ص ۱۵ ـ ۱۷ حاشیه»
تاریخ درگذشت چندین تن از شعرا و علما تا سال ۱۰۳۴ق است.

۴۷. فال نامه «ص ۱۸ حاشیه»
مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷-۶۷۲ق)
آغاز: «باید که سوره فاتحه و سوره اخلاص... حال تمام بخواند بعد از آن نیت... دست بر یکی ازین حروف بگذارد».
انجام: «ن ا ی ی ل ر ت ي ي ي د د. تمت».

۴۸. [ظرایف و لطایف] «ص ۱۹ ـ ۲۰ حاشیه»
۳ حکایت طنزآمیز است.

۴۹. کتبی که بر انبیا نازل شده است «ص ۲۱ حاشیه»

۵۰. معنای رنگ «ص ۲۳ حاشیه»
۳۱ معنا برای آن بر شمرده شده است.

۵۱. کنز اللغات «ص ۲۵ ـ ۵۸ و ۷۵ حاشیه» **(لغت-فارسی)**
مؤلف: محمد بن عبدالخالق بن معروف (سده ۹ه)
انتخابی از آن است.
آستان قدس، ج ۱۳، ص ۸۰ ـ ۸۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۲۳۲ ـ ۲۳۵؛ فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۱۶۸-۱۶۹؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۰۱۶-۲۰۱۹؛ مشار فارسی، ج ۴، ص ۴۱۵۲.
آغاز: «فی الکنز. بسمله. العذب بازداشتن... العاقبة از پی در آمدن... انبوهی کردن. العلب نشان کردن».
انجام: «غذق: خوشه انگور. رَوّاح: بسیار آب. قباح. فراخ. مطیّه: شتر سواری. تمت».

۵۲. دانستن تخم لیمون «ص ۱۲۲ حاشیه»

۵۳. معما به اسم بدر «ص ۱۲۲ حاشیه»

۵۴. [عیوب قافیه و اوزان شعر فارسی]
«ص ۱۸۲ ـ ۱۹۲ حاشیه»
بخشی از کتابی است درباره عیوب قافیه و صنایع شعر و اوزان فارسی که به صورت فرهنگنامه تدوین شده است.
آغاز: «عیوب قافیه چند نوع است اقوا و اکفا و سناد و ایطا. اقوا: در لغت تاب از ریسمان باز دادن است و در اصطلاح حرکاتی که مخالف یکدیگر باشند».
انجام: «بحر متقارب اصله ۴ مرّات فعولن. بحر متدارک
ای نفس بسته از تیره شب بر قمر
طوطی خطست افکنده بر پر شکر».

۵۵. تذکرة الحکماء من قسطاس الاطباء
«ص ۱۹۲ ـ ۲۰۲ حاشیه»
شرح حال کوتاه چندین تن از حکما، که در نسخه با نام بالا خوانده شده است.
آغاز: «آدم علیه السلام سیاه‌گونه و سخت سپید. کذا فی الخلاصه و بقول صاحب کشاف مشتق است از ادمت یعنی گندم گون بودن».
انجام: «مافیوس از حکمای کامل است و گویند حکیمی است که مخترع تریاق فاروق است».

۵۶. انواع چهارگانه الف در نحو عربی «ص ۲۰۴ حاشیه»

۵۷. رباعی درباره الفاظی که مقتضی صدر کلامند
«ص ۲۰۵ حاشیه»
از فصیحی.

۵۸. [استعارات] «ص ۲۱۰ ـ ۲۱۵ حاشیه» **(لغت ـ فارسی)**
آغاز: «باب الاستعارت. آب شناسان یعنی قاعده دانان. انگشت نیل کنایه از نشان فقر باشد. آستین برزد یعنی مستعد کار شد».
انجام: «نافه بوی یعنی آن که بوی او همچو نافه باشد... و نیز کنایه از گنده دهان باشد چو پوست نافه بوی... دارد. تمت».

۵۹. [منظومه پزشکی] «ص ۲۱۶ ـ ۲۲۴ حاشیه»
این عناوین در نسخه ما دیده می‌شود: در مذمّت اطبّاء نادان، در مناقب اطباء عالم حاذق، در تفضیل علل و امراض داخله و خارجه، فی الاطبّاء الزّمان.
آغاز: مذمّت اطبّاء نادان.
و ان اطبا که خالی‌اند از طب
... اندوخته ز نوبت غب
انجام:
چون شنیدید حدّ این پنجاه
کرد باید کنون سخن کوتاه...
ای خداوند از چنین حکما
خلق را کن به فضل خویش رها
که جهان شد ز فعلشان ویران
خلق را زین بدان به جان برهان

۶۰. قطعه‌ای از خاقانی «ص ۲۲۵ حاشیه»

۶۱. قطعه منظوم در لغز «ص ۲۳۴ حاشیه»

۶۲. فواید تجویدی
«ص ۲۳۶ ـ ۲۴۳ و ۲۴۵ ـ ۲۴۶ حاشیه»
چندین فایده و یادداشت تجویدی کوتاه است که در پی هم نوشته شده‌اند.

۶۳. علومی که مفسر قرآن باید بداند «ص ۲۴۴ حاشیه»

۶۴. قرائت آیه وان اردتم استبدال «ص ۲۴۴ حاشیه»
شامل توضیح ۶ عمل تجویدی در آیه مذکور است.
آغاز: «وجدت بخط شیخنا شیخ عبدالباقی بن عبدالله العدنی منقولة هذه المسایل من مصحف مقابل للعشر بخطّ العلامة الحافظ محمد العباسی رحمه الله قوله تعالی وان اردتم استبدال زوج الی قوله هو الوقف التام».
انجام: «السادس القصر فی اتیتم مع الفتح فی احدیهنّ مع التوسط فی شیاً».

۶۵. [منظومه در وقف و ابتداء] «ص ۲۴۸ حاشیه»
منظومه کوتاهی در وقف و وصل قرآن است. آن چه در نسخه ما نوشته شده ۸ بیت است.
سراینده آن به درستی مشخص نیست. در نسخه ش ۱۷ امام جمعه خویی مجلس به «حافظ‌الدین بخاری رحمه الله تعالی» نسبت داده شده است.
مجلس، ج ۷، ص ۲۸۱ و ج ۳، ص ۵۱۵؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۷۹ ـ ۵۸۰ و ج ۸، ص ۲۰۲؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۲، ص ۱۷۶؛ مرعشی، ج ۲۶، ص ۸۴؛ سنا، ج ۱، ص ۲۳۴، ش ۳۹۱/۶؛ گوهرشاد، ج ۲، ص ۵۱۱ و ج ۳، ص ۱۲۳۶ـ۱۲۳۷.
آغاز:
حافظا این نظم را بشنو کنون
[تا ترا در وقف باشد رهنمون]...
ط چو وقف مطلق آمد مر ترا
مگذر از وی هر کجا یابی ورا
انجام:
ق وقف اختلاف است ای عزیز
بگذری از وی چو قف یابی تو نیز
لا اگر باشد علامت اندرو
نیست وقف آن جا ترا بگذر ازو

خط: نستعلیق و نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۱ھ. عناوین و نشانیها به شنگرف و سبز، همه صفحات جدول‌بندی شده با رنگ سبز یا سرخ، در آغاز نسخه ۴ صفحه فهرست مطالب و معرفی این جنگ از باستانی راد، مطالب نوشته شده در متن و حاشیه، گاهی مطالب متن و حاشیه از هم جداست که شرحشان پیش از این آمد. گاهی نیز ادامه مطالب متن در حاشیه نوشته شده است. در بخشهایی که متن دیگری در حاشیه نوشته نشده کنارهٔ صفحات حاشیه‌نویسی و یادداشتهای توضیحی دارد. این حاشیه‌ها با نشانیهای «منه» و «۱۲» و «بدر» از هم متمایز شده است. در برگ آخر نسخه تملکی بوده که نام دارنده نسخه را از آن صفحه پاره کرده‌اند. زمینه بعضی از صفحات با جدولهای چهار خانه به صورت شبکه‌ای از مربعهای کوچک درآمده است. بالای بعضی از برگها جمله «ربّ یسر» نوشته شده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه بالای سمت راست ورق وسط جزوها (به صورت خط مشکی رنگ مورب).

کاغذ: فرنگی نخودی، آهار مهره. بیشتر برگها متن و حاشیه شده. حاشیه‌ها دست‌ساز شرقی. صفحات کمی آبخورده.

سه، ۱۲۷ برگ، ۱۲/۳× ۲۳/۶، سطور مختلف، اندازه جدول: ۷/۵×۱۶/۵.

جلد: میشن زیتونی ضربی با ترنج و سرترنج و جدولهای گرهی و ساده. قطر: ۲/۸.

خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۶۲۵]

(۸۹۱۵)

مجموعه:

۱. المکمل فی شرح المفصل «ص ۱ ـ ۳» **(نحو ـ عربی)**

مؤلف: حسین بن محمود بن حسن زیدانی شیرازی، مظهرالدین (ـ۶۶۲ق)

نسخه ما بخش کوتاهی از کتاب درباره مؤنثات سماعی است.

نشریه نسخه‌های خطی، ج ۶، ص ۳۵۲ و منابع آن جا؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۷۷۶؛ مجلس، ج ۱۲، ص ۱۷۰ ـ ۱۷۱، ش ۴۴۹۳ و ج ۱۵، ص ۳۱۰ ـ ۳۱۱، ش ۵۱۷۰/۲؛ الهیات مشهد، ج ۱، ص ۵۷۷؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۲۶؛ معهد المخطوطات، فؤاد سید، ج ۱، ص ۳۹۸ ـ ۳۹۹؛ بلوشه، ص ۲۶۸؛ امام صادق قزوین، ج ۱، ص ۲۶۸ـ۲۶۹؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۹۹۶ و ج ۴، ص ۲۷۰۰ (با انتساب اشتباه به سید رضی) و ج ۵، ص ۳۵۳۳.

آغاز: «والمؤنث السماعیة ان کانت ثلاثیة یظهر کونها مؤنثاً بشیئین احدهما ظهور تاء التأنیث والفعل الذی اسند الیها والثانی بالتصغیر».

انجام: «والتأنیث علی تقدیر البقعة وجمیع حروف الهجاء والحروف المعنویة نحو فی وعلی وعن واشباهها کلها مؤنث سماعیة. نقل من المکمل شرح المفصل تمت».

۲. [شرح کلمة التوحید (التهلیلة)] «ص ۴ ـ ۱۲»

(نحو؛ کلام ـ عربی)

مؤلف: محمد بن عمر فخر رازی (۵۴۴ ـ ۶۰۶ق)

دارای ۴ بحث:

البحث الاول: زعم جماعة من النحاة ان هذا الکلام فیه اضمار و حذف.

البحث الثانی: قال النحویون قوله لا اله الّا الله مرفوع لانه بدل.

البحث الثالث: اتفق النحویون علی ان محل الّا فی هذه محل غیر.

البحث الرابع: قال جماعة من الاصولیین الاستثناء عن النفی لا یکون اثباتاً.

از آغاز افتادگی دارد.

دنا، ج ۶، ص ۱۰۱۸ـ۱۰۱۹؛ علاوه بر نسخه‌های معرفی شده در آن جا آستان قدس، ج ۴، ص ۴۲۰ـ۴۲۱ و ج ۱۱، ص ۵۸۹ـ۵۹۰؛ حقوق تهران، ص ۳۸۲؛ در مجلس، ج ۴، ص ۳۳۷ با تردید از سید شریف جرجانی دانسته شده ولی در چاپ جدید آن فهرست، ص ۸۳ ناشناخته معرفی شده است.

آغاز موجود: «بعده لا اله الا هو الرحمن الرحيم لو كان المراد لا اله الّا هو هذا الاله فی قوله تـعالى والهكـم اله واحد كان تكراراً محضاً».

انجام: «ولاجل ان البناء على الفتح فـی الدلالة عـلى العموم اتفقوا على قولنا لا اله الّا الله. تمت».

۳. **[شرح كلمة التوحيد]** (التهليلة) «ص ۱۵ ـ ۲۴»
(کلام ـ عربی)
مؤلف: شمس‌الدین محمد استرآبادی (سده ۱۰ هـ)

شامل ۵ بحث:

البحث الاول: فيما ذهب اليه بعض من اهل المنقول مـن انه لابد فيها من تقدير الخبر.

البحث الثاني: متعلق لما ذهب اليه بعض الآخر من عـدم الاضمار.

البحث الثالث: في ان نفي الجنس نفسه هل له معنى ام لا.

البحث الرابع: هو انه اذا كانت هذه الكلمة لنفي الجنس و....

البحث الخامس: في ان هذه الكلمة الطيبة هـل يـحتمل التوحيد ام لا.

این کتاب در بیشتر منابع و فهرستها به صورت ناشناخته مـــعرفی شـــده است. از جـمله نسـخه‌های ش ۱۶۳۵ (مجلس، ج ۴، ص ۳۳۶ـ۳۳۷)، ۴۵۶۶/۷ (ج ۱۲، ص ۲۶۱) و ۴۹۵۴/۲۹ (ج ۱۴، ص ۲۴۴ـ۲۴۵) کتابخانه مجلس و دیگر کتابخانه‌ها مانند عکسی مرکز احیاء، ج ۴، ص ۸۶؛ مـدرسه صـدر بـابل، ص ۱۱۵؛ آسـتان قـدس، ج ۱۱، ص ۵۸۹ ـ ۵۹۰؛ فاضل خـوانسـاری، ج ۱، ص ۲۰۹ و مؤید قم، ج ۲، ص ۵۵ـ۵۶.

در چاپ جدید جلد چهارم فهرست مجلس، ص ۸۳ ـ ۸۴ آن را به فخر رازی مـنسوب کـرده‌انـد کـه صـحیح نیست و نشان می‌دهد فهرستنگار این رساله را با رساله پیشین آن مجموعه اشتباه کرده است. در ملی تهران، ج ۲، ص ۳۲۱ـ۳۲۳ نســخه‌ای از ایـن کـتاب مـورخ رجب ۹۶۳ق با نام رسالة فـی کـلمة التـوحيد از مـجدالديـن اصفهانی دانسته شده است. از انجامی که مؤلف فهرست نقل کرده بر می‌آید این شخص کاتب نسخه باشد. نسخه دیگری از این کتاب در ادبیات مشهد، ص ۱۹۲ به جلال دوانی منتسب شده ولی نسخهٔ دومی در ص ۲۰۹ همان فهرست بدون نام مؤلف معرفی شده است.

نســخه ش ۱۰۱۸۸/۱ هـم کـه در مـجلس، ج ۳۲، ص ۲۲۵ معرفی شـده آغـازش مـطابق ایـن رسـاله و انجامش مطابق با رساله تهلیلیه فخر رازی است. پس از رؤیت نسخه مشخص شد ص ۲ ـ۶ رساله شمس‌الدین استرآبادی و ص ۷ ـ ۱۲ تهلیلیه فخر رازی است امـا بـه دلیل آن که در این بین یک برگ نسخه (شـامل آغـاز و انجام این دو رساله) افتاده تمایز و تشخیص آنها دشوار شده است.

ذریعه، ج ۴، ص ۵۱۵ ـ۵۱۶ (با نام التهليلية و ناشناخته) و ج ۱۴، ص ۴۱ (شرح کلمة التـوحيد از شـمس‌الديـن استرآبادی)؛ حقوق تهران، ص ۳۸۲؛ آستان قدس، ج ۴، ص ۴۲۰ـ۴۲۱؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۵۳۷.

آغاز: «الحمد لمن تفرد و تعالى ان يوحد والصلوة على من هدانا كلمة التوحيد وارشدنا الى ما قصر عنه التعديد. وبعد فهذه مباحث متعلقة بكلمة التـوحيد مـوردة عـلى وجه فيه اشارة الى المنقول والمعقول والى ما عليه ارباب المكاشفة فی الاصول».

انـجام: «ولا يـحولنا مـع امـورنا واوقـلنا فـی زمـرة الموحدين ولا يجعلنا فی سلک الغاوين والحمد لله اولاً وآخراً والصلوة على خـير مـن نـبيه مـحمد وآله ومـن تمسک اخلاصاً بجنابه. تمت الرسالة».

۴. **كيفية سريان نور وجود الحق فى الموجودات**
«ص ۲۷ ـ ۵۱» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: گویا احمد بن ابراهیم دشتکی شیرازی، نظام‌الدین (ـ ۱۰۱۵ق)

ایـــن رسـاله در بـیشتر نسـخه‌ها و مـنابع از مـلاصدرا (۱۰۵۰ق) دانسته شده ولی در نسخه‌های ش ۵۹۱۱/۶ دانشگاه تـهران و ش ۴۶۸۱/۲۳ و ۶۱۹۲/۶ مـلک بـه دشـــتکی شـیرازی (۱۰۱۵ق) نسـبت داده شـده است. مرحوم دانش‌پژوه هم این احتمال را ترجیح داده‌اند و در دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۱۴۸ نوشته‌اند: «این رساله به نام ســریان الوجـود از صـدرای شـیرازی در مـجموعه

رسائل او چاپ سنگی ۱۳۰۲ق، ص ۱۳۲ـ۱۴۷ دیده می‌شود. در نسخه شماره ۶۵۵ آستان قدس به نام فیض کاشانی آمده است[۱]... و گویا باید از همین دشتکی باشد چنان که در نسخه ۶۹۸/۲د کتابخانه الهیات نیز به نام همین دشتکی است».

نسخه‌ای از این کتاب در مرعشی، ج ۱، ص ۳۱۷ ـ۳۱۸ با نام معیة الواجب بالموجودات بدون شناخت مؤلف معرفی شده است که مرحوم سید عبدالعزیز طباطبایی آن را در یادداشتهای خود شناسایی کرده و نوشته‌اند که این رساله با نام ملاصدرا منتشر شده ولی از آنِ نظام‌الدین دشتکی است. رک: المحقق الطباطبایی فی ذکراه السنویة الاولی، ج ۲، ص ۸۸۲.

کامل.

ذریعه، ج ۱۲، ص ۱۷۸ـ۱۷۹؛ کتابشناسی ملاصدرا، ص ۱۷۶ـ۱۷۸؛ عکسی مرعشی، ج ۳، ص ۴۳۲؛ دانشکده الهیات تهران، ج ۱، ص ۳۶۷ و ۵۶۱؛ ملک، ج ۸، ص ۲۷ و ج ۹، ص ۲۳۱؛ دنا، ج ۹، ص ۹۴۳ـ۹۴۴ (تحت دو عنوان به نام ملاصدرا و دشتکی؛ در آن جا به یکی بودن هر دو عنوان دقت نشده است).

آغاز: «احمدک یا من تجلیت بذاتک فی کل شیء وظهرت بنورک فی کل ظل وفیء فانت مع الاشیاء بلا مقارنة».

انجام: «واحاطة الوجود تعالی بالموجودات علی وجه یلیق بشأنه وهو ما اردناه واما معنیته واحاطته العلمیة والحکمیة فهو اظهر من ان یخفی فاعرف. تم بالخیر».

۵. تفسیر آیة النور «ص ۵۳ ـ ۷۰» **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

تألیف شده در شهر کاشان به درخواست علمای آن شهر.

سنا، ج ۱، ص ۱۳۵؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۳، ص ۳۵۳ و ج ۶، ص ۵۱۱ـ۵۱۲؛ کشاف الفهارس، ج ۳، ص ۱۹۰ـ۱۹۱؛ پزشکی تهران، ص ۱۴۹.

آغاز: «سبحانک اللّهم یا منوّر مشکوة القوة النظریة بانوار مصابیح الفکر والرویة ونحمدک یا هادی السالکین من البریة... وبعد فهذا نبذ من درر استترت تحت العبارات المعجزات والاستعارات الشایقات وهی ما اوله قوله الله نور السموات قد ابرزته بالتفکر فیها وفیها افادة المحققون والمدققون فی الآیات البینات».

انجام: «وتلالات الکواکب الدریة علی البریة واشرقت النجوم السماویة لاهتداء الضالین البریة والحمد لله لولیه والصلوة علی خیر نبیه والسلام علی من استمسک بجنابه من آله واصحابه».

۶. شرح اثبات الجوهر المفارق (شرح العقل الکل) «ص ۷۳ ـ ۸۶» **(فلسفه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

کامل. در نسخه با نام «شرح مولانا جلال‌الدین محمد دوانی بر رساله عقل الکل که از تصنیف خواجه نصیرالدین طوسی است».

دنا، ج ۶، ص ۴۰۵ـ۴۰۶؛ کتابشناسی مکتب فلسفی شیراز، ص ۹۳ـ۹۵.

آغاز: «بعد حمد الله مبدع الحقایق والصلوة والسلام علی رسوله مظهر الدقایق وعلی آله وصحبه من کل بارع فایق یقول الفقیر الی عفو ربه الحقیقی محمد بن اسعد الصدیقی لما اتفق لی مطالعة الرسالة التی اخترعها... محمد بن الحسن الطوسی فی اثبات الجوهر المفارق المسمی بالعقل الکل سنح اثناء المطالعة دقایق لا یطلع علیها... التزمت ایراد لفظ تلک الرسالة ممزوجاً».

انجام: «ویستحصل فیه اذا حصلت ببال فلا یکون فی تمثل المعقولات ایضاً بالعقل. هذا ما سنح لی من الکلام علی هذه الرسالة لبنآء الملاحظة من دون تفرغ تام ولی فی تحقیق نفس الامر کلام بعید الغَور من عنایة الله تعالی وحسن توفیقه تیسیر انه خیر من اعان وهو المستعان وعلیه التکلان».

انجامه: «فی اوائل شهر رمضان سنه ۱۵۹ فی بلدة حیدرآباد».

۱. این انتساب مطمئناً اشتباه است. برای اطلاعات بیشتر رک: آستان قدس رضوی، ج ۶، ص ۳۷۶؛ کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۳۶۳.

۷. تفسیر آیة الکرسی «ص ۸۹ ـ ۱۱۸» **(تفسیر ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن احمد خفری (ـ۹۵۷ق)
کامل.
کشـاف الفـهارس، ج ۳، ص ۱۵۸ـ۱۶۰؛ دنـا، ج ۳، ص ۱۰۶.

آغاز: «تبارک الله سبحانه ما اعظم شأنه واظهر برهانه هو ذی العرش الاعلی ومبدع السموات العلی... اما بـعد فیقول الفقیر... لما کان اعلی المطالب واسنی المارب».

انـجام: «واستدامة السلطنة الظاهرة خـلّد الله شـموس سلطنته وابد اقمار دولته وانصر اولیـاء شـوکته واخـذل اعداء رفعته وامدد ظلال رافته علی کافة الانام مدّ اللیالی والایام بالنبی وآله الکرام».

انجامه: «تم بالخیر فی رابع شـهر جـمادی‌الثـانی مـن شهور سنه ستین بعد الالف فی بلدة حیدرآباد مـن بـلاد الهند».

۸. عینیة الصفات (برهان التوحید) «ص ۱۲۱ ـ ۱۳۰»
(فلسفه ـ عربی)
مؤلف: شمس‌الدین محمد گیلانی (ـ بین ۱۰۶۰ تا ۱۰۶۴ق)
در نسخه نام رساله چنین آمده است: «رسالة فی عـینیة الصفات من تصانیف مولانا شمسا جیلانی».
مجلس، ج ۹، ص ۲۴۳، ش ۱۳ / ۱۷۰۱؛ مـلک، ج ۵، ص ۳۲۸؛ «نگارشهای شمسای گیلانی»، ص ۵۴.

آغاز: «اعلم ان الموجود اما ان یکون لوجوده وحقیقته علة او لا فان کان له علة فهو الموجود المـمکن بـالذات وان لم یکن له علة فهو الموجود الواجب بالذات».

انجام موجود: «الصفات الکمالیة فـی الواجب بـالذات زایدة علی ذاته تعالی وذاته تعالی علة فـاعلیة لایـجاد تلک الصفات الکمالیة فی ذاته تعالی».

۹. فرهنگ لغات شاهنامه «ص ۱۳۳ ـ ۱۴۳»
(لغت ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
به ترتیب حروف تهجی.
در آغاز نوشته شده: «این نسخه ذکـر لغـات کـه در شاهنامه فردوسی مذکور است».

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصـلوة عـلی رسـوله محمد مصطفی خاتم النبیین وعلی وصیه وولیه المرتضی هادی ائمة الدین... امـا بـباید دانست کـه ایـن زبـان را پارسی خوانند و دری و پهلوی و سـبب آن است کـه... باب الالف. ایرمان: چـاکـر. اب شـمال گـلستان. آذر: آتش».

انـجام: «یال: دست و گردن اسپ را نیز گـویند. یـافه: بیهوده. یله: رها کردن. یل: مـبارز بـاشد. یـغما: تـاراج باشد».

۱۰. فرهنگ لغات شاهنامه «ص ۱۴۳ ـ ۱۶۰»
(لغت ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خـیر خـلقه محمد وآله اجمعین. ترجمه الفاظ پارسی که ملک الکلام فردوسی شاهنامه بدان منتظم ساخته. باب الالف. ایـزد: خدای عزوجل. افسر: تاج. اورنگ: تخت و عزّ. ارژنگ: نگارخانهٔ مانی».

انــجام: «یــلدا: شب درازتـرین زمسـتان. یـازیدن. بلندشدن. یسار: توانگری. یاس: نومیدی. یازان: آهنگ. یاکند: یاقوت. تم بالخیر والسلام».

۱۱. وجوب الامامة «ص ۱۶۳ ـ ۱۷۰» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی کراجکی (ـ۴۴۹ق)
رساله کوتاهی در بیان وجوب احتیاج بـه وجـود امـام است. در فهرستی که یکـی از مـعاصرین کـراجکـی از تألیفات او ساخته به نام این کتاب اشاره شده است. رک: تراثنا، ش ۴۳ـ۴۴، ص ۳۹۴.

این رساله جزو مجموعه نوشته‌ها و فوائدی است که کراجکی آنها را در کنز الفوائد گـنجانده است و بـه ایـن سبب نسخه جداگانه ندارد.

چاپ شده در کنز الفوائد، بـیروت، تـصحیح عـبدالله نعمه، ج ۱، ص ۳۲۱.
کامل.

ذریعه، ج ۲۵، ص ۳۱؛ دنا، ج ۸، ص ۸۲۹.

آغـاز: «الحمد لله ذی الفـضل والاحسـان الهـادی الی الحق بواضح البرهان وصلوته علی سـیّدنا مـحمد نـبیه المبعوث للبیان... قد وقفت ایها الاخ الفاضل ادام الله لک التایید... ذکرت ایدک الله ان احد المخالفین قال اذا کان الله تعالی قد قال ما فرطنا فی الکتاب من شـیء وکـانت الامة مجتمعة ان النبی صلی الله علیه وآله قد بلغ الرسالة الی الکافة وادی فیها الامـانة وبـین لجـمیع الامـة فـما الحاجة بعد ذلک الی امام».

انجام: «ما یوجبه العقل والکتاب والحمد لله قد اوردت لک ایها الاخ الفاضل ادام الله توفیقک ما خصه من وجوه الاجوبة عن هذا السؤال وفی بعضه کفایة وبیان لمن اراد الاستدلال والحمد لله وصلوته علی سیدنا محمد ورسوله وآله اجمعین».

۱۲. شرح رسالة العلم (کیفیة علم الواجب)
«ص ۱۷۱ ـ ۱۷۵» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

در نسخه با نام «مسئلة فی کیفیة علم الله تعالی بمعلوماته من مخترعات المولی العلامة نصیر الحق والدین مـحمد الطوسی رحمه الله».

دنا، ج ۶، ص ۷۳۸ـ۷۳۹؛ احوال و آثار خواجـه نـصیر، ص ۴۷۵ـ۴۷۹.

آغـاز: «اعلم ان الشیخ الرئیس قال فی الاشـارات فـی کیفیة اتصاف الجوهر العاقل بکمالاته انـه یکـون عـلی سبیل نوّر شی فی شی آخر حیث قال ان کلما یعقل فانه ذات موجود... قال المولی العلامه نـصیر الحـق والدیـن محمد الطوسی رحمه الله تـعالی ولا شک فـی ان القـول بتقرر لوازم الاول فی ذاته قول بکون الشی الواحد فاعلا وقابلا لان هذا اعتراف بان الموثر فی تلک الصور العقلیة ذاته تعالی».

انجام: «انکشـفت لک کـیفیة احـاطته تـعالی بـجمیع الاشیاء الکلیة والجزئیة وذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله یعلم الصواب ومنه التوفیق والیه المآب».

۱۳. اوصاف الاشراف «ص ۱۷۷ ـ ۲۳۷»
(عرفان و اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

کامل.

دنا، ج ۲، ص ۳۱۰ـ۳۱۴؛ احوال و آثار خواجـه نـصیر، ص ۴۵۷ ـ ۴۵۸؛ فـهرستواره، ج ۶، ص ۳۳۸ و ج ۷، ص ۱۳۵ ـ ۱۳۶.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس بار خدایی راکه به سبب آن که هیچ عقل را قوت اطلاع بر حقیقت او نیست».

انـجام: «جمله منتفی شود. الیه یرجع الامر کـله. ایـن است آن چه در این مختصر خواستیم ایراد کنیم و این جا سخن منقطع شد والسلام علی من اتـبع الهـدی ولواهب العقل حمداً لا یتناهی وصلواته علی خیر خـلقه مـحمد وآله اجمعین».

۱۴. مکالمه امام زین‌العابدین^(ع) با شبلی
«ص ۲۳۸ ـ ۲۴۱»

آغاز: «روی انه لما رجع مولانا ومقتدانـا زیـن‌العـابدین علیه السلام من الحج استقبله الشبلی فقال زین‌العابدین علیه السلام حججت یا شبلی».

انجام: «ارجع فانک لم تحج فطفق الشبلی یبکی علی فرطه فی حجه وما زال یتعلم حتی یحج من قابل بمعرفة ویقین. تمت المکالمة».

۱۵. خلق الاعمال «ص ۲۴۵ ـ ۲۵۵» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)

کامل.

کتابشناسی مکتب فلسفی شیراز، ص ۴۲ـ۴۴؛ دنا، ج ۴، ص ۹۹۵ ـ ۹۹۷؛ در مـجلس، ج ۵، ص ۲۴۴ ـ ۲۴۵ و ج ۹، ص ۲۲ دو نسخه از این کـتاب بـه مـلا شـمسای گیلانی نسبت داده شـده کـه بـی‌شک نـادرست است.[1] نسخه دیگـری از کـتاب حـاضر در مـلی تـهران، ج ۶،

۱. این نسبت اشتباه به منابع دیگری مانند دنا، ج ۴، ص ۹۹۹ نـیز راه یافته است.

ص ۶۲۷ به میرداماد منسوب شده که آن هم نادرست است. رساله خلق الاعمال میرداماد کتاب دیگری است که نسخه‌های آن در دنا، ج ۴، ص ۹۹۷-۹۹۸ معرفی شده است. نسخه ناشناخته ملک، ج ۷، ص ۴۵۹ هم همین کتاب است.

آغاز: «اقول افعال العباد دایرة بحسب الاحتمال العقلی من امور الاول ان یکون حصولها بقدرة الله تعالی وارادته من غیر مدخل لقدرة العبد فیه».

انجام: «فلینظر المتبصر فیه بنظر دقیق ویتفکر فیه بفکر عمیق ینجلی علیه انوار التحقیق وهو ولیّ التوفیق».

۱۶. اسکندریه (پرسش و پاسخ) «ص ۲۵۷ - ۲۹۳»
(فلسفه و کلام - فارسی)
مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰-۸۱۶ق)

کامل. در نسخه با نام «سؤالاتی که حضرت امیر اسکندر که حاکم شیراز بود که از حضرت سلطان العالمین سید شریف رحمة الله علیه کرده».

رک: ش ۸۸۷۱/۱۸.

آغاز: «اول. در باب آفرینش که مقصود آفرینش چه بود و سببی که باعث آفرینش بود چه بود و اول چیزی که آفریده بود چه بود».

آغاز جوابها: «جواب سید شریف علیه الرحمة والمغفرة در هر باب. فصل در تمهید معذرت جهت قصور ادراک و عبارت. اکابر علماء بحث و فکرت تصریح کرده‌اند که به طریق تامل و نظر و مباحثه حقایق اشیاء و احوال آن را».

انجام: «چون برق خاطف ظهور کند و اشارات ایشان به توحید از آن جا ناشی گردد. والله الموفق للصواب والیه المرجع والمآب».

۱۷. [مسائل علوم ثلاثه] «ص ۲۹۳ - ۳۰۶»
(چند دانشی - فارسی)
مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰-۸۱۶ق)

گزارش کوتاهی از مبانی و مقدمات سه علم اصول دین و فقه و اصول فقه است که برای امیرزاده‌ای نوشته شده.[۱]

مؤلف در آغاز نوشته: «پس ازین جهت فرمان جهان مطاع به نفاذ پیوست که درین علوم ثلثه رساله‌ای مشتمل بر امهات مسایل و اصول دلایل این علوم به زبان پارسی به طریق اختصار سمت تحریر یابد تا مبتدیان را تبصره و منتهیان را تذکره باشد» (ص ۲۹۵).

این نسخه تنها بخش کوتاهی از آغاز کتاب را دارد. در نسخه با نام «رساله میر سید شریف قدس الله سره».

الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۱۰ (با نام رساله در بیان امهات مسائل علوم ثلاثه)؛ مرعشی، ج ۲۱، ص ۵۹ (با نام اصول دین)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۵۷۵.

آغاز: «بر بصایر وقاده و قرایح نقاده اولوا الایدی و الابصار پوشیده نیست که به مقتضای براهین عقلیه و دلایل شرعیه مدار سعادت نوع انسانی بر دو چیز است: اول اعتقادات پاکیزه به مبدا و معاد و آن چه متعلق است به آن و این عبارت است از ایمان. دوم افعال پسندیده که منشا اخلاق قدسیه باشد».

انجام موجود: «که هر یک از این دو نسبت معقول نشود الّا با دیگری خواه متوافق باشند یا نه».

۱۸. [فواید] «ص ۳۰۶ - ۳۰۷» **(چند دانشی - فارسی)**
مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰-۸۱۶ق)

فقط یک صفحه از این رساله باقیمانده است و از انجام افتادگی دارد. عجالتاً نشانی دیگری از این رساله نیافتم. شاید بخشی از یکی از کتابهای او باشد.

آغاز: «من فواید الحضرة الاعلمیة الافضلیة استاد البشر آیة الله فی الارضین السید شریف قدس سره. چون اکابر علماء بلاد ما تشریف گرامی ارزانی فرمودند بندگی حضرت امیرزاده خلد الله ملکه را رغبت می‌باشد که درین مجلس بعضی از مباحث علمی گذرد تا برکت آن پروردگار دولت ایشان واصل گردد و این کمینه راگر چه مجهولات و اشتباهات بسیار است لکن از آن جمله سه مسئله است: یکی متعلق به احکام

۱. وی می‌باید همان اسکندر حاکم شیراز باشد که در رساله قبلی این مجموعه از او یاد شد.

فقهی است و استدلال به آن. دوم به اصول فقه. سیوم به اصول کلام».

انجام افتاده: «دوم آن که غایت در مقیا داخل نشود که اگر داخل شود غایت ماوراء او باشد».

خط: نستعلیق به جز ۳ رساله که خطشان نسخ است.
تاریخ کتابت: اوائل رمضان ۱۰۵۹ق در حیدرآباد (رساله ششم)، ۴ جمادی‌الثانی ۱۰۶۰ق در حیدرآباد (رساله هفتم).
عناوین و نشانیها شنگرف، بعضی از رساله‌های مجموعه تصحیح شده است، در حاشیه دو فرهنگ لغتِ مجموعه ابیات و شواهد فراوانی نوشته شده. رساله کیفیة سریان نور الحق **بلاغ مقابله دارد. با سه نقطه شک (.:.) در حاشیه بعضی از صفحات مانند ۴۲ و ۴۴ و ۴۹ و ۱۲۸ و ۱۲۹ و ۱۳۶. ص ۵۲ ـ ۷۰ با حاشیه‌نویسی به امضای «منه».**
در آغاز ۳ صفحه فهرست مطالب مجموعه از دارندهٔ پیشین نسخه باستانی راد.
نقش این مهرها در برگهای مختلف دیده می‌شود: مهر بیضوی «محمدجعفر ۱۳» (ص ۴ و ۳۰۷)، مهر بیضوی: «پیرو آل عبا عاقبتش محمود است» (ص ۷۰ و ۱۱۹)، مهر بیضوی: «المتمسک بربّه الغنیّ الودود کلیب عتبة ال النبی محمود ۱۰۶۰» (ص ۸۸، نقش این مهر در ص ۵۲ سیاه شده است).
رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف به صورت خط مورب کوچک و مشکی رنگ در گوشه بالای سمت راست و گوشه پایین سمت چپ ورق وسط هر جزو.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
سه، ۱۵۴، یک برگ، ۱۰/۸×۱۸/۷، ۱۷ سطر، ۵×۱۳.
جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سر ترنج که روی آن روغن کشیده شده است، درون ترنج و سر ترنجها زرین بوده اما به مرور زمان درخشش خود را از دست داده است. عطف سرخ. قطر: ۲/۲.
خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۶۳۳]

(۸۹۱۶)

مناقب جلال‌الدین محمد مولوی (شرح حال ـ فارسی)

مؤلف: فریدون بن احمد سپهسالار (سده ۸ه)

کامل. سطر آغازین کتاب نونویس است.

مرعشی، ج ۷، ص ۳۱۹.

آغاز: «[الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علی محمد وآله. و بعد حمد خداوند و ثنا] و بر عقل مبراست و ثنای بی‌عد صمدی را عمّت نواله که کمال الوهیّت او از کیفیت اوهام معرّاست».

انجام: «بر همه سالکان آن بلاد روشن کرده و به زی اهل فقر در آورده و بر حلقه اولیا دعوت نموده و الله اعلم بالصواب».

انجامه: «تمت المناقب حضرة خداوندکار رحمة الله علیه فی شهر شعبان المعظّم سنه ۹۰۴ وصل الله علی خیر خلقه محمد وآله وصحبه وعترته اجمعین کتبه العبد الفقرا والمساکین محمّدعلی بن نظام‌الدّین شیرازی فی لقبه المشهور به بلبل فارسی والله اعلم».

خط: نستعلیق با مایه‌هایی از تعلیق، عناوین و آیات به ثلث. کاتب: محمدعلی بن نظام‌الدین شیرازی ملقب به بلبل فارسی، تاریخ کتابت: شعبان ۹۰۴ق.
نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین شنگرف به جز دو صفحه اول که با زر نوشته شده است. دارای علایم دایره‌ای توپر سرخ و علامتی شبیه ویرگول و گاهی سه ویرگول مثلثی شکل در پایان حکایات و مطالب، صفحات مجدول به شنگرف، در حاشیه بعضی از سطور یک نقطه برای نشانه‌گذاری گذاشته شده است. یک مورد در برگ ۲۴ ر علامت (:) آمده که متوجه وجه استعمالش نشدم. در حاشیه برگ ۴۶ ر هم سه نقطه شک آمده بوده که آن را سیاه کرده‌اند. نیمی از صفحه اول که احتمالاً دارای سرلوح بوده بریده و سطر اول کتاب بازنویسی شده است. آغاز نسخه مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۴۶، همه مهرهای نسخه را کسی محو کرده است. آثار محو و سایه مانند این مهرها را می‌توان در برگهای ۲ ر و ۱۱۸ پ و ۱۱۹ پ مشاهده کرد. رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی.

در حاشیه بعضی از برگها مطالب پراکنده‌ای نوشته شده است: محلهای هفتگانه ذکر در بدن انسان (۲ پ)، دستور العمل منظوم در جهت دفع آبله و دفع شهوت و دفع مارکژدم و دفع درد سر (۴ ر ـ ۵ پ)، در ترتیب خلافت حضرت مولانا به خطی شبیه نوشته‌های ترکی (۱۱۸ پ)، در حاشیه همان صفحه تملک و مهری در سال ۱۲۳۶ق بوده که آن را از بین برده‌اند. برگ ۱۱۹ دارای ابیاتی از مولوی و سلطان ولد و حدیثی از پیامبر(ص) و نقل قولی از نفحات وگفته‌ای از شیخ وفا حضرتلر بن شیخ اکبر حضرتلر به ترکی و فایده‌ای در تفاوت بین اسم و تسمیه.

رسم الخط: با سه نقطه زیر حرف «س». و یکسان نوشته شدن «گ» و «پ» و «چ» با حروف مشابه آنها. زیر بعضی از «ي» هم دو نقطه آمده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۱۹، یک برگ، ۱۲/۲×۱۷/۴، ۱۳ سطر، ۸×۱۲/۵.

جلد: مقوای بنفش، عطف میشن قهوه‌ای. قطر: ۲/۱.

خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۸۴۵]

(۸۹۱۷)

مجموعه:

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

۱. اجوبة المسائل المهنائیة الاولی «۱ پ ـ ۶۵ ر»

(فقه ـ عربی)

کامل.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۹ـ۳۳؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۹ـ۱۱۰؛ دنا، ج ۱، ص ۲۹۳ـ۲۹۴.

آغاز: «هذه مسایل ورسایل من العبد الفقیر الی ربه مهنا بن سنان بن عبدالوهاب الحسینی غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المؤمنین الی الشیخ العلامة جمال‌الدین الحسن بن یوسف... المملوک مهنا بن سنان بن عبدالوهاب الحسینی یقبل ابواب الحضرة العالیة المولویه العالمیه العاملیة».

انجام: «فقد یعلم العامی مسایل یعجز عن التعبیر عنها ومثل هذه المسایل الاصولیة قل ان یخلو احد منها باسرها وقد یحتاح فی کثیر الی التنبیه والتمثیل».

انجامه: «تم القسم الاول من المسایل وجوابها بحمد الله وحسن توفیقه یوم الاحد رابع عشر شهر جمیدی‌الثانی من سنة ثلاثین ومائة بعد الف والحمد لله ربّ العالمین وصلی الله علی سیّدنا ونبینا محمد وآله الطّاهرین. هذه صورة خط السید الشریف المذکور قدس الله روحه العزیز الی الشیخ الاعظم طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه».

۲. اجازه به مهنا بن سنان عبیدلی مدنی «۶۵ پ ـ ۶۸ پ»

(اجازه ـ عربی)

به نجم‌الدین مهنا بن سنان عبیدلی مدنی (۷۵۴ق).
علامه برای مهنا بن سنان دو اجازه نوشت: نخستین آنها که نسخه حاضر نیز همان است در ذیحجه ۷۱۹ق[۱] و اجازه دوم در محرم ۷۲۰ق که در آن فهرست تألیفات خود را ذکر نموده است (رک: ش ۸۹۷۵ همین فهرست).

کامل.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۴۳ـ۱۴۶ و ج ۱۰۸، ص ۲۰ ـ ۲۷؛ ذریعه، ج ۱، ص ۱۷۸؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۸هـ، ص ۲۲۳؛ آستان قدس، ج ۲۱، ص ۴۳ و ۴۷ و ۵۰ و ج ۱۴، ص ۳۰۳؛ مجلس، ج ۱۶، ص ۱۹ ـ ۲۰ و ج ۲۲، ص ۱۴۰ـ۱۴۱ و ج ۲۴، ص ۲۶۰؛ مرعشی، ج ۲۰، ص ۸۷ و ج ۳۰، ص ۲۰۰؛ وزیری، ج ۳، ص ۱۰۳۲؛ گلپایگانی جدید، ج ۱، ص ۸۴.

آغاز: «المملوک مهنا بن سنان یقبل ابواب الحضرة العالیة المولویة العالمیة الفاضلیة العابدیة الزاهدیة العدویة المعظمیة الجمالیة لا زالت للقاصدین مفتتحة الابواب وللوافدین واسعة الرحاب وینهی ان المملوک ما برح یسمع بفضایل مولنا بین حاسة السمع والبصر».

---

۱. تاریخ این اجازه در ذریعه چاپی اشتباهاً ۷۰۹ق ذکر شده ولی در نسخه دستخط مؤلف همان سال ۷۱۹ق آمده است. لذا تاریخ ۷۰۹ق که در برخی منابع به نقل از ذریعه نقل شده، صحیح نیست.

انجام: «قولو یه عن محمد بن یعقوب الکلینی عن رجاله المذکورة فیه فی کل حدیث عن الائمة علیهم السلام وکتب حسن بن یوسف بن المطهر الحلّی فی ذی‌الحجة سنة تسع عشرة وسبعمائة حامداً لله مصلیّاً علی نبیه».

۳. اجوبة المسائل المهنائیة الثانیة «۶۹ ر ـ ۸۵ پ»
(فقه ـ عربی)

از انجام افتادگی دارد.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۹ـ۳۳؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۹ـ۱۱۰؛ دنا، ج ۱، ص ۲۹۴.

آغاز: «هذه الاسؤلة المذکورة مع اجوبتها. ما یقول سیدنا الامام العلامة احسن الله الیه واسبغ نعمه علیه فی من طلق زوجته ثم راجعها باللفظ ثم طلقها».

انجام موجود: «فالنبیذ حرام بالقیاس علیه والجامع هو الاسکار وهو العلة المقتضیة لثبوت الحکم».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: یکشنبه ۱۴ جمادی‌الثانی ۱۱۳۰ق (رساله اول).
عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات آغازین پاسخهای علامه خط شنگرف، در سه صفحه اول بین اشعار و عبارات از علامت سه ویرگول مثلث شکل واژگون استفاده شده است. در صفحه عنوان نسخه «فهرست رسایل این مجموعه نفیسه» با قلم سرخ نوشته شده است. در این فهرست از دو رساله یاد شده: یکی رساله مسایل متفرقه که مهنا از علّامه سؤال نموده و علّامه جواب نوشته، و دیگری رساله مقدمه واجب آقا حسین علیه الرحمة. کس دیگری کنار این یادداشت آن را تصحیح کرده است: «حاشیه آقا جمال بر شرح مختصر اصول از اول تا مبادی احکام». هم اکنون رساله دوم و بخشی از پایان سؤال و جوابهای مهنا از انتهای نسخه ما افتاده است. در همان صفحه تملک محمدشفیع بن نورالدین محمد خاتون‌آبادی آمده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. برچسب کاغذی عطف نسخه کنده شده است.
کاغذ: حنایی آهار مهره، دوپوسته شده.
یک، ۸۵، یک برگ، ۱۲/۲×۱۸/۶، ۱۴ سطر، ۷×۱۴/۵.
جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد مرمری، عطف میشن عنابی، گوشه‌ها پارچه‌ای مشکی. قطر: ۰/۹.
خریداری از اسماعیل قوام شهیدی در اردیبهشت ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۲۲۰]

(۸۹۱۸)

انوار البلاغة **(بلاغت ـ فارسی)**
مؤلف: محمدهادی بن محمدصالح مازندرانی، مترجم (ـح ۱۱۳۴ق)

ترجمه و تحریر مختصر المعانی تفتازانی (۷۹۱ق) است. به دستور حسین علی خان این مجموعه در «جمع فنون معانی و بیان و علم بدیع» نوشته شده تا «قواعد کامله تمام آن علم شریف الآغاز لطیف الانجام را در سلک ارقام ارقام انتظام» دهد.

تنظیم شده در یک مقدمه و فنون ثلاثه (هر فن در چند باب و هر باب در چند فصل):

مقدمه: در تعریف فصاحت و بلاغت.
فن اول: در بیان علم معانی، در ۷ باب:[1]
باب اول: در بیان احوالات اسناد تام، در ۲ فصل.
باب دویم: احوال مسند الیه، در ۱۱ فصل.
باب سیم: در بیان احوال مسند، در ۷ فصل.
باب چهارم: در بیان احوال مختصه به متعلقات فصل، در ۳ فصل.
باب پنجم: در بیان احوال قصر.
باب ششم: در بیان احوال فصل و وصل، در ۶ فصل.
باب هفتم: در بیان ایجاز و اطناب و مساوات.
باب هشتم: در بیان احکام ایجاز و اطناب، در ۲ فصل.
فن دویم: علم بیان، در ۳ باب:
باب اول: در بیان احکام تشبیه.
باب دویم: در بیان حقیقت و مجاز لغویین و عقلیین، در

---

۱. با آن که در آغاز نوشته شده این فن ۷ باب دارد اما در نسخه ۸ باب آمده است.

۲ مطلب و هر مطلب در چند فصل.
باب سیم: در بیان کنایه.
فن سیم: علم بدیع، در ۵ باب:
باب اول: در بیان محسنات معنویه و آن بیست و نه است.
باب دویم: در بیان محسنات لفظیه و آن چه از آنها به حیطه ضبط در آمده هفت است.
باب سیوم: در بیان محسنات خطیه.
باب چهارم: در بیان سرقات شعریه.
باب پنجم: در بیان اقتباس و تضمین و عقد و حل و تلمیح و حسن ابتدا و تخلص انتها.
کامل.

ذریعه، ج ۲، ص ۴۲۵؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۱۲۵؛ پیوست بریتیش لایبرری، ۱۹۹۸م، ص ۶۵؛ عمومی اصفهان، ص ۱۲ـ۱۳؛ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۲۴۲ـ۳۲۴۳؛ مجلس، ج ۲۵، ص ۱۲۶ـ۱۲۷؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۷ـ۱۸.

آغاز: «الحمد لمبین المعانی والبیان وصلی الله علی مبلغ المثانی والتبیان صلوة کاملة لکمال الرحمة والرضوان. و بعد چون همگی همت بندگان سمو المکان منیع الشان منبع الاحسان».

انجام: «و بهترین مقطعها آن است که شعر بر انتهای کلام باشد چنان که نوشته میشود در آخر نامه‌ها والسلام علیکم و در آخر رساله‌ها تمت الرسالة».

انجامه: «قد وقع من تسوید هذه الرسالة من شهر صفر المظفر سنه ۱۲۳۹ علی ید اقل الخلیقة بل اللاشی فی الحقیقه محمدحسین الاسترابادی».

خط: نسخ و نستعلیق. نوشته شده به چندین خط. بخش آخر آن در صفر ۱۲۳۹ق به خط محمدحسین استرآبادی.
عناوین و نشانیها شنگرف و در مواردی مشکی. بین پاره‌های اشعار علامتی شبیه عدد ۵ به شنگرف. در حاشیه تصحیح شده.
در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها نوشته شده است: وقفنامه نسخه در جمادی‌الثانیه ۱۲۹۹ق که نیمی از آن محو شده و از نام واقف تنها... آقا محمدتقی خوانده می‌شود که کتاب را بر اولادش وقف کرده است. از سجع مهر نام کامل واقف که علی‌اکبر بن محمدتقی است به دست می‌آید. مهر او بیضوی است و نقش: «علی‌اکبر ابن محمدتقی ۱۲۸۵» دارد. یادداشت خریداری در صفر ۱۲۶۶ق با مهر بیضوی: «عبده محمدتقی بن محمدجعفر بن محمدعلی ۱۲۵۹»، و دو دستور تهیه انفیه و معجون برای زیادتی حافظه از شیخ ابوعلی سینا. بخشهایی از نسخه مانند برگهای ۱۴۹ـ۱۶۴ به خطوط دیگری کتابت شده است. بر بالای بسیاری از صفحات نسخه کلمه وقف نوشته شده است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. در برگ آخر نسخه قیمت آن ۱۰۰۰ ریال نوشته شده است.
کاغذ: فرنگی شکری و نخودی آهار مهره.
یک، ۱۷۸، دو برگ، ۱۵/۲×۲۱/۱، ۱۸ـ۱۹ سطر، ۹×۱۵/۵.
جلد: ساغری مشکی ضربی، با ترنج و سرترنج و جداول گرهی، یک لا. قطر: ۲/۲.
خریداری از باقر رقت در دی ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۵۲۳۱]

(۸۹۱۹)

جنگ قلندرشاه:

مجموعه یادداشتها و رساله‌هایی به خط میرزا محمود بن محمدنصیر قلندرشاه خویی است که بین سالهای ۱۲۷۳ـ۱۲۹۱ق نوشته شده است.[۱]

۱. فهرست دفتر الهیّات قلندر شاه «۱ پ ـ ۲ ر»

۲. گفتارهای پراکنده «۱ ر و ۲ پ ـ ۳ ر»
شامل اشعاری از مولوی، قلندرشاه، مرحوم رضا

۱. احمد بن ابوالحسن شیرازی دیوان بیگی (۱۲۴۱ـ۱۳۱۰ق) قلندرشاه را در سال ۱۲۹۴ق در سن ۷۳ سالگی در کرمانشاهان ملاقات و در تذکره خود، شرح حال و اشعار او را به نقل از خودش ذکر کرد. رک: حدیقة الشعراء، نسخه ش ۹۱۵۳ کتابخانه مجلس، ص ۱۰۱.

قلی‌خان؛ انواع افراط، تعریف این اصطلاحات به گـونه عرفانی: المـهیمون، الکـنز المـخفی، اليـاقوتة الحـمراء الرّتق، الوصف الذاتی، العقاب، العنقا. تفأل در تبریز کرده شد به جهت رفتن، تعریف سوفسطائی، حدیثی از امـام صادق(ع)، و بندی درباره عبور اسرا از قـتلگاه از زبـان دختر امیرالمؤمنین(ع).

۳. مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد «۳ ر ـ ۴ پ»
(عرفان ـ فارسی)
مـؤلف: عـبدالله بـن مـحمد رازی، نـجم‌الدیـن دایـه (۵۷۰ ـ ۶۵۴ق)
انتخابی از فصل بیستم کتاب است.
فهرستواره، ج ۸، ص ۸۷۱ـ۸۷۳؛ دنا، ج ۹، ص ۴۰۶ـ۴۰۹.
آغاز: «فصل بیستم مرصاد العباد در بـیان وصـول بـه حضرت خداوندی بی‌اتصال و انفصال. قال الله تعالی ثمّ دنی فتدلی».

۴. گفتارهای پراکنده «۴ پ ـ ۱۴ ر»
شامل چند حکایت و حدیث و خواص آیات و مـعنای چند لغت.
در عبور اهل بیت رسالت از قتلگاه، دو روایت در تولد امیرالمؤمنین(ع) و حضرت رسـول(ص) و آثـار ظـهور از عروة بن زبیر، نامه از آصف‌الدوله به فـرزندش مـحمد میرزا، بندی درباره وجود مطلق، تعریف عشق، در سوره عمران در حق دوست صدیق.
و ابیاتی از یزید، میرزا مهدی خویی و شرحی درباره اشعار او، نواب مستطاب شاهزاده بهجت، قلندرشاه (بـا امضای لراقـمه قـلندرشاه)، مـرحـوم حسـینعلی خـان معیرالممالک، حسینقلی خان خمسه به ترکی، فردوسی، پروین، افصح الشـعراء اعـجب الزمـان، مـعیرالمـمالک مرحوم از شیخ مصلح‌الدین شیرازی در خواب گرفته.
و احادیثی به نقل از جامع الاخبار، جواهـر القـرآن و الکافی.

۵. [اطوار دل] «۱۴ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
شامل ۷ طور بدین ترتیب: صدر، قلب، شـغاف، فـؤاد، حبة القلب، سویدا، مهجة القلب.
این بخش می‌باید از قلب منقلب سعدالدین مـحمد بـن محمد حموی جوینی (۶۵۰ق) گرفته شـده بـاشد چـه مطالب و تقسیماتش کاملاً با آن رساله مطابق است.
دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۳۰۵ـ۳۰۶.
آغاز: «دل را هفت طور اثبات کرده‌اند زیرا که دل بـر مثال آسمان است و تن بر مثال زمین که آفـتاب روح از آسمان دل بر زمین قالب می‌تابد».

۶. گفتارهای پراکنده «۱۴ پ ـ ۱۷ ر»
شامل: الکلام فی المحبة المستفادة من قوله تعالی حَـبّا، نمونه نامه‌نگاری به داروغه ایران و پاکـار روم و دولت عثمانی، شرح حدیث العـلم نـقطة کـثّرها الجـاهلون از امیرالمؤمنین(ع).
و اشعاری از آذری، مـلا عـلی پـروین، مـحوی، بـیکا، مولوی، چند بیت به ترکی، از رباعیات سلطان ابوسعید ابوالخیر که یکی از آنها در صندوقخانه مرحـوم مـهدی خـان نـوری خـوانـده شـده بـود، ربـاعی در سـوک سیدالشهدا(ع) که سی سال قبل به پای منبر حـاجی مـلا احمد به خاطر رسیده بود نوشته شده در ۱۲۸۸ق ایامی که چیذر شمیران به مرحومه فخرالدوله بـخشیده شـده بود در عوض کُوروی (؟) نیاوران.

۷. اجوبة مسائل بعض العلماء «۱۷ پ ـ ۱۸ پ»
مؤلف: سید کاظم بن قاسم رشتی (۱۲۱۲ـ۱۲۵۹ق)
در این نسخه تنها سؤال آخر دربـاره احـضار صـورت مرشد نوشته شده است.
عکسی دائـرةالمـعارف بـزرگ، ج ۱، ص ۱۰۸ ـ ۱۰۹؛ مرعشی، ج ۲۸، ص ۶۱۳؛ مرکز احیاء، ج ۴، ص ۱۹۲.
آغاز: «قال سلمه الله تعالی المعروف من مـذهب العـلماء رضوان الله علیهم انّ خیال صـورة المـرشد للـمسترشد حرام ولم نجد علی ذلک دلیلا من العقل ولا من الکتاب والسنة مع ان مقتضی القاعدة... اقول ما مرادهم بـتخییل صوره المرشد ان کان مرادهم انه».
انـجام: «شاغلا عن ذکر الله وذکر اولیائه الائمة الهدی فتح یکون کالاول فی جمیع ما قلنا وهذا آخر مـا اردنـا

ایراده فی جواب هذه المسائل الغامضة... واسئل الله ان یفتح علیک باب فهمک. قال هذه المطالب لیست مذکورة فی کتاب ولا جری علیه خطاب نسئل الله التوفیق والتسدید والعصمه فی کل باب والحمد رب العالمین وصلی الله علی محمد واله الطاهرین. تم فی شهر ذیحجه الحرام فی خمسین ماتین بعد الالف ۱۲۵۰ فی لیله الخمسه. تم تم. این رساله‌ایست از جناب مستطاب حاوی الاصول والفروع جامع المنقول اشرف العلماء والحکماء الزمان حاجی سید کاظم الرشتی فی حفظ الصورة المرشد. انشاء الله الرحمن در شاخسار طوبی مثوا و مقامش باد. جواب شافی و کافی اگر چه فرموده‌اند و لیکن اگر ترک ادب نبود شرحی نیز حقیر کثیر التقصیر محمود ابن محمدنصیر می‌نوشت که مقصود صوفیه و عرفا دارای این تفصیل است بلکه قال جعفر صادق(ع) ان صورت الانسان اکبر حجة الله علی خلقه الی اخر الحدیث ایضاً خلق الله الآدم علی صورته نکته نکته دیگر است والسلام».

۸. گفتارهای پراکنده «۱۹ ر ـ ۳۵ ر و ۳۷ ر ـ ۳۹ پ»
(فارسی و عربی)

شامل نامه تبریک ازدواج، نصیحت به فرزند نوشته شده در شب ۲۶ شعبان ۱۲۷۳ق از ریگ علی شاه(؟)، معنای چند لغت از مجمع البحرین، یادداشتی درباره افیون، در اثبات بطلان مدعی کـه بـدیهه انشـانویسی و بـی‌تفکر انشاد کردن اثبات مدعا نکند در ۱۲ ذیقعده الحرام ۱۲۶۳ق، حدیث حقیقت کمیل، روایتی از جامع الاخبار صدوق در مقبره مطهره دارالسلطنه تبریز ۱۲۸۸ق، از آیات عشره فی بطلان ادّعای طایفهٔ ضاله، قصیده ولویه، یادداشت درباره سکونت در مقبره اولیاء در دارالسلطنه تبریز و عزم سفر حجاز در ۱۲۹۱ق، در بیان ادله نقلیه وجود مبارک امام(ع) و قائم(ع)، از احتجاج شیخ طوسی (کذا)، چند توقیع از حضرت قائم(ع) و وکلای اربعه آن حضرت و جزیره محل سکونتشان، نامه به نور چشمی میرزا هادی، نامه‌ای از نشاط، تعریف چند اصطلاح عرفانی (۳۴ پ و ۳۹ پ)، گفته‌هایی از امیرالمؤمنین(ع)، یک بیت شعر به خط جلال موسوی صفوی در وقت مغرب دوشنبه ۱۱ شوال ۱۳۱۷ق در تاریکی برای توجه فقرای نعمت اللهی. و یادداشتهایی در تمرین نامه‌نویسی و منشآت نگاری و آداب دعاخوانی و چندین حدیث.

و ابیاتی از این سرایندگان: آقایی بیگ، قلندرشاه در دفترخانه مبارکه، در منزل عارفه خانم (خطبه منظومه درباره عارفه خانم گفته شده)، مرحوم میرزا مهدی داداش اعلی الله مقامه در منزل کرج...، مرحوم آقا میرزا حسین، مجنون عامری، امیرالمؤمنین(ع) در ظهور قائم(ع) می‌فرماید. مناجات امیرالمؤمنین(ع) با آغاز: لک الحمد یا ذا الجود والمجد والعلی، ناصر خسرو علوی، میرزا ابوالحسن حکمت اصفهانی، مناجاتیه لیلی، متنبی.

۹. رفع اعتراض از شیخ رجب برسی «۲۲ ر ـ ۲۲ پ»
مؤلف: محمود بن محمدنصیر قلندرشاه خویی (سده ۱۳ه‍)

آغاز: «الحدیث ان الاعمال تعرض علی النبیّ والولیّ ثمّ ترفع الی ربّ العلیّ مع عرضها وان کان لا یعلمها الّا بعد العرض».

انجام:

گر فیض تو یک لحظه به عالم نرسد
معلوم شود بود نبود همه کس

۱۰. دوازده امام «۳۵ ر ـ ۳۶ ر» **(دعا ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی ابن عربی (۵۶۰ ـ ۶۳۸ق)

این صلواتیه در بیشتر نسخه‌ها به ابن عربی منتسب شده است. اما در چند نسخه‌ای هم آن را انشاء کسان دیگری دانسته‌اند: در الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۹۰ و دانشگاه تهران، ج ۱۵، ص ۴۱۳۲ به دهدار و در مجلس، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ش ۹۸۵/۲ طباطبایی به سید حیدر آملی.

دنا، ج ۴، ص ۱۲۶۲ـ۱۲۶۳؛ مؤلفات ابن عربی، ص ۴۰۱ ـ ۴۰۴.

آغاز: «منسوب الی محیی‌الدین اعرابی رحمة الله علیه مشهور به دوازده امام. بسم الله الرحمن الرحیم. الحمدلله رب العالمین حمداً ازلیّاً بابدیته وابدیّاً بازلیّته سرمداً باطلاقه متجلیاً فی مرایا حمد الحامدین هو سرّ الداهرین».

انجام: «وابواب الایمان واصفیاء الرحمن وسلاله خیره النبیین وخلاصة عترة صفوة المرسلین صلواه الله وسلامه علیهم اجمعین».

۱۱. نور وحدت «۴۰ ر ـ ۴۶ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالله حورا مغربی نقشبندی (سده ۱۱ه‍)
کامل.
فهرستواره، ج ۸، ص ۱۰۵۳ـ۱۰۵۴؛ مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۲۰۸۳ـ۲۰۸۵؛ دنا، ج ۱۰، ص ۸۵۳ـ۸۵۵۴؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۱۸۶۴ـ۱۸۶۵، ش ۳۸۲۷/۳ (با انتساب به شاه نعمت‌الله ولی).
آغاز: «این رسالهایست نور وحدت من تصنیفات حضرت قدوة المحققین وبرهان المدققین عارف بالله خواجه عبدالله المعروف بخواجه حورا المتخلص بمغربی قدس الله سره وافاض علی الطالبین فتوحه شب جمعه مبارک در عرس خواجه بهاءالحق والدّین المعروف بنقشبندی قدس الله سره العزیز سیّم ربیع‌الاول فی سنه ۱۵۳ اتفاق شروع در اظهار این رساله واقع شد الحمدلله که حقیقت از آفتاب روشنتر است و جمال وحدت».
انجام: «و یا حقیقت وحدت کما ینبغی بر وی جلوه‌گر شود و به گفتگوی زبانی اکتفا واقع نشود الله مطلق و محمد(ص) بر حق. والحمد لله اوّلاً واخراً وظاهراً وباطناً وصلی الله علیه واله الطاهرین الاخیار الابرار الانجاب».
انجامه: «تمت الکتاب یا علی مدد بتاریخ ۱۹ شهر صفر المظفر سنه ۱۲۸۶ در دولت سرای جناب آقایی حاجی اقا میرزا رحیم دام اجلاله وطول الله عمره با دست فالج و به چشم نابینا و به هزار درد بیدرمان باتمام رسید. از بس که نسخه مطبوع و تحقیقاتش عرشی بود واجب شد که نسخه‌ای داشته باشم قلندرشاه».

۱۲. اشعار مجنون عامری «۴۶ ر»
با ترجمه فارسی بین ابیات.

۱۳. نامه ولیعهد مبرور به سلطان روم «۴۶ پ ـ ۴۷ پ»
آغاز: «هو. نامه ولیعهد مبرور به سلطان روم مصحوب قاسمخان سرهنگ حامل عهدنامه مبارکه. الحمدلله الذی اید الحق وشیّد الدین والّف بین قلوب المسلمین».

۱۴. مصطلحات الصوفیة «۴۷ پ ـ ۴۹ ر» (عرفان ـ عربی)
مؤلف: عبدالرزاق بن ابوالغنائم کاشانی (ـ ۷۳۶ق)
بخشهای مختلفی از این واژه‌نامه به صورت تکه‌های کوتاه کوتاه در چندین جای جنگ نوشته شده است. تا آن جا که دقت کردم مطالب این برگها نیز مربوط به همین کتاب است: ۵ ر، ۳۴ پ، ۳۵ ر، ۳۹ پ، ۵۲ پ، ۱۰۱ ر، ۱۰۴ پ، ۱۰۵ ر، ۱۰۵ پ، ۱۰۷ پ، ۱۱۴ پ و ۱۱۹ ر.
دنا، ج ۱، ص ۱۰۴۴.

۱۵. نامه ابوالقاسم بن عیسی حسینی حسنی قائم مقام به ولیعهد عباس میرزا «۴۹ پ»
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)
ناقص مانده است.

۱۶. اشعار «۴۹ پ ـ ۵۰ ر»
از امیرالمؤمنین(ع) و مولوی.

۱۷. نمونه منشآت «۵۰ پ ـ ۵۱ ر»

۱۸. چندین روایت درباره امام زمان(ع) «۵۱ پ ـ ۵۲ ر»
آغاز: «هو. فی اسرار الامام المهدی محمد بن الحسن(ع). فمن ذلک ما رواه الحسن بن حمدان عن حکیمة بنت محمد بن علی الهادی قالت کان مولد القائم(ع) لیلة النصف من شعبان ۲۲۵».

۱۹. اشعار «ص ۵۳ پ ـ ۵۴ ر» **(عربی)**
بدون نام سرایندگان.

۲۰. حق الیقین فی معرفة رب العالمین «۵۴ پ ـ ۶۳ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ـ۷۲۰ق)
فهرستواره، ج ۶، ص ۱۳۵ـ۱۳۶؛ دنا، ج ۴، ص ۶۹۲ـ۶۹۴.

آغاز:
«ای پیداتر از هر پیدایی
وای آشکارتر از هر هویدایی
پیدایی تو با پنهانی سازگار و پنهانی تو چون پیدایی آشکار نه پیدایی تو از پنهانی رمان».

انجام موجود: «و حکم مراتب امروزه الی ما لا نهایه بر یک وجه بی تغیر و تعدد بدو ثابت است».

در آخر صفحه ۶۳ پ نوشته شده: «بقیه مطلب در اواخر کتاب نوشته». در صفحه ۶۴ ر هم آمده: «چون این اوراق کفایت نکرد بقیه حق الیقین شیخ در اواخر کتاب دور اوراق سفید قلمی شد».

ادامه این رساله در برگهای ۳۲۸ پ ـ ۳۳۲ پ نوشته شده است.

۲۱. قاعده جفر مختصر «۶۴ ر»

۲۲. اشعار «۶۴ ر ـ ۶۴ پ»
از امیرالمؤمنین(ع)، عبدالباقی بغدادی، قلندرشاه، حکیم خویی و شیخ عزیز.

۲۳. المشاعر «۶۵ پ ـ ۱۰۰ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن ابراهیم شیرازی، ملاصدرا (۹۷۹ـ۱۰۵۰ق)
کامل. با یادداشتهای توضیحی در کنارهٔ صفحات به امضاهای «الشیخ الرومی قدس سره» و «محمدجعفر اللاهجی رحمه الله» در اوایل کتاب.
رک: ش ۸۸۲۵/۲۲.

آغاز: «نحمد الله ونستعین بقوته التی اقام بها ملکوت الارض والسّماء بکلمة التی انشاء بها نشاءتی الاخرة والاولی».

انجام: «بلغ الی درجة العقل الفعال فیه وقف ترتیب الخیر والوجود واتصل باوله اخر دائرة الوجود انه مفیض الخیر والجود».

انجامه: «تمت المشاعر کمشاعری فی اخر ساعة اللیل السـ(؟) فی الطلوع الفجر فی دارالخلافه الطهران فی شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۲۷۲. اطفی السراج فقد طلع الشمس».

۲۴. چند دستورالعمل پزشکی و شیمیایی و ساخت حبات «۱۰۱ پ ـ ۱۰۴ ر»
بیشتر آنها بدون امضاست. اما در چند مورد هم نام سازنده آنها آمده است: حاجی میرزا باقر، سید ولی رحمه الله، قلندرشاه، جناب مستطاب داماد، نسخه ساخت عقد زیبق از عبدالعلی در شب یکشنبه ۷ رجب ۱۲۸۷ق که برای آقا میرزا محمود مشهور به قلندرشاه نوشته است (از او با القاب و عناوین فراوان و مبالغه‌آمیزی یاد می کند؛ ۱۰۳ پ، ۱۰۴ ر).

۲۵. عشقیه (کیمیاء السعادة) «۱۰۴ پ ـ ۱۹۸ پ»
(عرفان ـ عربی)
مؤلف: محمدحسین بن محمدکاظم کرمانی، رونق علیشاه (ـ۱۲۳۰ق)
پاسخ چند پرسش عرفانی است. در نسخهٔ ما این دو سؤال و پاسخ آنها دیده می‌شود:
المسئلة الاولی: قال الله تعالی ما جعل الله لرجل من قلبین فی جوفه وقد امرنا بالمحبته ومحبة اولیائه فکیف یجمع هاتان المحبتان فی قلب واحد.
المسئلة الثانیة: ما معنی الحدیث المروی عن امیرالمؤمنین الروح ملک من الملائکه له سبعون الف وجه ولکل وجه سبعون الف لسان و... (۱۲۸ ر).
از آن جا که عناوین بخشهایی از نسخهٔ ما نانوشته مانده نمی توان به یقین سؤالات را در دو عنوان بالا منحصر کرد.[۱]
در متن به اشعار فارسی زیادی استشهاد شده است. نوشته شده برای حاجی میرزا آقاسی.
کامل. با حاشیه‌نویسی و یادداشتهای توضیحی از قلندرشاه، صدرا، مجمع البحرین و منه. در آغاز نام رساله به شنگرف «عشقیهٔ حکیم کرمانی اعلی الله مقامه ودرجاته» نوشته شده است.

---

۱. همهٔ عناوین نسخهٔ ش ۳۹۴/۲ طباطبایی در کتابخانه مجلس هم نانوشته مانده است و برای مقابله نمی‌توان از آن کمک گرفت.

مجلس، ج ۴، ص ۱۵۶ و ج ۲۲، ص ۱۵۰ـ۱۵۱، ش ۳۹۴/۲ طباطبایی؛ آستان قدس، ج ۴، ص ۱۳۴ـ۱۳۵ و ج ۱۱، ص ۱۵۲ـ۱۵۳؛ مرعشی، ج ۳۳، ص ۳۴۸ـ۳۴۹؛ جدید گلپایگانی، ج ۱، ص ۹۴ـ۹۵ (با نـام اجـوبة المسـائل)؛ دانشگاه تهران، ج ۱۰، ص ۱۵۷۶ و ج ۱۶، ص ۹۵.

آغاز: «الحمدلله رب العالمین والصلواة علی خیر خلقه مـــحمد واله اجـــمعین. فـیقول الحـقیر الاثـم الجـانی محمدحسین ابن محمدکاظم المـنشی الکـرمانی... انـه سئلنی بعض اخلّائی الشفیق... عن مسائل والح علی ان ابیّنها واکشف الغطاء عن وجوهها».

انجام: «موافقا لما فی کتاب الالهی ان الینا ایـابهم ثـم علینا حسابهم ثم النظر الی قوله تعالی الا الی الله تـصیر الامور وانا لله و انا الیه راجعون فیکون مربیا لمّا فیستحق جمع المحامد صعودا ونزولا الحمد لله ربّ العالمین.

بـاقی ایـن گـفته ایـد بـیزبان

بـا درون انکـه دارد زنـده جـان

هست باقی شرح این لیکـن درون

بسته شد دیگـر نـمیآید بـرون».

انجامه: «تمت هذه الرساله الموسومه بکیمیاء سـعادت المعروفة بالعشقیة فی شهر رجب المرجب ۱۲۷۳. یا علی مدد است».

۲۶. گفتارهای پراکنده «۱۹۹ ر ـ ۲۰۲ ر»

در بردارنده این مطالب: دعای طمطام از علی(ع)، دعای قاموس (که باید تصحیح شود غلط و سقط بسیار دارد)، دعایی به امضای قلندرشاه، دستورالعمل پزشکی درمان سالک از جناب آقا سیدعلی طبیب، و اشعاری از مرحوم عباسقلی و بیشتر بدون نام سراینده.

۲۷. خرقه «۲۰۲ پ ـ ۲۱۷ ر» **(پزشکی ـ فارسی)**

مؤلف: مرتضی قلی بن حسن شاملو (سده ۱۱ هـ)

این نسخه مقدمه کتاب را ندارد و در آغاز به اشتباه و با خطی جدیدتر این گونه معرفی شده: «رساله در طبّ که برای مهدعلیا به حسب الفـرموده او نـوشته». کـتاب از انجام هم ناتمام مانده است. عناوین نانوشته.

رک: ۸۸۵۳/۱۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسّـلام عـلی خیر خلقه محمد واله اجمعین. این رسالهایست مختصر در معالجات امراض... در تحریک صورت بستن فرزند در صلب».

انـجام: «بعد از ان اینقدر او را بدوانـند کـه از حـرکت بماند پس او را همان دم ذبح نمایند و در دیگ کرده طبخ دهند و شوربای».

۲۸. یادداشتهای پزشکی مختلف

«۲۰۲ پ ـ ۲۱۷ ر حاشیه و ۲۱۷ پ ـ ۲۱۸ ر»

۲۹. اشعار «۲۱۸ پ ـ ۲۱۹ ر»

بدون نام سراینده. به همراه گفتهای از امـام فـخرالدیـن رازی.

۳۰. القصائد السبع العلویات «۲۱۹ پ ـ ۲۲۶ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عبدالحمید بن هبةالله مداینی، ابن ابی الحدید (۵۸۶ ـ ۶۵۵ق)

با یادداشتهای توضیحی به فارسی و عربی بین سطور و کنارۀ صفحات. در آغاز با نام «سـبعۀ مـعلّقه ابـن ابـی الحدید» خوانده شده است.

التراث العربی المخطوط، ج ۱۰، ص ۷۷ـ۷۸؛ دنـا، ج ۸، ص ۱۹۰ـ۱۹۱.

آغاز:

الا ان نجد المجد ابـیض مـلحوب

ولکـنّه جَـمّ المـهالک مـرهوب

انجام موجود:

وقال لی الرحمن مـا قـال یـوسف

عـداک بـما قـدّمت لوم وتـثریب

۳۱. [کلمات حکمتآمیز] «۲۲۶ پ» **(فارسی و عربی)**

مؤلف: محمود بن محمدنصیر قلندرشاه خویی (سده ۱۳ هـ)

آغـاز: «هو. از قول بنده حقیر فقیر کثیر الذنب والتـقصیر محمود ابن محمدنصیر مرحوم مغفور المبرور به سـرکار

جناب مستطاب علامی فهّامی جامع الفروع والاصول وحاوی المنقول والمعقول حضرت مجتهد العصر والزمان آقا محمدمهدی مجتهد کرمانشاهانی نوشته و عملی از مجربات اساطین حکمت به رسم هدیه ایفاد داشته. اللهم اهدنا لما هدیت الله الهادین واعدنا الی عدوتک...

راهم گم و شبم سیه و منزلم بعید
ای رهنمای وادی ایمن هدایتی

انجام:

قال راوجا صفواً من الشمس نیّرا
فقد شاکلا فی حسنها وابتهاجها

۳۲. الکواکب الدریة فی مدح خیر البریة (قصیدة البردة)
«۲۲۷ ر ـ ۲۳۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن سعید بوصیری (۶۰۸ ـ ۶۹۶ق)

از انجام ناتمام مانده است. با یادداشتهای توضیحی.

رک: ش ۸۸۸۵/۲۸.

آغاز:

امن تذکّر جیران بذی سلم
مزجت دمعا جری من مقلة بدم

انجام موجود:

یجرّ بحر خمیس فوق سایحته (کذا؛ سابحة)
یرمی بموج من الابطال ملتظم (کذا؛ ملتطم)

۳۳. گفتارهای پراکنده «۲۳۹ ر ـ ۲۴۰ ر»

از مسوده‌های باطلهٔ مرحوم ابوی میرزا نصیراست رحمة الله علیه، من دیوان مولا الموالی علی(ع) خطاب به حارث اعور همدانی، غزلهای سعدی، احادیثی از امام باقر و صادق و امیرالمؤمنین(ع).

۳۴. منشآت «۲۴۰ پ ـ ۲۴۲ ر و ۲۴۴ ر ـ ۲۴۴ پ»

مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ ـ ۱۲۵۱ق)

۳۵. القصیدة الاشکنوانیة (القصیدة الحبسیة) «۲۴۲ پ»
(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: اسعد بن نصر فالی ابزری (ـ۶۲۴ق)

قصیده کامل نیست.

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۲، ص ۵۷۴ـ۵۷۵؛ دنا، ج ۸، ص ۲۱۴ ـ ۲۱۵؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۵۰ ـ ۵۱؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۰، ص ۸۹.

آغاز:

من یبلغن حمامات ببطحاء ممتّعات بسلسال وخضراء

۳۶. گفتارهای پراکنده «۲۴۳ پ ـ ۲۴۹ پ»

شامل: دعا جهت دفع قحط غلا و طاعون و وبا، فی باطل السحر، به جهت بیمار، مناجات سید الشهدا(ع)، دو روایت از امیرالمؤمنین(ع)، در شرح موجین مهمّین از بحر الدعاء، در بیان آن که طریقه حقه از چهار امام به واسطه چهار ولی علیهم‌السلام از شیعیان خاصّ اهل بیت جاری شده در میان عباد و بلاد منتشر گردیده، هذا کتاب کتب الله تعالی فی ظهر عهدنامة الاولی فی حق حسین ابن علی وانزلناه فی یوم العاشوراء، فرود آمدن جبرئیل بر پیامبر(ص) و آوردن دعای ناد علیاً مظهر العجایب، در تفسیر اخلاص و استعاره آن، در بیان انطباق حضرت فاطمه(س) با حقیقت عرش و شرح وجوه انطباق و رجوع به ذکر نفس رحمانی و نفس رحیمی، در شرح بحر ثانی که مسمی است به بحر الله و بحر الجامع و بحر الاحمد و بحر النبوة.

و سروده‌هایی از: نواب مستطاب بهجت صدر الشعرا غلام حسین میرزا روحی فداه (در مدح قلندرشاه)، سنایی و ارسطو.

۳۷. شرح حدیث حقیقت «۲۵۰ ر ـ ۲۶۱ پ»
(حدیث؛ عرفان ـ فارسی)

مؤلف: محمدتقی بن محمدکاظم کرمانی، مظفرعلی شاه (۱۱۵۰ـ۱۲۱۵ق)

این رساله بخشی از منظومه بحر الاسرار مؤلف است.

در نسخه با نام «شرح حدیث کمیل از مظفر علی شاه کرمانی».

فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۲۶۳ ـ ۲۶۴؛ ذریعه، ج ۱۳،

ص ۱۹۷؛ مـرعشی، ج ۱۹، ص ۱۳۸؛ مـلک، ج ۳، ص ۴۹۹ـ۵۰۰؛ آستان قدس، ج ۱۷، ص ۴۵۵.

آغاز:

مـرتضی آن پـادشاه پـاک دیـن
ریـخته فـیض حـقیقت بـر کـمیل
گـفت بـا اه ان کـمیل پـاک دیـن
مـا الحـقیقه یـا امـیرالمـؤمنین
خوش ازین دریـا بـه جـانم راه کـن
از حـقیقت خـوش مـرا آگـاه کـن

انجام:

یـافت تـلقین دم ذکـر خـفی
در حـضور پـیر روشـن دل صـفی
در میان چـون نـرد عشـق امـد درست
خـویش را دریـافت در داو نـخست

انجامه: «یا علی مدد. در کاسیان (؟) شرف اتمام یافت شهر صفر ۱۲۸۹».

۳۸.کبریت احمر (کنز الاسرار؛ اوراد موظفه؛ سیر و سلوک) «۲۶۲ پ ـ ۲۷۱ پ» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: محمدتقی بن محمدکاظم کرمانی، مظفرعلی شاه (۱۱۵۰-۱۲۱۵ق)

کامل. در بالای اولین صفحه رساله نام کتاب و مؤلف این گونه آمده است: «کنز الاسرار جـناب مسـتطاب مـظفر علی‌شاه».

فهرستواره، ج ۷، ص ۷۴۲؛ دنا، ج ۸، ص ۴۵۳ـ۴۵۷.

آغاز: «الحمد لله الحلیم الکریم العلیّ العظیم والصلواة علی النبیّ المصطفی... و بعد چـون مـقتضای عـبودیت حقیقی اشتغال قلب و قالب عبد است».

انجام: «قبل از سؤال بـه بـیان عـقاید حـقّه اسـلامیه اشتغال نماید الحمد لله رب... الطاهرین».

انجامه: «این کبریت الاحـمر المسـمی بکـنز الاسـرار النوریه اگر چه تمام شـد ولی بـه رحـمت تـمام (؟) در دولت اریکه مخدوم مکرم سرکار خان بابا خان بـاتمام رسید بتاریخ ۵ شهر محرم ۱۲۸۹ در دارالصفای خوی یا علی مدد».

۳۹. گفتارهای پراکنده «۲۷۱ پ ـ ۲۷۳ پ»

در بیان سر نفس رحمان از حضرت مسـتعان عـلی، در بیان ختمیت و قصیده عبدالباقی افندی که جناب مرحوم سید شرح گفته.

۴۰. [رسالة فی المطالب العرفانیة] «۲۷۴ ر ـ ۳۱۱ پ» **(عرفان ـ عربی)**

مؤلف: محمدابراهیم بن علی لاریجانی (سده ۱۳ه)

در نسخه با نام «سـؤالی است قـلندر شـاه مـحمود بـن جـلال‌الدیـن از حکـیم ربّـانی پـرسیده و ایـن رسـاله مرقوم شده».

از انجام ناتمام مانده است.

آغاز: «الحمدلله الذی تحیرت العقول عن معرفة ذاتـه وکلت البصائر عن ادراک کنه صـفته... وبـعد فـیقول... محمدابراهیم بن علی اللارجانی الایرائی انه قـد طـلب منی بعض الاخلاء الصادقین واخوانی السالکین... میرزا محمود الخویی المـعروف بـقلندرشاه ان احـرر رسـالة تحتوی علی اجـلّ المـطالب العـرفانیة واهـمّ المـعارف الربانیّة وتشتمل علی لب مقاصد اهل الطریقه مع تضمنه لنبذ من مرادات اهل الشریعة... اعلم ان الموجود عـلی قسمین واجب الوجود بالذات».

انجام موجود: «بقول صورتین مـعا فـضلا عـن تـلک الکثرة وکان الجود الالهی مغتضیا (؟) لتکمیل الماده».

۴۱. گفتارهای پراکنده «۳۱۳ ر ـ ۳۲۸ ر»

بدین ترتیب: در بیان آن که حال ایشان نسبت به این دو گوش منحصر در دو قسم است یا فتح گوش ملکی و سدّ گوش شیطانی (حالت اولیا) و یا فتح گوش شیطانی و سدّ گوش ملکی (حال اولیاء الطاغوت)، حکایتی از سلطان محققین ابراهیم خواص، درباره عشق عرفانی، از شواهد النبوة، روایتی از پیامبر(ص) و سـیدالشـهداء(ع)، دسـتور ساخت صورتی از قیر سیاه از شیخ ابوالقاسم برنی رحمة الله، داستان انتخاب اشعار یحیی بـن سـلیمان کـاتب و گفتگوی او با ابوجعفر مـنصور، روایـتی از شـعرگویی مسحل بن اثائه، از مـناقب و خـطب امـیرالمـؤمنین(ع)، استخاره نامه.

و اشعاری از دعبل بن علی خزاعی، مناجات منسوب به امیرالمـؤمنین(ع) و سـید السـاجدین(ع)، عـبدالبـاقی افندی، حاجی سلیمان صباحی، عباسقلی خان تبریزی مظهر تخلص، ابونواس و فتحعلی خان ملک الشعراء.

۴۲. حق الیقین فی معرفة رب العالمین
«۳۲۸ پ ـ۳۳۲ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ـ۷۲۰ق)
ادامه کتاب از برگهای «۵۴ پ ـ ۶۳ پ» است.
آغاز موجود: «بی تغیر و تعدد بدو ثابت است و به اندک فراستی این معنی ادراک توان کرد».
انجام: «والباطن وهو بکل شیء علیم ولا حول ولا قوّة الا بالله العلی العظیم... اجمعین».
انجامه: «یا علی مدد. در آستانه مطهره اولیا در مـقبره جناب حاجی محمدجعفر خوی الحسینی قدس سره در دارالسلطنه تبریز باتمام رسیده شد ۱۲۹۱».
زیر انجامه نوشته شده: «این نسخه راکه سال قبل در خوی ابتداگردید روزگار این قدر مجال نداد بالاخره از جمعی از رفقا استمداد کرده به هزار زحـمت بـطورهای مختلف و به خطوط متفرقه باتمام رسید. آن هـم لطـفی دارد این کتابت و... که قلمی شد».

۴۳. گفتارهای پراکنده «۳۳۳ ر ـ ۳۳۸ پ»
قـصیده‌ای از قـلندرشاه، از شـهاب ثـاقب، آن چـه از مشهدی علی آورده‌اند، دستور ذکر و آداب آن از شـیخ محمدحسن سکاکی، چند روایت از امیرالمؤمنین(ع).
یادداشت یادگاری از مرتضی‌قلی از فقراء سلسله عـلیه شاه نعمت‌الله در پنجشنبه ۷ شوال در بـالاخانه در زیـر کرسی در خدمت آسید محمدصادق یـزدی و مـصطفی قلی خان میر پنجه و حاجی علی‌محمد خان «چون این جنگ که الحق والانصاف گنجی است که پایان نـدارد... هر کس به یادگار چیزی از این مرقومات گذاشته».
وی یک رباعی ماده تاریخ به مناسبت آن کـه قـطب الاقطاب صفی علیشاه در ۲۴ ذیـقعده ۱۳۱۶ق از ایـن عالم خرقه تهی کرده و امور ظاهر و باطن به دست صفا علیشاه افتاد نوشته است.
برگهای ۳۳۹ـ۳۵۷ سفید مانده است.

۴۴. القول النفیس فی تفلیس ابلیس (تفلیس ابلیس)
«۳۵۸ پ ـ ۳۶۸ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: عبدالسلام بن احمد ابن غانم مقدسی (ـ ۶۷۸ق)
مناظرات خیالی و رو در رو با شیطان است. جـدلها بـر محور امر و اراده (جبر و اختیار) و استعمال این دو لفظ در قرآن می‌گردد و به نـظر مـی‌رسد ایـن رسـاله در رد تلبیس ابلیس ابن جوزی (۵۹۷ق) نوشته شده باشد.
کامل. در نسخه با نام «هذا مـناظره ابـلیس رجـیم» خوانده شده است.
مرعشی، ج ۲۱، ص ۲؛ فاضل خوانسار، ج ۱، ص ۲۲۰؛ دائرةالمعارف بزرگ، ج ۴، ص ۳۵۴ـ۳۵۵؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۱۷۴۱ـ۱۷۴۲.
آغاز: «قـال الشـیخ الامـام قـدوه الانـام عـزّالدیـن عبدالسّلام بن شیخ احمد والد الشیخ غانم رضی الله عنه الحمد لله الذی خلق آدم للبشر اباً واستخرج ذریته... اما بعد فانی نظرت فرایت دایرة الشقاوة والسعادة تدور علی خط الامر والارادة».
انجام: «لا شریک له ولا تنازع له فی عباده فله الخلق والامر لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون انما امره اذا اراده شیئاً ان یقول له کن فیکون».

۴۵. داستان شعرخوانی ذو الاصبع عدوانی و چهار دختر او
«۳۷۱ ر ـ ۳۷۱ پ»

۴۶. غزل در مدح ناصرالدین شاه «۳۷۲ ر»
برگهای ۳۷۳ ـ ۳۹۵ سفید است.

۴۷. شرح معجزه‌ای که در سر مبارک جناب سیدالشهدا(ع) رخ داد «۳۹۶ ر»

۴۸. منظومه «۳۹۹ ر ـ ۴۰۳ پ»
نام سراینده مشخص نـیست. وی از بـدی زنش شکـوه

می‌کند و ظاهراً این مثنوی را در این باره سروده و شاید مرادش از هفت سال در زندان بودن، هفت سال زندگی زناشویی‌اش است:

هفت سال است این که در زندان درم

زیر پتک چرخ چون سندان درم

(۴۰۰ پ)

وی چند حکایت در همین موضوع آورده است.

در اواسط منظومه از نشاط (۴۰۱ ر) و در پایان از محمد شاه غازی (۱۲۵۰ـ۱۲۶۴ق) یاد کرده و او را ستوده است (۴۰۳ پ).

در نسخه با نام «مثنوی مرحوم میرزا مهدی اعلی الله مقامه».

آغاز:

ای مبارک جنبش کلک وجود

ای همیون موجهٔ دریای جود

ای یگانه گوهر بحر قدم

در تو پیدا معنی نون والقلم

انجام:

رنجها را از وجودش دور دار

گنجها از بذل جودش عور دار

تا جهان باشد جهان را شاه باد

دست غیر از ملک او کوتاه باد

انجامه: «بتاریخ چهارم شهر رجب ۱۲۸۶ در آستانه مطهرهٔ امامزاده علی‌اکبر در قریه چیذر شمیران واقعست در عالم وحدت و تنهایی باتمام رسید».

۴۹. منظومه «۴۰۴ ر ـ ۴۰۹ پ»

به تقلید از مثنوی مولوی سروده شده است.

آغاز:

تاجری بود از گروه راستان

کرد عزم خطّهٔ هندوستان

خواجه صاحب مال و ثروت بد بسی

در فتوت هم نبد چون او کسی

انجام:

گریه است و آن خدائی مشتری است

که ز هر نقصی وجود او بری است

با خدا سوداکن و گنجی بیاب

گفتمت والله یجزیک الثواب

انجامه: «در استانه مطهّره جناب امامزاده علی‌اکبر در قریه چیذر شمیران در حالت وله و حیران نوشته شد».

۵۰. منظومه «۴۱۰ پ ـ ۴۱۴ ر»

آغاز:

ای خداوندی که مانندیت نیست

شرکتی اندر خداوندیت نیست

در خداوندی ترا انباز نیست

مر ترا انجام چون آغاز نیست

انجام:

گنج اندر خانه داری ای پسر

تو روانی از پی آن در بدر

همچو آن ماهی که آبش در کنار

وان پی ابست دایم بی قرار

۵۱. منظومه «۴۱۴ پ ـ ۴۱۵ پ»

مؤلف: علی‌آبادی

از انجام ناتمام است.

آغاز:

گفت با جبریل ربّ العالمین

بهر امروزت همی خواندم همین

رو ببین این خیل مستان مرا

عید بستان گلستان مرا

۵۲. مثنوی در مدح ناصرالدین شاه «۴۱۸ ر ـ ۴۲۱ ر»

شامل دو مثنوی یکی با افتادگی از آغاز و دیگری کامل در مدح ناصرالدین شاه (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق).

آغاز موجود:

یا این که طبقهای پر از لؤلؤ لالا است

ای بزمگه شاه جهان بهر نثار است

۵۳. اشعار و گفتارهای پراکنده «۴۲۱ پ ـ ۴۳۸ پ»

(فارسی و عربی)

از منشآت قایم مقام، از نوشته‌های صاحب جنگ با نام

«بافته قلندر شاه»، از امام صادق(ع) در تأویل آیه افعیینا بالخلق الاول بل هم فی لبس من خلق جدید، از خطبه امیرالمؤمنین(ع)، چندین دعا و حرز به جهت قضای هر حاجت و دفع بعضی امراض و احراز دیگری مانند آن، دستور العمل سالک مبتدی و دستور ذکر یادگار حاجی درویش حفظه الله تعالی.
اشعار از قلندرشاه، حکمای ماضی، رباعی به یادگار... علی بن حسینعلی خویی، مولوی، امیرالمؤمنین(ع)، سعید بن مبارک نحوی، عبدالله بن ابی‌بکر، ابی الخمیس ضمیری، توبة بن حمیر، حاتم الاصم، قاضی احمد بن محمد ارجانی، متنبی، نشاط، در جلوات جنون قلندرشاه بروز کرده و شرح احوال است، قلندرشاه در شب چهارم شهر صفر المظفر ۱۲۸۷ق در خانقاه حضرت فخر السالکین والحاج حاجی میرزا رحیم قطب ولی تراش انشا شده، از همو در ربیع‌الاول ۱۲۷۹ق هنگام عارض شدن چشم درد، ابی حامد غزالی، ابی المحاسن یوسف شوافی، رباعیات شاه قلندر، خطبه شقشقیه قلندر شاه، مصطفی کردستانی در حالت جذبه آقا میرزا عبدالله مشهور به شیپورچی، عمرو ابن ربیعة ابن کعب، محمود قلندر ارومیه، غلامحسین بن ملک ایرج میرزا در خدمت حضرت قلندر شاه در شعبان ۱۲۹۰ق در دارالسلطنه تبریز، منجیک ترمذی، امرءالقیس، مستوره خانم زن خسرو خان والی کردستانی، صدر اعظم مدظله العالی و بدیهه قلندرشاه.

خط: نستعلیق و شکسته. کاتب: محمود بن جلال‌الدین محمدنصیر قلندرشاه خویی. تاریخ کتابت رساله‌های مجموعه: ۱۹ صفر ۱۲۸۶ق در دولت سرای حاجی آقا میرزا رحیم (۴۶ر)، طلوع فجر ربیع‌الثانی ۱۲۷۲ق در دارالخلافه طهران (۱۰۰ پ)، رجب ۱۲۷۳ق (۱۹۸ پ)، صفر ۱۲۸۹ق (۲۶۱ پ)، ۵ محرم ۱۲۸۹ق در خدمت خان بابا خان در دارالصفای خوی (۲۷۱ پ)، ۱۲۹۱ق در آستانه مقبره جناب حاجی محمدجعفر خوی در دارالسلطنه تبریز با همکاری چند نفر (۳۳۲ پ)، ۴ رجب ۱۲۸۶ق در آستانه امامزاده علی‌اکبر در قریه چیذر شمیران (۴۰۳ پ). به جز اینها بسیاری از فوائد و یادداشتهای کوتاه نسخه هم تاریخ تحریر دارد که در ضمن معرفی هر یک بدانها اشاره شد.
در بیشتر بخشها عناوین پیش از رنگین‌نویسی در حاشیه صفحات با قلمی کوچکتر نوشته شده‌اند.
رساله‌ها نوشته شده در متن و حاشیه، ص ۱ دو شماره برای نسخه با مداد گذاشته شده است: شماره ۲۲۰ و نمره ۴۷ با یک مهر بیضوی آبی ناخوانا.
مهرهای نسخه: برگ ۲۵ پ: دو مهر بیضوی به نقشهای «المسی حسین الحسینی ۱۲۶۱» و «افوض امری الی الله عبده محمّدتقی (بدون نقطه)» که احتمالاً عدد زیرش ۸۱ باشد. برگ ۲۶ ر: مهر مربع: «افوض امری الی الله عبده محمدتقی ۱۲۶۹». برگ ۳۱ پ و ۳۲ ر: مهر مربع کوچک: «یا الله المحمود (؟)».
یادداشتهای کنارهٔ بعضی از سطور (مانند برگ ۳۷۲ ر، ۴۰۷ ر) یا بعضی از صفحات (از جمله ۱۲۰ ر، ۲۰۰ ر) به عمد محو شده است. دو برگ ۱۲۱ و ۱۲۲ پارگی دارد.
کاغذ: انواع مختلف. همه آنها فرنگی نازک. الوان. با چندین نوع ته‌نقش بدین صورتها: ته‌نقش مدور CANSON که بالایش ۸ ستاره کوچک آمده است. تاج منقش بزرگ با عبارت ML و شیر و خورشید برجسته. ته‌نقش مستطیل کوچک با عبارت «BATH». و LUMSDEN & SON. بخشهایی هم کاغذهای خطدار جدید است.
۴۲۸ برگ، ۱۲/۸×۲۱/۵، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی، با ترنج و سرترنج و جدول. پشت هر دو دفه جلد اشعاری از قاآنی و مولوی نوشته شده است. قطر: ۴/۲.
خریداری از مرحوم حاجی شرف‌الملک فلسفی در آبان ۱۳۲۴ش.
[شماره ثبت: ۲۷۹۸۲]

(۸۹۲۰)

عیون المسائل (الاثنی عشریة) **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمد استرآبادی، میرداماد (ـ ۱۰۴۰ق)
کامل.

دنا، ج ۷، ص ۷۳۶ـ۷۳۷؛ مجلس، ج ۱۲، ص ۲۳۴ (با نام نادرست الوضوء والصلاة)؛ التراث العربی المخطوط، ج ۹، ص ۱۹۶ـ۱۹۷.

آغاز: «بسمله وبه نستعین. ومن جناب فضلک الاستیفاق والاستیزاع یا علیم یا حکیم سبحانک اللهم انی للسان هذه الذمة المخدجة».

انجام: «فی ذلک الاصل مما لیس بسیاق من سیاق التوجیه نصیب وارتکاب مثل ذلک من الاریب النبیه غریب واما اعتراض جدّی المحقق اعلی الله تعالی قدره علیه. الحمدلله ربّ العالمین وفقنی لاتمام هذه النسخة الشریفة».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، با حاشیه‌نویسی به امضای «منه رحمه الله تعالی»، تصحیح شده و در برگ خاتمه نسخه علامت بلاغ مقابله آمده است: «بلغ من اوله الی آخره»، صفحات مجدول به زر تحریردار، صفحه عنوان نسخه تملک سلیل الخاقان النبیل محمدکریم خان زند ملقب به وکیل فتحعلی در غره ذیحجة الحرام ۱۲۶۱ق در شیراز و حدیثی در مناقب امیرالمؤمنین(ع) به نقل از ابن مردویه و دو یادداشت تملک و مهر پاک شده. در برگ ۲ ر و ۷۳ پ مهر بیضوی کوچکی که درون آن ۴ سطر به خط کوفی نوشته شده و من نتوانستم آن را بخوانم. در پایان دو بیت شعر به خط محمدیوسف.

در برچسب کاغذی روی جلد نوشته شده: «۱۰۹۴. درع الصحة، میرداماد، **دستخط». رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با شمارش مخصوصی بدین ترتیب:[1]**

از آن جاکه هر جزو ۴ ورق و ۸ برگ است کاتب تنها ۴ برگ اول را شماره‌گذاری کرده است و از شماره ۴ تا ۱ را نوشته و در ۴ برگ دوم چیزی نوشته.[2] برای متمایز کردن هر جزو از جزو دیگر هم از حروف ابجد استفاده کرده و به صورت ترکیبی از عدد و حروف ابجد، ۴ برگ اول هر جزو شماره‌گذاری شده است: ا ۴، ا ۳، ا ۲، ا ۱، ب ۴، ب ۳، ب ۲، ب ۱ و به همین قیاس تا آخر نسخه.

کاغذ: نخودی آهار مهره، دوپوسته شده.

دو، ۷۳، سه برگ، ۱۲/۹×۱۸/۸، ۱۵ سطر، ۶/۷×۱۲/۶.

جلد: تیماج مجدول گرهی زرین، عطف قهوه‌ای، سجاف عنابی. دورو، درون عنابی، یک لا. قطر: ۱/۲.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۴۷۱]

(۸۹۲۱)

خدمة الاغربنیا **(آیین مسیحیت ـ عربی)**

مؤلف: یوحنا فم المذهب (ـ۴۰۷م)

کامل.

کتاب المخطوطات العربیة لکتبة النصرانیة، ص ۵۲ـ۵۳ و ۱۵۳ و ۲۱۸ـ۲۲۰.

آغاز: «بسم الاب والابن والروح القدس. لا اله الا الواحد آمین. کتاب خدمة الاغربنیا ورتبت افاشین السحریة وخدمة اسرار القداس احتیاج الکاهن والشماس تالیف یوحنا فم المذهب والقدیس الکبیر فاسیلیوس والبروجین مانا المنسوب الی القدیس غریغوریوس. صلاة الاغربنیا. یاتی الکاهن والشماس وینتصبان امام الابواب المقدسة مکشوفیة الروس».

انجام: «ویلتفت الی الشعب ویبارکهم معلناً وقایلاً ایها الرب الاهنا احفظنا جمیعاً بنعمتک ومحبتک للبشر کل حین من الان والی کل اوان والی دهر الداهرین».

خط: نسخ و سریانی، عناوین اصلی به خط ثلث مشکول جلی. تاریخ کتابت: سده ۱۰ه.

بعضی از جملات و اشکال با شنگرف نوشته شده‌اند. بین جملات علامت ویرگول به شنگرف. در پایان عبارات شکل خاصی به شنگرف کشیده است. با علامت قوبل در پایین بعضی از صفحات مانند ۵۴ پ. رکابه‌دار، در این نسخه هر جزو در اولین و آخرین برگ شماره خورده است: گوشه سمت چپ بالای

---

۱. در گوشه سمت چپ بالای صفحات به نحوی که گاهی در صحافی و برش برگها بعضی از آنها ناقص شده است.

۲. این امر نشان می‌دهد شمارش برگها حین کتابت و پیش از صحافی نسخه انجام شده است.

اولین برگ هر جزو وگوشه سمت راست بالای آخرین ورق همان جزوکه هنگام بستن کتاب این دوکلمه روی هم منطبق می‌شوند. جزوهای این نسخه ۱۰ برگی است و در هرکدام از آنهاکلمه «کراس» تکرار شده است. هم اکنون به جز افتادگیهاو پارگیهای نسخه این برگهاکراس شماری دارند: ۱۵ ر (کراس ثالث)، ۲۵ ر (کراس رابع)، ۴۵ ر (کراس سادس) و... آخرین شماره جزو موجود در نسخه ۱۴ است (۱۳۳ پ). در صفحه عنوان نام کتاب به صورت بر عکس نوشته شده (حروف به جای آن‌که از راست به چپ نوشته شوند از چپ به راست نوشته شده‌اند؛ شبیه قرینه آینه‌ای). با مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۱۳۹.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. همراه با ته‌نقش به صورت ۳ نشان هلال ماه‌که در اندازه‌های بزرگ و کوچک و متوسط کنار هم قرار گرفته‌اند. حاشیه بالایی صفحات رطوبت دیده.

۱۴۸، سه برگ، ۱۴×۱۹/۴، ۱۵ سطر، ۱۰×۱۴/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، کمی فرسوده. قطر: ۳/۸.

خریداری از باقر ترقی در خرداد ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۷۱۲]

(← تصویر)

(۸۹۲۲)

مجموعه رسائل مهذب‌الدین بصری:

مؤلف: احمد بن عبدالرضا بصری، مهذب‌الدین (ـ زنده در ۱۰۸۷ق)

«مهذب‌الدین بصری»، ابوالفضل شریف، در معارف اسلامی، ش ۱۳، شهریور ۱۳۵۰ش، ص ۴۳ـ۵۰؛ معجم اعلام الشیعة، ص ۴۴ـ۴۷؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱ه‍، ص ۶۰۰ـ۶۰۱.

۱. ظریفة النحو واخیه «۱ پ ـ ۷۴ پ» (ادبیات ـ عربی)

نوشته شده برای عبدالرزاق بن ملا عبدالرشید. فصول و عناوین کتاب شماره و ترتیب خاصی ندارد.

آغاز: «احمدک یا من رفع درجات العالمین واشکرک یا من خفض درکات الجاهلین حمداً شکراً ینتصب بهما اعلام هدای... هذه ظریفة النحوی واخیه اجابة لمن انزل الله الرحمة علی ابیه الموفق مولانا عبدالرزاق... ابن... ملا عبدالرشید... وضمّنتها نکتاً وظرایف ودعایب ولطایف وجمعت فیها خلاصة العلمین وبعض العلوم ونبذة من التصوف المعلوم ورتبتها علی فصول واصول».

انجام: «الی یومک هذا والحمد لله علی ذاک وهذا. وقع الفراغ من تلطیف هذه الظریفة والکلمة الفایقة اللطیفة نصف لیلة الاسبوع المشهور من شهر البروج المبرور من السنة العبائیة من العقول الثمانیة بعد الالف من الهجرة النبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واکمل التحیة فی المشهد الرضوی فی حماء السید النجیب العالم الحبیب الفاضل الادیب میرزا محمدرضی المختاری الحسینی بعد ما تناولت الخمسة والعشرین جانباً راجیاً عفو رب العالمین وشفاعة النبی وعترته الطاهرین صلوات الله علیه وعلیهم اجمعین».

۲. الزاهرة الجامعة فی مسایل المیراث الباهرة اللامعة

«۷۵ پ ـ ۱۱۰ ر» **(فقه ـ عربی)**

در احکام ارث، نوشته شده برای سید احمد بن سید محمد رضی.

تنظیم شده در ۳ مبادی و تبصره و ۳ معانی و تکمله بدین ترتیب:

المبداء الاول: فی موجبات الارث.

المبداء الثانی: فی موانع الارث.

المبداء الثالث: فی الحجب وهو اما عن اصل الارث واما عن بعض الفرض.

التبصرة: فی تفصیل السهام المنصوصة فی کتاب الله عزوجل وهی ستة.

المعنی الاول: وفیه ثلاث عمل (کذا؛ عمدة):

العمدة الاول: فی تعیین میراث المرتبة الاولی.

العمدة الثانی: فی تعیین میراث المرتبة الثانیة.

العمدة الثالث: فی تعیین میراث المرتبة الثالثة.

المعنی الثانی: فی میراث الازواج والولاء، وفیه مفصّلان:
الفصل الاول: فی میراث الازواج.
الفصل الثانی: فی الولاء واقسامه ثلاثة.
المعنی الثالث: وفیه ثمانی لواحق:
اللاحقة الاولی: فی میراث الخنثی.
اللاحقة الثانیة: الحمل یورث اذ انفصل حیّاً.
اللاحقة الثالثة: ولد الملاعنة.
اللاحقة الرابعة: ولد الزنا.
اللاحقة الخامسة: المفقود.
اللاحقة السادسة: فی میراث العزقی والمهدوم علیهم.
اللاحقة السابعة: فی الاقرار بالنسب المتعلق بتعین الانصباء من الفریضة.
اللاحقة الثامنة: فی میراث المجوس.
التکملة: فی حساب الفرایض، وفیه قطبان:
القطب الاول: فیه ثلاث جواهر.
القطب الثانی: مخارج الفروض.
خاتمة: تشتمل علی طرفین:
الطرف الاول: فی المناسخات.
الطرف الثانی: فی معرفة سهام الوارث من الترکة، وفیه مناهج.

پایان یافته در ۱۲ ربیع‌الاول ۱۰۷۵ق در مشهد رضوی.

آغاز: «الحمد لمن جعل اولی الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتابه عبرة للعالمین والصلوة علی من علّمه حقایقه بعد اصطفائه».

انجام: «افضل من عبادة العابد. والحمد لله اهله اللهم صن غربتی واسکن روعتی واستر عورتی وارحم وحدتی یا ارحم الراحمین وصلی الله... الاخیار الانجبین. وقع الفراغ من تبییضها فی المشهد الرضوی یوم الالفین من العشر الباء من الشهر الجاء من السنة اهل العباء من العشر الدجاء بعد مضی المرتفع من وُدّ فی کف من الهجرة النبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واتم التحیة».

۳. الاحمدیة فی توضیح الاشکال المنطقیة

«۱۱۱پ ـ ۱۲۰ر» **(منطق ـ عربی)**

نوشته شده برای سید احمد بن محمدرضی مختاری حسینی.

تنظیم شده در دو نزهت و خاتمه:
النزهة الاولی: وفیها اربعة مصابیح:
المصباح الاول: وفیه الشکل الاول.
المصباح الثانی: وفیه الشکل الثانی.
المصباح الثالث: وفیه الشکل الثالث.
المصباح الرابع: وفیه الشکل الرابع.
النزهة الثانیة: فی القیاس الاستثنائی، وفیها مصباحان:
المصباح الاول: فی المتصل منه.
المصباح الثانی: فی القیاس المنفصل منه.
الخاتمة.

تألیف شده در روز ۲۳ جمادی‌الاول ۱۰۷۴ق در مشهد رضوی در عرض ۹ ساعت.

آغاز: «الحمد لمن شکّل الممکنات باشکال مختلفة بحکمته وشخّص کلّاً من افراد انواعها بارادته وقدرته... هذا شیء فی الاشکال المنطقیة مع تفرقة الحواس وترادف المصایب».

انجام: «فاعتبر البرهان وما قیله وما سواهما سفسطة والحمد لله وحده وقع الفراغ من تسویدها یوم الثالث والکاف من جمادی‌الالف سنة اربعة والعین المهملة بعد الغین من الهجرة النبویة فی المشهد المقدس الرضوی».

۴. اللامعة الوفیة فی الذهاب بمذهب الصوفیة

«۱۲۱پ ـ ۱۶۷ر» **(تصوف ـ عربی)**

در رد تصوف و متصوفان زمان خودش، تنظیم شده در ۸ نزهه و منظره و خاتمه:
النزهة الاولی: فی ابطال التصوف وذمّه والسلامة من غمته وغمّه، در ۷ وجه.
النزهة الثانیة: فی ابطال هذه النسبة القبیحة وذمها علی وجه الفضیحة من وجوه صحیحة وجهات ملیحة.
النزهة الثالثة: فی ابطال ما ابتدعوه من الجلوس المخصوص والریاضات وما اخترعوه من ترک اللحم ونحوه من المباحات لدلایل سبعة.
النزهة الرابعة: فی ابطال ما فی قلوبهم من الاعتقاد فی قلاقل الحلول والاتحاد وزلازل وحدة الوجود والافتراء علی الاله المعبود والنبی المصطفی المحمود

واهل بيته حبل الممدود ويدّل على ذلک وجوه سبعة.
النزهة الخامسة: فى ابطال ما يدعونه من الكشف ويزعمونه من الهنف، ويدل على ذلک وجوه ستة.
النزهة السادسة: فى ابطال ما يجعلونه من اعظم العبادة واهم ما يوصل الى السعادة وهو الفتل والسقوط على الارض والصقوة والوجد والاضطراب والنعق والحال والرقص والصفق، ويدل على ذلک وجوة سبعة.
النزهة السابعة: فى ابطال ما يستحلونه من الغناء والاستراحة من هذه الغمة والعناء الذى يزعمون انه عبادة وكل من فعله واستماعه اسعادة، ويدل على ذلک وجوه سبعة.
النزهة الثامنة: فى ابطال ما ابتدعوه من الذكر الخفى وتدبير ما اخترعوه من الذكر الجلى فاخذوا بالتفريط والافراط المذمومين، ويدل على ذلک وجوه سبعة.
المنظرة: فى ابطال ما يعتقدونه من سقوط التكاليف الشرعية عند حصول ما يدعونه من الكشف والمعرفة الجهلية، ويدل على ذلک وجوه سبعة.
الخاتمة: تشتمل على خمسة خواتم:
الخاتم الاول: فى ابطال ما يعتقدونه من السعى فى الرزق المقسوم وطلب المعاش والكد فيه والتجمل المعلوم.
الخاتم الثانى: فى ابطال ما اصروا عليه وركنوا بكليتهم اليه من الموالات لاعداء الله والمعاندة لاولياء الله.
الخاتم الثالث: فى ذكر جزء قليل من مطاعن مشايخ الصوفية وقبايحهم على وجه يستلزم بدايع شنايع فضايحهم.
الخاتم الرابع: فى جواز لعن المبتدعين والمخالفين والبراءة منهم ومن تعصب لهم اجمعين من كلام رب العالمين وحديث سيد المرسلين واثر الائمة المعصومين.
الخاتم الخامس: فى وجوب الامر بالمعروف المليح والنهى عن المنكر القبيح.
پايان يافته در ۱۵ رمضان ۱۰۷۹ق در شهر فراه.
آغاز: «احمدک يا من وفقنا للتمسک بالصراط المستقيم ونجّانا به نجاة طيبة من الخزى والعذاب الاليم... هذه خطاب اللامعة الوفية فى الذهاب بمذهب الصوفية اجابة لبعض العلماء».
انجام: «معروفاً الى غير ذلک فى ذلک وذلک كاف فى ذلک. اتفق الشروع فى تسطيرها والفراغ منه فى ضمن الخمسة الاولى من العشرة الثانية من الشهر التاسع من السنة التاسعة من العشر الثامن بعد مضى عين متوجه من الهجرة النبوية على مهاجرها افضل الصلوة واكمل التحية فى البلدة الموسومة بالفراه ام الاخيار المحفوفة برحمة العزيز الغفار على يد مسطرها فوق جناح السفر الى ناحية الهند بحكم القدر ولهذا اخذت بها سبيل الاختصار دون الاطناب والاكثار لكن انا... وينطوى على قطع اعناق زندقة قلوبهم بحديد نصلها فيكون كاملاً كافياً هادياً شافياً والحمد لله وحده».

۵. النبذة المفترضة فى علم اصول الدين (رسالة الواجب)
«۱۶۸ پ ـ ۱۸۴ ر» **(كلام ـ عربى)**
كتاب كوتاهى در اعتقادات شيعه، تقديم شده به عباس قلى خان.
تنظيم شده در مقدمه و ۷ محكمه و خاتمه:
المقدمة: فى معرفة الله تعالى.
المحكمة الاولى: فى اثبات واجب الوجود.
المحكمة الثانية: فى صفاته الثبوتية، وفيها مصالح.
المحكمة الثالثة: فى صفات السلبية، وفيها واجبات.
المحكمة الرابعة: فى العدل، وفيه تحميدات.
المحكمة الخامسة: فى النبوة، وفيها الطاف.
المحكمة السادسة: فى الامامة، وفيها تنبيهات.
المحكمة السابعة: فى المعاد وما يتصل به، وفيه مراتب.
الخاتمة: الامر بالمعروف والنهى عن المنكر.
آغاز: «احمدک يا من دلّ على وجوب وجوده افتقار غيره وشهد بوحدانيته لسرمديته امتناع نظيره الباعث المنعم... فيقول الاقل... هذه النبذة المفترضة فى علم اصول الدين السنى النهى».
انجام: «والانكار القلبى واجب على كل حال. وقع نهاية مشقة مشقها يوم حاصل ضرب الاصابع فى يديها من شهر حاصل ضرب عشرة فى ربعة من سنة نصفه من عشر حاصل ضرب الاسبوع فى الجوهر الفرد بعد مضى

حاصل ضرب کفّ فی حب مـن الهـجرة النـبوية عـلى مهاجرها افضل الصـلوة واتـم السـلام بـعد ان تـناولت الثمانية والعشرين فی المشهد الرضوی المشرف بمشرفه عليه التحية ... واسکن روعتی واقـض حـاجتی واغـفر خطيئتی برحمتک يا ارحم الراحـمين وصـلی الله عـلی محمد وآله اجمعين».

۶. التنضيدية فی المسايل التجويدية

«۱۸۵ پ ـ ۲۱۵ ر» **(تجويد ـ عربی)**

تنظيم شده در مقدمه و تحفه و ۱۱۴ لؤلؤه و مرجانه بدين ترتيب:

المقدمة: فی فضيلة القرآن وقرائته.

التحفة: فيها ثلث يواقيت:

الياقوتة الاولی: فی مخارج الحروف.

الياقوتة الثانية: فی صفات الحروف.

الياقوتة الثالثة: فی الاحکام المرتبة علی الحروف التـی هی نفس التجويد والمراد به معرفة قواعد لغة العـرب من ترقيق وتفخيم وادغام واظهار واخفاء ومدّ وقصر الی غير ذلک.

پس از آن ۱۱۴ لؤلؤه که در هر يک از آنها يک سوره قرآن به ترتيب مصحف آمده و محل نزول و عدد آيات و حروف و وقف تام و بعضی از فضايل و خواصش ذکـر شده است.

المرجانة: فلها فرعان:

الفرع الاول: فی ما يوقف عليه مما رسم فی المصحف.

الفرع الثانی: فی اسماء القراء وروّائيهم.

آغاز: «الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب فـجعله هدی للمتقين اولی الالباب والصلوة علی افصح من نطق بالضاد... اما بعد فيقول... لما فرغت مـن الاحـمدية فـی توضيح الاشکال المنطقية لذی المنزلة العلية سـنح لی ان اردفها له بالتنضيدية فی المسايل التجويدية وبعض الفوايد الدّرية».

انجام: «وقع الفراغ مـن تسـطير هـذه الاحـرف ليـلة الاثنين الرابعة والعشرين من اللّام التاسع من السنة الدال من الياء الثـامن بـعد مـضی عـين مـعجمة مـن الهـجرة النبوية... الواقفين عـلی سـاق لاداء شـیء مـن حـقوق نعمتک واجعلنا فی اعلا مقام فی دارالسلام يا ذا الجلال والاکرام».

۷. [اجوبة المسائل] «۲۱۶ پ ـ ۲۱۸ ر»

(پزشکی و علوم طبيعی ـ عربی)

پاسخ ۳۱ سؤال در مـوضوعات گـوناگـون است. ايـن پرسشها مسائل گوناگـونی در مـوضوعات پـزشکی و علوم طبيعی را در بر مـی‌گيرد. اوليـن پـرسش دربـاره لطافت آب باران در برخورد با تن انسان و آخرين آنـها درباره يخ زدن آب است. بدين ترتيب:

الاولی: لِمَ کان ماء المطر خفيفا لطيفا باتفاق البشر.

الثانية: لم کان السمک لا يعيش بدون الماء ويهلک.

الثالثة: لم کان الانسان عند ولادته لا يـمشی ولا يـدبّ وغيره من ساير الحيوان عندها يمشی ويذبّ.

الرابعة: لم کان من دخل مکاناً مظلماً لا يری الا بعد هنيئةٍ کما تریٰ.

الخامسة: لم يحمر وجه الغضبان ويصفرّ وجـه الخـايف الفرعان.

السادسة: لم يحيض المراة يا ذا البيان وحدها دون ساير الحيوان.

السابعة: لم تسکن الرعشة مطلقاً بشرب الشراب فحققا.

الثامنة: لم يميل الرجل الی الجماع فی الصيف اکثر مـن غيره فحقق والمرءة فی الشتا اجل من غيره فدقّق.

التاسعة: لم کان المحموم السايل يبرء بالعرق السايل.

العاشرة: لم کان المغثی يهلک غـالبا بـالعرق مـفارقا او مصاحبا.

الحادية عشرة: لم ينجر الفم العنبری ايها الحکيم الحاذق الانوری.

الثانية عشرة: لم ينزل الدم من کثير الجماع فی کل وقت يا علیّ الاوضاع.

الثالثة عشرة: لم يقشعر بـدن صـاحب الحـمیّ المـنوبة اللئيمة دون غيرها وان کانت ذات سلم وسليمه.

الرابعة عشرة: لم يزول التشنج عمّن کان فيه عند عروض الحمی له يا نبيه.

الخامسة عشرة: لم کان التشنج الحادث القبیح بعد الحمیّ مهلکا ایها الفصیح.
السادسة عشرة: لم کان التشنج الذی فی اثنایها یا طبیب او قبلها سلیما وصاحبه یبرء ویطیب.
السابعة عشرة: لم یخرج من موضع البرص والبهق الردی عند ثقبه دم ایها الحکیم الدری.
الثامنة عشرة: لم یعسر اندمال القروح التی فی المفاصل والجروح.
التاسعة عشرة: لم لم ینبت شعر مطلقا لمعدوم الانثیین فحقّقا.
العشرون: لم یزول العطش بدخول الحمام عن العطشان ویعطش من لا عطش فیه بدخوله یا ذا البیان.
الحادیة والعشرون: لم دق صوت الخصی ورقّ.
الثانیة والعشرون: لم یجثا الانسان ذو اللبّ بعد تناوله الطعام الیابس والرّطب.
الثالثة والعشرون: لم کان من سقط مثلا علی الجانب الایمن فرضاً یؤلم جانبه الایسر ایضاً.
الرابعة والعشرون: لم کان الماء الذی یستسقی من بیر حفر علی ساحل البحر عذبا بلا نکیر.
الخامسة والعشرون: لم تنطلق طبیقه من یغتسل بماء الحماه فیشتغل.
السادسة والعشرون: لم کان صاحب الفواق یسکن فواقه الشدید عند استماع نغمة او فرحة ایّها المجید.
السابعة والعشرون: لم یزول الفواق العارض بسبب کثرة الشراب والطعام عند حبس النفس علی التمام.
الثامنة والعشرون: لم لا یستمری ذو الطّحال الطعام فی جمیع الاحوال.
التاسعة والعشرون: لم منعت الحکماء شرب المسهل الدواء فی الصیف الصایف کفیت النواء.
الثلاثون: لم یعطش المستسقی یا ذا الایمان والتقی.
الحادیة والثلاثون: لم لم یثخن الماء ویجمد یا ذا المکرمات اذا طبخ دون سایر الرطوبات.

نوشته شده در قریه شاه‌اندیز از توابع مشهد رضوی.

آغاز: «اللهم احمدک یا مجیب دعوة السائلین واصلّی علی نبیک محمد وآله الفاضلین ما ترتّب الجواب علی السؤال... وبعد فیقول... هذه احدی و ثلثون مسئلة شایعة اجبت عنها بما خطر بالبال».

انجام: «ومخالطها شیء من جوهر الارض المانوسة. اتفق الفراغ من تسطیرها یوم البروج المشهورة من الشهر البابین الموحدتین من السنة الباب المبرورة من عشر حملة العرش بعد مضی ق ج ت ق علی التمام من الهجرة النبویة... فی قریة طیبة تسمی بشاه‌اندیز من توابع المشهد الرضوی علی مشرفه صلوات الملک العلی».

۸. [آداب البحث] «۲۱۹ پ ـ ۲۲۰ ر» **(منطق ـ عربی)**

آغاز: «احمدک یا مرسل الانبیاء واصلّی علی من علّمته حقایق الاشیاء وعلی آله خلفائه الاصفیاء وبعد فیقول... هذه قطعة فی الآداب اوضحتها لبعض الاصحاب. فإذا تکلمت بکلام مفرداً کان او مرکباً تاماً او غیر تام خبراً ام انشاءاً ان کنت ناقلاً بایّ وجه کان فیطلب منک صحته ولا یعتمد علی مجرّد نقلک فعلیک تصحیحه بای طریق».

انجام: «فاطلبه من نبذتنا المفترضة فی اصول الدین والحمد لله رب العالمین. وقع الفراغ من مشقها بدایة ونهایة فی جزء من اللیلة العاشرة من شهر رمضان المبارک من السنة الجیم المضعّفة من العشر الاسبوع بعد مضی اخت العین الغیر المتوجه من الهجرة النبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واتم التحیة فی المشهد الرضوی شرف بساکنه».

۹. [رسالة فی النصایح] «۲۲۱ پ ـ ۲۲۴ ر»

(اخلاق ـ عربی)

نوشته شده برای میرزا محمد رضی مختاری حسینی و پسرش میرزا سید علی در ۱۵ ذیحجه ۱۰۷۵ق.

آغاز: «احمدک اللهم لترادف نعمائک واشکرک اللهم لتواتر آلائک وانّی بما قسّمت لی به رضی... وبعد فیقول... هذه کلمة لمن رضیت افعاله فی اهل زمانه وفاق بصفاته الطیبة جمیع اقرانه... میرزا محمد رضی المختاری الحسینی. اللهم اوجب دعاءه علینا واجعله من الوجوب العینی ولولده المحفوظ بحفظ الرب... میرزا

سید علی... اقول قال رسول الله صلی الله علیه وآله وابهج نهج الدین بکمال جماله. التواصل بین الاخوان».

انجام: «ان النفس إذا احرزت رزقها استقرت. والخیر فی ما وقع من النفی والاثبات والله تبارک وتعالی ولیّ اسر المهمات. وقع بدایة ونهایة مشقها نصف المیقات من شهر ذی‌الحجه سنة الخامسة والسبعین بعد عین معجمة من الهجرة النبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واکمل التحیة».

۱۰. [رسالة فی الصلاة] «۲۲۵ پ ـ ۲۳۶ پ» **(فقه ـ عربی)**

مختصر مسائل نماز که به صورت جداولی مرتب شده است.

تنظیم شده در مصباح و ۶ قندیل و جوهره و مرجانه و خاتمه که هر کدام در اشکالی تدوین شده‌اند بدین ترتیب:

المصباح: فی بعض فضائلها.

القندیل الاول: فی الطهارة.

القندیل الثانی: فی ازالة النجاسة عن الثواب والبدن لها وللطواف ولدخول المساجد.

القندیل الثالث: فی ستر العورتین.

القندیل الرابع: فی مکانها.

القندیل الخامس: فی مراعات وقتها.

القندیل السادس: فی القبلة.

الجوهرة: فی مقارناتها وهی ثمانیة.

المرجانة: فی الخلل الواقع فیها.

الخاتمة: فی خصوصیات بقیة الصلوة الواجبات.

پایان یافته در غره جمادی‌الثانی ۱۰۷۵ق در مشهد رضوی.

آغاز: «الحمد لجاعل الصلوات سبباً بیّناً للحسنات والصلوة علی من جاء بالبینات... وبعد... هذه مهمات واجبات الصلوة وبعض ما لحقها من المستحبات اجابة لبعض الابرار الثقات».

انجام: «فهو اقرب عند الله تعالی من تارک الصلوة. وقع الفراغ من تجوهرها یوم الالف من الشهر الهاء بالحرفین من السنة الهاء بالواحد من العشر الهباء بعد مضی ریب الغریب من الهجرة النبویة... فی المشهد الرضوی شرف بمشرفه فی حال اعترانی فیه هم یکشفه الکاشف تعالی».

۱۱. حبیبة الاحباب فی الضروری من الآداب

«۲۳۷ پ ـ ۲۴۰ پ» **(اخلاق ـ عربی)**

تنظیم شده در ۶کلمه و نهایه:

الکلمة الاولی: فی آداب العالم.

الکلمة الثانیة: فی آداب المتعلم.

الکلمة الثالثة: فی آداب الزوج والزوجة.

الکلمة الرابعة: فی آداب الولد والدیه.

الکلمة الخامسة: فی من یصاحب ومن لا یصاحب وآداب الصحبة والسلوک مع الاحباء والاصدقاء.

الکلمة السادسة: فی آداب الصحبة والسلوک مع الذین یقولون بافواههم ما لیس فی قلوبهم.

النهایة: ففیها انوار هدایة من شمائل رسول الله صلی الله علیه وآله.

پایان یافته در ۷ محرم ۱۰۷۹ق در شهر قونین.

آغاز: «احمدک یا مکرم العباد واشکرک یا ملهم السداد واصلّی علی افضل انبیائک وآله اکمل اولیائک».

انجام: «تحضی بالوصال. والحمد لله وحده. اتفق الفراغ من مشقة مشقها علی ید مؤلفها بدایة ونهایة فی ضمن النصف الاول من الیوم السابع من الشهر الاول من السنة التاسعة من العشر الثامن بعد الغین المعجمة من الهجرة النبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واکمل التحیة فی بلدة قرنین ام الاولیاء ومعدن الاصفیاء والصلوة علی محمد سید الانبیاء وآله سادات الاوصیاء».

۱۲. الحجیة الموجزة «۲۴۱ پ ـ ۲۴۷ پ» **(فقه ـ عربی)**

احکام مختصر حج در ۳۰ جوهره.

جوهره‌ها شماره‌گذاری نشده‌اند اما بدین ترتیب در نسخه آمده‌اند:

ـ الحج اعظم ارکان الاسلام.

ـ ما یجب من افعال الحج.

ـ یستحب امام التوجه.

ـ يشترط فی وجوب الحج.
ـ احرام العمرة.
ـ يجب فی النية.
ـ يستحب فی الاحرام.
ـ يكره فی الاحرام.
ـ يحرم فی الاحرام.
ـ يجب لدخول الحرم والمكة ومسجد الحرام.
ـ الطواف ويجب فيه.
ـ يستحب فی الطواف.
ـ السعی بين الصفا والمروة ويجب فيه.
ـ يستحب فی السعی.
ـ يجب بعد الفراغ من السعی.
ـ يجب بعد التقصير والاحلال من العمرة.
ـ الوقوف بعرفة ويجب فيه.
ـ ناسی الوقوف بعرفة.
ـ يستحب فی الوقوف بعرفات.
ـ يجب بعد غروب الشمس التوجه من عرفات الی المشعر الحرام.
ـ يستحب فی الوقوف بالمشعر.
ـ يجب بعد طلوع الشمس الافاضة من المشعر الحرام الی منی.
ـ يستحب فی الرمی.
ـ يجب بعد الفراغ من الرمی.
ـ يستحب فی الذبح.
ـ يجب بعد الفراغ من الهدی ومتعلقاته.
ـ اذا حلق او قصر بعد الرمی والذبح.
ـ يجب بعد الفراغ من مناسک مكة.
ـ يستحب العود الی مكة.
ـ يستحب فی وداع الكعبة.
ـ ينبغی للحاج ان يختم حجه بالورود الی المدينة الطيبة.

نوشته شده در یک روز در هرات در «ليلة السابعة من الشهر الخامس من السنة التاسعة من العشر الثامن بعد مضی الحاصل من ضرب باز فی كفّ من الهجرة النبوية» برابر ۷ جمادی‌الاول ۱۰۷۹ق. تقدیم شده به میرزا سعدالدین محمد.

آغاز: «احمدک يا من كلّفنا تخييراً واشكرک يا من نهينا تحذيراً واصلی علی افضل من ام الی البيت الحرام».

انجام: «والمجاورة بالمدينة المشرفة والی هنا جری القلم بالنور ثم ثبت ورسخ كالطور. وقع الفراغ من مشقة مشقها ليلة الشروع فيها وقد عرفته والحمد لله وحده».

۱۳. الوجيزة فی الزكوة والخمس «۲۴۸ پ ـ ۲۵۲ ر»
(فقه ـ عربی)

تدوین شده در دو قلاده:
القلادة الاولی: فی الزكوة وهی تنقسم الی مالية وبدنية، در چند لؤلؤة.
القلادة الثانية: فی الخمس، در چند مرجانة.

نوشته شده در شب ۱۷ جمادی‌الاول ۱۰۷۹ق در هرات.

آغاز: «احمدک يا من امر بزكوة المستحقين وخمس السادات كامره بالصلوة افضل الاعمال وسائر العبادات... هذه الوجيزة فی هذين العبادتين جعلتها مرتبة علی قلادتين».

انجام: «كل طائفة من الثلث وان جاز الاقتصار علی واحد منها والحمد لله وحده. وقع الفراغ من تركيبها بداية ونهاية ليلة السابع عشر من الشهر الخامس من السنة التاسعة من العشر الثامن من بعد مضی رأس الغم من الهجرة النبوية علی مهاجرها افضل الصلوة واكمل التحية فی البلدة المعمورة هرات حفّت بانواع الخيرات».

۱۴. السؤالية الحبيبة والنوالية النجيبة
«۲۵۳ پ ۲۶۵ پ» **(پرسش و پاسخ ـ عربی و فارسی)**

پاسخ به ۷۰ پرسش نواب ابراهیم خان بن علی مردان خان است. نوشته شده در ۱۲ شعبان ۱۰۸۰ق در پیشاور در خدمت نواب گنج‌علی خان.

آغاز: «هذه السؤالية الحبيبة والنوالية النجيبة من اقل العباد اللاشی فی البلاد المجرح بقواطع القضاء».

انجام:

قد اتی تاريخ هذی المجمعة
ضيف ابراهيم لا سوء معه

واقول ایضاً قد وقع الفراغ مـن مشـقة مشـقها نـصف الثانی عشر من الشهر الثامن من السنة العاشرة من العشر الثامن بعد مضی حاصل باز فی کف من الهجرة النبویة... فی البلدة الموسومة بالپشاور علی زنة البهادر والبـلادر فی خـدمة النـواب المسـتطاب رفـیع القـدر والجـناب مستغنی الالقاب... مولانا نواب گنج علی خـان ادام الله مجد بقائه بالنبی وآله خـلفائه عـلیه وعـلیهم صـلوات الملک المبین من یومنا هذا الی یوم الدین والحمد لله رب العالمین».

۱۵. قصیده «۲۶۶ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

آغاز:

یقول راجی عـفو مـاحی الذنـوب
عـــبیدة المشـــهور بـــالمهذب
کـــــتابة ذی لرؤس العـــــلماء
مـــن النـــحاریر الکـــرام الحـــلما

انجام:

فـلا تـعب عـلیّ ذا المـعانی اذ کـــل مـــعنی وله مـــبانی
ثـــم صـلوة الله مـع سـلامه عـــــلیه ثـــم آله کـــرامـــه

۱۶. آلة صیدیة وحالة فیدیة «۲۶۷ پ ـ ۲۶۸ پ»
(فقه ـ عربی)

رساله کوتاهی در احکام شکار است بدون بخشبندی. نوشته شده در نیمه شب ۵ شعبان ۱۰۸۱ق در پیشاور در خدمت نواب گنج‌علی خان.

مؤلف کتاب دیگری نیز درباره اخبار و احادیث شکار و صید دارد که نسـخه آن در مـدرسه سـپهسـالار، ج ۵، ص ۱۸۱ـ۱۸۲ معرفی شده است.

آغـاز: «بسمله. اما بعد فیقول الجانی عـفو ربـه العـفوّ والرضا احوج خلیقته الیه المشتهر بـالمهذب... هـذه آلة صیدیة وحالة فیدیّة. فالصید کل حیوان مـمتنع وان کـان انسیاً وصید الکلب المعلم حلال».

انجام: «فلیرجـع الی کـتابنا مـعارج الدیـن ودرجـات الیقین. والحمد لله وحده اتفق تسطیرها بدایة ونهایة فـی ضمن النصف الاول من اللیلة الخامسة من الشهر الثامن من السنة الحادیة من العشر التاسع بعد مضی حاصل باز فـــی کـف مـن الهـجرة النـبویة... فـی حـماء النـواب المستطاب... نواب گنج علی خان اطال الله تعالی عـمره یسّر امرنا وامره فی البلدة الموسومة بالپشاور المحفوفة بالبرکات النامیات المزفوفة بالخیرات السامیات».

۱۷. تعلیقة الصحیفة السجادیة «۲۶۹ پ ـ ۲۸۲ ر»
(دعا ـ عربی)

شرح عبارات دشوار و پیچیده صحیفه سـجادیه کـه بـا عناوین «قوله ـ اقول» گزارش شده است. نوشته شده در ۷ رجب ۱۰۸۸ق در حیدرآباد.

آغاز: «بسمله وبعد الحمد لمسهّل الامور والصـلوة عـلی محمد وآله البدور. فیقول اقل العباد عملاً واکثرهم املاً... هذا ما ظهر علی صفحات القریحة الخـاملة فـی بـعض مشکلات الصحیفة الکاملة ومـا تـوفیقی الا بـالله عـلیه توکلت والیه انیب. قوله علیه السلام فی دعـاء التـحمید وعجزت عن نعته اوهام الواصفین. اقول ای عن کنه نعته او عن نعته بغیر ما نعت به نفسه او عن نعت ذاته بمعرفتها بغیر ما وصف به والله اعلم».

انجام: «وفی کلام امیرالمؤمنین علیه السلام واعوذ بک من شر ما سبق فی الکتاب والله اعـلم بـالصواب. اتـفق الفراغ من تسوید هـذه التـعلیقة الوجـیزة فـی السـاعة السابعة من الیوم السابع من الشهر السابع من السنة الثامنة من العشر التاسع بعد الغین المتوجه من الهـجرة النـبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واکمل التحیة علی ید مؤلفها المهذب المذنب عفی الله عن قبایح اعماله وجـعل مـاله خیراً من حاله بفضله العام ومنه التام فی بلدة حیدرآبـاد صینت عن السوء والفساد والحمد لله رب العباد والصلوة علی محمد وآله الامجاد».

۱۸. النصوحیة الموجزة علی حقیقة التوبة
«۲۸۳ پ ـ ۲۹۱ پ» **(اخلاق ـ عربی)**

تنظیم شده در ۱۲ مرجع و خاتمه. مرجعها شماره‌گذاری نشده‌اند اما موضوعاتشان به ترتیب چنین است:
ـ قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا توبوا الی الله.

ـ التوبة لغةً.
ـ قد ذكر المفسرون المحققون فی معنی التوبة النصوح.
ـ الذنوب.
ـ لا يشترط فی صحة التوبة الاتيان بما تستتبعه الذنوب من قضاء الفوايت و....
ـ يجب فيها العزم علی عدم العود الی الذنب.
ـ وجوب التوبة.
ـ كيفيتها.
ـ غسل التوبة.
ـ للقوم فی ماهية الكبيرة والموبقة الخطيرة انما عشرة اقوال.
ـ صاحب الكبيرة والموبقة الخطيرة انما يهان ويعاقب ويعذّب ويخاطب مع عدم حصول احد الامرين له.
ـ احاديثی از امام صادق(ع).
الخاتمة: ولنختم النصوحية بحديث له مناسبة تامة للمقام.

آغاز: «احمدک يا من تفضّل علينا بالتطول والاحسان واشكرک يا من تطوّل علينا بالتفضّل والامتنان حمداً يقرّبنی الی رضاک ... هذه النصوحية الموجزة التی علی حقيقة التوبة انطوت وعلی لوازمها السنية احتوت».

انجام: «نفث علی لسانک شيطان انتهی فعليک بالتامل فيه والاطلاع علی خوافيه. اتفق الفراغ من تسطير اجزائه بدايةً ونهايةً ليلة عين السهر من شهره ايضاً من سنة حاصل ضرب الشكر فی الحمد من عشر غافر ذنبی بعد رفع رأس الغمّ من الهجرة النبوية... فی البلدة المعمورة هرات حفّت بالنعماء والخيرات والامان والسعادات تفضلاً من مجيب الدعوات ولیّ الباقيات الصالحات والحمد لله وحده».

انجامه: «تمت هذه الرسالة فی التوبة علی يد العبد المذنب الراجی محمد بن ملک‌محمد [مصعب بيگی][1] غفر الله لی ولوالدی ولجميع المؤمنين والمؤمنات».

۱۹. الوجيزة الحقية علی مفاسد الغناء وتحريمه
«۲۹۲ پ ـ ۲۹۸ ر» **(فقه ـ عربی)**
در تحريم غنا، در ۵ منظر:

ـ من الشبه الزايغة التی غلبت علی اهل الزمان وابتغوا بها خطوات الشيطان.
ـ روايتهايی در تحريم غناء.
ـ روايات عامه در تحريم غناء.
ـ لا فرق بين الغناء والزنا والسرقة وغيرها فی الرجوع فی تفسيرها الی علماء العرب من اهل اللغة.
ـ بررسی صحت احاديث تحريم غناء در كافی.

نوشته شده در شب اول جمادی‌الثانی ۱۰۷۹ق در هرات.

آغاز: «احمدک يا من القی انوار حجته علی جميع العقلاء من بريته واصلّی علی من رفع الشبه الزايغة... هذه الوجيزة الحقيقة التی اشتملت علی مفاسد الغناء وتحريمه واحتوت علی هفوات نكباته وتصديمه».

انجام: «والتوجيهات الفصيحة والی هنا تكلف خلق القلم ثم اظهر ثبوت القدم. اتفق الفراغ من مشقّة مشقتها بداية ونهاية الليلة الاولی من الشهر السادس من السنة التاسعة من العشر الثامن بعد مضی راس الغناء من الهجرة النبوية... فی البلدة المعروفة بهرات... وما ترتضيه الناظرون بعين البصيرة وتستحسنه المتناولون باراء غير قصيرة ونسأل الله السلامة وعدم الندامة والحمد لله وحده».

۲۰. الدعوات «۲۹۹ پ ـ ۳۰۰ ر» **(دعا ـ عربی)**
آغاز: «احمدک يا مجيب دعوة السائلين واصلّی علی نبيک افضل المرسلين... هذه دعوات كالمناجات مشتملة علی انوار حجج قاض الحاجات كل تحفة منها اثنی عشر حرفاً تيمّناً وتبركاً وشرفاً بالعدد الشريف والقدر المنيف الذی فيه نظام الدنيا الدنية وقوام العقبی العلية. اولها. بسمله. اللهم يا رب يا لا اله الا الله بلا اله الا الله اجدر المجيبين».

انجام: «انه من الاثمين وارحمه يا رحيم. برحمتک يا

۱. اين كلمه در حاشيه با علامت تصحيح (ص) اضافه شده است. بنابراين احتمال دارد نسخه از روی دستخط او كتابت شده باشد.

کریم. سیما یوم الدین وصلی علی المختار وعترته الاطهار اهدی المهتدین والحمد لله وحده».

۲۱. تحریر الکلام لتقریر المرام « ۳۰۱ پ ـ ۳۱۵ ر»
(فقه ـ عربی)

درباره دو مسئله فقهی اختلافی بین شیعیان و اهل تسنن است. در دو مفصل: مفصل اول درباره مسح رجلین و مفصل دوم درباره مراد از کعبین در قرآن.

نوشته شده در ۸ جمادی‌الثانی ۱۰۷۹ق در هرات.

آغاز: «احمدک یا مظهر الحق بآیاته الواضحة والصواب واصلی علی ارسخ الراسخین فی علم تأویل الکتاب وعلی آله الذین هم هدی لاولی الالباب».

انجام: «یکون فی کل رجله کعبان انتهی کلامه. زید اکرامه فلنقتصر علی ما قلناه ولنکتفی بما ذکرناه. اتفق الفراغ من تسطیرها یوم الثامن من الشهر السادس من السنة التاسعة من العشر الثامن بعد مضی رأس الغم من الهجرة النبویة... فی البلدة المعروفة بهرات حفّت بالخیرات والبرکات وحرست عن الدواهی والآفات والحمد لله وحده والصلوة علی محمد وآله بعده».

۲۲. النصیحة «۳۱۶ پ ـ ۳۳۰ پ» **(اخلاق ـ عربی)**

نصایح اخلاقی مؤلف به میرزا سید احمد است. بدون بخش‌بندی. نوشته شده در قریه خادر از توابع مشهد.

آغاز: «احمدک اللهم یا ملهم السداد واشکرک اللهم یا مکرم العباد واصلّی علی نبیک وحبیبک سید الانبیاء... وبعد فهذه رسالة نصیحة من اقل من هو فی حیّز الحدوث والامکان... الی من هو انسان عین نوع الانسان ذی النطق والبلاغة البالغة والبیان».

انجام: «وان کلاً یحصد ما زرع ویجزی بما صنع. اتفق الفراغ من تسطر تسطیرها یوم الاذنین واصابع الانسان من شهر ربعها غیر اربعة من سنتها فافهم یا ذا البیان مع مکان لبه الممدوح فی الخافقین من عشر اطرف الیدین الا الأبهامین بعد مضی عین الغم من هجرة النبویة... فی قریة طیبة مبارکة رخیّة تسمی بالخادر من توابع المشهد الرضوی شرف بساکنه الامام الناصر».

۲۳. کوکبیّة صوابیّة فی قواعد حسابیّة « ۳۳۱ پ ـ ۳۳۵ ر»
(ریاضی ـ عربی)

تنظیم شده در دو دره و جوهره:

الدرة الاولی: وفیها ثلثة کواکب:

الکوکب الاول: فی الضرب.

الکوکب الثانی: فی القسمة.

الکوکب الثالث: فی الجمع والتضعیف.

الدرة الثانیة: وفیه نجمان:

النجم الاول: فی التفریق.

النجم الثانی: فی الجذر.

الجوهرة: فی شیء من حساب الکسور، وفیها اربعة زمردات:

الزمردة الاولی: فی النسب الکانیة بین کل عددین الا الواحد.

الزمردة الثانیة: الکسر.

الزمردة الثالثة: فی معرفة مخارج الکسور.

الزمردة الرابعة: وفیها نقطتان:

النقطة الاولی: فی الرفع.

النقطة الثانیة: فی التجنیس.

الخاتمة: فی جمع الکسور.

نوشته شده برای میرزا محمدرضی حسینی در مشهد.

آغاز: «الحمد لمن اختصّ به والصلوة علی من ختم به وعلی آله الانجاب ما ترتّبت المسببات علی الاسباب. اما بعد فیقول... لما اتفق کون ملاذنا فی المشهد الرضوی السید الرضی المرضی... اتفق معنا من اتفق الصلاح فی لحظاته اتفاقاً ظاهراً... فالتمس منی ان اظهر له شیئاً من اصول علم الحساب بعد ان اکملت الاحمدیة لعالی الجناب فاجبته لوجوبها سیما ان تکون مسببة عن مثل هذا الصالح».

انجام: «فالمجموع ستة فساوت المخرج فیکون مجموعها ذلک وذلک کاف فی ذلک. وقع الفراغ من تسویدها یوم الدال من الشهر الطا من السنة الرابع من العشر الحاء بعد مضی الحاصل من ضرب اوج فی واج من الهجرة النبویة فی المشهد الرضوی فی حماء عالی الحسب والرتب میرزا محمدرضی الحسینی والحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله اجمعین».

۲۴. [شرح البيتين فى مدح الحسين بن على الوزير]
«۳۳۶ پ ـ ۳۴۰ ر» **(ادبیات ـ عربی)**
شرح و ترکیب دو بیت زیر از خود مؤلف است:
اعـلام حسـين بـن عـلى سـمّيت
بـالحلم ومـن نـصر نـصير بـنيت
لو سـلّم لا شكّ عـنان الغـبرا
فى قول ذوى العقول عدلاً مـلئت

آغـاز: «احمد من جعل محمداً خاتم النبيين فافتخرت به الكاينات من الاولين والآخرين واصلى عـليه صـلوة المخلصين الموقنين».

انـجام: «وهـذا بـديهى لا نـظرى حـقيقى لا مـجازى والحمد لله وحده. اتفق الفراغ مـن مشـقة مشـقتها يـوم الثلاثا ثالث العشر الاول من الشهر الثامن من السنة الثالثة من العشر السابع بعد مضى الحاصل من تـضعيف النـون وضربه فى باز من الهجرة النبوية على صـاحبها افـضل الصلوة واتم التحية».

۲۵. تفسير البسملة «۳۴۱ پ ـ ۳۴۴ ر» **(ادبیات ـ عربی)**
درباره ترکیب و مـعنای بسـمله و وجـه تسـميه آن. بـا عناوین «فان قلت ـ قلت».
آغاز: «احمد ولى الحمد حمداً متصلاً واصلى عـلى مـن رقى السبع مكملاً وختم به النبيون فافتخرت به الاولون والآخرون... وبعد... هذا بعض الكلام عـلى البسـملة... بسم الاسم فيه مـذهبان الاول مـذهب البـصريين وهـو عندهم اصله سمو بكسر الفاء».

انجام: «فانها تسعة عشر حرفاً فيجعل الله كـل حـرف منها جنة من واحد منهم. ثم اتفق الفراغ من تسويدها فى المشهد الرضوى يوم الاثنين من عاشر العشـر الاول مـن الشهر الثالث من السنة الثالثة من العشر الثامن بعد مـضى الحاصل من تضعيف النون وضرب الحاصل منه فى باز من الهجرة النبوية على مهاجرها افضل الصلوة واتم التحية».

۲۶. المختصرة المقيمية
«۳۴۵ پ ـ ۳۴۸ پ» **(علوم طبیعی؛ کلام ـ عربی)**
مدون شده در ۴ یاقوت و فیروزجة و خاتمه:
الياقوتة الاولى: فى بيان الموجودات.
الياقوتة الثانية: فى بـيان النـفوس وقـواهـا وخـدامـها والنفوس اربعة طبيعية ونباتية وحيوانية وانسانية.
الياقوتة الثالثة: فى بيان الواجب والممكن والممتنع.
الياقوتة الرابعة: فى تسوية الانسان مع العالم.
[فیروزجة در نسخه نیست].
الخاتمة: فى القوة المولدة.
نوشته شده به درخـواست مـلا مـحمدمقيم بـن مـلا محمدعلى در قریه ابردیه از توابع مشهد.

آغـاز: «احـمدک اللـهم يـا بـارئ العـقول والنـفوس والاجسام واصلى على حبيبک ونبيک محمد المصطفى سيد الانام... هذه المختصرة المقيمية بالتماس الاخ الوفى والخـل الحـفىّ مـلا مـحمدمقيم بـن المـرحـوم مـلا محمدعلى».

انجام: «واعرف لاىّ شىء خلقت تنجو من كـل نـقمة وتفوز بكل نعمة. وقع الفراغ من مشقّة مشقها يوم الحـج من الشهر الاج من السنة الجاء من العشر الهج بعد مضى عين متوجّه من الهجرة النبوية عـلى مـهاجرها وافـضل الصلوة والسلم فى قرية طيبة تسمّى بابردية من تـوابـع المشهد الرضوى على مشرفه اتم التحية والاكرام».

۲۷. العافية الوافية «۳۴۹ پ ـ ۳۵۹ پ» **(حدیث ـ عربی)**
در آداب خـوردنیها و نـوشیدنیها و مـنافع آنـها طـبق احادیث نبوی(ص) و دیگر معصومین(ع) است.
آغاز: «احمدک يا من منّ علينا بـانواع الطـعام واوضـاع الشراب المستدام وجلّلنا بـلذايـذها الجـزيلة ومـنافعها العظام... وبعد فيقول الراجـى... قـد وجـدت نـبذة مـن الاحاديث الجليلة النبوية فى آداب الاطعمة والاشـربة ومنافعها السنية فجمعتها والحـقت بـها بـعض التـعاويذ والاعمال والادعية لبـعض الآلام ذاكـراً فـى ذلک مـن وردت عنهم من المعصومين حيوة الانام مرتّباً لهما على نسق حروف التهجى الكافية مسمّياً لها بالعافية الوافـية... حرف الالف. اصل كل داء البرودة».
انجام: «بلى يا رسول الله قال دائكم الذنوب ودوائكـم الاستغفار. اتفق الفراغ من تأليفها يوم الثالث من الثـالث من واو الودّ الثامن بعد مضىّ الحاصل من ضرب كفّ فى

باز من الهجرة النبوية على مهاجرها الصلوة والسلم فی المشهد الرضوی المقدس بساكنه عليه التحية والاكرام».

۲۸. الرسالة الخطية «۳۶۰ پ ـ ۳۶۲ پ»

(رسم الخط ـ عربی)

رساله کوتاهی درباره رسم الخط زبان عربی است. بخشهای این رساله با نام میوه‌ها عنوان‌گذاری شده است: سفرجلة، نارنجة، اترنجة، رمانة: وما خولف فيه الاصل منه اربعة اقسام ظرفاً (الاول: الزيادة، الثانی: النقص، الثالث: الوصل، الرابع: البدل) وسمسمة.

آغاز: «احمدک يا من علّم آدم ساير الاسماء واصلّی علی نبيک سيد الانبياء وعلى آله المعصومين... اما بعد فيقول... هذه رسالة الخطية افردتها بالتماس بعض الطالبين بعد ان مشقتها فی ظرفية النحوی واخيه لبعض الراغبين... سفرجلة. الخط تركيب اللفظ تصويراً من الحروف المعروفة جديراً».

انجام: «ويغزو ويرمی وغزوة ورمية وغزوت ورميت. وقع الفراغ من مشقة مشقها يوم البيد من شهر الدال من السنة الاد بالتحديد من العشر الدد بعد مضی غين غد من الهجرة النبوية... فی قرية طيبة مباركة رخية تسمّى بالخادر من توابع المشهد المقدس الرضوی شرف بساكنه المعين الناصر».

۲۹. الوجيزة فی الفصاحة والبلاغة «۳۶۳ پ ـ ۳۴۶ ر»

(بلاغت ـ عربی)

رساله کوتاهی درباره تعریف فصاحت و بلاغت که در چند «توجّه» کوتاه تدوین شده است.

آغاز: «احمدک يا منزل الكلام البليغ واصلّی علی ابلغ من بعث بالرسالة للتبليغ... هذه شر ذمةٌ وجيزةٌ فی الفصاحة والبلاغة مشقتها على الراحلة بالتماس بعض الظرفاء».

انجام: «فی تأدية المعنى المقصود وهو علم المعانی وما يحترز به عن التعقيد المعنوی وهو علم البديع والحمد لله وحده».

۳۰. رسالة فی المؤنث السماعی «۳۶۵ پ ـ ۳۶۶ ر»

(صرف ـ عربی)

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد سيد المرسلين وعترته الطاهرين المعصومين... هذه جامعة للمؤنث السماعی بقدر الامكان مرتّبة على نسق ابجد لبعض الاخوان حيث يتعسّر التتبع عليهم فشقتها وارسلتها اليهم. حرف الهمزة. اصبع، اذن، امام، ارض».

انجام: «وكذا اسماء البلدان باعتبار البقعة وتذكر باعتبار المكان. اتفق الفراغ من مشقة مشقها يوم البروج من شهر الجيم من السنة الجد من عشر الدال المضعّف بعد اسقاطِکَ الفا من الهجرة النبوية على مهاجرها افضل الصلوة واتم السلام فی المشهد الرضوی شرف بمشرّفه».

۳۱. [علة خلق الكافر] «۳۶۷ پ ـ ۳۶۸ پ» (كلام ـ عربی)

آغاز: «احمدک يا من اظهر فی الاشياء قدرته واودعها حكمته واصلّی علی من ختم به نبوّته وعلى آله الذين اتمّ بهم فتوّته... هذا ما خطر بالبال الفاتر من العلل فی خلق الكافر جواباً لسؤالک ايها الخليل الصالح والجليل الراجح. اعلم وفقک الله تعالى انه قد ثبت بالادلة العقلية والنقلية ان الله تعالى عدل حكيم».

انجام: «فخلقه لا ينافی الحكمة كخلقها. وهذا ما خطر بالبال والحمد لله المتعال والصلوة على محمد سيد الانام وعلى آله مصابيح الظلام. وقع الفراغ من مشقّة مشقها فی الشهر الاول من السنة السابعة من العشر الثامن بعد مضی عين متوجه من الهجرة النبوية على مهاجرها اكمل الصلوة واتم التحية».

خط: نسخ، مقدمه همه رساله‌ها مشکول، کاتب: محمد بن ملک‌محمد مصعب بیگی (رساله هجدهم)، تاریخ‌کتابت: سده ۱۱ھ.

عناوین و نشانیها شنگرف، ابتدای همه رساله‌ها سرلوح مزدوج مذهب و مرصع با کتیبه قلمدانی زرپوش. هر سرلوح با سرلوح دیگر تفاوت دارد (به جز برگ ۲۶۶ ر ابتدای قصیدهٔ مهذب بصری که سرلوح ندارد)، صفحات جدول‌کشی شده با زر و لاجورد و شنگرف و مشکی. در بعضی از رساله‌ها بین بندها و جملات از دایره‌های توخالی کوچک شنگرف رنگی استفاده شده است.

در حاشیه تصحیح شده. اعمال تصحیحات در این

نسخه به دو طریق انجام گرفته است: در بیشتر صفحات با تراشیدن کلمات و حروف غلط صورت صحیح درون متن کتابت شده است (این کار حتی در تصحیح کلمات و عبارات حاشیه هم دیده می‌شود) و در مواردی دیگر کاغذ کوچکی روی قسمت غلط چسبانده و صورت صحیح را روی آن نوشته‌اند.
کلمهٔ تصحیح شده در متن با علامتی شبیه عدد ۲ مشخص شده و در حاشیه در کنار همان علامت صورت صحیح نموده شده است.
با علامت سه نقطه شک در ۲۹ پ، ۱۷۷ پ، ۱۷۹ پ، ۳۵۱ ر و ۳۵۲ ر. به جز این سه نقطه‌ها دایره کوچک توخالی مشکی رنگی نیز در کنار بعضی از سطور آمده که ظاهراً علامتی برای اصلاح نسخه است (برگهای ۱۲۱ پ و ۱۸۹ پ دیده شود).
با علامت بلاغ مقابله. رساله سوم دارای حاشیه‌نویسی از مؤلف به امضای منه. دور این حاشیه‌ها طلااندازی شده است.
یادداشتهای آغاز نسخه: فهرست رسائل کتاب، تملک مؤلف با عبارت: «ملک مؤلفه احمد بن عبدالرضا المهذب» با مهر بیضوی او به تاریخ ۱۰۷۸ق، یادداشت عاریه کتاب در ۲۱ ص [صفر] ۱۲۸۸ق نزد...، کسی که کتاب را به عاریه گرفته آن را از کتب مرحوم امام جمعه از قسمت عیال آقا ضیاءالدین سلمه الله دانسته است. یادداشت دیگر عاریه کتاب نزد محمود طباطبایی، تعداد ابیات کتاب... یکهزار بیت (کلمه اول آن را کسی محو کرده است)، یادداشت تملک در جمادی‌الاولی ۱۲۹۴ق با مهر بیضوی: «العبد محمد الطباطبایی»، مهر بیضوی: «عبدالله الطباطبایی»، صلح نسخه به رضا طباطبایی با مهر بیضوی او: «رضا الطباطبایی»، تملک حسن خلف مرحوم شیخ هادی الکاظم، یادداشت کسی که نوشته این رساله را مرحوم والد ماجد به توسط ملا کریم کتاب‌فروش از ورثه مرحوم آقا میرزا عسکر سید مرحوم خریدند با مهر چهارگوش او: «جعفر... رضا... ق د ق ر».

در بالای برگ ۲۸۳ ر ۴ سطر نوشته شده بود که آنها را سترده‌اند. در ص ۳۶۶ پ دستورالعمل ساخت جلاب خوب.
پایان نسخه تملکی با مهر بیضوی: «عبده ابن عبّاس مهدی ۱۲۲۹». نویسنده این مهر در زیر آن نوشته:
جمادی چند دادم جان خریدم
به حمد الله عجب ارزان خریدم
و دو یادداشت سیاه شده دیگر در همان صفحه.
پشت طبله اول جلد یادداشت تقسیم اموال جناب حاجی میرزا علی اعم از خانه و اثاث و باغ و املاک موروثی و ابتیاعی در چهارشنبه ۸ جمادی‌الاولی ۱۲۵۱ق و این یادداشت: «در بیستم سیوم شعبان دوختر ملا شعبان طلاق گفته شد».
در گوشه سمت چپ بالای آخرین برگ بیشتر رساله‌ها نام رساله و پایان یافتن آن نوشته شده است (البته بعضی از این نامها اشتباه نوشته شده است). در عوض در گوشه سمت چپ بالای صفحه عنوان چند رساله ابتدایی نسخه تعداد ابیات هر رساله نوشته شده است. بعضی از این یادداشتها هم در برش صفحه از بین رفته‌اند (برای نمونه ۱۲۱ پ و ۱۶۸ پ).
دارای برچسب نشانه در برگ آغاز چند رساله اول به صورت کاغذ سرخ رنگ کوچکی که در دو طرف ورق چسبانده شده (در برگهای ۷۵، ۱۱۱، ۱۲۱ و ۱۶۸).
برجستگیهای ناشی از سطراندازی اوراق هنوز به صورت واضح و مشخص دیده می‌شود و با انگشت قابل لمس است. رکابه‌دار. از آن جا که برگ ۸۸ ر با جدولی شنگرف رنگ آغاز می‌شده کاتب در پایین برگ ۸۷ پ به جای کلمه رکابه مستطیل کوچک سرخی کشیده است. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف به صورت خط مورب کوچک مشکی رنگ در گوشه سمت راست بالای ورق وسط هر جزو و قرینه آن در گوشه پایین سمت چپ.
کاغذ: نخودی و حنایی آهار مهره.
یک، ۳۶۸، یک برگ، ۱۸×۳۱/۷، ۲۵ سطر، ۲۲/۷×۱۱/۷.

جلد: میشن مشکی، مجدول گرهی. قطر: ۵/۱.
خریداری از شیخ بارانی در آبان ۱۳۲۵ق.
[شماره ثبت: ۲۸۶۳۹]

(۸۹۲۳)

کشف المحجة لثمرة المهجة (اخلاق و عرفان ـ عربی)
مؤلف: علی بن موسی ابن طاووس حلی (۵۸۹ ـ ۶۶۴ق)
کامل.
کتابخانه ابن طاووس، ص ۷۵ـ۷۶؛ دنـا، ج ۸، ص ۶۶۱ ـ۶۶۲؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۰، ص ۳۱۳ـ۳۱۴.

آغاز: «یقول عـبد الله ومـملوکه السـید الامـام العـالم العامل الفقیه... اما بعد احمد الله جل جلاله ببیان المـقال ولسان الحال حمداً دائم الاتصال».

انجام: «فی النبوة والرسالة وورد الجواب فی المنام بما یقتضی حصول القبول والانعام والوصیة بامرک والوعـد ببرّک وارتفاع امرک والحمدلله... الطاهرین».

انجامه: «تمت الکتابة فی سابع عشر ربـیع‌الاول سـنة اربعین والف علی ید اقل عباد الله المجیب علی بن محمد الطبیب غـفر الله ذنـوبهما بـحق مـحمد وآله الطـاهرین آمین».

خط: نسخ. کاتب: علی بن محمد طبیب. تاریخ کتابت: ۱۷ ربیع‌الاول ۱۰۴۰ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات فرعی خط شنگرف، با تصحیح و نسخه بدل در حاشیه صفحات، دارای علامت سه نقطه شک (در ۱۳پ، ۲۰پ، ۴۵پ). صفحه عنوان نـام کـتاب و مـؤلف و مـهر کـتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۶۱۴ و تـملک حسـن و تملک عبدالله بن سید محمد (در وصالی بقیه آن از بین رفته) و محمد بـن الحـاجی... (کـه آن را سـیاه کرده‌اند) و تملک کربلایی علی اسکندری فـریدنی. بالای صفحه اول نوشته شده: «یا حفیظ». آخر نسخه معادل عددی آیات آغـازین سـوره یس. جـزوها ۸ برگی. دارای نشان صـحاف در گـوشه بـالای سـمت راست و گوشه پایین سمت چپ ورق وسط هر جـزو (به صورت خط مورب مشکی).
کاغذ: نخودی آهار مهره.
دو، ۵۷، دو برگ، ۱۳/۵×۲۳/۵، ۲۷ سطر، ۸×۱۷.
جلد: میشن عنابی مجدول. قطر: ۱/۴.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۱۷۴]

(۸۹۲۴)

ازالة القناع عن وجوه السماع (نغمه عشاق)
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: محمد نورالله بن محمد مقیم‌الدین اعظم‌پوری چشتی صابری (سده ۱۳ه)

درباره سماع و حکم حلیت آن که به امر پیر و مرشدش شاه عبدالرحمن لکهنوی (۱۲۴۵ق) نوشته شده است.
تنظیم شده در مقدمه و ۳ باب و خاتمه بدین ترتیب:
مقدمه: مشتمل است بر سه افاده:
افاده اول: در معنی لغوی و اصطلاحی سماع و غنا و تغنی و فرق میان هر یک.
افاده ثـانی: در بـیان تـغنی‌ای کـه در قـرآن مـطلوب و مرغوب است و تغنی‌ای که در فن موسیقی مسـتعمل است.
افاده ثالث: در بیان این که اصل سماع از کی شروع گشته و پیش از زمان پیغمبر ما صلی الله علیه و سلم هم در شرایع سابقه بوده یا نه.
باب اول: در اباحت سماع، در ۲ فصل:
فصل اول: در احادیث مثبته سماع آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم و سماع صحابه کرام علیهم السـلام، مشتمل بر ۳ فص.
فص اول: در ذکر اقسام ثلثه حدیث و این که حال منکر هر یک قسم چیست و سرّ ترجیح حـدیث بـر قـول مجتهد.
فص ثانی: در ثبوت اجماع بر اباحت غنا بر وفق قاعده اصول مشعر بر این که جمله افعال نبی مقید به است و ادنی منزلت افعال نبی اباحت است.
فص ثالث: در ابطال احتمالات ثلاثه که مدعی حرمت را بر اباحت متوهم می‌کرد.

فصل دوم: در آثار و اخبار مثبته سماع مجتهدین اربعه و تلامذه آنها و ذکر فقها و ائمه دین از تابعین و تبع تابعین.
باب ثانی: در روایات کتب معتبره فقهیه و اقوال ائمه دین که در اباحت غنا و ضرب دف و طبل و غیره آلات مباحه وارد گشته، مشتمل بر ۴ فصل:
فصل اول: در ذکر روایات اباحت از کتب اهل سنت.
فصل دوم: در روایات اباحت از کتب امامیه.
فصل سیوم: در تحقیق معارف و مزامیر و ملاهی، مشتمل بر ۳ قانون.
قانون اول: در معنی لغوی و عرفی معارف و مزامیر و ملاهی و ملاعب.
قانون دوم: در اقسام ملاهی و ملاعب و بیان احکام هر یک.
قانون سیوم: در انواع مزامیر و معارف هر یک در تحلیل یا تحریم.
فصل چهارم: در ابطال دعوی چهارم مدعی به این که بر قول علمای صوفیه اعتمادی نیست.
باب ثالث: در جواب آیات و احادیث و روایات فقهیه که علمای محرّمین از آن بر حرمت غنای مطلق تمسک می‌کنند و تکفیر مباشران می‌نمایند و افراط و تفریط نموده در حق و باطل خلط می‌سازند، و آن مشتمل است بر دو ضابطه در اصول حدیث و اصول فقه و ۵ هدایه.
هدایه اولی: در ذکر آیاتی که از آن اهل تحریم حرمت غنا استنباط می‌کنند و جواب آن.
هدایه ثانیه: در ذکر احادیث موضوعه که دال برتحریم غنا هستند و بیان موضوعیت از روی کتب معتبره.
هدایه ثالثه: در ذکر احادیثی که در کتب صحاح هرگز یافته نمی‌شوند مگر در کتابهایی مروی‌اند که آن کتب نزد محدثین معتبر نیست یا در بعضی رواة آن حفاظ حدیث طعن گفته‌اند.
هدایه رابعه: در ذکر احادیث که اهل تحریم تعصباً اختراع و افترا کرده شهرت داده‌اند و نشان در کتب احادیث اصلا یافته نمی‌شود.
هدایه خامسه: در ذکر احادیثی که در تحریم غنای مقترن به منکرات در کتب صحاح یافته می‌شود مگر منکرین تعصباً تحریم آن را در حرمت غنای مطلق می‌پندارند.
خاتمه: در آثار و فواید سماع و شرایط و آداب آن، مشتمل بر ۴ تذکره:
تذکره اولی: در آثار و فواید سماع که موجب وجد و رقص و طرب سامع می‌گردد.
تذکره ثانیه: در احادیث و اقاویل علما که در باب وجد و طرب وارد گشته.
تذکره ثالثه: در شرایط سماع و اسباب محرّمه آن، آن که اهل شریعت بدان تصریح نموده‌اند.
تذکره رابعه: در آداب سماع که اهل طریقت بدان تأکید فرموده‌اند.
تألیف شده در ۱۲۴۴ق (بنا بر ماده تاریخ انجام کتاب).
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۲۰۷۱؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۵۸ و ج ۸، ص ۱۰۳۶ـ۱۰۳۷.
آغاز: «الحمد للسمیع الذی له الغناء والشکر للغنی الذی له الملک والبقاء. به نام ناطقه آرایی که به نشید کن غلغله جمال در چارسوی کون و مکان انداخته».
انجام:
«این زمزمه وحدت بشنید ملک گفتا
تاریخ ختام او شد نغمه قدوسی
لیکن پی تکمیلش لا گشت ازو بیرون
تا هستی زاید را بندد ره جاسوسی
یک الف و دوصد هجری با چهل و چهار آمد
چون کلک قلم سر را فرسود به پابوسی
والحمد لله علی حسن الاختتام والصلوة والسلام علی نبیه خیر الانام وآله واصحابه الکرام واولیائه العظام».
انجامه: «تمام شد نسخه نغمه عشاق فقط. الخاتمه بید محمداسمعیل بن محمدحسن غفر له وعفی عنه فی تاریخ خمس عشرین شهر محرم سنه ۱۳۲».
خط: نستعلیق تحریری. کاتب: محمداسماعیل بن محمدحسن. تاریخ کتابت: ۲۵ محرم ۱۳۰۲ق یا ۱۳۲۰ق.

نسخه‌پردازی هندی. عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات عربی و احادیث خط شنگرف، رکابه‌دار، جزوها ۱۰ برگی، نسخه کمی موریانه خورده و مرمت شده. ابتدای نسخه تملک میرزا قاسم علی بیگ.
کاغذ: شکری آهار مهره.
یک، ۱۸۰، یک برگ، ۲۴/۷×۱۵/۴، ۱۳ سطر، ۱۰×۱۸.
جلد: گالینگور قهوه‌ای. قطر: ۳/۳.
خریداری از باقر ترقی در خرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۷۱۴]

(۸۹۲۵)

مجموعه:

۱. فروق اللغات فی التمییز بین مفاد الکلمات
«۱پ ـ ۷پ» **(لغت ـ عربی)**
مؤلف: نورالدین بن نعمت‌الله جزائری (۱۰۸۸ـ۱۱۵۸ق)
بخش کوتاهی از کتاب است.
رک: ش ۸۸۴۴/۱.
آغاز: «فوائد منقولة من کتاب فروق اللغات فی التمیز بین مفاد الکلمات. فصل فی اشیاء مختلفة اسمائها باختلاف احوالها. قال ابو عبیده لا یقال کاس الا اذا کان فیها شراب».
انجام:
«وقصیدتی تبقی وانی اکستی
ثوب الفناء وکل شیء فان
هذا ما اردنا نقله من الکتاب المذکور».

۲. الرسائل «۷پ ـ ۲۶۵پ» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: ابراهیم بن هلال صابی (۳۱۳ـ۳۸۴ق)
کامل.
بروکلمان، ج ۲، ص ۱۱۹ ـ ۱۲۰؛ دنا، ج ۵، ص ۷۶۶ ـ ۷۶۷ و ۶۰۰ و ج ۱۱، ص ۶۶۱؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۹۲.
آغاز: «کتب ابواسحق الصابی عن الطائع لله الی ولاة النواحی والاطراف عوده الی داره وزوال الوحشة بینه وبین الامراء سنة اربع وستین و ثلثمائة. اما بعد فالحمد لله ناظم الشمل بعد شتاته وواصل الحبل».
انجام: «الاولی بدینه ومروته والا عود علی نعمتی ونعمته والاشبه بما بینی وبینه والاجمع لنا فی ما امیرالمؤمنین فعل ان شاء الله تعالی».
انجامه: «قد تمّ تحریرا فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۲۳۸».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: رمضان ۱۲۳۸ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، ابتدای نسخه این مهرها و تملکات دیده می‌شود: تملک جناب آقا محمدباقر کتابفروش در ۱۳۳۱ق، یادداشت خریداری عباسقلی مشیر افخم وزیر تألیفات سپهر کاشانی از آقا محمدباقر کتابفروش مشهور به اقبال در سال ۱۳۳۲ق با مهر بیضوی او: «مشیر افخم وزیر تألیفات ۱۳۳۰» و مهر بیضوی دیگری از همو که وسط و حاشیه آن این سجع آمده است: «مشیر افخم عباسقلی سپهر عضدالدولة الشریف ابن محمدتقی لسان‌الملک بن محمدعلی ابن رفیع‌الدولة ابن محمدعلی ابن محمدرضا». پایان نسخه اثر این دو مهر به همراه مهر بیضوی دیگری از سپهر به سجع: «عباسقلی ابن محمدتقی الشریف ۱۳۳۷» آمده است.
رکابه‌دار. رکابه‌ها معمولاً دو کلمه‌ای است و خطی نیز بر فرازشان کشیده شده است. جزوها ۸ برگی. در حاشیه بعضی از سطور خط مورب مشکی کوچکی کشیده شده است (برای نمونه ۴۷ر، ۴۹پ، ۵۰پ، ۵۲پ، ۵۳پ، ۵۷پ، ۵۹ر، ۶۰ر و ...). آثار سطراندازی در ورقها ملموس است.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
یک، ۲۶۵، پنج برگ، ۲۰/۴×۱۳/۳، ۲۱ سطر، ۸×۱۵.
جلد: میشن زیتونی. قطر: ۳/۸.
خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بهار در اسفند ۱۳۴۵ش.
[شماره ثبت: ۷۴۶۴۷]

(۸۹۲۶)

رفع الخفاء عن ذات الشفاء (تاریخ پیامبر ـ عربی)

مؤلف: محمد بن حسن بصری شهرزوری (ـ۱۱۸۹ق)

شرح منظومه ذات الشفاء فی سیرة المصطفی ومن بعده من الخلفاء ابن جزری (۸۳۳ق) است.

پایان یافته در ۱۹ محرم ۱۱۸۷ق.

نسخه ما شامل بخش سیره پیامبر(ص) است. پس از انجامه کاتب نصف صفحه از آغاز زندگانی و خلافت ابوبکر کتابت شده و نسخه ادامه داشته اما بقیه آن افتادگی دارد.

خطی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۴۰ ـ ۴۱؛ جدید گلپایگانی، ج ۴، ص ۲۱۳۰؛ نسخه پژوهی، ج ۲، ص ۱۶۸؛ آستان قدس، ج۱۷، ص ۴۵۸؛ ایضاح المکنون، ج ۱، ص ۵۷۸ ـ ۵۷۹؛ الاعلام، ج ۶، ص ۹۱؛ اوقاف موصل، ج ۲، ص ۶۸؛ التراث العربی المخطوط، ج ۶، ص ۱۹۶ـ۱۹۷؛ معهد المخطوطات، تاریخ، ج ۴، ص ۲۰۴ـ۲۰۵؛ مخطوطات التاریخ والتراجم والسیر فی مکتبة المتحف العراقی، ص ۲۱۳ـ۲۲۰؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۶۸۳.

آغاز: «الحمد لله الذی منّ علینا بخلیفته الاکبر نبیّه الی عامة الاسود والاحمر لیهدیهم فی مهامة الحیرة والغیر... اما بعد فهذا ما تشتهیه انفس الطالبین وتلذ به اعین الراغبین... قال الناظم رحمة الله تعالی علیه بسم الله افتتح نظمی فی السیرة الآتیة وجعل الباء للمصاحبة اولی لتفید مصاحبة الاسم الشریف».

انجام بخش سیره نبوی: «لانه الذی اتی بالدین لسائر الادیان صلی علیه الله کل حین. فیه حسن الختام حیث ختم ما یتعلق بسیرته... باتمام سیرة الخلفاء منها انه علی ما یشاء قدیر والمنّ بذلک علیه یسیر».

انجامه: «تمت النسخة الموسومة برفع الخفا علی ذات الشفاء فی سیرة النبیء المصطفی من تالیف الفاضل الکامل العالم العامل محمد الشهیر بابن الحاج فی ید اضعف العباد وراجی الی رحمة العزیز الوهاب رسول بن ابراهیم المشهور بالبانی فی یوم الجمعة فی ۳ د شهر الشوال فی قبریه مرک (؟) سنه ۱۰۵۶».

آغاز بخش سیره خلفا: «بسمله. خلافت ابی‌بکر الصدیق رضی الله عنه. اما ابوبکر الصدیق کان اسمه فی الجاهلیة عبد الکعبة فسماه النبی صلی الله علیه وسلم عبدالله».

انجام نسخه: «من تامل الاحادیث علم من اکثرها انه نصّ علیها نصاً ظاهراً ومن الظاهر والصریح علی».

خط: نسخ. کاتب: رسول بن ابراهیم بانی، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه‍. در انجامهٔ کاتب تاریخ پایان کتابت جمعه ۳ شوال ۱۰۵۶ق در قبریه مرک (؟) آمده است.[۱] عناوین و نشانیها شنگرف، بین احادیث و بندها علامتی شبیه عدد ۵ یا دایره توپر سرخ یا مشکی که با مرکب سرخ وسطش پر شده. بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی شنگرف، بر فراز عبارات متن اصلی خط شنگرف. در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، با حاشیه نویسی به امضای «منه». همه یادداشتهای صفحه عنوان نسخه محو شده است. به جای رکابه کلمه اول برگ بعدی در آخرین سطر برگ قبلی تکرار شده است. از برگ ۲۵ به بعد خطوط ریزتر شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، حاشیه صفحات آبخورده.

دو، ۸۵، یک برگ، ۱۵/۷×۲۲/۷، ۲۰ ـ ۲۹ سطر، ۱۱/۵×۱۷.

جلد: چرم مشکی ضربی ترنجدار جدید. قطر: ۱/۸.

خریداری از صفوی در خرداد ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۸۳۰]

(۸۹۲۷)

اتحاف الاخصاء بفضائل المسجد الاقصی

(تاریخ و جغرافی ـ عربی)

مؤلف: محمد بن احمد بن علی منهاجی سیوطی (۸۱۳ ـ ۸۸۰ق)[۲]

---

۱. تاریخ پایان نسخه با تاریخ تألیف کتاب سازگار نیست و کاتب می‌باید در نوشتن انجامه بی‌دقتی کرده باشد.

۲. مؤلف این کتاب در بعضی از منابع به اشتباه افرادی مانند کمال‌الدین محمد بن ابی‌شریف مقدسی (۹۰۶ق)، عبدالرحمن بن ابوبکر سیوطی (۹۱۱ق)، ابن حجر هیتمی (۹۷۴ق) و ابراهیم بن محمد اسیوطی دانسته شده که هیچ کدام درست نیست.

منهاجی در ۲ ربیع‌الاول ۸۴۸ق از موطنش ـ مصر ـ به قصد انجام حج راهی مکه شد و در اوایل سال ۸۴۹ق به زیارت مدینه رفت. پس از آن دوباره در همان سال به مکه بازگشت. بعد از زیارت دوم مکه قصد بازگشت به مصر را داشت اما با استخاره از آن نیت منصرف شد و ۹ سال مجاور حرم الهی گشت. در ۸۵۷ق راهی قاهره شد. در بازگشت قصد زیارت بیت المقدس را داشت اما میسرش نشد تا آن که به خدمت نایب والی حلب در آمد و در مصاحبت او در روز شنبه ۲۸ رمضان ۸۷۰ق به این آرزویش (زیارت قدس شریف) رسید.

این سفر انگیزه‌ای شد تا منهاجی دیده‌ها و خوانده‌هایش درباره قدس را در کتابی جمع کند: «وما فی معنی ذلک مجملاً ومفصلاً واضفت الی هذا التألیف الحسن الاحسن مما انتقیته وانتخبته مما وقفت علیه من کتب المتقدمین والمتأخرین فی الفضائل محذوفة الاسانید وسمیته اتحاف الاخصی فی فضائل المسجد الاقصی» چه او عهد کرده بود در صورت زیارت آن مسجد کتابی در فضائل بیت المقدس و عجایب آن بنویسد.

وی در مقدمه از منابعش یاد کرده است.

ظاهراً کتاب دو تحریر دارد: نخستین آنها در سال ۸۷۵ق پایان یافته و بار دیگر مؤلف در دوشنبه ۲۳ صفر ۸۸۰ق در بیت المقدس بدان مطالبی افزوده است.

نسخه ما تحریر دوم کتاب است.

تنظیم شده در ۱۷ باب:

الباب الاول: فی اسماء المسجد الاقصی وفضائله وفضل زیارته وما ورد فی ذلک علی العموم والتخصیص والافراد والاشتراک.

الباب الثانی: فی مبدء وضعه وبناء داود وبناء سلیمان علیهم الصلوة والسلام.

الباب الثالث: فی فضل الصخرة الشریفة والاوصاف التی کانت فیها فی زمن سلیمان علیه السلام.

الباب الرابع: فی فضل الصلوة فی بیت المقدس ومضاعفتها.

الباب الخامس: فی ذکر الماء الذی یخرج من اصل الصخرة وانها علی نهر من انهار الجنة.

الباب السادس: فی ذکر الاسراء بالنبی صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم الی البیت المقدس ومعراجه الی السماء منه.

الباب السابع: فی ذکر السور المحیط بالمسجد الاقصی وما فی داخله من المعاهد والمشاهد والمحاریب.

الباب الثامن: فی ذکر عین سلوان والعین التی کانت عندها و....

الباب التاسع: فی ذکر فتح امیرالمؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه بیت المقدس وما فعل به.

الباب العاشر: فی ذکر من دخله من الانبیاء علیهم الصلوة والسلام واعیان الصحابة والتابعین.

الباب الحادی عشر: فی فضل سیدنا الخلیل علیه الصلوة والسلام وفضل زیارته.

الباب الثانی عشر: فی ذکر ابتلائه صلی الله علیه وسلم بذبح ولده وهو الذبیح وعمر اسحق علیه السلام.

الباب الثالث عشر: فی ذکر المغارة التی دفن فیها الخلیل علیه السلام هو وابناؤه الاکرمین.

الباب الرابع عشر: فی ذکر مولد اسمعیل علیه السلام.

الباب الخامس عشر: فی قصة لوط علیه السلام وموضع قبره وذکر المغارة الغربیة.

الباب السادس عشر: فی ما قیل فی قبر سیدنا موسی علیه الصلوة والسلام.

الباب السابع عشر: فی فضل الشام وما ورد فی ذلک من الآثار والاخبار.

کامل.

مخطوطات فضائل بیت المقدس، ص ۹۲ـ۱۰۴؛ معجم ما الف فی فضائل و تاریخ المسجد الاقصی، ص ۱۲۷ـ۱۴۰؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۴۶۱ـ۴۶۲؛ پیوست ریو، ص ۳۶۰ـ ۳۶۱؛ فهرس المخطوطات المصورة، کویت، ج ۱، ص ۶۸ ـ ۶۹؛ الاعلام، ج ۵، ص ۳۳۴؛ معهد المخطوطات، تاریخ، ج ۴، ص ۷؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۵ (با تفاوت در تاریخ وفات)؛ البلدیة الاسکندریة، ج ۳، ص ۴۳ـ۴۴؛ ظاهریه تاریخ، ریان، ص ۶ـ۷؛ مرعشی، ج ۲۹، ص ۲۳۱ ـ ۲۳۲؛ پرینستون گارت، ص ۱۹۷؛ ماخ، ص ۳۷۹؛ معجم

التاریخ التراث الاسلامی، ج ۵، ص ۳۱۰۰ (با انتساب کتاب به محمد بن محمد بن ابوبکر مقدسی، ابن ابی شریف)؛ آلوارت، ج ۵، ص ۴۱۰ـ۴۱۱؛ چستربیتی آربری، ج ۵، ص ۱۶؛.

آغاز: «الحمد لله الذی جلّت نعماؤه عن الاحصاء وعلت آلاؤه ان تعدّا وتعدّا وتستقصی وبهرت حکمته ووسعت رحمته... وبعد فلمّا راق لی مشرب الحبّ والصفا ورقّ لی ظلّ الغمام وصنا».

انجام: «وما فی الارض الا الی الله تصیر الامور قال رحمه الله تعالی وعفی عنه وکان الفراغ من تألیفه وتعلیقه فی یوم الاثنین المبارک الثالث والعشرون من شهر صفر الخیر الاغر المیمون من شهور ثمانمایة وثمانین ببیت المقدس الشریف والمعبد العلی المنیف والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه اجمعین».

انجامه: «وکان الفراغ من کتابة هذه النّسخة الشریفة المبارکة علی ید اضعف العباد سلیمان بن صالح اغاء ینکیچریان بغداد فی بلدة بغداد فی الیوم الثامن عشر من شهر رجب الاصمّ سنة ثمان وخمسین ومایة والف بعد الهجرة النبویة محمد علیه افضل السلام والتحیّة سنة ۱۱۵۸».

خط: نسخ. کاتب: سلیمان بن صالح آغاء ینکیچریان بغداد[1]. تاریخ کتابت: ۱۸ رجب ۱۱۵۸ق در بغداد.

عناوین و نشانیها شنگرف، ابتدای نسخه یادداشت فرهاد میرزا که در ۱۸ محرم ۱۲۸۵ق این کتاب از آخوند ملا هدایت‌الله به او رسیده است و مهر هشت گوش به سجع: «توکّلی علی خالقی، عبده سلیمان» و یادداشت کاتب به شنگرف که نوشته: «تألیف الامام السیوطی فی فضائل المسجد الاقصی واسمائه وسمّاه کتاب المستقصی فی فضائل المسجد الاقصی بدأت بکتابته یوم الاربعاء فی الیوم الثالث من شهر ذاالحجة الشریفة سنة ۱۱۵۷». پایان نسخه مهر مستطیل: «المتوکل علی الله عبده حسن ۱۱۹۰» و یک بیت از شاهنامه.

رکابه‌دار، جزوها ۱۰ برگی. دارای برگ‌شمار با مرکب سرخ در بالای صفحات، نام‌کتاب در لبهٔ پایین نسخه: «تاریخ بیت المقدس سیوطی».

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

یک، ۱۴۵ برگ، ۱۶/۴×۲۱/۵، ۱۹ سطر، ۱۰×۱۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول، لبه‌دار. قطر: ۲/۲.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۶۱۹]

(۸۹۲۸)

جامع الاقوال فی معرفة الرجال (رجال ـ عربی)

مؤلف: یوسف بن محمد حسینی عاملی شامی (ـ۹۸۲ق)

از حرف «ع» تا پایان کتاب.

ملک، ج ۱، ص ۱۹۳؛ مصفی المقال، ص ۵۰۶؛ ذریعه، ج ۵، ص ۴۲ـ۴۳ و ج ۱۰، ص ۱۶۰ـ۱۶۱؛ مرکز احیاء، ج ۷، ص ۱۱۵ـ۱۱۶؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۲۳۶ ـ۲۳۷؛ مرعشی، ج ۹، ص ۷۹ـ۸۰؛ ابراهیم دهگان، ج ۱، ص ۱۹۹ـ۲۰۰؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۱۳؛ تراثنا، ش ۱۲، ص ۴۰ و ش ۶۳ـ۶۴، ص ۲۵۲ـ۲۵۳.

آغاز: «الفصل الثامن عشر فی العین وفیه ابواب. باب علی. علی بن ابراهیم بن هاشم القمی. جس صه. ابوالحسن القمی ثقة فی الحدیث ثبت معتمد صحیح المذهب».

انجام: «قال العلامة فی الخلاصة لنا طرق متعددة... والباقی من الروایات الی هؤلاء المشایخ والی غیرهم مذکور فی کتابنا الکبیر من اراده وقف علیه هناک والحمد لله رب العالمین وحده وصلی الله علی خیر خلقه... وآله المصطفین من الانس کذا وسلم تسلیما کثیرا انتهی کلام العلامه رحمه الله. تم الکتاب الجامع للاقوال فی معرفة الرجال فی الیوم السادس من العشر الاول... تسلیماً کثیراً».

---

۱. نسخهٔ دیگری از اتحاف الاخصاء به خط همین کاتب سراغ داریم که در چهارشنبه ۸ شعبان ۱۱۵۵ق کتابت آن پایان یافته است. آن نسخه به شماره ADD. 23339 در بریتیش میوزیوم لندن نگهداری می‌شود. رک: المخطوطات الجغرافیة العربیة فی المکتبة البریطانیة ومکتبة جامعة کامبردج، ص ۱۶۷ـ۱۶۸.

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲ و ۱۳ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین پیش از شنگرف‌نویسی به خط مشکی در حاشیه نوشته شده بوده است. در حاشیه تصحیح شده و بلاغ دارد. دو برگ آخر نونویس.
یادداشتهای صفحه عنوان: نوشته‌ای در معرفی کتاب و مؤلف از محمدمهدی بن مرحوم حاجی میرزا محمدرضا اصفهانی گلستانه در ۲۵ محرم ۱۳۰۱ق در کربلا. فایده کوتاه رجالی از شیخ بهایی و چند مورد دیگر در همان موضوع بدون نشانی نویسنده.
در حاشیه ص ۱۴۰ پ یادداشتی از محمدمهدی گلستانه در شعبان ۱۳۰۱ق در نجف. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. کمی وصالی شده.
یک، ۱۴۶، یک برگ، ۱۴×۲۱، ۲۱ سطر، ۱۰×۱۴/۵.
جلد: تیماج زیتونی مجدول، ترمیم شده با گالینگور سبز. قطر: ۳/۶.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۳۱۱۸]

(۸۹۲۹)

مجموعه:

۱. تقریب التهذیب «۱ پ ـ ۲۳ پ» **(رجال ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن علی ابن حجر عسقلانی (۷۷۳-۸۵۲ق)
بخش کوتاهی از کتاب است.
فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۴۶۴ـ۴۶۵؛ آستان قدس، ج ۲، ص ۳۵۶ و ج ۶، ص ۵۹۵ و ج ۲۷، ص ۱۱۱؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۱۱؛ الشامل، حدیث، ج ۱، ص ۳۹۴ـ۳۹۵؛ مجلس، ج ۱۵، ص ۱۲۲ـ۱۲۳.
آغاز: «بسمله. وباعتبار ما ذکرت انحصر لی الکلام علی احوالهم فی اثنتی عشرة مرتبة وحصرت طبقاتهم فی اثنتی عشرة طبقة. فامّا المراتب فاولها الصحابة رضی الله عنهم فاصرح بذلک لشرفهم. الثانیة من اکد مدحه بافضل کاوثق الناس».
انجام: «ابو یعفور الاکبر اسمه واقد ویقال واقدان. ابو یعفور الاصغر هو عبدالرحمن بن عبید بن نشیطاس تقدّماً».

۲. [تراجم علماء دمشق] «۲۴ ر ـ ۴۷ پ»
(شرح حال نامه ـ عربی)
مؤلف: ناشناخته
نویسنده اهل دمشق بوده و شرح حال علما و بزرگانی که آنها را دیده و یا از معاصرینش بوده‌اند را در این کتاب جمع کرده است.
مؤلف دو بار در سالهای ۱۰۰۷ و ۱۰۱۴ق به حج رفته بود: «ولّی الدفتریة مرتین الاولی فی سنة سبع بعد الالف والثانیة فی اربع عشرة بعد الالف وحجّ فی السنتین المذکورتین وکنت فیهما فی الحج» (۳۸ ر). او درباره محل سکونتش می‌گوید: «وکان ساکنا عند الشیخ یوسف العلموی فی بیت لطیف جوار المدرسة الرحاویّة فی جوارنا» (۴۷ پ).
یک بار از کتاب پدرش یاد کرده است: «وعرضت علی الشیخ عمر شرحی المنظوم علی اللمحة البدریة لوالدی فسرّ بذلک سرورا زایدا» (۳۸ پ) و چند جا هم از شاگردانش مثلاً در شرح حال قاسم بن محمد دمشقی می‌نویسد: «قراء علی شیخ الاسلام والدی» (۴۳ ر).
وی اشعاری از خودش نیز نقل کرده است (۲۵ ر ـ ۲۵ پ و ۲۸ ر ـ ۲۸ پ).
آخرین تاریخی که در کتاب دیدم ۱۰۳۳ق است (۳۵ پ).
با وجود جستجو و بررسی بسیار و فحص منابع به نام و نشان مؤلف و کتاب دست نیافتم. حتی مندرجات معجم المؤرخین الدمشقیین (صلاح‌الدین منجد، بیروت، دار الکتاب الجدید، ۲۰۰۶م) نیز کمک کار یافتن مشخصات کتاب نشد.
شرح حالها به ترتیب حروف الفبا مرتب شده و نسخه ما ترجمه این کسان را دارد:
ـ حسن بن محمد وزیر.
ـ حسن بن عبدالقادر بکری صدیقی شافعی.
ـ حسن بن علی مناداوی صفوری حنفی.

ـ حسن پاشا بن عبدالله معروف به شوریده.
ـ حسن قاضی بدرالدین جلجولی.
ـ حسن سید شریف مجذوب.
ـ حسن شیخ مجذوب مبارک دیّر عطانی.
ـ عبدالحق بن محمد حجازی.
ـ عبدالحی بن محمود حمصی.
ـ عبدالحی افندی بن منلا یوسف کردی.
ـ عبدالرحمن بن محمد خطیب شربینی.
ـ عبدالرحمن بن ابی الفضل بن برکات موصلی شیبانی میدانی.
ـ عبدالرحمن بن... (نانوشته).
ـ عبدالرحیم بن... (نانوشته) زبدانی.
ـ عبدالرحیم بن محمد مصری بکری صدیقی.
ـ عبدالرحیم بن اسکندر.
ـ عبدالرحیم بن حسان.
ـ عبدالرحیم بن عبدالکریم عجمی شافعی.
ـ عبدالرحیم بن محمود اسطوانی حنبلی.
ـ عبدالرزاق عجلونی.
ـ عبدالصمد بن محمد مقدسی علمی حنفی.
ـ عبدالغنی بن اسماعیل بن احمد نابلسی.
ـ عبدالغنی بن عبدالقادر رجیحی.
ـ عبدالقادر بن محمد.
ـ علی بن موسی امیر بعلبک.
ـ علی بن یحیی زیادی.
ـ علی بن سیفا بن اخی الامیر یوسف پاشا.
ـ علی قاری.
ـ علی پاشا وزیر.
ـ علی چاویش معروف به یرن سوز علی.
ـ علی پاشا قبطان.
ـ علی پاشا.
ـ علی افندی.
ـ عمر بن محمد بن ابی اللطف مقدسی.
ـ عمر بن ابراهیم سعدی حموی، ابن کاشوحه.
ـ عمر بن عبدالوهاب عرضی.
ـ عمر بن محمود بیلونی حلبی.
ـ عمر بن یوسف.
ـ عیسی بن محمد معروف به ابن شیخ سعدالدین جباوی صوفی شافعی.
ـ عیسی بن مسلم بن محمد صمادی شافعی قادری.
ـ غیاث، ابوالغیث شجری یمانی.
ـ سید ابوالغیث یمنی.
ـ فلید مصری.
ـ فخیر شاغوری.
ـ قاسم بن محمد دمشقی.
ـ منلا قاسم کردی شافعی.
ـ قنبس مجذوب عریان.
ـ کمال افندی معروف به طاش کبری زاده.
ـ یوسف بن احمد علموی شافعی.
ـ یوسف بن احمد عدوی بقاعی.
ـ یوسف بن عبدالله سنان پاشا.
ـ یوسف بن مکتموم حلبی شافعی.

با افتادگی از آغاز و انجام و وسط کتاب (پس از برگهای ۲۹، ۳۵، ۳۶، ۴۳ و ۴۴).

آغاز موجود:

«فدمشق الشام تندبه فقده فی القلب قد نزعا
... حسن بن محمد الوزیر ابن الوزیر تولی نیابة حلب ودخلها ولم تکمل لحیته ثم ولی نیابة الشام فی سنه خمس وثمانین وتسعمایة ثم ولیها ثانیا فی حدود سنه سبع وتسعین وتسعمایة ووقع فی زمنه ثلوج عظیمة بدمشق دامت نحو اربعین یوماً».

انجام: «یوسف بن مکتموم الحلبی الشافعی نزیل دمشق... وکان ساکنا عند الشیخ یوسف العلموی فی بیت لطیف جوار المدرسة الرحاویة فی جوارنا ثم لما مات العلموی ساعدناه عند یحیی افندی فی طلب الرحاویة فاعطیها وسکن».

۳. فهرست مطالب یک کتاب فقهی «۴۸ ر ـ ۴۸ پ»

۴. کفایة الاحکام (کفایة المقتصد، کفایة المعتقد) «۴۹ ر»
(فقه ـ عربی)
مؤلف: محمدباقر بن محمدمؤمن سبزواری (۱۰۱۷ـ۱۰۹۰ق)
تنها صفحه آخر کتاب در نسخه ما باقیمانده است.
دنا، ج ۸، ص ۶۸۷ـ۶۹۲.

انجام: «ویمکن ترجیح الثانی للاصل ویؤیده عدم ظهور الفائدة الا علی قول المفید ره. تم کتاب المیراث من الکفایة والی هنا وجد بخط المؤلف النحریر العلامة والله الهادی ومنه بدو الخلق والیه النهایة».

انجامه: «فی ۸ صفر ۱۱۷۴ رب اغفر لمن استغفر لمحمّدباقر ومحمدباقر».

۵. المسائل الناصریات « ۴۹ پ ـ ۷۹ ر» (فقه ـ عربی)

مؤلف: علی بن حسین موسوی بغدادی، شریف مرتضی (۳۵۵ـ ۴۳۶ق)

کامل. در نسخه با نام «مسایل ناصریات سید مرتضی رضی الله عنه».

دنا، ج ۹، ص ۴۹۸ ـ ۴۹۹؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۱، ص ۳۲۰ـ۳۲۱؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۷۴ـ۷۵.

آغاز: «الحمد لله علی ما خصّ وعمّ من نعمه وظهر وبطن من مننه وایّاه نسئل الزیادة فی الیقین دافع حججه التی لا یضل سالکها ولا یهتدی تارکها».

انجام: «فی مواضع کثیرة من کتبنا ولو لا ان هذا الجواب عن المسائل الواردة لا یلیق بذلک لذکرناه وما توفیقنا الا بالله علیه نتوکل والیه ننیب وهو حسبنا ونعم الوکیل وصلواته علی خیریته من بریته محمد وآله الطاهرین من عترته وسلّم تسلیماً کثیراً».

انجامه: «تمت وبالسعادة ختمت. رب اغفر لمن استغفرک بالمحمدباقر فی عصر ۱۲۴ (کذا) ربیع‌المولود سنه ۱۱۷۴».

این نسخه سه بخش مجزّا بوده ولی بعداً به دست کسی در یک مجلد صحافی شده. مشخصات نسخه‌شناختی هر یک از این بخشها چنین است:

بخش اول. خط: نسخ، عناوین شنگرف، به دو خط، در ۸ برگ اول عناوین پیش از شنگرف‌نویسی با قلم مشکی در حاشیه صفحات نوشته شده بوده است. در صفحه عنوان نوشته شده: « تقریب التهذیب **فی رجال العامه، نیم قران». رکابه‌دار.**

کاغذ: شکری و حنایی آهار مهره.

۱۶ و ۲۲ سطر، ۱۱×۱۶/۵.

بخش دوم. خط: نسخ، عناوین و نشانیها شنگرف، بین مصراعها علامت ویرگول به شنگرف نوشته شده است. در حاشیه برگ ۳۸ ر سه نقطه شک (∴)، در حاشیه تصحیح شده. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، ضخیم.

۲۱ سطر، ۸/۵×۱۶/۵.

بخش سوم. خط: نستعلیق، کاتب: محمدباقر. تاریخ کتابت: ربیع‌المولود ۱۱۷۴ق. عناوین و نشانیها مشکی، تصحیح شده. رکابه‌دار.

کفایة الاحکام **کتابت شده در ۸ صفر ۱۱۷۴ق به دست محمدباقر در صفحه خاتمه** کفایه **علامت بلاغ آمده است: «بلغ قبالاً فی ۱۱۷۴. رب اغفر من استغفرک لمحمدباقر». در همان صفحه فهرست رموز** المسائل الناصریة **نوشته شده است.**

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۲۴ سطر، ۱۰/۵×۱۷.

در برگهای ۱ ر و ۴۹ ر مهر بیضوی بزرگ کتابخانه ضیاءالدین نوری به نقش: «جزو کتابخانه ضیاءالدین النوری ۱۳۲۴». در برگ آخر یادداشت یادگاری سید محمدعلی م ی ر ز ا خ ان.

یک، ۷۹، یک برگ، ۱۵/۵×۲۲/۳.

جلد: گالینگور سرخ، عطف و گوشه‌ها میشن زیتونی.

قطر: ۱/۴.

خریداری شده در بهمن ۱۳۲۲ش.

[شماره ثبت: ۲۶۳۹۶]

(۸۹۳۰)

التوضیح فی حل غوامض التنقیح (فقه ـ عربی)

مؤلف: عبیدالله بن مسعود محبوبی بخاری، صدرالشریعه ثانی (ـ۷۴۷ق)

کامل.

دنا، ج ۳، ص ۴۱۹؛ الشامل، فقه واصول، ج ۲، ص ۹۱۸ـ ۹۴۱؛ سلیمانیه، ج ۱، ص ۴۶۳ـ۴۶۵.

آغاز: «حامداً لله تعالی اولاً وثانیاً ولعنان الثناء الیه ثانیا وعلی افضل رسله محمد وآله اجمعین مصلیاً وفی

حلیة الصلوة مجلیا ومصلیاً».

انجام: «وحرمة یحتمل السقوط لکنها لم یسقط وهما حق الله تعالی ویجب الضمان بوجود العصمة والله ولی العصمة والتوفیق».

انجامه: «قد وقع الفراغ عن تسویده علی ید العبد الضعیف عمر بن محمد فی ربیع‌الاول فی سنه ثلث (با آثار دستبردگی در این کلمه) وتسعین والالف فی بلدة اسلامبول (زیر آن نوشته شده قسطنطنیه) فی خدمة من له العزّ والشرف اعنی، نامش نبرم که تا شوم گستاخ، فیض‌الله... سلطان الله المبارک (؟)...».

خط: نستعلیق به شیوه ترکی. کاتب: عمر بن محمد برای فیض‌الله. تاریخ کتابت: ربیع‌الاول ۱۰۹۳ق در اسلامبول.

نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین و نشانیها شنگرف، بالای همه عبارات اصل با شنگرف خط کشیده شده است، روی کلمه اول آغاز هر مطلب ابرویی با شنگرف کشیده شده است. در حاشیه تصحیح شده، عناوین پیش از شنگرف‌نویسی در حاشیه با قلم مشکی نوشته شده بوده است. در بخشهایی از نسخه یادداشتهایی توضیحی هم در کناره صفحات دیده می‌شود. همه صفحات مجدول به شنگرف.

در ۳ برگ آغازین فهرست مطالب کتاب آمده است.

در برگ ۴ تملک حسین بن اسحاق واتی با دو مهر هشت گوش غیر منتظم از او به سجعهای: «حسین ۱۱۲۶» و «الهی قیل میسر حسینه آب کوثر» (نقش این مهر در برگهای ۱ ر و ۱ پ و ۲۳۱ ر هم دیده می‌شود). تملک سید حاج قاسم مفتی بوآن در ۱۱۷۳ق با مهر هشت گوش غیر منتظم او: «اوله هم‌سایه جهان فخرینه یا رب قاسم ۱۱۶۸». ابتدا و انتهای کتاب مهر بیضوی به سجع «الهی گر بود لطف تو همراه / عُمر گردد ز مقبولان درگاه ۱۱۰۷» دیده می‌شود. در آغازین برگ کتاب تملک سید محمدباقر سبزواری و یک مهر هشت گوش سیاه شده. ۴ برگ در پایان سفید مانده است.

در برگ ۲۳۱ پ بخشی از باب استحباب قول صاحب الطعام لضیفانه عند تقدیم الطعام کلوا از اذکار **نووی.**

سطراندازی شده با قلم آهنی. آثار آن در برگهای سفید پایان نسخه به وضوح دیده می‌شود. با جزوهای ۱۰ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

چهار، ۲۳۱، چهار برگ، ۱۳/۷×۲۱/۴، ۱۷ سطر، ۱۴×۷/۵.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج منقش، مجدول، عطف مشکی. جلد سرطبل هم داشته که از نسخه جدا شده ولی آثار آن در برگهای نسخه دیده می‌شود. درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۲/۸.

خریداری از سید محمدباقر سبزواری در آبان ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۴۱۳۸]

(۸۹۳۱)

مجموعه:

۱. [رسالة فی الحقیقة والمجاز] «۱ پ ـ ۳ پ»

(بلاغت ـ عربی)

کامل.

مؤلف: ناشناخته

آغاز: «الحمد لله ذی المنّ والافضال والصلوة علی رسوله المؤید ببراعة المعانی وفصاحة البیان... اعلم ان اللفظ الموضوع المستعمل مفرداً کان او مرکباً ان استعمل فیما وضع له».

انجام: «ای حقیقة شرعیة فی العبادة مجاز شرعی فی الدعاء لان وضعه فی اللغة للدعاء وفی الشرع للعبادة. تمت وبالخیر عمّت».

۲. تحقیق معنی النظم والصیاغة «۳ پ ـ ۵ پ»

(بلاغت ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

در ابتدا نوشته شده: «هذه رسالة فی النظم والصباعة (کذا)».

معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۲۵۶؛ کوپریلی، ج ۱، ص ۵۲۱ و ج ۲، ص ۲۱۲ـ۲۱۲ و ۳۲۲؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۴۶؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۴۱؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۵۵.

آغاز: «الحمد لولیه والصلوة علی نبیه. وبعد فهذه رسالة رتبناها فی تحقیق معنی النظم والصناعة عند ارباب البلاغة واصحاب البراعة... اعلم ان اساس البلاغة وقاعدة الفصاحة نظم الکلام لا بمعنی ضم بعضها الی بعض».

انجام: «والتفاوت المذکور فی الدلالة مرجعها الی المعنی النحوی لا الی المعنی اللغوی فافهم هذا السر الدقیق. فانه بالحفظ حقیق والله اعلم تمت بحمد الله وحسن توفیقه».

۳. اقوال مختلف «۵ پ ـ ۶ ر»

شامل احادیث و اقوال کوتاهی از پیامبر اسلام^(ص)^، خلفای راشدین، امیرالمؤمنین^(ع)^ و کعب الاخبار.

۴. فرق معنای سنت و عام «۵ پ»

به نقل از شرح سیرة الوافی.

آغاز: «ولم تفرق العوام بین السنة والعام وجعلوها بمعنی واحد. قال ابن الجوالیقی وهو غلط».

۵. رسالة فی بیان ان العقل الذی به شرف الانسان ما هو «۶ ر ـ ۱۰ پ» **(فلسفه ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۵.

آغاز: «الحمد لله الذی خلق الانسان وعلمه البیان وفضله علی سایر الحیوان بادراک بدیع المعانی بالعقل... وبعد فهذ[ه] رسالة فی بیان ان العقل الذی به شرف الانسان ما هو وذلک مسبوق بتمهید مقدمة وهی ان مذهب جمهور المحققین».

انجام: «بینه وبین دین المجوسیّ والثانی غیر ثابت وقال الفاضل المذکور وله کتاب صنفه وقیل انزل علیه وهو زند وسنان والله تعالی اعلم بحقیقة الحال تمت الرسالة بعون الملک المتعال».

۶. گفته‌هایی از حسن بصری «۱۰ پ»

۷. شرح القصیدة الخمریة لابن الفارض «۱۱ ر ـ ۱۶ پ» **(عرفان ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۲۱ـ۲۲۲ و ۳۲۱ و ۵۷۶؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۳۸؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۵ و ۵۴۷؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۸۳.

آغاز:

«شربنا علی ذکر الحبیب مدامة
سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

الشرب یجییء بالحرکات الثلث. قال الجوهری شرب الماء وغیره شرب شرباً وشرباً وشرباً وقرئ فشاربون شرب الهیم».

انجام: «والنصیب والسهم الحظ من الشیء وکانه اراد بالاول المعین وبالثانی المبهم فافهم والله اعلم تمت بحمد الله وحسن توفیقه».

۸. حدیثی به روایت احنف بن قیس «۱۶ پ»

به خط عبدالقادر کوی الاصل طبیب.

۹. فواید پراکنده فقهی «۱۷ ر ـ ۱۷ پ»

درباره ولی و بلوغ و تزویج. به نقل از رافعی، فتاوی قاضی، محلّی، وضوح، جامع و ابن حجر.

۱۰. تاریخ تولد و وفات پیامبر و خلفای راشدین و چند تن از صحابه و فقهای مذاهب اهل سنت «۱۷ پ»

به خط عبدالقادر کوی الاصل ساکناً ساوجبلاغی مشهور به طبیب و کحّال.

۱۱. رسالة فی حقائق المعانی «۱۷ پ ـ ۱۹ ر» **(عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۲.
آغاز: «الحمد لله. اورد التسمية والتحميد فی الفاتحة علی وفق ما ورد فی الكتاب ايثاراً طريقة الاخبار فی اقتدائهم بالنبی المختار».
انجام: «مراعياً فيه شرايط الانصاف وابيّن انه عدل عن نهج الصواب فی مواقع خالف فيه الاصحاب يعنی اصحاب هذا الفن متجانباً عن النصب والله اعلم».

۱۲. فتاوی فقهی «۱۹ ر ـ ۱۹ پ»
از كبيری، روضه، الانوار، تهذيب و شرح اللباب.
به خط عبدالقادر كوی طبيب.

۱۳. دستورالعمل درمان سرخی چشم و چشم درد «۲۰ ر»
نوشته عبدالقادر كوی در شهر سقز در حكومت مصطفی خان بن محمد سلطان در ۱۲۶۲ق.

۱۴. [رسالة فی حدوث الاجسام] «۲۰ ر ـ ۲۱ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته
كامل.
رک: ش ۸۸۰۷/۱۰.
آغاز: «الحمد لله الذی جعل جبلّة الانسان علی محبّت العلم والعرفان وفضّلهم علی ساير الحيوان بالفكر والامعان».
انجام: «اذ اللّازم من الفرض المذكور ما من عدم الا وقد زال فی حين لا من حين الا وقد زال فيه عدم».

۱۵. صفت حبّ مسهل «۲۱ پ»

۱۶. تفسير آيات طلاق «۲۱ پ ـ ۲۲ پ» **(تفسير ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته
از انجام نانوشته رها شده است.
رک: ش ۸۸۰۷/۸.
آغاز: «الحمد لله العلی العظيم الذی انعم لعباده العقل السليم والذهن المستقيم ليتفقّهوا فی الدين القويم».
انجام موجود: «ولهذا درج ابو حنيفة رض ذلک البعض فی العباره وكلّمه بالرابعة كما مر وكذا الحال اذا حمل القرء».

۱۷. جواب نامهٔ دوستان «۲۲ پ»

۱۸. رسالة فی الاستخلاف «۲۳ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سليمان ابن كمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
كامل.
كوپريلی، ج ۲، ص ۲۱۳؛ سليمانيه، ج ۲، ص ۲۶۹ و ج ۳، ص ۳۹۰ـ۳۹۱؛ دانشگاه تهران، ج ۱۷، ص۳۱۴؛ بروكلمان، ج ۱۳ ـ ۱۴، ص ۴۳۴؛ اوراق عتيق، ج ۱، ص۴۴۱ ـ ۴۴۲؛ الشامل، فقه و اصول، ج ۱، ص ۳۸۳ ـ ۳۸۵.
آغاز: «الحمد لوليه والصلوة لنبيه. قال فی الهداية وليس للقاضی ان يستخلف علی القضاء الا ان يفوّض... اقول يعنی يجوز له ان يقيم الغير مقامه لاقامة الحدود».
انجام: «وان شئت تحقيق المقام بتلخيص الكلام علی وجه يتضمّن تخليصه من الاوهام فليراجع الی ما امتليناه عن الفرايد. تمت».

۱۹. تحقيق معنای مصر «۲۳ پ»
از نظر فقهی.
آغاز: «قال فی المصر ولا يجوز فی الموضعين منه فقط ثم شرط ان يكون فيها نهر كبير فاصل وجوزها محمد رض فی مواضع منه».

۲۰. فوايد فقهی «۲۴ ر»
از مقنع، تحرير فتاوی، الام، محتاج، انوار، ارشاد، مجموع العباد و حاشيه.

۲۱. ضرب المركّب «۲۴ پ» **(رياضی ـ عربی)**
آغاز: «باب ضرب المركّب. اعلم ان اصل هذا الباب ان تضرب كل منزلة من منازل المضروب فی منزلة من منازل المضروب».

انجام: «تکن اربعمائة وتسعين وهو الجواب وعلی هذا القیاس فاعمل فی غیر العشرات. شیرازی من مدوّنه».

۲۲. سخنی از ابوبکر و حدیثی از پیامبر (ص)
«۲۴ پ ـ ۲۵ ر»
به خط عبدالقادر طبیب و کحّال.

۲۳. شرح القصیدة الخمریة «۲۵ ر ـ ۳۵ ر» **(عرفان ـ عربی)**
مؤلف: داود بن محمود بن محمد قیصری (ـ۷۵۱ق)
شرح قصیده خمریه ابن‌فارض (۶۳۲ق) است. قیصری در آغاز گوید: «لما فرغت من شرح القصیدة التائیة المسماة بنظم الدر للشیخ... ابن الفارض المصری... سألنی اخ لی فی الدین... ان اشرّح القصیدة المیمیة المسماة بالخمریة التی هی الدرة البیضآء فی القصاید والشمسیة الزهراء للقلاید فاجبت ملتمسه وسطرت مقتبسه ولما فرغت من تسطیره وتنمیقه وتحریره جعلته مشرفاً بالالقاب المولی المعظم... امین الدولة والدین عبدالکافی بن عبدالله التبریزی... ولما کان بیان القصیدة متوقّفاً علی معرفة المحبة الحقیقیة التی هی عین الحقیقة فی بعض مراتبها وعلی معرفة اقسامها ونتایجها جعلت له مقدمات ثلثاً یبتنی الکلام علیها ویصحّ البیان لدیها. الاولی: فی حقیقة المحبة؛ والثانیة: فی اقسامها؛ والثالثة: فی نتایجها».
کامل.
سلیمانیه، ج ۳، ص ۹۶ـ۹۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۳۸؛ افشین عاطفی کاشان، ص ۸۶؛ فرهنگ و هنر مشهد، ص ۲۶؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۵۱۲ و ج ۲، ص ۲۴۶؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۷۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۳۲۷.
آغاز: «الحمد لله الذی تجلی لقلوب عباده المصطفین ازل الازال واحبر ارواحهم بتجلیات الجمال والجلال ونور عقولهم باظهاره».
انجام: «علی ما فرّطت فی جنب الله اعاذنا الله تعالی وجعلنا من المتقین ورزقنا وایاکم مقامات العارفین وکمالان الاکملین انه ارحم الراحمین والحمد لله رب العالمین».

۲۴. جواب نامه کاغذ دوستان «۳۵ ر»

۲۵. [باب الوصایا] «۳۵ پ ـ ۳۶ ر» **(فقه ـ عربی)**
بخشی از مسائل ارث از «شیرازی».
آغاز: «باب الوصایا. اذا اوصی باکثر من ثلث ماله ولم یجوّز الورثة ما زاد علی الثلث فاقسم الثلث علی قدر الوصایا».

۲۶. سخنی از عبدالله بن عمر «۳۶ ر»

۲۷. حدیثی از پیامبر (ص) «۳۶ پ»

۲۸. تخمیس قصیدة ابی‌السعود «۳۶ پ ـ ۴۲ ر»
(ادبیات ـ عربی)
در نسخه با نام «تخمیس المرحوم حمی الشامی لقصیدة المولی المرحوم المفتی العرب والعجم ابی‌السعود» که منظورش ابوالسعود محمد بن محمدمصطفی عمادی (۸۹۸ـ۹۸۲ق) است.
کامل.
آغاز:
یا لایمی ان الکلام کلام
تروم سلوی و هو کیف یرام
ومن قبل لومی والملآم حرام
ابعد سلیمی مطلب ومرام
وغیر هواها لوعة وعزام
انجام:
وکم کان جباراً نمادی بفتکه
فاضحی رهیناً فی الثری تحت ورکه
تقادر من رق الملوک بملکه
فسبحان رب العرش لیس لملکه
تناهٍ وحد مبدأ وختام

۲۹. دستورالعمل پزشکی و حبّ برای آتشک و قروحات
«۴۲ ر»

۳۰. تخمیس قصیدة السهیلی «۴۲ پ ـ ۴۳ ر»
(ادبیات ـ عربی)
مؤلف: ابوبکر بن علی، ابن حجه (۷۶۷-۸۳۷ق)
کامل.
در نسخه با نام «تخمیس قصیدة سهیلی للمرحوم ابن حجة المرقوم فی آخره».
دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۳، ص ۳۳۳ـ۳۳۶؛ بروکلمان، ج ۱۰ـ۱۱، ص ۳۹ـ۴۵.
آغاز:
قالوا عداک وانت لا تتمتّع
قد اضمروا لک مصرعاً وتوقّعوا
نادیت والاجفان منی تدمع
یا من یری ما فی الضمیر ویسمع
انت المعدّ لکل ما یتوقع
انجام:
وانا ابن حجة صار نظمی حجة
فی کل تخمیس وحزت مزیة
خمست ابیات السهیلی خدمة
فعلوت مقداراً ونلت معزة
وغدوت فی برکاتها اتمتع

۳۱. [مسائل فی الارث] «۴۳ ر ـ ۴۴ ر»
آغاز: «هذه قاعدة فی تصحیح مسائل الرّدّ. الرّدّ فی اللغة معروف وفی الاصطلاح نقیض العول عند زیادتها علیها».
انجام: «اذا کان منفردا والمقاسمة مع الاخوة والاخوات والسقوط بالاب. تم».

۳۲. بخشی از منهاج العابدین غزالی «۴۴ پ»
آغاز: «قوله تعالی قل للمؤمنین یغضّو من ابصارهم ویحفظوا فروجهم... اعلم انی تأملت هذه الآیة فاذاً فیها مع قصرها ثلثة معان».

۳۳. المنثور العودی علی المنظوم السودی
«۴۴ پ ـ ۵۴ر» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن ابراهیم حنبلی دمشقی (ـ۹۷۱ق)
شرح قصیده ابوالسعود محمد بن محمدمصطفی عمادی (۸۹۸ـ۹۸۲ق) است.
پایان یافته در اوایل شعبان ۹۵۹ق.
کامل.
معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۴۴۰؛ پرینستون، ماخ، ص ۳۵۸.
آغاز: «الحمد لله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی. اما بعد فیقول الفقیر الراجی لمن هو الیه لاجی ذوا القصور المنجلی محمد بن الحنبلی... هذه بقیة لا ترد غلیلاً ونهبة لا تعد الاشیاء قلیلاً حملنی علی رقم رقیمها ورسم سقیمها سید لا یسعنی رده... علی الدرة القسیمة والعروس الوسیهة میمیّة شیخ مشایخ الاسلام وعلم العلماء الحکماء الاعلام مفتی الدیار الرومیة... ولعمرک ان هذا التعلیق بها لا یلیق وهل یلایم خالص الخلاص التعلیق او یناسب معینیاً غیر دلوها او یوافق عروساً غیر کفوها... لسرحت فی مروض روضها الرومیة ولشرحت شرحاً وسیطاً... مسمی بالمنثور العودی علی المنظوم المسعودی (کذا)».
آغاز قصیده:
ابعد سلیمی مطلب ومرام
وغیر هواها لوعة وغرام
انجام: «فلم ابدل من الحد المبداء وعطف علیه الختام قلت لان ما له طرفان اذا اعتبر ختامه مبدأ کان مبدأوه ختاماً منتهی. وههنا انتهی الکلام علی هذه الدرة المکنونة والقصیدة المیمونة علی ید مبدیه ومسدیه الفقیر الحقیر محمد بن الحنبلی فی اوایل شعبان سنة تسع وخمسین وتسعمائة تمت بحمد الله وحسن ختامه».

۳۴. جواهر الفرائض «۵۴ ر ـ ۵۵ پ» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ـ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۲، ص ۴۴۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۵۰؛

توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۷؛ اوقاف موصل، ج ۵، ص ۱۲۲؛ مرعشی، ج ۲۹، ص ۴۳۵؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۳؛ واتیکان، ج ۱، ص ۱۴؛ شامل، فقه و اصول، ج ۳، ص ۲۵۰ـ۲۵۲ (با معرفی ۲۰ نسخه).[1]

آغاز: «هذا کتاب جواهر الفرایض. بسمله. اعلم اذا مات الانسان اولاً یُبدء من الترکة بتکفینه وتجهیزه وما یحتاج الیه».

انجام: «وللامّ ثلث والباقی للعصبة اصل المسئلة من اثنی عشر».

۳۵. مسائلی در ارث «۵۵پ ـ ۵۶ر»

از شیرازی.

۳۶. تفسیر آیه انما الصدقات للفقراء والمساکین «۵۶ر ـ ۵۷ر»

از معالم التنزیل.

۳۷. حدیثی از پیامبر(ص) «۵۷پ»

به خط عبدالقادر کوی الاصل ساوجبلاغ المسکن.

۳۸. رسالة فی تعلیم الامیر وتحریم الخمر «۵۷پ ـ ۶۲پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۸ و ۵۷۶؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۴؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۹.

آغاز: «الحمد لله الذی انزل الاحکام علی وجه الاحکام مشتملة علی الحکم والفواید وبیّن لنا الحلال والحرام... وبعد فهذه رسالة معمولة فی تعلیم الامیر فی تحریم الخمر. فنقول روی انه نزل بمکة شرفها الله تعالی قوله تعالی ومن ثمرات النخل والاعناب».

انجام: «وههنا عن سؤال علم الله تعالی وقوعه واخبر عنه قبله ولذلک اجاب بالفاء الفصیحة فکان المعنی اذا یسألونک فقل».

۳۹. حدیث نبوی(ص) «۶۲پ»

به خط عبدالقادر طبیب و کحّال و جراح.

۴۰. رسالة فی بیان حقیقة الربا «۶۲پ ـ ۶۴پ»

(فقه ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۷؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۳۷؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۳؛ ایاصوفیه، ش ۴۷۹۴؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۴.

آغاز: «الحمد لله الذی احلنا دام الکرامة فی دار التکلیف واحل لنا البیع وحرّم الربوا والصلوة علی سیدنا محمد المبعوث الی الاسود والاحمر... وبعد فهذه رسالة معمولة فی بیان حقیقة الربوا وما یتعلق بها من المسائل. اعلم ان الربوا من اصناف البیع لا من انواعه».

انجام: «وهی منهی بالنص الوارد ولهذا یحرم وان لم یوجد تلک الزیادة بان یکون الاجل متساویین. تمت الرسالة».

۴۱. گفتارهای پراکنده «۶۴پ ـ ۶۵ر»

بدین ترتیب: روایتی از ابن عباس درباره رعد و برق و شرح آن از شرح المشکاة ابن حجر هیتمی، حدیثی نبوی، سخنی از عمر به خط عبدالقادر طبیب و کحّال، درباره نوع الف هذا از شرح الکنز شریف جرجانی، و حکمت تخصیص ابراهیم در صلوات از همان کتاب.

---

۱. از آن جا که این رساله مقدمه ندارد نسخه‌های بسیاری از آن در فهرستها ناشناخته مانده است. تا آن جا که جستجو کردم اطلاعات این منابع می‌باید اصلاح شود: ایندیا آفیس، ج ۱، ص ۹۲، ش ۳۵۹/۲؛ آلوارت، ج ۴، ص ۲۲۰؛ مرعشی، ج ۱۱، ص ۲۵۷؛ خطی مرکز احیاء، ج ۵، ص ۴۰۳؛ خطی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۷۲؛ مکتبة الازهریة، ج ۲، ص ۶۵۵؛ ملی فرانسه، دوسلان، ص ۲۶۵؛ مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی قم، ج ۱، ص ۴۵۸ و ج ۲، ص ۵۲؛ ملک، ج ۶، ص ۱۴۷؛ جدید گلپایگانی، ج ۳، ص ۱۳۴۷؛ المتحف العراقی، فقه، ص ۲۸۷ (با نام جواهر الکلام من الفرائض).

۴۲. بندی درباره کتابهای آسمانی «۶۵ پ ـ ۶۶ ر»
از شیخ معروف نودهی رحمه الله تعالی.

۴۳. رسالة فی تقریر ان القرآن العظیم کلام الله القدیم «۶۵ پ ـ ۶۷ ر» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۳، ص ۳۳۴؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۵۹ـ۳۶۰ و ۴۸۷ـ۴۸۸؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۲۸.
آغاز: «الحمد لله الذی انزل القرآن کلاماً مؤلفاً منتظماً علی من ارسله الی الثقلین مشرّفاً ومعظّماً... وبعد فهذه رسالة معمولة فی تقریر ان القرآن العظیم کلام الله القدیم وتحریر ما دلّ علیه من البینات وتفسیر ما یتعلق بهذا المطلب الجلیل من الآیات. فنقول وبالله التوفیق لا شبهة فی انه معجز».
انجام: «وقد رده الصغانی وعده من الموضوعات ولنا فی هذا المقام کلام مشبع اوردنا فی الحواشی التی علقناها علی الکشاف والحواشی الشریفیة».

۴۴. گفتارهای پراکنده «۶۷ ر ـ ۶۹ ر»
بدین ترتیب: خواص و ویژگیهای قرآن و اعتقادات مسلمانان درباره قرآن از ابوالخیر فضل‌الله روزبهانی به خط عبدالقادر کوی طبیب، داستان شکوه و شعرخوانی پدری نزد رسول خدا از کشف بزدوی، بندی از شرح الکنز شریف، مطالب فقهی مختلف بیشتر درباره زکات از شرح محرّر و دمیری و محرّر و انوار و عجاله و ابن حجر و عجلی و شرح منهج و وضوح و وسیط.

۴۵. شرح حال عبدالقادر کوی طبیب و کیمیا آموختن او «۶۹ پ»
در ویلایت کوه و صریرو و مدرسه عبّاس ساوجبلاغ و آردلان و سنندج و سقز.
به قلم و خط خودش.
آغاز: «ای فرزندان و ای برادران ایمانی امانت صد امانت اگر کسی بگوید من کیمیا می‌دانم به او فریفته مشوند».

۴۶. رسالة فی الالهیات (حاشیة شرح المواقف للمیر سید شریف) «۷۰ ر ـ ۷۰ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۴ و ۵۸۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۸۹۲؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۴ و ۵۴۹؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۴۳.
آغاز: «قال فی الالهیات. اقول ای المسایل المنسوبة الی الآله وهو الفرد الواجبی المعبود بحق وتحقق تلک النسبة فی مسالک هذا الموقف».
انجام: «هی المعیّة المعتبرة بین الشرط والمشروط او المعیة المعتبرة بین الشطرین. تمت الرسالة».

۴۷. حاشیة المواقف «۷۱ ر ـ ۷۲ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته
گزارش بخش کوتاهی از المواقف عضدالدین ایجی (۷۵۶ق) است.
آغاز: «قال الموقف الثانی فی الامور العامة. اقول: لما کان لکل قسم من اقسام الموجود الواجب والجوهر والعرض احوال مختصة به».
انجام: «فلم یبق الا الامور المشترکة غیر تام لان العدم والامتناع والعدم مما بقی ولیس واحداً من الاحوال المشترکة. تمت الرسالة».

۴۸. دستورالعمل پزشکی به جهت قَرَقُش و شقاق اسپ یا انسان «۷۲ پ»
به خط ع ب القادر کوی.

۴۹. رسالة فی تحقیق لزوم الامکان للممکن «۷۳ ر ـ ۷۸ ر» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
مسلک، ج ۵، ص ۲۲۶؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۵؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۶.
آغاز: «الحمد لولیه والصلوة علی نبیه. وبعد فهذه رسالة

مرتّبة فی تحقیق لزوم الامکان للممکن فنقول وبالله التوفیق اعلم ان الامکان لازم لما هبة الممکن لا یجوز انفکاکها عنه اصلاً».

انجام: «ولم یخرجه عن حیز الامکان ولم یزل عنه حالة القابلیة فمن خالف فی هذه المسئلة لم یکن علی بصیرة. تمت بحمد الله».

۵۰. اقوالی از ابراهیم بن ادهم «۷۸ ر»

۵۱. بخشی از احیاء علوم الدین «۷۸ پ ـ ۸۰ پ»
آغاز: «الباب الرابع فی کیفیة خروج التائب عن المظالم المالیة. اعلم ان تاب وفی یده مال مختلط».
انجام: «والخمر اذا حللناه بالضرورة فلا یلتحق بالطیبات. احیاء العلوم فی کتاب الحلال والحرام من ربع العبادات».

۵۲. چند یادداشت فقهی «۸۰ پ ـ ۸۱ ر»
از ابن حجر، حاشیة الانوار، وضوح، ایضاح، احیاء العلوم و شرح فتاوی.

۵۳. گناهان کبیره «۸۱ پ»
نام ۲۰ گناه کبیره بنا بر مذهب شافعی از کتاب مشکوة المصابیح.

۵۴. شقایق الاکم فی دقایق الحکم «۸۱ پ ـ ۸۶ ر»
(ادبیات ـ عربی)
مؤلف: محمد بن ابراهیم حنبلی دمشقی (ـ ۹۷۱ق)
نوشته شده در ۹۵۹ق.
کامل.
معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۴۳۹ (۱ نسخه).

آغاز: «نحمد من اطلق اغنة الالسنة فی میادین الحکم المستحسنة ایقاظاً لکل ذی نوم وسنة... اما بعد فیقول الفقیر اللاهی... محمد بن الحنبلی... هذه حلیة حکم حکم العقل بها حکم لوایح عباراتها سریّه وفواتح اشاراتها سرّیة وسوابقها الشریة توابع للنوابغ الزمخشریة عملتها عمل من طبّ لمن حبّ وجعلتها هدیة من احبّ من هو الاحب فجائت احاسن مواعظها الوفیة جلیلة حسنیة ومحاسن آدابها الیوسفیة جمیلة وسنیّة فبالها من حلبة حکم کم بها من مجل وکم موسومة بشقایق الاکم فی دقایق الحکم املة ممن الهم وکشف الغم والهمّ».
انجام: «قل للنفس انتهی وقل للقلب ان نهی فانت هی تم والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه و سلم. انتهی وضع هذه الکلمات فی سنة تسع وخمسین وتسعمایة».

۵۵. برای درمان بواسیر «۸۶ ر»
از عبدالقادر کوی.

۵۶. بندی از احیاء علوم الدین غزالی «۸۶ پ»

۵۷. [زیارة القبور] «۸۶ پ ـ ۸۸ ر»
فتواها و سخنان مختلفی درباره زیارت قبور و مشاهد است. از این کتابها و اشخاص: مصابیح، شرح مسلم، مظهر، مشکوة، مورس، احیاء علوم الدین، مغنی، محتاج، ابن حجر و شرح ایجاز.

۵۸. عجائب بیت المقدس «۸۸ ر»
آغاز: «عجائب بیت المقدس وتفصیل مسجد الاقصی از قراری که در کتب میسوطه مندرج است... یکی آن است در سنگی سفید بخطّ قدرة خدای تعالی مکتوب است».
به خط عبدالقادر کوی الاصل ساکن ساوجبلاغی.

۵۹. یک بیت شعر در وصیت افلاطون «۸۸ پ» **(فارسی)**
به خط محمدشفیع برای ملا عبدالقادر حکیم.

۶۰. شرح الاربعین حدیث «۸۸ پ ـ ۹۵ ر» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۰ و ۲۴۵ و ۳۱۹؛ کشف الظنون،

ص ۵۴ و۱۰۳۶؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۷؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۲۹؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۳۵۸ و۴۷۳.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی سند العالمین وسید المرسلین وعلی آله وصحبه اجمعین والسلام علی من اتبعهم من حماة الدین وهداة الشرع المبین. وبعد فقد روی عن علی بن ابی طالب رضی الله ان رسول الله صلعم قال من حفظ علی امتی اربعین حدیثاً... فامتثلت الاشارة العالیة فی جمع اربعین حدیثاً واخترت ما فی لفظه فصاحة ظاهرة وفی معناه صحة اسناده دلالة باهرة باستناد الاجتهاد فی بعض المسائل علیه وارتباط بعض الدلائل واستنباط الاحکام منها له علی انه لا یلزم الاثبات روایة اذا کان من الاثبات درایة... الحدیث الاول السلام قبل الکلام».

انجام: «ولا یذهب علیک ان المعنی الاخیه یأباه قوله ولاعناق فان المعنی المذکور لا یمشی فی العتاق. الحمد لله علیّ الاختتام والصلوة علی رسوله محمد سید الانام وعلی آله وصحبه الکرام. تم».

۶۱. اشعار سعدی «۹۵ پ»

در مدح پیامبر اسلام(ص). به خط محمدشفیع سنندجی برای عبدالقادر حکیم در ۱۲۸۷ق.

۶۲. شرح الاربعون حدیثاً «۹۵ پ ـ ۱۰۴ پ»

(حدیث ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۱؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۶؛ مرعشی، ج ۲۰، ص ۲۷۳ـ۲۷۴ و ج ۲۸، ص ۱۹۷.

آغاز: «الحدیث الاول یسّروا ولا تعسّروا وبشّروا ولا تنفّروا. لا بأس للجلوس للوعظ اذا اراد وجه الله قال الله وذکّر فان الذکری تنفع المؤمنین وکان ابن مسعود یذکر عشیّة کل خمیس».

انجام: «وقال ابوالعباس ابن شریح فی رخصه لعب الشطرنج حین سئل عنه اذا سلمت ایدیهما من الطغیان ولسانهما من الهذیان وصلواتهما من النسیان رجوته ادباً بین الاخوان. تمت الرسالة».

۶۳. رسالة فی نسبة الجمع «۱۰۵ ر ـ ۱۰۵ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۱، ص ۵۱۵ و ج ۲، ص ۲۱۸؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۴۱؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۴۰.

آغاز: «الحمد لولیّه والصلوة علی نبیّه. وبعد فهذه رسالة فی نسبة الجمع. اعلم ان الجمع لا ینسب الیه الا اذا لم یکن له واحداً اصلاً کالاعرابی او لا یکون له واحد من لفظه کالرکابی».

انجام: «فلا وجه لتخصیص الوزن المذکور له فان الحکم فی وزن الانصار کذلک. تمت الرسالة الشریفة».

۶۴. رسالة فی اقسام الاستعارة «۱۰۶ ر ـ ۱۰۶ پ»

(بلاغت ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

سلیمانیه، ج ۲، ص ۲۷۰ و ج ۳، ص ۳۴۲؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۴۲؛ احمد ثالث، ش ۱۵۴۵/۳۷ و خزانة الامانات، ش ۱۷۵۹/۱۵.

آغاز: «اعلم ان اللفظ الذی ارید به غیر المعنی الموضوع له ان ترک استعماله فی المنقول عنه فمنقول عرفی ان کان ناقله عرفاً خاصاً».

انجام: «فیکون کدعوی الشیء بیّنة وکذا الاستعارة ابلغ من التشبیه اذ هی نوع من المجاز. والله تعالی اعلم بالصواب».

۶۵. [صفات الله] «۱۰۷ ر»

مؤلف: محمدسعید سیاهکوهی

آغاز: «بسمله. تشهد ان الله موجود واجب الوجود متّصف بالقدم والبقاء والمخالفة للحوادث والقیام».

انجام: «اول ما یسئل العبد فی قبره عن معرفة الله تعالی ومعرفة الرسول صلی الله علیه وسلم فمن لم یجب فیتبدّل قبره بحفرة من حفران النار».

انجامه: «لمولانا محمد الّسعید السیاهکوهی المُدرّس بقصبة سقز وکاتب الحروف من احفاده محمّد المدرّس بقصبة سقز».

۶۶. درمان نفخ شکم «۱۰۷ ر»
به خط ع ب القادر کوی.

۶۷. رسالة فی تحقیق الخواص والمزایا «۱۰۷ پ ـ ۱۰۹ ر»
(بلاغت ـ عربی)
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۳ و ۳۲۲؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۳۸؛ تویقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۴؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۵۴؛ قونیه، ش ۲۲۴/۷؛ قیصری راشد، ش ۶۷۴/۴.
آغاز: «الحمد لولیّه والصلوة علی نبیّه. وبعد فهذه رسالة رتّبناها فی الخواص والمزایا وبیان الفرق بینهما. فانه قد اشتبه علی الناظرین فی کتب البلاغة حتی زعم بعض من حسن الظن بشأنهم انهما مترادفان».
انجام: «و ان الاستعارة من فروعه واما المنافات الظاهرة بین موجب هذا الدرج ومقتضی ذلک الاخراج فوجد اندفاعها مذکور فیما علقناه علی المفتاح من الحواشی والله اعلم».

۶۸. زیارت روضه‌های بزرگان «۱۰۹ پ ـ ۱۱۰ ر»
آغاز: «زیارت روضه‌های بزرگان چنین کنند تا به مراد برسند. رسول صلی الله علیه وسلم فرموده است که در سر مقابر اموات بدین نوع بخوانند».

۶۹. گفته‌ای از سید طه نقشبندی «۱۱۰ ر»
به خط عبدالقادر کوی طبیب.

۷۰. رسالة فی احوال بیت الحرام «۱۱۰ پ ـ ۱۱۹ ر»
(تفسیر ـ عربی)
مؤلف: ناشناخته
پایان یافته در اواسط رمضان ۱۰۰۲ق هنگامی که مؤلف قاضی مکه بود.
آغاز: «المقالة فی بیان تفسیر قوله تعالی انّ اول بیت وضع للناس. قال بعض الفضلاء فی جهة مناسبة هذه الآیة لما قبلها ان هذا شروع فی بیان کفرهم ببعض آخر من شعایر ملته علیه السلام».
انجام: «وانی اعلم انک احب البلاد الی الله فاکرمها علی الله ولو لا ان اهلک اخرجونی منک ما خرجت والحمد لموفق الاتمام ومیسر الاختتام والصلاة علی رسوله فاتح البیت وکاشف المقام. تمت الرسالة فی احوال البیت الحرام فی اواسط شهر رمضان المعظم من سنة اثنین بعد الالف عند اقامة مصنّفها بمکة قاضیاً».

۷۱. اقوال پراکنده‌ای درباره مرگ «۱۱۹ ر»
از انوار و احیاء علوم الدین و تفسیر قاضی بیضاوی.

۷۲. [رسالة فی رد القول بان الانسان یعاقب علی فعل لم یعمله] «۱۱۹ پ ـ ۱۲۲ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته
مؤلف در پایان به نام خود «عمر» اشاره کرده است اما اطلاع بیشتری درباره او نداریم. وی در برگ ۱۲۲ر از شهاب‌الدین احمد بن حجر هیتمی (۹۷۴ق) به مانند زندگان یاد می‌کند.
کامل.
آغاز: «الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لا رسول بعده وعلی آله واصحابه ومن تابعه ونصر جنده. اما بعد فهذا ما سنح فی البال علی القول بان الانسان یعاقب علی فعل لم یعمله لما تکلم بعض من یدعی المعرفة وسیتضح بیان فضله وصحة نقله وکمال عقله والمأمول فمن اطلع علی کلامنا من العلماء ان یتکلم فان اهل الحق یحیون اظهار الحق والحق احق ان یتّبع... فنقول وبالله التوفیق اتفقت العلماء کافة علی ان العمل لا یکتب علی العبد الا بعد فعله».
انجام: «وان یسامحنا عما صدر منا بفضله وکرمه امین. هذا ما صدر من تراب اقدم الخالصین عمن وما خوطب به والمأمول ممن اطلع علی هذا الکلام من العلماء ورای فیه خلافاً لیصلحه بحدسه وعقله. والحمد لله رب العالمین

والصلوة والسلام علی رسوله محمد وعلی آله وصحبه اجمعین. آمین تمت».

۷۳. خواص سور قرآن «۱۲۲ پ ـ ۱۲۴ ر»
به نقل از تفسیر قاضی و خواص القرآن.
آغاز: «هذه فضیلة سورة القرآن. عن النبی صلی الله علیه وسلم ان القوم یبعث الله علیهم العذاب حتی فیقرء صبیّا من صبیانهم».

۷۴. معدّل الصلاة «۱۲۴ پ ـ ۱۳۰ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن پیرعلی برکوی (۹۲۹ـ۹۸۱ق)
کامل.
سلیمانیه، ج ۲، ص ۱۳۹ ـ ۱۴۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۷۳۷؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۹۹۳ـ۲۹۹۴؛ بروکلمان، ج ۱۳ ـ ۱۴، ص ۳۷۹؛ الشامل، فقه و اصول، ج ۱۰، ص ۴۸ـ۵۸.
آغاز: «الحمد لله الذی امر عباده باقامة الصلوة وتعدیلها وجعلها رأس الدین وعروة الاسلام وافضل اعمالها».
انجام: «هذا اذ وجد فرجة قبله واذا لم یوجد لا یکره ولا یلزم فی المختار جذب رجل الی جنبه من الصف المقدم. تم».

۷۵. گفتارهای پراکنده «۱۳۰ ر ـ ۱۳۲ ر»
بدین ترتیب: کاغذ جواب نامهٔ تعزیه، شرح حدیث الجنّ والجانّ از ابن حجر، حواس ظاهر و باطن و شکل آنها، معنای موت احمر از ایضاح مقامات الحریری، باب الجعالة، سخنی عرفانی از شیخ عبدالصمد، ۱۴ مسئله‌ای که طبق قدیم بدانها فتوا می‌دهند، و چند حدیث نبوی(ص).

۷۶. منشآت «۱۳۲ پ ـ ۱۳۵پ» **(منشآت ـ فارسی)**
چند نامهٔ نمونه برای آموزش نامه‌نگاری است که سه متن تاریخی زیر هم میان آنها دیده می‌شود:
ـ مکتوبی که میرزا هدایت‌الله وزیر کردستان در وقتی که در دارالخلافه طهران بود به سرکار محمد سلطان حاکم سقز نوشته.
ـ مکتوب تعزیه‌نامه که ملّا عبّاس قاضی سنه به ملا احمد قاضی سقز نوشته.
ـ کاغذ مولانا خالد در جواب میرزا عبدالوهاب اصفهانی که معتمدالدوله فتحعلی شاه قاجار که پادشاه ایران بوده نوشته است.
به خط خالد نقشبندی مجدّدی.

۷۷. کتاب الاصنام «۱۳۶ ر ـ ۱۴۱ پ» **(تاریخ ـ عربی)**
مؤلف: هشام بن محمد بن سائب کلبی (ـ۲۰۴ق)
کامل.
قاهره، فؤاد سید، ج ۱، ص ۵۴؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۱، ص ۳۸۹؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۵، ص ۳۸۷۷.
آغاز: «اخبرنا الشیخ ابوالحسین المبارک بن عبدالجبار بن احمد الصیرفی قری علیه وانا اسمع قال ابو جعفر محمد بن احمد بن المسلمة فی سنة ثلاثة وستین واربعمائة قال اخبرنا ابو عبیدالله محمد بن عمران بن موسی المرزبانی اجازة قال حدّثنی ابوبکر احمد بن محمد بن عبدالله الجوهری قال حدثنا ابو علی محمد بن عمران بن موسی المرزبانی اجازة قال حدثنی احمد بن محمد بن عبدالله الجوهری قال حدثنا ابو علی الحسن بن عبید العنزی قال حدثنا ابوالحسن علی ابن الصباح بن الفرات الکاتب قال قرأت علی هشام بن محمد الکلبی فی سنة احدی ومائتین قال حدثنا ابی وغیره وقد اثبت حدیثهم جمیعاً ان اسمعیل بن ابراهیم صلی الله علیهما لما سکن مکة وولد لدیها اولاد کثیرة».
انجام: «باجر. قال ابن درید صنم کان للازد فی الجاهلیة ومن جاورهم من طیّ وقضاعة کانوا یعبدونه. بفتح الجیم وربما قالوا باجر بکسر الجیم والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین».

۷۸. نامه به ملا عبدالقادر حکیم «۱۴۲ ر»
از بکر حویززاده.

آغاز: «افلاطون زمان و لقمان دوران وحید العصر و فرید الدّهر حکیم حاذق و طبیب صادق و یار موافق».

انجام: «والسلام علیکم الی حین الوصال. محب مشتاق حاجی بکر حویززاده به نظر التفات گستر برادر امجد کامکار ملا عبدالقادر حکیم دامه ربّ العلیم مشرّف و منوّر گردد بدوح».

۷۹. معجزات عیسی(ع) «۱۴۲ پ ـ ۱۴۳ ر»

از نظر نصاری و مسلمانان. نوشتهٔ ابوالخیر فضل‌الله روزبهانی.

به خط عبدالقادر کوی طبیب.

۸۰. نامه جواب عزانامه «۱۴۳ ر»

۸۱. [قصیدة فی تفسیر آیة الفضل علی الرسول]

«۱۴۳ پ ـ ۱۴۹ ر» **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن محمد بن حسن کواکبی (ـ۱۱۲۴ق)

متن و شرح از یک نفر است.

کامل.

الاعلام، ج ۱، ص ۲۴۰؛ معجم المؤلفین، ج ۲، ص ۹۰.

آغاز:

«الحمد لله علی الانعام
ثم صلاته مع السلام
علی نبیّه الفرید المجد
وآله وصحبه من بعد
یقول راجی لطف ربّ واهب
احمد المعروف بالکواکبی
معاشر التدریس والتعلیم
من کل ندب فاضل فهیم
اسألکم سؤال مستفید
خال عن التعجیم والتقفید...
قد حکم السعد علی القاضی بما
فی سورة النساء بسهوٍ افهما
فی آیة الفضل علی الرسول
فی حفضه من آفة التضلیل
اذ قال ان جمعه الضمیرا
لشبه تعظیم به اشیرا
یقول لا جمع هناک قطعاً
فما الذی لنا یفید الدفعا

عبارة العلامة القاضی قدست روحه فی هذا المقام هکذا ولولا فضل الله علیک ورحمته باعلام ما هم علیه بالوحی والضمیر للرسول وجمعه للتعظیم».

انجام: «لان الاعلام محفوظة عن التصرف بقدر الامکان والله المستعان وعلیه التکلان والحمد لله وحده وصلی الله علی من لا نبی بعده وعلی آله واصحابه الکرام عدد قطر الغمام».

۸۲. فائده در ایمان فرعون «۱۴۹ ر»

از ابن حجر مکی به خط عبدالقادر طبیب و کحال کوی الاصل.

۸۳. تفسیر آیه ان امرأ هلک ولیس له ولد «۱۵۰ ر»

از سلیم.

۸۴. منشآت «۱۴۹ ر ـ ۱۵۵ پ» **(منشآت ـ فارسی)**

نمونه‌های مختلف نامه‌نگاری است. بیشتر آنها بدون عنوان است.

تنها نامه عنوان‌دار از محمد مدرس سقزی خطاب به شیخ احمد نودهی است (۱۵۰ ر).

۸۵. تحریر الکلام فی تحقیق سماع موسی علیه السلام

«۱۵۶ ر ـ ۱۵۷ پ» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

رساله کوتاهی درباره کیفیت صدایی است که موسی(ع) از کوه طور شنید.

نوشته شده پس از درگذشت ابراهیم لقانی (۱۰۴۱ق).

کامل.

آغاز: «یا سبوحاً تقدس فی ظهوره عن احکام المظاهر ویا قدوساً تنزّه فی بطونه عن الحلول فی الجواهر... فهذا

تحریر الکلام فی تـحقیق سـماع مـوسی عـلیه السـلام اسعافاً لبعض الکرام عن سـؤال واقـتراح تـام... فـاقول مستمداً من العلیم العلام قال الامام الهمام عمدة متأخری محرری الاصول والکلام شیخ الاسلام العلامة ابـراهـیم اللقانی رض فی عمدة المرید لجوهرة التوحید ان فی سماع السید موسی علیه السلام اقوال».

انـجام: «وقد سأله هل رأیت ربک ویظهر للعشاق فـی کل مظهر من اللبس فی اشکال حسنة بدیعة لا انه سمع صوتاً مخلوقاً الا علی کلامه. تـمت بـحمد الله وحسـن توفیقه».

۸۶. هدایة الصدیق الی مذهب اهل التصدیق

«۱۵۸ ر ـ ۱۶۴ پ» **(فلسفه ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

آغـاز: «الحمد لله الذی انزل القرآن للاهتداء بساطع بنیانه وفتح افعال القلوب بمفاتیح کنوز اشاراته... فهذه هدایـة الصدیق الی مذهب اهل التصدیق اجابة سؤال اخ شـقیق وصدیق حمیم کشـقیق راغب فـی سـلوک سـبیل ذوی التحقیق مایل عن مذهب اهل الزیغ والتـزییق... واقـول مستعیناً بالله قامت الادلة العقلیة والبراهین العظیمة علی انه لابدّ من سلسلة الممکنات ان تنتهی الی موجود قایم بالذات».

انجام: «فان الله منزّه عن النفس الذی هو الخارج عـن التنفس تعالی الله عما نسب الیه الظـالمون وذلک عـلوّاً کبیراً وصلی الله علی سیدنا مـحمد وعـلی آله وصـحبه اجمعین والحمد لله رب العالمین».

۸۷. چندین دستورالعمل پزشکی «۱۶۴ پ و ۱۶۵ پ»
از عبدالقادر کوی طبیب.

۸۸. نامه‌ای که به شیخ الاسلام سنندج مولانا عباس نویشته شده «۱۶۵ ر» **(عربی)**
از محمد مدرس در سقز.

۸۹. [الفوائد] «۱۶۶ ر ـ ۱۶۷ ر» **(گوناگون ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

مطالب پراکنده و کوتاهی در موضوعات مختلف تفسیر، حدیث، نحو، بلاغت و کلام است که در آن به رد و ایراد گفته‌های این کسـان پـرداخـته شـده است: بـیضاوی، صاحب کشاف، کرمانی شارح بخاری، صغانی صـاحب مشارق الانوار، صاحب التلویح، صاحب الهدایة، صاحب المواقف، صدرالشریعة، حسن چلبی.

آغـاز: «ان حسان الاحادیث التی تنطق بها ذوی النهی وصحاح الاقاویل التی یتفوه بها افواه اولی الجحی حمد الله الذی تفرد فی نواله حجباً للسائلین... وبعد لما رأیت ارباب الدول یتسارعون الی استماع الفضایل... لا سیّما علامة العلماء... المولی القاضی بالعسکر المـنصور فـی ولایة الروم... کتبت هذه الجزیده المشتملة علی نبذ مما سنح لذهنی الکلیل».

انجام: «انما صدق علیه السواد من الامور الخـارجـیة هو بعینه ما صدق علیه الوجود فهذا الکلام من المص رض ههنا بناءً علی ذلک التحقیق السابق هناک. تمت وبالخیر عمت».

۹۰. [فوائد لطیفة من خط ابن کمال پاشا]

«۱۶۷ پ ـ ۱۷۱ ر»

چند یادداشت در موضوعات نحو و بلاغت و لغت است که از روی دستخط ابن کمال پاشا (۹۴۰ق) نوشته شده است.

آغاز: «هذه فواید لطیفة وقواعد شریفة نـقلت مـن خـط المولی المرحوم ابن کمال پاشا. ومن جـملة انـواع الواو الواو الاعتراضـیة. قـال العـلامة التـفتازانـی فـی شـرح الکشاف الجملة الاعتراضیة».

۹۱. منشآت «۱۷۱ ر ـ ۱۷۲ پ»

شامل نمونه قباله‌نامچه مورخ صفر ۱۲۸۵ق، کاغذ کـه دعاگویان به بزرگی مثل والی کردستان بنویسند، کاغذ دعاگوی به خانی بزرگ مثل سرتیپ خان پسر سـردار کل عساکر منصورۀ ایران نویسد و کاغذ دوستان.
به همراه یک بیت شعر به خط محمدامین حاجی مصطفی در سلخ ذیقعده ۱۲۸۵ق.

۹۲. رسالة فی معنی ان الفقر سواد الوجه فی الدارین
«۱۷۲ پ ـ ۱۷۷ ر» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۵؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۵۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۲ـ۴۳۳؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۳۷.

آغاز: «الحمد لمن ذاته تعالی بکمال الغنی احق واولی وما سواه بنقصان الفقر السبق واحری... وبعد فانی قد سئلت مدة اقامتی بالقاهرة الطاهرة عن الادناس عن ان الفقر سواد الوجه فی الدارین کیف یکون فخر المفخر الناس فقلت فی جوابه ان کون الفقر سواد الوجه فی الدارین جهة مدح لاجهة ذم».

انجام: «والعقل یجوز ان یکون جهة العلیة او کونها مستقلة غیر ظاهرة فلا یحرم بمجرّد العلم ثبوتها بثبوت معلولها. تمت الرسالة بحمد الله تعالی».

۹۳. فوایدی از فضل‌الله روزبهانی اصفهانی
«۱۷۷ ر ـ ۱۷۹ پ»
درباره روافض و اختلافات شیعه و سنی درباره خلافت پیامبر(ص).

آغاز: «بسمله والحمد لله رب العالمین والصلواة والسلام علی خیر خلقه محمد وعلی آله واصحابه اجمعین. اما بعد اعتقاد باید کرد که خلیفهٔ بحق».

۹۴.کتاب المعجزات «۱۸۰ ر ـ ۱۸۸ پ»
(تاریخ پیامبران ـ عربی)
مؤلف: ابراهیم بن محمد بن خلف بن حمدان همدانی (ـ ۴۰۰ق)
کامل.
کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۴۶۰؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۷۱ و ۱۲۴.

آغاز: «الحمد لله المحمود فی ذاته المعبود بصفاته الهادی بعلاماته وآیاته الذی اکرمنا بتوحیده... وبعد فان الله سبحانه وتعالی خلق الخلق تفضّلاً واحساناً ثم خص من خلفه بنی آدم وکرّمهم وفضّلهم... قال ابواسحق بن ابراهیم بن محمد بن خلف بن حمدان رحمه الله لما نظرت فی کتب المتقدمین وجدتها خالیة عن معجزات الانبیاء والمرسلین ومعجزات نبینا خاتم الانبیاء وسید الاولین والآخرین فجمعتها فی هذا الکتاب ورتّبتها ترتیباً وما اعطی من المعجزات لجمیع الانبیاء فقد اعطاها الله محمد صلی الله علیه وسلم فاعطی لآدم من المعجزات سبعة ولادریس ثنتان ولنوح خمسة ولصالح ثلاثة ولهود ثلاثة ولابراهیم واسمعیل ثلاثة وللوط ثلاثة ولاسحق ثلثة ولیعقوب ثلاثة ولیوسف ثلاثة ولشعیب ثلاثة ولموسی عشرون ولد او خمسة ولسلیمان ثمانیة ولزکریا ثلاثة ویحیی واحدة وعیسی تسعة صلوات الله تعالی وسلامه علیهم اجمعین».

انجام: «فهذه المعجزات قد صحّت بالروایات المرویة عن رسول الله ص باخبار الله تع فامنا وصدّقنا سمعنا واطعنا غفرانک ربنا والیک المصیر وصلی الله علی سیدنا محمد علی آله وصحبه اجمعین والحمد لله رب العالمین».

۹۵. فائدة فی معجزات النبی(ص) «۱۸۹ ر ـ ۱۸۹ پ»
آغاز: «فائدة اخری فی معجزاته صلی الله علیه وسلم. قال بعض العلماء العاملین المحققین رضی ان لنبینا علیه الصلاة والسلام خمسة اشیاء لم تکن لسایر الانبیاء وعشرین معجزة منها لنفسه خاصة».
انجام: «قبله. کان مختوناً من السقینه. تمت خصوصیاته. والله اعلم».

۹۶. سخنانی از فضل‌الله روزبهانی «۱۸۹ پ ـ ۱۹۰ پ»
درباره تعریف معجزه و انواع پانزده‌گانه آن و نسخ.
انجامه: «کتبه عبدالقادر کوی طبیب که اقلّ وکمترین مردمان است در اوّل حکومت مصطفی خان ابن محمّد سلطان ادام الله تعالی عمرها علی الخیر والحسنات الی مدید الزّمان آمین آمین امین یا رب العالمین بحرمت سیّد المرسلین صلّ الله تعالی علیه وعلی آله واصحابه اجمعین در سنهٔ ۱۲۶۲ در قصبهٔ سقز صانه الله عن الافات امین».

۹۷. بخشی از مجالس السنیّة شیخ احمد باجوری حجازی رحمة الله تعالی علیه «۱۹۱ ر»
به خط عبدالقادر کوی.

۹۸. تحفة الراغبین فی بیان امر الطواعین
«۱۹۱ پ ـ ۱۹۹ پ» **(حدیث؛ پزشکی و تاریخ ـ عربی)**
مؤلف: زکریا بن محمد انصاری مصری (ـ۹۲۶ق)[۱]
گزیده کتاب بذل الماعون فی فضل الطاعون ابن حجر عسقلانی (۸۵۲ق) با افزودن مطالبی بدان که در ۱۴ فصل تنظیم شده است:
الفصل الاول: فی حکم الطاعون.
الفصل الثانی: فی بیان من نزل علیه الطاعون.
الفصل الثالث: فی بیان صفته وسبب حدوثه ونسبته من الوبا.
الفصل الرابع: فی ذکر ما ورد فی ان الطاعون وخز الجن والکلام علیه وفی ذکر اجوبة اشکالاته فیه وفی غیره.
الفصل الخامس:... (جای دو کلمه سفید) احدهما قد یسلط الجن علی الانس بغیر الوخز فی رمضان وغیره ففی الصحیحین عن صفیة بنت حی ام المؤمنین فی قصه اعتکاف النبی.
الفصل السادس: فی حکمة تسلیط الجن علی الانس.
الفصل السابع: قد وردت اثار و حکایات لا تحصی فی ثبت کون الطاعون من وخز الجن من اقربها وفوعاً ما حدث به الشریف شهاب‌الدین بن عدنان.
الفصل الثامن: فیما ورد من اذکار بحرس قایلها من کید الجن.
الفصل التاسع: فی ذکر ما ورد ان الشهادة لا یختص بالطعن والطاعون.
الفصل العاشر: فی جواب من استشکل الدعاء بالشهادة مع استلزامه بمکین الکافر من قبل المسلم وهو معصیته.
بعد از آن این عناوین بدون شماره‌گذاری در نسخه آمده است:
ـ فی ذکر ما یدل علی ان الشهداء بعضهم افضل من بعض وما یدل علی ما یشترط لتحصیل الشهادة بالطاعون.
ـ فی جواب ما یقال اذا کان الطاعون شهادة ورحمة فکیف قرن بالدجال.
ـ فی الزجر عن البلد الذی به الطاعون فراراً منه ومن الدخول علیه.
ـ فی بیان حکمة النهی عن الخروج من البلد الذی به الطاعون.
ـ لا یباح الدعاء علی احد من المسلمین بالطاعون ولا بشیء من الامراض ولو کان فی ضمنه الشهادة.
ـ فی الآداب المتعلقة بمن اصابه الطاعون او غیره من الاسقام.
ـ فی الطواعین الواقعة فی الاسلام.
کامل.
عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۹۷ـ۹۸؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۱۱۴۸؛ فؤاد سید، قاهره، ج ۱، ص ۱۳۵.
آغاز: «الحمد لله مقدّر الاقوات والآجال ومدبّر الکاینات باسرها علی التفصیل والاجمال واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له... وبعد فلما کان کتاب بذل الماعون فی فضل الطاعون لشیخنا شیخ الاسلام شهاب‌الدین احمد بن علی بن حجر العسقلانی رحمه الله مما عرف قدره واشتهر ذکره غیر انه فی الاسهاب واطناب... وعسر تحصیله علی کثیر من الطلاب اختصرته فی اربعة عشر فصلاً بحذف ما تکرّر منه وما لیس مقصود الغالب الاصحاب قاصداً بذلک التسهیل والاجر والثواب وابدلت ذلک بزیادات تعرف للمتأمل فی المباحث الآتیة خصوصاً فی خاتمة الکتاب وسمیته تحفة الراغبین فی بیان امر الطواعین... فی حکم الطاعون عن اسامة بن زید ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان هذا الوجع عذاب».
انجام: «وکان کثیراً ثم وقع لمصر فی اثناء ذی الحجة الحرام سنه ۹۱۸ وانقطع فی اوایل جمادی‌الاول سنه

---
۱. در بعضی از منابع مانند ایضاح المکنون، ج ۱، ص ۲۴۸؛ معجم المؤلفین، ج ۱، ص ۲۲۲؛ فاضل خوانسار، ج ۱، ص ۱۴۰ و مختصر مجلس، ص ۱۳۸ به اشتباه مؤلف این کتاب را احمدرشید بن محمد صدقی رومی (۱۲۵۰ق) دانسته‌اند.

۹۱۹ وکان کثیراً والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب».

انجامه: «والحمد لله وحده لا شریک له وتمت کتابتها یوم الخمیس المبارک عاشر جمادی‌الثانی من شهور سنة ۱۳۹ [۱۰۳۹] وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه وسلم تسلیماً کثیراً الی یوم الدین» (این انجامه مربوط به نسخهٔ اصل است).

۹۹. شرح طاعون سالهای ۱۲۴۷ و ۱۲۵۶ق کردستانات «۱۹۹ پ»

به خط عبدالقادر کوی.

۱۰۰. مطالبی درباره روافض «۲۰۰ ر ـ ۲۰۰ پ»

از ابوالخیر فضل‌الله روزبهانی.

۱۰۱. گفته‌هایی از لقمان و ابن عمر «۲۰۱ ر»

به نقل از رساله شیخ ابن حجر.

۱۰۲. تفسیر سورة الملک «۲۰۱ پ ـ ۲۰۴ ر» **(تفسیر-عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۰۹ و ۳۲۰؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۴۵۱؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۳۹ و ۵۴۹؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۲۸ـ۴۲۹؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۳۹۰.

آغاز: «تبارک تعالی عمّا یدرکه الحواس والاوهام وتعاضم عمّا یحیط به القیاس والافهام الذی بیده بقبضة قدرته الملک یتصرّف فیه کیف یشاء والملک عالم الاجسام وکما ان الملکوت عالم الارواح».

انجام: «مفعول من العین کمبیع من البیع وعلیّ الثانی من الامعان فی الجری فوز به فقیل کانه قیل معین فی الجری. تمت الرسالة الشریفة».

۱۰۳. تاریخ کوتاه جنگهای صلیبی از نزهة القلوب «۲۰۴ پ»

به خط عبدالقادر طبیب و کحّال و جراح.

۱۰۴. شرح العشر فی معشر الحشر «۲۰۵ ر ـ ۲۱۳ ر» **(تفسیر-عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۰۹ و ۵۷۶ـ۵۷۷؛ کشف الظنون، ص ۱۰۴۲؛ دانشگاه تهران، ج ۱۷، ص ۳۸۱؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۳۹ و ۵۴۳؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۲.

آغاز: «الحمد لله الغفور الودود ذی الفضل والجود والصلوة علی صاحب المقام المحمود فی الیوم الموعود... اما بعد فهذه رسالة مرتبة فی تفسیر عشر آیات بینات فی احوال المحشر وما فیه من اهوال المعشر موسومة بشرح العشر فی احوال الحشر. الآیة الاولی فی سورة الکهف ویوم ای اذکر یوم فسیّر الجبال من سیّرت».

انجام: «الفطرة السلیمة التی فطرت علیها واعتراف ما عرفها للعذاب بما کانوا بآیاتنا یظلمون. تمت الرسالة الشریفة والحمد لله رب العالمین».

۱۰۵. رسالة فی الاستیجار علی تعلیم القرآن «۲۱۳ پ» **(علوم قرآنی؛ فقه-عربی)**

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

در نسخه با نام «هذه رسالة فی استیجار تعلیم القرآن للمولی ابن کمال».

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۴ و ج ۳، ص ۳۳۸؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۵۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۲۸.

آغاز: «بسمله. وبعض مشایخنا استحسنوا الاستیجار علی تعلیم القرآن الیوم لظهور التوانی فی الامور الدینیة».

انجام: «کان یکتب علی الفتوی پدر صبیّ معلم را خشنود کند قال رض وسندنا الشیخ الامام ظهیرالدین کذا کان یکتب. تمت الرسالة».

۱۰۶. نصایح بوذرجمهر «۲۱۴ ر»

آغاز: «نصایحهای اَبوذرّجمهری که مفیدانند. هر

آنچه بخو[د] به‌پسندی بدیگران هم بپسند و هـر آنـچه بخو[د] نپسندی».
نوشته شده در شنبه ۱۲۹۴ق از غایت هم و حزن.

۱۰۷. رسالة فی کیفیة الجسم الانسانی وهیکله ونفسه «۲۱۴ ر ـ ۲۱۵ ر» (عرفان ـ عربی)
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
در نسخه با نام «هذه رسـالة مـعمولة لبـیان الهـیکل المـحسوس مـن الانسـان والنـفس والروح وحـقیقة الانسان».
کـوپریلی، ج ۱، ص ۴۰۹ و ج ۲، ص ۲۱۳ و ۵۷۹؛ سلیمانیه، ج ۲، ص ۲۶۶ و ج ۳، ص ۳۴۴؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۸۶۹؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۵.
آغاز: «الحـمد لله الذی خـلق الانسـان اطـواراً نـفساً وروحاً وجسماً وجعل ذلک الترکیب العجیب علی اسرار خزاینة طلسماً... وبـعد ان الشـخص الانسـانی بـظاهره الکثیف جسد ظلمانی ناقص وکامل ونام وذایل وبباطنه اللطیف جسم نورانی سار فی الهیکل المخصوص سریان الماء فی الورد والنار فی الفحم کامل غیر قـابل للـزوال حامل لصفات الکمال من العقل والفهم وسـرّه الشـریف لطیف ربانی کل فی صـفته اللسـان لیس قـریه (؟) وراء عبادات».
انـجام: «لا تنفذون الا بسلطان ای لا بحجة بـینة هـی التجرید والتنویر بالعمل والعلم والفناء فـی الله سـبحانه وتعالی».

۱۰۸. سخنی از الفقه الاکبر شافعی «۲۱۵ ر»
انـجامه: «من خط شـیخ مـحمّد المـدینی عـلیه الرحـمة والرضوان الخادم الرسول. آه از دست پیری هر پیر صد عیب دسـتم رعشـه دارد. عـبدالقـادر کُـوی المـتطبّب وکحّال».

۱۰۹. رسالة فی التضمین «۲۱۵ پ ـ ۲۱۸ ر» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)
کامل.
کوپریلی، ج ۲، ص ۲۱۹؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۴۰ـ۳۴۱؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۰ و ۵۴۳.
آغاز: «الحمد لولیه والصلوة علی نبیه. وبعد فهذه رسالة فی التضمین. اعلم ان فی لسان العرب تـضمینات نـبّهوا علیها اصحاب الادب ومن جملتها انـهم یـنقصون عـن معنی اللفظ بتجریده عن بعض مفهومه الوضعی ویزیدون علیه بتضمینه معنی لفظ آخر».
انجام: «الآیة من سـورة البـقرة اظـلم واضـاء یکـون لازماً متعدّیاً وکنسل وانسل فان کـلاً مـنهما یـتعدی ولا یتعدی ذکره الجوهری. تمت».

۱۱۰. چهل حدیث «۲۱۸ ر ـ ۲۲۰ ر» (حدیث ـ فارسی)
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)
کامل.
فـهرستگان حـدیث، ج ۶، ص ۴۶۱ـ۴۶۷؛ دنـا، ج ۳، ص ۱۱۴۳ـ۱۱۴۶؛ فهرستواره، ج ۱۰، ص ۷۵۸ـ۷۶۵.
آغـاز: «صحیح‌ترین حدیثی که راویان مجالس دین و محدثان مدارس یقین املا کنند حـمد دانـایی است کـه کلمات تامّه جامعه».
انجام:
اربـعینهای سـالکان جـامی
هست بـهر وصـول صـدر قـبول
نبود از فضل حـق غـریب و عـجیب
که بدین اربـعین رسـی بـه وصـول

۱۱۱. نامه علمای ماوراءالنهر به علمای مشهد «۲۲۰ پ ـ ۲۲۱ ر» (کلام ـ فارسی)
رک: ش ۸۸۸۵/۱۴.
آغـاز: «علمای ماوراء النهر و هرات در جواب علمای مشهد مقدس نوشته‌اند. فضیلت خلفای ثلث رضوان الله تعالی علیهم اجمعین از آن مشهورتر است که بـر کسـی پوشیده ماند».
انجام: «و با بعضی از علمای رکاب هـمایون مـناظره نماید باشد که مذهب بر همه ظاهر گردد والسلام».

۱۱۲. رباعی از مستوره «۲۲۱ پ»

۱۱۳. رسالة فی بیان تلوین الخطاب «۲۲۱ پ ـ ۲۲۵ پ»
(بلاغت ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۲۰.

آغاز: «الحمد لله الذی انزل الکتاب تبیاناً وجعل الخطاب الواناً وصلوة علی محمد اولی من نطق بالصواب... وبعد فهذه رسالة مرتبة فی بیان تلوین الخطاب وتفصیل شعبه التی منها الالتفات الذی هو اسلوب متکاثر الفواید متناثر الفراید والمراد فی الخطاب هنا توجیه الکلام نحو السامع. اعلم انهم کما یحسبون قری الاشباح فیخالفون فیه بین لون ولون بین طعم وطعم».

انجام:

«اثنتی یوم یصقل عارضتها
بفرع بشامة سقی البشام
تمت بعون الله تعالی وحسن توفیقه والحمد لله رب العالمین».

۱۱۴. رسالة فیما یتعلق بمسألة خلق القرآن
«۲۲۶ ر ـ ۲۲۷ ر» (کلام ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۲۲۳ و ۳۲۰ و ۵۷۵؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۴۸؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۴؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۵۴.

آغاز: «الحمد لله القدیم کلامه العظیم انعامه بارسال نبینا محمد علیه صلوته وسلامه. وبعد فهذه رسالة معمولة فیما یتعلق بمسئلة خلق القرآن من الکلام والفرقان بین الحق والباطل فی هذا المقام وهذا الشروع فی اصل المرام لابد من تقریر الاقوال الصادرة عن فرق الاسلام فی صفة الکلام وتحریر محالّ الخلاف بتفصیل القیل والقال فیها».

انجام: «مع حدوثه قایمة بذاته تعالی من الخلل فتأمل والله الهادی الی سبیل الرشاد. تمت الرسالة بعون المیسّر الی سلوک سنن الرشاد».

۱۱۵. گفتارهای پراکنده «۲۲۷ پ ـ ۲۲۸ ر»

بدین ترتیب: علامات جاهل و احمق از عبدالقادر کوی الاصل، منقولاتی از اوضح المسالک و حاشیه مولی مرحوم بن خطیب علی، یک یادداشت بلاغی کوتاه، و اولاد ذکور پیامبر و خلفای راشدین.

۱۱۶. رسالة فی الفرق بین علمی المعانی واللغة
«۲۲۸ ر ـ ۲۲۹ پ» (بلاغت ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

تعریف دو علم معانی و لغت و حدّ هر یک است.

کامل.

کوپریلی، ج ۱، ص ۵۲۰ و ج ۲، ص ۲۱۵؛ سلیمانیه، ج ۳، ص ۳۳۷ـ۳۳۸؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۵۰؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۴۰.

آغاز: «اعلم ان صاحب المعانی یشارک اللغوی فی البحث عن مفردات الالفاظ المستعملة فی کلام العرب الا ان اللغوی یبحث عنها من جهة نادیها فی علم اللغة ومن جهة هیهنا فی علم الصرف».

انجام: «ونظیر الفرق المذکور بین علم متن اللغة وعلم اللغة فان الثانی تتناوله علمی الصرف والاشتقاق اعم من الاول. تمت الرسالة بعونه سبحانه وتعالی».

۱۱۷. یک مثنوی کوتاه و یک بیت از سوزنی «۲۲۹ پ»

به خط عبدالقادر طبیب.

۱۱۸. رسالة فی بیان المعاد الجسمانی «۲۳۰ ر ـ ۲۳۳ پ»
(کلام ـ عربی)

مؤلف: احمد بن سلیمان ابن کمال پاشا (۸۷۳ ـ ۹۴۰ق)

کامل.

کوپریلی، ج ۲، ص ۳۲۳ ـ ۳۲۴؛ سلیمانیه، ج ۲، ص ۲۶۶ـ۲۶۷؛ توپقاپوسرای، ج ۴، ص ۵۴۴؛ بروکلمان، ج ۱۳ـ۱۴، ص ۴۳۲؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۵۳ و ۴۶۱.

آغاز: «الحمد لله رب العباد ومنه المبدأ والمعاد والصلوة من اخير بحشر الاجساد محمد... وبعد فهذه رسالة مرتبة فی بيان المعاد الجسمانی وتفصيل ما وقع فيه من الخلاف بين السلف. قال الآمدی فی ابكار الافكار ذهبت الفلاسفة والتناسخية وكثير من العقلاء...».

انجام: «وفيما نحن فيه لا يلزم ما ذكر بل يلزم ان يعود وجود الشیء بعد ما زال عنه واستحالته غير ظاهرة وهل المشاجرة الا فيه. تمت الرسالة».

۱۱۹. مکتوب مستوره خانم حرم خسرو خان والی سنندج دختر ابوالحسن بیک سنندجی در جواب نامه عم خودش «۲۳۳ پ»

۱۲۰. بخشهایی از المرقاة فی الاصول «۲۳۴ ر»

درباره اجتهاد و حسن و قبح.

آغاز: «خاتمة فی الاجتهاد. الاجتهاد وهو استفراغ المجهود فی الحكم الشرعی الفرعی عن دليله وشرط مطلقه».

۱۲۱. مکتوب ملا یحیای مُزوری در جواب مکتوب شیخ معروف نودهی «۲۳۴ پ»

آغاز: «بسمله. اما بعد فالمنهی الی جنابكم هو قد بلغنا مكتوبكم وفهّمنا ما فيه فيا اخی ان كان انكاركم علی مرشدنا الشيخ الخالد».

۱۲۲. گفتارهای پراکنده «۲۳۵ر ـ ۲۴۰ر» (عربی و فارسی)

در فقه و اصول فقه و تفسیر. از نجم الوقایه، مرحوم محمد افندی بن سنان افندی، مرحوم سنان افندی، عرب سنان چلبی، از تفسیر کمال پاشازاده، حاشیة الاشباه حموی، حاشية علی البيضاوی از شهاب.

چند قصه کوتاه از قصص انبیاء و یک نامه دوستانه و حبّ شفا به جهت تب ربع به خط عبدالقادر کوی الاصل.

۱۲۳. داستان معراج «۲۴۰ پ ـ ۲۴۵ پ»

آغاز: «از ابن عباس رضی الله عنه مرویست که پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمود شب دوشنبه بعد از نماز خفتن به منزل خدیجه رضی الله عنها رفتم و در جامهٔ خواب شدم».

انجام: «بعد از آن جبرئیل نازل شد و این آیه را آورد. سبحان الذی... هو السميع العليم».

خط: نسخ با مایه‌های ترکی. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه. در سده ۱۳ عبدالقادر کوی ساوجبلاغی طبیب در بسیاری از برگهای نسخه یادداشتها و نکاتی را افزوده که به همه آنها اشاره شد.

نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین و نشانیها شنگرف، صفحات جدول‌کشی شده با شنگرف و سبز. سطور چلیپا ومعمولی.

یادداشتهای آغاز نسخه: فهرست کتابهای عبدالقادر کوی طبیب، با دو مهر از او یکی بیضوی به نقش: «عبدالقادر» که از تاریخ آن عدد ۱۲۴ خوانده می‌شود و دیگری مربع شکل که درون آن کلمه «... عبدالقادر» به صورت طغرایی نوشته شده است. وی در کنار مهر اخیر نوشته که این کتاب وقف بر اعلم و صالح اولاد و احفاد اوست. تملک محمود بن عبدالله با مهر بیضوی: «محمود ۱۲۵۷». یادداشتی از محمد مولوی که نوشته نسخه از آنِ جد او مولوی ملا عبدالقادر طبیب بوده وسپس به پدرش حاجی ملا عبدالله مولوی طبیب رسیده و سرآخر در سال ۱۳۵۲ق در تملک او قرار گرفته است. به همراه چند دستورالعمل پزشکی به خط عبدالقادر.

با چند سرلوح معمولی در برگهای ۱ پ، ۱۱ ر، ۲۵ ر، ۵۷ پ، ۸۸ پ، ۱۱۰ پ، ۱۹۱ پ، ۲۰۱ پ، ۲۰۵ ر و ۲۲۱ پ.

در بالای برگ ۲۵ ر و ۲۵ پ و ۲۶ ر و ۳۵ ر کسی نوشته برگ اول این رساله (شرح القصيدة الخمرية) **ده برگ جا به جا صحافی شده بود ولی بعداً این اشتباه در صحافی مجدّد اصلاح شد.**

در برگ ۸۶ ر نام محمد حاغلوما در ۱۱۷۵ق که آن را محو کرده‌اند ولی از اثرات باقیمانده مرکب می‌توان کلمات را خواند.

در بـرگهای ۸۸ پ، ۱۱۰ پ، ۲۰۰ ر و ۲۴۳ ر مـهرهای عبدالقادر کوی طبیب و یـادداشت وقـف او نـوشته شده است.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
۲۴۵ برگ، ۱۳×۲۷/۷، سطور مختلف، ۱۰/۵×۲۳.
جلد: میشن قـهوه‌ای ضـربی بـا تـرنج و سـرترنج، گرهدار، با سرطبل منقش و شمسه ضربی. قطر: ۴/۳.
خریداری از مصطفی نوع‌پرست در خرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۷۲۷]

(۸۹۳۲)

مجموعه جباعی

گردآورنده: محمد بن علی جباعی، شمس‌الدین (-۸۸۶ق)

محمد جباعی جدّ پدرِ شیخ بـهایی (۱۰۳۰ق) چـندین مجموعه و دفتر یادداشت برای خود نوشته بـوده است. این مجموعه‌ها که به مجموعه جباعی شهرت یافته‌اند از قرن نهم تاکـنون دست بـه دست مـی‌شده و در اخـتیار کسانی چون حسین بن عـبدالصـمد حـارثی (۹۸۴ق)، شیخ بهایی (۱۰۳۰ق)، علامه مجلسی (۱۱۱۰ق)، میرزا عبدالله افندی (ح ۱۱۳۰ق)، عبدالله بن نورالله بـحرانـی (سده ۱۲ه)، محدث نوری (۱۳۲۰ق) و سید حسن صدر قرار گرفته‌اند.

آن چه تاکنون از این مجموعه‌ها می‌شناسیم ۴ نسخه است:

۱. کتابخانه دانشگـاه تـهران، ش ۱۷۹۵ و ۱۷۹۶ (هـر دوی این نسخه‌ها در اصل جزو یک مجموعه بوده که آنها را از هم جدا کرده‌اند). مـورخ ۸۵۲ق. دانشگـاه تهران، ج ۸، ص ۳۶۰ـ۳۶۸؛ «نـفائس المـخطوطات العربیة فی ایران»، حسینعلی محفوظ، در مجلة معهد المخطوطات العربیة، س ۳، ش ۱، ۱۹۵۷م، ص ۴۱؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۳، ص ۳۰۸ـ۳۰۹.
۲. کتابخانه ملک تهران، ش ۶۰۴. با تاریخ صفر ۸۵۷ق. رک: مـــلک، ج ۵، ص ۱۰۵ـ۱۱۲؛ ذریـــعه، ج ۲۰، ص ۷۷ـ۷۹؛ مـــیکروفیلمهای دانشگـاه تـهران، ج ۳، ص ۲۴۶ـ۲۴۷.
۳. کـــتابخانه مـــدرسه آیت‌الله بـــروجردی نـجف. بـا تاریخهای شعبان ۸۶۸ و ربـیع‌الاول و رجب ۸۷۲ق. رک: نشریه نسخه‌های خـطی، ج ۵، ص ۴۲۹ـ۴۳۱؛ «مـــن کـنوز الادب المـنسی: مـجموعة الجـباعی»، مـــحمدهادی امـــینی، در العـــرفان، س ۵۳، ش ۱، ربیع‌الاول ۱۳۸۵ق، ذریعه، ج ۲۰، ص ۷۷ـ۷۹؛ اعیان الشیعة، ج ۲، ص ۴۹۲.

و چهارمین آنها کـه نسـخه حـاضر است و در ادامـه معرفی می‌شود.[1]

خاتمة مستدرک الوسائل، ج ۱۹، ص ۳۰ و ۵۱ و ۱۰۱ و ۳۸۲ـ۳۸۵؛ الشهید الاول حیاته وآثاره، ص ۱۹۹ـ۲۰۷؛ مـصفی المـقال، ص ۴۱۲ـ۴۱۳؛ بـحار الانـوار، ج ۷۷، ص ۱۶۷ـ۱۶۸ و ج ۱۰۷، ص ۲۰۳ـ۲۱۰.

۱. تقریظ الجمانة البهیة «ص ۱»

مؤلف: مقداد بن عبدالله سیوری (-۸۲۶ق)

آغاز: «صورة خط الشیخ العـلامة المـقداد(ره) فـی مـدح الجمانة ومـصنفها مـا صـورته: هـذا الکـتاب درة بـهیة وخریدة کریمه وحسنة عظیمة».

انجام: «واسکننا بحابیح دار کرامته وحشرنا مع محمد وعترته وذریته وکتب اقل العباد والراجی عفوه یوم التناد المقداد بن عبدالله السیوری عفا الله عنه حامدا لله مصلیا علی رسوله وآله مستغفرا من ذنوبه. رب اختم بالخیر».

۲. الجمانة البهیة فی نظم الرسالة الالفیة «ص ۲ ـ ۲۴» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: حسن بن محمد بن راشد حلی، تاج الدین (سده ۹ه)

نظم الرسالة الالفیة شهید اول (۷۸۶ق) است. سروده شده در ۲۳ ربیع‌الاول ۸۲۵ق.

---

۱. به جز اینها میرزا یـحیی بـن مـحمدشفیع بـیدآبادی اصـفهانی (۱۲۵۰ـ۱۳۲۵ق) از روی مجموعه‌های جباعی و سید حـیدر آملی نسخه‌هایی برای خود تهیه کرد که اکنون تنها از یکی از آنها باخبریم. این نسخه به شماره ۷۳۵۶ در کتابخانه مـرعشی قـم نگهداری می‌شود و در فهرست آن جا، ج ۱۹، ص ۱۵۷ معرفی ناقص و کوتاهی از آن درج شـده است. هـمچنین رک: خـاتمة مستدرک الوسائل، ج ۱۹، ص ۳۸۳ـ۳۸۴.

در صفحه عنوان نام کتاب و مؤلف چنین نوشته شده: «الجمانة البهية فی نظم الرسالة الالفية نظم المولی الامام العالم الفاضل نادرة الزمان الشيخ تاج‌الدين الحسن بن راشد غفر الله له ذنوبه بحق محمد واله الطاهرين».

نوشته شده در متن و حاشيه.

الشهيد الاول حياته وآثاره، ص ۱۷۹ـ۱۸۰؛ مرعشی، ج ۱، ص ۸۰؛ تراثنا، ش ۶۵، ص ۱۷۸.

آغاز:

قال الفقير الحسن بن راشد مبتدئاً باسم الاله الماجد

الحمد لله كما قد وجبا مباركا فيه كثيراً طيّباً

والصلوات والتحيات على من ظلم الظلم بنوره جلا

انجام:

لغير ذی علم بها اتفاقا الا اذا ما استوعب احتراقا

ثمّ القضاء اطلقوا مجازه على الطواف وعلى الجنازة

۳. منتخب درر السمط فی خبر السبط

«ص ۲۵ ـ ۳۶» **(فضايل و مناقب ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن عبدالله قضاعی، ابن ابّار (۵۹۵ ـ ۶۵۸ق)

با عناوين «فصل ـ فصل».

اهل البيت فی المكتبة العربية، ص ۱۶۵ ـ ۱۶۶.

آغاز: «بسمله. فی هذا مجاز من دُرر السمط فی خبر السبط انشا الشيخ الامام الفقيه الكاتب الحافظ ابی عبدالله محمد بن عبدالله بن ابی‌بكر القضاعی عرف بابن الابّار رحمة الله وبركاته عليكم اهل البيت فروع النبوة والرسالة وينابيع السماحة... فصل حيّها اوجها على الصفح غرا».

انجام: «لا تردّ تحية سوی ارج من طيب رمسک يارجُ. انتهی الجزء والحمد لله وحده اولا واخرا وصلی الله علی سيدنا محمد نبيه المختار واله الائمة الابرار باطنا وظاهرا و سلم تسليما».

انجامه: «علی يد العبد الفقير محمد بن علی الجباعی غفر الله له ولجميع المؤمنين فی ذی‌القعدة الحرام سنه احدی وخمسين وثمان‌مائة».

۴. سه بيت شعر «ص ۳۶» **(عربی)**

با مطلع:

صاد الصديق وكاف الكيمياء معا لا يوجدان فدع عن نفسک الطمعا

۵. دو حكايت «ص ۳۶»

درباره خواستگاری محمد بن علی بن عبدالله بن عياش از بنی الحرث بن كعب و مخالفت آنان به خاطر محبت او نسبت به اميرالمؤمنين(ع) و تولد فرزند عبدالله بن عياش و نامگذاری زادهٔ جديد توسط اميرالمؤمنين(ع) به نقل از مبرد.

آغاز: «كان محمد بن علی بن عبدالله بن العباس يحاول التزويج من بنی الحرث بن كعب ولم يكن سليمان بن عبدالملک ياذن له».

۶. كلماتی كه پيامبر پشت ابواب هشتگانه بهشت خواند «ص ۳۷»

به روايت ابن مسعود.

آغاز: «عن ابن مسعود رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله عليه وآله قرأ علی ابواب الجنة بعد لا اله الا الله... علی كل باب لكل شی حيلة وحيلة العيش اربع خصال».

۷. سخن كوتاهی از اميرالمؤمنين و شرح آن «ص ۳۷»

ظاهراً به خط شيخ بهايی.

۸. از مجمع البيان طبرسی «ص ۳۸»

۹. منتخب بغية الطالبين فی مناقب الخلفاء الراشدين

«ص ۳۸ ـ ۴۸» **(فضايل و مناقب ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن يوسف شافعی كنجی (ـ ۶۵۸ق)

شامل بخشهای مربوط به فضائل اميرالمؤمنين(ع).

آغاز: «من الجزء الثانی من کتاب بغیة الطالبین فی مناقب الخلفاء الراشدین للشیخ محمد بن یوسف بن محمد الشافعی عن الزبیر عن سعید القرشی قال کنا جلوساً عند سعید بن المسیب».

انجام: «اختلفوا فصار حزب ابلیس. اخرجه فی المستدرک ایضاً وقال هذا حدیث صحیح الاسناد ولم یخرجاه».

در صفحه ۳۹ جباعی نوشته: «حاشیة بخط ولد المصنف» که نشان می‌دهد نسخهٔ مورد استفاده او یادداشتهای پسر مؤلف را داشته است.

۱۰. طریق روایت ابن زهره برای صحیفه سجادیه «ص ۴۸»

متن آن چنین است: «من خط الشیخ محمد بن مکی: یروی الصحیفة الکاملة السید محیی‌الدین زهرة عن شیخه محمد بن شهرآشوب السروی عن محمد بن ابی القسم عن ابی علی عن والده عن الحسین بن عبدالله الغضایری عن ابی المفضل الشیبانی عن الشریف ابی عبدالله جعفر بن محمد عن جعفر الحسنی عن عبدالله بن عمر بن الخطاب الزیات عن علی بن الاعلم عن عمر بن المتوکل عن ابیه متوکل بن هرون قال لقیت یحیی بن زید الحدیث».

بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۲۱۴.

۱۱. منتخب سراج الملوک وابتهاج الصعلوک «ص ۴۹»

مؤلف: محمد بن ولید طرطوشی (۴۵۱-۵۲۰ق)

اوراق عتیق، ج ۱، ص ۸۵؛ مرعشی، ج ۱، ص ۳۹۹-۴۰۰ و ج ۲۷، ص ۹۰؛ الفبایی آستان قدس، ص ۳۰۶؛ دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۶۵۵-۶۵۶؛ کتب خطی اصفهان، ج ۲، ص ۸.

آغاز: «من کتاب سراج الملوک لابی‌بکر الطرطوشی. یقول فی الحکما کانوا فی حسن شبهتهم بحفظ تلک الاصول الفاسدة کمن زخرف کنیفاً».

۱۲. نقل من خط الشیخ جلال‌الدین الکریخی (؟) تغمده الله برضوانه «ص ۴۹»

شامل چند دعا؛ یکی از آنها در دفع وبا.

۱۳. دعای انس بن مالک که از پیامبر آموخته بود «ص ۴۹ ـ ۵۰»

آغاز: «دعا انس بن مالک روی انه اخذه عن النبی صلی الله علیه واله وانه قال والذی بعثنی بالحق نبیاً ما من احد دعا بهذا الدعا فی کل صباح».

۱۴. ملحقات الصحیفة السجادیة «ص ۵۰ ـ ۵۵»

(دعا ـ عربی)

شامل این دعاها: من تسبیحه(ع) با آغاز سبحانک اللّهم وحنانیک، دعاؤه تمجید له(ع)، فی التّذلل، فی ذکر آل محمد(ص)، فی الصلوة علی آدم، فی الکرب والاقالة، ممّا یخافه ویحذره، دعای ایام هفته.

با آن که این ملحقات در پایان بسیاری از دستنویسهای صحیفه سجادیه آمده، هنوز مشخص نیست مجموع آنها در چه زمانی و به دست چه کسی تهیه شده است. اما به دو دلیل می‌توان به اطمینان مأخذ شیوع و گسترششان را نسخه جباعی دانست: از یک سو نسخه جباعی[1] مبنای استنساخهای مکرر کتاب صحیفه در دوره صفویه و اصفهان سده یازدهم بوده و از سوی دیگر همه نسخه‌های ملحقات دار صحیفه این دعاها را با همان نام و ترتیبی که جباعی نوشته، نقل کرده‌اند.

علاوه بر اینها پیش از دستنوشته جباعی هیچ نشانی از این مجموعه دعاهای الحاقی در دست نیست.

---

۱. جباعی از روی نسخه صحیفه سجادیه شهید اول رونویسی تهیه کرد که این رونویس بعدها به دست شیخ بهایی و مجلسی پدر و پسر افتاد و مبنایی برای استنساخ و کتابت صحیفه سجادیه شد. کتابت آن نسخه در شنبه اول ماه رمضان ۸۵۱ق به پایان رسیده، و در انجام آن تمامی یادداشتهای نسخه شهید نقل شده بود. رک: بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۲۱۱-۲۱۳.

تاریخ کتابت نسخه ما هم که در سالهای ۸۵۱-۸۵۲ق است نشان می‌دهد این ملحقات می‌باید در همان زمانی که متن اصلی نوشته شده استنساخ شده باشد. برای اطلاعات بیشتر درباره نسخه جباعی و سرگذشتش رک: میراث حدیث شیعه، ج ۲۰، ص ۲۷۴-۲۷۷.

آغاز: «مما الحق ببعض نسخ الصحیفة. کان من تسبیحه اعنی زین العابدین علیه السلم. سبحانک اللهم وحنانیک سبحانک اللهم و تعالیت سبحانک اللهم والعزازرک».

انجام: «دعاء یوم السبت. ولا توحش بی اهل انسی وتتم احسانک فیما بقی من عمری کما احسنت فیما مضی منه یا ارحم الراحمین».

۱۵. منتخب قبس المصباح «ص ۵۵ ـ ۵۷» **(دعا ـ عربی)**
مؤلف: سلیمان بن حسن صهرشتی (قرن ۵ هـ)
قبس‌المصباح گزیده مصباح‌المتهجد شیخ طوسی (۴۶۰ ق) است که تا کنون نسخه کامل آن به دست نیامده است.
کشف الحجب والاستار، ص ۴۱۰؛ ذریعه، ج ۱۷، ص ۳۰.

آغاز: «من القبس للشیخ نظام‌الدین ابی عبدالله سلیمن بن الحسن بن عبدالله الصهرشتی رحمه الله. اخبرنی الشیخ الصدوق ابوالحسین احمد بن علی بن احمد النجاشی الصیرفی المعروف بابن الکوفی ببغداد فی اخر شهر ربیع‌الاول سنه اثنین واربعین واربع‌مایه وکان شیخاً بهیاً صدوق اللسان عند الموافق والمخالف رضی الله عنه وارضاه قال اخبرنی ابوالحسن محمد بن جعفر التمیمی قراه علیه».

انجام: «فی داره ببغداد وقد ساله شیخنا ابوعلی بن همام رحمه الله ان یذکر حاله اذ کان محبوساً عندنا من الاحسآء وذکر القصة».

۱۶. خواب مقاتل بن سلیمان «ص ۵۷»
درباره اسم اعظم الهی.
آغاز: «عن مقاتل بن سلیمان انه طلب معرفة الاسم الاعظم... الی الله تعالی مدة طویلة فاری فی منامه عند صخرة بیت المقدس وهو الذی اذا دعی به اجیب».

۱۷. دعا «ص ۵۷ ـ ۵۸»
شامل دعاهایی از امام زین العابدین(ع) و امام صادق(ع) و پیامبر اسلام(ص) و فاطمه زهرا(س).

۱۸. از کتاب الاستیعاب «ص ۵۸»
آغاز: «صفة مولانا امیرالمومنین علی بن ابی طالب علیه السلم من کتاب الاستیعاب للشیخ الحافظ ابی عمر یوسف بن عبدالله بن محمد بن عبدالبر النحوی کان علیه السلم ربعة من الرجال الی القصر».

۱۹. گفتارهای پراکنده «ص ۵۸ ـ ۶۶»
شامل گفتارهایی از: محمد بن حسن ازدی، صاحب بن عباد، ابی عبیده، کتاب المواقیت ابی جعفر مؤذن، ابن مسکویه، عبدالله بن ابراهیم نحوی از حسین(ع)، عمر بن عبدالعزیز، اعشی، عبدالملک بن مروان، ابن عیاش، ابن اعرابی، شهید محمدبن مکی رحمه‌الله، سلیمان بن عبدالملک، ابن معتز، ایوب سجستانی. به علاوه چندین حدیث.

۲۰. از خط سید صفی‌الدین محمد بن معد موسوی «ص ۶۴»
آغاز: «من خط السید صفی‌الدین محمد بن معد الموسوی رحمه الله عتبه ابن ابی وقاص اخو سعد بن ابی وقاص هو کاسر... مولانا رسول الله صلی الله علیه وآله یوم احد وهاشم الملقّب بالموقّال».
انجام: «صیام یوم عاشورآ امر بصیام شهر رمضان. انتهی خط السید».

۲۱. منتخب الجعفریات «ص ۶۷»
فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۳۵۷ ـ ۳۵۸؛ دنا، ج ۱، ص ۱۰۲۸.

آغاز: «من الجعفریات. رویها الشیخ عن رجاله الی النبی علیه السلم من طریق الکاظم علیه السلم عن ابیه عن ابائه عن رسول الله صلی الله علیه واله من تعلم فی شبابه کان بمنزله».

انجام: «وانها کرم علی الله من ملک مقرب».

۲۲. سخن عبدالملک به خانواده‌اش بنی امیه «ص ۶۷»

۲۳. اشعار اعشی «ص ۶۷»

۲۴. مشاعره معری و شریف ابا ابراهیم محمد بن ابی علی احمد بن محمد بن حسین بن اسحق بن الصادق «ص ۶۸ـ۷۱»

آغاز: «المعرّی یمدح الشریف ابا ابرهیم محمد بن ابی علی احمد بن محمد بن الحسین بن اسحق بن الصادق علیه السلم من قصیدة
لیت التحمل عن ذراک حلول
والسیر عن حلب الیک رحیل».

۲۵. گفتارهای پراکنده «ص ۷۲ ـ ۷۳»
جملات کوتاه و پراکنده‌ای از افراد مختلف است. از جمله بخشهایی از آن بدین ترتیب است: از خط زمخشری، شافعی، حسن بن سهل، محمد بن داود، کتاب الاشتقاق، به خط ابن سکون، پیامبر اسلام(ص)، معویة بن الحکم از پیامبر اسلام(ص)، دمنهوری، ابن مسعود از پیامبر(ص)، اخبار الکهان.

۲۶. معانی لام «ص ۷۳»
معانی مختلف حرف «لام» در عربی به نقل از شرف‌الدین صالح بن منصور بن ابی طاهر مصری کوفی در ۶۲۱ق.

۲۷. منتخب البیان والتبیین «ص ۷۴»
مؤلف: عمرو بن بحر جاحظ (۱۵۰-۲۵۵ق)
شامل ابیاتی که عبدالله بن کثیّر سهمی و خالد بن عبدالله قسری از امیرالمؤمنین(ع) شنیده بودند.
در حاشیه آن نوشته شده: «بخط ابن مکی حاشیة».

۲۸. اشعار سید حمیری «ص ۷۴»

۲۹. منتخب کتاب النجم فی کلام رسول الله «ص ۷۴ ـ ۷۶»
آغاز: «من کتاب النجم فی کلام سیدنا رسول الله صلی الله علیه وآله للشیخ ابی العباس احمد بن معد بن عیسی بن وکیل التجیبی الاقلیشی وهو ایضا صاحب کتاب الکوکب الدری من کلامه علیه السلم مما لیس فی کتاب الشهاب: من صلی صلاة لم یقرا فیها بفاتحة الکتاب».
انجام: «انما اهل عرضه ظل فیهم امرء خایفاً فقد برئت منه ذمة الله».

۳۰. حکایت دیدار ابوعلی فارسی و عضدالدوله «ص ۷۶»

۳۱. گفته کوتاهی از ورّام «ص ۷۶»

۳۲. از کتاب القصص ابی اسحاق احمد بن محمد بن ابراهیم ثعلبی «ص ۷۶ ـ ۷۷»

۳۳. مختار من کتاب قدیم من خزانة ابن طاووس «ص ۷۷ ـ ۷۸»
آغاز: «مختار من کتاب قدیم من خزانة السید رضی‌الدین بن طاووس بالمشهد الکاظمی صلوات الله علی مشرفه. اخبرنی محمد بن ابی عمر الفهدی قال حدثنی ابی عن نصر بن باب الخراسانی».
انجام: «اورد عدة اسانید فیها رد الشمس لعلی علیه السلم بالمدینة وبابل مع ان صاحب الکتاب الظاهر انه من العامة».

۳۴. منتخب مصباح الزائر وجناح المسافر «ص ۷۸ـ۹۱»
(دعا ـ عربی)
مؤلف: علی بن موسی ابن طاووس حلی (۵۸۹ ـ۶۶۴ق)
در ص ۷۰ نوشته شده: «ومن خط رضی‌الدین رحمة الله فیه» و همچنین در ص ۷۱ آمده: «ومن خطه ایضاً».
در حاشیه انجام این بخش نوشته شده: «بلغ مقابلة بالنسخة المکتوب منها وهی بخط الشیخ محمد بن مکی».
دنا، ج ۹، ص ۶۵۲ـ۶۵۳؛ کتابخانه ابن طاووس، ص ۸۲ ـ ۸۵.
آغاز: «من کتاب مصباح الزائر وجَنَاح المسافر تصنیف السید رضی‌الدین رحمه الله عن الکاظم علیه السلم ادنی ما یثاب به زائر ابی عبدالله الکم بشط الفرات».
انجام: «لا شریک لک لک الملک ولک الحمد وانت

علی کل شیء قدیر. تم والحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد واله».

۳۵. من کتاب قدیم من خزانة السید رضی‌الدین بن طاوس بالمشهد الکاظمی صلوات الله علی مشرفه «ص ۹۱ ـ ۹۲»

۳۶. از مصباح الزائر «ص ۹۲ ـ ۹۳»

۳۷. منتخب الدروع الواقیة «ص ۹۳ ـ ۹۶» **(دعا ـ عربی)**

مؤلف: علی بن موسی ابن طاووس حلی (۵۸۹ ـ ۶۶۴ق)

دنـا، ج ۴، ص ۱۱۶۶ـ۱۱۶۷؛ کـتابخانه ابـن طـاووس، ص ۵۷ـ۵۹.

آغـــاز: «مـــن الدروع الواقـــیة للســـید العـالم العـامل رضی‌الدین بن طاوس قدس الله روحه. روی عن النـبی صلی الله علیه وآله انه کان اذا کان رای الهلال».

انجام:

«جرت المـلوک ومـن یـؤمل رفـده

ووقفت حـیث اری النّـدی ویـرانـی

وهنا ختم الکتاب وهو الجـزء الخـامس مـن کـتاب مهمات فی صلات المـتعبد وتـتمات لمـصباح المـتهجد وذلک فی خامس شوال سنة احدی واربعین وستمائة فی الحلة السیفیة قال وانا فی ظل المراحم الربـانیة وفـضل المکارم الالهیة».

۳۸. منتخب حل المعقود من الجمل والعقود «ص ۹۶ ـ ۹۹» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: سعید بن هبةالله راوندی (ـ۵۷۳ق)

تاکنون نسخه کاملی از این کتاب دیده نشده است.

امل الآمل، ج ۲، ص ۱۲۶؛ تراثنا، ش ۳۹، ص ۲۷۸.

آغاز: «قال الراوندی رحمه الله فـی حـل المـعقود مـن الجمل والعقود: حل المشکلات من افضل العبادات».

انـجام: «دفن المیت فی التراب افـضل مـن دفـنه فـی التوابیت».

۳۹. اشعار «ص ۹۹»

شامل چند بیت شعر و شرح آنها.

جباعی در ابتدای آنها نوشته: «اظن انهم لابن مکی اذ هم صورة مسودة بخطه».

۴۰. منتخب الفتوح «ص ۱۰۰ ـ ۱۰۳»

آغاز: «من کتاب الفتوح لابـن اعـثم الکـوفی مـن جـزء الخامس منه. کتب یزید الی محمد بن الحنفیة علیه السلم اما بعد فانا اسئل الله لنا ولک عملاً صالحاً».

۴۱. اشعار «ص ۱۰۳»

از: مهذب‌الدین ابوطالب احمد بن محمد بـن عـلی بـن الکجلو مداینی، ابن رومی و حبش بن عاصم.

۴۲. من خط شمس‌الدین فخار «ص ۱۰۳ ـ ۱۰۴»

آغاز: «من خط السید شمس‌الدین فخار رحمه الله حدثنی شیخنا عمیدالرؤسا ابن ایوب اللغوی اطال الله بقاءه فـی بعض شهور سنة ثلاث وتسعین وخـمس‌مائة قـال هـو الصاحب بن عـباد رحـمه الله فـی بـعض اسـفاره بـبلد خوزستان فکتب الی الشیخ ابی هلال العسکری».

انجام:

بـلدة تـمطر التـراب عـلی النـاس

کـــما تـــمطر الســـماء الرذاذا

خـــربت عـــاجلا واخـرب ذو

العــرش بــاعمال اهــلها لکـواذا

در پایان آن نوشته شده: «بلغ مقابلة».

۴۳. گفتگوی محمد بن کناسه و یک مصراع از او «ص ۱۰۴»

۴۴. مختار من کتاب قدیم من خزانة ابن طاوس «ص ۱۰۵ ـ ۱۰۷»

آغاز: «مختار من کتاب قدیم من خزانة السید رضی‌الدین بن طاوس رحمه الله فی الحث علی العبادة والنـهی عـن المعصیة. عن جعفر بن سلیمن قال قال ثابت البنانی».

۴۵. منتخب المثل السایر و الکامل مبرد «ص ۱۰۷ـ۱۰۸»

۴۶. من کتاب بخط قدیم «ص ۱۰۸ ـ ۱۱۰»
آغاز: «من کتاب بخط قدیم. قیل کان حبر من احبار بنی اسرائیل لعشاة الرجال والنساء».
در ص ۱۱۰ نوشته شده: «من کتاب اول السیرة (؟) تاریخ المدینة وهو بخط قدیم اظنه بعد الماتین بعشرین».

۴۷. گفتارهای پراکنده «ص ۱۱۱ ـ ۱۱۲»
از کامل مبرد، فرزدق، از خط موسوی، حسن بن علی(ع)، امرؤ القیس، عبدالله بن معد و بحتری.

۴۸. من کتاب بخط قدیم «ص ۱۱۲»
آغاز: «من کتاب بخط قدیم. ذکر ان الدنیا اربعة وعشرین الف فرسخ اثناعشر الفاً للروم و ثمانیة الف للسودان و ثلثة الف للفرس والف للعرب».

۴۹. اشعار «ص ۱۱۳»
شامل چند بیت از شهید اول (۷۸۶ق).
آغاز: «للشیخ العالم الفاضل الشهید محمد بن مکی رحمه الله. سنخ وعطف والجمع الصحیح وفی ابوک والحال اورث الذی اشتهوا».

۵۰. از خط سید شمس‌الدین فخار فقیه لغوی نسابه و سید صفی‌الدین محمد بن معد «ص ۱۱۳»

۵۱. حکایت برخورد ابوالعیناء محمد بن قاسم بن خلاد ضریر و متوکل عبّاسی «ص ۱۱۳»

۵۲. از سخنان مبرد «ص ۱۱۳»

۵۳. گفتارهای پراکنده «ص ۱۱۴ـ۱۱۶»
شامل منقولات و تکه‌هایی از این کتابها و افراد: امالی ریاشی، کتاب جواهر الکلام، عبدالرحمن ابن ابی لیلی، کتاب المقتبس از ابی عبیدالله محمد بن عمران مرزبانی، ابان بن تغلب ربعی، ابن احنف، ابراهیم بن سعدان، تاریخ تولد و وفات ابن ابی الدنیا، جالینوس، از خط سید فخار رحمه الله، صاحب بن عباد، صولی، اعمش، زبیر بن بکار، داود بن محمد.

۵۴. حواشی علی اللمع «ص ۱۱۶ـ۱۱۷»
آغاز: «قال ابوعبید قال الفرا جلس القرفصّا محدود مضموم وهو ان یجلس».

۵۵. اشعاری که ابن جوزی هنگام ذکر نام امیرالمؤمنین(ع) می‌خواند «ص ۱۱۷»

۵۶. دعای هر روز ماه رمضان «ص ۱۱۷»

۵۷. از خط جمال‌الدین اسکافی «ص ۱۱۸»
آغاز: «نقلت من خط الشیخ الفاضل الحاج جمال‌الدین الاسکافی وذکر انه نقله من خط الشهید بن مکی رحمه الله. روی ابن فضاحٍ یدفعه قال اذا بلغ الرجل اربعین سنه».

۵۸. احادیث «ص ۱۱۸ـ۱۲۱»
روایات مختلف و کوتاهی از پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) است.

۵۹. اشعار «ص ۱۲۱»
از ابن عمید و ابراهیم بن هلال صابی.

۶۰. الامالی «ص ۱۲۲ـ۱۲۵» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
منتخب کتاب است.
دنا، ج ۲، ص ۱۴۴ـ۱۴۶؛ فهرستگان حدیث، ج ۲، ص ۳۱۵ـ۳۱۸.
آغاز: «من امالی الشیخ الطوسی رحمه الله. من مجلس یوم الجمعة السابع عشر من جمدی‌الاول سنة ستّ

وخمسین واربعمائه ما صورته. وعـنه قـال اخـبرنا ابـن خشیش قال حدثنی محمد بن عبدالله قال حدثنی الفضل بن احمد بن ابی طاهر الکاتب».

انجام: «فلما ان اراد ان یدخل منزله التـفت الی وقـال احفظ هذا الحدیث واثبته عندک ولا تحدثن بـه هـولاء الرعاع ولکن حدث به اهل العقول والدین والحمدلله رب العالمین».

انـجامه: «ثم نقله العبد الفقیر محمد بن علی الجـباعی وذلک لیلة السبت ثامن عشر شوال سنة اثنتین وخمسین وثمانمایة هجریة وصلی الله عـلی سـید ولد ادم وعـلی الائمه المعصومین».

۶۱. اشعار «ص ۱۲۵ ـ ۱۲۶»

ابیات پراکنده‌ای از این شعراست: درید بن صمه، قـیس بن زهیر، سوید بن عامر، و بیشتر آنها بدون نام سراینده. و دو نقل قول از عبدالله بن جعفر و مالک بن عجلان.

۶۲. کتاب الوقوف اللازمة «ص ۱۲۷ ـ ۱۲۹»

از آغاز افتادگی دارد.

آغاز موجود: «فی الاثنین. قوله تعالی جنات مـن نـخیل واعناب وقف لازم عند طیفور وجماعة معه لانه لو وصل الجار والمجرور... سورة الشعراء قوله تعالی واتل علیهم نبأ ابراهیم وقف لازم».

انجام: «سورة البلد. قوله تعالی علیه احـد وقـف لازم لانه لو وصل صار یقول اهلکت وصفاً له وهو محال. تم بحمد الله ومنه وصلاته علی محمد وآله».

انجامه: «فرغ من کتابة الوقوف اللازمة محمد بن عـلی الجباعی غفر الله له ولجمیع المومنین آخر نـهار الجـمعة سابع شهر الله رمـضان المـعظم سـنة احـدی وخـمسین وثـمان‌مایة والحـمد لله اولا واخـرا و ظـاهراً وبـاطناً ورحم‌الله من نظر فیه وترحم علیه».

در حاشیه صفحه آخر نوشته شده کـه ایـن بـخش از روی خط شهید کتابت شده است. با بلاغ مقابله.

۶۳. حدیثی از کتاب زیارات من لایحضره الفقیه «ص ۱۲۹»

آغاز: «من کتاب الزیارات للفقیه ان مؤلفه رحمه الله تعالی حدثنی الحسن بن عبدالله بن محمد بن عیسی عـن ابـیه عن الحسن بن محبوب».

۶۴. روایاتی از پیامبر اسلام(ص) «ص ۱۲۹»

به نقل از ابوداود و ترمذی و ابن ماجه و نسایی و بخاری. در پایان حدیثی از امام صادق(ع).

۶۵. یک بیت از ابن رومی «ص ۱۳۰»

۶۶. از خط شهید «ص ۱۳۰ ـ ۱۳۱»

چندین دعا و دستور تسبیح، که از روی خط شهید نوشته شده است. به نقل از پیامبر(ص) و ائمه معصومین(ع).

آغاز: «بخط الشهید ما حکایته من مزار بخط مـحمد بـن محمد بن الحسین بن معیه بالمشهد المـقدس الحـایری صلی الله علی مشرفه هکذا روی عن الصادق جعفر بـن محمد علیهما السلم انه قال من شاکه».

۶۷. مختصر المصباح الکبیر «ص ۱۳۱ ـ ۱۳۶»

(دعا ـ عربی)

مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)

رک: ش ۹۰۶۴.

آغاز: «من المصباح الکبیر. اخـبرنا جـماعة عـن ابـی محمد هرون بن موسی التلعکبری ان ابا علی محمد بـن همّام اخبره بهذا الدعاء وذکر ان الشیخ ابا عمرو العمری قدس الله روحه املاه علیه».

انـجام: «وتحوطنی واخوانی واهلی وولدی وتحفظنی بحفظک وان تقضی حاجتی فی کذا وکذا».

۶۸. دعای یوسف(ع) «ص ۱۳۶»

آغاز: «دعاء یوسف علیه السلام فی الجُبّ علی ما روی یا صانع کل مصنوع ویا جابر کل».

۶۹. از عیون اخبار الرضا «ص ۱۳۶ ـ ۱۳۷»

چند حدیث آن کتاب است.

آغـاز: «من العیون ان الرضا علیه السلم سمع فی سـجوده یقول لک الحمد ان اطعتک ولا حجة لی ان عصیتک».

۷۰. معنای سبحان الله و وجوه آن «ص ۱۳۷»
آغاز: «معنی سبحان الله تنزیهه والتـنزیه له تـعالی عـلی اربعة اوجه تنزیه ذاته وصفاته واسمایه وافعاله».

۷۱. حدیثی از امام باقر(ع) در طلب حاجات «ص ۱۳۷»

۷۲. منتخب قبس المصباح «ص ۱۳۷ ـ ۱۳۸»
آغاز: «من قبس المصباح للصهرشتی. سمعت الشـیخ ابـا عبدالله الحسین بن الحسین بن بابویه بالری سنه اربـعین واربعمائة یروی عن عمه ابی جعفر محمد بن عـلی بـن بابویه قال حدثنی بعض مشایخ القمیین قال کربنی امـر ضقت به ذرعاً».
انـجام: «ولم یعلم احـد مـن النـاس ذلک الامـر الذی اهمنی الی یومی هذا».

۷۳. احادیث «ص ۱۳۹»

۷۴. منهاج الکرامة فی اثبات الامامة «ص ۱۴۰ـ۱۹۳»
مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)
کامل.
مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۰۰ـ۲۰۴ و ۲۵۸ـ۲۵۹؛ دنـا، ج ۱۰، ص ۲۶۶ـ۲۷۱.
آغاز: «الحمدلله القدیم الواحد الکریم الماجد المتقدس بکماله عن الشریک والضد».
انجام: «ولا یمنع المستحق عن حقه. فهذا اخر ما اردنا اثباته فی هذه المقدمة والله الموفق للصواب. فرغت من تسوید فی سلخ جمیدی‌الاولی من سنة تسع وسـبعمئة بناحیة خراسان وکتب حسن بن یوسف بن المطهر مصنف الکتاب والحمد لله رب العالمین وصـلی الله عـلی سـید المرسلین محمد النبی واله الطیبین الطاهرین. هذا صورة خط المصنف».
انجامه: «وکتب العبد الفقیر الی رحمة ربـه مـحمد بـن علی بن حســن الجـباعی غـفر الله له ولجـمیع اخـوانـه المؤمنین وذلک لاثنتی عشـرة لیـلة مـضت مـن شـهر رمضان المعظم قدره سنة اثنتین وخـمسین وثـمان‌مائة سنه ۸۵۲ حامدا لله تعالی ومصلیا علی خیرته من بـریته محمد النبی والاصفیا من عترته».
و در ذیل آن نوشته شده: «بلغ العرض باصله فوافـق علی ما هو علیه».

۷۵. اشعار «ص ۱۹۳»
شامل ابیاتی از سید مرتضی، سید حـمیری و مـهیار در مدح امیرالمؤمنین(ع) و معرّی.

۷۶. دعا برای یافتن شی سرقت شده «ص ۱۹۴»
خط: نسخ تحریری کم نقطه. کاتب: محمد بن علی بن حسن جباعی. تاریخ کتابت: ذیقعده ۸۵۱ق (ص ۳۶)، شب شـنبه ۱۸ شـوال ۸۵۲ق (ص ۱۲۵)، پـایان روز جمعه ۷ رمضان ۸۵۱ق (ص ۱۲۹)، ۱۲ رمضان ۸۵۲ق (ص ۱۹۳).
دستخط شیخ بهایی در ص ۳۷، ۶۱، ۷۲ و ۱۲۱ دیـده می‌شود. این یادداشتها امضا ندارد اما شبیه دستخط اوست و در آغاز نسخه هم مجدالدین نصیری آنها را خط شیخ دانسته. دور خطوط او با مداد قـرمز خـط کشیده شده است.
نشانیها در نسخه به شنگرف. صفحات ۳۶ و ۵۲ و ۸۰ بلاغ مقابله دارد: «بلغ مقابلة». در حاشیه صفحه ۵۵ کلمه «عورض» نوشته شده است. در حاشیه بعضی از صفحات مانند ۸، ۱۰، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷ و ۱۵۴ عدد ۸ کـوچکی نـوشته شـده است. در حـاشیه بسـیاری صفحات دیگر مانند ۴۰، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۶۱، ۹۳، ۱۴۰، ۱۶۰ و... رقم ۲ کوچکی نوشته شده. علامت سه نقطه مثلثی شکل (∴) در حاشیه صفحات ۵۷ و ۱۱۴ دیده می‌شود. پایان بعضی از بندها عـلامت ۵ یـا ح درج شده است (مانند ص ۱۰۷). در گوشه سمت چپ روی بیشتر صفحات نیمه اول کتاب تا صـفحه ۱۱۳ کـلمه «کتب» دیده می‌شود. گاهی این کـلمه در اثـر بـرش صفحات از بین رفته. مرکب بعضی از صفحات در اثر مرور زمان کمرنگ شده است.
آغاز نسخه یک صفحه مـعرفی مـجموعه بـه خـط

مجدالدین نصیری. در صفحات ۲۵ و ۴۹ مهر کتابخانه او به شماره ۸۵۵: «داخل کتابخانه مجدالدین شـد». در صفحه ۷۳ تملکی در ۱ ربیع‌الاخیر ۸۶۲ق که نام صاحب آن را سترده‌اند. طـاهر بـن عـبدالحسـن... حسینی در صفحه ۷۷ یادداشتی دارد مبنی بر اینکه در این کتاب نظر کرده است. بخشی از ص ۱۷۷ بریده شـده است. در صـفحه آخـر نسـخه تـملکی در جمادی‌الثانی ۱۱۳۱ق بوده است. بعداً کسی نام مالک را به نحوی سیاه کرده که کاغذ نسخه سوراخ شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۹۷، یک بـرگ، ۱۸/۲×۲۸، سـطور و انـدازه‌هـا مختلف.

جلد: میشن بنفش ساده. قطر: ۲/۸.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۴۱۰]

(← تصویر)

(۸۹۳۳)

مجموعه:

۱. مصابیح القلوب «متن» **(اخلاق؛ حدیث ـ فارسی)**

مؤلف: حسن بن حسین شیعی سبزواری بیهقی (زنده در ۷۷۳ق)

کامل (بدون خطبه فارسی).

دنا، ج ۹، ص ۶۳۳ ـ ۶۳۸؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۶۰۷ ـ ۶۰۸؛ فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۴۷۷ـ۴۸۷.

آغاز: «الحمد لله الذی شمس بشـموس شـرقته شـعلة الشرر من شطر الشجر قمر بتقدیر اقدار اقـداره مـقدور قدرته قلائد الدرر».

انجام: «و بر زبان ما صدق و صـواب ران و مـقاصد و مطالب همه مومنان را به خیر و خوبی محصل گردان یـا آله العالمین و یا خـیر النـاصرین بـرحـمتک یـا ارحـم الرّاحمین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی خامس شهر ربیع‌الاول سنة ثمان وسبعین وتسـعمایه الهـجریة النّبویّة کتبه العبد ملک حسین بن ابراهیم سبزواری. تم».

۲. ترجمه مکارم الاخلاق «حاشیه» **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالحی بن عبدالوهاب اشرفی استرآبادی (سده ۱۰ﻫ)

یک برگ از آغاز و چند برگ از انجام افتادگی دارد.

فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۱۳۹ـ۱۴۱؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۵۹۴ـ۱۵۹۵؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۵۱؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۳۷۷ـ۳۷۸؛ دنا، ج ۹، ص ۱۲۲۷ـ۱۲۲۸. نسخه ش ۹۲۹۵ مرعشی، ج ۲۴، ص ۸۲ـ۸۳ که به خاطر افتادگی ناشناخته مانده همین کتاب است.

آغاز موجود: «عظیم آفاق را موشح سـاخت تـا بـدان سبب ظاهر و باطن عالمیان به خصال حمیده و اخـلاق پسندیده و نور ایمان بیاراست... امـا بـعد چـنین گـوید مؤلف این کتاب شیخ العالم التقی فخر الحاج و الحرمین ابو نصر الحسن بن ابی الفضل الطـبرسی... بـاب اول در خلق حضرت پیغمبر به روایت حضرت امـیرالمـؤمنین علی علیه السلام و خلق او و سایر احوال او و این در پنج فصل مذکور است».

انجام موجود: «فصل هفتم در خاتمه کتاب... در چیزی حلال و نشاط و بشارت بـاشد در راه راست و ایـمان و بیرون باشد از طمع و طمع نداشته».

خط: نسخ. کاتب: ملک حسین بن ابراهیم سبزواری.

تاریخ کتابت: ۵ ربیع‌الاول ۹۷۸ق.

رساله اول در متن و رسـاله دوم در حـاشیه نـوشته شده است. خط رساله حاشیه جدیدتر از متن است. عناوین و نشانیها و متن آیات و احادیث به شنگرف. بین پاره‌های اشعار دو نقطه که ویرگولی روی آنها قرار گفته. این علامت در مواقعی بـه خـاطر سـرعت در نوشتن به صورت به هم پیوسته درآمده است (ﮑ). در صفحه الحاقی آغاز نسخه دو صـیغه طـلاقنامه و اقرارنامچه به وضع نامناسبی به کتاب چسبانده شده است. در صفحه عـنوان فـهرست فـصول ۵۳گـانه مصابیح القلوب **و یادداشت امانت کتاب از حاجی مـلا غفار تبریزی در پیش واعظ ایروانـی در ۱۲۷۰ق. در همین صفحه و پشت و روی بـرگ آخـر نسـخه اثـر**

مهری بیضوی به نقش: «ص را ط علی حق نمسکه ۱۱۸۲» دیده می‌شود. رکابه‌دار. بسیاری از رکابه‌ها بر اثر برش صفحه از بین رفته یا ناقص شده‌اند. جزوها ۸ برگی. سطراندازی شده با مسطر.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۲۵۳ برگ، ۱۵/۴×۲۴/۱، ۲۰ـ۱۶ سطر، ۱۲×۲۱/۵.

جلد: تیماج مشکی ضربی، با ترنج و سرترنج و جدول گرهی، عطف چرم. دو رو. درون قهوه‌ای ساده.

قطر: ۳/۸.

خریداری از باقر رقت (ترقی) در آذر ۱۳۴۶ش.

[شماره ثبت: ۷۸۰۴۲]

(۸۹۳۴)

تاریخ مشعشعیان (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن نعمت‌الله موسوی شوشتری، نورالدین (سده ۱۳ه)

ترجمه و ویرایش کتاب تاریخ مشعشعیان اثر سید علی بن عبدالله بن علی خان مشعشعی حویزی (سده ۱۲ه) است که در سال ۱۲۳۳ق به دستور محمدعلی میرزا پسر فتحعلی شاه قاجار (۱۲۰۳ـ۱۲۳۷ق) حاکم وقت خوزستان نوشته شده است.

محمدعلی میرزا به پدر مؤلف (نویسنده فریدة الاصقاع) دستور داده بود تا «آن کتاب را به لغت فارسی ترجمه نماید و مقرر فرمودند که حشو و زواید آن را مانند احوال خود مؤلف در دیار و اسفار و سواد بعض مناشیر و ارقام ملوک که به آباء مؤلف و خود او فرستاده بودند و بعض قصاید و اشعار عربیه و فارسیه چون فایده‌ای در ضمن آنها نیست اسقاط و خلاصهٔ معاش و وضع سلوک و امارت و ایالت مشاهیر و اولی الامر ایشان را ترجمه و تدوین نماید».

اما پس از آن که نعمت‌الله شوشتری چند ورقی از آن نوشت و موکب محمدعلی میرزا به سمت دارالدوله کرمانشاهان حرکت کرد ناخوشی رمد به چشم او رسید و از خواندن و نوشتن عاجز شد لاجرم پسرش کتاب را به همان ترتیب به زبان فارسی ترجمه کرد. پسر مؤلف در پایان مقدمه نوشته بعد از ترجمه متن را «ورق بر ورق بر والد عرض می‌کرد و شاید که بعض سیرت و حالات این سادات را که در کتب دیگر به نظر مترجم رسیده بعد از عرض بر والد در موضع مناسب الحاق نماید».

در جاهایی مترجم مطالبی از خود به کتاب افزوده و همه آنها را با عنوان «مترجم گوید» از اصل متمایز کرده است (۵۹ر ـ ۶۳پ).

پایان یافته در عصر سه‌شنبه ۲۷ ربیع‌الاخر ۱۲۳۴ق.

کامل.

میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۳۶ ـ ۳۷ (از روی همین نسخه؛ در آن جا این نسخه را خط مؤلف دانسته‌اند)؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۴۴ ـ ۲۴۵؛.

آغاز: «الحمد لله علی نعمه الفاضلة وله الشکر علی آلائه المتوافرة الکاملة والصلوة والسلام علی نبیه المصطفی... و بعد فقیر بی‌بضاعت و حقیر عدیم الاستطاعت... بدان که در وجه تسمیه این سادات به مشعشعین در کتب آداب و سیر».

انجام: «این ترجمه حسب الامر قدر قدران درّة التاج سلطنت و شهریاری سمت تدوین شده فرود می‌آورد. مترجم کتاب گوید این خلاصه آن چیزی است که این حقیر بی‌بضاعت در احوال متاخرین از عهد مصنف کتاب از موالی حویزه اطلاع به هم رسانیده بعض آن را از تذکره شوشتریه نقل و برخی را از معمّرین موثقین استماع نموده در ترجمه ملحق ساخت. امید که مقبول طبع ارجمند مشکل پسند اقدس ارفع اشرف اعلی گردد. وکان الفراغ فی عصر یوم الثلثاء السابع والعشرین من شهر ربیع‌الاخر من شهور العام الرّابع والثلثین والماتین والالف من الهجرة فالحمد لله رب العالمین».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.

عناوین و نشانیها شنگرف. بر فراز عناوین فرعی و آغاز بندها خط شنگرف. آغاز و انجام نسخه مهری بیضوی به نقش: «الراجی مرتضی قلی» (تاریخ این مهر را نمی‌توان خواند). در صفحه عنوان یادداشتی از محمدصادق بن محمدعلی مازندرانی ملقب به

ادیب حضور که در جمعه ۸ روز باقیمانده از جمادی‌الاولی ۱۳۴۳ق برابر ۲۷ برج قوس سیچقان ئیل ۱۳۰۳ش کتاب را به میرزا ابو عبدالله شریف زنجانی هدیه کرده است. در کنار این یادداشت دستخط ابی عبدالله زنجانی در تایید این هدیه نوشته شده است. زنجانی در برگ ۸۲ پ هم یادداشت تملکی در ۲۸ ماه صیام دارد. در حاشیه چند مورد تصحیح هم به چشم می‌خورد. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، ته‌نقش‌دار.

۹۸ برگ، ۱۵/۳×۲۶/۴، ۲۰ سطر، ۱۰×۱۹/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول و گوشه. درون ترنجها و نیم ترنجها با لایه‌ای سبز رنگ پوشانده شده است. دو رو، درون مشکی. فرسوده. قطر: ۱/۳.

خریداری از محمدصادق ضیائی در آبان ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۴۳۴۳]

(۸۹۳۵)

الرسائل **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: ابراهیم بن هلال صابی (۳۱۳-۳۸۴ق)

از آغاز افتادگی دارد.

رک: ش ۸۹۲۵/۲.

آغاز موجود: «علی مذهب ذهب الیه فی التألف و طلب الاصلح لم یدع ان یغیث القاصد لبابه من اهلها... فان الامیر باذل للغایة من اجتهاده فیما استرعاه الله».

انجام: «فان الامر له الجهتین شاء مولینا فان الامر له وهو ولی الجماعة والیه مرجعنا وعلیه معولها باذن الله تعالی».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ.

جای عناوین سفید مانده است. در حاشیه به خط جدیدتری تصحیح شده. رکابه‌ها هم به همین خط به نسخه افزوده شده است. در میانه نسخه کاتب چند برگی را سفید گذاشته است (۸۳ ر، ۱۰۴ پ و ۱۱۱ پ). جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی شکری و نخودی آهار مهره. با ته‌نقش بدین صورت که یک قلعه کوچک و یک ستاره ۸ پر در بالای آن درون دایره‌ای قرار گرفته‌اند.

یک، ۱۳۲، سه برگ، ۱۷/۴×۲۹/۲، ۲۶ سطر، ۱۰×۲۰/۵.

جلد: مقوا، رویه کاغذ آبی رنگ، عطف و گوشه‌ها میشن سرخ. قطر: ۲/۳.

خریداری از احمدعلی عبداللهی در اسفند ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۶۹۵۸]

(۸۹۳۶)

مجموعه:

۱. الفوائد الاصولیة «۱ پ ـ ۵۱ پ» **(اصول فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدمهدی بن مرتضی طباطبایی بحرالعلوم (۱۱۵۵-۱۲۱۲ق)

کامل (بدون خطبه آغازین کتاب).

ذریعه، ج ۱۶، ص ۳۲۵؛ دنا، ج ۷، ص ۱۱۴۶ـ۱۱۴۸.

آغاز: «قد جرت عادة الاصولیین بتعریف اصول الفقه لکلا معنییه الاضافی والعلمی ووجه الاخیر ظ لانه المقصود بالبیان».

انجام: «وکل اعتماد الاصحاب علی کتاب علی ابن بابویه فانه لیس تقلید بل اجتهاد الوجود السبب المؤدی الیه وهو العلم بکون ما تضمّنه هو عین کلام الحجة».

انجامه: «قد تم الکتاب المستطاب المسمی بالفوائد فی اواسط شهر جمادی‌الثانیة من شهور سنة ثمانیة عشر و ثلثمائة بعد الالف من الهجرة النبویة ۱۳۱۸».

۲. تعلیقة معالم الاصول «۵۱ پ ـ ۵۴ ر»

(اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: محمدباقر بن محمداکمل، وحید بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۵ق)

بدون خطبه مؤلف. از انجام نانوشته رها شده است. در نسخه با نام «هذه تعلیقة المولی المطلق محمّدباقر ابن محمّداکمل البهبهانی قدس الله روحه الزکی علی کتاب معالم الاصول للفاضل المحقّق الشیخ حسن».

دنا، ج ۴، ص ۴۴۲ـ۴۴۵؛ التراث العربی المخطوط، ج ۵، ص ۲۸ـ۲۹.

آغاز: «قوله ؒ وبالافعال الخ. ان قلت من جملة الافعال فعل المعصوم وهو حجّة كقوله والعلم بـه فـی الاحكـام الشرعية الفرعية».

انجام موجود: «فانه مأخوذ من شرح مختصر العـضدی فان الحاجبی لم يدع الا مجرّد القطع المذكور فلم يتفطّن العضدی بمراده وظن انه».

۳. الاستصحاب «۵۴ر ـ ۵۹ر» **(اصول فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدباقر بن محمداكمل، وحيد بهبهانی (۱۱۱۸ـ ۱۲۰۵ق)

كامل. در نسخه با نام: «هـذه رسـالة المجدد المـذهب والمولی المطلق مولانا محمّدباقر البهبهانی فی حجية الاستصحاب».

دنا، ج ۱، ص ۷۵۲ـ۷۵۵؛ ذريعه، ج ۲، ص ۲۴؛ نسـخه ناشناخته ش ۴۳۰۳/۸ مجلس هم همين كـتاب است. مجلس، ج ۱۱، ص ۳۱۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين وصلی الله عـلی محمد وآله الطاهرين ربّ وفّقنی وايـدنی وارشـدنی وانـفعنی وجميع المؤمنين. مسئلة الاستصحاب عبارة عن الحكم باستمراركان يقينی الحصول».

انجام: «ما هو اقوی منه او اضعف ولابـد للـمجتهدين ملاحظة ذلک والله تعالی هو العالم بحقايق احكامه».

انجامه: «تمت الرسالة علی يد الحقير الفقير خليل ابن حاجی ابراهيم زاهد التـبريزی اصـلا والنـجف مسكـنا ومدفنا انشاء الله تعالی. قد وقع الفراغ فی يوم الأحد من شهر ربيع‌الأول من سـنة الف ومأتـين وثـلاثة وثـلثين والحمد لله رب العالمين والصلوة علی محمد وآله الطيّبين الطاهرين».

۴. حاشية وافية الاصول (شرح وافية الاصول)

«۶۰پ ـ ۱۴۱ر» **(اصول فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدمهدی بن مرتضی طباطبايی بحرالعلوم (۱۱۵۵ـ ۱۲۱۲ق)

حاشيه مبحث حقيقت و مجاز وافية الاصول عبدالله تونی (۱۰۷۱ق) است. نوشته شده در ۱۱۸۶ق.

به دليل آن كه مؤلف در مقدمه نام خود را نياورده، در شناسايی اين كـتاب بسـياری از فـهرستنگاران دچـار اشتباه شده‌اند كه می‌بايد اين موارد را اصلاح كرد:

۱. با نام حاشية معالم الاصول محمدتقی بن محمد برغانی قزوينی (۱۲۶۴ق)، در مرعشی، ج ۱۲، ص ۹۱ـ۹۲ و ج ۳۰، ص ۳۵؛ عكسی مركز احـياء، ج ۴، ص ۳۹۶؛ گلپايگانی جديد، ج ۳، ص ۱۵۵۲؛ دهگان اراک، ج ۱، ص ۱۳۱؛ قمر بـنی هـاشم دامـغان، ص ۸۶ و التـراث العربی المخطوط، ج ۵، ص ۲۹. دليـل ايـن انـتساب ظاهراً آن است كه نسـخه ش ۴۵۱۳/۱ مـرعشی بـه خـط مـحمدتقی بـرغانی است. نسـخه مـرعشی در پنجشنبه ۲۰ محرم ۱۲۴۵ق نوشته شده كه آن را هـم تاريخ تأليف كتاب دانسته‌اند در حالی كه بسياری از نسخه‌های ذكر شده در بالا پيش از اين تاريخ كتابت شده‌اند.
۲. نسخهٔ ش ۴۶/۲ لغتنامهٔ دهـخدا بـه اشـتباه حـاشية المعالم آقا جمال خوانساری دانسته شده است.
۳. با نام اصول الفقه از سيد صدر اصفهانی، در سپهسالار، ج ۳، ص ۱۵۴.
۴. با نـام حـاشية شـرح مـفتاح العـلوم از مـحمدمهدی طباطبايی، در مرعشی، ج ۳۰، ص ۱۷۶ـ۱۷۷.
۵. با نام اصول الفقه از محمدباقر بـن مـحمدنقی شـفتی (۱۲۶۰ق)، در گلپايگانی جديد، ج ۱، ص ۳۹۴ـ۳۹۵.
۶. با نام شرح قوانين المحكمة از ناشناس، در گلپايگانی جديد، ج ۵، ص ۲۶۴۹.
۷. و چند نسخه ناشناخته و مـجهول در آسـتان قـدس، ج ۱۶، ص ۵۱۵ـ۵۱۶ (حاشيه در اصول)؛ ملی تهران، ج ۱۱، ص ۳۵ (حقيقت شرعيه يا حقيقت و مـجاز)؛ مجلس، ج ۱۷، ص ۲۸۷ (حاشيه بر كتابی در اصـول فـقه)؛ فهرست دائرةالمـعارف بـزرگ، ج ۲، ص ۷۵ (حـاشية اصـولية)؛ سـريزدی، ج ۱، ص ۹۳ (حـاشية الوافية) و ملی فارس، ج ۱، ص ۱۰۴.

كامل.

ذريعه، ج ۶، ص ۲۳ و ج ۷، ص ۵۱ و ج ۱۴، ص ۱۶۷ـ۱۶۸؛ كشـف الحـجب والاسـتار، ص ۱۹۱؛ التـراث العـربی

المخطوط، ج ۵، ص ۴۸ـ۴۹؛ در دنا، ج ۱۰، ص ۹۷۵ـ۹۸۱
نسخه‌های این کتاب با الوافی فی شرح الوافیة محسن اعرجی کاظمی (۱۲۲۷ق) به نادرست ذیل یک عنوان معرفی شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله اجمعین والله المستعان وعلیه التکلان. اللفظ ان استعمل فیما وضع له فحقیقة فجعل المقسّم مطلق اللفظ المتناول للمفرد والمرکب».

انجام: «ادعا ان زیدا من افراد الاسد مبالغة فی دعوی الشجاعة کما فی الفرق بینهما».

انجامه: «وقد وقع الفراغ من تحریر هذا الکتاب بعون الله الملک الوهاب یوم الثلاثا من شهر صفر المظفر علی ید الاقل خلیل ابن ابراهیم زاهد التبریزی اصلا والنجف مسکنا ومولدا ومدفنا انش [ان شاء الله] قد تم فی سنة الف ومأتین وثلاثة وثلثین والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد واله الطیبین الطاهرین».

پس از انجامه، کاتب ۴ بیت شعر هم نوشته که بخشی از آنها محو شده است و خوانده نمی‌شود.

۵. [الحقیقة والمجاز] «۱۴۱ ر ـ ۱۴۳ ر» (بلاغت ـ عربی)
بخشی از کتابی است.

آغاز: «ومن علایم الحقیقة صحة السلب المجاز وعدمها الحقیقة والمراد... السلب علی جهة الحقیقة عند اهل تلک اللغة».

انجام: «وقسموا الاستعارة باعتبار الجامع الی عامیة وهی المبتذلة والی خاصیة وهی الغریبة التی لا یطلع علیها الا الخواص».

۶. بندی از شرح باب حادی عشر «۱۴۴ پ»

۷. الدرة النجفیة فی الرد علی الاشعریة
«۱۴۵ ر ـ ۱۹۴ پ» (کلام ـ عربی)
مؤلف: حسین بن نجف تبریزی نجفی (ـ۱۲۵۱ق)
درباره اختلاف معتزلیان و اشاعره پیرامون مسأله حسن و قبح که در ۸ باب تنظیم شده است:

الباب الاول: فی معانی لفظی الحسن والقبح وما یتعلق بذلک.
الباب الثانی: فی خصوص المعنی الذی فیه النزاع.
الباب الثالث: فی ان الحاکم بالحسن والقبح هل هو العقل ام الشرع.
الباب الرابع: فی ان جهة الحسن والقبح هل هی نفس الاشیاء فی ذاتها ام غیرها من صفاتها اللازمة او غیرها من الوجوه والاعتبارات او غیرها من القول بعدم انحصار الامر فی واحد من هذه الامور بعینه.
الباب الخامس: فی الملازمة بین حکم العقل وحکم الشرع مطلقاً تحسیناً وتقبیحاً او خطاباً وتکلیفاً.
الباب السادس: فی استقلال العقل بایجاب شکر المنعم.
الباب السابع: فی بیان حکم الافعال قبل الشرع.
الباب الثامن: فی بیان حکمها بعده.
پایان یافته در ۱۵ ربیع‌الاول ۱۱۹۲ق.
مقدمه کتاب از آغاز افتاده است.
ذریعه، ج ۸، ص ۱۱۳؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۵۲؛ فاضل خوانسار، ج ۱، ص ۱۴۴.

آغاز موجود: «والقبح هل هو العقل ام الشرع. الباب الرابع فی ان جهة الحسن والقبح هل هی نفس الاشیاء فی ذاتها ام غیرها من صفاتها اللازمة».

انجام: «طابقت الواقع ام لا ولغیر المشهور تفاصیل فی المقام فلتطلب من مضانها. هذا آخر ما اردنا تحریره فی هذه الرسالة وخلاصة ما تمکنت من تناوله الید القاصرة وقد وقع الفراغ فی یوم الخامس من العشر الثانی من الشهر الثالث من السنة الثانیة من العشر العاشر من المائة الثانیة من الالف الثانی والحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد خاتم النبیین واله الطاهرین».

انجامه: «وقد وقع الفراغ من کتابتها یوم الاحد فی یوم ثمن عشرین فی ربیع‌اوّل سنة الف ومئتین وثلاثة وعشرین من الهجرة النّبویة علی صاحبها السلام علی یدی افقر عبید الله علما وعملا واکثرهم خطأً وزللا الراجی عفو ربه الکریم محمد ابن المرحوم ابراهیم نجل عبدان الشروقی اصلا والشطره منزلا والنجف مسکنا ومدفنا انشاء الله تعالی وکان الفراغ فی بلد المحروسة

المشهد الغروی مشهد مولانا علی علیه افضل الصلوة والسلام.

سالتک الله الا ما دعوتَ لن
خط تمحیص ذنب دائما ابداً
یا ناظراً فیه اعطاک الآلهُ به
کلَّ الامآنی والتوفیق والرشدا

فی مدح الرسالة

ولا عیب فیها غیر انک ان تفز
بما قد حوته صرت فی شامخ الرتب
فلا تکتبن ما قد حوت من مباحث
ببحرٍ ولکنّ خطّ ذلک بالذّهب».

این شماره در اصل دو نسخه بوده که در صحافی به هم پیوسته‌اند. ۶ بخش اول یک قسمت و رساله آخر نسخه بخش دوم آن را تشکیل می‌دهند.

خط: نسخ. کاتب و تاریخ کتابت: اواسط جمادی‌الثانی ۱۳۱۸ق (رساله اول)، خلیل بن حاجی ابراهیم زاهد تبریزی در یکشنبه ربیع‌الاول ۱۲۳۳ق در نجف (رساله سوم)، همو در سه‌شنبه صفر ۱۲۳۳ق (رساله چهارم)، محمد بن ابراهیم نجل عبدان شروقی در یکشنبه ۲۸ ربیع‌الاول ۱۲۲۳ق در نجف (رساله هفتم).

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده. اوایل نسخه با علامت بلاغ مقابله. در صفحه آغازین نسخه فهرست رساله‌های مجموعه و تملک مدرس رضوی. بالای همه صفحات (تا برگ ۱۴۲) عبارت «بسم الله تعالی» نوشته شده است. رساله آخر دارای حاشیه‌نویسی با امضای «منه عفی الله عنه». موضوعات و عناوین این رساله در حاشیه صفحات هم نوشته شده است.

در صفحه خاتمهٔ رسالهٔ آخر مجموعه کنار انجامهٔ کاتب مهر هشت گوش او به نقش: «محمد ۱۲۲۳» نقش بسته است.

رکابه‌دار. جزوها در هر دو بخش ۸ برگی. بخش اول دارای نشان صحاف در گوشه سمت راست بالای ورق وسط هر جزو (به صورت خط کوچک اریبی که با خط زن یا قلم آهنی کشیده شده و جز در برابر نور قابل تشخیص نیست).

در برچسب کاغذی عطف نام نسخه به این صورت آمده است: «فوائد **بحرالعلوم** و استصحاب و شرح وافیه و درة النجفیة» **اما در لبه پایینی تنها نوشته شده:** «رساله حقیقه مجاز».

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. دارای چند نوع ته‌نقش با تصویر اسب مزین و علامت VG و علامتهای AL و PAKADISO.

۱۹۴، یک برگ، ۱۵/۴×۲۰/۷، ۲۳ـ۲۱ سطر، ۱۰×۱۵/۵.

جلد: طبله اول تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و جدولهای گرهی. طبله دوم تیماج قهوه‌ای ساده. قطر: ۲/۸.

خریداری شده در تیر ۱۳۲۳ش.

[شماره ثبت: ۲۶۶۴۱]

(۸۹۳۷)

المحرر (المحرر فی فروع الشافعیة) (فقه ـ عربی)

مؤلف: عبدالکریم بن محمد رافعی قزوینی (۵۵۷ ـ ۶۲۳ق)

از انجام افتادگی دارد. از کتاب الجراح تا کتاب الکتابة.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۶۱۳ـ۶۱۲؛ الشامل، فقه و اصول، ج ۹، ص ۱۴۹ـ۱۴۳؛ دنا، ج ۹، ص ۱۷۲ـ۱۷۱؛ آستان قدس، ج ۲۱، ص ۱۱۶۶ـ۱۱۶۲.

آغاز: «کتاب الجراح. قال الله تعالی کتب علیکم القصاص فی القتلی وعن رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یحلّ دم امرء مسلم الا باحدی ثلاث کفر بعد ایمان».

انجام موجود: «فان صدّقه احدهما دون الآخر فنصیب المصدّق مکاتب ونصیب المکذّب اذا حلف قنّ فان».

با ترجمه زیرنویس به فارسی.

آغاز ترجمه: «مکتوبی است در بیان کیفیت زخمها. فرموده است خدای بزرگ فرض شده بر شما قصاص گرفتن در کشته‌ها و روایت شده از پیغمبر خدای ـ رحمت خدای بر وی باد و نیز سلامت خدای بر وی باد ـ حلال نیست خون ریختن نفس مسلمان مگر به یکی از سه چیز».

انجام ترجمه: «اگر تصدیق غلام را یکی از یشان غیر آخرین پس نصیب تصدیق کننده مکاتب است و نصیب تکذیب کننده هر گاه سوگند خورد غلام است و اگر».

خط: نسخ معرب، ترجمه بین سطور به نستعلیق.

تاریخ کتابت: سده ۱۱ـ۱۲ه.

عناوین اصلی به ثلث جلی و عناوین فرعی نسخ شنگرف. در صفحه عنوان نوشته شده: «در یوم جمعه هجدهم شعبان المعظم ۱۳۰۱ سرکار امیرزادهٔ اعظم احمد خان تشریف به خانه داعی آورده از قرار ماه هجده قران ۳۰۱». در پایان نسخه یادداشت خریداری نسخه در صفر ۱۳۰۵ق به قیمت دو تومان نوشتهٔ فضل‌الله. و یادداشت در خانه آقا فرج‌الله در غره ربیع‌الثانی ۱۳۱۲ق و دو مهر ناخوانا. پایان نسخه فهرست مطالب کتاب. در برگ ۱۰ ر و ۱۲۰ ر سه مهر بیضوی محو شده.

رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه پایین سمت چپ ورق وسط هر جزء (به صورت علامتی شبیه به عدد ۹). در لبهٔ کاغذی بالای نسخه نام‌کتاب نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش‌دار با علامت GA.

۲۱۲، یک برگ، ۱۵/۸×۲۸/۲، ۲۲ سطر، ۹×۲۰/۵.

جلد: تیماج مشکی مجدول. مرمت شده با دو تکه میشن عنابی رنگ. درون پارچه‌ای گلدار سرخ.

قطر: ۴/۴.

خریداری از باقر رقت (ترقی) در آذر ۱۳۴۶ش.

[شماره ثبت: ۷۸۱۱۳]

(۸۹۳۸)

مجموعه:

۱. [المراسلات] «۱ پ ـ ۱۱۶ پ» **(منشآت ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن عبدون بن قاسم خزرجی (ـ ۶۵۸ق)

گزیده بهترین نامه‌ها و منشآت ادبیات عربی است که بدون نظم و ترتیب خاصی جمع شده: «دون تلخیص لسبکه ولا ترتیب لناظم سلکه غیر اننی اعتنیت بتقدیم الرسایل السلطانیة وما وجدت بها وکان من سببها ثَمَّ ما اوجب ذلک من تهنیة وتعزیة شفاعات واخوانیات وما اشبه ذلک ثم اعقبت هذا بما یَسَّر الوقت من المنظوم من مدح ورثا وتشبیهات واوصاف وتشبیهات واواصاب وعتاب واستعتاب واستعطاف ونسیب ونشیب دون تبویب لذلک ولا ترتیب حسبما انتضاه الاستعجال».

الاعلام، ج ۶، ص ۲۵۶.

آغاز: «قال الشیخ الاجل الفقیه الاستاذ الاکمل ابو عبدالله محمد بن عبدون الخزرجی رحمه الله تعالی: الحمد لله اولی ما افتتح به الکلام وافضل ما عبده اولی الانتها وبدر الاختتام».

انجام: «الباذل فی اداء واجبه منتهی وسعه وامکانه فلان ورحمت الله تعالی وبرکاته. تم الکتاب المبارک غیر ما حال عن کتابته المحو بحمد الله وعونه... واعدانا الی ان تلقاه وهو راض عنا امین امین امین یا رب العالمین والحمدلله وحده».

۲. بدیع الانشاء والصفات فی المکاتبات والمراسلات

«۱۱۶ پ ـ ۱۴۰ پ» **(منشآت ـ عربی)**

مؤلف: مرعی بن یوسف بن ابی‌بکر کرمی مقدسی (ـ۱۰۳۳ق)

تنظیم شده در ۱۴ باب که نسخه ما ۹ باب آن را دارد:

الباب الاول: فی معرفة طریقة المکاتبة.

الباب الثانی: فی الفاظ السلام وصدور المکاتبات.

الباب الثالث: فی مکاتبات الملوک والوزراء ومن فی مقامهم.

الباب الرابع: فی ذکر الاوصاف والالقاب.

الباب الخامس: فی ذکر الادعیة.

الباب السادس: فی رسایل الاشواق.

الباب السابع: فی رسایل العتاب.

الباب الثامن: فی رسایل التهانی.

الباب التاسع: فی التعزیة.

نوشته شده در ۱۰۲۹ق.

از انجام افتادگی دارد.

مجلس، ج ۲۵، ص ۶ـ۸، ش ۷۰۰۵؛ ایضاح المکنون، ج ۱، ص ۱۷۱؛ معجم المؤلفین، ج ۱۲، ص ۲۱۸ـ۲۱۹.

آغاز: «قال الشیخ الامام العالم العلامة البحر الفهامة مرعی بن الامام الشیخ یوسف الحنبلی المقدسی رحمهما الله الحمدلله الذی اکرم الانسان وحلاه بحلیة النطق والبیان وجعل اللسان ترجمان الجنان... وبعد فهذه اشارات یسیرة وعبارات قصیرة وضعتها فی المکاتبات وهذبتها فی المراسلات یحتاج الیها ارباب الفضایل خصوصا من ابتلی بکثرة الرسایل او خدم الملوک والحکام».

انجام موجود: «الباب التاسع فی التعزیة و هی التسلیة والحث علی الصبر... فلقد قدح هذا المصاب الجفون واسال عیون العیون».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، بین ابیات ویرگول شنگرف رنگ، ظاهراً نسخه‌ای که کاتب از روی آن استنساخ کرده آسیب دیده بوده است چه در بعضی از صفحات جای چند سطر یا کلمه سفید مانده و در حاشیه‌اش نوشته شده «محو فی الاصل» (مانند برگهای ۱۰۹ ر، ۱۰۹ پ، ۱۱۱ ر، ۱۱۳ پ). این موارد بیشتر در برگهای آخر رساله اول است. در همان صفحات چند مورد هم از علامت سه نقطه شک (∴) استفاده شده که نشان‌دهنده خرابی نسخه اصل است (برگهای ۱۱۱ پ، ۱۱۲ ر). کمی تصحیح شده. در رساله دوم بعضی از عناوین و کلمات اصلی به رنگ سبز نوشته شده است.

یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب و مؤلف هر دو رساله بدین صورت: «کتاب الشیخ الاجل الفقیه الاستاد الاکمل ابی عبدالله محمد بن عبدون الخزرجی رحمه الله تعالی ونفعنا بعلمه امین» و ذیل آن «وکتاب بدیع الانشاء والصفات فی المکاتبات والمراسلات **للعلامه شیخ الاسلام الشیخ یوسف بن ابی‌بکر بن احمد المقدسی الحنبلی». تملک بهرام بن عبدالسلام با مهر بیضوی: «عبده بهرام سنه ۱۰۰۶»، تملک محمدشفیع بن محمدعلی استرآبادی در مکه معظمه در ربیع‌الثانی ۱۱۰۵ق با مهر بیضوی: «محمد شفیع المذنبین ۱۰۹۹»، و تملک احمد بن کاسانی با مهر چهارگوش او: «العبد احمد ۱۱۱۸».**

رکابه دار. جزوها ۱۰ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره ضخیم. حاشیه صفحات آغازین مرمت شده. تا برگ ۵۰ کاغذ شرقی و از آن جا به بعد فرنگی.

یک، ۱۴۰، یک برگ، ۱۷/۱×۲۷، ۲۷ سطر، ۱۲×۲۰.

جلد: میشن عنابی مجدول، عطف چرم قهوه‌ای.

قطر: ۳/۸.

خریداری از باقر رقت در خرداد ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۲۸۴۶]

(۸۹۳۹)

الدر المنثور من الخبر المأثور وغیر المأثور

(گوناگون ـ عربی)

مؤلف: علی بن محمد بن حسن عاملی (۱۰۱۳ / ۱۰۱۴ ـ ۱۱۰۴ق)

جلد اول (۶ پ ـ ۱۴۶ ر) و جلد دوم (۱۴۶ پ ـ ۲۷۱ ر).

فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۵۱ـ۵۳؛ دنا، ج ۴، ص ۱۱۰۳ ـ ۱۱۰۴.

آغاز: «الحمد لله ملهم الصواب ومذلّل الصعاب ومفیض فیضه واحسانه علی من یشاء بغیر حساب والصلوة والسلم علی سیدنا محمد المرسل... وبعد فیقول اقل العباد علی... اذاقه الله حلاوة المعرفة والیقین».

انجام:

علی انه قد کان یعرف قدرهم
وشانهم من کان اعظم شانا
عسی فرج یاتی به الله عاجلا
فکم ذا اقاسی ذلة وهوانا

انجامه: «وفرغ من نقله من المسوّدة الی المبیضة اقل العباد عملا واوفرهم جرماً وزللاً الفقیر الی رحمة ربه الغنی بن الشیخ صالح عبدالمهدی عفی عنهما بمحمد وآله الکرام» (پایان جزء اول، برگ ۱۴۶ ر).

خط: نسخ. کاتب: عبدالمهدی بن شیخ صالح. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین به جز متن در

حاشیه هم با قلم سرخ نوشته شده‌اند. بیشتر عناوین و سرفصل موضوعاتی که در حاشیه نوشته شده اصلاح شده‌اند. در حاشیه تصحیح شده، با بلاغ مقابله در حاشیه صفحات و همچنین در پایان نسخه.
با کمی حاشیه‌نویسی از مؤلف با نشانی منه (در بسیاری از برگها مانند ۵۳ر، ۵۶پ، ۶۰ر، ۶۰پ، ۹۴ر، ۱۰۵ر و...). در چند مورد این یادداشتها با دعای «سلمه الله» و «عفی الله عنه» همراه است (۱۵۶ر و ۲۷۰پ) که نشان می‌دهد نسخه در زمان زندگی مؤلف نوشته شده است.
شش برگ ابتدای نسخه این یادداشتها را دارد: معرفی کتاب از سید محمد مشکاة، فایده‌ای درباره افضلیت نکاح بر عبادت و حدیثی در این باب و تزویج، فهرست مطالب کتاب درون جدولهای شنگرفی (۱پ ـ ۴ر)، قصیده‌ای از حسن بن زین‌الدین عاملی ابن الشهید به نام النفحة القدسية با مطلع:

تحقّقت ما الدنیا علیک تحاوله
فخذ حذر من یدری بمن هو قاتله

و توضیحی از ناظم قصیده درباره آن، و قصیده دیگری از او با مطلع:

الا فضَّ فاک الله یا من رسایله
تحقّق منها للمحقّین باطله

منقولاتی از میثم بحرانی در کتاب النجاة و صدوق در فقیه درباره امامت و ولایت، و تملک اسدالله.
یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب و مؤلف، و این یادداشت: «نقل من خط ید المصنف من المسوده». مشکات هم به این مطلب در نوشته‌اش اشاره کرده است: «هذه هی المبیضة الاولی التی نقلت من المسودة الی البیاض کما صرّح به الکاتب فی آخر الجزء الاول».
پایان نسخه چند دستورالعمل برای تهیه داروهای طبی و اشعاری از فرزدق و جامع الاخبار.
در صفحه آخر دو یادداشت آمده: «بلغ مقابلة من اوله الی آخره علی التمام بحسب ما اقتضا المقام... (پارگی) والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلم علی محمد وعترته» و «قد وجدت زیادة علی ذلک فی الکلام فی الاخباریة وغیره بخط المصنف طاب ثراه».
با برچسب کاغذی روی جلد و عطف نسخه که نام کتاب و شماره ۳۵۷ روی آن نوشته شده است.
صفحه آخر بر عکس صحافی شده است. رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطر. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
۲۷۱ برگ، ۱۴/۱×۲۶/۷، ۲۲ سطر، ۹×۱۷/۵.
جلد: میشن عنابی. قطر: ۴/۱.
خریداری از سید محمد مشکوة در خرداد ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۲۴۸۱]

(۸۹۴۰)

مجموعه:

۱. [الخلل فی الصلوة] «۱ ر ـ ۷ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته

احکام سهو و شک نماز که در دو قسم ترتیب یافته:
القسم الاول: فی السهو، وفیه مطالب:
المطلب الاول: فی المقدمات وهی خمس.
المطلب الثانی: فی سببه.
المطلب الثالث: فی احکامه وفیه مباحث.
القسم الثانی: فی الشک وفیه فصول:
الفصل الاول: فی المقدمات.
الفصل الثانی: فی السبب الموجب له ومسائله سبع.
الفصل الثالث: فی الاحکام وفیه بحثان.

درباره مؤلف این رساله اختلاف زیادی وجود دارد و بدین افراد نسبت داده شده است:

۱. ابوالحسن بن حسن بن علی بن جعفر بن غسّان خطی قطیفی. در صفحه عنوان نسخه ش ۲۱۴۷/۱۵ کتابخانه ملک وی مؤلف کتاب دانسته شده است. آن نسخه در سه‌شنبه ۱۲ رجب ۹۰۸ق کتابت شده و حواشی و دستخط حسین بن مفلح صیمری را دارد. رک: ملک، ج ۵، ص ۴۳۶ـ۴۳۷؛ المحقق الطباطبائی فی ذکراه السنویة الاولی، ج ۲، ص ۸۹۱؛ مرعشی، ج ۳۲، ص ۷۳۸ و ج ۳۴، ص ۸۶ـ۸۷ و ۸۳۶.

۲. علی بن راشد قطیفی. بر مبنای یادداشت ظَهر نسخه ش ض ۱۵۷۴۸ آستان قدس رضوی که در جمعه ۱۷ ربیع الثانی ۹۰۵ق کتابت شده است. آستان قدس، ج ۲۱، ص ۸۱۷ـ۸۱۸.
۳. محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۸۶ق). که مطمئناً از آنِ او نیست. رک: راهنمای فهرست مرعشی، ج ۱، ص ۲۶؛ الشهید الاول حیاته وآثاره، ص ۲۸۵ـ۲۸۷؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۴۸.
۴. ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (۹۵۰ق). در ذریعه، ج ۱۲، ص ۲۶۶ و بر مبنای آن در دیگر فهرستها و منابع مانند مجلس، ج ۱۶، ص ۳۰۹ـ۳۱۰، ش ۵۴۰۵/۳؛ آستان قدس، ج ۲۰، ص ۲۴۰ و ج ۲۱، ص ۸۱۷ـ۸۱۹؛ مؤید قم، ج ۱، ص ۳۹۷.
۵. در صفحه عنوان نسخه ش ۷۵۱۸/۵ مدرسه سپهسالار از علامه حلی (۷۲۶ق) و در فهرست کتابخانه شخصی سعدی حیدری با تردید از علامه حلی یا محقق حلی که بی‌تردید هر دو نادرست است. رک: سپهسالار، ج ۴، ص ۳۹۵؛ مجموعه مقالات کنگره کتاب و کتابخانه در تمدن اسلامی، ج ۲، ص ۷۴۵.
۵. علی بن حسین محقق کرکی (۹۴۰ق) که ضمن مجموعه رسائل او چاپ شده و در بیشتر فهرستها تألیف او دانسته شده است. رک: ذریعه، ج ۷، ص ۲۴۸. استاد عبدالحسین حائری هم در مجلس، ج ۲۲، ص ۱۵۸ـ۱۵۹ با توجه به کتاب النجفیة فی سهو الصلوة الیومیة تألیف ابراهیم قطیفی و منقولاتش، رساله حاضر را از تألیفات کرکی دانسته است. همچنین رک: حیاة المحقق الکرکی وآثاره، ج ۲، ص ۴۵۳ـ۴۵۷ و ج ۴، ص ۲۹۹ـ۳۴۰.[1]
کامل.

آغاز: «الحمد لله الذی فطر السموات والارض واستونا ولو کان فیهما آلهة اله الا الله لفسدتا... وبعد فقد سألتنی ایها الاخ العزیز اعانک الله علی طاعته ان اورد لک باب الخلل الواقع فی الصلوة واقسامه».

انجام: «وتحصیلها ما ذکرنا وانا اسال الله تعالی العفو عما طغی به القلم او زلت به القدم انه ولی القدرة ومقیل العثرة والحمد لولیه ومستحقه وصلواته علی سید خلقه وآله وعترته والحمد لله رب العالمین آمین».

انجامه: «فرغ من تعلیق هذه الرسالة العبد عبادالدین بن عبدالسمیع یوم الخمیس ضاحی نهار رابع والعشرون من جمادی‌الثانی لسنة سبعه عشر وتسعمایه والحمد لله رب العالمین آمین.

ان ترا عیباً فسد الخللا

جل من لا فیه عیب وعلا

تم تم تم».

۲. الناسخ والمنسوخ «۷پ ـ ۱۳ر» **(علوم قرآن ـ عربی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن محمد حلی، ابن عتایقی (بعد از ۷۸۸ق)

کامل.

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۲۱۰ـ۲۱۱؛ دنا، ج ۱۰، ص ۴۳۴ـ۴۳۵. نسخه‌های شماره ۱۸۰۵/۶۶ و ۴۹۰۰/۶۰ کتابخانه مجلس همین کتاب است که یک بار به منصور بن سبی لحسائی و بار دیگر به ابی‌القاسم جهةالله بن سلامه نسبت داده شده است. مجلس، ج ۹، ص ۳۶۴ و ج ۱۴، ص ۷۹ـ۸۰.[2]

آغاز: «بسمله وبه نستعین وقل رب زدنی علماً. الحمد لله مکافاة لافضاله وصلواته علی محمد وآله وبعد فهذه رسالة فی علم الناسخ والمنسوخ فان ذلک اول ما یجب ان یبدا به من علوم القرآن».

---

۱. در دنا، ج ۴، ص ۱۰۰۲ـ۱۰۰۳ نسخه‌های این کتاب ذیل سه عنوان معرفی شده و به یکی بودن آنها توجهی نشده است.
۲. نام عتایقی در دو نسخه از این کتاب با تصحیف به صورت «الصائفی / الصایفی» ضبط شده و بدین سبب معرفی آن نسخه‌ها با اشکال و اشتباه همراه شده است:
الف. نسخه ش ۸۳۲۱/۲ مرعشی. در آن جا سال تألیف کتاب ۱۲۶۰ق نوشته شده که آن هم می‌باید سال کتابت نسخه باشد. رک: مرعشی، ج ۲۱، ص ۲۸۵.
ب. و نسخه ش ۱۲۳۳/۲۲ مجلس. رک: مجلس، ج ۴، ص ۱۸ـ۱۹. این مطلب در چاپ مجدد این فهرست نیز اصلاح نشده است (ص ۵۴).

انجام: «سورة النصر الی آخر القرآن لیس فیها ناسخ ولا منسوخ. فهذا ما اردنا ذکرها. فرغ من تسویدها جامعها عبدالرحمن بن محمد العتایقی وذلک سنه ستین وسبعمایه هجریة».

انجامه: «وفرغ من تعلیقها العبد عبادالدین بن عبدالسمیع یوم الجمعة یوم الخامس والعشرون من جمادی‌الثانی لسنة سبع عشر وتسعمائة وذلک... الدین شهاب‌الدین احمد الشهیر بالاعرج».

۳. کفایة الطالبین فی ما یجب علی المکلفین

«۱۳ پ ـ ۲۲ ر» **(کلام و فقه ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن عبدالله ابن متوج بحرانی (ـ ۸۲۰ق)

کامل.

آستان قدس، ج ۵، ص ۵۹۲ـ۵۹۴؛ ذریعه، ج ۱۸، ص ۹۳؛ ملک، ج ۵، ص ۲۶۵ و ۴۳۳؛ مرعشی، ج ۲۱، ص ۲۴۴؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۵۱.

آغاز: «الحمد لله المتطول بجوده وافضاله المتفضل بسابغ کرمه ونواله وصلی الله علی سیدنا محمد النبی وآله اما بعد فقد سألت ایها الاخ... ان املی علیک رسالة موجزة فیما یجب علی الاعیان وبمعرفته یتحقق الایمان واتبعتها بمسایل عمت بها بلوی المکلفین».

انجام: «فانه لا یکفی فیها النقل والله اعلم وحیث وفینا بما وعدنا وسهل الله تعالی ما اردنا فلنقطع خطوات الاقلام ونقبض عنان الکلام حامدین لذی الجلال والاکرام والطول والانعام مصلین علی محمد وآله ائمة السلام (کذا؛ الاسلام) والحمد لله رب العالمین وصلی... الطاهرین».

انجامه: «تمت الرسالة من مصنفات خاتمة المجتهدین الشهیر بابن المتوج وکتبها اضعف العباد عبادالدین [بن] عبدالسمیع من نسخة بخط والده رحمه الله تعالی آمین آمین والحمد لله رب العالمین».

۴. جواهر الکلمات فی صیغ العقود والایقاعات

«۲۴ پ ـ ۶۲ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: مفلح بن حسن صیمری (سده ۹ هـ)

کامل.

دنا، ج ۳، ص ۱۱۰۸ـ۱۱۰۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین وبعد یقول العبد الفقیر الی ربّه الغنی مفلح بن حسن الصیمری قد التمس منی بعض الاخوان الاعز علیّ الکرام لدیّ ان اجمع له صیغ العقود والایقاعات».

انجام: «والتانیس بالحدیث والتودیع اذا خرج. تم ما قصدنا ایراده والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. فرغ من تعلیقه مصنفه ومؤلفه الفقیر الی الله الغنی مفلح بن حسن الصیمری غفر الله له ولوالدیه وللمؤمنین والمؤمنات یوم العاشر فی جمادی‌الاول سنة سبعین وثمانمائة هلالیة وصل الله علی محمد وآله الطاهرین وسلم کثیراً. الی هنا خط المصنف».

انجامه: «وکتب العبد الفقیر الی الله الغنی عبادالدین بن عبدالسمیع بن فیاض الاسدی غفر الله لمن قراه وترحم علیهما یوم الاثنین تاسع عشر ذی‌الحجة لسنة سبع عشر وتسعمائة والحمد لله رب العالمین وصل الله علی محمد وآله اجمعین.

ان ترا عیباً فسد الخللا جل من لا فیه عیب وعلا».

۵. فتح الابواب بین ذوی الالباب وبین رب الارباب

«۶۴ پ ـ ۱۱۹ ر» **(دعا ـ عربی)**

مؤلف: علی بن موسی ابن طاووس حلی (۵۸۹ ـ ۶۶۴ق)

کامل.

دنا، ج ۷، ص ۸۵۹؛ کتابخانه ابن طاووس، ص ۶۳ـ۶۴.

آغاز: «یقول علی ابن موسی ابن جعفر بن محمد بن محمد بن الطاووس احمد الله جل جلاله الذی عطف علی اولیاءه وخاصته ولطف لهم بما اراهم من اسرار ملکوته ومملکته».

انجام: «وعلینا الحساب فبشر عبادی الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک الذین هداهم الله واولئک هم اولی الالباب وهذا آخر ما اردنا ذکره فی هذا الباب وفرغ من کتابته یوم الاحد خامس جمدی‌الاول سنه ثمان واربعین وستمیة وصل الله علی سید المرسلین محمد النبی وآله الطاهرین وسلم».

۶. الاستغاثة فی بدع الثلاثة «۱۲۰ ر ـ ۲۵۹ پ»
(کلام ـ عربی)

مؤلف: علی بن احمد کوفی (ـ۳۵۲ق)

شامل هر دو جزء کتاب (آغاز تـا ۱۸۶ پ جـزء اول و ۱۸۷ پ تا پایان جزء دوم). از انجام افتادگی دارد.

دنـــا، ج ۱، ص ۷۶۲ـ۷۶۳؛ فـهرستگان حـدیث، ج ۲، ص ۲۶۳ـ۲۶۴.

آغاز: «الحمد لله ذی الطول والامتنان والعزة والسلطان والعظمة والکبریاء والجبروت والالآء... اما بعد فانی لما تأملت ما علیه الامة فی اهوایها».

انجام موجود: «وقد شرحنا من فسـاده واوضـحنا مـن بطلانه ما فیه کفایة ومقنع».

خط: نسخ. کاتب: عبادالدین بـن عـبدالسـمیع بـن فیاض اسدی. تاریخ‌کتابت: پیش از ظهر پنجشنبه ۲۴ جـــمادی‌الثـــانی ۹۱۷ق (رســـاله اول)، جـمعه ۲۵ جـــمادی‌الثـانی ۹۱۷ق (رسـاله دوم)، دوشـنبه ۱۹ ذیحجه ۹۱۷ق (رساله چهارم). وی رساله سـوم را از روی دستخط پدرش نوشته است.

عناوین و نشانیها شنگرف، به جز رسـاله پـنجم کـه مشکی است. در پایان بعضی از سطور برای پرکردن فضای خالی از علامت ۞ استفاده شـده است. بـا کمی تصحیح در حاشیه صـفحات. در بـرگهای ۱۳ر (پایان رسـاله دوم) و ۲۲ر (پـایان کـتاب سـوم) دو یادداشت از سید محمد مشکوة در معرفی آن‌کتابها و ترجمهٔ مؤلفشان آمده است.

این نسخه در تملک شرف‌الدین مـحمد مکـی بـن محمد ضیاءالدین بن شمس‌الدیـن از ذریـه شـریف ابی‌عبدالله شهید محمد بـن مکـی مـطلبی قـرشی عاملی بوده و چندین جا یادداشت و مهر تملک او را دارد. مهر او بـا شکـل مسـتطیل، نـقش: «مـن ولد الشریف ابی عبدالله الشهید محمد بن مکی العاملی ۱۱۶۰» دارد و در مواضع متعددی ثـبت شـده است: ۱۳ ر، ۲۲ر، ۲۴ر، ۶۴ر، ۱۱۹پ. یادداشت تملک او نیز در این صفحات دیده می‌شود: ۷ ر سال ۱۱۶۴ق، ۱۳ ر سال ۱۱۶۳ق، ۲۲ ر سال ۱۱۶۴ق، ۲۲ پ سال ۱۱۶۴ق، ۲۴ ر در ۱۱۶۴ق، ۲۶پ در ۱۱۶۴ق، ۶۴ ر در ۱۱۶۳ق و ۱۱۹ ر در ۱۱۶۳ق.

پایین برگ ۲۴ پ یک مهر مستطیل سیاه و پاره شده.

در برگ ۶۴ ر پیش از شروع رساله استخاره نـوشته شده: «استخاره فروختن خوب و نفروختن بد».

رساله آخر نسخه به خط دیگری است هر چند آن هم کهنه و از سده ۱۰ها است. در صفحه عنوان این رساله نام رساله و مـؤلف و تـملک سـید ادریس مـوسوی حسینی با مهر مستطیل پاک شده او و قیمت نسخه به خط سیاق نوشته شده است.

رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطر.

کاغذ: نخودی آهار مهره، برگهای رساله آخر آبخورده.

دو، ۲۵۹، سـه بـرگ، ۱۶/۲×۲۵/۷، ۲۵ و ۱۵ سـطر، ۱۲×۱۹.

جلد: میشن سرخ مجدول ساده. قطر: ۴/۲.

خریداری از سید محمد مشکوة در خرداد ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۲۴۷۲]

(← تصویر)

(۸۹۴۱)

مجموعه:

این شماره شامل دو کتاب جـداگـانه است کـه در یک مجلد صحافی شده‌اند.

۱. ابواب الجنان «۱ ر ـ ۱۹۷ پ» (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن فتح‌الله واعظ قزوینی (۱۰۲۷ـ۱۰۸۹ق)

جلد اول. یک صفحه از مقدمه کتاب و دو برگ هم پیش از صفحه خاتمه نسخه افتاده است.

فهرستواره، ج ۶، ص ۲۷۷ـ۲۷۹؛ دنا، ج ۱، ص۱۰۹ ـ ۱۲۰.

آغاز موجود: «که مهر لطـفش عـاجزان را چـندان رو نداده که پرتو خورشید دامن از دست ذرّه [تواند کشید، سمیعی که نوازش] توفیقش ضـعیفان را آن قـدر قـوی دست نکرده».

انجام: «مرحله باب اول را از مـراحـل ابـواب ثـمانیه کتاب ابواب الجنان که به تنهایی مجلدی می‌توانـد بـود

پیموده به سرمنزل انجام آن رسید... و آثار مذکوره را به امزجهٔ قلوب دردمندان سازگار و گوارا گردانیده تـوفیق اتمام باقی ابواب را بر وجه ثواب کرامت فرمایند. بـمنّه وکرمه والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «تمام شد کتاب ابواب الجنان بـتاریخ ۹ شـهر صفر سنه ۱۰۹۱ تمت الکتاب بعون الملک الوهـاب» و در حاشیه این انجامه به خطی دیگر نوشته شده: «مالک و کاتب کتاب مذکور العبد الاقل حرره محمدحسین بن عباس قلی بیگ غلام غفر ذنوبه وستر عیوبه».

۲. سفینة النجات «۲۰۳ پ ـ ۲۹۱ ر» **(کلام ـ فارسی)**

مؤلف: علی‌رضا بن حسین تجلی شیرازی اردکانی (ـ ۱۰۸۵ / ۱۰۸۸ق)

کتاب مختصری در باب عقاید فرقه اثناعشریه است که هنگام بازگشت از هندوستان آن را قلمی کرده است.

تنظیم شده در ۳ مقام و خاتمه:

مقام اول: در معرفة الله، مشتمل بر دو اساس.

اساس اول: در تقریر دلیل بر ثبوت واجب الوجود.

اساس دوم: در صفات واجب الوجود، و تمام مـقصد در ضمن چهار منهج صورت‌پذیر خواهد شد.

مقام دویم: در نبوت، مشتمل بر فاتحه و چهار رکن.

فاتحه: در بیان معنی مراد از نبی.

رکن اول: در بیان ضرورت وجود نبی.

رکن دوم: در طریقه علم به نبوت.

رکن سیوم: در تقریر دلیل بر نبوت خاتم النبیین.

رکن چهارم: در عصمت نبی و بعضی دیگر از شرایط.

مقام سیوم: در امامت، مشتمل بر دوازده اصل.

اصل اول: در بیان برخی از اوصاف امام و شرایط امامت.

اصل دوم: در حدیث غدیر خم و متعلقات آن.

اصل سوم: در آیه انّما ولیکم الله.

اصل چهارم: در حدیث منزلت.

اصل پنجم: در آیه تطهیر و بعضی از مناسبات.

اصل ششم: در حدیث تمسک و مناسبات آن.

اصل هفتم: در ذکر اخباری که مشتمل است بر وصایت و دلالت و خلافت و امثال آن.

اصل هشتم: در ذکر احادیثی که تصریح شده در آنها به امامت ائمه اثنا عشر و حدیث من مات و لم یعرف امام زمانه.

اصل نهم: در ذکـر بـرخـی از فـضایل مسـتلزم امـامت مسـتنبط از آیـات و احـادیث و بـیان افـضلیت امیرالمؤمنین علی ابن ابیطالب(ع).

اصل دهم: در مطاعن خلفای ثلاثه.

اصل یازدهم: در ذکر برخی از کلمات و خطب حضرت امیر که دال است بر بطلان خلافت خلفای ثلاثه.

اصل دوازدهم: در قلع ماده شبهه اهل خلاف از اجماع و غیره در این اصول اندراج یافته و دلایـل و بـراهـین قاطعه بر امامت بلا واسطه امیرالمؤمنین علی بن ابـی طالب و بطلان امامت خلفای ثلاثه.

خاتمه: در بیان مجملی از معاد.

پایان یافته در سه‌شنبه ۷ ربیع‌الثانی ۱۰۶۷ق.

کامل.

فهرستواره، ج ۹، ص ۳۴۸ـ۳۴۹؛ دنا، ج ۶، ص ۱۵۸.

آغاز: «الحـمدلله فـاطر السـموات والارض وجـاعل الملئکة والروح الواحد الاحـد الذی لیس کـمثله شـیء وهو السمیع البصیر... اما بعد چنین گوید کمترین محتاج رحمت ایزد بی‌نیاز ابن کمال‌الدین حسـین عـلی‌رضای منسوب به اردکان شیراز».

انـجام: «و تبدیل و ایجاد و ابقا و افنا و غیر اینها چـرا مستبعد باشد انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له کن فیکون فسبحان الذی بیده ملکوت کل شـیء والیـه یـرجـعون الحمد لله الذی وفقنا لتمیم (کذا) هذا التالیف ویسـر لنـا الفراغ من اتمامه فی یوم الثلثا سابع شهر ربیع‌الثانی فـی سنه سبع وستین والف من هجرة النبویة».

انجامه: «بعون الله المسـتعان تـمام شـد کـتاب سـفینة النجات من تالیف حسین علی رضایی بتاریخ شانزدهم ذیقعد سنه ۱۲۶۳ هجری یوم یکشنبه از قلم شکسته رقم مولوی نیازعلی بن شیخ غلام‌حسین خان بریلوی».

کتاب اول.

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسـخ مـعرب، کـاتب: محمدحسین بن عباس قلی بیگ غلام. تاریخ کتابت: ۹ صفر ۱۰۹۱ق.

عناوین و نشانیها شنگرف بر فراز آیات و احـادیث و ابتدای بندها و بخشهای فرعی کتاب خط شـنگرف، بین جملات و پاره‌های اشعار دوایر توخالی شنگرف کوچک. در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد (ص ۳۳۷). آغاز نسخه دستخط گـلچین مـعانی کـه نوشته از نسخه فیش تهیه شـد (ش ۲۳۶۸). بـالای برگ ۲ پ مهری مستطیلی دیده می‌شود که به خاطر برش صفحه و وصالی و آبخوردگی تقریباً ناخوانا شده است. برگ ۵۹ ر و ۱۳۶ ر مهر مستطیل پـاک شـده، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهـار مـهره نـازک، آبـخورده، حاشیه صفحات وصالی شده.

۲۵ سطر، ۲۳×۱۴/۵.

کتاب دوم.

خط: نستعلیق، کـاتب: مـولوی نـیازعلی بـن شـیخ غلام‌حسین خان بریلوی. تاریخ کتابت: یکشـنبه ۱۶ ذیقعده ۱۲۶۳ق.

نسخه‌پردازی هندی، عناوین و نشـانیها شـنگرف، خطبه کتاب به خط ثـلث مشکـول جـلی، صـفحات مجدول به شنگرف و مشکـی، در حـاشیه تـصحیح شده و نسخه بدل دارد، در حاشیه بعضی از صفحات علامت سه نقطه شک (∴) گذارده شده است (مانند ص ۲۱، ۲۳۹، ۲۸۶، ۲۹۷، ۳۰۴، ۳۰۹، ۳۰۸، ۳۱۷ و...)، گاهی هم دو نـقطه گـذارده شـده کـه مـعنای آن را نمی‌دانم (مانند ص ۲۴۰ و ۲۵۴). در برگ الحاقی آغاز نام کتاب و مؤلف و یادداشت خریداری آن در صـفر ۱۲۷۵ق در شهر پشاور از بلاد سندل افـغان از اقـل سادات حسینی علی‌اکبر موسوی شیرازی مشتهر به حکیم (برگ ۲۰۰ ر)، در ۲۰۲ ر ـ ۲۰۲ پ فهرست کتب معتبره اهل سنت و جماعت که درین کـتاب از آنـها روایت و اخبار و اقوال بر حقیقت مذهب اثنا عشریه نقل شده (شامل نام ۹۲ کتاب)، در برگ آخر نسـخه مهر بـیضوی کـوچک بـه نـقش: «مـحمد مـهدی». رکابه‌دار.

کاغذ: صنعتی شکری نازک.

۲۱ سطر، ۱۳×۲۳.

در برچسب کاغذی عطف جلد نام هر دو رساله نوشته شده است.

کل مجموعه دو، ۲۹۱، یک برگ، ۱۹/۳×۲۸/۸.

جلد: میشن بنفش ساده. قطر: ۳/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۴۰۲]

(۸۹۴۲)

مجموعه:

۱. دیوان ظهوری «ص ۴ ـ ۱۸» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

شامل قصاید.

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۹۲ـ۷۹۴؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۸۰ و ۲۴۱۹ـ۲۴۲۱؛ دنا، ج ۵، ص ۲۶۴ـ۲۶۶.

آغاز:

خموش چون شـوم از غـیب مـی‌کند نـدا
کـه لب مـبند ز مـدح اجـلة الحکـما
مسـیح مـلک شـفا خـضر وادی الهـام
سـمیّ خـیر خـلایق عـزیز مـصر لقـا

انجام:

یا رب به شهنشاه خراسان کـه رسـانی
بـیچاره غـریبان دکـن را بـه خـراسـان

۳. شهر آشوب «ص ۱۹ ـ ۲۸ متن و ۲۹ ـ ۴۴ حاشیه»

مؤلف: محمدشفیع

دانشگاه تهران، ج ۱۰ ص ۱۸۴۱؛ شهر آشـوب در شـعر فارسی، ص ۳۰۰ـ۳۰۱.

آغاز: «عرضه داشت ملازمان پـادشاهزاده والا تـبار هندوستان به موقف عرض علمای اعلام دیـن مـبین و فضلای دار الاسلام ایران زمین».

انجام: «و نگونساری ایشان از درگاه اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین مسئلت نموده و می‌نمایم. امـید کـه بـه هدف اجابت مقرون باد برب العباد».

۴. محمود و ایاز «ص ۲۹ ـ ۸۲متن و ۸۲ ـ ۹۶ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدحسن زلالی خوانساری (ـ۱۰۳۱ق)

رک: ش ۸۸۳۴/۲.

آغاز:

بـه نـام آن کـه مـحمودش ایـاز است
غـمش بـتخانه راز و نـیاز است
شب و روز از پـی خـدمت بـه درگـاه
سـیاهی مـی‌کنم از دور چـون آه

انجام:

چـرایـی ایـن چـنین غـافل نشسته
بـرادر زیـر دیـوار شکسـته
درین دریای پر شـور آشـنا کـیست
خـدا دسـتت بگـیرد نـاخدا کـیست

۲. دیوان شاپور تهرانی «ص ۸۴ ـ ۱۸۷» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ارجاسب بن خواجگی شاپور تهرانی (سده ۱۱ه)

شامل قصاید، ترجیع‌بند، غزلیات و رباعیات. در نسخه با نام «دیوان شاپور هندی».

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۷۳ـ۱۸۷۴ و ۲۳۶۹؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۹۸ـ۷۹۹ و ج ۹، ص ۲۱۳۰ـ ۲۱۳۱؛ دنا، ج ۵، ص ۲۱۰ـ۲۱۱.

آغاز:

چه مژده دارد از آن شاخ گل نسیم بـهار
که رقص می‌کند از شوق بر سـرم دسـتار
چـه عشـرتست کـه مـنقار بـلبلان گـوید
ز نغمه سوده چو مضراب مـطربان از تـار

انجام:

آن کعبه که خـانهٔ خـدایست بـه حـالت
این کعبه که جـلوه مـی‌کند بـدل گشت

۳. دیوان ظهوری «ص ۱۸۸ ـ ۳۵۸» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)

شامل غزلیات.

آغاز:

آن که خواهد داشت فـردا رحـمتش دیـوان مـا
گشـته وصـفش آفـتاب مـطلع دیـوان مـا

انجام:

انجمن افروزی انجم ظـهوری کـهنه شـد
مـی‌کنم بـر سـینه... چـراغـانی نـوی

۴. مثنوی «ص ۳۵۸ ـ ۳۷۱» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)

آغاز:

ای خـوی تـو خـصم دوسـتداری
بـیزار ز عـهدت اسـتواری
از گـردن خـود فکـنده طـاقت
از عشـق تـو بـار بـردباری

انجام:

به ایـن بـیگانگی نگـذر ز پـیشم
نـمی‌دانـی چـه مـقدار آشـنایی
ظهوری بر تو مـی‌آید مـرا رحـم
کـه دایـم از مـراد خـود جـدایـی

۵. ساقی نامه «ص ۳۷۶ ـ ۴۵۵» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۹۴ـ۷۹۷؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۷۵ـ۲۸۷۷؛ دنا، ج ۶، ص ۱۱ـ۱۲؛ تذکره میخانه، ص ۳۶۵ـ۴۱۲.

آغاز:

ثـنا مـی‌کنم ایـزد پـاک را
ثـریا ده طـارم تـاک را
کـه خـورشید راصـورت جـام‌ازوست
شـراب شـفق درخـم شـام ازوست

انجام:

بـیا سـاقی ای تـلخ شـیرین دهـان
بـه جـان بست مـهر نـه بـرهان
که گرد (کذا) به حسـرت سـخنها تـمام
چـو در آخـر نـامه رد والسـلام

۶. رباعیات «ص ۴۵۶ـ۴۵۸ و ۴۶۳ـ۴۶۴»
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)
ص ۴۵۹ـ۴۶۲ به اشتباه در وسط این بخش صحافی شده‌اند. از رکابه و متن مشخص است که ادامه ص ۴۵۸ در ص ۴۶۳ آمده است.
آغاز:
یا رب نظری که چشم جان باز کنم
یا رب جگری که رزم خود ساز کنم
یا رب عشقی که شور در ملک نهم
یا رب حسنی که بر جهان ناز کنم
انجام:
گر سینه داغدار داری داری
گر ناله شعله‌خوار داری داری
این جا نه به زر کار برآید نه به زور
گر گریه زار زار داری داری

۷. [منظومه] «ص ۳ ـ ۱۸ حاشیه»
منظومه‌ای که از آغاز و انجام ناقص است و بدین دلیل شناخته نشد.
آغاز موجود:
گره شد همچو کو نطفه در پشت
به لب چسبیده آتش را سرانگشت
درون خلوتی شد هوش غزنی
که بودی دسته گل ساغر می
انجام موجود:
ز بس جوشی که خون از چشم تر زد
گل اشک از سر تابوت سر زد
گران می‌رفت تابوت جهانبان
زبر دستان به زیرش پای کوبان

۸. قصیده «ص ۲۰ـ۲۷ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: معزالدین محمدا، مولوی خان
این قصیده با خط جدیدتری به نسخه اضافه شده است.
آغاز: هو. قصیده میرزا معزالدین محمدا مشهور به مولوی خان
شبها ز سوز ناله برآرم عجب مدار
بر گوش پنبه گر نهد از صبح روزگار

۹. اشعار انوری «ص ۸۱ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن علی بن اسحاق ابیوردی، انوری (سده ۶ه)
چند بیت از اشعار اوست با عنوان: «من کلام انوری علیه الرحمه».

۱۰. فرهاد و شیرین «ص ۹۶ ـ ۱۱۱ حاشیه»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن علی عرفی شیرازی (ـ۹۹۹ق)
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۰۵ـ۷۰۶؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۷۸۷ـ۲۷۸۸؛ دنا، ج ۴، ص ۸۷۰.
آغاز:
خداوندا دلم بی‌نور تنگ است
دل من تنگ و کوه طور سنگ است
دلم را غوطه ده در چشمه حور
تجلی کن که موسی هست در طور
انجام:
شده پر دامن صحرا و پشته
ز خون مرده سیماب گشته
صف دشمن ز گوشش گشت دلگیر
سپر انداختند از بیم شمشیر

۱۱. جواهر الاسرار «ص ۱۱۲ ـ ۱۱۳ حاشیه»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن عبدالملک اسفراینی، آذری (۷۸۴ـ۸۶۶ق)
این نسخه تنها دیباچه کتاب را دارد.
رک: ش ۸۸۵۱.
آغاز: «حمد و ستایش مر علیمی را که عنقاء عقل علامه گیر انسانی را علم علم علّم الانسان ما لم یعلم برافراخت».
انجام:
«نزدیک تو چه تحفه فرستیم ما ز دور
در دست ما همین صلواتیست والسلم

صلی الله علی محمد اشرف الناس و الانام و علی جمیع اولاده افضل الخواص والعوام وعلی من اولی التحیة والسلام».

۱۲. دیباچه گلزار ابراهیم «ص ۱۱۳ ـ ۱۲۰ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۵.

آغاز: «خرمن چمن سخن به طراوت حمد بهار پیرائیست که گلزار ابراهیم در رخسار یوسف طلعتان نمرود نخوت رسانیده».

انجام:

داستانت شد ختم بستان رخش

غیرت گلزار ابراهیم باد

زین دعاها بر اجابت منت بسیار باد

در حاشیه ص ۱۱۹ ـ ۱۲۰ بخشی از انجام دیباچه گلزار ابراهیم و آغاز دیباچه خوان خلیل تکرار شده است. نوشته‌های این صفحات دقیقاً مطابق با صفحات ۱۱۷ و ۱۱۸ است.

۱۳. دیباچه خوان خلیل «ص ۱۲۰ ـ ۱۳۱ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۱.

آغاز:

ای از تو بر اهل تخت و اکلیل سبیل

گر ذکر جمیل است و گر قدر جلیل

... شکر موهبت جلیلی که حضرت ابراهیم یکی از پیشکاران خوان خلت اوست چه اندازه شرح و بیان».

انجام:

تا درین مهمانسرا خوان خلیل آید به یاد

میزبان خلق ابراهیم عادلشاه بود

۱۴. سراج المنیر «ص ۱۳۱ حاشیه» **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: محمدشریف بن محمد کاشف شیرازی (۱۰۰۱ـ ۱۰۶۰ق)

این نسخه تنها دیباچه کتاب را دارد.

رک: ش ۸۸۵۲/۲۱.

آغاز: «ستایش کریمی را که حلیه خلتش زیوری است زیبنده و رشحه محبتش گوهری است ارزنده».

انجام:

«هر کس ز تو امروز بگرداند رو

فردا به کدام دیده بیند رویت

اسد الله الغالب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام».

۱۵. روضة الصفاء فی سیرة الانبیاء والملوک والخلفاء «ص ۱۳۱ ـ ۱۳۴ حاشیه» **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن خاوند شاه بن محمود، میر خواند (۸۳۷ ـ ۹۰۳ق)

این نسخه دیباچه جلد اول کتاب است.

رک: ش ۸۸۵۳/۹۰.

آغاز: «زیب فهرست نسخه مفاخر انبیای عالی مکان و زینت دیباچه مجموعهٔ ماثر سلاطین گردون ایوان».

انجام: «الموده فی القربی معلم است صلی الله علیه وآله وسلّم واتباعه واحبائه واشیاعه وسلم تسلیما کثیرا».

۱۶. دیباچه دیوان فرقتی کاشانی «ص ۱۳۴ ـ ۱۳۸ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالکریم بن علی کاشانی (سده ۱۱ه)

دیباچه دیوان میرزا ابوتراب فرزند خواجه علی بیگ انجدانی فرقتی کاشانی است.

در این دیباچه سرگذشت شاعر و چند سروده در رثا و ماده تاریخ فوت[1] او نقل شده است.

دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۲۷۰ و ج ۱۲، ص ۲۷۳۳ـ۲۷۳۴.

آغاز: «حمدی که عندلیبان گلشن نظم در گلزار الفاظ به هزار دستان بهترین نوایی سرایند و شکری که مرغان خوش الحان...

۱. فرقتی در شب جمعه ۱۴ شعبان ۱۰۲۵ق درگذشت.

هر زبانی که نه ذکر تو کند گویا نیست

ناظری را که تو منظور نهٔ بینا نیست»

انجام: «را به نظر آورده از آن بپوشند و در افشای آن نکوشند امید که قبول بزیر باد بمحمد واله الامجاد».

۱۷. تعریف کشمیر (وصف کشمیر) «ص ۱۳۸ـ۱۴۰ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**

مؤلف: طغرای مشهدی (ـ۱۱۰۰ق)

به نظم و نثر در وصف کشمیر است.

از انجام ناتمام مانده است.

مجلس، ج ۳۶، ص ۳۷۸ـ۳۷۹، ش ۱۳۴۴۳/۷ و ۴۲۳ـ۴۲۴ و ج ۳۸، ص ۳۰۴، ش ۱۴۲۰۹/۲۲۱ و ۳۱۸، ش ۱۴۲۱۵/۴۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۳۸؛ ملک، ج ۸، ص ۷ و ۳۳۸؛ خطی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۵۱ـ۵۲.

آغاز: «ثنای بهار پیرایی که انگشت سبزه را به دانه‌های شبنم غلطان سبحه گردان تهلیل خویش نمود».

انجام موجود: «از آتش افروزی صوت گلوسوز استخوان سینه عود به سوختگی دود ساعتی نگذرد که زبان».

۱۸. گل کشتی «ص ۱۴۱ ـ ۱۵۴ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالعالی بن محمدمؤمن نجات قمی اصفهانی (ـ ح ۱۱۴۰ق)

در نسخه با نام «گل کُشی میر نجات اصفهانی».

منزوی، ج ۴، ص ۳۰۸۲؛ دنا، ج ۸، ص ۹۵۹ـ۹۶۰.

آغاز:

در گپ عشق هر آن نام که دلخواه بود

زینتش نام خوش حضرت الله بود

کشتی عشق که فن و فرجش اخلاص است

نطعیش حق دل عاشق خاص الخاص است

انجام:

هست چون غنچه گل بر سر دل چون کامش

کردم از گلشن لطفت گل کشتی نامش

غنچه گل که بود بر سر دل تاریخ است

شکر لله که در چشم منافق هیچ است

آفرین باد به رندی که جوابش گوید

خزفی در نظرش در جنابش گوید

آفرین نیز به رندی که بخواند گاهی

یاد آرد ز من سوخته جانکاهی

۱۹. خلد برین «ص ۱۵۴ ـ ۱۸۰ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: کمال‌الدین وحشی بافقی یزدی (ـ۹۹۱ق)

در نسخه با نام «خلد برین مولانا وحشی علیه الرحمة».

رک: ش ۸۸۶۲/۲.

آغاز:

خامه بر او برد صدای صریر

بلبلی از خلد برین زد صفیر

خلد برین ساحت این گلشن است

خامه در آن بلبل دستان زنست

انجام:

فیض ازل از نظر اهل راز

کرد دری بر رخ مقصود باز

آن که ترا مایه جان می‌دهد

هر چه طلب می‌کنی آن می‌دهد

۲۰. فرهاد و شیرین «ص ۱۸۰ ـ ۲۲۹ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: کمال‌الدین وحشی بافقی یزدی (ـ۹۹۱ق)

در نسخه با نام «فرهاد و شیرین مولانا وحشی».

منزوی، ج ۴، ص ۳۰۲۳ـ۳۰۲۷؛ دنا، ج ۷، ص ۹۶۸ـ ۹۷۲.

آغاز: در توحید باری تعالی شانه

الهی سینه‌ای ده آتش افروز

در آن سینه دلی وان دل همه سوز

هر آن دل را که سوزی نیست دل نیست

دل افسرده غیر از آب و گل نیست

انجام:

نوای عشق‌بازی خوش نوایی‌ست
که هر آهنگ او را می بجایی‌ست
اگر چه صد نوا خیزد ازین چنگ
چه نیکو بنگری باشد یک آهنگ

۲۱. فوز عظیم «ص ۲۲۹ ـ ۲۶۴ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: عظیمای نیشابوری فرزند سید رضای قیدی (ـ ۱۱۱۰ / ۱۱۱۱ق)

دانشگاه تهران، ج ۱۴، ص ۳۵۷۲ـ۳۵۷۳؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۳۲؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۹۶۸ـ۹۶۹؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۶۴۲.

آغاز: در توحید گوید، بسمله.

دارم سر حمد حق تعالی
ام للانسان ما تمنّی
فوزیست عظیم اگر دهد دست
این نقش که از برون من بست

انجام:

هر چند ثنای او سخندان
بیرون بود از حدود امکان
بر من شده نکته دگر فرض
در فوز عظیم می‌کنم عرض

۲۲. نقاش و صورت «ص ۲۶۵ ـ ۲۹۷ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ناصرعلی سهرندی، علی (ـ ۱۱۰۸ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۴۴۸ـ۲۴۴۹ و ج ۴، ص ۳۱۳۶ و ۳۲۸۱ـ۳۲۸۲؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۹۸۲ـ۹۸۳؛ مجلس، ج ۸، ص ۴۲۶ و ج ۳۸، ص ۱۸۳ و ۳۵۶ـ۳۵۷؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۶۴۸؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۱۰۴ (ناشناخته با نام ساقی نامه) و ج ۱۹، ص ۳۲۵.

آغاز: هو العزیز

الهی ذره دردی به جان ریز
شرر در پنبه زار استخوان ریز
بسوزان از محبت پیکرم را
به آتش رنگ کن بال و پرم را

انجام:

علی ای بی ادب این حرف بس کن
دعایی با اجابت هم نفس کن
بنازد تا چراغ آسمان رنگ
نیاید تا به مینای فلک رنگ
جهان در سایه احسان او باد
فلک قایم به فرزندان او باد

۲۳. حاتم نامه «ص ۲۹۸ ـ ۳۰۳ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ ۱۰۵۷ق)

در نسخه با نام «قصیده محمدقلی سلیم در باب مهمان شدن اهل قافله در سر تربت حاتم».

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۵۹؛ مجلس، ج ۱۷، ص ۳۷۱ و ج ۳۸، ص ۱۸۵ و ۲۳۷؛ ملک، ج ۸، ص ۴۳۲؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۱۰۱ و ج ۱۶، ص ۷۰۸؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۶۶ (با نام مثنوی سلیم) و ج ۹، ص ۱۸۷۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۷۴.

آغاز:

راوی افسانه اهل کرم
طوطی پر ریخته یعنی قلم
نقل کند کز پی سامان کار
قافله جمع شد از هر دیار

انجام:

ای چو گل افکنده هوسهای تو
بر سر زر لرزه بر اعضای تو
داری اگر اصل چو در یتیم
روی مگردان ز کرم چون سلیم

۲۴. ساده دل (حمارنامه) «ص ۳۰۳ ـ ۳۰۶ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ ۱۰۵۷ق)

کامل.

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۶۴؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۵۶؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۴۴۱ (در آن جا به اشتباه کاتب نسخه یعنی محمدابراهیم مشتری سراینده آن دانسته شده است) و ج ۱۷، ص ۳۷۸؛ خطی دائرةالمعارف، ج ۲، ص ۱۳۷؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۷۰۸؛ ملک، ج ۸، ص ۵۹ و ج ۹، ص ۲۹۵.

آغاز: در تعریف خر گوید:

ساده دلی را ز پی راه دور
گشت خری چون خر عیسی ضرور
جانب بازارچه شد جلوه‌گر
دید فضایی چو جهان پر ز خر

انجام:

گفت که ای یار تو بهتر شدی
باز چو گردی که چنین خر شدی
آه که در حلقه امید و بیم
بود ز من ساده‌تری ای سلیم

۲۵. تعریف کشمیر (وصف کشمیر)
«ص ۳۰۶ ـ ۳۲۳ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)
در نسخه با نام «محمدقلی سلیم در تعریف کوه کشمیر فرماید».
منزوی، ج ۴، ص ۳۲۹۹؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۶۷؛ ذریعه، ج ۱۹، ص ۳۳۴؛ مجلس، ج ۳، ص ۲۴۱ ـ ۲۴۲، ش ۹۹۵ و ج ۱۷، ص ۳۷۸ و ج ۳۶، ص ۴۳۰؛ سنا، ج ۱، ص ۲۳۲، ملک، ج ۸، ص ۳۳۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۴، ص ۳۶۹۵.

آغاز:

سخن هر جا ز صنع کردگار است
گواه پای برجا کوهسار است
خصوصا کوه گردون قدر کشمیر
که تیغش می‌زند بر ابر شمشیر

انجام:

مبادا از النگ خلد بیرون
بود محشور با شبرنگ و گلگون
شفاعت خواه باداش داور
براق و دلدل او را روز محشر

۲۶. مثنوی در مذمت اهل تزویر و حیله
«ص ۳۲۳ ـ ۳۴۱ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)
در نسخه با نام «محمدقلی سلیم در مذمت اهل تزویر و حیله فرماید».
مجلس، ج ۳، ص ۲۴۱ـ۲۴۲، ش ۹۹۵.

آغاز:

نه بینم خوش زمین و آسمان را
به خیر آرد خداکار جهان را
جهان امروز راحت را تلف کرد
که رسم دوستی را برطرف کرد

انجام:

تا دهد گاه تلخ و گه شیرین
سفره آسمان و خوان زمین
تلخ و شیرین این دو خان گشاد
وقف خصمان و دوستانش باد

۲۷. دیوان سلیم تهرانی «ص ۳۴۱ ـ ۳۵۸ حاشیه»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)
شامل قصاید.
منزوی، ج ۳، ص ۲۳۶۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۶۳ـ۸۶۴؛ دنا، ج ۵، ص ۱۹۹ـ۲۰۱.

آغاز:

اگر برم به سوی چشم اشکبار انگشت
شود چو ماه نو آسوده غبار انگشت
ز ریشه شانه عاج است ناخنم گویی
ز بس گزیده ازوست روزگار انگشت

انجام:

ز سیل حادثه دایم مقام دشمن تو
بود چو خانه شطرنج بی در و دیوار

۲۸. نامه عبدالرزاق قمی به میرزا سعید حکیم باشی
«ص ۳۵۸ ـ ۳۶۰ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرزاق بن علی فیاض لاهیجی قمی (ـ۱۰۷۲ق)
در آغاز نوشته شده: «قطعه‌ای که مولانا عبدالرزاق قمی به میرزا سعید حکیم باشی شاگرد خود نوشته بودند بنا بر آن که شخصی از خویشان میرزا سعید در خدمت آخوند منع نمودند چون نوشته که من بعد نزد آخوند به درست خواندن نرفته اجتناب نماید که آخوند شوخ طبع است و بعد از استماع این معنی فیما بین ایشان جواب و سـوال رود».
رک: ش ۵۶ و ۸۸۸۰/۵۵.
آغاز: قطعه‌ای که آخوند ملا عبدالرزاق به میرزا سعید اولا نوشته‌اند.
ای جوهری که در ته این هشت نه بساط
چشم خرد ندیده چو تو یک در خوشاب
انجام:
یوسف نگاه داشتن از گرگ لازم است
ور نه چه سود خانه چشم پدر خراب

۲۹. نامه میرزا سعید حکیم باشی در پاسخ عبدالرزاق قمی
«ص ۳۶۰ـ۳۶۲ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: محمدسعید بن محمدباقر حکیم قمی، تنها (سده ۱۱ه)
آغاز: میرزا سعید حکیم باشی در جواب آخوند سلمه الله نوشته‌اند.
من کیستم که منع کنم نور ماه را
من کیستم که پرده بپوشم بر آفتاب
انجام:
محصولش آن که در ره یاری و دوستی
در حق آن جناب بدی کردم ارتکاب

۳۰. دیباچهٔ مطلع الانوار «ص ۳۶۲ ـ ۳۶۶ حاشیه»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۱۰.
آغاز: «انشایی که افصح المتکلمین اقایی اقا حسین خونساری در دیباچه‌ای که مطلع الانوار در مقابل اسطرلاب ملا محمدباقر یزدی نوشته. حمد بیرون از میزان عقول و حواس و سپاس بیرون از مقیاس اندازه و غیاث (کذا)».
انجام: «درین باب مرتب داشت مشتمل بر مقدمه و خاتمه. الحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا».

۳۱. وقفنامه «ص ۳۶۶ ـ ۳۶۸ حاشیه» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۹۰۸/۱۱.
آغاز: «وقف‌نامه که اقایی طاب ثراه به جهت میرزایی میرزا رضی حوا بیگم نوشته‌اند. آب و رنگ گلستان سخن‌پردازی و گلگونه بهارستان معنی طرازی وقف چهره دلارای شاهد».
انجام: «بتوفیقات الملک الصمد المويد بتاييدات الفرد الاحد میرزا رضیا للسيادة والنجابة والنقابة والفضيلة».

۳۲. گلزار عباسی «ص ۳۶۹ ـ ۳۹۸ حاشیه»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدطاهر بن محمدحسین، وحید قزوینی (ـ۱۱۱۲ق)
کامل. در نسخه با نام «گلزار عباسی طوطی شکرستان توحید نواب مغفرت ماب میرزا طاهر وحید رحمه الله».
منزوی، ج ۴، ص ۳۰۶۹ـ۳۰۷۰؛ ذریعه، ج ۱۸، ص ۲۱۷؛ دنا، ج ۸، ص ۹۳۱.
آغاز:
خسروی بود در دیار عراق
همچو شمشیر خود به گیتی طاق
نه عراقش همین به فرمان بود
پادشاه دیار ایران بود
انجام:
دارش از عمر و بخت برخوردار
تا که باشد نشان لیل و نهار
خاطرش در جهان مباد غمین
هر که گوید ز روی صدق امین

۳۳. دیوان سلیم تهرانی «ص ۳۹۸ ـ ۴۶۴ حاشیه»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ۱۰۵۷ق)

شامل قصاید.

آغاز:

رفته در تاب و به کف بگرفته تیغی همچو آب

بهر قتلم می‌رسد آن شوخ با این آب و تاب

زنده میگردم پس از مردن چو بر من بگذرد

می‌شود بیدار چون بر خفته تابد آفتاب

انجام:

وصی احمد مرسل علی ولی الله

که کوه را نبرد با وقار او تمکین

خط: شکسته نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

اشعار نوشته شده در متن و حاشیه. بیشتر بخشها به صورت چلیپا. در بخشهایی دو ردیف در حاشیه کتابت شده است. همه صفحات جدولکشی شده با زر تحریردار.

یادداشتهای برگهای الحاقی آغاز نسخه: فهرست رساله‌ها و مطالب نسخه، چند رباعی شهر آشوب در توصیف صحاف و قصاب و دلّاک، تملک فرسودهٔ علی بن محمدحسین در ۱۱۵۵ق، دو حرز، اثر ۳ مهر بیضوی و ۴ مهر گلابی شکل سیاه شده (اثر این مهر اخیر در ص ۴ و ۱۴۲ هم هست که چنین خوانده می‌شود: «صح یا ناصر ۱۲۴۵»).

پایان نسخه یادداشت قرضهای حاجی، یک رباعی از صافی اصفهانی و یک مهر بیضوی ناخوانا.

رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نیلی آهارمهره.

دو، ۲۳۱، دو، ۱۶/۴×۲۸/۳، سطور چلیپا، اندازه جدول: ۱۱×۲۱.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی. با ترنج و سرترنج زرین و جدولهای گرهی. قطر: ۳/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۳۳۵۰]

(۸۹۴۳)

مجموعه:

۱. ترجمه سیرت النبی «۱ پ ـ ۱۹۲ پ»

(تاریخ پیامبران ـ فارسی)

مؤلف: اسحاق بن محمد همدانی، قاضی ابرقوه (۵۸۲ ـ۶۲۳ق)

از انجام افتادگی دارد. بخش مربوط به خبر حرب صفین هم نانوشته رها شده است (برگ ۱۶۸ ر).

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۵۸۸ـ۱۵۸۹؛ دنا، ج ۶، ص ۲۸۴؛ مقدمه چاپ اصغر مهدوی.

آغاز: «حمد و ستایش آفریدگاری راکه کسوت وجود در تن عالم از آثار قدرت اوست... اما بعد بدان که هر چه از اقوال و افعال پیغمبر ما».

انجام موجود: «در ذکر خلافت محمد الامین و عاقبت کار او... و اگر به زنهار من آمذی او را بذیرفتاری کردمی پس مردم دروازه بغداد بگشادند».

۲. نزهة الارواح «۱۹۳ پ ـ ۲۱۳ پ» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۸، ص ۱۰۲۶ـ۱۰۲۹؛ دنا، ج ۱۰، ص ۶۴۱ـ۶۴۵؛ مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۲۰۵۶ ـ ۲۰۶۴.

آغاز:

«به توفیقش چو روشن دیدم آواز

سخن را هم به نامش کردم آغاز

... سپاس بی‌قیاس و منتهای بی‌منتها ملکی را که ملکش بی‌انباز است و درگاه لطفش در گاه و بیگاه».

انجام: «و از دیده ناپسندیده هر ناحفاظ که یحرّفون الکلم عن مواضعه ویراؤن الناس ولا یذکرون الله الا قلیلا از حال ایشان خبر می‌دهد محفوظ ماند ان شاء الله تعالی».

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب فی غره ذی‌قعدة الحرام سنه اثنی خمسین وثمانمائة الهجریة المصطفویة النبویة ببلده سجستان».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: غره ذیقعده ۸۵۲ق در سجستان.

عناوین و نشانیها شنگرف، نوشته شـده در مـتن و حاشیه. در رساله دوم بین پاره‌های اشعار نقطه‌های شنگرف رنگ، همه صفحات جدول‌بندی شـده، دو صفحه اول هر دو رساله مجدول بـه زر و مشکـی و دارای کتیبه‌ای ساده با سه لچکی گل و بوته‌دار در بالا و پایین و هامش صفحه. صفحات دیگر بـا لاجـورد. برگ اول متن و حاشیه و مرمت شده. هـر کـجا نـام خلیفه دوم با شنگرف در عناوین کتاب نوشته شده بود با مرکب زریـن روی آن را پـوشانیده و نـامش را ناخواناکرده‌اند (مانند برگهای ۱۲۹ پ، ۱۴۳ ر، ۱۵۷ ر، ۱۵۹ ر، ۱۶۲ ر و پ). در صفحه آخر نسخه نقاشیهایی با مدادکشیده شده است.

رسم الخط نسخه: حروف پ و گ و چ با یک نـقطه و سرکش نوشته شده‌اند، قاعده دال فارسی هم رعایت شده است.

رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: حنایی آهار مهره.

یک، ۲۱۳، دو بـــــرگ، ۱۷/۳×۲۶/۶، ۲۳ ســـــطر، ۱۴/۵×۲۳/۵.

جلد: تیماج مشکی مرمت شده. قطر: ۳/۸.

خریداری از باقر رقت (ترقی) در آذر ۱۳۴۶ش.

[شماره ثبت: ۷۸۱۱۱]

(← تصویر)

(۸۹۴۴)

مجموعه:

۱. تخمیس قصیدة البردة «ص ۱ ـ ۴۴»

(ادبیات ـ عربی و فارسی)

مؤلف: محمد بن محمد تبادکانی طوسی (ـ۸۹۱ق)

تخمیس قصیده برده به هـمراه تـرجـمه مـنظوم آن بـه فارسی است. تبادکانی ابتدا هر بیت از قصیده برده را به عربی تخمیس کرده سپس آن ۵ مصراع را در ۵ مصراع به فارسی برگردانده است.[1]

نسـخه دیگـر ایـن تـخمیس در کـتابخانه مـجلس (ش ۱۳۵۸۰)[2] مقدمه منثوری دارد که در آن جا تاریخ سـرایش قـصیده ربـیع‌الاول ۸۷۱ ق ذکـر شـده است (برگ ۲ ر).

نسخه ما از آغاز و انجام افتادگی دارد. این افتادگی از آغاز ۳۶ بند و از انجام ۱ بند است.[3] با این هـمه کسـی بعدها دو صفحه نونویس به اول و آخر این رساله افزوده و چند بیتی را نونویس کرده است. اما در دوباره‌نویسی دقت لازم صورت نگرفته و ابیات مغلوطند.

در دو برگ نونویس اول و آخر نـام آن بـه صـورت «مخمس مولوی قـدس الله» و «مـخمس مـولوی روم» نوشته شده است.

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۵۲۴ـ۵۲۵؛ «البردة والاعـمال التـی دارت حـولها»، اسـعد طـیب، در تـراثـنا، س ۱۰، ش ۳۸ـ۳۹، مـــحرم ـ جـــمادی‌الآخـرة ۱۴۱۵ق، ص ۲۲۸ـ۲۲۹؛ سیری در کتابخانه‌های هند و پاکستان، ص ۱۷۲ـ۱۷۳؛ گنج‌بخش، ج ۳، ص ۱۷۰۱ و ۱۷۰۵. دو نسخه از این کتاب به شماره‌های ۱۳۵۶۸/۳ و ۱۳۵۸۰ در مجلس، ج ۳۷، ص ۶۳ـ۶۴ و ۹۶ نـاشناخته مـعرفی شده است. نسخه مجهول سپهسالار، ج ۵، ص ۴۰۵ نیز همین تخمیس است.

آغاز برگ نونویس:

اولا ثنائک فـی مـدحتی یـا ازلی امـم

مقتلی لنور جـیبک یـا کـامل النـعم(؟)

... سـری الی الله سـیراً کـی یکـون بـه

دعـــا الی الله فـــالمستمسکون بـــه

مستمسکون بحبل غیر منفصم

---

۱. بنابراین مطلب فهرست مـجلس، ج ۳۷، ص ۹۶ کـه نـوشته‌انـد ترجمه منظوم هر بند در ده بیت به فارسی نوشته شـده، درست نیست.

۲. آن نسخه صفحه‌پردازی خـاصی دارد: در هـر صـفحه دو بـند نوشته شده است. ابیات عربی در بالا و پایین صفحات و ابیات فارسی به صورت دو بال باز شده در وسط صفحه. جدول‌کشی و طرز کتابت ابیات در هر دو صفحه رو به رو قرینه هم است.

۳. موجودی این نسخه برابر است با برگ ۱۱ پ تا آخر نسـخه ش ۱۳۵۸۰ مجلس.

انجام:

وانظر بلطفک فی ذلّی ومسکنتی

واغفر کبائر عصیانی وسیئتی

وارحم بفضلک یا ذا الجود والکرم

آغاز موجود ترجمه:

او ره به حق نموده همه مهتدی به او

او راه پیش برده همه مقتدی به او

راه خدا گرفته شده سرمدی به او

او رو به حق و مبتدی و منتهی به او

دست ولا به حبل ولا کرده محتکم

انجام ترجمه:

فتحم بده اله به مدح حبیب خویش

داخل به نور ساز رهانم ز نفس خویش

بنگر به لطف جانب این رو سیاه خویش

آمرزیم گناه الهی به ذات خویش

از رحم و فضل و جود خود ای صاحب کرم

۲. معما «ص ۴۷ ـ ۱۷۱» **(معما ـ فارسی)**

مؤلف: صادق رکنی عاشق (سده ۱۰ هـ)

گزارش دستور معمای حسین بن محمد نیشابوری (۹۰۴ق) است.

کامل.

منزوی، ج ۳، ص ۲۱۹۳؛ دنا، ج ۶، ص ۶۷۶ و ج ۹، ص ۹۱۹.

آغاز:

«به نام آن که از تألیف و ترکیب

معمای جهان را داد ترتیب

گشایند از معما نام اما

شد از نامش گشاده هر معما

... اما بعد معروض آن که حقیر صادق رکنی عاشق می‌گوید که در زمان جوانی و ایام زندگانی به عشق و عاشقی و به شعر و شاعری و به جوانی معانی میلی تمام داشتم. از آن در ملازمت جناب... امیر کمال‌الدین حسین بن محمد الحسینی المشهور به میر حسین نیشابوری کسب علم معما می‌کردم و... حضرت میر حسین چون معماهای خود جمع کردند شرحی در خور آن ننوشتند لازم شد که چون حق استادی در گردن این فقیر دارند شرحی لایق بنویسم به تفصیل... الله

نیست حد خامه از نام اله دم زدن باید زبان دارد نگاه

نیست حد خامه از نام اله گفته پوشیده نماند که از خامه الف ملفوظ خواسته نیست».

انجام: «و شارح در مدح معمیات مخدومی استادی حضرت میر حسین نیشابوری مع الشرح این رباعی گفته:

این شرح معما که بود در عدن

در رشته کش و چو سبحه کن در گردن

خواهی که درین علم شوی صاحب فن

شاگردی این کتاب خواهد کردن».

۳. سیاهه خرید جنس «ص ۱۷۲»

۴. چند معما «ص ۱۷۳»

به اسم طبیب، سلطان خلیل، احمد، همایون از اختیار خان و یکی دیگر سروده امامی یزدی.

۵. التخبیر فی نظم التعبیر (خواب‌نامه منظوم)

«ص ۱۷۵ ـ ۲۰۴» **(خوابگزاری ـ فارسی)**

مؤلف: محمود فارسی

۳۶ گفتار منظوم در خوابگزاری است:

گفتار اول: در شرایط خوابها تا خوابها درست آید.

گفتار دویم: در شناخت وقت خواب.

گفتار سیم: در تأویل آن که بنده خود را نزد ایزد تعالی بیند و دیدن فرشتگان.

گفتار چهارم: در تأویل مصحف و قرآن خواندن و خوابهایی که تأویل آن از قرآن بود.

گفتار پنجم: اندر خوابهایی که تأویل آن از کلام الله بود.

گفتار ششم: در دیدن پیغمبران و صحابه علیهم الصلوات والسلام.

گفتار هفتم: در دیدن آسمان و آفتاب و ماه و ستاره و رعد و برق و باران.

گفتار هشتم: در دیدن صاعقه و تگرگ و باران و برف و طوفان و دریا.
گفتار نهم: در خطنه (کذا) و مسواک و خلال و غسـل و وضو و سر و تن شستن.
گفتار دهم: در حج و عمره و حجر الاسود و کعبه و مقام زمزم.
نسخه ما گفتار ۱۱ و ۱۲ ندارد.
گفتار سیزدهم: در تأویل دیدن پریان و دیوان و غیرهما.
گفتار چهاردهم: در تأویل دیدن جوان و پیران.
گفتار پانزدهم: در تأویل اندامهای مرد دیدن.
گفتار شانزدهم: در تأویـل آنـچه مـی‌روید از مـردم و حیوانات.
گفتار هفدهم: در تأویل آواز حیوانات.
گفتار هیژدهم: در تأویل بیماریها و رگ و حجامت.
گفتار نانزدهم: در تأویل طعامها و گوشتها و غیره.
گفتار بیستم: در تأویل مهمانی و سماع و بویهای خوش و خوان.
گفتار بیست و یکم: در تأویل چهارپایان و اهل و وحش و سباع.
فصل تمام در ذکر سباع.
گفتار بیست و دویم: در تأویل مرغان و ماهی و مار.
گفتار بیست و سیم: در تأویل پیشه‌وران.
گفتار بـیست و چـهارم: در تأویـل کـوهها و زمـینها و سنگ‌ریزه.
گفتار بیست و پنجم: در تأویل درختان و میوه‌های تر و خشک.
گفتار بیست و ششم: در تأویل نباتها از هر نوعی.
گفتار بیست و هفتم: در تأویل لبـاس و مـوزه وکـفن و سراپرده و خیمه.
گفتار بیست و هشتم: در دیدن کلاه و کمر و گوشواره و درم و دینار و مس و آهی.
گفتار بیست و نهم: در تأویل صلاح و چـوگان و گـوی زدن.
گفتار سیم: در تأویل شهرستان و کوه و قلعه و بیابان.
گفتار سی و یکم: در تأویل هیزم از تر و خشک و چراغ و دود.
گفتار سی و دویم: در تأویل کشتن و گردن زدن و بر دار کردن.
گفتار سی و سیم: در تأویل عروسی و جماع و بوسه.
گفتار سی و چهارم: در تأویل قلم و محبره و کتاب و قفل و کلید و آینه و خضاب و سوزن و رشته و غیرها.
گفتار سی و پنجم: در تأویل گبرگی و کنشت و کلیسا و تماثیل و گرمابه.
گفتار سی و ششم: در تأویل خوابهای پراکنده دیدن.

با استناد به آیات قرآن و احادیث در ابتدای هر گفتار و حاشیه ابیات.

چند نسخه‌ای که از ایـن کـتاب مـی‌شناسیم بـا هـم تفاوتهایی دارند. در نسخه ش ۵۱۸ دانشگاه اسـتانبول نام کتاب و مؤلف به صورتی که در بالا ذکر کردیم آمده است.[۱] آن نسخه در قرن دهم کتابت شـده و آرایشـهای نفیسی دارد. نسخه ش ۲۳/۲ کتابخانه عمومی سـمنان مقدمه‌ای دارد که در نسخه ما و نسخه دانشگاه نیست. در این مقدمه سراینده شرح حال خود را از آغاز تـا زمـان سرایش این منظومه (یعنی ۳۷ سالگی‌اش) ذکـر کـرده است. وی اذعان کرده که این ابیات را از روی نسخه‌ای از تعبیر خواب که برگرفته از ده کتاب بوده به نظم آورده و کل آن را در طی سه هفته سروده است.

نسخه آغاز و انجام افتاده‌ای هـم بـه شـماره ۴۶۳۳ در دانشگاه تـهران، ج ۱۴، ص ۳۵۶۹ ـ ۳۵۷۰ مـعرفی شده است.

آغـاز: «الحــمد لله رب العــالمین والعـاقبة للـمتقین والصلوات والسلام علی سیدنا محمد وعلی آله واصحابه اجمعین. گفتار اول در شرایط خـوابـها تـا خـوابـها بـه دست آید.

گرت باید که راست بـینی خـواب
پیشه کن راستگویی از هـر بـاب
در شب و روز بـا طـهارت بـاش
بـا دعـاهای اسـتجارت بـاش

۱. این مطلب در هیچ یک از سه نسخه دیگر کـتاب نـیست. رک: دانشگاه استانبول، ص ۲۳۸ـ۲۳۹.

انجام:

دارم امـــیدها بـــه رحـــمت تـــو
نـــاامـــیدم مکـــن بـــه عـــزت تـــو
ای تـــو آیـــی عـــروس فکـــرت زاد
بر جهان سر بـــه ســـر مـــبارک بـــاد

انجامه: «این چند کـلمه در تـاریخ بـیست نـهم شـهر ذی‌قـــعدة الحـرام اتـمام یـافت. سـنه ۱۰۷۷. الکـاتب عبدالکریم بن نظام‌الدینعلی».

۶. حرزها و جداول دفع سحر «ص ۲۰۵»

۷. نی نامه «ص ۲۰۷» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

فقط برگ اول رساله در این مجموعه موجود است.

رک: ش ۸۸۲۵/۴.

آغاز:

«عشق جز نایی و مـا جـز نـی نـیم
وی دمی بی مـا و مـا بـی وی نـیم

... اما بعد این سطر چند است بعضی مـنثور و بـعضی منظوم به قلم صدق نیت و رقم خلوص طویت».

انجام موجود: «و ایشان را مرتبه مظهریت بیش نیست. ولهذا حضرت مولوی فی مفتتح مثنوی مشیراً فی نفسه».

۸. صیدنامه «ص ۲۰۹ ـ ۲۵۹» **(علوم طبیعی؛ فقه ـ فارسی)**

مؤلف: شیخ الاسلام هروی[1]

در نسخه ما تقدیم شده به سلطان بدیع الزمان بـهادر خان، در دوازده فصل و یک خاتمه:

فصل اول: در بیان دلایل بر جواز صید کردن.
فصل دویم: در شرایط صید کردن.
فصل سوم: حلال است صید کردن به باز و مـانند آن از مرغانی که به چنگال شکار می‌کنند....
فصل چهارم: سگ و یوز و مانند آن وقتی معلم می‌گردد چنانچه کشته او حلال بود....
فصل پنجم: در مسایل تیر انداختن.
فصل ششم: در مسایل صید ماهی.
فصل هفتم: صید و شکاری ملک شخصی مـی‌شود بـه گرفتن او وگرفتن بر دو نوع است....
فصل هشتم: در بیان ذبح کردن و کشتن.
فصل نهم: در بیان آنچه حلال است و حرام از جانوران.
فصل دهم: در مذهب امـام شـافعی رح حـرام است هـر جانوری که به دنـدان خـود شکـار مـی‌کند و صـید می‌گیرد....
فصل یازدهم: بقیه طعام و آب یعنی پس مانده هر چـند جنب یا زن حایض باشد یا کافر باشد پاک است.
فصل دوازدهم: به مذهب امام شافعی بول و اوفکنده هر چهارپای و جنبنده و هر مرغی که باشد پلید است.
خاتمه: در بیان نامهاو حکمها و خاصیتهای جانوران و غرایب حکایات که از ایشان نقل کـردهانـد بـه تـرتیب حروف تهجی، در چندین باب (برای هـر حـیوانـی بـا عنوانهای الحکم و خاصیت توضیحاتی داده شده است).

کامل.

فهرستواره، ج ۵، ص ۳۸۶۹ـ۳۸۷۰ و ۳۸۷۲؛ مشـترک پاکستان، ج ۱، ص ۴۴۲ـ۴۴۴.

آغاز: «بهترین طایر با فال مبارک بال که طیران کند در هوای ابتداء امر ذی بال حمد خداوندی است که به کمال قدرت اصناف چرنده و پـرنده... امـا بـعد ایـن رسـاله مشتمل است بر دوازده فصل در شرح مسایل صید کردن ماهی و چرندها و پرندهها و معلم ساختن سگ و یوز و چرغ و باز و مانند، و بیان حـلال و حـرام از صـیدهای جانوران و کیفیت کشتن به کارد و تیر و غیر آن و بـاقی حکمهای ایشان به شریعت و خاصیتهای وی از طـریق حکمت».

انجام: «یربوع... خاصیت. موی زیادتی که بـر پـلک چشم پیدا شده باشد برکنند و خون وی را بر آن جا طلا

---

۱. به نوشته احمد منزوی بعضی از نسخه‌ها نام مؤلف و مهدی الیـه را ندارد اما در برخی دیگر نام نویسنده بـه سـه صـورت شـیخ الاسلام هروی و معین‌الدین / شیخ الاسلام سـعد المشـتهر بـه هروی آمده است. در یک مورد هم نگارنده احمد بن یحیی بن محمد بن سعد تفتازانی دانسته شده است.

کنند بر نیاید و صلاح یابد بمنه وکرمه».

انجامه: «تمت الرسالة الشریف بعون الملک اللطیف فی سنه ۱۰۷۷. حرره العبد الاقل قاسم ابن خواجه خورد درمیانی القاینی الّلهمّ اغفر لی ولوالدی ولاستادی ولجمیع المؤمنین والمؤمنات آمین».

۹. شرح رباعیات جامی «ص ۲۶۱ ـ ۲۹۹»

(عرفان؛ فلسفه ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

گزارش ۴۰ رباعی از سروده‌های خودش است: «پیش از انشای نامه‌ای نامی و افشای این صحیفه گرامی رباعی چند در اثبات وحدت وجود و بیان تنزلاتش به مراتب شهود یا تنبیه بر کیفیت در یافتن آن علی سبیل الکشف و العرفان... سمت اتمام گرفته بود... اما چون ترجمان زبان را به واسطه رعایت قافیه میدان عبارت تنگ بود و ره نورد بیان را به جهت محافظت پروردن پای اشارت لنگ... لاجرم در ذیل آن رباعیات از برای تفصیل مجملات و توضیح مشکلات کلمه چند منثور از سخنان کبرای دین و عرفای اهل یقین مرقوم می‌گردد».

پایان یافته در ۱ رجب ۸۷۶ق.

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۱۷۸ـ۱۷۹ و ج ۷، ص ۵۶۰؛ دنا، ج ۶، ص ۷۲۲ـ۷۲۵.

آغاز:

«حمداً لاله هو بالحمد حقیق
در بحر نوالش همه ذرات غریق
ناکرده ز محض فضل توفیق رفیق
نسپرده طریق شکر او هیچ فریق

پاکا یگانه‌ای که ثنویت صفت و موصوف را گرد سراپردهٔ عزت وحدتش راه نیست».

انجام:

جامی که نه مرد خانقاه است و نه دیر
نه باخبر از وقف نه آگاه ز سیر
هم فاتحه هم خاتمه‌اش هر دو تویی
فافتح بالخیر رب و اختم بالخیر

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی یوم الاثنین فی وقت الضحی یازدهم شهر محرم الحرام فی سنه ثمان وسبعون بعد الالف من الهجرة النبویه علیه من الصلوة افضلها ومن التحیات اکملها. حرره العبد الضعیف النحیف الراجی العبد الاقل عبدالکریم ابن نظام الدینعلی درمیانی. الّلهمّ اغفر لی ولوالدی ولاستادی ولجمیع المؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات».

۱۰. تازیانه سلوک (العینیة؛ رازنامه؛ کتاب الامام الغزالی الی عین‌القضاة همدانی) «ص ۳۰۱ ـ ۳۱۵»

(عرفان ـ فارسی و عربی)

مؤلف: احمد بن محمد غزالی (ـ۵۲۰ق)

فهرستواره، ج ۷، ص ۶۷۷؛ دنا، ج ۷، ص ۷۱۳ـ۷۱۴.

آغاز: «سلام الله تعالی علی المجلس الاسمی المنعمی الاقضوی الرضوی الکفوی الجمالی الشرفی ورحمته وبرکاته وتحیاته. قال الله تعالی ان هذه تذکرة».

انجام: «و مدد الطاف هر دو زبر افزون بمنه وفضله وعمیم طول ونعوذ بالله من دعاء لا یسمع وقلب لا یخشع وبطن لا یشبع وعلم لا ینفع والسلام والحمد لله رب العالمین آمین یا رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وآله الطیبین الطاهرین».

انجامه: «هذا رساله شیخ شیوخ الاسلام الهمدانی. تمت فی وقت الضحی من یوم السبت منصف شهر محرم الحرام داخل در سنه ثمان وسبعین والف من الهجرة النبویة علیه الصلوة والسلام علی ید العبد الضعیف الراجی عبدالکریم بن نظام‌الدین علی.

هر که خواند دعا طمع دارم
زانکه من بنده گنه کارم

تمت».

۱۱. [رساله عرفانی] «ص ۳۱۷ ـ ۳۲۸» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

بدون تنظیم و تبویب خاص و نام بردن از کسی یا کتابی.

آغاز: «لله الحمد علی النعمة الوافرة والحکمة الباهرة وعلی رسوله الصلوات الزاکیة والتحیات الزاهرة... اما

بعد بر رای عالم آرای ارباب فضل و کیاست و ضمیر منیر اصحاب عقل و فراست پوشیده و مخفی نیست که مقصود اصلی از خلعت (کذا؛ خلقت) افلاک تسعه و ثوابت و سیارات سبعه».

انجام: «ولیکن از ممارست بسیار وی را حالتی پیدا می‌شود که بی آن که در خط استاد نظر کند مانند آن می‌نویسند بی‌فکر و تامل وبالله التوفیق بیده ازمة التحقیق».

انجامه: «قد وقع الفراق (کذا) من هذه النسخة الشریفة المیمونة فی وقت الظهر یوم الثلثا بیستم شهر محرم الحرام داخل عام ثمان وسبعین والف من الهجرة النبویة من الصلوة افضلها ومن التحیات اکملها علی ید العبد الضعیف الراجی القاینی عبدالکریم ابن نظام‌الدین علی درمیانی».

۱۲. [رساله عرفانی] «ص ۳۳۱ ـ ۳۵۱» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

آغاز:

«بانگ رحیل از قافله برخواست خیر (خیز) ای ساربان

رخـتم بـنه بـر راحـله آهـنگ رحـلت کـن روان

بدان که اشارت دقیق که مناسب سالکان این طریق باشد در فریده حمیده آن است که بادیه بی‌پایان کعبه وصال به سعی قدم و قدم سعی بشری بی‌دلیل و بدرقه قطع نتوان کرد».

انجام: «و رطب اللسان از برای آن که هر طالب راکه رشحه‌ای از زلال عین الحیوة نعت و کمال آن حضرت صلی الله علیه و آله دست دهر (دهد) حیوة ابدی یافته زندهٔ جاوید خواهد گردید والحمد لله اولاً وآخراً».

۱۳. چهل حدیث «ص ۳۵۳ ـ ۳۵۷» **(حدیث ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۳۱/۱۱۰.

آغاز: «صحیح‌ترین حدیثی که راویان مجالس دین و محدثان مدارس یقین املا کنند حمد دانایی است که کلمات تامه جامعه».

انجام:

اربـــعینهای ســالکان جــامی

هست بـهر وصـول صـدر قـبول

نبود از فضل حق غـریب عـجیب

که بدین اربعین رسی به وصـول

انجامه:

«به یادگار نـوشتم مـن ایـن کـتابت را

وگر نه این خط من لایق کتابت نـیست

* * *

غریق رحـمت ایـزد کسـی بـاد

که کاتب را به الحمدی کند یاد

تمت کتاب اربعین بتوفیق ملک المبین در یوم السبت سنه تمان (کذا) وسبعین والف من الهجرة النبویة علیه الصلوة والسلام من الصلوة افضلها ومن التحیات اکملها علی ید العبد الضعیف عبدالکریم ابن نظام‌الدین علی القاینی. اللّهمّ اغفر لوالدی ولجمیع المؤمنین والمؤمنات آمین یا رب العالمین».

۱۴. ده قاعده (ده اصل) «ص ۳۵۹ ـ ۳۶۴»

(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: میر سید علی بن شهاب‌الدین همدانی (۷۱۴ـ۷۸۶ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۷، ص ۳۶۳ـ۳۶۵؛ دنا، ج ۴، ص ۱۲۵۶ ـ ۱۲۵۹؛ احوال و آثار و اشعار میر سید علی همدانی، ص ۱۳۲ـ۱۳۶؛ نسخه‌ای از آن در دانشگاه تهران، ج ۶، ص ۲۲۵۹ـ۲۲۶۰ به اشتباه از دهدار دانسته شده است.

آغاز: «حمد و ثنای نامتناهی پروردگاری راکه استحکام قواعد اسلام را منمای (کذا؛ راهنمای) ما طالبان سعادت سعادات ملکوتی گردانید و استمام تزکیه نفوس را معراج سالکان جبروتی... اما بعد بدان که این (ای) عزیز که راههای طالبان حق به جناب بارگاه احدیت».

انجام: «و از لذت حلاوت میوهٔ حکمت و ولایت محروم مانده جعلنا الله وایاکم ممن سعد بطاعته وفاز بمحبته انه قریب مجیب والحمد لله وحده والسلام علی من اتبع الهدی».

۱۵. [رساله عرفانی] «ص ۳۶۴ ـ ۳۶۵» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: سعدالدین کاشغری (ـ۸۶۲ق)
کامل.
سپهسالار، ج ۵، ص ۴۶۱ ـ ۴۶۲؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۱۹۲۱ـ۱۹۲۲، ش ۳۸۹۸/۱، ص ۵۹ـ۶۰[1] و ص ۱۹۶۹، ش ۳۹۲۱/۱؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۲۳۹ (توحید) و ۶۴۰ (طریقه خواجگان نقشبند)؛ مشترک پاکستان، ج ۴، ص ۱۶۸۸.

آغاز: «بسمله وبتوفیقک نعتصم تا (کذا؛ یا) کریم. مبنای طریق مشغولی این عزیزان آن است که می‌گویند هوش در دم خلوت در انجمن معنی هوش در دم آن است که».

انجام: «متوجه مراقب این معنی می‌باشد مانند کسی که چشم بر چیزی گذاشته است و می‌بیند و از دیدن به تعقل نمی‌پردازد والله اعلم بالصواب».

۱۶. [رساله عرفانی] «ص ۳۶۵ـ۳۶۶» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
آغاز: «بسمله. ذاکر بر تکرار سبق ملازمه نماید و بازگشته را به یادداشت مزین گرداند یعنی هر باری که به زبان دل می‌گوید لا اله الا الله».

انجام: «در خلا و ملا یکسان باشد. چنان که حضرت عزت فرمود فاکهة کثیرة لا مقطوعة ولا ممنوعة پس یادداشت عبارت ازین ذکر است که ذکر دل است والله تعالی اعلم».

۱۷. [رساله عرفانی] «ص ۳۶۶ـ۳۶۸» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
آغاز:
«ای عاشق سرسری اوباش طلب
ای وعده که کرده است که فرداش طلب
در غم اگرش نیابی در شادی جو
در ظلمت نور در همه جاش طلب
الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور. هیچ ظلمت چو خویش بینی نیست... بدان که طریقه سلوک طایفهٔ حضرت علائیه زاد الله فتوحهم اعلی اطوار سلوک جمیع مشایخ است و اقرب سبل است».

انجام: «به تضرع هر چه تمامتر در حضرت جامعه خود این دعا بخواند. اللهم کن وجهتی فی کل وجهة... ووکیلی فی کل امور وتولتی تولی محبة وعنایة فی کل حال برحمتک یا ارحم الراحمین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی یوم الاربعاء داخل در ماه صفر ختم بالخیر والظفر فی عام ثمان وسبعین والف من الهجرة النبویة علیه الصلوة والسلام علی ید العبد الضعیف النحیف الراجی ابن نظام‌الدین علی عبدالکریم. اللهم اغفر لوالدی ولجمیع المؤمنین والمؤمنات برحمتک یا ارحم الراحمین وصلی الله علی خیر».

۱۸. طریق خواجگان (پاس انفاس؛ سررشته؛ نوریه) «ص ۳۶۹ ـ ۳۷۲» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)
طریق وصول و مشاهده و دوام حضور قلب از نظر مؤلف بر سه گونه است: اول طریق ذکر، دویم: طریق توجه و مراقبه، سیم: طریقه رابطه.
کامل.
فهرستواره، ج ۷، ص ۱۶۲ـ۱۶۲ و ۶۳۷ و ج ۸، ص ۱۰۵۵؛ دنا، ج ۷، ص ۳۵۰.
آغاز:
«بسم الله الرحمن الرحیم
و بتوفیقک نعتصم یا کریم
سر رشته دولت ای برادر به کف آر
وین عمر گرامی به خسارت مگذار
... بدان افناک الله تعالی عنک و ابقاک به که حاصل طریقه خواجه بزرگوار و خلفاء ایشان... بعد از تصحیح عقیده و تطبیق آن به عقاید سلف صالح... و ابتیان عمل صالحه و اتباع سین (سنن) مأثوره و اجتناب از محظورات و مکروهات دوام حظور (کذا) است مع الحق».

---

۱. نسخه ما نسبت به آن نسخه از انجام دو رباعی از سعدالدین کاشغری و جامی کمتر دارد.

انجام:
بگذر به زمین نیستی تا یابی
فی الارض مراغما کثیر وسعة

۱۹. کشفیه «ص ۳۷۳ ـ ۳۹۴» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمد پارسا (ـ۸۲۲ق)
درباره ذکر با استفاده از اقوال شهاب‌الدین سهروردی.
ملک، ج ۵، ص ۶؛ مرعشی، ج ۳۳، ص ۳۸۸؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۷۵۵.
آغاز:
«بسم الله الرحمن الرحیم
و بتوفیقک نعتصم یا کریم
لا اله الا الله محمد رسول الله ذاکر می‌باید که در وقت جریان این کلمه بر زبان موافقت میان دل و زبان نگاه دارد و در طرف نفی وجود جمیع محدثات».
انجام: «عقل ادراک کنه ذات و صفات او نکند بلکه ذات او هم بدو توان دانست. عرفت ربی بربی ولولا فضل ربی لما عرفت ربی والله اعلم بالصواب».
انجامه: «قد فرغت من هذا النسخة الشریفة المیمونة فی وقت الظهر فی یوم الاثنین فی سنه ثمان وسبعین بعد الالف من الهجرة النبویة علیه الصلوة والسلام علی ید العبد الضعیف النحیف عبدالکریم بن نظام‌الدین علی درمیانی القاینی الخراسانی. اللهم اغفر لوالدی ولجمیع المؤمنین والمؤمنات آمین یا رب العالمین».

۲۰. غرائب الاسرار «ص ۳۹۷ ـ ۴۷۴» **(جغرافیا ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن همام‌الدین محمد شیرازی هروی، خواندمیر (ـ۹۴۲ق)
گزارش شگفتیهای جهان که بر اساس هفت اقلیم مرتب شده است. این کتاب جز خاتمه روضة الصفا است و سه نسخه دیگر از آن در دست است:
۱. دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ش ۸۵۴. مورخ ۱۰۱۹ق. فهرست دائرةالمعارف، ج ۲، ص ۱۸۱ـ۱۸۲.
۲. دانشگاه تهران، ش ۳۰۳۴/۱۰. از سده ۱۳هـ. دانشگاه تهران، ج ۱۰، ص ۱۹۷۵ـ۱۹۷۶.
۳. کتابخانه رحیم یار خان محمدآباد پاکستان. از ۱۳۰۲ق که در مشترک پاکستان، ج ۱۰، ص ۱۲ به نادرست خاتمه روضة الصفا شناسانده شده است.
کامل.
آغاز: «غرایب اسرار عالم آمال و امانی و عجایب اطوار خط اقبال و کامرانی شمه‌ای از آثار قدرت آفریدگاری است... اما بعد نموده می‌شود که درین اوقات و اوان که به حسب مقتضیات دوران بندهٔ فقیر و ذره حقیر خاندان امیر... از وطن مألوف و مسکن معروف یعنی دار السلطنت هراة... سلوک طریق مسافرت اختیار نموده و به صوب بلده فاخره قندهار... منازل و مراحل پیموده به آستان سلطنت آشیان عالی مکانی رسید که آفتاب طلعت همایونش... [یعنی] معین السلطنه ذوالخلافه ابوالمظفر سلطان بدیع‌الزمان میرزا... این هوس در سر و این آرزو به خاطر انور پیدا شد که به وسیلهٔ رساله‌ای خود را ذره‌وار منظور نظر خورشید آثار خسرو عالی تبار گرداند و بعد از تأمل و اندیشه طبع فکرت پیشه این اوراق را که مبنی است از غرایب بلاد و بحار و انهار و جزایر و جبال و ابار و عیون و مبتنی است بر بیان عجایب اشکال و اطوار بعضی آدمیان و جنیان و طیور و وحوش جهان بوقلمون در حیز تحریر کشید و تا اسم مطابق مسمی باشد موسوم به غرائب الاسرار گردانید... واقفان حقایق کارخانه آفرینش و عارفان دقایق صحایف دانش و بینش برین معنی اتفاق دارند که نصفی از کره زمین در بحر اعظم».
انجام: «تا روز عاشوراء دیگر او را هیچ کس نبیند دیگر در جزایر اصناف طیور غریبة الاشکال و الافعال بسیار است که بیان آن به طول انجامد والعلم عند الله المعبود من کل الموجود».
انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ هشتم شهر شعبان المعظّم سنه سبع وسبعون بعد الالف من الهجرة النبویّة علیه افضل الصلوات واکمل التحیات. حرره العبد الضعیف النحیف الراجی الی رحمة الله الملک الهادی العبد الاقل الاثم قاسم بن خواجه خورد درمیانی القاینی اَللّهمّ اغفر لی ولوالدی ولجمیع المؤمنین

والمـؤمنات والمسـلمین والمسـلمات امـین یـا رب العالمین».

۲۱. لوایح «ص ۴۷۷ ـ ۴۹۳» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)
از انجام افتادگی دارد. امـا بـعدها کسـی در سـطرهای پایانی عبارات اختتام نسخه را افزوده تا دیگران گـمان برند کتاب کامل است.
فهرستواره، ج ۷، ص ۸۱۲ـ۸۱۵؛ دنا، ج ۸، ص ۱۱۱۶ ـ ۱۱۲۲.
آغاز:
«لا احـصی ثـناء عـلیک   کـنت ثـناء یـعود الیک
... خداوندا سپاس تو بر زبان نمی‌آریم و ستایش تو بر تو نمی‌شماریم هر چه در صحایف کاینات از جنس تثنیه و محامد است».
انجام موجود: «و تأثیر او و تـعینات ظـاهرات مـترتبه علی هذا الاظهار آثار او؛ شعر:
خود را به شئون ذات آن پـرده‌نشین
شد جلوه ده آن مظاهر دنیی و دین».
خـط: نسـخ و نسـتعلیق. کـاتب: عـبدالکـریم بـن نظام‌الدین علی درمیانی قاینی (رساله‌های پـنجم و نهم و دهم و یازدهم و سیزدهم و هفدهم و نوزدهم)، قاسم بن خواجه خورد درمیانی قاینی (رساله هشتم و بیستم). تاریخ کتابت: ۲۹ ذیقعده ۱۰۷۷ق (رسـاله پنجم)، ۱۰۷۷ق (رساله هشتم)، پیش از ظهر دوشنبه ۱۱ محرم ۱۰۷۸ق (رساله نهم)، پیش از ظهر شنبه ۱۵ محرم ۱۰۷۸ق (رساله دهم)، ظهر سه‌شنبه ۲۰ محرم ۱۰۷۸ق (رسـاله یـازدهم)، شـنبه ۱۰۷۸ق (رسـاله سیزدهم)، چهارشنبه صفر ۱۰۷۸ق (رساله هفدهم)، ظهر دوشنبه ۱۰۷۸ق (رسـاله نـوزدهم)، ۸ شـعبان ۱۰۷۷ق (رساله بیستم).
رساله‌ها در متن و حاشیه نوشته شده‌اند، عناوین و نشانیها شنگرف، آغاز نسـخه فـهرست رسـاله‌ها و مطالب مجموعه و دستخط احمد گلچین مـعانی کـه نسخه را دیده بود.
این یادداشتها و مهرها در بـرگهای مـختلف نسـخه دیده می‌شود:
برگ ۲ ر نام کتاب به صورت «جنگ ملّا رومی» با قیمت آن به سیاق.
ص ۱۰ و ۳۵۷ و ۳۹۴ تـملک مـحمدقاسم بـن حسین‌علی بیرجندی در ۱۱۰۹ق.
حاشیه ص ۴۳ مهر مستطیل بـه نـقش: «قـال انـی عبدالله ۱۲۱۲».
در دو ص ۴۵ و ۴۶ مطالب و اشعار پراکنده‌ای نوشته شده که تفصیل آنها بدین ترتیب است: نقاشی شیر و خورشید با مـداد و امـضای عـمل ابـراهـیم نـقاش اصفهانی که جدید است، معما به اسـم مـحمدعلی، مهر بیضوی: «یا اباالقاسم ادرکنی»، نام رساله بـعدی مجموعه، تاریخ ۱۱۵۷ق، مهر مربع: «ابـن مـصطفی عطاءالله ۱۱۵۷»، دعا برای رفع دشمن، اشعاری به خط احمد بن عطاءالله که تاریخ آن را سیاه کرده‌اند و جای ۴ یادداشت سیاه شده دیگر.
ص ۱۷۱ و ۱۷۲ دو سیاهه خـرید، اشـعاری بـه خـط عطاءالله بن مصطفی، مهر مستطیل «قال انی عبدالله ۱۲۱۲» (اثر این مهر در صـفحات ۲۱۰ و ۲۵۹ و ۳۱۶ و ۳۲۹ و ۳۵۱ و ۳۵۷ و ۳۷۲ و ۳۹۵ و ۴۷۵ هم دیـده می‌شود) و یک مهر بیضوی ناخوانا.
ص ۱۷۴ دو رباعی به خط احمد.
ص ۲۰۷ مهر مستطیل: «الهی عاقبت محمود گـردان ۱۱۹۴» (همچنین ص ۳۳۴) و دو مهر سیاه شده دیگر.
ص ۲۰۸ دو مهر مستطیل به نقشهای: «ابن مصطفی عطاءالله ۱۱۵۷» و «یا واهب العطیات»، نام رساله بعد و چند یادداشت سیاه شده. در همان صفحه با شنگرف نوشته شده: «تجربة الشنجرف».
ص ۲۷۷ و ۳۹۷ مهر شش گوش غیرمنتظم به نقش: «بنده آل محمد قاسم ۱۱۲۱».
مهر و نوشته‌های ص ۳۰۰ سیاه شده است.
در ص ۳۱۶ چهار بار اثر مهری بیضوی با نقش «الیس الله بکاف یا عبدالله ۱۱۹۸» کوفته شده است (و دو بار در ص ۳۳۶).
ص ۳۲۹ و ۳۳۰ یک نامه دوستانه و اشعاری در مدح

پنج تن آل عبا در ۱۱۱۷ق (نام کاتب این اشعار به عمد سیاه شده است) و فهرست کتابهای کسی.
ص ۳۸۲ یک مهر مستطیل ناخوانا.
ص ۳۹۵ و ۳۹۶ یک رباعی به خط بزاز اصفهانی در ۱۲۴۷ق، یک رباعی به خط عبدالصمد بن عطاءالله درمیانی، تملک محمدحسن بن محمدکریم با مهر بیضوی: «عبده محمدحسن بن محمدکریم» و دو رباعی دیگر بدون اسم سراینده و نویسنده.
کسی در پشت طبله اول جلد صورت شمسه و تملکی که در آغاز نسخه تذکره دولتشاهی بوده را با مداد ترسیم کرده است. حاشیه بعضی از برگها وصالی شده. این برگهای وصالی شده از متنی جدا شده‌اند و نوشته‌ها یا مهرهایی هم در آنها به صورت ناقص دیده می‌شود (مثلاً ص ۱۹، ۱۰۱ و ۱۰۳). رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه بالای سمت چپ ورق وسط هر جزو.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. برگها مرمت و وصالی شده. با ته‌نقش (صلیبی که درون یک بیضی قرار گرفته و در طرفین آن دو حرف R و G نوشته شده است).
یک، ۲۴۷ برگ، ۱۵/۷×۲۸/۶، سطور مختلف، ۱۰/۵×۱۲.
جلد: میشن مشکی ضربی. با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۳/۹.
خریداری شده در آبان ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۴۱۱۷]

(۸۹۴۵)

جنگ:

گردآورنده: محمدمقیم بن یحیی سبزواری (سده ۱۲ه)

مجموعه یادداشتها و رساله‌هایی است که به خواستاری محمدمقیم سبزواری به خط خودش یا دیگران در این جنگ نوشته شده است.

در این جا تنها به فهرست رساله‌ها و رساله‌واره‌ها و یادداشتهای تاریخدار اشاره می‌کنم و از ذکر همه احادیث و حکایتها و مطالب کشکول‌وار این جنگ به ناگزیر می‌گذرم.

۱. نسخهٔ حب النشاط «ص ۲»

از صاحب مخزن الادویة.

انجامه: «به تاریخ رجب المرجب ۱۲۷۷ هجری در قریه طاق دامغان مرقوم قلم حقیر فقیر کثیر التقصیر ابوطالب ابن مرحوم حاجی میرزا رمضان علی...».

۲. دیباچه جنگ «ص ۴ ـ ۱۵»

مؤلف: محمدمقیم بن یحیی سبزواری (سده ۱۲ه)

با یادکرد از سلطان سلیمان صفوی (۱۰۷۷ـ۱۱۰۵ق). نویسنده خوابی که در آن امام رضا(ع) را دیده بود به صورت کامل شرح داده است.

به نظر می‌رسد دیباچه از پایان نیمه کاره رها شده باشد.

آغاز: «زیب دیباچه برهان معرفت و زینت فاتحه کتاب عبودت ستایش مدبری است که به تدبیر کامل نظم و نسق احوال موجودات را به قانون شریعت».

انجام: «در فواید بلاغت و استعداد آصف با رفعت نیکوتیم... گنجینه جود و کرم مخزن اسرار نیکو محضری تحفة الابرار خردپروری به میدان فصاحت کمیت».

۳. احادیث «ص ۱۵ ـ ۲۷»

آغاز: «احادیثی که مولانا حسنای خطیب ترجمه نموده از شجره طیبه. حدیث دربار که بر طرف جویبار گلشن ولایت و امامت روییده به دست کوتاه بیان».

انجام: «خلق خدا پیران ایشانند و کسانی که ایشان را دوست دارند».

۴. حق الیقین فی معرفة رب العالمین «ص ۲۷ ـ ۲۸»
(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷ـ۷۲۰ق)

تنها باب هشتم کتاب است.

رک: ش ۸۹۱۹/۲۰.

آغاز: «هو باب هشتم در بیان معاد و حشر و نشر

منقول از رساله حق الیقین. چون محقق شد که مبداء عبارت است از ظهور هستی در نیستی معاد عبارت بود از ظهور نیستی در هستی».

انجام: «و همی دایره محیطه به حقیقت نقطه بسیط مجردست و نقطه عین وحدت. منه بدا و الیه یعود. هو الاول والاخر والظاهر والباطن وهو بکل شیء علیم».

۵. حدیث «ص ۳۰»

از امیرالمؤمنین(ع) درباره انواع هفده‌گانه حیوانات مسخ شده.

انجامه: «بنا بر فرموده عزیزی مرقوم شد فی تاریخ شهر رجب المرجب ۱۱۱۴».

۶. انشاء «ص ۳۱ـ۳۲»

مؤلف: محمد مبین مستوفی (سده ۱۲هـ)

آغاز: «هو. بر شناساوران اطوار آفرینش و روشن‌نظران اکوار دانش و بینش هویداست که به مقتضای آیه انا جعلناک خلیفة ومصدقه السلطان ظل الله عنصر مقدس سلاطین گیتی مدار».

انجام: «به وجه التفات مسرت سحاب روی بیند دیده را با دل در ممتنع فیض لقای خاطرآرا که پیوسته مأمول و منظور است متقابل می‌تواند دانست».

انجامه: «انشا عالی حضرت... مرتب مسمی الاقطاب والالقاب میرزایی میرزا محمد مبینای مستوفی دارالسلطنه هرات در خدمت معزی الیه محمدمهدی بتاریخ رمضان المبارک سنه ۱۱۱۲».

۷. قصیده «ص ۳۱ـ۳۴»

مؤلف: محمدامین مستوفی (سده ۱۲هـ)

آغاز:

تا دل خیال روی تو در برگرفته است
گویی سکندر آینه را برگرفته است
خورشید بینهٔ سر مینای بزم اوست
مستی که از نگاه تو ساغر گرفته است

انجام:

بر خط استوای لوای تو منقسم
آن هفت خط که هیأت کشور گرفته است
جاهت محیط اوج محدّب که دشمن است
زیر زمین حضیض مقعر گرفته است

انجامه: «در تاریخی که عالی حضرت صاحب کمالات صوری و معنوی اعنی میرزا محمدامین مستوفی هرات به عزم رفتن اردوی از دارالسلطنه مزبور وارد مشهد مقدس معلی گردیدند. قصیده مزبور در شان والا آستان امیر کل امیر گفته بودند مرقوم قلم شکسته رقم گردید و ابتداء قصیده‌ای چند به خط شریف خواندگاری گذاشتند و به دولت و اقبال در تاریخ شهر صفر ۱۱۱۳ روانه اردوی معلی گردیدند».

۸. [شرح حال امام حسین(ع)] «ص ۳۵ـ۴۶»
(تاریخ پیامبران و امامان ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

۲۴ باب کوتاه درباره زندگی امام حسین(ع) است.

آغاز: «در دانستن اسامی چهارده معصوم پاک. بسمله. الحمدلله رب العالمین اما بعد بدان که هر در شریعت و طریقت دم می‌زند و کیفیت و... چهارده معصوم را نمی‌داند کاسبی بر وی حرام است».

انجام موجود: «پس گفت یا رسول اما هیچ یک داخل خواهد شد فرمود سگ اصحاب کهف».

۹. منشآت «ص ۴۸ـ۴۹» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**

مؤلف: محمدطاهر نصرآبادی (۱۰۲۷ـ۱۱۱۵ق)

تذکره نصرآبادی، ص چهل و سه ـ چهل و چهار و ۸۲۷ـ۸۳۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۴۸؛ سنا، ج ۱، ص ۱۵۵؛ مجلس، ج ۳۸، ص ۲۴۳.

آغاز: «من کلام میرزا طاهر نصرآبادی. بعد از حمد قادر مختار و نعت سید ابرار و منقبت ائمه اخیار معروض می‌دارد که شبی از شبها».

انجام:

لبم بوسید و گفت این انگبین است
نشان دادم که جای بوسه این است

۱۰. نامه امیرالمؤمنین(ع) به معاویه «ص ۵۰»

۱۱. ترجمه مسکن الفؤاد فی فقه الاجلة والاولاد
«ص ۵۵-۵۶» **(اخلاق-فارسی)**
مؤلف: محمدمقیم بن یحیی سبزواری (سده ۱۲ه)
ترجمه مسکن الفؤاد فی فقه الاجلة والاولاد شهید ثـانی (۹۶۵ق) است. با دیباچه‌ای طولانی از مترجم در آغاز.
این نسخه تنها بخش کوتاهی از آغاز رساله را دارد و از انجام ناتمام رها شـده است. نسـخه دیگـری از ایـن ترجمه به دست نیامد.
آغاز: «مسکّن فؤاد مغمومان و یـار حـرمان و مـفرح قلوب مهمومان زاویه هجران کـه طـاهر دل ایشـان بـه خنجر ابتلا بسمل... بر ضمایر زاکـیه مـتعطشان رحـیق مدعا و سالکان مسالک تسلیم و رضا».
آغاز ترجمه: «سپاس و ستایش بی‌انتها خـداونـدی را سزاست که حکم کرده است بر بندگان خود به فنا و زوال و جاری کرده».
انجام موجود: «پس همچنان که رونده را در ظـلمت و تاریکی بدون نور شعاع».

۱۲. گلشن راز «ص ۵۷-۶۲» **(عرفان-فارسی)**
مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷-۷۲۰ق)
تنها بخشی از منظومه است.
رک: ش ۸۸۴۱/۳۳.
آغاز: سؤال
چه خواهد بـود مـعنی ایـن عـبارت
که دارد سوی چشم و آب اشارت...
جواب
هر آن چیزی کـه در عـالم عـیان است
چـــو عکس آفــتاب آن جــهان است
انجام موجود:
بود از سر وحـدت واثـق حـق
درو پـیدا نـماید وجـه مـطلق

۱۳. [شرح حال امام رضا(ع)] «ص ۶۴-۷۰»
(تاریخ پیامبران و امامان-فارسی)
بخش باقیمانده نسخه مقدمه و ۳ فصل است:
مقدمه: در بیان کیفیت طلبیدن آن حضرت را مأمون علیه اللعنة از مدینه طیبه به بلده مرو.
فصل اول: در بیان تاریخ ولادت و نسب اسم.
فـصل دوم: در بـیان خـبر دادن آن حـضرت و پـدران بزرگوار آن حضرت به شهادت او.
فصل سیم: در بیان کیفیت شهادت.
آغاز: «مقدمه در بیان کیفیت طـلبیدن آن حـضرت را مأمون علیه العنة (کذا) از مدینه طیبه به بلده مرو و اعمال آن حضرت در عرض راه موافق سخن مولانا محمدباقر مجلسی نورالله مرقده نقل نموده‌انـد. بـدان کـه رئـیس المحدثین محمد بن بابویه قمی قدس الله روحه در کتاب عیون اخبار الرضا».
انجام موجود: «کیفیت شهادت آن جگر گوشه رسـول خدا. روایت ابوالصلت هروی چنان است که گفت روزی در خدمت حضرت ایستاده بودم فرمود که داخـل قـبه هرون».

۱۴. سته ضروریه «ص ۷۱-۷۶» **(کلام-فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمدرضا مشهدی قمی (-۱۱۰۷ق)
رساله کوتاهی درباره امامت و اعتقادات شیعی است که در ۶ مقدمه تدوین شده.
تقدیم شده به شاه سـلطان حسـین صـفوی (۱۱۰۵-۱۱۳۵ق).
از این کتاب تاکنون تنها دو نسخه دیگـر شـناسایی شده است: یکی در آسـتان قـدس رضـوی و دیگـری در مجموعه ش $\frac{۱۰۵}{۲۱۹}$ کتابخانـه اصغر مهـدوی که هنوز فهرست نشده است (رساله ش ۴).
فهرستواره، ج ۹، ص ۳۴۱؛ آستان قدس، ج ۱، ص ۱۲۶.
آغاز: «ستایش مر خدای راست که پروردگار عالمست و درود کسی را رواست که اشرف بنی آدم است... چنین گوید فقیر حقیر میرزا محمد بن محمدرضا القمی اصـلا

المشهدی مولدا ومسکنا که این چند مسئله است که بـه اعتقاد فقیر مبنای ایمان است... در زمان دولت... سلطان شاه حسین الحسینی الموسوی... این مسائل را به زبـان فارسی که هـمه کس بـفهمد بـیان نـموده تـا مـوالیـان امیرالمؤمنین منتفع گردند... و بیان آن مشتمل است بـر شش مقدمه که در هر مقدمه بیان شده امری کـه مـبنای بسیاری از قواعد دین است و ضرور است که هر مکلف آن را بداند و ازین جهت به رساله ستّه ضروریه مسـمی گردید».

انجام: «و اگر این حرف تأملی کرده شود نتایج خوب بر آن مرتب می‌گردد و از ذکر نفحات به همین قدر اکتفا می‌شود».

۱۵. سراج المنیر «ص ۷۹ـ۹۴» **(اخلاق ـ فارسی)**

مـؤلف: مـحمدشریف بـن مـحمد کـاشف شیرازی (۱۰۰۱ـ ۱۰۶۰ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۲۱.

آغاز: «ستایش کریمی را که حلّهٔ خـلّتش انـواریست زیبنده و رشحه محبتش گوهریست ارزنده».

انجام: «پس بانگ برکشید که هان یاران چه می‌گویید ایشان گفتند به عاریت».

در پایان با خطی که نسخه برگ‌شماری شده، نـوشته شده: «تتمه در ورق ۹۴ است».

۱۶. منتخب حدیقة الشیعة «ص ۹۵ـ۱۱۹» **(کلام ـ فارسی)**

مؤلف: محمدمقیم بن یحیی سبزواری (سده ۱۲هـ)

منتخب باب آخر حدیقة الشیعة مقدس اردبیلی (۹۹۳ق) است.

آغـاز: «این بابیست در بیان مذاهب و عـقاید صـوفیه مختار و منتخب از کتاب حدیقة الشیعة از تصانیف علامهٔ اردبیلی قدس سره العزیز. بسمله وبه نسـتعین. حـمد و سپاس خداوندی را که از جـملهٔ الطـاف اوست اعـانت محقین و اهانت مبطلین... اما بعد چون این کمترین موفق گردید به نوشتن پنج مجلد از کتاب حدیقة الشـیعة که از جمله مصنفات علامه اردبیلی است بـعضی از دوسـتان التماس نمودند که بابی را که در بیان عـقاید و مـذاهب صوفیه است از آن کتاب مـنتخب سـاخته آن را رسـالهٔ مفرده سازد ایجابا لمـلتمسهم ایـن رسـاله از آن کـتاب مستخرج گشت. پس بـاید دانست کـه عـلامه زمـانه و متبحّر یگانه یعنی مولانا احمد اردبیلی ادام الله افادته در آن کتاب در ضمن ذکر حالات حضرت امام جعفر علیه السلام به تقریبی می‌فرماید که بنا به وعده که در اوایـل جزء اول این مختصر نموده چند کلمه در بیان مذاهب و عقاید صوفیه در بابی جـداگـانه دریـن مـقام مسـطور می‌گرداند».

انـجام: «صـوفیه بـیشمار است و اخـبار احـادیث در مذمت ایشان بسیار لیکن چون این مختصر را گنجایش بیش ازین نبود به همین اقتصار نمود».

انجامه: «بتاریخ جمعه بیستم شـهر ربـیع‌الثـانی سـنه ۱۰۹۷ صورت تحریر پـذیرفت. ذره بـیمقدار صـاحب سفینه».

۱۷. قضا و قدر «ص ۱۲۲ـ۱۲۴»

مؤلف: ناشناخته

آغاز:

شـنیدم روزی از بـلبل فـروشی
چو شمع گل سراپـا چشـم گـوشی
درین عالم بـه هـر کـوچه دویـده
چو حرف عشق بر هر جـا رسـیده

انجام:

چـو در کشـمیر کـردم ابـتدایش
بـه شـهر قـم رساندم انـتهایش
بیا خالص کـه ایـن شـیرین حکـایت
خـطابش شـد فـرج از...
مشـو مـنکر کـه در صـنع الهـی
تـماشا هست از مـه تـا بـه مـاهی
شـود هـر دم بـه... عشـقبازان
مسـلمان کـافر کـافر مسـلمان

۱۸. منشورنامه درویش بهاری که میرزا محمدقاسم تونی انشا نموده «ص ۱۲۷ـ۱۲۹»
آغاز: «نخستین نوایی که نغمه‌پردازان خرد در پرده فانوس خیال به ناخن مضراب قلم».

۱۹. تعریف معما «ص ۱۳۰ـ۱۳۱»
آغاز: «تعریف معما. بدان که در اصطلاح این فن کلامی است موزون که دلالت کند بر اسمی از اسما یا بیشتر از اسمی به طریق دلالت».

۲۰. اختیارات روزها «ص ۱۳۲»
آغاز: «اختیارات روزها. امام جعفرصادق فرمودند که روز اول ماه روز مبارک است و صلاحیت دارد دیدن امرا و طلب حاجت و خرید و فروخت و زراعت و سفر».

۲۱. عباس نامه «ص ۱۳۹ـ۱۸۴» (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: محمدطاهر بن حسین، وحید قزوینی (۱۰۱۵ـ ۱۱۱۲ق)
با افتادگی پس از ص ۱۴۰ در مقدمه کتاب. از انجام هم ناتمام مانده است.
فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۲۶ـ۱۰۲۷؛ دنا، ج ۷، ص ۴۱۸ـ ۴۱۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۸، ص ۵۵.
آغاز: «سپاس خالقی را سزاست که زبان محمدت سگال را از کلمات رنگین کسوت طاووسی در برکرده... و بعد بر مرات خواطر مساحان جداول باریک بینی و رصدبندان فلک معنی آفرینی».
انجام موجود: «منصب مزبور علاوه سپهسالاری... شد. شرح انعام بیکران اعلی حضرت ظل رحمن به جان اخلاص نشان الله ویردی خان».

۲۲. تتمه سراج المنیر «ص ۱۸۵ـ۱۹۲»
مؤلف: محمدشریف بن محمد کاشف شیرازی (۱۰۰۱ـ ۱۰۶۰ق)
ادامه رسالهٔ پانزدهم همین مجموعه است.
آغاز موجود: «پس کیسه زر گرفتند چندانی توقف نمود که ایشان برفتند».
انجام موجود: «لمعه ۲۰ در ملامت حسد... الحریص محروم والحاسد مغموم. مرد حسود از سراب».

۲۳. داستان سلیمان «ص ۱۹۳»
انجام: «پس سلیمان گفت پسر از آن تست منصرف شو که او درین دعوی کاذب است والله اعلم.
شکر که این نامه به عنوان رسید
پیشتر از عمر به پایان رسید
انجامه: «در هنگامی که... اقبال و باتمیزی روزگار در آستانه مقدسه معصومین بود به تحریر این کلمات پرداخته تحریرا فی غره شهر شعبان المعظم سنه ۱۱۱۲. حسب الفرموده عالی حضرت مستوفی هرات در دولتخانه ایشان به اتمام رسید».

۲۴. دیباچه بیاض «ص ۲۰۲ـ۲۰۵» (منشآت ـ فارسی)
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۷.
آغاز: «دیباچه که حضرت علامی آقا حسین خوانساری به جهت جنگ یکی از اعزه انشا فرموده. سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بلندپایه‌ایست که آشنایان».
انجام: «بلکه به عقل انسب خواهد بود و به صواب اقرب. اذا لم تستطع بی امراً».
انجامه: «در دفترخانه یگانه فیض آثار صورت تحریر پذیرفت. در تاریخ ۹ شهر جمیدی‌الثانی سنه ۱۰۷۹ موافق... ئیل».

۲۵. انشاء در باب منع شراب «ص ۲۰۵ـ۲۰۶»
مؤلف: نصیرالدین بن محمد نصیرای همدانی (ـ۱۰۳۰ق)
رک: ش ۸۸۶۴/۵.
آغاز: «نصیرا همدانی در باب منع شراب انشا فرموده.
زبان شکسته ترم از قلم نمی‌دانم
که شرح این به کدامین زبان کنم تقریر
غرض از تحریر این پریشان رقم آن که در اواخر شهر رمضان المبارک فرمانی از جانب خاقان».

انجام:

در میخانه ببستند خدا می‌داند

که در خانه تزویر و بلا بگشایند

۲۶. انشاء «ص ۲۰۸ـ۲۱۰»

مؤلف: معزالملک (سده ۱۱ه)

آغاز: «بر رای مهرآرای ارباب فضل و کمال و نکته سنجان بی‌قیل و قال که صرافان نقود معانی... ما نیز ورقی چند به شیرازه همت یاران صادق و محبان موافق به هم پیوسته بعضی از عبارات و اشعار متقدمین و متاخرین حسب المقدور جمع نموده که هر بیتش کتابه ایوان غربت‌کرده و هر ورقش منشور زمان محنت زده‌ایست از رشک نظمش».

انجام: «پای صبر در دامن اوراق پیچیده نه دلی ازو آزرده و نه خاطری ازو پژمرده

تا هست بیاض صبح را نور

بادا ز حوادث طمع دور».

انجامه: «حسب الاشاره صاحب بیاض در تاریخ شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۰۶۵ در قریه باغ آسیایی من اعمال... سرکار تون مرقوم قلم شکسته رقم گردید. ذرّه بیمقدار معزالملک امید که هر یک از دوستان که به نظر مطالعه نظر کند به دعا یاد نماید».

۲۷. منشآت «ص ۲۱۱ـ۲۱۸»

شامل این نامه‌ها: پیامی که در وقت توجه نواب کامیاب اشرف به خان بلخ بدیع الزمان میرزا حاکم بدخشان نوشته، نشانی که سلطان حسین میرزا به مولانا سلطانعلی خوش‌نویس نوشته، نشان موقوفات خواجه افضل الدین محمد، مکتوب مرغوب، سواد نشان شاهرخ پادشاه که به ملک اردهشیر مهراسپ پادشاه نوشته، پروانچه که حضرت شاه عالم پاشا بعد از فترت فراق مصحوب مرکش (؟) به دارالسلطنه ایران فرستاده، نشان استیفایی که از هشت باب مولانا جامی نوشته.

انجامه: «راقمه فقیر کثیر التقصیر و ذره حقیر خاک تراب اصحاب حال که با حالت هیبتی داشته باشند (؟) محمدحسین... التبریزی بتاریخ شهر شوال سنه ۱۰۴۲ تحریر یافت».

۲۸. خطبه دیوان شیخ فیضی قدس سره «ص ۲۳۱ـ۲۳۲»

مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴ـ۱۰۰۴ق)

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۲۹ـ۷۳۰؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۴۷۵ و دیباچه در مجلس، ج ۸، ص ۱۷۲ و ج ۱۸، ص ۱۸ـ۱۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۵، ص ۴۱۹۲؛ ملک، ج ۷، ص ۲۱۱ و ج ۸، ص ۳۸۹؛ ملی تهران، ج ۱، ص ۸۶ـ۸۷ (با نام نامه‌ای از فیضی).

آغاز:

«بسم الله الرحمن الرحیم

گنج ازل راست طلسم قدیم

گنج ازل چیست طلسم خدا

داده کلیدش به کف مصطفی

صلی الله علیه وآله وعترته مدارج مرقات علمه وجواهر مرات فطرته. اما بعد این ذره‌ای چند است از ریگ بیابان خیال».

انجام:

از بهر بار کردن گوش گران سران

گویی به نه فلک زده این نه هزار بیت

۲۹. دیوان نجیب گلپایگانی «ص ۲۳۲ـ۲۶۰»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: نجیب‌الدین گلپایگانی (ـ ۶۶۵ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۶۸؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۲۰۴؛ دنا، ج ۵، ص ۴۱۵.

آغاز: دیوان نجیب جرفادقانی قدس سره

زهی به عارض گلگون و خط زنگاری

ببرده گوی جمال از بتان فرخاری

خط سیاه تو گر سر برآورد شاید

که زیر دست سر زلف تست لکداری

انجام:

تا قره عینت به وطن بازآمد

جان همه بندگان بدین باز آمد

المـنة لله کـه عـلی رغـم عـدو
این گلبن دولت به چمن بـاز آمـد

۳۰. دیباچه بیاض «ص ۲۶۳»
آغاز:
«ایـن نسـخه گـر آراسـتگی چـون...
چون صحن چمن پر از گل و یاسمن است
تشـبیه بـه صـحن چـمنش کـرد خـرد
لیکن نتوان کـرد در ایـن جـا سـخن است
بیاضی کـه سـواد ریـاض رضـوان مسـوّده از اوراق رنگین اوست و صفای خاطر شیرین ضمیران از مشاهده صفحات آیینه آیین اوست».
انجام:
این چنین هـمدم لطـیف کـه دیـد
کـه نـرنجید و هـم نـرنجانید
والله المستعان».

۳۱. خطبه بیاض حافظ محب‌علی «ص ۲۶۳ـ۲۶۵»
مؤلف: فصیحی انصاری هروی (ـ۱۰۴۶/۱۰۴۹ق)
آغـاز: «خطبه بیاض حافظ محب‌علی از مـنشات مـیرزا فصیحی هروی. بیت الله الحرام عـبارت از سـویدای دل بی‌حاصل دشت».

۳۲. رقعه که میرزا فصیحی به حافظ محب‌علی نوشته «ص ۲۶۵»
مؤلف: فصیحی انصاری هروی (ـ۱۰۴۶/۱۰۴۹ق)

۳۳. النامه (تعریفات) «ص ۲۶۵» **(طنز ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالمؤمن بن ولی‌محمد دهلوی، ملا دو پیازه (سده ۱۲هـ)
رک: ش ۸۸۴۱/۱۰۴.
آغاز: «ملا دو پیازه. التسبیح: خوان بـر شماری. البـد: مذهب متعصب در هر مذهب».

۳۴. کتابت امیر علیشیر که به خواجه افضل‌الدیـن مـحمد و خواجه شهاب‌الدین عبدالله هنگام انزوا نوشته «ص ۲۶۷ـ ۲۷۰»

۳۵. برات شیخ علی کلا در وجه سایل «ص ۲۷۰ـ۲۷۲»

۳۶. اثبات رجعت (ترجمه چهارده حدیث)
«ص ۲۷۹ـ ۲۹۹ متن و حاشیه» **(کلام ـ فارسی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۰ق)
از انجام ناتمام مانده و برای ادامه نگارش آن ۴ صـفحه سفید گذاشته شده است.
فـهرستواره، ج ۹، ص ۶۹ ـ ۷۰ و ۳۷۳؛ کـتابشناسی مجلسی، ص ۲۳۷ـ ۲۴۰؛ دنا، ج ۱، ص ۱۳۵ـ۱۳۸.
آغـاز: «الحمدلله رب العالمین والصـلوة عـلی اشـرف الانبیاء والمرسلین محمد وعترته الطاهرین. چنین گوید فقیر خاکسار... که چون بر کافهٔ لباب فطنت و ذکا و عامه اصحاب».
انجام موجود: «حدیث نهم... فرو رفتن مردم به زمین در بیدا چنانکه گذشت و یکی در مغرب».

۳۷. تعریف تخت سفر دارالسلطنه «ص ۳۰۵ـ۳۰۶»
انجامه: «حسب الفرموده مردمک دیده... ذوالفقار بـیگا مضیع این صحیفه گرامی کرد. ید العبد... ۱۰۹۳».

۳۸. اکبر نامه «ص ۳۰۷ـ۳۱۸» **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالفضل بن مبارک دکنی، علامی (۹۵۸ـ۱۰۱۱ق)
شامل مقدمه کتاب.
فهرستواره، ج ۲، ص ۱۱۳۱ـ۱۱۳۳؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، ص ۷۲۰ـ۷۲۲؛ دانشنامه ادب فارسی، ج ۴، ص ۲۴۲.
آغاز: «الله اکبر این چه دریـاییست ژرف و سـیاحتی شگرف که حقیقت پذیران دقیقه رس و روشـن‌ضمیران صبح نفس».
انجام: «از رموز نکات عالی اشارات ایـن اسـم بـدیع خبردار گشته از فیض سعادت و کرامات مسمّی بهره‌مند گردند».
انجامه: «بتاریخ ۲۰ شهر شعبان المعظم سنه ۱۰۸۵ در دارالسلطنه قزوین صورت تحریر پذیرفت».

۳۹. انیس العشاق «ص ۳۲۳ـ۳۲۴» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: حسن بن محمد رامی (ـ۷۹۵ق)
تنها یک برگ از مقدمه کتاب مانده است.
رک: ش ۸۸۲۷/۲.
آغاز: «حمد و ثنا مر حضرت خالقی را حلّت (کذا؛ جلّت) قدرته که در مبداء خلقت خاکیان را به تشریف ولقد کرمنا بنی آدم».
انجام: «به تحریر خامه دو زبان نسخه به تفصیل به هیچ باب مسطور نگردد فاما به حکم اشاره بر سبیل ایجاز ورقی مجمله بما فی الضمیر».

۴۰. دیباچه مرقع «ص ۳۲۵ـ۳۳۳»
مرقعات سلطنتی، ص ۲۳۵.
آغاز: «انشاء مولانا میرزا. الله اکبر عجب لؤلؤیست موزون و طرفه درّیست مکنون که جوهریان راسته بازار صورتش کلام نام نهاده‌اند».
انجام:
بیاضش از فروغ صدق پر نور
سطورش جلوه‌گر چون عقد گوهر
ز الفاظ بلیغ روح‌پرور

۴۱. نامه شاه عباس به سلطان سلیم «ص ۳۳۴ـ۳۳۶»

۴۲. سؤال و جواب بوزرجمهر و نوشیروان
«ص ۳۳۶ـ۳۳۷»
آغاز: «سپاس و ستایش بار خدای را جلّب (کذا؛ جلّت) قدرته که آفریدگار آدمیان و پدیدآورندهٔ زمین و روزی دهنده جان... چنین گویند که در روزگار نوشیروان عادل هیچ چیز عزیزتر از حکمت نبود».
انجام: «به شیرازهٔ طراز اوراق لیل و نهار اوراق این گلستان را... آفت خزان به تصرف کوتاه نظران در امان دارد».

۴۳. دیباچه «ص ۳۳۸»
آغاز:
«بسم الله الرحمن الرحیم مطلع دیباچه حمد کریم دماغ نامه‌پردازی... به مستان برگ تا کی می‌فرستم. چمن آرایان گلستان عبارت‌پردازی و پروردگاران ازهار اثمار معالی».

۴۴. فرمان برای دارالسلطنه هرات «ص ۳۳۹»

۴۵. نورس خیال (دیباچه نورس) «ص ۳۴۱ـ۳۴۹»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)
رک: ش ۸۸۲۷/۶.
آغاز: «سرودسرایان عشرتکدهٔ قال که به نورس سرابستان حال کار کام و زبان ساخته‌اند».
انجام:
هم بر آهنگ ثنایش نغمه قانون دهر
هم به وفق مدعایش رسم و قانون زمان

۴۶. رقعه میرزا بیگ به قمی «ص ۳۶۶»

۴۷. اشعار
با سروده‌هایی از:
ابراهیم ادهم، میرزا (ص ۳۵۲)
ابن یمین (ص ۱۰۲)
ابوتراب (ص ۲۷۳)
افضل، خواجه (ص ۱۲۴)
امیرخسرو (ص ۱۷۵، ۳۱۲، ص ۲۱۹ـ۲۲۲ با انجامه: «راقمه محمدحسین جنابدی»)
بابافغانی (ص ۷۷، ۹۴)
جامی (ص ۲۲۹ـ۲۳۰، ۳۶۴)
جانی صابری، مولانا (ص ۳۱۳)
جلال اسیر، میرزا (ص ۱۷۸: «بتاریخ ۱۷ شهر ذیحجة الحرام سنه ۱۱۰۰ در قریه... به قلم آمد»)
حسن‌خان، مولا (ص ۱۲۴)
حسن، میرزا (ص ۸۰: «بتاریخ ۱۴ شهر شعبان ۱۱۱»)
حکیم (ص ۲۹)
خالصا (ص ۱۱۷، ۱۲۲)

۱۴۰ـ۱۴۱، ۱۵۳ـ۱۵۹، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۷، ۱۷۹ـ ۱۸۱، ۱۹۱، ۲۹۶ـ۳۰۲)
والی (ص ۳۱۷)
همتی، مولانا (ص ۱۷۶)

این چند انجامه هم در پایان بعضی از یادداشتهای کوتاه نسخه دیده می‌شود:

- «بتاریخ شهر ذیحجه الحرام سنه ۱۱۰۱ به امر دستور قواعد خلت و محبت ذوالفقار بیگ مرقوم قلم داعی محمدرفیع شد» (ص ۳).
- «در تاریخ شهر شعبان المعظم سنه ۱۱۱۸ صورت تحریر پذیرفت» (ص ۱۲ حاشیه).
- «چون نسخه که... شعار مولانا محمدفاضل فرستاده مغشوش و غلط بسیار داشت به همین چند بیت ختم نمود اگر سهوی شده باشد کاتب را حرجی نیست و چون... را ربط به شعر و قصیده نمی‌باشد حاصل آن نسخه را... لازم دارد و چون مناجات شب در تفحص هست که هر گاه نسخه صحیح معتبر به همین... و به اتمام رساند در تاریخ ۱۵ شهر جمدی‌الاول سنه ۱۱۱۳ در دفترخانه سرکار مواهب آثار صورت تحریر پذیرفت. هر کس از یاران در افتد مطالعه نماید و... نخواهد شد» (ص ۲۲ حاشیه).
- «در کتاب موعظه تقوی شعار ملا محمدفاضل که در مدرسه جعفریه به تحصیل مشغول است. در خدمت بندگان صاحب کمالات معنوی خواجه محمدحسینای... نوشته جمیدی‌الاول سنه ۱۱۱۳» (ص ۴۷ حاشیه؛ در پایان یک حکایت منظوم).
- «بتاریخ یوم جمعه ۲۶ شهر جمیدی‌الثانی من شهور سنه ۱۱۰۱ در خدمت عزیز اخوی ذوالفقار بیکا با کمال تفرقه حواس... فکر و قلمی شد» (ص ۳۷۰).
- «بتاریخ شهر ذی الحجه الحرام ۱۱۰۳ در مشهد مقدس صورت تحریر پذیرفت العبد الاقل محمدیوسف» (ص ۳۷۱).

خط نستعلیق و شکسته نستعلیق. با این تاریخها: ابوطالب بن حاجی میرزا رمضان علی در رجب ۱۲۷۷ق (ص ۲)، محمدرفیع در ذیحجه ۱۱۰۱ق به امر ذوالفقار بیگ (ص ۳)، شعبان ۱۱۱۸ق (ص ۱۲)، ۱۵ جمادی‌الاول ۱۱۱۳ق در دفترخانه سرکار مواهب آثار (ص ۲۲)، رجب ۱۱۱۴ق (ص ۳۰)، محمدمهدی در رمضان ۱۱۱۲ق (ص ۳۲)، صفر ۱۱۱۳ق (ص ۳۴)، جمادی‌الاول ۱۱۱۳ق (ص ۴۷)، ۱۴ شعبان ۱۱۱ (کذا، ص ۸۰)، صاحب سفینه در جمعه ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۰۹۷ق (ص ۱۱۹)، شوال ۱۰۹۰ق در مشهد (ص ۱۳۱)، ۱۷ ذیحجه ۱۱۰۰ق (ص ۱۷۸)، غره شعبان ۱۱۱۲ق حسب الفرموده مستوفی هرات در دولتخانه ایشان (ص ۱۹۳)، ۹ جمادی‌الثانی ۱۰۷۹ق (ص ۲۰۵)، معزالملک در ربیع‌الثانی ۱۰۶۵ق در قریه باغ آسیایی (ص ۲۱۰)، محمدحسین... تبریزی در شوال ۱۰۴۲ق (ص ۲۱۸)، ۱۰۹۳ق برای ذوالفقار بیگا (ص ۳۰۶)، ۲۰ شعبان ۱۰۸۵ق در دارالسلطنه قزوین (ص ۳۱۸)، رجب ۱۰۸۰ق (ص ۳۲۲)، محمدمهدی حسینی جنابدی برای ذوالفقار بیگا (ص ۳۶۵)، جمعه ۲۶ جمادی‌الثانی ۱۱۰۱ق در خدمت ذوالفقار بیگا (ص ۳۷۰)، محمدیوسف در ذیحجه ۱۱۰۳ق در مشهد (ص ۳۷۱).

این نسخه به چندین نوع متفاوت صفحه‌پردازی شده است: در بیشتر صفحات نسخه هر دو برگ دو بخش شده است. بخشی متن و اصلی و بخشی که به صورت چلیپا یا عمود بر متن اصلی در حاشیه نوشته شده. در بیشتر صفحات یک ردیف در حاشیه کناری برگها نوشته شده که جداگانه از متن جدول‌کشی شده است. بیشتر نوشته‌ها چلیپا. بعضی از صفحات به ۶ بخش تقسیم شده و در هرکدام یک مطلب کوتاه نوشته شده. گاهی هم صفحات ۳ ستونی است. گاهی متن در یک جدول کوتاه در وسط است و سه ستون حاشیه‌نویسی دارد.

عناوین و نشانیها شنگرف، صفحات جدول‌کشی شده با زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، در صفحاتی از نسخه علامتهای زرین و سیمین نقش بسته است. صفحه ۴ سرلوح مذهب و مرصع شرفه‌دار با پیشانی زمینه زر و لاجورد. درون نقوش طلاپوش وسط آن

مهر گلابی به نقش: «صح...». حاشیه صفحات ۴ و ۵ تشعیرسازی شده با نقوش گل و بوته زرین. ص ۲۰۹ سرلوح مذهب و مرصع با پیشانی زیبا. درون پیشانی بسمله با مرکب مشکی در زمینه زرپوش و مهر بیضوی کوچک ناخوانا. حاشیه دو ص ۲۰۹ و ۲۱۰ تشعیرسازی شده با نقوش گل و بوته زرین. در پایین ص ۳۷۰ مهر گلابی شکل: «صح» و مهر بیضوی: «الله بارء».
نسخه برگ‌شمار قدیمی دارد. برگهایی از نسخه افتاده و برگهایی هم در صحافی جابه‌جا شده است.
کاغذ: الوان آهارمهره.
دو، ۱۸۶، یک برگ، ۱۵/۶×۲۷/۸، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: گالینگور بنفش، عطف و گوشه‌ها میشن قهوه‌ای. قطر: ۳.
خریداری از باقر ترقی در اسفند ۱۳۴۵ش.
[شماره ثبت: ۷۶۴۹۰]

(۸۹۴۶)

جنگ:

یادداشتهای پراکنده حدیثی و تفسیری و عرفانی و داستانهای پیامبران و قصه‌های ائمه و ادعیه است. گردآورندهٔ آن شیعی بوده؛ سواد زیادی نداشته و اغلاط کتابتی و املایی زیادی دارد.

۱. رسالة فی تصفوف صوفیه «ص ۲۱ ـ ۲۲»
(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

آغاز: «هذه رسالة فی تصفوف صوفیه و ملاحده لعنهم الله که این هذیانها و مزخرفاتها که زندیقان راه زناق دین گفته‌اند. بسمله و به نستعین. بعد حمد و ثنا و منان مستعان و صلوات سید انس و جان. و بدان که تمام دین محمدی شریعت و طریقت و حقیقت است».

انجام: «حضرت الله تعالی همه طالبان دین قیوم را به صحبت مرشدان صراط المستقیم برساند به حرمت انبیای من الاقطاب والافداد».

۲. التصریف العزّی (العزّی فی التصریف) «ص ۲۴ ـ ۳۳»
(صرف ـ عربی)

مؤلف: عبدالوهاب بن ابراهیم زنجانی (ـ ۶۶۰ق)

با حواشی فارسی در متن و حاشیه.

رک: ش ۸۸۷۵/۲۲.

آغاز: «اعلم ان التصریف فی لغة التغییر. و بدان که تصریف در اصطلاح صرفیان گردانیدن است در لغت صحیح و فرق چیست میان صحیح سالم».

انجام: «ودحرجة دحرجتا واحدة والفعلة بالکسرة للنوع من الفعل تقول حسن الطمعة والجلیسة».

۳. صرف میر «ص ۳۵ ـ ۳۸» **(صرف ـ فارسی)**

مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ق)

از انجام افتادگی دارد.

مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۲۵۷۸ـ۲۵۸۵ و ۲۹۳۰ ـ ۲۹۳۱؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۰۷۱ ـ ۲۰۷۲؛ دنا، ج ۷، ص ۱۳۰ـ۱۳۴.

آغاز: «بدان که ایدک الله که کلمات لغات عرب بر سه قسم است: اسم چون رجل و علم و فعل چون ضرب و دحرج و حرف چون من والی و تصریف در لغت گردانیدن چیزی است از حال به حال».

انجام موجود: «در اسم فاعل نیز چنان کردند و الف را حرکت دادند چنان شد اسم مفعول مقول مقولان».

۴. [فرهنگ لغت] «ص ۴۱ ـ ۴۹» **(لغت ـ فارسی)**

با افتادگی از آغاز و انجام.

آغاز موجود: «طسأ: ناگواره شدن طعام و تخمه پیداکردن. طوا: گرسنه. طغیا: گاو وحشی. طُلا: گردنها یعنی اعناق».

انجام موجود: «انجاز: راست کردن وعده. اعواز: درویش محتاج. احتفاز: بر سر پای نشستن».

۵. [ادعیة صلوة اللیل] «ص ۵۰ ـ ۶۲» **(دعا ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

خاتمه کتابی است که نام و نشانش نامشخص است. در

هامش صفحه آخر نوشته شده: «وکان المرقوم من تصنيفات منبع العلوم ربّانی و مورود عنایات سبحانی مولانا محمدامین شیروانی».

آغاز: «خاتمه در بیان ترجمه ادعیه نماز شب با بعضی از آیات که در نماز شب خوانده می‌شود. الحمد لله الذی احیانی... (یک کلمه از بین رفته) ما اماتنی. سپاس و ستایش مر خدای راست که مستجمع جمیع صفات است و صفات کامله است».

انجام: «فانک اهل التقوی واهل المغفرة. پس به درستی که توی سزاوار به آن که از تو ترسند و سزا به آن که بیامرزی گناه‌کاران را و معصیت بدکاران را. تمت خاتمه من ادعیه الصلوة اللیل».

۶. نزهة المشتاق «ص ۶۴ ـ ۷۸» **(اخلاق ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

نسخه دیگری از این کتاب به دست نیامد.

با چندین فصل بدون شماره گذاری. از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «سبحانک من تسبیح له النور فی الظلمة البرّ والبحر والطّامی الزخار ولک الحمدنا (کذا) عالم بمکنون مثاقل رمل القفار... اما بعد فهذا مقدم فی المکارم الاخلاق سمتها بنزهة المشتاق خدمت بها لمجلس العالی... خواجه نصیرالدین حسین... والرتبتها (کذا) علی مقدم ومقامین وخاتمه. واما المقدمة فالنفس التی تخاطب بالتکلیف قد اختلف فیها العلماء».

انجام موجود: «ومضی فلما طرق علیه الباب خرج الیه وقال جئت جواب مسألتک انی نظمت البارحة ثلث ابیات».

۷. اربعون سورة منتخبة من التوراة (الاحادیث القدسیة) «ص ۱۱۶ ـ ۱۲۶» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: امام علی بن ابی‌طالب(ع) (ـ۴۰ق)

رک: ش ۸۸۹۷/۴.

آغاز: «ونقل من الحدیث القدسی فائدة جلیلة وموعظة بلیغة وهی اربعین سورة منتخبة من التوریة... اول یقول الله تعالی عزه وجله عجبت لمن ایقن بالموت».

انجام: «وکان اشد الناس عذاب الیوم القیمة زدناهم بفوف العذاب والله اعلم».

۸. سورة الولایة والنور «ص ۱۴۴ـ۱۴۵»

در آغاز نوشته شده: «هذا السورة الولایة والنور وجد فی مصحف العتیق بخط عبدالله المسعود رضی الله عنه وهی ثلث اربعون آیة فی شان امیرالمؤمنین علی ابن ابی طالب علیه السلام واخذه عمر وعثمان وُجدة فی المدینة».

۹. دوازده امام «ص ۱۴۵» **(دعا ـ عربی)**

در نسخه ما از منشی این دوازده امام نامی به میان نیامده اما در نسخه ش ۱۹۴۸۵ آستان قدس رضوی به علی بن حسین موسوی بغدادی، شریف مرتضی (۳۵۵ـ۴۳۶ق) نسبت داده شده است.

نسخهٔ دیگری نیز از آن در بیاض ش ۴۹۰۳ کتابخانه مجلس، ص ۱۱۸ بدون انتساب به کسی موجود است.

آستان قدس، ج ۱۵، ص ۲۱۱ـ۲۱۲؛ هزار و پانصد نسخه خطی، ۳۱۴ـ۳۱۵.

آغاز: «الحمد لله الذی جعلنا من امة حبیبه وخلیله محمد المصطفی. رب العالمین الذی صیرنا من زمرة ولیه ووصیه علی المرتضی».

انجام: «غیر المغضوب علیهم ولا الضالین المنکرین من اهل بدعة والهوی استجب دعاءنا یا سامع الدعاء».

۱۰. دوازده امام (انشاء الصلوات والتحیات) «ص ۱۴۹ـ۱۵۱» **(دعا ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، ص ۵۸۲؛ دنا، ج ۴، ص ۱۲۶۳ـ۱۲۶۵.

آغاز: «دوازده امام از گفتار خواجه نصیر طوسی ممزوج به دعاء توسل. اللهم صلی علی سلم وزید (کذا؛ زد) و مبارک علی النبی الامی العربی الهاشمی القرشی المکی المدنی».

انجام: «فی زمرتهم وتحت لوائهم صلی الله علی محمد وآله الطاهرین برحمتک یا ارحم الراحمین».

۱۱. دوازده امام «ص ۱۵۸» **(دعا ـ عربی)**

در این نسخه به شیخ بهایی (۱۰۳۰ق) نسبت داده شده است.

رک: ش ۸۹۰۸/۳۵.

آغاز: دوازده امام شیخ بهادین محمد علیه الرّحمة.

یـا ربّ بـحق مـحمد سـیدنا مـحمد
مـــقرّن مــقرّب مــنتجب وخــاتم
ذی شـرف مشـرف ذی ظـفر مـظفر
ذی خــطر مــخطّر ذی کـرم مکـرم

۱۲. [رساله در بیان دانستن حدیث صحیح و اسامی فقها]

«ص ۱۶۸ ـ ۱۷۹» **(درایه ـ فارسی)**

با آن که در ابتدا نوشته شده این رساله یک مـقدمه و ۳ فایده دارد اما در متن هیچ عنوانی به چشم نمی‌خورد.

آغاز: «این رساله مشتمل است بر مقدمه و سه فایده در بیان دانستن حدیث صحیح و اسامی فقها. طریق نجات و صراط مستقیم که انسان را از بادیهٔ ضلالت و تیه غوایت نجات می‌دهد و بـه مـعموره هـدایت و راه راست حـق می‌رساند... مجملی از صحت و ضعف احادیث و جمعی از مجتهدین و قلیلی از رموز فـقها را سـخن کـه دریـن مختصر گنجایش داشته باشد مرقوم می‌شود... و اما بعد و در بیان دانستن حـدیث صـحیح و حسـن و مـوثق و ضعیف و مستند و مرسل».

انجام: «و معاندین از ترس منصب او بدو ضرری به او نمی‌توانستند رسانیدن. اکـثر آن خـلق بـه دولت او بـه مذهب شیعه عمل می‌نمودند».

۱۳. بیان الذکر الخفی المستوجب للاجر الوفی

«ص ۲۲۸ ـ ۲۳۲» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: احمد بن محمد علاءالدوله سمنانی (۶۵۹-۷۳۶ق)

مؤلف طریق حصول معرفت حـق تـعالی و وصـول بـه حضرتش را ذکر خفی دانسته و برای آن ۱۲ وجه عقلی و نقلی ذکر کرده است.

فهرستواره، ج ۷، ص ۳۷۲ (۱ نسـخه)؛ دانشگـاه تـهران، ج ۱۶، ص ۱۱۳؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۵۷۰؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۸۶۶.

آغاز: «بسمله و بحمد و سل الی نـحن المـبنی (کـذا؛ وبحمده اتوسل الی الحق المبین) وبـالصلوة فـی الروح النبی الامین اعتصم بالحبل المتین... و اما بعد چـنین در خاطر آمد که چون وی روی درین خطات (؟) نهاد و اگر مختصر است جهت یاران یادگار گذارد».

انجام: «یعنی نفس باید که عنان اختیار را به دست باز ندهد تا از رحمت خدای تعالی باز نماند وسلام علی من اتبع الهدا وترک الهوا وسلّم».

۱۴. مناظره عقل و علم و حلم و دولت «ص ۲۵۰ ـ ۲۵۴» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

تـــنها یک نسـخه دیگـر از ایـن کـتاب مـورخ ۸۵۰ق در کـــتابخانه بـــادلیان آکســـفورد مـی‌شناسیم. رک: میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۵۴۵.

آغاز: «حمد و سپاس بی‌قیاس مر حضرت سـبحان و تعالی را که پیکر انسانی را به زیور زینت صفات عقلات (عقلانیت) مزین گردانید... و اما بعد این رساله‌ای است مختصر و مقاله‌ای معتبر در مناظره عقل و حلم و دولت و تحفه مجلس عالی جناب... خواجه جمال‌الدین والدوله حسن... که درین مدت مدید که در ممالک عراق عـرب از روی اسـتقلال و اسـتحقاق مـتصدی امـور وزارت و متکفل احوال و اعمال سپاهی و رعـیت مـی‌باشند... و آغاز مناظره است. نقل است که روزی میان عقل علم و حلم دولت مناظره افتاده و مجادله روی آورد و هر یک از آثار فضیلت خود لاف می‌زدند و گزافی می‌نمودند».

انجام: «این که دولت گفت جایی که مـن بـاشم خـرد ناچار باشد خداوندان نعمت نـیک دانـند کـه بـی‌دولت بی‌خرد بسیار باشد والله اعلم بالصواب».

۱۵. نسب‌نامه سید نعمت الله «ص ۲۵۶»

۱۶. مجموعه ماده تاریخ «ص ۳۷۹»

مجموعه ماده تاریخهایی از سلطنت و وقایع حکومت صفوی و چند کسوف و زلزله است.

به جز وقایع حکومتی که تاریخشان در اکثر منابع آمده چند ماده تاریخ جدید این بخش چنین است:

- زلزلۀ مراغه به تبریز روز جمعه چهارم ذی‌الحجه ۱۰۵۰ق.
- کسوف آفتاب در ماه رمضان یوم چهارشنبه وقت ظهر ۱۰۶۴ق.
- کسوف ثانی آفتاب ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۱۰۷ق سنه تنگوزئیل.
- کسوف آفتاب ثالث در فصل آخر تابستان در یکشنبه ۱۸ ربیع‌الاول در میان ظهر عصر ۱۱۱۱ق.

۱۷. بحر طویل «ص ۴۷۴»

در نعت امیرالمؤمنین(ع) از گفتار بخاری: «بحر طویل در نعت شاه اولیا و سرور اوصیا امیرالمؤمنین علی علیه السلام از گفتار بخاری رضیه (کذا) الله عنه».

تنها یک برگ آن در نسخه مانده است.

آغاز: «غیاث مشجع کمال در شان امیرالمومنین علی علیه السلام. چه مهر مطلع ز چرخ مربع بصنع مطمع چه ماه مقنع مرصع مشجع بدین است ارفع فرو خوانده ز اشعار قرا ثنای محمد».

۱۸. گفتارهای پراکنده

در سر تاسر این جنگ گفتارها و منقولات مختلفی از این کتابها و اشخاص نوشته شده است:

احیاء علوم الدین (ص ۹۵)
الهی نامه عطار (ص ۱۰۵)
امالی ابن بابویه (ص ۱۱۰)
امالی شیخ طوسی (ص ۱۱۰)
البلد الامین (ص ۱۲۸)
تحفة الغرائب (ص ۳۸۲، ۴۵۵)
تفسیر الحلّی (ص ۲۳۴)
تفسیر الرازی (ص ۲۴۷)
تفسیر القاضی (ص ۹۳)
تنزیل الکر و القرآن الحکیم (ص ۲۴۵)
دروس (ص ۱۱۰)
رساله زین‌الدین (ص ۸۸)
رواحة الارواح (ص ۲۹۴، ۳۳۳، ۳۳۸ و ۳۴۴)
روضة الصفاء (ص ۴۰۲)
زهرة الریاض (ص ۱۵۸)
السراج المصباح (ص ۹۳)
شرح بخاری کرمانی (ص ۹۳)
طب الائمة (ص ۱۳۰ و ۱۵۷)
طب النبی (ص ۱۱۱)
طریق النجات (ص ۱۲۸)
الظرایف اللطائف (ص ۴۶۴)
عدة الداعی (ص ۱۰۳، ۱۴۳، ۱۵۴ و ۱۵۵)
عیون [اخبار] الرضا (ص ۱۴۲)
الکافی للکلینی (ص ۱۰۴ و ۱۴۲ و ۱۴۷)
کتاب المشارق (ص ۱۶۰)
کتاب ورام (ص ۱۰۵)
کشف الاسرار (ص ۱)
الکشف الغمة (ص ۹۹، ۱۰۹، ۲۴۲ و ۳۴۷)
کشکول شیخ بهایی (ص ۱۵۸)
کنز الغرائب (ص ۳۴۹)
لواقع الاشراق محمد دوانی (ص ۸۳)
ماثولوجیا از ارسطو (ص ۱۵۹)
مجمع البحرین (ص ۹۸)
مجمع البیان (ص ۱۵۸)
مصابیح القلوب (ص ۱)
معالم الدین (ص ۱۰۸)
مکارم الاخلاق (ص ۹۲، ۱۰۹ و ۱۳۰)
من لا یحضره الفقیه (ص ۱۰۹)
منهاج العابدین (ص ۸۱، ۸۲، ۸۶، ۹۰، ۹۱، ۹۸ و...)
نامه امام حسن عسکری به ابن بابویه قمی (ص ۸۳)
نوادر الحکمة (ص ۱۰۷)

نهج البلاغة (ص ۸۷ و ۱۵۹)
ابن طاووس (ص ۱۰۸)
امام حسن(ع) (ص ۷۹)
حسین سبزواری (ص ۲۴۰)
حسین واعظ کاشفی (ص ۴۵۵)
زین‌الدین، الشهید الغانی (کذا) الشیخ (ص ۸۰)
شیخ بهایی (ص ۹۵ و ۱۰۲)
شیخ شهاب‌الدین (ص ۱۱۴)
الشیخ علی، خاتم المجتهدین والشیخ الشریعة (ص ۸۵)
شیخ مفید (ص ۸۰، ۱۰۶، ۱۱۲ و ۱۲۶)
عبدالله انصاری، خواجه (ص ۱۹۵)
کفعمی (ص ۸۷)
محمد بن حسن مطهر (ص ۹۴)
محمد بن عبدالرحمن همدانی، شیخ ابونصیر (ص ۱۳۴)
محمد بن یوسف مفسر ترمذی (ص ۴)
نصیر همدانی (ص ۴۵۵)
واقدی (ص ۱۱۴)
حدیث به خط ابن بابویه (ص ۹۲)
حسب الامر میرزا مخدوم سلمه الله تعالی (ص ۲۲)

۱۹. اشعار

با سروده‌هایی از این شعرا:
ابن یمین (ص ۴۷۳)
ابوالمؤید خطیب خارزمی (ص ۱۶۳)
انوری (ص ۴۷۳)
جامی (ص ۴۷۳)
خواجه نصیرالدین طوسی (ص ۹۷)
شیخ بهایی (ص ۲۳)
فضولی (ص ۴۷۳)
مجنون عامری (ص ۴۷۳)

خط: نسخ و نستعلیق و تحریری. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

نسخه با خطوط و روشهای مختلفی نوشته شده است. بعضی از بخشها چلیپا و قسمتهایی تکه تکه و چند پاره نوشته شده است. بیشتر بخشها عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه رساله‌های تصریفی یادداشتهای توضیحی زیادی آمده است.

با این مهرها و یادداشتها:

ص ۱ و ۴۶۴ مهر بیضوی به نقش: «افوض امری الی الله عبده احمد».

در دو ص ۴۹ و ۵۰ اثر این مهرها نقش بسته است: مهر بیضوی: «لا اله الّا الله محمد رسول الله علی ولی الله ۱۱۱۲»، «عبده فتح‌الله ۱۱۹۴»، «جهان... (یک کلمه در برش صفحه از بین رفته) شد از نور محمد ۱۱۴۴»، «العبد محمد... شریف»، مهر مربع: «یاکافی المهمات عبده محمدرضا ۱۱۷۸»، «الله محمد علی»، مهر مستطیل: «افوض امری الی الله عبده شیرمحمد» با تاریخ ناخوانا و مهری چهارگوش که بخشی از آن ناقص شده است: «... چون... بلرزد / محمد بفریاد... رسد ۱۰۱۴».

حاشیه ص ۱۰۱ یادداشت یادگاری از محمد... ساکین باللوجه مر... (نامش در صحافی ناقص شده است).

ص ۱۴۰ یک بیت شعر نوشته شده در ربیع‌الاول ۱۱۰۷ق در قریه قمقان آصف التولان (؟).

حاشیه ص ۱۵۷ یادداشت غلام‌رضا ولد صاحب‌کاظم که کتاب را به آقا غلام‌رضا ولد علی یولداش داده است.

ص ۱۶۵ مهر مستطیل: «یا کافی المهمات عبده محمدرضا ۱۱۷۸».

در حاشیه ص ۱۷۶ حاجی غلام... ابن علی یولداش در ۱۱۶۷ق نوشته تا این جا کتاب ۳۰۰ ورق دارد. یادداشت دیگری هم در همان صفحه آمده که در ۴ رمضان مجموعه را حسب الخواهش میرزا بابا به تبریز فرستاده و تا این جا ۳۰۰ ورق است.

در کنارهٔ صفحهٔ ۲۰۷ نوشته شده: «امتحان می‌کنم قلم را سنه ۱۱۷۳».

ص ۲۱۱ و ۲۱۳ یک مهر هشت گوش به سجع ترکی که احتمالاً این طور باشد: «اوله لطفک ز نظر یار احمد».

یادداشت مغلوطی در ص ۲۷۰ آمده که متنش را با تردید این طور خواندم: «کمال‌الدین از اولاد یحیی هراطی (هراتی) می‌باشد. در ایام امیر تیمور (؟) از

هراط آمده در آزاربایجان مکان نموده در سنه ۱۱۲۲ به رحمت الهی واصل شد. صاحب کتاب در تاریخ می‌باشد».

در ص ۲۷۶ یادداشت ابن حاجی علیولد... غلام رضا در ۱۱۶۷ق که نوشته کتاب تا این جا ۳۵۰ ورق است.

ص ۳۰۱: «یادگار محمدحسن ابن آقا محمد ملّا ابوالحسن ۱۲۴۷».

ص ۳۹۳ و ۳۹۵ اثر یک مهر بیضوی ناخوانا که چهار بار کوفته شده است.

در ص ۴۴۵ نوشته شده نسخه در ۴ رمضان حسب الخاهش عالی حضرت شیخ آقا بابا به تبریز فرستاده شد و شمار اوراق آن ۴۶۴ ورق است.

در ص ۴۴۶ یادداشت برگ شمار (۴۶۴ برگ) به خط ابن حاجی الحرمین ابویمقانی نور العیونی ام حاجی علیوالداش حاجی غلام رضا در ۱۱۶۷ق.

ص ۴۶۸ یادداشتی در ۹ محرم ۱۱۵۲ق درباره دعوی محمدقلی ولدکربلایی اکبر.

بعضی از صفحات مرمت و وصالی شده. صفحات پایانی نسخه اسیدی و آسیب‌دیده. نسخه فرسوده است. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، آبخورده.

دو، ۲۳۷، دو برگ، ۱۸/۲×۲۹/۱، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول گرهی، آبخورده و فرسوده. قطر: ۳/۳.

خریداری شده در آبان ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۴۱۱۹]

(۸۹۴۷)

مطالع الاسرار فی شرح مشارق الانوار

(تاریخ امامان؛ کلام ـ فارسی)

مؤلف: حسن خطیب قاری سبزواری (سده ۱۱ هـ)

ترجمه و گزارش فارسی کتاب مشارق انوار الیقین حافظ رجب برسی (سده ۹هـ) است: «چون ذره بی‌مقدار... حسن الخطیب القاری مدت چهل سال بود که در آستانه مقدسهٔ... علی بن موسی الرضا(ع) به شرف قرأت آن مشهد مقدس و به منصب شایسته خطابت آن ارض اقدس هر صبح و شام قیام داشت[1]... تا آن که به مساعدت بخت بیدار بل به عنایت حضرت کردگار احرام زیارت عتبات عالیات ائمه کرام(ع) بسته عازم کعبه مقصود خویش گردید بعد از آن که به ولایت سبزوار که وطن آباء این بی‌مقدار است رسید شبی از شبها... در واقعه... در روضه مقدسه رضویه... به دستور قراءت و دعای ولی نعمت اشتغال دارد و بعد از فراغ، شخصی از خدام کرام آن حضرت(ع) از حرم محترم بیرون آمده گفت که بزرگواری است از عترت علویه و ذریّه موسویه مقرر شده که آن حضرت را دریابی و بعد از آن به جانب مقصود خویشتن شتابی. بعد از بیداری این فقیر از غایت دهشت متفکر بود و نمی‌دانست که آن بزرگوار کیست و سرّ این هدایت چیست». تا آن که در ولایت خار به حضور شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷ـ۱۱۰۵ق) رسید و شاه به او دستور داد که کتاب مشارق الانوار را به فارسی برگرداند. مؤلف این دستور را «تعبیر آن واقعه و سر آن اشاره» دانسته و به آن اهتمام کرده است.

وی درباره روش کارش می‌گوید: «چون اوایل کتاب مذکور مشتمل بود بر مقالاتی که متعلق است به حروف و مبنی است بر اصطلاحات صوفیه مقرر گردید که آن مقالات طرح و فصول و ابوابی که شیخ رجب قدس سره در شان حضرات مطهرات نبی و ائمه(ع) ذکر و بیان نموده مترجم و مشروح گردد لهذا این خاکسار بیمقدار التزام نمود که به توفیق الهی آیات قرآنی و احادیث نبوی را که در کتاب مشارق ذکر یافته موافق تفاسیر امامیه با اخبار دیگر که مؤید و مناسب مقام باشد بر طبق ایراد شیخ رحمه الله بیان نماید». با اشعاری از مؤلف در متن.

پایان یافته در دارالسلطنه اصفهان در ۱۷ ذیحجه ۱۰۹۰ق:

---

۱. دیباچه حکم خطابت مشهد مقدس برای ملا حسن قاری در جنگ ش ۶۶۷۹ کتابخانه ملک، ص ۱۱۰ـ۱۱۱ آمده است (این نسخه جزو مجموعه نسخه‌های فهرست نشده آن کتابخانه است).

گشت روشن برای تـاریخش

آفـــتاب مـــطالع اســـرار

شامل سه جـلد کـتاب. جـلد اول از آغـاز تـا بـرگ ۲۵۸ پ؛ جلد دوم برگ ۲۵۹ پ ـ ۵۴۰ پ و جلد سوم از ۵۴۱ پ تا آخر. تنها برگ آخر نسخه افتاده است.

فـهرستواره، ج ۳، ص ۱۷۷۳ـ۱۷۷۴ و ج ۹، ص ۵۳۲؛ ذریعه، ج ۲۱، ص ۱۴۱؛ مرعشی، ج ۱۲، ص ۱۷۶ـ۱۷۷ و ج ۳۱، ص ۱۵ـ۱۶؛ مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۱۴۰ ـ ۱۴۲؛ دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۱۵۳۷ـ۱۵۳۸؛ مجلس، ج ۱ / ۳۳، ص ۱۶۲ ـ۱۶۳، ش ۱۰۶۸۲؛ الهیات تـهران، ج ۱، ص ۴۰۳؛ مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی قـم، ج ۱، ص ۱۲۵ـ۱۲۶؛.

آغـاز: «اشراقات لوامع حمدی کـه طـبقات افـلاک و ساحات صفحات عرش ادراک به نور ظـهورش فـروغ گیرد و لمعات بارقات ثنایی که به سواطع انوارش ضمایر و بصایر ساکنان».

آغاز شرح: «قال الشیخ العارف القدسی رجب بن علی بن رجب البرسی قدس سرّه فی کتابه الموسوم بـمشارق الانوار فی مناقب الائمة الاخـیار النـقطة الواحـدة هـی حقیقة الموجودات... تعبیر این مقال و تفسیر این اجمال آن است که در آن هنگام که حقایق مکـوّنات در مـر تبه غیب».

انجام مـوجود: «در سلک شیعیان و محبان شاه مـر دان منتظم نماید و ضیعه آمال او را به رشحات سحاب فضل و احسان خرمی و نضارت بخشاید مـواهب الله عـندی جاوزت املی».

خط: نستعلیق خوب، عبارات اصل نسـخ مشکـول، آیات و روایات نسخ شنگرف مشکول، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

نسخه هنری و نفیس، عناوین و نشـانیها و آیـات و روایات شنگرف، بین پارههای اشعار علامت (.*.) به شنگرف. صفحه اول سرلوح مذهب مـرصع نـفیس شرفهدار با پـیشانی، سـه صـفحه اول بـین سـطور طلااندازی شده، در حاشیه این سـه صـفحه چـهار کتیبه قلمدانی از ابتدا تا انتهای صفحه کشیده شده که با نقوش گل و بـوته تـذهیب شـدهانـد. حـروف سطرهای آغازین دو صـفحه اول نسـخه و نـیمی از صفحه سوم به شنگرف نوشته شدهاند. این حروف به گونهای انتخاب و سطور به نحوی آغاز شدهاند که اگر آنها را در کنار هم قرار دهیم عبارت: «ابوالمظفر شاه سلیمان الصفوی الحسینی الموسوی بهادرخان» بـه دست میآید، همه صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، از این تزئینات مـیتوان احـتمال داد ایـن نسخه برای تقدیم به شاه کتابت شده باشد.

در حاشیه تصحیح شده، در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها دیـده مـیشود: دو نـوشته خـریداری و تملک کتاب از حـاجی مـؤمن بـن مـلا مـحمدعلی مازندرانی در ۱۲۲۵ق (این تـاریخ دسـتکاری شـده بدین صورت که ۱۲۱۱ به ۱۲۲۵ تبدیل شده است) بـا مهر بیضوی او «بنده آل محمد مـؤمن ۱۲۲۴»، مـهر تملک بیضوی به نقش: «عبده الراجی عبدالوهاب» با تاریخی که شاید ۱۲۷۵ یـا ۱۲۷۸ بـاشد. یـادداشت خریداری کتاب از حاجی میرزا احمد کـتابفروش در رجب ۱۳۴۴ق نـوشته مـحمدهادی طـبرسی، و نوشتهای از احمد کتابفروش طهرانـی در ۱۲ مـحرم ۱۳۴۳ق که: «رابطه این کتاب ملاحظه شده، صـحیح است» و اشعاری از مثنوی. در پایان هر سه جزء کتاب همین میرزا احمد کتابفروش نوشته که اوراق ملاحظه شده و نقصی ندارند جز چـند سـطر از آخـر (در دو یادداشت میزان افتادگی یک بار یـازده و بـار دیگـر هشت سطر تعیین شده است).

در صفحه الحاقی آغاز نسخه نام کتاب و معرفی آن و این یادداشت دیده میشود: «یوم یکشنبه دهم شهر ربیعالثـانی؛ از قـصاب روز ده شـاهی، از مشـهدی رحمتالله روز پنج شاهی».

نسخه هر ۱۰۰ ورق به ۱۰۰ ورق شـمارش شـده و ایـن شمارهها در گوشه سمت راست بالای برگ صدم نوشته شده است (همچنین در آخرین برگ جلد اول و دوم).

سطراندازی شده با مسطر. رکابهدار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی نازک آهار مهره.

یک، ۶۶۱، دو برگ، ۱۸/۸×۳۱/۹، ۲۱ سطر، ۱۱/۵×۲۲.
جلد: دو رو، بیرون ساغری مشکی با نقوش زرین در حاشیه، درون تیماج عنابی با ترنج و دو سرترنج و دو کتیبه در بالا و پایین آن و جداول زرین با نقوش گل و بوته، سجاف دار، عطف میشن بنفش، کمی فرسوده.
قطر: ۶/۱.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۳۰۸۹]
(← تصویر)

(۸۹۴۸)

مجموعه هوش ربا:
خـلیل ذوالقـدر ایـن مـجموعه را در سـالهای ۱۰۵۳ـ ۱۰۵۴ق در احمدآباد گجرات تدوین و کتابت کرد و آن را به نام هوش ربا خواند.

۱. دیباچه مجموعه هوش ربا «۱ پ ـ ۲ ر»
مؤلف: خلیل ذوالقدر (سده ۱۱ه)
در آن می‌نویسد: «این ذرهٔ احقر یعنی خلیل ذوالقـدر... همواره دیدهٔ بصیرتش بـه مـطالعهٔ تـصانیف مـجتهدین حق‌گزین و تألیفات ائمه دین مبین که راسخون عـلمند نوراندود و ظلمت زدودست تا آن که در این ایام میمنت انجام به خاطر خطور نمود که به تحریر رمزی از رمـوز بل کنزی از کنوز احوال و اسرار حضرت شاه دین پناه و حضرات ائـمه مـعصومین صـلوات الله و سـلامه عـلیه مشغول گردد تا ثواب و اجـر آن ذخـیرهٔ روز بـازپسین باشد بنا بر این اراده به توفیق ربانی همگی دل و جان را رهین این داعیهٔ عظمی نموده از هر بحری قطره‌ای و از هر گنجی درهمی فراهم آورده مجموعهٔ موسوم به هوش ربا ترتیب دارد... و اسامی فراهم آورده‌های خود را کـه نوعروسان حجله خانه قدسند درین جدول درج نمود».
آغاز: «ستایش و نیایش خالقی را سزاست که مجموعه وجود انسانی را که انتخاب دیوان کاینات به اعلی مرتبهٔ عزت و افتخار رسانیده محسود اغیار گردانید».

انجام:
به نقل گوهر او گـر کـنند مـیل رواست
خرد مـضایقه بـا کس ایـن قـدر نکـند
ولی بـه عـاریت و بـر سـبیل مـلکیت
توقع آن که کسی سـوی او نـظر نکـند

۲. فایده‌ای عرفانی پزشکی «۱ر»

۳. فهرست کتابهایی که در این مجموعه از آنها نـقل قـول شده است «۲ ر»
شامل ۳۰ اسم.

۴. مجالس المؤمنین «۲ پ ـ ۶۲ر»
(شرح حال نامه ـ فارسی)
مؤلف: نورالله بن شریف شوشتری، قاضی (۹۵۶ـ۱۰۱۹ق)
گزیده‌ای از کتاب است.
فهرستواره، ج ۳، ص ۲۲۶۱ـ۲۲۶۳؛ دنا، ج ۹، ص ۲۷ـ۳۳.
آغاز: «نفحات دلگشای حمد و ثنا که از مهب شـمال اعتقاد و مصبّ زلال انقیاد چمن سپهر اخـضر و انـجمن انجم ازهر».
انجام: «مولانا در کبر سن در سـنه اثـنی و اربـعین و تسعمائه در شیراز وفات کرد و مـدفنش در حـافظیه در جوار خواجه حافظ شیرازی است».
انجامه: «بـتاریخ شـهر جـمادی‌الاول سـنه ثـلاث و خمسین و الف من الهجریة النبویة صـلی الله عـلیه واله وسلم در بلدهٔ احمداباد سمت ارقام پذیرفت این نسـخهٔ شریفه که انتخابیست از مجالس المؤمنین جناب سیادت پناه مرحومی مغفوری قاضی نورالله شـوشتری. حـرّره العبد الاحقر خلیل ذوالقدر غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه».

۵. سه روایت کوتاه از پیامبر اسلام(ص) «۶۲ر»

۶. وصایای امیرالمؤمنین(ع) به کمیل بن زیاد «۶۲ر»
به نقل از کشکول شیخ المغفور بهاءالدیـن مـحمد عـلیه الرحمة.

۷. دیوان سلمان ساوجی «۶۲پ ـ ۶۴پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: سلمان بن محمد ساوجی (۷۰۹ـ۷۷۸ق)
بخش کوتاهی از دیوان که با افتادگی از انجام همراه است. منزوی، ج۳، ص ۱۸۷۰ـ۱۸۷۲ و ۲۳۵۶ـ۲۳۵۹؛ دنا، ج ۵، ص ۱۹۵ـ۱۹۹؛ فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۴۶۴ ـ ۴۶۵.
آغاز: «انتخاب دیوان سلمان ساوجی سقا الله عنه. در مدح سید کاینات می‌گوید:
ای ذروهٔ لا مکان مکانت معراج ملایک آستانت
انجام موجود:
هر لحظه به دل می‌کنی ای دیده اشاره
دل می‌طلبی از من دلداده ندیده

۸. قصیده‌ای از سنایی «۶۵ر»

۹. طرب المجالس «۶۵پ ـ ۱۱۱ر»
(عرفان؛ اخلاق ـ فارسی)
مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)
فهرستواره، ج ۷، ص ۶۳۵ـ۶۳۶؛ دنا، ج ۷، ص ۳۴۱ـ۳۴۲.
آغاز: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌مد خدای را جل... (پارگی) آن صانعی که ذرهٔ خاک کثیف را از حضیض... این معجونی است از صورت و معنی در هم سرشته».
انجام: «به غیر از رسوم و عادت نیست و آن رسم و عادت روشی است در میان ذریت آدم تا دامان قیامت. والله اعلم وافهم».
انجامه: «تمام شد این نسخهٔ شریفه بتاریخ ۸ شهر رجب المرجب سنه ثلاث وخمسین والف من الهجریه النبویه صلی الله علیه وآله علی ید العبد الاضعف الاحقر خلیل ذوالقدر عفی عنه».

۱۰. مکتوبی که مرحومی میر محمدباقر داماد به ملا عبدالله مشهد علیه الرحمه نوشته است «۱۱۱ر»
دنا، ج ۱۰، ص ۴۷۲ـ۴۷۳.
آغاز: «عزیز من جواب است این نه جنگ است. رحم الله امرأ عرف قدره ولم یتعد طوره. نهایت مرتبهٔ بیحسابیست که نفوس معطله».

۱۱. گفته‌ای از ابن‌عباس «۱۱۱ر»
درباره بالا رفتن ۵ چیز از زمین به آسمان در آخر الزمان.

۱۲. ذخیرة الملوک «۱۱۱پ ـ ۱۱۲پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: میر سید علی بن شهاب‌الدین همدانی (۷۱۴ـ۷۸۶ق)
انتخابی از کتاب است. از انجام افتادگی دارد.
فهرستواره، ج ۶، ص ۴۵۵ـ۴۵۷؛ احوال و آثار و اشعار میر سید علی همدانی، ص ۹۵ ـ ۱۰۴؛ دنا، ج ۵، ص ۴۹۲ـ۴۹۳.
آغاز: «فصل در بیان فضیلت صبر. انتخاب از کتاب ذخیرة الملوک. ابن عباس فرمود که صبر در قرآن مجید بر سه مرتبه است اول صبر بر اداء فرایض و این صابر را سیصد درجه است».
انجام موجود: «ایضا در مذمت کبر و غضب... یعنی آن کسانی که بر بساط عبودیت بی‌کرامت تقوی بزرگی جستند».

۱۳. وصیت لقمان حکیم به پسرش «۱۱۳ر»

۱۴. حکایت هارون الرشید و بهلول «۱۱۳ر»

۱۵. انتخاب توضیح الدلایل فی ترجیح الفضائل
«۱۱۳پ ـ ۱۶۷پ» **(تاریخ امامان ـ فارسی)**
مؤلف: خلیل ذوالقدر (سده ۱۱ه)
چنان که در آغاز آمده گزیده کتاب توضیح الدلایل فی ترجیح الفضایل علی بن عیسی[1] است: «اما بعد بدان که

۱. تنها یک کتاب با این نام می‌شناسیم که تألیف احمد بن عبدالله شیرازی ایجی (سده ۹ه) است. نمی‌دانم منظور خلیل ذوالقدر همین کتاب بوده است یا نه؟ برای نسخه‌های آن کتاب و مطابقت بیشتر رک: عکسی مرکز احیاء، ج ۵، ص ۴۳۹ـ۴۴۰؛ ذریعه، ج ۴، ص ۴۹۳؛ دنا، ج ۳، ص ۴۱۷ـ۴۱۸ (۴ نسخه).

این تذکره منتخبی است از کتاب توضیح الدلایل فی ترجیح الفضایل که غفران پناه حقایق و معارف آگاه علی بن عیسی رحمة الله علیه در شان حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام و حضرات ائمه معصومین صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین تصنیف کرده و چون این ذرهٔ احقر یعنی خلیل ذوالقدر را شرف مطالعهٔ این بحر ایقان حاصل شد از روی غلوی شوق به مطالعهٔ این نقد ایمان و کم بضاعتی شعور به دریافت تمامی احوال و فضایل و کمالات و معجزاتی که در کتاب مذکور مؤلف مغفور مرقوم نموده بود عاجز آمده بود بنا بر این گستاخی نموده مجملی از آن بحر مفصل انتخاب نمود... و بنای این تعویذ بازوی یقین را بر فصلی و مقدمه‌ای و خاتمه‌ای نهاد». بدین ترتیب:

فصل: در بیان اسم سامی و القاب گرامی آن قبله ابرار.

مقدمه: در آن چه از فضایل آن ذات فایض السعادات از فحاوی آیات بینات از کتم خفا زیب و زینت ظهور و انجلا یافته.

خاتمه: [احوال امامان پس از ایشان].

آغاز:

«به نام آن که هستی نام ازو یافت

فلک جنبش زمین آرام ازو یافت

اعنی سپاس بی‌کاهش و ستایش برتر از افزایش سزاوار وجود موجود باوجودی است که به اشارهٔ مع البشارة کنت کنزا مخفیاً».

انجام: «سپاس مر خدایی را که اهل عطا و جود و شکر حمد و ثنای آن معبودست جلت الاءه اللهم ارزقنا من عظیم نواله واجعلنا من المشرفین بلقائه وصلی الله علی محمد وآله اجمعین».

انجامه: «تمت بید عبد المذنب الاحقر خلیل ذوالقدر فی التاریخ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۰۵۳ در بلده... (موریانه خوردگی) آباد و گجرات سمت ارقام...».

۱۶. گنجفه «۱۱۳ پ ـ ۱۱۹ر حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن یوسف اهلی شیرازی (ـ۹۴۲ق)

۹۲ رباعی در توصیف بازی گنجفه است: «برای هر یک قطعه گنجفه یکی رباعی گفت طرب‌انگیز محبت‌آمیز».

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۷۵؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۲۰۹ـ۲۱۱؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۸۹ـ۳۰۹۰؛ ملک، ج ۳، ص ۶۲۷ـ۶۳۰؛ خطی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۲۱۲ـ ۲۱۳؛ مجلس، ج ۳، ص۳۸۶ـ۳۹۰، ش۱۱۳۱/۸ و ج ۸، ص ۲۴۱، ش ۲۵۴۲/۱۴؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۵۵۷.

آغاز: «بسم الله تیمناً بذکره الاعلی. پوشیده نماند بر ارباب صورت و معنی که... کم بضاعت اهلی شیرازی روزی به رسم خدمت در صحبت صاحبدلان بوده

ای سرو سهی خاک رهت وقت خرام

کی صورت مه بود چو حسن تو تمام».

انجام:

ای کز ستم تو اشک باشند همه

جویای غمت نهان و فاشند همه

اهلی به وفای تو نظر دوخته است

از اهل جهان که یک قماشند همه

۱۷. اشعار «۱۶۸ر»

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

شامل سه قطعه از او در بیان اماکن سکزیلدز، نام ماههای فارسی و صفات واجب الوجود.

۱۸. مرزبان نامه «۱۶۸ پ ـ ۲۴۹ پ» **(داستان ـ فارسی)**

مؤلف: سعدالدین وراوینی (سده ۷ﻫ)

کامل. با حواشی لغوی فراوان.

فهرستواره، ج ۱، ص ۴۷۱ـ۴۷۲؛ دنا، ج ۹، ص ۳۹۶ ـ ۳۹۷.

آغاز: «حمد و ثنایی که روایح ذکر آن چون ثنایای صبح بر نکهت دهان گل خنده زند و شکر و سپاسی که فوایح نشر آن چون نسیم صبا بر جعد طره سنبل شکند».

انجام: «و آن عقد اخوت که در ازل بسته بودند با تفویض این وزارت از مشیمهٔ مشیت قدرت توامان آید. اللّهم اشدد به ازره وخط عنه وزره».

انجامه: «ذیل للکتاب. تمام شد مرزبان نامه بعون الله تعالی و حسن توفیقه در بلدهٔ احمدآباد فی شهور محرم الحرام سنه ۱۰۵۴ حرره خلیل ذوالقدر».

۱۹. انتخاب مثنوی مولوی معنوی «۲۵۰ر ـ ۲۵۶ر»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن محمد بلخی، جلال‌الدین مولوی (۶۰۴ـ۶۷۲ق)

آغاز:
اول هر آدمی خود صورت است
بعد از آن جان کو کمال سیرت است

انجام:
جای سیمرغان بود آن سوی قاف
هر خیالی را نباشد دست باف

۲۰. تاریخ حیوة و ممات پادشاهان صفویه «۲۵۶پ ـ ۲۵۷ر»
لیست کوتاهی از سال ولادت و جلوس و وفات پادشاهان صفوی است.

۲۱. تاریخ وفات جمعی از علما و فضلا «۲۵۷ر»

۲۲. قطعه در تاریخ وفات شیخ مصلح‌الدین سعدی «۲۵۷ر»

۲۳. روایت از امیرالمؤمنین(ع) «۲۵۷ر»
درباره روزهای بیست و چهارگانه نحس اکبر در سال.

۲۴. چند تاریخ «۲۵۷ر»
درباره طاعون و ساخت بنا و عمارت در بارفروش و مازندران بین سالهای ۹۹۶ تا ۱۲۰۸ق.

۲۵. شرح اسامی وکنیت و مدت عمر و تاریخ وفات حضرات ائمه معصومین(ع) «۲۵۷پ ـ ۲۵۸ر»

۲۶. اسکندریه (پرسش و پاسخ) «۲۵۸ر ـ ۲۶۳ر»
(فلسفه و کلام ـ فارسی)
مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۷۱/۱۸.

آغاز: «رساله که میر سید شریف جرجانی به جهت سلطان ابوسعید طغرل تصنیف کرده. فصل در تمهید معذرت جهت قصور ادراک در عبارت اکابر علماء بحث و فکرت تصریح کرده‌اند که به طریق تامل و نظر مباحث حقایق اشیا و احوال آن را بر سبیل اجمال توان دانست».

انجام: «لمعه‌ای از آن مرتبه چون برق خاطف ظهور کند و اشارهٔ ایشان به توحید از آن جا ناشی شود والله الموفق المعین».

۲۷. فایده‌ای نجومی درباره برجها و حالات کواکب «۲۶۳ر»

۲۸. احادیثی از امام صادق و امیرالمؤمنین(ع) «۲۶۳ر»

۲۹. از اعجاز خسروی «۲۶۳پ»

۳۰. معما «۲۶۳پ»
از امیر حیدر معمایی و خواجه نصیر نقاش.

۳۱. بخشی از لغت‌نامه طنز عبید زاکانی «۲۶۳پ»

۳۲. از کتاب بوستان «۲۶۴ر»

۳۳. اشعاری از فردوسی «۲۶۴ر»

۳۴. انتخاب مخزن اسرار شیخ نظامی «۲۶۴پ ـ ۲۶۷ر»
آغاز:
بسم الله الرحمن الرحیم هست کلید در گنج حکیم
بیش بقای همه پایندگان پیش وجود همه آیندگان

انجام:
گر شکری با نفس تنگ ساز
ور گهری با شکم سنگ ساز

زخـــم بـلا مـرهم خـودبینی است
تـــلخی مـی مـایهٔ شـیرینی است

۳۵. انوار حکمت «۲۶۷ پ» **(اخلاق؛ عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: یوسف بن محمد یوسفی هروی طبیب (ـ۹۵۰ق)
بخش کوتاهی از آغاز کتاب است.
رک: ش ۸۸۸۹/۴.
آغاز: «هو الغفور. الهی به عزت آنهایی که رخش همت در ساحت میدان قـناعت تـاخته‌انـد و نـقد حـیات در تحصیل اسباب تجرد».
انـجام: «مضرتی که قضا بر آن سبقت کرده باشد از تو دور گردانند در وسع ایشان نگنجد».

۳۶. از کتاب منهاج الهدایة «۲۶۷ پ ـ ۲۶۸ پ»
آغـاز: «فصل در علم ضرورت از کتاب مـنهاج الهـدایـة. ضرورت لابد است و هر چه آدمی را از آن چاره نیست ضرورت است و انسان را به حسب روح و قلب ضرورتی است».
انجام: «از عالم امر است نه از عالم خلق و نیز قیام او بـه روح است نه قیام روح به او».

۳۷. گفته‌ای از فیثاغورث «۲۶۸ پ»

۳۸. معنای استعاذه از تفسیر فخرالدین رازی
«۲۶۸ پ ـ ۲۶۹ر»

۳۹. حدیثی از پیامبر اسلام(ص) «۲۶۹ر»

۴۰. من اعجاز خسروی «۲۶۹ر»

۴۱. چند بند با عبارت "حکماگفته‌اند" «۲۶۹ر ـ ۲۶۹ پ»

۴۲. تفسیر آیه سیماهم فی وجوهم من اثر السجود
«۲۶۹ ر ـ ۲۶۹ پ»

۴۳. از مرصاد العباد انتخاب شد «۲۶۹ پ ـ ۲۷۰ر»

۴۴. قولی از شبلی علیه الرحمه «۲۷۰ر»

۴۵. تمسکی که شمس طبسی به جهت خواجه نظام‌الملک نوشته و قرض طلب کرده «۲۷۰ ر»
آغاز: «قال الله سبحانه و تعالی واقرض الله قـرضا حسـنا مقصود ازین حکم آن است که خداوندان نـعم و اربـاب علوّ همم از انعام عام».

۴۶. [فرهنگ لغت] «۲۷۰ پ ـ ۲۷۱ پ»
(واژه‌نامه ـ فارسی)
بخش کوتاهی از یک لغت‌نامه است.
آغاز: «فصل در بعضی عبارات مـتعارفه. تـفأل: فـال زدن. شمایل: خویهای نیک. ممکن: بودنی مسـتحیل. و محال: نابودنی... فصل فی المـرکبات. حـیص و بـیص: تنگی و سختی. هیاط و میاط: آمد شد».
انجام: «سوام: حشرات زهردار. جابلقا: مشرق ارواح راگویند. جابلسا: مغرب ارواح می‌نامند».

۴۷. انتخاب از جام جم اوحدی «۲۷۲ر ـ ۲۷۶ر»
(ادبیات ـ فارسی)
مـؤلف: اوحـدالدیـن بـن حسـین اوحـدی مـراغـه‌ای (۶۷۲ـ۷۳۸ق)
از آغاز افتادگی دارد.
رک: ش ۹۱۹۰.
آغاز موجود:
زان جـــهان نـورسیده مـعصوم است
مرغ آن بـام و شـمع ایـن بـام است
گـــر نگـــه داشـــتیش گـــنج بـــری
ور نـه زحـمت کشـی و رنـج بـری
انجام:
هـــر کـه از زهـد پـرده‌دار شـود
مـــحرم وحـــی کـــردگار شـــود
گر همی خواهـی ایـن کـلام بـلند
کـــمر بـــندگی و طـــاعت بـــند
انـجامه: «در احمدآباد مرقوم شـد تـحریراً فـی سـنه ۱۰۵۴».

۴۸. نقش بدیع «۲۷۶ پ ـ ۲۸۵ پ» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: غزالی مشهدی (۹۳۶ـ۹۸۰ق؟)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۸۲؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۲۸۲ ـ۳۲۸۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۷۹۲ـ۷۹۳.
آغاز:
بسم الله الرحمن الرحیم
نقش بدیع است ز کلک قدیم
عقل چه داند که کلام خدا
چون بشد اول زالف ابتدا
انجام:
زان نظرت پیش قدم دیدن است
زین نظرت سوی عدم دیدن است
راه روان غایت ره دیده‌اند
تا ابد از بیم نگردیده‌اند
انجامه: «تمام شد این نسخه شریفه به تاریخ روز سه‌شنبه ۵ شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۰۵۴ در صوبه احمدآباد در روزی که تولد فرزند دلبند که مهمان نورسیدهٔ جهان فریبنده است به مبارکی و فیروزی واقع بود قلمی شد». در حاشیه یادداشتی که بیشتر آن در صحافی و برش صفحه ناقص شده است: «بتاریخ ۲۳ شهر صفر... این نوادهٔ جهان... نه منزل یعنی... منازل عمرست».
وی در حاشیه نام فرزندش را نوشته بود اما این اسم ناخوانا شده است.

۴۹. اشعار «۲۸۵ پ»
از میرشاهی و طالب کلیم.

۵۰. تحفة الاحرار «۲۸۶ ر ـ ۲۸۷ پ» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)
بخش کوتاهی از آن است.
آغاز: از تحفه ملا جامی.
شاهد خلوتگه غیب از نخست
بوده پی جلوه کمر کرده چست
آینهٔ غیب نما پیش داشت
جلوه نمایی همه با خویش داشت
انجام:
گفتمش ای قبلهٔ آزادگان
راهنمای ز ره افتادگان
پیش رهم رهبر دینی فرست
بهر شبم شمع یقینی فرست
انجامه: «حرره خلیل ذوالقدر».

۵۱. اشعار طالب آملی «۲۸۸ ر ـ ۲۸۹ پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد طالب آملی (ـ۱۰۳۶ق)
فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۷۹ـ۵۸۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۱۸ـ۸۲۰؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۷۹ و ۲۴۱۱ـ۲۴۱۳؛ دنا، ج ۵، ص ۲۵۶ـ۲۵۸.
آغاز: «در مدح حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام.
سحر که بر مژه افروختم چراغ نگاه
به دست شعله شکستم کلاه گوشهٔ آه
انجام:
مدام از تیغ و جوهر تا بود گفتار در عالم
به شمشیر تو بادا جوهر اقبال ارزانی

۵۲. من مفتاح الکفایة «۲۹۰ پ ـ ۲۹۳ ر» (عرفان ـ فارسی)
مانند همین بخش از مفتاح الکفایة در نسخه ش ۴۰۵۷/۷۷ ملک نقل شده است. رک: ملک، ج ۷، ص ۱۸۹.
آغاز: «اول تجلی که بر سالک آید در مقامات سلوک تجلی افعال بود آن گاه تجلی صفات و بعد از آن تجلی ذات».
انجام: «و مسامع قلب از طین حدیث او خالی ماند و استماع کلام الهی را مستعد گردد والله الموفق والمعین».

۵۳. فردوسی علیه الرحمه از نصایح بوذرجمهر گوید «۲۹۳ پ ـ ۲۹۴ ر»
بخشهای نصایح بوذرجمهر شاهنامه فردوسی است.

۵۴. من غرر الدرر «۲۹۴ پ ـ ۲۹۶ر»
آغاز: «من غرر الدرر. انا خلیفة رسول الله فیکم ومقیمکم علی دینکم. انا صنو رسول الله والسابق الی الاسلام وکاسر الاصنام».
انجام: «یبدو غلّ السرائر عند زوال القدرة یتبیّن الصدیق من العدو».

۵۵. نورس خیال (دیباچه نورس) «۲۹۶ پ ـ ۲۹۹ پ»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۶.
آغاز: «خطبهٔ نورس ملا ظهوری. سرودسرایان عشرت‌کدهٔ قال که به نورس سرابستان حال کار کام ورزان ساخته‌اند به شهد ثنای صانعی عذب البیانند».
انجام:
هم به آهنگ ثنایش نغمهٔ قانون دهر
هم به وفق مدعایش رسم و قانون زمان
زین دعاها بر اجابت منت بسیار باد

۵۶. اشعاری از ظهوری «۲۹۹ پ ـ ۳۰۰ پ»
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

۵۷. من غرر الدرر «۳۰۰ پ ـ ۳۰۱ر»

۵۸. قصیده از شیخ فیضی «۳۰۱ پ»

۵۹. عن غرر الدرر «۳۰۲ر»

۶۰. دستور الوزارة (وصایای خواجه نظام‌الملک)
«۳۰۲ پ ـ ۳۲۸ر» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: گویا عبدالوهاب امامی (سده ۸ه)
کامل.
مجلس، ج ۱۰، ص ۸۲۰ـ۸۲۱، ش ۳۲۴۳؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۴۵۰ـ۴۵۱؛ دنا، ج ۴، ص ۱۱۹۱ـ۱۱۹۲.
آغاز: «شرایف تحیات پادشاهی راکه آفتاب فخر دین و نظام ملک از حکمت کاملهٔ اوست و ارتباط مباهات ملت به انتظام دولت».
انجام: «طریق این مسند نشین به استحقاق گرداناد تا همچون آباء نامدار و اجداد بزرگوار نام نیکو بر صحایف روزگار مثبت و مخلّد داراد والله یرحم عبداً قال امینا».
انجامه: «تمام شد این نسخهٔ شریفه بتاریخ منتصف شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۰۵۴ در بلده احمدابادگجرات حرره العبد الاحقر خلیل ذوالقدر».

۶۱. انتخاب قصاید و غزلیات طالبای آملی
«۳۲۸ پ ـ ۳۲۹ پ»
مؤلف: محمد طالب آملی (ـ۱۰۳۶ق)

۶۲. من غرر الدرر «۳۲۹ پ ـ ۳۳۰ر»

۶۳. اشعار اهلی شیرازی «۳۳۰ پ ـ ۳۳۳ر»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن یوسف اهلی شیرازی (ـ۹۴۲ق)
انتخاب غزلیات اوست.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۷۱ـ۶۷۲ و ج ۹، ص ۲۰۰۱ ـ ۲۰۰۲؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۴۷ـ۱۸۴۸ و ۲۲۴۴ـ۲۲۴۵؛ دنا، ج ۵، ص ۶۹ـ۷۱.
آغاز:
ای حیرت صفات تو بند زبان ما
انگشت حیرت است زبان در دهان ما
انجام:
دلم شکافت پس از قتل و داغها بنگر
ببین که قطرهٔ خونی چها کشید از تو

۶۴. دیباچهٔ خوان خلیل «۳۳۳ پ ـ ۳۴۱ پ»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۱.
آغاز:
«ای از تو بر اهل تخت و اکلیل سبیل
گر ذکر جمیل است و گر قدر جلیل

... شکر موهبت جلیلی که حضرت ابراهیم خلیل یکی از پیشکاران خوان خلت اوست چه اندازهٔ شرح و بیان و ثنای محمدت محمودی».

انجام: «اگر کسی ازینها گوید همیشه در ابتدا پوید اولی اختتام می‌نماید بدین سبب ختم کردیم.

تا درین مهمان سرا خوان خلیل آید به یاد

میزبان خلق ابراهیم عادلشاه باد».

۶۵. دیباچه گلزار ابراهیم «۳۴۱پ ـ ۳۴۵پ»

(منشآت ـ فارسی)

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

کامل. در نسخه با نام «ایضاً خطبه مولانا بر کتاب نورس عادلخان» خوانده شده است.

رک: ش ۸۸۵۲/۵.

آغاز: «خرّمی چمن سخن به طراوت حمد بهار پیرایی است که گلزار ابراهیم را در رخسار یوسف طلعتان نمرود نخوت رسانید».

انجام:

تا پذیرد عیش عالم انقسام

عیشهای عالمش تقسیم باد

داستان شد ختم بستان رخش

غیرت گلزار ابراهیم باد

انجامه: «بتاریخ ۲۴ شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنه اربع وخمسین والف در دارالسلطنه احمداباد کجرات هما (کذا؛ حما) الله عن الحدثان والآفات. تمام شد این فقره بدیعه بقلم شکسته رقم شکستهٔ محنت غربت خلیل ذوالقدر عفی عنه».

۶۶. نورس خیال (دیباچه نورس) «۳۴۵پ ـ ۳۴۹ر»

(منشآت ـ فارسی)

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)

کامل. عیناً در نسخه تکرار شده است.

۶۷. انتخاب حدیقة الحقایق حکیم سنایی علیه الرحمة

«۳۴۹پ ـ ۳۵۵پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: مجدود بن آدم سنایی (ـ ۵۴۵ق)

آغاز:

عشق گویندهٔ نهان سخن است

عشق پوشندهٔ برهنه تن است

آب آتش فروز آمد عشق

آتش آب سوز آمد عشق

انجام:

جور کش یا گریز از بر او　　یا هوسها به زیر آر سر او

۶۸. تتمه عن غرر الدرر «۳۵۶ر»

۶۹. انتخاب بوستان سعدی

«۳۵۶پ ـ ۳۶۳پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)

آغاز:

به نام خداوند جان آفرین　　حکیم سخن در زبان آفرین

خداوند بخشندهٔ دستگیر　　کریم خطابخش پوزش پذیر

انجام:

محال است گر سر برین در نهی

که باز آیدت دست حاجت تهی

۷۰. اشعار شیخ نظامی گنجهٔ علیه الرحمه

«۳۶۴ـ ۳۶۵پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (ـ۶۰۷ تا ۶۱۵ق)

شامل ۳ قصیده او.

آغاز:

هم جرس جنبید هم در جنبش آمد آسمان

کوچ کن زین خیل خانه سوی دارالملک جان

انجام:

پس ازین به شعر تنها نکنم مفاخرت من

که به جنب فضل دیگر بودم سخن کم از کم

۷۱. من غرر الدرر «۳۶۵پ ـ ۳۶۶ر»

۷۲. قصیده اوحدالدین مستوفی در مدح سلطان علی موسی الرضا(ع) «۳۶۶پ ـ ۳۶۷ر»

آغاز:

گـردون فـراشت رایت بـیضای آفـتاب
وز پرده‌های دیدهٔ شب شست کحل خواب

انجام:

این خاک را زجام رضـا بـخش جـرعه‌ای
آن دم که دست ساقی لطفت دهـد شـراب

۷۳. غزلیات مولوی معنوی «۳۶۷ پ ـ ۳۶۸ر»
(ادبیات ـ فارسی)

آغاز:

کـیخسرو سـیاوش کـاوس کـیقباد
گویند کز فرنگس افـراسـیاب زاد

۷۴. اعجاز مکی «۳۶۸ پ ـ ۳۷۴ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: واهبای همدانی

سفرنامهٔ منظوم حج است:

شـنو واهب کـه بـعد از ایـن مـناجات
بـه پـیش کـعبه آن درگـاه حـاجات
ز مـژگان لب پـی رخـصت گشـودم
وداع او وداع خـــود نـــمودم
در آن رفـتن چـه گـویم کـز دل ریش
چـها مـی‌گفتم و مـی‌رفتم از خـویش
همین خون تری کـز لب سـخن ریـخت
همین لخت دلی کز چشـم مـن ریـخت
بـه شـهر مکـه چـون اتـمام او شـد
از آن اعـجاز مکـی نـام او شـد
چـو بـر اعـجاز مکـی رفت تـحسین
بـیا سـحر حـلال یـثربم بـین
(۳۷۱ پ و ۳۷۳ ر)

این عناوین در نسخه ما دیده می‌شود:

ـ در نعت.
ـ رفتن راه کعبه.
ـ صفت دریای عمان.
ـ در تعریف صحرای کعبه.
ـ در احرامگاه و طریق عمره.
ـ در صفت کعبه و مقام و ارکان.
ـ صفت حجر اسمعیل.
ـ صفت حجر الاسود.
ـ در صفت میزاب رحمت.
ـ در صفت چاه زمزم.
ـ در صفت طاق صفا.
ـ در تعریف کوه بوقبیس.
ـ در تعریف بازار عطّاران.
ـ در احرام بستن و غیره.
ـ صفت قربانی کردن.
ـ در ذکر مسجد خیف و مراجعت به کعبه.
ـ در وداع کعبه معظمه.
ـ صفت راه مدینه.
ـ صفت شهر مدینه طیبه.
ـ در صفت روضه حضرت.
ـ در نعت.
ـ ذکر زیارت بقیع.

از منظومه و سراینده نام و نشانِ دیگری نیافتم جز آن که در آغاز این نسخه با نام «اعجاز مکی من اقوال واهباء همدانی» خوانده شده است.

از انجام افتادگی دارد. جای بـرگ ۳۷۲ هـم اشـتباه است و می‌باید بعد از برگ ۳۶۹ قرار بگیرد.

آغاز:

بـه نـام آن کـه طـرح بـاغ جـان کـرد
سـخن را بـوی گـلبرگ زبـان کـرد
سخن بـیند گـر او بـرقی است در کـاخ
زبـان بـی‌نام او بـرگی است بـی‌شاخ

انجام موجود:

ز سـیب غـبغب و از نـار پسـتان
در آن بسـتان خـیابان در خـیابان
بـه هـر گـوشه درو شـمشاد بـالا
فکـنده سـایه بـر آن روی دیـبا

خط: نستعلیق شکسته‌آمیز. کاتب: خلیل ذوالقدر در احمدآباد گجرات. تاریخ کتابت: جمادی‌الاول ۱۰۵۳ق (۶۲ ر)، ۸ رجب ۱۰۵۳ق (۱۱۱ ر)، ربیع‌الاول ۱۰۵۳ق

(۱۶۷ پ)، محرم ۱۰۵۴ق (۲۴۹ پ)، ۱۰۵۴ق (۲۷۶ ر)، سه‌شنبه ۵ جمادی‌الثانی ۱۰۵۴ق (۲۸۵ پ)، ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۰۵۴ق (۳۲۸ ر)، ۲۴ صفر ۱۰۵۴ق (۳۴۵ پ). بعداً هم چند یادداشت کوتاه به نسخه افزوده شده است (مثلاً ص ۲۵۷ ر).

هر رساله به صورت خاصی کتابت شده است. اشعار بیشتر به صورت چلیپا و متون نثر به صورت عادی، رساله اهلی هم در حاشیه صفحات نوشته شده و از این جهت تعداد سطور صفحات برابر نیست. بیشتر صفحات سه ستونه جدول‌کشی شده است.

عناوین و نشانیها شنگرف، همه صفحات مجدول به زر و لاجورد و شنگرف و مشکی. خطوط لاجوردی رنگ و سرخ رنگ در همه صفحات نیستند و به تناسب رنگ خود کاغذ در جدول‌کشی از آنها استفاده شده است. دارای چندین سرلوح مذهب و مرصع با پیشانی مزین در این برگها: ۱ پ (آغاز مقدمه جنگ)، ۲ ر (برای فهرست کتابهایی که در این مجموعه نوشته شده‌اند)، ۲ پ (آغاز مجالس المؤمنین)، **۶۵ پ (آغاز** طرب المجالس **با بریدگی و صدمه دیده)، ۱۱۳ پ (آغاز** توضیح الدلایل **که آن را بریده‌اند)، ۱۶۸ پ (آغاز** مرزبان نامه، **بریده شده) ۳۳۳ پ (آغاز دیباچه** خوان خلیل **که پیشانی آن بریده شده است).**

در برگ ۲ پ نام کتابها و انتخابات مجموعه به قلم شنگرف درون دوایر زرین مذهب و مرصع نوشته شده است. بنا بر این فهرست ترتیب صحافی نسخه به هم خورده و بخشها جا به جا شده و تعدادی از رسایل هم افتاده‌اند که نامشان چنین است: جام گیتی نما، **در حکمت،** انتخاب تشریح اعضا **و غیره، وصایای هرمس الهرامسه و غیره، انتخاب رباعیات سحابی،** کنز اللغات. **متن در همه نسخه نقره افشان است.**

آغاز مجموعه مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۳. در حاشیه برگ ۴۸ پ مهر بیضوی کوچکی به نقش: «الله اکبر ۱۱۵». در برگ ۳۶۷ ر تاریخ تولد نورچشمی حبیب‌الله در پنجشنبه یک ساعت از... ۲۶ ربیع‌الثانی ۱۲۵۷ق. در پایین برگ ۳۴۹ ر و ۳۶۷ ر زیر یادداشت تولد مهر بیضوی به نقش: «عبده عبدالباقی ۱۲۹۷».

نسخه کمی فرسوده است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه بالای سمت راست ورق وسط هر جزو (به صورت خط کمرنگ مشکی و مورب).

کاغذ: الوان آهار مهره. بخشهای مختلف با رنگهای نخودی و گل‌بهی و فستقی و نیلی رنگ‌آمیزی شده است. در جاهایی رنگ متن و حاشیه نسخه متفاوت است. حاشیه صفحات کرمخورده.

یک، ۳۷۴، یک برگ، ۲۶/۴×۱۴/۴، سطور مختلف، اندازه جدول: ۲۳/۵×۱۰/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج، مرمت شده. قطر: ۵/۳.

خریداری شده از باقر ترقی در خرداد ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۶۷۸]

(۸۹۴۹)

سبل الهدی والرشاد فی سیرة خیر العباد

(تاریخ پیامبران ـ عربی)

مؤلف: محمد بن یوسف بن علی صالحی دمشقی (ـ۹۴۲ق)

کتاب گسترده‌ای در سیره پیامبر اسلام(ص) که در ۱۳ جزو و حدود ۱۰۰۰ باب تنظیم شده است. مؤلف مدعی است کتابش به اسلوبی تدوین شده که پیش از آن سابقه نداشته است. او در آغاز هر بخش به نقل احادیث و روایات می‌پردازد و در پایان مسائل لغوی و مشکلات معنایی را مطرح می‌کند: «ذکرت فیه قطرات من بحار فضائل سیدنا رسول الله صلی الله علیه وسلم من مبدأ خلقه قبل خَلق سیدنا آدم... واعلام نبوته وشمائله وسیرته وافعاله واحواله وتقلباته الی ان نقل الله تعالی الی اعلی جناته، وما اعده له فیها من الانعام والتعظیم... ولم اذکر فیه شیئاً من الاحادیث الموضوعات وختمت کل باب بایضاح ما أُشکل فیه وبعض ما اشتمل علیه من النفائس المستجادات، مع بیان غریب الالفاظ وضبط المشکلات، والجمع بین الاحادیث التی یظن بها انها من المتناقضات».

نسخه ما شامل بخش جنگهاست و از بخشی از جنگ بدر و الباب الثامن: فی غزوة بنی سلیم بالکدر (۳۴ ر) تا الباب الثمانون: فی ذکر بعد ما افتحه صلی الله علیه و سلم من البلاد را دارد. با افتادگی از آغاز.

ظاهراً این نسخه مطالبی علاوه بـه مـتن چـاپی دارد (مثلاً باب ۸۰ در پـایان نسـخه مـقایسه شـود بـا ج ۶، ص ۳۸۵ چاپی).

چاپ: قاهره، المجلس الاعلی لشؤون الاسلامیة، لجنة احیاء التراث الاسلامی، ۱۴۱۸ق، ۱۲ ج.

عکسی مرعشی، ج ۲، ص ۲۵۳ـ۲۵۴؛ توپقاپوسرای، ج ۳، ص ۴۳۰؛ کشـــف الظـــنون، ج ۲، ص ۹۷۸؛ مـــعهد المخطوطات، تاریخ، ج ۵، ص ۱۲۹ـ۱۳۰؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۵، ص ۳۳۰۶.

آغاز موجود: «العباس انه لا مال عنده فقال له رسول الله صلی الله علیه وسـلم فـاین المـال الذی وقـیته انت وام الفضل.. ذکر عدد المسلمین والمشرکین الذیـن شـهدوا بدراً».

انجام: «قال نعم قال فی من قال فی ینعبس فقال النبی صلی الله علیه وسلم ارکب انت بنفسک فاتناه».

انجامه: «تم الجزؤ الثـانی بـحمد الله وعَـونه وحســن توفیقه علي (کذا) ید العَبد الفقیر الي الله تعالي احمد ابن الشیخ حجازي القـلتي المَـرزوقي غـفر الله له ولوالدیـه ولمن دَعا له بالمغفرة والمسلمین وَالحمد لله وحده».

خط: نسخ به شیوه تـرکی. کـاتب: احـمد بـن شـیخ حجازی قلتی مرزوقی. تاریخ کتابت: سده ۱۰ه. نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین و نشانیها شـنگرف، میان پاره‌های ابیات دوایر شنگرفی توپر و در پایان بعضی از سطور برای پرکردن فضای خـالی عـلامتی شبیه به عدد ۵ کشیده شده است. ادامـه بـعضی از کلمات یا چند حرف از آنها هم برای یکسـان شـدن پایان سطور در حاشیه صفحه نوشته شده است. بین عناوین چند سطر سفید مانده است. در ۳ لبه نسخه نام کتاب غرائب الحدیث **و در صـفحه الحـاقی آغـاز نسخه «کـتاب غـزوات النـبی صـلی الله عـلیه واله والقصاید فیها وبیان لغات الاحادیث والابیات» نوشته شده است. در همان جـا قـیمت نسـخه را ۲ تـومان نوشته‌اند. در صفحه خاتمه یادداشت کسی مبنی بر هبه نسخه به پسرش نـظام‌الدیـن مـحمد بـا مـهر بیضوی: «لا اله الا الله المـلک الحـق المـبین عـبده مـــعین‌الدیـــن مـحمد المـوسوی» و زیـر آن مـهر چهارگوش: «عبده مـحمدمحسن المـوسوی» و یک مهر سیاه شده دیگر. در برگ ۲۳۸ پ تملکی بدون نام مالک نوشته شده است. سطراندازی شده با قلم آهنی بـه گـونه‌ای کـه در بـیشتر صـفحات اثـر آن محسوس است. رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی.**

کاغذ: نخودی آهار مهره ضخیم.

یک، ۳۶۹، یک برگ، ۱۷/۱×۲۶/۹، ۳۳ سطر، ۱۲×۱۹.

جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج سـرخ، عطف و سجاف میشن سرخ. آبخورده. قطر: ۸/۵.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۵۰۵۱]

(۸۹۵۰)

السراج المنیر فی علم الرجال (درایه ـ عربی)

مؤلف: محمدعلی بن محمدباقر نجفی هـزارجـریبی (۱۱۸۸ـ۱۲۴۵ق)

تنظیم شده در دو حدیقه و خاتمه:

الحدیقة الاولی: فی الفراید الرجالیة.

الحدیقة الثانیة: وفیها فصول ثلثة:

الفصل الاول: فی معنی مشایخ الاجازة واحوال مشایخ الاجازة.

الفصل الثانی: بیان اعتبار توثیقات المتأخرین وعدمه.

الفصل الثالث: ذکر اصحاب الاجماع وتفصیل القول فی معنی اجمعت العصابة الخ.

الخاتمة: فی المسایل المتفرقة.

محمدعلی هزارجریبی در زمان حـیاتش مـوفق بـه اتمام این رساله نشد ولی پسرش ـ محمدحسین ـ پس از مرگ پدر به تنظیم و تدوین آن پرداخت و مقدمه‌ای نیز در شرح کارش بدان افزود: «ان هذه یا اخوانی جواهـر نفیسة... متعلقة بعلم الرجال من مـصنفات کـثیرة والدی

الماجد... آقا محمدعلی المشتهر بالنجفی... جمعتها رجاءً للثواب ولنفع الطلاب بعد ما یعوقنی الدهر عنه مدّة مدیدة ویصادمنی العصر ازمنة طویلة وهی وان کانت قلیل الحجم لکنها کثیر المنفعة وان کان مفقوداً بعض مواضعها لکن تنفعک اوراقها الموجودة وقد رتّبتها علی حدیقتین وخاتمة. اما الحدیقة الاولی ففیما جمعه الوالد قدس الله سره فی حال حیوته وهو فرایده فی الرجال وکل عبارة فی هذه الحدیقة امّر المصنف ره فوقها خطّ السواد فانی کتبتها بالحمرة... واما الحدیقة الثانیة ففیما جمعته بالصعوبة وفیه فصول ثلاثة... وفُقِدت عن کل فصل اوراق عدیدة وکتبت فی هوامش الفصل الاول حواشی بخط شریف العالم الربانی آقا سید جواد العاملی وفی هوامش الفصل الثانی حواشی شریفة بخط رئیس الملة والدین صاحب القوانین علیهما رحمة رب العالمین کتباها ایام النظر والملاحظة وکفا بذلک فضلاً وشرفاً وانی اعرف خطّهما اذ اجازتهما للوالد ره بخطهما موجود عندی الان واما الخاتمة ففیما لم اعرف من المسایل المتفرقة انها مسودة بعضها ام لا والظن انها غیر مسودة وفیها مطالب شریفة مهمة ولی تتمیم شریف الحقته عجز الکتاب فیه مطالب شریفة من شرح اغلب احوال الوالد العلامة واجازاته وغیره لابد ان یلاحظ».

با تتمیم از پسر مؤلف در پایان کتاب شامل زندگی، احوال، استادان، کتابها و اجازات پدرش.

فهرست مطالب تتمیم کتاب چنین است:

- فی بیان مدة عمره وتاریخ تولده وفوته.
- فی بیان کونه مبتلیاً بالامراض العدیدة ومع ذلک کیف کان ماهراً فی العلوم حاضر الجواب فی المسایل.
- فی بیان بعض اوصافه الشریفة.
- فی بیان کونه ملقباً بالفقیه وصاحب الفقاهة الاستشمامیة واختیاره الزهد والعزلة وفیه ما یجدیک.
- فی بیان جعله ملقباً بالعلامة الثانی.
- فی ذکر الطاف صاحب القوانین الیه واعطائه نسخة اصل القوانین الموجودة عندنا الان.
- فی بیان الرؤیا الذی دأه وتعبیر والده بترقیه.
- فی بیان کونه مجتهداً فی اوایل التکلیف.
- فی بیان احوال شریفة والد الوالد علیهما الرحمة وذکر تلامیذه وغیره وباعث تحصیله.
- فی بیان صمت الوالد.
- فی بیان الحقایق المتعلقة بالصمت.
- فی ذکر الجد الأمیّ علیه الرحمة.
- فی بیان تفصیل مصنفات شریفة الوالد الماجد العلامة التی جمعتها بمصاعب شتی.
- اسامی کتب ستة عشر شریفة الوالد العلامة وتصنیفاته.
- فی بیان بعض مکارمه السنیة ومقاماته العلیة.
- فی بیان بعض باقیاته الصالحات وصدقاته الجاریات الی غیر ذلک.
- فی تاریخ وفاته وبیان مدفنه ومرقده الشریف.
- فی صباوتی عند وفاته وزمان شروعی فی تنقیح مصنفاته وغیر ذلک.
- فی ذکر اساتیده علیهم الرحمة.
- فی بیان من اجازه من الاعلام وذکر اجازاتهم الشریفة.
- فی ذکر اجازة صاحب القوانین.
- ذکر اسم الوالد العلامة والقابه الشریفة.
- ذکر جدنا العلامة والقابه.
- فی ذکر مشایخ المجیز.
- فی ذکر ثالث مشایخه وهو جدنا العلامة الهزارجریبی.
- صورة اجازة الفاضل ملا احمد النراقی.
- فی ذکر القاب شریفة الوالد العلامة واسمه.
- فی ذکر القاب شریفة جدی العلامة واسمه.
- توصیفه الوالد.
- فی ذکر مشایخه.
- فی ذکر رابع مشایخ بحرالعلوم وهو جدّی العلامة والقابه.
- صورة اجازة السید الجلیل آقا سید جواد العاملی.
- فی بیان اعتنائهم الی الاجازة والاستجازة.
- فی بیان وجه حرص الاصحاب علی الاجازة واقسامها.
- فی تحقیق المطلب.
- فی بیان حکایة اهتمامهم بالاستجازة.
- فی حکایة اجازة العلماء لکل احد حتی الاطفال فی المهد.

ـ فی اجازته للوالد العلامة والقابه الشریفة والتصریح باجتهاده وذکر جدی العلامة واظهار انه شیخ اکثر المشایخ واستادهم رحمهم الله.

از ابتدا تا برگ ۳۷ر متن کتاب و از برگ ۳۷ر تا پایان افزوده‌های پسر مؤلف است. این نسخه منحصر است.

پایان یافته در دهه سوم ربیع‌الثانی ۱۲۵۹ق.

فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۵۶؛ مصفی المقال، ص ۳۳۸.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل علم الرجال مفتاحاً لکنوز الاخبار والاحادیث ومعرفة السلاسل والاسانید ممیّزة لاخبار الصحاح عن موضوعات الاحادیث... اما بعد فیقول العبد الخاسر فی تجارات النشأتین... محمدحسین».

انجام: «فانه التذکرة والذکری ولا تتبع الهوی فانه یضلک عن سبیل والله علی ما نقول وکیل وحسبنا الله ونعم الوکیل. قد فرغ من تألیفه وکتب بیمینه فقیر عفو ربه الغنی محمدحسین بن محمدعلی حامداً مصلیاً وقوبل جمیعه مع الاصل فی لیلة من العشر الثالث من ربیع‌الثانی من شهور سنة ۱۲۵۹ الف ومأتین وخمسین وتسعة والملتمس من الناظرین ان یکونوا لی عند ربی مستغفرین وللتوفیق والخیر داعین».

خط: نسخ، نسخه اصل. کاتب: محمدحسین بن محمدعلی هزارجریبی (پسر مؤلف)، تاریخ کتابت: دهه سوم ربیع‌الثانی ۱۲۵۹ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، کلمات رنگین‌نویس شده در حاشیه هم با قلم مشکی کوچکتری نوشته شده‌اند. بین عبارات و بندها ۴ نقطه لوزی شکل به شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و افزودگی و خط خوردگی در متن دیده می‌شود. دو فصل اول و دوم حاشیه‌هایی از سید جواد عاملی و صاحب قوانین دارد. ابتدای نسخه در سه صفحه فهرست مطالبی است که پسر مؤلف در تتمیم بدانها اشاره کرده است. با مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۱۶۲۱. در صفحه عنوان فهرست مطالب خود کتاب، جای سطراندازیها در اوراق باقیمانده است. رکابه‌دار. در برگ پایانی نسخه نوشته شده: «نه جزء است و دو ورق». جزوها ۸ برگی. در برگ ابتدای جزوهای بخش اصلی کتاب نشان صحاف به صورت عبارت: «هو الموفق والمعین. رب یسر ولا تعسّر» در وسط بالای صفحات نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

چهار، ۶۹، سه برگ، ۱۰/۸×۱۵/۸، ۱۶ سطر، ۱۱/۵×۵/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و لچکی، با جدولهای گرهی و ساده. قطر: ۱/۳.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۷۵۸]

(۸۹۵۱)

مجموعه:

الف. فهرست مطالب برگهای الحاقی آغاز نسخه:

۱. قصیده نشاطی خان «۲ ر»

مطلع:

از آسمان گذشته شکوه جلالشان
قادر ستاره نیست دگر بر زوالشان

۲. فهرست مختصر مندرجات مجموعه «۲ پ»

۳. قصیده «۵ ر»

مؤلف: یاقوت بن عبدالله رومی (-۶۲۲ق)

آغاز:

ان غاض دمعک والاحباب قد بانوا
فکلّ ما تدّعی زورٌ وبهتان

انجام:

کن کیف شئت فمالی عنک من بدل
انت الزلال لقلبی وهو ظمآن

انجامه: «روز پنجشنبه ۱۱ شهر شعبان در دارالخلافه طهران سنه ۱۲۶۴ هجری تحریر شد وانا العبد فرهاد بن ولیعهد بن فتحعلی شاه قاجار تغمدهما الله بغفرانه ورضوانه».

۴. قصیده «۵ پ»
این قصیده در نسخه ما به ابن سینا (۴۲۸ق) منسوب شده اما مرحوم یحیی مهدوی در مصنفات ابن سینا، ص ۹۵ آن را از ابویعلی محمد بن محمد بن صالح بن هباریه عباسی دانسته است.
دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۲۵۸.
آغاز: «للشیخ الرئیس ابی علی الحسین ابن سینا یذکر رویاه التی رای فیها حی بن یقظان.
حیّ بن یقظان ما حی بن یقظانا
سبحان موجود ذاک الشیخ سبحانا

انجام:
مموّهٌ کلّ ما یاتی به کذبٌ ولست مستغنیاً عنه و ان خانا

۵. اشعار «۶ ر»
از ابی‌العلاء معری و مجنون عامری و فی الماء تجلید.

ب. فهرست مطالب مجموعه:
۱. حکایت نعمان بن منذر «۱ ر»
حکایت وفود عبسیون و عامریون بر نعمان بن منذر و غلبه کردن ولید شاعر بر عبسیون هنگامی که طفل بود.
آغاز: «روی انّه وفد علی النعمان ابن المنذر عمارة وانس وقیس والربیع هو زیاد العبسیون ووفد علیه العامریّون».
در گوشه سمت راست بالای برگ ۱ ر تاریخ شروع کتابت این مجموعه نوشته شده است: «بتاریخ بیست و هشتم شهر ذی‌حجة الحرام ۱۲۴۹ برای رفع هموم و غموم و اشتغال خاطر از کدورات دیگر شروع بکتابت مجموعه شد ومن الله الاستعانه اولا واخراً بدواً وختما وعلیه التکلان».

۲. اطباق الذهب «۱ پ ـ ۸ ر» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: عبدالمؤمن بن هبةالله شفروه اصفهانی (ـ ح ۶۰۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۲۵/۱۸.
آغاز: «نحمدک اللهم علی ما اسبلت علینا من جلابیب کرمک».
انجام: «ولا تیأسی من روح الله اتعجبین من امر الله لعل الله یجمع شمل الاحباء بمحمد ص واله الطاهرین».
انجامه: «کتب فی یوم الاثنین لاربع خلون من المحرم من شهور سنه ۱۲۵۰».

۳. نامه فاضل خان گروسی به آقا سعید همدانی «۱۳ ر» (نامه‌نگاری ـ عربی)
مجلس، ج ۲۳، ص ۵۱۹ـ۵۲۰.
آغاز:
«سلام علی تلک المعاهد انها
شریعة وردی او مهبّ شمالی
اما بعد فاخبرت ان مولای السعید الاسعد وسیدی الوحید الاحد زاد الله قوته وقوّته وفتوته ومروّته وذلل له کلّ صعب وسهّل له کل وعر وفتح».
انجام: «ورزقک منها ذکوراً واناثاً واعیذها بالله من کید الضرة ومن قول ما هی طالق مرّة».
در پایان رساله این یادداشت آمده است: «این کاغذی است که مرحوم فاضل خان گروسی به آقا سعید همدانی نوشته است. وردوتین دهی است از دهات تویسرکان که ملکی آقا سعید است و آقا سعید در ایام غیبت زوجه خود که دختر مرحوم حاجی مرزا محمد اخباری است دختری از قریه وردوتین گرفته است. و عمه جان مادر زن آقا سعید است و اخت الحسن زن دیگر آقا سعید است که حسن خیلی پیر و معمّر بوده. آقا محمد و آقا علی دو پسر آقا سعید است و قال رودلی که نوکر آقا سعید است و آقا سعید از سادات عالی درجات رضوی تهران است».
در گوشه سمت چپ بالای صفحه ۱۳ ر نوشته شده: «شرعت فی کتابته ضحوه یوم الاثنین لاربع خلون من المحرم سنه ۱۲۵۰ وارجو من الله التوفیق لاتمامه».

۴. المقامات «۱۳ پ ـ ۲۷ پ» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: احمد بن حسین همدانی، بدیع‌الزمان (۳۵۸ـ۳۹۸ق)
خطبه کتاب در این نسخه نیست.
رک: ش ۸۹۰۳/۱۶.

آغاز: «مقامات ابی‌الفتح الاسکندری مما املاها الاستاد ابوالفضل احمد بن الحسین الهمدانی ورواها عن عیسی بن هشام عن ابی‌الفتح الاسکندری. قال البدیع حدّثنا عیسی بن هشام قال دخلت البصره وانا من سنّی فی فتاء زمن الزی».

انجام: «فقال تغیّب هذا الوجه فضحک وولّاه ضیاعه بالطایف والسلام. هذا آخر ما وجدناه من مقامات ابی‌الفتح الاسکندری من املاء العلامه بدیع‌الزمان ابی‌الفضل احمد بن الحسین الهمدانی رحمه الله».

انجامه: «قد وقع الفراغ ضحوه یوم الاحد لتسع خلون من المحرم وهو التاسوعا من اشهر سنه ۱۲۵۰ والحمد لله اولا واخرا والصلوه علی محمد واله اجمعین».

۵. حکایت آغاز امارت حجاج بن یوسف بر کوفه و ورودش بدان جا «۲۷ پ» (عربی)

۶. دو یادداشت درباره انواع طعام «۲۹ ر» (عربی)

۷. کمال البلاغة «۲۹ پ ـ ۳۴ پ» (ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عبدالرحمن بن علی یزدادی (سده ۵ه)

کامل.

دنا، ج ۸، ص ۷۹۸ـ۷۹۹؛ ادبیات تهران، ج ۱، ص ۳۹۷ـ۳۹۸؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۰، ص ۳۵۶ـ۳۵۷.

آغاز: «قال عبدالرحمن بن علی الیزدادی کنت انظر فیما الّفه قدامة بن جعفر فی ذکر الکتابه واورده فی فصول مستخرجة من اثناء رسایل الکتاب وکلام البلغاء وابان عنه من محاسن معان والفاظ فصیحه وجد فیها ودلّ علیه من نظوم غریبه عربیه».

انجام: «ولسیّدنا فی تشریف عبده وصنیعه بما یؤهّله له من رفیع خدمته الرای الأعلی والامر المتمثل الاسنی والسلام».

آغاز کتابت: «هو الله تعالی شانه. شرعت فی استنساخه لنفسی ضحوه یوم السبت منتصف شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۰ والحمد لله اولا وآخرا والسلام» (برگ ۲۹ ر).

۸. منشآت «۳۴ پ ـ ۴۹ ر» (عربی)

شامل این عناوین است:

ـ هذه رسالة کتبها ابی‌اسحق الصابی الی الصاحب الجلیل کافی الکفاة اسمعیل بن عباد.
ـ رسالة لابی‌حفص الشهرزوری الی الصاحب.
ـ جواب الصاحب الیه.
ـ لابی النصر محمد بن عبدالجبار العتبی فی جواب کتاب بعض اصدقائه.
ـ وله من کتاب تعزیة الی بعض اصدقائه واحبائه.
ـ من رقعة له.
ـ وله ایضاً من کتاب فی التهنیة بعید النحر والاستدعاء بالقدوم الی مجلس الانس.
ـ وله فی اهداء النصل.
ـ وله من غزله.
ـ وله یشکو الصمم.
ـ وله فی اهداء عوء اراک.
ـ وممّا قاله فی النسیب.
ـ قال ایضا وکتب بها الی بغداد الی بعض اخوانه یتشوق الیه.
ـ وقال ایضا فیه.
ـ وله فی غلام اسمه بشر وکان یوجع ضرسه.
ـ وله ایضا.
ـ للامام ابی جعفر محمد بن عبدالله بن صالح الزوزنی.
ـ لغیره فی الشیب.
ـ لابی‌الحسن الباخرزی الی بعض من یناویه.
ـ وله کتب علی ظهر کتاب صنفه بعض الافاضل من اصدقائه.
ـ لبعضهم علی حض السفر.
ـ للامام الشافعی.
ـ لابن معتز العباسی.
ـ للامام العالم علامة العالم زین‌الدین بن سیّدی الزنجانی.
ـ کتاب کتبه ابوالفضل احمد بن الحسین الملقب بالبدیع الهمدانی الی ابیه من سجستان ویشکر الملک العادل خلف بن احمد رحمه الله وایاه.
ـ هذه قصیده انشاها ایضاً فی الملک العالم العادل خلف بن احمد السجستانی.

ـ اخبرنی ابوالفتح البستی قال قد کنت عملت فی خلف بن احمد ثلث ابیات عن غیر قصد ابلغها ایاه...
ـ وقریب من هذه الصورة....
ـ انشدنی السید ابوجعفر الموسوی تبیین....
ـ وانشدنی ابومنصور الثعالبی فی فتح سجستان من قصیدة.
ـ لشمس‌المعالی قابوس بن وشمگیر فی حال محنته بخراسان وتعزیة الیها.
ـ ولبعض اهل العصر فیه.
ـ ولابی منصور الثعالبی بعد رجوعه الی ملکه واستظهاره علیه.
ـ لابی الفتح البستی.
ـ هذه نبذة من امثال الفاظ الام ابی الطیب سهل بن محمد بن سلیمان الصعلوکی.
ـ کانّه المّ بقول القائل....
ـ ولبعضهم فیه.
ـ رسالة کتبها ابو نصر احمد بن محمد المیکالی الی شمس‌المعالی قابوس بن وشمکیراً قرأینها کاتبه.
ـ من فصول کلام ابوالفضل عبیدالله بن احمد بن محمد المیکالی.
ـ ومن قوله ایضاً.
ـ وله فی جواب رسالة (با چند شعر کوتاه و قطعه دیگر).
ـ من شعر ابوجعفر محمد بن موسی بن احمد القائم بن حمزة بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب.
ـ قول ابی الفتح علی بن محمد البستی الکاتب فیه.
ـ ولبدیع‌الزمان الهمدانی.
ـ لبعض اهل العصر فیه.
ـ وفیها لابی عبدالله العلکانی الغواص.
ـ من نثره [ابوالبرکات علی بن الحسین بن علی بن جعفر بن محمد الملقب بجوزان الحسین بن علی بن محمد وهو الملقب بالدیباح بن جعفر بن محمد بن الصادق بن الباقر بن علی بن زین‌العابدین (کذا) بن الحسین بن علی بن ابی طالب] فصل کتبه الی صدیق له.
ـ ومن قوله ایضا فی العیادة وهو کان مریضاً.
ـ ومن نظمه قوله.
ـ وکتب الی ابوبکر الخوارزمی.
ـ من منشور القاضی ابوالقاسم علی بن الحسن الذاودی بهرات.
ـ من قوله.
ـ ومما انشدینه من قلاید شعره.
ـ وله ایضا.
ـ وقال یرثی ابا سلیمان الخطائی.
ـ وقد وصف ابوالفتح البستی فضله فی ابیاته.
ـ ومن اعیان نجوم الدوله ابونصر احمد بن محمد بن عبدالصمد الشیرازی.
ـ فممّا وقع الیّ من نسج قلمه وحرّ کلمه کتاب خاطب به بعض اخوانه.
ـ هذا کتاب کتبه بدیع‌الزمان احمد بن الحسین الهمدانی الی الامیر ابی نصر احمد بن محمد السامانی وجعله مقدمه الوفود علیه وباذل به من زعایب الایادی ما لا یصل الاوهام الیه.
ـ وله فیه عند رجوعه عنه.
ـ ولابی الفتح البستی ایضا.
ـ للامام العالم العامل الکامل المحسن رشیدالدین تاج الاسلام وعلامة الزمان محمد بن محمد بن العمری المعروف بالوطواط.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً الی من اتّهمه بالاغارة علی کتبه.
ـ اخری له الیه ایضا وفیها ابراق وارعاد.
ـ اخری له الی الحسن المعروف بالقطان.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.

ـ وله ایضاً.
ـ وله فی تهنیة العید.
ـ وله یستدعی شعره.
ـ لبدیع المعجز العلامه احمد بن الحسین الهمدانی.
ـ وله الی قاض.
ـ وله فی الملک العالم خلف ابن احمد ملک سجستان.
ـ وله ایضا.
ـ کتب هذا الکتاب الامام رشیدالدین الی امام غریب نزل فی دار بعض اصدقائه وقد استکتبه صاحب الدار.
ـ کتاب کتبه الشیخ ابو سعید بن ابی الخیر المیهنی الی الرئیس ابی علی بن سینا.
ـ فاجابه الشیخ الرئیس.
ـ لبدیع العلامة المعجز احمد بن الحسین الی ابی علی بن سیمجور صاحب الجیش بنیسابور.
ـ کتب هذه الرسالة عن السلطان محمود الی الوزیر ابی‌العباس حین کسر السلطان عسکر الترک وهزم الملک ایلک خان صاحب بخارا بالقهر وکسر الظهر.
ـ للقاضی ابی الحسن الجرجانی یمدح الامیر باتوس.
ـ للشیخ ابی الفتح البستی یمدح الملک العادل خلف بن احمد.
ـ وله.
ـ لرشیدالدین محمد بن محمد العمری المعروف بالوطواط الی کاتب یزاحمه ویبرم علی اداته ودواته.
ـ رسایل ابوالفضل احمد بن الحسین الهمدانی؛ کتب الی بعض الصدور یستقضی حاجة صدیق له.
ـ کتب الی الشیخ ابی الطیب سهل بن محمد بن سلیمان الصعلوکی.
ـ کتب الی بعض الصدور فی معایب شعر ابی بکر الخوارزمی.
ـ وله الی ابی نصر المرزبان.
ـ وله الی الشیخ محمد بن سلیمان الصعلوکی.
ـ وله الی القاضی ابی القاسم علی بن احمد یشکو القاضی ابابکر الخسیری.
ـ قال الشیخ الامام الکبیر ابوالحسن علی بن عبدالله بن علی فی المواقف المقدسة الامامیة النبویة المستظهریة.
ـ لعضدالدوله ابی شجاع فنّا خسرو الدیلمی من ملوک الدیالمه.

و در حاشیه (از ص ۴۷ به بعد):

ـ ومنه ایضاً فی وصف الخمر یصفها فی اثناء مقالة.
ـ وقوله ایضاً.
ـ وقوله ایضاً.
ـ وله فی من خلف الوعد.
ـ وله من کتاب.
ـ وله من رسالة للشیخ من الصدور.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ وله ایضاً.
ـ فی بعض من عزل عن ولایة جماله ونقص حسنه بعد کماله.
ـ فصل من رقعة الی الخوارزمی وهی اول مکاتب به.
ـ فصل من کتاب له الی ابیه.
ـ فصل من رقعة الی خلف.
ـ ومنها.
ـ رقعة له الی مستمیح عاوده مراراً.
ـ رقعة.
ـ فصل من رقعة.
ـ فصل من کتاب له الی ابن فارس.
ـ ومنه.
ـ فصل فی التماس الحلّ.
ـ فصل من رقعة.
ـ رقعة لی الی ابن محمداسمعیل بن محمد.
ـ فصل.
ـ ومن هذا الفصل.
ـ فصل.
ـ ومن رقعة الی بعضهم.
ـ من اخری.
ـ من رقعة الی خطیب المجالس.
ـ فصل.

انجامه: «هذا اخر ما وجدته من نسخة الرسایل للامیر

قابوس وبدیع‌الزمان والرشید وغیرهم واشعارهم والسلام. وقد حصل الفراغ من کتابتها ضحوه یوم الرابع والعشرین من شهر محرم الحرام من شهور سنه ۱۲۵۰».

۹. الرسائل «۵۰ پ ـ ۷۹ ر» **(نامه نگاری ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسین، ابن عمید (ـ۳۶۰ق)

کاتب در گوشه سمت راست بالای اولین برگ رساله نوشته: «رسائل منسوبة الی الاستاد الرئیس ابن العمید والمنتسخ منه ما کان له اول ولا اخر وکان سقط من اواسطه ایضا کراسی فترکت مواضعها بیاضا لعلیّ اجد نسخة صحیحة واتممها والسلام علی محمد واله» (برگهای ۶۲پ، ۶۴ر و پ، ۶۶ر و پ سفید مانده است).

دنا، ج ۵، ص ۷۵۶ و ج ۱۰، ص ۱۳۵؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۳۴۱ـ۳۴۲؛ بروکلمان، ج ۲، ص ۱۱۹؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۱۹ـ۲۰.

آغاز موجود: «و تفری فری القواضی القواضب واصطناع مجدّ ویدل علی علو هممه واقبال مجرّد یکبب الحاسد لیدیه».

انجام موجود: «و نظامه هذا الجاری وان بقی علی ثبت علی ملازمة الحضرة والخدمة قدمی وان عدمته لم امن».

انجامه: «هذا اخر ما وجدته من نسخة رسایل الاستاد الرئیس ابن العمید والسلام وحصل الفراغ من کتابتها لتسع خلون من الصفر من شهور سنه ۱۲۵۰».

۱۰. شرح قصیدة اللامیة للاعشی «۸۰ر ـ ۸۳ر»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

شرح قصیده لامیه میمون بن قیس بن جندل اعشی (۸ یا ۹ق) است که نام شارحش را نمی‌شناسیم. تنها یک نسخه دیگر از آن در دانشگاه فؤاد اول قاهره در دسترس است (مورخ ۱۱۴۳ق).

بروکلمان، ج ۱، ص ۱۴۷ـ۱۵۱؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۲۱۹ـ۲۲۲؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، ص ۳۸۴ ـ ۳۸۸؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۱۵۷ـ۱۵۸.

آغاز: «للاعشیّ الباهلی

ودّع هریرة انّ الرّکب مرتحل

وهل تطیق وداعا ایّها الرّجل

هریره کانت قینة لرجل من آل عمرو بن مرثد اهداها الی قیس بن حسّان بن ثعلبه بن عمرو بن مرثد فولدی له خُلیداً لانه یقول فی القصیدة جهلاً بام خلید».

انجام: «قیل له النسا ویشیط یهلک وقیل یرتفع واصل کل شیء الظهور والبطل الشجاع».

در حاشیه برگ آغازین آن نوشته شده: «هو. این قصیده خط جناب عبدالحسین خان خلف الصدق مرحوم حاجی محمدحسین خان صدر اعظم اصفهانی است».

۱۱. شرح مقصورة ابن درید «۸۵پ ـ ۱۰۶ر»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

نسخه دیگری از این شرح که در سال ۷۶۲ق کتابت شده در کتابخانه رضا رامپور، ش ۴۱۹۶ موجود است.

کامل.

معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۲۰۷ـ۲۰۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلوته وسلامه علی محمد وآله الطاهرین وبعد قال ابوبکر محمد بن الحسن بن درید یمدح الامیر عبدالله بن میکال واخاه:

یا ظبیة اشبه شیء بالمها

راتعة بین العقیق واللّوی

یا حرف النداء واشبه افعل التفضیل من الشبه والمها جمع مهاة وهی البقرة الوحشیة ورابعة اسم فاعل من الربع... اعرابه قوله یا ظبیة منادی نکرة والباء تتعلق بقوله اشبه واشبه منصوب».

انجام: «ونصبه تقدیریّ وهذان البیتان واللذان قبلهما فی وصف نفسه بمکارم الاخلاق والصبر علی مقاساة الشداید واطّلاعه علی الزمان واهله بالتجارب وممارسة الخطوب والنوایب وهذا آخر ما قصدنا ایراده فی شرح ابیات هذه القصیدة الطنّانة الغرّاء والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا والصلوة علی سید الابرار وخیر الاخیار

محمد العربی الهاشمی واله المعصومین الاطهار».

کاتب در حاشیه بالای سمت چپ برگ ۸۵ ر نوشته: «بتاریخ پانزدهم شهر صفر المظفر برای رفع بیکاری و اشتغال خاطر شروع باستکتاب نسخه شرح قصیده مقصوره ابن درید شد ومن الله الاستعانة».

انجامه: «وقد فرغت من کتابة هذه النسخة ضحوة یوم السبت السادس والعشرین من صفر المظفر من شهور سنه ۱۲۵۰ من الهجرة النبویة والسلام خیر ختام».

۱۲. القصیدة الاشکنوانیة (القصیدة الحبسیة) «۱۰۶ پ ـ ۱۰۷ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: اسعد بن نصر فالی ابزری (ـ۶۲۴ق)

رک: ش ۸۹۱۹/۳۵.

آغاز: القصیدة الحبسیة المشهورة لعمیدالملک:

من یبلغن حمامات ببطحاء
ممتعات بسلسال وخضراء

انجام:

استغفر الله ذنباً لا یحیط به
نطاق نطق ولا تقصار احصاء
لکنه عند عفو الله ارقبه
اقلّ من قطرة فی لجّ داماء

۱۳. القصیدة الحمیریة «۱۰۷ پ ـ ۱۰۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: سید اسماعیل بن محمد حمیری (ح ۱۰۵ـ۱۷۱ تا ۱۷۹ق)

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۳، ص ۶۱۳ـ۶۱۵؛ دنا، ج ۸، ص ۲۲۷ـ۲۲۸؛ معجم الآثار المخطوطة حول الامام علی بن ابی‌طالب، ص ۲۶۵.

آغاز: «القصیدة العینیة لاسمعیل بن محمد بن یزید الحمیری المعروف بالسیّد:

لام عمرو باللوی مربع — طامسةٌ اعلامه بلقع
تروح عنه الطیّر وحشیّةً — والاسد من خیفته تفزع

انجام:

واغفر یا رب لمن قالها — ومن قراها ولمن یسمع
ثم صلوة الله علی الانبیاء — لولاهم الاعمال لا تنفع

۱۴. القصیدة المذهّبة «۱۰۸ ر ـ ۱۰۹ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: سید اسماعیل بن محمد حمیری (ح ۱۰۵ـ۱۷۱ تا ۱۷۹ق)

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۳، ص ۶۱۳ـ۶۱۵؛ معهد المخطوطات، فؤاد سید، ج ۱، ص ۵۱۰؛ معجم الآثار المخطوطة حول الامام علی بن ابی‌طالب، ص ۵۵۱؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۲۱۰؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۴۰۳.

آغاز: «وله المشهورة بالمذهبّة علی قافیة الباء فی مدح ال الرسول صلی الله علیهم:

هلا وقفت علی المکان المعشب
بین الطّویلع واللوی من کبکب

انجام:

هبة وما یهب الاله لعبده
تردد (کذا؛ یزدد) ومهما لا یهب لا یوهب
یمحو ویثبت ما یشاء وعنده
علم الکتاب وعلم ما لم یکتب

۱۵. اشعار «۱۰۹ ر ـ ۱۱۹ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: حسین بن علی طغرایی اصفهانی (۴۵۳ـ۵۱۵ق)

چند قصیدهٔ اوست.

دنا، ج ۵، ص ۲۶۲؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۶.

آغاز: «لابی‌اسمعیل مؤیّدالدین الطغرائی فی مدح السلطان مسعود قبل انتهاء الملک الیه:

نظری الی لمع الومیض حنین
وتنفّسی لضیا الاصیل انین».

انجام:

عسی الله فی دار القرار یضمّنا
ویجمع شملا انه مالک الامر

۱۶. القصیدة النونیة «۱۱۹ ر ـ ۱۱۹ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: علی بن محمد بستی (ح ۳۳۵ـ۴۰۰ / ۴۰۱ / ۴۰۳ق)

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۸۶۶ـ۸۶۷؛ دنا، ج ۸، ص ۲۳۶ ـ ۲۳۷؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۶، ص ۹۵ ـ ۱۰۰؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۳ـ۲۵؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۴۰۱.

مطلع:

زیادة المرء فی دنیاه نقصان

وربحه غیر محض الخیر خسران

انجام:

ما ضرّ حسّانها والطبع صایغها

ان لم یصغها قریع الشعر حسان

۱۷. اشعار «۱۱۹ پ ـ ۱۲۰ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: صالح بن عبدالقدوس ازدی (سده ۲هـ)

شامل دو قصیده از او. در نسخه یادی از سراینده نخستین قصیده نشده و با نام «لبعضهم فی الموعظة» نقل شده است. ولی دومی به صراحت نام او را دارد. اما در هر صورت هر دو قصیده سروده ابن عبدالقدوس است.

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۶۱۶ـ۶۱۷.

آغاز: «لبعضهم فی الموعظة

صرمت حبالک بعد وصل زینب

والدهر فیه تغیّرٌ وتقلّب

انجام:

بقی الذین اذا یقولو یکذبوا

ومضی الذین اذا یقولو یصدقوا

۱۸. شرح قصیدة الاشکنوانیة «۱۲۰ پ ـ ۱۲۷ ر»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

شرح ناشناسی بر قصیده اشکنوانیه اسعد بن نصر فالی ابزری (۶۲۴ق) است. از این گزارش نسخه‌هایی در کتابخانه مرعشی و گلپایگانی و آستان قدس رضوی می‌شناسیم.

در نسخه ما با نام «شرح قصیده حبسیه معروفه» نوشته شده است.

کامل.

مرعشی، ج ۶، ص ۹۲ـ۹۳ (با نام شرح قصیدة الهمزیة)؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۶۲۱ـ۶۲۲؛ جدید گلپایگانی، ج ۵، ص ۲۴۷۳.

آغاز: «قال من یبلغن النعت الحمام ذوات الاطواق نحو الفواخت والقماری یقع علی المذکر والمؤنث والهاء فیها للواحدة لا للتانیث».

انجام: «ای المعلوم من الشنعاء کانه قال استغفر الله من الذنوب والقبایح التی یعلمها وهی المعلومة من الشنعاء الصادرة من قبلی».

انجامه: «وقد تم شرح القصیده بحمد الله تعالی والمنتسخ منه نسخة کثیرة الاغلاط وصحّحته لدی الکتابة حسب المیسور والحمد لله اولا وآخرا وظاهرا وباطنا».

۱۹. شرح قصیدة العروس «۱۲۷ پ ـ ۱۲۹ ر»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

شرح ناشناخته‌ای بر قصیدة العروس خالد بن صفوان القناص (۱۳۵ق) است. به نوشته سزگین این شرح در بیشتر نسخه‌ها همراه با قصیده کتابت شده است.

کامل.

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۶۱۷ـ۶۱۸؛ معهد المخطوطات، فؤاد سید، ص ۴۹۲ و بخش ادب، ج ۴، ص ۱۷۲؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۱۰۵۹؛ ملک، ج ۵، ص ۲۳۲؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۸۴؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۶۶۳ـ۶۶۴ و ۷۶۸. در منبع اخیر به ابوالحسن علی بن احمد واحدی (۴۶۸ق) منسوب شده که درست به نظر نمی‌رسد.

آغاز: «قال خالد بن صفوان القناص هذه القصیدة التی سمتها العرب العروس وقال بعض اهل الادب من حفظ هذه القصیدة ولم یقل الشعر کفی به عیّاً وذلک لانه جمع فی القصیدة کلام العرب فی صفاتهم وما جاء عنهم من العربان فی اشعارهم ومصنفاتهم.

عوجا علی طلل بالقفص خلّانی

اقوی فقطّانه آرال هیقان

عوجا قفا او اعطفا والطلل ما شخص من اثر البنا شخص الرجل من اعلاه ومنه قیل حیّا الله طللیک».

انجام: «ای اخذوا فی الزمر لما استقر بهم المجلس

فلانوا وطابو اذ العنصر الاصل.
قال الذی طرب بالقول لا کذبُ
الحمد لله شکراً کل ازمان».

انجامه: «تمت القصیده والحمد لله رب العالمین قد فرغت من تسویده صبیحة یوم السبت منتصف شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۰ والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا والصلوه علی محمد واله الطاهرین والسلام علی من اتبع الهدی».

۲۰. شرح قصیدة لامیة العرب «۱۲۹ پ ـ ۱۳۳ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: مؤید بن عبداللطیف نخجوانی (زنده در ۹۷۹ق)

گزارش قصیده لامیة العرب عمرو بن مالک شنفری (ح ۵۵۰م) است.

کامل.

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۲۲۸؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۴، ص ۲۴۱۷؛ المکتبة العباسیة بصره، ۱۹۶۱م، ص ۲۵ـ۲۶؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۸۹؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۳۹ و چندین نسخه ناشناخته از این شرح در مجلس، ج ۱۰، ص ۱۰۲۵، جنگ ش ۳۲۲۲ و ج ۱۳، ص ۲۱۶، ش ۴۸۰۷/۲؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۲۲۱؛ آستان قدس، ج ۳، ص ۱۷۹ و ج ۷، ص ۶۳۰.

آغاز:

«اقیموا بنی امی صدور مطیکم
فانی الی قوم سواکم لا امیل

یقول انظروا لانفسکم فانی مباینکم ویقال للرجل الحایر عن القصد اقم صدر مطیّتک واصله ان ینام الراکب».

انجام: «اذا کانا عقلا فی الحبل والمعقل الحصین وانما سمی معقلاً لانه یعقل فیه ویحلّ ویضمّ فیه والله اعلم».

انجامه: «تمت لامیة العرب للشنفری والسلام خیر ختام تحریراً فی الیوم السادس عشر من شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۵۰».

۲۱. شرح قصیدة لامیة العرب «۱۲۹ پ ـ ۱۳۳ ر حاشیه» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

کامل.

مجلس، ج ۲۶، ص ۳۷۸، ش ۷۸۹۹/۵؛ جدید گلپایگانی، ج ۵، ص ۲۶۵۸ـ۲۶۵۹؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۹۰.

آغاز: «قال الشنفری الازدی والشنفری علی وزن فنعلی وهو العظیم الشفتین وقیل الکثیر الشعر وکان من العدّائین الموصوفین به حتی ضرب به المثل فی مثل ذلک فقیل اعدی من الشنفری. قال اقیموا الخ. المطی والمطیة الظهر واحد وجمع سمیت بذلک لانها تمتطی ای ترکب مطاها».

انجام موجود: «الصوت الخفی هوّمت ای سکنت الکلاب ریع افزع والاجدل الصقر».

۲۲. اشعار «۱۳۳ پ ـ ۱۳۴ ر متن و حاشیه» **(عربی)**

از این سرایندگان: ابراهیم بن یوسف مهیار مکی، سید علی خان، ابی زکریا یحیی بن علی معروف به ابن خطیب مغربی، یزید بن معاویه اموی، سلیمان علوی کرمانی، ابی نواس، ابی فراس، هلال بن جعشم، شیخ حسین بن شهاب‌الدین من شعراء الحماسة، واواء دمشقی، الواثق بالله.

۲۳. دیوان امرؤالقیس «۱۳۴ پ ـ ۱۴۶ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: جندح بن حجر کندی، امرؤالقیس (ـ۵۶۶م)

به روایت محمد بن قاسم انباری (۲۷۱ـ۳۲۸ق). از این تدوین سزگین و بروکلمان یاد نکرده‌اند.

مرکز احیاء میراث، ج ۴، ص ۴۵ـ۴۶؛ مجلس، ج ۲۲، پاورقی ص ۴۶؛ دنا، ج ۵، ص ۴۳؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۲۱۰ـ۲۱۴؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۳، ص ۴۶ـ۵۰ و ج ۱۰، ص ۲۰۸ـ۲۱۱؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۷۱۳.

آغاز: «قال الامام العالم العلامه والحبر البحر الفهامه النحوی اللغوی البیانی الرئیس ابن الانباری... رایت

دیوان امرء القیس مختلف الروایات ومضطرب الاقـوال والعـبارات بـاختلاف جـامعیه واضـطراب آراء نـاقلیه. احببت ان اجمعه بروایاته واصحح الاقوال من عباراتـه واذکر نسبه الی ادم علی نبینا وعلیه السلم واجلّ بـعض لغته العویصه کما ذکره الاعلام فاقول وبالله التوفیق. قال امرء القیس بن حجر بن الحرث بن الملک...

قفا نبک من ذکری حبیب ومـنزل

بسقط اللوی بین الدخول فـحومل

انجام: «قال ابن الانباری جامعه هذا ما وقفنا علیه من شعر حامل لواء الشعر ذی القروح... بن یشحب بن غریب بن قحطان الکندی».

انجامه: «جمعته من شرح التبریزی العلامة ومن شروح الدیوان کالشرح الذی احال علیه السعد التفتازانی المولی فی مطوّله وشرح العلامة الزوزنی وشـرح اخـر مـجهول ودیوان الفحول العشره وغیرها مـن الشـروح المـعتبره وکتب اللـغه الصـحیحه والحـمد لله اولا واخـرا وبـاطنا وظاهرا. وقد فرغت من کتابته ضحوة یوم الأحد لثـلاث بقین من شهر ربیع‌الاوّل من شهور سنة خمسین ومائتین بعد الالف من الهجره النبویّه علی هاجرها وآله آلاف من الصلوة والتحیّة وقد اشتغلت بکتابته فی السّفر الذی کنت راجعاً من المشهد الرضوی صـلوات الله وسـلامه عـلیه وعلی ابائه وابنائه والقلب من الاحـزان مـلآن والصّـدر مجروح والدّمع مسفوح والعین مقروح من جفاء الخلان وعذر الاخوان ونکر الزمان وتواتـر الحـدثان ومـن الله ارجو ان یکشف بابی من الهم وان یفرّج الکـرب والغـم والیه اشکو بثی وحزنی وهو حسبی ونعم الوکیل».

۲۴. اشعار «۱۴۶ ر ـ ۱۵۶ ر» **(عربی)**

از این سرایـندگان: ضـیاءالدیـن فـضل‌الله بـن عـبدالله راوندی، ابی العتاهیه، شهرزوری، ابی الغارات طلایع بن زریک، عبدالله بن طاهر ذی‌الیمینین، عبّاس بن احـنف، ظافر بن حدّاد، صردر، یحیی بن عبدالخلیل، ابی الحسن انباری، مروان بن ابی حـفصه، اصـمعی، شـهاب‌الدیـن سهروردی، ابی صخر هذلی، ابی حیه نمیری، ابی الفـتح سبط بن تعاویذی، انشد ابن الاعرابی لحسین بـن مـطیر الاسدی، حسین ابن مطیر اسـدی، شـریف رضـی، ابـن زریق، ابن زیدون قـرطبی، ابـی بکـر یـحیی بـن تـقی اندلسی، یزید بن طثریه، مسکن دارمی، عروة بن اذینه، ثابت بن قطنة عتکی، منخّل یشکری، سمؤل بن عـادیا یهودی، ابی شیص، ابی دمینه، زیاد بن جمیل بن سعید بن عمیره، ثوبة بن حمیّر، ابن میّادة، مروان بن ابی حـفصه، ابی نواس، احمد بن دراج قسـطلی، مـحیی‌الدیـن ابـن الاعرابی، صمة بن عبدالله قشیری، تـهامی، کـثیر عـزّه، عمر بـن ابـی ربـیعه مـخزومی، ابـی الحسـن سـلامی، عبدالصمد بن بابک، مـهیار بـن مـرزویه دیـلمی، سـید شریف سید علی خان، عبدالله بن المعتز بالله عبّاسی.

۲۵. شرح دیوان امرء القیس «۱۵۹ پ ـ ۱۸۵ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عاصم بن ایوب بطلیوسی (ـ۴۹۴ق)

کامل.

تـاریخ نگـارشهای عـربی، ج ۲، ص ۲۱۳؛ دنـا، ج ۶، ص ۷۰۳؛ مـعجم التـاریخ التـراث الاسـلامی، ج ۲، ص ۱۳۲۰؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۰۱؛ ملی تهران، ج ۱۰، ص ۸۸ـ۹۱ (ناشناخته)؛ مجلس، ج ۲، ص ۲۵۷، ش ۴۴۰؛ نسخه ش ۷۲۰۴/۱ مجلس همین کتاب است امـا در فـهرست، ج ۲۵، ص ۲۰۳ بـا عـنوان دیـوان امرؤالقیس معرفی شده است. نسخه‌ای هم از این شرح در جدید گلپایگانی، ج ۵، ص ۲۵۷۷ به اشتباه تألیف ابوبکر والبی دانسته شده است.

آغـاز: «قال الوزیر صاحب المظالم ابوبکر عاصم ابـن ایوب ابقاه الله بحمد الله نستفتح وبالصلوة عـلی مـحمد رسوله نستنجح اعلم ابقاک الله ان للشعراء اغراض».

انجام:

«اذا طـعنت بـه مـالت عـمامته

کما تجمع تـحت الفـلکة الوبـر

ویروی کما یلاث براس الفلکه الوبـر. قـد تـم شـرح دیوان الملک الضلیل امـرءالقـیس بـن حـجر الکـندی والسلام».

۲۶. شرح دیوان علقمة «۱۸۶ پ ـ ۱۹۳ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عاصم بن ایوب بطلیوسی (ـ۴۹۴ق)

کامل.

آستان قدس، ج ۷، ص ۶۱۰ و ۷۶۰؛ مجلس، ج ۲۲، ص ۴۶، ش ۱۲۳/۲ طباطبایی؛ ملک، ج ۶، ص ۲۳ و ج ۸، ص ۲۳۹ـ۲۴۰؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۱۳۲۰؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۱۳۸ـ ۱۳۹؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۲۰۸ـ۲۱۰. نسخه ش ۷۲۰۴/۳ مجلس همین شرح است اما در فهرست، ج ۲۵، ص ۲۰۴ با نام دیوان علقمه معرفی شده. و دو نسخه ناشناخته این شرح در جدید گلپایگانی، ج ۵، ص ۲۵۸۱ و ملی تهران، ج ۱۰، ص ۹۳ـ۹۴.

آغاز: «قال علقمه بن عبدة بن النعمان بن قیس احد بنی بنی عبید بن ربیعة وهی ربیعة الجوع بن مالک بن زید... فقال:

طحا بک قلب فی الحسان طروب

بعید الشباب عصر حسان مشیب

طحا بک اتّسع یقال طحا یطحو مثل دحا یدحو وطحا بک همک یطحا طحوا وطحیا ای ذهب بک».

انجام: «والمائح الذی ینزل فی البئر ویستقی شبّه سرعة بسط ذراعیها بذراعی ماتح ینزع دلواً من بئر قد تجرد لذلک. والحمد لله اولا واخرا قد تم شرح اشعار علقمة بعون الله وحسن توفیقه».

۲۷. شرح دیوان نابغة الذبیانی «۱۹۴ پ ـ ۲۱۱ ر»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عاصم بن ایوب بطلیوسی (ـ۴۹۴ق)

کامل.

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۱۹۵ـ۱۹۸؛ مجلس، ج ۲، ص ۲۵۷، ش ۴۴۰ و ج ۲۴/۲، ص ۷۷ـ۷۸، ش ۹۴۱ طباطبایی؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۶۱۱ـ۶۱۲؛ ملک، ج ۶، ص ۲۳؛ گوهرشاد، ج ۲، ص ۸۱۴؛ معهد المخطوطات، ادب، ج ۴، ص ۱۵۲ـ۱۵۳؛ ملی تهران، ج ۱۰، ص ۹۱ـ ۹۳ (ناشناخته).

آغاز: «قال الوزیر ابوبکر صاحب المظالم عاصم بن ایوب ابقاه الله وسلمه قال النابغة یمدح النعمان بن المنذر ویعتذر الیه ممّا بلغه عنه فیما وشی الیه...

یـا دار مـیّة بـالعلیاء فـالسّند

اقوت وطال علیها سالف الأبد

میّه اسم امرأة وقال الخلیل میّة اسم للقردة والعلیاء مکان مرتفع من الارض وهو اسم مبنیّ».

انجام: «ومن نزل منهم بعمان فهم المرون وصف بالبیت ان العرب والترک والعجم کانوا یاملونه ویرجون خیره. تم شعر النابغه بحمد الله وعونه والصلوه والسلام علی محمد واله الطاهرین».

انجامه: «قد وقع الفراغ من کتابته لاربع خلون من جمادی‌الاول من شهور سنه ۱۲۵۱ من الهجره النبویه علی هاجرها الف سلام وتحیة والسلام».

۲۸. شرح قصیدة بانت سعاد «۲۱۱ پ ـ ۲۳۲ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عبدالله بن یوسف انصاری، ابن هشام (۷۰۸ـ۷۶۱ق)

پیش از شرح قصیده دو فصل مقدماتی در کتاب آمده است:

الفصل الاول: فی ذکر شیء من اخبار کعب رضی الله عنه وسبب قول هذه القصیدة.

الفصل الثانی: فی بیان بحر هذه القصیدة وعروضها وضروبها وقافیتها وما اشتملت علیه من المعانی اجمالاً.

کامل.

بروکلمان، ج ۱، ص ۱۵۸؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۲، ص ۳۳۶ـ۳۳۷؛ دنا، ج ۶، ص ۹۲۳ـ۹۲۴؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۱۱۴ـ۱۱۸.

آغاز: «بسمله و به نستعین وصلی الله علی سیدنا محمد... قال شیخنا الامام العلامة فرید دهره ووحید عصره... عبدالله بن هشام الانصاری النحوی... وبعد حمد الله المنعم بالهام الحمد لعبیده حمداً موافیاً لنعمه ومکافیاً لمزیده... فانی مورد فی هذا الکتاب قصیدة کعب بن زهیر...التی مدح بها رسول الله...ومردف کل‌بیت منهابشرح ما یشکل من لغته ومعناه ومعطٍ للقول فی ذلک کله حقه».

آغاز شرح:

«بانت سعاد فقلبی الیوم مبتول

متیمٌ اثرها لم یفد مکبول

قوله بانت بمعنی بان فارق وله مصدران البین وسیأتی فی البیت الثانی».

انجام: «وعن متعلق بالتّهلیل وان کان مصدرا وقد مضی القول فی ذلک. وهذا اخر ما لخّصته فی شرح القصیدة المبارکة وقد تطفّلت بشرحها علی کرم الممدوح فیها... سیدنا محمد واله الطیبین الطاهرین ورحمة الله وبرکاته وتحیّاته».

۲۹. شرح قصیدة بانت سعاد «۲۳۳ ر ـ ۲۳۵ پ»

(ادبیات ـ عربی)

مؤلف: عبدالله بن محمدکاظم تبریزی

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خاتم الرسل سیّد الکل فی الکل واله اجمعین. وبعد فاعلم ان عمی المرحوم طاب ثراه کتب علی ظهر نسخته من شرح ابن هشام علی قصیدة بانت سعاد ان لنا علی هذه الرسالة اعتراضات کثیرة فمن اراد الاطلاع علیها فلیرجع الی شرحنا لهذه القصیدة انتهی. فلزم علینا ان ننقل ما افاده فیما اراد ان یکون لنا شرحاً فانه وان لم یتمّ بل ولم یتیسّر له طاب مضجعه الا شرح یتبیّن منها لکنه مع ذلک مشحون بالفواید ما خلی عن مثلها زبر المتقدمین والمتاخرین فنحن ننقل ما افاده رحمه الله تعالی بعبارته... بانت سعاد فقلبی... قوله بانت من بان یبین بیناً وبینونة ای فارق والتاء فیه حرف تأنیث بدلیل بانتا».

انجام: «اذا القول بظهور الرباعیات حال التبسم کما یلزم من قول ابی البرکات والتبریزی مشکل قوله ذی ظلم. هذه صورة خطه رحمه الله والی هنا انتهت کلامه ولم یتیسر له طاب مضجعه اتمامه. والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد واله الطیبین الطاهرین المعصومین وانا الخاطی المذنب ابن محمدکاظم عبدالله التبریزی عفی عنهما وغفر لهما. تم الکتاب باتمام هذه الفصل من شرح القصیده والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا والصلوه والسلام علی اشرف خلق الله ورسوله النبی الامی واله البرره الکرام والسلام».

انجامه: «کتبت هذا الکتاب کلّه بیدی الجانیه فی اوقات مختلفة وهموم کثیره وغموم وافره ظافره روماً لاشتغال الخاطر عنها بالکتابة والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا وقد وقع الفراغ فی سادس عشر شهر رمضان سنه اثنین وخمسین ومأئتان بعد الالف من الهجره النبویه علی هاجرها وآله آلاف من الصلوة والتحیه والسلام».

خط: نستعلیق شکسته‌آمیز. کاتب: میرزا علیرضای رشتی مستوفی دیوان (بنا بر نوشته فرهاد میرزا در آغاز نسخه).

برگ ۵ ر الحاقی به خط فرهاد میرزا در پنجشنبه ۱۱ شعبان ۱۲۶۴ق در دارالخلافه طهران.

شروع کتابت مجموعه در ۲۸ ذیحجه ۱۲۴۹ق (۱ ر).

رساله دوم: دوشنبه ۴ محرم ۱۲۵۰ق.

رساله سوم: پیش از ظهر دوشنبه ۴ محرم ۱۲۵۰ق.

رساله چهارم: پیش از ظهر یکشنبه ۹ محرم ۱۲۵۰ق.

رساله هفتم: آغاز شده در پیش از ظهر شنبه ۱۵ محرم ۱۲۵۰ق.

رساله هشتم: پیش از ظهر ۲۴ محرم ۱۲۵۰ق.

رساله نهم: ۹ صفر ۱۲۵۰ق.

رساله دهم: به خط عبدالحسین خان خلف مرحوم محمدحسین خان صدراعظم اصفهانی.

رساله یازدهم: آغاز شده در ۱۵ صفر و پایان یافته در پیش از ظهر شنبه ۲۶ صفر ۱۲۵۰ق.

رساله نوزدهم: صبح شنبه ۱۵ محرم ۱۲۵۰ق.

رساله بیستم: ۱۶ ربیع‌الاول ۱۲۵۰ق.

رساله بیست و سوم: پیش از ظهر یکشنبه ۳ روز مانده به پایان ربیع‌الاول ۱۲۵۰ق در راه بازگشت از مشهد رضوی.

رساله بیست و هفتم: ۴ جمادی‌الاول ۱۲۵۱ق.

رساله آخر: ۱۶ رمضان ۱۲۵۲ق.

عناوین و نشانیها و در بعضی از رساله‌های گزارشی ابیات اصلی به قلم شنگرف، در حاشیه تصحیح شده. با حاشیه‌نویسی فراوان. میزان این حاشیه‌ها در رساله‌های مختلف متفاوت است. مثلاً شرح دیوان

امرؤالقیس بیشترین یادداشتهای توضیحی را درکناره صفحات و میان سطور دارد. عناوین پیش از رنگین‌نویسی در حاشیه با قلم سیاه نوشته شده بوده است. رکابه‌دار. سطراندازی شده با قلم آهنی. در برگهایی که بین رساله‌ها سفید مانده‌اند اثر این سطراندازیها کاملاً واضح و مشخص است. جزوها ۸ برگی، بالای بیشتر صفحات جملات وکلماتی همچون «هو»، «یا علی مدد»، «یا علی ادرکنی»، «رب یسر یا علی مدد»، «رب یسر» و مانند آنها نوشته شده است.
در آغازین برگ نسخه یادداشت تملک فرهاد میرزا که کاتب نسخه را هم معرفی کرده است: «هو. این مجموعه که مشتمل بر اشعار عرب و مکاتیب و خطب ادبا و شعرا و فصحاست از اول تا آخر بخط مرحوم مغفور میرزا علیرضای رشتی مستوفی دیوان اعلی است.
کتاب کوشی الروض خطّت سطوره
ید ابن هلال عن فم ابن هلال
وهممت به حتی توهّمت لفظه
نجوم لیال ام سموط لآل
در دارالخلافه طهران ـ صانها الله عن الحدثان ـ در شهر صفر المظفر. اللهم اختمه بالخیر والظفر سنه اربع وستین وماتین بعد الالف داخل کتابخانه این بنده درگاه جهانیان پناه شد بالبیع الشرعی وتملیک الملّی. اللّهم انفعنا من فوایده وفرائده وشوارده وقصایده وانا العبد المذنب العاصی» با مهر بیضوی کوچک او در زیر آن به نقش: «نایب الایاله» با تاریخی که ظاهراً ۱۲۵۲ باشد. نقش این مهر در صفحه خاتمه آخرین رساله مجموعه هم دیده می‌شود.
برگ ۵ ر (از الحاقات آغاز نسخه) یادداشت فرهاد میرزا در پنجشنبه ۱۱ شعبان ۱۲۶۴ق در طهران و مهر چهارگوش طغرا مانند او با نقش: «نایب الایاله ۱۲۶۴» به خط ثلث.
در حاشیه برگ ۱۴۶ ر دو بیت شعر به خط کاتب نسخه با این تاریخ در ذیل آن: «در منزل ابخوری[1] از توابع دامغان باتمام رسید تحریرا سلخ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۵۰».
در برگ آخر نسخه تاریخ و ماده تاریخ وفات محمدشاه قاجار به خط فرهاد میرزا در شب سه‌شنبه ۶ شوال المکرم ۱۲۶۴ق در قصر جدید محمدی المبنیّة فی غربی التجریش من قراء شمیران از شب مزبور دو ساعت و سی و پنج دقیقه گذشته در سن ۴۱ سال و یازده ماه قمری. با این ماده تاریخها «العاقبة للمتقین» و «محمد پادشاه در قصر جدید مرد».
نام این مجموعه در ابتدا «مجموعه رسایل و اشعار و شرح قصاید عربی» نوشته شده است.
کاغذ: حنایی آهار مهره نازک.
شش، ۲۳۵، یک برگ، ۲۸/۶×۱۷/۹، ۲۷ سطر، ۲۰/۵×۱۰/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای مقوایی ساده. قطر: ۳/۲.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۲۴۰۱]
(← تصویر)

(۸۹۵۲)

عالم آرای شاه طهماسب (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: اسماعیل حسینی مرعشی تبریزی، متخلص به میر دعوی (سده ۱۱ﻫ)

تاریخ شاه طهماسب صفوی (۹۳۰ـ۹۸۴ق) به صورت نقالی و قصه خوانی است و از آن فوائد و اطلاعاتی به دست می‌آید و دارای ریزه کاریها و تفصیلاتی است که معمولاً تواریخ رسمی عاری از آنها است. به عبارتی می‌توان آن را داستانهای تاریخی دانست.

روایت مفصل کتاب به ش ۱۳۷۳۹ در کتابخانه مجلس نگهداری می‌شود و این نسخه تقریباً نصف آن است. نام مؤلف نیز از آن نسخه به دست آمد. هنگامی که به تعریف خزینه جواهرات سلطنتی صفویه می‌پردازد از خود نام می‌برد: «فقیر الحقیر اسماعیل الحسینی تبریزی

۱. از روستاهای شهر سمنان. در فاصله ۵۵ کیلومتری سمنان به دامغان.

در خدمت ملایم بیگ در زمان پادشاه مرحوم غفران پناه علّین (کذا؛ علیین) آشیان شاه صفی علیه الرحمه از حضرت میرزا محمدرضا مشرف شربت خانه معلوم نمودم که آیا به سمع شما رسیده باشد چون با اشراف سرکار خاصه شریفه مربوط...» (ص ۶۵۳_۶۵۴).

چاپ شده از روی همین نسخه با نام عالم آرای شاه طهماسب: زندگی داستانی دومین پادشاه دورهٔ صفی (بدون نام مؤلف)، به کوشش ایرج افشار، دنیای کتاب، ۱۳۷۰ش، ۴۹۱ ص.

این نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

مجلس، ج ۳۷، ص ۲۶۹_۲۶۸؛ «تاریخ شاه طهماسب»، احمد گلچین معانی، مجله یغما، س ۱۷، ۱۳۴۳ش، ص ۳۵۴_۳۵۸؛ ملک، ج ۲، ص ۸۴ (با نام تاریخ صفویه).

آغاز موجود: «چون صدای تفنگ شنیدند شکست در میان ایشان افتاد و دیگر پای‌بند نکردند و هر یک به طرفی به در رفتند. شاهزاده جلال‌الدین را پیش طلبیده، عزت بسیار کرد».

انجام موجود: «و گفت که اگر لشکری سر راه او برم سپاه ولایت گیلان و مازندرون ازو واهمهٔ بسیار دارند مبادا متفرق شوند».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
جای عناوین سفید مانده است. برگ آغازین نسخه مهر چهارگوش کوچکی که از آن «الهی به لطف محمد مهدی...» خوانده می‌شود. در حاشیه برگهای ۳۵ پ ـ ۳۶ ر یادگاری به خطی جدید نوشته شده است. برگ ۵۵ پ یک مهر مدوّر سیاه شده. پایان نسخه مهر بیضوی سیاه شده با نقش: «عبده محمد...». حاشیه صفحات کمی کرمخورده. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: حنایی آهار مهره.
دو، ۱۸۶، سه برگ، ۱۲/۲×۲۲/۴، ۲۴ سطر، ۷×۱۷/۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای ساده. قطر: ۴/۱.
خریداری از ادیب برومند در اردیبهشت ۱۳۴۴ش.
[شماره ثبت: ۶۲۰۸۹]

(۸۹۵۳)

ایضاح الاشتباه فی اسماء الرواة (رجال ـ عربی)
مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸_۷۲۶ق)
کامل.

ذریعه، ج ۲، ص ۴۹۳؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۱۵۴ ـ ۱۶۱؛ مکتبة العلامة الحلی، ص ۵۹ ـ ۶۱؛ دنا، ج ۲، ص ۳۲۹_۳۳۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سید المرسلین محمد النبی وآله الطیبین الطاهرین. اما بعد فیقول العبد... انی مثبت فی هذه الاوراق تحقیق اسماء جماعة من رواتنا».

انجام: «فعلیه بکتابنا الکبیر الموسوم بکشف المقال فی معرفة الرجال والحمد لله وحده وصلی الله علی محمد وآله المعصومین صلوات الله علیهم اجمعین».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، اسامی روات در دو برگ اول شنگرف. در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. در حاشیه بعضی صفحات مانند ۲ پ، ۳ ر، ۵ ر، ۶ ر، ۹ ر و ۱۳ پ از سه نقطه شک استفاده شده است (∴)، آغاز نسخه تملک سید نورالدین بن سید کمال‌الدین عقیل حسینی و مهر کتابخانه مجدالدین نصیری با شماره ۲۰۷۰ و نام کتاب به خط همو و روایتی از کتاب کافی. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
دو، ۲۴، یک برگ، ۱۵×۲۱، ۲۳ سطر، ۹/۵×۱۵/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج نقش گل و مرغ. قطر: ۱/۱.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۲۹۷]

(۸۹۵۴)

مشکاة الادب ناصری (شرح حال نامه ـ فارسی)
مؤلف: عباسقلی بن محمدتقی سپهر کاشانی، لسان‌الملک (۱۲۶۸_۱۳۴۲ق)

این نسخه ربع اول. از ابراهیم بن یزید تا احمد بن محمد بن حسین ارجانی. با افتادگی از انجام.

دنـــا، ج ۹، ص ۵۹۳؛ مـجلس، ج ۲۵، ص ۳۵۷ـ۳۵۸، ش ۷۳۶۹.

آغاز: «ابراهیم بن یزید کنیت او ابوعمران است و هـم کنیت او اباعمارة بن الاسود بن عمر بن ربیعة بن ذهل بن ربیعة... النخعی است. و برخی نسب او را بدین سان ذکر کرده‌اند ابوعمار ابراهیم بن یزید بن الاسود».

انجام موجود: «و حضور بلده در یمن است دیگران نیز در این جا مدفون نیستند و از تواریخ معلوم می‌توان کرد والله اعلم و عسکر مکرم».

خط: نستعلیق، اشعار و عبارات عربی نسـخ، تـاریخ کتابت: سده ۱۴هـ.

نام و عنوان مترجمان در متن و حاشیه به خط مشکی جلی نوشته شده است. در صفحه آغازین نسخه این یادداشت به خط مؤلف آمـده است: «خـط فـرزندی میرزا محمدتقی خان کمال‌السلطنه نائب اول وزارت تألیفات پیشخدمت خاصّه حضور همایونی مستوفی مخصوص دیوان اعـلی مـدیر اداره تـامینات وزارت داخله»، رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۶۲، دو برگ، ۱۸×۲۸/۷، ۲۱ سطر، ۱۱/۵×۲۱/۵.

جلد: میشن زیتونی ضربی با ترنج منقش و جدولهای گرهی در حاشیه. بخشهایی از آن در اثر مرور زمان قهوه‌ای شده است. قطر: ۱/۷.

خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بـهار در اسـفند ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۴۵۵۲]

(۸۹۵۵)

مجموعه بیدآبادی (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: محمد بن محمدرفیع بیدآبادی (ـ ۱۱۹۸ق)

مجموعه یادداشتهای بیدآبادی است کـه از ایـن کـتابها انـتخاب شـده: مـلتقطات مـن تـفسیر صـدر المـحققین (۱۰ پ)، نیشابوری (۲۷ پ)، تـفسیر صـافی (۱۰۲ ر)، جلد دوم شرح توحید صدوق قاضی سعید قمی (۱۴۸ پ) و کشف کشاف عمر بن عـبدالرحـمن فـارسی قـزوینی (۱۹۱ پ).

به جز این نسخه از بیدآبادی چـند دفـتر یـادداشت دیگر می‌شناسیم:

۱. دانشگاه تـهران، ش ۱۸۵۴، بـا تـاریخهای ۱۱۷۳ و ۱۱۸۲ و ۱۱۸۳ق. دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۴۴۸ـ ۴۴۹.

۲. خلاصه غرائب القرآن، در کتابخانه روضاتی اصفهان. رک: عکسی مرعشی، ج ۳، ص ۳۸۹ـ۳۹۲.

۳. جنگ در کیمیا و علوم غریبه. در گوهرشاد مشـهد، ج ۱، ص ۲۹۲ـ۲۹۳ و ۳۹۹.

شاید بیاض نام برده شـده در فـرهنگ ایـران زمـین، ج ۳۰، ص ۵۶۰ نیز از او باشد.

آغاز: «قال علی لابن عبّاس حـیث بـعثه رسـولاً الی الخوارج لا یحتج علیهم بالقرآن فانه خـصم ذو وجـهین وجمیع الفرق یحتجون به».

انجام: «من الاضافات ظاهرا وله وجوه واضحة بـاطن غیر مدرک بالحواس بالقوة العقلیة او غالب و عالم بما... (یک کلمه ناخوانا)».

انجامه: «تم کتاب الصافی تلخیصاً نفعنی الله به وجمیع الطالبین فی یوم الجمعة عشرین شـهر ربـیع‌الثـانی مـن شهور سنة خمسه وثمانین ومائة بـعد الف مـن الهـجرة ۱۱۸۵» (۱۰۲ ر)، «فوقع به ختم الکتاب الکریم والفرقان العظیم وکمل ایضاً بختم التفسیر هذا التـحقیق والله ولی التوفیق... بحول الله وقوته فی یوم الجمعة عشرین شـهر ربیع‌الثانی من شهور سنة خمسة وثمانین ومائة بعد الف من الهجرة المقدسة سنه ۱۱۸۵» (۱۳۲ پ). «تمت سنه ۱۱۸۲» (۱۴۰ پ).

خط: شکسته نستعلیق بی‌نقطه و در بخشهایی کـم نقطه. کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: جمعه ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۱۸۵ق (۱۰۲ر و ۱۳۲پ)، ۱۱۸۲ق (۱۴۰پ).

ســطور چـلیپا و مـعمولی، صـفحه عـنوان نسـخه یادداشتی به خط مجدالدین نصیری در معرفی نسخه و مهر کتابخانه او به شماره ۱۴۵۵ بـا نـقش: «داخـل کتابخانه مجدالدّین شـد». هـمو نسـخه را بـه خـط بیدآبادی دانسته است.

صفحاتی در وسط نسخه سفید مانده است. رکابه‌دار.

جزوها ۶ و ۸ برگی. بیاضی.
کاغذ: نخودی آهار مهره. برگها مرمت و حاشیه شده.
یک، ۱۹۳، یک برگ، ۱۴/۸×۲۴/۲، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: تیماج دو رو، بیرون قهوه‌ای ضربی بـا تـرنج و چهار سرترنج در بالا و پایین، درون مشکـی. قـطر: ۲/۷.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۲۹۳]

(۸۹۵۶)

جنگ:
مجموعه احادیث و زیارات مختلفی است کـه بـه چـند خط و بدون نظم و ربـط در پـی هـم کـتابت شـده‌انـد. منقولات اکثراً از کتب حدیثی و دعایی مشـهور شـیعه است و بیشترین حجم مجموعه را هم زیارتنامه‌های آن در برگرفته است.
مطالب نسخه آشفته‌تر و پراکنده‌تر از آن است که بتوان فهرستی از آنها ارائه کرد. بدین جهت در این جـا لیست کتابها و اشخاصی که از آنها نقل قول شده را می‌آورم:

عدة الداعی، ثواب الاعـمال، کـافی کـلینی، کـفعمی، مصباح المتهجد، کتاب العیون والمحاسن شیخ مفید، [من لا یحضره] الفقیه، تفسیر حسن عسکـری، عـیون اخـبار الرضا، تفسیر المعانی الظاهرة فـی کـنوز الدنـیا والاخـرة للشـیخ ابـی جـعفر الطـوسی، مکـارم الاخـلاق شـیخ رضی‌الدین بن شیخ ابی علی طبرسی، تهذیب، الذکـری، کشف الیقین شیخ علّامه جمال‌الدین بن مطهر حلی، زهر الربیع، الدیلمی، جامع الشرایع، تـفسیر علی بن ابـراهـیم، الدروع الواقیة من الاخطار والاسفار ابن طـاوس، کشـف الغرر، الصحیفة الرضویة، علل الشرائع، کشف الغـمة، نـهج البلاغة، ذوالنون مصری، ابـوالقسـم ابـن جـوزی، مـرآة الزمان سبط ابن جوزی، بشارة المصطفی لشیعة المرتضی، المختلف، عجایب المخلوقات، الامالی شیخ ابی جعفر ابن بابویه، صحاح، مجالس المرتضی، المصباح الصغیر، جامع، دروس، کـامل الزیـارات، ابـن قـولویه، جـواهـر القـرآن فخرالدین رازی، کـتاب التـوحید شـیخ ابـوجعفر قـمی، الصحیفة الکاملة (ص ۱۳۸)، کتاب مزار شیخ محمد بـن بابویه، منهاج الیقین فی فـضایل امـیرالمـؤمنین(ع) شـیخ جمال الدین بن المطهر، ربـیع الشـیعة شـریف مـرتضی (ص ۱۵۹)، معالم الدین حسن بن ابـی الحسـن دیـلمی (ص ۱۵۹)، کتاب المـصابیح مـولانا حسـین... (بـرش صفحه)، معانی الاخبار، الفرقة الناجیة کفعمی (ص ۱۶۵)، مقتصر شرح المختصر شیخ احمد بن فهد، فرحـة الغـری سید عبدالکریم بن احمد بن موسی بن جعفر بن مـحمد طاووس حلی، السیرة النبویة، عمدة الطالب، علل الشریعة، کتاب المناقب، لباب الاخبار، المسائل الحائریة (ظاهراً از شـیخ طـوسی، ص ۱۷۴)، امـالی شـیخ طـوسی، ارسطاطالیس، کشاف، تفسیر مـعارج حسن بن محمد بن حسن استرابادی غروی، سبک الذهب فی فصیح العرب، تفسیر نیشابوری، الخصال ابن بابویه، مهذب، الاعتقادات ابن بابویه، مهج الدعوات سید علی بن طاوس، شیخ مفید، مزار شیخ مفید، مجمع البیان، کتاب غزاة نهروان.

به همراه این رساله‌وارها و یـادداشـتها کـه از روی دستخط بعضی از بزرگان و علمای شیعی نقل شده است:

۱. اشعار شیخ بهایی «ص ۴ ـ ۵ و ۱۱»
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
به خط خودش.

آغاز: ولکاتب الاحرف العبد الاقل بهاالدین محمد بن حسین الحارثی.

یا لدیناً لکلّ قرن وقوح   تترآءی بزیّ خلّ نصوح

انجامه: «کُتب بالتماس الأخ الامـجد والاب الاوحـد الارفد الشیخ محمّد حرس الله مجده وکتب ضدّه وکـان ذلک فی سادس عشر شهر رجب المرجّب وهـو الشـهر السابع من السنه الاولی مـن العشـر التـاسع مـن المـایه العاشره من الهجره النبویه بمحروسه قزوین صینت عـن کلما... (دو کلمه ناخوانا)» (ص ۵).

در ص ۱۱ هم دو شعر از او کـه در حـمص و طـوس سروده بود به خط خودش نوشته شده است.

۲. السؤال والجواب «ص ۵۸ ـ ۵۹»

مؤلف: محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۳۴ـ۷۸۶ق)

سؤال و جواب کوتاهی درباره سه گروه ابدال و نجباء و متقون است.

آغاز: «سُئل الشیخ شمس‌الدین محمد بن مکی قدس الله روحه عن الابدال وصفتهم وهل صاحب الزمان علیه السلام والخضر والیاس منهم وعن صفة النجباء والمتقین. فاجاب اما صاحب الزمان علیه السلام فمنهم وسیما بالقطب».

انجام: «لانا لسنا من القسمین الاولین ولاکنا نحبهم ومن احب قوماً حشره الله معهم نُقِلَ من خطٍ نقل من خطه رحمه الله».

۳. از خط شیخ احمد بن متوج «ص ۵۹»

شامل چند حدیث کوتاه از علی بن الحسین و امیرالمؤمنین^(ع)^ و بند کوتاهی درباره توبه از گناهان.

۴. از خط شیخ ابراهیم [کفعمی]
«ص ۶۱ـ۶۵ و ۶۸ و ۱۲۲ و ۱۶۵»

۵. از خط شیخ علی بن عبدالعالی [کرکی] «ص ۱۳۷»

حدیثی از امیرالمؤمنین^(ع)^.

۶. وجدت هذا علی حاشیة مصباح عتیق و علیه لفظ صح
«ص ۱۶۲»

۷. از خط شهید اول
«ص ۱۹۹ و ۲۰۰ و ۲۰۳ و ۲۰۵ و ۲۱۵»

احادیثی از امام صادق^(ع)^ و پیامبر^(ص)^، داستان کسری و وزیرش بزرجمهر، نواب چهارگانه امام عصر^(ع)^ و جمع شدن پرندگان بر سلیمان نبی.

۸. از خط ملا عبدالله شوشتری «ص ۲۰۴»

حدیثی درباره امام زمان^(ع)^ و سؤال از ایشان درباره کیفیت بهشت.

۹. از خط شیخ مقداد سیوری «ص ۲۲۵ ـ ۲۳۴»

مشتمل بر چند حدیث.

وی در پایان این احادیث نوشته بود: «وکتب العبد المقداد بن عبدالله ابن محمد بن حسین بن محمد السیوری مؤلف هذاالکتاب عفا الله عنه وعن والدیه وعن جمیع المؤمنین والمؤمنات وذلک فی سادس عشر المحرم سنه ثمان وثمانمائة والحمد لله وحده والصلوة علی من لا نبی بعده واله اجمعین الطیبین الطاهرین وسلم تسلیما کثیرا الی یوم الدین».

آغاز: «نقل من خط الشیخ المقداد رحمه الله. روی الشیخ رحمه الله باسناده عن زرارة قال قلت لابی عبدالله علیه السلم الرجل ینام وهو علی وضوء».

انجام: «ولنختم هذه الاحادیث بصلوتنا هذه فانها اعظم الختام... اللهم فکما وفقنا لختم کتا[بته] بالصلوة علیهم فاختم لنا بالایمان بکرّتهم فان ذلک هو المأمول منک والمعوّل علیه لدیک وکتب العبد...».

انجامه: «وکتبها لنفسه الفقیر الی رحمة ربه الولی المحمد بن علی الشهیر بالجبائی عفی عنهما وذلک فی یوم الأربعاء ثالث شهر جمدی‌الاخر سنه ۹۸۲ فی بلده قزوین والحمد لله وصلی الله علی محمد واله وسلم».

۱۰. بخطّ المزیدی رحمه الله «ص ۲۳۴»

شامل علامت نفاق به نقل از نهج البلاغة.

خط: نسخ و نستعلیق. به چندین خط که نام دو نفرشان در نسخه آمده است: شیخ بهایی در ۱۶ رجب ۹۸۰ق در قزوین برای شیخ محمد که شاید همان محمد جبائی منظور او باشد (ص ۴ و ۵ و ۱۱) و محمد بن علی جبائی[1] در چهارشنبه ۳ جمادی‌الآخر ۹۸۲ق در قزوین (ص ۲۳۴).

---

۱. برای نسخه‌های دیگر کتابت شده به خط او که می‌باید از علمای شیعی سده دهم هجری باشد رک: مرعشی، ج ۲۸، ص ۳۶۵ـ۳۶۶؛ عکسی مرعشی، ج ۴، ص ۱۰۵ـ۱۱۱ (از روی نسخه ش ۳۷۴۲ چستربیتی)؛ مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۵۴؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۳۹۹ (از روی خط او) و ج ۱۷، ص ۳۴۳ با زندگی خودنوشت او.

مطالب به صورت معمولی و مورب و بر عکس و در بیشتر موارد نامنظم نوشته شده است. بعضی از بخشها نشانیها شنگرف و در بعضی دیگر مشکی، حاشیه بعضی از صفحات به گونه‌ای آسیب دیده که بخشی از متن نیز از بین رفته است. بخشی از این ریزشها بر اثر فرسودگی کاغذ و شکننده بودن آن اتفاق افتاده است. در حاشیه صفحات ۹۳ و ۱۳۷ و ۱۴۶ و ۱۵۰ و ۱۶۸ و ۱۷۸ و ۱۸۴ و ۱۸۶ و ۱۸۷ و ۱۹۶ از علامت سه نقطه شک (∴) استفاده شده است. در سطوری که این علامت به کار رفته روی کلمه مورد نظر علامت ۲ کوچک نوشته شده است. در پایان بسیاری از بندها در متن یا حاشیه علامت انتهی که حرف ه بسته و کمی خمیده است دیده می‌شود (ه). در مواردی در حاشیه تصحیح هم دارد. آغاز نسخه مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شمارهٔ ۱۹۶۶ و یادداشت او در معرفی نسخه.

بالای صفحه ۱۶۸ یادداشتی در ظهر روز دوشنبه ۱۵ جمادی‌الاول ۹۸۸ق در شهر شیراز، در پایان نقل قول از الفرقة الناجية (ص ۱۶۵) نوشته: «فی اخر الصفحه الاولی من الورقة الثانية».

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۱۱۷، یک برگ، ۱۲/۸×۱۸/۶، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن سرمه‌ای با نقوش فرنگی در وسط و چهار گل در گوشه‌ها و جدول. قطر: ۲/۲.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۲۷۷]

(← تصویر)

(۸۹۵۷)

مجموعه رسائل اعتضادالسلطنه:

مؤلف: علیقلی بن فتحعلی شاه قاجار، اعتضادالسلطنه (۱۲۳۴ - ۱۲۹۸ق)

مجموعه رساله‌ها و یادداشتهای اوست که بیشتر آنها دستنویسهای اولیه و ناقص‌اند.

جنگ دیگری از او به شماره ۱۴۵۳ در کتابخانه سنا نگهداری می‌شود. رک: سنا، ج ۲، ص ۲۵۹-۲۶۴.[۱] دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، ص ۳۵۰-۳۵۴؛ مجلس، مجموعه ش ۱۲۹۳ طباطبایی.

۱. تفصیل رصدخانه مراغه «۱ پ - ۵ پ»

(تاریخ؛ نجوم - فارسی)

نویسنده در رکاب ناصرالدین شاه در روز یکشنبه ۲۷ صفر ۱۲۷۶ق به مراغه سفر می‌کند و یک روز بعد به همراه فرهاد میرزا و غیاث‌الدین جمشید ثانی ملّا علی‌محمد اصفهانی و جناب میرزا احمد حکیم‌باشی کاشی از آثار باقیمانده رصدخانه مراغه دیدار می‌کند. روز دیگر ناصرالدین شاه هم به دیدار بقایای رصدخانه می‌رود و دستور می‌دهد که این رساله در شناخت آن رصدخانه نوشته شود.

ملی تهران، ج ۱، ص ۳۵۸-۳۵۹؛ ملک، ج ۹، ص ۱۹۵.

آغاز: «سزاوار حمد ذات خداوندی است که گوهر معرفت خود را در خزاین آفاق و انفس به ودیعت نهاد و تحصیل آن جوهر نفیس را... و بعد چون هنگام التزام رکاب قهرمان مالک رقاب».

انجام: «و تاریخ وی معلوم نیست. زیج ثاون اسکندرانی است و زیج کوشیار و زیج صفایح و زیج ویحس بن رستم مکنّی بابی سهل قوهی. تمت الرسالة».

۲. بازی نرد «۶ پ - ۷ پ» **(بازی - فارسی)**

تاریخ و شیوه بازی نرد است.

خطی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۳۲؛ سنا، ج ۲، ص ۲۶۳.

آغاز: «بازی نرد را چون شریعت مقدس نبوی علی شارعها الف التحية و الثناء منع نموده چنان که در ایه شریفه است انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام».

---

۱. رونوشتی از این جنگ در سالهای ۱۲۹۰-۱۲۹۲ق به دستور نیرالملک تهیه شد که اکنون در کتابخانه ملک است. از مقایسه دو نسخه این مطلب به دست می‌آید که نسخه اصل در مجلس افتادگیهایی دارد ولی این بخشها در نسخه ملک موجود است. رک: ملک، ج ۹، ص ۱۹۴-۲۰۵.

انجام:
زهر دانشی زو بپرسید رای
همه پاسخ آمد یکایک به جای
خروشی بر آمد ز دانندگان
ز دانش پژوهان و خوانندگان

۳. قاعده حساب خانه‌های شطرنج «۸ ر ـ ۹ ر»
(ریاضی ـ فارسی)
آغاز: «قاعده حساب خانه‌های شطرنج مبنی بر دو مقدمه است. اول آن که هر گاه عدد متعلق به خانه‌ای از خانه‌های شصت و چهارگانه را مجذور نماییم».
انجام: «وچون واحدی از آن موضوع نماییم مابقی مساوی می‌شود با مجموع اعداد شصت و چهار خانه شطرنج هو المطلوب. تمت بالخیر والسعادة محرم ۱۲۹۶».

۴. ترجمه الآثار الباقیة
«۱۰ر ـ ۱۱ پ و ۱۶ر ـ ۲۴ ر» **(نجوم ـ فارسی)**
در حاشیه بالای صفحه اول نوشته شده: «دو جزو از شرح... (که ادامه‌اش در صحافی از بین رفته است)».
با عناوین «متن ـ شرح». برگهای سفیدی در وسط آن برای تکمیل مطالب گذاشته شده است.
ملک، ج ۲، ص ۱۲۶.
آغاز: «متن. بیست و سیم باد دبور است پیش قبط. شرح شد تجربه رسیده است درست است. متن. بیست و چهارم نوء است پیش او زکسس و مطروزورس و تغییر می‌کند درو هوا به سبب حرارت».
انجام: «متن. تشریق الاول الی اول وقت الزراعة. ترجمه. در روز اول الی وقت زراعت است. شرح».
پس از آن عنوان چند جدول آمده ولی جایشان سفید مانده است.

۵. المتنبئین «۱۲ پ ـ ۱۵ر» **(تاریخ ـ فارسی)**
بخشهای مربوط به دستگیری و قتل هفت تن از بابیه به دستور امیرکبیر است. برابر با ص ۷۶ـ۸۴ متن چاپی (فتنه باب، تصحیح عبدالحسین نوایی، تهران، نشر علم، ۱۳۷۷ش).

برگهای این بخش اندازه کوچکتری دارد و در صحافی به نسخه افزوده شده است.
ملک، ج ۵، ص ۲۵۴ و ج ۷، ص ۱۵؛ ملی تهران، ج ۶، ص ۵۴.
آغاز: «در اول جلوس میمنت مانوس اعلی حضرت شاهنشاهی ناصرالدین شاه قاجار خلد الله ملکه و سلطانه که هنوز سال عمرم به سی نرسیده بود».
انجام: «و حاجب الدوله حاجی علیخان اول ضربت به او زده و میر غضبان به قتلش آوردند وقطع دابر القوم الذین ظلموا والحمد لله رب العالمین».

۶. تفصیل تصنیف کتاب کلیله و دمنه «۲۷ پ ـ ۲۸ر»
آغاز: «کتاب کلیله و دمنه کتابی است که حکمای هند آن را به طرزی خاص ساخته‌اند و براهمهٔ حکمت شعار اوضاع جامعیت آن را بر نمطی مخصوص پرداخته».

۷. ترجمه الآثار الباقیة «۲۹ پ ـ ۳۶ر» **(نجوم ـ فارسی)**
ادامه رساله چهارم نسخه است.
آغاز: «القول علی ما هی شهر الروم من الایام المعلومة عندهم وعند غیرهم لما کانت سنة الروم موافقة لسنة الشمس... چون سالهای رومی موافق است با سالهای شمسی و ثابت است با فصول اربعه طبیعیه و دور می‌زند با آن فصول متوازیه و زایل نمی‌شود از محاذات اجزاء سال شمسی».
انجام: «و در تذکره سروری مذکور است چلچله که اسم پرستوست غیر فصیح است و حکیم مؤمن در تحفه گوید اسم دیلمی پرستوست».

۸. المتنبئین «۳۷ر ـ ۱۲۰ پ» **(تاریخ ـ فارسی)**
با حواشی بسیار به خط مؤلف به صورت توضیح و اضافات و حاشیه‌نویسی.
آغاز: «یوذاسف. حمزة بن حسن اصفهانی در تاریخ خود و استاد الحکماء ابوریحان بیرونی در کتاب اثار الباقیه عن القرون الخالیه و دیگر مورّخین در تواریخ خویش آورده‌اند».

انجام موجود: «مقصود ما از شوهر آسایش است و ما از ایشان آسوده‌ایم و چندان هم تابع شهوت نیستیم. چون مامور بود جسارت نمود».

خط: نسخ و نستعلیق و تحریری. نوشته شده به سه خط متفاوت، رساله پنجم به خط مؤلف.

عناوین و نشانیها شنگرف، با اصلاحات و اضافات فراوان به خط مؤلف در حاشیه و متن، مؤلف بعضی از یادداشتهای افزوده خودش را دوباره خط زده و یا متن آنها را سترده است. از ص ۴۴ ر به بعد این یادداشتها حالت ویرایش متن دارند (با جملاتی مانند: در حاشیه نوشته شود، به متن برود و...).

برگ ۳ پ نقشه رصدخانه مراغه. با یادداشتهای ملک الشعرای بهار در برگهای ۷ ر و ۳۹ ر (به تاریخ ۱۳۰۸ش) و ۴۱ ر. برگ ۹۴ پ یادداشتی از عبدالکریم در پنجشنبه ۲ ذیقعده ۱۲۹۲ق حسب الامر سرکار نواب مستطاب اشرف امجد ارفع والا.

رکابه‌دار. سطراندازی شده با مسطره. با شمارش جزوها در برگهای ۶۰ر و ۶۸ر.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

دو، ۱۲۰، دو برگ، ۲۱×۳۵/۲، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۱/۹.

خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بهار در اسفند ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۴۵۴۴]

(۸۹۵۸)

مجموعه:

۱. کشف الراز فی حل اشعار مشکله خواجه شمس‌الدین محمد شیراز « ۱ پ ـ ۶۱ پ» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: پیر مراد متخلص به شفیق

از مؤلف چیزی نمی‌دانیم جز آن که خود در آغاز کتاب نوشته در سن ۳۰ سالگی به امور دیوانی و خدمات سلطانی پرداخته است. با آن که می‌خواسته در مقدمه «شمه‌ای از بیان حال و شرح ذمه‌ای از کیفیت احوال خود» بیان کند اما صرفاً لفاظی کرده و مطلب قابل توجهی عرضه نکرده است. تنها نوشته که در سنین آغاز زندگی به علم آموزی روی آورده است و پس از آن «تمام دیوان لسان الغیب را به دیدهٔ دقت ملاحظه کردم. هر شعری از اشعار راکه چندان احتیاجی به بیان نداشت و فی الجمله وضوحی داشت از آن ساکت و آن چه را امکان و تاب حمل بر معنی مجازی نبود به طریق حقیقت تحقیق نمودم و مابقی راکه ظاهراً معانی مجازیه آن بر حقیقه (کذا؛ حقیقیه) رجحان داشت ترجیح داده و تکلّفات رکیکه راگوشه نهاده، چون لغات بعضی از اشعار وضوحی نداشت لهذا طرفی از لغات هر حرفی به ترتیب حروف بعد از اتمام آن حرف بیان نموده مگر لغتی راکه سبق ذکر یافته باشد و سمّیته بکشف الراز فی حل اشعار مشکله خواجه شمس الدین محمد شیرازی».

از ابتدا تا ۶۰ پ شرح غزلیات و پس از آن دو صفحه شرح قطعات (۶۰ پ ـ ۶۱ پ).

آغاز: «سپاس بی‌قیاس عالمی را روا و ستایش بی‌آلایش ناظمی را سزاست که منتظم امور اخشیجان و مرسّم قواعد عالم امکان... اما بعد از حمد صمد احد و پس از ثنای احمد صمد لم یلد و لم یولد... بر صاحبان صاحب فطرت و ناظمان نظامی فکرت مخفی و مستور نماناد که این نوآموز دبستان بینوایی... پیر مراد متخلص به شفیق».

آغاز شرح:

«الا یا ایها الساقی ادر کاساً وناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

الا به فتح اول و ثانی به الف کشیده حرف تنبیه و کلمه خطاب است به معنی بدان و آگاه باش. ادر امر است از اداره به معنی گردانیدن».

انجام: «ریو به معنی مکر و حیله و تذویر (کذا) و فریب باشد و نام پسر کیکاوس هم هست که دماوطوس بود و بر دست فیروزین سیاوش کشته شد».

انجامه: «تمت الرسالة بحمد الله وافضاله فی یوم الجمعة فی سادس شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۲۳۵».

۲. [شرح الفاظ المستعملة من الصوفية]
«۶۲ر ـ ۶۶پ» **(تصوف ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
نسخه‌ای از این رساله در دارالکتب قاهره، فارسی، ج ۱، ص ۲۲۵ با تردید به عبدالرحمن جامی (۸۹۸ق) نسبت داده شده است.
ملک، ج ۵، ص ۴۵۸ (ناشناخته).
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خاتم النبیین محمد المعلی المزکی الامین وعلی آله وصحبه الطاهرین وبعد هذا شرح الفاظ المستعملة من الصوفیة قدس اسرارهم. محبت: دوستی مخصوص را گویند بی‌سببی و علامت و بی‌حرکتی و سکونی با حق تعالی. محب: صاحب دوستی مخلص را گویند خاصه با حق تعالی».
انجام: «عنت: خرده‌گیری را گویند که از او تقصیری در وجود آمده باشد و منازعت معشوق و عاشق را گویند و الحمد لله رب العالمین. آن چه در ذهن در می‌آید خالی نیست که به تشکیک مشکک زایل می‌شود... و مطابق واقع نباشد آن را جهل مرکب گویند. تمام شد این نبذه والسلام علی تابع الهدی».
خط: نستعلیق، تاریخ‌کتابت: جمعه ۶ شعبان ۱۲۳۵ق (رساله اول).
عناوین و نشانیها و ابیات حافظ به شنگرف، صفحات مجدول به شنگرف و لاجورد، کمندکشی شده، صفحه اول کتاب مهر بیضوی به نقش: «الواثق بالله الغنی محمد بن حسن (؟) بن احمد الحسینی»، با تاریخی که احتمالاً ۱۲۲۹ باشد، رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
۶۶، یک برگ، ۱۴/۱×۲۰/۶، ۱۷ سطر، ۸×۱۵.
جلد: تیماج عنابی مجدول یک لا. قطر: ۱/۲.
خریداری از باقر ترقی در اسفند ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۵۷۱]

(۸۹۵۹)

مجموعه: **(تاریخ ـ فارسی)**
این نسخه شامل دو گزارش تاریخی منحصر به فرد درباره احوال خاندان برمک است. من به صورت مفصل در باب کتاب و خصوصیات و ویژگیهای آنها در مقدمه متن تصحیح شده‌شان که از سوی نگارنده این سطور در دست تحقیق و انتشار است صحبت کرده‌ام و در این جا تنها به مشخصات نسخه‌شناسی و اطلاعات اولیه‌شان بسنده می‌کنم.

۱. اخبار برامکه «ص ۲ـ۱۲۱»
مؤلف: ناشناخته
گزارش احوال برمکیان نوشته شده در سال ۵۹۷ق.
از مقدمه کتاب تنها بخش کوتاهی شامل دلیل تألیف کتاب به فارسی باقیمانده است: «دوم... آنک جابر بن حیان الصوفی رحمة الله که از مشاهیر و خواص عبید مولانا جعفر بن محمد الصادق بوده است با آن جماعت اتصالی و معرفتی داشته است و در تصانیف خویش به چند موضع ذکر ایشان کرده است و شکر ایشان گفته و من از ثقتی چنین شنیدم که جابر رفع الله درجاته ایشان را با عبودیت مولانا دعوت کرده است و آشنایی او با ایشان از سرّ و حکمتی خالی نبوده است و چون هرون الملقب بالرشید از آن خبر یافت در استیصال ایشان مبالغتها کرد که معلومست من بیشتر به ذکر احوال ایشان تبرک کردم و آن چه به دست می‌آمد از اخبار ایشان اهم گرفتم و در ترجمه آن شروع پیوستم تا دوستانی راکه تازی ندانند از مطالعه آن انتفاعی باشد و آثار کریمان مدرس نگردد و اخبار هر یک از ایشان مبوب کرده آید واتفق ذلک فی شهور سنه سبع وتسعین وخمسائة».
آغاز موجود: «و آثار ایشان در میان مردم مشهورتر از آن است که کسی آن را انکار تواند کردن خوانندگان و شنوندگان را اخبار ایشان حکایتی مصنوع و سمری موضوع آمدی».
انجام: «چرا ترک ما گرفته و آمد شد نزدیک ما در باقی کردۀ؟ گفت ایها الامیر زیرا که تو دریایی و من آشنا نیک نمی‌دانم. فضل گفت احسنت و بفرمود تا او را صلتی تمام دادند والسلام علی من اتبع الهدی».

۲. اخبار برامکه «ص ۱۲۳_۳۱۰»

مؤلف: ناشناخته

این تاریخ به دستور «ملک ملوک وزراء الشریف قوام الدولة والدین شرف الاسلام والمسلمین عزیز الملوک والسلاطین نسیب و حسیب خراسان و کرمان ابوبکر بن علی» نوشته شده است.

آغاز: «ذکر کریمان و حکایات کرم و مروت آن آزادمرد داعیهٔ باشد اهل مروت را بر ورزیدن آن خلق شریف و رغبت نمودن بر زیادت سخا».

انجام: «و عبدالله بن یحیی بر پدر نماز کرد و او را در بغداد در کورستان ایشان که باب البردانست دفن کردند. تمام شد کتاب اخبار برامکه رحمه الله علیهم اجمعین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهّاب فی یوم السّبت سادس شهر جمیدی الأخر فی سنه احدی عشرین والف من الهجرة النبویة المصطفویة».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: شنبه ۶ جمادی‌الآخر ۱۰۲۱ق.

عناوین و نشانیها شنگرف و گاهی زر و لاجورد و داخل کتیبه‌های زرین. عناوین به ثلث، همه صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی. با شش صفحه معرفی نسخه از باستانی راد در آغاز. در حاشیه صفحه اول نسخه سه مهر که همه به خاطر وصالی و برش صفحات ناقص شده‌اند. در صفحه آخر نسخه یادداشت خریداری مجتبی در سال ۱۰۳۱ق و ۶ مهر که از میانشان می‌توان این دو تا را خواند: مهر بیضوی: «و علیک منی محبة... ۱۳۱۶» و مهر هشت گوش غیر منتظم: «عبده محمدصادق». رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: گل بهی و نخودی آهار مهره، رطوبت دیده.

شش، ۱۵۵ برگ، ۱۵/۷×۲۵/۲، ۱۷ سطر، ۹/۵×۱۷.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج، عطف میشن فرسوده، دو رو، درون قهوه‌ای، پشت هر دو طبله جلد مشق خط کرده‌اند. قطر: ۲/۳.

خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در اسفند ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۶۹۱۴]

(۸۹۶۰)

جنگ:

این جنگ به درخواست محمدمؤمن اشکاوندی اصفهانی (۱۰۷۸ق) در سده یازدهم هجری تهیه شده و تنی چند از بزرگان آن عصر رساله‌ها و یادداشتهایی در آن نوشته‌اند. پس از درگذشت محمدمؤمن بیاض به دست پسرش محمدنصیر (۱۱۱۲ق) رسید و چند یادداشت هم در زمان او بدان افزوده شد.

۱. [الفوائد] «ص ۱ ـ ۲۶» **(گوناگون ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن فرج حمیری نجفی (سده ۱۱ه) [1]

مطالب و یادداشتهای پراکنده‌ای است که مؤلف به درخواست صاحب بیاض آنها را جمع کرده است.

نوشته حمیری از انجام افتادگی دارد که میزان آن را دقیقاً نمی‌دانیم اما این عناوین در نسخه موجود است: آیات الحرس والاستکفاء وآیات الحفظ والشفاء، آیات الاستغفار التی کان یستغفر بها امیرالمؤمنین بعد الفراغ من الوتر، آیات تهلیل القرآن، ذکر ثواب تلاوة کل سورة من سور القرآن و ثواب تلاوة شیء من آیاته وخواص سوره وبعض آیاته.

آغاز: «بسمله. یقول الفقیر الی الله الغنی الوفی محمد بن فرج الحمیری النجفی عزمت ان اجمع فی هذا البیاض ما تیسّر مما فی محفوظاتی من الآیات القرآنیة والسنة النبویة والمعجزات الباهرات عن النبی وآله السادات والمواعظ الشافیة والعبر الکافیة والاقوال الجلیلة والامثال النبیلة والاذکار والاشعار الصادرة عن العلماء والحکماء الذین حجتهم قویة وعلومهم مضیّة وطرقهم جلیّه واحادیثهم شهیّة... وجعلت هذا التالیف خدمة لصاحب هذا البیاض اعنی عین العلماء من علمائنا و زبدة الفضلاء من اصحابنا... مولانا محمدمؤمن الاشکاوندی الاصفهانی... فصل فی جمع شیء من الآیات القرآنیة المشتملة علی النصایح و المواعظ والمنافع».

۱. برای شرح حال او رک: طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱ه، ص ۵۴۷ـ۵۴۸. همچنین برای اجازه او به شاگردش حاجی محمدطالب رک: خطی دائرةالمعارف، ج ۲، ص ۹.

انجام موجود: «واذا دخلت علی سلطان جابر فاقراهـا حین تنظر الیه ثلثا واعقد بیدک الیسـری ثـم لا تـفارها حتی».

۲. [الاشعار الغریبة] «ص ۲۷ ـ ۳۲» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن فرج حمیری نجفی (سده ۱۱ ه‍)
گزیده شعرهایی است بدین ترتیب: از امام زین‌العابدین(ع)، ابن ابی الحدید، فی ذم الصوفیة، و امیرالمؤمنین(ع). بیشتر اشعار تک بیت است و نام سراینده ندارد.
آغاز: «الی هنا وعزمنا علی السفر الی النجف الاشرف وما تمّ ما اردنا جمعه ولکن صاحب البیاض ادام الله ایامه امر ان اجمع له ما فی محفوظاتی مـن الاشـعار الغـریبة النافعة الحسنة فانا ممتثل امره العالی بحسب الامکان».
انجام:
بـغض الوصـی عـلامة مکـتوبة
تـبدوا عـلی جـبهات اولاد الزنـا
من لم یـوالی فـی البـریة حـیدراً
مسـیّان عـند الله صـلی اوزنـا
پس از آن سه بیت دیگر با خطی مغایر اضـافه شـده است.

۳. گفتارهای پراکنده «ص ۳۲ ـ ۳۶»
از: مکارم الاخلاق، بقراط حکیم، تفسیر بیضاوی، مجمل اللغة، نامه فضل بن یحیی به عاملش، شاه میر حسـینی، شرح الهیاکل علامه دوانی، تفسیر کواشی، دعـای شـیخ جعفر خلدی و شیخ ابونصر سراج، کشاف، حیوة الحیوان.

۴. نامه «ص ۳۴»
مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)
آغاز: «منقول من علامة الدوانی. هر چند مدتیست که از جانب آن دوست جانی و فرزند روحانی نسیمی نوزید و رقعه نرسید هرگز ازین جانب فراموشی نبوده».
انجام: «و کتب به دست آید و درین مسئله بسطی واقع شود والسلم والسلامة والرحـمه والبـرکه والعـافیه ابـدا سرمدا. من الفقیر المخلص الحـقیقی مـحمد بـن اسـعد الصدیقی».

۵. الرسالة القلمیة «ص ۳۸ ـ ۴۰» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)
در حاشیه آخر آن نوشته شده: «قد قوبلت هذه النسخة القلمیة مع نسخة کاتب بخط سید المجتهدین مـحمدباقر الداماد الحسینی غفر الله له».
دنـا، ج ۵، ص ۸۲۷؛ مـلی تـهران، ج ۵، ص ۱۴۰؛ کتابشناسی آثار جـلال‌الدیـن دوانـی، ص ۱۰۵؛ نسـخه پژوهی، ج ۱، ص ۲۶۴ـ۲۷۶؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۴۳۷.
آغاز: «ن والقلم وما یسـطرون. ان هـذه تـذکرة لقـوم یعقلون یا من فاق فی البراعة سألتنی عن وصف البراعة فاستمع لما یتلی علیک ذلک مـن انـباء الغـیب نـوحیه الیک».
انجام: «ومآثر آثار سـلاطین الکـبار عـلی صـفحات الادوار تروی بحق من نسخ الکتب السـالفة ولم یـرکب بیانه القلم وهدی الحایرین الی اقوم الاقوم بعد مـا وقب عواسق الظلم».

۶. منشآت «ص ۴۰ـ۴۱» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)
شامل این بخشها:
۱. نامه دوانی به فارسی سره.
آغاز: «دریـن نـامه چـیزی بـه جـز فـارسی نـیست. آرزومندی بـه دیـدار آن بـرگزیده آفـریدگار و یگـانه روزگار روشنی چشم مردمی زور بازوی جوانمردی».
۲. وقف نامه دیوان حافظ.
آغاز: «وقف نامه دیوان حـافظ کـه حـضرت پـادشاه مغفور سلطان بر مرقد خواجه حافظ وقف کرده بود و بر ظهر آن دیوان نوشته شده و هو هـذا: رنـدان خـرابـات تجرید را رموزیست که عقلا خرده‌دان در نیابند».
۳. تهنیت نامه و دو رقعه کوتاه.
کتابشناسی آثار جلال‌الدیـن دوانـی، ص ۱۰۰؛ ادبـیات تهران، ج ۳، ص ۵۷؛ فهرستواره، ج ۸، ص ۱۰۱۵.

۷. شرح بیت گلشن راز «ص ۴۲ ـ ۴۵» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)
گزارش این بیت است:

تفکر رفتن از باطل سوی حق
به جزو اندر بدیدن کل مطلق

فهرستواره، ج ۷، ص ۵۸۵؛ دنا، ج ۶، ص ۵۰۱؛ کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، ص ۹۰؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۷۳ـ۷۴.

آغاز: «بعد الحمد لله بما یستحقه والصلوة علی نبیه کما هو حقه. نموده می‌شود که از دیوان وزارت که مرکز رایت اقبال و محیط سعادت و کمال و محط رحال رجال فضل و افضال است».

انجام: «به تکثر محامل و تشعب وجوه شعف ننمود والکلام مع من یفهم من النقطة الحرف ومن الالف الالف فلا حاجة الی التطویل والله یحق الحق ویهدی السبیل».

۸. تفسیر آیة ولکن حق القول «ص ۴۶ ـ ۴۷»

(تفسیر ـ عربی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

آغاز: «بسمله والصلوة علی رسوله وآله قال الله تعالی ولکن حقّ القول منی لاملأنّ جهنم من الجنة والناس اجمعین. قال العلامة الدوانی هذا بظاهره یقتضی دخول جمیع الفریقین فی جهنم والمعلوم من الآثار والاخبار وسایر الایات خلافه... واقول فیه بحث اما اولاً فلانا».

انجام: «ذوق العذاب نتیجة لفعلهم من نسیان العاقبة وقلة التفکر فیها وترک الاستعداد لها فحمل اللام علی العهدیّین قرینة علی ذلک».

۹. نامه به مولانا علی قوشچی «ص ۴۸»

(نامه‌نگاری ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

ادبیات تهران، ج ۳، ص ۵۷.

آغاز: «کتابتی است که به مولانا علی قوشچی نوشته شده.

ایا ساکنی واد العقیق تعطفوا
علی ذنف یشفیه قوجه مانه

... همواره اوکار اطوار حقایق ملکوت و اسرار دقایق جبروت شهباز بلند معارف شکار ملایک شعار خاطر قدسی آثار».

انجام: «به سعادت ملازمت مشرف خواهد گردانید ان شاء الله تعالی از مکارم اخلاق طیبة الاعراق اسبال دیک عفو برین گستاخی مأمول و مسئول است والله تعالی یخلد ضلال افاضتکم علی مفارق الطالبین خصوصاً المخلصین الی یوم الدین والسلام».

۱۰. نامه «ص ۴۹» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، ص ۱۰۰ (با نام نامه‌ای به یکی از دوستان).

آغاز:

بحرمة ایام الوصال الفواضل
بطیب لسان کالبدور الکوامل

... قلم برداشتم و نمی‌دانم تا چه نویسم شکایت حکایت فراق یا قصه غصه اشواق».

انجام: «ور نه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست. زیاده ازین مزاحم اوقات شریف نمی‌گردد والله یصون عن عین الکمال وحماله عن قصمة الزوال».

۱۱. نامه به یکی از مشایخ نوشته «ص ۴۹»

(نامه‌نگاری ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

آغاز: «اخص مریدان و اخلص مستفیدان آن که مُهر مهر ولای آن حضرت نقش نگین جان و خاتم بنان جنان دارد».

انجام: «تجاوز از حد می‌داند ظلال ارشاد و افاده بر کافه عباد و قاطبه بلاد مخلد باد الی یوم التناد بمحمد سید الامجاد وآله وصحبه وعترته الامجاد».

۱۲. تحفه روحانی «ص ۵۰ ـ ۶۲»

(عرفان؛ علوم غریبه ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

دنا، ج ۲، ص ۹۴۷ـ۹۴۸؛ اوراق عتیق، ج ۱، ص ۱۰۸؛ کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، ص ۱۲۵؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۱۷۸ـ۱۷۹.

آغاز: «جواهر حمد و ثنا نثار بـارگاه حـضرت عـلّام الغیوب که به مقتضای و ان من شیء الاعـندنا خـزائـنه حقایق اسمایی راکه در مرتبه غیب هویت».

انجام: «به آن چیز چه عنایت الهی متعلق است به نظام اصلح و آن چه خیر است البته بـه ظـهور مـی‌رسد والله یقول الحق وهو یهدی السبیل والحمد لله وحده».

۱۳. نامه به یکی از مشایخ نوشته «ص ۶۲»

(نامه‌نگاری ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

تکرار نامه‌ای است که در ص ۴۹ این نسخه نیز نـوشته شده بود.

۱۴. دو بیت از مثنوی معنوی «ص ۶۲»

۱۵. شرح غزل حافظ «ص ۶۳ ـ ۷۳»

(عرفان؛ ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

با مطلع:

در همه دیر مغان نیست چـو مـن شـیدایـی

خـرقه جـایی گـرو بـاده و دفـتر جـایی

از آن جا که دوانی در آغاز مقدمه‌اش بیت

زبـان عشـق نـدانـد ادیب نکـته‌شناس

که این لغت به اوضاع تازی و عجمیست

را نقل کرده بـعضی ایـن رسـاله را شـرح ایـن بـیت دانسته‌اند که درست نیست.

کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، ص ۹۱ـ۹۲؛ مجلس، ج ۳۲، ص ۱۹۰، ش ۱۰۱۵۴/۸؛ ادبیات تهران، ج ۳، ص ۴۰؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۵۵؛ ملک، ج ۵، ص ۷۰؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۵۵۴ (ذیل دو عنوان).

آغاز: «دیری است تا به حکم وجوب ادا حق اخـوت در شرع فتوت و دین مروت و رقبه قلم سـنت قـدم ادا معنی این غزل از سخنان لسان الوقت ترجـمان الزمـان حافظ شیرازی».

انجام: «بلکه به آن چه به ذوق خاص ناظم انسب بود اکتفاء نمود. مصراع: اندکی گفتم و بسیار دگر دانستم. وله الشکر علی ما اولانا والصلوة والسلام علی سیدنا محمد الذی عن داء الجهالة نجانا والی معارج القدس رقانا».

انجامه: «تم رضاقلی قمی».

۱۶. النیروزیة فی معانی الحروف الهجائیة (فواتـح السـور؛ اسرار الحروف) «ص ۷۴ ـ ۷۷» **(علوم قرآنی ـ عربی)**

مؤلف: حسین بن عبدالله ابن سینا (۳۷۰ـ۴۲۸ق)

تنظیم شده در ۳ فصل:

الفصل الاول: فـی تـرتیب المـوجودات والدلالة عـلی خاصیة کل مرتبة من مراتبها.

الفصل الثانی: فی الدلالة علی کیفیة دلالة الحروف علیها.

الفصل الثالث: فی الغرض.

مصنفات ابن سینا، ص ۲۵۱ ـ ۲۵۲؛ دنا، ج ۱۰، ص ۹۱۴ ـ ۹۱۶.

آغاز: «کل ینزع به همته الی خدمة نیروز مولانا الشیخ الامیر السید ابی‌بکر بن محمد بن عبدالرحیم رحـمه الله بتحفة یحود بها ذات یده ولما رغبت فی ان اکون واحـد القوم ومتابعاً للسواد الاعظم».

انجام: «بعد هذا اسرار تحتاج الی المشـافهة والله یـمد فی بقاء الشیخ الامیر ویبارک له فی نعم عنده ویجعلنی ممن یوفق بقضاء ایادیه بمنه وسعة رحمته والحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً».

انجامه: «تمت الرسالة النیروزیة المـنسوبة الی الشـیخ الرئیس ابی علی الحسین بن عبدالله بن سـینا بـعون الله وفضله بیدی العبد الضعیف عبدالصـالح الجـیلانی سـنه ۱۰۶۰ هجریة. اللهم احفظ من کُتبت له هذه الرسالة عن الآفات والبلیات بالنبی والوصی وآلهما الطاهرین آمین».

۱۷. تهلیلیه (شرح کلمه لا اله الا الله) «ص ۷۸ ـ ۹۷»

(عرفان؛ تفسیر ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)

فـهرستواره، ج ۷، ص ۲۴۷؛ دنـا، ج ۳، ص ۴۸۶ـ۴۸۸؛ کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، ص ۸۳ـ۸۴.

آغاز:

«بســـم الله الرحــمن الرحـیم

ذلک مــفتاح کـنوز الحکـیم

آفتاب جمال قدم از آن مـتعالی است کـه خـفافیش ظلمت سرای حدوث به نظر کلیل فکر و نظر».

انجام: «و در مرتبهٔ ثلثه بعد از شهور به وحدت حقیقی ذاتی کما بدأکم تعودون من بدا والیه یعود کل شیء الیه. تمت والحمد لله... الطاهرین المعصومین».

۱۸. عدالت «ص ۹۸ ـ ۱۰۱» **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)

دوانی سه رساله درباره عدالت دارد که متن دو تای آنها در این نسخه موجود است. این رساله در نسخه بـا نـام «رسالة فی تحقیق العدالة».

دنا، ج ۷، ص ۴۵۰ـ۴۵۱؛ کتابشناسی آثار جـلال‌الدیـن دوانی، ص ۹۸؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۵۲۴ـ۵۲۵.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس مالک المـلکی را کـه پـادشاه نفس ناطقه در سواد خطه سویدا قلب صنوبری بر عرش روح حیوانی استوا داد».

انـجام: «وجعلنا من الهادین المهتدین غیر ضـالین ولا مضلین والصـلوة والسـلام عـلی سـید العـالمین وسـید العالمین محمد مصطفی المجتبی انسی الامین وعلی آله وصحبه اجمعین وسلم تسلیماً کثیراً کثیراً».

۱۹. تحقیق عدالت «ص ۱۰۱ ـ ۱۰۵» **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)

در نسخه با نام «رسالة در بیان ماهیة عدالت و احکام آن».

آغاز: «بهترین بدرقه که قوافل معالی را از دیار فارس جمعیت اساس قلب انسانی به سواد خطهٔ هندوستان خط رساند».

انجام: «تضاعف جاه و جلال کرامت فرماید بحق الحق وکلماته والعارفین بذاته وصفاته والحمد لله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین».

انجامه: «ملا جمشید سنه ۱۰۶۰ هجریه».

۲۰. التصور والتصدیق «ص ۱۰۶» **(منطق ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)

دنا، ج ۳، ص ۱۱ـ۱۲؛ کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، ص ۱۲۲ (در آن جا نوشته‌اند از ایـن رسـاله نسـخه‌ای یافت نشد). در آستان قدس، ج ۱، ص ۳۶۵ـ۳۶۶ و ج ۲۴، ص ۵۴ به ابراهیم بن محمد عربشاه اسفرایـنی (۹۴۳ق) نسبت داده شده است.

آغاز: «اعلم ان قولهم ان التـصورات لا یـحتمل عـدم المطابقة بخلاف التصدیقات کلام حق ما فهمه مـن اورد علیه».

انجام: «مرتسم فیها عـلی وجـه الادراک عـلی وجـه الحفظ ولعله یحتاج الی لطف قریحة. تمت الرسالة الجلیة الجلالیة بعون الله تعالی».

۲۱. صیحه و صدا «ص ۱۰۷ ـ ۱۱۳» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)

فهرستواره، ج ۷، ص ۶۳۰ـ۶۳۱؛ دنا، ج ۷، ص ۲۱۸ـ ۲۱۹.

آغاز: «سبحانک سبحانک انت انت تعالیت عن مداناة الاشباه والامثال انت کما انت تقدست عن محاکاة الوهم والخیال... و بـعد بـرادر طـریقی دوست حـقیقی فـخر القبائل».

انجام: «و رسوم شرعه المتبین المبین بحق حقک علیه وحقه عندک وبحق مـن له عـندک رتـبة مـن الاولیـاء والصدیقین والشهداء والصالحین اللهم صل وسلم عـلیه وعلیهم اجمعین والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «کتبه تذکرة للاستاد الفاضل العالم التقی النقی المحسن مولانا الامجد محمدمؤمن سلمه الله تعالی احقر العباد ابن محمدهادی القاینی ابوالحسن».

۲۲. اشعار «ص ۱۱۵ و ۱۱۹ ـ ۱۲۱» **(فارسی و عربی)**

از: محمدقلی سلیم، لراقمه (نـامش پـاک شـده است)، سوزنی، میر صیدی، قاسم بیگ حالتی، فرزدق، انوری، معما به اسم شهاب، مولوی، جامی، لولدی مـحمدنصیر، کمال اسمعیل، قاضی ارجانی، صائب، اصمعی، مـتنبی، میر رضی دانش، مرزا شـریف الهـام، آقـا یـحیی قـمی سحابی، میرزا باقر.

به همراه جملات و عباراتی از: افلاطون الهی، جنید بغدادی، لقمان، معاویه به امیرالمؤمنین(ع)، شیخ بهایی (منقول از کشکول او) و اصمعی.

۲۳. ماده تاریخ «ص ۱۱۶ ـ ۱۱۷» **(فارسی)**

بدین ترتیب: تاریخ قتل میرزا شاه حسین، تاریخ محبوس ساختن القاص میرزا در قلعه، تاریخ صلح شاه عالم پناه با سلطان سلیم خواندگار، تاریخ وفات شاه طهماسب، تاریخ توبه دادن شاه طهماسب امرا و سپاهیان را، تاریخ قتل ایلدرم بایزید با چهار فرزند از گفته قاضی عطای رازی، تاریخ قتل سلطان مصطفی ولد خواندگار که به سبب مکر رستم پاشا وزیر اعظم واقع شد و متعاقب آن پسر دیگرش سلطان محمد کشته شد، تاریخ قتل ملا امیدی از افضل طهرانی، تاریخ وفات همایون پادشاه به سبب افتادن از بام، تاریخ فوت میر جمال‌الدین صدر استرآبادی، تاریخ فوت عبید خان ازبک، تاریخ جلوس شاه عباس، تاریخ وفات آن شاه بزرگوار، تاریخ وفات حضرت شاه اسماعیل ماضی، تاریخ قتل سلطان ابوسعید از گفته مولانا جلال‌الدین محمد دوانی، تاریخ بنای چهارباغ که نواب شاه عباس در اصفهان بنا نمود، تاریخ خروج و طغیان القاص میرزا، تاریخ فوت ملا جامی، تاریخ جلوس خاقان گیتی ستان شاه عباس، تاریخ جلوس پادشاه عادل شاه عباس ثانی، تاریخ ولادت خسرو صاحب قرانی شاه عباس ثانی، تاریخ وفات خاقان گیتی ستان جنت مکان شاه عباس، تاریخ صلح پادشاه والا جاه گیتی پناه شاه صفی با طایفه رومیه از گفته صایبا، تاریخ فوت سیادت و مرحمت پناه ابوالحسن میرزا از گفته بعضی از ازکیا، تاریخ مقتول ساختن امرا ساروتقی را به جهت شرارت نفسی که با او بود، تاریخ برگردیدن آخوند مولانا حسن‌علی از نیم راه مکه معظمه و نرفتن به آن مکان شریف، تاریخ مکه رفتن نواب سلطان العلمای سلمه الله که عالی حضرت میرزا ابوالفتوح شهرستانی گفته، تاریخ مراجعت آن عالی جاه از مکه معظمه از گفته مرزا ابراهیم آرتیمانی، تاریخ وزارت نواب مستطاب سلطان العلمایی در مرتبه اول، تاریخ وزارت آن عالی جاه در مرتبه ثانیه از گفته صایبا، و یکی دیگر از مولانا علی‌نقی. تاریخ فوت سیادت و مرحمت پناه خاتم المجتهدین امیر محمدباقر داماد.

همه تواریخ مربوط به شاه عباس از مولانا محمدتقی منجم است.

۲۴. منقولاتی از محاضرات راغب اصفهانی «ص ۱۲۲»

۲۵. حیاة الحیوان «ص ۱۲۳ ـ ۱۲۶ و ۱۲۸»

(جانورشناسی ـ عربی)

مؤلف: محمد بن موسی دمیری (۷۴۲-۸۰۸ق)

منقولات پراکنده‌ای از کتاب است.

رک: ش ۸۸۲۵/۱.

۲۶. گفتارهای پراکنده «ص ۱۲۷ ـ ۱۳۳»

از کتاب الدعوات لابی... الطبرانی، تاریخ ابن نجار، تاریخ ابن اثیر، بیهقی از پیامبر(ص)، عجایب المخلوقات، قرطبی، مناقب آل ابی طالب ابن شهر آشوب، کتاب الکافی کلینی، اکمال الدین واتمام النعمة شیخ صدوق، الخرایج و الجرایح، قاموس اللغة، اسکندر.

و اشعاری از شیخ الرئیس، مولوی معنوی، مولانا زکی، غیاثای حلوایی، میرزا حسین خان پسر عزتی، مولانا مصاحب نایینی، میر سند کاشی (و ماده تاریخ وفات او از صایب)، میرزا صایبا، امرؤالقیس، مجنون عامری، لمحرره محمدمؤمن.

۲۷. تاریخ فوت صاحب بیاض «ص ۱۳۳»

به نوشتهٔ پسرش محمدنصیر: «هو. تاریخ وفات مالک این مجموعه یعنی والد ماجدم طاب ثراه مولانا محمدمومن از گفته بعضی ازکیا: "مسکن مؤمن بهشت جاودان". قصه جانسوز ایشان شب شنبه هشتم شهر رجب المرجب سنه ۱۰۷۸، مدفن و مسکن روضه مقدسه امام ثامن علی بن موسی الرضا در گنبد میر علی‌شیر متصل به پنجره مقبره شاهزاده‌ها که... (یک کلمه ناخوانا) مسافت تا اصل مرقد مطهر شش ذرع

فاصله دارد و حاجب دیوار نیست. اللهم ارحمه».
و در زیر آن تاریخ وفات خود محمدنصیر به خط پسرش: «تاریخ وفات والد ماجدم المبرور المرحوم المغفور مولانا محمدنصیرا بن المرحوم مولانا محمدمومن طاب الله ثراهما وجعل الجنة مثواهما وحشرهما مع الصدیقین والشهداء در طلوع فجر شب یکشنبه چهارم شهر رمضان المبارک سنه ۱۱۱۲ هجری بمرض مراق. اللهم صل وحدته وآنس وحشته وارحم غربته وآمن روعته واسکن لیله من رحمتک رحمة تغنیه عن رحمة من سواک واحشره مع من کان یتولاه من الائمة المعصومین».

۲۸. نامه امیرالمؤمنین(ع) به عثمان بن حنیف انصاری
«ص ۱۳۴ ـ ۱۳۶» **(حدیث ـ عربی)**
آغاز: «اما بعد یابن حنیف فقد بلغنی ان رجلاً من فتیا اهل البصرة دعاک الی مأدبة فاسرعت الیها».
انجام: «وهمهمت بذکر ربهم شفاههم وتقشّعت بطول استغفارهم ذنوبهم».
انجامه: «اتفق الفراغ من تسویده علی ید اقل الخلایق واحوجهم الی هدایة ربه الهادی محمدعلی الاسترابادی فی ثانی عشر شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۴۳ وفقنا الله وجمیع المؤمنین لمرضاته والاقتفاء بسنن اولیائه وطریقة احبّائه بمنه وجوده».

۲۹. منقولاتی از دروع الواقیة کفعمی و عدة الداعی
«ص ۱۳۶ ـ ۱۳۷» **(دعا ـ عربی)**

۳۰. از مهج الدعوات ابن طاووس «ص ۱۳۸»
انجامه: «کتبه العبد المحتاج الی رحمة ربه العلی فخرالدین حیدر بن محمود الحسینی البکری (؟)».
با بلاغ عرض و مقابله در حاشیه.

۳۱. النقیض (رسالة فی) «ص ۱۴۰ ـ ۱۴۱» **(منطق ـ عربی)**
مؤلف: محمد حنفی تبریزی (قرن ۱۰ ه)
نام مؤلف در متن کتاب نیامده اما در یادداشتهای الحاقی برگ آخر و صفحه عنوان دو نسخه ش ۱۰۱۸۳/۱۰ مجلس و ۷۵۸/۳د الهیات تهران نام محمد حنفی به عنوان مؤلف قید شده است.
کامل.
مجلس، ج ۲۲، ص ۲۲۹، ش ۵۱۳/۴ طباطبایی و ج ۲۳، ص ۵۴۹، ش ۱۰۹۷/۱۲ طباطبایی و ج ۳۲، ص ۲۱۷، دنا، ج ۱۰، ص ۷۹۸؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۳۸۶[1].
آغاز: «الحمد لمن لا نقیض له والصلوة علی رسوله الذی لا نظیر له واعلم ان النقیض قد یکون فی المفردات بان نعتبر مفهوم فی نفسه بدون اعتبار صدقه علی شیء».
انجام: «کمن هو خال الذهن عنهما. هذا تحقیق الکلام فی النقیض علی وجه تنحل به کثیر من الشبه الموردة فی مواضع عدیدة کما لا یخفی علی من له تتبع وتدبر فی العلوم. تمت الرسالة والصلوة علی من هو خاتم الرسالة».

۳۲. تحفة الاصحاب فی معرفة رب الارباب «ص ۱۴۱»
(کلام ـ عربی)
مؤلف: عبدالرحمن بن محمد کشی (ـ۶۶۱ق)
بخش کوتاهی از کتاب است.
مرعشی، ج ۱۲، ص ۱۶؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۳، ص ۱۶۷۹.
آغاز: «روی عن ابی حنیفه وجوب الایمان بمجرد نظر العقل واجتهاده حتی لو لم یبعث الله رسولاً او بعث یوجب معرفته سبحانه علی العقلاء».
انجام: «ورد الشرع به او لم یرد والخصم لا یقول بشیء من ذلک فصار محجوجا بهذا الوجه. رساله تحفة الاصحاب من تصانیف عبدالرحمن محمد الکشی».

۳۳. دو بیت از ابن شهر آشوب «ص ۱۴۲»

۳۴. نامه ابوسعید ابوالخیر به ابن سینا «ص ۱۴۴ ـ ۱۴۷»
(عرفان؛ فلسفه ـ عربی)
در ۴ بخش کوتاه.

---

۱. در آستان قدس، ج ۱، ص ۳۵۸ـ۳۵۹ و نسخه پژوهی، ج ۱، ص ۱۰۰ این کتاب با نام حاشیه حاشیه شرح شمسیه معرفی شده که ظاهراً سهو القلم است. برای نسخه‌های این کتاب اخیر رک: آستان قدس، ج ۱، ص ۲۷۵؛ دنا، ج ۴، ص ۱۳۱.

مقدمه اسرار التوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید، تصحیح محمدرضا شفیعی کدکنی، ج ۱، ص چهل و شش ـ چهل و نه؛ فهرست مصنفات ابن سینا، ص ۳ـ۸؛ دنا، ج ۱۰، ص ۴۵۴.

آغاز: «کتب الشیخ الرئیس سلطان العارفین خاتم المشایخ ابوسعید بن ابی‌الخیر قدس سره الی الشیخ الرئیس افاض الله صور الرضوان فی معنی قول الصوفیة من عرف سرّ القدر فقد الحد. فقال الشیخ فی جوابه ان هذه المسئلة فیها ادنی غموضه».

انجام: «وبالحدث من الاثار العلویة ثم المعادن ثم النبات ثم الحیوان ثم الانسان».

۳۵. اوراد سبعه «ص ۱۴۵»
وردهایی است که حضرت شیخ زین‌الدین علی کلا قدس الله سره العزیز هر روز بر یکی از این اسماء مواظبت می‌فرمودند.

۳۶. سه رباعی «ص ۱۴۵»
از شیخ نجم‌الدین کبری و خواجه افضل.

۳۷. گفته‌ای از تاریخ وصاف از زبان ابوبکر خوارزمی «ص ۱۴۶»

۳۸. نامه محمد بن حنفیه به حسن بن علی(ع) «ص ۱۴۶»

۳۹. بندی از تحریر القواعد علامه حلی «ص ۱۴۷»

۴۰. احادیثی از کتاب کافی «ص ۱۴۸ ـ ۱۴۹»

۴۱. [اثبات اختیار الواجب] «ص ۱۵۰» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: شاه فتح‌الله بن حبیب‌الله شیرازی (ـ۹۹۷ق)
بخشهای کوتاهی در اثبات اختیار الواجب و برهان حدوث عالم است.

آغاز: «من افادات السید الجلیل شاه فتح‌الله فی اثبات اختیار الواجب تعالی. لما کان وجوده تعالی عین ذاته لما بین فی مقامه لم یتصور سلب الوجود منه».

انجام: «ثم یوجد بسبب یفیده الوجود کان مسبوقاً بالعدم ضرورة ولا معنی للحدوث الزمانی الا هذا. تم».

۴۲. شرح حدیثی از الخرایج و الجرایح «ص ۱۵۲ ـ ۱۵۳»
(حدیث ـ عربی)
الخرایج و الجرایح در نسخه به ابوجعفر محمد بن علی بن بابویه قمی نسبت داده شده است.

۴۳. گفته‌ای از ثعلبی «ص ۱۵۳»
در تفسیر سوره نمل درباره آیاتی که آدم هنگام خروج از بهشت همراه خود داشت.

۴۴. [حیوان‌شناسی] «ص ۱۵۳ ـ ۱۵۸» **(عربی)**
منقولات پراکنده‌ای بدون ذکر منبع درباره حیوانات مختلف است. در آن از این حیوانات یاد شده: الذی یحیض من الحیوان، الخجل، انسان الماء، النون، کلب الماء، الهد الهد، العنکبوت، الاسد.

۴۵. وجه تسمیه امیر النحل و یعسوب الدین خواندن امیرالمؤمنین(ع) «ص ۱۵۹»

۴۶. معنای کلمه قیصر «ص ۱۵۹»

۴۷. گفتارهای پراکنده «ص ۱۵۹ ـ ۱۶۱»
از مرزوقی، حاشیه شرح المفتاح، نهایه ابن اثیر، الفواتح، ربیع الابرار فی باب البلاد و الدیار، تاریخ ابن خلکان (معنای طغرایی)، مکارم الاخلاق ابونصر حسن بن علی فضل طبرسی، صحاح و قاموس.

۴۸. جدول معرفت آن که چون ماه در هر برجی از بروج دوازده‌گانه نو شود بعد از استهلال در چه نگاه باید کرد «ص ۱۶۲»

۴۹. گفته‌هایی از سلطان العلمایی «ص ۱۶۴»
(فلسفه ـ عربی)
آغاز: «مقدمتان نافعتان فی کثیر من المواضع دافعتان

لاکثر الشبه الاولی ان اللزومیة لا یجوز ان یکون مقدمها».

انجام: «وان کامل طرفاها محالین تقدیریین بل انما التقدیر فی الطرفین. فتامل من افادات سلطان العلمایی مد ظله العالی».

۵۰. ذکر اسامی ایام الشهر بلسان الفرس «ص ۱۶۵»

از دروع الواقیة به نقل از سلمان فارسی.

۵۱. فنون نه گانه منطق «ص ۱۶۵»

به نقل از شرح القسطاس.

۵۲. اقسام بیع «ص ۱۶۶ ـ ۱۶۷»

۵۳. مناظره و مکاتبه مولانا نظام‌الدین هروی با شیخ علاءالدوله سمنانی و مولانا قطب‌الدین محمود بخاری با علامه تفتازانی «ص ۱۶۷»

۵۴. گفتارهای پراکنده

بخش آخر این جنگ به گفته‌های پراکنده و اشعار متفرقه و نقل قولهای کوتاه اختصاص یافته است. فهرست کتابها و کسانی که در این صفحات از آنها یاد شده چنین است:

کشف (ص ۱۹۸)
کشکول (ص ۱۹۲)
کنز اللغة (ص ۱۷۹)
مجمع البیان (ص ۱۸۵، ۱۹۶)
مصباح الکفعمی (ص ۱۶۷)
معالم التنزیل (ص ۱۹۷)
معرب (ص ۱۶۸)
مقامات حمیدالدین (ص ۱۹۰)
مکارم الاخلاق (ص ۱۷۰)
من لا یحضره الفقیه (ص ۱۸۷، ۲۰۳)
نفحات (ص ۱۹۲)
نهایه ابن اثیر (ص ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۷۸، ۱۸۵، ۱۹۶، ۱۹۸)

در پایان یکی از فواید این انجامه نوشته شده است: «نمقه المذنب المحتاج الی رحمة ربّه الغنی شجاع‌الدین محمود الحسینی غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المؤمنین والمؤمنات فی یوم الخمیس سلخ شهر ذی‌قعدة الحرام سنه ۱۰۵۵» (ص ۱۹۱).

۵۵. اشعار

از این شاعران هم سروده‌هایی در بخش آخر نسخه نوشته شده است:

ابراهیم ادهم، میرزا (ص ۱۸۲)
ابن‌الفضل عیاض، قاضی (ص ۱۶۹)
ابن رشیق (ص ۱۶۹)
ابوالحسن فراهانی، میر (ص ۱۸۴)
ابوتمام طائی (ص ۱۷۶)
امیرالمؤمنین(ع) (ص ۱۸۵، ۲۰۰)
امیر علیشیر (ص ۱۹۵)
امینا فراهانی (ص ۱۸۳)
بابا فغانی (ص ۲۰۰)
جلال‌الدین محمود دوانی، مولانا (ص ۱۸۴)
جلال، عالی حضرت مرحومی میرزا (ص ۱۹۴)
حسن‌علی، حضرت مولانا (ص ۱۹۴)
رضی‌الدین علی لالا غزنوی، شیخ (ص ۱۹۲)
رضی، میر (ص ۱۸۴)
سحابی، مولانا (ص ۱۸۳، ۱۹۴)
سعیدا نقشبند (ص ۱۸۹)
سلطان العلمایی نور مرقده، نواب سیادت و مرحمت پناه (ص ۱۹۵، ۱۹۹)
سنایی، حکیم (ص ۱۹۹)
شاپور، آقا (ص ۱۸۹)
شاهنظر، شیخ (ص ۱۸۴)
شجاع‌الدین محمود، میر (ص ۱۹۹)
شمس‌الدین محمد حلاج، مولانا (ص ۱۹۹)
شیدای هندی (ص ۱۹۴)
صاحب بن عباد (ص ۲۰۳)
صایب سلمه الله، میرزا (ص ۱۹۴، ۲۰۴)
عرفی (ص ۱۷۵، ۱۸۴)
علی‌نقی کمره‌ای، شیخ (ص ۱۸۹)
فیضی، شیخ (ص ۱۷۵)
قاسم انوار (ص ۱۹۹)
قاضی تنوخی (ص ۱۷۰)
قیدی کرمانی، مولانا (ص ۱۸۳)
کاشی، میر سید (ص ۱۸۳)
کمال اسماعیل (ص ۱۹۵)
محبعلی هندی، ملا (ص ۱۹۹)
محقق الطوسی نور مرقده (ص ۱۹۹)
محمدحسین غفاری، میرزا (ص ۱۹۴)
محمدطاهر واقعه‌نویس، حضرت وحید الزمانی میرزا (ص ۱۹۴، ۲۰۴)
محمود شبستری، شیخ (ص ۱۸۴)
مرتضی، سید (ص ۱۸۹)
مولوی المعنوی (ص ۱۹۲)
مهلّبی (ص ۱۸۹)

۵۶. معما

شامل چند معما بدین ترتیب:

به اسم بدر (ص ۲۷)
به اسم ایاز (ص ۱۹۴)
به اسم جامی از گفته قاضی برکه قندهاری (ص ۱۹۴)

به اسم ادهم لمولانا محتشم (ص ۱۹۵)
به اسم خلیل و جلیل از گفته شیخ علی‌نقی کمره‌ای (ص ۱۹۵)

۵۷. [الفوائد] «ص ۲۰۵ ـ ۲۰۸» **(عربی)**
به خط شیخ علی بن محمد بن حسن بن زین‌الدین عاملی (۱۱۰۳ق).
شامل تفسیر چند حدیث و آیه.
انجامه: «وکتب هاتین الورقتین فقیر عفو الله ورحمته علی بن محمد العاملی سامحه الله امتثالا لامر الاخ فی الله الصدیق ابن الصدیق والخل بن الخل المستغنی بکماله عن التعریف مولانا محمدنصیر ابن مولانا محمدمؤمن ختم الله لی وله بالحسنی وبلغنا فی الدارین المقام الاسنی... عن ضمیره المنیر وخاطره الخطیر فی الخلوات ومظان الاجابات ومحال الانابات».

خط: نسخ و نستعلیق و شکسته. نسخه به خطوط مختلف و سبکهای متفاوت کتابت شده است و این رقمها در آن دیده می‌شود: محمد بن فرج حمیری نجفی (رساله اول و دوم)، رضاقلی قمی (ص ۷۳)، عبدالصالح جیلانی در ۱۰۶۰ق (ص ۷۷)، ملا جمشید در ۱۰۶۰ق (ص ۱۰۵)، ابوالحسن بن محمدهادی قاینی (ص ۱۱۳)، شب شنبه ۱۶... (پارگی) ۱۰۶۷ق (ص ۱۱۵)، محمدعلی استرآبادی در ۱۲ رمضان ۱۰۴۳ق (ص ۱۳۶)، فخرالدین حیدر بن محمود حسینی بکری (ص ۱۳۸)، شجاع‌الدین محمود حسینی در پنجشنبه سلخ ذیقعده ۱۰۵۵ق (ص ۱۹۱)، علی بن محمد عاملی (ص ۲۰۸).

در بخشهایی عناوین و نشانیها شنگرف. بالای بیشتر صفحات کلمه «وقف» یا «وقف بر شیعیان اثنی عشری» نوشته شده است. در ص ۱۰۵ تصریح شده که وقفنامه نسخه در اول مجلد نوشته شده بود اما اکنون این صفحه افتاده است. ص ۱۱۴ و ۱۶۲ مهر مستطیل: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محسن ۱۲۳۴». ص ۱۱۵ مهر چهارگوش: «المهدی من هدیت ۱۱۵۳» و مهری بیضوی که در برش صفحه ناقص شده است. ص ۱۳۷ و ۱۳۹ مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۱۹۶۳.
کاغذ: نخودی آهار مهره. مرمت شده.
یک، ۱۰۵، یک برگ، ۲۱/۷×۱۱/۳، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: تیماج عنابی ضربی با نقوش فرنگی در وسط و چهارگوشهٔ صفحه. مجدول. قطر: ۲/۲.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۲۰۲]

(۸۹۶۱)

مجموعه:

۱. زهر و تریاق «۱ ر ـ ۴ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: یحیی کافر (کافر شاه) (سده ۱۳ه)
منظومه‌ای عرفانی که به اقتفای مثنوی مولوی سروده شده است.
دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۳۱۵؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۵۵؛ ذریعه، ج ۱۹، ص ۱۹۷.
آغاز:
یا خلیل النظر علی وجه الجمیل
انه مرآة قدس للخلیل
استمع سر الجمال المکتسب
قد تلالأ من زوایا وجه رب
... بازگو ای جبرئیل عشق حی
از جمال یار هم از نطق نی
انجام:
هفت دریا در درون تن بود
هم منافذها بروج از من بود
کافرا دانی ندانند این سخن
جز پریی همنشین اهرمن

۲. هادی المضل «۴ ر ـ ۱۳ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: یحیی کافر (کافر شاه) (سده ۱۳ه)
بیشتر ابیات مثنوی زهر و تریاق او به تفاریق در این مثنوی نیز آمده است.

وی بیشتر به اهل مدرسه و علم ظاهری می‌تازد و در پی علم باطنی و حقیقی است.

سروده شده در ۱۲۱۷ق (تاریخها):

می‌نویسم بهر تو مـن ایـن کـتاب
رو تو نیکو فکر کـن نـیکو بـیاب
انــــه سـمّیته هــادی المـضل
ایــــها السـائل مــنه لا تــضل
قــال لی بــعض فــما تــاریخها
قــــلته تـــــاریخها «تــاریخها»
(۴ پ)

در پایان چندین بیت در «اوصاف همین رساله» آمده که به خاطر آبخوردگی همه ابیاتش خوانده نـمی‌شود. این ابیات پایانی هم از کافر است.

مــنزوی، ج ۴، ص ۳۳۰۶؛ دانشگــاه تـهران، ج ۱۳، ص ۳۳۱۵؛ سنا، ج ۱، ص ۱۲۶، ش ۲۵۶ و ج ۲، ص ۸۲، ش ۸۸۰؛ مــجلس، ج ۳، ص ۵۵۵ـ۵۵۶، ش ۱۱۰۹[1]؛ ملک، ج ۸، ص ۳۲۵ـ۳۲۶؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۸۴۴.

آغاز:

ابــــتدا بــاسم الجــمیل الظــاهر
مــحتف بــالنور فــی المــظاهر
شاهد فـی العـین مـنظور العـیون
لا تـراک العـین مـا عـین العـیون

انجام:

فــهم ابــیاتم بســی مشکــل بـود
زین سبب هـر بـی‌خرد در گـل بـود
گر همی خواهی کـه فـهمی سـرّ مـا
از خودی خـود گـذر جـانم چـه مـا
پس نـــباشد کــافرا دیگــر کــلام
بس کن و دیگر مگـو پس والسـلام

انجامه: «تمت الرسالة هادی المضلین فی یوم سه‌شنبه سنه ۱۲۵۲، ۲۷ شهر ربیع‌الاول در دارالسلطنه تبریز بید الحــقیر الفــقیر المـذنب الی الله الغـنی زیـن‌العـابدین قزوینی... (یک کلمه ناخوانا).

هر که خواند دعا طمع دارم زانکه من بنده گنه کـارم».

۳. یوسف و زلیخا «۱۳ پ ـ ۵۷ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: فرخ حسین ناظم هروی (۱۰۱۶ـ زنده در ۱۰۸۳ق)

از انجام افتادگی دارد.

مشترک پاکســتان، ج ۷، ص ۹۲۲ـ۹۲۴؛ مـنزوی، ج ۴، ص ۳۳۴۴ـ۳۳۴۵؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۲۵۳ـ۱۲۵۴.

آغاز:

الهی چون سـپهرم سـینه بگشـای
دلم طـوطی کـن و آیـینه بـنمای
کــه آرایـم رخ مـعنی چـو اخـتر
لب الفــاظ را شـــویم چـو شکّـر

انجام موجود:

نگــردد بــر مــه شب گـرد حـالی
کــزو چـون مـی‌شود پـرگار خـالی
تو تا بودی به عالم مـیل از آن بـود
که گر خواهی تو زان سودا کنم سود

خط: نستعلیق، کاتب: زین‌العابدین قزوینی (رسـاله دوم)، تاریخ کتابت: سه‌شنبه ۲۷ ربیع‌الاول ۱۲۵۲ق در دارالسلطنه تبریز (رساله دوم).

دو رساله اول سطور چلیپا (۷ ستونه)، رساله سـوم ابیات در متن و حاشیه، عناوین نانوشته مانده است، با چند یادداشت در بـرگهای الحـاقی آخـر نسـخه: صورت مخارج تنخواهی که در رجب ۱۳۰۹ق لوی ئیل پرداخت شده است (شامل صورت خریدها و قیمت و تاریخ آنها)، و تاریخ خیار حاجی آقا از روز یکشـنبه ۲۳ ذی‌قعده، صورت حواله‌ها و اجاره خانه زن عمو به توسط حاجی هاشم. چند برگ اول بـرگ‌شمار دارد. این برگ‌شماری از ص ۲۵ شـروع مـی‌شود و نشـان دهندهٔ میزان افتادگی نسخه از آغاز است. در پـایان نسخه ۱۱ برگ سفید مانده است، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

---

۱. در صفحه عنوان آن نسخه نام کتاب «دیوان کافر ادخـله الله فـی السّقر فی علم الحکمة» نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی فستقی آهار مهره، با ته‌نقش و تـاریخ ۱۸۱۶.
۵۷، یازده برگ، ۲۱/۴×۱۷/۳، ۲۰ سطر، ۱۳×۱۹/۵.
جلد: میشن زیتونی مجدول ساده که به مرور زمـان بخشهایی از آن قهوه‌ای شده است. قطر: ۱/۷.
خریداری از باقر ترقی در خرداد ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۶۷۳]

(۸۹۶۲)

مجموعه:

۱. منتخب مختصر بصائر الدرجات «۱ پ ـ ۱۱۷ پ»
(حدیث ـ عربی)
مؤلف: حسن بن سلیمان حلی (سده ۹ه)
از ابتدا تا آغاز باب فی ائـمة آل مـحمد(ع). ایـن نسـخه حدود نیمی از کتاب را دارد.
فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۴۳۷ـ۴۳۹؛ دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۱۵۷۳ـ۱۵۷۹؛ دنا، ج ۲، ص ۵۰۷ـ۵۰۸.
آغاز: «هذا نقلت من کتاب مختصر البصائر تالیف سعد بن عبدالله بن ابی خلف القمی رحمه الله عن مـحمد بـن خالد البرقی عن محمد بـن سـنان او غـیره عـن بشـیر الدهان... قال قلت للحسین بن علی صلوات الله عـلیهما بایّ حکم تحکمون».
انجام موجود: «وبعد علی الحسن وبعد الحسن الحـجة اصطفانا الله وطهرنا واویتنا ما لم یؤت احداً من العالمین ومن کتاب محمد بن الحســن الصـفار المـوسوم بـبصائر الدرجات باب فی ائمة آل محمد صلوات الله علیهم فـان حدیثهم صعب مستصعب. رویت باسنادی عن محمد بن الحسن الصفار الخ. تمت والحمد».
انـجامه: «وهذا المجلد اکثر من النصف تقریباً تـتمیمه بقلم العبد المسکین محمد بن زیـن‌العـابدین المـوسوی عفی عنهما» با مهر بیضوی کوچک او که پاک شده است.
در برگ ۱۱۸ ر فهرست تتمه کتاب آمده است.

۲.کفایة المهتدی فی معرفة المهدی «۱۱۸ ر ـ ۱۳۲ ر»
(کلام ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن محمد میرلوحی سبزواری (ـ پس از ۱۰۸۳ق)
بخش کوتاهی از کتاب است. بیشتر هم بخشهای به جا مانده از اثبات الرجـعة فضل بن شاذان (۲۶۰ق) انتخاب شده است. رک: ذریعه، ج ۱، ص ۹۳.
فهرستواره، ج ۹، ص ۴۹۱؛ دنا، ج ۸، ص ۷۰۷ـ۷۰۸.
آغاز: «من کتاب کفایة المهتدی فی معرفة المهدی للسید الفاضل میرلوحی فی رد رسالة الرجعة لمولانا محمدباقر المجلسی اعلی الله مقامه وهو مـن مـعاصریه. الحـدیث الاول قال الشیخ الکامل العادل العابد الزاهد... ابومحمد الفضل بن شاذان بن الخلیل... فی کتابه الموسوم باثبات الرجعة حدثنا محمد بن اسمعیل بن بزیع».
انجام: «ان تمسکتم بهما لن تضلوا ابداً. معاشر النـاس انی منذر وعلی هـاد والعـاقبة للـمتقین والحـمد لله رب العالمین. تم احادیث اثبات الرجـعة للـفضل بـن شـاذان رحمه الله».

۳. نامه عمر بن خطاب به معاویه «۱۳۶ ر ـ ۱۳۷ پ»
آغـاز: «رسالة عمر بن الخطاب الی معویة بن ابی سفیان. حدث الوافدی (کذا؛ الواقدی) قال حدثنا قسام القشیری حلیف بنی حازم عن القـعقاع بـن زهـیر قـال لمـا قـتل الحسین بن علی بن ابی طالب».
انجام: «ان قبلت وصیتی حنّت القـلوب عـلیک وحـنت النفوس الیک ومالت المال فی یدیک ولم یرد لک رایـه ولا یدرک له غایة والسلام».

۴. نامه یزید بن معاویه به عبدالله بن عمر «۱۳۸ ر»
به نقل از کشف الغمة.

۵. نامه معاویه به امیرالمؤمنین(ع) «۱۳۸ ر»

۶. نامه امیرالمؤمنین(ع) به معاویه «۱۳۸ پ ـ ۱۳۹ ر»
آغاز: «فکتب الیه امیرالمؤمنین عـلی عـلیه السـلام مـن عبدالله علی بن ابی‌طالب الی معویة بن ابی سفیان اما بعد فقد اتانی کتابک بتنوق المقال وضرب الامثال وانتحال الاعمال».
انجام: «ونساء لا حیاء لهن کطعام لا ملح له صدق ولی الله».

خط: نسخ، تا برگ ۸۸ نسخه کهنه و از سده ۱۱ه‌است ولی برگهای بعد از آن را محمد بن زین‌العابدین موسوی (برادر صاحب روضات الجنات) در سده ۱۳ه تکمیل کرده است. عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، با علامت بلاغ. در صفحه عنوان نام کتاب الرجعة شیخ حسن بن سلیمان حلی و فهرست ابوابش نوشته شده است، رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: بخش قدیمی‌تر نخودی آهار مهره، و بخش جدید فرنگی نخودی آهار مهره.
یک، ۱۳۹، یک برگ، ۱۳/۱×۲۵/۱، ۱۳ و ۲۳ سطر، ۹×۱۸.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۲/۱.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۲۹۰]

(۸۹۶۳)

کلیات قاسم انوار (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: سید علی بن هارون، شاه قاسم انوار (۷۵۷ـ۸۳۷ق)
منزوی، ج ۳، ص ۱۸۸۹؛ مجلس، ج ۸، ص ۳۴۹؛ دنا، ج ۸، ص ۷۸۹ـ۷۹۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۴۹۳ـ۴۹۷.

۱. غزلیات «۱ پ ـ ۱۸۴ ر»
آغاز:
من بیچاره سودازده سرگردانم
که به اوصاف خداوند سخن چون رانم
من و توحید تو هیهات دلم می‌لرزد
این قدر بس که حدیثت به زبان می‌رانم
انجام:
یک کرشمه کرده با خود از برای خویشتن
قاسمی را در بلای جاودان انداخته

۲. ترجیع بند «۱۸۴ پ ـ ۱۸۸ پ»
آغاز:
بیا ای عشق عالم سوز بی غم
قدم بر چشم من نه خیر مقدم
دلم از ننگ هشیاری ذلیلست
به یک جام شرابم کن مکرّم
انجام:
به وصف شاهد آمد بلبل و گل
که چون هم شاهدی هم عین مشهود
تویی اصل همه پنهان و پیدا
به افعال و صفات و ذات و اسما

۳. غزل در زبان گیلی «۱۸۹ ر ـ ۱۹۰ پ»
آغاز:
قبلهٔ جان من تویی گیل فرشته رنگ و بو
ماه سپهر مکرمت سرو ریاض آرزو

۴. قطعات «۱۹۰ پ ـ ۱۹۴ ر»
آغاز:
قاسم انوار که اسرار ازل
نیست پوشیده ز من خلق چه دانند مرا
انجام:
لباس تو تفویت (کذا) در راه دین
چه باشد ازین خوبتر ملبسی

۵. قطعه به زبان ترکی «۱۹۴ ر»

۶. رباعیات «۱۹۴ ر ـ ۱۹۹ ر»
آغاز:
مستدعیم از حضرت سلطان قدم
یک جرعه شراب را که سر تا به قدم
مستم کند آن چنان که آسوده شوم
از قاعدهٔ وجود وز رسم عدم
دو رباعی آخر به ترکی است.

۷. مثنویها «۱۹۹ ر ـ ۲۰۶ ر»
آغاز:
مقتدای ملک امام بشر شاه انصاریان دین پرور

آنک ایــوان او رای کــیوان داشت
جیب جـان پـر ز نـقد عـرفان داشت

انجام:
قـــاسمی یــار آنک ایـــن دارد
هر که این داشت محض دین دارد
صـــــلوات خـــدای بـــر احـــمد
بـــــر روان صــــحابهٔ امــــجد

۸. انیس العارفین «۲۰۶ پ ـ ۲۲۸ ر»
منزوی، ج ۴، ص ۲۶۵۲؛ فهرستواره، ج ۱۰، ص ۲۴۶ـ ۲۴۸؛ دنا، ج ۲، ص ۲۷۸.

آغاز: «منت خدای را جلّت عظمته و علت کلمته که به شعشعهٔ انوار اسرار شموس ارواح اقمار قلوب انسان را یعنی سیارات سموات نفوس ایشان را...
یا مغیث المذنبین معطی السؤال
یا انیس العارفین یا ذا الجلال».

انجام:
غـــیر او را مـن نـمی‌بینم وجـود
پیش او زان است جانم در سـجود
نـــور او بگـــرفت عـالم را تـمام
دیده بگشا تـا بـه بـینی والسـلام

۹. رساله علم «۲۲۸ پ ـ ۲۳۹ پ»
مـنزوی، ج ۲، ص ۱۲۸۸؛ فـهرستواره، ج ۷، ص ۶۶۶ـ ۶۶۷؛ دنـــا، ج ۷، ص ۵۸۲؛ مـجلس، ج ۲۱، ص ۱۸۵ـ ۱۸۶؛ و چند نسخه دیگر در ملک، ج ۵، ص ۷۰ـ۷۱ (با نام انیس العـاشقین و نـاشناس)؛ دارالحـدیث قـم، ج ۱، ص ۲۳۲ (با نام رساله در عرفان از مـؤلف نـاشناخته)؛ جدید گـلپایگانی، ج ۵، ص ۲۵۴۹، ش ۷۸۷۵ (بـا نـام شرح حدیث کنت کنزاً مخفیاً و ناشناس)؛ کاظمینی یـزد، ج ۲، ص ۲۲۱ (با نام معرفت انسان و ناشناس).

آغاز: «شکر و سپاس و حمد بی‌قیاس سزاوار حضرتی است که ذات او از صفات امکان و صـفات او از سـمت نقصان و افعال او از وصمت عدوان».

انجام: «بدین سرسبزی و بـهجت و اسـتعدادی بـدین قابلیت و لطافت پیدا شود و وظیفه دعا آنک بیت...
به کام تو بادا همه کار تـو   خداوند بادا نگهدار تـو».

در پایان این رساله شـرح ربـاعی حـوراء ابـوسعید ابوالخیر آمده است.

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۹هـ.

نسخه نـفیس و هـنری از دوران تـیموری و مکـتب هرات، عناوین درون کتیبه‌های زرین بـه شـنگرف، صفحه عنوان نسخه یک شـمسه مـذهب و مـرصع نفیس و پرکار با دو سر در بالا و پایین. وسـط آن در زمینه زرین با قلم سفیداب تـحریردار نـوشته‌انـد: «برسم خزانهٔ امیر اعظم شجاع‌الدین محمد خدایداد عمت دولته». در صفحه آغاز دیوان پیشانی شرفه‌دار مذهب و مرصع نفیس مضرّس، در زمینه لاجورد آن با سفیداب محرر نام کتاب نوشته شـده است: «دیـوان **سید الابرار قاسم الانوار». دو صفحه اول بین سـطور طلاانداری شده، همه صفحات نسخه مجدول به زر و لاجورد و مشکی، پایان** انیس العـارفین **مهری بیضوی قرار داشته که آن را پاک کرده‌اند (برگ ۲۲۸ پ)، در صفحه خاتمه انجامه کاتب بوده که آن را خط زده‌اند و به هیچ وجه نمی‌توان آن را خواند اما زیر آن این دو بیت از کاتب باقیمانده است:**

ای آنک تـــرا طـالع مسـعود بـود
دانی که مرا از تو چه مـقصود بـود
یک فاتحه از بهر نویسنده بـخوان
تـا عـاقبت کـار تـو مـحمود بـود

در صفحه عنوان نسخه به جز آن شمسه این مطالب هم دیده می‌شود: شرح حال کوتاهی از قاسم انوار به نقل از نفحات **نوشته خواجه سلیمان بن مستقیم در ۶ ذیحجه ۱۱۷ به ترکی، معرفی رسائل مـجموعه، مـهر بیضوی: «ابراهیم ابراهیم ۶۸»، یادداشت مطالعه بـه ترکی در ۱۰۷۵ق از سعید بن ابراهیم طـاهر خـطاط، مهر بادامی شکل به خط طغرا با نـقش: «بـایزید بـن محمد خان مظفر دائما» که متعلق به سلطان بـایزید دوم عثمانی (۸۸۶ـ۹۱۸ق) است و مهر کروی بزرگی**

که سجعش احتمالاً «به مهر خاتم ختم.../ز جان بنده سلطان سلیمان هستم» باشد.

در حاشیه برگهای ۱۴۸پ ـ ۱۴۹ر و ۲۲۵ر دو غزل از مولانا ابوالقاسم خراسانی ذهبی. با تصحیح و نسخه بدل در هامش صفحات. اکثر رکابه‌ها در برش برگها از بین رفته‌اند. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۲۳۹ برگ، ۱۱/۸×۱۷/۸، ۱۵ سطر، ۷×۱۰/۵.

جلد: دو رو، بیرون تیماج مشکی سوخت، با ترنج و سرترنج و جدولهای زرین، درون قهوه‌ای ساده. قطر: ۳/۴.

خریداری از امیر کریمی آزاد در آبان ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۶۶۵۸]

(← تصویر)

(۸۹۶۴)

فردوس التواریخ **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: نوروزعلی بن محمدباقر بسطامی (۱۲۲۷ـ۱۳۰۹ق)

تاریخ خراسان و زندگی امام رضا(ع) است. دارای یک مقدمه و ۴ باب:

مقدمه: در عنوان کتاب و مجملی از خدمات امرا و وزرا و سلاطین سیّما سلاطین قاجاریه در این روضه رضویه علی مشرفها آلاف التحیة.

باب اول: در فضیلت این ارض اقدس و کسانی که بنای بلده رفیعه و قبّه مبارکه و عمارات نموده‌اند از سلاطین و غیره.

باب دوم: در بیان پاره‌ای از احوال هارون و مامون و بیان حجج و براهینی که از آن سرور عالمیان در مجلس مامون بر اهل ادیان و ملل ظاهر گردید و وقایع عظیمه که بر آن ارض فیض قرین روی داد و بیان ترجمه علما و بزرگان دین که در این ارض قدس مدفونند.

باب سیم: در بیان مباحثات و کلماتی که بین علمای شیعه و مخالفین در این روضه رضویه ـ علی مشرفها آلاف السلام والتحیة ـ واقع گردیده و آن چه بین علمای دیگر وارد شده و بیان شرح طبّ الرضا که از کلمات دربار شافع روز جزا که قاطبه مردم در تدبیر بدن خود به آن محتاجند.

باب چهارم: در بیان فهرست موقوفات و صدقات جاریه که متعلق به روضه رضویه علی مشرفها آلاف السلام والتحیة است.

ماده تاریخ با نام کتاب یکسان است:

کتابش را چه در فردوس بردند
حبیب حق ز طبعش جُست تاریخ
برون آمد به تاریخش ز فردوس
رسول و گفت فردوس التواریخ

کامل.

فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۴۴؛ ذریعه، ج ۱۶، ص ۱۶۵؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۱۴۲ـ۱۴۳؛ مرعشی، ج ۲، ص ۱۰۸ـ۱۰۹؛ ملک، ج ۳، ص ۵۷۴؛ گوهرشاد، ج ۳، ص ۱۳۶۶ـ۱۳۶۸.

آغاز: «الحمد لله الذی جعلنا من المجاورین للروضة الرضویة ووفقنا لتقبیل عتبتها العالیة وضریحها الشریفة فی کل بکرة وعشیة... چون این حقیر خاکسار و جامع اخبار و آثار ائمه اطهار... نوروزعلی بن حاجی محمدباقر بسطامی تا به حال برنخورده‌ام به این که مورخی یا عالمی... در خصوص بلده فیض قرین رضوی... تاریخی چنانچه از برای غالب بلاد ربع مسکون نوشته شده تالیف نموده باشد».

انجام: «در نحو و صرف نود جلد. در تاریخ و اشعار پانزده جلد. درب کتابخانه مبارکه را مرحوم میرزا ابراهیم خان خمسه مظفرالدوله نقره کرد چنان چه سابقاً مذکور شد وزن آن قفل صد و هفتاد و یک مثقال است و در آن جا هم مدفون است».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۴ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات عربی و بعضی از کلمات مهم و آغاز بندها خط شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و بلاغ دارد، این تصحیحات و اضافات به خط مؤلف است. عناوین پیش از آن که با شنگرف در متن نوشته شوند با خط ریز و به قلم مشکی در حاشیه صفحات کتابت شده‌اند. در آغاز

نسخه یادداشتی از عباسقلی سپهر آمده که داستان به دست آوردن این کتاب و آشنایی پدرش با مؤلف را چنین شرح داده است: «این نسخه شریفه فردوس التواریخ از جمله مؤلفات شریفه مرحوم مغفور ملا نوروزعلی بسطامی معروف به فاضل بسطامی است. متجاوز از سی سال قبل در زمان حیات پدرم مرحوم مغفور میرزا محمدتقی لسان الملک طاب ثراهما در طهران بودند و مدتها در منزل پدرم میهمان شدند. غالب اوقات با ایشان معاشر بودیم. از شیوخ خوش مشرب و عالم و در فن رجال بصیرت و معرفتی کامل داشتند. روزها و شبها در خدمت ایشان مستفیض بودیم و این چند که در صدر این مشروحه است[1] با پاره‌ای حواشی به خط خود ایشان است و این که مذکور شده است که لفظ فردوس التواریخ مطابق تاریخ تالیف است سهو شده است. قریب چهارصد سال تفاوت پیدا می‌کند. غریب این است که این بنده بعد از آن که به توفیق خداوندی شروع به تحریر کتاب احوال حضرت امام رضا علیه السلام نمود یک روز قبل از آن در جمعه ۲۹ شهر رمضان المبارک سال یکهزار و سیصد و بیست و هفتم هجری بود در مسجد شاه دارالخلافه آقا سید محمد نام کتاب فروش دوره‌گرد را با یک بسته کتاب دیدم. پرسیدم چه کتاب دارید؟ گفتند: یک نسخه خطی دارم نمی‌دانم چیست. گرفتم همین نسخه بود. معلوم شد اذا اراد الله شیئاً هیّاء اسبابه. حرره الجانی وزیر تالیفات عباسقلی سپهر مشیر افخم کاشانی فی ۴ شهر شوال المکرم سنه ۱۳۲۷»[2] با مهر بیضوی او: «یا هو، مشیر افخم ۱۳۲۵». رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. نام کتاب در لبهٔ نسخه نوشته شده است.

کاغذ: صنعتی نخودی آهار مهره.

۲۶۴، یک برگ، ۱۳/۴×۲۲/۱، ۱۵ سطر، ۹×۱۵/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی، با ترنج و سرترنج مزّین و زرین، درون هر دو سرترنج جمله: «یا علی مدد» به صورت قرینه نوشته شده است، مجدول گرهی و ساده. قطر: ۳/۵.

خریداری از کتابهای ملک‌الشعرای بهار در اسفند ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۷۴۶۵۴]

(۸۹۶۵)

مجموعه:

۱. ایضاح البیان فی تحقیق الایمان «۱ پ ـ ۷۹ ر»

(کلام ـ عربی)

مؤلف: زین‌الدین بن محسن عاملی (زنده در ۹۸۴ق)

این کتاب همان کتابی است که با نام حقائق الایمان به اشتباه به شهید ثانی (۹۶۵ق) نسبت داده شده و نسخه‌های زیادی از آن با این انتساب در دست است. اما تنها یک نسخه تحریف نشده آن به ش ۱۰۰ در بنیاد فارس‌شناسی شیراز نگهداری می‌شود.[3]

پایان یافته در سحرگاه دوشنبه ۸ ذیقعده ۹۸۴ق.

کامل.

دنا، ج ۴، ص ۶۷۶.

آغاز: «الحمد لله الذی شرح صدورنا للاسلام وتفضل علینا بحسن الاعلام لمزید الاکرام فنور قلوبنا بمعرفته... وبعد فانی لما رأیت الاقوال فی حقیقة الایمان مع الاتفاق علی حقیقة متکثرة».

انجام: «عن طریق الاعتساف وزاده الله تعالی وایانا به وبما جاء به رسول الله صلی الله علیه وآله تصدیقاً وایماناً

---

۱. منظور نام کتاب در صفحه عنوان است با این عبارات: «نسخه فردوس التواریخ فی بیان ما وقع فی المشهد».

۲. در نسخه ش ۳۸۷۲ دانشگاه تهران نام مؤلف حسن بن فخرالدین بن عنایةالله حسینی آمده و این امر موجب تردید بعضی در انتساب کتاب به نوروزعلی بسطامی شده است. اما یادداشت عباسقلی سپهر در آغاز این نسخه و همچنین یادداشت مؤلف درباره چاپ کتاب روی نسخه ش ۱۰۰۰ گوهرشاد مشهد (به تاریخ ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ق) این تشکیکها را بر طرف می‌کند.

۳. برای دلایل این مدعا رک: «حقیقة الایمان شهید ثانی یا ایضاح البیان زین‌الدین بن محسن عاملی»، رضا مختاری، در کتاب شیعه، ش ۱.

وقد اتفق الفراغ من تأليفها جعله الله تعالى مالوفا سحر ليلة الاثنين ثامن شهر ذي‌القعدة الحرام سنة اربع وخمسين وتسعمائة على يد العبد الذليل الجانى المقصر المفتقر الى رحمة ربه العلى زين‌الدين بن على بن احمد العاملى تجاوز الله عنهم وعن جميع المؤمنين وعمن دعا لهم بالمغفرة بالنبى وآله الطاهرين آمين رب العالمين».

انجامه: «وقد اتفق الفراغ من تسويدها عصر يوم السبت سادس عشر شهر ذي‌القعدة الحرام سنة عشر ومائة والف على يدى افقر العباد محمد بن على بن ثابت الحسينى رزقه الله سلوک سبيل الرشاد بحق محمد وآله الامجاد. وقد كتبت من نسخة كتبها الشيخ الجليل النبيل الشيخ حسن بن زين‌الدين بن محمد بن حسن بن زين‌الدين بن على بن احمد العاملى رفع الله درجتهم وجعل الجنة مثواهم».

۲. بغية المريد فى الكشف عن احوال الشيخ زين‌الدين الشهيد «۸۰ پ ـ ۱۱۶ پ» **(شرح حال ـ عربى)**

مؤلف: محمد بن على بن حسن عودى جزينى (سده ۱۰ ه)

از انجام افتادگی دارد.

ذریعه، ج ۳، ص ۱۳۶ـ۱۳۷؛ مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۲۸۴ـ۲۸۵؛ مرعشی، ج ۳۳، ص ۳۲۸ـ۳۲۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۴، ص ۳۵۷۸.

آغاز: «الحمد لله رافع درجات العلماء الى سمات السماء وناصب اعلام اجر الشهداء يوم العرض بين الملا... وبعد فان احق ما اودع فى الطروس وتوجهت اليه النفوس من فن التواريخ».

انجام موجود: «الفصل الثالث فى ذكر اصحابه وفضلاء تلامذته الذى قراءوا عليه... حسين بن الصايغ العاملى ادام الله توفيقه قراء عليه وسمع جملة نافعة من العلوم فى المعقول والمنقول والادب وغير ذلک».

خط: نسخ، کاتب: محمد بن علی بن ثابت حسینی از روی خط شیخ حسن بن زین‌الدین بن محمد بن حسن بن زین‌الدین بن علی بن احمد عاملی، تاریخ کتابت: عصر شنبه ۱۶ ذیقعده ۱۱۱۰ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز بعضی از کلمات و جملات خط شنگرف، در صفحه عنوان نسخه چند یادداشت حدیثی و لغوی و فقهی از خصال و کافی و مصابیح و قاموس **فیروزآبادی نقل شده است. برگ ۱ پ مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۱۷۵. همو در برگی جداگانه نام دو رساله مجموعه و مؤلفانشان را نوشته است. برگ ۲ ر مهر بیضوی به نقش: «عبده محمدصادق بن زین‌العابدین الموسوی ۱۲۱۶»، بین دو رساله در دو صفحه منقولاتی از تفسیر محمد بن احمد بن ابی‌بکر انصاری قرطبی در تفسیر چند آیه و حواشی ملاصدرا بر آنها آمده است (برگ ۷۹ پ ـ ۸۰ ر). برگهای پایان نسخه را بریده‌اند به گونه‌ای که جای آنها باقیمانده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی، با نشان صحاف در برگ آخر و اول هر جزو. در بالای این صفحات حروف «ا م ع» (کوتاه شده کلمات الله، محمد و علی) نوشته شده است. در لبهٔ بالایی نسخه نام آن را** «اثبات واجب» **نوشته‌اند؟!.**

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۱۶ برگ، ۱۱/۵×۱۸/۲، ۱۵ سطر، ۶×۱۲.

جلد: تیماج مشکی ساده، درون کاغذ ابر و باد، طبله دوم افتاده. از اثرات باقیمانده بر برگهای نسخه مشخص است این طبله سرطبل هم داشته است.

قطر: ۱/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۷۵۳]

(۸۹۶۶)

مجموعه:

۱. القصيدة الاشكنوانية (القصيدة الحبسية) «۱ پ ـ ۵ ر» **(ادبيات ـ عربى)**

مؤلف: اسعد بن نصر فالى ابزرى (ـ۶۲۴ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۱۹/۳۵.

آغاز:

من يبلغنّ حمامات ببطحاء ممتعات بسلسال وخضراء

کلّ مع الالف فی رضراض ساقیة
کلّ مع الزوج فی ضحضاح غناء

انجام:

استغفر الله ذنباً لا یحیط به
نطاق نطق ولاتقصار احصاء
لکنه عند عفو الله ارقبه
اقلّ من قطرة فی لجّ دماء

۲. شرح قصیدة الاشکنوانیة «۵ پ ـ ۱۷ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

پس از مقابله با شرح محمد بن مسعود سیرافی فالی (۷۲۱ق)، نسخه ش ۴۰۸ کتابخانه مجلس، مشخص شد این نسخه منتخبی از آن شرح است.

در این نسخه ۱۸ بیت از پایان قصیده شرح نشده است.

آغاز: «من یبلغن حمامات ببطحاء... الابطح مسیل واسع فیه دقاق الحصی ومؤنثه البطحاء وهی من الصفات التی طرحت موصوفاتها رأساً».

انجام:

«فخیر آدم لا یوتیک مشبعة
وماء حوّاء لا یجدی لارواء

... وبقائه واضاف احد الاصلین وهو المطعوم الی آدم اضاف الاصل الآخر وهو المشروب الی الاصل الاخر وهو حوّاء الحمد لله رب العالمین».

۳. القصیدة الحمیریة «۱۷ ر ـ ۲۱ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: سید اسماعیل بن محمد حمیری (ح ۱۰۵-۱۷۱ تا ۱۷۹ق)

با مقدمه‌ای به فارسی و ترجمه منظوم زیر سطور و دو حدیث در فضیلت قصیده به نقل از شیخ فخرالدین طریحی صاحب مجمع البحرین در کتاب منتخب در مناقب.

رک: ش ۸۹۵۱/۱۳.

آغاز قصیده:

لام عمرو باللوی مربع
طامسة اعلامه بلقع
تروح عنه الطیر وحشیة
والاسد من خیفته تفزع

انجام قصیده:

بذاک جاء الوحی من ربّنا
یا شیعة الحق فلا تجرغوا
الحمیری مادحکم لم یزل
ولو تقطع اصبعا اصبع

آغاز ترجمه:

داشت جایی ام عمرو اندر لوی
مانده آثاری کهن از وی به جا
مرغ از آن جا می‌رود وحشت زده
در فزع افتد ز بیمش شیرها

انجام ترجمه:

آمده وحی از خدای ما چنین
از جزع فارغ شوید ای شیعه‌ها
حمیری مدح شما گوید مدام
گر کنند انگشت انگشتش جدا

۴. شرح قصیدة العروس «۲۱ پ ـ ۲۶ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

رک: ش ۸۹۵۱/۱۹.

آغاز: «قال خالد ابن صفوان القناس هذه القصیدة التی سمتها العرب العروس وقال بعض اهل الادب من حفظ هذه القصیدة ولم یقل الشعر کفی به...

عوجاً علی طلل ابا القفص خلّانی
اقوی فقطانه آرال میقان

عوجاً قفا او اعطفا والطل ما شخص من اثر البناء الطلل شخص الرجل من اعلاه ومنه قیل حیا الله طللک».

انجام: «ای اخذوا فی الزهر لما استقر بهم المجلس فلانوا وطابوا والعنصر الاصل:

قال الذی طرب بالقول لا کذب
الحمد لله شکرا کل ازمان
الحمد لله رب العالمین».

۵. البارع فی احکام النجوم «۲۹ پ ـ ۷۶ ر»
(نجوم ـ عربی)

مؤلف: علی بن ابی‌الرجال شیبانی کاتب (سده ۵هـ)

این نسخه جزء هفتم کتاب است (برابر با برگهای ۱۲۹ پ ـ ۱۵۳ ر نسخه ش ۴۱۲ طباطبایی کتابخانه مجلس).

دنا، ج ۲، ص ۳۶۶ـ۳۶۷؛ بروکلمان، ج ۴، ص ۲۲۵ـ۲۲۷.

آغاز: «قال علی بن ابی الرجال الشیبانی الکاتب الحمد لله ذی الطول والانعام والفضل والاکرام له الحکمة والتقدیر والاختیار والتدبیر مبدی الامور ومصرف الدهور... هذا کتاب جمعت فیه اختیارات النجوم وابتداآت الاعمال حسب ما بلغت الطاقة وانتهت الیه المقدرة واعلم ان الاوایل اختلفوا فی الاختیارات فمنهم من تحققها واثبت منفعتها ومنهم من ینکرها ویبطل حکمها وقد شرحت هذا الاختلاف وغیره فی الجزء الاول من هذاالکتاب وفی الجزء الاول المسائل وانا اذکر فی هذا الموضع ما اقول به واری انه صحیح من اقوالهم ان شاء الله تعالی. اقول اعلم من الاختیارات ما هو نافع لا محاله ومنه ما لا ینتفع به».

انجام: «والقمر این موضعه فی الفلک وما قدر قوته فی مکانه فاجعل المدة علی عدد سنیه الصغری ایاماً او شهوراً او سنین بحسب قوته فی مکانه والله سبحانه وتعالی اعلم وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه وسلم».

انجامه: «وکان الفراغ بحمد الله وعونه وحسن التوفیق فی رابع عشرین شهر شعبان المعظم من شهور سنه ۱۲۴۱ والحمد لله رب العالمین».

۶. گفتارهای پراکنده «۷۶ پ ـ ۷۷ ر»

شامل چندین دستور ختم و دعا، احادیثی از پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) و گفته‌ای از ملا صدرای شیرازی.

۷. الف انسانیت
«۷۸ پ ـ ۸۹ پ» **(تفسیر؛ عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن محمود دهدار (سده ۱۲هـ)[1]

در تأویل دو سوره ضحی و انشراح.
کامل.

مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۶ـ۷؛ منزوی، ج ۱، ص ۳ـ۴ (الف انسانیت) و ص ۳۱ (تفسیر سوره والضحی)؛ دنا، ج ۲، ص ۱۱۱ـ۱۱۲.

آغاز: «حمد و سپاس و ستایش بی‌قیاس حضرت خداوند راست جل و علاکه از نقطه حبّ ذاتی جوهر انسان را بیافرید و تا آینه تجلیات شیون ذات مقدس شود... اما بعد چنین گوید... محمد بن محمد (کذا) الملقب به دهدار».

انجام: «همه حیز مظاهر قدرت است و اتمام نور وجود ما نیز از وجود تو و پوشیدن مائی ما را به آشکارا ساخته شد توئی تو مقدور تست و عین قدرت وصلی اللهم علی نورک الطاهر بک محمد وآله وصحبه اجمعین».

انجامه: «تمت هذه الرسالة الشریفة بحمد الله رب العالمین فی شهر شوال المکرم من شهور سنه ۱۲۴۱».

۸. تفسیر آیه فلا اقسم بمواقع النجوم «۹۰ ر ـ ۹۱ پ»
(تفسیر ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن محمود دهدار (سده ۱۲هـ)

شامل ۶ درجه. کامل.

منزوی، ج ۱، ص ۲۳؛ آستان قدس، ج ۱۱، ص ۳۲۴؛ مجلس، ج ۱۳، ص ۱۳۶، ش ۴۷۴۹/۱۹؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۷۵۰.

آغاز: «این نقشی چند است که شکل بر دیوار محمد دهدار بر صفحهٔ خاطر مانی کارخانه معانی صورت جامعه کمالات انسانی از رشک نگارخانه روحانی».

انجام: «به قلوب منوره و ارواح مطهره انبیا و اولیا و محققین باشد که مواقع نجوم تعینات علمی ذاتی الهی و تجلیات اطلاقی غیر متناهی‌اند والله اعلم بحقایق الامور».

انجامه: «تمت هذه الرسالة الشریفة فی شهر شوال المکرم فی سنه ۱۲۴۱».

---

۱. برای شخصیت دهدار و نام و زمان زندگی‌اش رک: دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۲۸۷ـ۲۹۰.

۹. الاربعون حدیثاً «۹۱ پ ـ ۱۰۳ پ» (حدیث ـ عربی)
مؤلف: محمدسعید بن محمدمفید، قاضی سعید قمی (۱۰۴۹ ـ بعد از ۱۱۰۷ق)
این نسخه تنها شرح حدیث اول است.
تنظیم شده در دو بخش مباحث الفاظ و مباحث عقلی.
مباحث الفاظ در ۲ بحث:
البحث الاول: ما یتعلق بلفظة الجلالة الشریفة وفیه مقامان.
المقام الاول: فیما یتعلق بالاشتقاق.
المقام الثانی: فی اطلاق لفظ الجلالة.
البحث الثانی: فی تحقیق معنی کلمة لا اله الا الله وفیه فصلان.
الفصل الاول: اعلم ان ههنا سؤالا مشهوراً وهو انه لابد من تقدیر خبر.
الفصل الثانی: اعلم انه قد یتوهم ان مدلول هذه الکلمة الشریفة غیر مطابق للوجود.
مباحث عقلی هم در چندین سرّ بدون شماره‌گذاری نوشته شده است.
در آغاز با شنگرف نام رساله «شرح قاضی سعید قدّس سره بر حدیث مشهور» نوشته شده است.
فهرستگان حدیث، ج ۲، ص ۱۷۲ ـ ۱۷۵؛ دنا، ج ۱، ص ۶۲۳ـ۶۲۴؛ نسخه‌ای از این کتاب در ملی تهران، ج ۷، ص ۲۳۶ـ۲۳۷ به اشتباه به ملاصدرا نسبت داده شده است.
آغاز: «روی صدوق الطائفة رضی الله عنه فی توحیده باسناده عن النبی صلی الله علیه وآله و سلم انه قال ان الله (کذا) عزوجل عموداً من یاقوتة حمراء رأسه تحت العرش واسفله علی ظهر الحوت فی الارض... اشارة لعل العمود الواسط بین العرش العظیم والارض السابعة هی الالوهیة التی تقوم بها السموات عقولها ونفوسها».
انجام: «انکشف لک سر الذکر الذی اوصی الحکماء والالهیون والمشایخ المکرمون بالوصول الیه وجعلوه مقصود حرکة السلاک وسیرهم الی الله».
انجامه: «قد تمت فی رابع عشرین شهر ذی‌الحجة الحرام ۱۲۵۱» (ابتدا کلمه خامس نوشته شده بوده ولی آن را قلم گرفته‌اند).

۱۰. منقولاتی از الدر المنثور و الواقدات
«۱۰۶ ر ـ ۱۱۱ پ»

۱۱. [الحکایات والنوادر] «۱۱۱ پ ـ ۱۲۵ پ»
بخش کوتاهی از کتابی است. در نسخه اطلاعی که به کار شناسایی متن و مؤلف بیاید دیده نشد.
با این عناوین:
ـ الفصل الثالث فی الحکایات والنوادر المضحکة. باب فی الکرم.
ـ فصل فی البخل.
ـ باب فی النوادر وفی لطایف.
آغاز: «الفصل الثالث فی الحکایات والنوادر المضحکة. باب فی الکرم. روی الاصمعی قال رکب الطیب خیشوم الفضیل الفضیل بن یحیی البرمکی للصید فلما قضی وطره».
انجام:
فصبراً علی الایام حتی تجوزها
نعما قلیل بعدها یحمل الصبر
والسلام.

۱۲. اشعار «۱۲۵ پ ـ ۱۳۴ پ»
بیشتر اشعار نام سراینده ندارد و فقط از این کسان یاد شده است: قاضی ارجانی، ابن معتز، عایشه بنت باغبانی، حسین بن مطیه اسدی، اصمعی، ابی العتاهیه و در پایان دو بیت به فارسی از صافی اصفهانی.
در دو صفحه اول ترجمه فارسی اشعار بین سطور آمده است.

خط: شکسته نستعلیق، تاریخ کتابت: ۲۴ شعبان ۱۲۴۱ق (برگ ۷۶ ر)، شوال ۱۲۴۱ق (برگ ۸۹ پ و ۹۱ پ)، ۲۴ ذیحجه ۱۲۵۱ق (برگ ۱۰۳ پ).
عناوین و نشانیها شنگرف، بخشهای کمی از نسخه با یادداشتهای توضیحی در کناره صفحات، رساله قاضی سعید قمی با حاشیه‌نویسی به نشانیهای «منه رحمه الله» و «محمدهادی عفی عنه»، رکابه‌دار، برگ ۷۸ پ بین سطور نقوش اسلیمی گل و بوته زرین. برگ ۱۰۴ پ اشعاری از منصور که به خط خودش در ۳

صفر ۱۲۹۱ق برابر دوم نوروز ایت ئیل نوشته بود.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره، با ته‌نقش IMG.
۱۳۴، دو برگ، ۱۹/۷×۱۳/۲، ۱۵ سطر، ۷×۱۴.
جلد: تیماج قهوه‌ای با نقوش و جداول ضربی یک لا.
قطر: ۱/۷.
خریداری از خانم ثقة‌الاسلامی در دی ۱۳۴۷ش.
[شماره ثبت: ۷۸۴۶۰]

(۸۹۶۷)

تاریخ الفی (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: احمد بن نصرالله تتوی دیبلی (ـ۹۹۶ق)[1]
تاریخ سال شمار و عمومی هزار سالهٔ جهان اسلام است. نسخه ما از وقایع سال ۱۱ق (وفات پیامبر اسلام) تا سال ۹۸۴ق را دارد.

تتوی در آغاز حوادث سال ۵۸۳ق چنین نوشته است: «چون درین تاریخ مسمّی به تاریخ الفی کـه بـه موجب مثال واجب الامتثال... جلال‌الدین محمد اکبر پادشاه غازی... این بندهٔ درگاه و مخلص بلا اشتباه احمد بن نصرالله نینوی (کذا؛ تتوی) به تالیف این تاریخ باید که سرافراز گشته چند امر به مقتضای حکـم لازم الاذعـان التزام کرده شد: یکی آن که عبارت این خالی از تکلّفات منشیانه و تصنّعات مرسلانه و عاری از اقتباسات کـلام عرب و اشعاری که موجب انتشار فهم خواهد شد باشد؛ و دیگر آن که در ابتداء ظهور دولت هر صاحب سلطنتی باید که مجملی از احوال آباء و اجداد او و کیفیت وصول او به مرتبهٔ سلطنت مذکور گردد» (ص ۵۷۸).

مشترک پاکستان، ج ۱۰، ص ۱۱۵ ـ ۱۱۶؛ فهرستواره، ج ۱، ص ۵۷۱ ـ ۵۷۲؛ دنا، ج ۲، ص ۶۷۵ـ۶۷۶؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۵۲۰ـ۵۲۲.

آغاز: «آغاز کتاب در بیان اموری که واقع شده در سال اوّل رحلت خاتم النبیین. نقل است کـه چـون حـضرت خاتم النبیین رحلت فرمودند اهل بیت آغاز گریه و زاری کردند و مردمی که در مسجد بودند».

انجام: «و فرهنگ خان پسرش و قـراطـاق خـان کـه جاگیرداران خلاف بودند با کمی جنگ پی صرفه کـرده کشته شدند و در آن صوبه فتنه بلند شد».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ.
عناوین و نشانیها شنگرف یا مشکی، در اواخر نسخه عنوانها نانوشته رها شده است، در صفحه عنوان این یادداشتها دیده می‌شود: یادداشت معرفی مـؤلفان کتاب بدین صورت: «یا هو، مولانا احـمد قـاضی‌زاده تتوی تاریخ الفی **راکه ابتدای او رحلت حضرت رسول است تـا سـنه ۶۸۴ نـوشت و بـه دست یکـی از امرازادگان مقتول گردید و بعد از قـتل او اکـبر شـاه هندی اتمام این تاریخ را در عهدهٔ اهتمام آصف خان هندی که از ملازمان شاه مذکور بود گـذاشت و او تـا سنه ۹۸۷ نوشت». یادداشتی از عزالدوله عبدالصمد خان در ۴ شعبان ۱۳۴۵ق که نوشته: «بسـیار خـوب تاریخی است» و یادداشت دیگـری از او در شـعبان ۱۳۰۷ق در طهران و مهر مستطیل بزرگ بـه سـجع: «طرازندهٔ بارگاه قضا/ مهر برج شاهی محمدرضا» کـه در سال ۱۲۴۶ ضبط کتابخانه مبارکه گردید. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.**
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
دو، ۴۸۶، یک برگ، ۴۲/۳×۲۵، ۵۰ سطر، ۱۸/۵×۳۴.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی، عطف و گوشه‌ها چرم، مرمت شده. قطر: ۸/۳.
خریداری از احتشام‌الدین نـصیری در اردیـبهشت ۱۳۴۹ش.
[شماره ثبت: ۸۶۳۳۳]

(۸۹۶۸)

جنگ:
بیشتر یادداشتهای این جنگ درباره نامه‌نگاری و آداب انشاست.

---

۱. علاوه بر تتوی این افراد نیز در تألیف کـتاب نـقش داشـته‌انـد: نقیب خان، میر غیاث‌علی بن عبداللطیف قـزوینی (۱۰۲۳ق)، میر شاه فتح‌الله شیرازی (۹۹۷ق)، همام بن عبدالرزاق گـیلانی (۱۰۰۴ق)، حاجی ابراهیم سرهندی (۹۹۴ق)، خواجـه مـیرزا نظام‌الدین احمد، عبدالقـادر بـدایـونی و آصـف خـان مـیرزا قوام‌الدین جعفر بیگ قزوینی (۱۰۲۱ق).

۱. فهرست مختصر رساله‌های مجموعه «ص ۱»
در این فهرست نام این رساله‌ها آمده است: معاهدات دولتی، اثر مسعودیه، منتخبات ناسخ التواریخ، رساله مجدالملک، نوشتجات محسن میرزا، جنگهای ناپلیون، از حکایت ابوالبقاء.

۲. نمونه نامهٔ انتصاب «ص ۷ــ۸»

۳. قانون نامه امتیازات دولتی «ص ۱۱ــ۱۹»
در ذیحجه ۱۳۱۲ق.
آغاز: «فی شهر ذی‌الحجه ۱۳۱۲ قانون‌نامه امتیازات دولتی که موجب امر قدر قدرت صورت نگارش یافته و به شرف لحاظ و امضای همیونی موشح گردیده. به موجب رأی ملوکانه از این تاریخ به بعد امتیازات و عطیات دولتی در تحت قواعد».
انجام: «هر یک از امتیازات مذکوره فی الحقیقه و نفس الامر برای حایز آن امتیاز بیّن و رتبه‌گیران مهیا شود».

۴. لغات فرانسه «ص ۲۴ــ۲۶»
معنای مختصر چند کلمه مشهور فرانسوی و توضیح آنهاست. کلمات فرانسوی به املای فارسی نوشته شده‌اند.
آغاز: «لغات فرانسه. اَلْسَنْبَت: علفی مخصوص است که به پارسی افسنتین گویند و در کتب ادویه ضبط است لکن در اصطلاح فرانسه الکلی است که با این علف تقطیر کرده».
انجام: ««وِهیکُول یعنی حامل چنان که هوا و هیکول حلولت است و در علم طبی مایعاتیرا گویند که حامل دوای دیگر می‌شوند».

۵. منشآت «ص ۲۸ و ۳۴ــ۳۶ و ۴۴ــ۵۳»
مربوط به دوره قاجار. چند مورد برای تمرین انشاست و چند موردی هم عین انشا و فرمانهای قاجاری که بدون عنوان نقل شده‌اند.
آغاز: «بسم الله تعالی. اگر از این مقوله امری حادث شود چون تفکیک و تعیین حکم آن قبل از حدوث و اطلاع به وضع و اطراف آن غیر ممکن و تحقیق و تبیین آن هم».
انجام: «و ثمر آن شجر و جوهر آن گوهر و فروغ آن اختر بود به منصب نیابت صدارت مفتخر گشت».

۶. شمس و قهقهه (محبوب القلوب؛ محفل آرا؛ رعنا و زیبا) «ص ۳۰»
مؤلف: برخوردار بن محمود ترکمان فراهی، ممتاز (سده ۱۱ھ)
بخش کوتاهی از آن است.
فهرستواره، ج ۱، ص ۴۶۹ــ۴۷۰؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، ص ۶۸۱ــ۶۸۲.

۷. در کلمات متفرقه «ص ۵۴ــ۶۰»
برای منشیان و آموزش انشاء. به همراه چند نامه و حکم نمونه.
آغاز: «در کلمات متفرقه: همگی اصل و فصل آن را مرعی و ملحوظ داشته از فواید آن متمتع و محظوظ فرموده‌اند. در عهده تراخی ممالک فسیح المسالک ایران عمدة السفراء».

۸. حکایت قرة العین «ص ۶۱ــ۶۲»
آغاز: «حکایت قرة العین. همانا این زن زرین تاج نام داشت و او دختر حاجی ملا محمدصالح قزوینی است و شوهرش ملا محمد پسر ملا محمدتقی و عمزاده ویست».

۹. حکایت مهر زمان خان و طغیان و کشته شدنش در زمان محمدشاه قاجار «ص ۶۳»
آغاز: «در زمان خاقان مغفور مهر زمان خان عزالدین لوی قاجار که چندی مورد عطوفت شاه شهید آقا محمد شاه بود».

۱۰. یادداشتهایی برای انشا «ص ۶۴ــ۷۵»

۱۱. میرزا مهدی خان استرآبادی به وزیر هرات نوشته «ص ۷۵»
مؤلف: محمدمهدی بن محمدنصیر استرآبادی (زنده در ۱۱۶۰ق)

دنا، ج ۱۰، ص ۱۴۸ ـ ۱۵۱؛ مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۳۲۴ـ۳۲۵ و ۷۳۶.

آغاز: «آن که امیر مهراب بیگ وزیر هرات بداند در این وقت به عرض همیون رسید که آن وزارت پناه در قلعه هرات طرح عمارات عالیه».

۱۲. آموزش انشاء «ص ۷۶»

۱۳. [تاریخ قاجار] «ص ۷۶ـ۷۹»

مقدمه یکی از تواریخ قاجاریه است که در نسخه به نامش اشاره‌ای نشده.

بخش موجود در نسخه ما ناقص است. آن چه از همین چند صفحه به دست می‌آید این است که کتاب شرح حال ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) است و مجلد اولش تا وقایع جشن نصب ولیعهد، همزمان با روز میلاد خاتم انبیاء، را در بر خواهد گرفت.

آغاز: «یادگار دودمان فریدون و جم فرزند ملک الملوک عجم شاهزاده معین‌الدین میرزا در سال ۱۲۶۸ چهار ساعت پیش از آن که آفتاب در جهت مغرب افول کند در طهران متولد گشت».

۱۴. سواد خلاصه وقفنامه قنات ناصریه در سال ۱۲۷۳ق «ص ۷۹ـ ۸۰»

آغاز: «همانا در این اوان قنات جدید مسمّی به ناصریه دولتخانه که از جانب غربی دارالخلافه احداث و جاری شده بدین موجب وقف مساجد و مدارس».

۱۵. اسم اولاد ناصرالدین شاه «ص ۸۰ـ۸۲»

بخش دیگری از همان تاریخ قاجاریه است که شرح آن گذشت.

۱۶. کشف الغرائب (مجدیه) «ص ۸۵ـ ۱۶۰»

مؤلف: محمد خان سینکی لواسانی، مجدالملک (۱۲۲۴ـ ۱۲۹۸ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۵۶۰ـ۵۶۱؛ از صبا تا نیما، ج ۱، ص ۱۴۹ـ۱۵۶؛ راهنمای کتاب، س ۳، ش ۶، ص ۷۷۳؛ شرح حال رجال ایران، ج ۴، ص ۲۸۶؛ دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۴۱۵.

آغاز:

«من گنگ خوابدیده و عالم تمام کر
من عاجزم ز گفتن و خلق از شنیدنش

تنزّلات محسوسه و امراض مزمنه که از این ریاست بیحرکت اناً فانا عارض دولت ایران می‌شود».

انجام: «و نفاذ احکام عقل و نسخ فتاوی نفس و آسایش رعیت و آبادی مملکت تا در میانه خواسته کردگار چیست والسلام علی من اتبع الهدی لا الهوی».

۱۷. نام میر سراج قمی و مولی فتح‌الله مفسر که تاریخ وفاتشان در دیوان محتشم کاشی آمده «ص ۱۶۲»

۱۸. صورت عمر طبیعی حیوانات و طیور که به تجربه تا به حال معین کرده‌اند «ص ۱۶۴»

شامل مدت عمر طبیعی ۱۶ حیوان.

۱۹. یادداشتهایی برای انشا «ص ۱۶۶ـ۱۷۰ و ۱۸۰»

۲۰. اشعاری درباره زن «ص ۱۸۲ـ۱۸۳»

آغاز:

آن زنی را که پشت شد چو کمان
نفسش راست همچو تیر شود

۲۱. قصیده ناصر خسرو علوی «ص ۱۸۵ـ۱۸۶»

مؤلف: ناصر خسرو قبادیانی بلخی (۳۹۴ـ۴۸۱ق)

آغاز:

الهی عرض و طول عالمی را
توانی در دل مور آفریدن

۲۲. از رساله حسن و دل منسوب به آقا محمد بیدآبادی «ص ۱۸۷»

مؤلف: محمد بن محمدرفیع بیدآبادی (ـ ۱۱۹۸ق)

فــهرستواره، ج ۶، ص ۳۴۹ و ج ۷، ص ۵۰۹ ـ ۵۱۰؛ مدرسه قنبرعلی خان تهران، ص ۶۴؛ اوراق عـتیق، ج ۱، ص ۱۰۰.

۲۳. اسم ۷ منظومه محتشم کاشانی «ص ۱۸۸»

۲۴. عهدنامه ایران و انگلستان «ص ۱۹۴ـ۱۹۵»
ذیل عهدنامه تجاری سال ۱۲۲۹ق که در دارالخلافه در ۱۲۵۷ق در دو فصل امضا شد.
از آغاز افتادگی دارد.
آغاز موجود: «طریق به یمن الطاف خداوند یگانه جلت نعمائه وعظمت آلائه از روزی که عهد الفت مـا بـین دو دولت ذی شوکت ایران و انگلیس».
انـجام: «این عهدنامه تجارت مـا کـه وکـلای مـختار دولتین هستیم در دارالخلافه طهران ۱۲۵۷ هـجری بـه خط و مهر خود مرقوم و مختوم نمودیم».

۲۵. عهدنامه تجاری ایران و بلچیق «ص ۱۹۵ـ۱۹۸»
منعقد شده در ۱۲۵۷ق در اسلامبول.
آغاز: «اعلی حضرت کیوان رفعت مشتری سیرت بـهرام سطوت خورشید شوکت ناهید بهجت عطارد فطنت».
انجام: «در عهدنامه مبارکه که سابقا منعقد گشته است لفظا به لفظ مندرج شـده بـتاریخ ۱۲۵۷ در اسـلامبول مبادله گردید».

۲۶. عهدنامه دولت ایران با دولت جمهوریه یـنگی دنـیای شمالی «ص ۱۹۹ـ۲۰۳»
در ۱۲۷۳ق در اسلامبول.
آغاز: «چون اعلی حضرت کیوان رفعت خـورشید رایت فلک رتبت گردون حشمت خسرو اعظم خدیو انجم».
انجام: «که در دو نسخه به زبان پارسی و انگلیسی به تاریخ هزار و دویست و هفتاد و سه هجری مطابق هزار و هشتصد و پنجاه و شش عیسوی در اسـلامبول مـرقوم گردید».

۲۷. قرارنامه تجاری ایران و روس «ص ۲۰۳ـ۲۰۸»
در ۲۲ شوال ۱۲۵۹ق.
آغاز: «قرارنامه تجارتی مابین ایـران و روس. فـقره اول باید جمیع مستندات خرید و فروخت و تملکات و غیره من بعد در دیوانخانه معتبر».
انجام: «به جهت رفع گفتگو باید قبل از وقت از دیوان اعلی و رعیت اذن حاصل کند. تحریراً فی ۲۲ شهر شوال المکرم یکهزار و دویست و پنجاه و نه هجری ۱۲۵۹».

۲۸. یادداشتهایی برای انشاء «ص ۲۰۹ـ۲۱۶»

۲۹. منشآت «ص ۲۱۶ـ۲۲۴» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالوهاب بن محمدرحیم نشاط اصفهانی، معتمدالدوله (۱۱۷۵ـ۱۲۴۴ق)
مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۷۴۸؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۵۳.
آغـاز: «از مرحوم نشاط اصفهانی علیه الرحـمه است. در حالتی که ملا عبدالله مـدرس را نـایب الزیـاره قـرار داده‌اند از جانب پدر خاقان مغفور عمدة العلماء الاعلام ملا عبدالله قصی الله وصوله الی مقام الرضا».

۳۰. ترتیب قشون «ص ۲۲۶ـ۲۳۸»
به خط سیاق.
و چند مورد دیگر نمونه‌های عـناوین مـخصوص خـط سیاق و فردنویسی.

۳۱. رؤسای دوازده فوج توپخانه و تعداد نفرات آنها «ص ۲۳۸»

۳۲. ناسخ التواریخ «ص ۲۳۹ـ۳۳۳» **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: عباسقلی بن محمدتقی سپهر کاشانی، لسان‌الملک (۱۲۶۸ـ۱۳۴۲ق)
مقدمه مفصلی است که فرزند مـؤلف پس از درگـذشت پدرش (در چهارشنبه ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۲۹۷ق) نوشته و در آن به ادامه دادن تألیف کتاب ناسخ التواریخ به دست خودش اشاره کرده است. وی در مقدمه ناصرالدین شاه

(۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) و میرزا یوسف مستوفی الممالک (۱۲۲۷ـ۱۳۰۳ق) را ستوده است.

آغاز: «بسم الله تعالی. چنین گوید نگارنده این گوهر آگین اوراق و طرازنده این عنبرین اطباق نگین بنده آفریننده مهر و ماه».

انجام: «واجمع لی ما ارجوا وتمنّی ووفقنی للتکتیب والتوریخ واصرف عنی لسان اهل التهکم والتوبیخ بحق محمد وآله الطاهرین».

۳۳. فرمان اعطای لقب و نشان «ص ۳۳۴»

در ۹ ربیع‌الاول ۱۳۱۰ق. در نسخه ما متن فرمان نیامده و تنها به ذکر اسامی و نشانهای اعطایی اکتفا شده است.

۳۴. سواد فرمان شاه عباس صفوی که در مسجد انجدان می‌باشد «ص ۳۳۴»

به تاریخ رجب ۱۰۳۶ق.

آغاز: «حکم جهان مطاع شد آن که چون همیون همت والا نهمت مَلَکی نیت صافی طویت نواب همیون ما به ترفیه حال شیعیان اثنی عشری».

۳۵. منشآت «ص ۳۳۵ـ۳۵۰» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**

مؤلف: محمدمهدی بن محمدنصیر استرآبادی (زنده در ۱۱۶۰ق)

آغاز: «من کتاب انشای میرزا مهدی خان. بهین فرزند نادر خاک مهین سلاله دودمان افلاک درازی اربعه فلک حلالیت».

انجام: «در طریق فدویت ثابت قدم و با درستکاری توام باشد».

۳۶. شرح حال میرزا طاهر دیباچه نگار اصفهانی «ص ۳۵۲ـ۳۵۶»

شرح حال ستایش‌آمیز میرزا طاهر دیباچه‌نگار اصفهانی متخلص به شعری (۱۲۲۴ـ۱۲۷۴ق) است.

در صفحه ۳۵۶ به نام او و کتابش گنج شایگان اشاره شده است.

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۳۷؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۷۳ـ۷۷.

آغاز: «در دبستان معارف انگریز آموزگار بر مسند افادت چون محیط موج می‌زد و در عرشه افاضت از هر اوج».

انجام: «طهران چیزی نیست که نیست. گروهی از متجنده منصور که به این مشق مأمورند خود هم می‌سازند و هم می‌نوازند».

۳۷. ابنیه و آثار دوره ناصری در ایران «ص ۳۵۷ـ۳۶۸»

شرح و توصیف ابنیه و آثار ساخته شده در تهران و ایران در دوره ناصری است. شامل باغها و کاخها و مدارس و مساجد و خیابانها و قناتها و موزه.

ص ۳۶۱ در میان این رساله اضافی است و مربوط به یادگیری آداب نامه‌نگاری است که به اشتباه کتابت شده.

آغاز: «ایجاد سالنامه که اروپائیان المناک گویند و آلماناکهای... (جای دو سه کلمه سفید). برخی از آثار مادیه و مآثر حسیّه چه بر سبیل ابداع و ایجاد».

انجام: «از الوان گلهای فنون ریاحین بر صفحه گلزار اشعار می‌رویاند و اشکال نعز و تصویرات شگفت می‌پروراند».

۳۸. تاریخچه استفاده از چای و شکر در ایران «ص ۳۶۸ـ۳۶۹»

آغاز: «چای اگر چه قبل از ظهور این دولت وارد ایران گردیده است اما مثل اغلب طیّبات و مواد تنعّم».

۳۹. درجات چهارگانه عقل از نگاه فلاسفه «ص ۳۶۹ و ۳۷۲»

۴۰. نامه‌نگاری «ص ۳۷۰»

۴۱. روزنامه رسمی ایران «ص ۳۷۱ـ۳۷۲»

گزیده‌ای از اخبار مختلف و نوشته‌های روزنامه رسمی ایران در ربیع‌الثانی ۱۳۱۰ق است.

آغاز: «عبدالمجید میرزا امیر تومان میرآخور ولیعهد حکمران اردبیل و مشکین و قراجه‌داغ عین‌الدوله شد».

۴۲. بیع‌نامه «ص ۳۷۳»
مربوط به خرید و فروش مزرعه خانیه در آشتیان از توابع دارالمؤمنین قم در ۱۲۵۵ق.

۴۳. فرمان اعطای پست و نشان به میرزا رضا خان سرهنگ «ص ۳۷۴»
فرمان درجه سیم سرتیپی و اعطای نشان و حمایل آن به میرزا رضا خان سرهنگ مهندس در ۹ جمادی‌الاول ۱۳۱۰ق تخاقوی‌ئیل.

۴۴. روزنامه رسمی ایران «ص ۳۷۵ـ۳۷۶»
شامل گزارش انتصابات و اعطای القاب در ماه جمادی‌الاولی ۱۳۱۰ق.
آغاز: «روزنامه شهر جمادی‌الاولی ۱۳۱۰. میرزا حسین خان نوری مستوفی آمل و محاسب اداره... و احتساب دارالخلافه به اقتضای لیاقت موروث».
انجام: «میرزا فرج‌الله خان وزیر عربستان بنان السلطنه است. شاهزاده عمیدالدوله حاکم شاهرود و بسطام است».

۴۵. وقفنامه بقعه امیر سهل بن علی بن ابی‌طالب در آستانه عراق «ص ۳۷۶»

۴۶. سواد فرمان شاه عباس اول در باب آستانه سهل بن علی «ص ۳۷۷»
در شوال ۱۰۰۱ق.

۴۷. القاب و نشانهای واگذار شده در جمادی‌الثانی ۱۳۱۰ق «ص ۳۷۷»

۴۸. نامه‌نگاری «ص ۳۷۸ـ۳۷۹»

۴۹. روزنامه رسمی ایران «ص ۳۸۴ـ۳۸۸»
مورخ ۲۴ ربیع‌الاول ۱۳۱۰ق.

آغاز: «حکومت همدان و ریاست قشون آن جا را به جهانسوز میرزا دادند با منصب جلیل و امتیاز نبیل امیر تومانی و یک قطعه نشان».

۵۰. فهرست چهار رساله مجموعه «ص ۳۹۹»
شامل منتخبات مقامات حمیدی، کلمات عبید زاکانی، دیباچه کتاب امام حسن(ع)، کلمات قزوینی.

۵۱. معادل روپیه انگلیس و ریال ایران «ص ۴۰۰»

۵۲. تاریخ ورود و خروج پست «ص ۴۰۰»
مربوط به خطوط شهرهای مختلفی مانند خراسان و کرمان و استرآباد و مازندران و هندوستان و فرنگستان و یزد و فارس و....

۵۳. فرمان اعطای منصب امیر تومانی به حسینقلی خان مخبرالملک سرتیپ اول مدیر تلگرافخانه‌های ممالک محروسه «ص ۴۰۱»
در ربیع‌الاول ۱۳۱۰ق.

۵۴. صیغ العقود «ص ۴۰۲»
یادداشت کوتاهی درباره صیغ العقود و متعه و ازدواج است.
آغاز: «نقل من صیغ العقود. بدانکه در صیغه متعه تعیین مدت و مبلغ شرط است پس وکیل زن بگوید متّعت».

۵۵. مقامات حمیدی «ص ۴۰۳ـ۴۳۶» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن عمر محمودی بلخی، حمیدالدین (ـ۵۵۹ق)
گزیده‌ای از مقامات حمیدی است.
رک: ش ۸۸۰۹/۱.
آغاز: «الحمد لله الذی میزنا عن طبقة الانعام وخصّصنا بمزایا الانام... سپاس و ستایش خداوندی را که بیاراست ارواح ما را به وجود اصل و بپیراست اشباح ما را به سجود وصل».
انجام: «وطعامهای خورده برآرند و از حجّتها که

اضعف من علل النحویّین خوانند به حکم... یـد و بـیضا نمایند».

۵۶. نشانهای اعطایی سال ۱۳۰۷ق «ص ۴۳۶»

۵۷. منتخبات عبید زاکانی «ص ۴۳۷ـ۴۳۸»
مؤلف: عبیدالله قزوینی، عبید زاکانی (ـ۷۷۱ یا ۷۷۲ق)
آغاز: منتخبات عبید زاکانی که از قریه زاکان قزوین است.
ای خواجه مکن تا بتوانـی طـلب عـلم
کـــاندر طـلب راتب هـر روزه بـمانی

۵۸. منشآت «ص ۴۳۹ـ۴۴۱»
شامل دو نامه انتصاب و آزادنامه.
آغـاز: «بســم الله تـعالی. چـون وزیـران قـضا و دبـیران کارخانه اعطی کل شیء خلقه ثم هدی رقم».

۵۹. روزنامه حکمت «ص ۴۴۱ـ۴۴۴»
شامل مقاله‌ای از روزنامه حکمت دربـاره مـطبوعات و دنیای نوین.
آغاز: «روزنامه حکمت که نـقشه عـالم و مـطبوعاتست عنوان کرده افکار خویش نموده به عبارت... به شرح آن پرداخته. سبب مادی ترقی جهانیان و موجب استواری پایه عزت مردمان همان پـرتو آفـتاب جـهانتاب عـالم مطبوعات و تحریر بود».
انجام: «از هر جا که کمال سودی داشتند جز از زیـان بهره نبردند».

۶۰. فرامین متعلق به نشان «ص ۴۴۵»
آغـاز: «فرامین متعلق به نشان. نشـان مـوضوع است در ازاء یک امر معنوی که حاصل می‌شود از برای اشخاص از مجاهدات بلیغهٔ آنها».

۶۱. منشآت «ص ۴۴۸ـ۴۵۱»
نمونه‌های آموزشی نامه‌نگاری است.

۶۲. روزنامه حکمت «ص ۴۴۶ـ۴۴۷ و ۴۵۲ـ۴۵۴»
درباره اوضاع اقتصاد و سیاست ایران و جهان است.

۶۳. فرمان اعطای یک قبضه عصای مرصع به صدیق‌الدوله «ص ۴۵۵ـ۴۵۷»
از طرف ناصرالدین شاه قاجار در ربیع‌الثـانی ۱۳۰۱ق. درج شده در روزنامه رسمی.

۶۴. فرمان اعطای لقب خاتم الاطباء به مـیرزا مـحمدخان طبیب افواج قراول خاصه و شرح اقدامات او «ص ۴۵۷ـ۴۶۰»
آغاز: «در اوقات شیوع این غایلهٔ هایله دمی از تـدارک حفظ نفوس محترمه خلق نیاسوده الحق».

۶۵. شرح کشته شدن میرعماد «ص ۴۶۱»

۶۶. روزنامه حکمت «ص ۴۶۲»
خبرهایی از شمارهٔ پنجم آن است.
آغاز: «روزنامه حکـمت. شـماره پـنجم. ایـران. حـدود شرقیش بلاد افغان و ثغور غـربی آن ولایـات انـاتولی عثمانی و عراق عرب».

۶۷. فرامین سلطنتی «ص ۴۶۵ـ۴۸۲»
صـــورت فـــرمانهای نـــظامی و حکـــومتی ســـالهای ۱۳۰۹ـ۱۳۱۱ق است.
آغاز: «فی شهر ربیع‌الاول ۱۳۱۰. آن کـه چـون مـقرب الحضرة الخاقانیة میرزا علی‌اکبر خان یاور که از».

۶۸. نامه حواله محصولات نخلستان بر مرقد مطهر و مشهد مقدس پیامبر اسلام (ص) «ص ۴۸۹ـ۴۹۰»

۶۹. فی الانشاء «ص ۴۹۰ـ۴۹۸»
دستورالعمل و راهنماییهایی برای نوشتن نامه به طبقات گوناگون شیوخ، علما، قضات و... است.
آغـاز: «فی الانشاء. انشاء در عـرف فـضلاء عـبارت است از دانستن... و کردن ابکـار مـعانی بـه عـرض در عبارات و جواهر زواید».

۷۰. روزنامهٔ حکمت «ص ۴۹۹»
از شمارهٔ ۱۳.
آغاز: «روزنامهٔ حکمت شمارهٔ ۱۳. ای وطن عـزیز و ای خاک غیرت اگر توجه شـیرین مـقامی وجـه دلچسب مکانی».

۷۱. اشعار «ص ۵۰۰» **(عربی)**
از مجنون عامری، لیلی، ابن رشیق و حریری.

۷۲. برگزیده‌های نثر فنی عربی «ص ۵۰۱ـ۵۰۳»
شامل بخشهای کوتاهی از نوشته‌های عبدالله بن قـتیبه، یونس نحوی، ابن عمید و خسرو.

۷۳. مجموعه القابی که در عناوین نامه‌ها استفاده می‌شود «ص ۵۲۳ـ۵۲۴»

۷۴. صورت فرمان سرتیپی که برای مهندس معدن نـوشته شد «ص ۵۲۶ـ۵۳۰»
نمونه فرمان‌نویسی است.

۷۵. منشآت «ص ۵۳۴ـ۵۴۹»
نـمونه‌های مـختلف بـرای انـواع نـامه‌نگاری از قـبیل وقفنامه و مبایعه‌نامه و جز آنهاست.
آغـاز: «هـو. مـن مـعتمد مـرحـوم. اسـحق (؟) سـاحت مازندران نیکوتر از آن است که به تحریر درآیـد و لو ان ما فی الارض من شجرة اقلام در فرح آباد ساری صفای سوری».

۷۶. منشآت «ص ۵۵۲ـ۶۰۱» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**
مؤلف: محسن میرزا میرآخور بن عبدالله میرزا دارا (سده ۱۳ه)
در نسخه ما این نامه‌ها هست: به مستوفی الممالک، بـه معتمد الملک، مرحوم صدراعظم نوری، مرحـوم مـلک قاسم مـیرزا، مـلا مـحمود مـلاباشی حـضرت ولیـعهد، تسلیت‌نامه مادر نصرة الدوله، شرحی در حـبس و بـند استاد کریم، نواب اسـحاق مـیرزا مـیرآخـور حـضرت ولیعهد، یحیی خان معتمد الملک، حاجی خسـرو خـان کرمانی، ملا محمود ملاباشی حضرت ولیعهد، به نـایب الحکومه قم، مرحوم سردار کل، مرحوم اردشیر میرزای رکن الدوله، خیرالله افندی وزیر مـختار دولت عـثمانی، شیخ محمد.
ملک، ج ۴، ص ۷۹۲؛ ملی تهران، ج ۱، ص ۴۲۰ـ۴۲۱ و ج ۵، ص ۳۱۶ و ۳۲۱ و ج ۶، ص ۴۸۶؛ مجلس، ج ۲۳، ص ۲۹۱ـ۲۹۲، ش ۹۹۹/۱ طباطبایی؛ انـجمن آثـار و مفاخر فرهنگی، ص۱۲۳؛ دانشگاه تهران، ج۱۳، ص۳۲۹۹.
آغاز: «[رقـعه‌ای کـه بـه جـناب مسـتوفی المـمالک نوشته‌اند]. فدایت شوم. شیخ اسدالله که نمک پروردهٔ آن حضرت و دعاگوی قدمت است سابقاً در حضور عـالی عرض حالی شد که وظیفه مستمر در حق او مقرر شود».
انجام: «کارش اگر شش میخه نشود اسـبان اصـطبل خـــاصّه بـی‌نعل در کـوه و دشت نـخواهـند گشت والّا در زمین سـخت مـثل ایـن بـنده بـدبخت شـل و لنگ خواهد شد».

۷۷. منشآت «ص ۶۰۳ـ۶۱۳»
شامل نامه مرحـوم مـیرزا تـقی آقـای صـاحب دیـوان علی‌آبادی و نامه میرزا محمد بروجردی به میرزا کـاظم ولد خودش.
آغاز: «غازه رخسار شاهد سخن که از حـجرهٔ جـان بـه حجلهٔ زبان گرایـد و در انـجمن شـهود بـه مـنصه بـیان جلوه‌گر آید».

۷۸. مقاوله‌نامه دولت ایران و عثمانی «ص ۶۱۵ـ۶۲۳»
آغاز: «مقاوله‌نامه‌ای که در تاریخ ۲۱ فی (کذا؛ ذی) قعده سنه ۱۲۹۲ موافق با کانون اول ۱۲۹۱ در میان سفارت کبرای دولت علیه ایران با بابعالی منعقد گـردیده است. اولاً تبعهٔ دولت علیهٔ ایران که در خاک عثمانی هستند در جنایت».
انجام: «مثل سایر تبعه‌های ایـران هسـتند و زن هـم بـر تبعیت شوهرش تابع می‌باشد».

۷۹. فایده کوتاهی درباره باب افعال «ص ۶۳۲»

۸۰. اصطلاحات فلسفی «ص ۶۳۴ـ۶۳۵»
آغاز: «در اصطلاحات مهیّت. بدان که شیء عقلا سه قسم است: وجود و مهیّت و عدم. و بعبارهٔ اخری نور و ظلّ و ظلمت و به فارسی بود و نمود و نابود».

۸۱. فایده در نحو عربی «ص ۶۳۵»

۸۲. بستان السیاحة «ص ۶۳۶ـ۶۳۹»
مؤلف: زین‌العابدین بن اسکندر شیروانی (۱۱۲۴ـ۱۲۵۳ق)
بخشی از دیباچه کتاب است.
فهرستواره، ج ۱، ص ۶۶ ـ ۶۷؛ دانشگاه تهران، ج ۱۵، ص ۴۰۶۹ـ۴۰۷۰؛ دنا، ج ۲، ص ۴۹۵ـ۴۹۶.
آغاز: «از دیباچه کتاب بستان السیاحة است.
زینت ده مثال دلاویز زمره شد
روشنگر جمال خوش آفتاب گشت
پادشاهی چنین خدائی و کبریائی چنین توانایی را».
خط: نستعلیق و شکسته، تاریخ کتابت: اوایل سده ۱۴ه.
عناوین مشکی. صفحات زیادی در نسخه سفید مانده است. با یادداشت احمد گلچین معانی در آغاز که این نسخه را دیده بود. سطور چلیپا و معمولی، جزوها ۸ و ۱۲ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی و فستقی، از انواع مختلف.
شش، ۳۲۰، یک برگ، ۲۱/۸×۱۲/۶، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: چرم قهوه‌ای ضربی با ترنج منقش به گل و مرغ.
قطر: ۳/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۰۶۹۱]

(۸۹۶۹)

ریاض الانشاء (نامه‌نگاری ـ فارسی)
مؤلف: محمود بن محمد گاوان، خواجه جهان (۸۰۸ـ۸۸۶ق)

نسخه از آغاز افتادگی دارد. به جای صفحات افتاده ۷ صفحه سفید مجدول و آماده کتابت صحافی شده که نشان دهنده میزان افتادگی است (شامل دیباچه کتاب و یک نامه از آغاز).
مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۱۳ـ۱۵؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۹۷ـ۱۰۳ (با فهرست مفصل نامه‌ها)؛ پیوست بریتیش لایبری، ۱۹۹۸م، ص ۱۸؛ دنا، ج ۵، ص ۱۰۹۰ـ۱۰۹۱.
آغاز موجود:
«سرشک من که ز طوفان نوح دست ببرد
ز لوح سینه نیارست نقش مهر تو شست
فیض فیّاض ازل و وهّاب لم یزل برکات آن ذات فلک سمآت ملک صفات قطب آسمان ولایت خرشید طریق هدایت».
انجام: «و جلوهٔ عرایس حصول امالش در جلوه‌گاه ازمنه حال و استقبال بر وفق رضای حال بمحمد و آل».
خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۹ه.
عناوین و نشانیها و جدولها شنگرف. بین پاره‌های اشعار دوایر توپر شنگرف و در مواردی سه ویرگول مثلث شکل، معنای کلمات دشوار به خطی جدیدتر در حاشیه صفحات نوشته شده است. در صفحه آغازین نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: نام کتاب به صورت «سواد مراسلات سلاطین و بزرگان»، غزلی از اسدالله، دو معما به نامهای محمد و علی نوشته شده در ۱۱ ذا الحجة الحرام ۱۲۷۰ق سنه پارس ئیل. دارای ۴ برگ الحاقی در آغاز که برای کسرنویسی افتادگیهای ابتدای کتاب آماده شده است. در برگ ۴ر الحاقی آغاز نسخه رقعه کوتاهی به خط سده ۱۲ و ۱۳ه نوشته شده است. در برگ آخر نسخه نوشته شده: «امانت احمد». رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
چهار، ۲۱۱ برگ، ۱۳/۳×۲۰/۹، ۱۹ سطر، ۸×۱۴.
جلد: تیماج قهوه‌ای، با جدول‌بندی ساده و گرهی.
قطر: ۲/۹.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۲۳۱۳۱]

(۸۹۷۰)

طور معانی (طومار معانی؛ شرح دیوان حافظ)

(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: زین‌العابدین ابراهیم‌آبادی (سده ۱۲ هـ)

گزارش «استعارات و عبارات و مرکبات و تفضیلات و معانیهای ابیات مشکلات و اصطلاح دیوانگان ازل» دیوان حافظ است. «خلاصه آن که این اسرار ترجمان دیوان غیب اللسان که مسمّی به شرح طور معانی است».

مؤلف در آغاز کتاب گوید: «روزی در مجلس اهل تصوف مذکور بیت دیوان حضرت ایشان در میان آمد. معانیش به هیچ وجه بر روی کار نیامد که تا مقبول اهل عقول گردد و هم درین فکر روز گذشت. شب در آمد. نصف اللیل صورت مبارک حضرت خواجه به لباس قلندری و شوکت سکندری به نظر درآمد که از نور تاب آفتاب جمالش خانهٔ تیره درون را بیت الله ساخت و سینه کثیف را از هر کثافت پرداخت. از لطف و عنایت بی‌نهایت معنی این بیت را به نوعی منکشف گردانیدند که تمام اسرار دیوان بر فکر من متحقق گشت».

پس از خطبه کتاب مقدمه‌ای درباره معنای کلماتی است که در دیوان به رمز و اشاره از آنها صحبت شده و از برگ ۷ ر معنای ابیات دیوان حافظ به ترتیب شروع شده است.

نوشته شده در ۱۱۱۸ق.

کامل.

منزوی، ج ۵، ص ۳۵۰۴؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۶۴۴؛ مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۱۶۰۲ـ۱۶۰۳؛ گلپایگانی (جدید)، ج ۵، ص ۲۸۶۴ـ۲۸۶۵؛ مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، ج ۱، ص ۵۹۴ـ۵۹۵.

آغاز: «بعد از حمد و ثنای ذات مطلق که از فهم و ادراک بشر در بحر صفات خویش آشنا و از تاب ضمیر منیر آفتاب خود... ذره بی‌مقدار زین‌العابدین زیّن الله بصره... مولد عنصر وجودش و منشأ گوهر شهودش ابراهیماباد حفظه الله تعالی عن الافات... الا یا ایها الساقی ادر کاساً وناولها... الا موضوع است از برای خبردار کردن و گاهی استعمال می‌کنند برای عرض یا به جهت اندا».

انجام: «تا درین حال میان در میان تبریزیان و الوندیان خصومت است. و در آیتی مراد از مکّاران الوندی نفس و شیطان است زیرا در میان حسن ظاهری و شیطان تصرف بسیار است معنی بیت بر ظاهر است».

انجامه: «قد وقع الفراغ من تحریر شرح بعض ابیات خواجه حافظ قدّس سرّه العزیز وانا الحقیر المذنب الاسیر المقیّد بقید الذّنوب صالح بن الشیخ یوسف بن الشیخ مولان بن الشّیخ عزین (؟، کمی پارگی دارد) بن الشّیخ شمس‌الدّین بن الشّیخ محمود الملقّب بالشّیخ مولان. اللّهمّ اغفر لهم واحشرهم فی زمرة النّبیّین والشّهدآء والصّالحین بحرمة محمد صلّی الله علیه وسلّم واله الطّیبین الطّاهرین وصحابته الاکرمین. اٰمین والحمد لله ربّ العالمین فی سنة الف ومأتین وستة وثلاثین من هجرة خیر البریّة علیه افضل الصّلاة والحیّة (کذا؛ التّحیة) انا وان کنتُ ولستُ فی مقام ومقال اهل الشرب فامّا منذ عشرین سنةً مرامی ومنالی ومنامی ویقظتی بل کلّ اوان وزمان مضی عمری فی محبّتهم والسّعی فی اثرهم ونفسی والشّیطان وحبّ الدنیا قعدونی عن الوصول والمطلوب. امّا بعد فانّ النبیّ صلّی الله علیه وسلّم قال المرء محشور مع من احبّ وانا تراب اقدامهم ومتشبّث بهم محقّق من متشبّث باذیال المقبل فهو مقبل».

خط: نستعلیق. کاتب: صالح بن شیخ یوسف بن شیخ مولان بن شیخ عزین (؟) بن شیخ شمس‌الدین بن شیخ محمود ملقب به شیخ مولان. تاریخ کتابت: ۱۲۳۶ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز ابیات و کلمات معنا شده و عبارات عربی خط شنگرف، بین پاره‌های اشعار علایم نقطه و ویرگول شنگرف کشیده شده است. تعداد و شکل قرار گرفتن آنها بستگی به سرعت کتابت محرّر متفاوت است و همه جا یکسان نیست. در حاشیه تصحیح شده.

یادداشتهای دو برگ الحاقی آغاز نسخه: نام کتاب به صورت «تفسیر حافظ نظم شیخ یوسف بن شیخ مولان»، تملک محمد عطاری در مهاباد، مهر بیضوی کوچکی که نقش آن شاید «یا عماد» باشد. تملک

محمد مولوی‌زاده. تملک محمد مولوی بن حاج عبدالله مولوی در جمادی‌الاول ۱۳۴۰ق، چندین بیت از اشعار حافظ و دیگران که یکی از آنها تاریخ روز چهارشنبه سال ۱۳۷۶ق دارد و در حالت عجز و ملال نوشته شده است.

برگهای ۱ و ۲ و ۱۱ و ۱۲ نونویس از سده ۱۴هـ. تا برگ ۲۰ بخشی از بالای صفحات از بین رفته و یک یا چند سطر اول هر صفحه روی کاغذ جداگانه‌ای نوشته و به نسخه الصاق شده است. پایان نسخه یک صفحه منقولاتی از تذکرة الاولیاء درباره جنید بغدادی (۶۹ پ). این مطلب ادامه داشته ولی نسخه افتادگی دارد. جزوها ۱۰ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش‌دار با نشان تجاری BG و CAPENADES.

دو، ۶۹ برگ، ۱۳/۸×۲۱/۷، ۱۸ سطر، ۹×۱۵.

جلد: تیماج مشکی مجدول یک لا فرسوده. قطر: ۱/۲.

خریداری از احمد طاهری کاشانی در خرداد ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۸۷۵۵]

(۸۹۷۱)

جنگ:

۱. روایتی از پیامبر اسلام(ص) و نماز خواندن ایشان بر جنازه عبدالرحمن «۱ ر»

۲. اشعار «۱ پ ـ ۹ پ»

در نسخه با نام: «نکاة شُعریَ از هر قسم».

از این کسان: قصیده ترسائیه خاقانی و قصاید دیگری از او، حالتی، حکیم رکنا، خواجه حسن ثنائی، فیضی، عرفی، مولانا طفیلی لاهجی سلمه الله، طالب، قصه طوطی از مقالات مولوی معنوی و اقدسی.

۳. نان و حلوا «۱۰ پ ـ ۱۳ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

از انجام افتادگی دارد.

رک: ش ۸۸۰۶/۱.

انجام موجود:

از برون طعنه زنی بر ما یزید
وز درونت نیک می‌دارد یزید

۴. اشعار پراکنده «۱۴ ر ـ ۱۶ ر»

از این سرایندگان: غزل از شیخ نظامی، عرفی شیرازی، آصفی.

۵. منقولاتی از عجایب الاقالیم «۱۶ ر ـ ۱۷ پ»

آغاز: «من عجائب الاقالیم. حضرموت ناحیه‌ایست در زمین یمن شرقی وی عدن است و آن ناحیه قدیمست. مردی از حضرموت حکایت می‌کند».

۶. شعر «۱۸ پ»

از ظلی. نوشته شده در غره ماه رجب در دارسلطنه طهران.

۷. شرح حدیث پیامبر(ص)

«۱۹ پ ـ ۲۰ پ و ۲۳ ر ـ ۲۸ پ» **(حدیث ـ فارسی)**

آغاز: «روی عن النبی صلی الله علیه وآله انه قال سبعة یظلّهم الله فی ظله یوم لا ضل (کذا) الّا ظله امام عادل وشاب فی عبادة الله... پادشاها هر کجا بیچارهٔ درمانده‌ای است پناه او درگاه تست. هر کجا سوخته محنت زده‌ای است ملجا بارگاه تست. ما سوختگان وقتیم».

انجام: «و اگر دولتت مساعدت نکند و محتاج همچون خودی گردی نانت ندهد و آبت ببرد. قدر این غمها بشناس. والسلام».

۸. ذکر امیر الامراء قابوس بن وشمگیر «۲۱ ر»

۹. من عجایب الاقالیم «۲۱ ر ـ ۲۱ پ»

۱۰. اشعار «۲۱ پ»

از: ملّا مؤمن حسین یزدی، شیخ اوحدی، شیخ عطار

علیه الرحمة، شیخ ابوسعید بوالخیر، مولوی معنوی، عبدالواسع جبلی، نیشابوری تبریزی، شیخ فیضی، اهلی شیرازی، خاقانی، عرفی.

۱۱. مجموعه حکایات مختلف «۲۹ ر ـ ۳۷ ر»

۱۲. نان و حلوا «۳۷ ر ـ ۳۹ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
این مثنوی دوباره در نسخه تکرار شده است.
به همراه مقدمه کوتاهی به نثر در آغاز.
آغاز: «اما بعد حمد لله علی افضاله والصلوة والسلام علی اشرف الخلایق محمد واله فیقول افقر العباد... محمد المشتهر ببهاءالدین العاملی».

۱۳. فایده‌ای از مولانا قطب‌الدین علّامه در تحفه درباره فاصله مکه تا بغداد «۳۹ پ»

۱۴. دو مثنوی کوتاه «۴۰ ر ـ ۴۰ پ»
شامل حکایت زاغ و کبوتر و حکایت پیرزن که از حضرت سؤال کرد.
آغاز:
عارفی طوف کنان رفت به باغ
دید در باغ حمامی با زاغ

۱۵. ترجیع بند در مدح هفت امام مدفون در عراق «۴۰ پ ـ ۴۱ پ» **(فارسی)**
آغاز:
بغداد زیب انجمن هفت کشور است
زان رو که تخت سلطنت هفت سرور است
انجام:
وز هفت کشورند به این هفت بی‌نیاز
شکر بر وی فضول شده است باز
این خاک هر دری که فلک خاک این در است

۱۶. دعای طلب علم «۴۱ پ»

۱۷. یک رقعه دوستانه «۴۱ پ»

۱۸. نصایح بوزرجمهر «۴۲ ر»
مثنوی کوتاهی در ۱۸ بیت است.
آغاز:
داشت بوزرجمهر فرزندی
داد روزی ز حکمتش پندی
کای دل و جان به صحبت تو گرو
سخن من به گوش جان بشنو

۱۹. یک رقعه دوستانه «۴۲ پ»

۲۰. سه تاریخ تولد «۴۳ ر»
مربوط به سه فرزند محمدرحیم خان بن حاجی اسمعیل خان قاجار به نامهای محمود و محمدحسن و محمدمحسن در سالهای ۱۲۴۶ و ۱۲۴۸ و ۱۲۵۴ق، با شرح و توضیح احوال اجرام آسمانی و زندگی اجتماعی خودش. نوشته شده در شنبه ۵ صفر و ۱۸ شوال ۱۲۵۵ق به خط محمدرحیم خان.

۲۱. شرح حال تیمور گورکان «۴۳ پ ـ ۵۰ پ»
آغاز: «تیمور خان گورکان پسر طراغای از نسل قراچارنویان بود و ایام عمرش چون به بیست رسید دغدغهٔ جهانگیری بر مزاج مبارکش راه یافت و در آن زمان امیر حسین از نسل چنگیز خان پادشاه بلخ بود».
انجام: «تا خود را به ترکستان رسانید و اراده کرد که به جانب خطا رود چون ابتداء یراق سفر کردند و لشکری را فرمود تا اختیار وازق راه نمایند تب کرده فوت شد».

۲۲. وصایای افلاطون «۵۱ ر ـ ۵۱ پ»
آغاز: «در وصایای افلاطون. می‌گوید که خدای را بشناس و حق او نگاه دار و همیشه همت خود را به تعلیم و تعلّم مقصور دار».
انجام: «و از فعل نیک پشیمان مشو. با هیچ کس جدال مکن. همیشه ملازم سیرت عدل و مواظبت خیرات باش».

۲۳. وصایای ارسطاطالیس «۵۱ پ»
به نقل از کتاب سر الاسرار که به امر مامون از یونانی به عربی ترجمه شد.
بر اثر افتادگی بخش کوتاهی از آن باقیمانده است.

۲۴. اشعاری از سعدی و ابن سینا «۵۱ ر ـ ۵۱ پ حاشیه»

۲۵. مقالة فی ذکر خلقت آدم(ع) «۵۲ پ ـ ۵۶ پ»(فارسی)
آغاز: «الحمد لله الذی خلق الآدم من طین وجعل من الظلمات نوراً والصلوة علی خیر خلقه محمد... اما بعد فهذه مقالة فی ذکر خلقت آدم صفی الله صلوات الله علیه وکنیت او ابوالبشر لقب صفی. چون ارادت الهی متعلق به خلقت او شد».
انجام: «نوح علیه السلام آدم ثانی است و این بندگان خدای تعالی که کلاً هستند همه از اولاد نوح علیه السلام‌اند والصلوة والسلام علی من اتبع الهدی...».

۲۶. اشعار ثنایی و فضولی «۵۶ پ»

۲۷. [در بیان ظالمان] «۵۷ ر ـ ۵۷ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی محمد وآله اجمعین. اما بعد این فصل است در بیان ظالمان. خدای تعالی غافل از عمل ظالمان نیست».
انجام: «و بدنامی تمام بود بعد از مرگ و هرگز کسی به اولاد او نیکی نکند».

۲۸. اشعاری از نسیمی «۵۷ پ ـ ۵۹ پ»

۲۹. بندی از شرح قصیده متمیه (؟) علی بن سید شهاب همدانی «۶۰ ر ـ ۶۰ پ»
شرح یک بیت از قصیده خمریه ابن فارض است.
آغاز: «قال رحمه الله
لها البدر کاس وهی شمس یدیرها
هلال وکم یبدو اذا مزجت نجم
ضمیر لها عائد به مدامه است و بدر مبتداست و کاس لها این جمله خبر وی و واو وی حال است».
انجام: «و حقایق نجوم احوال به ظهور پیوندد. نظم
تجلی چون جمالش را مظاهر در وجود آورد
ولی چون پرده بردارد عدم بر مظهر اندازد
نقل من شرح قصیده المتمیه عن السید الاعلم الافضل الاکمل الارشد علی بن سید شهاب الهمدانی قدس الله تعالی روحهما العزیز».

۳۰. اسامی چهارده معصوم «۶۰ پ ـ ۶۱ ر»

۳۱. بندی از حاشیه شرح چغمینی از ملّا علی برجندی «۶۱ ر ـ ۶۱ پ»

۳۲. ذکر ائمه معصومین(ع) «۶۲ ر ـ ۶۴ پ»

۳۳. ذکر چند تن از حکمای کهن «۶۴ پ ـ ۶۶ پ»
شامل اسلینوس حکیم، سولون حکیم، فیثاغورث حکیم، سقراطیس زاهد.

۳۴. روایاتی از زندگانی پیامبر اسلام(ص) و دیگر پیامبران «۶۶ پ ـ ۷۴ پ»
با افتادگی از انجام.
آغاز: «رواة ثقاة روایت کرده‌اند که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام روی عن النبی انه قال الدنیی حرام علی اهل الاخرة».

۳۵. من قصص الانبیاء «۷۵ ر ـ ۷۷ پ»

۳۶. شرح بیت پیر ما گفت خطا بر قلم صنع نرفت «۷۷ پ ـ ۸۰ پ» (عرفان ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ ـ ۹۰۸ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۷، ص ۵۵۴؛ دنا، ج ۶، ص ۴۹۶ـ۴۹۷.
آغاز: «لک الحمد اللّهمّ ملهم الصواب وعلی نبیک

الاداب الصلوة المستجاب والسلام المستطاب... و بعد کلمه‌ای چند در تبیین معنی یک بیت از اشعار لسان الوقت شیرازی».

انجام: «عجالة الوقت بی‌اعمال رویتی و استعمال فکری به زبان کلک دو زبان برآمد و درین مقام حقایق بسیار و دقایق بی‌شمار است اما اقتصار نموده شد. والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب».

انجامه: «کتبه العبد ابن محمدرضا محمدکاظم اصفهانی».

۳۷. نصیحة الملوک «۸۰ پ ـ ۸۵ پ» (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۶۶۶ـ۶۶۷؛ دنا، ج ۲، ص ۶۴۳.

آغاز: «الحمد الکافی حسب الخلایق وحده. الحمد لله علی نعمه واسترید (کذا) من کرمه واشهد ان لا اله الا هو... بعد از ثنای خداوند عالم و دیگر بهترین فرزند آدم صلی الله علیه وسلم در نصیحت ارباب ملوک و ملکوت شروع کنیم به حکم آن که یکی از دوستان عزیز جزوی در این معنی تمنا کرد».

انجام: «یا داود بگو بندگان مرا هرگز یابید خدای از من کریمتر و هم ازین معنی حق تعالی در قرآن یاد کرده است قوله تعالی الله لطیف بعباد».

۳۸. ایضاً من قصص الانبیاء «۸۵ پ ـ ۸۶ ر»

۳۹. رباعی «۸۶ پ حاشیه»

شامل دو رباعی از میر مغیث و ملّا سروری کاشی.

۴۰. اشعار عرفی شیرازی «۸۶ پ ـ ۸۹ پ»

مؤلف: محمد بن علی عرفی شیرازی (ـ۹۹۹ق)

۴۱. حکایات مختلف «۹۰ ر ـ ۹۷ پ»

آمیخته با نظم.

آغاز: «آورده‌اند که در بلاد فارس پادشاهی بود نیکو سیرت پاکیزه سریرت اساس جهانداری بر عواطف رعیت‌پروری نهاده و بر سریر شهریاری داد مرحمت گستری داده. بیت

گشاده حشمت او دست عدل بر عالم

کشیده هیبت او پای ظلم در زنجیر».

انجام: «سعی نمایند تا کاری که موجب نیکنامی دنیی و سبب نجات و درجات عقبی باشد ازیشان در وجود آید.

هر مدتی نظر به کسی می‌کند سپهر

هر نوبتی زمین به کسی می‌دهد زمان

چون کام جاودان متصوّر نمی‌شود

خرّم کسی که ماند ازو نام جاودان

تمّ بالخیر والسّعادة».

۴۲. سبحة الابرار «۹۷ پ» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)

ابیات کوتاهی از آن است.

۴۳. [نصایح] «۹۸ ر ـ ۱۰۸ پ» (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

نیمی از قسم اول از نسخه افتاده اما شامل صد آیه قرآن است.

قسم دوم: محیط است بر صد کلمه از احادیث مصطفوی صلی الله علیه و آله و سلم در اغراض متباین.

قسم سیم: جامع است بر صد کلمه از نصایح و موجزات الفاظ فصحا در مآرب متفرقه.

مؤلف دربرگ ۱۰۶ پ اشعاری از خود نقل کرده است:

انت الذی نصر العفاة هباته

وبه تلود من الزمان المعتدی

فاذا غضبت فکنت ناراً للعدی

فاذا رضیت فانت ما للصدی

از آغاز افتادگی دارد.

آغاز موجود: «کل من علیها فان. کل شیء هالک الاوجهه. مقرّر این معنی و مصدق این قول است. ۶۲. کربتی است کشیدنی و شربتی چشیدنی. کل نفس ذائقة

الموت. ملایم این حال و موافق این مقال است».
انجام: «۱۰۱. صفاء رنگ زرّ خالص در دیدهٔ دبیر نسبت با سواد مداد دوات که اشرف ادواتست حقیر نماید که الدوات انفع الادوات والحبر احذی من التبر فما شیء باحسن من ثیاب علی اطرافه سمة المداد. ۱۰۲. ایزد سبحانه و تعالی اعتصام بعروهٔ وثقاء ملاقات پیش از انقصام (کذا) حبل حیوة کرامت کناد. رزقنی الله قبل حلول ما لابدّ منه حصول ما لا عوض له. تم القسم الثالث و الحمد لله وحده و الصلوة علی آله بعده».

۴۴. ادعیه «۹۸ ر ـ ۱۰۰ ر حاشیه»
نوشته شده در غره ربیع‌الاول ۱۲۳۷ق.

۴۵. سواد پروانچه اشرف که نواب همایون اعلی به خواجه امیر بیگ نوشته «۱۰۸ پ ـ ۱۰۹ ر»

۴۶. سواد عرضه‌داشت خواجه امیر بیگ
«۱۰۸ ر ـ ۱۰۹ پ»

۴۷. من جامع الحکایات «۱۰۹ پ ـ ۱۱۰ پ»

۴۸. فال قرآن «۱۱۱ ر ـ ۱۱۴ ر» **(فارسی و عربی)**
نویسنده در آغاز مدعی شده این فال‌نامه در خزانه سلطان محمود بوده و از طرف خلیفه بدو تحفه شده است.
با جدول.
آغاز: «بسمله... (پارگی) وقال نعم الفال فال القرآن. بدان که این ضمیر به غایت مجرب است از قول دربار صدر جهان مقتدای اهل ایمان امام العالمین ابو عبدالله جعفر بن محمد صادق... که از اقدام قرب پنجاه سال خاطر بدان گماشت و بهره‌ها گرفت تا این فال را از کلام ربانی تعالی و تقدس استخراج کند».

۴۹. اشعاری از خواجوی کرمانی «۱۱۴ پ ـ ۱۱۵ ر»

۵۰. [احکام نجومی] «۱۱۵ پ ـ ۱۱۷ ر»
بخشهای پراکنده‌ای از یک کتاب نجومی است.

تنها فصل سوم آن در بیان امری که دفع نحوست می‌کند باقیمانده است.

۵۱. در بیان پوشیدن جامهٔ نو و رخت بریدن در روزها «۱۱۷ ر»

۵۲. انسان نامه (قیافه نامه) «۱۱۷ پ ـ ۱۲۳ پ»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن عبدالله قهستانی نوربخش (۷۹۵-۸۶۹ق)
نوربخش در باب دوم از مرشد خود خواجه اسحاق ختلانی و میر سید علی همدانی یاد کرده و سطوری از ذخیرة الملوک را آورده است. بنابراین انتساب کتاب به میر سید علی همدانی (۷۸۶ق) درست نیست.[۱]
از انجام افتادگی دارد.
فهرستواره، ج ۶، ص ۸۱؛ دنا، ج ۲، ص ۱۹۷ـ۱۹۸ (معرفی شده ذیل دو عنوان)؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۲۰۶۴ ـ ۲۰۶۵، ش ۳۹۳۹/۹ و ج ۱۳، ص ۱۵۱، ش ۴۷۶۴/۲ (ناشناخته)؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۷۳۰.
آغاز: «حمد و سپاس و ثنای بی‌قیاس حضرت صانع حکیم را که به موجب خمرت طینة آدم بیدی اربعین صباحاً به ید قدرت و قلم ارادت خط وجود آدم... اما بعد حمد ربانی معلوم برادران دینی و دوستداران یقینی باد که چون آدمی خلاصهٔ انواع اجناس موجودات دو جهانی است».
انجام موجود: «یعنی اقتدا بدیشان نکنند و انکار ایشان نیز ننمایند دل‌زندهٔ صحیح بیدار دل مؤمنان دین‌دار است».

---

۱. در این منابع کتاب تألیف او دانسته شده است: احوال و آثار و اشعار میر سید علی همدانی، ص ۱۵۹ـ۱۶۰؛ ملک، ج ۷، ص ۳۱۵؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۱۱۶ و عکسی مرکز احیاء، ج ۳، ص ۱۹۳. علاوه بر آنها در مرعشی، ج ۳۰، ص ۴۸۲ و مجلس، ج ۳۸، ص ۱۸۹ـ۱۹۰، ش ۱۴۱۴۹/۶ و کتابخانه‌های رشت و همدان، ص ۱۴۹۰ هم با نام مرآت الرجال فیما یعلم من ظواهر الافعال از میر سید علی همدانی دانسته شده است.

خط: نسخ و نستعلیق. به خط چندین نفر، برگهای ۷۷ پ ـ ۸۰ پ به خط محمدکاظم بن محمدرضا اصفهانی. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

عناوین و نشانیها در بخشهایی شنگرف و در رساله‌هایی نانوشته یا مشکی. بعضی از بخشها مانند اشعار چلیپا. در بعضی از صفحات بخشهایی به خطی جدیدتر در حاشیه نسخه اضافه شده است (مانند ۹۸ ر ـ ۱۰۰ ر نوشته شده در غره ربیع‌الاول ۱۲۳۷ق). برگهای ۱ پ ـ ۳ ر و ۴۳ پ ـ ۴۴ ر مجدول به زر و مشکی، برگ ۱ پ مهر بیضوی محو شده، برگ ۷۳ پ و ۱۱۴ ر تملک محمدکاظم ولد حاجی... بک کرجی با مهر جقه شکل او که در بالای آن نقش یک پرنده و در پایین عبارت محمدکاظم با تاریخ ۱۲۵۵ آمده است. برگ ۱۹ ر سه تاریخ تولد مربوط به سال ۱۲۴۷ق در قریه ولیان. حاشیه برگ ۲۱ پ یادگاری به زبان فارسی و فرانسه و در برگ ۲۴ ر یادداشت یادگاری در سال ۱۲۲۴ق. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، مرمت و وصالی شده با ته‌نقشی شبیه شمعدانی مزین وکشیده.

یک، ۱۲۳، یک برگ، ۲/۱۶×۱/۲۶، ۲۳ سطر، ۱۸/۵×۹/۵.

جلد: میشن مشکی ساده. قطر: ۲/۳.

طرز ورود به کتابخانه نامشخص.

[شماره ثبت: ۵۰۸۰۸]

(۸۹۷۲)

مجموعه:

این نسخه بخشهای ناقصی از ۶ کتاب است که با هم در یک مجموعه صحافی شده‌اند:

۱.کنز الدقائق و بحر الغرائب «۱ ر ـ ۴۱ ر» **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن محمدرضا مشهدی قمی (ـ۱۱۰۷ق)

از آیه ۲۴۳ سوره بقره تا ابتدای سوره نساء.

کشاف الفهارس، ج ۴، ص ۷۹ ـ ۸۲؛ دنا، ج ۸، ص ۸۱۱ـ ۸۱۲.

آغاز موجود: «الم تر تعجیب وتقریر لمن سمع بقصتهم من اهل الکتاب وارباب التواریخ وقد یخاطب به من لم یر ولم یسمع».

انجام موجود: «وهو ضعیف لانه کبعض الکلمة وقرئ بالرفع علی انه مبتدأ محذوف الخبر تقدیره والارحام».

۲. الکافی «۴۱ پ ـ ۱۱۸ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن یعقوب کلینی (ـ۳۲۹ق)

بخشهایی از کتاب عقل و توحید و حجت است.

رک: ش ۹۱۲۹.

آغاز موجود: «محمد بن یحیی عن احمد بن ابی زاهر عن علی بن موسی عن صفوان بن یحیی... باب ان الائمه علیهم السلام لو ستر علیهم لاخبروا کل امرء بما له وعلیه».

انجام موجود: «فلا تجتمع هذه الخصال کلها من اجناد العقل الا فی نبیّ او وصی نبی او مؤمن قد امتحن الله قلبه».

۳. خبر الغدیر فی مناقب امیرالمؤمنین(ع) «۱۱۹ پ ـ ۱۲۰ پ و ۱۳۲ ر ـ ۱۳۸ ر» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن علی شامی (سده ۱۱ه)

ذکر فضائل و مناقب امیرالمؤمنین(ع) مخصوصاً حدیث غدیر خم است: «وبعد فانی طال ما لازمت العلماء الراسخین وباحث مع الفضلاء الممارسین واطّلقت عنان الفکر فی تحقیق المسایل وقیدت خیول الجد فی السوال عن البراهین والدلایل فلم اجد ما یصلح مطلبا للطالبین ولا ظفرت بما یفید فایدة المستفیدین سوی نقلهم لاغلب الاحادیث حکایة لا روایة واعتمادهم علیها وجادة لا درایة وخصوصا الخبر المشهور... خبر الغدیر». سپس از این که در مشاهد مشرفه به این حدیث بی‌توجهی می‌شود گله کرده است: «وهذا من اعجب العجایب واغرب الغرایب واعظم المصایب ان مثل هذا الخبر العظیم... یصیر حاله الی هذا الحال وماله الی هذا المال... وکلما توجهت الی ابراز حاله عاقبنی عوایق الحدثان واشغلنی نوایب الدهر الخوان خصوصا لما فی المشاهد

المشرفة علی ساکنیها السلم من کثرة التشاوش والاراجین وتراکم الاهوال والاحاویق».

کتاب در ۳ فصل و خاتمه تنظیم شده است. اما به واسطه افتادگی، نسخهٔ ما فصول دوم و سوم را ندارد و تنها عنوان فصل اول و خاتمه کتاب در آن دیده می‌شود:

الفصل الاول: فی ذکر مناقب امیرالمؤمنین علیه السلام.

الخاتمة: فهی سلمنا ما ذکرته ایها القایل من الاخبار ووعینا ما وعیته من الآثار والاشعار لکن یلزم ههنا شی آخر وهو ان یکون علی علیه السلام افضل من الانبیاء عدا رسول الله.

تقدیم شده به شاه عباس صفوی[1] و صدر اعظم او (نام صدر اعظم پاره شده است).

نام مؤلف در مقدمه کتاب نیامده اما از یادداشت کوتاه او در پایان کتاب اسمش مشخص می‌شود. در این یادداشت که به احتمال بسیار زیاد به خط خود مؤلف است آمده: «...الفانیه مصنفه محمد بن علی الشامی غفر الله له ولوالدیه وللمؤمنین». کسی بعداً سعی کرده اثر این سطور را محو کند و عبارت جدیدتری روی آن نوشته است: «بلغ قبالا بحسب الجهد والطاقة وکتب بیده الفانیة محمد بن علی العاملی».

بر این اساس حدس می‌زنم وی همان محمد بن علی بن محمود بن یوسف شامی عاملی باشد که ادیب و شاعر بزرگی بوده و چند سفر هم به ایران و مکه و هند داشته است. رک: طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱ه، ص ۵۲۲.

در کتاب الغدیر فی التراث الاسلامی و دیگر منابع نشانی از این کتاب نیافتم.

نسخه از وسط افتادگی دارد.

آغاز: «الحمد لله الذی نوّر قلوبنا بمتواترات الاخبار وشرح صدورنا بصحیح الدرایة والآثار وحسن اخلاقنا بمعرفة الحکم والاسرار».

انجام:

«فوا عجبا ممن یروم لنفسه
خلاصاً ولم یرغب بها عن حریره
وغایة مقدوری فعلت وانما قبولک
مما لیس فی وسع قدرتی
هذا ما یسّر لی ایراده والله اعلم بحقائق الامور».

۴. [اثبات افضلیة امیرالمؤمنین^(ع)] «۱۲۱ ر ـ ۱۳۱ پ» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

کتابی کلامی در اثبات برتری و حقانیت شیعه بر اهل سنت و فضائل امیرالمؤمنین ^(ع) است.

نسخه از آغاز افتادگی دارد اما از مباحث مطرح شده مشخص است که در دو بخش تنظیم شده:

[العقد الاول:] فی الدلایل العقلیة، در ۴۵ دلیل.

العقد الثانی: فی الدلایل النقلیة، در ۵۵ دلیل.

و در پایان خاتمه‌ای در جمع‌بندی مطالب.

نام مؤلف در کتاب نیامده و در مطالعه نسخه هم نکته‌ای که به کار شناسایی کتاب بیاید نیافتم.

آغاز موجود: «حق وباطل وان فی هذا العالم عالم وجاهل وواع وغافل وفاسق وعادل وقد ضاع الحق بینها».

انجام: «ولا نظروا فی الدلایل والبراهین. هذا والحمد لله علی ما منحنا من سنن الهدایة واولانا من عظیم الولایة وجعلنا من عبیده المصطفین... وحیث انتهینا الی هذا المقام فنعوذ بالله من خلافات السنیة وتشبیهات الحنبلیة وتخالف الشافعیة وروایات الکیسانیة وخجل العمّانیة وکرب الخطابیه ومقالات الزیدیة ومعالات المشقشقیة وتخیلات الصوفیة وانتحالات السکمانیة والحمد لله اولاً وآخراً».

انجامه: «فرغ من تسویده فی اوایل العشر الثالث من شهر شعبان الفقیر الی الله الغنی علی بن موسی بن علی الفتونی العاملی فی النجف الاشرف فی سنة ثلاث وثلثین بعد الالف من الهجرة النبویة».

۵. الامالی «۱۳۹ پ ـ ۱۴۵ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)

بخشی از کتاب است.

رک: ش ۸۹۳۲/۶۰.

---

۱. در مقدمه مشخص نشده کتاب به کدام یک از دو سلطان صفوی همنام تقدیم شده اما حدس می‌زنم منظور او شاه عباس دوم (۱۰۵۲ـ۱۰۷۷ق) باشد.

آغاز: «املی علینا ابو عبدالله محمد بن محمد بن النعمان قال حدثنا ابوالطیب الحسین بن علی بن محمد التمار قال حدثنا محمد بن احمد».

انجام موجود: «وشهد علی نفسه بالتضییع. اللهم انی اتقرب الیک بالمحمدیة الرفیعة واتوجه الیک».

۶. تهذیب الاحکام «۱۴۶ ر ـ ۱۵۲ ر» **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
چند برگ پایانی کتاب النکاح (پایان جزء ۵).
فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۲۴۳ ـ ۳۱۶؛ دنا، ج ۳، ص ۴۳۱ ـ ۴۶۶؛ التراث العربی المخطوط، ج ۳، ص ۵۳۸ ـ ۵۵۷.

آغاز موجود: «بن موسی الخشاب عن غیاث بن کلوب عن اسحق بن عمار عن جعفر عن ابیه علیهما السلام ان علی بن ابی‌طالب علیه السلام کان یقول من شرط لامراته شرطاً».

انجام: «المرأة التی ایقنت انها لا تلد والمسنة والمرأة السلیطة والبذیة والمرأة التی لا ترضع ولدها والامة».

انجامه: «تم هذا الکتاب المیمون بیمینی الداثرة فی سلخ شهر ذی‌الحجة الحرام سنة تسع وسبعین بعد الف من الهجرة النبویة وانا العبد الاقل ابن محمدامین الیزدی محمدعلی عفی عنهما بالنبی والوصی حامداً مصلیاً».

خط: نسخ.

رساله چهارم: علی بن موسی بن علی فتونی عاملی در اوائل دهه سوم شعبان ۱۰۳۳ق در نجف.

رساله ششم: محمدعلی بن محمدامین یزدی در سلخ ذیحجه ۱۰۷۹ق.

بقیه رساله‌ها نیز از سده ۱۱ه.

در رساله اول آیات و در بقیه بخشها عناوین و نشانیها شنگرف، همه رساله‌های مجموعه به جز امالی شیخ طوسی در حاشیه تصحیح شده.

رساله اول. باکمی حاشیه‌نویسی به امضاهای «عصام» و «محمدطاهر عفی عنه». این رساله وقف اولاد بوده و در برگ ۴۰ پ بدین نکته اشاره شده است.

رساله دوم. در عناوین و بین سطور برگهای این رساله با شنگرف کلمه وقف نوشته شده بود ولی بعداً کسی سعی کرده به انحای مختلف آن را محو کند.

رساله سوم. در صفحه عنوان نام کتاب «کتاب خبر الغدیر فی مناقب امیرالمؤمنین(ع)» نوشته شده است. با مهر مستطیل به سجع: «قطب‌الدین بن صالح الطباطبائی». ص ۱۳۴ ر با شنگرف خط خورده. در این رساله اثر مسطره‌ها بر کاغذ باقیمانده است.

برگ اول امالی شیخ طوسی وقفنامه‌ای از سلطان بن سلطان... (که نامش را پاک کرده‌اند) بر شیعه اثنی عشریه در شهر اصفهان که مصرف وقف و تاریخ و مهر نویسنده وقفنامه هم پاک شده و نمی‌توان آنها را خواند. اما از شیوه کتابت نسخه و متن وقفنامه و مهر بیضوی پاک شدهٔ آخر آن که شبیه به مهر علامه مجلسی است به احتمال بسیار فراوان آن را متعلق به حمام نمای اصفهان می‌دانم.

رساله ششم. در حاشیه نوع احادیث با قلم شنگرف نوشته شده است. با حاشیه‌نویسی به نشانیهای «م ق ر دام ظله» و «م ت ق ره» و «س م د ره».

همه بخشها رکابه‌دار، نام کتاب در لبهٔ نسخه: «یکی تفسیر و یکی مناقب امیرالمؤمنین فی الغدیر». به همراه برچسب کاغذی مزین در عطف جلد: «در تفسیر ۷۶».

کاغذ: نخودی آهار مهره، بعضی از بخشها دوپوسته شده، رساله سوم فرنگی نخودی آهار مهره.

یک، ۱۵۲ برگ، ۲۴/۴×۱۷/۹، ۱۹ـ۲۵ سطر، ۱۸/۵×۱۲/۵.

جلد: مقوا، با رویه کاغذی ابر و باد مرمری، عطف میشن عنابی. قطر: ۲/۵.

خریداری از مسعود جویان در بهمن ۱۳۴۳ش.
[شماره ثبت: ۶۱۳۰۳]

(۸۹۷۳)

مجموعه:

۱. الغیبة «۱ پ ـ ۱۰۵ ر» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
کامل.

فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۱۳۴ـ۱۳۵؛ معجم التراث الکلامی، ج ۴، ص ۳۵۱ـ۳۵۲؛ دنا، ج ۷، ص ۸۱۹ ـ ۸۲۰.

آغاز: «الحمد لله الذی هدانا لحمده وجعلنا من اهله ووفّقنا للتمسک بدینه والانقیاد لسبیله».

انجام: «ثم یخرج المنتصر فیطلب بدم الحسین ودماء اصحابه فیقتل ویسیر حتی یخرج السّفاح».

انجامه: «تمّ کتاب الغیبة لشیخ الطائفة ابي جعفر محمد بن الحسن الطوسي جعل الله سعیه مشکوراً ولقّاه نضرةً وسروراً علی ید المفتقر الی رحمته حسین بن شمس‌الدین الاصفهانی سنة ثمانین بعد الالف من الهجرة في ثالث عشر شهر شوّال ختم بالخیر والاقبال».

۲. حیاة الحیوان الکبری «۱۰۵ پ ـ ۱۰۶ ر» **(جانورشناسی ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن موسی دمیری (۷۴۲ـ۸۰۸ق)

بخش کوتاهی از کتاب است.

رک: ش ۸۸۲۵/۱.

آغاز موجود: «اللبؤة بضم الباء وبعدها همزه انثی الاسد واللبأة والملبوة ساکنه الباء غیر مهموزة».

انجام موجود: «فقال قتلنی بکل قتیل قتلة واحدة وقتلنی بسعید بن جبیر سبعین قتلة».

۳. مصباح السالکین «۱۰۶ پ ـ ۱۱۳ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: میثم بن علی بن میثم بحرانی (۶۳۶ـ۶۸۹ق)

این نسخه تنها شرح خطبه شقشقیه را دارد.

فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۴۹۱ـ۴۹۷؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۱، ص ۴۳۲ـ۴۳۴؛ دنا، ج ۹، ص ۶۵۴ـ۶۵۶؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۷۱۶ـ۷۱۷.

آغاز: «ومن خطبة له(ع) المعروفة الشقشقیة والمقمّصة اما والله لقد تقمّصها فلان وانه لیعلم ان محلی منها محل القطب من الرحا... اقول اعلم ان هذه الخطبة وما فی معناها مما یشتمل علی شکایته».

انجام: «فقال علی من قطع یده دیة یده تجب ولو شهدوا انه سرق نصابا لم تجب دیة یده علی قاطعها».

انجامه: «شرح میثم البحرانی فرغ من تحریره محمدحسین بن شمس‌الدین محمّد الاصفهاني في عشرین شوّال سنه ثمانین بعد الف» (کلمه عشرین تراشیده شده و پیشتر کلمه‌ای دیگر به جای آن نوشته شده بوده است).

خط: نسخ. کاتب: محمدحسین بن شمس‌الدین محمد اصفهانی. تاریخ کتابت: ۱۳ شوال ۱۰۸۰ق (رساله اول)، ۲۰ شوال ۱۰۸۰ق (رساله آخر).

عناوین و نشانیها شنگرف (به جزء برگهای ۳ تا ۱۰که مشکی است). بر فراز عناوین فرعی و بعضی از کلمات شاخص خط شنگرف، در پایان احادیث و بندها علامت ، بین پاره‌های اشعار سه ویرگول مثلثی شکل شنگرف. در حاشیه تصحیح شده، با حاشیه‌نویسی لغوی به امضای «ق» و «ص». در حاشیه برگ ۱۰۹ ر نقل قولی از مستقصی الامثال زمخشری آمده است. در صفحه عنوان نسخه فهرست رسائل مجموعه و تملک عبدالله انصاری بن مرحوم خلد آشیان مشیرالملک در ۹ محرم ۱۳۱۵ق با مهر چهار گوش او به نقش: «عبدالله الانصاری ۱۳۰۳». و یک یادداشت پاک شده. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی (تا برگ ۶۰) و حنایی آهار مهره. به نظر می‌رسد برگهایی از آن دوپوسته شده باشد.

دو، ۱۱۳، سه برگ، ۱۸/۳×۲۵/۴، ۱۷ و ۲۰ سطر، ۱۱/۵×۱۷.

جلد: میشن عنابی ضربی با یک ترنج در وسط و دو کتیبه و سرترنج در بالا و پایین آن، مجدول گرهی و ساده، درون کاغذ ابر و باد مرمری. قطر: ۲/۳.

خریداری از مسعود جویان در بهمن ۱۳۴۳ش.

[شماره ثبت: ۶۱۳۰۰]

(۸۹۷۴)

مجموعه:

۱. وصول الاخیار الی اصول الاخبار «۱ پ ـ ۵۵ پ» **(درایه ـ عربی)**

مؤلف: حسین بن عبدالصمد حارثی عاملی (۹۱۸ـ۹۸۴ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۰۰/۷.

آغاز: «الحمد لله فاتح الاغلاق مانح الاعلاق مسبغ العطاء مسبل الغطاء الذی خلق الانسان فاجزل علیه الاحسان».

انجام: «فی صیغة المذکر نحو یغزوا ویدعوا وامثال ذلک مما هو مقرّر فی فنّ الخط والحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً وصلی الله علی سیدنا محمد وآله الطیبین الطاهرین وسلم تسلیماً».

انجامه: «وقع الفراغ من نسخ هذه الرسالة بعون الله تعالی وحسن توفیقه لثلث وعشرین مضین من شهر الله المعظم احد شهور السنة الثانیة والثمانین والالف من الهجرة النبویة علی مهاجرها وآله افضل الصلوة والسلام لخزانة السید الجلیل ذی المجد الاثیل الغیث الهامر والخضّم الزاخر النحریر المحقق والعالم المدقق الفائق بسودده الاتراب والامثال ومن مجده تضرب به الامثال الجامع لجمیع مکارم الاخلاق ورئیس العلماء الاعلام علی الاطلاق صاحب الطالع الاسعد السید النبیل سیدنا ومولانا صدر الملة والدنیا والدین ابی‌الحسن السید علی بن النّواب الاعظم والمولی المعظم المیرزا احمد سلّمهما الله تعالی بآبائهما المعصومین محمد وآله الطّاهرین وکتبها الفقیر الی الله الغنی سعید بن درویش الکجراتی غفر الله له ولوالدیه ولکافّة المؤمنین والمؤمنات انه غفور رحیم والحمدُ لله ربّ العالمین. تمت تم».

۲. منیة المرید فی ادب المفید والمستفید[1]

«۵۶ پ ـ ۱۳۶ پ» **(اخلاق ـ عربی)**

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ـ ۹۶۵ق)

کامل.

ذریعه، ج ۲۳، ص ۲۰۹؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۲، ص ۴۵۵ـ۴۵۷؛ دنا، ج ۱۰، ص ۳۱۷ـ۳۱۹؛ مقدمه منیة المرید به تصحیح رضا مختاری؛ مشار عربی، ص ۹۳۱.

آغاز: «الحمد لله الذی علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم وصلی الله علی حبیبه وعبده ونبیه محمد افضل من علم وعلّم».

انجام: «لسنة اربع وخمسین وتسعمایة تقبلها الله تعالی برحمته وتلقاها بید کرامته ورافته انه جواد کریم والحمد لله وحده وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین وسلّم».

انجامه: «وقع الفراغ من نَسْخ هذا الکتاب الجلیل الموسوم بمنیة المرید بالیوم التاسع عشر من شهر شوال احد شهور السنة الثانیة والثمانین والالف لخزانة المولی الاعظم والسید المعظم وصاحب الفضائل والفواضل حلّال مُقفَلات المسائل الغیث الهامر واللّجّیّ الزّاخِر الملتحف ببردة المجد والکمال ولهو الجدیر فیه بان یقال هو البحر من ایّ النّواحی اتیته فلجّتُهُ المعروف والبرّ ساحله ولو لم یکن فی کفّه غیر نفسه لَجاد بها فلیتقّ الله سائله قطب رحی الفضیلة وَالعدالة وقطب ذَوِی الشَّرَف والنَّبالة صدر الملة والدنیا والدین ابی‌الحسن المیرزا السّیّد علی بن النّواب عالي الالقاب عین اهل الرّفعة والمجد نظام الحق والدنیا والدین المیرزا احمد سلّمَهُمَا الله تَعَالی من طوارق السّنین والاعوام ووقاهُمَا من بوائق الشُهور والایام بمحمّد سید الانام وآله الاماجد الکرام وکتب العبد الجانی سعید بن درویش الکجراتی غفر الله له ولوالدیه ولکافّه المؤمنین والمؤمنات انه غفور رحیم وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین والحمد لله ربّ العالمین. تمت تم».

۳. کشف الریبة عن احکام الغیبة «۱۳۹ پ ـ ۱۶۵ ر»

(اخلاق؛ فقه ـ عربی)

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ـ ۹۶۵ق)

کامل.

التراث العربی المخطوط، ج ۱۰، ص ۲۸۹ ـ ۲۹۰؛ دنا، ج ۸، ص ۶۳۰ـ۶۳۲.

آغاز: «الحمد لله الذی طهر السنة اولیائه عن اللغو والغیبة والنمیمة وتزکی نفوسهم عن الاخلاق الدنیة والشیم الذمیمة».

---

۱. نام صحیح کتاب، همان است که ذکر شد اما برخی به اشتباه آن را منیة المرید فی آداب المفید والمستفید خوانده‌اند که صحیح نیست (از جمله نسخه حاضر) به صورتی که حتّی با این نام غلط چند بار چاپ شده است!. رک: محقق نامه، ج ۲، ص ۱۲۴۷ ـ ۱۲۴۸.

انجام: «وان لا یجعل حظنا منها مجرد المقال ویصلحنا لانفسنا واخواننا ویصلحهم لنا انه ارحم الراحمین واکرم الاکرمین والحمد لله رب العالمین وصلاته وسلامه علی سید رسله وخیر من خلقه محمد وآله الطیبین الطاهرین والحمد لله رب العالمین».

۴. الرضاع (الرضاعیة) «۱۶۶ پ ـ ۱۷۴ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰ ـ ۹۴۰ق)
کامل. در آغاز نسخه به این صورت خوانده شده است: «هذه الرسالة من مصنّفات افضل المتاخرین الشیخ علی العالی سقی الله ضریحه».
دنا، ج ۵، ص ۸۵۶ ـ ۸۵۹؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۷۹؛ التراث العربی المخطوط، ج ۶، ص ۱۸۱ـ۱۸۲.
آغاز: «الحمد لله کما هو اهله و الصلوة علی محمد وآله. اعلم وفقک الله انه قد اشتهر علی السنة الطالبة فی هذا العصر تحریم المرأة علی زوجها بارضاع من سیذکره».
انجام: «یقتضی ثبوت اخوة اولاده وذلک غیر مقتضی للتحریم بوجه من الوجوه. والله اعلم و صلی الله علی محمد وآله اجمعین».

۵. الاعتقادات «۱۷۵ پ ـ ۱۹۷ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ـ ۳۸۱ق)
کامل.
کتابشناسی شیخ صدوق، ص ۲۷ـ۵۴؛ دنا، ج ۲، ص ۳ ـ ۱۰؛ التراث العربی المخطوط، ج ۲، ص ۱۵۳ـ۱۵۵؛ معجم التراث الکلامی، ج ۱، ص ۳۹۱ـ۳۹۲.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وحده لا شریک له وصلی الله علی نبینا محمد وآله الطیبین... باب فی صفة اعتقاد الامامیة فی التوحید. قال الشیخ العالم الربانی ابوجعفر محمد بن علی بن الحسین».
انجام: «وقد اخرجت الخبر فی ذلک مستقصیاً بشرحه فی کتاب التوحید وساجرد کتاباً فی ذلک بمشیة الله وعونه ان شاء الله تعالی والحمد لله رب العالمین».
انجامه: «وقع الفراغ من نسخ هذا الکتاب الشریف بالیوم التاسع والعشرین من شهر شوال احد شهور السنة الثانیة والثمانین والالف برسم خدمة سیّدنا ومولانا صاحب الفواضل والفضائل الفائق بسودده الامَاجد والامَائل السید الاعظم والمولی المعظم صدر الملة والدّنیا والدین ابی‌الحسن المیرزا السیّد علی بن النواب العالی الالقاب الجامع لجمیع مکارم الاخلاق الشایع مجدَهُ فی جمیع الافاق المیرزا احمد سلمهُمَا الله تعالی من بَوَائق الدهوُر والاعوام ووَقاهُمَا من طَوَارق الشهور والایام بمحمد وآله الکرام وکتبه العبد الجانی سعید بن درویش الکجراتی غفر الله له ولوالدیه ولکافه المؤمنین والمؤمنات انه غفور رحیم والحمد لله رب العالمین».

۶. الغیبة «۱۹۹ پ ـ ۳۱۷ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۹۷۳/۱.
آغاز: «الحمد لله الذی هدانا لحمده وجعلنا من اهله ووفقنا للتمسک بدینه والانقیاد لسبیله... وبعد فانی مجیب الی ما رسمه الشیخ الجلیل اطال الله بقاه من املاء کلام فی غیبة صاحب الزمان وسبب غیبته».
انجام: «وکم یقوم القایم فی عالمه قال تسع عشرة سنة ثم یخرج المنتصر فیطلب بدم الحسین ودماء اصحابه فیقتل ویسیر حتی یخرج السفاح».
انجامه: «وقع الفراغ من نسخ هذا الکتاب الشریف الموسوم بالغیبة من جملة مصنفات شیخ الطایفة محمّد بن الحسَن الطوسی رضی الله تعالی عنه بالیوم الثانی عشر من شهر ذی‌الحجة الحرام احد شهور السنة الثانیة والثمانین والالف برسم السّید الجلیل ذی المجد الاثیل الغیث الهامر واللّجّی الزّاخر صاحب الفضائل والفواضل الفائق بسودده الاکارم والاماثل صدر الملة والدنیا والدین ابی الحسن السید علی بن النّواب المستطاب المعلّی الالقاب سیّدنا ومولانا المیرزا احمد سلمهُمَا الله تعالی من طوارق الدّهور وبَوَائق الشهور بمحمّد وآله النّدور وکتبه العبد الجانی سعید بن درویش الاحمدآبادی غفر الله له ولوالدیه ولکافة المؤمنین

والمومنات انه غفورٌ رحیم وصل علی محمد وآله الطاهرین والحمد لله ربّ العالمین. تمت تم».

۷. دلیل وجوب شکر المنعم «۳۱۸ پ ـ ۳۱۹ پ»

(کلام ـ عربی)

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

کامل. این رساله در کشکول شیخ بهایی نیز نقل شده است. کتابشناسی شیخ بهایی، ص ۳۴۵؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۵۵۲ـ۵۵۳؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۴۵.

آغاز: «یقول الفقیر محمد المشتهر ببهاءالدین العاملی عفی الله عنه مما استدلّ به اصحابنا قدس الله اسرارهم واعلی فی الفردوس قرارهم علی ان شکر المنعم واجب عقلاً وان لم یرد به نقل اصلاً».

انجام: «والذهن القویم والطبع المستقیم لا یرضاهما والسلام علی من اتبع الهدی وصلی الله علی محمد وآله الطیبین الطاهرین والحمد لله رب العالمین».

خط: نسخ خوب، کاتب: سعید بن درویش گجراتی احمدآبادی برای خزانه سید علی خان بن احمد مدنی شیرازی (۱۰۵۲ـ۱۱۱۸ق).[1] تاریخ کتابت: ۲۳ شهر الله ۱۰۸۲ق (رساله اول)، ۱۹ شوال ۱۰۸۲ق (رساله دوم)، ۲۹ شوال ۱۰۸۲ق (رساله پنجم)، ۱۲ ذیحجه ۱۰۸۲ق (رساله ششم).

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز کلمات آغاز هر روایت خط شنگرف، بین پاره‌های اشعار سه ویرگول مثلثی شکل. پایان احادیث نقطه یا ویرگول شنگرف رنگ. آغاز و پایان رساله‌ها علامت ؒ به شنگرف. در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل و علامت بلاغ دارد، دارای سه نقطه شک در بعضی از صفحات (برای نمونه ۸۳ پ، ۱۱۸ پ، ۱۳۰ ر، ۱۳۳ پ، ۱۳۴ ر). صفحه اول نسخه سرلوح مذهب و مرصع با کتیبه قلمدانی زرپوش، همه صفحات مجدول به زر و شنگرف و مشکی، آغاز نسخه یادداشت سید علی خان مدنی که نسخه را برای او نوشته‌اند با عبارت: «استکتبه لنفسه ولمن شاء من له المشیئة من بعده عبده علی الصدر المدنی ابن احمد بن محمدمعصوم الهاشمی الحسینی الزیدی الامامیّ کان الله له آمین»، و در زیر آن یادداشتی در معرفی او. این یادداشت بدون امضاست و نویسنده آن پس از برشمردن آثار سید علی خان نوشته که این کتاب در ۳۰ سالگی او ـ زمانی که شرح صمدیه را نوشته بود ـ کتابت شده است. وی درباره علت زیدی خواندن سید علی خان نوشته که مراد مذهب او نبوده بلکه نسب وی به زید بن علی بن حسین باز می‌گردد و این مطلب را او در اوایل شرح صحیفه سجادیه نقل کرده است. در همان صفحه یادداشتی از عبدالعلی میرزا نایب الایاله آمده که کتاب را جناب علام آقا شیخ یحیی امام جمعه و جماعت شیراز به دست خودشان در ۱۲۹۷ق در محروسه شیراز به او هدیه و تعارف کرده‌اند. در برگ ۱۳۸ ر حدیثی از عیون اخبار الرضا صدوق در شب چهارشنبه ۲۹ محرم الحرام ۱۲۶۷ق در دارالعلم شیراز نوشته شده است. در زیر این یادداشت عبدالعلی میرزا نایب الایاله در سه‌شنبه ۳ ربیع‌الاول ۱۲۹۶ق نوشته که آن حدیث به خط مؤیدالدوله است و بار دیگر هدیه گرفتن کتاب از آقا شیخ یحیی سلمه الله امام جمعه شیراز را متذکر شده است. دارای برگ‌شمار قدیمی در بالای صفحات. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۳۱۹، دو برگ ۱۲/۶×۲۳/۴، ۲۵ سطر، ۷/۲×۱۶/۳.

جلد: تیماج عنابی ساده، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۳/۸.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۲۴۸۰]

---

۱. کاتب ظاهراً از شاگردان و نزدیکان سید علی خان مدنی بوده است. نسخه‌ای از سلافة العصر فی محاسن اعیان العصر می‌شناسیم که به ش ۱۱۲۰ در کتابخانه راغب پاشای ترکیه نگهداری می‌شود و همین کاتب استنساخ آن را در ۲۸ جمادی‌الاول ۱۰۸۲ق به پایان رسانده است. در پایان آن نسخه انهایی از سید علی خان به تاریخ جمعه ۲۷ ذیقعده ۱۰۸۲ق برای او نوشته شده است. رک: عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۲۸۳ـ۲۸۴.

(۸۹۷۵)

مجموعه اجازات:

سید حسین بن حیدر بن قمر کرکی عـاملی (۱۰۴۱ق)[۱] در سالهای ۹۹۱ـ۱۰۱۲ق مجموعهٔ اجازات و فوائدی از دانشمندان شیعه جمع آوری کرد که به کتاب الاجـازات معروف است.[۲] نسخه اصـل ایـن مـجموعه بـه شـماره ۱۷۰۸ در کتابخانه وزیری یزد نگهداری مـی‌شود و در فهرست آن کتابخانه، ج ۳، ص ۱۰۲۷ـ۱۰۳۳ به اجمال (و البته با چند مورد اشتباه) معرفی شده است.

بعدها از روی نسخه کرکی دو رونوشت تهیه شد:

۱. بخشهایی از آن به خط احمد بن حسین اصـفهانی شاگرد او[۳] در سـال ۱۰۴۸ق در نسـخهٔ شـماره ۱۶۷۲ کـتابخانه مـجلس. مـتأسفانه ایـن نسـخه در فـهرست کـتابخانه بـه درسـتی مـعرفی نشـده و رسـاله‌ها و یادداشتهای مهمش از دید فـهرستنگاران پـنهان مـانده است[۴] بدین جهت معرفی کوتاهی از مطالبش را در این جا می‌آورم (چون از دو جنبهٔ اجازات و کاتب به معرفی نسخه ما ارتباط پیدا می‌کند).

جنگ شماره ۱۶۷۲ مجلس در یک نگـاه کـلی سـه بخش دارد:

بخش اول: اشـعار و مـنشآت عـربی، بـدون نـظم و ترتیبی خاص (از آغاز تا ص ۱۴۱).

در این بـخش مـنتخب مـراسـلات از کـتاب عـیون الفضایل فـی فـنون المکـاتبات والرسـایل گـرفته شـده (ص ۱۱۱ـ۱۳۳).

بخش دوم: از ص ۱۴۱ به بعد که به خط سید حسین بن حیدر بن قمر کـرکی عـاملی (۱۰۴۱ق) گـردآورندهٔ کتاب الاجـازات است.[۵] در ایـن بـخش کـه بـیشترین

---

۱. برای شرح حال و تألیفات او رک: طبقات اعـلام الشـیعة، سـده ۱۱ه، ص ۱۸۱ـ۱۸۳؛ تکملة امل الآمل، ص ۱۷۹ـ۱۸۰؛ دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۱۴۰ و ۵۲۵ـ۵۲۹ و ج ۱۶، ص ۳۴۳ (تملک و دستخط او)؛ مرعشی، ج ۱، ص ۲۴۹؛ مـیکروفیلمهای دانشگـاه تهران، ج ۲، ص ۳۱. نسخه ش ۸۸۸۹ آستان قدس رضوی، شرح حدیث الدنیا مزرعة الآخرة شهید ثانی، نیز در سال ۹۸۹ق برای او کتابت شده است (متأسفانه در فهرست آستان قـدس، ج ۱۴، ص ۲۸۶ به این نکته اشاره‌ای نشده است).

۲. شیخ آقا بزرگ تهرانی به نـقل از صـاحب روضـات الجـنات در ذریعه، ج ۱، ص ۱۲۵، ش ۶۰۰ از این کتاب یاد کرده است.

۳. اصفهانی دو اجازه و گواهی قرائت از کرکی اخـذ کـرده: یکـی برای قرائت کـتاب طـهارت الاسـتبصار شـیخ طـوسی در روز یکشـنبه ۲۰ شـوال ۱۰۳۹ق (رک: مـرعشی، ج ۱۳، ص ۵۳ و تصویر ش ۲۹ در پایان آن مجلد) و دیگری پس از خواندن من لا یحضره الفقیه در ۱۸ ربیع‌الاول ۱۰۴۰ق. این نسخه به شماره ۲۳۵۳ در کتابخانه امیرالمؤمنین نجف نگهداری می‌شود (رک: فهرست دستنویس آن کـتابخانه تألیـف مـرحـوم اسـتاد سـید عبدالعزیز طباطبایی).

در پایان این نسخه رسالة فی الاوانی از سید حسین بـن حسـن موسوی عاملی کرکی (۱۰۰۱ق) نـوه مـحقق کـرکی بـه خـط اصفهانی از روی خط کرکی نوشته شده است. وی در انجامهٔ آن رساله به این امر تصریح کرده: «قد نقلت هذه الرسالة من خـط سیدنا... السید حسین بن حیدر... وهو نقل مـن خـط المـصنف السید المحقق المدقق، السید حسین ابن المغفور المبرور السید حسن الموسوی الحسینی».

۴. نسخه شماره ۱۶۷۲ در جلد چهارم فـهرست کـتابخانه مـجلس معرفی شده است. در چاپ اول این فهرست (سال ۱۳۳۵ش)، ص ۴۰۰ـ۴۰۱ تحت عنوان کلی مجموعه نظم و نـثر مـعرفی و گردآورده و کاتب آن احمد بن حسین اصـفهانی (سـده ۱۱ه) دانسته شده است. اما در ص ۳۶۷ چـاپ دوم هـمان فـهرست (سال ۱۳۸۹ش) که با افزوده‌ها و تجدید نظر همراه بوده، مؤلف و گردآورندهٔ مجموعه ابوشعاع اصـفهانی، احـمد بـن حسـین (۴۳۴ـ۵۰۰؟ق) نوشته شده و اصلاً به این نکته توجه نکرده‌اند که در تألیفی از سده پنجم هجری نمی‌توان منقولاتی از ابن ابّار (۶۵۸ق) و علامه حلی (۷۲۶ق) و شهید ثانی (۹۶۵ق) و حسین بن عبدالصمد حارثی (۹۸۴ق) و شیخ بهایی (۱۰۳۰ق) و... پیدا کرد.

در هر دو تحریر جلد چهارم فهرست مجلس نه تنها به رساله‌های نادر و منحصر و فوائد متعدد این جنگ اشاره‌ای نشده بلکه هیچ یک از مطالب نسخه حتی به اختصار فهرست هم نشده است.

۵. چند نسخهٔ دیگر هم به خط کـرکی بـا ایـن مشـخصات سـراغ داریم:

النفلیة شهید اول، در شنبه ۲۳ مـحرم ۹۸۲ق. مـرعشی، ج ۱۹، ص ۳۱۶.

←

برگهای نسخه را در بر می‌گیرد این کـتابها نـوشته شـده است: نسیم الصبا در ۱۰۲۰ق، منتخب درر السـمط فـی خبر السبط ابن ابّـار (۶۵۸ق)، تألیـفی از ابـراهـیم بـن ابراهیم بن فخرالدین بازوری عـاملی، الرحـلة العـراقـیة حسـین بـن عـبدالصـمد حـارثی عـاملی (۹۸۴ق) در ۱۰۲۲ق که پیش از ایـن تـنها یک نسـخه از آن سـراغ داشتیم[1] و تتمهٔ آن سفرنامه از همو که مـنحصر بـه فـرد است.

بخش سوم: صفحات ۳۷۳ـ۴۸۸ که احمد بن حسین اصـفهانی چـند اجـازه مـهم عـلمای شـیعی را از روی دستخط استادش حسین کرکی کتابت کرده است. وی در دو انجامهٔ خود به این نکته تصریح کرده: «نقلت من خط سیدنا وسندنا واستادنا السید الافقه الاکمل سید حسین بن سید حیدر الحسینی قدس الله روحه العزیز وهو نقل من خط المجیز رحمه الله تعالی وکتب ذلک افـقر الفـقرا احمد بن الحسین الاصـفهانی فـی سـادس عشـر شـهر ربیع‌الاول من شهور سنة ثمان واربعین والف» (ص ۳۹۸ در پایان اجازه شهید ثانی بـه حسـین بـن عـبدالصـمد حارثی، برابر با رساله سیزدهم مجموعه حاضر) و «کتب الفقیر الی الغنی احمد بن الحسین الاصفهانی فی عـصر یوم الاثنین ۲۸ شهر ربیع‌الاول مـن شـهور سـنة ثـمان واربعین والف من خط سید المحققین وسند المدققین افقه فقهاء زمانه ابوعبدالله الحسین بن حیدر الکرکی العاملی قدس الله سره وقد کتب فی اخـره بـهذه العـبارة وکـتب صورة هذه الاجازة فی عصریة الخمیس لیلة السـادس من شهر ربیع‌الاول سنة الف واثنان هجریة علی مشرفها الصلوة والتحیة افقر عباد الله الغنی الحسـین بـن حـیدر الحسینی الکرکی عفی عنه من نسخة مشـحونة بـالغلط وفقنا الله لاصلاحها ومقابلتها بنسخة صحیحة والحمد لله رب العالمین» (ص ۴۲۲ پایان اجازه علامه حلی به بنی زهره، برابر با رساله بیستم این مجموعه).

۲. در سالهای ۱۰۷۰ـ۱۰۷۱ق ابـراهـیم بـن مـحمد حـــرفوشی کـرکی (۱۰۸۰ق) رونـوشت کـاملی از آن مجموعه تهیه می‌کند که همین نسخه حاضر است.[2] این رونویس که مـتأسفانه پـرغلط است بـعدها در تـملک علامه مجلسی (۱۱۱۰ق) قرار می‌گیرد و او تقریباً بیشتر محتویات آن را در بـخش اجـازات بـحار الانـوار نـقل می‌کند.[3]

← الاعتقادات شیخ صدوق به همراه تألیفی از خودش با نام شرح نجاة العباد فی معرفة المبدأ والمعاد، شنبه ۲۰ صفر ۹۹۲ق در قزوین. مرعشی، ج ۴، ص ۱۵۵ـ۱۵۶.

مجموعه‌ای که دو رساله آن به خط اوست: حاشیة اثبات الواجب القدیم از حنفی هروی در دوشنبه ۸ رجب ۹۹۵ق و حاشیة اثبات الواجب القدیم از باغنوی شیرازی در سه‌شنبه اواخر ربیع‌الاول ۹۹۷ق. مرعشی، ج ۲۵، ص ۶۹ـ۷۰.

حاشیة شرح التـجرید فـتح‌الله بـن هـبةالله شـیرازی، در شـوال ۱۰۰۵ق. مجلس، ج ۴، چ ۲، ص ۲۰۳ـ۲۰۴.

مجموعه دو کتاب شیخ بهایی: العروة الوثقی در ۳ رجب ۱۰۱۰ق و حـدائـق الصـالحین در ۱۲ رجب ۱۰۱۰ق. مـختصر مـجلس، ص ۳۰۳ و ۵۵۲ـ۵۵۳.

الاجزاء المحمولة از محمد رستمداری، در دوشنبه ۱۳ رمـضان ۱۰۱۰ق در مشهد رضا. دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۱۳۸ـ۱۴۰.

مشکاة الانوار فی غرر الاخبار طـبرسی، در ذیـقعده ۱۰۱۳ق. آستان قدس، ج ۲۶، ص ۵۲۰ـ۵۲۱.

شرح تجرید المنطق محمود بن محمد نیریزی، در پـنجشنبه ۲۸ رمضان ۱۰۲۱ق. در کتابخانه مجدد شیرازی سـامراء. ذریـعه، ج ۱۳، ص ۱۴۱ـ۱۴۲.

رجال ابن داود و فهرست مصنفات شیخ مـفید، بـدون تـاریخ در مجموعه حسن فاضلی تهران. مکتبة العلامة الحلی، ص ۶۰.

۱. نسخه دیگر آن در مجموعهٔ محمد بن علی ابن خـاتون عـاملی (سده ۱۰ه) در نسخه شماره ۵۱۳۸/۱۰۵ مـجلس است. رک: فهرست آن جا، ج ۱۵، ص ۱۸۲.

۲. آقا بزرگ تـهرانـی از ایـن رونـویس حـرفوشی بـا نـام کـتاب الاجازات یادکرده است. ذریعه، ج ۱، ص ۱۲۳.

این نیز گفتنی است که نسخه ش ۴۸۷۳ کـتابخانه مـجلس کـه مشتمل بر ۱۵ اجازه و طریق روایت است از روی همین نسخهٔ حرفوشی انتخاب و کتابت شده. علاوه بر هماهنگی ضبطهای دو نسخه، در پایان رساله نهم آن مجموعه به صراحت این نکته قید شده است. رک: مجلس، ج ۱۴، ص ۵ـ۱۴.

۳. علاوه بر آن که بر برگ آغازین این نسخه تملک مجلسی آمده ←

اطلاع دیگری که از نسخه حرفوشی داریم نقل قولی از آن در روضات الجنات، ج ۷، ص ۸۷ است. و علت این امر هم آن است که در سال ۱۲۵۵ق نسخه در تملک برادر صاحب روضات یعنی محمد بن زین‌العابدین موسوی بوده (ص ۳۴۳ پ ـ ۳۴۶ ر در پایان نسخه هم به خط اوست).

۱. [الفوائد] «۱ پ ـ ۲۱ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

با عناوین «قوله ـ قوله سلمه الله» در موضوعات مختلف فقهی.

آغاز: «هذه فواید متفرقة لشیخنا دام بهاوه. قوله فی رسالة القبلة والمسجد قبلة لاهل الحرم الخ. هذا القول هو مذهب اکثر علماینا قدس الله ارواحهم».

انجام: «فی تفسیر الایة علی الروایة السابقة فعبدوهم من حیث لا یشعرون مجاز شرعی وان کان حقیقة لغویة».

۲. اجازه به شاه محمود خلیفه «۲۱ پ ـ ۲۴ پ»

مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (-۹۵۰ق)

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۸۵ـ۸۸ و ۲۷۸.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلوته وسلامه عباده المصطفین خصوصاً صفوة الکونین وانسان فص غیر الانسان... وبعد فیقول اخفض الخلایق عملاً... ابرهیم بن سلیمان انی لما نظرت بعین البصیرة فوجدت اکثر المتخلین للشریعة المصطفویة بین مدع لا علم له وبین ناقل عن من لا یصح عنه النقل له... وکان من عواری الایام ان اتفق الاجتماع بالحضرة الغرویة علی مشرفها افضل الصلوة واکمل التحیات بالبارع الامجد... الخلیفة شاه محمود... فذاکرنی فی بعض الکتب الفقهیة مذاکرة مهد بحسن فطنته وکمال حیطته وسال منی اجازة فاجزت له ذلک وعرفت الکیفیة اجمالاً فالتمس منی طریقا الی النبی صلی الله علیه واله یکون بما عبر عنه تعالی بقوله وجعلنا بینهم وبین القری التی بارکنا فیها قری ظاهرة... وقد اوردت فی هذه الوریقات ثلاث فواید وعقبتها بخاتمة».

شامل:

الفایدة الاولی: الاجازة لا یفید العمل لان المجاز قد یشتمل علی راجح ومرجوح....

الفایدة الثانیة: لابد فی نقل الروایة من صحة الکتاب ومن غلطه اذا لم یکن مقرؤاً بعینه....

الفایدة الثالثة: رویت عن جماعة ثقات اوثقهم شیخی الشیخ ابرهیم بن الحسن الوراق... (که در این بخش اسناد روایاتش را نوشته است).

خاتمة: قد نظرت فلم اجد الا الله نافعا وضارا....

انجام: «الا وجه الله الباقی یبقی العمل لک ببقایه ولا ینسی من الدعا والحمد لله وحده والعذر فی الاختصار فعسی ان یتدارک التطویل بعد زمان غیر طویل».

۳. شرح باب الارادة «۲۵ ر ـ ۲۶ پ»

آغاز: «باب الارادة. قوله من صفات الفعل ای الارادة متعلق بالفعل. قال الشیخ سلمه الله لیست الارادة فی الحدیث بمعنی ما ذهب الیه المتکلمون».

انجام: «لانه یجوز ان یقال یحب من اطاعه ویبغض من عصاه واراد هذا ولم یرد هذا».

۴. طرق روایت حسین بن حیدر کرکی «۲۶ پ ـ ۲۸ پ»

مؤلف: حسین بن حیدر کرکی عاملی (-۱۰۴۱ق)

آغاز: «واروی اربعین الحدیث الذی الفه السید جمال‌الدین المحدث عن الشیخ نورالدین النسابه عن ولد الجامع عن المص واروی الرسالة الجعفریة بالقراة علی الشیخ عبدالعلی بن احمد بن کلیب النجفی».

انجام: «ومؤلفات والده الشیخ الجلیل المرحوم الشیخ حسین رحمه الله اجازه فی عصریه نهار الاربعا ثانی سادس عشر شهر محرم الحرام سنة الف واحد عشرة فی بلدة هراة المحروسة وکتب الفقیر الی رحمة ربه الغنی الحسین بن حیدر الحسینی العاملی».

← او در چند مورد هم انجامهٔ حرفوشی را در کتابش نقل کرده است. رک: بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۱۷۷ و ج ۱۰۵، ص ۶ و ۲۷ و ۶۸ و ۱۱۵ و ۱۲۳ و ۱۸۴ و ج ۱۰۸، ص ۳۰۰ و....

۵. اجازه به سید محسن بن محمد بن فادشاه رضوی مشهدی «۲۸ پ ـ ۳۰ پ»

مؤلف: محمد بن علی بن ابراهیم احسایی، ابن ابی جمهور (ح ۸۳۸ ـ پس از ۹۰۶ق)

نوشته شده در نیمه ذی‌القعده ۸۹۷ق در مشهد بر روی نسخه‌ای از کتاب عوالی اللالی العزیزیة فی الاحادیث الدینیة.

ذریعه، ج ۱، ص ۲۴۱، ش ۱۲۷۹ و ج ۲۰، ص ۳۷۹؛ نسخه پژوهی، ج ۱، ص ۲۹۴؛ مدرسه مروی تهران، ص ۳۲۰ـ۳۲۱؛ بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۳ـ۱۷.

آغاز: «هذه صورة اجازة کتبها الشیخ الجلیل الفاضل النبیل المحقق المدقق الفقیه النبیه الشیخ محمد بن جمهور الاحساوی تغمده الله بغفرانه للسید السند الحسیب النسیب الفاضل الکامل السید محسن الرضوی المشهدی قدس سره وانا نقلتها من خط الشیخ المشار الیه طاب ثراه فی المشهد المقدس الرضوی علی مشرفه الصلوة والسلام فی رابع شهر شعبان سنة الف وعشر. بسمله. الحمد لله الذی انقذنا من حیرة الجهالة وضلالة الغوایة بما هدانا به».

انجام:

ولکن البلاد اذا انشعرت   وصوّح نبتها رعی الهشیم

انجامه: «الی هنا انتهی کلام المجیز رحمه الله [وکتب الفقیر الی الله الغنی ابرهیم بن محمد الحرفوشی الکرکی العاملی]». این عبارات نونویس است. پیش از آن مطالبی در نسخه بوده که آنها را محو و این جملات را به جایش نوشته‌اند. اما در حاشیه همین صفحه انجامهٔ نسخه اصل در ادامه کلمه الله آمده که به گمان می‌باید متن پیش از سترده شدن بوده باشد: «وکتب الفقیر الی الله الغنی الحسین ابن حیدر الحسینی الکرکی العاملی عامله الله بلطفه الخفی بالنبی والوصی وآلهما الاطهار الابرار صلوات الله علیهم اجمعین امین رب العالمین صح صح صح صح».

۶. طرق روایت ابن ابی جمهور احسایی « ۳۱ ر ـ ۳۵ پ»

مؤلف: محمد بن علی بن ابراهیم احسایی، ابن ابی جمهور (ح ۸۳۸ ـ پس از ۹۰۶ق)

بحار الانوار، ج ۱۰۵، ص ۱۱ـ۱۳.

آغاز: «هذه هی الطرق السبعة التی ذکرها الشیخ المحقق محمد بن ابی جمهور قدس الله روحه فی کتابه المسمی بعوالی اللوالی. الطریق الاول عن شیخی واستاذی ووالدی الحقیقی النسبی والمعنوی».

انجام: «وتصحیحها هذه الطرق المذکورة عن هولاء المشایخ المشهورین بالعلم والفضل والعدالة والله ملهم الصواب والعاصم من الخطا والاضطراب».

۷. اجازه به محمد بن ترکی غروی «۳۶ ر ـ ۵۰ ر»

مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (ـ۹۵۰ق)

در ۶ محرم ۹۱۵ق در نجف.

قطیفی در اثنای اجازه خود متن کامل اجازه فخرالمحققین محمد بن حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۷۷۱ق) به شهید اول (۷۸۶ق) را آورده است. این اجازه تاریخ ۱۵ ذیقعده ۷۵۸ق را دارد.

به همین جهت و بر اثر بی‌دقتی در وزیری، ج ۳، ص ۱۰۳۱ و ۱۰۳۳، ش ۳۳ و ۶۲ تصور کرده‌اند فخرالمحققین برای ابن ترکی اجازه صادر نموده است و این اجازه را به اشتباه اجازه فخرالمحققین به شمس‌الدین محمد بن ترکی در ۷۵۸ق دانسته‌اند.

ذریعه، ج ۱، ص ۱۳۴؛ بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۸۹ ـ ۱۰۶ و ۲۸۲.

آغاز: «صورة اجازة کتبها خلاصة المجتهدین الشیخ ابرهیم بن سلیمان للشیخ شمس‌الدین محمد بن مرک (کذا) قدس سرهما. بسمله. الحمد لمن خلق العقل هادیا الی النجاة من معاضل المشکلات».

انجام: «وعلیک بالمداومة علی کتاب الله وسنة نبیه وصلة ذریته وکتب الفقیر الی الله المنان ابرهیم بن سلیمان حامدا مصلیا مستغفرا فی المشهد الغروی صلوات الله وسلامه علی مشرفه بتاریخ سادس شهر عاشورا سنة خمس عشرة وتسعمایة سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «اللهم انفع بها المخلصین وطلاب الیقین واختم لنا بما ختمت به لعبادک الصالحین والحمد لله رب العالمین وهذه الاجازة کتبها افقر عباد الله الغنی حسین بن حیدر

الحسینی الکرکی من خط المجیز رحمه الله فی المشهد المقدس الرضوی علی مشرفه الصلوة والسلام فی ثالث عشرین شهر ربیع‌الاول سنة الف واحد عشر هجریه علی مشرفها الصلوة والتحیة».

۸. حاشیة الکافی «۵۰ ر ـ ۵۳ پ» (حدیث ـ عربی)
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
حواشی بسیار مختصری با عناوین «قوله ـ قال الشیخ» بر چند باب الکافی است.

آغاز: «هذا مما استفید من شیخنا بها المحققین قدس سره فی اثنا مباحثة الکلینی. قوله علی بن ابرهیم عن ابیه عن بعض اصحابه عن هشام بن الحکم قال الاشیاء لا تدرک الا یانوا. قال الشیخ ایده الله تعالی هذا حدیث ای قال الامام علیه السلام لانه لیس داب الکلینی ان ینقل کلام غیر المعصوم بعنوان الحدیث. باب النهی عن الصنعة».

انجام: «ان هذا الحدیث قد تقدم فی باب اطلاق القول فهذا اول حدیث تکرر فی هذا الکتاب وذکر فی الموضعین».

۹. نمونه انشاء اجازه «۵۳ پ ـ ۵۵ ر»
۴ نمونه خطبهٔ اجازه برای آموزش اجازه‌نویسی است.
آغاز: «الحمد لله الذی انزل الجود والنعم وافاض علی الخلایق من برکات الدیم والصلوة علی رسوله محمد صاحب الرایة... وبعد فان صاحب هذا الکتاب الصدر الامام».

انجام: «التوغل فی نصرة اعلام الاسلام... المنابرة علی احکام الاحکام».

۱۰. اجازه به حسین بن حیدر کرکی «۵۵ پ ـ ۵۶ ر»
مؤلف: سید حیدر بن علاءالدین حسینی بیزئی (زنده در ۱۰۰۳ق)
بحار الانوار، ج ۱۰۹، ص ۱۶۵-۱۶۶ و ۳۵۹.

آغاز: «الحمد لله علی نعمه وافضاله والصلوة والسلم علی سیدنا محمد واله وبعد فقد صدر الامر من الاخ فی الله المحبوب».

انجام: «شارطا علیه الاخذ بالاحتیاط واتباع ما هو المقرب عند اهل الروایة والدرایة من الاشتراط».

۱۱. اجازه به شیخ بهایی و برادرش عبدالصمد «۵۶ ر ـ ۵۶ پ»
مؤلف: حسین بن عبدالصمد حارثی عاملی (۹۱۸-۹۸۴ق)
اجازه به دو پسرش بهاءالدین محمد و عبدالصمد در سه‌شنبه ۲ رجب ۹۷۱ق در مشهد رضوی.

آغاز: «الحمد لله کما یلیق به وصلی الله علی سیدنا محمد واله. اما بعد فقد اجزت لولدی بهاالدین محمد وابی تراب عبدالصمد... بعد ان قرا علی الولد الاکبر».

انجام: «وتسعمایة فی المشهد المقدس الرضوی علی مشرفه وعلی ابایه وابنائه افضل الصلوات واکمل التسلیم».

۱۲. اجازه به حسین بن حیدر کرکی «۵۶ ر»
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
در ۱۰۰۳ق.

آغاز: «اما بعد الحمد والصلوة فقد استخرت الله سبحانه واجزت لسیدنا الاجل الافضل صاحب الحسب الفاخر... حسینا».

انجام: «والمکتوب فی صدر هذه الصفحة بخط سیدنا المشار الیه هو صورة خطه الشریف عطر الله مرقده وکتب هذه الاحرف الفقیر الی الله سبحانه محمد المشتهر ببهاالدین العاملی کان الله له فی سنه ۱۰۰۳».

۱۳. اجازه به حسین بن عبدالصمد حارثی عاملی «۵۷ ر ـ ۷۵ پ»
مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۵ق)
در شب پنجشنبه ۳ روز مانده از جمادی‌الآخر ۹۴۱ق.
بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۴۶-۱۷۱ و ۳۴۴؛ رسائل الشهید الثانی، ج ۲، ص ۱۱۱۲ ـ ۱۱۴۱؛ ذریعه، ج ۱، ص ۱۹۳-۱۹۴؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۱۱-۱۲ و ج ۱۵، ص ۱۸۱؛ ملک، ج ۵، ص ۱۳۱ و ۲۳۵؛ آستان قدس،

ج ۱۴، ص۶۲۱ـ۶۲۲؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۴۸۰ ـ ۴۸۱ و ج ۱۶، ص ۴۰۹ـ۴۱۰؛ مرکز احیاء، ج ۲، ص ۴۴۵؛ مرعشی، ج ۱۱، ص ۲۵۰ و ج ۱۳، ص ۱۴۶ و ج ۱۹، ص ۲۵۱ و ج ۲۱، ص ۲۶۲؛ گلپایگانی جدید، ج ۱، ص ۸۵.

آغاز: «الحمد لله الذی اوضح للانام سبل الاکرام وجعل الروایة ذریعة الی درک الاحکام».

انجام: «حامدا مصلیا علی رسوله واله مستغفرا من ذنوبه والحمد لله وحده وصلوته علی سیدنا محمد النبی واله».

انجامه: «نقلتها من خط نقل من خطه قدس الله روحه وانا افقر عباد الله ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی عامله الله بلطفه نهار الاربعا الثانی عشرین شهر ذی‌القعده سنه سبعین والف من الهجره علی مشرفها السلام».

و در حاشیه نسخه کنار کلمه الله: «الغنی حسین ابن حیدر الحسینی الکرکی فی عصیرت نهار الثلاثا رابع شهر شوال سنه الف من الهجرة النبویة علی مشرفها الصلوة والتحیة».

۱۴. اجازه به محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی برای کتاب غریب القرآن «۷۶ ر ـ ۷۶ پ»

مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)

محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی در سال ۷۳۰ق چهار کتاب (غریب القرآن محمد بن عزیز سجستانی؛ اسرار العربیة ابن انباری؛ نهج البلاغة و مقامات حریری) را نزد محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی خواند و علوی برای وی چهار گواهی قرائت و اجازهٔ روایت کوتاه به صورت جداگانه نوشت که رونویس هر چهار تای آنها در این نسخه موجود است.

این شماره اجازه قرائت کتاب غریب القرآن محمد بن عزیر سجستانی (۳۳۰ق) نوشته شده در صفر ۷۳۰ق. دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۲۲۶؛ بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۷۱ـ۱۷۳.

آغاز: «قرا علی السید الولد العزیز الفقیه العالم الفاضل فخر السادة جمال الشرف شمس‌الدین محمد بن السید الکبیر... واجزت له روایة ذلک عنی عن والدی عن الشیخ الفقیه... یوسف بن المطهر».

انجام: «احمد بن الحسن الحناط المقری عن ابن سمعان عن العزیری المولف فلیرو ذلک متی شاء. وکتب ابرهیم بن محمد الحرفوشی». و در سطر زیرین آن «محمد بن الحسن بن محمد بن ابی‌الرضا العلوی فی صفر سنه ثلثین وسبعمائه»[1].

۱۵. اجازه به محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی برای کتاب اسرار العربیة «۷۶ پ»

مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)

اجازه کتاب اسرار العربیة عبدالرحمن بن محمد ابن انباری (۵۷۷ق) در شعبان ۷۳۰ق.

آغاز: «قرا علی السید الولد العزیز النجیب العالم الفاضل الکامل شمس‌الدین زین العلما مفخر السادات محمد».

انجام: «فلیرو ذلک عنی شا وفقه الله لمراضیه صورة خطه و کتب محمد بن الحسن بن ابی الرضا فی شعبان المبارک سنه ثلثین وسبعمایة. تم تم (کلمه آخر در اصل به اشتباه تسعمایه بوده که آن را با تراشیدن اصلاح کرده‌اند)».

۱۶. اجازه به محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی برای کتاب نهج‌البلاغة «۷۷ ر ـ ۷۷ پ»

مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)

اجازه قرائت نهج البلاغة در صفر ۷۳۰ق.

آغاز: «لله الحمد. قرا علی السید الولد الاعز الفقیه العالم الفاضل شمس‌الدین جمال الاسلام مفخر الساده زیب العلماء محمد».

انجام: «ابی علی بن ابی جعفر الطوسی عن المولف السید الرضی رحمهم الله الجمیع فلیرو ذلک منی شا

۱. انجامهٔ مؤلف و کاتب در هم آمیخته است.

موقفا نفعه الله وکتب محمد بن الحسن بن محمد بن ابی‌الرضا العلوی فی صفر ختم بخیر سنه ۷۳۰».

۱۷. اجازه به محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی برای کتاب مقامات حریری «۷۷ پ ـ ۷۸ ر»

مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)

اجازه مقامات قاسم بن علی حریری (۵۱۶ق) به همو در اواخر صفر ۷۳۰ق.

آغاز: «وقرا علی ایضا السید شمس‌الدین المذکور وفقه الله لادراک الکمال واسبغ علیه ظلال».

انجام: «عن الشیخ الفقیه سدیدالدین عن ابن بنت الحریری عن المولف الحریری رحمه الله الجمیع صوره خطه وکتب محمد بن الحسن بن ابی‌الرضا فی اواخر صفر سنه ۷۳۰».

۱۸. اجازه به محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی «۷۸ ر ـ ۸۰ پ»

مؤلف: محمد بن قاسم بن حسین بن معیه حسینی، تاج‌الدین (۶۹۳-۷۷۶ق)

در ۱۲ محرم ۷۶۸ق.

دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۲۲۷؛ بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۷۳ و ۳۱۴.

آغاز: «الله الموفق. یقول العبد الفقیر الی رحمة الله الغنی محمد بن القسم بن الحسین بن معیه الحسینی تجاوز الله عن سیاته».

انجام: «من مروياتی وقراتی ومستجازاتی وجمیع ما الفته وما للروایة فیه مدخل».

انجامه: «وکتبت هذه الاحرف [فی ثانی عشر المحرم فی سنه ثمان وستین وسبعمایة هجریة ومولد کاتبها فی ثامن عشرین جمدی‌الاخر سنه ثلث وتسعین وستمائه ختم له اعماله بالصالحات]، ابرهیم بن محمد الحرفوشی العاملی عامله الله بلطفه سنه سبعین والف».

۱۹. اجازه به علی بن هاشم «۸۰ پ ـ ۸۲ ر»

مؤلف: محمود بن محمد بن علی بن حمزه لاهیجانی گیلانی (قرن ۱۰ه)

در روز پنجشنبه ۲۳ صفر ۹۹۷ق.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۸۲ ـ ۱۸۴ و ۳۸۲؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۴۹.

آغاز: «الحمد لله الذی هدانا الصراط المستقیم وبعث لنا محمدا صلی الله علیه واله للارشاد والتعلیم... وبعد فان الامیر الکبیر الاجل نجل سید الانبیاء».

انجام: «سلک سبیل الاحتیاط وکتب حامدا مصلیا مسلما احوج الخلق عفو ربه الغنی محمود بن محمد اللاهجانی تجاوز الله عزوجل عنه وعن جمیع ابائه وامهاته وعن جمیع المومنین والمومنات وکان من تحریر ذلک یوم الخمیس الثالث والعشرین من شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنه ۹۹۷».

انجامه: «وکتب من خط المجیز فی وسط سنه ۱۰۰۲ ابرهیم بن محمد بن علی الحرفوشی نقلت من خط نقل وکتب من خط المجیز تجاوز الله عن سیاته وحشره مع ایمته وساداته».

۲۰. اجازه به بنی زهره (الاجازة الکبیرة) «۸۲ ر ـ ۱۰۲ ر»

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

اجازه مبسوطی است که در ۱۵ شعبان ۷۲۳ق، برای پنج تن از خاندان بنی زهره صادر شده است: علاءالدین علی بن محمد بن حسن بن ابی المحاسن زهره و پسرش شرف‌الدین حسین و برادر وی بدرالدین محمد و دو پسر برادرش امین‌الدین احمد و عزالدین حسن.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۷ـ۲۸؛ الاجازة الکبیرة، علامه حلی، تحقیق کاظم عبود فتلاوی، نجف، ۱۴۲۶ق، ۱۲۰ص؛ بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۶۰-۱۳۷ و ۲۴۳؛ ذریعه، ج ۱، ص ۱۷۶؛ ملک، ج ۵، ص ۱۰۸؛ مدرسه نمازی خوی، ص ۱۳۱؛ دانشگاه تهران، ج ۱۵، ص ۴۲۳۸ و ج ۱۶، ص ۴۱۰؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۱۳، ش ۴۸۷۳/۱۴ و ج ۱۵، ص ۱۸۱ـ۱۸۲، ش ۵۱۳۸/۱۰۴؛ مرعشی، ج ۲۲، ص ۸۱ و ج ۲۳، ص ۴۰.

آغاز: «اما بعد حمد الله تعالی علی تواتر نعمایه وتظامن (کذا؛ تظافر) الایه والصلوة والسلم علی اشرف انبیایه وسید رسله وامنایه».

انجام: «عن ابن قولویه وکثیرا من کتب الشیعة الصحیحة فلیرووا ادام الله ایامهم ذلک عنی محتاطین فی الروایة عظم الله اجرهم».

انجامه: «وکتب صورة هذه الاجازة فی عصر نهار الخمیس لیلة السادس عشر من شهر ربیع‌الاول سنه الف واثنان هجریة علی مشرفها السلام والتحیة افقر عباد ربه الغنی الحسین بن حیدر الحسینی الکرکی عفی عنه من نسجه (کذا؛ نسخة) مشحونة بالغلط وفقنا الله لاصلاحها بنسخة صحیحة والحمد لله رب العالمین. وکتبه الفقیر ابرهیم بن محمد الحرفوشی العاملی غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المومنین فی سنة سبعین بعد الالف من الهجره علی مشرفها السلم».

۲۱. اجازه به ابن نجده «۱۰۲ پ ـ ۱۰۸ پ»

مؤلف: محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۳۴ـ۷۸۶ق)

به شمس‌الدین ابوجعفر محمد بن تاج‌الدین ابی‌محمد عبدالعلی بن نجده در ۱۰ رمضان ۷۷۰ق.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۹۳ـ۲۰۱؛ الشهید الاول حیاته وآثاره، ص ۲۳۶ ـ ۲۴۵؛ دو کتابخانهٔ مشهد، ص ۴۷۲ـ۴۷۳ (نسخه اصل به خط مؤلف؛ در فهرست نام مجیز به اشتباه علی بن عبدالعال بن نجده ذکر شده است)؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۴۷؛ مجلس، ج ۷، ص ۳ـ۴، ش ۵/۲ خویی و ج ۱۴، ص ۷، ش ۴۸۷۳/۵؛ مرعشی، ج ۲۱، ص ۲۶۱ـ۲۶۲ و ج ۳۰، ص ۲۰۰؛ الهیات مشهد، ج ۳، ص ۸۲۴؛ نسخه پژوهی، ج ۳، ص ۱۰۱؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۳، ص ۴۴۳؛ آستان قدس، ج ۲۱، ص ۱۷۲.

آغاز: «الحمد لله الذی مصیر کل شیء الیه والمعول فی کل مهم علیه والصلوة علی احضی (کذا؛ احظی) خلقه لدیه».

انجام: «الطوسی باسناده عن الامام مسلم فلیرو الشیخ شمس‌الدین محمد جمیع ما ذکرته وغیره لمن شآ واحب وکتب اضعف العباد محمد بن مکی بن طی عاشر شهر رمضان سنة سبعین وسبعمایة».

انجامه: «وکتب اضعف العباد ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی العاملی عفی الله عنهم بالنبی والوصی سنة سبعین والف عن خط السید حیدر العاملی».

۲۲. اجازه به ابن فهد حلی «۱۰۹ ر ـ ۱۱۰ ر»

مؤلف: علی بن محمد بن عبدالحمید نیلی (سده ۸ه)

اجازه به احمد بن محمد بن فهد حلی (۸۴۱ق) در ۲۰ جمادی‌الآخر ۷۹۱ق برای کتاب شرایع الاسلام.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۲۱۵؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۲۰؛ عکسی دائرةالمعارف، ج ۱، ص ۱۰؛ مرعشی، ج ۲۲، ص ۸۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد النبی واله الطاهرین وسلم کثیرا وبعد فقد استخرت الله واجزت للشیخ الاجل الاوحد».

انجام: «ولده فخر الحق والدین محمد المذکور عنه فلیرو ذلک لمن شا واحب وصلی الله علی سیدنا محمد النبی واله الطاهرین».

۲۳. اجازه به شهید اول «۱۱۰ ر ـ ۱۱۰ پ»

مؤلف: محمد بن یوسف قرشی کرمانی، شمس الائمه (۷۱۷ ـ ۷۸۶ق)

اجازه به شهید اول (۷۸۶ق) در اوایل جمادی‌الاول ۷۵۸ق در بغداد در منزلش در درب المسعود.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۸۳ـ۱۸۴؛ الشهید الاول حیاته وآثاره، ص ۷۹ـ۸۰.

آغاز: «وکتب محمد بن عبدالحمید صورة اجازة لشیخنا ابی عبدالله السعید الشهید محمد بن مکی قدس الله روحه. بسم الله والحمد لله والصلوة علی رسوله محمد واله وبعد فقد استجاز المولی الاعظم الاعلم امام الایمة».

انجام: «بمدینة السلام بغداد بمنزلی المعهود فی درب المسعود حامدین لله مصلین علی محمد افضل الصلوة والسلم».

انجامه: «وکتب ابرهیم بن محمد بن علی الحرفوشی العاملی». و در حاشیه آن: «وکتب حیدر العاملی الحسینی».

۲۴. اجازه به صفی‌الدین عیسی «۱۱۱ ر ـ ۱۲۱ ر»
مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰ـ۹۴۰ق)
اجازه به قاضی صفی‌الدین عیسی[1] در ۹ رمضان ۹۳۷ق در اصفهان.
بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۶۹ـ۸۱؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۸۵ـ۳۹۸؛ حیاة المحقق الکرکی وآثاره، ج ۲، ص ۲۷۳ـ۲۸۸؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۱۵؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۸، ش ۴۸۷۳/۶.
آغاز: «کان القاضی صفی الحق والدین عیسی‌الدین (کذا؛ الذی) کان صدرا فی ایام بعض سلاطین المخالفین لم ازل اسمع مدایحه من اعیان السادات».
انجام: «وتسعمایه هجریه احسن الله خاتمتها حامدا لله علی الایه مصلیا علی محمد سید انبیایه واله الطاهرین».
انجامه: «ونقل هذه الاجازة من خط نقل من خط نقل من خطه الشریف قدس الله روحه ونور ضریحه افقر عباد الله الغنی ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی الکرکی العاملی عاملهم الله بلطفه الخفی بالنبی والوصی والهما الاطهار الابرار صباح یوم الجمعة الرابع من شهر ذی‌الحجه من شهور سنه الف وسبعین من الهجرة النبویة علی مشرفها الصلوة والسلم» و در حاشیه «... المغنی ابو عبدالله الحسین بن حیدر الکرکی... یوم الاثنین عشرین من شهر ربیع‌الاول.... الف واثنان والثنا والتحیة».

۲۵. اجازه به محمد بن احمد بن ابی‌المعالی موسوی «۱۲۱ ر ـ ۱۳۵ ر»
مؤلف: محمد بن حسن بن محمد بن ابی‌الرضا علوی (زنده در ۷۳۶ق)
بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۵۲ ـ ۱۶۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۲۲۶.
آغاز: «استخرت الله تعالی واجزت للسید الکبیر المعظم العالم الفاضل الفقیه الحامل لکتاب الله».
انجام: «عن قاضی القضاة ابی محمد بن عبدالواحد بن احمد الثقفی الکوفی عن الشیخ العدل ابی سعید».

۲۶. اجازه به حسین بن حیدر کرکی «۱۳۵ ر ـ ۱۳۵ پ»
مؤلف: ابومحمد بن عنایت‌الله بایزید بسطامی (قرن ۱۱ه)
اجازه روایت در اواسط محرم ۱۰۰۴ق.
بحار الانوار، ج ۱۰۹، ص ۱۶۷ـ۱۶۸.
آغاز: «هو. الحمد لله الذی اسلکنا سبیل الهدی ووفقنا للتمییز بین طریق الصواب والخطا... اما بعد فقد طلب منی السید الاجل».
انجام: «ان یذکر فی صالح دعواته ویخطر فی بالبال فی بعض خلواته وکتب هذه الکلمات بیده الخاطیه [الجانیه] علی طریق الاستعجال فی وقف الترحال العبد الاقل ابو محمد [بن] عنایت‌الله الشهیر ببایزید السرلحاحی [البسطامی] عفی [الله] عنهما [فی تاریخ اواسط شهر محرم الحرام الف واربع] هذه صورة خطه عفی عنه».

۲۷. اسناد ادعیة السر «۱۳۶ ر ـ ۱۳۶ پ»
مؤلف: احمد بن محمدمعصوم شیرازی (ـ۱۰۸۶ق)
بحار الانوار، ج ۹۲، ص ۳۲۴ـ۳۲۵.
آغاز: «اسناد ادعیة السر من خط السید نظام‌الدین احمد الشیرازی. الفقیر الی الله الغنی المغنی احمد بن الحسن بن ابرهیم الحسنی الحسینی یروی عن عمه ومخدومه مجد الملة والدین اسمعیل عن والده».
انجام: «قال کان لرسول الله صلی الله علیه واله سر فلما عثر علیه الی اخر ادعیة السر».

۲۸. طریق اسناد حسین بن حیدر کرکی «۱۳۶ پ ـ ۱۴۲ ر»
مؤلف: حسین بن حیدر کرکی عاملی (ـ۱۰۴۱ق)
بحار الانوار، ج ۱۰۶، ص ۱۶۱.
آغاز: «الحمد لله الذی شرح صدور العلما کشفا واودع فی قلوبهم حقایق التبیان لطفا وجعلهم امنا الاسلام... وانا العبد الفقیر الحسین بن حیدر الحسینی الکرکی عفی عنه یروی عن الشیخ نورالدین محمد بن حبیب‌الله عن السید محمدمهدی».
انجام: «فجمیع ما اردنا ذکره فی هذا الکتاب من الاحادیث النبویة والامامیة بطریقی فی روایتها واسنادها وتصحیحها هذه الطرق المذکورة عن هولآء

۱. در وزیری، ج ۳، ص ۱۰۳۰، رساله چهاردهم نام مجاز عیسی بن عبدالرحمن بن محمدعلی ساوی ذکر شده است.

المشایخ المشهورین بالعلم والفضل والعـدالة والله مـلهم الصواب والعاصم من الخطا والخطل والاضطراب».
انجامه: «وکتب ابرهیم بن محمد الحرفوشی العاملی».

۲۹. اجازه به حسین بن محمد حر عاملی
«۱۴۲ ر ـ ۱۴۵ پ»
مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰ـ۹۴۰ق)
به حسین بن محمد حر بن شمس‌الدین محمد بن مکی در ۱۶ رمضان ۹۰۳ق در دمشق.
بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۵۴ـ۵۷؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۴۲ ـ ۳۴۶؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۱۴؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۱۰.
آغاز: «اما بعد حمد الله علی سوابـغ الانـعام والصـلوة علی رسوله محمد سید الانـام واله البـررة الکـرام فـقد استخرت الله سبحانه».
انجام: «من الغلط والتصحیف والتحریف وفقه الله وایانا لمراضیه وکتب العبد الفقیر الی کرم الله... ومـصلیا عـلی رسوله واله السادة الشرفا ومسلما».
انجامه: «وکتب صورة هذه الاجازة من خطه [الشریف قدس سره ابوعبدالله الحسین بن حیدر الحسینی الکرکی عفی عنه] نقل من خطه الشریف الفقیر ابرهیم بن محمد الحرفوشی العاملی حامدا لله تعالی علی الایـه ومـصلیا علی رسوله واله».

۳۰. اجازه به علی بن عبدالعالی میسی «۱۴۶ ر ـ ۱۵۱ پ»
مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰ـ۹۴۰ق)
اجازه به علی بن عبدالعالی میسی عـاملی، ابـن مـفلح (۹۳۸ق) و فرزندش شیخ ظهیرالدین ابواسحاق ابراهیم در ۹ روز مانده از جمادی‌الثانی ۹۳۴ق در بیرون بغداد.
بحار الانوار، ج ۱۰۵، ص ۴۹؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۶۴ـ۳۷۳؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۱۲؛ مـجلس، ج ۱۵، ص ۱۸۰ـ۱۸۱، ش ۵۱۳۸/۱۰۲ (در آن جا به اشتباه به عنوان اجازۀ علی بن عبدالعالی به شیخ زین‌الدین علی شهید ثانی متوفی ۹۶۵ق مـعرفی شـده است) و ج ۱۴، ص ۱۰ ـ ۱۱، ش ۴۸۷۳/۱۰؛ دانشگـاه تـهران، ج ۱۱، ص ۲۰۶۳ و ج ۱۶، ص ۴۱۰؛ اهدایـی رهـبری، ج ۸، ص ۴۶ـ۴۷؛ مـرعشی، ج ۱۹، ص ۲۵۱ـ۲۵۲ و ج ۲۲، ص ۸۱؛ فیضیه، ج ۲، ص ۱۹؛ جدید گـلپایگانی، ج ۱، ص ۸۲.[1]
آغاز: «الحمد لله حمدا یستوجب من نعمه اسبغها ومن قسمه اوفرها ومن عنایاته اجلها».
انجام: «الی درجـات دارالقـرار ومـرافـقة مـحمد واله الاطهار صلوات الله علیه وعلیهم وسـلامه بـنوال نـوال الاعصار [صورة خطه الشریف وکتب ذلک بیده الفـانیة الجانیة الفقیر الی عفو الله وکـرمه المسـتغفر عـن ذنـوبه وعیوبه علی بن عبدالعالی بظاهر بغداد دارالسلم لتسع ان بقین من شهر جـمدی‌الاخـره مـن سـنة اربـع وثـلثین وتسعمایة]».

۳۱. اجازه به عبدالکریم بن ابراهیم میسی
«۱۵۳ پ ـ ۱۵۴ ر»
مؤلف: ابراهیم بن علی بن عبدالعالی میسی (سده ۱۰ه)
اجازه به فرزندش عبدالکریم در اوایل رمـضان ۹۷۵ق در نجف.
بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۸۰ و ۳۸۰.
آغاز: «نحمدک یا من نصرنا فیما ناخذه للعمل بالامور الشرعیة الواصلة اصولها الینا بالتفات عن خیر البریة».
انـجام: «من الاجازات المذکورة وکتب الاحرف بـیده الفانیة الراجی عفو ربه ابرهیم بن عـلی بـن عـبدالعـالی المیسی العاملی عاملهم الله بلطفه وکرمه وذلک بالنجف الاشرف المقدس علی مشرفه افضل الصلوة والسلم فی اوایل شهر رمضان من سنة ۹۷۵».

۳۲. اجازه به جلال‌الدین بن مرتضی تاج‌الدین
«۱۵۴ ر ـ ۱۵۵ پ»
مؤلف: حسین بن حیدر کرکی عاملی (ـ۱۰۴۱ق)
کرکی در این اجازه از خود نام نبرده اما تصریح کرده که در دو زمان ظـهر شـنبه ۱۶ جـمادی‌الاول ۱۰۰۳ق در

۱. در دنا، ج ۱، ص ۲۱۱ـ۲۱۲ از ۱۰ نسخه معرفی شده ذیل عنوان این اجازه، ۳ نسخه اجازه دیگری از کرکی است (شـماره‌های اول و پنجم و هشتم).

کاظمین و شب جمعه ۷ جمادی‌الثانی ۱۰۰۷ق از شیخ بهایی اجازه گرفته است. در همین مجموعه هم احادیثی از شیخ بهایی در همین تاریخها نقل کرده که نشان می‌دهد بی‌شک نویسندهٔ اجازه خود اوست. مجلسی در بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۱ـ۱۳ با تردید او را نویسندهٔ این اجازه دانسته است.

آغاز: «الحمد لله والصلوة والسلم علی عباده الذین اصطفی خصوصا علی سیدنا محمد المصطفی واله اولی السبق والفضل والصفا».

انجام: «فان دعاه مرجوا اجابته والمحه المجیز المعترف بذنبه المغترف من بحار لطف ربه».

۳۳. احادیث «۱۵۶ ر ـ ۱۶۲ ر»

به روایت حسین بن حیدر کرکی عاملی (ـ۱۰۴۱ق) از شیخ بهایی با سلسله اسناد اوست. در تاریخهای پنجشنبه ۱۴ جمادی‌الاول ۱۰۰۳ق در کاظمین و شب جمعه ۲۹ جمادی‌الاول ۱۰۰۳ق در سرّمن‌رای و شب جمعه ۷ جمادی‌الاخر ۱۰۰۳ق در غرب دارالسلام بغداد رو به روی قبر موسی بن جعفر و محمد بن علی الجواد(ع).

آغاز: «حدثنی شیخنا العلامه الفهامه لسان المتقدمین حجة المتاخرین سلطان العلما المتبحرین... محمد بن... الشیخ حسین بن عبدالصمد الحارثی الهمدانی ادام الله تعالی ظله... فی الکاظمین فی شرقی بغداد... عصریة نهار الخمیس رابع عشر شهر جمادی‌الاول سنة الف وثلث من الهجرة».

انجام:

ونعلیک اخلعن واسجد خضوعا
اذا لاحت لدیک القبتان
فتحتها لعمرک نار موسی
ونور محمد متقارنان

۳۴. احادیث «۱۶۲ ر ـ ۱۶۳ ر»

چند حدیث در ستایش امیرالمؤمنین و حسنین(ع) به نقل از سید حیدر تبریزی با سلسله اسناد او، روایت شده در عصر روز یکشنبه ۷ رجب ۱۰۰۳ق در کربلا.

آغاز: «حدثنی السید الجلیل النبیل عمدة السادات العظام وزبده الفضلآ الکرام قطب المحدثین وزین المحققین السید حیدر التبریزی ادامه الله تعالی فی الحایر الحسینیه».

انجام: «قال رسول الله صلی الله علیه واله من ابغض الحسن والحسین جآ یوم القیمه ولیس علی وجهه لحم ولم تنله شفاعتی».

۳۵. نمونه انشاء برای اجازه «۱۶۳ ر ـ ۱۶۴ پ»

مشتمل بر دو نمونه.

آغاز: «احسن حدیث یبتدا به الکلام فی کل مقام وخیر خبر یفتتح به المقال علی کل حال حمد الله سبحانه».

انجام: «الکمل الکبار المشار الیهم بعلو الاسناد بین المسلمین فی البلدان والامصار او لهم استادی (استنادی)».

۳۶. احادیث «۱۶۴ پ ـ ۱۶۹ پ»

روایت سه حدیث از شیخ بهایی به تاریخهای شب جمعه ۷ جمادی‌الثانی ۱۰۰۳ق در غرب دارالسلم بغداد روبه‌روی ضریح امام موسی بن جعفر و امام محمد بن علی الجواد(ع) (فقط بخشی از سند آمده و متن حدیث نانوشته رها شده است)، صبح جمعه ۹ رجب ۱۰۰۳ق در حرم حسینی هنگام زیارت امام حسین(ع) و ۲ رمضان ۹۹۳ق در اصفهان و روایت همان حدیث در ۲۷ رجب ۱۰۰۳ق در نجف روبه‌روی ضریح مطهر. و همچنین حدیثی به نقل از امیر ابوالولی بن شاه محمود انجو حسینی شیرازی در دوشنبه ۳ جمادی‌الاول ۱۰۰۵ق روبه‌روی حرم معصومه(س) در قم.

راوی همه این احادیث حسین بن حیدر کرکی است.

۳۷. یادداشت درباره اجازات حسین بن حیدر کرکی در کاشان «۱۶۹ پ ـ ۱۷۰ ر»

مؤلف: حسین بن حیدر کرکی عاملی (ـ۱۰۴۱ق)

کرکی در یادداشت کوتاهی متذکر شده در سه‌شنبه ۱۰

جمادی‌الاول ۱۰۰۵ق در کاشان از ضیاءالدین محمد بن محمود کاشانی اجازه شفاهی روایت تهذیب الاحکام و از شاه مرتضی کاشانی اجازه نقل الاربعین شهید را گرفته است.

آغاز: «وحدثنی بکاشان یوم الثلثا عاشر جمادی‌الاول سنة الف وخمس المولی الجلیل النبیل ضیا الملة والدین محمد بن محمود القاشانی اجازة لفظا».

۳۸. نمونه انشای خطبه « ۱۷۰ ر ـ ۱۹۵ ر»

نمونه‌هایی برای متن و خطبه اجازه و سماع و قرائت کتاب است که برای آموزش اجازه‌نویسی جمع شده‌اند.

آغاز: «الحمد لله الذی زین بسیط العالم بوجود وشرف اقطار الارض بمکان ایمة المهتدین».

انجام: «ناقل اثار المرتضویه مستجمع صنوف المکارم اکابر السلف والاکارم عفیف الملة والتقوی والدین».

۳۹. اسناد قرائت ابن جزری «۱۹۵ ر ـ ۱۹۶ ر»

آغاز: «قال محمد بن الجزری فی اربعینه واما قراة القرآن العظیم فانی قراته علی جماعة کثیر من الشیوخ منهم الشیخ الامام العلامة شمس‌الدین ابو عبدالله محمد بن عبدالرحمن بن علی الحنفی».

انجام: «کما انزل علی الروح الامین رسول رب العالمین وامینه علی وجیه جبرییل علیه السلام».

۴۰. اجازه به علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی
«۱۹۶ ر ـ ۲۰۰ پ»

مؤلف: علی بن هلال جزایری (-۹۰۹ق)

در روز سه‌شنبه نیمه رمضان ۹۰۹ق.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۲۸ـ۳۴؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۳۶ـ۳۴۲؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۲۲؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۸ـ۹، ش ۴۸۷۳/۷.

آغاز: «صورة اجازة کتبها الشیخ علی بن هلال للشیخ علی بن عبدالعال الکرکی قدس سرهما نقلتها من خطه الشریف. بسمله. الحمد لله المنقذ بتدقیق نظر العقول من الحیرة والظلال المرشد برحمته الی سبیل الصواب».

انجام: «واجزت له ان یجیز ذلک کله لمن یراه اهلا لذلک ومستحقا له. وکتب العبد الفقیر الی رحمة ربه الغنی علی بن هلال الجزایری... وحده وصلی الله علی سیدنا محمد مصطفی واله الطاهرین».

۴۱. اجازه به علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی
«۲۰۰ پ ـ ۲۰۷ ر»

مؤلف: محمد بن علی بن محمد بن خاتون عاملی (قرن ۱۰ه)

اجازهٔ مفصلی که در ضمن آن متن چهار اجازه دیگر نقل شده است:

۱ و ۲. دو اجازه علامه حلی به سید مهنا.
۳. اجازه فخرالمحققین به سید مهنا.
۴. اجازه ابن فهد حلی به شمس‌الدین حولانی.

نوشته شده در ۱۱ ذیحجه ۹۰۰ق.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۲۰ـ۲۷؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۲۹ـ۳۳۶، حیاة المحقق الکرکی وآثاره، ج ۲، ص ۱۹۴ـ۲۰۴؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۹ـ۱۰، ش ۴۸۷۳/۸ (در آن جا به اشتباه با عنوان اجازهٔ ابن فهد حلی به محقق کرکی ـ زین‌الدین علی بن عزالدین حسین بن عبدالعالی ـ معرفی شده است).

آغاز: «صورة اجازة الشیخ محمد بن محمد بن خاتون للشیخ علی بن عبدالعال. بسمله. الحمد لله الذی جعل شریعة الاسلام سبباً للسعادة الابدیه والخلاص من الشقاوة السرمدیة».

انجام: «وثمانمایه هلالیه هجریه والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا محمد النبی واله وسلم تسلیما [هذه صورة خطه وکتب اضعف عباد الله محمد بن علی بن محمد بن محمد بن خاتون فی حادی عشر ذی‌الحجه من شهور سنه تسعمایة هلالیة هجریه]».

انجامه: «[وکتب من خطه افقر عباد الله الحسین بن حیدر الحسینی الکرکی عفی عنه]. نقل هذه الاجازة من خط نقل من خطه اضعف عباد الله واحوجهم الی شفاعة رسوله واله الطاهرین ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی العاملی الکرکی غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المومنین».

۴۲. اجازه به ابن فهد حلی «۲۰۷ پ حاشیه»
مؤلف: علی بن حسن بن محمد خازن حائری، ابن خازن (سده ۸هـ)
در ۲۰ رجب ۷۹۱ق. در پایان این اجـازه مـتن اجـازه شهید اول به ابن خازن درج شده است که در شماره بعدی معرفی می‌شود.
ذریعه، ج ۱، ص ۲۱۲؛ بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۲۱۷ و ۳۵۸؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۴۱۰؛ مرعشی، ج ۱۵، ص ۱۶۴ و ج ۲۲، ص ۸۱؛ مـجلس، ج ۱۲، ص ۳۹؛ اهدایی رهـبری، ج ۸، ص ۴۷؛ آسـتان قـدس، ج ۲۱، ص ۱۲۰۲ (که به اشتباه این عنوان در دو شماره ۹ و ۱۰ تکرار شده است).
آغـاز: «صـورة اجـازة الشـیخ الفـقیه ابـن الخـازن الحائری ره للشیخ العلامة ابـی العـباس احـمد بـن فـهد الحلی ره. بسمله. الحمد لله الذی بنعمته تـتم الصـالحات وصلی الله علی سید المخلوقات محمد واله خیر مـوالی وسادات».
انجام: «صلاح دنیاه واخـرته بـمحمد واله وذریـته... بسمله. اللهم انا نحمدک الخ».

۴۳. اجازه به ابن خازن حائری «۲۰۷ پ ـ ۲۱۲ ر»
مؤلف: محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۳۴-۷۸۶ق)
نوشته شده در نیمه روز چهارشنبه ۱۲ رمضان ۷۸۴ق در دمشق.
بـحار الانـوار، ج ۱۰۷، ص ۱۸۶ـ۱۹۲؛ الشـهید الاول حیاته وآثـاره، ص ۲۳۰ـ۲۳۶؛ ذریـعه، ج ۱، ص ۲۴۷؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۱۴، ش ۴۸۷۳/۱۵؛ مرعشی، ج ۱۵، ص ۸ـ۹ و ج ۲۲، ص ۸۱؛ دانشگاه تهران، ج ۱۱، ص ۲۰۶۳ و ج ۱۶، ص ۴۱۰؛ مدرسه فیضیه، ج ۳، ص ۱۹.
آغاز: «صورة اجازة کـتبها شـیخنا الشـهید قـدس الله روحه للفقیه ابن الخازن الحایری نقلتها من خط شـیخنا الشیخ علی بن عبدالعال قدس سره. بسـمله. اللـهم انـا نحمدک والحمد من نعمک ونشکرک».
انجام: «وصلی الله علی سیدنا افضل الخلایق اجمعین ابی القسم حبیب الله خـاتم النـبیین وعـترته الطـاهرین وصحبه الاخیار المنتجبین. هـذه صـورة خـط شـیخنا الشهید قدس الله روحه».

۴۴. اجازه به شاه محمود خلیفه «۲۱۲ ر ـ ۲۱۵ پ»
مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (-۹۵۰ق)
این اجازه در آغاز این نسخه هم نوشته شده بود و در این صفحات تکرار شده است.
آغاز: «صورة اجازة کتبها الشـیخ الامـام ابـرهیم بـن سلیمان القطیفی لشاه محمود الخلیفه. بسمله. الحـمد لله رب العالمین وصلاته وسـلامه عـلی عـباده المـصطفین خصوصا صفوه الکونین انسان فص عین الانسان».
انـجام: «والعـذر فـی الاخـتصار فـعسی ان یـتدارک التطویل بعد زمان غیر طویل».

۴۵. اجازه به ابراهیم بن حسین همدانی «۲۱۵ پ ـ ۲۲۰ پ»
مؤلف: محمد بن احمد بن نعمت‌الله بن خاتون عـاملی (قـرن ۱۱ هـ)
در روز جمعه ۱۴ محرم ۱۰۰۸ق در مکه.
بحار الانوار، ج ۱۰۹، ص ۱۰۱ـ۱۰۷؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۳۱؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۱هـ، ص ۵۳۱.
آغاز: «صورة اجازة کتبها الشیخ الجلیل والفقیه النبیل الشیخ محمد بن احمد بن نعمه بن خاتون للسـید السـند العلامه ظهیرالدین ابرهیم بن الحسین الحسنی الهمدانی. بسمله. الحمد لولیه ومستحقه والصلوة علی اشرف انبیایه وخلقه واله الایمة البرره».
انجام: «من نور علومهم رضوان الله علیهم اجمعین مـا قرره علما درایه الروایه والحمد لله رب العالمین وصـلی الله علی سیدنا محمد واله الطاهرین وکتب الفقیر الی عفو الله تعالی محمد بن احمد بن نعمة‌الله بن خاتون العـاملی بمکه المشرفه سنه ۱۰۰۸ فی یـوم الجـمعة رابـع عشـر محرم الحرام حامدا مصلیا مسلما مستغفرا».
انـجامه: «وکـتب [الفـقیر] هـذه الاجـازة مـن خـطه [الشریف ادام الله تعالیٰ برکاته فی تاریخ قرة (کذا؛ غرة) شهر جمادی‌الآخر سنه الف وتسع وکـتب الفـقیر الی الله

الغنی المغنی الحسین بن حیدر الحسینی الکرکی العاملی تجاوز الله عن سیّاتهما بمحمد واله الطاهرین] نـقل مـن خطه ابرهیم بن محمد الحرفوشی العاملی».

۴۶. اجازه به ابوالعلاء «۲۲۰ پ ـ ۲۲۱ ر»
مؤلف: حسن بن حسین بن علی دوریستی (قرن ۶ھ)
بلاغ قرائت و اجازه روایت الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد شیخ مفید در ۵۷۶ق در کاشان.
بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۲۵.
آغاز: «رایت صورة ما انا اثبته بخط نقل من خط کاتبه صورته رحمه الله عـلی ظـهر کـتاب ارشـاد العـباد مـن تصانیف حجة الاسلام المفید ابی عبدالله محمد بن محمد بن النعمن الحارثی البغدادی قدس الله روحه. قـرا عـلی الاجل العالم الاوحد مجدالدین بهآ الاسلام جمال العلما ابو العلا ادام الله توفیقه».
انـجام: «وکتب الحسن بن الحسین بن علی الدرویشی (کذا، الدوریستی) نزیل قاشان بخطه سنه ست وسبعین وخمس‌مایه حامدا لله تعالی مصلیا علی نبینا محمد واله الطاهرین».

۴۷. نمونه اجازه «۲۲۱ ر ـ ۲۲۱ پ»
انشای یک نمونه اجازه که در آن جای نام مجیز و مجاز سفید مانده است.
آغاز: «الحمد لله الذی احیا قلوب اولیـایه بـنور العـرفان ووفقهم للاهتدا».
انـجام: «ما یصح له حکایته من النقل والفـتوی فـلیرو لمن شا واحب کیف شا واحب موفقا وکتب (بیاض)».

۴۸. اجازه به حسین بن حیدر کرکی «۲۲۱ پ ـ ۲۲۲ پ»
مؤلف: علی بن محمد بن مکی عاملی (سده ۱۱ھ)
در آخر روز پنجشنبه ۱۸ محرم ۱۰۱۰ق.
ذریعه، ج ۱، ص ۲۲۱؛ بحار الانوار، ج ۱۰۶، ص ۱۶۲ ـ ۱۶۴.
آغاز: «الحمد لله اهل الکبریا والکرم وصـلی الله عـلی سیدنا محمد النبی واله وسلم وبـعد فـقد امـرنی السـید الحسیب النسیب العریق الاصیل».
انــجام: «وذلک کـذلک وکـتب العـبد الجـانی عـلی نجیب‌الدین بن محمد بن مکی بن عیسی بن حسـن بـن عیسی العاملی سامحه الله فی اخر نهار الخـمیس ثـامن عشر محرم الحرام عام عشره بعد الالف من الهجره».
انجامه: «نقلت هذه من خط المجیز وکتب العبد الفـقیر ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحـرفوشی العـاملی الکرکی عفی الله عنهما بمحمد واله».

۴۹. اجازه به نجم بن محمد حسینی و دو پسرش «۲۲۲ پ ـ ۲۷۹ پ»
مؤلف: حسن بن زین‌الدین عاملی (۹۵۹-۱۰۱۱ق)
به نجم بن محمد حسینی و دو پسرش محمد و علی.
بحار الانوار، ج ۱۰۹، ص ۳ـ۷۹؛ الاجـازات لجـمع مـن الاعــلام، سـید مـهدی رجـایی، قـم، کـتابخانه آیت‌الله مرعشی، ص ۶۹ـ۱۵۸؛ ذریعه، ج ۱، ص ۱۷۲؛ دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص ۲۸۰۷ و ج ۱۵، ص ۴۲۴۱ (با انتساب اشتباه اجازه به شهید ثانی)؛ مرکز احیاء، ج ۲، ص ۴۴۵؛ مرعشی، ج ۷، ص ۳۲۰ و ج ۱۶، ص ۶۳؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۴۲ـ۴۳؛ سپهسالار، ج ۳، ص ۴۹؛ مجله وقف میراث جاویدان، ش ۳، ص ۵۷؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۱۹۴ـ۱۹۵.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین حمد الشاکرین وصلواته علی سید الاولین والاخرین مـحمد المـصطفی... وبـعد فیقول العبد الفقیر الی الله تعالی حسن».
انـجام: «بعد مجال فان فیه کفایة ان شاء الله والحمد لله رب العالمین... الطاهرین. صورة خطه وکتب بخطه العبد الضعیف... حسن بن زین‌الدین بن عـلی بـن احـمد بـن جمال‌الدین بن تقی‌الدین صالح بن مشرف العاملی عامله الله بفضله ورافقه واوزعه شکر نعمته حامدا لله علی آلائه مصلیا علی اشرف الانبیا واله مسلما مستغفرا وحسبنا الله ونعم الوکیل».
انـجامه: «وهذه منقوله من خط نقل من خـط مـصنفها وکتبها بیده الفانیه [الجانیه افقر عباد الله الغنی الحسین بن حیدر الحسینی الکرکی العاملی؛ ثم کـتب] ابـرهیم بـن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی العـاملی عـامله الله

بلطفه الخفی بالنبی والوصی فی سنة احد وسبعین من الهجرة النبویه وصلی الله علی محمد واله الطاهرین وسلم تسلیما».

۵۰. اجازه به محمود بن علاءالدین بن جلال‌الدین طالقانی «۲۸۰ ر ـ ۲۸۳ ر»

مؤلف: محمد بن علی بن ابراهیم احسایی، ابن ابی جمهور (ح ۸۳۸ ـ پس از ۹۰۶ق)

در انتهای این اجازه شیخ ربیعه بن جمعه عبرمی عبادی جزائری توصیه‌ای برای مجاز نوشته که تاریخ آن اوائل جمادی‌الاول سال ۹۱۲ق است. همین امر موجب شده تا کاتب نسخه ما به اشتباه عنوان این اجازه را «صوره اجازة الشیخ الجلیل محمد بن ابی جمهور الاحساوی للشیخ الفاضل الشیخ ربیعة بن جمعة» ذکر کند که درست نیست. از آن جا که مأخذ مجلسی در نقل این اجازه در بحار الانوار همین نسخه بوده این اشتباه بدان کتاب نیز راه یافته است.

ذریعه، ج ۱، ص ۲۴۲؛ بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۳ـ۱۷ و ۲۰۰؛ کتب خطی کتابخانه‌های اصفهان، ص ۱۵۲.

آغاز: «صوره اجازة الشیخ الجلیل محمد بن ابی جمهور الاحساوی للشیخ الفاضل الشیخ ربیعه بن جمعه. بسمله. الحمد لله الذی جعل من جملة طرق المسلمین وهدایه المومنین والوسیلة الی حبل الله المتین».

انجام: «بالملازمه ما دمت فاولی علیها صوره ما کتب کتبه الفقیر الی الله الغنی ربیع بن جمعه العسرمی (کذا) العبادی محتدا الجزایری مولدا فی اوایل جمادی‌الاول من شهور سنة اثنی عشره تسعمایه».

۵۱. اجازه به ملک محمد بن سلطان حسین اصفهانی «۲۸۳ ر ـ ۲۸۵ پ»

مؤلف: علی بن هلال کرکی (ـ۹۸۴ق)

در دهه دوم صفر ۹۸۴ق در اصفهان.

بحار الانوار، ج ۱۰۹، ص ۸۰ـ۸۳ و ۲۷۱؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۲۳؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۰ه، ص ۱۶۳.

آغاز: «صورة اجازة الشیخ الفقیه الشیخ علی بن هلال الکرکی للمولی المحقق مولانا ملک محمد بن سلطان حسین الاصفهانی قدس سره. بسمله. الحمد لله المتعالی عن صفات المخلوقین المنزه عن نعوت الناعتین».

انجام: «وکتب ذلک بیده الفانیه الفقیر الضعیف المستغفر من ذنوبه علی بن عبدالعالی بالمشهد المقدس الغروی علی مشرفه الصلوة والسلم والتحیه والاکرام لاثنی عشره ان بقیت من شهر شعبان المبارک سنة اربع وثلثین وتسعمایه وکتب الفقیر الحقیر الدایر التقصیر علی بن هلال الکرکی عامله الله بلطفه الخفی بمحمد وعلی صلوات الله علیهما وعلی الهما الطاهرین فی العشر الثانی من صفر ختم بالخیر والظفر من سنة اربع وثمانین وتسعمایه فی بلدة اصفهان».

انجامه: «وکتب ابرهیم بن محمد الحرفوشی العاملی».

۵۲. احادیث «۲۸۵ پ ـ ۲۸۷ پ»

احادیثی به روایت شیخ بهایی است در تاریخهای پنجشنبه اواخر ربیع‌الثانی ۱۰۱۰ق در قریه‌ای حوالی سمنان از فصل زیادات احکام موتی از کتاب تهذیب و بخشهایی از کتاب توحید صدوق در مشهد رو به روی ضریح مقدس در رمضان ۱۰۱۱ق.

حسین کرکی ـ کاتب مجموعهٔ اصل ـ این احادیث را بر شیخ بهایی خوانده است.

آغاز: «حدثنی شیخنا الشیخ العلامه بهاالملة والدین محمد سلمه الله تعالی بحدیث الجبن والجوز المسلسل والقمنی منها لقمه فی یوم الخمیس».

۵۳. اجازه به محمد بن صالح غروی حلی «۲۸۷ پ ـ ۲۸۹ ر»

مؤلف: محمد بن علی بن ابراهیم احسایی، ابن ابی جمهور (ح ۸۳۸ ـ پس از ۹۰۶ق)

برای قرائت کتاب ارشاد الاذهان در نیمه جمادی‌الاول ۸۹۸ق در قریه قلفان در ولایت استرآباد.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۸ـ۲۰ و ۲۰۴.

آغاز: «صورة اجازة صدرت عن الشیخ المحقق محمد بن جمهور الاحساوی وانا نقلتها من خطه الشریف قدس

الله روحه. بسمله. الحمد لله الذی ارشدنا بارشاد الاذهان الی معرفه احکام الایمان وعلمنا بواسطه تحریر مسایله».

انجام: «فی قریة قلفان حفت بالامان وکتب المجیز المذکور کاتب الاخرف (کذا؛ الاحرف) الفقیر الی الله العفو الغفور محمد بن علی بن احمد بن جمهور الاحساوی تجاوز الله عن سیاته وغفر الله له ولوالدیه انه غفور رحیم وصلی الله علی سیدنا محمد واله الطاهرین».

انجامه: «وکتب بیده الفانیه الفقیر ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی العاملی».

۵۴. اجازه به محمد بن ترکی غروی «۲۸۹ پ ـ ۳۰۳ ر»

مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (-۹۵۰ق)

این اجازه پیشتر در نسخه آمده بود (رساله هفتم) و در این جا تکرار شده است.

آغاز: «الحمد لمن خلق العقل هادیا الی النجاة من معاضل المشکلات وجعله معصوما».

انجام: «وسنة نبیه وصلة ذریته وکتب الفقیر الی الله المنان ابرهیم بن سلیمان حامدا مصلیا مستغفرا بالمشهد الغروی صلوات الله علی مشرفه بتاریخ سادس شهر عاشورا سنة خمس عشره وتسعمایه سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد واله الطاهرین».

۵۵. اجازه به منصور بن محمد بن ترکی غروی «۳۰۳ پ»

مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (-۹۵۰ق)

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۰۷ و ۲۹۹.

آغاز: «یقول الفقیر الی الله المنان ابرهیم بن سلیمان انی قد اجزت مضمون ما حوته هذه الاجازة للشیخ الاجل الرکن الاظل».

۵۶. اجازه به عبدالعلی بن احمد استرآبادی «۳۰۳ پ ـ ۳۰۷ پ»

مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰-۹۴۰ق)

در ۲۶ رمضان ۹۲۹ق در نجف.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۶۴ـ۶۸ و ۲۵۱؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۵۳ـ۳۵۷.

آغاز: «الحمد لله باری النسم ومجزل القسم ومفیض الجود والکرم والصلوة والسلم علی النبی الامی».

انجام: «والهمنا سلوک الطریقه المثلی وکتب هذه الاحرف بیده الفانیه الخانیه علی بن عبدالعال تاب الله علیه توبة نصوحا بالمشهد المقدس الغروی... حامدا لله علی الایه مصلیا علی رسوله محمد المطفی (کذا؛ المصطفی) واله الطاهرین».

انجامه: «وکتب ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی العاملی الکرکی غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المومنین».

۵۷. اجازه به محمود بن محمد بن عبدالواحد رازی «۳۰۷ پ ـ ۳۰۸ ر»

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

در اواخر ربیع‌الاخر ۷۰۹ق در سلطانیه.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۴۲ و ۲۸۸.

آغاز: «صورة اجازة کتبها العلامة رحمه الله علی کتاب الشرایع نقلتها من خطه الشریف. استخرت الله تعالی واجزت للشیخ العالم الفقیه».

انجام: «بالبلده السلطانیه حماها الله تعالی من جمیع الافات والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا ومولانا محمد النبی واله الطاهرین».

۵۸. اجازه به علی بن قاسم عریضی یزدی «۳۰۸ ر ـ ۳۱۱ پ»

مؤلف: محمد بن منصور دشتکی شیرازی، صدرالدین (زنده در ۹۷۳ق)

در دههٔ آخر جمادی‌الاول ۹۷۳ق. مجیز پس از کتابت اجازه آن را در مزار عبدالعظیم بن عبدالله بن علی سدید در مشهد معروف او در مسجد شجره ری بر مجاز به صورت شفاهی قرائت نموده است.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۲۴ـ۱۲۸ و ۳۱۵؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۴۸؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۰ه، ص ۱۵۷ و ۲۱۹.

آغاز: «نسخة اجازة صدرت عمن هو صدر سند العلم والعلی محمدة لسان کافة الوری طاب ثراه الشهیر بامیر صدرالدین محمد بن السید السند العلامة الامیر غوث الحکما غیاث‌الدین منصور الشیرازی الحسینی الدشتکی قدس سره. بسمله. الحمد لعلی اعلی بکلمته کلمة الاسلام والشکر لملی املی علی عبده ما ملأ به ارجاء الخافقین».

انجام: «وقرا علی الرضویات بالصحیفة واذنت روایتها عنی له ایضا وانا الصدر المنصور الحسنی الحسینی الدشتکی رحمهم الله».

۵۹. اجازه به شریف بن نورالله بن محمد شاه تستری
«۳۱۲ ر ـ ۳۱۸ ر»

مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (ـ۹۵۰ق)

در ۱۱ جمادی‌الاول ۹۴۴ق.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۱۶ـ۱۲۳ و ۳۰۷.

آغاز: «صورة اجازة الشیخ الامام الشیخ ابرهیم بن سلیمان للسید الشریف الشوشتری رحمهما الله. بسمله. یا من شرف الساده وجعلهم لنا شرفا وقاده واوجب لنا شکره علی انعامه».

انجام: «کما وفقنا بولایتهم فوفقنا لاتباع اثارهم والحشر معهم والفوز بهم والحمد لله اولا واخرا».

انجامه: «الی هنا انتهت الاجازة من خط مجیزها وانا نقلتها من خط من نقلها من خطه قدس الله روحه ونور ضریحه وکتب الفقیر الی الله الغنی ابرهیم بن محمد بن علی الحرفوشی فی اخر شهر محرم الحرام من شهور سنة احدی وسبعین بعد الالف من الهجرة علی مشرفها افضل الصلوه واتم السلام».

۶۰. اجازه به شهید اول «۳۱۸ ر ـ ۳۱۸ پ»

مؤلف: محمد بن حسن بن یوسف حلی، فخرالمحققین (۶۸۲ـ۷۷۱ق)

بر روی نسخه‌ای از ایضاح الفوائد که به خط شهید اول (۷۸۶ق) بوده و او آن را بر مؤلفش فخرالمحققین خوانده بود در ۶ شوال ۷۵۶ق در حله.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۷۷ـ۱۷۸؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱۴، ص ۴۳۶؛ الشهید الاول حیاته وآثاره، ص ۶۵؛ مرعشی، ج ۱، ص ۳۱۱؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۳۶.

آغاز: «صورة اجازة صدرت من فخرالمحققین للشهید قدس روحیهما نقلتها من خطه الشریف فی ظهر الجز الاول من کتاب ایضاح الفواید... قرا علی مولانا الامام العلامه الاعظم افضل علما».

انجام: «وسبعمایه بالحله والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا محمد واله».

۶۱. اجازه به علی بن حبیب‌الله بن سلطان محمد جوزدانی
«۳۱۸ پ ـ ۳۲۰ ر»

مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰ـ۹۴۰ق)

در ۱۱ صفر ۹۲۸ق در نجف.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۵۸ـ۵۹ و ۲۴۳؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۳۴۷ـ۳۴۹.

آغاز: «صوره اجازة شیخنا الشیخ علی بن عبدالعالی للشیخ بابا شیخ علی بن پیر حبیب الله بن سلطان محمد الجوزرانی (کذا) الواعظ نقلتها من خطه الشریف. بسمله. الحمد لله کما هو اهله والصلوة والسلم علی حبیبه محمد».

انجام: «واله الاطهار الاخیار وکتب هذه الاحرف... من شهر صفر الخیر من سنة ثمان وعشرین وتسعمایه احسن الله تقضیها».

۶۲. اجازه به حسین بن محمد استرآبادی
«۳۲۰ ر ـ ۳۲۲ پ»

مؤلف: علی بن عبدالعالی میسی عاملی، ابن مفلح (ـ۹۳۸ق)

پس از خواندن قواعد الاحکام علامه حلی در ۱۱ شوال ۹۰۷ق.

مرعشی، ج ۳، ص ۲۸۳ (نسخه اصل به خط مؤلف، در آن جا به اشتباه اجازه از محقق کرکی دانسته شده است)؛ بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۴۹ـ۵۳ و ۲۳۴؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۱۴ و ۲۱۸؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۰ه‍، ص ۶۰ و ۱۶۵.

آغاز: «قرا علی المولی الکبیر والعالم النحریر وصدر دهره وفرید عصره الفقیه الکامل العامل».

انجام: «وعقیب صلواته بدعائه المجاب وکتب العبد الضعیف المحتاج الی کرمه تعالی علی بن عبدالعالی حادی عشر شهر شوال... ومصلیا علی رسوله محمد واحبائه مسلما».

در پایان یادداشت بعد التحریری از مجیز آمده که طریق دیگری را در همان روز به مجاز اجازه داده است (۳۲۲ پ ـ ۳۲۳ ر).

۶۳. اجازه به محمدبن صالح غروی حلی «۳۲۳ ر ـ ۳۲۴ پ»

مؤلف: محمد بن علی بن ابراهیم احسایی، ابن ابی جمهور (ح ۸۳۸ ـ پس از ۹۰۶ق)

این اجازه در نسخه تکرار شده است.

آغاز: «الحمد لله الذی ارشدنا بارشاد الاذهان الی معرفة احکام الایمان وعلمنا بواسطة تحریر مسایله».

انجام: «فی قریه قلفان حفت بالامان وکتب المجیز المذکور کاتب الاحرف الفقیر الی الله العفو الغفور محمدعلی بن ابی جمهور الاحساوی تجاوز الله عن سیاته وغفر له ولوالدیه انه غفور رحیم وصلی الله علیه سیدنا محمد واله وسلم».

۶۴. اجازه به محمد بن حسن استرآبادی «۳۲۵ ر ـ ۳۳۱ ر»

مؤلف: ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی (-۹۵۰ق)

در ۲۱ محرم ۹۲۰ق در نجف.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۰۹ـ۱۱۵ و ۳۰۰؛ ذریعه، ج ۱، ص ۱۳۴.

آغاز: «الحمد لله الذی ابتدا فطره ما خلق فاحسنه علی غیر مثال وفضل بنی ادم علی کثیر ممن خلق علی علم منه».

انجام: «وان لا ینسنی من الدعا فی خلواته وبر صلواته کما لا انساه حتی اوسد رمیما فی التراب والی المرجع والماب».

انجامه: «وکتب الفقیر الی الله ابرهیم بن محمد الحرفوشی عفی الله عنهما وعن جمیع المومنین وصلی الله علی محمد واله الطاهرین».

۶۵. اجازه به سید محسن بن محمد بن فادشاه رضوی مشهدی «۳۳۱ پ ـ ۳۳۳ ر»

مؤلف: محمد بن علی بن ابراهیم احسایی، ابن ابی جمهور (ح ۸۳۸ ـ پس از ۹۰۶ق)

در آغاز این اجازه نوشته شده: «کتبت مکرر». با شماره پنجم در همین مجموعه تکرار شده است.

آغاز: «صورة اجازة اجازها الشیخ المحقق الشیخ محمد بن جمهور الاحساوی تغمده الله بغفرانه للسید السند الفاضل الکامل السید محسن الرضوی المشهدی وانا نقلتها من خط الشیخ المشار الیه طاب ثراه فی المشهد المقدس الرضوی علی مشرفه الصلوة والسلام فی رابع شهر شعبان سنة الف وعشر.[1] بسمله. الحمد لله الذی انقذنا من حیرة الجهالة».

انجام: «بن ابی جمهور الاحساوی عفی الله عن سیئاته ووالدیه وجمیع الاخوان وصلی الله علی سیدنا محمد واله الطاهرین».

۶۶. طریق روایت صحیفه سجادیه «۳۳۳ ر ـ ۳۳۴ ر»

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ـ۹۶۵ق)

نوشته شده در ۷ شعبان ۹۳۰ق.[2]

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۳۳ـ۱۳۴؛ الصحیفة السجادیة الجامعة، ص ۶۴۱ـ۶۴۲.

آغاز: «یقول فقیر عفو الله تعالی زین‌الدین بن علی کاتب هذا الکتاب الصحیفه لطف الله تعالی به انی ارویه عن شیخنا الاجل الشیخ علی بن عبدالعالی المیسی».

انجام: «عن السید ابی الرضا فضل‌الله بن علی الحسنی

---

۱. این عبارات مربوط به اصل نسخه‌ای است که حسین بن حیدر کرکی کتابت کرده است.

۲. برای مشخصات و ویژگیهای صحیفه سجادیه‌ای که شهید ثانی کتابت آن را در ۵ شعبان ۹۳۰ق به پایان رسانده بود رک: توضیحات من در مقدمهٔ «حاشیة الصحیفة السجادیة»، ابن ادریس، در میراث حدیث شیعه، ج ۲۰، ص ۲۷۸ـ۲۷۹.

عن السید ابی الصمصام بسنده وذلک فی سابع شهر شعبان المبارک سنة ثلاثین وتسعمایه وکتب افقر العباد زین‌الدین بن علی الشهیر بابن الحجة».

۶۷. اجازه به تاج‌الدین بن هلال جزایری

«۳۳۴ پ ـ ۳۳۶ ر»

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۵ق)

در شب جمعه ۱۴ ذیحجه ۹۶۴ق.

بحار الانوار، ج ۱۰۸، ص ۱۴۳ـ۱۴۵ و ۳۴۱.

آغاز: «صورة اجازة الشیخ زین‌الدین للشیخ تاج. بسمله. الحمد لله وسلامه علی عباده الذین اصطفی والصلوه علی نبیه محمد واله الخلفا الشرفا».

انجام: «علی سبیل الارتجال وغایه الاستعجال وضیق المجال حامدا لله تعالی علی کل حال ومصلیا علی رسوله محمد وعلی اله وصحبه وهو حسبنا ونعم الوکیل».

۶۸. اجازه به ناصر بن ابراهیم بویهی حساوی

«۳۳۶ ر ـ ۳۳۹ پ»

مؤلف: علی بن محمد بن یونس بیاضی (۷۹۱-۸۷۷ق)

در شب جمعه ۱۱ شعبان ۸۵۲ق.

بیاضی در این اجازه بعد از مقدمه‌ای کوتاه، اجازه محمد بن حسن بن یوسف حلی، فخرالمحققین (۷۷۱ق) به علی بن حسن بن احمد بن مظاهر در ذیحجه ۷۴۱ق را نقل کرده است.[۱]

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۲۲۱ ـ ۲۲۵ و ۳۶۳؛ ذریعه، ج ۱، ص ۲۲۱.

آغاز: «الحمد لله الذی دل وجوب وجوده افتقار علی اتصافه بالکمالات ودل غناوه المستفاد من وجوبه علی نفی المکونات».

انجام اجازه فخرالمحققین: «لمیثم البحرانی عن والدی اجازة عن المص (المصنف) اجازة فلیرو ذلک کله لمن شا واحب فهو اهل لذلک وکتب محمد بن الحسن بن المطهر فی ذی‌الحجه سنة احد واربعین وسبعمایه والحمد لله وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی اله وصحبه وسلم. انتهی کلامه».

انجام: «باسمه سالفا فلیروها لمن شاء واحب فانه اهل لذلک وکتب لیلة الجمعة لاحد عشر لیلة خلت من شهر شعبان سنة اثنین وخمسین وثمانمایة والحمد لله وحده وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه وسلم».

۶۹. اجازه به مهنا بن سنان عبیدلی مدنی

«۳۴۰ ر ـ ۳۴۱ پ»

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

اجازه دوم علامه به اوست. در محرم ۷۲۰ق در حله.

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۴۷ و ۲۹۲ و ج ۱۰۸، ص ۲۴ و ۲۰۷؛ آستان قدس، ج ۲، ص ۳۶ و ج ۱۴، ص ۳۰۳ و ج ۲۷، ص ۲۱؛ مجلس، ج ۱۲، ص ۲۵۹ـ۲۶۰ و ج ۱۶، ص ۲۰ ـ ۲۱ و ج ۲۲، ص ۱۴۱؛ ملی تهران، ج ۱۷، ص ۳۴ـ۳۵؛ دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۲۰۲۲.

آغاز: «یقول العبد الفقیر الی الله تعالی حسن بن یوسف بن المطهر قد اجزت للمولی السید الحسیب النسیب... مهنا بن سنان العلوی الحسینی».

انجام: «عن والدی عن نجم‌الدین دبیران عن اثیرالدین الاعدی عنه وصلی الله علی سیدنا محمد واله الطاهرین وسلم تسلیما».

۷۰. اجازه به حسن علی بن عبدالله شوشتری

«۳۴۲ ر ـ ۳۴۳ ر»

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

در اوایل دهه دوم ربیع‌الاول ۱۰۳۰ق.

ذریعه، ج ۱، ص ۲۳۷؛ مجلس، ج ۱۴، ص ۵ـ۶؛ ملک، ج ۵، ص ۲۳۵؛ بحار الانوار، ج ۱۱۰، ص ۲۰۹؛ کشف الحجب والاستار، ص ۸.

آغاز: «صورة خت (کذا) اجازة مولانا البهائی لمولانا ملاحسن علی بن ملا عبدالله الشوشتری. اما بعد حمد الله

---

۱. در وزیری، ج ۳، ص ۱۰۳۲ این اجازه (رساله چهل و هفتم) به اشتباه به عنوان اجازهٔ فخرالدین محمد بن حسن بن یوسف بن مطهر حلی به شیخ ناصر بن ابراهیم بویهی احسایی معرفی شده است.

علی نعمائه والصلوة علی سید انبیائه واشرف اولیائه فقد اجزت».

انجام: «اوایل العشر الوسط من اول ربیعین سنه ثلاثین بعده الالف من هجره سید المرسلین علیه واله الطاهرین افضل صلوات المصلین والحمد لله رب العالمین».

۷۱. حدیث «۳۴۳ ر»

بحار الانوار، ج ۱۰۷، ص ۱۲۳.

آغاز: «حدثنا المولی الفاضل الجلیل مولانا تاج‌الدین حسن الاصفهانی العلاویرجانی (کذا؛ الفلاورجانی) قال حدثنا المولی المحقق مولانا خواجه جمال‌الدین محمود السلمانی السدادی».

انجام: «فقتل فلا قود ولا دیة وصلی الله علی سیدنا محمد واله الاطهار والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «وکتب بیده الفانیه هذا الکتاب من اوله الی اخره ابرهیم بن محمد بن علی بن احمد الحرفوشی العاملی الکرکی غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المومنین وکان اختتام کتابته فی الیوم الاول من شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنه احد وسبعین بعد الالف».

۷۲. اجازه به حسین بن حیدر کرکی «۳۴۳ پ ـ ۳۴۴ ر»

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

در شعبان ۹۸۹ق.

آغاز: «صورة اجازة مولینا الشیخ بهاءالدین العاملی رحمه للسید الاجل الورع التقی السید حسین بن السید حیدر الکرکی المفتی باصبهان شیخ مولینا محمدباقر السبزواری رحمه الله. بسمله. الحمد لله الذی صح لنا تهذیب الروایة وصُل سندنا بسند اهل الاستبصار».

انجام: «قال ذلک بلسانه ورقمه ببنانه افقر عباد الله الغنی بهاءالدین محمد العاملی وفقه الله لمراضیه وجعل مستقبله خیرا من ماضیه فی شهر شعبان المعظم سنه ۹۸۹ حامدا مصلیا مسلما مستغفرا».

ذیل انجام نوشته شده: «نقل من خط نقل من خط المجیز رحمه».

۷۳. اجازه به حسین بن حیدر کرکی «۳۴۴ ر ـ ۳۴۵ ر»

مؤلف: تاج‌الدین حسین بن شمس‌الدین صاعد[1]

آغاز: «باسم الله وله الحمد والصلوة والسلم علی عباده المصطفین المرتضی والهم الاتقیاء تهذیب الحدیث الصحیح المسند».

انجام: «من مراعاة حقوق الاخوة فالامر الیه والعهدة فی الدارین علیه وکتب ذلک بیده الفانیة فقیر عفو ربه المهیمن الواحد العبد الشهیر بتاج‌الدین حسین صاعد وفقه الله تعالی».

انجامه: «نقل من خط نقل من خطه الشریف وانا العبد کاتبه محمد بن السید زین‌العابدین الموسوی تجاوز الله عنهما بالنبی والوصی والهما صل الله علیهم اجمعین والحمد لله رب العالمین فی سنة ۱۲۵۵».

۷۴. اجازه به محمد بن علی بن خاتون عاملی «۳۴۵ پ»

مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)

در ۱۶ رمضان ۱۰۲۹ق.

ذریعه، ج ۱، ص ۲۳۹؛ دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۱۲۱۷؛ سپهسالار، ج ۳، ص ۴۸؛ مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۴۶۵؛ مدرسه فتحعلی‌بیگ دامغان، ص ۶۴.

آغاز: «صورة الاجازة التی کتبها شیخنا البهائی طاب ثراه للشیخ شمس‌الدین محمد بن خاتون العاملی علی ترجمة الاربعین للمجیز ؒ نقلا عن خط المجیز بواسطة. بسمله. اما بعد الحمد والصلوة فقد قرأ علی کتاب شرح الاحادیث الاربعین».

انجام: «کما هو دابی له فی غالب الاوقات والحمد لله اولا واخرا وباطنا وظاهراً».

---

۱. وی می‌باید همان کسی باشد که گواهی قرائت تهذیب الاحکام او برای سعدالدین محمد انصاری کاشانی ساکن کربلا، در صبح دوشنبه ۲۸ جمادی‌الاول ۹۹۴ق در کربلا، را در دست داریم. رک: مرعشی، ج ۵، ص ۱۱۹-۱۲۰. همچنین جنگ مهم و مفصل دستور نیز از آنِ اوست. رک: دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۸۰۴-۸۳۲.

۷۵. درباره غنیة النزوع ومؤلف آن «۳۴۶ ر»

دو فائده کوتاه است با امضای «منه ره» و «منه رحمه الله تعالی» از میرداماد.

آغاز: «قال مولانا السید العماد امیر محمدباقر الداماد فی رسالته الکبیرة فی الرضاع فی حواشیه علیه هکذا: صاحب غنیة النزوع فی الاصول والفروع هو السید الامام عزالدین ابوالمکارم حمزه بن علی».

خط: نسخ. کاتب: ابراهیم بن محمد حرفوشی کرکی عاملی[1] از روی خط سید حسین بن حیدر بن قمر کرکی عاملی (در بعضی از بخشها انجامه کرکی به خطی جدیدتر در حاشیه به نسخه افزوده شده است). تاریخ کتابت: روز چهارشنبه ۲۲ ذیقعده ۱۰۷۰ق (۷۵ پ)، ۱۰۷۰ق (۸۰ پ و ۱۰۲ ر و ۱۰۸ پ)، صبح جمعه ۴ ذیحجه ۱۰۷۰ق (۱۲۱ ر)، ۱۰۷۱ق (۲۷۹ پ)، آخر محرم ۱۰۷۱ق (۳۱۸ ر)، ۱ صفر ۱۰۷۱ق (۳۴۳ ر). محمد بن زین‌العابدین موسوی در سال ۱۲۵۵ق ص ۳۴۳ پ ـ ۳۴۶ ر را به نسخه افزوده است. بعضی از عناوین شنگرف است اما بیشتر آنها با مشکی نوشته شده. در مواردی هم‌که جای عناوین بیاض مانده به این نکته اشاره شده است (۴۸ ر، ۱۷۴ ر و پ، ۱۷۷ ر، ۱۷۸ پ، ۱۷۹ ر و پ، ۱۸۷ پ، ۲۲۱ ر و پ). بیشتر متن با نسخه اصل مقابله و در متن و حاشیه تصحیح شده است. نسخه سه بار مقابله شده با علامت بلاغ به صورتهای «بلغ» و «بلغ قبالا» و «بلغ ثانیا» و «بلغ ثالثا» (۲۴۹ پ). بعضی از این تصحیحات با تراشیدن حروف و خط زدن کلمات در متن اعمال شده است. با این همه نمی‌دانم چرا هنوز اغلاط فاحش فراوانی در متن دیده می‌شود. ص ۲۲۲ پ ـ ۲۷۹ پ دارای حاشیه‌نویسی با نشانیهای «منه ره» و «منه سلمه الله».

یادداشتهای دو برگ آغازین نسخه: در برگ الحاقی نخست نام‌کتاب و کاتب به خط ثلث جلی مجدالدین نصیری نوشته شده است: «کتابُ الاجازات**. تمام‌کتاب بخطّ شریف ابراهیم بن محمد بن علی ابن احمد الحرفوشی العاملی الکرکی است». تملک علامه مجلسی: «مما اعارنی الله بفضله العمیم، من کتب الحقیر محمدباقر بن محمدتقی»، تملک عبدالله بن محمدتقی با مهر بیضوی او به نقش: «محمّد نبی الله وعلی ولی الله وعبدهما عبدالله». مهر بیضوی به نقش: «عبده عبدالباقی الحسینی ۱۱۴۷»، تملک فاطمه خانم، دو صفحه فهرست اجازات و فوائد نسخه و حدیثی از** معانی الاخبار **با حذف اسناد به خط مکی بن محمد بن شمس‌الدین نجل شهید مکی عاملی در ۱۱۵۸ق. همو در ص ۳۰ پ نوشته: «قد نظر فی هذا الکتاب افقر... مکی بن محمد بن شمس‌الدین من ذریة الشهید مکی».**

در صفحه عنوان نسخه مهر بیضوی: «المتوکل علی الله عبده محمّدکریم» با تاریخی که از آن اعداد ۱۲۴ خوانده می‌شود. تملک محمد بن زین‌العابدین

---

۱. این نسخه‌ها را نیز به خط حرفوشی می‌شناسیم:

الکافی، در ۲۹ محرم ۱۰۶۲ق، در موقوفه میرزا ابوطالب قمی. جنگ، ج ۱، ص ۴۹۵.

قواعد الاحکام فی معرفة الحلال والحرام، در ۱۰۶۳ق. مرعشی، ج ۱۴، ص ۸۵.

السرائر الحاوی للتحریر الفتاوی، ابن ادریس، در چهارشنبه ۱۶ ذیقعده ۱۰۶۴ق. خطی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۱۳۹ـ۱۴۰.

مختلف الشیعة فی احکام الشریعة، در ۱۶ ذیحجه ۱۰۶۷ق. مرعشی، ج ۹، ص ۴۳ـ۴۴.

تحف العقول عن آل الرسول، ابن شعبه حرانی، در ۲۲ صفر ۱۰۶۹ق. فاضل خوانسار، ج ۱، ص ۱۱۸ـ۱۱۹.

المقنع فی الغیبة، سید مرتضی، در دوشنبه ۸ شعبان ۱۰۷۰ق. دانشگاه تهران، ج ۱۷، ص ۹۵.

حقایق الایمان، زین‌الدین بن محسن عاملی، در ۲۵ ذیحجه ۱۰۷۰ق. خانقاه نوربخش تهران، ج ۲، ص ۱۹۷.

حاشیة حاشیة خلیفة سلطان علی الروضة البهیة، علی بن محمد بن حسن عاملی، در ۳ جمادی‌الآخر ۱۰۷۷ق در اصفهان از روی خط مؤلف. مرعشی، ج ۹، ص ۶۰ و ذریعه، ج ۱۰، ص ۲۰۰.

الروضة البهیة فی اللمعة الدمشقیة، در دهه اول رمضان ۱۰۷۸ق. مرعشی، ج ۳۰، ص ۱۶۹ـ۱۷۰.

همچنین برای زندگی حرفوشی رک: امل الآمل، ج ۱، ص ۳۰ و فهرست کتب خطی اصفهان، ج ۲، ص ۳۱۷.

موسوی (برادر صاحب روضات الجنات)، مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۴۷۱ و یادداشتی رجالی. در حاشیه صفحاتی که اجازه یا فایده جدیدی آغاز می‌شود حرف «ح» کوچک و در کنار اجازات تکراری کلمه «مکرر» نوشته شده است. رکابه‌دار. با علامت سه نقطه شک در کنارهٔ صفحات.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۳۴۶ برگ، ۱۲/۳×۲۰/۱، ۱۸ـ۱۷ سطر، ۸×۱۴/۵.

جلد: دو طبله جلد ناهماهنگند و هر یک مربوط به کتاب دیگری بوده‌اند که در این نسخه با هم صحافی شده‌اند. طبله اول: میشن عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی کوچک و جدول، درون کاغذ ابر و باد. طبله دوم: میشن عنابی با نقوشی متفاوت از طبله اول با ترنج و سرترنج زرین منقش و جدولهای گرهی زرین. درون تیماج زیتونی جدولدار با زر. عطف تیماج قهوه‌ای. قطر: ۴/۴.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۷۳۸]

(← تصویر)

(۸۹۷۶)

مجموعه: (ادبیات ـ فارسی)

شامل دو دیوان:

۱. دیوان حافظ

مؤلف: شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی (ـ۷۹۲ق)

۲. دیوان شاه قاسم انوار

مؤلف: سید علی بن هارون، شاه قاسم انوار (۷۵۷ـ۸۳۷ق)

بدین ترتیب که یک غزل از حافظ و یک غزل از شاه قاسم آمده است. غزلیات حافظ پشت برگها و غزلیات قاسم انوار در روی صفحات نوشته شده است. اگر غزلی کوتاه یا بلند بوده برای آن که فضای یک صفحه پر شود بعضی از ابیاتش به صورت چلیپا و مورب نوشته شده است. کاتب گاهی هم چند سطر را سفید گذاشته است. در برگ ۴۲۸ ر قصاید حافظ و دیوان او تمام می‌شود و پس از آن تنها اشعار شاه قاسم انوار است.

از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز موجود:

چند پرسی ز کجایی و کجایی و کجا
از نهان خانه تجریدم و از دیر فنا
تو جدل می‌کنی اما چه کنی گر نکنی
گفت در حق تو حق اکثر شی جدلا

انجام موجود:

اگر تو مرده دلی رو به روی جانان آر
که زنده دل شوی از جلوه‌های ربانی
ز قاسمی نفسی گر قبول خواهی کرد
به هیچ حال نرنجی و هم نرنجانی

انجامه:

ختم شد دیوان شعر حافظ شیرین کلام
بر سر طاؤس قدسی آشیان فخر الانام
هژدهم ماه ربیع‌الآخر اندر چاشتگاه
بد سه‌شنبه روز هجرت روضهٔ خیر الانام
(پایان رباعیات، برگ ۴۲۴ پ)

خط: نستعلیق غبار خوب. تاریخ کتابت: سه‌شنبه ۱۸ ربیع‌الآخر (سده ۱۱ه).

دور تا دور صفحات و بین ابیات جدول‌بندی شده با طلا و مشکی. همه متن زرافشان است. پشت طبله دوم مهر مدور به نقش: «حسن‌الدین بن شمس‌الدین اخوند و مدرس گشت ۱۲۷۱». رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه سمت راست بالا و گوشه سمت چپ پایین اوراق وسط هر جزو به صورت قرینه (خط مورب کوچک مشکی).

کاغذ: نخودی نازک آهار مهره. حاشیه بعضی از صفحات کمی آبخورده.

یک، ۴۳۴، یک برگ، ۵/۶×۱۰/۳، ۱۴ سطر، ۳/۵×۷/۵.

جلد: روغنی مزین، عطف و سجاف مرمت شده با چرم صورتی. قطر: ۳/۳.

خریداری شده از امیر کریمی آزاد در اسفند ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۷۰۵۸]

(۸۹۷۷)

سفینه محمدتقی مازندرانی:
شامل اشعار و یادداشتهای متفرقه فـراوان کـه در سـده یازدهم و اوائل سده دوازدهم جمع شده است.

۱. عرض و طول بلاد معموره «ص ۱» **(جغرافی ـ فارسی)**
در ۵ اقلیم جهان. به سیاق.

۲. [فرهنگ لغات] «ص ۲ ـ ۳» **(لغت ـ فارسی)**
آغاز: «جَماد: بی نشو و نما. جراد: ملخ و نام کوه. جاهد: کوشنده. حفل: جماعت».
انـجام: «دلیس: مانند و شبیه. دبـوس: گـرز و تـازیانه و عمود و چماق. دستخوش: مسخره و زبون و دست‌آموز. درخش: برق و آتشکده».

۳. حدیثی از پیامبر درباره زوجها به حساب جمل «ص ۳»

۴. شرح حال خواجه نصیرالدین طوسی «ص ۴ ـ ۵»

۵. گفته‌ای از مجمع النوادر درباره مقبره خیام «ص ۵»

۶. مکتوبی که معتصم عباسی به قیصر روم نوشت «ص ۵»

۷. منشآت «ص ۸ ـ ۴۶ و ۴۸»
نمونه رقعه‌های آموزش نامه‌نگاری است. بـا تـاریخ ۸ ربیع‌الثانی ۱۰۸۶ق در پایان یکی از آنها (ص ۴۳).
آغاز موجود: «هر چند دیده رمد دیـده دور افـتادگان منازل نیاز و واماندگان مراحل آز از مکـحل الجـواهـر ملاقات صوری که غایت منتهای محرمان احدیت».
انـجام: «تمامی مازندران و هزار جریبین کوثر دفـع و شریف عهد به همه جا امر ساخته در عهده شناسند».

۸. سواد رقم قدغن شراب از خط میرزا طاهر واقعه‌نویس «ص ۴۷»
در رجب ۱۰۶۳ق.

۹. خطبه دیوان شیخ فیضی «ص ۴۹ ـ ۵۰»
مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴-۱۰۰۴ق)
رک: ش ۸۹۴۵/۲۸.
آغاز:
«بســـم الله الرحـــمن الرحـــیم
گنج ازل راست طلسم قـدیم...
اما بعد این ذره چـندست از ریگ بـیابان خـیال کـه سراب جهان معنی است».
انجام:
صد آفرین به خامه فیضی کـه هـر نـفس
بر موی جلوه می‌کند ایـن آتشـین کـمیت
از بـــهر یـــار کـردن گـوش گـران سـران
گوی به نه فلک زده این نـه هـزار بـیت

۱۰. گفته‌ای از مجالس المؤمنین «ص ۵۰»

۱۱. رقعهٔ وصاف «ص ۵۱»
با افتادگی از انجام.
آغـاز: «فقره‌ای از وصاف محتوی بر لطائف سخنان به وسیله حکایت گربه که بازرگانی بـه رسـم بـضاعت از غمخوری خواسته بود».
انجام موجود: «و تمامت شرفات از زر خالص مسبوک و نیفایس (کذا) جواهر و یواقیت ثمان ترصیع نافیه».

۱۲. حکایت «ص ۵۶ ـ ۶۷»
آغاز موجود: «خود و من ضعیفه مده و در هـمه حـال بـه عبادت ملک متعال مشغول می‌بود. برادر چون دید که به کس فرستادن راضی نمی‌شود».
انجام موجود: «آفتابه را گذاشته به در زد چون زمان دیـر صبر کردم و نیامد».

۱۳. ساقی‌نامه «ص ۷۵ ـ ۸۰» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: پرتوی شیرازی (۸۷۰ ـ ۹۲۸ق[1])

۱. ۹۲۸ق تاریخ صحیح درگذشت پرتوی است نـه چـنان کـه در بعضی از تذکره‌ها ۹۴۱ق آمده. رک: تـذکره مـیخانه، پـاورقی ص ۱۲۷.

منزوی، ج ۴، ص ۲۸۶۳ـ۲۸۶۴؛ دنا، ج ۶، ص ۹؛ تذکره میخانه، ص ۱۲۴ـ۱۴۰.

آغاز:

دلا پـــرده بـــردار از روی کـــار
بـــه مســـتی بـــدر پـــردهٔ روزگـار
به مستی چو گـل چـاک زن پـیرهن
کـه نـتوان زدن دست و پـا در کـفن

انجام:

از آن می چـنان کـن مـرا بـیخبر
که بـا خـویش هـرگز نـیایم دگـر
از آن آتش بـــاده ســـینه ســـوز
چـــــراغ دل پــــرتوی بــــرفروز

انجامه: «بـتاریخ ششـم شـهر شـوال سـنه ۱۰۹۷ در سیالکوت من قصبات پنجاب نوشته شد».

۱۴. گفته‌ای از ربیع الابرار زمخشری «ص ۸۲»

۱۵. حکایتی از خواجه نظام الملک «ص ۸۲»

۱۶. رند و زاهد «ص ۸۳ ـ ۱۲۰» **(داستان ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن سلیمان فضولی بغدادی (سده ۱۰ هـ)

کامل.

فهرستواره، ج ۱، ص ۴۱۴ـ۴۱۵؛ دنا، ج ۵، ص ۹۱۳.

آغاز:

«ای بر تـو سـجود زاهـدان وقت نـماز
ای رغبت رنـدان بـه تـو هـنگام نـیاز
... الهی به حرمت زاهـدان پـاکـیزه مـذهب صـومعهٔ عبادت که رندان میکده معصیت را».

انجام: «و از ضدیت مبراگشته به مرتبهٔ وجد رسیدند و طریقهٔ الفت گزیدند...
چـــون از ره اعـــتبار نـــیکی و بـــدی
خیزد ز میان مسجد و میخانه یکی است».

انجامه: «بتاریخ یازدهم شهر شوال سنه ۱۰۸۳ در بندر تـــناسری نـــوشته شـد. العـبد الغـنمی (؟) مـحمدتقی مازندرانی».

۱۷. لطائف الطوائف (لطایف و ظرایف، لطائف الظرایف) **(داستان ـ فارسی)**

مؤلف: علی بن حسین بیهقی کاشفی، صفی‌الدین (ـ۹۳۹ق)

از ص ۱۲۱ تا پایان نسخه بدون نظم و ترتیبی مشخص حکایات و داستانهای پراکنده‌ای از کتاب لطائف الطوائف نوشته شده است.

فهرستواره، ج ۱، ص ۴۶۵؛ دنا، ج ۸، ص ۱۰۳۰ـ۱۰۳۱.

۱۸. قضا و قدر «ص ۱۲۸ ـ ۱۳۹» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ۱۰۵۷ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۳۴/۳.

آغاز:

شـنیدم روزی از خـونابه نـوشی
چو گل از پـاره تـن خـرقه‌پوشی
در معنی بـه گـوش خـود کشـیده
شده همچون عصای خـود جـریده

انجام:

چـرا مـانی چـنین غـافل نشسـته
بـــرا از زیـــر دیـــوار شکســته
در این دریای خـونخوار اشـنا کـیست
خـدا دست تـو گـیرد نـاخدا کـیست

انجامه: «این دو کلمه را در راه بنگاله در روی دریابار بـجهة یـادگاری مـجموعه مـروت و اهـلیت حکـیم محمدتقی جیو (؟) بقلم مشکین رقم نگاشته شد. امید که اگر سهوی و خطایی رو داده باشد در وقت مطالعه معاف خواهند نمود کاتب الحروف ذره بیمقدار صادق العقیده سنه ۱۰۸۳».

۱۹. من اخلاق محسنی «ص ۱۴۱ ـ ۱۴۲»

۲۰. من حبیب السیر «ص ۱۴۳»

نوشته شده در ۱۴ صفر ۱۰۸۶ق.

۲۱. از سیاستنامه «ص ۱۵۵»

۲۲. کتاب روضه «ص ۱۹۸ ـ ۲۰۱»

نوشته شده در ۲۴ شوال ۱۰۸۶ق در دهاکه.

۲۳. قضا و قدر «ص ۲۱۵ ـ ۲۱۸» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: مسعود بن علی، مسیح کاشانی، حکیم رکنا (ـ۱۰۶۶ق)
رک: ش ۸۸۳۴/۸.
آغاز:
شــنیدم روزی از پــاکـیزه‌رایـی
ســرای عــاریت را کــدخدایـی
رخش داده بــه روز عـید عـیدی
چو صبح صادق از مو در سفیدی
انجام:
دلا پـــیوسته در بــــند رضــا بــاش
چــو شــاهین عــدل مـیزان قـضا بـاش
چو سود آخر ترا زیـن گـرم و سـرد است
کــه چـون سـایه قـضا دنـبال مـرد است

۲۴. من سراج المنیر «ص ۲۱۹ ـ ۲۲۰» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: محمدشریف بن محمد کاشف شیرازی (۱۰۰۱ ـ ۱۰۶۰ق)

۲۵. بحر طویل «ص ۲۲۵»
مؤلف: میر ابراهیم کرهرودی
با قصیده‌ای از او در مدح امیرالمؤمنین(ع) در ص ۲۲۴.
آغاز: «الحمد که آمد ملک و ملل سر عسکر اسـلام و سر اهل دول احکام ملک که عدل».
انجام: «مالک ملک اولو الامر مدام آمده مرهم درد و مرام دل و داروگر روح همه آرام و مراد همه کام آمده».
انجامه: «مأمول آن که چون به مطالعه عارفان معارف معانی و بیان و جهره‌بردازان صفحه سواد بیاض احسان برسد و بر من به دعاء خیر یادآوری نماید. این چند کلمه حسب الفرموده مالک سفینه اخلاص بتاریخ هفدهم شهر شعبان سنه هزار و نود و یک در شهر نو رقم اختصاص... (پارگی بر اثر برش صفحات)».

۲۶. شیر و شکر «ص ۲۴۴ ـ ۲۴۵» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)
از آغاز افتادگی دارد.
رک: ش ۸۸۵۲/۳۸.
آغاز موجود:
علمی بطلب که گزافـی نـیست
اجماعی است آن خلافی نیست
انجام:
کــاین نــامه نـامی نـیک اثـر
کــاورده ز عــالم قـدس خـبر
پــیوسته خـجسته پـیامش کـن
مقبول خـواص و عـوامش کـن

۲۷. من کشکول شیخ [بهایی] «ص ۲۵۸ و ۲۷۹ـ۲۸۲»
نوشته شده در غره محرم الحرام ۱۰۸۶ق. در حین که از تناسری لنگر برداشـته روانـه بـالیسر بـودیم در دریـا محاذی اندمن تحریر یافت.

۲۸. گفته‌ای از اصمعی «ص ۲۸۳»
انجامه: «برخصت صاحب بیاض این دو کلمه بتاریخ ۲۲ شـهر جـمیدی الثـانی عـلی یـدی اقـل خـلق الله ابـن عبدالکریم عبدالغنی گیلانی سنه ۱۰۹۰».

۲۹. ماده تاریخ وفات شاه عبّاس اول «ص ۲۸۳»
در ۱۰۳۸ق.

۳۰. الف ابدال (ابدال نامه) «ص ۲۹۰ ـ ۲۹۲»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)
کامل.
فـهرستواره، ج ۱۰، ص ۱۱۵؛ مـجلس، ج ۸، ص ۲۹، ش ۲۳۲۹/۴۶؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۷۰.
آغاز:
الف ابــــدال نــام درویشــی
جگــر از داغ مـفلسی ریشـی
حــلقه در گـوش دیگ بـغرای
مــردهٔ خــوان نــان و حـلوای
انجام:
ای ظهوری بیا بــه تـوبه گـرای
از ته تـیره چـاه نـفس بـر آی

پای تا سـر ز داغ عـیبی ریش
کپنک را جدا مساز ز خـویش

۳۱. حساب جمل «ص ۲۹۳»
آغـاز: «آن چه خوش طبعان با حساب جـمل هـم عـدد یافته‌اند اینست که خالی مـزه نـیست. عـباس: نـجف، دوران: مکار، منزل لطیف: گلکنده، حنیفه: ناصبی».
انجام: «گوشه‌نشین: مفت خور، واجب الدوش: پای حنا بسته، قایم اللیل: ایر مجردان، بـرادر: دشـمن خـانه‌زاد، کیلک: سگ».

۳۲. اشعار
در برگهای مختلف نسـخه از ایـن کسـان سـروده‌هایی نوشته شده است:

نظام دست غیب، مرزا (ص ۷۳، ۱۶۶، ۱۸۵)
نظیری (ص ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۱۸، ۲۸۶)
نقی (ص ۱۵۶)
نورجهان بیگم (ص ۱۳۹)
نوعی، ملا (ص ۷۳)
نیائی (ص ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۹۷)
واعظ قزوینی (ص ۱۲۲)
وحدت سلمه الله، حکیم (ص ۲۵۴)
وحشی یزدی (ص ۱۶۱، ۱۶۶، ۲۰۶، ۲۶۴، ۲۸۶)
وحید (ص ۱۹۴)
ویسی (ص ۸۱)
هستمی (؟ ص ۱۶۱)
هلالی (ص ۸۱، ۱۴۵، ۲۳۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۶۲، ۲۷۳، ۲۹۴، ۲۹۷)

شعر از لاعلم (ص ۲۲۷: «بتاریخ پنجم جمادالثانی سنه ۱۱۰۸ در قزوین نوشته شد»).

و یک مصراع از شاعری ناشناس با این امضا: «کمترین خلق الله محمد ولد منوچهر غلام امر گونه خانی در قصبه ارشی که بتحصیل آمده بودیم و سرگردانی روزگار رو داده این دو کلمه بیادگاری نوشته شد بتاریخ ۲۲ شهر شعبان توشقان ئیل سنه ۱۱۱۸ قلمی شد» (ص ۲۷۲).

و چندین معما در ص ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۵۵ و ۲۶۶.

خط: نستعلیق. به چندین خط و در زمانهای مختلف بدین ترتیب: ۶ شوال ۱۰۹۷ق در سیالکوت از قصبات پنجاب (ص ۸۰)، محمدتقی مازندرانی در ۱۱ شوال ۱۰۸۳ق در بندر تناسری (ص ۱۲۰)، صادق در ۱۰۸۳ق در راه بنگاله در روی دریابار (ص ۱۳۹)، ۱۴ صفر ۱۰۸۶ق (ص ۱۴۳)، ۲۵ ذیقعده ۱۰۸۸ق در پتنه (ص ۱۵۲)، ۲۷ ذیقعده ۱۰۸۸ق در پتنه (ص ۱۶۹)، ۲۶ ذیقعده ۱۰۸۸ق در پتنه (ص ۱۸۴)، ۲۴ شوال ۱۰۸۶ق در دهاکه (ص ۲۰۱)، ۱۷ شعبان ۱۰۹۱ق در شهر نو (ص ۲۲۵)، ۵ جمادی‌الثانی ۱۱۰۸ق در قزوین (ص ۲۲۷)، سید محمد قمی در ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۱۰۰ق در جلال‌آباد (ص ۲۵۷)، محمد ولد منوچهر غلام امرگونه خانه در قصبه ارشی در ۲۲ شعبان ۱۱۱۸ق (ص ۲۷۲)، غره محرم ۱۰۸۶ق در حین که از تناسری لنگر برداشته روانه بالیسر بودیم در دریا محاذی اندمن (ص ۲۸۲)، عبدالغنی بن عبدالکریم گیلانی در ۲۲ جمیدی‌الثانی ۱۰۹۰ق (ص ۲۸۳)، محمدمؤمن مشهدی در ۲۶ رجب ۱۰۹۴ق در دارالسلطنه شهر ناو (ص ۲۹۵)، جعفر بن شجاع اصفهانی در پتنه (ص ۲۹۶)، محمداسماعیل مشهدسری (ص ۳۰۳). ص ۴۵ یک بیت شعر یادگاری به خط علیقلی بن حبیب‌الله جیلانی رازی در شب چهارشنبه ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۳۳۲ق در شب چهارشنبه سوری وقتی که ۴ روز به سال نو باقیمانده بود در لنگر دو (؟) گیلان در اوقات توقف و زمان عزیمت به سمت رشت و طهران.

عناوین و نشانیها شنگرف، سطور معمولی و چلیپا، در مواردی اشعار و حکایات در حاشیه صفحات نوشته شده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در بالای گوشه سمت راست و پایین گوشه سمت چپ ورق وسط هر جز (به صورت خط کج کوچک مشکی).

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۱۵۲ برگ، ۱۴/۳×۲۳/۵، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن قهوه‌ای ساده. قطر: ۲/۲.

خریداری شده در آبان ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۲۴۱۱۸]

(۸۹۷۸)

توضیح الاخلاق عبدالله شاهی (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن علی عاملی، ابن خاتون (سده ۱۱ ه‍)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۴۰۷ ـ ۴۰۸؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۵، ص ۱۹۶ـ۱۹۷؛ دنا، ج ۳، ص ۴۱۴؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱، ص ۲۱۸.

آغاز:

«ای خلق تو خلق را نمایندهٔ راه
زاخلاق خوشت عقل کمین راتبه خواه

... پس حمد لایق و سپاس فایق پروردگاری را که احصای نعم و تعداد مراتب فضل و کرم او از مرتبهٔ امکان».

انجام: «وصایای افلاطون که خواستیم ختم کلام به آن کنیم و بعد از این سخن را قطع کنیم خدای تعالی همگنان را توفیق خیرات و مباشرت حسنات کرامت کناد و بر طلب آن چه رضای او در آن است حریص گرداناد. انه اللطیف المجیب».

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ غره شهر جمدی‌الاول سنه ۱۸۵ در دارالماتم دهدشت تحریر یافت».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: غره جمادی‌الاول ۱۰۸۵ق در دهدشت.

عناوین شنگرف، صفحه نخستین سرلوح مذهب مرصع با کتیبه. حاشیه دو صفحه اول تشعیرسازی شده با طلا، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی.

در صفحه عنوان نسخه این مهرها و یادداشتها نقش بسته است: نام کتاب: «اخلاق ناصری»**، شش یادداشت داخل عرض شدن نسخه بدین ترتیب: «هو. کتاب** اخلاق ناصری **از بابت (؟) اموال حق ویردیخان حاکم سابق کوه‌کیلویه که بتاریخ شهر جمیدی‌الاول و جمیدی‌الثانی سنه ۱۰۹۰ در کتابخانه ابواب جمع شد» با مهر مربع به نقش: «افوض امری الی الله نجفقلی ۱۰۸۳» و یادداشت معرفی کتاب:** «اخلاق ناصری، **قطع بزرگ، کاغذ دولت آبادی، مجدول مذهب، جلد ساغری مشکی، از بابت (؟) اموال حق ویردی حاکم سابق کوه‌کیلویه که به تاریخ شهر جمادی‌الاول ۱۰۹۰... بتاریخ ۲ شهر جمادی‌الاول ۱۱۰۵ تخاقوی‌ئیل داخل عرض شد» با مهر هشت ضلعی نامنتظم به سجع: «رسید از سلیمان بعز و شرف / حسین از غلامی شاه نجف ۱۰۹۷»، عرض دید در ۲ ربیع‌الاول ۱۱۱۵ق با مهر مستطیل: «الواثق بالمعبود عبده محمود»، عرض دید در ۵ ذیقعده ۱۱۲۷ق با مهر بیضوی از کسی به نام علی که نقش مهرش به درستی خوانده نمی‌شود، عرض دید در ربیع‌الثانی ۱۱۶۲ق با مهر مربع کوچک: «عبده ابراهیم»، عرض دید در ربیع‌الثانی سال... (پاره شده) با مهر مستطیل: «المتوکل علی الله الغنی عبده سید مرتضی الحسینی ۱۱۵۳»، عرض دید در شهر شعبان ۱۲۸۶ق. یادداشت قیمت نسخه در ۱۰ جمادی‌الثانی ۱۱۵۱ق که پاک شده است. خریداری کتاب از کربلایی عباس کتاب فروش در ماه جدی ۱۳۱۸ نوشته محمد بن کاظم بروجردی (این یادداشت در صفحه ۴ هم تکرار شده است) و مهر مستطیل: «لا اله الا الله الملک الحق المبین». رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.**

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۱۳۱ برگ، ۱۶/۴×۲۸/۳، ۲۰ سطر، ۹/۳×۱۸/۲.

جلد: دو رو، بیرون ساغری مشکی، با جدولهای گرهی و ساده زرین، درون تیماج عنابی. قطر: ۲.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۸۶۲۶]

(۸۹۷۹)

دیباچه نصایح افلاطون (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: محمدشریف بن شمس‌الدین (سده ۱۴هـ)

کتاب بخش‌بندی خاصی ندارد و مجموعه حکایات و گفته‌های حکما و داستانهای اخلاقی است.

دارای این موضوعات: در شرایط ادب و محامد احسان، در حلاوت صبر، در عذوبت عشق، در چاشنی محبت، در مکارم سخاوت و شجاعت، نتایج ادبار خواموشی (کذا)، عزّت قناعت، دل (کذا؛ ذل) طمع و ثمره فتوت و حسن تدبیر، در شامت ظلم و مذمت خدعه و ملامت حسد، در شرایط ادب (۱پ ـ ۲ر).

پایان یافته در جمعه اواخر ربیع‌الثانی ۱۳۰۲ق.

آغاز:

«لک الحمد یا ذا الجود والمجد والعلی

تبارکت تعطی من تشاء وتمنع

الحمد لله الذی افاض الارواح من القدم واخرج الوجود من العدم والصلوة والسلام علی سیدنا محمد

المؤید... اما بعد این دیباچه نصایح افلاطونی که مشتمل بر فصول است و برای ترتیب امور دنیوی و اخروی بر همه کس لازم است مرور نمایند در شرایط ادب».

انجام: «پس سلیمان علیه السلام گفت پسر از آن تست متصرف شو و او درین دعوی کاذب است و ادعا باطل.

شکر که این نامه به عنوان رسید

پیشتر از عمر به پایان رسید

زهی سعادت بخت و فیروزی اقبال که به معاونت توفیق همت ارباب نظر توسن خامه خامی نکرده و قطع این بیابان را نمود. تمت الکتاب بعون الملک الوهاب... این بی‌بضاعت قلیل الاستطاعت اقل العباد الملک اللطیف ابن شمس‌الدین محمد شریف... درین گلشن عقل فریب عندلیب آسا...

کسی کش خرد رهنمون است هرگز

به گیتی ره رسم صحبت نورزد

درین دم که هستیم باشیم شاد

که خواهیم این روز را کرد یاد».

انجامه: «در شب دوشنبه سلخ شهر جمادی‌الاخر در شهر بیهق تحریر شد کتبه الفقیر المستعان... (نام کاتب پاک شده) ابن یحیی الحسینی فیسنه ۱۳۱۶».

خط: نستعلیق، کاتب:... بن یحیی حسینی. تاریخ کتابت: ۱۳۱۶ق در بیهق.

در حاشیه برگ ۵۵ر تملک خیرالله و در ۵۶ر یادگاری همو، قیمت نسخه در صفحه اول پاک شده است (... قران). رکابه‌دار.

کاغذ: صنعتی شکری.

یک، ۷۱، یک برگ، ۱۴/۲×۲۱/۸، ۱۱ سطر، ۹×۱۷.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۱/۶.

طرز ورود به کتابخانه نامشخص.

[شماره ثبت: ۵۰۷۶۹]

(۸۹۸۰)

سفینه فطرت **(گوناگون ـ فارسی)**

مؤلف: معز بن فخرالدین موسوی قمی، فطرت (۱۰۵۶ـ ۱۱۰۱ق)[1]

مجموعه داستانها و اشعار و حکایات مختلف است که از لحاظ تاریخ اجتماعی و مردم‌شناسی دوره صفوی اهمیت دارد.

مقدمه مؤلف از آغاز نسخه افتاده اما چند جا او به احوال خود اشاره کرده که اکثر آنها هم مربوط به سفرش به هند است: «محمدحسین پسر کوچک خواجه مذکور (خواجه درویش محمد کلانتر حومه شیراز) به هند آمده نوکر خان زمان شد. خان را پادشاه لشکر عظیمی همراه داده به جنگ دکنی و تاخت ولایت بیجاپور مقرر فرمود. راقم این حروف که در سلک منصب داران و بندگان درگاه خلایق پناه منسلک است از همراهان خان مشارالیه بود. چون از بیجابور لشکر دکنی آمد و به حوالی عساکر پادشاهی رسید» (ص ۳۵۳ـ۳۵۴) و «دیگر راقم این حروف در سفر هندوستان از بنارس به اکبرآباد می‌آمد و در اثنای راه به سرایی رسید» (ص ۳۹۶).

مؤلف مدتی نیز در شیراز می‌زیسته است (ص ۲۰۶).

وی اشعار زیادی هم از خود نقل کرده است.

نسخه ما از اول و آخر افتادگی دارد و این عناوین در آن دیده می‌شود:

فصل دویم: در بیان بعضی از حکایات فرج بعد از شدت (ص ۳۹).

فصل سیوم: در بیان حکایات متفرقه که از هر کتاب انتخاب نموده و از هر کس شنیده و ذکر هر کدام از آن مشتمل است بر یک گونه فایده و نصیحت و تجربه و از بعضی حکایات آن طبیعت را انتعاش و شکفتگی حاصل آید و لحظه‌ای به مطالعه آن فرحی دست دهد (ص ۹۷).

فصل چهارم: در بیان فراست و لطایف قاضیان و فقیهان و واعظان و تدبیرات پسندیده معبّران و احکام برگزیده منجمان و بعضی از لطایف و ظرایف به رتبهٔ مشایخ و طبیبان و شاعران (ص ۱۶۸).

شامل این بخشها:

ـ ذکر فراست حکما و اطبا و لطایف و ظرایف ایشان (ص ۱۸۱).

---

۱. برای زندگی و آثار و اشعار او رک: تذکره نصرآبادی، ج ۱، ص ۲۵۲ـ۲۵۳؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۰۹.

ـ مذکور تعبیرات معبران (ص ۱۹۲).
ـ مذکور لطایف و ظرایف شعرا و سخنان بدیهه ایشان (ص ۲۰۱).
ـ مذکور لطایف عارفان (ص ۲۰۸).
فصل پنجم: در احکام عجیبه از علم غریبه شانه‌بینان (ص ۲۰۹).
فصل ششم: در بیان سخنان با رتبه دیوانگان و ذکر فراست و شعور طفلان دانشمند سرشت و حرفهای غلامان و ظرایف و لطایف هر کدام از ایشان (ص ۲۲۳). شامل:
ـ ذکر سخنان اطفال صاحب شعور و لطایف ایشان (ص ۲۳۰).
ـ مذکور لطایف و ظرایف غلامان و سخنان به موقع ایشان (ص ۲۳۹).
فصل هفتم: در حکایات زنان عاقله و سخنهای به موقع بامزه و لطایف خاطر خواه ایشان و ذکر مکر و فریب ناقص عقلان آن طایفه و ظرایف آنها (ص ۲۴۳).
فصل هشتم: در نقل سخنان مدعیان نبوت و گفتار ابلهان و حرفهای ساده‌لوحان و کارهای دزدان و مهمانی بخیلان و طمع گدایان و هزل و ظرافت هر کدام از ایشان (ص ۳۳۵). شامل:
ـ مذکور سخنان مدعیان نبوت (ص ۳۷۶).
ـ بیان کارهای دزدان و ظرافت ایشان (ص ۳۷۹).
ـ ذکر مهمانی بخیلان و طمع گدایان و ظرافتهای ایشان (ص ۴۰۳).
فصل نهم: در ذکر سخنان کران و کوران و عوران و احولان و لطایف آنها و بعضی از ظرافتهای هر کس (ص ۴۲۰). شامل:
ـ مذکور احولان و عوران (ص ۴۲۴).
ـ بیان لطایف و ظرایف هر کس (ص ۴۲۵).
علاوه بر عناوین بالا بنا بر فهرست باستانی راد (در آغاز نسخه) این حکایات نیز راجع به سلاطین صفوی و شعرای معاصر و امرا و بزرگان ایران در کتاب درج شده است:
۱. حکایت سوداگر اصفهانی و زن عیار و یارانش و تدبیر شاه عباس دریافتن جواهرات بازرگان (ص ۸).
۲. حکایت مرد جواهری و دزدیدن رفقا ازو و تدبیر شاه عباس در یافتن دزدان (ص ۱۳).
۳. حکایت حاکم کاشان و شکایت نداف (ص ۳۲).
۴. حکایت سپاهی که از خراسان به تبریز می‌رفت (ص ۱۲۸).
۵. سیاست شاه عباس قاضی غلامعلی اصفهانی و پسرش نورا را به جهت رشوه گرفتن (ص ۱۷۵).
۶. حکایت شاه طهماسب و قاضی‌زاده کرهرود (ص ۱۷۳).
۷. حکایت شاه صفی و حکم محمود شانه‌بین خراسانی در شکست عثمانیان در ایروان و انتحار سرعسکر (ص ۲۲۰).
۸. عیاشیهای شاه عباس و لطیفه‌گوئی شاه با محبوبه و مطرب خاص خود لاله خاتون (ص ۳۲۲).
۹. شاه عباس و گل عنایت مسخره دربار (ص ۲۸۸).
۱۰. راجع به دزدانی که در اردوی عثمانیها بوده و اسب سربازان را کشته و برای شاه عباس جاسوسی می‌کرده‌اند (ص ۳۸۸).
۱۱. راجع به صوفیان عراق و ستایش شیخ صفی در مجالس و حلقه ذکر و اوراد خود و خلیفه آنان (ص ۳۲۴).
۱۲. راجع به صفی قلی خان پسر امام قلی والی فارس (ص ۲۳۴).
۱۳. حکایت فصل گل کاشان و روزهای شنبه و میر قدرت شاعر کاشی (ص ۲۳۹).
۱۴. حکایت ملک طیفور در کاشان (ص ۲۸۸).
۱۵. حکایت غنی تفرشی (ص ۲۸۹).
۱۶. لطیفه‌ای چند از حکیم شفایی اصفهانی (ص ۱۸۴، ۲۰۳، ۳۲۰).
۱۷. حکایت غیاثای حلوائی و نظامای مگس شیرازی (ص ۴۲۵).
۱۸. حکایت ملا حاتم شاعر کاشی و حالات او (ص ۲۰۲).
۱۹. حکایت معزی قهستانی (ص ۲۰۴).

۲۰. ملا محمد صوفی (ص ۲۰۶).
۲۱. ملا فریبی و خود مؤلف (ص ۲۰۶).
۲۲. شاعر کور اعمی تخلص قمی (ص ۴۲۴).
۲۳. شاعر درویش دهکـی و ادعـای پـیغمبری او (ص ۲۰۲).
۲۴. شاعر مظفر هروی و ملک حسین کرت (ص ۲۰۶).
۲۵. شاعر شمس دده و کارهای او در هند و شعرش (ص ۲۹۰).
۲۶. محبوبه شاعره شیرازی نهانی تخلص و شعر او (ص ۲۴۶).
۲۷. راجع به میر شمس هروی (ص ۲۳۵).
۲۸. راجع به معزالملک اردستانی و طرّاریها و کـارهای عجیب او (ص ۱۲۱، ۱۲۵، ۱۲۷).
۲۹. راجع به حاجی اسد بیگ تبریزی خالوی امـامقلی خان والی فارس و حالات او (ص ۳۴۶).
۳۰. راجع به داود خان برادر امامقلی خان (ص ۳۵۰).
۳۱. راجع به الهویردی خان والی فارس (ص ۳۵۱).
۳۲. راجع به خواجه درویش محمد کلانتر حومه شیراز و کارهای احمقانه او (ص ۳۵۲).
۳۳. حالات میر ابو محامد شیرازی و سـاده‌لوحیهای او (ص ۳۴۹).
۳۴. حالات شاه خلیل‌الله یـزدی و کـارهای عـجیب و رفتارهای او (ص ۳۶۱ـ۳۶۶).
۳۵. بهرام بیگ پسر سلطانعلی بیگ اردوبـادی و نـوکر شدن او نزد امامقلیخان در شیراز و داروغگـی خـنج (ص ۳۷۵).
۳۶. طراریهای کمال رنگریز اصفهانی (ص ۳۹۸).
۳۷. شاه حسین بیگی و طراریها و دزدیها و کارهایی که در گرمسیرات فارس کرده (ص ۴۰۰).
۳۸. حالات مردم فارساین قزوین (ص ۳۹۱).
۳۹. سفر آقا تقی همدانی به هند و نوکر شدن او نزد مؤلف و حالات او (ص ۳۷۴).
۴۰. راجع به اسکندر لودی و حالات او (ص ۵۷).
۴۱. راجع بـه مـلک عـنبر غـلام نـظامشاه دکـنی والی دولت‌آباد و فطانت او (ص ۳۳).
۴۲. راجع به نظامشاه والی دکن (ص ۳۶).
۴۳. راجع به سید مبارک حاکم حویزه (ص ۹۸).
۴۴. راجع به مقرب خان و اکبر شاه (ص ۱۸۱، ۱۸۷).
۴۵. راجع به یوسف شاه کشمیری (ص ۲۱۰).
۴۶. راجع به بیرام خان ترکمان ملقب به خانخانان (ص ۱۷۳).
۴۷. راجع به کردیسم بن ابراهیم کردی (ص ۶۰).
۴۸. راجع به قاضی محمد هروی و لطائف او (ص ۱۷۴).
۴۹. راجع به بشیر بریان پز شیرازی و کارهای طرارانه او (ص ۴۳۲).
۵۰. راجع به میر نورالله و محمدباقر منشی شیرازی (ص ۴۳۵).
۵۱. راجع به شیخ فیضی و عرفی شیرازی (ص ۲۰۷).
۵۲. راجع به شیخ فیضی و پسر خان عالم (ص ۲۰۷).
۵۳. راجع به حسن خان بیگ عمری صاحب صوبه کابل (ص ۲۱۶).
۵۴. راجع به خاف و مردم آن جا (ص ۲۱۴).
۵۵. راجع به یکی از اعزه قزوین که در هـند بـه مـرتبه امارت رسید و کارهای او و سخنانش (ص ۳۴۲).
۵۶. راجع به ذوالفقار خان ایلچی شاه عباس و مکالمه و جواب خردمندانه او به خواندگار روم (ص ۲۸۸).
۵۷. راجع به گلپری فاحشه اصفهانی (ص ۳۲۸).
۵۸. راجع به شاجی فاحشه هندی (ص ۳۳۰).
۵۹. راجع به غوریها و حماقت و ابلهی آنان (ص ۳۴۷).
۶۰. راجع به شاه طاهر دکنی و اخلاق و رفتار بزرگوارانه و افتخارآمیز او در هند (ص ۲۸۹).
۶۱. راجع به ریش تراشیدن اکبر شاه هندی و ابوالقاسم بیگ (ص ۳۵۸).
۶۲. آمدن حاجی وقاس از ماوراءالنهر به هند و خدمت آصف خان پسر اعتمادالدوله (ص ۳۷۴).
۶۳. مسافرت مؤلف از بنارس به اکبرآباد و وقایع او (ص ۳۹۶).
۶۴. راجع به گرانی و قدر اسب در ملک دکن و عادلشاه والی بیجاپور و حکایاتی در این مورد (ص ۴۰۱).
۶۵. حکایات متعدد درباره چند تن از معاریف شانه‌بینی

و مَهَره آنان که کارهای آنها را آنچه خود شاهد بوده و یا شنیده آورده (ص ۲۰۹).
۶۶. حکایت میرزا میران شاه ابن امیر تیمور و محمد شیرین مغربی و کمال مجید (ص ۲۰۵).

آغاز موجود: «به خدمت آورد پادشاه حقیقت پرسید سقا ابتدا تا انتها به عرض رسانید و آن بی‌مروت همان به سقا دعوی ده اشرفی و انگشتر داشت».

انجام موجود: «دید که سری برهنه کرده چیزی می‌نویسد از عقبش درآمد و سرش را به دندان گرفت. میر گفت هنوز از مغز خر خوردن سیر نشده‌ای».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، معمولاً بر فراز کلمات آغازین هر حکایت خط شنگرف رنگی کشیده شده است. بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی شنگرف. آغاز نسخه ۳ برگ معرفی کتاب از باستانی راد. در حاشیه صفحات هم یادداشتهای مطالعه او بسیار نوشته شده است، رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه بالای سمت راست ورق وسط هر جزو (به صورت خط کوچک مورب و مشکی). آثار سطراندازی در بعضی از برگها باقیمانده است (با مسطر).
کاغذ: حنایی آهار مهره، بعضی از صفحات وصالی شده.
چهار، ۲۱۷ برگ، ۱۳/۶×۲۳/۷، ۱۵ سطر، ۸×۱۶/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای. قطر: ۳/۱.
خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در مهر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۹۶۵]

(۸۹۸۱)

العمدة فی عیون صحاح الاخبار فی فضائل ومناقب امام الابرار (حدیث؛ مناقب ـ عربی)

مؤلف: یحیی بن حسن حلی، ابن بطریق (۵۳۳ ـ ۶۰۰ق)

نسخه آمیخته‌ای از جلد اول و دوم کتاب است. از برگ ۱۲۰ به برگ صفحات ناهماهنگ صحافی شده است.
فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۳۸ ـ ۴۱؛ کشف الحجب، ص ۳۸۶؛ تراثنا، ش ۸۷ـ۸۸، ص ۱۷۵؛ بوهار کلکته، ج ۲، ص ۲۳۸ـ۲۴۱؛ دنا، ج ۷، ص ۶۲۷.

آغاز: «فصل فی قوله صلی الله علیه وآله لعلی علیه السلم خاصف النعل. من مسند ابن حنبل وبالاسناد المقدم قال حدثنا عبدالله بن احمد بن حنبل قال حدثنا عبدالله بن محمد».

انجام: «قوله فصح اختصاص هذه اللفظة به دون غیره...

وتریدین طیّب الطیب طیباً

ان تمسّیه این متدی اینا

تم الجزء الاول من کتاب العمدة فی عیون صحاح الاخیار فی مناقب امیر الابرار امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه الصلوة والسلم والحمد لله مستحق الحمد وصلواته علیک بالمحمد وآله و سلامه».

خط: نسخ بسیار کم نقطه، تاریخ کتابت: قرن ۷ و اواخر قرن ۸ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، با یادداشتهای تصحیحی جدیدتر در هامش صفحات. صفحه عنوان نام کتاب و مؤلف نوشته شده است: «الجزء الثانی من کتاب العمدة فی عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار و... (پارگی) المختار امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلم تصنیف الشیخ ابی الحسین یحیی بن الحسین ابن الحسن قدس الله روحه آمین وصلی الله علی رسوله سیدنا محمد». پس از آن چند یادداشت کهن که همه بر اثر مرور زمان ناخوانا شده‌اند. در صفحه خاتمه نسخه هم چند یادداشت مختلف از جمله چندین تاریخ تولد و موارد دیگر که اکثر آنها محو شده و خوانده نمی‌شوند. بیشتر این یادداشتها مربوط به سده ۸ هاست که تاریخهای ۷۰۹ و ۷۱۲ و ۷۲۹ و ۷۴۰ق در بین آنها خوانده می‌شود. در حاشیه تصحیح شده، درون کشیدگی بعضی از حروف مانند «ی» و «ل» و «ب» وکلمه «اخبرنا» با شنگرف علامتگذاری شده است. بین بخشها و مصراعها علامت ﮬ و ه آمده است.
کاغذ: نخودی آهار مهره، کمی رطوبت دیده، مرمت

شده، بیشتر صفحات اسیدی شده است.
دو، ۱۲۳، دو برگ، ۱۶/۵×۲۲/۸، ۲۳ سطر، ۱۱×۱۹.
جلد: گالینگور مشمع آبی، عـطف و گـوشه‌ها چـرم مشکی. قطر: ۳/۷.
خریداری شده در مهر ۱۳۳۶ش.
[شماره ثبت: ۴۰۷۶۰]
(← تصویر)

(۸۹۸۲)

مجموعه:

۱. در تقریر دیباچه «۱ پ ـ ۵ ر» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
این رساله جزو آثار کم نسخه سـعدی است. نسـخه‌ای کهن از آن مـورخ ۷۵۳ق در کـلیات سـعدی ش ۷۷۷۳ کتابخانه مجلس نگهداری می‌شود.
کامل. در نسخه با نام «دیباچه سفینه».
مـــجلس، ج ۸، ص ۲۹۸ـ۲۹۹ و ۳۰۹ و ۴۳۱ و ج ۲۶، ص ۲۵۷ـ۲۵۸، ش ۷۷۷۳؛ سلطنتی، دیوانهای خطی، ج ۱، ص ۵۴۳ـ۵۴۴ و ۵۷۲ـ۵۷۴؛ دانشگـاه تـهران، ج ۱۶، ص ۲۰۷؛ مـــلی تــهران، ج ۱، ص ۱۰۱ـ۱۰۲ و ج ۵، ص ۴۳۹ـ۴۴۰ و ۶۶۵ـ۶۶۶؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۲۳۵؛ انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ص ۱۰۸؛ آستان قدس، ج ۱۷، ص ۵۱۱؛ ملک، ج ۷، ص ۱۹۹.
آغـاز: «ســـپاس بـــی‌غایت و ســـتایش بـــی‌نهایت آفریده‌گاری را جـلّ جـلاله و عـمّ نـواله کـه از کـمال موجودات در دریای وجود شخص انسـانی سـفینه پـر دقیقه پرداخت».
انجام: «خیر الکلام دلّ ولم یمل بر خوانـیم و آتش از روی این مقالت به آب تأمل در مابقی فرو نشـانیم والله الموفق».

۲. مجالس «۵ ر ـ ۱۲ پ» (عرفان ـ فارسی)
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
بخشی از مجلس اول و دوم است.
منزوی، ج ۳، ص ۱۸۶۱ـ۱۸۷۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۲۵۵ـ۲۵۸؛ دنا، ج ۸، ص ۷۵۸ـ۷۷۷.
آغـاز: «در خبر است از آن مقتدای لشکر حقیقت و از آن پیشوای زمره طریقت و از آن نگین خاتم جلال و از آن جوهر عنصر کمال».
انجام: «ما که خداوندیم به سرمه سعادت دیده اقبالت مکتحل کنیم و بصر بصیرتت بـرگشاییم قـال الله تـعالی فکشفنا عنک غطائک فبصرک الیوم حدید. تم المجلس الثانی».

۳. کیمیای سعادت «۱۲ پ ـ ۲۳ پ» (اخلاق ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن محمد غزالی (۴۵۰ـ۵۰۵ق)
بخش کوتاهی از کتاب است.
فهرستواره، ج ۶، ص ۵۷۰ـ۵۷۲؛ میراث شهاب، ش ۱۹، بـــهار ۱۳۷۹ش، ص ۸ـ۹؛ مشـــترک پـاکسـتان، ج ۴، ص ۲۴۲۳ـ۲۴۳۱؛ مؤلفات الغزالی، ص ۱۷۲ـ۱۷۸.
آغـاز: «من کیمیای سعادت غزالی. بدان که چـنان کـه کیمیاء زر در گنجینه هر پیرزنی نیاید بـلکه در خـزانـه ملوک و بزرگان باید کیمیای سعادت ابدی».
انجام: «صورت نبات و حیوان و غیر آن دریـن عـالم بدید آمد بر وفق آن صورت که در لوح محفوظ است».

۴. منشآت خاقانی «۲۳ پ ـ ۴۸ ر» (منشآت ـ فارسی)
مؤلف: بدیل بن علی خاقانی (۵۲۰ـ۵۹۵ق)
مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۷۳۹؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص۲۵۷؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۴۱.
آغاز: «من منشات حکیم خـاقانی. مـنشات خـاقانی علیه الرحمه قسماً بنعمة الله که هم تشـویر خـوردمی و عرق خجلت بر چهره آوردمی و همانا که بر رای شریف مجلس سامی».
انجام: «به لئیم واضع ماند به هنگام مستی که به خرمی و بیخبری ندهد و به درمش دهد گهری باز ستاند».

۵. منشآت «۴۸ ر ـ ۵۵ پ» (منشآت ـ فارسی)
مؤلف: حسین بن معین‌الدین میبدی (ـ۹۱۱ق)
از انجام افتادگی دارد (بین برگهای ۵۵ـ۵۶).

دنا، ج ۱۰، ص ۱۴۰.

آغاز: «من کلام قاضی میر حسین میبدی. بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین. مثل کلمة طیبة کشجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء این نصیحتی چند که هر صباح مطالعه باید کرد... لمحه در تعلم علوم سعی نمای».

انجام موجود: «و کار خود به خدا باز گذارد و توکل ترک ملاحظه اسباب است نه برگ اسباب آوردهند».

۶. انوار سهیلی «۵۶ر ـ ۱۰۳پ» **(داستان ـ فارسی)**

مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ ۹۱۰ق)

بخشی از کتاب است.

رک: ش ۹۰۷۵/۱۳.

آغاز: «من انوار سهیلی. برهمن گفت آوردهاند که در ولایت کشمیر موضعی بود دلپذیر و مرغزاری بی‌نظیر چنان که روی زمینش از کثرت».

انجام: «و تدبیرات او در امور موافق دید مصلحت ملک و زمام اختیار به یک بار در کف کفایت او نهاد:

در آن چمن که تو دیدی گلی به بار نماند

خزان درآمد و سرسبزی بهار نماند

این چند کلمه از انوار سهیلی گفته».

۷. حورائیه (شرح رباعی ابوسعید ابوالخیر)

«۱۰۴ر ـ ۱۰۴پ» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

مشخصات و آغاز و انجام آن با هیچ یک از نسخه‌های معرفی شده در فهرستواره، ج ۷، ص ۳۱۸ـ۳۲۲ مطابقت ندارد.

از انجام افتادگی دارد (بین برگهای ۱۰۴ و ۱۰۵).

آغاز: «فایده منسوب است به هادی مقامات و سر شیخ ابوسعید ابوالخیر. حورا به نظاره نگارم سر زد. الحور بفتح الحاء و الراء شدة بیاض العین فی شدة سواده یقال امراءة الحوراء وقال ابوعمرو الحوران سود العین کلها مثل عین الظمی والحور جمعها. یعنی حوران بهشت که مجاوران عالم عقول و نفوس فلکیه‌اند به نظارة ارم که نفس ناطقه انسانیه است».

انجام موجود: «و قبول الوجود فالعلاقة بین الموجز و معلوله اعم مراتب العلاقة».

۸. نزهة الارواح «۱۰۵پ ـ ۱۵۱ر» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)

در نسخه با نام «نزهت الارواح من کلام میر حسینی سادات».

رک: ش ۸۹۴۳/۲.

آغاز:

«به توفیقش چو روشن دیدم آواز

سخن را هم به نامش کردم آغاز

... سپاس بی‌قیاس و منتهای بی‌انتها ملکی را که ملکش بی‌انباز است و درگاه لطفش در گاه و بیگاه بر در دل بستگان او باز است».

انجام: «و ما را از حکمت تو متمتع کرده و دیگر اسکندر ارسطاطالیس را از پیش خود دور نکرد و پیوسته از فواید علم او فایده می‌یافت».

۹. منشآت «۱۵۱ر ـ ۱۶۹پ» **(منشآت ـ فارسی)**

بیشتر رقعه‌های این بخش بدون عنوان است به جز این چند مورد:

ـ من منشات شاه طاهر دکنی (۱۵۱ر).

ـ فی التعزیة (۱۵۶پ).

ـ رقعه که به میرزا هادی نوشته (۱۶۲پ).

ـ رقعه که در طلب آب به امیر معینا علیاً وزیر اصفهان نوشته (۱۶۵ر).

ـ رقعه در طلب تنباکو (۱۶۶پ).

ـ رقعه که به پدر در طلب خرجی نوشته (۱۶۶پ).

ـ ذکر جلوس نواب اشرف اقدس ارفع اعلی سلطان شاه صفی الصفوی الموسوی الحسینی بهادرخان من منشات غیره (۱۶۷ر).

ـ در قدوم فصل ربیع از نصیرا (۱۶۸پ).

ـ رقعه که به محمد شریف نوشته (۱۶۹پ).

با افتادگی پس از برگ ۱۶۰.

۱۰. در تعریف بهار «۱۷۰ ر ـ ۱۷۲ پ»
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۹۰۸/۶.

۱۱. دیباچه در تعریف سخن «۱۷۲ پ ـ ۱۷۴ پ»
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۷.
آغاز: «سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بلند پایه است که آشنایان زبان وحی و الهام به سخنش موسوم کرده‌اند و نسخهٔ حل و عقد مصالح انام».

۱۲. سوادکتابت نواب اعلی به عالی حضرت سلیم شاه «۱۷۴ پ ـ ۱۷۶ ر»
آغاز: «گلدستهٔ گلزار محبت و وداد نوباوهٔ بوستان یگانگی و اتّحاد که چون نفحه عطربیز صبا از عالم جان».

۱۳. رقعه‌ای که شاه محمد محتسب به جناب خواجکی در سفارش محمود حلاق نوشته «۱۷۶ ر»
آغاز: «رفعت و حقیقت بناها انهاء رای زرین آن که محمود حلاق که گاه گرد کشتن فقیران می‌نماید».

۱۴. خطبه دیوان شیخ فیضی «۱۷۶ ر ـ ۱۷۸ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴ـ۱۰۰۴ق)
رک: ش ۸۹۴۵/۲۸.
آغاز:
بسم الله الرحمن الرحیم
گنج ازل راست طلسم قدیم
گنج ازل چیست کلام خدای
مهر ابد کرده به نام خدای
... اما بعد این ذره‌ای چند است از ریگ بیابان خیال که سرآب جهان معنی است».
انجام:
صد آفرین به خامه فیضی که هر نفس
بر موی جلوه می‌کند این آتشین کمیت
از بهر بار کردن گوش گران سران
گویی به نه فلک زده این نه هزار بیت

۱۵. جواهر نامه «۱۷۸ پ ـ ۱۸۱ ر» **(علوم طبیعی ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن منصور دشتکی (۸۲۸ـ۹۰۳ق)
این نسخه فقط خطبه کتاب است. در نسخه با نام «جواهر نامه میر صدرالدین محمد» خوانده شده است.
رک: ش ۹۱۰۳.
آغاز: «سپاس و ستایش بی‌اندازه قیاس صانعی را که جوهری صنعش بازار کاینات را به جواهر سیارات آراسته داشت».
انجام: «و دشمنان دولت قاهره خذلهم الله مقهور و مغلوب ساخته و از خان و مان آواره گردانید خلد الله ملکه وسلطانه ما خرج الدر من الصدف وافاض علی العباد برّه واحسانه ما وقع الیهم علی الهدف».

۱۶. دیباچه تحفة العراقین خاقانی «۱۸۱ ر ـ ۱۸۴ پ»
مؤلف: بدیل بن علی خاقانی (۵۲۰ـ۵۹۵ق)
رک: ش ۸۸۵۳/۹۴.
آغاز: «این تحفه تذکره‌ای است بل تبصره‌ای که عقلاء وقت را از این مجنون الهی که در بیمارستان گیتی محبوس آفرینش است در سلاسل ارکان کشیده».
انجام: «چراغ آفرینش که هم صاحب است داند که به انصاف گفتم و سعی مغلوب است هکذا هکذا والّا فلا وآخر دعواهم ان الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلم علی سید المرسلین محمد المصطفی وآله وعترته الطاهرین».

۱۷. رقعه میرزا صادقی که به نواب خانی نوشته «۱۸۴ پ ـ ۱۸۵ پ»
آغاز:
«نمی‌داند کسی در وصل قدر دوستداران را
جدایی می‌کند ظاهر به یاران قدر یاران را
به مصحف چهره نازنینان نازآفرین و به صفحه صحایف رخسار آفتاب طلعتان ماه جبین».

۱۸. منشآت دوستانه «۱۸۵ پ ـ ۱۹۱ ر»
دارای نامه‌های دوستانه و تعزیه و اشتیاق.

۱۹. رقعه که میرزا محسن به نواب اعتمادالدوله نوشته به شفاعت قاپوچی «۱۹۱ ر ـ ۱۹۲ ر»
آغاز: «چون بر عبید عتبه یک دودمان و سگان سگّان یک آستان پاس خاطر یکدیگر داشتن از جمله واجباتست».

۲۰. رقعه میرزا فصیحی به نواب مستطاب «۱۹۲ ر ـ ۱۹۲ پ»
آغاز: «اسلام و اسلامیان ملاذ روایح گلستان بنده‌نوازی و نفایخ بوستان شفقت طرازی».

۲۱. دیباچه رباعیات میر مغیث محوی «۱۹۳ ر ـ ۱۹۷ پ»
مؤلف: عبدالباقی نهاوندی (سده ۱۱ه)
عبدالباقی نهاوندی این رباعیات را به خواسته میر مغیث‌الدین علی محوی همدانی (۹۳۰ـ ۱۰۱۶ یا ۱۰۲۰ق) جمع و تدوین کرده و به نظر او رسانده است.
وی در آغاز شرح حال کوتاهی از محوی هم می‌آورد. به هنگام جمع آوری رباعیات (در سال ۱۰۱۴ق در دارالمؤمنین کاشان) محوی ۸۴ ساله بوده است.
منزوی، ج ۳، ص ۲۵۱۸؛ نسخه پژوهی، ج ۳، ص ۱۷۳؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۵۰؛ دنا، ج ۵، ص ۳۶۹.
آغاز: «دیباچه که مرحوم مولانا عبدالباقی بر رباعیات میر مغیث محوی نوشته. حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد معبودی را سزاست که زبان مخلوقات به ذکر او گویاست و نام همیونش طغرای دیوانهاست».
انجام: «امید که با سلسله محبت و مودت در میان عاشقان مستحکم و مستقیم بوده باشد ذات ملکی آن جناب از مکاید دوران محفوظ بوده باشد بمنه و جوده و کرمه».

۲۲. شرح احوال کوتاهی از خاقانی «۱۹۷ پ ـ ۱۹۸ ر»

۲۳. نامه میرداماد به ملا عبدالله شوشتری «۱۹۸ ر ـ ۱۹۹ ر»
رک: ش ۸۹۴۸/۱۰.
آغاز: «تا مدرس دانش به وجود ارباب علوم ریاضی آراسته باشد و تا مجمع آفرینش به جمعیت اصحاب بینش پیراسته باشد».
انجام:
خاقانی آن کسان که طریق تو می‌روند
زاغند و زاغ را روش کبک آرزوست

۲۴. نامه «۱۹۹ ر ـ ۲۰۰ ر»
آغاز: «نسمات مشکینة النفحات اذکاری که در چمن صوامع قدس از جویبار سخن نسبح بحمدک و نقدس لک وزیدن گیرد».
انجام: «و مشهود ضمیر مهر تنویر که همواره مطرح اشعه الهامات ربانی و دایماً مورد انوار فیوضات سبحانی باد».

۲۵. داستانها و حکایات «۲۰۰ ر ـ ۲۲۲ پ»
مجموعه داستانها و حکایات تاریخی مختلف است که در یک جا نوشته شده‌اند. بعضی از آنها عنوان دارد و بسیاری بدون عنوانند. در چند مورد هم مأخذ آنها نوشته شده است.
از این عناوین و کتابها در این مجموعه داستانها یاد شده است: من نوادر الحکام، من آثار الشجاعة، من النوادر در حبیب السیر از جامع التواریخ نقل می‌کند، من البدایع، من الغرایب، من مکارم الاخلاق در روضة الصفا، تاریخ یافعی، ابن خوری، در سبب فوت و قتل معلم ثانی ابونصر فاریابی، حکایت عبدالله بن المقنع.

۲۶. شرح بیت امیر خسرو دهلوی «۲۲۲ ر ـ ۲۲۲ پ»
(عرفان ـ فارسی)
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)
شرح این بیت امیر خسرو دهلوی (۷۲۵ق) است:
ز دریای شهادت چون نهنگ لا برآرد سر
تیمم فرض گردد نوح را در وقت طوفانش
فهرستواره، ج ۷، ص ۵۳۱ـ۵۳۲؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۲۱۹ـ ۱۲۲۰؛ مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۱۵۸۷ـ۱۵۸۸.

آغاز: «یا من لا ربّ غیره ولا آله سواه وفّقنا فی القول والعمل لما تحبّه و ترضاه. این چند کلمه‌ایست که بر حسب اشاره خدمت امارت مآبی فلانی... نوشته می‌شود در شرح معنی بیتی که بر دل و زبان بعضی از اصحاب نطق و بیان».

از انجام نانوشته مانده است.

۲۷. اشعار «۲۲۳ پ ـ ۲۴۷ پ»

از این شعرا: خواجه حسین ثنایی، خسرو، حکیم شفایی، ظهیر فاریابی، میر سید علی صیدی طهرانی، میرزا عبدالله، ملا نظام، سلمان، مخدومی آقا رضی، محمد رضوی کاشی، صایب، میرزا محمد قاسما متخلص به گرامی.

۲۸. دستور العملهای پزشکی

«۲۴۷ پ ـ ۲۴۸ پ و ۲۵۰ ر ـ ۲۵۰ پ»

رساله‌های حاشیه:

۲۹. ترکیب بند شیخ علی‌نقی کمره‌ای

«۱ پ ـ ۳ پ حاشیه»

مؤلف: علینقی کمره‌ای کاشانی، نقی (۹۵۳-۱۰۳۱ق)

مجلس، ج ۳۶، ص ۴۳۲، ش ۱۳۴۷۲/۲۲؛ ملک، ج ۷، ص ۲۱۴؛ ش ۹۱۷۰ همین فهرست.

آغاز:

وقت خوش آن بود که سلطان حسن

پرده نشین بود در ایوان حسن

انجام:

از تو نقی مقصد و مقصود یافت

آنچه مراد دل او بود یافت

۳۰. اشعار میرزا رضی آرتیمانی «۳ پ ـ ۱۰ پ حاشیه»

مؤلف: رضی‌الدین آرتیمانی (سده ۱۱هـ)

شامل چند غزل و ساقی نامه او.

منزوی، ج ۳، ص ۲۳۳۴ و ج ۴، ص ۲۸۶۹ـ۲۸۷۰؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۱۰۱ـ۲۱۰۲؛ دنا، ج ۵، ص ۱۶۹ و ج ۶، ص ۱۴؛ تذکره میخانه، ص ۹۲۵ـ۹۳۴.

آغاز:

چون مهر بر آی بام و ایوان را

بگذار چو موم سنگ و سندان را

آغاز ساقی‌نامه:

الهی به مستان دیوانه‌ات

به عقل آفرینان میخانه‌ات

انجام:

شراب شهادت به کامش رسان

به جد علیه السلامش رسان

۳۱. مجموعهٔ حسن «۱۰ پ ـ ۱۲ پ حاشیه»

مؤلف: یوسف والهی قمی (سده ۱۱هـ)

مجلس، ج ۳۶، ص ۴۳۲، ش ۱۳۴۷۲/۲۴؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۷۴.

آغاز:

ای حسن تو برق خرمن عشق

زلف تو کمند گردن عشق

انجام:

در وصف لب و دهان و چشمت

ای سرور خسرو تغافل

این نظم رسید چون به اتمام

مجموعهٔ حسن کردمش نام

۳۲. ترجیع بند ابوتراب بیگ «۱۲ پ ـ ۱۶ ر حاشیه»

مؤلف: ابوتراب بن علی بیگ فرقتی کاشانی (ـ ۱۰۲۵ق)

این نسخه تنها یکی از بندهای ترجیع بند را دارد.

مجلس، ج ۸، ص ۲۷، ش ۲۳۲۹/۶ و ج ۳۶، ص ۴۳۳، ش ۱۳۴۷۲/۲۵ و ش ۹۰۷۴ همین فهرست؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۴۰۴ و ج ۱۶، ص ۲۷۶ـ۲۷۷؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۲۱۴؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۱۹۷۴؛ تذکره میخانه، ص ۴۱۹ـ۴۲۱.

آغاز:

ساقی بده آن باده که خون دل کان است

آن می که چو خون در بدن شیشه روان است

انجام:

ما خشک لبان تشنه دیدار شرابیم
چون کاسه ما گشت تهی خانه خرابیم

۳۳. ساقی نامهٔ ترجیع بند وحشی بافقی
«۱۶ ر ـ ۲۰ پ حاشیه»

مؤلف: کمال‌الدین وحشی بافقی یزدی (ـ۹۹۱ق)

منزوی، ج ۴، ص ۲۸۹۰؛ دنا، ج ۶، ص ۱۰؛ تذکره میخانه، ص ۱۸۱ـ۱۹۷.

آغاز:

ساقی بده آن باده که اکثیر (کذا) وجود است
شوینده آلایش هر بود و نبود است

انجام:

ما گوشه نشینان خرابات الستیم
تا بوی میی هست درین میکده هستیم

۳۴. ترجیع بند شریف تبریزی «۲۰ پ ـ ۲۲ پ حاشیه»

مؤلف: شریف تبریزی (ـ۹۵۶ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۳۷۹؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۱۳۷ـ۲۱۳۸؛ دنا، ج ۵، ص ۲۲۱.

آغاز:

خواهم که ز میخانه شبی بیخبر آیم
آسوده ز اندیشه هر رهگذر آیم

انجام:

گو خلق بدانند که ما مست الستیم
میخواره و بدنام و خراباتی و مستیم

۳۵. ترجیع بند مولانا عرفی «۲۲ پ ـ ۲۷ ر حاشیه»

مؤلف: محمد بن علی عرفی شیرازی (ـ۹۹۹ق)

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۰۴ـ۷۱۷؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۸۱؛ دنا، ج ۵، ص ۲۸۳ـ۲۸۹؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۶۲۹.

آغاز:

ای حسن تو برتر از چه و چون
سبحان الله ز حسن بیچون

انجام:

چون دست نمی‌دهد وصالت
دست من و دامن خیالت

۳۶. ترجیع بند مولانا خواجوی کرمانی
«۲۷ ر ـ ۳۰ ر حاشیه»

مؤلف: محمود بن علی خواجوی کرمانی (۶۸۹ـ۷۵۳ق)

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۵۷ ـ ۱۸۵۸ و ۲۳۲۱ ـ ۲۳۲۲؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۰۷۹ـ۲۰۸۰؛ دنا، ج ۵، ص ۱۵۳ـ۱۵۴.

آغاز:

ای غمت مرغ آشیانهٔ دل
زلف و خال تو دام و دانه دل

انجام:

که جهان صورت است و معنی دوست
ور به معنی نظر کنی همه اوست

۳۷. الف ابدال (ابدال نامه) «۳۰ ر ـ ۳۳ ر حاشیه»

مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ۱۰۲۵ق)

رک: ش ۸۹۷۷/۳۰.

آغاز:

الف ابدال نام درویشی سینه از داغ مفلسی ریشی

انجام:

پای تا سر ز داغ عیبی ریش
کپنک را جدا مکن از خویش

۳۸. قصیده ملا شکیبی صفاهانی «۳۳ ر ـ ۳۴ پ حاشیه»

مؤلف: محمدرضا بن عبدالله امامی شکیبی اصفهانی (۹۶۴ـ۱۰۲۳ق)

فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۱۰.

آغاز:

دم مسیح سخن زاده بیان من است
زلال خضر مقام لب بنان من است

انجام:

جهان اگر همه طوفان غم شود غم نیست
چو صدق کشتی و اخلاص بادبان من است

۳۹. قصیده میرزا فصیحی هراتی «۳۴پ ـ ۳۷پ حاشیه»

مؤلف: فصیحی هروی پسر ابوالمکارم (ـ۱۰۴۹ق)

فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۷۱۱؛ دنا، ج ۵، ص ۳۱۳ـ ۳۱۴؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۴۶۷؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۰۸.

آغاز:

ز مهر سپهر ار کنم شاد جان را
به سابون مهتاب شویم کتان را

انجام:

کز انفاس قدسی نژادان علوی
پزیرند روز و شب این ارمغان را

۴۰. قصیده حکیم شفایی رحمه الله
«۳۷پ ـ ۳۹ر حاشیه»

مؤلف: حسن بن محمدحسین شفایی اصفهانی (۹۶۶ ـ ۱۰۳۷ق)

فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۰۶ـ۵۰۷؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۳۸۱؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۱۳۹؛ دنا، ج ۵، ص ۱۳۴ـ۱۳۵.

آغاز:

ننوشد هیچ جز خون دل من
غمت را خوش فتاده نان به روغن

انجام:

الهی بنیه اینان برانداز
نهال کینشان از بیخ برکن

۴۱. ترجیع بند میرزا نظام دست غیب
«۳۹ر ـ ۴۲ر حاشیه»

مؤلف: نظام‌الدین بن امین‌الدین حسین دست‌غیب شیرازی (ـ۱۰۲۹ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۳۲۶ـ۲۳۲۷؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۴۱؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۹۴؛ دنا، ج ۵، ص ۴۲۳.

آغاز:

بی‌تاب دلم گزید بندی افتاد چو تاب در کمندی

انجام:

بنشینم و دل به ناله دوزم
صد داغ به رقم (کذا) لاله سوزم

۴۲. ترجیع بند میرزا قلی میلی «۴۲ر ـ ۴۵پ حاشیه»

مؤلف: میرزا قلی میلی هروی (ـح ۹۸۰ تا ۹۸۵ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۵۷ـ۲۵۵۸؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۰۲ـ۹۰۳؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۸۰؛ دنا، ج ۵، ص ۴۰۵.

آغاز:

ای شهره زماه تا به ماهی
خواهان تو بیش از آن که خواهی

انجام:

پیش آیم و دامن تو گیرم
در پای تو افتم و بمیرم

۴۳. ترجیع بند زکی همدانی «۴۵پ ـ ۴۷پ حاشیه»

مؤلف: زکی همدانی (سده ۱۱هـ)

منزوی، ج ۳، ص ۲۳۴۱؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۱۰۶؛ دنا، ج ۵، ص ۱۷۶.

آغاز:

ای درد تو آرزوی جانم
جز درد تو راحتی ندارم

انجام:

یک چند ازو کناره گیرم
سهل است نهایتش بمیرم

۴۴. ترجیع بند حکیم شفایی «۴۷پ ـ ۵۰ر حاشیه»

مؤلف: حسن بن محمدحسین شفایی اصفهانی (۹۶۶ ـ ۱۰۳۷ق)

آغاز:

ای سهل گرفته طور باری یک رویه در ستیزه کاری

انجام:

بنشینم و با بلا شکیبم با آن که ز صبر بی‌نصیبم

۴۵. حاتم نامه ابوتراب بیگ «۵۰ر ـ ۵۲ر حاشیه»
مؤلف: ابوتراب بن علی بیگ فرقتی کاشانی (ـ ۱۰۲۵ق)
دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص ۲۷۳۴ (با نام حکایت حاتم)؛ مجلس، ج ۸، ص ۳۸ و ج ۳۶، ص ۴۳۰؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۱۳۱.
آغاز:
راوی افسانه ارباب جود
پرده ز رخسار معانی گشود
گفت کز اعراب یکی کاروان
بود پی سود به هر سو دوان
انجام:
سرخوش ازین راه بود روح تو
عالم ارواح بود روح تو
هر که کرم را به حمایت کشد
آخر کارش به ولایت کشد

۴۶. قصاید مولانا امیدی رحمه الله «۵۲ر ـ ۷۹ر حاشیه»
مؤلف: ارجاسب (مسعود) بن علی امیدی تهرانی (ـ ۹۲۵ق)
منزوی، ج ۳، ص ۲۲۳۳ـ۲۲۳۴؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۱۹۹۴؛ دنا، ج ۵، ص ۴۴.
آغاز:
قضا در کارگاه کبریایی
کشیده طرح اسلیمی خطایی
انجام:
سرسبز باد گلشن عیش تو و درو
چون من هزار بلبل دستانسرا شده

۴۷. اشعار ملا شانی تکلو «۷۹پ ـ ۸۸پ حاشیه»
مؤلف: نفیس‌الدین شأنی تکلو (ـ۱۰۲۳ق)
شامل مثنوی و غزل و قصیده و ترکیب‌بند.
رک: ش ۹۰۵۱.
آغاز:
الهی آب عشقی بر گلم ریز
به جانم رشحه دردی درآمیز
آغاز ترکیب بند:
بازم دل از سموم بلا روح پرور است
هر آرزو که داشتم از غم میسر است
انجام:
تا نبینم جهان... (پارگی) غم را
نشنوم هرزه‌های عالم را

۴۸. انتخاب اشعار ابوتراب بیگ «۸۸پ ـ ۹۴ر حاشیه»
مؤلف: ابوتراب بن علی بیگ فرقتی کاشانی (ـ ۱۰۲۵ق)
آغاز:
ای ز تو بند بر زبان عقل گره گشای را
فکر تو باعث جنون نطق سخن سرای را
انجام:
نیست ما را میل گشتن در گلستان کسی
یعنی از ناز و عتاب با عنا آسوده‌ایم

۴۹. انتخاب دیوان غیاثای حلوایی «۹۴ر ـ۹۵پ حاشیه»
مؤلف: محمد غیاث حلوایی شیرازی (سده ۱۱ﻫ)
منزوی، ج ۳، ص ۲۳۰۲؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۲۴۳ و ج ۱۶، ص ۱۸۰ـ۱۸۱؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۷۴۵.
آغاز:
ای ز تو هر دم به دل حسرت کام دگر
خوانده ترا هر زمان شوق پیام دگر
انجام:
تا غیر گل نچیند از آن رخ نقاب پوش
رویی که بی‌نقاب بود باغ بیدر است

۵۰. اشعار طالب آملی «۹۵پ ـ ۱۰۲ر حاشیه»
مؤلف: محمد طالب آملی (ـ۱۰۳۶ق)
در عنوان این اشعار کاتب اشتباه کرده و در آغاز جمله «له ایضاً» را نوشته است.
شامل غزلیات و رباعیات و ترکیب‌بند.
رک: ش ۸۹۴۸/۵۱.
آغاز:
صحبت و نیم قطره میم در پیاله نیست
زاغم دماغ گل نه و پروای لاله نیست

آغاز ترکیب بند:

ای ســاقی بـزم بـیوفایی روشن کن شمع بـینوایـی

انجام:

ای گشته چـو نـورم از نـظر دور

رفـتی و بـمانده دیـده بـینور

۵۱. اشعار ملا طبعی قزوینی «۱۰۲ ر ـ ۱۰۴ پ حاشیه»

مؤلف: اسماعیل طبعی قزوینی (سده ۱۱ ه)

فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۸۶.

آغاز:

اگـر زنـیم شـبیخون لشکـر بـهمن

گریخت رنگ ز رخسار شاهدان چـمن

انجام:

بنای عمر تـو در مـحکمی چـنان بـادا

که چون سفال بـود در بـرابـرش آهـن

۵۲. قصاید مولانا عرفی شیرازی «۱۰۴ پ حاشیه»

مؤلف: محمد بن علی عرفی شیرازی (-۹۹۹ق)

نسخه بین برگهای ۱۰۴ و ۱۰۵ افتادگی دارد و تنها یک صفحه از قصاید عرفی باقیمانده است.

آغاز:

اقبال کرم میگزد اربـاب هـمم را

تمت نخورد نشـتر آری و نـعم را

انجام موجود

این برق نجابت کـه جـهد از گـهر مـن

مدح است ولی گوهر ذات اب و عمّ را

۵۳. قضا و قدر «۱۰۵ پ ـ ۱۱۲ پ حاشیه»

مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۳۴/۳.

آغاز:

شـنیدم روزی از خـونابه نـوشی

چو گل از پاره تـن خـرقه پـوشی

انجام:

[در این دریـای] خـونخوار آشـنا کـیست

[خـدا دست] تـو گـیرد نـاخدا کـیست

۵۴. محمود و ایاز «۱۱۲ پ ـ ۱۲۹ پ حاشیه»

مؤلف: علیقلی بیگ انیسی شاملو (-۱۰۱۷ق)

مـنزوی، ج ۴، ص ۳۱۷۶-۳۱۷۷؛ گـنجینه بـهارستان، ادبیات، ج ۱، ص ۱۳۹-۱۶۶؛ دنا، ج ۹، ص ۱۹۲-۱۹۳.

آغاز:

[لک الحمد] ای به نـامت نـامه عشـق

[بـه یـادت] نـامهٔ هـنگامه عشـق

انجام:

منم خسرو مـرا شـیرین بـود یـار

تو فرهادی ترا حسـرت بـود کـار

۵۵. سوز و گداز «۱۲۹ پ ـ ۱۴۰ ر حاشیه»

مؤلف: محمدرضا بن محمود نوعی خبوشانی (-۱۰۱۹ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۴۳.

آغاز:

الهـی خـنده‌ام را نـالکی ده سرشکم را جگر پر کالکی ده

انجام:

گلی بـخش از گـلستان خـلیلم

دریـن ره سـاز آتش را دلیـلم

۵۶. قضا و قدر «۱۴۰ ر ـ ۱۴۱ پ حاشیه»

مؤلف: مسعود بن علی، مسیح کاشانی، حکیم رکنا (-۱۰۶۶ق)

رک: ش ۸۸۳۴/۸.

آغاز:

شنیدم روزی از پاکـیزه رایـی

سـرای عـاریت را کـدخدایـی

انجام:

چو سود آخر ترا زیـن گـرم و سـرد است

کـه چـون سـایه قـضا دنـبال مـرد است

۵۷. حاتم نامه «۱۴۱ پ ـ ۱۴۳ پ حاشیه»

مؤلف: یوسف والهی قمی (سده ۱۱ ه)

آغاز:

صوفی کـلکم کـه ز جـوش درون

گـرد لب آورد کـف قـیرگون

انجام:

حاتم طی کش دو جهان بنده است

مرده اگر او کرمش زنده است

۵۸. ساقی نامه «۱۴۳ پ ـ ۱۴۷ ر حاشیه»

مؤلف: پرتوی شیرازی (۸۷۰ـ۹۲۸ق)

رک: ش ۸۹۷۷/۱۳.

آغاز:

دلا پرده بردار از روی کار

به مستی بدر پرده روزگار

انجام:

به بازوی این پنج قدسی مآب

توان تافتن پنجه آفتاب

۵۹. ساقی نامه ملا محمد صوفی علیه الرحمه

«۱۴۷ ر ـ ۱۵۴ پ حاشیه»

مؤلف: محمد بن عبدالله صوفی مازندرانی (ـ۱۰۳۴ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۴۰۸ و ج ۴، ص ۲۸۷۴؛ دنا، ج ۶، ص ۱۳؛ تذکره میخانه، ص ۴۸۱ـ۴۹۴.

آغاز:

الا ای دل مانده از کار و بار

به مستی و دیوانگی سر برآر

انجام:

نه بینی که روی من از شرم او

شوم بر زمین همچو باران فرو

۶۰. ساقی نامه حکیم اقدسی «۱۵۴ پ ـ ۱۵۷ ر حاشیه»

متن این ساقی نامه با ساقی نامه اقدسی مشهدی که در شماره ۸۸۵۳/۱۰۵ همین فهرست گذشت سازگار نیست و به نظر می‌رسد سرایندهٔ این ساقی نامه کس دیگری باشد.

آغاز:

به مستان رسد این ندا هر صبوح

که از باده سازید تعویذ روح

انجام:

که چون زخم در خون تواند نشست

دل از ره بشوید هم از عشق دست

۶۱. ساقی نامه مرشد وروجردی

«۱۵۷ پ ـ ۱۶۰ پ حاشیه»

مؤلف: مرشد بروجردی (ـ۱۰۳۰ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۲۴ و ج ۴، ص ۲۸۸۴ـ۲۸۸۵؛ دنا، ج ۶، ص ۱۳؛ تذکره میخانه، ص ۶۰۳ـ۶۱۳.

آغاز:

بهار است و دل مست و من در خمار

خوشا جام می خاصه از دست یار

انجام:

کفت خالی از جام گلگون مباد

به کام عدویت به جز خون مباد

۶۲. اشعار حکیم قطران «۱۶۰ پ حاشیه»

مؤلف: شرف‌الدین بن منصور قطران تبریزی (پس از ۴۶۶ق)

شامل ساقی نامه و اشعار دیگری از او. بین برگ ۱۶۰ و ۱۶۱ افتادگی دارد.

منزوی، ج ۳، ص ۲۴۸۵ـ۲۴۸۷؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۲۳ـ۲۲۲۴؛ دنا، ج ۵، ص ۳۳۱ـ۳۳۳.

آغاز:

دلا تا به کی بینوایی کشم

ملامت ز زهد ریایی کشم

انجام موجود:

چراغ دل از می مرا روشن است

قدح چشم و می نور چشم من است

۶۳. اشعار خاقانی «۱۶۱ ر ـ ۱۹۵ ر حاشیه»

مؤلف: بدیل بن علی خاقانی (۵۲۰ـ۵۹۵ق)

منزوی، ج ۳، ص ۱۸۵۶ ـ ۱۸۵۷ و ۲۳۰۸ ـ ۲۳۱۳؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۰۷۰ـ۲۰۷۱؛ دنا، ج ۵، ص ۱۴۰ـ۱۴۶.

آغاز موجود:

ببرد سنگ ما و آخر سنگ

در سبوی قلندر اندازد

انجام:

صولتت بـاد سـایه دار ظـفر

دولتت بــاد دایگـان مـلوک

۶۴. قصاید مولانا شانی تکلّو «۱۹۵ ر ـ ۲۱۴ ر حاشیه»

مؤلف: نفیس‌الدین شأنی تکلو (ـ۱۰۲۳ق)

رک: ش ۹۰۵۱.

آغاز:

نه دونم نـه سـتمکارم نـه کـودن

چــرا گـیتی نـورزد کـینه بـا مـن

انجام:

بیدار بود بـخت نکـوخواه تـو یـا رب

تا دور زمان را سر عهدت به کـنارست

۶۵. قصاید شاه طاهر دکنی «۲۱۴ ر ـ ۲۱۶ ر حاشیه»

مؤلف: شاه طاهر بن رضی‌الدین انجدانی دکنی (ـ۹۵۲ / ۹۵۶ق)

خطی دائرةالمـعارف بـزرگ، ج ۱، ص ۱۱۱؛ سـنا، ج ۱، ص ۱۵۳، ش ۳۰۴/۱۴؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۲۴۳ و ج ۱۰، ص ۱۸۳۹؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۱۶۲.

آغاز:

باز وقت است که بـر طـبق تـقاضای فـلک

افکــند بـر سـر ایـوان چـمن گـل تـوشک

انجام:

باد افروخته بر قـصر زر انـدود سـپهر

شمع روی تو و پروانه او خـیل مـلک

۶۶. قصاید شیخ فیضی دکنی «۲۱۶ ر ـ ۲۲۱ ر حاشیه»

مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴-۱۰۰۴ق)

آغاز:

حـریفی کـه بـی‌خویش یک دم نشـیند

تــوانـد کـه بـا خـویش مـحرم نشـیند

انجام:

ظهیر چوب زمان را بگیر کـه بـود ازو

سماط عـالم مـعنی بـه تـازه ایـوانـی

۶۷. قصاید مولانا ولی دشت بیاضی

«۲۲۱ پ ـ ۲۲۵ پ حاشیه»

مؤلف: ولی دشت بیاضی (ـ احتمالاً ۱۰۰۱ق)

مـــنزوی، ج ۳، ص ۱۸۹۹ و ۲۶۰۴ـ۲۶۰۵؛ مشـــترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۳۱۸؛ دنا، ج ۵، ص ۴۴۶.

آغاز:

ای دل و جــان درد و غـمت را وطـن

هر دو فدای تـو چـه جـان و چـه تـن

انجام:

خواری عشق تـوام در نـظر خـلق جـهان

ساخت بیقدر چو در پـیش خـداونـد درم

۶۸. قصاید قاضی نور صفاهانی

«۲۲۵ پ ـ ۲۳۲ پ حاشیه»

مؤلف: قاضی نورالدین محمد اصفهانی (ـ۱۰۰۰ق)

مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۱۹؛ دنا، ج ۵، ص ۳۲۷.

آغاز:

شبم سیاه چـنان کـرده سـایه هـجران

که طور دل نشود روشن از تجلی آن

انجام موجود:

به روز کیی که سـربخت عـاشقان از خـواب

درآورنــد دلیــران ز بس غـریو و غـرنگ

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین با شنگرف و زنگار، نشانیها شنگرف، سطور چلیپا، مطالب در متن و حاشیه نـوشته شـده است. صفحه آغازین نسخه تملک اسدالله و مهر مستطیل طغرایی او به همراه مهر مربعی که در بالایش نشـان شیر و خورشید و در پایین عـبارت «مـعین الرعـایا ۱۳۰۷» حک شده است. در برگ ۱۰۹ چندین بار نقش ناقص مهر بیضوی: «بدل بنده مـهر مـحمد تـقی (؟) ۱۰۵۸» کوفته شده است. برگ ۲۱۴ ر مهر مدور ناقصی به نقش: «بنده آل محمد...». از بـرگ ۲۳۳ تـا پـایان نسخه به خط جدیدتری است. در لبهٔ نسخه نام آن را «جنگ حکایات» نوشته‌اند. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره نازک.

یک، ۲۵۰، یک برگ، ۱۳×۲۲/۲، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج دو رو، بیرون قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج، سجاف مشکی، عطف میشن قهوه‌ای، درون مشکی ساده. قطر: ۳.

خریداری شده از باقر رقت در تیر ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۶۶۸۹۲]

(۸۹۸۳)

مجموعه:[1]

۱. دیوان مؤذن «۱ پ ـ ۱۳۵ ر» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدعلی بن فرخ مؤذن خراسانی (زنده در ۱۰۷۷ق)

شامل مثنوی، ترکیب بند، غزل و رباعی. بسیاری از اشعار در مدح ائمه(ع) است.

نسخه از آغاز افتادگی دارد.

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۵۰ ـ ۲۵۵۱؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۸۹۳؛ دنا، ج ۵، ص ۳۹۹؛ مجلس، ج ۳، ص ۳۱۸ ـ ۳۲۰، ش ۱۰۷۷ و ج ۱۱، ص ۷۵، ش ۴۰۷۹/۱.

آغاز موجود:

بــه بــاقر عـالم اسـرار مـطلوب
بـه صـادق مـظهر آثـار مـحبوب
به کاظم آن کـه ز مـوسی عـمران
ربوده گـوی عشـقت را ز مـیدان

انجام:

در خــلوت عشــق جـام آتش آب است
آن جا نه مکانی به زمان خـواب است (؟)
انـــدر دل اوست یـــار پـــیدا نـــبود
ایــــن عکس آن دُرّ نـــایاب است

انجامه: «باقی اشعار از نسخه کتاب سقط بود. العبد المجرم محمدباقر مکتبی یوم پنجشنبه از بیست ششم ماه شعبان المعظم اتمام یافت بفرمایش جناب مستطاب و مستعین الالقاب میرزا حسین لالی سررشته دار... (کلمات بعدی را پاک کرده‌اند)».

۲. جوهر ذات «۱۳۷ پ ـ ۱۷۸ ر» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: عطار تونی (سده ۹ه)

گزیده‌ای از منظومه است.

در نسخه با نام: «هداب (کذا؛ هذا) کتاب جناب شیخ المشایخ شیخ فریدالدین عطار عطّر الله مرقده که مشهور است به سی فصل و موسوم است به جوهر الذات».

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۵۰ـ۲۷۵۱؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۱۲ـ۶۱۳؛ دنا، ج ۳، ص ۱۱۲۲ـ۱۱۲۳.

آغاز:

یکــی پــیری مــرا آواز مـی‌داد
که ای عـطار از دست تـو فـریاد
جهان بر هـم زدی و فـتنه کـردی
بـه دیـوار مـذاهب رخـنه کـردی

انجام:

مــحمد بــود غــوّاص شــریعت
عــلی غــواص دریــای حـقیقت
بـرآورد حـیدر از دریـا بسـی در
کـه شـد دامـان اهـل الله ازو پـر

انجامه: «تمّة الکتاب بعون ملک الوهاب در ۲۴ شهر جمادی‌الثانی در سنه هزار و سیصد هشت. امّید آنست که کاتب را بدعای خیری یاد کنند. مرید آستانه فقرا محمدباقر، یا حیّ، بیادگار جناب مستطاب رحمه الله علیه».

۳. اصطلاحات صوفیان «۱۷۸ پ ـ ۱۸۳ پ»

(عرفان ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

به نوشتهٔ مرحوم دانش‌پژوه رساله‌ای است کـه در آن اصطلاحات صوفیه از روی مصطلحات الصوفیة عبدالرزاق کاشانی (۷۳۶ق) بـه فـارسی گـزارش شـده است. این رساله ترتیب خاصی نـدارد و تـرجـمهٔ آزاد تألیف کاشانی است.

در نسخه ما به چنین امری اشاره نشده است اما بعضی از نسخه‌ها مانند ش ۳۳۷ج حقوق و ۴۶۸۵ و ۸۳۷۸ دانشگاه تهران و ش ۳۳۹/۳ طباطبایی مجلس مقدمه کوتاهی در توضیح این مطلب دارند.

---

[1] رساله‌های اول و سوم مجموعهٔ ش ۴۰۷۹ مجلس از روی این نسخه کتابت شده‌اند. رک: مجلس، ج ۱۱، ص ۷۴ـ۷۶.

رساله در آغاز نسخه ما بـه عـبدالرزاق کـاشی و در پایان به نجم‌الدین کبری نسبت داده شده است.

فهرستواره، ج ۷، ص ۸۸؛ حقوق تهران، ص ۱۴؛ دانشگاه تـهران، ج ۶، ص ۲۲۶۱ (در آن جـا احـتمال داده شـده مترجم محمد دهدار باشد) و ج ۱۳، ص ۳۲۵۹ (بـا نـام تفسیر لغات دیوان حـافظ)؛ مـجلس، ج ۲۲، ص ۱۱۴ـ ۱۱۵ و ج ۲۵، ص ۱۱ (با انتساب به مـحمدحسین)؛ در دنا، ج ۱، ص ۱۰۴۴ـ۱۰۴۶ نسخه‌های عربی و فارسی کتاب بدون تفکیک معرفی شده‌اند.

آغاز: «هذا من کلام شیخ کمال‌الدین عبدالرّزاق قدس سره کاشی. بـدان کـه التـصوف، تـصفیه قـلب است از کدورات غالب. الدنیا عبارت است از آن چه بنده را باز می‌دارد. الزهد عبارت است از ترک دنیا».

انجام: «پاکبازی... بلکه خدای را جـوید پس نـیست جز دوست هیچ نیست مـرد را بـجوی و بس هـان تـا ز دوست باز نمانی به هیچ حال

به احسان و کرم دلها بـه دست آر

ازین بـهتر نـباشد در جـهان کـار

من کلام الشیخ المعارف نجم‌الدّین الکبری».

انجامه: «بیادکار جناب مستطاب اقائی سـررشته دار اقای سالک مسالک سلسلة الذهبیّه مرقوم گردید.

آنانکه ز خاک خفته‌کان یاد کنند

ما را بدعای خیر هم شاد کـنند

العبد المذنب محمدباقر خاکسار فی چهارم شهر شوال المکرم شرف اتمام پذیرفت ۱۳۸».

خط: نستعلیق، کاتب: محمدباقر مکتبی خاکسار برای میرزا حسین لالی سررشته دار از سـالکان سـلسله ذهبیه. تاریخ کتابت: پنجشنبه ۲۶ شعبان... (رسـاله اول)، ۲۴ جمادی‌الثانی ۱۳۰۸ق (رساله دوم)، ۴ شوال ۱۳۰۸ق (رساله سوم).

آغاز نسخه مهر کتابخانه باقر ترقی بـا شـماره ۱۱۹ و یادداشتی درباره سختی روزه ماه رمضان، سطر آخر همه صفحات رساله آخر به صورت چلیپا نوشته شده است. رکابه‌دار.

کاغذ: صنعتی فستقی نازک آهار مهره.

۱۸۳، دو برگ، ۱۱/۸×۲۰/۶، ۱۴ سطر، ۸/۵×۱۶.

جلد: تیماج مشکی یک لا. قطر: ۲/۱.

خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۶۴۹۵]

(۸۹۸۴)

معایب الرجال (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: بی‌بی خانم دختر محمدباقر خان سرکرده سوارهٔ استرآبادی (سده ۱۴ﻫ)

مؤلف در مقدمه خود را معرفی کرده و نوشته: «الحاصل این کمینه خود را قابل تأدیب کردن رجال ندانسته لهـذا جواب کتاب تأدیب النسـوان را گـفته و مـعایب الرجـال نگاشتم تا معایب‌شان عیان شود شـاید دست از تأدیب کردن نسوان بـردارنـد در پـی تأدیب و تـربیت خـود برآیند».

تنظیم شده در چهار مجلس:

مجلس اول: اطوار شرابخوار.

مجلس دویم: کردار اهل قمار.

مجلس سیم: در تفصیل جرس و بنگ و واپور و اسرار.

مجلس چهارم: شرح گفتگو و اوضاع عـبائره و اقـرات اجامره و الواط.

مـقدمه بـا دو قـصیده در مـدح نـاصرالدیـن شـاه (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) و ولیعهد مظفرالدیـن مـیرزا و شـرح کوتاهی از زندگی مؤلف پایان پذیرفته است.

تألیف شده در ۱۳۱۲ق.

کامل.

فـهرستواره، ج ۶، ص ۶۱۵؛ ذریـعه، ج ۲۱، ص ۲۰۸؛ مـلک، ج ۴، ص ۷۵۸ـ۷۵۹؛ مـیکروفیلمهای دانشگـاه تهران، ج ۱، ص ۱۹۸؛ نشریه نسخه‌های خـطی، ج ۷، ص ۵۵۵؛ ادبی کاخ گلستان، ص ۶۸۲ـ۶۸۶.

آغاز مقدمه:

«نخست از ابـتدا آرم ثـنا و حـمد یـزدان را

که از اضلاع سمت چپ پدید آورد نسوان را

در آغاز سال یکهزار و سیصد و دوازده هجری مطابق سال چهل و هشتم از جلوس سـلطنت بـامیمنت اعـلی

حـضرت ظـل الله مـی‌باشد در دارالخـلافه طـهران کـه پای تخت سلطان... ناصرالدین شاه قاجار خلد الله ملکه است».

آغاز کتاب: «کـردگاری را بـنده‌ئیم و پـروردگاری را پرستنده که گلهای خوش طلعت از گل آورد و ملهای پر جوش محبت اندر دل».

انجام: «و این عذر در این جا خـیلی مـناسبت داشت چون اسم کمینه نیز بی‌بی است

انـــدکی بـــا تـــو بگـــفتم غـــم دل تـــرسیدم

که دل آزرده شوی ور نه سخن بسـیار است».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۴ه‍ .

عناوین مشکی، صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد، دارای سرلوح مذهب و مرصع همراه با کتیبه در صفحات ۱ پ و ۵ پ و ۱۶ پ، رکابه‌دار. جـزوها ۱۰ برگی.

کاغذ: صنعتی نخودی.

۴۱، یک برگ، ۱۳×۲۰/۹، ۱۳ سطر، ۹/۶×۱۷/۴.

جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. جلد از شـیرازه جـدا شده است. قطر: ۱.

خریداری از باقر ترقی در اسفند ۱۳۴۷ش.

[شماره ثبت: ۷۸۵۶۸]

(۸۹۸۵)

اجازات شفتی (اجازه ـ عربی)

مؤلف: محمدباقر بن محمدنقی شفتی (ح ۱۱۷۵ـ۱۲۶۰ق)

صورت ۱۵ اجازه که حجةالاسلام شفتی برای جمعی از شاگردانش نگاشته است. برخی از آنها اجـازهٔ روایت و برخی دیگر اجازهٔ اجتهاد و دسته‌ای نیز اجـازهٔ تـصدّی امور حسبیه است، بدین ترتیب:

۱. اجازه به محمد اشرفی «ص ۱ ـ ۹»

اجازه روایت و اجتهاد، در ۲۳ صفر ۱۲۵۸ق.

مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴.

آغاز: «بسمله ومنه التوفیق للفوز بما فی جنات النعیم. الحمد لله العلیم الحلیم المجید الحکیم الرحیم الفعال لمـا یرید والصلوة والسلام علی اکمل انبیائه».

انجام: «کفی هذا البیان والکلام للمتصدّین للـحکومة بین الانام وعلی مـحمد وآله الاف الصـلوات والسـلام. حرّره خادم الشریعة فی الثالث والعشرین من شهر صفر فی سنة ۱۲۵۸».

۲. اجازه به احمد بن علی‌اکبر تربتی «ص ۱۳ ـ ۲۷»

اجازه روایت.

ملک، ج ۷، ص ۵۰؛ مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴.

آغاز: «بسمله ومنه التوفیق للفوز بـجنات النـعیم وبـه الالتجاء للنجات من عذاب الجحیم... الحـمد لله المـعین لمن استعاره فی کل شدّة وصعاب والمجیز لمن استجازه فی الفوز».

انجام: «ویحرم بقضائه الفرج الحلال لاملیء باصدار ما ورد ولا هو اهل لما منه فـرط مـن ادّعـائه عـلم الحـق. توضیح هکذا وجد سند الحدیث الظاهر انه».

۳. اجازه به سید قوام‌الدین قزوینی «ص ۲۹ ـ ۵۱»

اجازه روایت به او که در اصفهان و قزوین عـلم‌آموزی کرده بود. در سحر ۲۴ شعبان ۱۲۵۵ق.

ملک، ج ۷، ص ۵۰؛ مرکز احیاء مـیراث، ج ۶، ص ۵۴؛ اهدایی رهبری مشهد، ج ۸، ص ۵۹.

آغاز: «بسمله ومنک الاعانة للفوز بما فی جنات النعیم والاستخلاص من شداید درک الجحیم. الحمد لله فـاطر السموات والارضین لیدلّ بهما علی وجوده وقدرته».

انجام: «فی هذا المقصد فمن فاز به فاز بـالحظ الوافـر وحاز الکمال الکامل ومن حرم منه حرم نفسه عن الکمال وادرجه فی الضلال. حرّره خادم الشریعة فی سحر اللیلة الرابعة والعشرین من شعبان فـی سـنة مـاتین وخـمس وخمسین بعد الالف من الهجرة النـبویة عـلی هـاجرها آلاف السلام والتحیة».

۴. اجازه به محمدحسن قزوینی «ص ۵۳ ـ ۶۱»

اجازه روایت در سحر ۲۸ محرم ۱۲۵۵ق.

آغاز: «بسمله. رب انی اعوذ بک من همزات الشـیاطین.

الحمد لله الذی لا یخفی علیه شیء فی الارض ولا فی السماء والمصوّر للانسان فی الارحام کیف یشاء».

انجام: «وعترته الطیبین الطاهرین آمین رب العالمین فرغ من تحریره فی سحر اللیلة الثامنة والعشرین من شهر المحرم فی سنة خمس وخمسین وماتین بعد الالف من الهجرة هجرة خاتم النبیین علیه وعلی آله آلاف التحیة من رب العالمین».

۵. اجازه به محمد رضوی «ص ۶۵ ـ ۸۴»

اجازه روایت به میرزا محمد رضوی ساکن مشهد الرضا در ۱۴ ربیع‌الاول ۱۲۵۶ق.

ذریعه، ج ۱، ص ۱۵۸، ش ۷۷۹؛ مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴؛ فاضل خوانساری، ج ۱، ص ۱۶۰؛ اهدایی رهبری مشهد، ج ۸، ص ۵۹.

آغاز: «بسمله ومنه التوفیق للنجاة من نار حامیة والفوزی بما فی جنة عالیة. الحمد لله الذی لا یخفی علیه شیء فی الارض ولا فی السماء هو الذی یصوّر فی الارحام ما یشاء».

انجام: «ان لا ینسانی فی اوقات المناجات مع قاضی الحاجات حرّر ذلک فی رابع عشر شهر ربیع‌الاول فی السنة السادسة والخمسین و الماتین بعد الالف من الهجرة المبارکة».

۶. اجازه به محمدحسین بن محمدقاسم کاشانی «ص ۸۷ ـ ۹۸»

اجازه روایت.

آغاز: «بسمله ومنه التوفیق للغلبة علی الشیطان الرجیم. الحمد لله الذی انزل علی عبده الفرقان لیکون للعالمین نذیراً والصلوة والسلام علی من ارسله هدی».

انجام: «فانه مسلک النجاة. ثم اسالک ان لا ینسانی من الدعاء لاصلاح الامور فی الدنیا والعقبی حال التوجه والاقبال الی الکریم الفیاض المتعال».

۷. اجازه به محمدعلی بن احمد محلاتی «ص ۱۰۱ ـ ۱۱۲»

اجازه روایت.

ذریعه، ج ۱، ص ۱۵۷، ش ۷۷۷؛ فاضل خوانساری، ج ۱، ص ۱۶۰؛ ملک، ج ۷، ص ۵۰.

آغاز: «بسمله ومنه التأیید والهدایة للفوز بما فی جنات النعیم. الحمد لله الذی انزل علی اکمل انبیائه الکتاب لیخرج به الناس من الظلمات الی النور».

انجام: «فانه سبیل النجاة ولا تنسانی من الدعاء اوان التوجه الی خالق الارضین والسموات عقیب الصلوات».

۸. اجازه به عبدالواسع «ص ۱۱۴ ـ ۱۱۵»

اجازه روایت در ۴ ربیع‌الاول ۱۲۵۸ق.

ملک، ج ۷، ص ۵۰.

آغاز: «الحمد لخالق الارضین والسموات جاعل الجنة حاویة لما تشتهیه الانفس وعلوّ الدرجات والصلوة والسلام علی خیر خلقه».

انجام: «فی دار السلام ولما کان اوان ارتحاله وفّقه الله تعالی للفوز الی اعلی مدارج الکمال من اصفهان. اقتصرنا علی هذا القدر من المقام حرّره خادم الشریعة فی رابع من شهر ربیع‌الاول فی سنة ۱۲۵۸».

۹. اجازه به علی‌اکبر خوانساری «ص ۱۱۷ ـ ۱۳۶»

اجازه روایت در ۱۲۴۸ق.

ملک، ج ۷، ص ۵۰؛ اهدایی رهبری مشهد، ج ۸، ص ۶۰.

آغاز: «بسمله ومنه النصرة للغلبة علی الشیطان الرجیم والتوفیق... الحمد لله الذی انزل علی عبده الفرقان لیکون للعالمین نذیراً».

انجام: «القائم المعروف دعاؤه وصومه فی السماء لاکفی قدره التی طبخها لافطاره لیبلّغ فی المؤمن من الغایة فی اختبار ایمانه».

۱۰. اجازه به صفرعلی قزوینی «ص ۱۴۱ ـ ۱۵۲»

اجازه روایت در ۱۶ شعبان ۱۲۵۴ق.

مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴.

آغاز: «بسمله ومنه الاعانة للفوز بما فی جنات النعیم والوقایة من شداید درک الجحیم. الحمد لله الذی هدانا الی شرایع الاسلام بوسیلة نبیه الذی هو اشرف الانبیاء».

انجام: «والسموات والخضوع والخشوع فی السؤال للهدایة الی الصواب والوقایة عن الزلل والخطاء فی کل باب حرّره خادم الشریعة فی سادس عشر شهر شعبان فی سنه ۱۲۵۴».

۱۱. اجازه به علی بن محمد نخجوانی «ص ۱۵۵ ـ ۱۶۵»
اجازه روایت.
ذریعه، ج ۱، ص ۱۵۷، ش ۷۷۵؛ فاضل خوانساری، ج ۱، ص ۱۶۰.
آغاز: «بسمله ومنه الاعانة للفوز بما فی جنات النعیم. الحمد لله فاطر السموات والارضین جاعل الجنة حاویة لما تشتهیه الانفس وتلذّ الاعین وحور عین».
انجام: «والخطاء وسوء المآب والاستعاذه بالله سبحانه من شرّ الشیطان فاما ینزغنّک من الشیطان نزغ فاستعذ بالله انه هو السمیع العلیم».

۱۲. اجازه به قاسم خویی «ص ۱۶۷ ـ ۱۷۳»
اجازه اجتهاد و روایت. در دهه اول ربیع‌الثانی ۱۲۵۸ق
آغاز: «بسمله ومنه التوفیق للفوز بما فی جنات النعیم. الحمد لله علی انعامه وافضاله والصلوة والسلام علی مفخر قطان ارضه وسمائه وعلی ابن عمه وعترته».
انجام: «امامنا وملازنا (کذا) صاحب العصر والزمان عجّل الله فرجه وکحّل عیوننا تراب نعاله برحمته وفضله وقوّته. حرّره خادم الشریعة فی العشر الاول من شهر ربیع‌الثانی فی سنة ۱۲۵۸».

۱۳. اجازه به عبدالوهاب قزوینی «ص ۱۷۷ ـ ۱۹۴»
اجازه روایت در سحر ۱۰ شعبان ۱۲۵۴ق.
ذریعه، ج ۱، ص ۱۵۷، ش ۷۷۴؛ مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴؛ فاضل خوانساری، ج ۱، ص ۱۶۰؛ اهدایی رهبری مشهد، ج ۸، ص ۶۰.
آغاز: «بسمله. رب انی اعوذ بک من همزات الشیاطین والوذ بک الفوز بما فی جنات النعیم للعباد المکرمین... الحمد لله فاطر السموات والارضین جاعل الجنة حاویة لا تشتهی».

انجام: «وحصّل القطّ الکامل ومن حرم منه حرم نفسه من الکمال وادرجه فی الضلال. حرّره خادم الشریعة فی سحر اللیلة العاشرة من شعبان فی سنة ماتین واربع وخمسین بعد الالف من الهجرة المبارکة».

۱۴. اجازه به احمدعلی «ص ۱۹۷ ـ ۲۱۸»
اجازه روایت در ۲ ربیع‌الثانی ۱۲۵۳ق.
ملک، ج ۷، ص ۵۰؛ مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴.
آغاز: «بسمله ومنه التأیید والنصرة للغلبة علی الشیطان الرجیم والتوفیق به الفوز... الحمد لله فاطر السموات والارضین جاعل الجنة حاویة لما تشتهیه الانفس».
انجام: «والجدّ التام فی اتصاف النفس بالصفات الملائمة فی الوصی وتنزیهها عن الرذائل المتحققة فی الشقی. حرّره خادم الشریعة فی ثانی شهر ربیع‌الثانی فی سنة ۱۲۵۳».

۱۵. اجازه به فتح‌الله «ص ۲۲۱ ـ ۲۲۸»
در ۲۴ ذیحجه ۱۲۵۲ق.
مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۵۴.
آغاز: «بسمله ومنه التوفیق للتوقی من الجحیم والتایید للفوز بما فی جنات النعیم. الحمد لله الذی انزل علی سید رسله الکتاب لیخرج به الناس».
انجام: «ثم الجحیم صلّوه ثم فی سلسلة ذرعها سبعون ذراعاً فاسلکوه. حرّره خادم الشریعة فی الرابع والعشرین شهر ذی‌الحجة فی سنة ۱۲۵۲».

خط: نسخ خوب، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوین و نشانیها و اسامی مشایخ شنگرف، بر فراز آیات و روایات و نام اشخاص خط شنگرف. در حاشیه تصحیح شده، با یادداشتهای توضیحی در حاشیه که بعضی رجالی و بعضی لغوی است. قسمتی از این حواشی از مؤلف است و نشانی «منه دام ظله العالی» دارد. در این حواشی تاریخ فوت بسیاری از بزرگان درج شده است. آغاز نسخه به خط خود شفتی فهرست کسانی که اجازه آنها در کتاب آمده. با تملک

کسی در ۱۲ ذیقعده ۱۲۹۷ق که نوشته کتاب از وارث برادرش دو سال قبل به قیمت ۵ هزار دینار به او منتقل شده است با مهر بیضوی به نقش: «عبده محمدجعفر بن محمدباقر الموسوی». هر اجازه از یک برگ جدید شروع شده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی، سطراندازی شده با قلم آهنی. نام کتاب در لبه نسخه نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره با ته‌نقش PICARDO و نقش تجاری آن.

دو، ۱۱۵، دو برگ، ۱۵×۲۱/۴، ۲۱ سطر، ۸/۵×۱۵.

جلد: تیماج مشکی، با جدولهای گرهی، عطف میشن. قطر: ۲/۳.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۶۳۶۶]

(۸۹۸۶)

مجموعه:

۱. منتخب مختصر بصائر الدرجات «۱ ر ـ ۱۲۶ر»

(حدیث ـ عربی)

مؤلف: حسن بن سلیمان حلی (سده ۹ه)

از آغاز افتادگی دارد.

رک: ش ۸۹۶۲/۱.

آغاز موجود: «آدم علیه السلام الا وفیها امام یهتدی به الی الله وهو حجة لله علی عباده فلا تبقی الارض بغیر امام حجة الله علی عباده... باب الکرات وحالاتها وما جاء فیها. حدثنا محمد بن الحسین بن ابی الخطاب عن محمد بن سنان».

انجام: «ما لم ینزل به سلطاناً وان تقولوا علی الله ما لا تعلمون فهذه الامور هی من الفواحش داخلة فی جملتها ولکنّها اعظم الفواحش لانه ذکرها باسمائها والله اعلم».

۲. الرجعة «۱۲۷ پ ـ ۱۶۳ پ» (کلام ـ عربی)

مؤلف: محمدمؤمن بن دوست‌محمد استرآبادی (ـ ۱۰۸۸ق)

از انجام افتادگی دارد.

التراث العربی المخطوط، ج ۶، ص ۷۳ـ۷۴؛ مجلس، ج ۱۶، ص ۳۳۰، ش ۵۴۲۴؛ ذریعه، ج ۱۰، ص ۱۶۳؛ ملک، ج ۸، ص ۴۵۳ (ناشناخته)؛ دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۱۰۵۵ (در آن جا نسخه‌ای از این کتاب به اشتباه تألیف حسن بن سلیمان حلی دانسته شده است. آغاز و انجام و محتویات درج شده در آن فهرست دقیقاً مطابق است با نسخه‌های ش ۵۴۲۴ مجلس و نسخهٔ حاضر و همچنین نسخه‌ای که در ص ۱۳۱۸ـ۱۳۱۹ همان جلد ۵ فهرست دانشگاه معرفی شده) و ج ۸، ص ۵۹۸؛ آستان قدس، ج ۲۶، ص ۲۷۵ـ۲۷۶؛ فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۸۴ـ۸۵.

آغاز: «الحمد لله علی نعمائه والشکر علی آلائه والصلوة والسلام علی محمد وآله. اما بعد قد سألنی بعض من لا یسعنی ردّه تألیف مختصر علی مسائل الرجعیة فاستخرت له من کتب المتقدمین من اصحابنا المعوّل علیهم بعض الاخبار المنقولة عن اصحاب العصمة صلوات الله علیهم فی الرجعة فذکرت فی اوله من احادیث باب التسلیم لهم والرد الیهم عمّا ورد عنهم».

انجام موجود: «عن جعفر بن محمد عن کرام قال قال ابوعبدالله علیه السلام لو کان الناس رجلین احدهما الامام وقال ان اخّر من یموت الامام».

در این شماره دو رسالهٔ متفاوت صحافی شده است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

رساله اول: در چند برگ اول عناوین شنگرف و پس از آن مشکی، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. با بلاغ مقابله در پایان کتاب. سطراندازی شده با مسطر.

رساله دوم: عناوین مشکی. در صفحه عنوان رساله دوم (برگ ۱۲۷ ر) این نوشته‌ها آمده است: تملک محمد بن... اسمعیل سرحدی، سه تملک و مهر پاک شده، اشعار پراکنده بدون نام شاعر جز یکی که به خواجه نصیر منسوب شده است. نقل قول کوتاهی از شمس العلوم و چند یادداشت ادبی کوتاه دیگر. در صفحه اول رساله مهر هشت گوش سیاه شده‌ای که بالایش نام محمدحسین نوشته شده است. نسخه وقف بوده و در برگهایی از آن کلمه «وقف» نوشته شده است. با نسخه بدل، رکابه‌دار.

جزوها ۸ برگی.
کاغذ: حنایی آهار مهره، حاشیه صفحات کمی آبخورده.
یک، ۱۶۳، یک برگ، ۱۲/۴×۱۹/۷، ۱۶ سطر، ۷/۵×۱۴.
جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف و گوشه‌ها چرم قهوه‌ای. قطر: ۲/۳.
خریداری از ارگانی در آذر ۱۳۴۶ش.
[شماره ثبت: ۷۸۱۸۹]

(۸۹۸۷)

مجموعه:

۱. زبدة الفرهنگ «۱ پ ـ ۶۰ ر» **(لغت ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته

فرهنگ لغات فارسی و تازی است که به ترتیب حروف تهجی مرتب شده. همراه با شاهد برای بعضی از لغـات. حروف اول هر کلمه در باب و حروف آخر در چـندین فصل مرتب شده است.

در آغاز کتاب این فصول آمده است:[1]

[فصل: در تفاوت حروف زبانهای عربی و فارسی].
فصل: همزهٔ مضموم فارسی ترجمه همزه مفتوح عـربی است که به معنی استفهام بود.
فصل: باء مفتوح فارسی ترجمه باء مکسور عربی است.
فصل: شین ساکن که اضافه کلمه کنند ضمیر باشد.
فصل: کاف به معنی من استفهام آید و از برای تصغیر هم آید.
فصل: نون گاهی به معنی لای نفی است چون نه و نی و گاهی که الف بر آن در آورند به معنی فاعل و جمع و اشاره بود.
فصل: نه بشنود نه بگوید نه بشکفد نه بخندد بـه هـر دو طریق می‌تواند خواند اما افصح و اشهر تـقدیم نـون است.
فصل: واو معروف و مجهول می‌باشد هر گاه که در کلمه بعد از حرف مضموم باشد و....
فصل: ها در آخر کلمه فارسی که حرف آخرش در اصل متحرک بوده باشد در می‌آورند بدان سبب که....
فصل: یا در فارسی از برای تنکیر و نسبت و مصدر و به جای ضمیر مخاطب آید.
فصل: در جمع فارسی حیوان را در اکثر بـه الف و نـون استعمال کنند و غیر حیوان را به الف و ها.

در مقدمه از مؤلف و نام کتاب یاد نشده ولی کاتب در آغاز نسخه نام آن را زبدة الفرهنگ نوشته است.

نیمی از برگ اول نسخه پاره شده و کتاب از انجام هم نانوشته مانده است. نسخهٔ ناقص دیگری از این کتاب در سپهسالار، ج ۵، ص ۳۷۳ معرفی شده است.

آغاز موجود: «چه و پا و کردن و کژ تـنطق نـنمایند الا نادرا و فارسیان... و عین و قاف تکـلم نکـنند مگـر بـه طریق ندرة و ترکان را به ثا... الفتی نباشد.... فصل همزه مضموم فارسی ترجمه همزه مفتوح عربی است کـه بـه معنی استفهام بود».

آغاز لغات: «باب الالف مع الالف. فصل فی الالف. آرا: آرایش و آراینده و به معنی دوم با فاعل مستعمل شـود چون سخن آرا و بزم آرا. آسا: به معنی مانند و آسایش و آرایش».

انجام موجود: «سقنقور: بفتحتین ماهی که در ریگستان شود و قوت باه را نافع است. انوری گوید:

کجا داری کجا آید ز نااهل
سقنقوری کجا آید ز کافور

سِکار: بکسر زغال و نیز طعامی سکجکر سخن».

۲. المفراح فی شرح مراح الارواح «۶۱ پ ـ ۶۲ پ»
(صرف ـ عربی)
مؤلف: حسن پاشا بن علاءالدین علی اسود نکساری (سده ۹ه)

بخش کوتاهی از آغاز کتاب است.

دانشگاه تهران، ج ۲۰، ص ۲۸۱ـ۲۸۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۹۶؛ بروکلمان، ج ۱۰، ص ۶۲ و ج ۱۲، ص ۳۵۰؛ دنا، ج ۹، ص ۱۰۸۰ـ۱۰۸۲.

آغاز: «الحمد لله والصلوة علی رسول الله مـحمد وآله. قال المفتقر الخ. اعلم ان المصنف لم لم یبدأ بالحمد لله کما

۱. شاید یک یا دو فصل پیش از اینها از نسخهٔ ما افتاده باشد.

هو دأب المتقدمین لمتابعة النبی».
انجام: «والمراح بجناحیه لانّ الطیر ینجوا من المهالک ویبلغ مقاصده کیف شاء».

۳. [فرهنگ لغت] «۶۳ ر ـ ۱۰۱ ر» **(لغت ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
تنظیم شده به ترتیب حروف الفبا. هر حرف در یک باب جای گرفته و بر اساس حرف دوم کلمات هر باب چندین فصل دارد.
از آغاز افتادگی دارد.
آغاز موجود: «آبستنگه: بمعنی جای نهفتن و طهارتخانه باشد. آابشخور: بمعنی آبخور است که مرقوم شد. آابک: با بای مضموم. به اصطلاح کیمیاگران زیبق را گویند و آبله را و هر چیزی پر آب را».
انجام موجود: «هیرمند. لقب گشتاسب معنی آن... و کیش نیز مانند و گاوآهن. هیکر: اسب کمیت... گویند... تم علی...».
نصف برگ آخر نسخه پاره شده است.
خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
در ۱۹ برگ آغاز نسخه واژگان و عناوین و نشانیها شنگرف. پس از آن در ادامه رساله اول عناوین و واژگان معنا شده نانوشته. در رساله سوم همه این عناوین با قلم مشکی تحریر شده است. بین پاره‌های اشعار از علامت سه نقطه مثلث شکل (∴) شنگرف رنگ استفاده شده است (تا برگ ۱۹). رساله اول و آخر در حاشیه تصحیح شده، نیمی از برگ آغاز و انجام نسخه بریده شده است. آغاز نسخه تملک محمدحسن بن محمدعلی با مداد، بالای برگ ۶۳ ر مهر چهارگوش به نقش: «عبده محمّدکاظم الموسوی». بالای صفحات رساله دوم چند سطری از متن اصلی مراح الارواح **نوشته شده است. برگهای ۹۶ و ۹۹ برعکس صحافی شده‌اند. بالای همه صفحات رساله آخر کلمه «هو» نوشته شده است (البته بعضی از آنها در برش صفحات از بین رفته‌اند). جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.**
کاغذ: حنایی آهارمهره. چند برگ از آخر نسخه وصالی شده.
۱۰۱ برگ، ۱۲/۳×۲۰/۷، ۱۹ و ۳۱ سطر، ۱۰×۱۹/۵.
جلد: ساغری مشکی یک لا. قطر: ۱/۸.
خریداری از باقر ترقی (رقت) در آذر ۱۳۴۶ش.
[شماره ثبت: ۷۸۱۱۹]

(۸۹۸۸)

مجموعه:
مؤلف: عبدالکریم بن ابراهیم گیلانی (۷۶۷-۸۳۲ق)
۱. شراب الندیم و شفاء السقیم «۱ پ ـ ۳۶ پ»
(عرفان؛ علوم غریبه ـ عربی)
درباره علوم غریبه و علم حروف و تصوف است. در صفحه عنوان نام کتاب و مؤلف چنین نوشته شده: «کتاب شراب الندیم و شفاء السقیم و بعض معرفة بسم الله الرحمن الرحیم تصنیف الشیخ الصالح والمحقق العارف بالله وحید عصره وفرید دهره عبدالکریم بن ابراهیم بن عبدالکریم الگیلانی الصوفی من اصحاب الشیخ اسماعیل بن ابراهیم الجبرتی قدس سرهما وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه وسلم».
با عناوین «باب ـ فصل». آمیخته به نظم.
کتاب چندین باب و فصل بدون شماره دارد:
ـ فصل فی معنی البدوّ.
ـ فصل فی معنی الابداء.
ـ فصل فی معنی الابتداء.
ـ فصل فی معنی البراز.
ـ فصل فی معنی الابراز.
ـ فصل فی معنی البیان.
ـ فصل فی معنی البقا.
ـ فصل فی معنی الابقا.
ـ فصل فی معنی البها.
ـ فصل فی معنی البرهان.
ـ فصل فی معنی البر.
ـ فصل واعلم ان البا متصل بجمیع اسماء الله الحسنی اولها وآخرها.

ـ باب فی معنی السین واتصال البابها.
ـ فصل فی معنی المیم وما حوت من القدرة القادرة والحکمة الباهرة والسطوة القاهرة.
ـ فصل واعلم یا اخی ان هذه الدایرة دایرة میم الملک والجمع لها مثل فی المضیق.
ـ فصل فی رمز نقطة وخطشة السین.
ـ فصل فی معرفة خطشة السین وانقلابها.
ـ فصل فی معرفة مدة المیم المشیرة الی الاسم المشار الیه الذی قدامها.
ـ فصل خطبة فی الاسم یشیر الی فضل بسمله مجمل غیر مفصل.
ـ فصل ننبه علی معرفة شی من خصایص بسم الله الرحمن الرحیم علی الاجمال وشیء من الحروف وجمعها الی بعضها بعض.
ـ باب فی ذکر الالف وما یتعلق به من المعانی الغریبة واللطایف العجیبة.
ـ فصل فی معنی القیمومیة وما یتعلق بها من الاشارات الشریفة والعبارات الخفیة اللطیفة.
ـ فصل واعلموا ان قیام الواحد بالکل وقیام الکل الواحد کواحد....
ـ فصل واعلم ان هذا الالف له خاصیة وتریة احدیة ابدیة صمدیة فردیة لا ینبغی لغیر هذا الملیک.
ـ فصل واعلموا ان هذا الالف منقسم الی معنیین معنویین لطیفین مصونین وهو بمعنی الظاهر والباطن.
ـ فصل فی معنی الف الغیب وتصرفه واشارته.
ـ باب فی ذکر اللامین من الجلالة بعد الالف.
ـ فصل فی معنی اللامین اذا جمعتهما.
ـ فصل تنبیه علی تصرف الالف واجتماعه بجمیع الحروف المعجمة والمهملة والمطلقة.
ـ فصل عاید فی الالف.
ـ باب فی ذکر الهاء وما یتعلق بها من الاشارات الشریفة والمعانی الغامضة اللطیفة ومن اشارات جمیع الحروف البها.
ـ فصل اعلموا ان الها اصلها الف قایم طوی حتی صار....
ـ فصل فی معنی الها اذا انفردت وتوحدت وخرجت عن اللّامین وهی بنفسها.
ـ فصل واعلموا ان الهاء المنفردة المشقوقة لم تشق بغیر الالف ولم یسقها غیره.
ـ فصل واعلموا ان الها مشار الیها من الباء ومن الیا فالبا.
ـ باب التصریح والبیان فی معرفة اسم الرحمن جلّ جلاله.
ـ فصل واعلموا ان بین العموم والخصوص فرط وفرق عظیم.
ـ فصل یقتضی الادلة علی الشفقة والرافة والرحمة.
ـ فصل فی ذکر الالف واللام من اسم الرحمن.
ـ فصل فی معنی الحا وانحنائها وتعلق میم الملک ومیم الجمع والاحاطة بها.
ـ باب السر النمیم والکنز القدیم فی بعض معرفة اسم الله الرحیم.
ـ فصل فی معنی الظاهر وهو العام المشهود....
ـ فصل واعلموا ان هذین الاسمین تحتهما البحار الزاخرة والانوار الزاهرة....
ـ فصل فی ذکر الیا وهی منوطة بالبا الاول من بسم الله الرحمن الرحیم.
ـ فصل فی معنی المیم من اسم الرحیم وتعلقها بالیا.

کامل.

آغاز: «الحمد لله الذی اتحف محبیه بخصایص اسراره ونور قلوبهم بطوالع شموس معرفته واشراق انواره واوضح لهم ما آثر به امثالهم بایثاره».

انجام:

والله انی قطرة من ابحر ... محیت بابحر قدرة السلطان
وانا البریة والوجود جمیعه ... ومن الوجود الاقدسی وجدان
ثم الصلاة علی الرسول المصطفی ... فیه هدیت بفضله هدوان
ذاک النبی الهاشمی المجتبی ... من ال مدرکة ومن عدنان

۲. خطبة فی بعض معرفة بسم الله الرحمن الرحیم

«۳۶ پ ـ ۵۶ پ» (عرفان؛ علوم غریبه ـ عربی)

با این عناوین:
ـ باب ما یلزم المرید من التعلق بحرف البا وآدابه وبدایة امره.
ـ فصل ومعنی البین وهو البعد والفراق والنوی.
ـ فصل واما البین والبراز والبراة فهو محل ارفع من هـذا المحل... .
ـ فصل فی معنی البراة.
ـ فصل ما یلزم المرید من اداب حرف الباء وله خصال.
ـ باب ما یلزم المرید من التعلق بالسین وآدابه.
ـ فصل فی معناه السلوک فی الطاعات.
ـ فصل واما خروج المرء عن طور الفحشا والمنکر...
ـ فصل فی معنی الصبر.
ـ فصل فی معنی الفکر.
ـ باب ما یلزم المرید من التعلق بالمیم وآدابها.
ـ فصل فی معنی ملازمة الباب.
ـ فصل فی معنی المحبة والملاطفة للمریدین والطلاب.
ـ فصل فی معنی مقت الدنیا وارباها وطلابها.
ـ فصل واما المراعات والارتقاب...
ـ باب ما یلزم المرید من التعلق بالالف وآدابه.
ـ فصل ولا ینبغی لمـرید ولا عـارف لله تـعالی ان یـری لنفسه حیوة ولا حرکات ولا سکون... .
ـ فصل واعلموا ان کلا البریة بکلا کلها قطرة شایعة فـی لجج بحار طوفان هذا البحر الاغلظ.
ـ فصل فاذا علم المحب انه وجمیع الاکوان والموجودات والبریة قطرة شایعة فی لجج بحار طوفان... .
ـ فصل واعلموا ان هذا الالف یشیر الی معان کثیرة مـنها الوتریة والبقا والدیمومة... .
ـ فصل واعلموا ان الحیوة والقیمومة قد ملات کل حرف وکل طرف... .
ـ فصل واعلموا ان قیام الالف یشیر الی معنیین لطیفین.
ـ باب ما یلزم المرید من التعلق باللّامین.
ـ فصل فاذا علم المرید ما علمه الله سید المرسلین وخاتم النبیین انه لا اله الا الله... .
ـ فصل فاذا کمل الله من احبّه من خواصه ومحبیه... .
ـ باب ما یلزم المرید من التعلق بحرف الف الغیب المنتشر بعد اللامین.

بروکلمان، ج ۱۲، ص ۲۴۸ـ۲۵۲؛ معجم التاریخ التـراث الاسلامی، ج ۳، ص ۱۸۴۱ـ۱۸۴۴.

از این دو کتاب نـام و نشـانی در فـهرست تألیـفات گیلانی و دیگر منابع و فهرستها نیافتم.[۱]

آغاز: «الحمدلله الذی ظهر حسن جماله بانواع تجلیاته لاهل معرفته بکل مکان وبطن بشدة ظهوره فـاضطربت قدرته... . اما بعد فان هذا اللهیف سیجعل لحـروف هـذا الاسم ترتیبا وادلة یدل بـها المـریدین عـلی مـا شـا... وسیجعل... ترتیب هذا الاسم عـلی کـل حـرف اشـارة یتعلق بها کل مرید».

انجام:

وجد لی بما ارجوه مـن کـل مـطلب
ومـا ارتـجی مـن دفـع کـل بـلیّة
وجـد لی وللاولاد والاهـل کـلّهم
بـفضل وافـتضال وعـز ونـعمة

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب علی ید الفقیر الحقیر المقر بـالذنب والتـقصیر عـمران بـن احـمد بـن عبدالرحمن فی اول شهر محرم الحرام سنة احدی وثلثین والف والحمد لله رب العالمین».

خط: نسخ به شیوه ترکی، کاتب: عمران بن احمد بـن عبدالرحمن. تاریخ کتابت: ۱ محرم ۱۰۳۱ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ مقابله در پایان و بـخشهایی از نسـخه دیده می‌شود. با علامت سه نـقطه شک در حـاشیه بعضی از سطور (مانند برگهای ۶ ر، ۱۰ ر، ۱۱ ر، ۲۷ پ، ۲۸ ر، ۳۷ ر و...). در صفحه عنوان نسخه نام کتاب و مؤلف و چند حرز و دستورالعمل پزشکی و یادداشتی از شیخ محمد دمدکی کـه ریـاضات خـود را نـوشته است. با مهر کتابخانه مجدالدین نصیری بـه شـماره ۲۵۲۵. خط نسخه از ابتدا تا انـتها ریـزتر مـی‌شود. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

۱. گیلانی دو کتاب دیگر درباره اسرار بسمله نـوشته است: الکـهف والرقیم فی شـرح بسـم الله الرحـمن الرحـیم (بـروکلمان، ج ۱۲، ص ۲۵۰ـ۲۵۱) و کنز التعلیم فی اسرار بسم الله الرحـمن الرحـیم (میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۴۷۷).

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره ضخیم، آبخورده.
یک، ۵۶، یک بـرگ، ۱۵/۴×۲۱/۵، سـطور مـختلف، ۱۰/۵×۱۵/۵.
جلد: میشن مشکی ساده. قطر: ۱/۴.
خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۴۴۲۷]

(۸۹۸۹)

تعبیر الرؤیا **(خوابگزاری ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته

تنظیم شده در ۱ مقدمه و ۴۷ باب:
المقدمة: فی الاستدلال علی صحة هذه العلم والقوانـین الکلیة وآداب المعبّر، در ۱۸ فصل.
الباب الاول: فی تأویل رؤیة الرب تبارک وتعالی.
الباب الثانی: فی تأویل رؤیة الملائکة علیهم السلام.
الباب الثالث: فی رؤیة الانبیاء علیهم السلام.
الباب الرابع: فی رؤیة الصحابة رضوان الله تعالی عـلیهم اجمعین.
الباب الخامس: فی رؤیة قراة القرآن.
الباب السادس: فی رؤیة السلام والمصافحة.
الباب السابع: فی رؤیة انواع الطهارة.
الباب الثامن: فی رؤیة الاذان والاقامة.
الباب التاسع: فی رؤیة الصلوة والسجود لغیر الله.
الباب العاشر: فی رؤیة المسجد وما یتصل به.
الباب الحادی عشر: فی رؤیة الصیام والزکوة.
الباب الثانی عشر: فی رؤیة الحج والعمر وتوابعهما.
الباب الثالث عشر: فی رؤیة الناس.
الباب الرابع عشر: فی رؤیة اعضاء الانسان.
الباب الخامس عشر: فی رؤیة الاشـیاء الخـارجـة مـن الانسان ومن الحیوان.
الباب السادس عشر: فی رؤیة الامراض والعاهات.
الباب السابع عشر: فی انواع المعالجات.
الباب الثامن عشر: فی الاطعمة والاشربة وما یتصل بهما.
الباب التاسع عشر: فـی الضـیافات واصـوات المـلاهی والنرد.
الباب العشرون: فی الملبوسات والمفروشات ونحوها.
الباب الحادی والعشرون: فی رؤیة السلاطین والقضات.
الباب الثانی والعشرون: فی رؤیة الاسلحة والحروب.
الباب الثالث والعشرون: فی رؤیة البهائم.
الباب الرابع والعشرون: فی رؤیة الوحوش.
الباب الخامس والعشـرون: فـی رؤیـة السـباع الضـارّة والهوامّ.
الباب السادس والعشرون: فی رؤیة الطیور والحیوانـات المائیة وآلة الصید.
الباب السابع والعشرون: فی رؤیة الحیّات والعقارب.
الباب الثامن والعشرون: فی النکاح والطـلاق والفـروج والحیض.
الباب التاسع والعشرون: فی الآلات وادوات المراکب.
الباب الثلثون: فی رؤیة الجواهر والحلّی والذهب والفضة والمعادن.
الباب الحادی والثلثون: فی رؤیة الحرف والصناعة.
الباب الثانی والثلثون: فی رؤیة الری والشـبع والعـطش والجوع والیقظة.
البـاب الثـالث والثـلثون: فـی رؤیـة السـماء والارض والشمس والقمر والنجوم والرعـد والامـطار واللـیل والنهار.
الباب الرابع والثلثون: فی رؤیة الارض وما یتصل بها من المساکن.
الباب الخامس والثلثون: فی رؤیة البحر وما یتصل بها.
الباب السادس والثلثون: فی الاشجار والاثمار.
البـاب السـابع والثـلثون: فـی رؤیـة الزروع والحـبوب والریاحین والخضروات والبقول ونحوها.
الباب الثامن والثلثون: فی رؤیة النار وادواتها والنور.
الباب التاسع والثلثون: فی رؤیة القلم والدوات والکتب.
الباب الاربعون: فی رؤیة الصعود والهبوط والاسفار.
الباب الحادی والاربعون: فی المعاملات.
البـــاب الثـــانی والاربـــعون: فـــی البـــغض والعـداوة والمخاصمات.
الباب الثالث والاربعون: فی رؤیة الموت والموتی.
الباب الرابع والاربعون: فی رؤیة الجن والشیاطین.
الباب الخامس والاربعون: فی رؤیة الحساب وما یتبعها.

الباب السادس والاربعون: فی رؤیة جهنم.
الباب السابع والاربعون: فی رؤیة الجنة ونعیمها وجزئیات شذت عن الابواب.
کامل.
جدید گلپایگانی، ج ۸، ص ۴۵۹۲ (در آن جا از ابن سیرین دانسته شده است).

آغاز: «بسمله. وبه نستعین. ذکر الله اعلی وبالتقدیم اولی وبه العون فی کل باب وهذه ترجمة الابواب. الباب الاول: فی تأویل رؤیة الرب تبارک وتعالی».

انجام: «ولا تسیء ظنک به لصغر حجمه فانّ علمه کثیر ولعل کثیراً من المطولات تخلو عما اودعته یوفقنا وایاک بمنه وکرمه».

انجامه: «یوم الاربع ۶ محرم الحرام سنه ۱۲۵۱ وانا الحقیر الفقیر احمد بن محمد البردرشی البانوی من قصبهٔ سنندج جهة فضایل مآب ملا علی لا زال قدره مبارک باد آمین بحق محمد وآله الامجاد».

خط: نسخ و تحریری، کاتب: احمد بن محمد بردرشی بانوی از قصبات سنندج برای ملا علی. تاریخ کتابت: چهارشنبه ۶ محرم ۱۲۵۱ق.
عناوین و نشانیها در ۱۲ برگ اول شنگرف و پس از آن مشکی. پایان نسخه دو بار اثر مهر بیضوی به نقش: «یا علی ادرکنی». در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد. زیر بعضی از کلمات معنای فارسی آنها نوشته شده است. دانگ قلم و صفحه‌پردازی نسخه به مرور ریزتر شده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی، آبخورده و مرمت شده.
یک، ۴۴، یک برگ، ۱۵/۵×۲۲/۴، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: چرم قهوه‌ای ساده. قطر: ۱/۵.
خریداری از احمد عبداللهی در تیر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۸۹۱۳]

(۸۹۹۰)

مجموعه منشآت:

۱. شرح فرمان اعلی حضرت محمد شاه قاجار که در معاودت از سفر هرات صادر شده بود «ص ۱ـ۳»
خطاب به قهرمان میرزا والی آذربایجان در ۱۲۵۲ق.

۲. شرح فرمان همایون سرکار اقدس شهریاری ناصرالدین شاه قاجار «ص ۴ـ۶»
خطاب به نجفقلی خان بیگلربیگی و حاکم خلخال درباره قطع غائله سالار به دست حسام‌السلطنه در جمیدی‌الاولی ۱۲۶۶ق.

۳. اعلام همایون حضرت محمد شاه که در دارالخلافه طهران انطباع یافته «ص ۹ـ۱۴»
در تقبیح اعمال ناپسند بعضی از علما و تمجید از حاجی سید محمدباقر که به اتهامات ایلچی مختار دولت انگلیس جواب گفته و اعلام دستور ثبت معاملات در دفاتر و اوراق دیوان خانه برای جلوگیری از تقلبات.
در شوال ۱۲۵۴ق.

۴. حدائق الحقائق «ص ۱۵ـ۲۰» **(بلاغت ـ فارسی)**
مؤلف: حسن بن محمد رامی (ـ ۷۹۵ق)
این نسخه مقدمه کتاب را ندارد و از انجام هم ناقص رها شده است.
منزوی، ج ۳، ص ۲۱۳۳ ـ ۲۱۳۴؛ دنا، ج ۴، ص ۵۲۴ ـ ۵۲۶.

آغاز: «این رساله‌ایست در صنایع شعر از اشرف ابن محمد ابن الرامی و آن مشتمل است بر دو قسم... (جای عنوان سفید) پنجاه بابست باصطلاح استادان سابق تا به صرف چند ده بابست مصرف سخنوران متاخر».

انجام موجود:
«دیار من شود از سوز سینه میلامیل
کنار من شود از آب دیده مالامال
قول مؤلف و این صنعت».

۵. تهنیت نامه تفویض حکمرانی ممالک خراسان «ص ۲۱ـ۲۳»

۶. اشعار فرد و تک بیت «ص ۲۴» **(فارسی و ترکی)**
بدون نام شاعر.

۷. تهنیت نامه تولد فرزند و پاسخ آن «ص ۲۵ـ۲۷»

۸. چند نامه درباره امور جاری آذربایجان و همدان «ص ۲۷ـ۳۰»

۹. منشآت «ص ۳۰ـ۳۵» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالقاسم بن عیسی فراهانی، قائم مقام (۱۱۹۳ـ ۱۲۵۱ق)
رک: ش ۸۸۶۸/۷.

۱۰. مراسله‌ای که نواب نایب السلطنه عباس میرزا به برادر خود عبدالله میرزا قلمی نمود و پاسخ آن «ص ۳۵ـ۳۷»

۱۱. دو فرمان درباره ایل شاهسون «ص ۳۸»
در ربیع‌الاول ۱۲۴۰ق و ماه صفر سال... (نانوشته).

۱۲. سواد وقفنامه عالی حضرت میرزایی میرزا محمودکه برای مسجد جامع زنجان انشا فرموده «ص ۳۹ـ۴۷»
وقفنامه املاک عبدالله میرزا در رجب ۱۲۴۲ق است.

۱۳. منشآت «ص ۴۸ـ۷۳» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: محمدمهدی بن محمدنصیر استرآبادی (زنده در ۱۱۶۰ق)
شامل: دیباچه بیاض نصرالله میرزا، دیباچه نکاحی که برای شاهزاده رضا قلی میرزا نوشته، دیباچه وقفنامه که برای املاک جعفرآباد و عیدآباد خود نوشته، جواب مکتوبی که به حاجی یوسف بیگ در مازندران نوشته شد، جوابی که ثانی آن حال نگارش یافته، شخصی از اهل استرآباد اسب خود را گم کرده حاکم وعده نموده بود اسب او را پیدا نماید عوض بدهد در اثنای استشهاد این جانب شهادت نوشتم، رقعه که در باب تحصیل خواجه سرا تبریزی نوشته شد، از جانب عزیزی به میرزا رحیم حکیم باشی نوشته شد، به عزیزی از اطباء که کیف ازو طلب شده و او کم فرستاده نوشته شد.
رک: ش ۸۹۶۸/۱۱.

۱۴. در عهد خاقان سعید شهید شاه سلطان حسین که سفاین روسیه در دریا غرق شده بود نوشته شد «ص ۷۳ـ۷۵»

۱۵. مراسله که به نواب حکیم باشی بعد از مراجعت از مشهد مقدس قلمی شده و جواب آن «ص ۷۵ـ۷۸»

۱۶. مراسله که به ملا خلیل قلمی شده «ص ۷۸ـ۸۰»

۱۷. در خصوص ترک محاصرهٔ بغداد از جانب ملا محمدباقر استرآبادی مدرس دارالسلطنه اصفهان به والی بغداد قلمی شده «ص ۸۱ـ۸۳»

۱۸. منشآت «ص ۸۳ـ۱۲۳» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: محمدمهدی بن محمد نصیر استرآبادی (زنده در ۱۱۶۰ق)
قریب ۱۵ نامه و فرمان اوست.
با این عناوین: مراسله منشی که به درویش محسن قلمی نموده، جواب مراسله سید مفید که شفاعت عصاران نموده بود، مراسله‌ای که به یکی از وزرا و دوستان قلمی شده، مراسله‌ای که به خوندگار روم منشی از جانب خود قلمی نموده، مراسله‌ای که به مرزا عبدالباقی به جهت اشعار قلمی شده، مراسله‌ای که در خصوص ازهار و لیمو قلمی شده، رقعه‌ای که به تبریزی نوشته شده.
از ص ۹۱ تا پایان این بخش عناوین نانوشته مانده است.

۱۹. پیر و جوان (بهار و خزان؛ بهاریه)
«ص ۲۵ـ۴۰ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدنصیر بن عبدالله طبیب اصفهانی (ـ۱۱۹۱ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۹، ص ۴۹۷ـ۵۰۰؛ دنا، ج ۲، ص ۶۴۹ـ۶۵۱؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۷۰۰ـ۲۷۰۲؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۱۱۳۹.

آغاز:

شـبی بـا نـوجوانـی گـفت پـیری
کهن دردی کش و صـافی ضـمیری
چو خـم صـاحبدلی روشـن روانـی
دریـــن دیـــر کـــهن پـــیر مـــغانی

انجام:

اگـــر دست عـــلی دست خـــدا نـیست
چـــرا دست دگـر مشکـل گشـا نـیست
به حـق جـویای حـق را رهـنما اوست
ز کــــار اهـــل دل مشکـــل‌گشا اوست

انجامه: «بتاریخ سیزدهم شهر ذی‌القعده باتمام رسـید ۱۲۴۳».

۲۰. سوز وگداز «ص ۹۲ـ۱۰۶ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدصادق بـن فـضل‌الله هـجری تـفرشی (ـ پس از ۱۱۶۰ق)

مـنزوی، ج ۴، ص ۲۹۲۳ـ۲۹۲۴؛ دنـا، ج ۶، ص۲۵۶ ـ ۲۵۷؛ مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۱۱۰۹.

آغاز:

معشر العشـاق مـن اهـل الجـوی
انـــــنی آنست نـــــارا بـــالطوی
فـــامکثوا یـــا اهـــل ودی عـــلّنی
انکــــم بـــــالخیر مـــمّا حـــلّنی

انجام:

این سخن را اصل و شاخ و برگ نیست
چـاره بـخت سـیه جـز مـرگ نـیست
چـــــاره‌ساز کـــــار هـــــر بـــیچاره
مـــــنزل و مـــــاوای هـــــر آواره
نـــیست در عـــالم بـــجز کـــوی فـنا
پس ســـــخن کـــوتاه بـــاید والدعـــا

۲۱. شرح رباعی دی بر سر گور ذله غارت کردم
«ص ۱۰۹ حاشیه» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)

چـــند ســـطر آغـــازین نسـخهٔ مـا مـغایر بـا دیگـر نسخه‌هاست.

مجلس، ج ۲۲، ص ۲۱۹، ش ۵۱۱/۲۹ طـباطبایی و ج ۱۷، ص ۲۷۸، ش ۵۸۸۲/۳ و ج ۳۶، ص ۲۵۳ (ناشناخته)؛ نسخه پژوهی، ج ۳، ص ۶۲۳؛ عکسی مـرعشی، ج ۳، ص ۱۵۳؛ فهرستواره، ج ۷، ص ۵۶۲.

آغاز: «هو الله تعالی. رباعی عارفانه.
دی بـــر ســر گـور ذله غـارت کـردم
مـــر پـاکـان را جـنب زیـارت کـردم
... بدانکه دی عبارت از زمان ماضی و زمان گذشته و حال است و گور عبارت است فرعون انسانی».

انجام: «زیرا که در نماز مـیت طـهارت شـرط نـیست والسلام».

۲۲. نسخه به جهت اطفاء حرارت عشق که مرحوم نصیرای همدانی نوشته «ص ۱۱۲ حاشیه»

۲۳. چند دستورالعمل پزشکی درباره ادرار بول و مسهل صفراوی «ص ۱۱۳ـ۱۱۴ حاشیه»

۲۴. پاره‌ای از لغات عربی «ص ۱۱۴ـ۱۱۵ حاشیه»

۲۵. طریق ساختن ورق طلا را «ص ۱۲۳ حاشیه»

۲۶. اشعار

با سروده‌هایی از این شعرا:

جامی (ص ۳۸، ۹۱)
ذرهٔ ناکام (ص ۴۰)
سعدی (ص ۳۸)
سلمانعلی بیگ شاملو متخلص بـه تـایب کـه در عـصر مرحوم لطفعلی خان آمده در اقلید متوطن شده یکه و تنها بود؛ در اینجا وفات یافت. زیاده ازین از حـالش خبردار نیستم (ص ۱۰۷)
شاه اسمعیل صفوی (ص ۴۸)
فرخ خلخالی (ص ۸، به خط خودش در شب یکشـنبه اول چـــلهٔ بـــزرگ چـهار سـاعت از شب رفـته ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۳۷ [۱۳۰۷])
فصیحی انصاری (ص ۳)

مجنون (ص ۹۱)
محمدعلی میرزا شاهزاده (ص ۴۰ـ۴۳)
مشتاق (ص ۳۸)
وفا (ص ۴۳ـ۸۶)

خط: نستعلیق و شکسته. تاریخ کتابت: سده ۱۳ھ. با این تـاریخها فـرخ خـلخالی در شب یکشـنبه ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۳۰۷ق (ص ۸)، ۱۳ ذیقعده ۱۲۴۳ق (ص ۴۰ حاشیه).

عناوین و نشانیها شنگرف (از ص ۹۱ به بعد عـناوین مـتن نـانوشته مـانده است). در هـامش بـعضی از صفحات کلمات دشوار متن معنا شده‌اند. آغاز نسخه یک برگ فهرست مطالب مجموعه به خـط بـاستانی راد. یادداشتهای مطالعه او در مطاوی نسخه نـیز بـه چشم مـی‌خورد. ص ۸ یـادداشـتی از مـحمدحسن خلخالی که نوشته در جمیدی‌الثانی سـنه ایت‌ئـیل خدمت سرکار آقای رستم خان یاور در قریه آقکـند در خانه فـضائل مآب مـیرزا نـصرالله بـوده است. در بخشهایی که مثنوی پیر و جوان کتابت شده نسخه دو ردیف حاشیه دارد. پایان نسـخه افـتادگی دارد و از نشانیهای بازمانده در حاشیه داخلی اوراق و وضعیت جلد مـی‌توان حـدس زد چـندین بـرگ آخـر آن را کنده‌اند. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. چند برگ مرمت شده. یک، ۶۲ برگ، ۱۳/۹×۲۱/۵، سطور چلیپا، ۱۱/۵×۱۹.

جلد: مخملی بنفش با نقوش فرنگی و جدول، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۰/۹.

خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۶۱۹]

(۸۹۹۱)

تعلیقات روض الاخیار المنتخب من ربیع‌الابرار

(شرح حال ـ عربی)

مـؤلف: مـحمدربیع بـن شـرفجهان حسـینی اردسـتانی (سده ۱۱ھ)[1]

محمدربیع اردستانی نسخه‌ای از کـتاب روض الاخـیار المنتخب من ربیع الابرار تألیف محمد بن قـاسم آمـاسی (۸۶۴ـ۹۴۰ق) در اختیار داشت که به خط مؤلف بـود. مؤلف در این نسخه شرح حال اعلام ذکر شده در کتاب را در هامش صفحات به خط خود افزوده بود. از آن جا که این تعلیقات حجم زیـادی داشت و در هـیچ یک از نسخه‌های کتاب وارد نشده بود وی تصمیم می‌گیرد تا با استخراج و تنظیم این نکته‌ها آنها را به صورت تعلیقه‌ای بر کتاب اصلی آماده کند: «انی لما وقـفت عـلی کـتاب روض الاخیار المنتخب من ربـیع الابـرار بـخط مـؤلفه ابی‌احمد محمد بن قاسم بن یعقوب وجـدت مـؤلفه قـد علق بخطّه فی الحاشیة علی کـل اسـم ذکـر فـی کـتابه صریحاً او کنایة ترجمة ذکر فیها طرفاً من احوال صاحب الاسم؛ فاحببت ان اجمع ما علّقه عـلی تـلک الاسـامی من الترجمات فی مجموع... فنقلت تلک الترجمات فـی هذا المجموع علی ما وجدته بخطه من غـیر تـغییر لان الغرض فمجرد النقل دون التعرض للقبول والرد الا انّـی راعیت الترتیب والمناسبة فی ذکر التـرجـمات بـحسب الجهد والطاقة».

اولین شرح حال، زندگی خـودنوشت مـؤلف کـتاب است که متن کامل آن در این جـا مـی‌آید: «ولد الفـقیر ابواحمد محمد بن قـاسم لیـلة الثـلثا وقت السـحر فـی السابعة والعشرین مـن شـعبان المـبارک اربـع وسـتین وثمانمائة فی بـلدة امـاسیة وفـرغ مـن قـراءة الفـروع والاصول بتوفیق واهب النـفوس والعـقول سـنة ثـمان وثمانین وثمانمائة یروی عـن شـیخه ووالده وهـو عـن شیخه سیّد احمد بن عطاءالله القریمی وهـو عـن شـیخه مولانا شرف بن کمال بن حسن بن علی وهو عن مـفتی

[1]. در منابع یادی از محمدربیع بن شرفجهان بن ابـی‌الصـلاح بـن جعفر حسینی اردستانی نشده است و جز تألیف حاضر تنها دو دستنویس به خط او می‌شناسیم:
۱. حاشیة المختصر، خطائی، در ۲۳ رمضان ۱۰۷۰ق. رک: امام صادق اردکان، ج ۲، ص ۱۵.
۲. نهج البلاغة، در شب یکشنبه ۱۸ جمادی‌الآخر ۱۰۷۴ق. بـا حاشیه‌نویسی افادات استادش سید میرزا علاءالدیـن مـحمد. رک: مرعشی، ج ۲۱، ص ۱۴۱ـ۱۴۲.

الانام حافظ‌الدین الکردری وهو عن ابیه ناصرالدین البزازی وهو عن جلال‌الدین الکرلانی وهو عن حسام‌الدین السغناقی(؟)».

نسخه از انجام افتادگی دارد.

برای نسخه‌های کتاب اصل رک: التراث العربی المخطوط، ج ۶، ص ۲۱۴ـ۲۱۵؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۵۶۷؛ مجلس، ج ۲۴، ص ۴۴۰، ش ۷۱۵ طباطبایی و ج ۲۶، ص ۲۵۴، ش ۷۷۶۹؛ نسخه پژوهی، ج ۲، ص ۱۶۹؛ مدرسه نمازی خوی، ص ۲۵۴.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل ولاء اهل بیت نبیه صلی الله علیه وآله روض الاخبار وربیع الابرار وسبباً للمزید من فضله ووسیلة الی التمتع بالنعیم الدایم... ابوالبشر آدم علیه السلام خلقه الله تعالی من تراب وکرمه واسجد له ملائکته قال ابن ابی خثیمة منذ خلق الله».

انجام موجود: «ابوجهل... بغزوة بدر فی السنة الثانیة من الهجرة کان عند المسلمین ثلثمائة وثلثة عشر رجلاً والمشرکین مقدار الف قتل».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱هـ.

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده (موارد اصلاحی بسیار کم است). صفحه عنوان نام کتاب با ثلث جلی به خط مجدالدین نصیری، تملک علامه مجلسی به خط خودش، مهر بیضوی به نقش: «عبده زین‌العابدین الحسینی» که تاریخش خوانده نمی‌شود اما از دو عدد اول آن بر می‌آید که مربوط به سده ۱۲هـ است و تعداد ابیات کتاب به خط سیاق. رکابه‌دار. سطراندازی شده با قلم آهنی. جزوها ۸ برگی. گاهی که اولین کلمه سطر آغازین یک برگ با شنگرف نوشته شده بود کلمه رکابه هم با همان رنگ نوشته شده است (برگهای ۴۴ پ، ۴۸ پ، ۵۰ پ، ۵۸ پ، ۶۸ پ و ۷۴ پ).

کاغذ: نخودی آهار مهره، دوپوسته شده.

دو، ۸۹، یک برگ، ۱۲/۶×۲۰/۵، ۱۹ سطر، ۷×۱۳/۵.

جلد: تیماج مشکی، عطف و سجاف عنابی، دو رو، درون عنابی، با جدول زرین یک لایه. قطر: ۱/۶.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۷۶۹]

(۸۹۹۲)

مظهر الآثار **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدهاشم بن محمدمؤمن شاه جهانگیر هاشمی (۸۷۳ ـ ۹۴۶ق)

کامل.

رک: ش ۹۱۷۳.

آغاز:

بسم الله الرحمن الرحیم

فاتحه آرای کلام قدیم

سر خط دیوان الهی است این

سر ورق دفتر شاهی است این

انجام:

وز سر انصاف دعایی کنند

یاد فرومایه گدایی کنند

تا بود این مرکز دیرینه دیر

ذکر عزیزان سخن و آن خیر

شاهد این نظم همایون سخن

تا به ابد باد به وجه حسن

انجامه: «تمت فی تاریخ سنة ثمان وتسعین وتسعمائة».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: ۹۹۸ق.

جای عناوین سفید مانده است، برگ آغازین کتاب دستور ختم چند آیه و دعا و خواص آنها آمده است. در برگ پایانی نسخه یادداشتی از علی انطاکی در شب سوم از دهه دوم ماه شوال ۱۲۵۶ق که پس از مطالعه کتاب آن را توصیف کرده است. در صفحه روبروی آن همایون فرخ درباره همین شخص (علی انطاکی) نوشته که نامش به گوشم آشناست باید تجسس کرد و او راکما هو حقه شناخت. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری و نخودی آهار مهره، بعضی از صفحات رطوبت دیده.

یک، ۹۰، یک برگ، ۱۰/۲×۱۸/۶، ۱۳ سطر، ۶×۱۴.

جلد: میشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۲.

خریداری شده از امیر کریمی آزاد در آبان ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۶۷۷۳]

(۸۹۹۳)

سلّم السموات **(چنددانشی ـ فارسی)**

مؤلف: ابوالقاسم ابن ابوحامد کازرونی (سده ۱۱ھ)

کتابی چنددانشی که بیشترین مطالبش بر کلام شیعی متمرکز شده است: «این کتابی است مشتمل بر هفت مرقوم در خلاصه کتابها و نفایس علوم، متصدّی جمع و تألیف آن ابوالقاسم ابن ابوحامد ابن نصرالبیان طریق طلب قدم قدم نوردیده و اوراق صحف ورق ورق گردیده تا سرمایهٔ این مقصود چون خرقه و طعمه گدایان هر پاره از جایی و هر لقمه از سرایی فراهم آورده... و اگرچه مقصود اصلی در این اوراق ایراد عقاید دین و نفایس علم الیقین بود چون رغبت اصحاب به مطالعهٔ منشآت و اشعار مشاهده می‌نمود آن لآلی گرانمایه حکمت و جواهر کمیاب معرفت را به نوادر اشعار مشاهده می‌نمود و بدایع گفتار مقرون داشت تا ناظران را رغبت افزاید».

شامل هفت مرقوم:

مرقوم اول: در معرفت مولی و شناختن حق سبحانه و تعالی، در ۱۲ کلمه.

مرقوم دوم: در نبوّت رسول صلی الله علیه و آله و فضایل قرآن و امامت ائمه علیهم السلام و دلایل آن، در ۲ قسم.

مرقوم سیم: در ولایت و کرامت و مکاشفات و علوم غریبه و خارق عادات، در ۱۷ باب.

مرقوم چهارم: در ذکر جمعی از حکمای جهان و جمله‌ای از سخنهای ایشان.

مرقوم پنجم: در اصناف شعرای معجز آئین و نموداری از شعرای گزین.

مرقوم ششم: در مخاطبه نفس اصمّ به انواع مواعظ و حکم، در ۱۰ خطاب.

مرقوم هفتم: در حقیقت موت و معاد ایشان و خاتمه حال جهان، در ۳ فصل و خاتمه.

ترتیب مرقومها در نسخه نامرتب و به این صورت است: اول، دوم، سوم، ششم، هفتم و چهارم (نسخه ما مرقوم پنجم را ندارد).

فهرستواره، ج ۷، ص ۴۸۹؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۲۲۱؛ آستان قدس، ج ۴، ص ۱۶۳ـ۱۶۴ و ج ۱۱، ص ۱۷۲؛ مرکز احیاء، ج ۱، ص ۸۲ـ۸۳؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۲۳ و ج ۳، ص ۱۸۳.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحیم الواحد القدیم العالم الحکیم. نظم:

ای غنچه گشاده در ثنای تو دهن
گل چاک زده ز شوق تو پیراهن

... سبزه خط گلعذاران نسخه محامد الهی است و صیحه کبک کوهساران خطبه مناقب شاهی نوخطان مکتب حسن».

انجام کتاب: «وله الحکمة والسر والاضمار. این است آن چه مناسب نمود ایراد آن در فصول این باب و خواتیم این کتاب والمرجو من الله تعالی العفو ثم القبول وذلک اعانة المأمول. نظم:

ای کار همه یافته انجام از تو
وی گشته روا امید هر خام از تو
بپذیر رعایت کرم تا برسد
این دفتر اوراق به اتمام از تو

(۷۰ر)

انجام نسخه: «الان قلم در کام و تیغ سخن در نیام است ندارد استغفر الله العظیم وهو التواب وهو الکریم وفوق کل ذی علم علیم» (که مربوط به مرقوم چهارم است ولی در پایان نسخه آمده).

انجامه: «تمت فی یوم الخمیس شهر شعبان المعظم فی سنه ۱۱۸۴» (پایان مرقوم دوم، برگ ۳۲ر)؛ «تمت هذه الرسالة فی تاریخ سابع شهر جمادی‌الثانی سنة اربع وسبعین بعد الف من الهجریة النبویة صلی الله علیه وآله وسلم والحمد لله رب العالمین» (این انجامه مربوط به نسخه‌ای است که نسخه ما از روی آن کتابت شده. پایان مرقوم هفتم، برگ ۷۰ر).

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: پنجشنبه شعبان ۱۱۸۴ق (پایان مرقوم دوم، برگ ۳۲ ر)؛ ۷ جمادی‌الثانی ۱۰۷۴ق (این انجامه مربوط به نسخه‌ای است که نسخه ما از روی آن کتابت شده. پایان مرقوم هفتم، برگ ۷۰ ر).

عناوین و نشانیها شنگرف به جز مرقوم چهارم و ششم که نانوشته مانده است. میان مصراعها علایم سه نقطه‌ای مثلثی و چهار نقطه‌ای لوزی شکل شنگرف رنگ گذاشته شده است. در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. صفحه عنوان نسخه نام‌کتاب و تملک اسمعیل امین‌الملک[1] در ذیقعده ۱۳۰۲ق با مهر بیضوی: «امین‌الملک ۱۳۰۰» و نمره ۲۳۵ و عبارت «م ملاحظه شد». صفحه اول کتاب یادداشتی از خلخالی در ۲۷ شهریور ۱۳۰۴ش در معرفی کتاب. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. ته‌نقش‌دار.

یک، ۱۱۲، یک برگ، ۱۵/۳×۲۱، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و جدول ساده.

قطر: ۲/۳.

خریداری از ادیب برومند در اردیبهشت ۱۳۴۴ش.

[شماره ثبت: ۶۲۰۹۹]

(۸۹۹۴)

جواهر المطالب فی فضائل علی بن ابی طالب

(مناقب؛ حدیث ـ عربی)

مؤلف: محمد بن احمد باعونی دمشقی (ـ۸۷۱ق)

فضائل و مناقب امیرالمؤمنین(ع) از پیش از تولد تا زمان شهادت که در ۸۰ باب تنظیم شده:

الباب الاول: فی ذکر نسبه الشریف.
الباب الثانی: فی ذکر مولده.
الباب الثالث: فی ذکر صفته وهیئته.
الباب الرابع: فی اسمایه.
الباب الخامس: فی ما تمیّز به فی الجاهلیة.
الباب السادس: فی ضم النبی طفولیته.
الباب السابع: فی کفاله النبی صلی الله علیه وسلم له واسلامه.
الباب الثامن: فی دعائه له علیه السلم.
الباب التاسع: فی قربه من النبی صلی الله علیه وسلم.
الباب العاشر: فی تزویجه صلی الله علیه وسلم له بفاطمة رضوان الله علیها.
الباب الحادی عشر: بما خصّ به من شرف الحسن والحسین رضوان الله علیهما.
الباب الثانی عشر: فی انه لا یحبه الا مؤمن تقی ولا یبغضه الا منافق شقی.
الباب الثالث عشر: انه یذود الکفار عن حوض النبی صلی الله علیه وسلم.
الباب الرابع عشر: فی تسمیة النبی صلی الله علیه وسلم بابی تراب.
الباب الخامس عشر: فی انه صاحب لواء رسول الله صلی الله علیه وسلم.
الباب السادس عشر: فی تقل النبی(ص) فی عینه وهو ارمد.
الباب السابع عشر: فی قوله علیه السلم لاعطینّ الرایة غداً لرجل یحب الله ورسوله.
الباب الثامن عشر: فی قوله(ص) من کنت مولاه فعلی مولاه.
الباب التاسع عشر: فی تشریک النبی صلی الله علیه وسلم له فی هدیه یوم الحج الاکبر وبذاه بسورة براءة لا یحج بعد العام مشرک ولا یطوف بالبیت عریان.
الباب العشرون: فیما اختص به من کرم السجایا وحسن المزایا.
الباب الحادی والعشرون: فی قول النبی(ص) اما ترضی ان تکون منی بمنزلة هرون من موسی.
الباب الثانی والعشرون: فی قتله لصنادید قریش ببدر وما فعل بهم.
الباب الثالث والعشرون: فی مبارزته لعمرو بن ودّ وقتله له.
الباب الرابع والعشرون: فی مبارزته لخیبر لمرحب الیهودی.
الباب الخامس والعشرون: فی فتحه لحصون خیبر.
الباب السادس والعشرون: فی قوته وشدته وبیان حصن خیبر.
الباب السابع والعشرون: فی وقایته بنفسه للنبی صلی الله علیه وسلم ونومه علی فراشه.

---

۱. رک: القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۴۵.

الباب الثامن والعشرون: فی هجرته الی المدینة.
الباب التاسع والعشرون: فی کتابته للوحی وحفظ لاسرار النبی صلی الله علیه وسلم.
الباب الثلثون: فی امر رسول الله صلی الله علیه وسلم له بجمع قریش له لتبلغهم ما جاءهم به عن الله.
الباب الحادی والثلثون: فی صدقته بخاتمه وهو فی الصلوة.
الباب الثانی والثلثون: فی انه افضل اهل البیت.
الباب الثالث والثلثون: فی سمعة علمه ومعرفته.
الباب الرابع والثلثون: فی شدّة هیبته.
الباب الخامس والثلثون: فی شدّة زهده وورعه.
الباب السادس والثلثون: فی جده واجتهاده فی العبادة.
الباب السابع والثلثون: فی شجاعته وموافقته فی الحروب وثباته.
الباب الثامن والثلثون: فی انصافه وعدله.
الباب التاسع والثلثون: فی تواضعه ورحمته.
الباب الاربعون: فی خشیته لله وخوفه منه ورهبته.
الباب الحادی والاربعون: فی تعظیمه لامر الله وقیامه فی نصرت الدین رضی الله عنه.
الباب الثانی والاربعون: فی خطبه ومواعظه الصادعة للقلوب.
الباب الثالث والاربعون: فی تعظیم الصدیق له واجلاله والثناء علیه واعترافه له بالفضل.
الباب الرابع والاربعون: فی اعتماد عمر بن الخطاب رضی الله عنه علیه ومصاهرته وقوله لولا علی لهلک عمر.
الباب الخامس والاربعون: انه اقضی الناس واعرفهم بالاحکام لدعاء النبی صلی الله علیه وسلم.
الباب السادس والاربعون: فی امر ابی طالب لعلی رضی الله عنه بملازمة نبیه صلی الله علیه وسلم.
الباب السابع والاربعون: فی مدح النبی صلی الله علیه وسلم له وحسن ثنائه علیه.
الباب الثامن والاربعون: فی قول النبی صلی الله علیه وسلم علی منی وانا من علی.
الباب التاسع والاربعون: فی ما ورد فی فضله من الاخبار والاحادیث والاثار فی فضله علیه السلام.
الباب الخمسون: فی ما ورد من اقاویل الصحابة فی علی وما تکلّموا به من الثناء علیه وتعظیمه.
الباب الحادی والخمسون: فی مدة خلافته وما اتفق له بعد مبایعته.
الباب الثانی والخمسون: فی ذکر عماله واسمائهم.
الباب الثالث والخمسون: فی ذکر حجّابه واسمائهم.
الباب الرابع والخمسون: فی ذکر موالیه واسمائهم واتباعه.
الباب الخامس والخمسون: فی ما لقیه بعد خلافته من الانکاد ونعاقم الفتن والحروب.
الباب السادس والخمسون: فی وقعة الجمل ومبداها ومسیر عایشه لحربه ومطفره.
الباب السابع والخمسون: فی وقعة صفین وما کان فیها.
الباب الثامن والخمسون: فی ما کان من قضیة التحکیم.
الباب التاسع والخمسون: فی حرب الخارجین علیه وقتلتهم بالنهروان.
الباب الستون: فی ما وقع بینه وبین معویة من الاختلاف وعدم الایتلاف.
الباب الحادی والستون: فی کتبه ورسایله الی معویة.
الباب الثانی والستون: فی ما ال الأمر بینه وبین معویة من الصلح والموادعة.
الباب الثالث والستون: فی خطبه بالجمع وغیرها من المقامات.
الباب الرابع والستون: فی کتبه الی عماله واصحابه.
الباب الخامس والستون: فی قضایاه الجامعة وکلماته النافعة.
الباب السادس والستون: فی مواعظه وامره لاهله بالزهد فی الدنیا والاعراض عنها.
الباب السابع والستون: فی ذکره اولاده علیه السلم الاناث والذکور.
الباب الثامن والستون: فی ذکر زوجاته واسمائهم.
الباب التاسع والستون: فی مدة خلافته وایامه علیه السلم.
الباب السبعون: فی تبرمه بالمقام فی الدنیا وسؤاله الراحة بالشهادة.

الباب الحادی والسبعون: فی قوله اللهم انـی سـیمتهم و سیمونی.
الباب الثانی والسبعون: فی قوله متی یبعث اشقاها.
الباب الثالث والسبعون: فی وصیته لاهل بیته عند موته.
الباب الرابع والسبعون: فی قصة عدو الله بن ملجم وشرح قضیته فی قتله.
الباب الخامس والسبعون: فی کیفیة غُسله وکفنه ودفنه.
الباب السادس والسبعون: فی خلافة ولده الحسن رضی الله عنه.
الباب السابع والسبعون: فی تسلیم الحسن الأمر لمعویة.
الباب الثامن والسبعون: فی وفاة الحسن رضی الله عنه.
الباب التاسع والسبعون: فی واقعة الحسـین رضـوان الله علیه ومقتله وما کان مـن حـضور راس الحسـین الی یزید الفاسق وما تمثل به عند حضوره.
الباب الثمانون: فی الاسباب الموجبة لعداوة بـنی امـیة وبنی عبد شمس لبنی هاشم وبنی عبدالمـطلب قـبل الاسلام وبعد مبعث نبینا علیه افضل الصلوة والسلام.

مؤلف به فهرست ابوابی که در مقدمه کتابش آورده در جریان تألیف بی‌اعتنایی کرده و متن را در ۷۶ بـاب بـا تفاوتهایی در موضوعات و نامگذاریها تدوین کرده است.

کامل.

اهل البیت فی المکتبة العـربیة، ص ۱۲۷ـ۱۲۸؛ عکسـی مرعشی، ج ۱، ص ۹۸ـ۹۹ و ج ۲، ص ۲۰۳؛ آستان قدس، ج ۱ (چاپ قدیم)، ص ۲۹ اخبار (بدون شناخت مؤلف)؛ ذریعه، ج ۲۶، ص ۲۶۴؛ مکتبة العتبة العـباسیة کـربلاء، ج ۱، ص ۱۱۲ـ۱۱۳.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل قدر علی فی الدارین علیا وامطاه صهوه (کذا؛ صهره) الشرف البارخ واتـاه الحکـم صبیا وانشاه من شجرة مبارکة... اما بـعد فـانی مـا زلت لاهل البیت الشریف محبّاً».

انجام:

«ولو انـــنی ضُـعتُ النـجوم قـلایداً
لما قمتُ من مدحی وشکری بواجب
عــلیکم ســـلام الله مـــادر ســـارق
وما اشـتاق ذو وجـه لقـاء الحـبایب
وحمد الله وصلواته وسلامه علی سـیدنا مـحمد وآله وصحبه وسلم وشرف وکرم».

انجامه: «تمّ الکتاب بعون الله الملک الوهاب علی یـد الفقیر الی الله الغنی محمد بن عبدعلی».

خط: نسخ، کاتب: محمد بن عبدعلی. تاریخ کـتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و نشانیها شـنگرف، بـین پـاره‌های اشـعار علامتی شبیه به عدد ۵ به شنگرف، در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها نوشته شده است: تملک علامه مجلسی با عبارت: «کتاب جواهر المطالب فـی فـضائل مولانا علی بن ابی طالب **صلوات الله علیه یحتوی علی ستة وسبعین باباً للحقیر محمّدباقر بن مـحمّدتقی». مهر بیضوی بـه نـقش: «مـحمدباقر بـن مـحمدنقی الموسوی» که از آنِ حجة الاسـلام شـفتی (۱۲۶۰ق) است، تملک آقا میرزا ابوالقاسم زید عـلمه، تـملک ابوالحسن بن شاه کوثر، مهر کـتابخانه مـجدالدیـن نصیری با شماره ۱۸۷۱، معرفی مختصر کتاب از او با نام مؤلف، و دو بار قیمتگذاری نسخه یک بار به قیمت شش هزار دینار و قیمت دیگری به سـیاق کـه آن را پاک کرده‌اند. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. نام کـتاب در لبه‌های نسخه نوشته شده.**

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره ضخیم.

یک، ۱۷۴، دو برگ، ۱۴/۶×۲۰/۹، ۱۷ سطر، ۹/۵×۱۵/۵.

جلد: تیماج مشکی، سرطبل دار، درون کـاغذ ابـر و باد، مجدول زرین. عطف چرم جدید، مرمت شـده.

قطر: ۳/۷.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۴۱۷۳]

(← تصویر)

(۸۹۹۵)

مجموعه:

۱. مجمع الفرس (فرهنگ سروری) «ص ۱ـ۶۴۹»

(لغت ـ فارسی)

مؤلف: محمدقاسم بن محمد کاشانی سروری (ـح ۱۰۴۲ق)

کامل از آغـاز تـا پـایان بـه هـمراه بـاب الاسـتعارات (ص ۶۴۲ـ۶۴۹).

آستان قدس، ج ۱۳، ص ۹۷ـ۱۱۲ و ۱۹۴ـ۱۹۶؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۹۵۳ـ۱۹۵۵؛ مـقدمه لغت‌نـامه، ص ۱۵۰؛ دانشگاه تـهران، ج ۲، ص ۴۴۳ـ۴۴۵ و ج ۹، ص ۹۸۹؛ فرهنگهای فارسی، ص ۱۲۷ ـ ۱۳۵؛ دنا، ج ۷، ص ۹۸۶ ـ ۹۹۰؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۲۴۶.

آغاز: «ابتدای کلام هر دانشمند سخنور و انتهای سخن هر خردمند هنرپرور شایسته و سزاوار است که مزیّن و محلّی به سپاس بی‌حد و قیاس متکلمی باشد».

انجام: «و از مرتبه انصاف و مرحمت و شـفقت چـنان چه عارف اسرار حقیقی و مجازی شـیخ مـصلح‌الدیـن سعدی شیرازی فرموده که

من آنچه شرط بلاغ است با تو می‌گویم

تو خواه از سخنم پند گیر و خواه مگیر».

انجامه: «تمت الرسالة الشریفة بتاریخ روز یکشنبه ۲۲ شهر شوال المکرم سنه ۱۳۱۱ هجری».

۲. قصیده امثله در مدح شیخ ابواسحق

«ص ۶۵۰ ـ ۶۵۱» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن سعید، شمس فخری اصفهانی (سده ۸ ﻫ)

قصیده‌ای ۳۴ بیتی در مدح شیخ ابواسحق اینجو کـه در هر بیت آن کلمه‌ای مهجور و مشکل به کار رفـته است. معنای این کلمات دشوار در حاشیه به شـنگرف نـوشته شده است.

شمس فخری متن این قصیده را در بخش لغت مخزن البحور و مجمع الصنایع نیز آورده است.

دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۴۰۳.

آغاز:

چو گشت کام من از اهـتمام بـخت روا

چو گشت اخـترم از اوج خـرمی رخشـا

از آن سپس که کشیدم بسی تب و لرزه

ز فرط خـواب مـلالت زدم بسـی آسـا

انجام:

هـمیشه تـا بـود آثـار اهـرمن پـنهان

مـدام تـا بـود اشـخاص آدمـی پـیدا

چـو نسـل آدمـیان بـاد دولـت بـاقی

چو شخص اهرمنان بـاد دشـمنت ویـدا

۳. جمع مختصر (مختصر وحیدی) «ص ۶۵۲ـ۶۸۴»

(عروض و قافیه ـ فارسی)

مؤلف: وحید تبریزی (زنده در ۸۲۰ق)

کامل. در انجام به شرف رامی نسبت داده شده است.

رک: ش ۸۸۵۸/۱.

آغاز: «شکر و سپاس واجب التعظیمی راکه به تشریف نطق انسان را مشرف ساخت و کلام موزون و علم اوزان موهبت فرمود... اما بعد این مختصری است از مـنشآت وحید تبریزی در علم عروض و قافیه و صنایع شعری».

انجام: «دال و فا آید و هر کس که علم قافیه این مقدار بداند کفایت باشد والله اعلم بـالصواب والیـه المـرجـع والمآب. تمام شد رسالۀ ثالثه از رساله‌ای که فصاحت و بلاغت شعار وحید الدورانی شرف رامی غفر الله کـه در زمان دولت شاه اویس در عـروض قـافیه نـوشته بـود. رسالۀ اول در باب نوزده باب حسن و دوم در باب انواع شعر و سیم رسالۀ مرقوم».

۴. [فرهنگ لغت] «ص ۶۸۴ـ۷۱۸» **(لغت ـ فارسی)**

مرعشی، ج ۲۲، ص ۷۵.

آغاز: «کتاب الهـمزة. بـاب الهـمزة المـفتوحة. آبـق: گریزنده. آثم: بزه‌کار. آجن: آب متغیر. آخذ: فراگیرنده. آدم: مردم گندم‌گون».

انجام: «غیدا: زن نازک اندام. غیضه: پـیشه. غـناص: باد. غیلم: کنیزک نیکو. غین: شتر مست و میغ».

۵. صراط السطور (آداب خط) «ص ۷۱۹ـ۷۳۰»

(خط ـ فارسی)

مؤلف: سلطانعلی مشهدی (۸۴۱ـ۹۲۶ق)

کامل.

منزوی، ج ۳، ص ۱۹۰۱ـ۱۹۰۲ و ۱۹۱۳؛ دنا، ج ۱، ص ۳۲؛ کتاب آرایی در تمدن اسلامی، ص چهل و پنج ـ چهل و نه و ۶۹ ـ۸۳.

آغاز: «بعد از ادای حمد خالق لوح و قلم الذی علّم بالقلم علّم الانسان ما لم یعلم و پس از مودای و درود بنی هاشم مکرم...
ای قلم تیز کن زبان بیان
بهر حمد خدای هر دو جهان».

انجام:
ای خوش آنان که عیب پوشانند
نه که عیب آشکار گردانند
حق نگهدار عیب پوشان باد
بالنبی و آله الامجاد

انجامه: «تمت علی ید اقل العباد محمد».

۶. نصایح لقمان حکیم «ص ۷۳۰ـ۷۳۳»
شامل صد نصیحت است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. اما بعد این چند کلمه‌ای است به غایت مفید و سودمند که لقمان حکیم پسر خود را وصیت فرموده است در باب پند و نصیحت... اول آن که ای پسر خدای عزوجل را بشناس».
انجام: «نود و نهم. هر جا که بخواهی رفتن و کاری که نخواهی کردن مگوی. صدم چون وعده کنی وفا کن. آخر نصیحت آن است که هیچ کس را مترسان تا ایمن باشی».

۷. الفرائض السراجیة «ص ۷۳۳ـ۷۴۴» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن محمد سجاوندی، سراج‌الدین (ـ۶۰۰ق)
کامل.
الفهرس الشامل، فقه و اصول، ج ۷، ص ۴۶۲ـ۴۹۲؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۴۷؛ دنا، ج ۷، ص ۹۰۹ـ۹۱۰؛ ملک، ج ۶، ص ۱۴۷؛ توپقاپوسرای، ش ۴۲۳۵.
آغاز: «الحمد لله حمد الشاکرین والصلوة والسلام علی خیر البریة محمد وآله اجمعین الطیبین الطاهرین. قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم تعلموا الفرایض وعلموها الناس فانها نصف العلم قال العلماءنا (کذا) رحمهم الله یتعلق بترکة المیت حقوق اربعة: مرتبة اولا یبده بتکفینه وتجهزه من غیر تبزیر».

انجام: «فللزوجة الربع وللاخوات لاب وام ثلثان وللاخوات لام الثلث اصلها من خمسة عشر».
انجامه: «بید الاقل الکتاب محمد ابن حاجی محمدقلی القزوینی الاشوری فی سنه ۱۳۱۱».

۸. معیار جمالی و مفتاح بواسحاقی «ص ۷۴۸ ـ ۸۵۳»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن سعید، شمس فخری اصفهانی (سده ۸ھ)
رک: ش ۱/ ۸۸۶۰.
نام کتاب در ابتدای نسخه با شنگرف «در لغت فرس» ثبت شده است.
آغاز: «بدان اصبحک الله که هر چند تفاوت در السنه و اختلاف در لغات بیش از آن است که ذهن هیچ آدمی محیط آن تواند شد و حافظ هیچ فاضل ادراک مجموع آن تواند کرد».
آغاز لغتها: «باب الف. آسا: دهان دره باشد و آن از ملالت یا غلبه خواب باشد. آسا: دیگر مانند باشد چنان که گویند شیرآسا و مهرآسا. رخشا: رخشنده باشد. اقدستا: کلمه‌ای است مرکب از افد که آن شگفت باشد».
انجام:
الهی به حق رسولی که گشت
رخ کفر از نور شرمش سیاه
که ذات ملک سیرت شاه را
ز آفات دوران بداری نگاه

۹. [فرهنگ لغت] «ص ۸۵۳ـ۸۶۱» **(لغت ـ فارسی)**
فهرست مختصر کلماتی است که در معیار جمالی ذکر شده‌اند. با این تفاوت که لغات به ترتیب حروف آغازین تنظیم شده‌اند.
آغاز: «انگاره: جریده. آغشته: فرغاز کرده. آخته: بیرون کشیده. آدرنگ: رنج و محبت».
انجام: «یازان: آهنگ. یاکند: یاقوت. ینقاد: روان شد. نکبا: باد بی‌اعتدال».
خط: نستعلیق خوب، رساله هفتم به نسخ. کاتب: محمد بن حاجی محمدقلی قزوینی اشوری. تاریخ

کـتابت: یکشـنبه ۲۲ شـوال ۱۳۱۱ق (رسـاله اول)، ۱۳۱۱ق (رساله هفتم).
عناوین و نشانیها و لغات مـعنا شـده بـه شـنگرف، عناوین به قـلم شـنگرف درشت‌تـر، آغـاز نسـخه دستخط احمد گلچین مـعانی کـه نسـخه را دیـده و نوشته:«فیش تهیه شد گلچین». ابتدا و انتهای نسخه مهر اهدای کتاب به کتابخانه: «تقدیمی محسن امینی مجدی بکتابخانه مجلس مُقدّس شورای ملّی آذر ماه ۱۳۱۸ خورشیدی». هـمه صـفحات بـه خـط کـاتب شماره‌گذاری شده، آثار سطراندازی در اوراق مشهود است. جزوها ۸ برگی. رساله آخر نسخه رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نازک حنایی و نخودی آهار مهره.
یک، ۴۳۲، یک بـرگ، ۲۰/۳×۳۲/۳، ۱۸ سـطر، ۱۲/۵×۲۳/۵.
جلد: گالینگور مشکی، عطف چـرم بـا نـقوش زریـن طلاکوب، آستر بدرقه کاغذ ابر و باد مرمری. قطر: ۴/۴.
اهدایی محسن امینی مجدی در آذر ۱۳۱۸ش.
[شماره ثبت: ۲۳۵۸۹]

(۸۹۹۶)

[فضائل امیرالمؤمنین (ع)] **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

کتابی است در فضائل و مـناقب امـیرالمـؤمنین و اهـل بیت(ع) که می‌باید پس از قرن نهم تألیف شده باشد. آغاز نسـخه افـتاده است و در هـیچ کـجای مـتن عـلامت و نشانه‌ای برای شناسایی مؤلف پیدا نشد. وی مـعمولاً از منابع خود یاد نکرده است اما در مطالعهٔ نسخه مشخص شد این کتابها جدیدترین منابعی بوده که در تألیف کتاب از آنها استفاده شده: مما نقلته من مجموع جمال‌الدین بن یوسف بن حاتم الفقیه الشامی رحمة الله ما ترجمته کتاب الاربـعین عـن الاربـعین فـی فـضایل امـیرالمـؤمنین(ع) (۱۲۱ پ)، مشارق انوار الیـقین تـصنیف الشـیخ الفـقیه المحدث الشیخ رجب بن محمد البرسی باسانیده (۷۴ ر) و ذکر ابوسعید فی کتاب الوفا بشرف المصطفی عند سید الاولیا وقدوة الاوصیا علی بن ابـی طـالب صـلوات الله علیه (۱۶۸ پ).[1]

مطالب کتاب با عنوان «باب» از هم جدا شده‌اند امـا این ابواب نه شماره دارد و نه توضیح دیگری. بعداً کسی در متن یا حاشیه شـماره‌هایی بـرای ابـواب بـه نسـخه افزوده اما نمی‌توان چندان بدانها اعتماد کرد.

معمولاً در آغاز احادیث عبارت «و باسناده» تکـرار شده است.

نسـخه از آغـاز افـتادگی دارد و ظـاهراً از انـجام کامل است.

آغاز موجود: «فی الظاهر سوی الباطن فی اثنی عشـر موطنا وموضعا فادل ذلک قوله تعالی وانذر عشـیرتک الاقربین ورهطک المخلصین».

برای نمونه: «الباب الثامن عشر. قال سلطان المحدثین ذا الحسیبین والنسیبین السید الحسین بن دحیة بن خلیفة الکلبی رحمه الله تـعالی سـئل عـن مـحمد بـن ادریس الشافعی المطلبی عن اربعین الحدیث التی رواها العلماء عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم انه قال من حفظ من امتی اربعین حدیثا بعثه الله یوم القیمه فقیها عالما وکنت له شفیعا یوم القیمة قال هی مناقب اهل البیت علیهم السلم وقال احمد بن حنبل انی اردت ان اسال الشافعی من هذا انه صحیح فرایت فی المنام تلک اللیلة رسول الله صـلی الله علیه واله وهو یقول لی یا احمد لا تشک فی قول ابن ادریس فیما رواه عنی هـذا الحـدیث فـنباء عـلی هـذا اوردت اربعین حدیثاً. الحدیث الاول بسـنده الی مـیثم التمار» (۱۱۶ پ).

انجام: «باسناده عن ابی جعفر الباقر علیه السلم قال اذا قام قایمنا علیه السلم و... (پارگی) ورؤس العباد فـجمع بها عقولهم وکملت بها اخلاصهم».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ.
عناوین و نشانیها مشکی (به جز بخشهای آغازین که شنگرف است).

---

۱. در آغاز نسخه کتاب را ریاض الجنان تألیف فضل‌الله بن محمود فارسی (سده ۵هـ) دانسته‌اند که بی‌شک درست نیست. رک: سنا، ج ۲، ص ۱۲۱ و منقولاتی از آن کتاب در جدید گلپایگانی، ج ۷، ص ۳۷۶۶.

یادداشتهای برگهای الحاقی آغاز نسخه: نام کتاب به خط درشت مجدالدین نصیری: «ریاض الجنان **لفضل‌الله محمود الفارسی» و یادداشت قدیمی‌تر دیگری در این باره: «**ریاض الجنان **لفضل‌الله محمود الفارسی و نقل عنه المجلسی** ره **فی** البحار **ومن جملة ما نقله فی الایمان والکفر فی باب الصفح عن الشیعة وشفاعة ائمتهم»، مهر کتابخانه مجدالدین نصیری به شماره ۶۸۲، و دستورالعملی برای ضیق النفس. در بالای اولین برگ کتاب به خطی قدیمی نام آن «مناقب اهل بیت» نوشته شده است. موضوع بعضی از صفحات و بخشها با خطی جدیدتر در بالای صفحات تذکر داده شده است. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.**

کاغذ: نخودی آهار مهره. صفحات پایانی نسخه وصالی و مرمت شده.

سه، ۲۸۵، شش برگ، ۱۲×۱۸/۳، ۱۶ـ۱۷ سطر، ۸×۱۳.

جلد: تیماج قهوه‌ای ساده، مرمت شده. قطر: ۳/۵.

خریداری کتابخانه پیش از سال ۱۳۲۰ش.

[شماره ثبت: ۱۶۳۵۱]

(۸۹۹۷)

دقایق الحقایق (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: احمد رومی (سده ۸ه)

نسخه از آغاز و انجام و وسط افتادگی دارد. برگهایی از آن هم در صحافی جا به جا شده است (افتادگی آغاز شامل مقدمه و ابتدای فصل اول است). از مقابله با نسخه شماره ۳۳ مجلس سنا به نام و نشان صحیح کتاب دست یافتم.

فهرستواره، ج ۷، ص ۳۵۶ـ۳۵۷؛ مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۱۴۵۴ـ۱۴۵۶؛ دنا، ج ۴، ص ۶۸۰ـ۶۸۱ (با نام الحقائق والدقائق).

آغاز موجود: «ویتعدّ حدوده یدخله ناراً خالداً وله عذاب مهین خدای تعالی می‌فرماید که هر که نافرمانی کند خدا او را تجاوز کند از حدود خود و او را در آتش دوزخ آورد».

انجام موجود: «فصل قال الله تعالی رجال [لا] تلهیهم تجارة لا بیع عن ذکر الله

حسن خوبان را چو بنمودش خدا

شاد و خرم شد عزازیل دغا».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۰ه.

عناوین فصول مشکی و شماره‌های آنها شنگرف، بسیاری از فصلها شماره‌گذاری نشده، از شماره‌های موجود بر می‌آید که نسخه ما از اواسط فصل ۱ تا حدود فصل ۶۰ کتاب را دارد. دارای سه نقطه شک در حاشیه بسیاری از صفحات مانند ۳۳، ۳۹، ۵۵، ۵۷، ۵۸، ۵۹ و....

با این مهرها در برگهای مختلف نسخه: برگ آغازین مهر بیضوی به نقش: «پیرو دین محمد حسن ۱۲۴۹». برگهای ۳۱ ر و ۳۲ پ چندین مهر نیمه که در صحافی از بین رفته و ناخوانا شده‌اند. حاشیه ص ۶۱ دو مهر که در برش صحافی ناقص شده‌اند یکی بیضوی که تنها دو عدد «۲۵» از آن پیداست و دیگری مستطیل که احتمالاً «عـ[بده] محمدمراد» خوانده می‌شود. حاشیه ص ۶۴ هشت بار نقش یک مهر بیضوی ناقص و سیاه شده. ص ۷۷ یک مهر مدور سیاه شده. حاشیه ص ۸۰ سه بیت شعر یادگاری با یک مهر چهارگوش محو شده. ص ۱۱۹ دو مهر سیاه شده که یکی از آنها بیضوی است (بر اثر این کار کاغذ نسخه هم پاره شده است).

کسی سعی کرده همه مهرهای نسخه را محو کند. متن از شیرازه جدا شده. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۱۴۱، یک برگ، ۱۱/۸×۲۲/۴، ۲۲ سطر، ۸/۵×۱۸/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای. قطر: ۳/۶.

خریداری از باقر رقت در تیر ۱۳۴۵ش.

[شماره ثبت: ۶۶۹۲۸]

(۸۹۹۸)

نخبة التواریخ فی مواد التاریخ (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: اسماعیل بن محمدتقی مستوفی تفرشی، دبیر (سده ۱۴ه)[1]

---

۱. مؤلف در ص ۱۱۳ ماده تاریخی در تاریخ ولادت خود که ←

مؤلف در کار نوشتن تاریخ مفصلی با نام آثار الوقایع بوده است ولی از آن جا که تألیف آن زمان زیادی را طلب می‌کرده؛ ماده تاریخها و قطعات تاریخی جمع شده را در این کتاب مختصر مرتب کرد. در حقیقت نخبة التواریخ پیش درآمدی بر تاریخ مفصل اسماعیل دبیر است.

کتاب خلاصه‌ای از وقایع تاریخی از زمان صدراسلام تا عصر مؤلف را به صورت ماده تاریخ دارد و در هشت وجیزه تنظیم شده است:

الاول: در بیان اجمال احوال و اعمار حضرت خاتم النبیین و ائمهٔ طاهرین صلوات الله علیهم اجمعین که از روی حقیقت علّت غائی موجودات و بنای مسلمانی و کمال مدنیّت از تاریخ ظهور وجود ذیجود ایشان است و بس و در ذکر اسامی خلفای بنی امیه و بنی عباس معاصرین و معاندین ائمه هدی.

الثانی: در ذکر اسامی سلاطین آل بویه که ایشان را دیالمه خوانند و طلوع و افول سلاطین صفویّه مروّجین مذهب حقه جعفری و سلاطین بعد از ایشان الی یومنا هذا.

الثالث: وجیزه ارتحال العلماء در تاریخ بعضی از علماء متقدمین و معاصرین.

الرابع: وجیزه نصب و عزل در بیان بعضی از امراء و وزراء متعلّق به ایام دولت قاجاریّه.

الخامس: وجیزه انتقال الحکماء و الشعراء در تاریخ چند تن از حکماء و شعراء متقدمین و معاصرین.

السادس: وجیزه ازیحة الحوادث در بیان بعضی از قضایاء اتفاقیه این زمان.

السابع: وجیزه قانونچه در ذکر اخذ وطرد حروف مواد تواریخ.

الثامن: وجیزه موازین الاعداد در بیان سهولت جمع ساختن حروف مادّه تاریخ.

الخاتمه: در فواید و اختصاص این صنعت.

به نظر می‌رسد فهرست مطالب بالا در تنظیم نهایی دچار تغییر شده است زیرا در ص ۱۰۷ وجیزه دوم کتاب به ارتحال علماء و فقهاء عظام به ترتیب تقدم رحلت متقدمین بر متأخرین اختصاص یافته که در مقدمه به عنوان وجیزه سوم دانسته شده است.

به جز ماده تاریخ در مواردی مؤلف اشارات کوتاهی به وقایع تاریخی زمان خود نیز کرده است (مانند ص ۹۰ـ۹۳ درباره جنگهای ایران و روس و شکست قشون ایران و خیانت بعضی سرکردگان و علماء و نقش عباس میرزا ولیعهد؛ ص ۹۴ـ۹۵ درباره تاریخ انقراض دیبای ششتری از انقراض استادان آن فن از علت شیوع طاعون؛ ص ۹۸ـ۹۹ آثار خیرات و مبرّات فتحعلی شاه قاجار؛ ص ۱۱۰ درباره دیدار فتحعلیشاه با میرزای قمی و جز آنها).

مقدمه کتاب نوشته شده در سال ۱۳۱۵ق به نام مظفرالدین شاه قاجار (۱۳۱۴ـ۱۳۲۴ق). اما جدیدترین تاریخی که در آن دیدم مربوط به بازگشت مظفرالدین شاه از سفر فرنگ در سال ۱۳۲۰ق است (ص ۱۰۷).

نسخه از وسط و انجام افتادگی دارد و موجودی آن شامل مقدمه کتاب، وجیزه اول، بخشی از وجیزه دوم و سوم و چهارم است. در پایان هم بخشهایی درباره قاعده استخراج ماده تاریخ باقیمانده است. صفحات افتاده بدین ترتیب است: صفحات ۳۲ـ۸۷، ۱۳۳ـ۱۳۶، ۱۴۳ـ۱۸۰ و ۱۸۳ـ۱۸۴.

مرعشی، ج ۲۰، ص ۶ (با نام تواریخ منظوم)، نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۲۳۰؛ نسخه پژوهی، ج ۲، ص ۲۳۵ـ۲۳۶.

آغاز:

«ز بعد حمد خدا و درود پیغمبر

که هست زیور اوراق و زینت دفتر

نگارندهٔ این بیانات المحتاج الی مغفرة ربّه القدیر اسمعیل مستوفی تفرشی و دبیر عفی الله عن جرائمه چنین عرضه می‌دارد که در زمان مقرون به سعادت و اوان سلطنت».

انجام موجود: «این که در کتب مضبوط است که رفتن

← مطابق با سال رحلت حاجی محمدابراهیم کلباسی بوده آورده است (سال ۱۲۶۱ق).

فرعون و هامان به بالا به واسطه صندوق دگر کس بوده همانا لغات آن را که از مرور انقلاب دوران تغییر به هم رسانده فهم».

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: سده ۱۴ھ. عناوین مشکی جلی. با خط خوردگی و افزودگی. آغاز نسخه یک صفحه معرفی کتاب از باستانی‌راد. مؤلف در کنار بعضی از ماده تاریخها و یا یادداشتها برای تفنن و تزئین گل بوته‌های کوچکی نقاشی کرده است، رکابه‌دار (همه صفحات پشت و رو رکابه دارد).
کاغذ: صنعتی نخودی آهار مهره، مؤلف مطالب خود را بر یک طرف کاغذها نوشته بود که بعداً دو به دو این کاغذها را به هم الصاق کرده‌اند، البته بعضی از صفحات از هم جدا شده‌اند. هم عمل چسباندن و هم جدا کردن صفحات به صورت ناشیانه‌ای انجام شده است.
دو، ۴۶، یک برگ، ۱۱/۶×۱۸/۱، ۱۲ سطر، ۷/۵×۱۲/۵.
جلد: میشن عنابی مجدول، عطف چرم جدید، مرمت شده. قطر: ۱/۴.
خریداری از حسینعلی باستانی‌راد در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۶۱۴]

(۸۹۹۹)

تاریخ قوامی **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: اسدالله بن محمدابراهیم کلانتر قوامی شیرازی (۱۱۹۷ ـ ۱۲۸۰ق)[۱]

سرگذشت خودنوشت مؤلف تا سال ۱۲۳۹ق است. تنظیم شده در ۴ باب:

باب اول: در نسب این معدوم الحسب از قراری که معلوم و مکتسب است و از آباء و اجداد به حقیقت رسیده و به حدّ یقین کشیده.

باب دوم: از زمان ولادت الی اوان مغضوب شدن از سلطان جهانیان و قبله عالم و عالمیان.

باب سیّم: در انحراف مزاج مبارک سلطانی و اثبات حقّیت احکام قضا نظام به ادلّه و براهین عقلیه به تقدیر قادر سبحانی.

باب چهارم: تفصیل احوال بعد از سیاست و یاسا و اعطاف زیاده از حد و احصی و الطاف شاهنشاه معدلت‌گستر ذرّه پرور.

نوشته شده به نام فتحعلی‌شاه قاجار (۱۲۱۱ ـ ۱۲۵۰ق): «تا در این اوان سعادت اقتران حسب الامر شاهنشاه جهان مالک ممالک ایران فتحعلی شاه شاه‌زاده باعظمت و شکوه با سپاهی انبوه چمن کرّان و کندمان را که من جمله محال اربعهٔ اصفهان است به جهت انتظام مملکتین فارس و عراق مضرب خیام با احتشام ساخت این فقیر مجملاً به بعضی از احوال خود پرداخته، چنین به نظر رسید که بر کیفیت ملوک ما تقدم از عرب و عجم و ترک و دیلم مختصری قلمی دارم» (۳۴ر ـ ۳۴پ).

نسخه مقدار زیادی افتادگی دارد: مقدمه کتاب (اولین برگی که در نسخه دیده می‌شود نیم صفحه آخر مقدمه و یک صفحه و نیم از آغاز باب اول را دارد)، پس از برگ اول هم اوراق زیادی افتاده است و ادامه باب اول در نسخه نیست. آغاز باب دوم و بخشهایی از آن هم افتاده است. از برگ ۱۵ ر به بعد باب سیم آغاز می‌شود. از برگ ۲۴ پ باب چهارم که از آن جا تا پایان کتاب نسخه نقص ندارد.

دانشگاه تهران، ج ۱۰، ص ۱۹۵۲ـ۱۹۵۳؛ عمومی اصفهان، ج ۱، ص ۳۶۰ـ۳۶۱ (با نام شرح حال حاج اسدالله خان)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۲۴۹ و متن چاپی این رساله در رهنمای حق، ص ۱۵۹ـ۱۹۹.

آغاز موجود: «شدن از سلطان جهانیان و قبله عالم و عالمیان. باب سیّم در انحراف مزاج مبارک سلطانی و اثبات حقّیت».

انجام: «فائده از مطالبه این ابواب و ثمره از بوستان این کتاب اقتطاب (کذا) نماید لاجل العذر هذا... موعظة

۱. نسب مؤلف به حاجی قوام‌الدین ممدوح حافظ باز می‌گردد. وی در باب اول می‌نویسد: «رشته این طایفه به حاجی قوام‌الدین که از اعیان ولایت شیراز جنّت طراز و معاصر شاه شجاع که از سلاطین با عز و تمکین آل مظفر بوده، پیوسته و از احقر عباد الله اسدالله بن محمدابراهیم بن هاشم بن محمود بن محمدعلی بن علی الی حاجی قوام‌الدین... رشتهٔ ابوّت و بنوّت خلفاً بعد سلف و سلفاً بعد خلف بگسسته» (۱ر ـ ۱پ).

للناظرين وما توفيقی الا بالله الملک المبين والصلواة والسلام علی اشرف الانبياء والمرسلين وعلی آله الهادين المهدين».

خط: نستعليق، تاريخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوين و نشانيها شنگرف، با چند مورد حاشيه‌نويسی، رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی و فستقی و شکری آهار مهره، با ته‌نقش PONT و شکل و EMOLL.
دو، ۱۰۵، يک برگ، ۱۰×۱۷/۵، ۱۱ سطر، ۶×۱۲/۵.
جلد: مخمل صورتی. قطر: ۱/۸.
خريداری از صادق عالم شناس در اسفند ۱۳۴۹ش.
[شماره ثبت: ۸۶۸۸۳]

(۹۰۰۰)

عالم آرای شاه اسماعيل صفوی **(تاريخ ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

اين کتاب يک روايت حماسی ـ عاميانه از دوران زندگانی مؤسس دولت صفوی است. شيوه انشای کتاب بسيار ساده و بی‌پيرايه است و اين سادگی گاهی به حدی است که از سطح گفتگو و محاوره مردم عوام آن عصر تجاوز نمی‌کند. گاهی هم طرز تقرير مطالب و لحن جملات و عبارات به نقالی و قصه‌پردازی نزديک می‌شود.

مؤلف اين تاريخ ناشناخته است. اصغر منتظم صاحب ـ مصحح متن ـ نيز در مقدمه کتاب به اين نکته اشاره می‌کند و می‌نويسد: «در هيچ کجای اين نسخه اشاره‌ای به اسم و رسم مؤلف نشده است و آنچه از اين کتاب بر می‌آيد؛ اين است که مؤلف از طايفهٔ عوام و شيعهٔ متعصبی بوده و از کلمات و تعبيرات و کناياتی که بيشتر در قسمت شمالی ايران و يا در استان آذربايجان رايج است و در اين کتاب به تکرار آمده است، می‌توان احتمال داد که وی در اين قسمت از خاک ايران می‌زيسته است» (ص ۱۶ چاپی تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۹ش).

تأليف شده در ۱۰۸۶ق.

از انجام افتادگی دارد. نسخه ما از آغاز وقايع اجداد صفويان تا اوائل سلطنت طهماسب ميرزا را دارد.

فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۲۳ـ۱۰۲۴؛ مجلس، ج ۳۰، ص ۱۲۲، ش ۹۴۲۱؛ سنا، ج ۲، ص ۵۴، ش ۷۶۱؛ سپهسالار، ج ۳، ص ۲۹۸ـ۲۹۹؛ مرعشی، ج ۳۶، ص ۱۱۱؛ «تاريخ عالم آرای شاه اسماعيل»، علی‌اصغر منتظر صاحب، يغما، س ۱۸، فروردين ۱۳۴۴ش، ص ۳۴ـ۳۶.

آغاز: «آورده‌اند که در زمان امام مفترض الطاعة واجب العطية امام موسی کاظم عليه السلام که جدّ ماجد سلطان محمد فيروز شاه بود. سلطان سيد فيروز شاه در دار الارشاد اردبيل وطن داشتند. حق تعالی از نور علوم غيبی و درايت ريبی آن شهريار».

انجام موجود: «بيت: تاريخ وفات آن شه شير کمين / از خسرو دين... و بعد از آن جلوس حضرت شاه دين پناه ظل الله المؤيد من عند الله».

خط: نستعليق. تاريخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوين و نشانيها شنگرف، در حاشيه کمی تصحيح شده، در صفحه عنوان نام کتاب را تقاوت الآثار فی التاريخ **نوشته‌اند که صحيح نيست. پيش از شروع کتاب در بالای صفحه اول کاتب نوشته: «هو، يا الله يا محمد يا علی. در روز چهارشنبه بعد از نماز بيست چهارم شوال شروع شد بنويشتن». چند برگ اول وصالی شده. ص ۱۲۰ مهری به نقش «عبده محمدباقر (؟)». در صفحات ۸۱ و ۱۲۶ و ۱۴۱ و ۱۴۲ و ۱۷۵ و ۲۰۴ و ۳۰۰ و ۳۱۰ چند بار نقش دو مهر چهارگوش و بيضوی آمده که به عمد اثرشان محو شده است. رکابه‌دار. رکابه‌ها معمولاً چند کلمه‌ای است. جزوها ۸ برگی.**
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره نازک.
يک، ۱۸۷، يک برگ، ۱۸/۹×۲۷/۷، ۲۱ سطر، ۱۲/۵×۲۱/۵.
جلد: تيماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۲/۷.
خريداری کتابخانه پيش از سال ۱۳۲۰ش.
[شماره ثبت: ۱۷۹۹۷]

فهرست آثار تازه منتشرهٔ
کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
به ترتیب شمارهٔ ردیف انتشار

۲۲۰. ***میراث بهارستان*** (دفتر ۳): نویسندگان مختلف، به‌کوشش مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹

۲۲۱. ***اسناد فارس در دوره دوم و سوم مجلس شورای ملّی*** (اسناد بهارستان ۵)، به‌کوشش منصور نصیری‌طیبی، ۱۳۸۹

۲۲۲. ***فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانهٔ میرجلال‌الدین محدّث ارموی***، نگارش حسین متّقی ـ فتح‌اللّه ذوقی، ۱۳۸۹

۲۲۳. ***دیوان آذری اسفراینی***، سرودهٔ نورالدین حمزه‌بن علی ملک طوسی اسفراینی، تحقیق و تصحیح دکتر محسن کیانی و سیّد عباس رستاخیز، ۱۳۸۹

۲۲۴. ***گزیدهٔ اسناد نظام آموزش و مجلس شورای ملّی (دورهٔ سوم تا پنجم)***، به‌کوشش سهیلا ترابی فارسانی، ۱۳۸۹

۲۲۵. ***فهرست اسناد کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی*** (مجلّد دوم)، به کوشش: مریم نیل‌قاز، ۱۳۸۹

۲۲۶. ***رسائل پیرجمال اردستانی*** (دفتر اوّل: کنزالدقائق، تنبیه العارفین و محبوب الصدیقین)، تحقیق و تصحیح: امید سروری، ۱۳۸۹

۲۲۷. ***نقد فلسفة دارون***، تألیف ابی المجد الشیخ محمدالرضا النجفي الاصفهاني، تحقیق الدکتور حامد ناجی اصفهانی، ۱۳۸۹

۲۲۸. ***فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانه مجلس*** شورای اسلامی (جلد ۲۷/۲)، تألیف محمود نظری، ۱۳۸۹

۲۲۹. ***فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران*** (جلد ۲۰)، تألیف سیدمحمدحسین حکیم، ۱۳۸۹

۲۳۰. ***دستور حکّاکی***، تألیف مهرداد خلقی، ۱۳۸۹

۲۳۱. ***عرفات العاشقین***، تألیف تقی‌الدین اوحدی، تصحیح ذبیح‌اللّه صاحبکاری و آمنه فخراحمد، با همکاری مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۹

۲۳۲. ***کتاب الصلوة، کتاب الدعاوی و البینات، کتاب السیر از الإبانه***، تألیف ابوجعفر محمّد بن یعقوب هوسمی، همراه با ***زوائد الابانة*** تألیف شمس‌الدین محمّد بن صالح گیلانی با مقدمهٔ محمّد عمادی‌حائری، ۱۳۸۹ (چاپ عکسی)

۲۳۳. ***فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی*** (جلد ۲۴/۳)، مجموعهٔ اهدایی سیّدمحمدصادق طباطبایی، تألیف محمود نظری، ۱۳۸۹

۲۳۴. ***فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی*** (جلد ۴۴) نسخه‌های ۱۵۷۰۱ تا ۱۶۱۰۰، تألیف ابوالفضل حافظیان بابلی، ۱۳۸۹

۲۳۵. ***تاریخ صاحب‌قرانی***، تألیف محمود میرزا قاجار، تصحیح نادره جلالی، ۱۳۸۹

۲۳۶. ***شرفنامه***، روح‌اللّه شیرازی، متخلّص به فتوحی، تصحیح دکتر محمّد باقر وثوقی، با همکاری خدیجه عالمی و منوچهر ایزدنیا، ۱۳۸۹

۲۳۷. ***فهرست اسناد کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی***، مجلد سوم (اسناد انتخابات مجلس شورای ملّی ادوار دوم تا پنجم)، به‌کوشش علی ططری و زهرا غلامحسین‌پور، ۱۳۸۹

۲۳۸. ***فهرست توصیفی شبیه‌نامه‌های دورهٔ قاجار***

(شبیه‌نامه‌های گنجینهٔ خطّی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی)، تألیف رضا کوچک‌زاده، ۱۳۸۹

۲۳۹. **گنجینهٔ بهارستان** (علوم قرآنی و روایی ۴ ـ تجوید و قرائت)، به‌کوشش سید حسین مرعشی، ۱۳۸۹

۲۴۰. ***رسایل پیرجمال اردستانی*** (دفتر دوم)، تصحیح: اُمید سروری، ۱۳۸۹

۲۴۱. ***سفرنامهٔ مازندران*** (گزارش روزانهٔ محمّد جعفرخان در سال ۱۲۸۱ خورشیدی)، به‌اهتمام محمّد گلبن و احمد شکیب‌آذر، ۱۳۸۹

۲۴۲. ***مزارات خوی***، تألیف المحمّد الوانساز خویی، ۱۳۸۹

۲۴۳. ***خاطرات سیّد محمّد فاطمی‌قمی*** (۱۲۹۴ ق ـ ۱۳۲۴ ش) (نویسندهٔ قانون مدنی و مستشار دیوان تمیر)، پژوهش، تصحیح و توضیحات: دکتر حسن زندیه، مقدمهٔ احمدرضا نائینی، ۱۳۸۹

۲۴۴. ***مغولان در هند*** (بررسی کتابشناختی دست‌نویس‌ها)، تألیف: دارا نوسروانجی مارشال، ترجمه: حسین برزگر کشتلی، ویرایش و صفحه‌آرایی: احمدرضا رحیمی ریسه، ۱۳۹۰

۲۴۵. ***آینهٔ جهان‌نما و طلسم گنج‌گشا***، تألیف ابوسعید بن یحیی یمنی، تصحیح و تحقیق دکتر محمّدرضا موحّدی و الهه ربیعی مزرعه‌شاهی، ۱۳۹۰

۲۴۶. ***مجلس دیروز و امروی*** (مصوّر)، ۱۳۹۰

۲۴۷. ***مونس الاحباب*** (مجموعهٔ رباعیات خواجه شهاب‌الدین عبداللّه مروارید)، به‌کوشش، سیدعلی میرافضلی، ۱۳۹۰

۲۴۸. ***فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانهٔ مسجد اعظم*** (قم)، محمود طیّار مراغی، صادق‌زاده، ۱۳۹۰

۲۴۹. ***فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی*** (ج ۲/۳۳)، محمود طیار مراغی، ۱۳۹۰

۲۵۰. ***فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی*** (ج ۲۹)، محمّدحسین حکیم، ۱۳۹۰

مراکز فروش

THE MANUSCRIPTS CATALOGUE
of
the Islamic Consultative Assembly Library
(Vol. 29/1)

Authored by

Seyed Mohammad Hossein Hakim

Tehran 2011